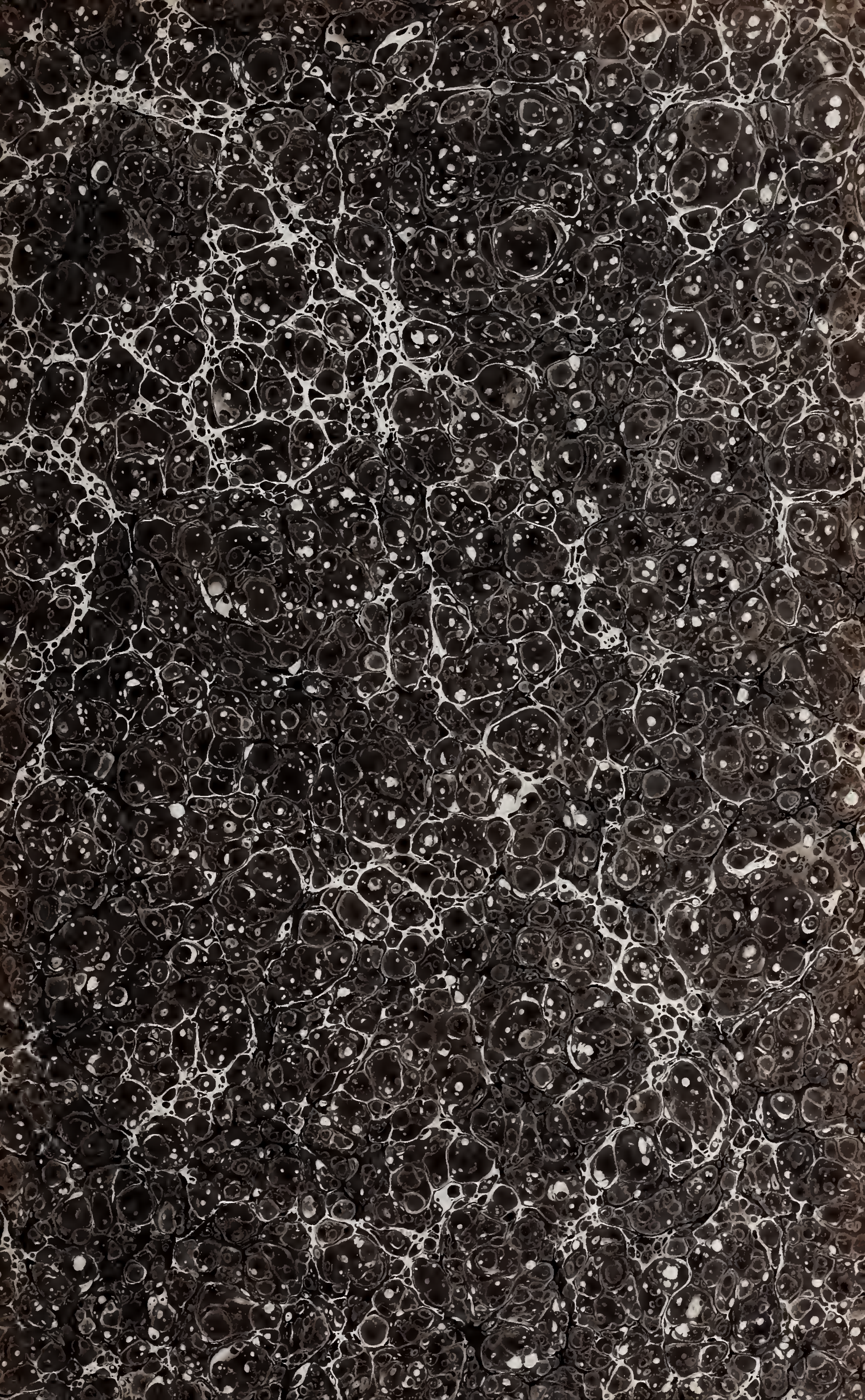

VIRTUE LIBERTY AND INDEPENDENCE

C. PLINII SECUNDI

NATURALIS HISTORIÆ LIBRI XXXVII.

VOL. XI.

C. PLINII SECUNDI

NATURALIS HISTORIÆ LIBRI XXXVII.

EX EDITIONE GABRIELIS BROTIER

CUM NOTIS ET INTERPRETATIONE

IN USUM DELPHINI

VARIIS LECTIONIBUS

NOTIS VARIORUM

RECENSU EDITIONUM ET CODICUM

ET

INDICIBUS LOCUPLETISSIMIS

ACCURATE RECENSITI.

VOLUMEN UNDECIMUM.

LONDINI:

CURANTE ET IMPRIMENTE A. J. VALPY, A. M.

1826.

LIBER XVI.

Silvestrium arborum naturæ.

PROŒM. *Idque munus etiam, &c.*] Ut jucundioribus, scilicet, industria operaque nostra fructibus, ac suavioribus, vescantur. *Dalec.*

Quæ primo victum mortalium aluerunt] *Primæ*, non *primo*, archetypum Toletanum. Cæterum commonere hic lectores libuit, deseri nos in præsenti volumine, reliquisque insequentibus, a semiveteri illo exemplari bibliothecæ florentissimæ hujus Salmanticensis Academiæ, cujus testimonio in superioribus usi sumus; neque enim plures quindecim libros illud complectitur: reliquum præsidii nobis superesse in uno tantum Toletano codice, tantæ tamen integritatis, ac in locis numerosissimis tam indubitatæ fidei, ut, quod de Platone dixit Antimachus, solus sit instar omnium. *Pintian.*

CAP. I. *Gentes sine arbore, et miracula in Septentrionalis regionis arboribus.*

Captumque manibus] Scribendum reor *cupiuntve manibus*, ut intelligas piscem. *Pintian.*

Lutum ventis magis] Bituminosum, quo in culina, et usu domestico, non aliter quam ligno utuntur. *Dalec.*

Et rigentia septentrione viscera sua urunt] *Suburunt* commodius scribetur, quam *sua urunt.* Pintian.

Multis fortuna, &c.] Publius Laberius: 'Fortuna multis parcere in pœnam solet.' *Dalec.*

CAP. II. *De Hercyniæ silvæ magnitudine.*

Hercyniæ silvæ] Melæ Hercyniæ silvæ magnitudo sexaginta dierum itineris est ab Istro usque ad Neccarum. Ea *Schwartzwaldt* dicitur; a Neccaro ad Mœnum, *Ottenwaldt*; a Mœno usque ad fluvium Lonam, quem et *Mosul* vocant, prope Confluentiam, *Westerwaldt.* Inde Franconiam ab Hassia et Thuringia dividens, in Boëmiam, Moraviam, Sarmatiam, Pannoniam, Getas porrigitur, variis appellata nominibus. *Dalec.*

Arcus, &c.] Radicum in altum sublatarum. *Idem.*

Rixantes] Collisu veluti dimicantes. *Idem.*

CAP. III. *De glandiferis.*

CAP. IV. *De civica corona, et qui frondea corona donati.*

Civicæ coronæ] Corona querna et draconum voluminibus olim Triviæ Dianæ, τῆς Εἰνοδίας, sive Τριοδίτιδος, quam eandem esse cum Hecate putabant, imaginem coronare mos fuit. Sophocles in Rhizotomis apud interpretem Apollonii: Ἥλιε δέσποτα, Καὶ πῦρ ἱερὸν, τῆς εἰνοδίας Ἑκάτης φέγγος, τῷ δί' Ὀλύμπου Πολλὴ φέρεται καὶ γῆς, καίουσ' Ἱερὰς τριόδους, στεφανωσαμένη Δρυσὶ καὶ πλεκτοῖς Ὠμῶν σπείρησι δρακόντων. Hanc coronam ut inferis Diis, sic etiam Parcis imponebant. Catullus: 'His corpus tremulum complectens undique quercus, Candida purpureis ramis induxerat ora.' Purpureis, τοῖς ἀγλαοῖς. *Scaliger.*

Clementiæ Imperatorum] Hac ratione Palatinæ ædes, et Augustæ quercu coronabantur, ut regis sacrorum, flaminis, Pontificis maximi, lauro. Alex. ab Alex. III. 27. *Dalec.*

Itemque M. Agrippa] In denario

antiquæ gentis Vipsaniæ Marci Vipsanii Agrippæ altera parte signatum caput est, cum rostrata corona, altera Neptunus delphinum manu dextra gestans: in alius denarii parte altera caput Agrippæ cum civica et rostrata corona, altera Augusti caput. *Idem.*

Rostra navium] Ex ære illa fuerunt, unde æratæ naves, rostratæ, Græcis χαλκήρεις, et χαλκέμβολοι. Virg. Æn. IX. ‘ Quot prius æratæ steterant ad littora puppes.’ Brod. IV. 13. vide Navalis apud Festum. *Idem.*

In sacris certaminibus usurpatæ] Olympiis, Nemæis, Pythiis, Isthmiis. Vide supra VII. 26. *Idem.*

Ac data ubique] Plutarchus in Quæst. Roman. 92. *Idem.*

Superbæ] Coronæ. *Idem.*

Summa] Clarissima ex oleastro in Olympicis, ut diximus. *Idem.*

Quæ sub ipso Jove datur, cuique, &c.] Confert leges Romanas de civica cum illa Græcorum de Hieronicis, hoc est, sacrorum certaminum victoribus, in quorum honorem patria cuique sua redeunti murorum partem diruebat, qua oppidum intraret: tanquam nihil opus esset mœnibus civitati, quæ tales viros gigneret. Mox subjiciuntur capita legum: *Civem servare: Hostem occidere, &c.* Gelen.

Cuique muros patria, &c.] Nero e Græcia reversus Neapolim, quod in ea primus artem canendi protulerat, albis equis introiit, disjecta parte muri, ut mos est hieronicarum. *Dalec.*

Retulimus suo loco] Lib. VII. cap. 28. *Idem.*

De patre accipere, &c.] Consule cum Hannibale pugnante adversis auspiciis ad Ticinum. *Idem.*

Apud Trebiam] Apud Ticinum. Val. Max. V. 4. Seneca de Beneficiis III. 33. *Idem.*

CAP. V. *De glande, genera XIII.*

Glandes opus, &c.] Theophr. Hist. III. 9. et 10. *Idem.*

Lege XII. tabularum] Ræof vardus cap. 26. in LL. XII. Tabularum. *Idem.*

Distant fructu, situ, sexu, sapore] Videtur nullo modo legi posse *fructu*; nam quatuor hic differentias Plinius notat, quas statim singulatim exequitur, cum tamen nulla sit quæ fructui respondeat. Scribendum igitur *figura*, non *fructu*, ut confestim fit manifestum. *Pintian.*

CAP. VI. *De fagina glande, et reliquis glandibus, et carbone, et pastu porcorum.*

Fagi glans nucleis similis] Castaneæ, Theophr. Hist. III. 10. qui et fagum ὀξύαν vocat: Gaza vertit inepte *scissimam.* Dalec.

Folium tenue] Folium crassum, pyro simile. Theoph. *Idem.*

Baccam viridem] Duriusculum tuberculum baccæ simile. *Idem.*

Suber] Omittit Haliphlœon, quam postea memorat. *Idem.*

Ilicis duo genera] Theoph. Hist. III. 16. *Idem.*

Smilaces a quibusdam, &c.] Legend. *smilaces a quibusdam Græcis dictæ, in provinciis aquifoliæ sunt ilices. Glans utriusque brevior, &c.* Duo genera ilicis facit, et utrumque describit: ex iis esse in Italia, folio non multum ab oleis diverso; ergo nec aculeato: in provinciis vero aquifolias ilices, ab aculeatis nimirum foliis sic dictas. Multum itaque distant apud Plinium *aquifolia ilex*, et *aquifolium*: *aquifolia ilex* genus est omnes ilices comprehendens, quæ aculeato sunt folio: aquifolium spinæ genus. *Salmas.* pag. 271. b.

Acylon appellat] Acylon hodie Græci, præsertim in Lemno insula, *acylaca* vocant. Bellonius smilacem. Plinius glandiferam a phellodryi nescit distinguere. Smilacis folium in ambitu minime pungit: phellodryi vero aculeatium est et margine, et cacumine, agriæ modo: quamobrem Dores agriam, quæ Latinis aquifolia est, vocaverunt. Theophrast. Hist.

III. 16. Smilaces etiamnum Græci vocant *milaci*. Dalec.

Masculas ilices negant ferre] Theophrast. Hist. III. 16. quo loco tractat de ilice, smilace, phellodryi, nusquam id scribit. Vide vocem παζαλιθάζουσι in Diction. Constantini. *Idem.*

Glans optima in quercu, &c.] Dulcissima in fago atque grandissima, mox hemeridi; nam latifoliæ parva, cerro amarissima. Theophr. *Idem.*

Latifoliæ] Fagi. Theoph. *Idem.*

Probatur et ea, &c.] Id accidere glandi maris fagi, et haliphlœi, tradit Theophrastus, sed glandem non commendare. *Idem.*

Lapidescit duritia] Nunc in cute, nunc in carne. Theoph. *Idem.*

Fortius lignum quercus habet, et incorruptius, ramosa et ipsa, procerior tamen et crassior caudice] Legendum non *quercus*, sed *fagus*; et non *procerior*, sed *brevior*. Utrumque evidentissime ex Theophr. III. 9. comparat enim hemerida, quam Theodorus 'placidam' vertit, cum fago: 'Namque placida,' inquit, 'non erecta, nec levis, nec excelsa est; quippe quæ corpore in orbem comoso, contorto, sinuosoque stet, ut nodosa alataque assurgat. Materies robusta, verum infirmior quam fago; hæc enim robustissima, putredinique nulli obnoxia est. Sed nec ipsa erecta, quanquam minus torta quam quercus, caudice vero crassissimo constat, ut tota quæque brevis species reddatur; nam ejus etiam corpus in orbem comosum minimeque erectum est.' *Pintian.*

Ab hac proxima latifoliæ proceritas, sed minus utilis ædificiis: atque carbone dotata vitiis obnoxia est. Quam ob rem solida utuntur, carboni ærariorum tantum officinis compendio; quoniam, &c.] Scribo: *Aspris dolata, vitiis obnoxia. Quam ob rem solida utuntur. Carboni utilis, ærariorum tantum officinis compendio, &c.* Theophr. lib. III. de aspri arbore loquens: 'Materies,' inquit, 'improba, et laborata quidem inutilis; rumpitur enim et cadit: rudis autem melior: ob id sic ea utuntur. Improba etiam ad cremandum et ad carbonem faciendum; quippe cum carbo ejus omnino inutilis, quod transiliat scintilletque, præterquam ærariorum officinis; his enim utilior cæteris hic habetur, quod enim flatu desinente protinus extinguitur, parum absumi potest.' *Idem.* Legend. *Ab hac proxima latifoliæ proceritas, sed minus utilis ædificiis atque carboni, dolata vitiis obnoxia est: quamobrem solida utuntur. Carbo in ærariorum tantum officinis compendio, quoniam desinente flatu emoriens protinus recoquitur.* Paulo post lege: *querna distusam: gravissima et ipsa glandium atque dulcissima.* Sequitur: *proximam huic cerream tradit Nigidius, nec ex alia solidiorem carnem, sed duram. Cerrum* Latini vocarunt, quam Græci ὀξύην. *Salmas.* p. 334. a, b.

Vitiis obnoxia est] De cerro, sive aspri Macedonum, hæc Theophr. Hist. III. 10. *Dalec.*

Item e novellis melior] Idem Hist. V. 16. *Idem.*

Caminantur] In camini formam oblinuntur. *Idem.*

Durescens calyx] Corium, seu tegumentum, lutosa crusta. *Idem.*

Atque ita sudorem emittit] Hoc fieri Theophrastus vult, ut excitata flamma omnia corripit. *Idem.*

Haliphleos] Scribe *haliphlœos* cum *œ* diphthongo in tertia. *Pintian.*

Eidem raro glans, et cum tulit, amara, quam præter sues nullum attingat animal, ac ne eæ quidem si aliud pabulum habeant] Hæc verba falso hic inserta sunt, falsoque haliphlœo tribuuntur, ad hemeridem enim pertinent, et cum his quæ de illa paulo ante dicta sunt continuari debent, ex Theophr. IV. 10. 'Hemerida,' inquit, 'quam alii sterilem dicunt, alii fructum adeo vitiatum ferre, ut eum animal nullum

mandere possit præterquam sues, et hos cum aliam nullam habent.' *Idem.*

Nullum attingat animal] De cerri glande id Theophr. *Dalec.*

Iligna] Horatius : 'Umber, et iligna nutritus glande, rotundas Curvet aper lances carnem vitantis inertem.' *Id.*

Angustam] Compacta et minime laxa carne. *Idem.*

Tradit Nigidius] Contra judicium Theophrasti. *Idem.*

Hanc novissimam cadere] Quoniam sero maturescit, novaque veterem occupat. Theophr. Hist. III. 16. *Id.*

Quæ glandem ferunt omnes et gallam] Videtur hoc falsum esse ; nam ilex glandem fert teste Plinio hoc ipso libro et capite, et Theophrasto de Hist. Plant. III. 16. et tamen gallam non fert, ut eodem loco refert Theophrastus. Videtur autem deceptus Plinius, dum Theophrastum sequitur male intellectum; nam quod Theophrastus eodem libro cap. 9. tradit de generibus roboris, ferre videlicet omnia genera glandem et gallam, id Plinius ad omnes glandiferas arbores transtulit. Annotavit hoc ante me Genesius Sepulveda Doctor Theologus, ac Cæsareæ Majestatis Historiographus, vir multarum disciplinarum scientia clarus, Græcaque ac Latina facundia eminentissimus. *Pintian.*

Similem huic latifolia, sed leviorem] Scribo diphthongo *æ læviorem*, ut intelligas lævorem, non levitatem, ex Theophrasto. *Idem.*

Hæc tingendis utilior] Adde verbum *lanis* ex Theophrasto evidenter, III. 9. 'Fert,' inquit, 'et alteram nigram, qua lanas tingunt.' *Idem.*

CAP. VII. *De galla, et quam multa præter glandem eædem ferant arbores.*

De galla] Theophr. Hist. III. 6. et infra XXIV. 4. *Dalec.*

Sole de Geminis exeunte] Theophr. loco citato tempore secundæ germinationis, quæ fit circa desinentem Martium, cum in Ariete sol adhuc vertitur. *Idem.* *Sole de Geminis exeunte*] Theophr. III. 6. 'Scirthophorione mense :' Theodorus 'Martio' transtulit. *Pintian.*

Hoc est ut nucleum fabæ magnitudine habeat] Scribendum puto, *hoc est cur nonnullæ fabæ magnitudinem habeant*, ex Theophr. III. 6. 'Si ab æstu,' inquit, 'occupetur, arescit, augerique amplius nequit : qua de caussa earum aliquæ non majores fabis evadunt.' *Idem.*

Robur, præter fructum] Theophrasto, præter fructum, quercus hæc omnia fert : Κηκίδα, συκαμινῶδες, αἰδοιῶδες, ταυρόκεφαλον, πίλον, σφαίριον, μελιτήριον, σφαίριον μασχαλαγενὲς, λιθάριον, σφαίριον φυλλικὸν, σφαίριον ὑδατῶδες. *Dalec.*

Utrunque genus] Album et nigrum. Theophr. Hist. III. 10. *Dalec.*

Nascuntur in eo pilulæ nucibus non absimiles intus habentes flocculos, &c.] *Nucleis* hic legendum non *nucibus:* Idem Theophrastus docet III. 8. 'Fert,' inquit, 'et quod quidam pilum appellant : id pilula est, comam gerens lanaceam, mollem, nucleo durior, qua in lucernarum luminibus utuntur.' *Pintian.*

Adhærentes] Adhærentes, intus sculptas, varii coloris ; nam eminentes umbilicos aut candicantes, aut punctis maculosos, aut nigros : media splendida et coccinea. Apertæ vero et nigræ sunt, et putres. Theophr. *Dalec.*

Apertis amara inanitas est] Legendum forte *atra* potius quam *amara.* Theophr. III. 8. 'Aperta nigra et fruticans cernitur.' *Pintian.*

Et in folio rubente, &c.] A tergo vero folii, mediæ costæ insidentes, *pilulas albas*, σφαίρια λευκὰ, pellucidas, aquosas, quandiu molles sint, in quibus et muscæ interdum nascuntur : durescunt in modum gallæ parvæ et levis. Theophr. *Dalec.*

CAP. VIII. *De cachrye, et cocco grano, et agarico, et subere.*

Ferunt robora] Theophr. Hist. III. 7. *Idem.*

Cachryn] Cachrys foliorum conceptu, e medio germinis globo prominens, tanquam parturiente folium natura, qui in folia post explicatur: convoluta e foliis pilula iulus, in juglande et avellana racematim compactus callus, floris vicarius. Cyttarus in coniferis gradatum squamosumque nucamentum, rudimentum fructus: bryon in quercu, racemosi villi, qui loco floris sunt. Hæc diligenter distinguenda. Κάγχρυν pro libanotidis semine quidam scribunt. *Idem.*

Urendi vim habens] Roboris et arborum sequentium cachryn inepte confundit cum rosmarini pilula acri et urente, quæ etiam cachrys dicitur; ut et medulla seminis crethmi, XXVI. 8. non procul a fine. *Idem.*

Tilia, nunc, platano] Theophrastus *castanea*, non *platano*, III. 7. *Pintian.*

Continet nucleum, &c.] Hoc de iulis avellanarum Theophrast. esse nuci pineæ similes, crescere hieme, aperiri vere totos, &c. Dormitavit hic Plinius. *Dalec.*

Boletos suillosque] Vide infra XXII. 23. *Idem.*

Robora ferunt et viscum] Theophr. XXII. 10. *Idem.*

Granum hoc primoque, &c.] Legend. *Granum hic primoque seu scabies fruticis parvi, æquifoliæ Ilicis: coscylium vocant.* Hic coccus, inquit, et primo seu scabies parvi fruticis, aquifoliæ nempe ilicis, et coscylion vocatur. Ilicem solo croco provocare omnes roboris dotes ait; non omnis ilex coccum βαφικὸν fert; sed aquifolia. Vide Salmas. p. 268. b.

Cusculium vocant] Fortassis *quisquilium;* nam *quisquiliæ* Festo, quidquid surculorum foliorumve cadit ex minutis arboribus, ac inde res quævis nihili. Cæcilius: 'Quisquilias volantes, venti spolia memorasti modo.' Nævius in Tognlaria: 'Abi, deturba te saxo, homo non quisquiliæ;' id est, non nauci. Coccum scapis derasum cadere notum est: inde *quisquilium* appellarunt. *Dalec.* Imo *cusculium;* est enim Hispanum vocabulum, non Romanum; et 'cusculiatum' videtur olim dictum, quod nunc depravate 'scarlatum.' *Gelen.*

Tradidimus] Supra IX. 4. et infra XXIV. 4. *Dalec.*

Glandiferæ maxime, &c.] In laricibus maxime nascitur. *Idem.*

Odoratus] Imo potius odoris expers. *Idem.*

Nocte relucens] Fabulosum hoc. *Id.*

Non in cortice modo, verum et e ramis dependentes] Contraria prodit Theophrast. III. 9. 'Nascitur,' inquit, 'idem cortice non e surculo unde glans, neque e gemma, sed e latere supernorum nodorum.' Quare hic mallem legeres, *e cortice modo,* quam *e ramis.* Pintian.

Usus ejus ancoralibus] Theophrast. Hist. III. 16. *Dalec.*

In hiberno fœminarum calceatu] Non solum valetudinis causa id fœminæ hieme fecerunt, sed ut grandiores viderentur. Clemens Alexandr. Pædag. III. ex Alexi Comico: τυγχάνει μικρά τις οὖσα; φελλὸς ἐν ταῖς βλαύτησιν ἐνεγκάττυται. Xenophon de tuenda re famil. de uxore Ischomachi, ὑποδήματα δ' ἔχουσαν ὑψηλὰ, ὅπως μείζων δοκείη εἶναι ἢ ἐπεφύκει. Victorius XV. 25. *Idem.*

Qui fœminam ilicem vocent] Hæc male. De Phellodryi id Theophrastus, non de Subere. *Idem.*

Nec in Italia tota nascitur, &c.] Falsum id; nam quod et Theophr. ait, Thyrrheniæ, id est, Hetruriæ familiarissima est, et pene propria. *Idem.*

CAP. IX. *Quarum sint in usu cortices.*

Vasa corbesque ac patentiora quædam] Immo e contrario lego, *corbesque ac patentiora quædam vasa.* Pintian.

Scribit in recenti ad duces explorator] Literis ob succi madorem non conspicuis, et cum siccatus fuerit cortex

apparentibus. *Dalec.*

Non durat arbor ipsa] Cortice spoliata. *Idem.*

Cap. x. *De scandulis, et pinu, pinastro, abiete, picea, larice, teda, taxo.*

Fagutali Jovi] Varroni de Ling. Lat. lib. iv. in Esquiliis fuit lucus Fagutalis et Virarum querquetulanum sacellum, et lucus Mesitis. *Viras* Festus dictas vult nymphas, quæ præsident querceto virescenti, Χλωρίδας καὶ Ἀμαδρυάδας. *Idem.*

Nec forma alia] Nam camerato ramorum et foliorum veluti fornice imbrem prorsus respuit. Theophr. *Dalec.*

Sextum genus est teda proprie dicta] Male hæc. Vide Theoph. Hist. iii. 12. Tedæ nomen πολύσημον est. Nunc enim pini resinosum et pingue lignum significat, τὴν δᾷδα, quod lucernæ candelæve loco uritur; nunc arborem sui generis, ignotam Theophrasto, quam *Cambro* vocant Tridentini, Allobroges *Auvia.* Dalec. Vide Salmas. p. 505. a.

Lumini sacrorum etiam grata] Inde lustrales faces, quas Claudianus vi. Consulatu Honorii describit luculenter: 'Lustralem sic triste facem, cui lumen odorum Sulphure cæruleo, nigroque bitumine fumat, Circum membra rotat, doctus purganda sacerdos, Rore pio spargens, et dira fugantibus herbis Numina, terrificumque Jovem, Triviamque precatus, Trans caput aversas manibus jaculatur in Austrum, Secum rapturas cantata piacula tedas.' Ovidius: 'Uror ut inductæ cerato sulphure tedæ.' Vide quæ notata sunt xxxv. 25. Juvenal. 'si qua darentur Sulphura cum tedis.' Ab agitatione quæ in orbem fiebat, ductum est verbum 'circumferre' et 'circumferri.' Virgilius: 'ter socios pura circuntulit unda.' Plaut. in Amphit. 'So. Quæso quin tu istam jubes Pro cerrita circumferri?' *Lustrati*, περιμάττεσθαι, περιαγνίζεσθαι, καθαίρεσθαι, quod fieri ovis solitum, teda, scilla, sulphure, carmine ad aurem insusurrato. Turneb. Adnot. iv. 15. et ix. 10. sed manibus prius rore pio, sive expiatorio ablutis: quod Aristophanes, ἐν Εἰρήνῃ, χερνίπτεσθαι dixit. Apuleius lib. xi. Asini aurei de expiata nave: 'Summus sacerdos,' inquit, 'teda lucida, et ovo, et sulphure, solemnissimas preces de casto præfatus ore, quam purissime purificatam Deæ nuncupavit.' *Dalec.*

Excepta larice] Theophrastus id de fico adnascente pinis maribus: de larice idem Vitruv. *Idem.*

Et tenuiora ac magis algentia] Legendum videtur *rigentia*, non *algentia*: cum ut opponatur illis, *mollior flexu*, tum quod sequitur paulo post: 'pinguioribus foliis et simplicibus atque non rigentibus.' Appellat autem *folia rigentia*, subrecta, non proclivia in terram, ex Theophr. iii. 10. κεκλιμένα μᾶλλον, id est, *inclinata magis: simplicibus* autem intelligo 'mollibus' ex eodem. *Pintian.*

Algentia] Πεφρικότα μᾶλλον. Theophrast. Hist. iii. 10. hispidiora. *Dalec.*

Mas brevior et durior] Addi debet, ut opinor, verbum *foliis*, ex Theophr. iii. 10. 'Et marem,' inquit, 'breviorem folioque duriorem, fœminam proceriorem, foliis pinguem, mollem proclivioremque.' *Pintian.*

Ipsa materies retorrida et nigrior maribus radix] Dictio *radix* videtur superfluere ex eodem Theophrasto citato loco: 'Omnis mas securi brevior et contortior, operique difficilior est: fœmina procerior atque facilior.' *Id.*

Nam in Macedonia et Arcadia] Macedones pinum dividunt in marem, fœminam, sterilem, Arcades nec sterilem agnoscunt, nec sativam, sed silvestrem tantum, quam suis notis a picea distinguunt. In Arcadia picea pauca nascitur, in Eleo agro multa. Theophrast. Plinius negligenter hoc reddit. *Dalec.*

Materie mollior utiliorque] Operibus facilior, εὐεργεστέρα. Theophrast. *Idem.*

Folio pinnato densa] Frons pinnas habet, superne minores, tota specie camerata, Bœotorum galeis simili, tam densa, &c. Theophr. qui 'pinnas' vocat ramos exporrectos alarum distentarum modo. *Idem.*

Præterquam larici] Fallitur Plinius; sui enim sunt et larici coni, veluti pino, sed minores et cupressinis similes. *Idem.*

Minimos ac nigros] Pediculis similes, aut pulicibus. *Idem.*

Ut qui obdormiant sub ea] Plutarch. in Sympos. Ἱστοροῦσι γὰρ ὅτι καὶ σκιὰ σμίλακος ἀποκτείνει τοὺς ἐγκαταδαρθέντας, ὅταν ὀργᾷ μάλιστα πρὸς τὴν ἄνθησιν. Lucretius: 'Est etiam magnis Heliconis montibus arbos, Floris odore hominem tetro consueta necare.' Victorius XVIII. 22. *Idem.*

Taxica hinc appellata dicant venena, &c.] Plaut. in Merc. 'Certum est: ibo ad medicum, atque me ibi toxico morti dabo; Quando mihi adimitur, qua causa vitam cupio vivere.' *Idem.*

CAP. XI. *Quibus modis fiant genera picis, et quomodo fiat cedrium, et de spissa pice quomodo fiat, et quibus modis resina coquatur.*

Quibus modis fiant genera picis] Theophrast. Hist. IX. 2. et 3. De resina et pice XIV. 20. XXIII. 1. XXIV. 6. *Dalec.*

Pix liquida in Europa e teda coquitur] In libris legitur: *Pix liquida in Europa tæda cogitur;* quod rectum est; id est, colligitur. Sequitur paulo post: *e tæda omnia illa fiunt, e picea, &c.* hæc inepta sunt et falsa. Vide Salmas. p. 504. a.

Multosque alios et usus] Pice liquata et in corpus affusa, flagitiosos homines olim cruciari solitos indicat hic Plauti versus ex Captivis: 'at pol te, hic si sapiet senex, Atra pix agitet apud carnificem, tuoque capiti illuceat.' *Dalec.*

Hoc in Syria cedrium vocatur] Sensus, qui potest ex his verbis colligi, est, primum illum sudorem aquæ modo fluentem e canali in Syria vocari cedrium, sive ex teda, seu ex quovis ligno. At hoc falsum est, si Dioscoridi fidem habemus lib. I. capite de cedro; ex cedro namque tantum cedrum, aut 'cedrinus liquor,' dicitur. Aut igitur legendum: *hoc e cedro cedrium vocatur;* aut additis aliquot verbis: *hoc in Syria e cedro cedrium vocatur;* nam in Syria præstantissimas esse cedros Theophr. auctor est XI. 5. *Pintian.*

In Ægypto corpora hominum, &c.] Vide XXIV. 5. Varius modus curandi funera apud diversas gentes fuit. Græci, statim ac expirasset qui obierat, calentis adhuc corporis membra dirigebant. Vide infra XXI. 3. et XXIV. 5. Victorium X. 20. Muret. Var. III. 10. Alex. ab Alex. III. 7. qui copiosissime omnes omnium gentium mores in curandis funeribus tradidit. *Dalec.*

Rursus in cortinas æreas conjecta] Palimpissa vocatur Dioscoridi. *Idem.*

Aceto spissatur, et coagulata Brutiæ cognomen accepit] Archetypum Toletanum: *aceto spissatur ut coagulo, et Brutiæ, &c.* Pintian.

Coagulata] Talis Brutia et Lycia est Dioscor. *Dalec.*

Brutiæ cognomen] In Brutiis, Straboni, oppidum Mamertium, et silva, quæ optimam picem fert. *Idem.*

Doliis duntaxat, &c.] Pugnat secum Plinius, qui XXIV. 7. scribit Brutiam medicinæ utilissimam esse. *Idem.*

Lentore ab alia pice differens] Scrib: *Lentore ab alia pice differens: item colore rutilante, et quod pinguior est reliqua illa omni. Fit e picea resina.* Vult e tæda picem cogi, quæ piceæ species est, e picea autem resinam fieri, quod est falsissimum. Vide Salmas. p. 504. a.

Ferventibus cocta lapidibus] Eam

Græci φρυκτὴν vocant. *Dalec.*

Eadem resina si cum aqua, &c.] Negligentius, breviori tempore, minore cura. Hunc decocturæ modum Dioscorides non descripsit. *Idem.*

Seponuntur autem, &c.] Antequam resina coquatur, liquatam eam prius colare oportet, ut spurcities eximatur ac separetur. Diosc. Lego, *seponuntur ante id fere vitia, &c.* Vide supra XIV. 20. *Idem.*

Ad crapulam] Crapula vini condimentum ex pice, resina, resinæ flore, sic dictum, quod vertigines et capitis dolorem facit, XXIII. 1. Florem autem vocat tenuissimam, purissimam, et nitidissimam ejus partem quæ in superficie extat vulnerati ligni. *Idem.*

Conciditur ad cribri minuta] Quæ ita minutatim conciditur, ut cribro excerni possit. Flos resinæ crudus cum astula excisus δᾲς est, quod Plinius non intellexit. *Salmas.* pag. 502. a.

Resinæ albæ congium] Resinæ liquidæ Dioscor. qui hoc coctionis genere eximie fieri albam tradit, ὑγρὰν ἐκ κεραμίων. Liquidam Galenus vocat Methodi lib. VI. et Tuendæ Valetudinis lib. IV. *Dalec.*

Tota die] Triduo et sine intermissione, si liquida est; sin arida, unius diei spatio. Dioscor. *Idem.*

Hanc cæteris præferentes] *Hanc* 'terebinthinam' sub. sed non frictam. Cui bonitate secunda lentiscina. Dioscorid. Suspicor Plinium φρυκτὴν ῥητίνην Græcorum, id est igne, non aqua coctam, existimasse in sarragine frigi. *Dalec.*

CAP. XII. *De zopissa, et sapio, et quarum arborum materia in pretio.*

Non omittendum] Hæc ex Theophr. Hist. IX. 2. et 3. *Idem.*

Derasam navibus maritimis] Vide infra XXIV. 7. *Idem.*

Cum cera] Inde ceratæ naves, Ovid. Met. XI. 'Jamque labant cunei, spoliataque tegmine ceræ Rima patet.' Idem de Remed. Amoris: 'Nec satis una tenet ceratas anchora puppes.' Lucianus in dialogo Mercurii et Charontis: καὶ κηρὸν, ὡς ἐπιπλάσαι τοῦ σκαφιδίου τὰ ἀνεῳγότα. Brod. IV. 13. *Idem.*

Adjecto salis callo] Adstringente et resiccante vi. *Idem.*

Aperitur, &c.] Ad resinam eliciendam id fit. Theophrast. id ἀφελκοῦν, *ulcerare*, et scalpere, dicit, non vulnerare. *Idem.*

Nec corpori ipsi parcitur] Plinius apud Theophr. Hist. II. 2. legit, et recte: ἐν μὲν τῇ πεύκῃ ἀφελκωθείσῃ, ὅταν ἡ δορὰ ἐξαιρεθῇ, κ. τ. λ. *In pino quidem cum detracto cortice corpus vulneraverint:* in picea et abiete cum lignum delibratum tantum scalpserint. *Idem.*

Verum hæc terræ proxima laudatur] Idæi, inquit Theophr. ubi arboris caudicem cortice spoliarint, quod parte solari fit, binis aut ternis supra terram cubitis, anno post confluxum succi pinguis et resinosi abundantissimum in plagam fieri arbitrantur: μάλιστα ἔνδᾳδον συῤῥοήν. Eum vero cum securi detraxerint, secundo rursum anno resinoso succo vulnus expleri, ac tertio pariter. Postea ob eas paulatim factas incisuras arborem extenuatam et putrefactam a ventis humi prosterni, ac ejus medullam extrahi, quæ maxime pinguis tedæ faciendæ idonea est. Hunc locum Plinius corrumpit. *Idem. Verum hæc terræ proxima laudatur, altior amaritudinem affert*] Salmas. p. 502. a, b. Et circa finem ejusdem capitis. *Inter hæc genera proprium quidam fecere sapinum, &c.* usque ad finem multa hic animadvertenda et corrigenda; ut et hoc legendum: *ejusdemque arboris imas partes cum sit illa arbor nihil aliud quam picea feritate paulum mitigata satu: sapinus autem materies cæsa regenerefiat, sicut docebimus.* Vide Salmas. p. 503. b.

Hulcus] Hulcus resinosum, ἔνδᾳ-

δον, ut Idæi loquebantur. Theophr. *Dalec.*

Cum id manare desiit] Cum id ascia securive abstulerint simili modo anno proximo resina iterum manat, ac deinde rursum alio. Posthac ob vulnera succisa arbore ventis facile, putrefacta, dejicitur, ac tum medulla et trunci et radicum, quæ maxime resinosa est, eximitur ad tedam, Theophr. *Idem.*

Medulla ejus uritur] Teda ex ea facta candelarum vice. *Idem.*

In Syria terebintho, &c.] Theophrastus ait Syrios vulnerare terebinthorum ramos et caudicem, ad eliciendam resinam, meliorem tamen et largiorem confluere in caudicem, quam in ramos. *Idem.*

Laricem masculam urunt] Ad picem conficiendam, Theophrast. Id quomodo fiat, intelligi non posse, tanquam oblitus sui Plinius tradit XXIII. 7. *Idem.*

Picem fossilem] Ea Pissasphaltum est: ita appellavit Theopompus nomine e vulgo sumpto. Nasci id in Apolloniatarum agro circa Epidaurium, ait Dioscorides. *Idem.*

Quidam arbitrantur] Theophr. Hist. IX. 2. et III. 12. *Idem.*

Odorem quoque gratiorem] Sinceriorem εἰλικρινεστέραν, Theophr. Plinius legit εὐωδεστέραν. *Idem.*

Dum resina sit] De pice cruda id Theoph. non de resina. *Idem.*

Tenuioresque esse ipsas arbores] Tenuiorem esse resinam ex Idæa pino Theophr. ait, crassiorem ex maritima, non autem tenuiores esse arbores. Præterea ex pari teda pluvio cœlo largiorem, et serosiorem picem fieri, quam sicco; et ex gelidis ac opacis locis, quam ex tepentibus et apricis. *Idem.*

Fructum] [Resinosum et pinguem confluxum. Theophr. *Idem.*

Qualis dicta est in nucleis] Supra XV. 10. *Idem.*

CAP. XIII. *De fraxino, genera ejus quatuor.*

Pennata et ipsa folio] Taxum similem esse τῇ ἐλάτῃ Theophrastus ait Hist. III. 10. atque idem eodem cap. tradit abietis folium πτέρυγας ἔχειν, *pinnatum esse:* quod movit Plinium, ut fraxini folium, quam milum esse putavit, pinnatum esse traderet: legit nimirum loco τῆς μίλου apud Theophrastum τῆς μελίας. *Idem.*

Ad plurima utilis] Vitruvius II. 9. *Idem.*

Citro similis] Materiæ e qua fiunt citreæ mensæ pretiosissimæ et pulcherrimæ. *Idem.*

Cortice ablato] De taxo id Theophr. Hist. III. 10. *Idem.*

Campestrem enim esse crispam] Theophrast. Hist. III. 17. *Idem.*

Jumentis mortifera] Id quoque de taxo Theophrastus. *Idem.*

Tantaque est vis ut ne matutinas quidem occidentesve umbras quam sunt longissimæ, serpens arboris ejus attingat] Verba temere et inordinate posita; videntur enim hoc modo esse legenda: *Tantaque est vis, ut ne matutinas quidem occidentesve umbras arboris ejus, quum sunt longissimæ, serpens attingat.* Pintian.

CAP. XIV. *De tilia, genera duo.*

Differunt omni modo] Tota figura, ligni specie, fœcunditate, Theophrast. Hist. III. 16. *Dalec.*

Odoratior] De fœmina id Theophrast. Hist. III. 10. *Idem.*

In hac arbore] Idem I. 20. *Idem.*

Multiplici membrana] Idem Hist. III. 21. *Idem.*

Philyræ] Vide Politianum Miscell. cap. 27. *Idem.*

CAP. XV. *De aceris generibus decem.*

De aceris generibus decem] Vide Theophr. Hist. III. 17. et XI. 4. *Idem.*

Acer] Apud Theophr. Stagiritis, sphendamnos: acer est nervosum, et

album, vulgo *bois blanc* vel *plane.* Zygias, acer flavum et crispum: clinotrochos, flavum et non crispum: Olympicis vero zygias montanum est, sphendamnos et montanum et campestre: ac montanum quidem flavum, pulchrum, solidum, crispum: campestre, quod et glinon vocant, laxum, candidum, minus crispum. In hoc quoque genere marem a fœmina distinguunt, quod mas in planis potius nascatur, germinet citius, ligno sit crispiore et contorto. Campestria, e quibus rumpotinum fit, opulos Columella vocat, Insubres nunc *opuli,* quod alibi monuimus. *Dalec.*

Alterum genus crispo macularum discursu, qui cum excellentior fuit a similitudine caudæ pavonum, &c.] Perperam corrigunt, *quod cum excellentius fuit;* nec enim ad aceris genus id referri debet, sed ad venarum discursum, qui cum excellentior in illo aceris genere reperitur, pavonum caudæ oculos imitatur, et inde nomen habet. *Salmas.* pag. 506. a. Sequitur: *e viliore genere cursivenium vocatur, Græcis ἰνότροχον. Idem* ibid. *Alterum genus crispo, &c.*] Zygias Theophr. *Dalec.*

Pavonum] Fortassis *pavonacei.* Id.

Crassivenium] Clinotrochos, Theophrast. *Idem.*

Campestre enim, &c.] Sphendamni genus. *Idem.*

Montanum] Sphendamni genus alterum. *Idem.*

Rubentem] Flavum, fissili ligno, platani modo, cortice paulo asperiore quam tiliæ, sublivido, crasso. Theophr. *Idem.*

CAP. XVI. *De brusco, mollusco, et staphylodendro, et buxo, genera tria.*

Molluscum] Lignarii montis Juræ abietum et picearum candidissimos truncos, recto venarum discursu, nec nodis interruptos, ad opera faciles, adhuc vocant hodie *louchon* et *ouchon,* Theophrastus vero λουσσὸν, servata vetusta dictione. *Idem.*

Arboris] Aceris. *Idem.*

Simplicius sparsum] Rectiori venarum discursu. *Idem.*

Lectorumque silicios] Porrectos inter eminentes sculpturas tabellarum velut abacos. Sed locus citra controversiam corruptus. Lego, *lectorumque silaceas laminas;* scilicet luteas, flavas, qualis est aceris color: qua voce usus est Vitruvius VII. 5. Alii legunt, *lectorumque scilicia aut laminas;* id est, secamenta, a 'siciliendo,' id est, secando, quamvis rei rusticæ scriptores peculiari significatione 'sicilire' dicant secare, quæ fœniseces prætericrunt. Apud Catonem 'siciliméntum' pro fœno secto legitur. *Idem. Lectorumque silicios*] Lege, *lectorumque solidos:* loquitur de brusco et mollusco quæ et sunt aceris tubera. *Salmas.* pag. 416. a.

Reperitur et in alno tuber] Colore rubro, et macularum varietate, linearumque procursu excellens. Reperitur et in populo et in ulmo. *Dalec.*

Nec nisi radice] Germani ex Gallia Narbonensi, locis Hispaniæ finitimis, et præcipue montibus Pyrenæis, circa oppidum dictum *Limons,* haud procul Carcassona, radicum buxi magnam copiam emunt, ob maculas varias, variosque et fluxosos linearum discursus, ad opera lautiora expetitarum, quas servato prisco vocabulo adhuc vocant *brouchin* et *brouchon.* Ex iis cochlearia pretiosa et cultellorum manubria faciunt, qui in monte Jura oppidum incolunt Divi Claudii nomine celebre. *Idem.*

Lenis quies] Pigra et tristis soliditas, oculos nullo fulgore excitans. *Idem.*

Oleastrum] Oleastrum, nisi mendosus locus sit, id buxi genus vocant, quod oleastri modo semper humile sit, ac vix umquam in arbusculæ magnitudinem assurgat: et quod re-

liquis generibus folium minus habet, quemadmodum oleastri folia, si cum oleo conferas, breviora et angustiora sunt. Ego equidem prorsus deceptum fuisse Plinium, aut libertum ejus scribam puto, et cum apud Græcum auctorem legisset secundum buxi genus ἄγριον ὅλον εἶναι, *omnino silvestre et agreste esse,* nec utile materia, ut primum genus, nec vestiendis parietibus idoneum, ut tertium, imo etiam abominandum fœtore et gravitare odoris, incaute legisse ἀγριέλαιαν εἶναι, *oleastrum esse.* Dalec.

Semen illius] Carthegon vocat cap. 30. hujus lib. *Idem.*

CAP. XVII. *De ulmo, genera quatuor.*

Genera quatuor] Columella v. 6. *Idem.*

Duo ejus genera novere] Theophr. Hist. III. 23. *Idem.*

Fruticosa] Ramis pluribus opaca, sed exiguis et brevibus. *Idem.*

Atiniæ non ferunt] Columellæ ferunt quidem, sed rariorem. *Idem.*

CAP. XVIII. *De arborum natura per situs.*

Montes amant cedrus] Theophrast. Hist. II. 7. III. 4. IV. 1. *Idem.*

Populus] In planis hæc magis nascitur. *Idem.*

Cotinus] Coggyriam supra vocavit, XIII. 22. Itali hodie vocant *scotano,* Galli *fustet.* Hanc esse putant, quod Scytharion, tanquam Scythicum lignum, Græci vocaverunt: alii thapsum, alii chrysoxylon, flavo melinove colore, et lanas tingens, et capillum, Rhod. XVIII. 24. Apud Cratinum Hipponicus Σκυθικὸς, id est, πυῤῥὸς, vocatur. Interpres Theocriti ait eo ligno ἔρια βάπτεσθαι, μῆλια ποιεῖσθαι, τρίχας ξανθίζεσθαι, Asclepiademque id vocare, φυτὸν χλωρὸν, καὶ βάπτεσθαι ἐκ τούτου τὰ κροκοειδῆ. Paulus Æginet. III. 2. θάψον, *rubiam,* exponit, perperam, ut sentio; nam rubiæ tinctura subrubra est, non crocea. Quidam glycyrrhizam vulgarem esse putant, cujus fructus aculeatus non est: quod in historia sua Dioscorides requirit ad ejus coloris infecturam commodam, quam et Scythicem auctor vocat infra XXV. 8. Aristophanes in Vespis, Γυναικὶ κλητεύειν ἐοικὼς θαψινῇ. Plutarchus in Phocione: Αἱ ταινίαι μὲν, αἷς περιελίττουσι τὰς μυστικὰς κοίτας, βαπτόμεναι θαψινὸν ἀντὶ φοινικοῦ χρῶμα καὶ νεκρῶδες ἀνήνεγκαν. Hoc loco θαψινὸν, *sepulchralem,* ἀπὸ τοῦ θάπτειν intelligo, et *atrum,* non *croceum,* ἀπὸ τοῦ θάψου. *Dalec.*

Sanguinei frutices] Tetragoniæ, Theophrasto. Gaza vertit, *Quadratorias.* Sanguineam virgam auctor appellat XXIV. 10. quo in loco et Sileris meminit. *Idem.*

Terribilis magistratuum virgis] Vide Brissonium III. 14. *Idem.*

Spina, nuptiarum facibus, &c.] Cum ad maritum virgo prodiret, ingenuus patrimus, matrimusque puer ex alba spina facem accensam ferebat, eaque prælucente ad domum sponsi deducebat, more a priscis seculis tradito: quibus non nisi noctu et in tenebris uxorem advenientem maritus excipiebat. Eam facem sub viri lecto posuisse, aut in sepulchro combussisse, tristissimum et inauspicatissimum credebatur. Alex. ab Alex. II. 5. Plautus in Casina: 'Primum omnium huic lucebis novæ nuptæ facem.' Usi sunt et ad nuptiales faces pinu. Virg. 'Nec mihi jam pingui sudabunt tempora myrrha, Pronuba nec castos accendet pinus honores.' Neque recte Parthenius, hoc loco impulsus, apud Catullum in Epithalamio pro 'pineam quate tedam,' legit 'spineam.' Ritum uxoris domum ducendæ vide apud Brissonium I. 18. Vide et III. 14. et alium ritum nubentium apud Nonium. Rhodig. XXVIII. 15. Alex. ab Alex. cap. 5. Ovidius: 'Exoptat pueros spinea teda Deos.' *Idem.*

Siler] Vide infra XXIV. 10. *Idem.*

Ligustra tesseris utilissima] Alexander ab Alexandro III. 21. tesseras hic lusorias interpretatur; ego vero lignea signa, vinum, frumentum, oleum, aut aliud quippiam ejusmodi significantia et promittentia, quibus in congiariis et publicis largitionibus Imperatorum utebantur. De tessera militari vide apud eundem scriptorem c. 24. *Idem.*

Item Vaccinia, &c.] Lege: *Item Vaccinia Italiæ mancupiis sata, Galliæ vero etiam purpuræ tingendæ causa ad servitiorum vestes.* Ideo *satam mancupiis* dicit, quod mancupiorum pubertatem tardaret, idque utile erat mangonibus, ut quam diutissime venales suos impubes conservarent. Vaccinium, id est, hyacinthum, in Gallia seri dicit tingendæ purpuræ ad servorum vestes. Dixerat supra in Gallia hyacintho hysginum tingi, hic purpuram vaccinio infici scribit; atqui hyacinthus et vaccinium idem: ergo purpureus et hysginus color idem, qui et hyacinthinus. Vide Salmas. pag. 272. b. 1225. a. *Item Vaccinia*] Constantinus e Turnebo legit: *Italia mancipiis sata: quia mangonio Vaccinii tardatur corporis pubertas: quod erat venalitiis utile.* Ego vero si eam lectionem probarem, rationem potius ex sequentibus verbis afferrem, quia vaccinii succo tingantur servitiorum vestes in purpuræ colorem. Præterea tardior pubertas iis utilis non erat, sed dominis, et mangonibus, quod pluris eos nondum barbatos venderent. Constantinus putat Vaccinium fuisse Hyacinthum; ego vero arbusculam in sepibus frequentem, quam *magaleb* quidam vocant. Vide XXI. 26. Plinius certe Vaccinium arbusculam perperam loco citato hyacinthum reddit, eamque inepte cum hyacintho bulbosa herba confundit. *Dalec.*

Quæcunque communia] Theophrastus Hist. III. 4. et 11. *Idem.*

CAP. XIX. *Divisio generum.*

Præterea arborum, &c.] Theophr. Hist. I. 14. *Dalec.*

Quædam urbaniores] Idem cap. 16. lib. eod. *Idem.*

CAP. XX. *Quibus folia non decidant, et de rhododendro.*

Quibus folia non decidant] Theophr. Hist. I. 15. *Idem.*

Rhododendron] Lucius Apuleius 'roseam lauream' appellat. *Idem.*

CAP. XXI. *Item quibus folia non decidant, et quibus non omnia folia cadant, et quibus locis nulli arborum.*

Adrachne in Græcia] Vide supra XXII. 13. *Idem.*

Unedo] Οἴναρος Theophr. Hist. I. 15. quæ eadem et κόμαρος dicitur. *Idem.*

Non decidunt autem] Idem ibid. *Idem.*

In Thurino agro] Sybari, qui nunc Thurii dicuntur. Varro de Re Rust. I. 7. ubi et de Elephantine. *Idem.*

Nam locorum tanta vis est] Theophrast. Hist. I. 6. et 15. *Idem.*

CAP. XXII. *De natura foliorum cadentium, et quibus foliorum varii colores.*

Falsa definitio est] Adversatur Theophrast. Hist. I. 15. *Idem.*

Quædam tardius amittunt] Theophrast. ibid. *Idem.*

Foliorum unitas] Theophrast. Hist. I. 16. et de Caus. II. 22. *Idem.*

CAP. XXIII. *De populo tria genera, et quorum foliorum figura mutetur.*

Circinatæ rotunditatis] Theophr. Hist. I. 16. *Idem.*

Populorum foliis grandissima lanugo] Legend. *Populorum foliis grandissima lanugo evolat, candidæ, traditæ folio numerosiore, candida, et ut villi.* Dicit populorum foliis in genere grandissimam evolare lanuginem, hoc est, grandissimum βρύον, candidæ vero, traditæ folio numerosiore, candidam evolare, et ut villos. *candida tradita folio numerosiore*, loquutio Pliniana,

id est, quæ traditur esse folio numerosiore. *Salmas.* 329. b.

Mirum in primis id] Theophr. Hist. I. 16. Vide infra XVIII. 28. *Dalec.*

Cap. XXIV. *Quæ folia versentur omnibus annis, quæ foliorum e palmis cura et usus, et foliorum mirabilia.*

Inferior] Superior. *Supina* Theoph. τὰ ὕπτια ποωδέστερα, colore magis herbaceo viret. *Dalec.*

Incisuras] Nihil de incisuris Theophrastus. *Idem.*

Oleæ superne candidiora] Theoph. Oleæ folia supina et superiore parte, contra aliorum naturam, candidiora sunt, et minus lævia; hederæ vero superne, non quidem candidiora, sed minus lævia. *Idem.*

Omnium] Vel maximæ partis. *Id.*

Oscitant] Convertuntur. *Idem.*

Interiores partes tepefieri volentia] Hæc de suo Plinius, et absurde. *Id.*

Superior pars] Inferior et prona. *Theophr.* Idem.

Funes validos e palmæ foliis] Dictum est supra XIII. 4. Fiunt et ex iis scopæ. Martialis: 'In pretio scopas testatur palma fuisse, Otia sed scopis nunc analecta dabunt.' *Idem.*

Et apud nos fere palmis] Et apud nos vere palmea a matre integra decerpuntur. Meliora enim sunt quæ divisa non fuerint. Vetusta omnia. Convenit id cum eo, quod scripsit XIII. 4. palmæ folia, cum primum novellas demonstravere gemmas, in opera varia findi. *Idem.*

Duplicia] Velut ex duobus composita, Theophr. *Idem.*

Insecta pectinum] In rectum velut serra dissecta. *Idem.*

Urticis] In Lexico vetere Græco-Latino ob id *urtica*, sive ἀκαλήφη, *acia* et *aciela* dicitur, quod ut ferri acies ulceret. Turn. XVII. 21. *Idem.*

In cacumine ramorum] *Ex surculis*, ἐκ τῶν ἀκρεμόνων. Theophr. *Cacumen ramorum* Plinius inconsiderate vertit. *Idem.*

Quibus adjicit Cato decidua populea quernaque, animalibus jubens dari non perarida] Scribendum puto *et cædua*, non *decidua*. Cato cap. 5. 'Frondem populneam, ulmeam, querneam cædito, et per tempus condito; non perarida pabulum ovibus.' Hæc Cato. Cum igitur Plinius hic scribat *animalibus*, non, ut Cato, *ovibus*, et Cato addat *ulmeam*, quod in Plinio non legitur, adducor ut putem scribendum hic, *a populo quercuque et ulmo ovibus;* indoctus enim librarius, ut conjicio, pro *ulmo ovibus*, scripsit *animalibus*. Pintian. *Quibus adjicit Cato decidua, &c.*] Cap. 30. et 54. *Dalec.*

Cap. XXV. *De ordine naturæ in satis, et de flore arborum, et conceptu et germinatione, et partu, et quo ordine floreant.*

Ordo autem naturæ] Theophrast. Hist. III. 6. et de Caus. I. 10. *Dalec.*

Maritantur] Ad conceptum stimulantur, invitantur, illiciuntur. *Idem.*

Ver inchoans] Vide infra XVIII. 34. *Idem.*

Catulitionem rustici vocant] Catulire, ad Venerem incitari. Apuleius de fœminis *subare*, ὀργᾷν, dixit, de maribus *surire*, καπριᾷν, ut vetus Grammaticus exponit. Inde catulaster in Critico, βούπαις. *Catilitionem* hic multi legunt ex fide vetusti exemplaris. Apud Vitruvium pro 'catlastros' legitur 'Catastos.' 'Ideoque semper,' inquit, 'transmarinos catastos emere formosos et puellas maturas, eosque conjungere, ut qui nascerentur ex iis, non solum egregia voce, sed etiam forma essent non invenusta.' Turn. XXIV. 7. σκυζᾷν canum est ad libidinem incitatorum et prurientium, καπριᾷν suum, ταυριᾷν taurorum, ἱππομανεῖν equorum. *Idem.*

Alia protinus] Theophr. Hist. III. 6. *Idem.*

Arborum flos est pleni veris, &c.] Apud Athenæum lib. XIII. Chæremon vocat flores, nunc veris, nunc pra-

torum filios. Ἐν τῇ Ἰοῖ· Ἀνθηροῦ τέκνα Ἔαρος πέριξ στρώσαντες. In Centauro: Ἔνθεν μὲν αὐτῶν εἰς ἀπείρονα στρατὸν Ἀνθέων ἀλόχων ἐστράτευσαν, ἡδοναῖς Θηρωμένων τὰ λειμώνων τέκνα. Æschylus in Persis: Ἄνθη τε πλεκτὰ, παμφόρου γαίας τέκνα. Victorius XXXII. 21. ex Athenæo. *Idem.*

Nam neque ilex, &c.] Apud Theophrast. Hist. III. 5. ilex floret. Eidem cap. 6. libro eodem, pyro pro flore est squammatim compactilis meta, κύτταρος. Larix autem vere florem mittit, e ramulorum cacuminibus, in purpura ardenter rubentem, foliolis comantibus adnexum, miro quodam naturæ artificio. *Idem.*

Nec juniperi florent] Modestius Theophrast. Hist. III. 6. diligentius inquirendum id esse censet. *Idem.*

Dura facies semper] Flore nuda et privata. *Idem.*

Quippe cum ex eodem] Theophrast. loco proxime citato. *Idem.*

Glandes] Juglandes, ex Theophr. Hist. III. 6. Τὰ δ' ἄλλως περιενισταμένου τοῦ ἦρος, οἷον ἐρινεὸς, φιλύκη, ὀξυάκανθος, παλίουρος, τέρμινθος, καρύα, Διὸς βάλανος. *Idem.*

Sideribus] Theophr. Hist. III. 7. *Idem.*

Reliquæ quidem arbores] Idem ibidem. *Idem.*

Vitis sola bis parturit, &c.] Bis, si bifera est: ter, si trifera. *Idem.*

Siculi merus] Theophr. de Causs. I. 21. *Idem.*

Floret] Flore purpureo. In Priapeis: 'Amygdalumve flore purpureo fulgens.' *Idem.*

Hæ coactæ] Hominis industria et cultura effectæ. *Idem.*

Sambucus] Sambuci tamen interiora mire firma tradi posthac scribit c. 39. hujus libri. *Idem.*

Vergiliarum exortu] Circa nonum aut decimum diem Maii. *Idem.*

CAP. XXVI. *De corno, et quo tempore quæ ferant, et quæ fructum non ferant; et quæ infelices existimantur, et quæ facillime fructum perdunt, et quibus fructus, antequam folium, nascantur.*

Cornus enim circa, &c.] Hoc Theophrastus Hist. III. 6. At idem c. 12. lib. ejusd. fructum eodem fere tempore ferre scribit, quo olea. *Idem.*

Nuces et mala, &c.] Alnus, nux juglans, et achradum quoddam genus, autumno; quercus et castanea serius, circa Vergiliarum occasum. *Idem.*

Incipiente autem hieme, &c.] Aria hiemis initio, malus primis frigoribus, achra serotina hieme. *Idem.*

Post Vergiliarum occasum] Circa diem nonum Decembris. *Idem.*

Citreæ et juniperus] Celastri, juniperus, et ilex tardissime perficiunt fructum, &c. Theophr. Hist. III. 6. Plinius hæc negligenter vertit. *Idem.*

Zamiæ] Ζημίαι, *damna, detrimenta.* Idem.

Tamarix] Myrica silvestris, et nostras, Dioscoridi fructum fert compage muscosum. Ægyptia vero et sativa, gallæ similem. *Idem.*

Populus] Infra XXIV. 8. Populus semen fert comitialibus utile, Columella V. 5. Ulmus Atinia. *Idem.*

Alaternus] Vide Macrobium. Is alaternum sanguine infelicem esse ait. *Idem.*

Quæ neque seruntur, &c.] Vocarunt et infelicem, ad quam capitis damnatus suspendio necaretur, obtecto velatoque capite, quod constat ex illo prisco diro carmine: 'Caput obnubito, arbori infelici suspendito,' recitato a Cicerone in Orat. pro Caio Rabirio; nisi quis forte existimet, non solitos veteres supplicium id sumere ad alias arbores, quam quæ esset ex infelicium genere. Muret. in Var. VIII. 9. Brod. IV. 6. Apud Gellium X. 15. Flaminica surculum de arbore felici in rica habet, quod inarculum, a tegendo, 'arcere' enim hoc significavit, olim nominarunt.

Fuit autem Rica cingulum capitis, quo sacerdos vittæ loco redimibat se. Arborem felicem punicam malum Festus exponit. *Scalig.* Inarculum quod fuit Flaminicis, 'Stroppus' in Flaminum pileis dicebatur. *Idem in Varr.*

Cremutius auctor est, &c.] Id est, quod fabulantur, Phyllidem post suspendium mutatam in amygdalum nudam foliis, et cum Athenis reversus Demophon ejus truncum amplecteretur, quasi sponsum sentiret, frondem emisisse. *Dalec.*

Aperiuntur] Finduntur ut gummi exeat. *Idem.*

Inflectunt ramos ejus] Theophrast. de Caussis II. 11. *Idem.*

Pyrus] Theophr. ibid. *Idem.*

Salix amittit semen] Theophrast. Hist. III. 2. *Idem.*

Dicta Homero frugiperda] Homerus Odyss. K. Μακραί τ' αἴγειροι, καὶ ἰτέαι ὠλεσίκαρποι. *Idem.*

Sterilitatis medicamentum] Quod sterilitatem inducit, Nonius. ἀκυρολογία. *Idem.*

Et ex sexu] Theophr. Hist. III. 6. *Idem.*

Gignentium autem, &c.] Theophr. Hist. I. 23. et 25. *Idem.*

Cætero eadem natura] Arborum aliæ fructum edunt cacumine, aliæ lateribus, aliæ utraque parte. Ex aliis plantis cacumine plures ferunt quam arbores, ut frumenta quæ spicam gignunt, &c. Theophr. Male hunc locum vertit Plinius. *Idem.*

Ut dictum est] Lib. XIII. cap. 4. *Idem.*

Nasci] Theophr. de Causs. V. 1. Athenæus lib. III. *Idem.*

CAP. XXVII. *De biferis et triferis, et quæ celerrime senescant, et de ætatibus earum.*

In Cea insula] Chio. Hodie etiam incolæ ejus insulæ hunc caprificandi morem retinent. *Idem.*

Vites quidem et triferæ sunt] Non ter, sed triplicem fructus varietatem ferentes, ut apparet ex Aristot. περὶ θαυμ. ἀκουσμ. *Constant.* Ego vero sic dictas puto, quod ter fructum quotannis edant: quales multis in locis mihi visæ sunt, et præcipue in horto Guil. Caulii Lugduni. Earum meminit Theophrast. de Causs. I. 11. *Dalec.*

M. Varro auctor est vitem fuisse Smyrnæ apud mare] Archetypum Tolet. non *mare* habet, sed *matream;* quæ dictio non temere mutanda fuit; fortasse enim Plinius *Metroon* scriptum reliquit, hoc est, templum Matris Deorum, quale in Elide Peloponnesi fuisse auctor est Pausanias in Eliacis. *Pintian.* *M. Varro auctor est, &c.*] Locus Varronis hic est I. 7. 'Propter eandem causam multa sunt bifera, ut vites apud mare Smyrnæ: majus bifera, ut in agro Consentino.' *Dalec.*

Alias] Infra XVIII. 22. *Idem.*

Et in ipsis arboribus, &c.] Theophr. Hist. I. 23. *Idem.*

Summa parte fertilior est arbutus, quercus inferiore, juglandes, fici, mariscæ] Emendatius antiquus codex: *Summa sui parte fertiliores arbutus, quercus; inferiore, juglandes, fici, mariscæ.* Pintian.

Mariscæ] Prægrandes. Vide supra XV. 18. *Dalec.*

Medicatur] Veluti Medicina juvatur. Caprificatione id fit, cum putrescente caprifici fructu culices geniti in urbanæ fructus evolant, et fructum mordent, sic properante ejus maturitate. Vide XV. 19. *Idem.*

Præposteris] Serotinis et novissimis, quæ salubriores censentur. Infra XXIII. 7. *Idem.*

CAP. XXVIII. *De moro.*

CAP. XXIX. *De silvestribus.*

Silvestria autem tardissime] Theophrast. Histor. IV. 14. *Idem.*

Omnis cura fertilitatem adjicit] Idem de Caus. II. 15. *Idem.*

Multæ vero plura gignunt] Idem

Hist. III. 10. *Idem.*

Inter quas laurus uvas suas] Apud Theophr. de Causs. II. 15. et Hist. III. 11. Laurus hæc fert τὰ βρύα, non βότρυας, nempe consertos flores, similes quercuum et olearum floribus. Gaza tamen hoc Plinii loco deceptus, apud eundem Philosophum Hist. III. 8. βότρυας inconsiderate reposuit, nec in aliis supra citatis locis emendandum putavit, inconstanti judicio. *Idem.*

CAP. XXX. *De buxo, et faba Græca, sive loto.*

Sive loto] Loti genera tria diligenter distincta vide XXIV. 2. *Idem.*

Plurima vero buxus. Nam et semen suum et granum, quod carthegon vocant, &c.] Scribendum non *buxus*, sed *ilex*, manifeste ex Theophr. III. 16. Nihil enim tale, quale hic dicitur a Plinio, fert buxus, ex eodem Theophrasto cap. 15. De ilice vero mox loco ante citato sic tradit: 'Fert præter glandem granum quoddam puniceum, et viscum atque hyphear habet. Quapropter ut fructus quaternos habeat interdum contingit, binos proprios, binosque alienos, visci scilicet atque hyphearis: fert a septentrione viscum, a meridie hyphear.' Quod autem sequitur *carthegon*, legendum quidam *crategon;* sed arbor est non granum eidem Theophrasto crategon, eodem libro cap. 15. Et ejusdem nominis herba Dioscoridi lib. III. *Pintian.*

Viscum] De ilice hoc Theophrastus, et non de buxo, Hist. IV. 16. et de Caus. II. 32. τὸν πύξον σὺν τῷ πρίνῳ Plinius confundit. *Dalec.*

Mox paulo] Cap. 44. eodemque ultimo hujus libri. *Idem.*

In quibusdam omnino nullus] Theophrast. Hist. I. 13. Spissæ omnes raris fere magis nodosæ. Mares autem et silvestres omnes spissiores; nisi si qua ob spissitudinem prorsus enodis sit, aut nodos paucos habeat, ut buxus, lotus, &c. Infeliciter hæc vertit Plinius. Fefellit eum æquivoca significatio τοῦ ὄζου, et *ramum* indicantis, ut ait Theophrast. Hist. I. 2. et *nodum.* Idem.

Loto transmarinæ] Nihil Theophrastus. Dioscoridi lotos arbor, lotos silvestris, lotos Ægyptia caulem habent. *Idem.*

Sambuci] Theophrast. Hist. I. 2. laurus, ficus. *Idem.*

Et abieti quidem subrecta divisura] Hæc non satis fideliter Plinius recitat e Theophrast. Hist. I. 13. *Idem.*

Cacuminibus eorum decisis moritur] Theophrast. Hist. III. 8. IV. 19. et de Caus. V. 24. *Idem.*

Lotos, sive faba Græca] Lotos quatuor novimus: Primam Dioscoridis, et Theophrasti priorem, vulgo *micacolier, perlaro* Italis: Secundam, quæ Theophrasti posterior est, vulgo laurocerasus: Tertiam, diospiton Theophrasti, gaiacanam vulgi, fabam Græcam Romanorum, cerasum Constantinopolitanam Matthioli: Quartam Polybii apud Athenæum lib. XIV. *Id.*

Cortice pelles tingunt] Dioscorides decoctum ramentorum loti capillum ruffat. Sed ea diversa est a faba Græca. *Idem.*

Malis proprium genus, ferarum enim rastra reddunt] Scribendum reor: *Malis proprii nodi: ferarum enim rostra reddunt.* Theophrast. I. 13. 'Malis profecto nodi peculiares; faciebus enim beluarum similes extant. Unus prægrandis: alii circa eum parvi complures.' *Pintian.*

Ramorum aliqui cæci, &c.] Deceptus et hic est ambiguitate vocis ὄζον, quæ in eo loco Theophr. *nodum* significat, non *ramum.* Dalec.

Si non evaluere] Viribus defecti germen non ediderunt. *Idem.*

Cum deputatos cicatrix hebetavit] Cum discerpti, avulsi, excisi, incendio mutilati fuerint. Theophrast. *Idem.*

Quæ dividuis in ramo natura est] Quod nodus in cæteris, id in vite oculus, sive gemma, in arundine geniculum. Theophrast. *Idem.*

In longitudinem excrescunt abies] Theophrast. Hist. I. 8. et 14. *Idem.*

Unistirpia] Μονοστελέχη. *Idem.*

Quædam statim in ramos sparguntur] Theophrast. Hist. I. 14. *Idem.*

CAP. XXXI. *De ramis, et cortice, et radicibus arborum.*

Cortex aliis tenuis] Idem ibid. cap. 8. *Idem.*

Ut lauro] Ut lauro philyreæ. Vitiosum est exemplar Theophrasti I. 8. cum idem scribat III. 10. tiliæ crassum esse corticem. *Idem.*

Omnibus in senecta rugosior] Scribo *quibusdam*, non *omnibus*. Theophrast. I. 8. 'Quædam,' inquit, 'scabro cortice, ut robur, suber, palma. Hæc dum adolescunt, læviori cortice sunt: cum senescunt, crassiori, scabriorique.' *Pintian.*

Quibusdam rumpitur sponte, ut viti] Ἔνια ῥηξίφλοια, inquit Theophrast. ubi perperam legitur ῥηζόφλοια, quod Gaza non animadvertens, sic inepte locum eum vertit: 'Nonnullis cortex radicis specimen gerit, ut viti.' *Dalec.*

Quibusdam etiam, &c.] Theophr. sic habet: τὰ δ' ὡς περιπίπτειν, ὡς ἀδράχνη, νηλεία, κόμαρος. Quibusdam veluti per circuitum cadit, ut adrachnæ, unedoni, arbuto. Loco νηλεία lego ἐπιμηλέα, quæ et ἐπιμηλὶς dicitur. *Idem.*

Abieti] Addit Theophr. linospartum et cæpas. *Idem.*

Harundini] Addit idem lolium. *Id.*

Magna et radicum differentia] Idem Hist. I. 9. *Idem.*

Crassiores lauro et inæquales] Quibusdam, crassæ magis, quibusdam inæquales, ut lauro, item oleæ, cui et nodosæ ac fimbriatæ. Theophr. ὀζώδεις, καὶ θυσανώδεις. *Idem.*

Malis et cupressis] Theophrast. ibidem. Ejus loci sensum Plinius non intellexit. *Idem.*

Aliis recto meatu, ut lauro] Quibusdam rectæ et æquales; aliis obliquæ et inæquales; idque partim natura, et lauro et oleæ, partim qui recto meatu non distenduntur, sed flexuoso, ut fico. *Idem.*

Quidam non altius, &c.] Tacite reprehendit Theophrastum, a quo id scriptum est Hist. I. 11. *Idem.*

Apud auctores certe invenitur, abietis planta cum transferretur, octo cubitorum] Lego *plantæ*, non *planta*; ut repetas radicem. Consimiliter mox paulo cum dicit: *Visa etenim est annosa quercus vi tempestatis eversa*; legendum patrio casu, *annosæ quercus vi tempestatis eversæ*; ut rursus subaudias *radix*. Pintian.

Quidam brevitate, &c.] Theophrast. Hist. I. 11. non ita quidem scribit, ut refert Plinius, sed novellas et vigentes arbores longius et altius radices mittere quam vetustas, radicemque marcescente arbore minui, et velut una contabescere: quod verissimum est. *Dalec.*

CAP. XXXII. *De prodigiosis arboribus, et quibus modis sponte nascantur, et quod non omnia ubique nascantur, et quæ non alibi nascantur arbores.*

De prodigiosis arboribus] Arborum ostenta vide et infra XVII. 25. *Dalec.*

Memoratur hoc, &c.] Theophrast. de Caus. V. 4. et Hist. IV. 19. *Idem.*

Circumdolatis lateribus] Ramis amputatis, et aliqua parte circumdolata. Theoph. ibidem. *Idem.*

Restibilis sponte facta] Sponte erecta et sibi restituta. Observa significationis modum. *Idem.* Simile propemodum exemplum narrat oculatus testis Cl. Jacobus Palmerius Exercitat. Criticar. ad Theophrast. lib. V. pag. 598. de quercu quadam truncum habente 25. pedes aut circiter longum, crassum vero unius pedis, aut paulo minus diametro: hæc ventorum violentia dejecta et humi prostrata jacuit per duorum mensium spatium, postea vero, ramis amputa-

tis, onere levata denuo sponte resurrexit, et tanquam nihil passa viguit.

Quas naturæ debeamus] Theophrast. Causs. I. 1. *Dalec.*

Fastidit balsamum alibi nasci, &c.] Lege, *Fastidit balsamum alibi; nata Assyria malus alibi ferre.* Feracem alibi esse negat nisi in Assyria, quamvis alibi natam. Vide Salmas. pag. 964. a.

Vivit in Italia piperis arbor] Piperis arborem a Plinio dici voluit fruticem, quem vulgus adhuc vocat *poiurier*, officinæ vero ribes nigrum: casiam autem plantam non quidem Indicam, sed Hygini, Theophrasti cneoron, nempe rosmarinum coronarium, et nostratem lavendulam, sive spicam. *Dalec.*

Mutari naturam, &c.] Ut æstuosa plantas edant frigidis locis familiares, et frigida plantas gignant in æstuosis nasci solitas. *Idem.*

Cedrum æstuosis, &c.] Cedrus quidem conifera in æstuosa Syria gignitur, ac baccifera in Ida. Theophr. Hist. III. 12. Cedrum in Lycia multam nasci, materia ad navium fabricam utili, Strabo scribit lib. XIV. *Idem.*

In Olympo, &c.] Frigido monte. Theoph. Hist. IV. 6. *Idem.*

CAP. XXXIII. *De cupresso: et quod ex terra nova aliqua sæpe nascantur, quæ in ea ante non fuerunt.*

Cupressus, &c.] Κυπάριττος Græcis, ἀπὸ τοῦ κύειν τοὺς παρίσους ἀκέρομνας. Quidam cupressos χάριτας dixere, ab eleganti venustaque coma. In Arcadia apud Psophidem tantæ proceritatis fuerunt, ut proximus mons inumbraretur: dictæ παρθένοι, quia ferro intactæ, et Alcmæoni sacræ, quoniam Argis necata matre illuc se recepisset. Materia cupressi ἄσηπτος· quamobrem eorum, qui in bello ceciderant, corpora arcis e cupresso condi solita Thucydides scribit; et Plato leges publicas, sacrorumque ritus, ob æternam firmitatem in tabulis cupressinis describi voluit. Rhodig. XXV. 2. Vejovis simulacrum ex hoc ligno in arce duravit ab urbis conditæ anno 551. ad auctoris usque tempora. Infra cap. 40. hujus libri. *Idem.*

Cato] Cap. 42. et 151. *Idem.*

Natu morosa] Theoph. de Causs. I. 8. *Idem.*

Baccis torva] Galbulis. Varroni, conis et nucibus. *Idem.*

Funebri signo, &c.] Nobilium tantum et divitum. Lucanus: 'Et non plebeios luctus testata cupressus.' Varro adhiberi rogis cupressum ait propter gravem ustrinæ nidorem; quoniam fœtorem cadaveris, dum uritur, odoris sui jucunditate lenit. Festus Diti sacram esse, Servius Proserpinæ vult, quia præciso capite moritur, et subsecta non renascitur, præterquam in Ænaria, quemadmodum ex mortuis nihil speratur. Fabulas de Cyparissa filia Boreæ, Cyparissarum Eteoclis gnatarum, Cyparissi a Telepho geniti, cujus meminit Ovid. Met. X. Servius Æneid. III. prolixe narrat. Hadr. Jun. I. 20. Hermippus sceptrum Jovis e Cyparisso edolatum fuisse prodit, ideoque Pythagoræos arculis et utensilibus cupressinis abstinuisse Laërtius refert. Virgilius de funere Polydori: 'stant Manibus aræ, Cæruleis mœstæ vittis, atraque cupresso.' *Idem.*

Fœmina sterilis diu] Legendum arbitror *spreta*, non *sterilis*; supra enim traditum fuit, fœminam esse feracem, marem sterilem: indicant id etiam verba protinus sequentia: 'Metæ demum aspectu non repudiata.' *Pintian.*

Distinguendis tantum, &c.] Id fieri solitum duobus modis intelligunt, aut cum in singulis ordinibus duabus pinis cupressum unam interponebant; aut cum duobus pinorum ordinibus cupressorum ordinem unum interserebant, venustatis gratia, elegantisque et jucundi aspectus. *Dalec.*

Distinguendis tantum pinorum ordinibus] Scribo *vinearum*, non *pinorum*, e M. Varrone I. 26. 'In omni,' inquit, 'vinea diligenter observa, ut ridica vitis ad septentrionem versus figatur, et si cupressos vivas pro ridicis inserunt, alternos ordines imponunt,' &c. *Pintian.*

In densitate parietum] Vestiendis parietibus. *Dalec.*

Coërcitaque gracilitate, &c.] Lege: *coërcitaque gracilitate perpetuo terete. Trahitur etiam in picturas operis topiarii: venatus classesve et imagines rerum tenui folio brevique et virente semper vestiens.* Et postea scribe, *vulgoque dotem filiæ antiqui plantare appellabant;* quod erat quæstuosissima illa ratio cupressuum plantandarum ad perticas et asseres, cum eas pangebant, vulgo dictitabant antiqui dotem filiæ plantare se. *Salmas.* p. 173. b.

Dotem filiarum, &c.] Dos apud Romanos quanta olim fuerit, explicat Alexander ab Alex. IV. 8. *Dalec.*

Huic patria insula Creta, &c.] Lege: *Huic patria insula Creta, quum Cato Tarentinam eam appellet, credo quod primum eo venerit, et in Ænaria succisa regerminat. Sed in Tarento quocunque in loco terram moverit quispiam, si naturalis hæc gignitur protinusque emigrat: in illa vero etiam non appellato solo e sponso, maximeque, &c. naturalis terra est* οἰκεία, ut vocat Theophrastus de eadem re loquens. *Salmas.* p. 173. *Huic patria insula Creta, &c.*] Theoph. Hist. I. 2. et 3. *Dalec.*

Quocunque, &c.] Idem ibid. *Idem.*

Hæc gignitur protinusque emicat] In aliis codicibus non *emicat* legitur, sed *emigrat*, minus vitiose; legendum enim, ut opinor, *emergit:* quo verbo tanquam Pliniano usus est Theodorus in Theophr. III. 2. 'Nonnusquam modo subegeris moverisque solum, familiaria protinus terræ illius emergunt, ut in Creta insula cupressi.' *Pintian.*

Et quos Albos vocant, &c.] Lege: *Et quos Albos vocant, summisque in iis unde nunquam, &c.* De summis Albis montibus intelligit, unde nunquam nives absunt, et inde Albi dicti. *Salmas.* p. 172. a.

In tepore proveniens] Theophr. Hist. IV. 6. *Dalec.*

Nec terræ tantum, &c.] Lege: *Nec terræ tantum natura, &c. temporaria vis, imbre aliquo plerumque semina afferente. Certe fluunt genere aliquando etiam incoguito: quod, &c.* Vide Salmas. pag. 173. b.

Aliquæ plerunque, &c.] Theophr. Hist. III. 2. et de Caus. I. 5. *Dalec.*

Dicemus] Infra XIX. 3. *Idem.*

CCCCXXX.] *CXXXVI.* ex IX. 3. nam urbs Cyrenæ condita est anno urbis Romæ 143. defluxit autem is imber annis septem priusquam conderetur. *Idem.*

CAP. XXXIV. *De edera.*

Edera jam, &c.] Theoph. Hist. IV. 4. Vide infra XXIV. 10. *Dalec.*

Quin et Harpalum, &c.] Hoc male Plinius. Confer Theophrast. *Idem.*

Inimica arbori, &c.] Laberius: 'Ut hedera serpens vires arboreas necat, Ita me vetustas amplexu annorum enecat, Sepulchris similis, nil nisi nomen retineo.' *Idem.*

Duo genera ejus prima] Theophr. Hist. III. 18. *Idem.*

Mas et fœmina] Turpissime lapsus hic Plinius, quæ de cisto audienda sunt, τῷ κιττῷ, id est, *hederæ*, tribuit. Nec apud Theophr. nec apud Dioscorid. ulla hederæ differentia statuitur e sexu petita. *Idem.*

Species horum generum tres] Theophrasto, hederæ summa duo genera sunt: altera quæ humi repit; altera quæ in altum tollitur. Posterioris rursum tria genera, candida, nigra, helix, &c. *Idem.*

Qui vocantur corymbi] Lego, *quæ vocantur corymbiæ*, e Theophr. III. 18. Neque enim ad ramos referenda est vox *corymbi*, sed ederas fructum album ferentes. Est et genus ederæ

corymbia, Diosc. lib. II. *Pintian.*

Concinnioraque] Εὐθημονέστερα, Leopard. v. 2. *Dalec.*

Quoniam fructum non gignit] Hederæ folium novum angulosum est, vetustum rotundius, auctore Theophrast. Hist. I. 16. At helicis folium, sive novum, sive jam vetustum, semper angulosum est; qua re ab hederæ foliis discrepat. Quod autem ἀποκιττοῦσθαι Theophrastus ait, et Plinius vertit *hederam fieri*, alii, et rectius, intelligunt, *hederæ modo folium mutare.* Idem.

Alia tenuioribus foliis] Nihil Theophrast. Hæc de suo Plinius. *Idem.*

Et in candidis, &c.] In candida, alia tantum fructu, alia etiam folio candida est. Theophrast. *Idem.*

Arbores autem, &c.] E candidis quæ asperrima et maxime silvestris est. *Idem.*

Signa ejus folia, &c.] Lege: *Signa ejus maxima atque latissima: mammas erigentes, quæ sunt cæteris inflexæ, racemi stantes, &c.* dicit eam hederam racemis stantibus et subrectis esse, erigentibus mammas quæ sunt cæteris inflexæ: *mammas* vocat acinos hederæ; quos qui inspexit, scit mammis similes esse, cum parvo ἀκρομαστίῳ quod papillam refert. inde et 'bumastus' uva dicta, quod acinos haberet hederæ mammis, id est, acinis, similes. *Salmas.* 376. b. *Signa ejus folia, &c.*] Signum ejus quæ ad perfectæ hederæ naturam ventura sit, et folium mutatura, est non tantum folium majus, et amplius, sed quod statim germina recta habet, (inepte pro βλαστοὺς, μαστοὺς Plinius hic legit,) non ob longitudinem et tenuitatem, (quemadmodum in helice,) velut inflexa. Veris enim hederis crassa et brevia germina sunt, ac illarum cuivis, cum fructum edit, recta et sublimia. Theoph. *Dalec.*

Huic, &c.] Candidæ, asperrimæ, et maxime silvestri. Theoph. nigræ magis id tribuit, deinde candidarum huic generi. *Idem.*

Sed proprium albæ] Candidæ proprium id esse nusquam scribit Theophr. sed id maxime facere præ cæteris. *Idem.*

Sola omnium, &c.] Nihil horum apud Theophr. nihil apud Dioscor. Vel aliunde hæc sumpsit Plinius, vel chamæcissi voce deceptus, eam a rigente distinguere tentavit. Theophr. quidem hederæ ἐπιγείον, et εἰς ὕψος αἰρουμένης meminit, nusquam chamæcissi, plantæ sui generis, ab hederis diversissimæ. *Idem.*

CAP. XXXV. *De edera, quæ vocatur smilax.*

Cilicia primum, &c.] Theophr. Hist. lib. III. cap. ult. *Idem.*

Non angulosa] Apud Theoph. legitur ἐγγώνιον absque negatione: verius esse quod hic legitur, herbæ figura monstrat. *Idem.*

Olente lilium] Apud eundem Gaza legit ἐαρινὸν, non ut Plin. λειρινόν. *Idem.*

Infausta omnibus, &c.] Vide infra XXI. 9. *Idem.*

Croci] Ovid. Met. IV. 'Et Crocon in parvos versum cum smilace flores.' *Idem.*

Levem sonum reddat] Vide infra XXIV. 10. *Idem.*

Si vas fiat ex ligno ejus] Κισσύβιον vocat Macrobius Saturn. v. de quo Euripides in Andromeda: πᾶς δὲ ποιμένων ἔῤῥει λεὼς, Ὁ μὲν γάλακτος κίσσινον φέρων σκύφον, Πόνων ἀναψυκτῆρ', ὁ δ' ἀμπέλων γάνος. Victor. XVI. 27. *Idem.*

CAP. XXXVI. *De aquaticis calamis, et fruticibus.*

Belli pacisque, &c.] Belli, ad jacula: pacis, ad scribendum. *Idem.*

Deliciis gratæ] Ad tibiarum usum. *Idem.*

Tegulo earum, &c.] Ob id panniculam tectoriam vocat Plautus in Milite: 'Cujus tu legiones deflavisti spiritu, Quasi ventus folia, aut panniculam tectoriam.' Turn. II. 28.

Plaut. in Rudente: 'Quin tu in paludem is, exigisque harundines, Qui pertegamus villam, dum sudum est?' *Dalec.*

Durantque ævis, &c.] Equidem καλάμινον πῦρ. Aristot. Quæst. sect. III. 6. ignis in arundine accensus, qui cito exardescit, cito emoritur, διὰ τὴν τῆς ὕλης ἀσθένειαν ἀσθενέστερον τοῦ ξυλίνου. Quare et Herodoto lib. v. Sardibus captis Persæ nullam prædam ex ea copiosa et opulenta urbe retulerunt, quod domus ex harundine constructæ, vel harundine tectæ, injecto igne, incendio statim absumptæ sint. Vict. XXXIII. 1. *Idem.*

Cameras levissime suspendunt] Ex iis cameræ fornicesque pergularum quam levissimi et minime onerosi fiunt. *Idem.*

Circa Anaiticum, &c.] Vicinum Anœæ urbi Cariæ. Anaitidis Dianæ apud Lydios templum est, auctore Pausania lib. III. *Idem.*

Fungosior] Rarior, laxior, minus farcta, spongiosa carne, quæ sub lignoso cortice jacet, et ei contigua est. *Idem.*

Geniculata. Cætero gracilitas, &c.] Lege: *geniculata cetero gracilitas nodisque distincta, leni fastigio tenuatur in cacumina crassiore panniculæ coma.* Vide Salmas. p. 1300. b. *Geniculata, &c.*] Nimis frequentibus nodis distincta. *Idem.*

Ferruminat textus, &c.] Tabularum compages. Qua ratione Ararici et Rhodanici nautæ, suis navigiis construendis, tabulis hiatus interpositos, musco cuneis adacto, fibulisque ferreis insuper affixis, obstruunt. *Idem.*

Calamis Orientis, &c.] Sagittariis. Democritus Geopon. II. βέλιτας et ναστοκαλάμους vocat; quoniam, ut ait Dioscorides, ex harundine nasto sagittæ fiunt; quamvis in Geoponicis corrupte legatur, *balitæ et mesto calami.* Guilland.

Præcipitavit] Paratiores audacioresque fecit, et ad bellum temere suscipiendum cum Romanis impulit, quo profligati sunt. Cretensibus gentilitium telum sagittas esse scribit Pausanias lib. I. Hinc et Theophrasto Hist. IV. 12. κάλαμος τοξικὸς, *harundo sagittaria*, Cretica dicitur. *Dalec.*

Aptior calamus] Harundo sagittaria ea vocatur, de qua paulo infra. *Id.*

Pondusque volucre] Findendo aëri oportunum, in jaculatione expeditum. *Idem.*

Contra flatus quoque, &c.] Legend. *et contra flatus quoque pervicax; libra quippe, non eadem gratia Belgicis et Creticis commendatioribus.* Paulo inferius lege: *Suum genus sagittario calamo, sed Cretico longissimis internodiis, obsequiumque quo libeat flecti calefacto.* Salmas.

Et hastarum vicem, &c.] Quoniam tanta magnitudine et firmitate sunt, ut iis pro jaculis utantur. Theophr. *Dalec.*

Indicæ] Alia hæc Indica est, quam calamus aromaticus. *Idem.*

Differre mares, &c.] De harundine epigeio, non de Indica, id Theophr. qui masculam solidam esse, fœminam vero inanem, etiam scribit. *Id.*

Circa Acesinem, &c.] Theophr. IV. 12. de calamo tantum id scribit qui hastæ vicem præstat. *Idem.*

Harundo omnis ex una stirpe numerosa, atque etiam recisa fœcundius resurgit. Radix natura vivax, geniculata et ipsa] Scribendum opinor et alia lectione: *harundo omnis vivax, atque etiam exusta fœcundius resurgit. Radice natura ex una stirpe numerosa, geniculata et ipsa,* e Theophr. IV. 11. qui vivacitatem harundini tribuit, non radici. 'Omnis,' inquit, 'harundo vivax est, atque adusta melius resurgit. Itemque stirpe crassa numerosaque est, ob id mori pervicax. Radix ipsa geniculata est.' Astipulatur Columella IV. 31. *Pintian.*

Latera harundini, &c.] Foliorum sese explicantium velut alæ. *Dalec.*

Calamus vero alius, &c.] Falsum id esse apertissime ostendit historia Theophr. de Orchomenio calamo. Plinius hæc mire perturbat. Lego: *Calamus vero alius Orchomenius totus concavus q. s. v. u. f. q. n. e. e. c. a. carnis, continuo foramine pervius. Quem vero Auleticon, &c.* Idem.

Syringiam vocant] Syring. Theophr. Ita porro vocant, non quod utilis sit fistulis, quemadmodum Plinius exposuit, sed quod fistulosus et inanis sit. *Idem.*

Hic tibiis utilior] Tibias a Barbaris inventas fuisse tradunt, ideoque in describendis musicis instrumentis, quibus perstrepebat furiosa Bacchantium cohors, recte Catullum dixisse: 'Barbaraque horribili stridebat tibia cantu.' Apud Hom. Trojani, de suis rebus prosperis læti, sese ut oblectent, pernoctantes in campo tibias inflant. Olympiodorus a Phrygibus inventas fuisse tradit, usumque in certamine Marsiam tibia, Apollinem vero cithara. Victorius xxx. 10. Vide quæ notata sunt VII. 46. *Idem.*

Est alius crassiore ligno] Est alius solidus et totus pene intus repletus. Theophr. *Idem.*

In aquaticis natus] Apud lacus et flumina nascens potissimum. Theophr. *Idem.*

Hæc differentia est] Plurimum tamen in quoque genere differunt inter se aquaticæ et in sicco nascentes. Theophr. *Idem.*

Longissimis internodiis] Nodis paucis, geniculatæ, carnosiori omnibus. Theophrastus. *Idem.*

Differentias faciunt et folia, non multitudine, verum robore et colore. Valida Laconicis, et ab una parte densiora] Deesse arbitror dictionem *tantum*, et legendum *varia*, non *valida*, et *ima*, non *una*, ut in totum scribendum sit: *Differentias faciunt et folia non multitudine tantum, verum robore et colore. Varia Laconicis, et ab ima parte densiora.* Theophr. IV. 11. 'Magnas et folia differentias reddunt, non multitudine magnitudineque tantum, sed etiam colore; quippe quæ Laconica cognominatur, versicolor est,' &c. *Pintian.*

Valida Laconicis] Laconica versicolor est. In positu etiam foliorum et adnexu differentia est; nam quædam ab ima parte foliorum suorum maximum numerum edunt, ac velut e frutice se attollunt. Theophr. *Dalec.*

Est et in Italia, &c.] Lege: *Est et in Italia nascens Adarca, calami palustris ex cortice tantum, sed ipsa coma, &c.* Ex cortice calami palustris sub ipsa coma nasci vult Adarcam. Et pro *utilissima dentib.* scribe, *utilis medentibus.* Salm. 1301. a. *Est et in, &c.*] Nam in Cappadocia tantum nasci Dioscorides scribit. *Dalec.*

Adarca nomine] Calamachne ea quoque dicitur XXXII. 10. Vide XX. 22. Adarces est subsalsa concretio, humidis et palustribus locis, sicco cœlo, spissescens, barundinibus et herbis inhærescens: molli Alcyonio prorsus similis, valde spongiosa, &c. Ex hac historia Dioscoridis apparet Plinium Adarces naturam non intellexisse, quoniam nec harundini peculiaris est, nec e cortice comave nascitur. *Idem.*

Et cortice] Harundinibus atque herbis inhærescens. Dioscorid. Inepte Plinius adarcen, quæ salsilago est, inter harundinum genera commemorat. Vide XX. 22. et XXXII. 10. *Idem.*

Characiam] Phraginiten ipse vocat, XXXII. 10. *Idem.*

Illam in ripis, &c.] Harundineis cespitibus, ubi harundo multa connexu mutuo radicum implectitur, pingui lætoque solo. Theophr. *Idem.*

Tertia harundo, &c.] In sequentibus multa Plinius ex Theophrasto male transcripsit. Apud Theophrastum locus est IV. 12. *Idem.*

Nono hic anno nascebatur] Nono

anno nasci putabant, quoniam eo temporis intervallo lacus augebatur, sed magno errore, &c. Theophrastus. *Idem.*

Prodigiosus] Prodigiosum id esse Theophrastus non ait, sed contigisse circa tempus ejus infausti prælii. *Idem.*

Biennio extendisset] Post imbres frequentes aqua biennio copiosa permansisset. Theophr. *Idem.*

Quod notatum, &c.] Lege: *quod notatum apud Cheroniam infausto Atheniensium exitu, et sæpe, Copaida vocatur influente Cephisso;* ut dicat Orchomenium illum lacum Copaidem vocari, in quem influit Cephisus. Vide Salmas. pag. 117. b.

Cheroniam, &c.] Chæroneia Straboni, oppidum, ad quod Philippus, Amyntæ filius, Bœotiis, Corinthiis, Atheniensibus gravi prælio superatis, Græciam subjugavit. In vicino Lebadiæ est, quæ Jovis Trophonii antrum et oraculum habet. Strabo lib. IX. *Dalec.*

Zeugitæ] Zeugitin aucupatoriam male Plinius exponit. ζευγίτην dicebant eam, quæ crassitie et longitudine ad compingenda duarum tibiarum paria et *conjugia*, τὰ ζεύγη, idonea et apta foret, ut βομβυκίαν, quæ ob strigosam maciem tibia dignum sonum non ederet, sed bombum tantum. Apuleius Asini lib. IV. nuptiales tibias vocat zygias, quasi jugales, sicut Junonem zygiam, jugam, sive jugalem vocant, 'cui vincla jugalia curæ,' ut inquit Poëta. Idem lib. VI. harundinem 'Musicæ nutriculam' appellat, lepide quidem, sed affectate. *Idem.*

Maturius reciproco] Cum aqua copiosa non permanserit. Theophrast. *Idem.*

Hinc erant armamenta] Tibiæ fiebant, quibus canerent. *Armamentum* licenter Plinius instrumentum vocat: quod Gazam impulit, ut apud Theophrastum parum apte ζευγίτην verteret *armamentarium.* Idem.

Ad inclusos cantus] Inclusos cantus dici volunt, qui in theatris aut templis muro circumseptis, vel etiam in privatis ædibus personarent, non autem in aperto ederentur, veluti tubis et cornibus. Aldus putat scriptum fuisse *inclutos* pro *inclytos*, unde factum sit *inclusos.* Ennius de Coclite: 'Hic datus est occasus Horatius inclutu' saltu,' apud Festum. *Idem.*

Reliquo curæ miraculo] In harundinis tibialis præparatione. *Idem.*

Ad Antigenem tibicinem] Antigenem Thebanum musicum primum calceis Milesiis usum fuisse, fimbriatamque vestem, κροκωτὴν, in comessationes attulisse, καὶ μελοποιῆσαι, Suidas refert. Antigenide tibicine harmation canente, Plutarchus scribit epulantem Alexandrum sic exarsisse, ut raptis armis adstantes fere invaderet, ut verum sit quod Spartiatæ dictitabant: 'Urget in ferrum scita fidibus cantio.' Magius IV. 13. Antigenidæ Musici meminit Apuleius lib. Florid. *Idem.*

Simplici musica] Tibia Theophr. ὅτι ηὔλουν ἀπλάστως. *Idem.*

Comprimentibus se ligulis] Connivente ore linguarum. Theophr. *Idem.*

Quod erat illis theatrorum, &c.] In Theophrasto est, ὃ πρὸς διακτορίαν ἦν χρήσιμον, *quod ad usum exercitationemque canendi utilius fuit.* Idem.

Postquam varietas accessit] Cantus varietatem ac luxuriam Latine reddit, quod Theophrastus ait τὴν πλάσιν, nempe rudioris simpliciorisque musicæ ad cantus delicias, ac jucundam argutamque varietatem, veluti conformationem atque eruditionem. *Idem.*

Quæ radicem antecesserat] Theophrastus radici proximam linguam lævam esse ait, dextram vero quæ ad germina est. Plinius ad dextram lævamque tibiam perquam apte refert, et eum Theophrasti locum quasi interpretatur commode. Varro I. 2.

ait, tibiam dextram in carminibus esse modorum incentivam, lævam autem succentivam. Sed de his statim. *Dalec.*

Lævæ tibiæ convenire] Ut capaciorem, amplioris et gravioris soni. Dextra acutior, læva gravior, obtusior, obscurior. 'Impares,' id est, unica tantum, in monodio, cum unica persona ageret, inflabantur: 'pares,' sive binæ, cum multi: 'choricæ,' cum chorus. Unicæ personæ μονῴδιον fuit; plurium συνῴδιον. *Monodium* et canticum dixerunt: *Synodium*, diverbium. Vide Rhod. IX. 7. Quando chorus canebat, inquit Diomedes lib. III. choricis sive choraulicis tibiis artifex concinebat: in canticis autem, pithaulicis responsabat, nempe quibus pithaules, sive ascaules, id est, utricularius utitur. Brod. II. 13. Vide quod notatum est supra in VII. 37. De monodia vide Victorium Observat. XXXI. 8. Dextras vocarunt, quod oris parte dextra inflarentur, dextra manu tenerentur; lævas ob contrarias causas. Victor. XXXVIII. 22. Serranæ tibiæ ab acuto serræ stridore ac sono, ut gingrinæ, ab anserum clangore; gingriunt enim anseres. Serranæ sinistræ fuerunt, acutius tinnientes, et, ut Varro inquit, succentivæ, ut dextræ, quæ gravius sonant, incentivæ. Turn. XXVIII. 34. Dextra ea fortassis est, quam Cic. ad Att. lib. II. μικρὰν vocat: 'Cn. quidem noster,' ait, 'jam plane quid cogitet nescio: Φυσᾷ γὰρ οὐ σμικροῖσιν αὐλισκοῖς ἔτι, 'Αλλ' ἀγρίαις φύσαισι φορβειᾶς ἄτερ.' Qui locus apud Dionysium Longinum citatur ex Sophocle: Φλοιώδης γὰρ ὁ ἀνὴρ, inquit, καὶ φυσῶν κατὰ τὸν Σοφοκλέα οὐ σμικροῖς μὲν αὐλισκοῖσι, φορβειᾶς δ' ἄτερ. Leopardus I. 2. Servius in Æneid. II. 'Serranæ tibiæ, quæ sunt pares et æquales, habent cavernas, sive foramina, τὰ τρήματα: Phrygiæ, quæ impares, et inæquabilibus foraminibus.' Varroni Phrygia dextra unum habet foramen, sinistra duo: quorum unum sonum acutum edit, alterum gravem. Brod. V. cap. 32. Præcentarias, vascas, Puellatorias, Gingrinas, Milvinas tibias memorat Alex. ab Alexand. IV. c. 2. Funebrium hic non meminit, quas adhibebant plebeiorum exequiis, ut tubas justis nobilium et locupletum. Statius: 'Tibia, cui teneros solitum deducere manes.' Ovid. 'Tibia funeribus convenit ista meis.' Persius de divite: 'Hinc tuba, candelæ, tandemque beatulus alto,' &c. Hinc Siticines Apuleio in Floridis monumentarii tibicines. Sic elatus est corvus supra X. 43. Athen. p. 314. vs. 18. ex Philetæro: Ὦ Ζεῦ, καλόν γ' ἐστὶν ἀποθανεῖν αὐλούμενον, Τούτοις ἐν ᾅδου γὰρ μόνοις ἐξουσία 'Αφροδισιάζειν ἐστίν· οἱ δὲ τοὺς τρόπους 'Ρυπαροὺς ἔχοντες μουσικῆς ἀπειρίᾳ Εἰς τὸν πίθον φέρουσι τὸν τετρημμένον. *Idem.*

Quas ipse Cephissus abluisset] Et si lætum, profundum, cœnosum solum sit. Theophr. *Idem.*

Ossibusque asininis] Plutarchus in convivio septem sapientum miratur, asinum, animal stolidissimum et alienissimum a musica, ossa tenuissima, atque maxime canora suppeditare. Vide locum. *Idem.*

Abaritana ex Africa] Hæc sunt viginti duo genera: quibus si addas Ægyptium, Gnidium, Anaiticum, Italicum, Belgicum, Creticum, Indicum, supra memorata, viginti novem comperies, quot se recitasse ait c. 11. l. XXIV. *Idem.*

Ad vineas maxime] Ad earum pedamenta et juga. Vide Varronem I. 8. *Dalec.*

Cato] Cap. 6. et 48. *Idem.*

Concordare enim amicitiam] Quia foditur, inceditur, et umbram per tempus habet. *Idem.*

CAP. XXXVII. *De salice, ejus genera octo, et quæ præter salicem sunt utilia ligaturis, et de rubis.*

Baltheo] Cinctu, cingulo, philyra sive tilia corticis exterioris, qui pe-

damentis aufertur. *Idem.*

Aliæ] Amerinæ, ruffæ, Vitellinæ. *Idem.*

Aliæ, &c.] Nigræ, purpureæ. *Idem.*

In delicias cathedrarum aptissimæ] In quibus ignavæ sedent totos dies mulierculæ, et cum iis molles ac effœminati viri; unde cathedralitii Martiali: 'Cum cathedralitios portet tua rheda ministros, Et Libys in longo pulvere sudet eques.' Ac rursus: 'Inter fœmineas qui tota luce cathedras Desidet.' Rhod. xv. 8. *Id.*

Cato] Cap. 1. *Idem.*

Sanguinei frutices] De iis vide supra xix. 10. et 18. et infra xxiv. 18. *Idem.*

Græca rubens] Amerina sub. Hæc enim de amerina, quæ sola finditur, sunt intelligenda. Amerinarum quædam rubet, quam Græcam vocant. Plinius etiam nigram xxiv. 9. quædam candida est. Amerinam Lugdunenses hodie vocant *amerines*, et *ambres*, Parisienses *Osier*. Idem.

Nigram] Theophr. Hist. iii. 13. *Idem.*

Helicem vocant] Vel helicem a similitudine hederæ sic dictæ, quæ ad justum hederæ modum non excrescit, vel ἑλίκην, ut apud Theophr. legitur ἀπὸ τοῦ εἰλίττεσθαι, quod maxime flexilis sit ac plicatilis. *Idem.*

Apud nos quoque, &c.] Columellæ iv. 30. vimineæ Salicis tria genera: Græca, flavi coloris; Gallica, obsoleti, purpurei, et tenuissimi viminis; Sabina, quam plurimi amerinam vocant, gracili et rutila virga. *Idem.*

Purpuream] Cortice e nigro purpurascente. *Idem.*

Nec in fruticum, &c.] Legend. *Nec in fruticum, nec in veprium cauliumve, nec in herbarum aut ullo alio quam suo genere numerentur jure scirpi fragiles palustresque ad tegillum tegetesque.* Tegilla cuculli vel petasi ex scirpo facti. *Scirpum* Grammatici interpretantur, 'id quod in palustribus locis nascitur leve ac procerum, unde tegetes fiunt.' Hoc est φλοῦς Græcorum. Et quod sequitur sic corrige: *pro maximoque æstimanti hoc videatur esse quod in interiore parte mundum papyrum usui det. Frutectosi generis sunt inter aquaticas et rubi atque sambuci.* Æstimanti, inquit, virtutes papyri hoc pro maximo videatur esse, quod interior ejus pars mundum papyrum usui det, id est, mundi papyri usum præstet. Vide Salmas. pag. 1002. b.

Scirpi fragiles] Plautus: 'O scirpe, scirpe, laudo fortunas tuas, Qui semper servas gloriam aritudinis.' *Dalec.*

Et funeribus serviunt] Quod adnotavit interpres Theocriti, juxta mortui cadaver, quamdiu supra terram esset, ignem accensum conservabant, qua in re candelis his utebantur. *Idem.*

Mapalia] Vide Sallust. in Jugurtha. *Idem.*

Similitudinem rosæ] Hoc est quod Theopbr. ait Hist. iii. 8. Cynosbaton fructum subrubrum habere, παραπλήσιον τῷ τοῦ ῥόδου, non, ut legitur, τῆς ῥοιᾶς. *Idem.*

Aqua decocti manduntur] Olerum more. Diosc. qui de Sambuci et Ebuli foliis id tradit. *Idem.*

Cap. xxxviii. *De succis arborum, et natura materiarum, et de cædendis arboribus.*

Humor et cortici arborum est, qui sanguis earum intelligi debet, non idem omnibus: ficis lacteus] Dictionem *cortici* Plinianam non credimus, ducti verbis Theophrasti i. 19. 'Arborum,' inquit, 'ipsarum humor variis generibus consummari videtur: alius enim succus lacteo similis est, ut fici, papaveris,' &c. *Pintian.* *Humor et cortici arborum est, &c.*] Lege, *Humor et cortici arborum est, &c. huic ad caseos figundos coaguli vis;* casens enim *figi* dicitur, cum cogitur, πήττεσθαι. *Salmas.* 1284. b. *Humor et cortici, &c.*] Theophr. Hist. i. 19. et ix. 1. *Dalec.*

Ad caseos figurandos] Varro de Re Rust. II. 11. Caseum eum veteres ὀπίαν, ἀπὸ τοῦ ὀποῦ, et κραδίαν ἀπὸ τῆς κράδης, ut exponit Hesychius ὑπὸ τοῦ ὀποῦ τῆς κράδης πησσόμενον. Apud Euripidem Polyphemus suas divitias ostentans, inquit: Καὶ τυρὸς ὀπίας ἐστὶ, καὶ βοὸς γάλα. Victor. XXXII. 7. et Annot. in Varronis citatum locum. *Idem.*

Ut reliquorum animalium] Theophrast. Hist. IV. 3. *Idem.*

Mirum, hic in moro, &c.] Legend. *Mirum, is in moro succum quærentibus medicis, vere hora diei secunda lapide incursus manat, altius fractus siccus videtur.* Mirum, inquit, is cortex in moro lapide incursus manat. 'Incursum' hunc corticem lapide dicit, qui in summa superficie lapide læsus est levi tantum incursu. *Salmas.* 1284. b. *Miram hic in moro medicis succam quærentibus fere hora diei secunda lapide incussas manat*] Antiquum exemplar: *Mirum hiis in moro medicis succum quærentibus, vere hora diei secunda lapide incisus manat;* ut forte legendum sit *imas*, non *hiis*; nam sequitur statim *altias fractas, &c.* Pintian.

Fere hora diei secunda] Νεαρὸν δένδρον πρὶν καρποφορεῖν ὀπίζεσθαι, Diosc. scribit, nempe lacteum succum ex arbore tenella colligi, priusquam fructum ferat. Νεαρὸν ad matutinum sive horam diei secundam retulisse videtur Plinius. Ruellius *primo vere arbore tenera succum eximi* vertit in Hist. Sycomori apud Dioscorid. tanquam ἐαρινὸν pro νεαρὸν legisset. *Dal.*

In quarundam arborum, &c.] Theophrast. Hist. I. 2. *Idem.*

Vel graphii sentiatur] Est autem *graphium*, ut vulgo etiam notum est, stylus ferreus, quo in ceratis tabellis, quicquid libuerit, exarare solemus. *Gelen.*

Tubera] Prominentes foras humores ac veluti quidam gibbi. *Dalec.*

Quodam callo carnis in se convoluto] Σπείρας vocat Theophr. Hist. V. 3. quo in loco spiram nec nodum, ὄζον, esse, nec crispam materiam, οὐλότητα, ait, quemadmodum in acere et citro Plinius interpretatur. *Idem.*

Manias Curius] Ad focum sedenti illi, et quod Athenæus ex Megacle tradit, rapum coquenti, cum Samnites magnum auri pondus attulissent, repudiati sunt; non enim aurum habere præclarum sibi videri dixit, sed eis, qui haberent aurum, imperare. Cicero in Cat. Majore. Victor. X. 5. Valer. Max. IV. 2. *Idem.*

Ut quæ pars fait ab radice] Theophrast. Hist. V. 6. observari hoc tradit in lignis quæ mari inveterantur. *Idem.*

Alia frangi celeriora] Idem Hist. I. 8. *Idem.*

Nodata propter decorem] Et ut firmius manu teneatur, cum feræ, præsertim sævæ, ut apri, transfigendæ sunt. *Idem.*

CAP. XXXIX. *De larice, et abiete, et sapino, et cæteris hujasmodi arboribus cædendis.*

Mellei coloris] Elegantis. Theophr. εὔχρουν. Plinius legisse videtur μελίχρουν. *Idem.*

Proximam medullæ est] Imo vero medulla, ἐγκάρδιον. *Idem.*

Leuson] Λοῦσσον Theophr. III. 10. Lignatores montis Juræ adhuc vocant *louchon*. Idem.

Et sambuci interiora, &c.] Plurimam tamen habere medullam Sambucum supra scripsit c. 25. hujus lib. Idem tradit et Theophr. Hist. I. 9. et III. 13. ita tamen, ut quosdam existimasse medulla carere dicat. Lego: *tradantar. E corno, qai venabala, &c.* Theophrast. maris corni materiam *corde carere*, ἀκάρδιον εἶναι, totam solidam esse, densitate ac firmitate cornibus similem: id quod Plinius parum feliciter vertit: *constare ex cute et ossibus.* Idem.

Namque qui venabula, &c.] De corno id scribit Theophr. Hist. III. 12. *Id.*

Cædi tempestivum quæ decorticentur, ut teretes] Scribo *et teretes*, non *ut teretes*, ex Theophrast. v. 1. 'Cædi itaque tempestivum rotundam quidem materiam, et omnem quæ decorticanda accipitur, cum germinare incipit.' *Pintian.*

Ad templa] Idem Hist. v. 1. *Dal.*

Tigna et quibus aufert, &c.] Sic Theophr. 'Quadrata, cum turgere, λιπᾷν, desierint. Securis enim τὸ δυσειδὲς, vel, ut alii, δυσῶδες, deformitatem aut putorem (*corticem* Plinius) aufert. Reliqua nunc post messem, (*Solstitio* Plinius,) nunc post Vindemiam et Arcturum, ut Aria, Ulmus,' &c. Plinius τετράγωνα *ligna* reddidit, et Arcturum, nempe Arcturi ortum, qui fit pridie Idus Septembreis, ejus occasum intellexit, qui fit prid. Idus Martii, ante quod tempus Fidicula occidit, nempe pridie Nonas Februarii, et Favonius spirat, nempe circiter sextum Idus Februarii. *Idem.*

Robur vere cæsum, &c.] 'Quercus profecto cæsa tempestive nec putret nec vermibus eroditur, et cornu instar dura spissaque manet, tota enim cordi similis est; at haliphlœos etiam tum vilis et inutilis.' Theophr. Negligentissime Plin. hæc vertit; *suber*que pro *haliphlœo* scripsit. *Idem.*

Quod fieri non potest nisi noctu] Nam Solis sidus, cum quo Luna coit, non nisi noctu sub terra est. *Idem.*

Circuncisas quoque, &c.] Vitruvius II. 9. Palladius cap. 15. Novembris. *Idem.*

Prælum e sapino atra potissimum facito. Ulmeam pineam, nuceam] In ipso Catone leges cap. 31. 'Prælum e sapino atra potissimum facito, aut ulmeam, aut pineam vel nuceam.' *Pintian.*

Tunc erit tempestiva] Cato cap. 17. 31. et 37. *Dalec.*

M. Varro] De Re Rust. I. 37. ubi et Varr. emendat et hunc Plinii locum adducit Fulv. Ursin. *Idem.*

Succisis] Theophr. Hist. v. 2. *Idem.*

Navium malis antennisque, &c.] Theophrast. Hist. III. 8. abietis caudicem comparat cum navis arbore. *Idem.*

Ut quadripartitos venarum, &c.] Κτένας, κτηδόνας, καὶ διαφύσεις τετραζόους. Vitruv. quadrifluvio disparatos vocat. *Idem.*

Ad fabrorum, &c.] Lege: *Ad fabrorum intestina opera medulla pectilis optima quadripartitis materiis, &c.* Talis est abietis in ea parte quæ proxima terræ est, quadruplici nempe venarum cursu fluviata. Vide Salmas. p. 1033. b. 1034. a. *Ad fabrorum*] De medulla ebeni, citysi, terebinthi, et cujusdam arboris colore ebeno similis, roboris, hoc Theophrast. Hist. v. 4. *Dalec.*

Intestina opera medulla sectilis] Lautiora, minutiora, pretiosa, σπουδαζόμενα. Theophr. *Idem.*

Optima quadripartitis materies] 'Quadripartitas ad opera valde probant, ægidem gignere solitas, quoniam materiam spississimam habent. Bifidarum mollis materia, sed in opere pessima, quia maxime pervertitur. Simplicium rara quidem est materia, sed a perversione tutissima.' Theoph. *Idem.*

Sapinus vocatur] Vide supra XV. 10. et cap. 12. hujus libri. *Idem.*

Superior pars nodosa] Vitruvius II. 9. *Idem.*

Aquiloniæ partes] Theophr. Hist. I. 14. et. v. 2. *Idem.*

Infernas abies supernati præfertur] Infernas abies, et cæsa in Apennini parte mari Thusco proxima: supernas cæsa in ea parte quæ Adriatico vicina est. *Idem.*

Vogeso] Vulgo *Vaugé*. Idem.

Deteriores Æneatica et Arcadica, pessimæ Parnassica et Euboica] Scribo *Ænica*, non *Æneatica*, ex Theophr. v. 3. 'Secundam,' inquit, 'Ponticam tradunt; tertiam Rhyndacicam; quartam Æanicam; deterrimam Parnas-

siam atque Euboicam.' Hæc Theophrastus. Est autem Æane urbs Macedoniæ Stephano. *Pintian.*

Arcadica] De Arcadica cogitandum. Theophr. *Idem.*

Ubi convolvere se venæ atque nodi] Ubi convolutio quædam fit in plures orbes, quam nec nodum, nec crispitudinem jure dixeris, fabris longe molestior, tractatuque difficilior quam nodi. Theophr. Hist. VI. 39. *Idem.*

Clavo similis] Alius est Oleæ clavus, de quo infra, XVII. 24. *Idem.*

Et quædam forte accidunt, &c.] 'Nodos arborum, cum mitius est cœlum, alimentumque melius ac utilius, augescente carne et cute obduci, quamvis sensui manifestissimum sit, tamen et ex aliis similibus cognoscimus. Nam sæpe arboris pars quædam ab altera coalescente prehenditur; ac si quis saxum, vel aliquid aliud ejusmodi, incutiat, accrescente quod in ambitu est, id occultatur, sicut in oleastro contigit Megaris in foro sato,' &c. Theophr. Hunc locum Plinius incuriose vertit. *Idem.*

CAP. XL. *De materiis, de magnitudine arborum, et quæ cariem et ruinam non sentiunt, et de perpetuitate materiarum.*

In porticibus septorum] Septa, quondam Ovilia, in campo Martio loca frequentia, cincta primum tabulatis, deinde marmore, sumptu magnifico, excellentique cultu, excelsis porticibus, ingentibusque et amplis ambulationibus ornata, in quibus pretiosæ merces venundabantur. Eo populus ad comitia conveniebat, ut honores daret, et de Rep. decerneret. Alex. ab Alexand. II. 18. *Idem.*

Diribitorio] Alii *delibatorio*. Suetonius in Claudio 'diribitorium' appellat: itemque Dion Græcus auctor, δειριβετώριον: ut dubitari præterea nec possit, nec debeat, etiamsi nemo eorum, quale id esset, explicavit. In antiquissimo autem Latino Lexico, in Noricis, Pomponio Læto referente, scriptum erat, 'Diribitorium' a diribendo, hoc est, distribuendo, nominatum fuisse, quia locus esset, in quo recenserentur exercitus, et stipendia militiæ numerarentur: ut *diribere* sit quod Græce διανέμειν χρήματα: id autem munus in provinciis Procuratores Cæsaris obibant: Strabo auctor, qui et 'militare logisterion' locum vocari tradit in relatione Syriæ, non dissimilem fortasse ab eo quod nos 'diribitorium.' Cicero de reditu suo ad Senatum: 'Quando,' inquit, 'ulla dignitate tot rogatores, diribitores, custodesque vidistis?' hoc est, divisores distributoresque, qui inter tribus viritim pecuniam dividerent: quos Plautus in Aulularia 'curiarum magistros' appellavit, qui distribuerent, inquit, argenti minas in viros; nam et Pedianus Asconius quærere id solet, numquid tribus legitimos aliquos habuerit divisores suos. Erant et in petitione honorum, qui munia et dictata gratiosis quibusque sua partirentur, ut apud Ciceronem legitur. Ausonius ad Gratianum de consulatu suo: 'Nihil,' inquit, 'cum sequestre deposui, cum distributore nihil pepigi.' Distributorem vocavit ipse, quem Cicero 'diribitorem.' Ex hac similitudine structores epularum, et omnino præpositi negociis, vocabulum id quandoque accipiunt. Apuleius Fabulæ Milesiæ lib. II. 'Frequens ibi,' inquit, 'epulonum diribitores plusculi, splendide amicti, fercula copiosa, scitule administrata, pueri calamistrati, pulcre indusiati.' Ammianus l. XVIII. 'Dum hæc,' inquit, 'in castris Constantii quasi per lustra aguntur, et cœnam et diribitores venundatæ subito potestatis pretium per potiores diffundit.' *Herm. Barb.*

Obiter Puteolano pulvere advectisque] Scribendum arbitror, *ob id ter Puteolano pulvere advecto;* nam cum tres moles altitudine turrium exædificatæ

fuerint, optime quadrat ter ob id advectum esse Puteolanum pulverem; de quo Vitruvius secundo. *Pintian.*

Et Syria] Theophrast. Hist. v. 9. *Dalec.*

Centum triginta pedum] Τρὶς καὶ δέκα ὀργυιῶν, *tredecim orgyarum.* Theophrast. Ita decem pedes quævis orgya metitur. *Idem.*

Spississima, ex omni materie] Theophrast. Hist. v. 4. *Idem.*

Graciles natura] Buxus quidem tota, ebenus medulla. Theophr. *Idem.*

Si dematur cortex] Nihil Theophr. Vide Vitruvium II. 9. *Idem.*

Huic nigricans color] Roboris exalburnati nigram medullam Theophr. μελάνδρυον vocat Hist. I. 9. et v. 4. *Id.*

Calices ex terebintho, &c.] Lege: *Calices ex terebintho solitus facere torno, per quam probatos. Materies omnium hæc sola ungi vult.* Valde probatos calices ex terebintho tornare solitum dicit hunc Thericlem, quæ ab eo 'Thericlei' sunt nominati. Vide Salmas. pag. 1043. b. *Calices e terebintho solitus facere torno, per quem probatur materies. Omnium hæc sola, &c.*] Scribendum videtur: *Calices e terebintho solitus facere torno: cor cujus probatur. Materies omnium hæc sola, &c.* Theophrastus v. 4. 'Et pocula Thericlea tornari quæ a fictilibus secerni non possunt: verum cor tantum accipi et perungi materiam oportere volunt.' *Pintian.* *Calices ex terebintho, &c.*] Quos a figlinis discernere facile non erat. Theophr. Corinthius is Thericles fuit. Quidam θηρίκλεια dicta volunt, quod in iis feræ insculperentur. Rhod. XXVII. 27. Figulum Corinthium Thericlem fuisse, non autem usum torno, scribit Athenæus lib. XI. Idem tamen ex Apollodoro Geloo citat θηρίκλεια τορευτά. *Dalec.*

Ungi vult] Syriacæ terebinthi medulla. Theophrast. *Idem.*

Quamquam non potest videri materies propter exilitatem, sed lignum non alio pene, quam, &c.] Hinc sequior Latinitas 'materiem' pro trabe usurpavit. Et 'materiæ quinquagenariæ,' pro trabibus quinquaginta pedes longis. Notanda et illa locutio, *non alio pene,* id est, non *alio* utile, pro non ad aliam rem utile. Sic *quo,* pro ad quam rem. *Salmas.* pag. 1035. a.

Calidæ et morus] Menestor calidis morum addidit, inquit Theophrast. *Dalec.*

Teritur ergo lignum ligno, &c.] Mercurio id inventum tribuit Hymnus ad eum scriptus: Σὺν δ' ἐφόρει ξύλα πολλὰ, πυρὸς δ' ἐπεμαίετο τέχνην· Δάφνης ἀγλαὸν ὄζον ἑλὼν, ἐπέλεψε σιδήρῳ Ἄρμενον ἐν παλάμῃ· ἀνὰ δ' ἄμπνυτο θερμὸς ἀϋτμή· Ἑρμῆς τοι πρώτιστα πυρήϊα πῦρ τ' ἀνέδωκε. Sic apud Festum, ignis Vestæ si quando interstinctus esset, virgines a Pontifice verberibus affectæ clavulam, (nimirum, clavulam, sive exiguam clavam, mateolam,) felicis materiæ, tamdiu terebrabant, quousque ignis conciperetur, quem æneo cribro virgo in ædem ferret. Sic arboribus silvarum, ventorum vi inter se collisis, ignis exprimitur, ac ut ait Lucretius lib. v. 'Exprimitur validis extritus viribus ignis, Et micat interdum flammai fervidus ardor, Mutua dum inter se rami stirpesque teruntur.' Ut vero Corn. Severus in Ætna: 'Haud aliter, quam cum prono jacuere sub Austro, Aut Aquilone fremunt sylvæ: dant brachia nodo Implicitæ, ac serpunt junctis incendia ramis.' *Scaliger.*

Aridi fomitis] Eam olim 'lucubrum' vocaverunt. Paratur fere ex sulphuratis, fungis arborum insolatis et arefactis, acie, sive acu, nimirum carpto carminatoque lino, vel stupa, ut in Moreto: 'Et producit acu stupas humore carentes:' nimirum, εἰς τὸ ζωπύριον καὶ ἔναυσμα πυρός. Hanc λυχναψίαν Glossarion vetus appellat, *canapturam.* Idem.

Vitis silvestris] Athragenam significat, memoratam Theophr. Hist. v. 10. *Dalec.*

Quo sunt genere fici, &c.] Salix, vitis; sed levior salix, quia laxior; ideo magis ea utuntur. Platanus lenta est, sed natura humidior, ut et ulmus. Morus spissa, et lenta est. Theophrast. Plinius hæc oscitanter. *Id.*

Rigorem fortissime servat ulmus] 'Αστραβεστάτη ἐστὶ, minime pervertitur. Theophr. Hist. III. 23. et v. 8. *Idem.*

In omnibus silvestria, &c.] Idem ibid. I. 13. *Idem.*

Et infœcunda firmiora fertilibus] Id. ibid. v. 5. *Idem.*

Taxus, juniperus] Nec taxum, nec juniperum his adnumerat Theophrast. loco proxime citato. *Idem.*

Rimam fissuramque, &c.] Legend. *Rimam fissuramque non capit sponte cedrus, cupressus, olea, buxum. Maxime æterna putant hebenum et cupressum, claro de omnibus materiis judicio in templo Ephesiæ Dianæ.* Salmas. p. 813. a.

Hanc materiam elegisse, &c.] Lege: *Hanc materiam elegisse Demonicon, etiam nomen artificis nuncupans: quod equidem miror, eum antiquiorem Minerva quoque non modo Libero patre vetustatem ei tribuat.* Vide Salmas. p. 816. b.

Quas et ipsas esse modico, &c.] *Modico* scil. simulachro. Id miratur, quod alioqui juncturæ fere nullæ sint in grandibus simulachris. *Gelen.*

Valvas esse e cupresso] Theophrast. ibidem. Vide quæ adnotata sunt in cap. 33. hujus libri. *Dalec.*

Id quoque notandum, &c.] Valvas ulmeas non statim perficiunt, sed compactas relinquunt. Nonnulli, ut lautius opus sit, anno post tertio statuunt; nam æstatis fervore siccatæ dehiscunt; hieme vero coëunt, quia rara carnosaque materies aërem humidum trahit. Theophr. Hist. v. 4. *Idem.*

Quonam genere materiæ scientia obliterata] In aliis codicibus: *cujus quoniam generis materiæ, &c.* Scribendum conjicio: *Thuiæ quidem generis materiæ, &c.* tum quod Theophrastus post cedrum et thuiam tertiam tertio loco ponit morum, quod hic vides fieri itidem a Plinio; tum etiam quod statim subjungit Plinius: *qua odore præcellant, æternitate præstare;* et supra Plinius XIII. 16. de thuia loquens, 'Hanc,' inquit, 'inter odores uri tradit in deliciis Circes.' *Pintian.*

In plenum dici potest, &c.] *In plenum dici potest, utique quæ odore præcellunt, eas et æternitate præstare.* Ita corrigend. *in plenum,* ὅλως, καθόλου, συνελόντι εἰπεῖν. *Salmas.*

A prædictis morus proxime laudatur] Theophr. Hist. v. 5. *Dalec.*

Robur defossum, et in aquis quercus obruta] Lege alia distinctione: *Robur defossum et in aquis, quercus obruta.* Theophr. v. 5. 'Robur defossum atque in aquis demersum, putredinis quippe hoc immune omnino videtur: ob id fluviis lacubusque naves hac etiam materia condunt; sed mari putrescit.' Confirmat id rursus cap. 7. ejusdem libri. *Pintian.*

Stantesque a circumcisura, &c.] Vide proximum præcedens cap. 39. *Dal.*

CAP. XLI. *De teredinibus.*

Quorum quidem alii putrescente succo] Verbum *quidem* demendum est, ex archetypo Toletano: ego vero et dictionem etiam illam *succo* adventitiam esse existimo. Theophr. v. 5. 'Vermium autem qui nasci in materie solent, alii putrescente materie generari solent, alii parientibus aliis vermibus. Pariunt enim vel in cæsa materia vermes, quemadmodum in arboribus qui cerastæ vocantur; cum scilicet tantum eroserunt atque excavaverunt, ut se circumagere possint.' *Pintian.*

Cum tantum eroserit, &c.] Ὥσπερ μυοδόχον, ut murium modo fossam sibi latebramque excavaverit. Theophr. *Dalec.*

Circa germinationes decorticatam] Theophr. Hist. v. 5. Vide supra cap. 25. hujus libri. *Idem.*

Quas CC. annis durantes iuventas] Verbum *durantes* supervacaneum putamus, et caveto ne illo *quas* naves referri putes. Theophr. v. 6. 'In Tylo autem Arabiæ insula materiem esse affirmant ex qua naves ædificant, quæ mari incorrupta pene perdurat: quippe cum annos plus quam ducentos demersa, immunis ab omni offensa servetur.' *Pintian.*

Cap. xlii. *De materiis architecti, et quæ materies ad quid utilis, et quæ firmior materia in tectum.*

Apud nos materiæ, &c.] *Lotum, et alias e quibus cardines fiunt, ne findantur, fimo bubulo illinunt, ut siccetur et diffletur paulatim medullæ humor.* Theophrast. Hist. v. 7. Male Plinius. *Dalec.*

Sustinere valide] Ἑλληνισμός· βάρος δὲ ἐνεγκεῖν ἰσχυρά. Theophrast. *Id.*

Et palma arbor invalida: in diversum enim curvatur. At populus, &c.] Scribo: *Et palmæ arbor valida: in diversum enim curvatur. Nam cum omnes in inferiora pandentur, palma e contrario fornicatur:* reliqua falso adjecta sunt ex Theophrasto v. 7. *Pintian.*

Juglans] Εὐβοϊκὴ καρύα, castanea, Theophr. Hist. v. 7. qui illam sonitu se frangi prænuntiare quidem scribit, sed non facile pandari, quod ait Plinius. *Dalec.*

Firmissima ad tectum abies, &c.] Eo loco libri scribunt: *firmissima in rectum abies;* quæ verissima lectio; firmissimam ait esse abietem in operibus cum recta statuitur. *In rectum,* εἰς ὀρθόν. Et sciendum est 'intestinum opus' proprie dici, quod ex ligno fit, sed elegantiore fabrica, et ea arte quam minutiariam nunc appellamus. Veteres quoque λεπτουργίαν dixere. Vide Salmas. p. 1034. a. Sequentia sic lege: *Ad incitatos runcinarum actus. Eadem et fabris maxime sociabilis glutino.* Salmas. p. 1304. b.

Qua solidæ est] Quam qua adglutinatur. Nunquam enim dissociatur semel glutinata. Theophr. *Dalec.*

Cap. xliii. *De glutinanda materia, et lignis sectilibus.*

Magna autem et glutini ratio, &c.] Sic legend. *Magna autem et glutini ratio propter ea quæ sectilibus lamnis, ac in alio genere operiuntur staminea. In hoc usu improbant venam, et vocant festuceam, quoniam lacunose crispa in omni genere et glutinum abdicat. Quædam et inter se, &c. Staminea* igitur vocat, quæ alio ligno intingebantur, quæque vicem staminis sive statuminis præbebant; nam lamnæ superinductæ subteminis instar obtinebant. *Festuca,* vel festucea vena in ligno, discursus est venosus et crispus, ad instar festucæ lacunosus; vel quod exempta illa festuca, lacunæ in ligno remanent. *Salmas.* p. 417. a, b.

Sectilibus laminis] Ἐπικολλήματα vocat Theophrast. iv. 4. *Dalec.*

Ac in alio genere, &c.] Ut testudinum secamentis. *Idem.*

Stamineam, &c.] Rectissimam. Stamineam venam materiarii vocant, *Maistresse veine.* Idem.

In omni genere et glutinum, &c.] 'Pino et abieti quercus æque non adglutinatur; altera enim (pinus) spissa, rara altera (abies), et altera (pinus) similior, altera (abies) minus similis. Simili vero natura esse oportet quæ coalescere et compingi debent, non contraria, ceu lignum et lapidem.' Theophrast. *Idem.*

Nisi similia natura] Theoph. Hist. v. 8. *Idem.*

Arida enim latius, &c.] 'Arida enim (παύονται) cedunt ignavius, nec appressum occursumque serræ sustinent; alia resistunt et obluctantur, serramque hebetant.' Theophr. Lego: *Arida enim lentius serris cedunt: viridia præter robur, et buxum pertinacius resistunt* (καὶ συμμύει Theoph.) *et committuntur.* Idem.

Æqualitate inerti] Opus impediente, ἀέργῳ. Theophrast. Inefficaci dentium occursu, cum eorum in æquales projecturas æquavit scobs im-

pacta. *Idem.*

Gallica vero etiam ad currus flexibilis. Vitem æmularetur ulmus, ni pondus esset in culpa] Legendum permutatis dictionibus puto: *Gallica vero ulmus etiam ad currus flexilis. Vitem æmulatur, ni pondus esset in culpa;* quanquam quinque verba novissima aliena suspicor esse, non Plinii. Porro meminisse oportet, Plinium supra c. 18. inter genera ulmorum, secundum genus fecisse Gallicas ulmos: capite vero 14. ubi de fraxino disseruit, nullam Gallicæ fraxini mentionem habitam. *Pintian.*

Facilis et fagus, quanquam, &c.] Legendum videtur *taxus*, non *fagus;* et mox paulo non *sectilibus*, sed *plectilibus*, seu *plexilibus;* sic enim magis explicatur intellectus verbi Græci παρακολλήματα, hoc est, *conglutinationes.* Theodorus ut in Plinio invenit, sic in Theophrasto transtulit, *sectilibus.* Lege Theophr. v. 8. *Idem.*

Secatur in laminas prætenues et ilex] 'Ilex commendatur ad axes et vehicula, quæ aguntur unica tantum rota (μονοστρόφους ἁμάξας), item juga lyrarum et psalteriorum.' Theophr. *Dalec.*

Ideoque proditum, &c.] 'Malleolus et terebra ex oleastro optima fiunt; quamvis et buxeis, ulmeis, fraxineisque utantur. Malleos magnos ex picea faciunt.' Theophr. Hist. v. 9. *Idem.*

Ex olea] Idem ibid. v. 10. *Idem.*

Cato vectes aquifolios, laureos] Desideratur verbum *iligneos*, ex ipso Catone, cap. 31. 'Vectes iligneos, aquifolios, laureos, aut ulmeos facito, uti sient parati.' *Pintian.*

Dat et alnus, ut dictum est, tuber sectile, sicut citrum acerque] Scribo permutatis verbis: *Dat et alnus tuber sectile sicut citrum acerque, ut dictum est;* etenim relatum hoc est libro tertio decimo, capite quintodecimo, et lib. præsenti capite trigesimo octavo. *Idem.*

Tuber sectile] In radice. *Dalec.*

Hæc prima origo luxuriæ, &c.] Legendum: *Hæc prima origo luxuriæ, arborum, alia integi, et vilioris ligni e pretiosiore corticem fieri, ut una arbor sæpius væniret: excogitatæ sunt et ligni bracteæ. Nec satis, &c.* Lectorum illæ lamnæ etiam ex testudine secta fieri solitæ, quam et pingebant ligni colore. *Salmas.* 416. b.

Ut una arbor sæpius væniret] Priusquam in laminas secetur, et cum secta fuerit. *Dalec.*

Excogitatæ sunt et ligni bracteæ, nec satis: cœpere tingi animalium cornua, dentes secari, lignumque ebore distingui, mox operiri] Ebur illud et cornu quo lignum operiebatur et distinguebatur, cestro etiam inuri solebat, et cestrotum fieri: inde 'cestrota forium ornamenta,' Vitruv. Vide Salmas. p. 231. b.

Nuperque portentosis, &c.] Legend. *Nuperque portentosis ingeniis principatu Neronis inventum, ut pigmentis perderetur, imitata lignum.* Subjicit: *sic lectis pretia quæruntur, sic terebinthum vinci juvat, sic citrum pretiosius fieri, sic acer decipi.* Testudo picta terebinthini ligni colore terebinthum ipsam vincebat: eadem citri instar picta, factitium erat citrum, vero citro pretiosius: sic citrum pretiosius fiebat quam nascebatur: *acer* autem *decipi* intelligendum de testudine, quæ aceris colorem accipiebat per picturam, quæque verus acer sic videbatur. Sequentia sic legenda: *modo luxuria non fuerat contenta ligno: jam lignum et e testudine facit;* quod enim testudo in ligni figuram pingeretur, lignum e testudine faciebat luxuria. *Salmas.* 416. b. 417. a.

Sic terebinthum vinci jubent] In Syria nigrum testudinis colore superari. *Dalec.*

Cap. xliv. *De arborum ætate, et quæ genera arborum minime durant. Similiter de visco et Druidis.*

De arborum ætate] Theophrast. Hist. IV. 14. et de Caus. II. 15. *Idem.*

Lucina nominetur] Lucina, sive Lucetia, Juno aliis dicitur, Tibullo Natalis, Græcis Γενναΐς, vel Γεννετυλλὶς, aliis Diana, quæ et Εἰλείθυια, Ὠκυτόκος, Μογοστόκος, Προθυραία, utraque sic nominata, vel a luco ut auctor putavit, vel a luce quam recens natis præbet, et quoniam partuum, qui adhuc utero gestantur, menses regit. Catullus: 'Tu Lucina dolentibus Juno dicta puerperis.' Ovid. 'Gratia Lucinæ: dedit hæc tibi nomina lucus: Aut quia principium tu, Dea, lucis habes: Parce, precor, gravidis facilis Lucina puellis, Maturumque utero molliter aufer onus.' Idem: 'Præpositam timidis parientibus Ilithyan.' Theocritus in Daphnide: χαλεπὸν βέλος Εἰλειθυίας. Orpheus in hymnis: Ἄρτεμις Εἰλείθυια καὶ ἡ σεμνὴ Προθυραία. Fabulosa multa de Eileithya vide apud Pausaniam in Arcadicis. Lilius Gyraldus. Λυσίζωνον etiam quidam vocaverunt ὅτι λύει τὸ ἐσφιγμένον τῶν κόλπων. Rhodig. XXVIII. 24. Dicitur et Marcellino Ὀρσολοχεία, παρὰ τὸ ὄρειν, τοῦτ' ἔστιν, ὀτρύνειν, τὴν λοχείαν. Hadr. Jun. IV. c. 23. Plaut. in Trucul. 'Date mihi huc stactem, atque ignem in aram, ut Venerer Lucinam Deam:' et paulo post: 'fer huc verbenam mihi, thus, et bellaria: Date aquam manibus.' *Idem.*

Quoniam Vestalium, &c.] Apud Polyænum Theseus crines anteriores capitis radit, quos Diis sacros dicat; non quod ait Plutarchus, ne vetusto more παρίσχοι ἐκ τῶν τριχῶν πολεμίοις. Apud Suet. in Nerone c. 12. Nero gymnico, quod in septis edebat, inter buthysiæ apparatum, barbam primam posuit, conditam in auream pyxidem, et pretiosissimis margaritis adornatam, Capitolio consecravit. Apud Petronium in Satyra, Trimalcionis barba pyxide aurea non pusilla condita fuit, in armario porticus, intra ædiculam, cum Laribus, et Veneris marmoreo signo. Festus in voce 'capillata.' Tondebantur ergo et Vestales, cum in sanctum id collegium receptæ a Pontifice certo carmine sacrarentur, ac Diis voverentur. Nec absimilis fuit Græcorum consuetudo, primum juvenum comam demendi, quæ vel Deo, vel flumini cuipiam offerretur. Hom. Iliad. Ψ. de Achil. Στὰς ἀπάνευθε πυρῆς, ξανθὴν ἀπεκείρατο χαίτην, Τήν ῥα Σπερχειῷ ποταμῷ τρέφε τηλεθόωσαν. Varro apud Nonium: 'Itaque Ambraciæ primum capillum puerilem demptum, item cirros ad Apollinem ponere solent.' Victorius VI. 23. Alia quidem causa est, cur apud Euripidem mors, non, quod Servius putat, Mercurius, eorum, quibus fatalis advenit dies, crinem, veluti Diis Manibus sacrum, hasta libat: Θαν. Στείχω δ' ἐπ' αὐτὴν, ὡς κατάρξωμαι ξίφει· Ἱερὸς γὰρ οὗτος τῶν κατὰ χθονὸς θεῶν, Ὅτου τόδ' ἔγχος κρατὸς ἁγνίσῃ τρίχα. Ad quod allusit Virg. Æneid. IV. 'Nam quia nec fato, merita nec morte peribat, Nondum illi flavum Proserpina vertice crinem Abstulerat, Stygioque caput damnaverat Orco.' Muret. in Var. c. 16. De Vestalium religione ac institutis, honore, dignatione, multa Alex. ab Alexan. V. 12. Vide et eundem V. 18. Ut Flamines Diales inaugurabantur, sic capiebantur Vestales, virginibus e populo viginti lectis, Pontificis arbitratu, ac sortitione ex eo numero in concione facta, ut cujus virginis ducta esset, Pontifex eam caperet, eaque Vestæ fieret. Gellius II. 12. Rævardus cap. 17. Variorum. *Idem.*

Per stationes] Stationes, loca in quibus certo tempore coëunt et consistunt homines. In foro Romano variæ fuerunt. Senaculum, statio in qua, auctore Valerio c. 12. senatores assiduam stationem peragebant, ut citati in curiam venirent; statio municipum; statio juvenum, qui cum patres in curiam deduxissent, quod

ait Valer. cap. citato, valvis affixi expectabant, donec officio reducendi fungerentur. Juvenal. Sat. xi. 'omnis Convictus, thermæ, stationes, omne theatrum De Rutilo.' Rævard. Varior. iv. 7. *Idem.*

Vetustior autem urbe, &c.] Pausaniæ seculo, quod is scribit in Arcadicis, arbores vetustissimæ fuerunt: vitex Samia ad Junonis ædem; olea, in arce Athenis; Deli palma; quercus Dodonæa, et platanus Menelai, hic memorata, quam juxta fontem Caphyis vicinum Menelaus ad Trojanum bellum iturus sevit. *Idem.*

Amphiarai] Qui primus somniorum interpres fuit. Ad ejus oraculum qui pergebant, sacro illi, et aliis Diis, quorum nomina in ara sculpta fuerunt, peracto lustrati, arietis pelle substrata obdormiscentes, somnia captabant, quo modo ait Virgilius: 'Pellibus incubuit stratis, somnosque petivit.' Rhodig. c. 14. *Idem.*

Sunt hodie ex adverso, &c.] Legend. *Sunt hodie ex adverso Iliensium urbis juxta Hellespontum in Protesilai sepulcro arbores quæ ex omnibus ex eo ævis cum in tantum adcrevere ut Ilium aspiciant, inarescunt rursusque adolescunt.* Vide Salmas. p. 870. a.

Quæ omnibus] Lege cum Salmasio: *quæ omnibus ex eo ævis cum, &c. Omnibus ævis*, manifeste hic dicitur pro omni tempore, et pro toto illo spatio quod a Protesilao usque ad suum seculum effluxit. Neque totæ interibant arbores, sed saltem folia. Vide Vossium in Melam, pag. 128.

Ephebiis] Ἐφηβεῖον locus in quo ἔφηβοι exercebantur: epheborum palæstra. In iis Protesilai ædificiis multas ejuscemodi fuisse arboribus consitas probabile; quæ, ut inquit auctor, arescebant, et rursum adolescebant. *Dalec.*

Jovis Stratii] Jovem Stratium, hoc est, militarem, veteribus coli solitum, auctor est Julius Pollux. *Herm. Barb.*

Ibi platanus ostenditur ex qua pependit Marsia victus ab Apolline] Lego non *platanus*, sed *pinus*; nam e pinu suspensum ab Apolline Marsiam auctor est præter cæteros Archias poëta Græcus Epigrammaton sectione 111. *Pintian.*

Olympiæ oleaster] Arist. περὶ θαυμ. ἀκουσμ. Interpres Aristoph. in Pluto, in voce καλλιστέφανος. Theophr. Hist. iv. 15. *Dalec.*

Minerva] 'Menere' in Saliari carmine, 'menervare,' 'monere:' unde 'minisci,' 'comminisci.' Hinc Minerva sapientiæ Dea, quæ bene monet. *Idem.*

Brevissima vita est Punicis, fico, malis. Ex his, præcocibus quam serotinis, dulcibus quam acutis, et dulciori in punicis] Theophr. iv. 13. 'Vivunt prædictæ aliæque complures longo tempore. Brevi profecto punica ficus, malus, præcipue verna, et dulcis minus quam acida, ut inter punicas quæ nucleo carent interiori.' Ex quibus Theophrasti verbis apparet legendum hic esse non *acutis*, sed *acidis*. Neque enim *acutum* opponitur *dulci*: immo fieri potest ut aliquid simul sit et dulce et acutum, ut de melle supra Plinius xi. 15. retulit, et Dioscor. lib. ii. Neque *dilutior* lego cum Hermolao, ex cujus castigatione quis sensus elici possit non video, sed, licet dura nimis castigatione, *apyreris*, hoc est, sine nucleo. *Pintian.*

Et dulciori in Punicis] Sensus est: Quo dulciora poma, eo minus vivacem esse arborem. *Gelen.*

Sed e radicibus repullulant laurus et mali et punicæ] Lego *e lateribus*, non *e radicibus*, ex Theophr. iv. 13. 'Quædam senescunt quidem putrescuntque velocius, sed ex iisdem rursus latere suo germinant, ut laurus, mali punicæ.' *Pintian.*

Firmissimæ ergo ad vivendum oleæ] Theophrast. Hist. iv. 15. *Dalec.*

Agnoscitur non in novissimis, &c.] Vide supra c. 30. hujus libri. *Idem.*

Nanque cum suam, &c.] Theophr. de Causs. II. 23. *Idem.*

Circumvolvens sese] Lego: *Circumvolvens se: item circa Tempe Thessalica. Innascitur aliis et quæ polypodion vocatur, &c.* Parum distincte hæc Plinius. Polypodium quidem aliis plantis innascitur: dolychos vero et serpyllum non innascitur, sed scandendo iis invehuntur, quæ pro adminiculo sunt. *Idem.*

Oleastro quoque deputato] Lege: *Oleastro quoque deputato, quod gignatur, vocant phaulios,* id est, φαυλίους ἐλαίας. *Salmas.* 1292. a.

Hippophæston] Oscitanter Plinius Hippophæston recenset inter plantas, quæ aliis subnixæ vivunt; nam humilis herba est, humi strata, ut et serpyllum, non tamen in vicina scandens dolychi modo. Vide infra XXIV. 13. et XXVII. 10. *Dalec.*

Visci tria genera] Theophr. Hist. IV. 15. *Idem.*

Stelin] Stelis Eubœensium vox est, Hyphear Arcadum, viscum communis. Alii Stelin et Hyphear nasci volunt in pino et abiete, viscum in quercu, terebintho, et aliis multis. Theophrast. *Idem.*

Hyphear Arcadia] Vide quod adnotatum est ad c. 30. hujus lib. *Idem.*

Ad saginanda pecora utilius] Theophrast. πρὸς τὸ σιτεύειν. *Idem.*

Ac conditi in aqua putrescunt] Legendum reor *cocti in aqua,* non *conditi.* Dioscor. lib. III. 'Tunditur autem fructus is, cum lavatur: post hæc in aqua decoquitur.' *Pintian.*

Viscum] Scite Plautus in Bacchidibus: 'Viscus merus vestra est blanditia:' nempe ad me capiendum illecebra, laqueus, tendicula, insidiæ. Idem scriptor eadem comœdia: 'Tactus sum vehementer visco, cor stimulo foditur.' *Dalec.*

Druidæ] De Bardis, Druidis, et in universum Gallorum moribus, vide plurima apud Rhod. XVIII. 21. ex variis scriptoribus, præsertim ex Strabone. *Idem.*

LIBER XVII.

CAP. I. *Arborum pretia mirabilia.*

Atque Cn. Domitii Ænobarbi] Val. Max. IX. 1. de Lux. et Libid. *Dalec.*

In eodem Palatio] Monte Palatino. *Idem.*

Q. Catuli] Cum Marius pro Catulo rogantibus dixisset, ei moriendum esse, inclusus domi Catulus accensis se carbonibus suffocavit. *Idem.*

Quæ mihi hæreditate obvenit] Vide infra XXXVI. 15. *Idem.*

Ædilitatis gratia, &c.] Centum millibus nummum emptas. Val. Max. *Idem.*

Liciniæ genti] Varro I. 2. *Idem.*

Pampinatio] Exectio fruticantium arbuscularum. *Idem.*

Primo Stoloni nomen dedit] Verba hæc nullum hic usum præstant; sensus enim integer est sine illis. *Pintian.*

Futuras ne eas credidisse] *Venturas,* non *futuras,* in eodem legas. *Idem.*

CAP. II. *De natura cœli ad arbores, et quam partem cœli spectare debeant.*

Aquilone maxime gaudent] Theophrast. Causs. II. 3. et 4. *Dalec.*

Ut amygdalæ et pyri] Vide supra XVI. 26. *Idem.*

Vergilias] Orientes ad octavum, vel nonum Maii. *Idem.*

Quæ septentrionibus] Quæ gelu non afferunt. *Idem.*

Quoniam arbores, &c.] Theophr. Causs. II. 1. *Idem.*

Naturale est avide esurire] Veteres τὰ δένδρα καὶ λάχανα πεινῆν dixerunt, arbores, olera, et alias plantas esurire. Hinc apud Varronem de Re Rust. I. 23. 'In pingui rectius quæ cibi sunt majoris, ut olus, triticum, siligo, linum.' *Idem.*

Cibus autem earum imber] Theophrastus non quidem imbrem cibum esse ait, sed alimenti copiam imbrem frequentem præbere. *Idem.*

Ergo qui dixit hiemes serenas] Virgilium notat, qui ait: 'Humida solstitia, atque hiemes optate serenas, Agricolæ: hiberno lætissima pulvere farra.' Quem locum Macrobius interpretatur in Saturnalibus. *Idem.*

Non universus, &c.] Οὐκ ἀθρόως, *non confertim*, illisus et diffluens, sed paulatim colliquescens et terram subiens. Theophr. *Idem.*

Fermentescit] Fermentum putris maza est. Et quoniam putria omnia terram, ut ita dicam, stercorant, ac pro lætamine sunt, 'fermentescere' dictum puto pro lætificari, succi plenam fieri, pinguescere. Turneb. Advers. X. 3. interpretatur: 'diluitur, remollescit, putris et soluta redditur.' *Idem.*

Consuetudo] Teporis, molliorisque cœli. *Idem.*

Aliubi] In Ægypto. *Idem.*

In majore parte orbis] Theophrast. de Causs. II. 3. *Idem.*

Umbra sua] Ramorum et surculorum densitate solem non admittente. *Idem.*

Desiderant cibos] Imbres. *Idem.*

Quæ aquilonem austro utiliorem facit] Expende an sit verior lectio, *quam aquilo quam auster utiliorem facit;* quoniam, ut superius ostendit, fruges quoque pejus maturescunt austrinis diebus: et paulo supra: 'Hiemem aquiloniam esse, omnibus satis utilissimum.' *Pintian.*

Connexa et situs vinearum] Columella III. 12. *Dalec.*

Ad soli naturam] Virgilius: 'Ventos, ac varium cœli prædiscere morem Cura sit, ac patrios cultusque habitusque locorum, Et quid quæque ferat regio, et quid quæque recuset.' *Idem.*

Et si viti inutile, colono salubre est] Exemplar antiquum, *et viti inutile, colono insalubre est.* Scribendum reor præpostero ordine, *viti inutile et colono insalubre est;* favente huic lectioni Columella III. 12. et paulo post, 'Is namque æstatem ibi temperat.' *Pintian.*

Cum Virgilius Occasus improbet] Versus est Virgilii: 'Neve tibi ad solem vergant vineta cadentem.' *Dalec.*

Sed tanta plerunque violentia, &c.] Circio ædificia quassanti tamen incolæ gratias agunt, tanquam salubritatem cœli sui debeant. Divus certe Augustus templum illi, cum in Gallia moraretur, et vovit et fecit. Seneca Quæst. Nat. lib. IV. *Idem.*

CAP. III. *De societate cœli et terræ ad arbores.*

Orientem ac septentriones spectent] Legendum puto *Occidentem,* non *Orientem:* nam cum sol exsiccandi facultate præditus sit, ut statim sequitur, si ea quæ in siccis seruntur locis et rore indigent, in orientem vergant, magis sitient, humorisque magis expertia erunt. *Pintian.*

In frigidis præcoces serendo, &c.] Colum. III. 1. et V. 10. *Dalec.*

CAP. IV. *De qualitate regionum.*

Similis et fluminum stagnorumque ratio. Nebulis adurunt, &c.] In Exemplari antiquo: *Similiter fluminum stagnorumque nebulis adurunt.* Pintian.

Et carbunculus terra quæ ita vocatur, emendari vite macra putatur] Quattuor illa verba, *terra quæ ita vocatur,* delenda; sunt enim manifeste adjecta a lectore exponente quid esset *car-*

bunculus. Pintian.

In Thessalia circa Larissam emisso lacu frigidior facta ea regio est. Oleæ desierunt] Aptior lectio : *In Thessalia circa Larissam emisso lacu, frigidiore facta ea regione, oleæ desierunt.* Idem.

Item vites aduri, quod non antea] Hæc verba ad præcedentia spectant, ex Theophr. de Causis Plant. v. 20. Proinde cum minore litera scribendum, *item vites aduri, quod non antea.* Theophrasti verba sunt: 'ut apud Larissam Thessaliæ. Prius enim, quod aqua stagnante pigraque campus repletus esset, aër crassior et calidior erat: postea vero aqua educta colligique prohibita, aër frigidior est redditus, et gelationes plures secutæ sunt. Cujus rei argumentum afferunt, quod tunc oleæ tum alibi, tum in Larissa oppido, magnæ et optimæ aderant, nunc autem nusquam habentur, et vites quoque tunc nunquam congelabantur, nunc persæpe.' Item lego commutatis verbis: *vites aduri, quod non ante sensit. Thracia admoto, &c.* Idem.

Thracia sensit admoto Ebro] Sic alii leg. Sed *Ænos sensit,* non *Thracia sensit,* vetus præfert lectio. Ænon autem, Thraciæ nobilem urbem, ad Ebrum fluvium sitam, omnes geographi et fere historici celebrant. Sciendum tamen est, locum hunc, e Theophrasto libro citato, misere ibi decurtatum esse, non minus in codice Græco quam Latino; unde contagione morbus Plinium invasit. Verba Theophrasti subtexam ex tralatione Theodori, ut collata cum Plinianis perspicuum fiat, quomodo utrobique legendum sit: 'Aqua autem non semper agrum reddi frigidiorem, sed etiam his quæ prius jam diximus, argumentum, quod circa evenerat; hæc enim tepidior nunc esse putatur, quia Ebrus amnis propior.' In his Theophrasti verbis desiderari puto civitatis nomen 'Ænos,' legendumque: 'Argumentum quod circa Ænon evenit. Hæc enim,' &c. In Plinio vero plura adjicienda ad sensus integritatem videntur. Quæ autem ea sint, liberum unicuique jus censendi esto: mihi satis sit locum indicasse. *Idem.*

At in Syracusano agro advena cultor elapidato luto sole perdidit fruges] In exemplari antiquo : *elapidato solo luto, perdidit fruges.* Putamus dictionem *luto* expositionis causa adjectam esse. Theophr. de Causis Plant. III. 25. 'Quod illi evenerat qui ex Corintho Syracusas profectus, culturam Corinthii agri in Syracusano servavit; cum enim lapides e segete frugali legisset, reddidit multo deteriorem; frumentum enim exarescebat, cum exemptis lapidibus nihil haberet quo se protegeret.' *Idem.*

In quibus perticas pridie relictas gramen operiret] Ex M. Varrone hoc de Re Rustica I. 7. ad cujus normam si locum hunc dirigas, sic leges : *in quibus perticas relictas postridie gramen operiret.* Idem.

CAP. V. *Genera terrarum.*

Terram amaram sive, &c.] Lege: *Terram amaram probaverim: demonstrantia raræ degeneresque herbæ: frigidam autem retorride nata: item uliginosam, tristitia rubricam oculis: argillam, quæ operi difficillima, quæque rastros aut vomeres ingentibus glebis oneret, quamquam non quod operi, hoc fructui adversum: item e contrario cinericiam et sabulum album.* Vide expositionem istorum verborum apud Salmas. p. 114. et 115.

Atræ degeneresque herbæ] Hederam fortassis nigram significat, de qua Virgil. 'at sceleratum exquirere frigus Difficile est: piceæ tantum, taxique nocentes Interdum, aut hederæ pandunt vestigia nigræ.' *Dalec.*

Frigidam autem retorride nata] Id est quod ait Palladius I. 5. quæ a bona terra proferuntur, nec scabra esse, nec retorrida, nec succi naturalis egentia. *Idem.*

Item uliginosam] Virgil. Georg. II. Varro I. 7. Columel. II. 5. et 6. *Idem.*

Cato] Cap. 5. et 34. *Idem.*

Terram cariosam cave, neve plaustro, neve pecore impellas] Verba hic aliquot, ut sentio, desiderantur, ex Catone ipso, quem citat cap. 5. 'Terram,' inquit, 'cariosam caveto ne ares, neve plaustrum, neve pecus impellas in illam.' *Pintian.* *Terram cariosam cave, &c.*] Cariosam et variam terram Columella II. 4. exponit nimbis exiguis semimadidam, cum post longas siccitates levis pluvia glebarum superiorem partem madefecit, inferiorem non attigit. *Dalec.*

Ad radicem montium planitie in meridiem excurrente] *Ab radice* in scripto Cod. legitur, non *ad radicem:* forte *sub radice* legi esset commodius ex ipso Catone cap. 1. 'Si poteris, sub radice montis siet, in meridiemque spectet.' *Pintian.*

Erit igitur hæc optima et operi satior] In eodem sic leges: *erit igitur hæc optima, et operiet sata.* Scribendum videtur: *erit igitur hæc optima, et operi et satis.* Idem.

Teneram, &c.] Facilem et modice resolutam. Columel. II. 2. et I. 11. Pullæ Cato meminit lib. XXIV. Idem terram tenerrimam pullam vocat c. 151. Vid. inf. XVIII. 23. Virg. 'putre solum' vocat: 'putre solum, namque hoc imitamur arando.' De cujus verbi significatione Victor. XII. 23. Idem: 'Zephyro putris se gleba resolvit.' Turn. XVIII. 27. *Dalec.*

Addiditque, &c.] Iliados Σ. Ἐν δ' ἐτίθει νειὸν μαλακὴν, πίειραν ἄρουραν, Εὐρεῖαν, τρίπολον· πολλοὶ δ' ἀροτῆρες ἐν αὐτῇ Ζεύγεα δινεύοντες ἐλάστρεον ἔνθα καὶ ἔνθα. Οἱ δ' ὁπότε στρέψαντες ἱκοίατο τέλσον ἀρούρης, Τοῖσι δ' ἔπειτ' ἐν χερσὶ δέπας μελιηδέος οἴνου Δόσκεν ἀνὴρ ἐπιών· τοὶ δὲ στρέψασκον ἀν' ὄγμους, Ἱέμενοι νειοῖο βαθείης τέλσον ἱκέσθαι. Ἡ δὲ μελαίνετ' ὄπισθεν, ἀρηρομένῃ δὲ ἐῴκει, Χρυσείη περ ἐοῦσα· τὸ δὴ περὶ θαῦμ' ἐτέτυκτο. Noctem e terra genitam fabulis proditur, quod terræ soli objectæ densitati Mathematici tribuunt, qua de causa Poëtæ γῆν μέλαιναν vocant. Rhod. XXV. 16. *Idem.*

Nigrescentis] Nigram apud Theophrast. probat Leophanes. *Idem.*

Quod si admonendi sumus] Idem Causs. VI. 25. Arist. Probl. XII. 2. *Idem.*

Tunc emittit illum, &c.] Hujus rei caussam vid. explic. apud Rhod. XXII. 31. Vid. sup. XII. 24. apud Cic. de Orat. lib. III. Odorem eum significari quidam volunt cum ait: 'Licet hoc videre in reliquis sensibus, unguentis minus diu nos delectari summa et acerrima suavitate conditis, quam his moderatis: et magis laudari quod terram, quam quod crocum olere videantur.' Brod. tamen IV. 5. *ceram* non *terram* legit. Vid. Theophrast. de Caus. cap. 25. Arist. Problem. XII. 2. *Idem.*

Talis fere est in novalibus cæsa vetere silva] Legend. *incensa vetere silva*, non *cæsa*, ex Theophr. evidenter de Caus. VI. 25. his verbis: 'Siccitas enim est quæ odores vel omnium vel certe aliquorum facere possit, quod obiter in terra quoque perspicuum est, ubi tempore æstivo solo adusto imbres accesserint. Humor enim admissus, ferventique pulveri permistus, odorem generat, quod idem in cæteris etiam facit; nam et quod de arcu cœlesti referunt, arbores et loca reddere odorata ubicunque constiterit, tale est; reddit enim non in omnibus modis odorata, sed si qua materia combusta proxime sit. Nec id forsitan per se agit, sed quodammodo per eventum; impluit enim locis ubi constiterit. Quippe materiæ combustæ admistus humor vaporem quendam odoremque excitat, neque enim aquæ multum descendit, sed magna parte guttæ irrorant, ita ut caliditatis siccitatisque modus non desit.' Hæc Theophrastus. Patrocinatur etiam correctioni nostræ Arist. Probl. XII. 3.

'Provenit,' inquit, 'odoris ille affectus, non qualitercunque se materies habeat, neque enim in viridi, neque in arida, sed in usta, post aquam quæ arcui supervenerit, certam reddi suavitatem odoris pastores referunt.' Ex ante dictis utriusque auctoris verbis patet, verba illa quæ statim sequuntur, *quæ consensu laudatur*, depravata esse, legendumque ad hunc maxime modum, vel huic consimilem: *cum sensim impluat*. Pintian.

Centena quinquagena fruge fertilem campum] Meminisse oportet Plin. v. 4. *centena* tantum scripsisse, ut in loco alterutro sit error. *Idem.*

Ut aliqui præcipiunt] Theoph. de Causs. III. 25. quosdam præcipere ait, ut varii diversique generis terræ commisceantur, macra cum pingui, &c. Tacite id ridet et reprehendit Plinius. *Dalec.*

CAP. VI. *De terra, quam Britannia et Gallia amat.*

CAP. VII. *De Græcorum circa hæc doctrina.*

Circa hæc] Vet. *circa hanc.*

Aut pinguis] Est et liquida Georgio Agricolæ lib. I. de fossilibus. *Dalec.*

Capnumargos] Καπνούμαργον dictam volunt, quasi fumi ruffo et fusco colore infectam: alii *καύνομαργον* legunt, quasi laxam et raram. Alterum manusc. exemplar meum habet *cauumarga*. Idem.

Contunditur] Vel resolvitur gelu et tempestatibus. *Idem.*

In L. annos] In decem annos Galliæ. *Idem.*

CAP. VIII. *De terrarum generibus.*

Argentaria est] Argento poliendo utilis: vulgo *Tripela*. Hujus meminit Varro I. 7. *Idem.*

Eglecopalam appellat] Quidam legunt *aiglepeliam*, id est, splendidam et lividam: *αἰγλήεις, lucidus; πέλιος, lividus.* Cæterum ea vox Græca potius fuerit quam Gallica. In vetusto legitur, *suo nomine e Græco* (lego, *sed et Græco*) *Pelian appellat.* Dalec.

Ubios gentium solos novimus] Ubii Germanica gens erat, sed in Gallicam ripam e Romanis traducta, quo loco nunc est celeberrima Agrippinensis colonia. *Gelen.*

CAP. IX. *De cineris usu, et de fimo, et quæ sata uberiorem terram faciant, et quæ urant.*

De cineris usu] Columella II. 15. Theoph. Hist. II. 8. Causs. III. 13. *Dalec.*

Sunt qui pulvere, &c.] Theoph. ibid. et Causs. III. 22. *Idem.* *Sunt qui pulvere quoque uvas ali judicent pubescentesque pulverent*] *Pubentes uvæ*, pro florentibus. Sequentia sic legenda: *Quod certum est, in Narbonensi provincia et vindemia citius sic coquitur, quod plus pulvis ibi quam Sol confert.*

Suis manibus lætificans reperitur] Homer. Odyss. Ω. εὐκτιμένῃ ἐν ἀλωῇ Λιστρεύοντα φυτόν. In pomario bene structo circumfodientem, radentem, lævigantem arborem: tot enim λιστρεύειν significat; unde λίστρον rusticum instrumentum quo id peragitur. Cicero in Catone et Plin. hoc loco, aut obliviose, aut negligenter, λιστρεύειν, κοπρίζειν, stercorare et lætificare, exposuerunt. De Ulysse id dicitur, qui patrem sic occupatum deprehendit. Ælian. Hist. VII. 5. recte significatum ejus verbi reddidit: Καὶ Λαέρτης αὐτουργῶν ὑπὸ τοῦ παιδὸς πεφώραται, καὶ φυτὸν ξύων, καί τοι γηράσκων βαθύτατα. *Laërtes, quamvis jam extrema senectute, in opere a filio deprehensus est, arborem radens.* A priscis tamen illis stercoratos fuisse agros cognoscimus ex Odyss. P. ὄφρ' ἂν ἄγοιεν Δμῶες 'Οδυσσῆος τέμενος μέγα κοπρήσοντες. Brod. cap. 13. Victor. XXVIII. 4. Observ. Adscribendos alios versus Homeri putavi, qui ad hanc rem pertinent: Δὴ τότε κεῖτ' ἀπόθεστος, ἀποιχομένοιο ἄνακτος, 'Εν πολλῇ κόπρῳ, ᾗ οἱ προπάροιθε θυράων, 'Ημιόνων τε, βοῶν τε, ἅλις κέχυτ', ὄφρ' ἂν ἄγοιεν, κ. τ. λ. *Dalec.*

M. Varro] Lib. I. c. 38. *Idem.*

Proximum Columella columbariis, mox gallinariis facit] Scribo *primum*, non *proximum*: et addenda *ex* præpositio. Columella II. 15. 'Tria igitur stercoris genera sunt præcipua: quod ex avibus, quod ex hominibus, quod ex pecudibus confit. Avium primum habetur quod ex columbariis egeritur, deinde quod gallinæ cæteræque volucres edunt: exceptis tamen palustribus aut nantibus, ut anatis et anseris.' *Pintian.* *Proximum Columella columbariis, &c.*] Idem Cassius apud Varronem. *Dalec.*

Humanas dapes] Sic alvi proluviem et lotium circumloquitur. Eadem locutione usus est, qui dixit: 'Reliquias cibi, et humorem quem profundimus.' Theophrast. Hist. II. 9. *Id.*

Pilo madefacto] Quod fit calce addita. *Idem.*

Proximum deinde, &c.] Cato c. 36. *Idem.*

Varro præceptis adjicit, &c.] Varro I. 38. equinum, ex Cassio, minime esse bonum in segetes tradit, sed optimum in prata, ut cæterorum veterinorum, quæ hordeo pascuntur, quod multam facit herbam. Obliviosus hic Plinius. *Idem.*

Ovillumque caprino] *Suillum* non *ovillum* præfert nostrum exemplar. *Pintian.*

Omnibus vero asininum] Desiderari hic puto verbum hoc *Columella*, ut repetas verbum ante dictum, *præfert;* sequitur enim: *e contrario usus adversus utrumque pronunciat.* In quibus verbis illud *utrumque* non haberet quo referretur, nisi hic adderes *Columella.* Præfert autem Columella stercus asininum cæteris omnibus quæ ex pecudibus fiunt, II. 15. *Idem.*

Cato stercus unde fiat] Catonis verba sunt ex c. 37. 'Stercus unde facias stramenta, lupinum, paleas, fabalia, acus, frondem iligneam, querneam.' *Dalec.*

Fabalia] Fabules alas, ut Varro Rei Rust. I. 31. et Cato c. 7. locuti sunt, vel acera fabarum τὰ ἄχυρα κυάμινα. In Geoponicis: τὴν δ' ἁλμυρὰν γῆν ἐν ἀρχῇ χειμῶνος, ὑετοῦ περιγενομένου, κινήσας ἀρότροις μικροῖς, ἀχύροις διαπάσεις, κάλλιον μὲν κυαμίνοις. 'Fabulum' Lucilius vocat: 'Hi in stercore humi fabuloque fimo, atque sucerda.' *Idem.*

Frondemque putridam. Vinea si macruerit] Particula *que* redundat: item multa hic verba desiderantur quæ habentur in Catone: consultone a Plinio omissa an negligentia scriptorum, non statuerim. Sic enim in Catone c. 37. 'Frondem putridam et partem de nucleis succernito, et in lacum conjicito, eo aquam addito, permiscetoque rutro bene. Inde lutum circa oleas ablaqueatas addito, et nucleos item combustos addito. Vinea,' &c. *Pintian.*

Vinea si macruerit] Cato c. 37. 'Vitis si macra erit, sarmenta sua concidito minute, et ibidem inarato, (lego 'inurito') aut infodito.' *Dalec.*

Itemque ubi saturus eris, &c.] Detineto, illicito. Titinnius: 'Quod ea parasitus habeat, qui illum sciat Delicere, et noctem facere possit de die.' Item attrahere et allicere. Quadrigarius IV. Annal. 'Fabius de nocte cœpit hostibus castra simulare oppugnare, eum hostem delectare, dum collega id raperet quod captabat.' Cato c. 30. 'Ubi sementem facturus eris, ibi ovem delectato, et frondem usque ad pabula matura.' *Idem.*

Virgilius] Georg. II. *Idem.*

Palo e robore, &c.] Robusta aliqua materia in medio depacta. Varro et Columella. *Idem.*

Favonio flante ac luna sitiente] Scribendum *silente* non *sitiente* ex Catone ipso, c. 29. *Pintian.* *Favonio flante, &c.*] Paulo post siccam et decrescentem vocat, ut et Propertius: 'Nunc licet in triviis siccæ requiescere Lunæ.' *Dalec.*

CAP. X. *De satione arborum, et quod avulsione nascuntur arbores.*

De satione arborum] Theophr. Hist. II. 1. et de Caus. I. 1. et IV. 1. *Idem.*

Aut insito et consecto arboris trunco] Lego, *aut insito in consecto arboris trunco,* ex scripto codice. *Pintian.* *Aut insito et consecto arboris trunco*] Conciso frustulatim, et in terram demisso. Theoph. *Dalec.*

Cæduis] Quæ ex cæsorum truncorum radice pullulant. *Idem.*

Genera ejus diximus] Supra lib. XV. cap. ult. *Idem.*

Myrti genera omnia in Campania baccis seruntur, Romæ propagine Tarentina. Democritus et alio modo seri docet] Scribo diversa distinctione et lectione: *Myrti genera omnia in Campania baccis seruntur, Romæ propagine. Tarentinam Democritus, &c.* Nam genus esse myrti Tarentinam supra Plinius docuit XV. 29. *Pintian.*

Tomice] Tomices, restes leviter tortæ ex sparto, aut impolito canabi. *Dalec.*

Pilas autem laurus, &c.] Lego: *Pullas autem lauros et myrtos œnopas, a trimatu, &c.* Nam lauri et myrti terra emergentes, et novellæ, coloris sunt herbacei; grandiores vero obscurius virescunt, et adultæ subnigræ visuntur, quas οἰνωπὰς vocant. Quidam legunt: *Pullulos autem lauri et myrti, in inopia a trimatu, &c.* Alii, *pullulos autem, &c.* Theoph. Hist. III. 16. Phellodrys ξύλον ἔχει οἰνωποδέστερον τῆς δρυὸς, *magis gilvum.* Eidem Hist. III. 17. ἄνθος οἴνωπον cuidam generi τοῦ ἴσου. *Idem.*

Amygdala in, &c.] Colum. V. 10. *Idem.*

Aciem lateris in Aquilonem spectare] *In Favonium,* non *in Aquilonem,* Columella de arboribus cap. 22. *Pintian.*

Denis diebus] Decimo quoque die. *Dalec.*

Baccis] Granis leviter tusis. *Idem.*

Non statim moris est in sua locari] *In suo locari* vetus Exemplar, non *in sua;* ut II. 5. 'in suo quæque consistere.' *Pintian.*

In seminariis] Seminarii faciundi rationem docet Cato cap. 46. *Dalec.*

Dum radici avellitur planta] Certior lectio, ni fallor, *dum radicis avellitur planta;* appellat enim *radicis plantam,* viviradicem, ut in initio hujus capitis: 'aut enim semine proveniunt, aut radicis plantis.' *Pintian.*

Avulsique arboribus stolones, &c.] Ἀπὸ παρασπάδος Theophr. Hist. II. 1. In genere stolones hic tam adnati radici, quam revulsi a matris corpore. Theophrasto φυτευτήρια. *Dalec.*

Cum perna sua avelluntur] Arboris pede. ἀπόπρεμνα καὶ ὑποῤῥίζα παραιρεῖται Theophrast. Eadem loquendi forma 'avulsi surculi calcem' dixit cap. 21. hujus libri. *Idem.*

Sit ergo siccum, &c.] Cato cap. 46. 47. 48. *Idem.*

Altitudine hominis ad solem recipiendum] Scribendum videtur *rejiciendum,* vel *arcendum,* non *recipiendum.* Cato cap. 48. 'Furcas circum affigito, eo perticas intendito, eo sarmenta aut crates ficarias imponito, quæ frigus defendant et solem, uti subtus homo ambulare possit, facito.' *Pintian.*

Minimis id, &c.] Varro I. 40. *Dalec.*

Non omittendo, &c.] Seneca Nat. Quæst. II. 6. Cicero Natur. Deor. lib. II. *Idem.*

Ergo e cupresso fœmina] Theoph. Hist. II. 2. Vide Catonem c. 151. *Idem.*

Area æquata cylindris] Κυλινδρωθεῖσα Theophr. *Idem.*

Differuntur post annum dodrantali filo] Scribe *deferuntur,* non *differuntur.* ut circa initia capitis seq. 'Deferendæ ex arearum venis post annum in ulmaria.' Et *stilum* non *filum* legendum putaverim. Columella III. 22. 'Omnis nux unam radicem mittit, et simplici stilo prorepit.' De levioribus enim *filum* dicitur, ut illud in

ejusdem horto: 'tenuique corruda simillima filo.' *Pintian.* *Differuntur post, &c.*] Palmæ intervallo. *Dalec.*

Ut viridi cœlo] Sudo ac sereno, tam sicco et a nubibus puro, ut viride appareat. *Idem.*

In calabrice] Calabricam puto esse nostrum *groiselier.* Quidam esse malunt spinam cervinam Italorum, et rhamnum purgatorium officinarum. *Idem.*

CAP. XI. *De transferendis seminariis, et ulmis serendis, et scrobibus.*

Operose præcipi arbitror] Cato cap. 46. *Dalec.*

Ulmorum, priusquam, &c.] De ulmariis Columel. v. 6. *Idem.*

Serenda, densa in refracto, terra super minutatim cribrata] Vetus lectio: *serenda densa inarefacta, terra super minuta incribrata.* Pintian.

Arearum venis] Alii legunt, *vineas. Arearum autem vineas* vocat excavatas fossas. Ea significatione dicimus, a milite 'vineas agi.' *Dalec.*

Quia carent semine] Atineas si intelligit, eas semen ferre auctor est Columella. *Idem.*

Aridiores serendas in campestribus convenit] *Rariores* non *aridiores* exemplar antiquum præfert, veriore lectione; uam raritas spatium notat. Et dictum fuit statim ante: 'Intervalla ex loci natura sumuntur.' *Pintian.*

Ante omnia igitur in similem, &c.] Theophrast. Histor. II. 7. δεῖ τὰ φυτὰ λαμβάνειν, inquit, ἐξ ὁμοίας γῆς εἰς ἣν μέλλεις φυτεύειν, ἢ οὐ χείρονος. *Dalec.*

Præfodere scrobes ante, &c.] Idem ibid. et Causs. III. 7. προορύττειν γύρους. Columel. II. 2. et v. 6. et 10. Cato cap. 43. *Idem.*

Altitudinem eorum in argilloso] Columel. v. 6. scrobes fieri jubet latos pedes duos; altos in levi terra tantundem, in gravi dupondium et dodrantem: longos pedes sex, aut minimum quinque. Cato vero serendis oleis altos pedes III. s. latos pedes IV. *Idem.*

Trium cubitorum] Quatuor pedum et semissis. *Idem.*

Duo cubita] Tres pedes et novem pollices. *Idem.*

Quino semipede] Quatuor pedibus et semisse. *Idem.*

Nusquam vero sesquipede minus alto] Addendam puto negationem *non;* ut legatur: *Nonnunquam vero sesquipede minus altos.* Pintian. *Nusquam vero sesqui pede, &c.*] Id est, quod Columella ait XIII. 13. 'Nisi tamen si scaturigo palustris obvia, sicut in agro Ravennate plusquam sesquipedem prohibeat infodere.' *Dalec.*

Cato, si locus aquosus sit, inquit, latos pedes ternos, &c.] Locus est depravatissimus, et corrosissimus. Verba Catonis sunt cap. 43. 'Sulcos, si locus aquosus erit, alveatos esse oportet, latos summos pedes tres, altos pedes quatuor. Infimum latum pedem unum et palmum. Eos lapide circumsternito. Si lapis non erit, perticis salignis viridibus quoquo versus collatis consternito: si pertica non erit, sarmentis colligatis, postea scrobes simili modo facito, latos pedes tres scilicet, altos pedes quatuor,' &c. Verba autem illa quæ statim sequuntur, *ita ut in altitudinem semipedem trahantur,* dubito an sint Pliniana. Certe Catoniana non sunt. *Pintian.* *Cato, si locus aquosus sit*] Cato cap. 43. de sulcis id colliciis vel elicibus scribit, non de scrobibus; qua in re Plinius non satis perspicax fuit. *Dalec.*

Ternos in faucibus, imosque pal. &c.] *In faucibus,* id est, summa sui parte. *Imosque,* id est, ima sui parte. *Gelen.*

Quæ summa tellure gaudent] Ἐπιπολαιόῤῥιζα Theophr. vocat. *Idem.*

Excide, inquit, radicem istam, &c.] Contra Samnites feliciter is dimicavit, quamvis a pullario monitus pullos non addicere, cum votum fecisset, si superior discederet, vini pocillum Jovi se libaturum, supra XIV. cap. 13. Valer. Max. VII. 1. Alex. ab Alex-

and. I. 29. Livius lib. IX. 'Prænestinus Prætor,' inquit, 'per timorem segnius suos ex subsidiis duxerat in primam aciem: quem cum inambulans ante tabernaculum vocari jussisset, lictorem expedire securem jussit: ad quam vocem exanimi stante Prænestino, Agedum lictor, excide radicem hanc, inquit, incommodam ambulantibus.' Lipsius Epist. II. 3. quæ dimidiatis circulis includuntur ab eo putat esse aliena de quo hic agitur, et ideo amovenda. Idem legit: *Distringi securius, sed et innoxium abradi.* Quidam legunt: *In summa tellure vitis fuit, cum Papirius Cursor Imperator ad terrorem Prænestinorum Prætoris, inquit, Excide radicem istam. Distringi, &c.* Dalec. *Excide, inquit, radicem istam Papirius Cursor ad terrorem*] Verba hæc ab ordine et instituto rerum propositarum manifeste abhorrent; sunt autem T. Livii lib. IX. ab urbe condita, quod vidit et Hermolaus; sed is agnoscit ea ac legitima ducit, magno, ut ego puto, errore. *Pintian.*

Partes quæ se nudaverint terra. Aliqui lapides rotundos] *Testa* non *terra* in eodem habetur. Porro hæc lapidum mentio, et paulo post glareæ, ostendit aperte sermonem hic haberi de satione et cultura olearum: patet id ex Columella II. 17. 'Oportet autem scrobem oleæ quoque versus pedes quaternos patere; in imum scrobem lapidem glareamque abjicere: deinde super terram quatuor digitorum injicere.' Repetit hæc V. 7. *Pintian.* Vide Theophr. Causs. III. 8. et Colum. locis a nobis citatis. *Dalec.*

Cato crassiorem quinque digitis. Non omisisset, &c.] *Cato* referri debet ad præcedens verbum, *præcipiunt.* Et *non omisisset* eleganti eclipsi dictum est, ac si dicat, ideo a Catone omissum præceptum hoc, quia nullius sit momenti. *Gelen. Cato crassiorem quinque digitis*] Cap. 28. *Dalec.*

Non omisisset idem] Tacite Theophrastum reprehendit. *Idem.*

Assuetis] Ad eandem cœli regionem, et partem. Colum. De hac ratione loquendi mox. *Idem.*

Quod e diverso, &c.] Theophrast. Hist. II. 8. *Idem.*

Densiores enim folio ita fieri] Apud Theophrast. legendum: *ἔνιοι δὲ ῥοιὰν μείζω γίνεσθαι, καὶ σκιάζειν μᾶλλον τὸν καρπὸν, ἔτι δ' ἧττον ἀποβάλλειν τοὺς κυτίνους. Quidam punicam malum ampliorem fieri, fructum magis inumbrare, cytinosque suos minus amittere, &c.* quæ Plinius longe alio sensu reddidit. Lego et ex Theophr. *Quidam inversas figunt, in vite, atque etiam fico, permutantes, &c.* Palladius in Martio c. 10. id fieri vetat. *Idem.*

Id quidem in horam, &c.] Hoc est, in regionem cœli, quæ est inter Meridiem et Ortum brumalem, id est, inter Austrum et Vulturnum, atque adeo inter Austrum et Phœnica, sive Euronoton. Vel inter Meridiem et Occasum hibernum, id est, inter Africum et Austrum, vel Libonoton. Geographi, et Rei Rusticæ scriptores, cœli regiones terrarumque situs ac positionem per horas vulgares designant: primam horam ab Ortu Æquinoctiali numerantes, sic ut sexta cadat in Meridiem, duodecima in Occasum, decimaoctava in Septentrionem, vigesimaquarta in Ortum redeat. Vide VI. 3. et VI. 32. *Idem.*

Cato omnes ventos] Cap. 28. *Dalec.*

Procul dubio utilissime quidam summam terram contentus est subdi] Prima tria verba præcedentibus agglutinanda: dictio vero quæ sequitur, *quidam,* corrupta haud dubie est, scribendumque *Idem,* non *quidam,* et cum majore litera, ut sit initium alterius sensus; refert enim Catonem, cujus est quod sequitur documentum cap. 28. 'In scrobe,' inquit, 'cum pones, summam terram subdito: postea operito terra.' Tradit idem Columella V. 7. his verbis: 'Quæ antequam depo-

nantur oportebit solum scrobis imum fodere bidentibus: deinde terram aratro subactam, si tamen pinguior erit summa humus, mittere et substernere.' *Pintian.*

Quidam Punicis malis] Palladius in Martio cap. 10. Columella v. 10. *Dalec.*

Radices inflexas poni melius] Theophrast. Hist. II. 7. καὶ τὰ μὲν ἔχοντα ῥίζας, ὀρθὰ ἐμβάλλειν, ubi περὶ φυτευτηρίων agit. *Idem.*

Ficus, si scilla, &c.] Columel. v. 10. ne tinea molesta sit ficulneis seminibus, in imum scrobem lentisci taleam demitti jubet, inverso cacumine. Theophrast. Causs. v. 7. meliora fieri tradit quæ lentisco aut scillæ inserta terræ mandantur. Idem Hist. II. 7. scribit, quod hic Plinius, Ficum, si prope scillam seratur, ocyus crescere, et minus a vermibus infestari. *Idem.*

Radicum ejus magnam adhibendam curam] Verbum *ejus* puto adjectum esse ab aliquo, qui putavit Plinianum documentum non complecti omnes arbores, sed ficum tantum, quod falsum est. *Pintian.*

Sicuti terram circa radices fistucato spissandam] Legendum reor *sicuti terram circa radices festuca aut vecte spissandam.* Aut sic, *Festuca conspissandam.* Verba sunt Catonis cap. 28. 'Postea operito terra, deinde calcato pedibus bene. Inde festucis vectibusque calcato quam optime poteris. Id erit ei rei primum.' *Idem.*

CAP. XII. *De intervallis plantandarum arborum, et umbris, et stillicidiis, et ubi plantari debeant.*

De intervallis plantandarum, &c.] Theophrast. Hist. II. 7. et Causs. III. 8. Columel. v. 10. Varro lib. I. *Dalec.*

Necat germina et pinus] Palladio in Novembri cap. 7. 'Pinus omnibus, quæ sub ea seruntur, prodesse creditur.' Theophrast. Causs. III. 15. 'Pinus omnibus benigna, laurum et myrtum sub se satas fovet, et crescere patitur.' *Idem.*

Nullum cupressi] Fœminæ, quæ in metam fastigiatur. *Idem.*

Constrictæ quidem ullius, &c.] Ejus, cui amputati rami sunt. *Idem.*

Jucunda et platani quanquam crassa] Scribendum videtur, *Jocunda et platani quoque;* nam postremum verbum *crassa* redundat ex antiquo exemplari. *Pintian.*

Gramini] Lætissime sub platano nascenti. *Dalec.*

Populo nulla] Nigræ. *Idem.*

Minora quærunt intervalla] Vel quia pinguiores, vel ut densiores arbores ventorum injuriæ, qui in edita magis sæviunt, fortius resistant. *Idem.*

De qua Catonis Italica sententia est] Legendum existimo, *de qua catholica sententia est;* nam *Catonis* ut legatur, nullo pacto procedit, cum apud Catonem hoc præceptum nusquam appareat. *Pintian.*

Adultas interlucare justo plus] Interlucari autem arbores dicuntur, quoties adempta ramorum parte, quantum opacitati earum detrahitur, tantum luci accedit, unde et *interlucare* dictum. *Gelen.*

CAP. XIII. *Quæ arbores tarde crescant, et quæ celeriter: et de Sabina.*

Quæ arbores tarde crescant] Theophrast. Hist. III. 7. *Dalec.*

Ocyssima omnium cypirus, &c.] Legend. *Ocissima omnium Cyprus et pseudocyprus frutex, protinus enim floret semenque profert.* Vide Salm. p. 10001. b. 10002. a.

Terræ causa geniti] Colendæ et purgandæ, quam alioqui ruborum silva occuparet et obrueret. *Dalec.*

Cato] Cap. 51. *Idem.*

Ficum, oleam, punicam, malorum genera omnia] Deest *cotoneum* ex Catone c. 51. 'Ficum, oleam, punicam, cotoneum, malorum genera omnia.' Sequitur continuo: *Laurum, prunos, myrtos, nuces et avellanas et Prænestinas.* In eodem Catone capite eodem:

'Laurum, myrtos, nuces, nuces Prænestinas;' reliqua superfluunt. *Pintian.*

Quas si longius ferre libeat] Cato c. 52. *Dalec.*

Trajectis per vasa fictilia vel qualos ramis terraque circumpactis] Scribe: *terraque circumfartis,* ex vetusto codice, ut infra c. 14. 'paleato luto libros farcire.' *Pintian.*

Inter poma ipsa et cacumina, in summa enim cacumina hoc modo petuntur] Minus male in eodem: *inter poma ipsa et cacuminum summa; etenim hoc modo cacumina petuntur.* Idem.

Neutri semen] Fallitur Plinius. Sabina baccifera est: semen autem Rosmarinus gerit. *Dalec.*

CAP. XIV. *De satione arborum, et insitione, et quomodo inventa sit tenera inserendi emplastratio.*

De satione arborum] Theophrast. Causs. I. 6. et 7. Cato c. 40. 41. 42. Columella V. 11. Virgil. Georg. II. *Idem.*

Semine quoque, &c.] Insitionum hi fere sunt modi, inoculatio, et quæ generis nomine appellatur insitio. *Inoculatio,* ἐνοφθαλμισμὸς, eaque duplex; prisca altera, quæ fit surculo in gemmam subula apertam indito; nova altera, quæ et emplastratio dicitur, fitque in gemmæ locum indita. *Insitio,* ἐμφυτεία, ἐμφυλισμὸς, et hæc quoque duplex in truncum et in corticem; in truncum rursus duplex: altera terebræ circumactu, *terebratio,* sive ἐγκεντρισμὸς, vel stimulo perforata medulla, medullarum applicatio; altera trunco per medium fisso: iu corticem vero nostra memoria inventa, corticis fistulosi circumjectus. *Idem.*

Cerasum in salice] Theophr. de Caus. II. 23. et V. 4. *Idem.*

Semenque] Calamum, surculum, ut fit cum truncato stipite surculus inseritur iuter corticem et lignum. *Idem.*

Fistula sublatum ex alia] Subula, acuto scalpello, Columel. *Idem.*

Gemmamque ex alia, &c.] Emplastrationis modo. *Idem.*

Apparuitque truncum, &c.] Theophrast. de Caus. I. 6. et II. 19. *Idem.*

Inforare ausi medio] Hoc est ἐγκεντρίζειν Græcis. *Idem.*

Virgilius ex cacumine inseri vetat] Nihil tale apud Virgilium habetur: proinde non *Virgilius* hic, sed *Higinius* contenderim legendum. Scripsit hic de agricultura, secutusque est eum Virgilius; quapropter Columella I. 1. 'pædagogum Virgilii' Higinium appellat. Porro citari in præsenti lib. Higininm a Plinio, manifestum est ex Indice. *Pintian.* *Virgilius ex cacumine, &c.*] Non tantum divisa, ut admittat lucem, verum exempto cuneo latera sic lateribus applicans, ut videatur coaluisse. *Dalec.*

Spei favet medulla, &c.] Id est, quod ait Cato c. 41. 'Quos inseres, medullam cum medulla committito.' *Idem.*

Libro dempto finduntur] Qui crassior a tenuiore velut hiscens discedit. Vide infra cap. 24. hujus libri. *Idem.*

Cato argillæ, &c.] Theophrastus Caus. I. 6. laudat (si mendum non subest) πηλὸν τετριχωμένον, id est, *lutum cum pilis subactum.* Idem.

Inseri autem præcipit pira ac mala per ver, et post solstitium diebus L. post vindemiam] Cato cap. 41. 'Pyrorum et malorum insitio est per ver, et per solstitium diebus L. et per vindemiam.' *Pintian.*

Oleas autem et ficos per ver tantum luna sitiente, hoc est sicca] Scribe *luna silente* non *sitiente* ex Catone cap. 40. ut supra etiam admonuimus. *Idem.*

Lingua bubula] Miror valde Plinium *bubulam* herbam τὸ βούγλωσσον exposuisse, cum Cato *ligulam* e corio bubulo factam intelligat: et alioqui sit absurdum linguam bubulam herbam insuper librum alligari, nec ca-

dat, quod ait Cato. *Dalec.*

Punicam vero et ficum] Theophr. Causs. I. 5. *Idem.*

CAP. XV. *De vite inserenda.*

De vite inserenda] Theophr. Causs. I. 16. et III. 17. Cato cap. 42. et 43. Columell. IV. 29. et de arboribus cap. 8. *Idem.*

Cato] Cap. 41. *Idem.*

Medullas jungi] Surculi videlicet et matricis. *Idem.*

Junctis medullis colligari] Fortassis hoc Græcis fuerit ἐμφυλλίζειν, quasi adoptare, et arrogare in suam stirpem, in suum genus. *Idem.*

Terebrare] Ἐγκεντρίζειν Græcis. *Id.*

Intritaque illitum operire terra] Argilla subacta cum fimo et arena. *Id.*

Gallica uteretur terebra] Cycliscum Gal. vocat Meth. lib. VI. sub finem. Ea non scobem, sed ramenta facit, quibus exemptis plaga undique lævis relicta facilius omni parte sedentem surculum contingit : terebra vero priscorum, quæ manu adigitur, urit partem quam excavat, et scobis lanuginem excitat, quæ nunquam sic extrahitur, ut non inhærescat foramini, interventu suo prohibens ne surculi corpus corpori vitis applicetur. Col. IV. 29. Terebra antiquorum, *Tarione :* Gallica, *Vibrequin. Idem.*

CAP. XVI. *De emplastratione.*

De emplastratione] Columella V. 11. Cato cap. 42. *Idem.*

Ita ne descendat ultra ferrum, cortici imprimitur] Vetus lectio, *ita ne descendat ultra corticem ferrum imprimitur.* Pintian.

Et apud Catonem] Cato cap. 42. *Dalec.*

Quattuor digitorum longitudine et trium latitudine] Longitudinem præfinit Cato, non latitudinem, cap. 42. his verbis : ' Librum longum facito digitos tres, et ad eundem modum oblito, tegitoque.' *Pintian.*

Miscuere fissuram] Vites inserunt et ramo simul fisso, et emplastro. *Dalec.*

Emplastratio] Columell. c. 11. inoculationem ab agricolis vocari emplastrationem tradit : Plinius tamen videtur hanc ab illa distinguere. *Id.*

CAP. XVII. *Exemplum hujus rei.*

Multa sic seruntur] Theophr. Hist. II. 7. et I. 6. Columell. V. 10. *Idem.*

Præterquam talea] Legendum videtur, *præterque talea.* Pintian. Varro Re Rust. I. 14. *Idem.*

Neve tenuiores] Colum. de arboribus, cap. 20. et V. 9. Theophr. Hist. II. 7. et Caus. I. 6. *Idem.*

CAP. XVIII. *De cultura olearum, et quibus temporibus insitio fiat.*

Cato] Cap. 45. *Idem.*

Diligenterque tractato] Hæc apud Catonem jam non leguntur, et in ejus exemplari deesse videntur : quamvis cap. 28. de radicibus eximendis cum terra, operiendis, calcandis, nonnihil tradat. *Idem.*

Ne librum scindas. Cum adjicis, &c.] Scribe cum minore litera, *cum adigis,* et annecte superioribus, ex Catone cap. 45. *Pintian.*

Palo prius locum ne feceris] Catonis vulgata exemplaria negationem non habent : agnoscunt tamen eam codex scriptus et impressi omnes : vereorque ut in Catone sit error ; nam si in loco subacto palo prius sit locus, quid attinet pede taleam opprimere, et si parum descendat, malleo aut mateola adigere ? *Idem.*

Eas divaricato supra terram, ne plus quatuor digitos transversos emineant] Scriptum exemplar : *easque divaricato supra terram ne plus quattuor digitos transverso semine vel oculis serito.* Scribo : *easque divaricato. Supra terram ne plus quattuor digitos transversos emineant gemma vel oculo servato ;* ex Catone loco citato. *Idem.*

Calcare bene ne quid noceat] Cato ibidem : ' Calcato bene, ne aqua noceat.' *Idem.*

Ex eo die dies XL. recte putabis] Cato cap. 44. non *XL.* dies habet, sed *XLV.* Pintian.

Qua locus recte ferax erit] *Qui,* non

Qua, in Catone, eodem capite. Et paulo post eodem modo legito. *Idem.*

Concidito] Diligentius fodito, subigito, aratro proscindito. *Dalec.*

Circum oleas, &c.] Quæ sequuntur, non leguntur apud Catonem. *Idem.*

In crasso aut humido aut subriguo] Vetus codex *subriguoso*, non *subriguo;* ut forte additione unius syllabæ legendum sit, *subriguo solo.* Pintian.

Post æquinoctium XL. diebus ad Vergiliarum occasum XIV. soli dies sunt quibus, &c.] Scribendum videtur *VIII.* non *XIV.* nam teste Plinio lib. XVIII. ab æquinoctio autumnali ad occasum Vergiliarum, dies sunt XLVIII. et sensus est, præteritis post æquinoctium XL. diebus superesse octo, in quibus seri noceat. *Idem.*

Quidam æternitate consenescunt proxima adoptione virga emissa] Lego cum minore litera: *quadam æternitate cum senescunt proxima adoptione virga emissa;* ut infra capite vigesimo, 'Et eæ autem senescentium propagine sarciunt locum.' *Idem.*

Atque ita alia arbore ex eadem juvenescente] Scribo *vivescente*, non *juvenescente*, ex vetere exemplari. Utitur hoc verbo alias Plinius persæpe, ut in præcedentibus ostensum est. *Idem.*

Interradi alternis annis] Laborant enim impetigine. Theophr. Hist. IV. 16. et Caus. V. 12. *Dalec.*

Circumfodi autem omnibus, &c.] Columell. V. 9. *Idem.*

Ab occasu Vergiliarum, &c.] Columellæ Vergiliæ oriuntur VI. Idus Novembris, id est, circa diem undecimum. Sagitta vero oritur octavo Calend. Martii, id est, circa vigesimum Februarii, qua ratione occidit circa vigesimum Augusti. Aquila oritur septimo Idus Decembris, id est, circa septimum diem ejus mensis: qua ratione occidit circa septimum Maii. *Idem.*

Sub Etesiarum flatu conserunt] Aquilonum, flagrante canicula, cœli fervorem lenientium. Narbonensibus, *Le garbin.* Idem.

Quædam tamen statutum tempus anni habent] Verior mihi videtur lectio *statum* quam *statutum;* etsi vetus exemplar refragetur. *Pintian.* Theophrast. Caus. I. 7. *Dalec.*

Communis quidem] Colum. V. 10. *Idem.*

CAP. XIX. *Quæ arbores societate gaudeant, et disciplina ablaqueandi et accumulandi.*

Accumulandi] Ms. *aculeandi.*

Columellæ excogitata] Columellæ locus est V. 11. *Dalec.*

Defigi in crure fici custoditum vinculis, ne, &c.] Scrib. videtur *constrictum*, non *custoditum*, ex Columella III. 27. ex cujus auctoritate credo verba illa, *in crure fici constrictum vinculis, ne curvatura fugiat*, errore librariorum e proprio loco avulsa esse, et in totum legendum sic: *eumque omni interim tempore edomari meditatione curvandi in crure fici constrictum vinculis, ne curvatura fugiat. Postea fico adepta vires, &c.* Columellæ verba apponam ut lectoribus quærendi labor adimatur: 'In scrobem deinde fici arbusculam deponito, diligentiamque adhibeto, ut robusta et nitida fiat. Post triennium aut quinquennium cum jam satis amplum incrementum ceperit, ramum olivæ qui videatur nitidissimus deflecte, et ad crus arboris ficulneæ religato, atque ita amputatis cæteris ramulis ea tantum cacumina, quæ inserere voles, relinque. Tum arborem fici detrunca, plagamque leva, et mediam cuneo finde. Cacumina deinde olivæ, sicut matri cohærent, utraque parte abrade, et ita fissuræ fici insere,' &c. *Pintian.*

Scrobes fodere monstravit] Theophr. Causs. III. 5. *Dalec.*

Alibi ablaqueant] Idem ibid. III. 11. Columel. lib. ult. c. 5. *Idem.*

In circuitu pedes] Τὸ *in circuitu* puto

hic supervacuum esse, cum verbi *circumfodiendi* significatio id satis explicet. *Idem.*

CAP. XX. *De salicto, et harundineto, et cæteris cæduis ad perticas, palos.*

De salicto, &c.] Theophr. Hist. v. 8. Cato c. 9. Colum. IV. 30. et XI. 2. Varro I. 8. *Idem.*

Talea sesquipedali] Talea in viminali, pertica in arborescente. *Idem.*

Et eæ autem] Salices viminales potius, quam perticales. *Idem.*

Sarciunt locum] Nam quamvis adhibeatur cura, inquit Columella, plurimæ salices intereunt, quarum in loco ex propinquo mergis propagari debent, curvatis et defossis cacuminibus, quibus restituatur, quicquid intercidit. Anniculus deinde mergus decidatur a stirpe, ut suis radicibus, tanquam vitis, ali possit. *Idem.*

Pertica immersa] Pro mergo defossa. *Idem.*

Recisa] A parente, ubi radicem egerit. *Idem.*

Harundo etiamnum dilutiore] Cato c. 6. Columel. IV. 32. *Idem.*

Seritur bulbo radicis] Et talea pedum duorum ac semissis, et arundine tota prostrata, intervallo tripedaneo. Columell. *Idem.*

Quam castrare] Castratur harundinetum, quod ita densatum, ut gracilis harundo et cannæ similis prodeat, interciditur, et disraratur. Columell. *Idem.*

Seritur et transversa] Theophrast. Hist. II. 2. *Idem.*

Castanea pedamentis] Colum. lib. IV. c. 30. et ult. *Idem.*

Carbunculum] *Carbunculi* Columella non meminit. *Idem.*

Læsumque maxime fruticat] Quanto sæpius cæditur, tanto fruticosior planta in querceto resurgit. *Idem.*

CAP. XXI. *De culturis, et disciplina colendarum vinearum.*

De culturis, &c.] Theophrast. de Caus. lib. III. a c. 16. usque ad c. 22. Columel. III. 4. *Idem.*

Alternis laterum semper inguinibus] Foliorum et pampinorum exortu. Supra XVI. 36. eodem genere loquendi utitur. *Idem.*

Ita satas ficos] De illarum satu Columell. V. 10. *Idem.*

E duro surculus seri] Trunco, sive capite, aut flagello. *Idem.*

Sua calce] Lege, *suo calce.* Sic 'stolonum pernam' supra dixit c. 10. hujus libri. *Idem.*

Trigemmes] Columellæ III. 19. *trigemmes,* qui exceptis frequentibus in capite oculis, tres deinceps articulos, ac totidem gemmas habent. *Idem.*

Sagittas serere minus utile] Idem III. 10. ait, veteres etiam ex fœcundo malleolo decisam sagittam repudiasse. Ibidem: 'Nam si sagittam, id est, superiorem partem malleoli, vituperandam censebant, cum esset eadem pars surculi frugiferi, quanto magis vel ex optima vitis parte natum flagellum,' &c. *Idem.*

In seminario] Ex Columella III. 13. hunc locum sic restituo: *In seminario sive vinea, bidente et bipalio pastinari debet, in longitudinem ternos pedes, terraque rejici, ita ut in pedes binos fossa procedat,* (alii, *descendat,*) *quantum patitur latitudo ferramenti.* Bipalium instrumentum ad fodiendum, pala duplo latius, unde nomen. *Idem.*

Mensura] Longitudinis et altitudinis. *Idem.*

Scamna inæqualia] Quod inter scrobes jacet. *Idem.*

Articulum nisi ipsi parcatur] Nodum. Imum articulum cum integrum et illæsum servare volunt, quia sit ad germinationem cæteris fœcundior, ei proximum ferro non attingunt, ut is sui projectu injurias, quæ offendere possunt, arceat et depellat. *Idem.*

Inde materia emicat cum aqua XXXVI. mense] Vetus lectio *tum*

legit, non *cum;* et verbum *aqua* superfluit. *Pintian.*

Est et luxuriosa ratio vites serendi, ut quattuor malleoli vehementi vinculo colligentur in parte luxuriosa, &c.] Luxuriosam vocat eam serendi rationem, quia luxuria monstrante inventa fuerat, ut uva vineæ sic satæ omnium corporum e diverso genere acinos ferret. Et paulo post, lege: *postea fistula fracta radix libere capit vires, uvaque fert omnium corporum acinos.* Vel præcedentia sic scribe: *ut quatuor malleoli vehementi vinculo colligentur arte,* aut *perarte,* ut *perscite,* et similia. Et pro *vel per cocta fictilia,* lege *per colla fictilium.* Plinio fictile dicitur absolute de vase fictili. Sic *colla fictilium* eundem usum præstant vinciendis inter se malleolis, quem ossa bubuli cruris, et eadem forma sunt. Vide Salmas. pagina 586. a, b.

Est et luxuriosa, &c.] Simile quiddam tradit Theophr. Causs. v. 5. *Dalec.*

Uvamque fert et omnium corporum suorum acinos] Vetus lectio legit, *uvamque fert omnium corporum suorum acinos.* Pintian.

Columella promittit] Idem Theophr. loco citato. *Dalec.*

Id enim non fit, &c.] Quod adminiculo careat. *Idem.*

In hoc vero numerosior tantum. His vero tribus seritur modis] *In hoc vero numerosior, tantum vero seritur modis,* antiquus habet codex: lego: *in hoc vero numerosior; tribus vero seritur modis.* Pintian.

Cap. xxii. *De sulco, et vinearum putatione.*

De sulco, &c.] Theophr. Causs. iii. 18. *Dalec.*

In quocunque genere tripedalis] Vel sulci ac fossionis, vel agri et terræ. *Idem.*

Extatura etiamnum, &c.] Columel. iii. 16. *Idem.*

Pulvinatis a devexitate labris] Velut in tumulum editis ripis ab inferiore parte, ut justus fossioni regestus sit, cum a superiori parte ad inferiorem humus detrahitur. Columel. iii. 13. de pastinatione, non scrobium defossione. *Idem.*

Decumano] Decumanus ab Oriente in Occidentem tendit; cardo vero a Septentrione in Meridiem. Vide Columel. v. 1. et iv. 12. *Idem.*

Non nisi repastinato] Theophrast. Causs. iii. 17. *Idem.*

Aquoso cœlo, &c.] Columel. iii. 14. *Idem.*

Quiescere ventos, &c.] Idem ibid. c. 19. *Idem.*

Inter binas vites, &c.] Macro solo quinos; mediocri senos; pingui septenos. Idem ibid. c. 15. *Idem.*

Porculeta] Porcæ, elati terræ tumuli inter duos sulcos. Varr. i. 21. *Idem.*

Rariores poni] Ut solem admittant. *Idem.*

Densiores congruit] Ut a sole defendantur. *Idem.*

Seminarium faciendi] Columella iii. 13. et 16. *Idem.*

Inter vites et ordines seratur] Inter vites singuli malleoli: in singulis interordiniis quinque per spatium pedis. Idem ibid. *Idem.*

Circiter XVI. M. viviradicum] Apud Columellam in hac consitione Julius Atticus abunde esse putat non viviradicum, sed malleolorum sexdecim millia. *Idem.*

Quam in translato] Nam dum transfertur sæpius versata et subacta terra ad fruticandum vitem incitat. *Idem.*

Resecatur usque ad terram] Varro i. 31. *Idem.*

Secundo anno reciditur] Theophr. Causs. iii. 20. Columella iv. 10. 21. 22. 23. *Idem.*

Oneri] Et fœtus, et materiarum. *Idem.*

Festinatione pariendi, &c.] Sarmenta et flagella. *Idem.*

Emucida] Emucida, ut apud Varron. ii. 10. Sic ait Columell. v. 5

Opacis, frigidis, humidis locis nisi æstate vitis nudetur, et palmitibus folia detrahantur, ut maturitatem fructus capiat, situ putrescere : nempe emucidam fieri. Idem IV. 24. muscum, ait, compedis more crura vitium comprimere, situ et veterno emaciare, id est, mucidas reddere. *Idem.*

Aut si non sint] Columell. IV. 30. et 26. *Idem.*

Reciduntur] Non in multos annos durant, ut fagi, salices, alni, &c. vel, ut ait Columell. IV. 26. putri parte dedolantur. *Idem.*

Connexa fasciculis] Idem Colum. IV. 17. et 16. *Idem.*

Utilior enim consuetudo pariendi] Ut robustior et firmior vitis evadat. *Id.*

Sunt qui vetant, &c.] Columell. IV. 11. *Idem.*

Id utrumque fructum tardum, &c.] in V. C. *utrinque* habetur : lego *utrique*, hoc est, palmiti tam exoculato quam reciso. *Pintian.*

Nec tutum est quod cicatricosum] In veterana vinea restituenda. Columella IV. 22. inter tertium et quartum pedem a terra viridissimam partem corticis acuto mucrone ferramenti vulnerat, ut e plaga pampinus fundatur, cicatriceque germen procedat. Id est, scilicet, quod Plinius innuit: non esse eliciendum e cicatricosa plaga sarmentum, quamvis id fiat in vite seniore. *Dalec.*

Roboratur] Putatione, fossione, ablaqueatione, &c. *Idem.*

Cum permissum fuerit nusci] Nisi detrahantur oculi. *Idem.*

Nil natura, &c.] Sed perfecto et omnibus numeris absoluto enixu. *Idem.*

Sub ipso jugo hospitari, &c.] Colum. IV. 24. *Idem.*

Imperare] Permittere ut luxuriet. Hoc genere locutionis utitur Columella ibid. *Idem.*

Pro viribus matris] Idem ibid. cap. 16. *Idem.*

Si cogit infirmitas] Lego : *nisi cogit infirmitas. Nam cum materies infirma est, ad postremos usque articulos putatur, ut corroboretur sic coërcita.* Columella lib. IV. sub finem cap. 16. et cap. 10. *Idem.*

Egerit] Ultra justos et consuetos limites effundit. *Idem.*

Ut sustineatur jugo] Columel. IV. 26. *Idem.*

Coërcetur] Lego, *concitatur ;* nam quod ait Columel. V. 6. pars palmitis præcipitata fructu induitur ; at quæ vinculo supra tertiam vel quartam gemmam adnexa sursum tendit, anno sequente materias præbet. *Idem.*

Ipsa curvatura] Columel. IV. 20. et V. 6. *Idem.*

Sic duo genera palmitum] Scribo, *Sed duo genera palmitum,* ex Colum. V. 5. *Pintian.*

Quod e duro exit, materiamque in proximum annum promittit, pampinarium vocatur, at ubi supra cicatricem est, fructuarium. Alterum ex anniculo, &c.] Quinque illa verba, *at ubi supra cicatricem est,* videntur mihi non esse legitima auctoris : patetque id ex Colum. V. 5. his verbis: 'Sed ipsorum palmitum duo genera sunt: alterum quod ex duro provenit; quod quia primo anno plerunque frondem sine fructu affert, pampinarium vocant : alterum quod ex anniculo palmite procreatur; quod quia protinus creat, fructuarium vocant.' *Idem.*

Pampinarium] *Pampinarium vocatur, alterum ex anniculo palmite, ubi supra cicatricem est, fructuarium habendum semper in vinea. Relinquitur, &c.* e Columella ad verbum V. 5. *Dalec.*

Qui vocatur custos] Idem IV. 21. *Idem.*

Verrucæ magnitudine] Idem cap. 24. lib. eod. et cap. 22. *Idem.*

Et ad quartum usque, &c.] Hujus rei idem meminit cap. 22. et 24. lib. eodem. *Idem.*

Dracones] *Dracones*, palmites emeriti, annis pluribus indurati. Vide an pro *juniculos* legendum sit *funiculos.* Idem.

Traducere] *Traducere* vocat, mergo in vicina pedamenta quæ vacua sunt attrahere: de quibus Columel. IV. 15. Ii vero fiunt nova consitione, cum annicula vitis est, ac sex mensium. *Idem.*

Unijuga erit vinea] Simplici jugo fulta, cantheriata. *Idem.*

Dum stare condiscat] Columella v. 5. *Idem.*

Cætera a primordio eadem] Quod pertinet ad scrobes, satum, malleoli delectum, et hoc genus alia. *Idem.*

Ne prægravet fructus, &c.] Id est, quod Columella ait IV. 24. 'Sed meminisse oportebit, ne in eadem linea, unoque latere brachii, esse duas materias pluresve patiamur; namque id maxime vitem infestat, ubi non omnis pars brachii pari vice laborat, atque æqua portione succum proli suæ dispensat, sed ab uno latere exugitur. Quo fit ut ea vena, cujus omnis humor absumitur, velut icta fulgure arescat.' *Idem.*

Ut semper pollices, &c.] 'Jacenti viti,' inquit Columella v. 5. 'breviores materiæ submitti debent: reseces quoque angustius in modum furunculorum relinqui.' *Idem.*

Fertili solo cum tribus gemmis, graciliore quinis] Ratio ipsa proclamat legendum hic esse *binis*, non *quinis;* nec res confirmatione indigebat: nihilominus assertorem habet hæc correctio eundem Columell. de arboribus cap. 10. 'In agro,' inquit, 'crasso, validaque vinea, plures gemmas et palmas relinquito, in exili pauciores.' *Pintian.*

Quæ de natura soli diximus] Columella III. 20. et IV. 1. *Dalec.*

Quo lætior ager] Idem IV. 19. *Id.*

Plerique æstate tota, &c.] Theophrastus Causs. III. 12. et 18. Columella lib. ult. cap. 12. et IV. 28. et cap. 5. et 20. *Idem.*

Ad Vergiliarum exortum] Oriuntur sexto Idus Octobris, id est, ad undecimum diem. *Idem.*

Fossione pulverem, &c.] Theophr. de Caus. III. 22. et Hist. II. 8. Columella IV. 28. et lib. ult. cap. 12. et supra cap. 9. hujus libri, ὑποκόνισιν Theophrastus vocat. *Idem.*

Utique antequam florere incipiat] Columella IV. 6. et 7. Varro I. 31. *Id.*

Ubi cœli tepor indulget] Columella IV. 10. et 24. Theophr. Causs. III. 20. *Idem.*

Ante Aquilæ exortum] Septimo Idus Decemb. sive ad septimum diem ejus mensis. *Idem.*

Anceps culpa sit, &c.] Dubitari possit, festinatione peccatum fuisse. *Id.*

Ruminatio] Irruptio, revocatio, reditus, recursus. an erosio, exustio? Sic certe Varro de Re Rust. III. 14. dixit cochleas interjecta laurea folia ruminantes ad propalam diu vitam producere. Lego *terminatio*, id est, mitescentis hiemis, et quam abiisse putes exasperatio, ac sub exitium novus rigor: vulgo, *la queue de l'hyuer.* Idem.

In latifundiis non legitima naturæ festinatio] Romana impressio, et quædam alia exemplaria: *in latifundiis vero legitima, &c.* quæ lectio magis mihi probatur ex Columella IV. 24. *Pintian.* *In latifundiis, &c.*] In quibus, ut ait Columella IV. 23. ruris vastitas electionem temporis negat. *Dalec.*

Putantur aptis diebus] Idem ibid. *Id.*

Prius convenit putare] Autumno aut vere. *Idem.*

Novissime] Frigoribus. *Idem.*

Acie falcis exacta plagaque convelata] Lego: *acie falcis exacuta, plagaque conlevata;* nam scriptores Rei Rusticæ frequenter admonent levandam esse plagam; quorum verborum intellectum Columella ostendit de Arboribus cap. 10. 'Vindemia,' inquit, 'facta statim putare incipito ferramentis quam optimis et acutissimis.

Ita plagæ leves fient, neque in vite aqua consistere poterit. Quæ simul atque immobilis est, corrumpit vitem, vermesque et alia creat animalia quæ materiam erodunt.' *Pintian.*

Et donec ad sincera veniatur] Columella IV. 24. *Dalec.*

Quoniam e vitiosa materia utilis non exeat] Vetus exemplar, *quoniam e vitioso utilis materia non exeat.* Pintian.

Ad terram recidi eam] Columella IV. 11. id damnat. *Dalec.*

Hos detrahere pampinos] In vite, quam Canthaream vocant. Theophrast. Causs. III. 20. summas uvas etiam detrahit. *Idem.*

Ut nisi ferro detrahi, &c.] Falce: non autem digiti tractu decuti. *Id.*

Pedamentum, &c.] In restituenda veteri vinea. Colum. IV. 22. *Idem.*

Unijugæ vineæ] Ut supra, simplici cantherio ordinatæ. *Idem.*

Nec flatu infesta regio] Columella IV. 17. *Idem.*

In quadripartita, &c.] Vinea in quatuor brachia divisa, quæ in stellarum jugum disperguntur; de qua Columel. IV. 17. et 21. et V. 5. *Idem.*

Cato] Catonis locus est c. 33. quod hic fere integrum ad verbum describit. *Idem.*

Capita vitium putata circumfodito] Locus est mutilatus: scribo: *Capita vitium per sementim ablaqueato. Vineam circumfodito,* ex ipso Catone cap. 33. *Pintian.*

Vites teneras quamprimum propagato: veteres quam minimum] Æstimandum an legi debeat, non *quam minimum,* sed *quam plurimum;* quia adversatur *quam minimo,* quod statim sequitur. Item expende an diversa distinctione legenda sint verba paulo post, hoc ordine: *castrato potius si opus fuerit, dejicito.* Idem.

Tum erit tempus, ubi valebit] Codex antiquus: *tutum erit tempus, ubi valebit.* In Catone tamen ut in impressis. *Idem.*

Calvata erit] Apud Catonem *calva* legitur, hoc est, viduata, destituta, orbata. Sic 'vitis calvitium' Columella dixit IV. 29. *Dalec.*

Umbram a sulcis removeto] Verba sunt etiamnum Catonis. Vide et Columell. IV. 5. *Dalec.*

Aut aliquid horumce] In Catone c. 33. 'aut aliquid horum quo rectius valeat.' *Pintian.*

Pampinos teneros alligato leviter porrigitoque. Quæ ubi recte steterint, ubi uva varia fieri cœperit] Cato loco citato: 'Pampinos teneros alligato leniter corrigitoque, uti recte stent: ubi uva varia,' &c. *Idem.*

Subligato] Hactenus Catonis verba c. 33. ubi hæc præterea etiam leguntur: 'Subligato, pampinato, uvasque expellito, circum capita sarrito.' *Dalec.*

Vitis insitio una est per ver] Vide Catonem c. 41. *Idem.*

Bene effodito] Cato: 'Effodito, usque radices persequitor, et caveto.' *Idem.*

CAP. XXIII. *Ratio arbustorum.*

Ratio arbustorum] Cato c. 7. Columella III. 3. et V. 6. et 7. et c. 16. lib. de Arboribus. *Idem.*

Sarsennæ patri filioque] Scribo *Sasernæ,* non *Sarsennæ.* Colum. I. 1. 'Jam nunc M. Catonem Censorinum illum memoremus, qui eam Latine loqui primus instituit. Post hunc duos Sasernas, patrem et filium, qui eam diligentius erudierunt.' Meminit Varro quoque utriusque Sasernæ, de Re Rust. I. 2. *Pintian.*

Venetia salice propter uliginem soli] Nihil decerno; solum noto posse etiam legi, *Quin etiam salice propter uliginem soli,* ex Columella V. 6. *Pintian.*

Nulla fere XX. pedum altiore arbore] Legendum *XV.* non *XX.* ex eodem auctore, eodem loco. *Idem.*

Palmæ debent] Sarmenta, quæ velut in furcas dividuntur, et ramos. *Dalec.*

Barba] Barbam vocat ramulos et

surculos tenues e sarmentis prodeuntes. *Idem.*

Serere tripedaneo scrobe] Scribo *quadripedaneo*, ex eodem Columella, libro de Arboribus c. 16. *Pintian.*

Diximus] Supra c. 13. hujus libri. *Dalec.*

Qualorum in ipso tabulato, &c.] Cato cap. 52. *Idem.*

Seriora fere anno ad fructum arbusta, quam vitis jugata] Scribendum cum minore, *seriore anno fere ad fructum arbusta vite quam jugata;* ut annectas præcedentibus, ex antiquo codice. *Pintian.*

Duramento in singulis, &c.] Duriore sarmento. Duramenta, vitis brachia, dura jam et annosa. Columella IV. 21. et 22. *Dalec.*

Capreolis spargantur, &c.] Ταῖς ἕλιξι, veluti vitium *cincinnis.* A capiendo dictos censet Varro, quod serpant ad capiendum locum, ut teneant vitem. Probabile tamen a mollitie et teneritate sic vocatos fuisse, quo modo Græci tenellum quidvis μόσχον dicunt. Homerus μόσχον λύγον, unde Latinis 'mostum' sive 'mustum,' vinum, pomum, ætas, caseus, mustea. Sic ab ὄρχος fit hortus, ὄρνιχες, ὄρνιθες, χ in θ mutato. *Scalig.*

Atinearum ambitu] Cum atiniæ multæ ambiant, quas tamen non maritant, umbrosam earum frondem fugientes. *Dalec.*

Siculi quam vocant, &c.] Viennæ Allobrogum milio silvestri in ipsa vite nato et collecto sarmenta curvata, et foliis nudata, paulo ante vindemiam ligant. Anguillara lib. XII. herbam eam adhuc in Sicilia vocari Dis scribit. *Idem.*

Gallica cultura] De arbusto Gallico Columella V. 7. *Idem.*

Si pes] Vitis, e qua tradux advocatur. *Idem.*

Quadrageno distet spatio] Quadragenum pedum distantia pingui solo interponitur, cujus beneficio duæ solæ vites sic luxuriant, ut arbori vestiendæ sufficiant. At macro tenuique solo vicenum pedum intervallum est, in quo minus ramosæ frondosæque vites ad arborem quatuor perducuntur. *Idem.*

Traducem bimum præcidere solebant] Sensus est: Traducem, id est, sarmentum traductioni destinatum in matre priusquam traducerent, bimum putabant, ut eo temporis spatio crassesceret satis, et in arborem transire posset; quod si bimus non adhuc satis validus aut crassus foret, longius dilatata putatione, ejus toros, id est, robur et firmitatem, pascebant, et augebant priusquam traducerent. *Idem.*

Etsi tantum frumenti ratio non exigit] Antiquum Exemplar, *tanta etsi frumenti rationem non exigit.* Scribo, *tametsi frumenti ratio non exigit.* Et in fine cap. *sit facilius abscondere*, in eodem cum negatione, *non est facilius abscondere.* Pintian.

Tonsuræ supiniore, &c.] Cum decisi rami cœlum spectant. *Dalec.*

CAP. XXIV. *De servandis uvis, et morbis arborum.*

Et morbis arborum] De morbis arborum Theophrast. Caus. cap. 10. 11. 12. 15. et Hist. IV. 16. *Idem.*

Quinquatribus putandas] Palladi sacris feriis, quæ ad quinque dies durabant. Incidebant eæ in XVIII. Martii. *Idem.*

Infestantur nanque et arbores morbis] Theophrast. Hist. IV. 16. et a Causs. V. 9. usque ad finem. *Idem.*

Quoniam præstrictus] Immo potius quoniam frigore necata, etiam si alimentum suggeratur, abolito nativo calore eo frui nequeunt. *Idem.*

Arborum quidam communes morbi] Theophrast. loco citato, et Causs. XI. 2. *Idem.*

Vermiculatio est] Σκωλήκωσις, ἀστροβολισμὸς, σφακελισμὸς, quam vocem Plinius interpretatur *dolorem membrorum cum partium debilitate*, infeliciter quidem, et nimis lascivo conatu. Ap-

tius ille reddidisset, *emortuarum nigredinem.* Sideratio quævis injuria a cœlo illata et profecta, de qua mox. *Idem.*

Sideratio et dolor membrorum] Scribendum puto *nervorum,* non *membrorum;* sequitur enim non multo post: 'Verum ut homini nervorum cruciatus, sic et arbori.' *Pintian.*

Trunca dicimus certe, &c.] Ab animalium et hominum comparatione. *Dalec.*

Oculos germinum exustos] Sic excæcari, obtundi, ἀμβλῦναι, Theophrast. Causs. III. 13. *Idem.*

Aliquæ vero et obesitate] Theophr. Causs. v. 15. *Idem.*

In tedam mutantur] Δᾳδοῦνται. *Id.*

Radices quoque] Ut in ficu. *Idem.*

Pinguescere cœpere] Λιπῶσι. Idem Causs. v. 12. *Idem.*

Aves cavi corticis] Præsertim Martii pici. *Idem.*

Prægrandesque roborum, &c.] Hieronymus contra Jovinianum scribit in Ponto et Phrygia luxuriam esse τὸ ξυλοφάγιον, nimirum cossos e ligno natos. A cossis rugosis vermibus dicti Cossinii et Cossutiani. *Idem.*

Eorum qui in ficis existunt] Theophrast. Hist. VI. 16. et Causs. v. 14. et 19. *Idem.*

Vermiculis ruffis pilosis] Idem Hist. III. 19. et 20. *Idem.*

Et quod pruinarum, &c.] Theophr. Causs. v. 13. *Idem.*

Hæc enim verno, &c.] Carbunculatio, καῦσις. *Idem.*

Lactescentes germinum oculos] Εὐώδη, Theophrasto vero Hist. IV. 16. ὀπώδη, *quæ lacteo succo turgent.* Idem.

Proprium tamen, &c.] Leg. *Proprium tamen siderationis est sub ortu canis siccitatum vapor, cum insitæ ac novellæ, &c.* Vide Salmas. p. 590. b.

Siccitatum vapor] Sic læsas arbores ἀστρόβλητα δένδρα, καὶ σφακελίζοντα Græci vocant: quoniam, ut inquit Aristot. de Juvent. et Senect. Τοῦ θέρους ἰσχυρὰ γίνεται καύματα, καὶ μὴ δύναται τὸ σπώμενον ἐκ γῆς ὑγρὸν καταψύχειν, δι' ὃ φθείρεται μαραινόμενον τὸ θερμὸν, καὶ λέγεται σφακελίζειν καὶ ἀστρόβλητα γίνεσθαι τὰ δένδρα. Theophrast. id fieri tradit δι' ἀσθένειαν, ὅταν ἡ γῆ ξηρανθῇ, καὶ μὴ ἔχωσιν ἕλκειν ὑγρότητα. Brod. v. 20. *Dalec.*

Quam æque ac ficus sentit] Theophrast. Causs. IV. 16. *Idem.*

Clavum etiam patitur] Ἧλον. Alius est clavus materiæ fabrilis, de quo supra XVI. 39. *Idem.*

Scabies] Theophr. Caus. v. 12. *Idem.*

Impetigo] Ψώρα, *scabies.* Impetigo, quem Latine arborum limum præterea vocat XXIII. 7. Corticis extimi aspera et serpens scabrities, imbris et roris putrescentis contactu excitata. *Idem.*

Dolor] Inepte hoc Plinius. *Idem.*

Post Vergilias] Nempe post earum ortum Theophrast. Oriuntur autem Varroni I. 28. quadragesimoquarto die post æquinoctium vernum, id est, ad vigesimumquintum diem Aprilis. *Idem.*

Nam si rariores fuere, perfundunt arborem, non scalpunt scabie. Cæterum si cadunt, sive imbres nimii fuere] Locus est miseris modis vitiatus. Verum cum e Theophrasto desumptus sit, ipse nos docebit quomodo curandus sit. Sunt igitur verba Theophrasti de Causis Plant. v. 13. ad hunc modum: 'Sunt qui scabiem alia quoque ratione fieri posse arbitrantur, cum pluvia lenta Vergiliis exorientibus fuerit; tunc enim humor vitiatus ille refermentatur, et refervescens erumpit, ut pustulæ. At si copiose aqua incesserit, causa quæ scabiem creat eluetur: forsitan et interdum detrusa introrsus abolet ac desinit.' Eandem sententiam totidem ferme verbis invenies de Hist. Plant. IV. 1. Apparet ergo ex his Theophrasti verbis scribendum in Plinio esse hoc modo, aut certe huic simili: *Nam si rariores fuere, perfun-*

dunt arborem scabie. Cæterum si cadunt imbres nimii, eluunt rorem aut scalpunt. Pintian.

Perfundunt arborem] Eluunt caussam scabiei, non vitiant. *Dalec.*

Alio modo ficus laborat] Dispice an sit lectio sincerior: *alio malo ficus laborat:* ut præsenti cap. infra: 'Nascitur hoc malum tempore humido et lento.' *Pintian. Alio modo, &c.*] Morbum in radicibus fici intelligit, quem Theophr. Causs. v. 12. τὸ λιπᾶν vocat, id est, humore nimio turgere, nimirum cum eæ largiore humoris copia distentæ putrescunt, et arborem necant: vel extincto calore suffocantur. Fortassis etiam τὸ κλαδᾶν Græcorum auctor exprimit, quo usus Theophr. Hist. IV. 16. *Dalec.*

Articulatio] Quidam legunt *hirculatio:* τὸ τραγᾶν vites dicimus, cum fructu carentes fronde luxuriant, et foliorum copia fructus pauperiem compensant. Clidemo fici ψωριῶσι, olivæ λειχηνιῶσι, vites ῥέουσι. *Idem.*

Altera, ut notavit Theophrastus in supinum excisis] Non intelligas germinibus excisis, sed vitibus ipsis, ex eodem Theophrast. de Causs. Plant. v. 13. Nec *excisis* habet scripta lectio, sed *recisis.* Pintian.

Siderationis genus est, &c.] Ῥοάδα, vel ῥοιάδα Theophr. intelligit, quod alii ψίνεσθαι vocant, cum deflorescens vitis ἐπινίπτεται, id est, *eluitur* pluvia, quamobrem vel acini defluunt, vel, si remanent, strigosi ac exiles sunt, et, ut ait Plinius, callosi. Agricolæ id cœli vitium appellant, *La pluie chaude.* Dalec.

Ægrotant et cum alsere] Theophr. Caus. v. 13. et 14. *Idem.*

Pessimum est inter omnia] Idem ibid. c. 14. *Idem.*

Erucæ] Idem Hist. IV. 16. et loco citato, et III. 27. ejusdem operis. *Idem.*

Aliæ florem] Diversæ genere a superioribus. *Idem.*

Nascitur hoc malum tepore humido ac lento. Fit aliud ex eodem si sol acrior insecutus inussit ipsum vitium ideoque mutavit] Locus rursus fœde depravatus. Theophrastus de Caussis Plant. v. 14. unde hæc mutuatus est Plinius: 'Quippe,' inquit, 'apud Miletum cum florent, si aër austrinus serenusque sit, erucæ varium genus creatur: quarum aliæ frondem erodunt, aliæ florem. Juvat contra hoc si æstus sit consequutus: omnes enim disrumpuntur et pereunt.' Ex his Theophr. verbis liquet aliter in Plinio, quam præferunt exemplaria, legendum esse. Emendavit ergo unusquisque pro captu ingenii sui: mihi ad præsens sic occurrit: *Nascitur hoc malum tempore humido ac lento: sed valet in id si sol acrior insecutus inussit eas atque enecavit;* ut duo illa verba *ipsum vitium* superfluant, adjecta a lectore expositionis gratia. *Pintian.*

Fit aliud ex eodem, &c.] Hic significari puto κράμβον uvarum, id est, morbosam et vitiosam duritiem, de qua Theophrast. Caussar. v. 13. τὰ δὲ τῶν καρπῶν, οἷον τῶν μὲν βοτρύων ὁ καλούμενος κράμβος· τοῦτο δ' ὅμοιον τῇ ἐρυσίβῃ· γίνεται γὰρ ὅταν ὑπούσης ὑγρότητος μετὰ τὰς ψεκάδας ἐπικαύσῃ σφοδρότερον ὁ ἥλιος, κ. τ. λ. *Fructuum quoque morbi sunt, ut racemorum crambus, rubigini similis. Fit is, cum post imbris guttas acrior sol insecutus exurit, &c.* Dalec.

Mala] Idem Causs. v. 13. et Hist. IV. 17. *Idem.*

Quando subeunt nati, fructum adimunt] Legendum videtur, *quando sub cutem nati fructum adimunt.* Theophr. de Causis Plant. v. 13. 'Olivæ, si sub cute vermes nascuntur, pereunt, quoniam penitus adimuntur: sed si in ipso nucleo, augentur.' *Pintian.*

Post Arcturum] Orientem. Oritur Nonis Septembr. *Dalec.*

Sunt et culicum genera, &c.] Theophrast. Hist. IV. 17. *Idem.*

Quædam temporum causæ] Idem

ibid. et Causs. v. 16. *Idem.*

Tabes cum invasit arborem] Ἔκπληξις Theophrast. uredo vero, καυθμός. *Idem.*

Atabulus] Atabulum, quasi τὴν ἄτην βάλλοντα, *calamitosum* dixerunt. Horatius *Iapyga* nominavit. *Idem.*

Frigore aut gelu laborant] Ἔκπληξις fit, Theophr. *Idem.*

Pix, oleum] Idem de Caus. v. 22. *Idem.*

Cortice in orbem, &c.] Idem Hist. III. 16. et IV. 8. item de Causs. v. 24. id veteres Jurisconsulti 'cingere' pro 'discingere' dixerunt, ut 'stringere' pro 'distringere,' nempe in orbem decorticare: 'Actio,' inquiunt, 'legitima est in eos, qui alienas arbores cingunt, cædunt, secant,' &c. cædunt ascia securive, aut totas, aut aliquam partem secant serra. Cujacius Observ. IX. 12. *Idem.*

Refert et tempus anni] Idem Hist. IV. 18. *Idem.*

Sole Taurum vel Geminos, &c.] Θαργηλιῶνος ἢ σκιῤῥοφοριῶνος, Gaza exposuit Februario et Martio. *Idem.*

Robur et quercus] De robore nihil Theophrast. *Idem.*

Similem et decacuminatio rationem habet, cupressi, piceæ, cedri] Aliquot arbores hic omissas puto indiligentia librarii. Theophrast. de Causis Plant. v. 24. 'Quippe,' inquit, 'decacuminatione abies, pinus, larix, et palma duntaxat pereunt: quidam et cedrum et cupressum annumerant.' *Pintian.*

Similem, &c.] Ἐπικοπή. Theophrast. Hist. IV. 19. et Caus. v. 24. *Idem.*

Depastio animalium] Idem de Causs. v. 25. *Idem.*

Etiamsi lambat capra, &c.] Hac de caussa in arcem Athenis capræ non agebantur, præterquam semel ad necessarium sacrificium, ne oleam ibi primum editam violarent: tum etiam caprarum victimas Pallas aversabatur. *Idem.*

Varro] Lib. II. cap. 3. *Idem.*

Diximus] Supra VIII. 10. *Idem.*

Quænam hac injuria moriuntur, aliqua deteriora, &c.] Scribendum procul dubio *incuria*, non *injuria;* et pronomen *hac* adventitium est. Theophrastus de Causis Plant. II. 20. 'Evidentissima,' inquit, 'et communissima mutationis plantarum causa est negligentia. Omnia namque fere neglecta immitescunt. Interdum etiam fit ut quasi manca læsaque fuerint, in deterius transeant, cum scilicet principio nascens quicquam diminuitur, ceu amygdala; hæc enim amara ex dulci, et dura ex molli, sic redditur. Non tamen desunt quæ diminuta posse meliorescere dicunt, ut de pyro Phocide Chii referunt.' *Pintian.*

Amygdalæ] Theophr. de Caus. II. 22. *Dalec.*

Quam Phocida appellant] Idem loco citato. *Idem.*

Radicibus amputatis mori] Idem Hist. lib. IV. cap. ult. *Dalec.*

Necant invicem, &c.] Idem de Caus. v. 22. *Idem.*

Nec viscum prodest, &c.] Lege: *Et cytisus necat viro, et quod halimon Græci vocant.* Plinius reddidit *virus* succum falsum nimirum halimi, qui virus est ceteris plantis halimo adnatis. Vide Salmas. p. 174. b.

Quorundam natura, &c.] Theophrast. Hist. IV. 20. Pro *raphano* hic bis reddendum *brassica.* Vide infra XIX. 5. et XX. 9. et XXIV. 1. *Dalec.*

Et tangi odore mirum in modum] In scripto codice, *extingui odore mirum in modum.* Neutram lectionem probo; placet magis legas, *et angi odore mirum in modum.* Pintian.

Nitrum quidem et alumen] Ideo viti brassica tantopere odiosa est, quod nitroso succo alatur; laurus, quod amaro. *Dalec.*

CAP. XXV. *De variis prodigiis sive ostentis in arboribus: deque oliveto publicam viam olim transgresso.*

De variis prodigiis] Vide infra XVI. 32. et apud Theophrast. de Caus. v.

4. et Hist. II. 4. *Dalec.*

Invenimus enim sine foliis natas vitem et malum Punicam a stirpe fructum tulisse, &c.] Tria illa verba, *sine foliis natas*, supervacanea esse Theophrast. monstrat, II. 4. 'Et si,' inquit, 'aliquando ita fit, in fructibus potius discrimen quam in totis arboribus percipitur; nam talis quoque rei temeritas fructibus nonnunquam contingit, ut ficus poma adversa ramulis ferat, et Punica ac vitis in caudice suo fructificent. Ad hæc vitis fructum absque foliis produxit: olea foliis amissis fructificavit.' *Pintian.*

Nam et oliva in totum, &c.] Pausaniæ in Corinthiacis clava Herculis ex oleastro actis radicibus regerminavit. *Dalec.*

In Bœotia derosæ a locustis ficus iterum germinavere] Vetus lectio, *et in Bœotia derosæ a locustis cytisi regerminavere.* Theophr. II. 4. neque ficum neque cytisum nominat, sed opera ait derosa a locustis regerminasse. Theodorus non *opera* sed *germina* vertit. *Pintian.*

Mutantur arbores et colore] Theophrast. Hist. II. 3. et Causs. v. 3. *Dalec.*

Quidam et sorbum, si in calidiora loca venerit, sterilescere putant] Hæc verba falso hic inserta sunt, nec ad præsens institutum pertinent, sed ad materiam capitis prioris de sterilitate arborum. *Pintian.*

Et cum in arboribus, &c.] Pausaniæ in Arcadicis ex una et eadem radice ilex et olea enatæ sunt. *Dalec.*

Ficus in lauro] Theophr. Causs. II. 23. et v. 4. Laurus in platano. *Idem.*

Ante obsidionem] Obsidionem intelligit Mithridatis, qui eam civitatem cum quadringentis navibus resistentem oppugnavit cum equitatu multo et peditum CI. millibus. Vide Strab. lib. XII. *Idem.*

In capite] Quidam *caput* hic exponunt summum tecti fastigium et supremum verticem. *Idem.*

Enata palma] Sic apud Livium lib. II. Decad. IV. 'A P. Sulpitio proconsule literæ ex Macedonia allatæ nuntiarunt in puppi longæ navis enatam laurum.' *Idem.*

CAP. XXVI. *De remediis morborum arborum.*

De remediis, &c.] Theophr. Hist. II. 9. et de Caus. III. 2. et v. 21. *Idem.*

Ablaqueatio] *Ablaqueatio*, σκαπάνη: *accumulatio*, ἐπίχωσις: *potus datus* vel *ablatus*, ὑδρεία· *fimi succo refectio*, κόπρωσις· *putatione levatum onus*, διακάθαρσις, ἀφαίρεσις τῶν αὔων. *Idem.*

Accumulatio] In ficis. Cato c. 94. *Idem.*

Riguis dato potu vel ablato, &c.] Lege: *Rigua dato vel ablato: fimum succo refectis, putatio, levatis onere: item succo emisso quædam velut detractio sanguinis: circumrasio corticis, vitium extenuatio et domitura palmitum: gemmarum si frigus retorridas hirtasque fecerit repumicatio et quædam politura.* Vide Salmas. p. 519. a.

Item succo emisso quibusdam veluti detractio sanguinis] Emendatius, ut sentio, legeretur, *Item succi emissio, &c.* Pintian. *Succo emisso quædam, &c.*] Columella v. 6. sic ulmum vetustam propter ramos vulnerat, et usque in medullam cavat. *Dalec.*

Vitium extenuatio] Extenuationem vitium appellat, quam Theophr. de Caus. v. 12. τὴν τῆς τροφῆς ἀφαίρεσιν. Ea fit *pampinatione*, ἀποψιλώσει; οἰνάρων ἀποκνίσει, *palmitum detractione*; περικαθάρσει τῶν ἀνωτάτω ῥιζῶν, *summarum radicum purgatione*; *summissis sarmentis*, κλήμασιν ἐπιβαλλομένοις; *propaginibus*, τοῖς ὑποκατωρύχοις; *fossione*, τῇ σκάψει; et *ablaqueatione*, τῇ τῶν ῥιζῶν γυμνώσει. *Idem.*

Repumicatio] Idem loco citato. *Id.*

Arborum iis aliæ magis] Idem Hist. I. 6. et 8. *Idem.*

Rigua æstivis vaporibus utilia] Idem ibid. c. 5. et de Caus. III. 13. *Idem.*

Erivari convenit] Rivis effundi: quia nec frugibus, nec arboribus, nec

vitibus eæ sunt utiles. *Idem.*

Inebrietatis radicibus nocent] Utitur hac metaphora Theophrast. Causs. v. 21. ἀλλὰ καὶ τοῦτο (sub. ὕδωρ) ἐνίοτε τῷ πλήθει διαφθείρει· σῆπον τὰς ῥίζας, καὶ λύαν ἐκμεθύσκον. *Idem.*

Circumfundunt riguis, &c.] Legend. *Circumfundunt riguis, &c. memorabili natura in amne; solus idem æstute vix tolerandi rigoris, &c.* ibi *rigua* sunt rivi ex amne ducti, et vitibus circumfusi. Præcedentia sic legenda: *ubi et arva rigant: mirumque, &c. et riguum pro sarculo est;* nam *rigua* ubique vocat τὰς ἀρδείας quæ rivo ducuntur. Hinc *eriguare aquas* apud eundem rivo deducere. Et quod præcedit sic legend. *etiam pluvias autumni aquas eriguare convenit;* id est, rivis factis deducere: sic *rigare* proprie de aqua quæ rivo ducitur, Græci ἀρδεύειν. *Salmas.* 588. a, b.

Cap. xxvii. *De caprificatione et stercoratione.*

De caprificatione] Theophrast. Hist. ii. 9. et de Caus. ii. 12. 13. *Dalec.*

Interim est, &c.] Legend. *Interim est et scarifatio quædam in remediis, &c.* Vide Salmas. p. 590. a.

Magnaque ex parte similis hominum medicina et arborum est, quando earum quoque terebrantur ossa] Quinque ultima verba superfluunt ex vetere lectione: prima alio ordine in eadem scripta sunt: *magnaque ex parte similis est hominum medicina et arborum.* Pintian.

Amygdalæ ex amaris, &c.] Idem Hist. ii. 8. Caus. i. 22. quo loco amygdalum, humoris abundantia sterilem, sic castigari tradit. *Dalec.*

Et ulmis detrahitur, &c.] Columel. v. 6. *Idem.*

Pomiferis, quæ germinant nec ferunt fructum, fissa radice inditur lapis, fertilesque fiunt. Hoc idem et amygdalis e robore cuneo adacto] Puto duas dictiones præpostere locatas esse, et *amygdalis* ponendum ubi *pomiferis* posuere, et e contrario. Item *fisso cortice* legendum, non *fissa radice:* utrunque ex Columella de Arboribus cap. 25. et v. 8. 'Amygdala,' inquit, 'et si parum ferax erit, forata arbore lapidem adjicito, et ita librum arboris inolescere sinito.' *Pintian. Pomiferis, &c.*] Theophrast. loco citato. *Dalec.*

Fici serotinæ fiunt] Columel. de Arboribus c. 20. *Idem.*

Subnascuntur enim quæ serius maturescunt] Et hic puto erratum esse in ordine verborum, legendumque: *subnascuntur enim, seriusque maturescunt.* Pintian.

Eædem cum frondere incipiunt] Theophrast. Hist. ii. 9. de Caus. ii. 13. Hæc est decacuminatio, ἡ τῶν ἄκρων ἀπόκλασις. *Dalec.*

In ea culices nasci, &c.] Theophr. Hist. lib. ii. cap. ult. *Idem.*

Contra quas remedium] Idem de Caus. v. 11. minus vermiculationem sentiunt, quæ inserta lentisco terræ mandantur. *Idem.*

Defodere Italicam lentiscum] In veteri lectione non *Italicam lentiscum,* sed *Italiam lentisci,* habetur; scribo, *taleam lentisci,* ex Columella de Arboribus cap. 20. 'Sed ne tinea,' inquit, 'molesta sit seminibus ficulneis, in imum scrobem taleam lentisci, ita ut cacumen ejus deorsum spectet, obruito.' Præterea Plinius xv. 7. et 26. ubi de lentisco disserit, nullam facit mentionem Italicæ lentisci, nec ullum assignat discrimen inter Italicam lentiscum et cætera lentisci genera. *Pintian.*

Quoniam frumenta plurima habeant] Scrib. reor *farcta,* non *frumenta.* Columella de Arboribus c. 21. 'Semper proderit, simulac folia agere cœperit ficus, rubricam amurca diluere, et cum stercore humano ad radicem infundere: ea res efficit uberiorem fructum, et farctum fici speciosius et plenius.' Illis Columellæ verbis adductus persuasum habeo, hunc locum permutato verborum ordine sic le-

gendum: *Uberrimas autem ficus rubrica amurca diluta et cum fimo infusa radicibus frondere incipientium facit: quoniam farcta plurima habeat. Caprificorum laudantur maxime nigræ et in petrosis. Caprificatio ipsa post imbrem.* Idem.

Interlucatio arboribus, &c.] Αὔων ἀφαίρεσις. *Dalec.*

Vitis tantum, &c.] Theophrast. Hist. II. 5. *Idem.*

Ac ne raduntur quidem, &c.] Legend. *Ac ne eradicantur quidem nisi vere. Putatione, plaga ad vitalia omnia sunt quæcunque non supervacua.* Vide Salmas. p. 585. a.

Ablaqueatis radicibus, &c.] Colum. v. 10. *Dalec.*

Vulcanalibus tonuit] Vulcanalia Augusto celebrantur: quo tempore fiebat tertia satio. Columella XI. 3. *Idem.*

CAP. XXVIII. *De diversis medicamentis arborum contra venenata animalia, et contra formicas, et contra noxia animalia.*

Morsu excitantur] Ἀνάδηξιν vocat Theophr. Caus. III. 23. eamque fieri tradit urina, stercore, et coriariorum purgamentis, ramentis, sordibus, τῇ σκυτοδεψικῇ. *Idem.*

Nec non ignis, &c.] Theophrast. Hist. IV. 12. *Idem.*

Cato] Cap. 93. *Idem.*

Hujus præcipue veterem terram adaggerari radicibus] Scribo *vere*, non *veterem*, ex Catone ipso, cujus verba sunt, c. 94. 'Fici ut grossos teneant, facito omnia quæ modo oleæ, et hoc amplius: cum ver apparet, terram adaggerato bene. Si ita feceris et grossi non cadent, et fici scabræ non fient, et multo feraciores erunt.' Scriptum item exempla *vere* palam præfert, non *veterem*. Pintian.

Ne convolvulus, &c.] Cato cap. 95. Græcis ἴψ. *Dalec.*

Rursus cum bituminis tertia parte et sulfuris quarta sub dio coqui, quoniam exardescat sub tecto] Scribo *tertiarium*, non *tertia parte*: et *quartarium*, non *quarta*: et *excandescat*, non *exardescat*. Cato c. 94. 'Postea sumito bituminis tertiarium et sulfuris quartarium. Conterito in mortario per se utrumque; postea infriato minutissime in amurcam caldam, et simul rudicula misceto, et denuo coquito sub dio; nam si in tecto coquas, cum bitumen et sulfur additum est, excandescet.' *Pintian.*

Plerique non minus auxilii] Theophrast. Caus. III. 23. *Dalec.*

Alii volvocem, &c.] Colum. de arboribus 15. 'volucrem' appellat. *Id.*

Privatim autem contra erucas ambiri arbores singulas] Legendum reor *arcas*, non *arbores*, ex Columella lib. XI. 'Sed et Democritus,' inquit, 'in eo libro qui Græce inscribitur περὶ ἀντιπαθείων affirmat has ipsas bestiolas necari, si mulier, quæ in menstruis est, solutis crinibus et nudo pede unamquamque aream ter circumeat. Post hoc enim decidere omnes vermiculos, et ita emori.' Et in carmine de hortorum cultura idem Columella: 'At si nulla valet medicina repellere pestem, Dardaniæ veniunt artes, nudataque plantas Fœmina, quæ, justis tum demum operata juventæ Legibus, obscœno manat pudibunda cruore: Sed resoluta sinus, resoluto mœsta capillo, Ter circum areolas et sepem ducitur horti; Quæ cum lustravit gradiens, mirabile visu, Non aliter quam decussa pluit arbore nimbus, Vel teretis mali, vel tectæ cortice glandis, Volvitur ad terram distorto corpore campe.' *Pintian.*

Cujus verba inserere non equidem ausim, quanquam a Catone prodita] In antiquo exemplari *proditis* legitur, non *prodita*, quæ locutio apud alios rara, apud hunc auctorem frequens est. *Idem.*

Catone prodita] Cap. 160. *Dalec.*

Idem arbores religiosas, &c.] Capite 139. *Idem.*

Sacrificio prius facto] Legendum

est: *sacrificio prius facto, cujus rationem precationemque eodem volumine tradidit.* Vide Salmas. p. 585. a.

Cujus rei rationem notionemque] Antiquum exemplar *recreationem* habet, non *notionem*. Forte scribendum *deprecationem*, ex Catone cap. 138. et paulo ante: *contra luxata membra jungendæ arundinum fissuræ.* In eodem, *contra luxata membra et jungenda.* Item *fissura* legere mallem, quam *fissuræ*. Pintian.

LIBER XVIII.

PROŒM. *Quod antiquis maximum studium agriculturæ fuit, et de hortorum singulari diligentia.*

CAP. I. *Inter initia operis defensæ*] Supra II. 65. *Dalec.*

Quoniam tamen ipsa, &c.] Sensus est: Quoniam tamen vel ipsa materia noxia nos intus accendit ad reputationem ipsius parientis, id est, naturæ, nostro vitio contemplationis materia abutentes, naturæ culpam nostri sceleris imputamus. *Const.* Ego vero: *Quoniam ipsa materia* (nempe illorum, quæ terra gignuntur.) *intus nos accendit* (animo conceptis odiis, et tacitis nos inflammat, et exagitat) *ad reputationem ejusdem parientis, et noxia*, (ad accusandam naturam, sive terram, quod venena genuerit,) *&c.* Fortassis et melius *imputationem*, quam *reputationem* legemus. *Dalec.*

Genuit venena, sed quis invenit illa præter hominem] Elegantius scripta lectio, *ecquis invenit illa præter hominem?* Pintian.

Apri dentium sicas] Dentes acutissimos, gladiis similes, exertos. Seneca I. 1. De Ira: 'Spumant apris ora, et dentes acuuntur attritu.' *Dalec.*

Sagittas ungimus] Is Scytharum mos est. *Dalec.* *Tinguimus*, non *ungimus*, præfert vetus scripta lectio. *Pintian.*

Tabesque animi] Livor, invidia, malitia, maledicentia, et obtrectatio. *Dalec.*

Dirarum alitum modo] Virg. 'Ignavus bubo, dirum mortalibus omen.' Noctiluges apud Festum vocat Lucilius. *Idem.*

Sed quibus vita honosque] Quoniam frugibus tantum, non conquisitis epularum deliciis, alerentur. *Idem.*

CAP. II. *Quæ corona prima Romæ.*

Arvorum sacerdotes] Gellius cap. 7. 'Sed Sabinus,' inquit, 'Masurius in primo Memorabilium Accam Laurentiam Romuli nutricem fuisse dicit. Ea, inquit, mulier ex duodecim filiis maribus unum morte amisit. In illius locum Romulus Accæ Laurentiæ sese filium dedit, seque et cæteros ejus filios fratres Arvales appellavit. Ex eo tempore collegium mansit fratrum Arvalium numero duodecim, cujus sacerdotii insigne est spicea corona et albæ infulæ.' Vide et hujus rei historiam apud Lilium Gyraldum. 'Arvales sacerdotes,' inquit Cujacius Obss. x. 34. et XII. 5. 'οἱ περὶ ὅρων δικασταὶ, terminorum sacrorum et finium jurgiis terminandis præerant, et interveniebant.' *Idem.*

Quæ vitta alba colligaretur] Vide quod notatum est infra ad XXI. 3. et Alex. ab Alex. I. 26. *Idem.*

Numa instituit Deos fruge colere] Græci hordei primitiis, liboque, et placentis ex hordeo sale consperso, unde κριθολόγοι dicti. *Idem.*

Fornacalia] Ad duodecimum Kal. Martias. De his Ovidius: 'Curio legitimis tunc Fornacalia verbis Maximus indicit, nec stata sacra facit,' &c. Qui Fornacalibus non erant feriati, Quirinalibus expiabantur, quæ ideo stultorum festa vocaverunt. Alex. ab Alex. III. 12. Vide Festum in 'Populare.' *Idem.*

Terminis agrorum] Terminalia, mense Februario. Ara Deo Termino statuebatur a dominis utrimque; ligna concisa foco imponebantur; igni fruges canistro inspergebantur; puella favos porrigebat, alii et vinum. Numæ lege nullum animal immolabatur, ex Plutarcho et Halicar. Ovid. Fast. II. agnam et porcam sacrificari tradit. Horat. 'Vel agna festis cæsa Terminalibus.' Prudentius, Terminum cingi fasciis solitum, et rogari pulmone gallinæ, scribit. *Gyraldus.* Vetus lex: 'Qui Terminum exarassit, ipsius et boveis sacrei sunto.' De ejus sacro, et quibus ex rebus fieret, prolixe Alex. ab Alex. II. 22. *Dalec.*

Sejamque a serendo] Segetibus, quamdiu sub terra sunt, Seia præposita est; enatis, Segesta, quamdiu super terram sunt; collectis et conditis, Tutilina. In vetustis exemplaribus hic legitur *Seriam.* Macrobius vocat 'Saiam' et 'Segestam Segetiam;' Tertullianus 'Sessiam:' 'Si quis Salutem, Semoniam, Satam, Segetiam, Tutilinam nominasset,' inquit Macrobius, 'ei observandæ feriæ fuerunt.' Tertullianus: 'Delphinas Neptuno vovunt columnæ, Sessias a sementationibus, Messias a messibus, Tutilinas a tutelis fructuum sustinent.' Infra XXXVI. 22. Fortunæ, quam Seiam appellant, meminit Plinius. *Idem.*

Tertiam ex iis, &c.] Quidam hic τὸν Διόνυσον intelligunt, quem, ut ait Plutarchus, ὑπὸ στέγην οὐκ ὀμνύουσιν. Pithœus *Tertium* legit, et ad Terminum refert, 'nominareque' ad sacra pertinere arbitrantur, ut apud Horat. 'male nominatis Parcite verbis,' id est, irreligiose, contra fas et morem sacrorum pronuntiatis. Quidam legendum censent, *Terminum ex XII. nominari sub tecto religio est.* Nam de Termino multa duodecim tabulis cauta fuisse cuivis notum, in quas etiam fortassis credibile fuerit translatam veterem Numæ sanctionem, ut Termino non nisi sub divo sacrificaretur, quod nefas putaret Terminum intra tectum consistere. Hæc ad me D. Reginaldus, vir singularis doctrinæ. Eadem et religio fuit jurandi Dium Fidium, ut ex Catone tradit Nonius; juraturi enim in compluvium prodibant. Apud eundem Varro de Lib. Educ. 'Itaque domi rituis nostri qui per Dium Fidium jurare vult, prodire solet in publicum.' Fortunam Calvam quoque sub tecto nominare religiosum fuisse tradidit Alex. ab Alex. I. 13. Hanc fortassis Plinius innuit. Tutilinam, cujus paulo ante ex Macrobio et Tertulliano meminimus, eam esse quam sub tecto nominare religio fuit, vult Turneb. Advers. XX. 36. *Idem.*

Ac ne degustabant, &c.] Fuit et Ambarvale sacrum, quo maturis frugibus cum lacte, vino, favo libatum fuisset, porca gravida, aut vitula immolabatur, velut et Cereri porca præcidanea, priusquam seges meteretur. Alex. ab Alex. III. 12. Vide Scalig. in Festum, voce 'Amtermini.' *Idem.*

CAP. III. *De jugere, et actu, et legibus circa pecora, et quoties, et quibus temporibus fuit summa vilitas annonæ, et qui agricultura illustres.*

Jugerum vocabatur] Agros, et in agris jugera, perticis olim metati sunt Itali. Propert. 'Abstulerat miseras pertica tristis opes.' Barbari vero apud Herod. funibus, quos Romani *Arvipendia* nominarunt, id est, ut Glossarion vetus exponit, γεωμετρικοὺς σχοίνους. et inde Gallis *Arpen*, jugerum, πλέθρον, quasi Arvipennium, *n* pro *d*, ut apud Plautum in Milite, 'dispennite' pro 'dispendite.' Cato in Diris: 'Pertica, quæ nostros metata est impia agellos.' Scalig. Varro I. 10. Columella V. 1. *Dalec.* Legendum hoc in loco, *Jugum*, recte monet ex Varr. de Re Rust. I. 10. vir restituendis bonis auctoribus singulari natus fato Fulv. Ursin.

Quartarii farris] Hæc vocabantur

'Adoreæ dona,' quorum paulo post meminit hoc ipso capite, et c. 8. ejusdem libri. *Dalec.*

Pilumni] Pilumnum Deum Varro nominat, ac Pitumnum. Vide Politian. Miscellan. c. 89. et Lilium Gyraldum. Vide et Sigonium de Nominibus Roman. Rhodig. xxiv. 6. Alex. ab Alex. I. 9. *Idem.*

Juniorum familiæ Bubulcum nominaverunt qui bubus optime utebatur] Scribendum arbitror: 'Juniorum familia a bubulco nomen invenit, qui bubus optime utebatur.' *Pintian.*

Novæque nuptæ farreum, &c.] Festo et Boëthio matrimonia contrahebantur farreo libo adhibito, Plin. prælato. Itaque farreum hic libum plures ejusmodi exponunt. Servatur mos ille præferendi libum ante prodeuntes sponsas etiamnum apud rusticos Lugdunenses. Fortasse *farreum* hic fictilis est sartago, in qua far torrebatur, τὸ φρύγετον. Julius Pollux: Σόλων δὲ τὰς νύμφας ἰούσας ἐπὶ τὸν γάμον ἐκέλευσε φρύγετον φέρειν σημεῖον. Tiberius multa de confarreatis parentibus et confarreandi modo disserit. Dionysius sacras illas nuptias tradit, quod illis tantum Flamines uterentur. Idem et Boëthius in Topicis, uxorem tribus modis haberi solitam scribens, farre sive confarreatione, quæ peculiaris erat Pontificibus: coëmptione, quo solo modo dicebatur materfamilias; et usu. 'Farre conveniebatur in manum certis verbis, præsentibus decem testibus, solemni sacrificio facto, et adhibito pane farreo,' inquit Ulpianus. Vide Rhodig. xxviii. 27. Alex. ab Alex. II. 5. Rævardum Varior. IV. 12. et 16. et apertius c. 21. in lib. XII. Tabul. Sigonium I. 9. de Antiq. Jure Civ. Roman. *Dalec.*

Mulctatio quoque, &c.] Maxima mulcta non plus 30. bobus, et duabus ovibus fuit: minima, ove una. Bos centum assibus æstimabatur; ovis decem. Romani reges homicidii convictos ariete mulctabant, qui supplicando Diis immolaretur, unde dicta 'supplicia.' Alex. ab Alex. cap. 53. Vide quod notatum est infra in XXXIII. 1. Vide et Bud. de Asse, lib. v. *Idem.*

XII. tabulis capitale erat] Verba XII. Tabularum adscripta sunt infra XXVIII. 2. *Idem.*

Prætoris arbitratu verberari] Prætorem accipe Consulem. Decemvirorum seculo nomen id in Consulibus fuit, nondum creatis Prætoribus. Apud Nonium Varro 'Prætores' inquit dictos, quod populo præeant, ut 'Consules,' quod Senatum consulant. *Idem.*

Noxamve duplionemve decerni] Si verberum pœnam effugeret, commissam noxiam duplo sarciret, quam quanti a bonis viris æstimatum fuisset damnum. *Idem.*

Jam distinctio, &c.] Livius lib. I. in tribuum distinctione non nihil dissentit a Varrone, Festo, Asconio, Plutarcho. De earum cognomine et origine prolixe Alex. ab Alex. I. 17. Vide et Turn. XXX. 17. *Idem.*

Rusticæ tribus, &c.] Columella in Præfatione. *Idem.*

Nundinis urbem, &c.] Seculis prioribus nundinæ frequentiores, ac tertio quoque die mercatus frequens. Alex. ab Alexand. III. 11. *Idem.*

Ne plebs rustica avocaretur] Ne a legibus accipiendis, quæ trinundino dabantur, plebs avocaretur; ne interpellarentur nundinatores, ut rusticis in urbem euntibus componere transigereque lites commode liceret. De Comitiis Centuriatis, Curiatis, Calatis, Tributis longam narrationem vide apud Alex. ab Alex. IV. 3. *Idem.*

Quies somnusque in stramentis erat] Lucretius: 'Et frutices inter condebant squallida membra, Circum se foliis, et frondibus involventes.' *Id.*

Adoream appellabant] Ador, far; vel ab adurendo, vel ab edendo. In Glossario veteri: *ἄδορ, νίκη· adoriosus, ἔν-*

δοξος. Sic laus vocata est, postquam victoria parta militi præmium frumentum fuit. Plaut. in Amphitr. 'Qui multa præda atque adorea affecit populares suos.' *Idem.*

Augurio canario] Augurium canarium, sacrum, quod e ruffa cane fiebat, placando caniculæ sideri, quod frugibus inimicissimum est. περισκυλακισμὸν Græci et κυνοφόντιν vocant. Plut. Vide Lilium Gyraldum lib. XVII. 'Pro cane sidereo canis hic imponitur aræ; Et, quare fiat, nil nisi nomen habet.' *Idem.*

Minutius Augurinus] In denarii vetusti altera parte columna sculpta est, cum duabus spicis ad basim, statua in fastigio, imagine hinc prope columnam Augurini lituum in manu tenentis, illinc Spur. Melii pedem imponentis orbi, cum his literis, T. MINVCI. C. F. AVGVRINI. In alius denarii aversa parte expressa est eadem columna, cum dimidiato corpore leonum duorum, et spicis duabus ad basim, statua in summo, imagine prope columnam hinc tenentis lituum, illinc panes utraque manu tegentis. Livius lib. IV. scribit, Minutium extra portam Trigemiam aurato bove donatum fuisse. *Idem.*

Quippe etiam lege Stolonis] Columella I. 3. Livius lib. VII. Decad. I. Varro I. 2. Valer. VIII. 6. *Idem.*

Manii quidem Curii] Valer. Max. IV. 3. *Idem.*

Ipsorum tunc manibus, &c.] Seneca Epist. 87. de Scipione Africano: 'In hoc agello ille Carthaginis horror, cui Roma debet, quod tantum semel capta est, abluebat corpus laboribus rusticis fessum. Exercebat enim opere se, terramque, ut mos fuit priscis, subigebat.' *Idem.*

Serranum] C. Atilius is fuit ab aratro accersitus ad consulatum, qui collega Cn. Cornelio pugnavit cum Pœnis, et de iis triumphavit. Cicero pro Roscio, in Catone, Valer. Max. IV. 4. Apuleius in Apologia. Servius nulla historiæ fide Dictatorem fuisse tradit. Virgil. 'et te sulco, Serrane, serentem.' 'Sertor' dictus qui per sationem natus, auctore Probo. *Id.*

Traditur, nudo, &c.] *Traditur nodo manus pleno, quæ nuntia morum.* Turneb. XXX. 18. *nodo manus*, manus comprehensione, quoniam is manu stivam aratri tum tenebat. Arantem enim viator invenit. Persius: 'sulcoque terens dentalia, Quinti, Quem trepida ante boves dictaturam induit uxor, Et tua aratra domum lictor tulit.' Cicer. et Valer. locis citatis. *Idem.*

Viator, Vela corpus, inquit, ut proferam Senatus populique mandata] In optimo Chiflet. est *perferam*. Nec dubito, quin rectius. Neque enim perlata sunt, priusquam audita et pronuntiata: et pronuntiando traduntur, quod quid aliud quam perferuntur? Similiter apud Juvenal. Sat. VI. 390. 'dictataque verba Pertulit,' genere loquendi Satiram admodum decenti, in precibus præsertim parum probatis a sacerdote præeunte, 'ad Deos, scilicet, secundum consuetudinem,' ut habet Vetus Scholiastes. Non ergo *proferam*. Gronov.

Viatores erant] De illorum officio et ministerio Alex. ab Alex. I. 27. *Dalec.*

Vincti pedes] Vinctos olim compeditos, alligatos, deligatos vocaverunt. Apuleius Apolog. I. 'Quindecim liberi homines populum faciunt, totidem servi familiam, totidem vincti ergastulum.' Hoc genus servorum, qui ruri in compedibus agerent, Plautus in Mostellaria lepide 'genus ferratile' vocat. Servos autem ruris 'instrumenta vocalia' Jurisconsulti esse aiunt, ut plaustra 'muta,' boves 'semivocalia.' *Idem.*

Damnatæ manus] Sic eos servos appellat, quos Columella III. 3. de lapide noxios, fures percussores: qui virginem constuprassent, vitiosos, gravis criminis reos, noxæ deditos, venireque ad lapidem ideo jussos; nam

præcone in lapide stante, et precium faciente, venibant servi probi, malique. Plaut. in Bacchidibus: 'O stulte, stulte, nescis nunc vendi te atque in eo ipso adstas lapide, ubi præco prædicat.' Græci vocabant πρατῆρα λίθον. Pollux, Plutarchus in Solone. Τράπεζαν vero, in quam conscendebant, qui vendebantur, Aristoph. Brod. vi. 5. Alex. ab Alex. iii. 16. Idem auctor iii. 20. omnia pœnarum genera recenset, quibus nequam servos, maleficos, flagitiosos olim ulcisci solebant, et apud diversas gentes varia servorum nomina; et c. 25. ejusdem lib. servorum conditionem a Rhodigino descriptam explicat. *Dalec.*

Inscripti vultus exercent] Stigmatiæ, vel Stigmatici, mancipia ob insigne aliquod flagitium inustis signis notata, præcipue literis, quamobrem 'literata' etiam vocaverunt, quomodo et equos nunc καππατίας, nunc 'sampheras,' a notis K et Σ. Rhodig. vii. 31. Atheniensibus captivis imaginem equi Syracusanos cauterio impressisse notum est; Athenienses vero Samiorum fronti candente ferro inscripsisse noctuam; quamobrem et Samium notatum servum dici idem Rhodig. censet, xi. 11. et xv. 27. Samios Atheniensium captivis noctuam inussisse, et Athenienses Samiis Samænam, quod navigii genus est, docet Brod. iv. 24. Alex. ab Alex. v. 18. Plutarchus auctor est Thracas in ultionem Orphei suas uxores notare solitos. Valer. Max. 'Servus ab eo vinculorum pœna coërcitus, inexpugnabilique literarum nota per summam oris contumeliam inustus.' Phocylides, στίγματα μὴ γράψῃς ἐπονειδίζων θεράποντα. Pithœus ii. 9. Ejusmodi servos 'stigmaticos' Cic. Offic. lib. ii. 'cicatrice stigmosos' Plinius Junior Epist. lib. v. 'literatos' Plautus appellat. 'Alexander Phereus cum infinito amore Thebes uxoris teneretur, ad eam ex epulis in cubiculum veniens, barbarum compunctum notis Threiciis stricto gladio jubebat anteire.' Valer. Max. ix. 15. *Idem.*

Ut non invita ea et indigne ferente credatur id fieri. Sed nos miramur ergastulorum non eadem emolumenta esse quæ fuerunt imperatorum] Legendum puto cum majore litera et cum interrogatione: *Et non invita ea et indigne ferente credatur id fieri. Et nos miramur, &c.* Pintian.

Ergastulorum non eadem, &c.] Sic μετωνυμικῶς servos, qui in villarum ergastulis, id est, cellis subterraneis obscuris custodiebantur, ut et posthac capite sexto. Vide Brisson. ii. 9. *Dalec.*

Hiero Philometor, Attalus] Æstimandum sintne duo auctores *Philometor* et *Attalus*, an unus tantum; nam Plinius hic duos accipere videtur, ut apparet etiam ex Indice præsentis libri, ubi tam in exemplari scripto, quam in impressis sic habetur: 'Externis, Hesiodo, Theophrasto, Aristotele, Democrito, Hierone rege, Philometore rege, Attalo rege.' Videtur etiam Columella hujus esse opinionis, i. 1. 'Siculi quoque,' inquit, 'non mediocri cura negocium istud prosecuti sunt. Hieron, et Epicharmus discipulus, Philometor et Attalus.' At M. Varro i. 1. unum tantum intelligit Philometorem Attalum his verbis: 'Hi sunt quos habere in consilio poteris, cum quid consulere voles: Hiero Siculus, et Attalus Philometor.' A Varrone autem magis sto; nam Attalus rex Asiæ, studiosus rei rusticæ, amicus populi Romani, quem post mortem reliquit heredem, Philometor cognominatus est, ob pietatem, puto, erga matrem, ut colligitur ex Strabone lib. xiii. et Trogo Pompeio lib. xxxvi. *Pintian.*

Qui octogesimum primum vitæ annum agens, &c.] *Octogesimum* tantum, non *octogesimum primum*, Varro ipse de se prodit in ipso statim operis ingressu: 'Cogitans,' inquit, 'esse properan-

dum, quod, ut dicitur, si est homo bulla, eo magis senex. Annus enim octogesimus admonet me ut sarcinulas colligam antequam proficiscar e vita.' *Pintian.*

Cap. iv. *Ratio de agricultura.*

A certissimo die maximeque veridico, &c.] Scribendum *Deo*, non *die*; Deum enim appellat usum, quemadmodum et Menander καιρὸν, hoc est, *oportunitatem*, seu *occasionem*, Deum appellat, auctore Pallada primo Epigrammatων tomo. Notum et Posidippi epigramma in Occasionem et Pœnitentiam, quod Latine vertit Ausonius poëta, in quo Occasio Deam se appellat: 'Sum Dea quæ raro et paucis Occasio nota.' *Idem.*

Cap. v. *Laus agricolarum, et quæ observanda in agro parando.*

Ex agricolis gignuntur] Cato cap. 1. et 2. Vegetius lib. i. de Militum Delectu. Vide et Alex. ab Alex. i. 20. *Dalec.*

Cato] Cap. 1. *Idem.*

Attilius Regulus] Columel. i. 4. et Varro cap. et lib. eod. *Idem.*

Cato] Cap. 1. *Idem.*

Cato] Cap. eod. *Idem.*

Si bene pascas] Vide hunc locum expositum a Turnebo Advers. vi. 23. *Idem.*

Eodemque pertinet] Cato cap. 3. *Idem.*

Fundum in adolescentia, &c.] Idem ibid. *Idem.*

Tunc quoque cunctanter: optimumque est, ut vulgo dixere, aliena insania frui, sed ita ut villarum tutela non sit oneri] In ordine verborum peccatum est, ut reor, scribendumque, *Tunc quoque cunctanter, et ita ut villarum tutela non sit oneri. Optimumque est, ut vulgo dixere, aliena insania frui. Eum tamen qui bene habitet.* Pintian.

Frontemque domini plus prodesse, quam occipitium non mentiuntur] Eadem sententia diversis tamen verbis apud Catonem cap. 4. 'Frons occipitio prior est.' Quapropter hic forte melius legeretur, *Frontemque domini priorem esse quam occipitium non mentiuntur.* Idem.

Cap. vi. *De villarum positione, et præcepta antiquorum de agro colendo.*

Neque fundus villam quærat] Cato cap. 3. Varro i. 11. Columella i. 4. *Dalec.*

Censoria castigatio erat] Nam, quod Cicero de Legibus ait, Censorum officia hæc fuerunt: 'Populi ævitates, suboles, familiasque censento, cœlibes esse prohibento.' De hac re vide Lipsium i. 1. Varro: 'Censoria nota reprehensus senator, senatu amovebatur: equiti facinoroso equus adimebatur: plebeius in Ceritum tabulas referebatur, nempe ærarius fiebat, et comitiis suffragioque privabatur.' De Censorum creatione et munere prolixe disserit Alex. ab Alex. cap. 13. Vectigalia, et portoria nova statuere, vetera exigenda mandare, publicanis et conductoribus locare, quantum cuique conferendum æris esset, jubere, censorum munus etiam fuit, ut Athenis τῶν ἀποδεκτῶν. *Idem.*

Minus arare quam verrere] Scribe *vertere*, non *verrere*, ut in fine capitis: 'Juncosus ager verti pala debet.' *Pintian.*

Sylla Felix cæcos fuisse diceret] *Cæcos* ideo, quod cum Marius novissimus in Misenensi villam ædificaret, tamen commodissimo eam situ posuit, quem alii præoccupare neglexissent ob imperitiam eligendi. Id testimonium eo gravius fuit, quia ab inimico prolatum. *Gelen.*

Nec juxta paludes] Vitruvius vi. 8. *Dalec.*

Homerus] Frigidas quidem esse scribit Odyss. E. Αὔρη δ' ἐκ ποταμοῦ ψυχρὴ πνέει ἠῶθι πρό. Idem Plutarch. ἐν τῷ περὶ τοῦ πρώτου ψυχροῦ. Thucyd. lib. ii. Herod. in Euterpe, Arist. Probl. iii. 23. *Idem.*

Agri ipsius bonitas] Columel. i. 3. Theophrast. Caus. ii. 5. *Idem.*

Catonis maxime verbis] Aut ego fallor, aut fefellit Plinium memoria in citando auctore. Catonem enim citat, cum Columellam debuisset, cujus verba sunt II. 2. 'Sed citra hoc experimentum multa sunt quæ et dulcem terram et frumentis habilem significent, ut juncus, ut calamus, gramen et trifolium, ebulum, rubi, pruni silvestres, et alia complura.' *Pintian.*

Bulbus minutus] Bulbus silvestris, vel Bulbine hujus scriptoris. Pro Hyacintho pinxit Matthiolus. *Dalec.*

Herba pratensis] Lotus vel medica; nam hæ in pinguissimis agris proveniunt. Gramen Colum. numerat II. 2. itemque juncum et calamum; ut fortassis eas plantas herbam pratensem vocet Cato. *Idem.*

Virgilium] 'Laudato ingentia rura, Exiguum colito.' *Idem.*

Dehinc peritia villicorum] Cato cap. 5. Columella I. 7. 8. 9. *Idem.*

Ergastulis pessimum est] Servis compeditis, nervo, catena vinctis. Supra cap. 3. *Idem.*

Et fortassis incredibile penitus existimetur] Lego, *fortassis incredibile ut penitus existimetur*, ex vetere exemplari. *Idem.*

L. Tarius Rufus] Ejus in condemnando parricida filio mitiorem sententiam lege apud Senec. de Clementia, cap. 15. *Idem.*

Alioquin domino aliquas messes colligere non expedit] Deest verbum *colente* ex vetere exemplari: *Alioquin colente domino aliquas, &c.* Pintian.

Sicut in Sicilia tradunt] Supra XVII. 4. Theophrast. Hist. VIII. 6. et de Caus. III. 25. *Dalec.*

Quorum prædia colenda, &c.] Insigne hujus exemplum habes apud Valer. Max. IV. 4. de M. Attilio Regulo. *Idem.*

Quod feriatis deberet] Quæ feriis possent fieri. Vide Catonem cap. 2. *Idem.*

Ne familiæ malæ sint] Castigo, *ne familiæ male sit*, ex Catone cap. 5. 'Familiæ male ne sit provideat: ne algeat, ne esuriat.' *Pintian.*

De terra, &c.] Eam Lugdunenses agricolæ vocant *Terre pouilteuse*, quasi pedicularem; quoniam dum palis et ligonibus colitur, intimis venis velut quandam cariem putrium lignorum ostendit, pediculorum lendiumque sordibus, ac colluviei similem. *Dalec.*

Execratio Catonis] Catonis cap. 5. verba hæc sunt: 'Terram cariosam caveto ne ares, neve plostrum, neve pecus impellas. Si ita non caveris, quo impuleris, triennii fructum amittes.' *Idem.*

Filix biennio moritur] Colum. II. 2. *Idem.*

Succus enim ex ipsa defluens] Moritur et injecto stercore, et si greges incubent. Theophr. Hist. VIII. 8. *Idem.*

Harundine sectas] Vide infra XXIV. 11. *Idem.*

Juncosus ager verti pala debet] Colum. loco citato. *Idem.*

Fruteta igni optime tolluntur] Οὐλήματα. Idem ibid. *Idem.*

Fossas autem cretosis] Colum. II. 2. et Theophr. de Caus. V. 7. *Idem.*

Supinis lateribus] Extrorsum inclinatis, sub. utilissimum procumbere. Quid si legatur, *aut supinis lateribus* (imbricibus solum), *similes procumbere;* nempe ut declini situ, et ad solum coarctato, imbricatos lateres figura imitentur. Turneb. XXX. 18. legit, *firmari: in reprocibus aut supinis lateribus procumbere;* id est, asperis, confragosis, clivosis. *Idem.*

Ora, &c.] Principium ac exitum fossæ. Columella. *Idem.*

CAP. VII. *De frugum generibus, et natura.*

De frugum generibus] Theoph. Hist. VIII. 1. 4. et de Caus. IV. 8. Colum. II. 6. et 9. *Idem.*

Legumina] Quibusdam *Legaria*, a legendo, quod vellantur manu, non subsecentur falce: sic Græcis χέδρο-

πα, quasi χειρόδροπα. Nicander: Χειροδρόποι δ' ἵνα φῶτες ἄτερ δρεπάνοιο λέγονται Ὄσπρια χέδροπα. *Scalig.*

Circa Vergiliarum, &c.] Novembri. *Idem.*

Ante Vergiliarum, &c.] Maio. Aliter hæc sementis tempora Theoph. distinguit Hist. VIII. 1. *Idem.*

Milium] Virgil. Georg. I. 'Vere fabis satio est: tunc te quoque, Medica, putres Accipiunt sulci, et milio venit annua cura.' Vide Senecam Epist. LXXXVII. *Idem.*

Alicam] Frumentum, e quo fit alica; nempe siliginem. Quidam legunt *arincam*, quidam *alicastrum*, ex Colum. II. 8. *Idem.*

Sementiva autem triticum, &c] *Sementiva* dicuntur quæ Græci προΐσπορα vocant, quæ satione hiberna seminantur; ut τὰ ὀψίσπορα sunt, quæ verno tempore seruntur. *Salmas.* pag. 733. a. *Sementiva autem*] Sementiva interpretor, quæ primo et potissimo sementis tempore, nempe circa Vergiliarum occasum, quod ἄροτον, id est sementem, ut ait Theoph. Hist. cap. I. ἀντονομαστικῶς Græcia vocavit, terræ mandantur. *Dalec.*

Ut farrago] Columella II. 11. *Id.*

Legumina omnia singulas habent radices præter fabam, easque surculosas, quia non in multa dividuntur. Altissimas autem cicer] Locus ex Theoph. Hist. Plant. VIII. 2. tralatus, cujus hæc sunt verba: 'Legumina omnia singulas habent radices, easdemque lignosas, et ramulis prætenuibus modo capillamentorum fibratas. Omnium, ut ita dixerim, altissimam cicer agit.' Et mox paulo: 'Etenim legumina radice singulari subnixa, multos superne ramos ex caulibus gerunt, fabis tantum exceptis.' Ex quibus Theophrasti verbis manifeste apparet Pliniana verba tum depravata esse, tum ordine non legitimo locata. Legendum igitur ad hunc modum videtur: *Legumina omnia singulas habent radices, easque surculosas, quæ in ramulos dividuntur. Altissimas autem cicer præter fabam.* Cæterum verba hic aliquot desiderantur ad integritatem sententiæ; aut certe hæc, *multos ex caulibus ramos gerunt*, aut similia: tum sequatur, *præter fabam.* Ita Plinius ad suum Theophrastum quam proxime accedet. *Pintian.*

Præter fabam] Ea cum se aperit nascendi gratia, nauscire dicitur Festo, quod navi forma tum sit similis. *Dalec.*

Frumenta multis, &c.] 'Frumenta,' inquit Theophrastus, 'prætenuibus ac multis radicibus nituntur, ideoque surculos non mittunt: legumina vero et ὀροβοειδῆ, ramosa, quia lignosa eorum radix.' *Idem.*

Erumpit a primo satu] Theophrastus Hist. VIII. 1. *Idem.*

Legumina quarto, vel cum tardissime septimo] Scribo, *vel cum tardissime quinto*, ex Varrone I. 45. et Theophr. VIII. 1. *Pint.* Legit etiam *quinto* Fulv. Ursin. ad Varr. p. 52.

Cæteris seminibus eadem pars et radicem et florem] Scribendum reor, *Cæterum leguminibus eadem pars, &c.* Theophrast. VIII. 2. 'At faba cæteraque legumina non eodem modo mittere consueverunt, sed eadem ex parte radicem fundunt et caulem.' *Pintian.*

Florem] Caulem et spicam. Festus 'floriferium' dictum vult, quod flores, nimirum spicæ, ferrentur ad sacrarium. *Dalec.*

Verno tempore fastigiantur] Scribo *fastiguntur*, non *fastigiantur*, ut sæpe admonui; sic enim semper in scriptis codicibus legitur, nec aliter a doctis enunciatur. *Pintian.*

In ferulaceum] Ut et erysimum. Theoph. *Dalec.*

Pro indiviso] Constant. legit, *tantum pro indiviso;* exponitque, 'sine divisione, in commune, communiter.' Quo genere loquendi usus est Cato c. 127. *Idem.*

Membranis] Membrana, ἐν ὑμένι. Theoph. Hist. I. 18. *Dalec.*

Panicum a paniculis dictum] Πηνίκη, τρίχος, κόμη, φόβη. Theoph. καλαμώδης ἀπόφυσις. Inde Panicula. *Scalig.*

Obba] Legendum hic et omnibus locis aliis, *Phoba*. Est autem φόβη, ut ait Theophr. Hist. VIII. 3. ἐν τοῖς κεγχρώδεσιν ἀπόφυσις καλαμώδης, *coma, sive jubatus culmus*. Ac quemadmodum χέδροπα omnia ferunt λόβον, id est, *siliquam*, sic omnia miliacei generis τὴν φόβην, id est, *jubam*. Dalec.

Sed nullum frumentum ponderosius] Nam Plinius milium quoque frumenti genus facit, ut ex quo tum panem rustica plebs conficeret, cum hodie in pulte sit ejus usus, in panificio raro. *Gelen.*

LX. enim pondo panis e medio reducunt] Scribendum reor non *reducunt*, sed *reddit*, ut infra hoc capite: 'Quod fere quaternis libris plus reddit panis quam aliud far.' *Pintian.*

Milium, &c.] *Prægrandibus culmis jubas vocat;* sic legend. Antea præcessit de panico, ubi lege, *cum longissima pedali offa*. Nihil aliud est 'panus' quam 'longa offa.' Hesych. τολύπαι. Vide Salmas. p. 127. a, b.

Terni sextarii] Id est, sex libræ. *Dalec.*

Qui ut spem sui fecit] Scribo *quæ*, non *qui*, ut referat spicam. Theophr. VIII. 2. 'Mox folliculo absoluta quarto aut quinto die florere tam tritici quam hordei incipit.' *Pintian.*

Hordea vero, &c.] De tritico et hordeo id Theophrast. *Dalec.*

Varro quater novenis diebus fruges absolvi tradit] Scribo, *quinquies novenis diebus*, hoc est 45. dieb. Varro I. 33. 'Quarto intervallo inter solstitium et caniculam plerique messem faciunt, quo frumentum dicitur XV. diebus esse in vaginis, XV. florere, XV. exarescere.' Vel lege, *Varro ter quindenis diebus, &c.* Pintian.

Absolvi tradit] Ex quo florere cœperunt. *Dalec.*

Fabæ in folia exeunt, ac deinde caulem emittunt nullis distinctum internodiis] Videtur supervacaneum esse verbum *nullis;* nam Theophr. VIII. 3. contradicit his verbis: 'Item caulis aliis geniculatus atque inanis, ut fabæ.' *Pintian.*

Nullis distinctum internodiis] Si exortum ramulorum spectes, ea tantum parte, qua prodeunt, geniculum revera conspicitur, id quod ait Theophrastus; si vero nodum vocamus articulum, qui omni ex parte caulem ambit, et internodia separat, in fabæ caule nullus est. Itaque quamvis geniculatus is sit, nullis tamen internodiis distinguitur. Quidam legunt, *multis distinctum.* Dalec.

Leguminum unicaulis faba sola, unus et lupinis, cæteris ramosus prætenui surculo] Cum sit non exigua differentia inter ramosum et surculosum; (ut monstrant verba, quæ statim ante præcesserunt; dixit enim, 'Reliqua legumina surculosa sunt. Ex his ramosa cicer, ervum, lens.') qua ratione consistet hæc sententia? *Cæteris ramosus prætenui surculo?* videntur enim verba inter se pugnare. Nimirum inverti debent, ut arbitror, dictiones, legendumque, *unus et lupinis prætenui surculo, cæteris ramosus.* Pintian. Theophrast. Hist. VIII. 2. *Idem.*

Frumentum et hordeum, &c.] Frumentum et hordeum enascitur, ternaque prodit, (ἀναφύεται,) unico folio: pisum, faba, cicer multis. Theoph. Mirum, auctorem de radice frumentaceorum et leguminum nihil prodere. Quod autem ait, *hordeum utrunque*, intellige distichon et polystichon; vel nudum, quod γυμνόκριθον vocant, et gluma sua vestitum. *Idem.*

Sesamæ et irioni sanguinea] Nusquam, quod sciam, Theophr. horum folia rubere, sed pinguia esse et amara scripsit. Irionis quidem est sanguineus caulis, sed non folium. *Id.*

Legumina diutius florent] Idem Hist. VIII. 2. *Idem.*

Frumenta, &c.] Pleraque omnia hæc quæ sequuntur, ex Theoph. Hist. VIII. 3. et 4. *Idem.*

Tunicæ frumento plures. Hordeum maxime nudum et alica, sed præcipue avena] Ex Theophrasto, unde hic locus acceptus est, manifestum fit, præpostero ordine legenda esse verba hæc: *Tunicæ frumento plures et alicæ, sed præcipue avenæ. Hordeum maxime nudum.* Theophrasti verba sunt VIII. 4. 'Ad hæc triticum tunicis contegitur multis, ordeum nudum consistit. Id enim omnium maxime caret tegumento. Tipha quoque et siligo et omnia hujusmodi multiplici folliculo includuntur, ac omnium, ut ita loquar, maxime avenam natura operuit.' Porro illud noscendum, in Græcis Theophrasti exemplaribus non *avenam* scriptum esse, ut Theodorus vertit, sed *crocum.* Pintian.

Hordeum maxime, &c.] Præsertim Gymnocrithon. Tipha, olyra (*arincam* dro utraque vertit Plinius), et omnia id genus multis folliculis leguntur, (πολύλοβα,) sed uno verbo inter reliqua plurimis querna. Theophrastus. *Dalec.*

Altior] Lævior, densior, lentior, frangi contumacior. Theophrastus. *Idem.*

Cum suis folliculis, &c.] Inde Persio Sat. v. 'scabiosum far' vocatur. *Idem.*

Far in, &c.] Cibus et triticea ptisana; molitum et deglubitum granum, ad pultes et hominum cibum idoneum, qualis ex farris grano decorticato in Italia vulgo paratur, vocaturque 'Farro.' *Idem.*

Tertium genus] Præter verum far et triticum. *Idem.*

Galliæ quoque suum, &c.] Ex olyra, sive siligine, ut et Ægyptus. Ea vero siligo Gallica, e qua brance, sive sandalum, crimni genus, fiebat, arinca fortassis est, memorata cap. 8. hujus libri. Arincam autem olyram esse auctor scribit infra XXII. 25. Brancen Galliæ rustici hodie *Blanche* vocant, Allobroges *Blancheen.* Sandalum quoque inter Italos, præsertim Hetruscos, veteris appellationis vestigia retinet, *Scandella.* Idem.

Verrius tradidit] *Varro,* non *Verrius,* vetus codex præfert. *Pintian.*

In quo principatum, &c.] Theophrasto ex iis, quæ in Græciam convehebantur, gravissimum Siculum fuit: eo tamen gravius Bœoticum, vel eo argumento, quod athletæ, cum vix in Bœotia tres semisextarios consumerent, Athenis plus quam quinque esitabant. Hist. VIII. 4. *Dalec.*

Mox Africa] Libycum vocat Theophr. et in spica brevi manere, calamumque tenuem emittere scribit. Idem auctor Thracium, Syrium, Alexandrinum memorat, nulla facta vel bonitatis mentione, vel ponderis. *Idem.*

Athletarum cum decreto] Ii cum Bœotici ternos semisextarios vix consumerent, Athenis facile quinos absumebant. *Idem.*

Græcia et Ponticum laudavit] Ponticum Theophrasto levissimum et durissimum est Hist. VIII. 4. et de Caus. IV. 10. *Idem.*

Siculi pondus] Vide Bud. de Asse lib. IV. *Idem.*

Ad grani pondus accedat] Aqua cum sale et fermento permista. *Idem.*

Occasione lucrandi vilissimum] Sic alii legunt. Ego vero legendum puto, non *vilissimum,* sed *inutilissimum;* nam et codex antiquus *utilissimum* habet: cui dictioni si adjungas præpositionem *in,* quæ paulo ante præcedit, parum ibi necessariam, locus erit recte castigatus. Confirmat hanc correctionem Plinius ipse XXIII. 1. his verbis: 'Inprimis igitur vinum marina aqua factum inutile est stomacho, nervis, vesicæ.' *Pintian.*

Galliæ et Hispaniæ] Zythum et Curmi intelligit. *Dalec.*

Trimestria invenit] Trimestria multa, et ubique, levia, parum fœcunda,

cum exoriuntur unicalama, et prorsus infirma. Theoph. *Dalec.*

Unicalamum præterea, nec usquam capax] Addendum puto verbum *ponderis*, indiligentia librarii, ni fallor, omissum, ut sit, *nec usquam capax ponderis*, ex Theophr. VIII. 4. his verbis: 'Tria vero permulta et ubique habentur. Levia hæc et parum fœcunda et unicalama sunt, atque in totum infirma.' *Pintian.*

Est et bimestre circa Thracium sinum] In scripto exemplari, non *Thracium sinum*, sed *Thracia fanum* habetur, ut scribendum putem, *Thraciæ Ænum;* Ænus enim celebris est urbs Thraciæ. Porro Theophrastus, unde Plinius hæc hausit, non in Æno, sed in Eubœa, nasci hoc genus tritici tradit, quod XL. die quam satum maturescat. Ejus verba sunt VIII. 4. 'Quibus et trimestrium genus annumerari par est, et bimestrium, et si quid intra pauciores dies valeat consummari: et in Eubœa genus quoddam intra quadraginta dies crassari perficique posse affirmant: idemque firmum esse ac ponderosum, nec modo trimestris leve; quam ob rem famulis id præberi inquiunt; etenim nec multum in hoc furfures esse volunt.' Quibus ex verbis liquet deesse in Plinio conjunctionem *et: est et bimestre et circa Thraciæ Ænon, quod quadragesimo die quam satum est maturescit.* Expendendum igitur an in Theophr. tam Græco quam Latino scribendum sit non *Eubœa*, sed *Æno*, ut Plinius et Theophrastus consentiant. *Idem.*

Columella] Lib. II. c. 9. *Dalec.*

Antiquissima] Theoph. Hist. VIII. 4. *Idem.*

Trimenon vocant] Hippocrates σητάνειον, quasi τητάνειον, τῆτες enim, ἐν τῷδε τῷ ἔτει ἐσπαρμένον, quod *hoc ipso anno*, id est, vere, *satum est.* Idem.

Ut singula spicas nostras æquent] Scribendum reor, *ut singula olivæ nucleos æquent*, ex Theophr. VIII. 4. 'Nam et Asiæ,' inquit, 'ultra Bactra quodam in loco adeo grande frumentum fieri tradunt, ut nucleos olivæ suæ æquiparent magnitudine grana singula.' *Pintian.*

Hordeum Indis sativum] Theoph. Causs. IV. 5. Strabo lib. XV. hordeum id silvestre Bosmoron vocat. *Dalec.*

Ex qua ptisunam, &c.] Ptissana oryzæ ea est, quæ in omnibus locis venalis prostat, et *riz* dicitur. *Dalec.*

Hordeum] Κρίθη ἀπὸ τοῦ διακριθῆναι vocatum, quod eo reperto, et in usum recepto, glandibus spretis, a brutis homines distincti sint. Hordeum siccatum, frixum, mola fractum, Græci κάγχρυν et καγχρύδιον vocant. Rhodig. II. 1. *Idem.*

Gladiatorum cognomine] Athletarum, histrionum, comœdorum nomine continentur gladiatores, arenarii, mirmillones, secutores, retiarii, pugiles, pancratiastæ, xystici, thymelici, pantomimi, palæstritæ. Alex. ab Alex. III. 9. Varro Samnites recenset inter gladiatores, qui cum scutis et pinnata galea pugnabant, sic nimirum dictos, ut censent Livius et Athenæus, quod a Samnitibus didicerint τὴν τοῦ θυρεοῦ χρῆσιν. Nusquam porro legitur Athenis, ubi Menander vixit, atque adeo nec in Peloponneso tota, nec in Hellade gladiatorum spectacula edita fuisse: quamobrem legendum hic quidam divinant, *et pistorum cognomine.* Galenus, libris κατὰ γένη, scripsit quidem Pergami, quæ fuit ejus patria, gladiatores a Pontificibus exhibitos, qui percussi vulneratique fuissent, traditos sibi, ut curaret; sed id longe a Menandri sæculo. Chiffletius legendum putat *caligatorum*, id est, gregariorum militum, quod illis, si quid peccassent, ignominiæ caussa, pro tritico daretur hordeum. Festo 'hordearium æs,' quod equiti Romano dabatur, pro hordeo, subaudi 'emendo,' quo equum aleret. Fuerunt et gladiatores Equites, Galeno, tertio κατὰ γένη, ἱππεῖς, Lipsio in Saturnalibus Anda-

batæ. Illis etiam ex publico dabatur hordeum, quo nutrirent equum, unde fortassis dicti sunt *hordearii*, quamvis Plinius de hominum cibatu videatur magis loqui quam jumentorum. Ea tamen petulanti voce de dominis dictum est, quod equis conveniebat. Quid si legas, *et equitum cognomine, qui hordearii vocabantur.* Fuerunt enim Romæ Equites gladiatoribus antiquiores, et statim ab initiis conditæ Romæ Trossuli. *Dalec.*

Polentam] Τὰ ἄλφιτα, alii τὴν μάζαν. *Idem.*

Pluribus fit hæc modis] Curiosam illam hordei præparandi rationem ex Pherecrate recitat Eustathius his verbis: τὰς κριθὰς δεῖ πτίσσειν, *tundere, pinsere;* φρύγειν, *torrere;* ἀποβράττειν, *in cerniculo cribrare, aut corbe;* ἀνεῖν, *aqua rursum aspergere;* ἀλέσαι, *molere;* μάξαι, *manu subigere;* παραθεῖναι, *edendam apponere.* Vide infra XXII. 25. *Idem.*

Virentibus, &c.] Nam ita melior polenta fit, ultimo hoc capite. *Idem.*

Purgant] A pulvere, lapillis, et id genus reliquis sordibus. *Idem.*

Ptisanæ inde] Πτισσάνην Athenæus lib. x. dictam vult ἀπὸ τοῦ πτίσσειν καὶ ἀνεῖν, *a tundendo et madefaciendo.* De ptissana idem auctor hunc gryphum recitat: κριθῆς ἀφλοίου ὀργάσας χυλὸν πίε, *Hordei decorticati et tusi cremorem bibe.* Idem.

Cui sunt bini anguli] Ex hordeo disticho, cui sunt bini ordines, ut mox loquetur, et versus. *Idem.*

Glabrum] Γυμνόκριτον Græci. *Idem.*

Tragum] Tragos nunc fruges est, halicæ similis Dioscoridi; vulgo *Blé Turquet;* nunc olyræ ptissana Galeno de Alimentis; nunc zeæ ptissana, id est, halica Galeno comment. librorum de ratione victus in acutis: 'Ptissanam,' inquit, 'recte præferunt frumentaceis eduliis, pani, chondro, et zeæ, ex qua fit Tragos.' Hic Tragos ptissana est triticea. Cassianus in Geoponicis III. 13. Tragum conficit ex Alexandrino frumento et olyra. *Idem.*

Amylum] Diosc. II. 93. *Idem.*

Sed optimum, &c.] Alii putant id ad siliginem referendum, alii ad triticum. *Idem.*

Proximum e trimestri quodam minime ponderoso tritico] Scribo, *proximum trimestri quod e minime ponderoso tritico,* ex scripta lectione; ut sit sensus, primas tribui amylo, quod fit ex trimestri; dixit enim paulo ante, 'Amylum vero ex omni tritico ac siligine, sed optimum ex trimestri. Secundas vero a trimestri tribui amylo, quod fiat e tritico minime ponderoso.' Ita ut misceatur pariter emollitum prinsquam acescat. *Pintian.*

Linteo aut sportis siccatum tegulæ infunditur illitæ fermento] Scribendum diversa distinctione et lectione, *ita ut misceatur pariter. Emollitum priusquam arescat, linteoque aut sportis siccatum, tegulæ infunditur.* Nec *siccatum* videtur legendum, sed *colutum,* ex Dioscoride lib. II. ex cujus verbis apparet locum hunc ambustum esse, complura in eo desiderari verba. *Idem.*

Et Catoni dictum. Apud nos, &c.] Significat autem Amylum, tametsi rem exoticam, tamen jam tum ætate Catonis Romæ fuisse notum. *Gelen.*

Binos ordines habent] Distichi hordei. Theophrast. Hist. VIII. 4. de hoc paulo ante. *Dalec.*

Quædam, &c.] Polystichi. Cantherium Columella vocat II. 9. *Idem.*

Ultimo ad polentam et contra tempestates candido maxima infirmitas] Lego, *ultimo ad polentam, et contra tempestates quam candido major firmitas.* Theophr. VIII. 4. 'Et hordeorum ipsorum aliud rotundius minusque, aliud oblongius majusque, atque in spica rarius. Item aliud candidum, aliud accedens ad purpuram, quod et farinam reddere copiosius creditur, et contra hiemem et flatus, et in totum

contra cœli mutationes, candido validius esse videtur.' *Pintian.*

Palea ex optimis] Palea ex tritico suavior, quam ex hordeo, quia mollior et magis succulenta. Theophrast. Hist. VIII. 4. *Dalec.*

Hordeum] *Hordeum sacculo* legit Turnebus Advers. I. 24. quod non cibariis, ut triticum, sed loculis seratur, et foris vendatur. Alii legunt *seculo*, quia φιλόζωος, id est, alendis pascendisque animalibus gratum. Columel. II. 9. hordeum altero sulco seminari tradit. Ex illo auctore videtur hæc linea transcripta. *Sarculo*, interpretor, terra levissime mota et tantum suspensa, ut fit sarriendo. *Id.*

CAP. VIII. *Non omnia frumenti genera ubique nasci, et de reliquis in Oriente generibus.*

In Hispaniæ Carthagine] Ea est Carthaginiensium colonia, ab aliquibus nova; ab aliis 'spartaria' cognominata. *Gelen.*

Far] Hæc peritiores sic distinguunt: triticum mutica spica est; adoreum sive far, aristata, apud Verrium in voce 'restibilis.' Tritici genera tria Columellæ: robus, ponderosioris ac nitidioris grani; siligo hiberna, sive sementiva; et siligo trimestris. Farris autem quatuor genera: clusinum grano nitido et candido; venuculum rutilum; venuculum candidum; utrunque ponderosius clusino; et omnia hæc tria hiberna; adoreum trimestre, sive alicastrum. *Dalec.*

Adoreum] Adde et hæc, si libet, hic quæ supra diximus ad c. 3. hujus libri, de adorea. Adoream veteres appellarunt omnes fructus, omnem proventum ex agris. Sulpitius apud Varronem: 'plebei rura largiuntur, adoream.' Plaut. in Amphit. 'Qui præda, atque agro, adoreaque affecit populares suos.' Ex eodem Varrone Nonius, adoreum dictum ab eo putat: quod cibi ora, id est, principium sit far; dixerat autem paulo ante far adoreum esse. *Idem.*

Arinca Galliarum] Olyra Homeri sequenti altero ab hoc capite. Olyra Gallica infra XXII. 25. *Idem.*

Similagineni] Sive similam, κρίμνον, vulgo *simoule*, ptissanæ genus, semidalum Græcorum. *Idem.*

Homerus] Iliad. B. τέκε δὲ ζείδωρος ἄρουρα, alma tellus: alii, quod ait Plinius, exponunt βιοδώραν καὶ φερέσβιον. Nonnus in Dionysiacis τὸ ὕδωρ appellavit ζείδωρον, aquam vivificam. Sic Venerem et Empedocles vocavit. Plutarchus in Amatorio. Johannes Grammaticus terram sic dictam putavit παρὰ τὸ ζεῖσθαι καὶ θερμαίνεσθαι ὑπὸ τοῦ ἡλίου. Rhod. XV. 18. *Idem.*

Priore crassius] Quod ex tritico fit et siligine, sed optimum ex trimestri. Supra c. 7. hujus libri. *Idem.*

In adoreæ donis] Quartariis aut heminis farris. Supra cap. 3. hujus libri. *Idem.*

Pulte autem, non pane] Vide Val. Max. lib. III. cap. de Instit. Antiq. Fiebat autem puls ex æquis partibus farinæ, frumenti, et fabarum aut hordei. Alex. ab Alex. III. 11. 'Pultiphagos' ideo Romanos Plaut. vocat in Mostell. 'Non enim hæc pultiphagus opifex opera fecit barbarus.' Idem in Prologo Pœnuli: 'Carchedonius vocatur hæc Comœdia: Latine, Plauti pultiphagonidis Patruus.' Pultem Varro vel a Græco πολτὸς ducit, vel a sono quem edit cum aqua ferventi insipitur, id est, inspergitur, ut apud Pomponium in Atellana: 'Facite ut ignis fervat, ligna insipite, far concidite.' Cum ita sonat, bilbire amphoram Nævius dixit: παφλάζειν. Eupolis apud Athenæum: λοπὰς παφλάζει βαρβάρῳ λαλήματι. *Scalig.* Juvenal. Sat. XI. 'pultes Coram aliis dictem puero, sed in aure placentas.' Martialis: 'Imbue plebeias Clusinis pultibus ollas, Ut satur in vacuis dulcia vina bibas.' Juvenal. Sat. XIV. 'sed magnis fratribus horum, A scrobe vel sulco redeuntibus

altera cœna Amplior, et grandes fumabant pultibus ollæ.' Apud Plaut. locis supra citatis Scaliger, vir, ob acumen ingenii perspicacissimi, non sine honore laudandus, 'pultiphagum' et 'pultiphagonidem' Pœnum interpretatur. Pultis enim avidissimam eam gentem fuisse argumento est puls Pœnica, cujus conficiendæ rationem Cato docet c. 85. Quod vero pertinet ad Martial. distichon, mustum missum in ollas imbutas farris pulte veluti conditur, ad bonitatem proficit, et ideo commendatur. Theoph. certe de Odorib. scribit, demissis in dolia farris offis vinum domari, mollescere, et cum saporis gratia mitescere. Turneb. xxv. 28. *Dalec.*

Pulmentaria, &c.] Quæ paupereculæ olim pulmentaria conficiebant, pulmentariæ, mictyrides vocabantur. Lucil. Sat. xx. 'Pulmentaria utentibus, aut aliquod genus herbas, et jus Mænarum, bene se habet, Mictyris, hoc est meri.' Etymon hujus vocis ἀπὸ τοῦ μιγνύναι fortassis ducitur. *Idem.*

Pulte fitilla] Erit, ὁ ἀθὴρ, nempe στάχυος τὸ ἀκρόν: Galeno τὸ τῆς κριθῆς ὀξὺ, acus. Inde ἀθάρα, vel ἀθήρα, puls fritilla. *Scalig.* Quidam a frigendo dictam volunt, ut sit fritilla puls, ea quæ paratur a farina fricta. Apud Fabium Pictorem 'olla fritilis,' in qua sal torreatur. Nonius in Sal. *Dalec.*

Meminorumque] Sequanorum: alii, Avernorum. In Sequanorum agro Siligo certe frequentissima est, quam ab incolis *Blé blanc* appellari diximus: apud Allobrogas *Blancheen* ob candorem, vel quasi Brancen: supra c. 7. hujus libri. *Idem.*

CAP. IX. *De pistoriis, et molitura, et farina.*

Siligine, &c.] Siligine, frumento; vel etiamnum, si libet, castrata farina. *Idem.*

Cretacea] Vel quæ in agro cretoso nata est, vel cui creta Campana admixta est candoris conciliandi gratia, sicut in alica fiebat. De qua confectura infra capite 11. hujus libri. *Idem.*

Gallicæ] E Gallica siligine, quam arincam et brancem vocant. *Idem.*

CAP. X. *De similagine, siligine, et aliis generibus, et de pistura.*

Similago ex, &c.] Σεμίδαλις Græce, vulgo *simoule.* Idem.

Appellant in tritico, &c.] Non meminit Plinius superiori capite, de siligine pollen se dixisse. Vide Bud. de Asse lib. v. *Idem.*

Hoc ærariæ officinæ, &c.] Quæ farina cum argilla mixta operum suorum formas effingunt. *Idem.*

Tritici] Similago, sub. nam ex aliis frugibus, farre et siligine, fieri ostendit, quod ait capitis principio, ex tritico fieri laudatissimam. *Idem.*

Homero] Iliad. E. παρὰ δέ σφιν ἑκάστῳ δίζυγες ἵπποι Ἑστᾶσι, κρῖ λευκὸν ἐρεπτόμενοι, καὶ ὀλύρας. Andromache tamen Iliad. Θ. equis Hectoris triticum offert, non olyram. *Idem.*

Far sine arista est] In Ægypto, non alibi. In Italia triticum muticum est, far aristas habet. *Idem.*

Exceptitia] *Exceptitiam* vocat a reliquo genere siliginis exceptam, id est, sejunctam, et separatam, ideo quod aristis careat. Aliæ namque siliginis species illa dempta aristis spicam horridam gerunt. *Idem.*

Oryza] Ptisana oryzæ similis. *Id.*

In Byzacio Africæ, &c.] Ob eam Africæ fertilitatem imperatores Romani, qui ei provinciæ præfuerant, aut in ea res gesserant, Africam signabant capite obvoluto pelle elephanti capiti detracta cum promuscide, adjecta spica et subdito aratro, cum cultro. Ursinus 38. *Idem.*

Procurator ejus ex] Procurator Cæsaris, Dioni lib. xvii. Ὁ τὰ αὐτοκρατορικὰ χρήματα διοικῶν, ex equestri origine deligebatur, quod Tacitus in vita Agricolæ monstrat. Ejus offi-

cium fuit vectigalia colligere ; fisci jura tueri, eaque persequi judicio, cum privatis æquo, in provinciis. Idem munus fuit in urbe Præfecti ærarii. Fuit et procurator rei privatæ, sive patrimonii imperatoris. De quo Capitolinus in Macrino, Brisson. III. 18. 19. 20. *Idem.*

Leontini Siciliæ campi] Ea soli fertilitas Siculos ad omne deliciarum genus sic effudit, ut omnibus voluptatum generibus præter modum addicti forent ac dissoluti. Hinc Platoni 'Siculæ mensæ,' ut et 'Italicæ' et 'Thessalæ,' lautissimæ et maxime opiparæ, quemadmodum et 'Asianæ.' Macrob. Saturnal. VII. Modum eum servat, qui sui potens est, et in mensa Sicula, vel Asiana. Brod. v. 33. *Idem.*

Ægyptus] Inde proverbium: 'Harenas Libyæ non curat Ægyptus.' Antiphilus: Καρποῖς οὐ σταδίοισιν ἐρίζομεν, οὐδὲ γὰρ αὖλαξ Αἰγύπτου Λιβύης ψάμμου ἐπιστρέφεται. Rhod. XXIX. 21. *Idem.*

Sesama] Theophrast. Hist. VIII. 5. *Idem.*

Irionem] Plinius hoc non satis distinguit. Irio Latinorum, Græcorum est Erysimum fruges, pingui grano, ut sesamæ, Theophrasto: Erysimum vero herba, planta, quam a Gallis Velarum dici scribit lib. XXII. cap. ult. Unde etiam hic *Irionem*, non *Trionum*, legendum esse, contra Turnebi opinionem, qui ex manuscripto id et Theoph. de Odoribus probare contendit, manifestum est. Idem enim cum sesamo esse, nusquam Theophrast. scripsit, sed sesamæ similem esse et pinguiusculum Hist. VIII. 7. *Idem.*

Ejusdem naturæ] Theoph. Hist. VIII. 1. et 7. *Idem.*

Nullum animal, &c.] Theophrastus id quidem vulgo narrari tradit, sed sibi non constare. *Idem.*

Fistula serrata] Cato c. 10. in instrumento rustico fistulam ferrariam memorat, et pilum ferrarium, quod adnotavit Turnebus Advers. VII. 22. *Id.*

Intus] In mortario, in pila. *Idem.*

Ruido] Ferrum non habente, aspero, impolito. 'Panis ruidus' Plauto, crustosus, non satis coctus. Vide apud Apuleium Asini lib. IX. elegantem descriptionem pistrini, et servorum, atque adeo jumentorum pistoriorum. *Idem.*

Postea evalli, deinde, &c.] Sic paulo post iterum eodem verbo utitur Plinius: 'Et ipsa autem,' inquit, 'quæ evalluntur, variam pisturarum rationem habent.' Acus vocatur, cum per se pinsitur spica. *Evalli* frumentum intelligo, dum repurgatur modo, non etiam frangitur. Id Basilienses molitores vernacula sua lingua *Renlen* dicunt: quomodo alii vocent, nescio. *Gelen.* *Postea evalli*] *Evalli*, vel, ut alii legunt, *evallari*, vallo suo ejici, ac excludi, deglubi, gluma corticeque suo spoliari. *Dalec.*

Et ipsa autem quæ evalluntur] Quædam exemplaria *evaluantur* agnoscunt, non *evalluntur:* scribendum videtur *evannantur*, hoc est, vannis purgantur. M. Varro I. 52. 'Ita fit ut quod levissimum est in eo, atque appellatur acus, evannetur foras extra aream, ac frumentum, quod est ponderosum, purum veniat ad corbem.' Suffragatur et Nonius Marcellus. Nihilominus diligentiore locus hic censura indiget; nam videri potest aliud esse 'evalli,' aliud 'evannari.' Evalluntur enim frumenta cum spirante vento purgantur in arca; 'vallis' enim aut ventilabris, eodem Varrone teste, cum ventus spirat, frumentum subjactatur a terra, purgaturque; 'vannis' autem, cum aura omnis silet. Columella II. 21. 'Ipsæ autem spicæ melius fustibus tunduntur, vannisque expurgantur,' et mox paulum: 'At si compluribus diebus undique silebit aura, vannis expurgentur, ne post nimiam ventorum segnitiem vasta tempestas irritum faciat totius anni labo-

rem.' Discordare itaque videntur M. Varro et Columella. *Pintian.*

Acus] Inde 'far acerosum' Lucilio Sat. lib. xx. 'Vivere quæ Gallam, ac rugas conducere ventris, Farre aceroso, oleo decumano, pane coëgit Cumano.' Aurum non acere, sed palea citissime ardescere auctor scribit xxxiii. 3. *Dalec.*

Per se] A calamo, stipula, stramento decisa et separata. Acus continet glumam, aristam, et spicæ scapum. *Idem.*

Aurificum] Infra xxxiii. 3. 'Præterea,' inquit, de auro loquens, 'mirum, prunæ violentissimæ igni indomitum, palea citissime ardescere.' *Idem.*

Appludam vocant] Sic et tritici furfures Plautus vocavit in Astraba. Gellius xi. 7. *Idem.*

Equino lacte vel sanguine] Virgil. 'Et lac concretum cum sanguine potat equino.' Martialis: 'Venit et epoto Sarmata potus equo.' Sidonius: 'Aut ad Caucasigenas Alanos, aut ad equimulgos Gelonos.' Brod. v. 31. *Idem.*

Cap. xi. *De fermentis: et panis faciendi ratio, et genera, et quando primum pistores Romæ: et de cribris, et alica.*

Ad fermenta usus] Perlepide Plautus in Casina, de muliere quæ ira et indignatione exardescebat: 'Nunc in fermento tota est, ita turget mihi. Stal. Ædepol ego illam mediam diruptam velim.' Sufflatum militem eadem significatione ait in Bacchidibus: 'Par. Sufflatus ille huc veniet. Pist. dirnptum velim.' *Idem.*

Minutis et optimis] Lego, *et opimis*, a farina nondum omnino secretis, et ea velut adhuc pinguibus. *Idem.*

E musto albo triduo maturato subactis ac sole siccatis] Vetus exemplar non *maturato* legit, sed *macerato*; ut legendum putem: *e musto albo triduo maceratis, subactis, ac sole siccatis.* Pintian.

Cum similagine seminis] Ejus frumenti, e quo panis conficitur, vel zeæ, quam semen peculiari nomine vocant. Supra cap. 8. proximo, et mox eod. hoc capite. *Dalec.*

Erviliæ aut cicerculæ farina ei præfermentabatur] Hoc est, erviliæ aut cicerculæ farina fermentum ei præparabatur. *Gelen.*

Panis ipsius varia genera] Athenæo Messapii πανίαν πλησμονὴν vocaverunt, πάνια πλήσματα, et πανὸν ἄρτον. Olim *panus*, glomus Festo, in sacris crustulum, Græcis τολύπη, qualia memorat Clemens Alexandrinus in Protreptico, σησαμὰς, πυραμίδην, πόπανα, πολυόμφαλα. *Scaliger.*

A coquendi ratione] Coquitur nunc in cribano, sive clibano, vulgo *tartiere*, unde cribanites, vel clibanites, Latinis sub testu: nunc in furno, τῷ ἰπνῷ, unde furnaceus, ἰπνίτης, qui et καμινίτης Diphilo apud Athen. Clibanus furnaculus est ferreus, æneusve, aut testaceus, in quo pruna subjecta, vel superne congesta, panificium coquitur. Artopta Varroni apud Nonium. Cocula, testa sub qua in foco calfacto panis coquitur, cinere et prunis superjectis. Cineritium, τεφρίτην, eum panem quidam vocant. Est et panis escharites, craticulæ similis, vulgo *escalete ou gaufre*, et obelias, veluti τοῖς ὀβέλοις, veruculis, virgatus, vulgo *oblies*, quorum Plinius non meminit. Sub cocula coctum panem auctor Moreti describit his duobus versibus: 'Infert inde foco (Scybale mundaverat aptum Ante locum) testisque tegens superaggerat igneis.' Alii 'testa,' vel 'testuque.' *Dalec.*

Butyro vero, &c.] Olei, et, ut ait Cato, unguinis loco. *Idem.*

Tractæ] Placentæ pars ima, et veluti fundamentum, *solum* dicitur, Græcis τὸ καπύριον. quæ vero solo imponuntur, vel e farina, vel ex alia quavis materia ficta, *tracta* vocant. τρακταΐζειν, massam pinsendo et subigendo manibus agitare, et trahere, ut ea

tractatione melius fermentetur, ac concorporetur rerum miscellanea varietas. *Dalec.*

Pistores Romæ] Pistor a pinsendo. Pinsere ἀπὸ τοῦ πτίσσειν, eliso *t*, ut in πτέρνῃ, *perna*; πτενὸς Æolice, *penna*. Idem.

Ipsi panem faciebant, &c.] Haud multis annis post imperium conditum. Alex. ab Alex. III. 11. *Idem.*

Mulierumque id opus erat] Pistrices ejusmodi fœminas vocabant. Lucilius apud Festum: 'Pistricem validam, si nummi suppeditabunt, Addas empleuron, mamphulas quæ sciat omnes.' Mamphula, panis Syriacus lautissimus. Varro ἐν ταφῇ Μενίππου: 'Nec pistorem ullum nossent, nisi eum qui in pistrino pinseret farinam.' Idem de Vita P. R. lib. I. 'Nec pistoris nomen erat, nisi ejus qui ruri far pinsebat, nominati ab eo quod pinseret.' Nonius. *Idem.*

Artoptam Plautus, &c.] Locus Plauti citatus a Plinio est in Aulularia: 'Ego hinc artoptam ex proximo utendam puto.' Quidam ineptissime panificam mulierem *Artoptam* exponunt. *Artopta* vas fuit, in quo panis tostus, sive Artopticus coquebatur. Hoc autem vas cum in Quiritium ædibus esset, argumentum est ipsos sibi panem coxisse. Panis certe a ratione diversa coquendi, tria genera fuerunt Athenæo, furnaceus, clibanites sive testaceus, artopticus. *Idem.*

Nec dilui aut madere, &c.] Nec opus aqua habet, qua diluatur, ut facilior culturæ sit, cum bibula, pulverea, fistulosa, colono pareat, et aratro. *Idem.*

Campus Campanus] Stellatem vocat Livius lib. IX. *Idem.*

Quæ Laboriæ vocantur] Quoniam Capuam Romani bis evertissent, ad vitandam ejus nominis invidiam, Campani Leborinos vocari se maluerunt. Falluntur qui putant 'Laborias' dictas, quod in eo agro colendo cum fructu labor impendatur. *Idem.*

Phlegræum] Phlegræum vocant ἀπὸ τοῦ φλέγειν, quod toto illo tractu passim ignis emicet, scaturiant calidi fontes, sulphur conficiatur, tanquam accenso sub terris sulphure deflagret ea regio. Illic pugnasse cum gigantibus Herculem narrant, gente fera, et in peregrinos sævissima, ac inter præliandum tonuisse crebro, jactaque de cœlo fulmina, unde fabulæ occasio. Alii id gestum ad Pallenen Thraciæ, quæ et Phlegra vocata est, malunt. Rhod. XXX. 38. *Idem.*

Finiuntur Laboriæ via] Vetustissima Capuanorum monumenta agrum Laborinum a Capua usque Aversam protendi scribunt. Ejus pars est ager, quem incolæ vocant, *le Mazzonirosso*. Idem.

Alica fit e zea] Supra c. 8. hujus libri, et infra XXII. 25. *Idem.*

Nam lapidis duritia conteritur] *Vel lapidis duritia*, in Vet. exemplari, et verbum *Conteritur* cum majore litera scriptum, initium præstat sequentibus; et pro verbo quod sequitur, *nobilius*, *mobili* præfert antiquum exemplar. *Pintian.*

Minimum ac secundarium] Quod præstantissimum. *Dalec.*

Grandissimum vero, &c.] Cassius III. 7. *Idem.*

Adjecitque causam afferendi] Si verbum *afferendi* Plinianum est, quod dubito, magis est ut legatur *auferendi*. Pintian.

Fitque dimidia nudi mensura] Dimidio major, quam si prorsus nudatum esset. *Dalec.*

Farinario, &c.] Lepide Plautus in Pseud. in lentos et tardius ambulantes: 'Nam iste quidem gradus succretus est cribro pollinario, Nisi cum pedicis condidicistis sic oggrassari gradu.' *Idem.*

Fit granum] Graneæ triticeæ confectionem docet Cato c. 86. Sic au-

tem vocat ptisanam triticeam, pultemve ex ea paratam. *Idem.*

Cap. xii. *De leguminibus.*

De leguminibus] Theoph. Hist. viii. 6. et 7. Colnmel. ii. 7. *Idem.*

Honos fabæ] Vide infra xxii. 25. et Theopb. Caus. ii. 18. et Columel. ii. 10. et Cassium ii. 33. *Idem.*

Lomentum] Vide quæ adnotata sunt infra l. xxii. ad c. 25. medium, verbis illis: 'Lomento quoque,' &c. *Id.*

Frumento etiam miscetur] Etiam hodie Alpini Allobroges miscere solent. *Idem.*

Quin et prisco ritu, &c.] Carnæ Deæ, Jani uxori, quæ vitalibus humanis præesse credebatur, in Cœlio monte, fabaria pulte et larido, quoniam iis rebus vis corporis maxime conservatur, a P. Rom. Calendis Juniis (quas 'fabarias' vocabant) sacrificabatur. Sunt autem eo tempore fabæ adultæ, et ideo adhibebantur. Sacrum id primus instituit Junius Brutus Tarquinio pulso. Macrob. Saturn. i. 12. Nonius in dictione Macto. Rhod. ix. 8. Alex. ab Alex. ii. 22. *Idem.*

In sacro est] Cato c. 134. in sacro porcæ præcidaneæ far, triticum, hordeum, fabam, semen rapicium adhibet. In Vinalibus pollucebantur suffimenta ex faba, milioque molito, et mulso consperso. *Idem.*

Pythagorica sententia] Fabæ nomine a Pythagora quidam intellectum *ovum* putant, quod in eo sit ἡ τῶν ζώων κύησις, *animalium fœtura*, ac inde dictum κύαμον. Par scelus Pythagoras esse dicebat ἐσθίειν κυάμους κεφαλάς τε τοκήων. Rhod. xxvii. 17. Gellius iv. 11. Cato 134. *Idem.*

Parentando utique] In Lemuribus, quæ Maio per trinoctium fiebant, fabam nigram lotis manibus pedibusque nudis, per ora versantes, ære tinniente, post terga rejiciebant. Lemures domo se ejicere clamantes, et ut abirent novies orantes, expiari sic Manes arbitrati. In parentalibus faba vescebantur; in pervigiliis cicere; pro ferali cœna nudo silici sepulchrorum offam ex lente imponebant cum inferias solverent. Alex. ab Alex. ii. 12. Non licebat Flamini Diali fabam aut tangere, aut nominare, quia in ejus flore apparent lugubres literæ. Festus. *Idem.*

E frugibus referre, &c.] Cum severant segetes, quoniam inauspicatum erat domo exportasse ut non amplius redituras, sementi statim facta, auspicii caussa fabam statim domum referebant pro frugibus; quod perinde erat, ac si domum eas retulissent: sic ominantes domum reversuras, nec in agro semper mansuras. Inde fabam 'referinam' vocabant. Turn. Advers. xiii. 25. qui et hic *referiva* reponit. Quod si admittimus, legendum potius *referinam* quam *referivam* putat Constantinus. Ælius quidem cum dubitat apud Festum, an a refringendo vocabulum hoc trahatur, *refrina* videtur legisse. Sed recte Festus *refriva* quasi 'referiva' et 'refertitia,' ut conditivus, condititius. Vide Scalig. in eum locum. *Idem.*

Virgilius] Georg. lib. i. 'Vere satis satio.' Seneca Epist. 87. 'An eo tempore (vere) ista ponenda sint, et an utrinsque (fabæ et medicæ) verna sit satio, hinc æstimes licet. Junius mensis est, quo tibi scribo, item proclivis in Julium. Eodem die vidi fabam metentes et fabam serentes.' *Idem.*

Nec genicula habet molli calamo] *Octona genicula habent, sed molli calamo*, in codice antiquo. *Pintian.*

Simile caput papaveri, &c.] Caput simile vesparum rotundo favo; flos duplo major quam papaveris, colore omnino roseo. Theophr. In medio cujusque fabæ amarum quidpiam et viride est, contortum, e quo faba sata caulis prodit, laudatum Dioscoridi,

Galeno, Celso ad oculorum et aurium dolores, non autem faba tota amara. *Dalec.*

Cruda et omnino decocta] In Codice antiquo, *cruda et omni modo cocta.* Pintian.

Æquanimitatem fieri vescentibus ea] Hinc Rhod. XXIII. 22. 'lentos' dictos vult patientes, 'lenes,' minime iracundos, quamvis et pigros, incuriosos, segnes, sic etiam vocent. *Dalec.*

Salsilagine] Nitrosam naturam vocant medici: τῇ ἅλμῃ Theophr. Hist. VIII. 6. *Idem.*

Differentiæ plures] Plinius hoc inconsiderate. Cicerum tria genera. Arietinum, nigrum, Hetruriæ frequentissimum; in quo genere nullum candidum est; orobiæon, columbinum Plinio: malim orobinum, aut ervinum, colore, non magnitudine, orobi, sicut urinarum ὀροβοειδῆ ὑπόστασιν dixit Hippocrates, in cujus specie nullum album est; tertium ἀνὰ μέσον, colore inter nigrum et orobiæon medio. Præter hæc omnia et album dulcissimum, inquit Theophr. ἐπὶ πᾶσι· quæ voces Plinium fefellerunt, putantem significari, in omnibus generibus album reperiri, cum significent potius, præter omnia genera memorata candida inveniri. Orobiæon Columella II. 10. 'Puniceum' vocat, non, ut vulgo legitur, 'Punicum.' *Idem.*

Est et cicercula] Inepte Plinius deceptus nominis Latini similitudine cicerculam, λαθύροις, ciceribus adnumeravit. *Idem.*

Quod ervo simillimum] 'Ὀροβίαν et ὀροβιαῖον Græci vocant. Hoc Ciceris genus Galen. lib. VI. Simpl. et reliqui medici, acre, calidum, et amarum esse tradunt; sed arietinum cæteris διουρητικώτερον εἶναι. *Idem.*

Siliquæ rotundæ ciceri, &c.] *Siliquæ rotundæ ciceri, cæteris leguminum longæ, et ad figuram seminis latæ: piso Cylindratæ: passiolorum cum ipsis manduntur granis. Passiolus,* λοβός. Vide Salmas. p. 1029. a, b.

De rapis] Rapa Varroni de Ling. Lat. lib. IV. quasi *ruapa*, quod e terra ruantur. Verisimilius etymon a Græco ῥάπυς, Athenæo lib. IX. *Dalec.*

CAP. XIII. *De rapis, et napis Amiterninis.*

Rapaciorum] Rapiciorum, sub. cauliculorum; de quibus Cato c. 35. ut a lana lanicium, sic a rapa rapicium. Alii raporum folia exponunt. Asparagos raporum mandi etiam scripsit Dioscorides. *Idem.*

Sinapis acrimonia domita] De conditura illorum vide Columellam XII. 54. Muria condiri tradit Dioscorides. *Idem.*

Neque aliud in cibis tingi decet] Legendum reor *pingi,* non *tingi,* quia præcessit paulo ante, 'etiam coloribus picta.' *Pintian.*

Genera eorum, &c.] Theoph. Hist. VIII. 4. *Dalec.*

In latitudinem] Tale rapi genus, cujus radix oblonga, radiculam nostram imitatur. Itali hodie colunt in hortis. *Idem.*

Tertiam speciem silvestrem appellavere, in longitudinem radice procurrente, raphani similitudine, et folio anguloso scabroque, succo acri, qui circa messem exceptus, oculos purget, medeaturque caligini admixto lacte mulierum] Lapsus hic est Plinii nostri haud dubius, sed memoriæ, ob idque venia dignus; nam quod Theophrastus VII. 6. et Dioscorides lib. II. tribuunt lactucæ silvestri, Plinius rapo silvestri tribuit. Erroris causa fuit, quod de utroque Theophrastus pariter disserit: a quo frequenter in hac plantarum commentatione mutuo accipit Plinius. Ejus verba sunt: 'Rapa vel radice longa et modo raphani brevique caule consistit. Lactuca folio brevior quam sativa est, idque consummatum aculeatur et caule modo breviore perficitur. Succum acrem ac medicatum habet: nascitur inter

arva: liquatur per messem tritici, et purgare aquam intercutem dicitur, et caliginem arcere ab oculis et argemam auferre cum lacte mulieris.' *Pintian.*

Grandiora] In radicem alimentum verti. Theoph. *Dalec.*

In folia exeunt] In caulem. Theoph. *Idem.*

Napi, &c.] Columella II. 10. *Idem.*

Satus utrique generi justus] In locis riguis Columella seri jubet a solstitio: siccis vero ultima parte mensis Augusti, vel prima Septembris. *Id.*

Inter duorum numinum dies festos] Scribendum reor *intra*, non *inter*; sequitur enim non multo post, 'intra prædictum temporis spatium.' *Pintian.*

Neptuni atque Vulcani] Februarius mensis Neptuno sacer, September Vulcano. Vulcanalia quidem sub Augusti finem celebrari solita volunt. *Dalec.*

Quota luna procedente hieme] Sic legunt alii; sed sincerior et veræ propior lectio *præcedente*, quam *procedente*; nam saturus plantam præterita observat potius quam futura, quæ sunt auctore Isocrate incerta. *Pintian.*

Totidem luminum die] *Numinum* lego, non *luminum*; nam statim ante dixit, 'intra duorum numinum dies festos.' *Idem.*

Cap. XIV. *De lupino.*

De lupino] Theoph. Hist. lib. VIII. cap. ult. Colum. II. 10. *Dalec.*

Lupino est usus proximus, &c.] Leg. *Lupinorum usus promiscue cum sit et homini et quadrupedum generi ungulas habenti communis, remedium ejus ne metentes, &c.* Salmas. pag. 460. b.

Et homini] Præsertim Cynicis olim, de quibus Horatius, 'quid distent æra lupinis.' Legumen enim id in pera semper gestare solebant: unde Aristoteles: Οὐκ ἀηδῶς γὰρ Κράτης, οὐκ οἶδα, φησὶν, πήρα δύναμιν ἠλίκην ἔχει, θέρμων τε χοῖνιξ. Turneb. XXV. 29. *Dalec.*

Ne metentes fugiat, &c.] Theoph. Hist. IX. 10. Servius: 'Nonnulli proprie calamos lupinorum alas dici putant, ut Ælius; alæ ex lupino, surculi sine foliis. Cato in Originibus, Ala ex lupino. Memini tamen Varronem, de Lingua Latina, alam culmum fabæ dicere.' Hæc Servius. *Idem.*

Nec ullius, quæ seruntur, natura assensu terræ mirabilior est] Duo illa verba, *assensu terræ*, opinor non esse legitima. *Pintian.*

Terram amat, &c.] Theophr. I. 10. et I. 12. *Dalec.*

Etiam harenosa] Infra cap. 17. ultimo hujus libri: 'In solo autem rubricoso, vel pullo, vel harenoso, si non sit aquosum, lupinum serendum.' *Idem.*

Protinus seritur ex arvo] Scribo *area*, non *arvo*. Theophrastus lib. VIII. cap. ultimo: 'Lupinum,' inquit, 'licet robustissimum sit, tamen nisi protinus ab area terræ mandaveris, male proveniet, quemadmodum dictum est.' Et Columella XI. 10. *sparguntur statim ex area.* Pintian.

Cap. XV. *De vicia et ervo.*

De vicia et ervo] Columella II. 11. et XI. 2. Palladius lib. II. *Dalec.*

Et ipsum medicaminis vim, &c.] Vide infra XXII. 25. Ervi medicinas, inde de ervo quædam, et deinceps. *Idem.*

Noxium esse bubus] Pabulo suo eos reddere cerebrosos Columella tradit, II. 11. id est, gravedinosos. *Idem.*

Cap. XVI. *De fœno Græco, et farragine, et de ocymo, et medica, et cytiso.*

Silicia] Siliqua Columellæ II. 11. *Idem.*

Scarificatione seritur] Terra leviter scalpta. *Idem.*

Farrago] Γράστις et κράστις Græcis. *Idem.*

Deterrimum et tantum ad arcendam famem utile] *Teterrimum*, non *deterrimum*, rectius credo, ut protinus se-

quentia indicant. *Pintian.*

Farrago] Columel. II. 11. et Varro I. 31. *Dalec.*

Quod Cato ocymum vocat, quo sistebant alvum bubus] Legendum reor *ciebant*, non *sistebant*, ut patebit ex M. Varronis verbis quæ paulo post inseram. *Pintian. Cato*] Cap. 54. *Dalec.*

Id erat e pabulis segete viridi desecta antequam gelaret] Antiquum exemplar: *Id erat e pabuli segete viridi desectum antequam gelaret:* verissima lectione; sunt enim desumpta verba ex M. Varrone I. 31. 'Hoc amplius,' inquit, 'dictum ocymum, quod citat alvum bubus, et ideo iis datur ut purgentur. Id est e pabuli segete viridi sectum antequam generat siliquas.' Ex quibus Varronis verbis liquet, verba quæ statim sequuntur, *antequam gelaret*, vitiata esse, legendumque *antequam siliquaret*. Pintian. *Id erat e pabulis, segete viridi, &c.*] *Id erat e fabali segete viridi desecta antequam gignat siliquas*, ex Varrone ad verbum, Rei Rust. I. 31. ocymum Græcis dictum, vel quod crescat et desecetur celeriter, vel quod alvum citet pecudibus. Latinis, farrago, quasi 'ferrago,' quod ferro præpropere demetatur, vel a farre, quod far in eum usum principio satum sit. Est autem pabulum quadrupedum, præsertim equorum, mulorum, boum, vere collectum e segete viridi præcisa: Monspessulanis *Ferrage*. Fiebat olim a fabali segete sola. Quidam, ut Manlius scripsit, addiderunt viciam et erviliam, utriusque partem quintam; quidam avenam Græcam. Varro miscet hordeum, viciam, et alia legumina. Monspessuli tritici, avenæ, hordei, et siliginis, quam *Paumole* vocant, purgamenta mixta seruntur: cum seges in tantum adolevit, ut propemodum caulis tenellus articulis incipiat distingui, pecus alligata fune, et ad statutum palum vel arborem revincta, immittitur quod depascat, ea medicina toto anno, ut credunt, valitura, et a morbis tuta immunisque futura. *Dalec.*

Avena Græca] Non silvestri, quam sterilem Virgilius appellavit. Avena Græca, bromos: avena cui semen cadit, ægilops. *Idem.*

Vocitatum ocymum] Apud Nonium in 'cogere.' Varro, Virgula divina, pancarpinion vocat: 'Sed pancarpinio ocymo subacto, Libamenta legens caduca veris.' Sic autem vocatum fuit, quod ex quovis frugis ac leguminis genere seratur. *Idem.*

Medica externa etiam, &c.] Theoph. Hist. VIII. 8. Colum. II. 12. *Dalec.*

Cum uno satu amplius quam tricenis annis duret] Scribo *denis*, non *tricenis*. Columella II. 11. 'Sed ex his quæ placet eximia est herba Medica. Quod semel seritur, X. annis durat.' Confirmat id Palladius V. 1. Item commodius legitur, *ut quæ uno satu*, quam, *ut cum uno satu*. Pintian.

Folia contrahuntur] Id porro est, quod ait Dioscor. cum recens prodit, pratensi trifolio similem esse: cum assurgit, foliis angustioribus fieri. *Dalec.*

Unum de ea et cytiso volumen Amphilochus fecit confusim] Verbum *fecit* desideratur in vetusto exemplari; quare in locum sequentis dictionis, *confusim*, substituendum reor *composuit*. Pintian.

Subigitur autumno] Proscinditur circa Cal. Octobr. Columell. *Dalec.*

Mense Maio] Mense ultimo Aprili. Columella. *Idem.*

Alias pruinis obnoxia. Opus est densitate seminis omnia occupari, internascentesque herbas excludi. Id præstant in jugera modia vicena. Cavendum ne aduratur, terraque protinus integi debet. Si sit humidum solum herbosumve, vincitur et desciscit in pratum. Ideo protinus altitudine unciali herbis omnibus liberanda est] Confusa et permixta omnia, ac velut de industria ad evertendum Plinium sic posita. Scribo: *Acias pruinis obnoxia. Cavendumque*

ne aduratur, terraque protinus integi debet altitudine unciali, internascentesque herbas excludi. Opus est densitate seminis omnia occupari. Id præstant in jugera modia vicena. Si sit humidum solum herbosumve, evincitur et desciscit in pratum. Ideo protinus herbis omnibus liberanda est. Ex Columella II. 31. *Pintian.*

Verno seri debet] Nullo modo videtur legi posse *seri*; nam dictum ante est seri mense Maio, qui æstatis mensis est, non veris: quapropter *sarriri* legendum esse arbitror, non *seri*. Idem.

Remedium unicum est aratio sæpius vertendo donec, &c.] Scribo: *Remedium unicum est aratro vertere, donec, &c.* ex antiquo exemplari. *Idem.*

CAP. XVII. *De vitiis frugum, et remediis, quid in quoque terræ genere debeat seri.*

Et remediis] Theoph. Hist. VIII. 10. Caus. III. 27. *Dalec.*

Frumenti, &c.] Præsertim Zeæ. *Idem.*

Avena] Αἰγίλωψ Theoph. Avena calamina est tibia. Martialis: 'Dum tua multorum vincat avena tubam.' Virg. 'Silvestrem tenui Musam meditaris avena.' Avena, culmus, stipula. Virg. 'Exspectata seges vanis elusit avenis.' Avena herba segetes necans. Virgil. 'Infœlix lolium, et steriles dominantur avenæ.' Symmachus: 'Nec rubigo segetibus obfuit, nec avena fruges necavit: sacrilegio annus exaruit.' Turn. XVII. 3. et XIX. 29. et XXX. 19. *Idem.*

Et hordeum in eam, &c.] Nusquam id Theoph. sed Caus. IV. 1. triticum et hordeum sola in lolium degenerare scribit. *Idem.*

Pulte vivant] Eam hodie pultem quotidiano usu frequentissimam Germani vocant *abremouz*. Idem.

Maturescere incipientibus] Augescente fructu, συναδρυνομένου τοῦ καρποῦ· cum magna et diuturna flatuum vis fuerit. Theoph. *Idem.*

Exinaniunt] Ξηραίνουσι καὶ ἀφαναίνουσι, *siccant et arefaciunt*, Theoph. qui et solem ex nube vocat ἐκνέφελον. *Idem.*

Imbribus secutis] Theoph. Caus. III. 27. cum post sementem Auster crebro spiraverit. Rationem, quam hic Plinius reddit, Theophrastus affert, cur in ervilia, cicercula, et piso vermes nascantur, ὅταν, inquit, ὑγρανθῶσι, καὶ θερμημερίαι γίνωνται. *Idem.*

Frumenta erodens] Theoph. quidem Hist. VIII. 10. in ervo phalangium, in tritico nasci cantharidem scribit, sed nusquam a cantharide triticum rodi. *Idem.*

Imber in herba utilis tantum, florentibus autem frumento et hordeo nocet] In quibusdam antiquioris impressionis codicibus: *Imber in herba utilis quarto. florentibus, &c.* lego: *Imber in herba utilis: quando florent autem, frumento et hordeo nocet,* ex antiquo exemplari. *Pintian.*

Rubos] Spinas, sentes, quibus terra occupatur, horrescit, squallet, et stat. His pestibus addit Festus, Scandulacam, volvuli genus, frugibus inimicum, quod eas hederæ modo implicando necat: quidam orobanchen interpretantur. Idem Festus senticeta ea vespices appellari dixit, quoniam spicatæ sunt, id est, aculeis munitæ et armatæ. *Dalec.*

Cœleste frugum vinearumque] Theophrastus Hist. VIII. 10. et Caus. III. 27. *Idem.*

Luxuria] Φυλλομανία, Theoph. Hist. VIII. 7. insana foliorum luxuria. *Id.*

Urica] Σφακελισμὸς, Theophrasto. Quidam *eruca*. Cicer ὑπὸ τῶν καμπῶν κατεσθίεσθαι scribit ille Hist. VIII. 10. Idem tamen c. 6. nulla τῶν καμπῶν facta mentione, σφακελίζεσθαι ait. Locus ex c. 10. hic est: τῶν δὲ σπερμάτων νοσήματα τὰ μὲν κοινὰ πάντων ἐστὶν, οἷον ἐρυσίβη, τὰ δ' ἴδια τινῶν, οἷον σφακελισμὸς τοῦ ἐρεβίνθου, καὶ τὸ ἀπὸ καμπῶν ἐσθίεσθαι, καὶ ὑπὸ ψυλλῶν θηρίων, κ. τ. λ. *Idem.*

Orobanche] Orobanches circumplexu necari cicer et ervum tradit Plin. auctoritate Theophrasti nixus, Caus. v. 22. Alia orobanche est Dioscor. ut ejus descriptio monstrat. Hic tamen ex Theophr. loco supra citato, contra quam multi putant, censendum est, lolium amplexu suo triticum minime necare, sed quod, ut idem diserte ait, simul cum eo proveniat. Vide Hist. VIII. 8. *Idem.*

Æra] Theophrastus Caus. v. 22. Lolium non complexu triticum necat, sed, ut ait idem auctor, quia simul provenit. *Idem.*

Securidaca] Theophr. Hist. VIII. 8. Securidaca aphacam necat, non lentem. Pro ἀφάκην, Plinius legit φακόν. In lente nascitur aracus, durus et scaber, ejus pestis, itemque aparine. *Idem.*

Ateramnon] Τεράμονα et ἀτεράμονα legumina dicuntur, præsertim faba et lens. Theophrast. Caus. IV. 13. et 14. coquibilia et coctu difficilia, qualis est faba circa Philippos. Unde Plinius, aut ejus libertus auctorum Græcorum exscriptor, ex iis duabus vocibus herbarum nomina tam pueriliter ac ridicule somniaverit, cogitare non possum. *Idem.*

Remedia eorum] Columella. II. 9. *Idem.*

Virgilius nitro et amurca perfundi jubet fabam] Virgilii versus sunt primo Georgicon: 'Semina vidi equidem multos medicare serentes, Et nitro primum et nigra perfundere amurca, Grandior ut fœtus siliquis fallacibus esset.' Ubi videtur summus Poëta universaliter præcipere de seminibus omnium leguminum, non tantum fabæ: sicque intelligit Servius grammaticus. Sed falli Servium, Plinium vero recte ad fabam Virgilianam carmen astringere, ostendit Columella II. 10. his verbis: 'Priscis rusticis, nec minus Virgilio, prius amurca vel nitro macerari eam, et ita seri placuit. Nos quoque sic medicatam comperimus, cum ad maturitatem perducta sit, minus a curculione infestari.' *Pintian.*

Sic etiam grandescere promittit] Vetus exemplar *promittens*, non *promittit. Idem.*

Præcipue adolescere putant] *Præcipuius* forma comparativa, et quidem notanda, in eodem. *Idem.*

In tegulis nascens tabulisve] Domicilium tabulatum Romanis antiquissimum fuisse Verrius auctor est. *Dalec.*

In tegulis nascens tabulisve] Non minus recte legeretur, *tubulisve.* Pintian.

Vulgo vero si dulcedo noceat] Scribendum arbitror, *Vulgo vero si sedum non sit.* Idem.

Deinde sarrire: si in articulum seges ire cœperit, runcare ne herbæ vincant] Hæc verba videntur mihi non pertinere ad præsentem locum; nec enim aut præcedentibus aut sequentibus bene cohærent. *Idem.*

Herba] Ejus rursum meminit infra II. 3. *Dalec.*

Inane] Camatian id vocant. Theophrast. *Idem.*

Neque est cura difficilis] Culturæ modus, inquit Theophr. ut quam diutissime restagnet, et maneat aqua, ejusque mora multus limus fiat, &c. ὥστε πηλὸν (non ὕλην) ποιήσῃ πολύν. *Idem.*

Catonis, &c.] Cap. 34. et cap. 6. *Id.*

In agro crasso] Agrum sine arboribus, crassum et lætum, frumentarium esse. *Idem.*

Si vero nebulosus sit. Idem raphanum, milium, panicum] Adde verbum *rapa*, ex Catone cap. 6. 'Idem rapa, raphanos, milium, panicum.' *Pintian.*

In creta et rubrica] Vide supra cap. 14. *Dalec.*

Adoreum] Far, frumentum. Hæc quæ antea cap. 6. edixerat, cap. 34. Cato repetit. *Idem.*

Lentem in frutectoso et rubricoso] Scriptum exemplar et reliqui codices

impressi, non *frutectoso* legunt, sed *fruteto:* scribo *rudeto.* Cato cap. 35. ' Lentim in rudeto et rubricoso, qui herbosus non siet, serito.' *Pintian.*

Hordeum in, &c.] Plutarchus libro de Causis naturalibus proverbium rusticorum memorat: Σῖτον ἐν πηλῷ, κριθὴν δ' ἐν κόνει. *In luto triticum, hordeum in pulvere,* id est, levi ac solubili terra. *Dalec.*

Quod restibile] Continuo biennio seri possit farrea spica, id est aristata, quod ne fiat, excipiunt qui locant prædia. *Verrius.*

Levior terra densiorque tritico] Scribendum puto *lætior,* non *levior,* ut paulo ante dixit ex Catone seri. Nam *levior* et *densior* videntur inter se repugnare. *Pintian.*

CAP. XVIII. *De prodigiis frugum, et arandi disciplina, et vomerum generibus.*

Frugibus ostentum, &c.] Hujus meminit et Livius. *Dalec.*

Nilus ibi, &c.] Hæc omnia ex Herodoto lib. II. *Idem.*

Evagari incipit, ut diximus, a solstitio, aut nova luna] Particula *aut* superfluere videtur ex Plinio ipso v. 9. ' Incipit,' inquit, ' crescere luna nova quæcunque post solstitium est.' *Pintian.*

Botanismon] Βοτανίζειν dixit etiam Theophrast. ὑποτίλλειν τὴν βοτάνην. Rustici Lugdunenses, *herbéer.* Victor. XXXVI. 8. *Dalec.*

Culter vocatur, prædensam, &c.] Addit antiquum exemplar dictionem *infelix: Culter vocatur infelix:* ut forte scribi possit: *Culter vocatur infilicem,* vel: *Culter vocatur difficilem, prædensam, &c.* quia subdit paulo post, ' Tertium in solo facili.' *Pintian.*

Sed exacutior mucronem fastigiata] Dele verbum *sed,* et scribe *fastigata,* ut millies jam dictum est. *Idem.*

Planarati] Gallicum vocabulum integrum et incorruptum est *pflugradt:* quod alii in *plumarat,* alii in *planarat* detorserunt. Glareanus in Comment. Cæsar. *Dalec.*

CAP. XIX. *De temporibus arandi, et junctione boum.*

A bruma proscindi] Theophr. Caus. III. 35. Cato c. 34. Colum. III. 2. II. 4. Virgilius Georg. I. *Idem.*

Vervactum] ' Rudis terra' Varroni I. 44. quæ jam diu culta non est; ' Restibilis,' quæ quotannis obsita fuerit: *vervactum,* in exemplaribus Columellæ manuscriptis ' veteretum,' quæ requiescit interdum. *Idem.*

Hoc in novali atque requieto necessarium] Duo illa verba, *atque requieto,* desiderantur in scripto codice. *Pint. Hoc in novali atque requieto necessarium*] Leg. *Hoc in novali æque necessarium.* Hinc *vervactum* et *novale* pro eodem. Vide Salmas. p. 732. a.

Araturos boves, &c.] Colum. II. 2. Varro I. 19. et 20. *Dalec.*

Securiculam, &c.] Falculam rustariam Cato vocat, qua ruri secantur rubi per agrum serpentes. Turn. XIII. 26. *Insitivam* hic quidam exponunt, urvo aut clavo insertam, ut ex eo pendeat. Quidam legunt *incisitivam* ab incidendo, sive, ut ait, intercidendo. *Dalec.* Pintianus legit *in stiva.*

Boresque luctari] Græci ἀμπρεύειν id dicunt, nempe maximo nisu trahere, ἀπὸ τοῦ ἄμπρου, fune quo boves trahunt, vel ligno jugali, cui collum inserunt. Vide Rhodig. XXVI. 18. *Dalec.*

Versum peragi] Versus peragitur, cum, sulco ad finem perducto, iterum eo reditur, unde arationis principium est susceptum, qua ratione metaphoricῶs Varro dixit solstitium esse, cum sol ad versum proxime stat: et Pausanias βουστροφηδὸν γράφειν dixit eo modo scribere, contra quam nobis mos sit. *Idem.*

Striare] Scalig. ἐν τῇ τῶν κιόνων ῥαβδώσει, nempe virgata et canaliculata cælatura, striaturaque, depressus canaliculus στρὶξ dicitur; ' stria' vero

quod eminulum ac protuberans, instar virgæ, a summo ad minimum dirigitur. Inde Apuleio 'striata frons,' rugosa, caperata, rugis exarata. *Striare*, sive strigare, Græcis est *ῥυμοτομεῖν*, nempe lineis rectis per longitudinem *διακρίνειν*, *ῥυμοτομεῖν στρατόπεδον*. Josepho, *ῥυμοτομεῖν καὶ διαμετρεῖν φιλοτέχνως* Ἀλεξάνδρειαν. Diodor. Vide Scalig. Append. Virgil. *Dalec.*

Sulco dodrantali] 'Sulcus' Varroni de Re Rust. qua aratrum vomere lacunam fecit in striam. Quod inter duos terræ elatæ est, 'Porca,' quod in ea seges frumentum porrigit, vel a porcendo, id est, prohibendo, apud Nonium, quia ultra se jaci semen prohibet. *Idem.*

Rulla] An *rallo*, id est, rallo præfixus? Rallum, ferramentum quo raditur vomer, et inhærente terra liberatur, atque purgatur, nomen habet a radendo. Legi potest et *ralla*, quam vetus Lexicon *ξυστῆρα* exponit. *Turneb.*

Male aratur, &c.] Veterum Romanorum id dictum fuisse, Columella scribit. *Dalec.*

CAP. XX. *De occando, et quodam arationis genere, et de iteratione et resectione.*

Occatio] Occare Verrio ab occædendo, quod grandeis glebas cædant et comminuant, quod etiam Varroni de Re Rust. lib. I. scriptum est. Ciceroni vero, in Catone Majore, et Sereno apud Nonium, ab occæcando, quod jactas satasque fruges occulat, abdat, tegat, et quasi occæcet. Prius etymon secutus Gaza in vertendo Ciceronis Catone *βωλοκοπίαν* appellavit. Plaut. in Captiveis: 'Sartor satorque scelerum, et messor maxime. B. Non occatorem prius audebas dicere; Nam semper occant priusquam sarriunt rustici.' Victorius II. 24. Scalig. in Festum 'occare' dictum putat ab occa, id est, rastro. *Idem.*

Et sato semine iteratio] Leg. *et sato semine tertiatio.* Vide Salmas. pag. 729. b.

Hæc quoque ubi consuetudo patitur] Scribendum puto, 'Occa quoque ubi,' &c. *Pintian.*

Crate dentata] Vetus lectio non *dentata*, sed *contenta* præfert; ut scribendum forte sit *contexta.* Verba autem quæ mox paulo sequuntur, *operientes semina*, adventitia arbitramur. *Idem.*

CAP. XXI. *De cultura terræ.*

Soli tristitiam laxat temporibus vernis] *Teporibus* verior lectio, quam *temporibus*; præcessit enim, *hiberno rigore.* Idem.

Leguminum cicer eadem quæ far desiderat] *Fabæ*, non *far*, vetus exemplar. *Idem.*

Silicia] Pro *silicia*, quod et cap. 24. habetur, scribe *silicula* vel *silicla.* Gr. *βουκέρως.* Salmas. p. 244. a.

Nocturno tactas rore nutriens] Non *tactas* in vet. exemp. sed *tectum* habetur, ut scribendum putem *tantum.* Pintian.

CAP. XXII. *De summa fertilitate, et bifera vite, et aquarum differentia.*

Tacape] Supra XVI. 27. vites etiam triferas esse docens: 'Hoc autem,' inquit, 'evenit perpetuo in Tacapensi Africæ agro, de quo plura alias: ea est soli fertilitas.' *Dalec.*

Aquarum quoque differentia magna riguis est. In Narbonensi provincia nobilis fons, Orge nomine est] Scribo: *Aquarum quoque differentia magna riguis. Est in Narbonensi provincia nobilis fons, Orge nomine;* nam verbum *est* in fine positum non legitur in antiquo exemplari. *Pintian.* *Aquarum quoque differentia magna riguis est*] Fundit is fluvium, quem Sulgam Strabo vocat: incolæ etiamnum *Sorgue.* Dalec.

Ut mersis capitibus] In Ligeri amne, qua per Vellaunios fluit, passim hoc idem boves faciunt, et in Sebu-

sianorum piscinis. *Idem.*

Cap. xxiii. *De qualitate terræ et stercoratione.*

Eo condito raphanus] Leg. *Eo condito rapa: his sublatis hordeum rursus vel triticum sicut in Campania.* Vide Salmas. 732. b. Sequentia sic legenda: *et vernam fabam recipiat, ut ante hiemalem ne cesset.* Hiemalis faba, quæ hiberna satione terræ mandabatur circa Vergiliarum occasum, ut reliqua sementiva. *Salmas.* pag. 733. a.

Si hæc omissa sit stercoratio, sequens est prius quam serat ante pulverem] Scribendum conjicio: *Si hæc omissa sit stercoratio, sequens est prius quam sarriat jactus pulveris.* Ducunt me in hanc correctionem verba Columellæ ii. 6. 'Si tamen,' inquit, 'aliqua causa tempestivam stercorationem facere prohibuerit, secunda ratio est, antequam sarrias, more seminantis ex aviariis pulverem stercoris per segetem spargere; si is non erit, caprinum manu jacere, atque ita terram sarculis permiscere. Ea res lætas segetes reddit.' Confirmat hoc ipsum Palladius x. 1. Sed omnino verba hic aliquot desiderari videntur, ut Plinio cum utroque auctore conveniat. *Pintian.*

Quod] *Quod* hoc loco, *sed.* Cœlius ad Ciceronem: 'Quod non dubito, quin te quoque hæc deliberatio sit perturbatura.' *Aldus in Cæsarem.*

Justum est singulas vehes fimi denario ire in singulas pecudes minores, in majores denas] Lego non *denario*, sed *die triceno.* Columella ii. 15. 'Parum autem diligentes existimo esse agricolas, apud quos minores singulæ pecudes tricenis diebus minus quam singulas, itemque majores denas vehes stercoris efficiunt.' *Pintian.*

Cap. xxiv. *De bonitate seminum, et disciplina seminandi, et quantum ex quoque genere frumenti in jugero serendum, et temporibus serendi.*

Semen optimum anniculum] Theoph. Hist. viii. 11. *Dalec.*

Plus seminis recipere] Idem cap. 6. lib. eod. Columel. ii. 13. *Idem.*

Religiosumque inde primum colonis augurium] Scribendum reor, *Religiosumque id et pessimum colonis augurium.* Theophr. viii. 6. 'Quanquam dici soleat alias plus, alius minus eandem recipere segetem, infaustoque augurio capiant cum plus receperit. Terram enim esurire atque esitare protinus semen existimant.' Addit autem exemplar antiquum verbum *videtur: Religiosum id videtur, et pessimum, &c.* Pintian.

Æqualiter spargere] Ut in terram æquali copia cadant, et tempore, tam curiosa in hoc veterum diligentia, ut quæ in projectu vel cornua boum ferirent (κεράσβολα vocabant) existimarent ἄφορα, ἀτελῆ, dura, ἀτέραμνα, et minime bonæ frugis. Theoph. Plutarchus, Rhodig. xxx. 1. qua ratione et Plato κεράσβολον hominem appellavit horridum, agrestem, inconditum. Hac æqualitate cavent et ἐπισπορίαν, malum ingens, cum in exceptum jam terræ semen alterum injicitur. *Dalec.*

Serere in jugero temperati] Varro i. 44. Columel. ibid. *Idem.*

In denso aut cretoso aut uliginoso solo tritici aut siliginis modios sex] Scribo *modios quinque.* Columella ii. 9. 'Siliginis autem vel tritici, si mediocriter cretosus aut uliginosus ager est, etiam plus, quam ut prius jam dixi, quinque modiis ad sationem opus est. At si siccus et resolutus locus est, idemque vel pinguis vel exilis est, quatuor.' Idem error corrigendus paulo post. *Pintian.*

In soluta terra et nuda et sicca et læta] Duo illa verba, *et nuda*, non sunt in vetere exemplari. *Pintian.*

Segetem ne defruges] Cato c. 5. Ubi et Fulv. Urs. varias affert lectiones, præsentique consimilem ex Columel. *Dalec.*

Exortus est occasus, &c.] Hieme sicca et suda, vere pluvio et humido fœcundam segetem esse monstrat hoc carmen veteris Poëtæ apud Festum: 'Hiberno pulvere, verno luto, grandia farra, Camille, metes.' Expressit et Virgilius illam sententiam his versibus: 'hiberno lætissima pulvere farra, Lætus ager, nullo tantum se Mœsia cultu Jactat, et ipsa suas mirantur Gargara messes.' Cato: 'Agro sicco per sementim, læto per ver.' Plutarch. in Quæst. Nat. διὰ τί λέγεται, σῖτον ἐν πηλῷ φυτεύετε, τὴν δὲ κριθὴν ἐν κόνει; Ratio est, quod πυροφόρος χώρα πίων καὶ βαθεῖα, κριθοφόρος δὲ μᾶλλον λεπτόγεως. Camillus, παῖς ἀμφιθαλὴς, *puer patrimus matrimusque.* Dalec.

Custodiri enim semen corrumpente humore, et a proximo imbre uno die erumpere] Scribo: *custodiri enim semen incorruptum ut horreo, et a proximo imbre, &c.* Columella II. 8. 'Sed si quod evenit, nonnunquam seri sunt imbres, quamvis sitienti solo recte semen committitur: idque etiam in quibusdam provinciis, ubi status cœli talis est, usurpatur; nam quod sicco solo ingestum et inoccatum est, perinde ac si repositum in horreo non corrumpitur: atque ubi venit imber, multorum dierum sementis uno die surgit.' *Pintian.*

Inter omnes autem convenit circa brumam serendum non esse] Legendum videtur alterutro modo, aut, *citra brumam serendum esse;* aut, *ultra brumam serendum non esse.* M. Varro I. 34. 'Post brumam, nisi quæ necessaria causa coëgerit, non serere: quod tantum intersit ut ante brumam sata quadragesimo die vix exeant.' *Idem.*

Inter Favonium] Spirare is incipit circa 7. aut 8. Februarii. Lugdunenses vocant *le vent fueillet*, quod arborum folia eliciat. *Dalec.*

In Quinquatrus] Celebrantur in honorem Minervæ per quinque dies eæ feriæ, XV. Kalend. April. Postremus dies Tubilustrium vocabatur. *Idem.*

Misceri posse cœlestem divinitatem imperitiæ] Addendum verbum *rusticæ*, ex codice scripto, *imperitiæ rusticæ.* Pintian.

Cap. XXV. *Digestio siderum in noctes et dies.*

Digestio siderum in] Columel. XI. 2. *Dalec.*

Quod προχειμάζειν Græci vocant: nunc postveniente, quod ἐπιχειμάζειν: et plerunque alias citius, alias tardius cœli effectu ad terram deciduo, vulgo serenitate reddita confectum sidus audimus] Non aliter *confectum sidus* dici solebat, quam ubi tempestas, quæ sideris erat effectus, deciderat, ac desævierat, &c. ἐπιχειμάζειν vocat cum tempestatis significatio post sidus venit. *Salmasius* p. 425. b. *Quod prochimazin Græci vocant*] Προχειμάζειν Festus dicit *præsiderare*, cum maturius et ante sideris tempus hiberna tempestas præcurrit: ἐπιχειμάζειν, cum post venit. Itaque cum a sideribus oriri videantur tempestates, ubi hæ præteriere, et sua cœlo reddita est serenitas, confectum sidus dicitur. Turneb. Advers. III. 10. 'Confectum sidus' et auctor posthac dicit cap. 28. cum Solstitium peractum est, et supra II. 41. *Dalec.*

Interveniunt motu stellarum grandines] Lege, *Interveniunt motus stellarum, grandinum, imbrium, et ipsi non levi effectu.* Interveniunt motus stellarum, qui et ipsi non levem effectum habent grandinum et imbrium; nam licet siderum motus majore effectu sint, non levi tamen et ipsi sunt stellarum motus, in excitandis imbribus et grandinibus. *Salmas.* p. 426. a.

Proventum eorum ter repetito frigore extinctum] Elegantius et magis ex consuetudine Pliniana casu auferendi, *proventu eorum ter repetito frigore extincto*, et verba quæ paulo ante præcedunt, *ob infirmitatem animalis*, non esse Pliniana existimo, sed ex-

positionem super verbum *extincto.* Pintian.

Chaldæa, Ægyptia, Græca] Vitruv. IX. 7. Cicero de Divinat. lib. I. *Dalec.*

Non intercalaretur] De hac observatione vide Alex. ab Alex. III. 23. *Idem.*

Maximeque hæc erit Italiæ ratio, dicemus tamen et aliorum placita. Id quoniam non unius, &c.] Dele conjunctionem *que*, et pronomen *id*, e vet. lectione. *Pintian.*

Nota ex his terris quas nominavimus, sumpta convexitate circuli pertinentis ad quas quisque quæret terras, et ad earum siderum exortus] Scribo, *Ergo ex his terris, quas nominavimus, sumpta convexitate circuli pertinentis ad quas quisque quæret terras, iidem erunt siderum exortus,* ex eadem. *Idem.*

Ardores suos habere quadriniis annis] Legendum reor *cardines,* non *ardores,* ut paulo post: 'Cardo temporum quadripartita anni distinctione constat.' *Idem.*

Cardinibus] Solstitiis et æquinoctiis. *Dalec.*

Stellæ] Quæ illius exortum præcesserant. Occasus hic est Heliacus. *Idem.*

Emersum] Hic est ortus Heliacus. *Idem.*

Alio modo] Exortus et occasus dicuntur cosmici Astrologis. *Idem.*

Diebus XCIII. horis XII. usque ad æquinoctium autumni. Et tum æquata die] Scribe, *diebus XCII. horis XII. Deinde diminuitur usque ad æquinoctium autumni diebus XCI. horis XII. Et tum æquata, &c.* tum ex Plinio ipso hoc præsenti libro infra, numerante ab æquinoctio verno ad solstitium dies 91. et a solstitio ad æquinoctium autumnale 92. tum ex ratione calculi id deposcente. *Pintian.*

Procedit ex eo ad brumam diebus LXXXIX. horis III.] Scribendum, *XCII.* non *LXXXIX.* alioqui non efficitur debita summa dierum anni 365. et horarum 7. astipulante etiam mox Plinio ipso. *Idem.*

Æquinoctiales] Duodecim, in quas diem prisci Romani diviserunt, quod ut Gal. scribit lib. de peccatorum cujusque cognitione, numerus ille sit commodissimus, quia dimidium contineat, duplum, quartum, sextum, duodecimum, quæ nullus alius, usque ad vigesimum quartum. Quamobrem in herciscunda hæreditate, ponderibus et mensuris, potius quam alius quivis usurpatus est Magius v. 15. *Dalec.*

Articulis temporum] Intervallis et sectionibus temporum. Varro lib. I. a cap. 27. ad 37. *Idem.*

Fidiculæ occasus autumnum inchoat die XLV.] Verior lectio quorumdam exemplarium, *XLVI.* nam a solstitio ad æquinoctium autumni dies sunt 92. et statim ante dixit: 'Rursus hi cardines singulis etiamnum articulis temporum dividuntur per media omnes dierum spatia.' *Pintian.*

Vergiliarum matutinus occasus hiemem die XLIII.] Lego *XLIV.* ex ipso Plinio II. 27. 'Post id æquinoctium diebus fere quatuor et quadraginta Vergiliarum occasus hiemem inchoat.' Repetit hoc ipsum libro præsenti, infra. *Idem.*

Ab æquinoctio, &c.] Legend. *Ab æquinoctio verno initium æstatis die quadragesimo octavo Vergiliarum exortu matutino.* Vide Salmas. p. 742. b. *Ab æquinoctio verno æstatis die XLVIII. Vergiliarum exortus matutinus*] Scribo, *die XLVI.* non *XLVIII.* nam æquinoctium vernum Plinio in sequentibus est, VIII. Calendas Aprilis, hoc est 25. die Martii, exortus autem Vergiliarum matutinus est VI. Idus Maias, hoc est 10. die Maii. Sunt ergo a 25. die Martii ad 10. diem Maii dies 46. Præterea ab æquinoctio verno ad solstitium dies sunt 92. quorum pars dimidia sunt 46. et ostendit paulo ante, cardines anni singulis etiamnum articulis temporum dividi per media omnes dierum spa-

tia. *Pintian.*

Sidus vehemens Orionis] Musæo θρασὺς Ὠρίων, Homero σθένος Ὠρίωνος. Sic porro vocaverunt Poëtæ, quod Pleionem matrem Pleiadum eum persequi tradant, ut vim afferat. De Vergiliis vide II. 41. *Dalec.*

Longo decedat spatio] *Decidat*, non *decedat*, in antiquo exemplari, hoc est, occidat. *Pintian.*

Sementibus tempora] Leg. *Sementis tempora plerique præsumunt, &c. Xenophon antequam Deus signum dederit. Hoc Cicero noster imbre fieri interpretatus est, &c.* Salmas. 734. a.

Tempora plerique præsumunt] Varro I. 34. Columel. XI. 2. *Dalec.*

Adveniente Coronæ exortu] Brevius in antiquo exemplari, *a Coronæ exortu.* Pintian.

Hoc ipso Vergiliarum occasu fieri putant. Aliqui ad tertium Idus Novembris, ut diximus, servant, quoniam id sidus etiam vestis institoris est] Scribo: *Hoc ipso Vergiliarum occasu fieri putant aliqui, ad tertium Idus Novembris ut diximus. Servantque id sidus etiam vestis institores*, ex eodem codice. Legere tamen mallem *hoc ipsum*, quam *hoc ipso*, et *observant* potius quam *servant.* Idem.

Aliqui ad III. Idus Novembris] Leg. *Aliqui ante diem tertium Idus, &c.* Sed quinam illi 'aliqui?' Vide Sal. 736. a. Sequentia lege: *Quoniam id sidus vestis institor est:* quare hoc sidus *vestis institorem* appellet, in sequentibus explicat. Et in præcedentibus lege: *At ab æquinoctio ad brumam Vergiliarum matutinus occasus die quadragesimo quarto.* Vide Salmas. ibid. p. 736. a.

Quibus est cura insidiandi negociatoris avaritia] Scribendum reor *negotiatoribus*, non *negotiatoris;* et verbum *avaritia* falso adjectum puto. *Pintian.*

Jam vero semper viridis] Constant. in Geoponicis libro XI. Ἡ δὲ σχῖνος τρεῖς καρποὺς φέρει, καὶ εἰ μὲν ὁ πρῶτος καρπὸς καλὸς γένηται, τὸν πρῶτον σπορὸν καλῶς καρποφορεῖν σημαίνει, ὁμοίως δὲ ἐπὶ τῶν ἄλλων. Aratus: οὐδὲ μέλαιναι Σχῖνοι ἀπείρητοι... Τριπλόα δὲ σχῖνος κυέει; τρισσαὶ δέ γε αὖξαι Γίνονται καρποῖο· φέρει δέ τε σήμαθ' ἑκάστη Ἑξείης ἀρότῳ, καὶ γὰρ ἀροτήσιον ὥρην Τριπλόα μείρονται, μέσσην, καὶ ἐπ' ἀμφότερ' ἄκρας. Idem et de scilla, quam etiam ut Lentiscum σχῖνον vocant, prodidit Theophr. Hist. VII. 12. quod et rursum confirmat Aratus his verbis: Ὅσσα δ' ἐπὶ σχίνου ἀροτὴρ ἐπιδράσσατο καρπῷ, Τόσσα καὶ ἐν σκίλλης τεκμαίρεται ἄνθεϊ λευκῷ. *Lentisci in fructu quod servat rusticus, albo In flore et scillæ servandum existimat idem.* Dalec.

CAP. XXVI. *Replicatio totius culturæ, et quid quoque mense in agro fieri oporteat.*

Bubus glandem tunc] Cato cap. 54. Columel. XI. 2. in Octobri. *Idem.*

Faces incidere] Et, ut ait Virgilius, inspicare, id est, in spicæ modum fingere. *Idem.*

Stella regia] Claram stellam Columella vocat, et occidere VI. Calend. Februarias tradit. *Idem.*

In æquinoctium] Varro I. 29. *Idem.*

Hirundinis visu] Ab hirundinis visu et Chelidoniam et Ornithiam olim Favonium vocaverunt. Supra II. 47. *Idem.*

Arcturi exortu] Columel. oritur IX. Calend. Mart. *Idem.*

Cancri exortu id fieri] Variam tempestatem, nunc Africo flante, nunc Austro, nunc ventis Septentrionalibus, nunc Favonio. Columel. *Idem.*

Orionis] Sidus id Plautus in Amphitruone 'Jugulam' vocat, quod, ut ait Festus, cæteris sit amplior nucis juglandis magnitudine. Locus Plauti citatur II. 8. *Idem.*

Vegetissimum agricolis] Opportunissimum, tempestivissimum ad obeunda ruris opera, ὡραιότατον. *Idem.*

Non utique sexto Idus Februarii] Legendum videtur *VII. Idus*, non *VI.* ex M. Varrone I. 23. et Columella XI. 2. quorum traditionem videtur re-

fellere. *Pintian.*

Sed sive ante quando prævernat, sive post quando hiemat] *Quando prævernat,* id est, quando præmature ver incipit. *Quando hiemat,* hoc est, quando hiems nondum desæviit. In priore verbo elegans est compositio: posterius ex Græco χειμάζειν translatum est. *Gelen.*

Serantur vero ulmi, populi, platani, uti dictum est] Lego *fraxini,* non *platani,* tum quia superius XVII. 11. de populo, ulmo, fraxino disseruit; quem locum videtur hic demonstrare, cum dicit, 'uti dictum est;' tum quia patet evidenter desumptum ex Columella hunc locum XI. 2. 'Populos,' inquit, 'et salices et fraxinos prius quam frondescant, plantasque ulmorum tunc ponere utile.' Porro verbum *vero* superfluit ex codice antiquo. *Pintian.*

Faba vero non antequam trium foliorum] Scribo, *faba vero non antequam quattuor digitorum,* ex Columella XI. 2. his verbis: 'Sed et faba eandem curam exigit, si jam coliculus ejus in quattuor digitos altitudinis creverit.' *Idem.*

Scrobes fieri, seminaria propagari] Vitiatissimus locus, et omissis non paucis verbis mutilatus. Monstrat hoc Cato ipse cap. 40. 'Per ver,' inquit, 'hæc fieri oportet: sulcos et scrobes fieri: seminariis vitiariisque locum verti, vites propagari: in locis crassis et humectis ulmos, ficos, poma, oleas seri oportet.' Ex quibus verbis liquet paulo infra post verbum *oleas* addendam esse vocem *seri.* Id.

Prata stercorari luna sitiente] *Silente,* non *sitiente,* Cato ipse cap. 50. *Idem.*

Ficus interpurgari] Scribe *interputari.* Cato cap. 50. 'ficos interputato.' Eodem verbo usus est Varro I. 30. 'Oleam seri interputarique oportet.' *Idem.*

Hæc antequam vinea florere incipiat] Lege, *Hoc antequam vineam fodere incipias.* Cato c. 50. 'Seminaria facito et vetera resarcito. Hoc facito antequam vineam fodere incipias.' *Idem.*

Postea utique gravissima et aquosissima, ita postremo arato] Scribo, *uti quæque,* non *utique;* et *crassissima,* non *gravissima.* Cato eodem c. 50. 'Verno arare incipito, et loca primum arato quæ siccissima erunt: et quæ crassissima et aquosissima erunt, ea postremum arato, dum ne prius obdurescant.' *Idem.*

Hæc ter florent] Lentiscum et Narcissum ter florere, nec verum est, nec aliquis scribit. Lentiscum autem constat, trino veluti conatu, quem concepit, fructum maturare et perficere. Id quod ostendit arandi tria tempora. *Dalec.*

Suculæ occidunt] Columellæ occidere incipiunt prid. Id. Aprilis: absconduntur vero prorsus XIV. Calend. Maias. *Idem.*

Palilicium] A Paliliciis feriis, quibus pastores Pali pabuli Deæ sacrificabant, ut pecudes a morbis ea tueretur. *Idem.*

Hyadas] Hesiodo νύμφαι, ἃς Ὑάδας καλέουσι φῦλ' ἀνθρώπων, sunt quinque, Phæsole, Coronis, Cleia, Phæa, Eudora, Atlantis filiæ. Proclo vero Diadocho septem, et diversis nominibus: Stelæno, Sterope, Merope, Electra, Alcyone, Næa, Taygeta. Vide Rhodig. XVI. 16. et supra II. 39. *Hyadas* dictas putat Rhodig. XXIX. 6. a forma Y, cujus imagine tauri frontem delineant. Vide II. 8. *Idem.*

Quod nostri a similitudine cognominis] Verbum *quod* puto delendum esse. *Pintian.*

Vergiliarum exortus] Nonis exoriuntur, sed hoc die totæ apparent. Columel. *Dalec.*

Dedecus enim habetur] Hoc sumptum est e dicacibus prætereuntium viatorum convitiis, quibus vinitores tanquam serius vitem colentes lacessunt in probrum ignaviæ et desidis

otii. Ausonius in Mosella: 'inde viator, Riparum subjecta terens, hinc navita labens Probra canunt seris cultoribus.' Turneb. II. 7. Adv. Erasmus proverbio, 'Cuculus.' Vide X. 9. *Idem.*

Primo vere ludantur] Id est, ineunte, 'novo' Virgil. *πρώτον καὶ νέον ἔαρος*: ut *medio*, vel *adulto*, *ἀκμάζοντος*, *μεσοῦντος*: provecto, senescente, extremo, prono, præcipiti, *πανομένου*, *λήγοντος*, *ἀπιόντος*, *φθίνοντος*. Summam hiemem, mediam brumam Cicero dixit pro lege Manilia. Hadrian. Junius I. 19. *Idem.*

Auspicio tamen detestabiles videntur] Puto hæc verba adulterina esse. *Pintian.*

Estque signum illius maturitatis et horum sationis commune] In eodem, *Signum illius maturitati et horum sationi commune*, cætera desiderantur. *Idem.*

Cum germinare videris, &c.] Theophrast. de Caus. I. 21. *Dalec.*

CAP. XXVII. *Ne agricolæ aspiciant stellas, sed magis tempora serendæ frugis: et ortus occasusque sideris, in quibusdam herbis, et de stellarum ortu et occasu.*

Ergo opera] Varro I. 30. et 31. Cato c. 40. Columel. XI. 2. *Idem.*

Orionis gladius occidere] Paulo antea id fieri dixit XI. Calend. Junii. *Idem.*

Faba metitur, deinde concutitur] Legendum ex scripto codice, *cuditur*, non *concutitur*, astipulante etiam Comici proverbio: 'In me hæc cudetur faba.' *Pintian.*

CAP. XXVIII. *De pratis et reparatione prati, et cotibus, et falcibus, et descriptio frugum et siderum.*

Prata circa, &c.] Cato c. 50. et 53. Varro I. 49. Colum. XI. 17. 18. 19. Palladius c. 10. Septembris. *Dalec.*

Relinqui debent] Relinqui dicuntur prata, cum solum nec aratur, nec conseritur, sed ad herbæ fœnique proventum summittitur. *Idem.*

Mimmuli] Quidam *mimmulum* esse volunt, herbam latis, longis, magnis, duris foliis, proceram, nascentem in paludosis pratis, quam vix boves comedunt, nedum equi. Rustici vocant *des leches*. Genus ferme id caricis est. Alii legunt *nummulum*, et herbam esse putant, quam a rotunditate foliorum nummis pari etiamnum officinæ *nummulariam* vocant, tam noxiam pecori, ut ea degustata oves ulceratis pulmonibus tabidæ intereant. Herbam et morbum rura vocant *la clavelée*. Idem.

Siliqua, &c.] Vide XXVI. 13. Joannes Baptista Persii interpres legit ex vetusto codice, *duram*, *hærendo*: ac vulgatis sæculo suo exemplaribus adnotavit scriptum fuisse, *dira ferendis*. Siliquam autem ononin vocat, quoniam semen latum fert in exiguis siliquis. Est autem molestissima fœnisecibus, quoniam et firmis durisque stipitibus aciem falcis retundit, et rigidis spinis suis crura vulnerat. Scio tamen a Columella II. 11. Siliquam vocari 'fœnum Græcum.' Siliquam nonnulli siliquata omnia vocant, ut viciam, aphacam, quæ paulo laboriosius demetuntur. Colum. II. 18. inter ea, quæ pratis nocent, refert stirpes, spinas, herbas validioris incrementi, rubos, virgulta, juncos, intyba, solstitiales spinas, quas quidam esse volunt *les chaussetrapes;* alii vero spinæ genus, quod provinciales vocant *aureoles*. Idem.

Equiselis est] Vide XXVI. 13. *Idem.*

Transmarinisque cotibus] Ad barbaros eas ferre, tanquam illicitas merces, prohibet l. Cotem § illicitarum. ff. public. Brissonius IV. 4. *Idem.*

Italus fœnisex dextera una manu secat] Expendendum an *ima* potius quam *una* legi expediat; nam quia paulo ante dixerat, in Galliæ latifundiis herbas medias secari, quod fieri nequit nisi sublata et celsa manu, ideo subdit: *in Italia fœniseces ima manu secant herbas.* Pintian.

Suum cuique consilium dabit optimum, maxime quadrigarum quæstus] Scribo: *suum cuique consilium dabit, optimo maxime quadrigarum quæstu;* nam et antiquum exemplar *optimo* habet, non *optimum.* Idem.

In hoc usque a bruma dies creverunt sex mensibus. Sol ipse ad Aquilonem scandens ac per ardua enixus] Aliter in eodem: *In hoc usque tempus a bruma crescunt dies, crevit et sol ipse; ac per ardua emensus, &c.* quæ postrema verba vitiosissime scripta sic pro tempore corrigo, *crevit et sol ipse ac peractis sex mensibus.* Cui correctioni videntur favere verba mox paulum sequentia: 'aucturus noctes aliis sex mensibus.' *Idem.*

Vertit oleæ ante pedes] Eleganter hæc Plinius e Theoph. Hist. I. 16. et Caus. II. 26. *Dalec.*

Sexto Calendas Junii, &c.] Leg. *Sexto Calendas Julii Cæsari Orion exoritur, Zona autem ejus quarto Nonas, Assyriæ; Ægypto vero procyon, &c. hoc est minorem canem, ut in astris pingitur, ad æstum magnopere pertinens.* Προκύων Græcis μικρὸς κύων dicitur: *minusculum canem* vocat Vitruvius. Ergo canicula Plinio qui Græcis προκύων, sic dictus quod ante canem oriatur, vel quod indicet canis ortum. Vide Salmas. pag. 429. b. 430. a.

Sole partem primam, &c.] Lege: *Sole partem primam Leonis ingresso, post solstitium XXIII. die.* Salmas. p. 430. a.

Suis locis diximus] Lib. II. cap. 40. et vina in apothecis XIV. 18. *Dalec.*

Ei veneratio] De sidere Caniculæ et augurio canario vide multa apud Rhodig. XVII. 27. Ejus augurii meminit Festus. Ceos quotannis ortum Caniculæ diligenter servare, conjecturamque capere, ut scribit Ponticus Heraclides, salubrisne, an pestilens annus futurus sit, tradit Cicero de Divinat. lib. I. Cujus moris initia vide apud Victorium XIX. 21. explicata ex interprete Apollonii Argonaut. II. Κέῳ δ' ἔτι νῦν ἱερῆες Ἀντολέων προπάροιθε κυνὸς ῥέζουσι θυηλάς. *Idem.*

Ferunt Democritum, qui primus intellexit, &c.] Thaleti hoc, non Democrito tribuitur, ut Hermolaus probat ex Aristotele et Cicerone: potuissetque etiam citare Diogenem lib. I. *Pintian.*

Prævisa olei caritate ex futuro Vergiliarum ortu] Puto luxatum esse verborum ordinem, legendumque, *prævisa olei caritate futura ex Vergiliarum ortu;* quanquam verbum *futura* adjectitium puto. *Idem.*

Ostendemusque jam plenius] Vetus lectio *planius*, non *plenius;* quod et rectius; quia sequitur paulo infra: 'Quas equidem miscebo agrestibus negociis, quam potero, dilucide atque perspicue.' *Idem.*

Restituisse mercedem anxiæ et avidæ dominorum pœnitentiæ] Lego *mercem*, non *mercedem*, ex veteri lectione, et paulo post *assectatoribus*, non *sectatoribus*, in eadem: et ita sane loqui magis Plinius consuevit. *Idem.*

Vis major appellatur] Vis major in frugibus et terræ fructibus 'divina' Ulpiano dicitur ff. de damno infecto. l. fluminum § vitium autem. Eidem calamitosa tempestas ff. de loc. et cond. l. ex conducto, eodem tit. Caius exponit τὴν θεόφιν. De hominibus id loquendi genus usurpat Cicero pro Plancio, et Seneca de Benefic. lib. IV. 'Vadimonium promittimus, tamen deseritur: non in omnes datur actio: deferentem vis major excusat, id est, inevitabilis necessitas.' Vide Lexicon Stephani. Porro calamitosam grandinem a dæmonibus immitti, scribit Theophrast. Caus. V. 9. *Dalec.*

Aliis carbunculum] *Caniculam* legit Turneb. Adversar. XXIV. 23. eamque interpretatur siderationem et carbunculationem, qua sata afflantur et ad sterilitatem castrantur, cum Canicula insana messes coquat, æstuosoque impetu suo omnia torreat. *Id.*

CAP. XXIX. *De tempestatibus utriusque temporis, et remediis sterilitatum.*

Contra congruunt] Orbis, quo sol vehitur, centrum habet aliud quam terra et suæ conversionis spatio inæqualiter a terra discedit. Solis vero centrum cum terræ centro congruit, quo momento fiunt æquinoctia. Æquinoctiorum enim principia, et, ut aiunt vulgo, puncta, centrum terræ Mathematici vocant, quoniam in his mediam terram æqualiter Sol dividit. *Idem.*

Ribigalia] Varro Agricult. I. 1. *Idem.*

Quod post dies undeviginti ab æquinoctio verno] Scribo *undetriginta*, non *undeviginti*. Nam æquinoctium vernum, ut supra ostensum est c. 36. conficitur VIII. Calendas Apriles, hoc est 25. die Martii, a quo transactis 29. diebus occurret tibi 24. dies Aprilis: post quem ad quartum diem Calendas Maias, hoc est, ad 28. diem Aprilis, reliqui sunt dies quatuor, quod est Plinii quatriduum. Opinor autem hæc verba alio ordine scribenda esse, hoc pacto: *Quod post dies duodeviginti ab æquinoctio verno in IV. Calendas Maias, id quatriduum varia gentium observatione Canis occidit.* Pintian.

Floralia quarto, &c.] Floralia primus fecit Caius Servilius, Caii filius, anno DXLV. anno eo magister equitum, dictatore T. Manlio Torquato, deinde ædilis curulis. Livius lib. XXVII. *Dalec.*

Vinalia] Vinalia, dies quo Jovi calpar, id est, vinum novum demptum ex dolio sacrificii causa, offerebant his verbis apud Catonem, 'Macte hocce vino inferio esto,' ne reliquum, unde calpar promptum fuerat, sacrum esset, eripereturque humanis usibus, sed libato calpari religione solveretur. Vocabatur et id Sacrima, præsertim cum polluxissent, et adolevissent suffimenta ex faba, et milio molito, sparsa mulso. *Vinalia*, Græcis πιθοίγια, festus dies, inquit Proclus, quo doliis reseratis cum servis et mercenariis vini porum communicabant, precantes ἀβλαβῆ καὶ σωτήριον αὐτοῖς τὴν τοῦ φαρμάκου χρῆσιν, quemadmodum et Romani musto primum gustato dicebant boni ominis gratia: 'Vetus novum vinum bibo, veteri novo morbo medeor.' Joannes Grammaticus πιθοίγια in mensem Ληναῖον, vel Ληναιῶνα incidere putavit, id est, Januarium. Fiebant vero Athenis undecima die Prostaterii. De his sequentes Hesiodi versus exponunt: Ἀρχομένου δὲ πίθου καὶ λήγοντος κορέσασθαι, Μεσσόθι φείδεσθαι· δειλὴ δ' ἐνὶ πυθμένι φειδώ. Rhodig. XXVIII. 25. Plutarchus Symp. III. Τοῦ νέου οἴνου Ἀθήνησι μὲν ἑνδεκάτῃ μηνὸς κατάρχονται, Πιθοιγίαν τὴν ἡμέραν καλοῦντες· καὶ πάλαι γε, ὡς ἔοικεν, εὔχοντο, τοῦ οἴνου πρὶν ἢ πιεῖν ἀποσπένδοντες, ἀβλαβῆ καὶ σωτήριον αὐτοῖς τοῦ φαρμάκου τὴν χρῆσιν γενέσθαι. Idem lib. VIII. ejusdem: γλεύκους δὲ ζέοντος ἀεὶ ἀφαιρεῖσθαι καὶ τοὺς ἐργάτας δεδιότας ὁρῶμεν. *Idem.*

Aliud hoc quatriduum est, quod neque rore sordere velint: exhorrent enim frigidum sidus Arcturi, &c.] Vetus codex: *Aliud hoc quatriduum est, quod neque rore sorbi develim, exhaurit enim frigidum sidus Arcturi.* Scribendum forte: *Aliud hoc quatriduum est quo neque rura herbida velim. Exurit enim, &c.* Pintian.

Item XIII. Calendas Augusti cum Aquila occidit] Codices Parmensis impressionis *IV.* legunt, non *XIII.* verius; subscribit iis vetus Arati Latinus interpres. Sed magis est ut *III.* scribatur ex Columella XI. 2. Quod autem sequitur, *Usque in X. Calendas ejusdem*, scriptus codex aliter habet, *usque in Calendas easdem*, ut supra etiam notavimus. *Idem.*

Autumni esse] Autumnus ab augendo; unde et Græcis τελεσφόρος ὥρα,

et Latinis *autumnitas*, fructuum proventus. Varro in Quinquatribus: 'Cape ad hanc caducam Liberi mollem dapem De fronde Bromiæ autumnitatis nobilem.' Nonius. *Scalig.* Autumnus, quasi Auctumnus, ut fartor, farctor, autor, auctor, sartor, sarctor. *Dalec.*

Neque negaverim posse eam permutari arbitrio legentium, locorum æstimantium naturas] Depravatissimus locus: imprimis verbum illud *arbitrio* expungendum reor, tanquam falso insertum. Reliqua sic scribo: *Neque negaverim posse ea permutare algentium locorum æstuantiumque naturam;* nam et antiquum apographon *æstuantium* habet, non *æstimantium.* Pintian.

Et in hoc mirabilem admirari benignitatem naturæ succurrit] Brevior et magis Pliniana ejusdem lectio: *Et in hoc mirari benignitatem naturæ succurrit:* cætera superfluunt. *Idem.*

Earum quoque lege divisum] Scribendum reor *horarum*, non *earum;* vocat enim 'horas' quatuor illa anni tempora vulgo nota, ut alias dictum est. Correctionem hanc comprobant statim sequentia: 'Æstate interlunia, hieme plenilunia.' *Idem.*

E diverso vireonem prodire ipso die solstitii] Scribo *chlorionem*, non *vireonem*, tum ex eodem exemplari, tum ex ipso Plinio x. 29. Aristoteles quoque ix. 22. de Nat. Anim. *chlorionem* vocat. Theodorus *vireonem* vertit, unde nata est occasio depravandi Plinii. *Idem.*

Sarmenta] Columel. de Arboribus c. 13. *Dalec.*

Leviter uri a vento ut per totam vineam fumus dispergatur] Scribendum arbitror alio ordine: *leviter uri, ut a vento per totam vineam fumus dispergatur.* Pintian.

Si fictili novo obruatur rubeta rana] Ultimum verbum non esse auctoris existimo, sed expositionem præcedentis a lectore insertam. *Idem.*

Opera rustica, &c.] Varro i. 33. Columel. xi. 2. *Dalec.*

Aream ad messem creta præparare Catonis sententia amurca temperata] Scribo *terra*, non *creta*, ex Catone ipso cap. 128. 'Aream ubi frumentum teratur sic facito: confodiatur minute terra, amurca bene conspergatur et combibat quam plurimum: comminuito terram, et cylindro aut pavicula coæquato: ubi coæquata erit, nec formicæ molestæ erunt, et cum pluet lutum non erit.' Ex his Catonis verbis conjicio verba Plinii hoc ordine concipienda esse: *Aream ad messem præparare terra amurca temperata, Catonis sententia.* Pintian.

Creta] Quæ formicarum et herbarum inimica est, talparum venenum. Varro. *Dalec.*

Catonis, &c.] Cap. 91. Columel. ii. 20. Varro i. 51. Palladius vii. 1. *Idem.*

Cap. xxx. *De messe, et tritico, et palea, et frumento servando.*

Duabus rotis per, &c.] Huic metendi industriæ plurimum lucis affert oratio Palladii magis dilucida et perspicua. *Idem.*

Stipulæ alibi mediæ falce] Aliter Varro: 'Falce,' inquit, 'secundum terram succidunt stramentum, et manipulum quemque, ut subsecuerunt, ponunt in terra. Ubi eos fecerunt multos, iterum eos percensent, ac de singulis secant inter spicas et stramentum. Spicas conjiciunt in corbem atque in arcam mittunt. Stramenta relinquunt in segete, unde tollantur in acervum.' *Idem.*

Atque inter duas mergites spica distringitur] Legendum reor, *Alibi inter duas mergas spica distringitur.* Columella ii. 21. 'Sunt autem metendi genera complura. Multi falcibus vericulatis, atque his vel restratis vel denticulatis, medium culmum secant: multi mergis: alii pectinibus.' De

mergis autem Sextus Pompeius: 'Mergæ furculæ sunt, quibus acervi frugum fiunt, dictæ a volucribus mergis; quia ut illi se in aqua mergunt dum pisces persequuntur, sic messores eas in fruges demergunt, ut elevare possint manipulos.' *Pintian.*

Pectine manuali sigillatim legunt Galliæ] *Manali* in antiq. Cod. non *manuali*, et alio ordine: *Panicum et milium sigillatim pectine manali legunt Galliæ.* Pintian. *Pectine manuali legunt, &c.*] Mergis et pectine quosdam spicas legere, idque facillimum esse in rara segete, difficillimum in densa, Columella scribit. 'Pectinem manualem' auctor vocat manubrio affixum. Legendi illa ratio est, ut pectine subdito extans spica præscindatur, quemadmodum fit in tondendo capillo. *Dalec.*

Tribulis] Tribulum Varroni, tabula ferro, vel lapide asperata, quam insidente auriga, vel addito grandi pondere gravatam juncta jumenta trahunt. Traha vero, sive plostellum Pœnicum asserum compagem, et tabulatum dentatum cum orbiculis. In ea sedet auriga, qui agitat trahentia jumenta. *Idem.*

Alibi contra, &c.] Vid. Fulv. Ursin. ad Varr. p. 59.

Virgilii præconio] 'Sæpe etiam steriles incendere profuit agros, Atque levem stipulam crepitantibus urere flammis.' *Dalec.*

Horrea operosa, &c.] Columel. I. 6. Varro I. 57. Vitruvius VI. 9. *Idem.*

Sunt qui rubeta rana] Rursus hic, et ubicunque post octavum librum adjecta fuerit vox *rana*, persuasum habeo superfluere. Neque enim est brevitatis Plinianæ, cum abunde in octavo descripserit rubetam, ranam, toties in sequentibus inculcare; *rubeta rana, rubeta rana*, quasi de industria vellet tundere. *Pintian.*

Inimica innasci necesse] *Vitia innasci*, non *inimica*, archetypum nostrum legit; cui subscribit Plinius ipse in calce hujus capitis: 'Sed brevissima observatio quod vitiis carere velis.' *Idem.*

Absinthio] Coriandrum et conyzam laudat Pallad. *Dalec.*

Siros] Colum. et Varro locis citatis, nimirum speluncas, vel puteos subterraneos. Cryptas Vitruvius appellat VI. 8. *Idem.*

Fabam et legumina] Theophrast. Hist. VIII. 10. ad Apolloniam maris Ionii fabam nullo pacto rodi scribit, et ideo quam diutissime servari. *Idem.*

Oblita cinere] Illitus e cinere fiebat, cinere in modum gypsi temperato, id est, aqua spissius diluto et commixto. Columel. XII. 43. *Idem.*

Alii qui in salsamentariis cadis gypso illinant: alii qui lentem aceto laserpitiato respergant] Permuta locum verbi illius *lentem*, ut legas sic: *Alii qui lentem in salsamentariis cadis gypso illinant: alii qui aceto laserpitiato respergant.* Columella II. 10. de lente disserens: 'Tum in sole siccata et radice silphii trita cum aceto aspergatur, defricetur æque. Ita rursus in sole siccata et mox refrigerata condatur: si major est modus, in horreo; si minor, in vasis oleariis salsamentariisque. Quæ repleta cum confestim gypsata sunt, quandocumque in usus prompserimus, integra reperiemus.' *Pintian.*

CAP. XXXI. *De vindemia, et autumni temporibus.*

Initiumque hiemis in, &c.] Leg. *Initiumque hiemis. In his intervallis significant pridie Idus Augusti Atticæ equus exoriens, vesperi Ægypto, &c.* Vide Salmas. p. 734. b.

Stella quæ Vindemiator appellatur] *Vindemitor*, non *Vindemiator* in V. C. Idem vitium mox paulo corrigendum. *Pintian.*

Ejus argumentum erunt acini colore mutati] Scribo, *Ejus argumentum e-*

runt vinacea colore mutata. Columella XI. 2. 'Naturalis autem maturitas est, si cum expresseris vinacea, quæ acinis celantur, jam infuscata et nonnulla propemodum nigra fuerint; nam colorem nulla res vinaceis potest afferre nisi maturitas, præsertim cum ita in media parte acinorum sint, ut et a sole æstuante et a ventis protegantur; humorque ipse non patitur ea præcoqui atque infuscari nisi suapte natura.' *Idem.*

Democritus, Eudoxus, Ion] Postremum auctoris nomen redundat, ex codice antiquo: recte; nam cum cæteri hic citati in Indice et elencho libri memorentur, *Ionem* nequaquam invenies. *Idem.*

Asiæ et Cæsari V. Calendas Heniochus occidit] Ex ratione ipsa calculi, etiam si refragentur cuncta exemplaria, legendum est utrobique *Nonas*, non *Calendas.* Sed confirmat id etiam Columella XI. 2. *Idem.*

Postridie occidunt Hœdi vesperi] Scribo *oriuntur*, non *occidunt.* Columella XI. 2. 'Pridie Nonas Octobris Hœdi oriuntur vesperi. Octavo Idus Octobres Coronæ clara stella oritur.' Quæ verba si cum Plinianis conferas, nihil desiderabis. *Idem.*

Napos, raphanos serere quibus diximus diebus] Vetus codex non *napos, raphanos* legit, sed *panaphos;* ut forte scribi possit, *rapa, napos;* nam subdit: 'vulgus agreste et rapa post discessum ciconiæ male seri putat.' *Idem.*

Præcocia] Matura frumenta. Columella. Ut far, adoreum, et opacis locis triticum. *Dalec.*

Vindemiam antiqui, &c.] Varro I. 54. Columella XII. 18. Cato cap. 23. Palladius cap. 11. Septemb. *Idem.*

Cum ad palmitem, &c.] Cum vinacea, sive grana acinorum, fusca vel nigra fuerint. Pallad. *Idem.*

Acino plurimum refert, si contigat crescente luna vindemiare] *Acinos pluris refert, &c.* in vet. cod. *Pintian.*

Pressura] Pressuram vocat, quantum uvarum in superposita cavea pedibus pressarum lacus vinarius accipit. *Dalec.*

Culeos] Culeus 20. amphoras continet, et urnas 40. Fannius: 'Est et bis decies quem conficit amphora nostris Culleus: hoc nulla est major mensura liquoris.' De mensuris liquidorum vide annotat. Philandri in Vitruv. VI. 9. *Idem.*

Pes justus] 'Pedem justum' dici arbitror justam exactamque mensuram liquidorum, quæ omnes alias continet (est enim culleus omnium vini mensurarum maxima) ad pedis similitudinem, qui justo modo inferiores alias mensuras colligit, nempe uncias, ut alii volunt, duodecim, ut alii, sedecim: non autem brisam, et vinaceorum scapos sive scipiones cum folliculis, quos pedem Columella vocat lib. XII. vulgo, *le marc, la grappe, la geine.* Idem.

Unum sufficit torculum] Vitruvius VI. 9. Cato cap. 12. 13. 18. Columella I. 6. Varro I. 54. *Dalec.*

Premunt aliqui singulis] Torculum id Pœnicum esse volunt, cujus meminit Varro in Gerontodidascalo: 'Vineis ubi ambla cella, torculare Pœnicum.' Apud Nonium. *Idem.*

Congeriem] Vel tignorum vel lapidum, quorum gravitas ponderi addat. *Idem.*

Oraculum] Flexum, tortuosum, ambiguum, perplexum dictum: quo præcipitur, post diem vindemiæ præstitutum serum esse vasa picare, et quæ vindemiæ usui sint comparare, cum antea prompta esse oporteat, ne moram ferat maturus fructus. Turneb. XXX. cap. 34. *Idem.*

Frigidum, &c.] Frigido picare pro nihilo duci: eo sensu, inutile esse, intempestivum, et nihili, vasa, dolia fricare, radere, pice linire, ad excipiendum vinum præparare, cum jam

cœlum frigidum esse incipit, ut Septembri mense, cum autumnus iniit; opus enim id rusticum faciendum est adhuc æstuoso cœlo, longe antequam vindemiæ tempus advenerit. *Dalec.*

Vina effundi priora] Cum apotheca plena est vini veteris, nec condendo musto vasa parata et vacua sunt. Turn. XXX. 34. *Idem.*

Sævitia insidiantium caritati civili. Sed æqui patrisfamilias modus est annonæ cujusque anni uti] Vetus codex: *sævitia insidiantium caritati civilis æqui. Patris familias modus est annona cujusque anni uti:* scribo: *sævitia insidiantium caritati. Civilis et æqui patrisfamilias modus est annona cujusque anni uti.* Posset etiam legi: *Civilis et æqui patrisfamilias modus est annonæ cujusque anni utilitate;* ut vilitas respondeat caritati, cui dixit quosdam insidiari. *Pintian.*

CAP. XXXII. *De Lunari ratione.*

De Lunari ratione] Varro I. 37. *Dal.*

Virgilius etiam in numeros, &c.] Georg. I. 'Ipsa dies alios alio dedit ordine Luna, Fœlices operum quintam fuge,' &c. *Idem.*

Democriti sequutus ostentationem] Mirum est omissam hac in parte a Plinio Hesiodi mentionem, quem sequutum esse Virgilium in digestione quorundam operum in numeros Lunæ, ex primo Georgicon volumine notum est, et confirmat Servius grammaticus. Quare æstimandum hic est, legine debeat non *ostentationem*, sed *et Hesiodi rationem.* Pintian.

Omnia quæ cæduntur] Theophrast. Hist. v. 1. *Dalec.*

Stercus, nisi decrescente] Hoc nimirum est, quod Germanicus Cæsar suis commentariis scribit in Aratum, augmenta detrimentaque Lunæ non solum terram sentire, sed et lapides, et cerebra, et lætamina, quæ Lunæ crementis ejecta vermiculos pariunt. Denique Lunæ crementis abscissa ligna furfuraceis tinearum terebramentis fistulascere. Hadrian. Jun. VI. 20. *Idem.*

Intermenstrua] De Luna intermenstrua Fulv. Ursin. ad Varr. de Re Rust. I. 37.

Quoties ab ortu solis orietur] Scribo *occasu*, non *ortu*, hoc est, post occasum solis. *Pintian.*

Dextante sicilico] Lib. II. c. 14. lucet dodrantes semuncias horarum. Dextantem sicilicum unius horæ. Budæus de Asse lib. I. decem uncias cum quarta unciæ parte interpretatur. *Dalec.*

CAP. XXXIII. *De ventorum ratione.*

De ventorum] Arist. de Mundo c. 3. Vitruvius. *Idem.*

Cardo, &c.] 'Ultratus' veteribus, auctore Frontino, et 'citratus,' quod ultro Septentrionem habeat, et citra Meridiem. *Idem.*

Hoc est in decimo pede] Melior lectio: *hæc est in decimo pede:* ut sit schema parenthesis. *Pintian.*

Quæque alia præcipimus] Scribendum haud dubie *præcipiemus*, non *præcipimus;* reservat enim præceptum in caput proximum, ut ex eo constabit. *Idem.*

Æstate contrahente se umbra, pecudem a sole in opaca ducito] Aliter vetus codex: *Æstate contrahente se umbra solis, pecudes in opaca ducito.* Idem.

Sicut hieme et vere si in rorulentum duceres. Nec contra septentrionem paveris supradictum. Clodunt ita, lippiuntve ab afflatu et alvo cita pereunt] Morbum hunc lippitudinis seu gravedinis et alvi citæ, non flatui septentrionis, sed rori hiemis verisque Columella tribuit VII. 3. Quapropter suspicor verba hæc vitioso ordine ab allucinante librario scripta esse, disponendaque et legenda hoc modo: *sicut hieme et vere si in rorulentum duceres, lippiunt enim et alvo cita pereunt. Ne contra septentrionem paveris supradictum: clodiunt ita ab afflatu.* Columellæ verba subtexui: 'Hieme et vere matutinis temporibus intra septa contineantur, dum dies arvis geli-

cidia detrahat; nam pruinosa his diebus herba pecudi gravedinem creat, ventremque proluit.' *Idem.*

Clodunt] Oculos aperire nequeunt. *Dalec.*

Qui fœminas concipi voles, in hunc ventum spectantes iniri cogito] Scribendum, *Qui mares concipi voles, &c.* alioquin committes Plinium cum Columella, et, quod gravius est, cum Aristotele, ex quibus Columella VII. 3. ' At si res,' inquit, ' exigit ut plures mares progenerandi sint, Aristoteles, vir callidissimus rerum naturæ, præcepit admissuræ tempore observare siccis diebus halitus septentrionales, ut contra ventum gregem pascamus, et eum spectans admittatur pecus. At si fœminæ generandæ sunt, austrinos flatus captare, ut eadem ratione matrices ineantur.' Hæc Columella. Aristoteles autem de Gener. Animal. IV. 2. sic disserit: ' Flatibus item aquiloniis magis quam austrinis mares gignuntur;' et mox paulo: ' Nec non pastores aiunt interesse ad maris ac fœminæ pecoris fœturam, non solum si ita accidit, ut initus aquiloniis austrinisve flatibus fiat, sed etiam si cum pecus coit, spectat ad aquilonem aut austrum.' Probat id quoque auctoritate Didymi Heron Græcus auctor Geopon. XVIII. Nec tantum a prædictis scriptoribus Plinius dissentiret, sed, quod esset intolerabile, a se ipso, qui capite sequente mares aquiloniis flatibus, fœminas austrinis procreari tradit. Sed persuasum habeo verba hæc Pliniana non esse; cur enim anticipasset hic Plinius quod statim cap. proximo dicturus erat? *Pintian.*

CAP. XXXIV. *De limitatione agrorum.*

De limitatione agrorum] Vide Julium Frontinum, et M. Junium Nypsium, Columellam V. 1. et 2. Varronem I. 10. *Dalec.*

Umbilicus] Vide γνώμων in Lexico Coust. Hæc machina respondere videtur æneo gnomoni (Sextus Pompeius ' gnomam ' vocat) in amussis medio collocato, quem Vitruvius describit I. 6. *Indagatorem umbrarum*, σκιαθήραν, id instrumentum Græci vocant. *Idem.*

Decumanus] Jurisconsultis limites, qui populo iter præbent, alii sunt decumani, lati pedes 40. alii cardines, lati pedes 20. alii Actuarii, lati pedes 12. alii subruncivi, lati pedes 8. Cujacius Observat. c. 2. Vide Politianum Miscell. c. 86. Antiquis *decumanus* dicebatur ' dextratus ' et ' sinistratus,' quod Orientem ad dextram habeat, Occidentem ad sinistram. *Idem.*

Prædoctus esto] *Prædictus*, non *prædoctus*, nec *præmonitus*, in veteri codice: cui lectioni videtur Plinius ipse favere, scribens paulo post: ' Ac quæcunque aquilo prædicitur,' &c. *Pintian.*

Rationem convexitatis mundi reddit, quia contrarius Aquilo Africo flat] Legendum arbitror: *qua contrarius hic, non Aquilo Africo flat;* nam Aristoteles secundo Meteoron illos duntaxat ventos contrarios esse ait, qui ex diametro distent, non eos qui e regione positi se mutuo spectent. Itaque secundum eum non contrarius Cæcias Argestæ, neque Eurus Lybi, sed Cæcias Lybi, et Eurus Argestæ. *Id.*

Mollit sidera æstate media] Ardorem Caniculæ lenit. Vide II. 47. *Dal.*

Aquilonem prænunciat terra, &c.] Legit Robertus Stephanus in Dictionario: *Aquilonem pronuntiat terra siccescens, sed rorescens repente Austrum immiscet humescens in rore occulto.* Unde hanc lectionem eruo: *Aquilonem prænuntiat terra siccescens: humore occulto rorescenti, repente Auster imminet.* Idem.

CAP. XXXV. *Prognostica tempestatum.*

Prognostica tempestatum] Virgilius Georg. I. et Aratus. *Idem.*

Etenim prædicta ratione ventorum] Scribendum reor, *Et jam prædicta*

ventorum ratione; hoc enim ordine verba posita sunt in vetusto codice. *Pintian.*

Quod si in exortu fiet ita ut rubescunt nubes] *Quod si in exortu aut occasu fiat, ita ut, &c.* ex vetust. cod. *Idem.*

Si rubicunda] Aratus : λεπτὴ δὲ καὶ εὖ μάλ' ἐρευθὴς Πνευματίῃ. Virgil. 'Ac si virgineum suffuderit ore ruborem, Ventus erit,' &c. *Dalec.*

Si quartam orbis rutilus] Virgilius: 'Sin ortu quarto, namque is certissimus auctor.' Aratus tertium æque ac quartum spectat usque ad διχόμηνον. Theophr. τετράδας, ὀγδοάδας, καὶ πανσελήνους. Brod. III. 13. *Idem.*

Discurrere eæ videntur] Arist. in Probl. 25. *Idem.*

Aquam in triduum præsagient] In vet. cod. non *in triduum,* sed *in pertriduo;* ut forte scribendum sit, *in posterum diem.* Pintian.

Si cacumina pura fient, disserenabit] *Dies serenabitur,* non *disserenabit,* in eodem, et mox paulum *flatum,* non *ventum.* Idem.

Vel in vallibus sedentes] Verior lectio *sidentes,* ut illud Ovidianum, 'subsidere valles.' favet et vetus exemplar. *Idem.*

Fungi] Fungus is fuligo et favilla est, cum fumo egressa, quæ aëris crassitie cohibita, in lucerna residet ac madet, atrique fungi imaginem reddit. Virgilius: 'Nec nocturna quidem carpentes fila puellæ Nescivere hiemem, testa cum ardente viderent Scintillare oleum, et putres concrescere fungos.' Aristoph. ἐν Σφηξί: Οὐκ ἔσθ' ὅπως οὐχ ἡμερῶν τεττάρων τὸ πλεῖστον Ὕδωρ ἀναγκαίως ἔχει τὸν θεὸν ποιῆσαι· Ἔπεισι γοῦν τοῖσιν λύχνοις οὐτοιὶ μύκητες· Φιλεῖ δ', ὅταν ᾖ τουτὶ, ποιεῖν ὑετὸν μάλιστα. Victorius XVIII. 14. et XXXIII. 21. Aratus: Ἢ λύχνοιο μύκητες ἀγείρονται περὶ μύξαν. Callimach. Εὖτ' ἂν λύχνου δ' αἰρομένου ἄδδην ἐγένοντο μύκητες. Theophr. de Signis Ventorum, pluviæ, &c. καὶ οἱ μύκητες, ἐὰν νότια ᾖ, ὕδωρ σημαίνουσι. *Dalec.*

Item cum in eo pendentes coacervuntur scintillæ] In vet. cod. *Item cum in eone pendentes.* Scribendum forte non *eone,* sed *fune.* Pintian.

Carbo adhærescit] Apud Aratum et Theoph. ollæ impositæ suo tripodi complures scintillæ. *Dalec.*

Mare si tranquillum in portu a cursu stabit et murmuraverit intra se] Vetus Codex præfert: *Mare si trunquillo in portu cursu stubit: murmuraverit, ut intra se.* Scribendum arbitror: *Mare si tranquillo in portu cursitabit, murmuraverit ut intra se.* Hoc verbo *cursito* non multo ante usus est Plinius. Item exemplaria quædam composita forma *commurmuraverit* habent, non *murmuraverit.* Pintian.

Litora ripæque si, &c.] Theophr. ἀκτὴν βοῶσαν, αἰγιαλὸν ἠχῶντα, dixit. *Dalec.*

Lanugo, &c.] In Arato: Ἤδη καὶ πάπποι λευκῆς γήρειον ἀκάνθης. Spinam albam interpretes exponunt Cinaram. Plinius substantivum esse putavit, non adjectivum, qui populum intellexerit. Avienus sic vertit: *Jamque super latices florum volitare senectam.* Idem.

Delphini tranquillo] De hac re vide multa prodita a Rhodigino VIII. 6. *Idem.*

Loligo volitans] Hujus rei causam reddit ex Plutarcho idem XXIV. 28. *Idem.*

Ranæ] Cicero Epist. II. ad Atticum: 'Equidem etiam pluvias metuo, si prognostica nostra vera sunt.' *Ranæ* enim ῥητορεύουσι. Aratus: Ἢ μᾶλλον δειλαὶ γενεαὶ, ὕδροισιν ὄνειαρ, Αὐτόθεν ἐξ ὕδατος πατέρες βοόωσι γυρίνων. Mur. Variar. I. 20. *Idem.*

Et fulicæ] Ἢ τρύζει ὀρθρινὸν ἐρημαίη ὀλολυγὼν, Aratus. Theoph. vero: Καὶ ἐρώδιος ὄρθριον φθεγγόμενος ὕδωρ ἢ πνεῦμα σημαίνει. Turneb. XXV. 13. ἐρώδιον Cicero *fulicam,* κέπφον. *Mergum* Virgilius reddit τὴν αἴθυιαν. Idem tamen Theophr. scribit: Καὶ ὀλολυγὼν ᾄδουσα μόνη ἐν ἀκρωρείαις, χειμέριον. *Idem.*

Mergi maria aut stagna fugientes] In veteri codice: *Mergi, caviæ, maria aut stagna fugientes*. Lego *raviæ*, non *caviæ*: avis genus, Græce λάρος Aristoteli. *Pintian*. *Mergi maria*] Vide Turn. Adversar. XIX. 22. *Dalec*.

Corvique, &c.] De corvi præsagio Theophrasti editum exemplar mutilum est. Turn. XXV. 13. sic legisse visus est: Κόραξ, πολλὰς μεταβάλλειν εἰωθὼς φωνὰς, ταύτην ἣν δὶς φθέγξηται, καὶ ἐπιῤῥοιζήσῃ, καὶ αὑτὸν τινάξῃ, ἂν διατελῇ, ἀνέμους σημαίνει· ἐὰν δὲ μιμῆται τῇ φωνῇ τοὺς σταλαγμοὺς, καὶ ἐὰν μὴ τὴν εἰωθυῖαν φωνὴν ἵῃ, καὶ ἐπιῤῥοίβδην, ὕδωρ. ἐπιῤῥοιζεῖν de pennarum susurro et stridore exponit. Avienus de voce his verbis: 'et tenui cum stridunt gutture corvi.' Ego vero per onomatopœiam interpretor, vocem intra fauces refluentem, revocatam, et quasi strangulatam edere, ut corvi solent interiori gutture murmurantes. *Idem*.

Cornix] De cornice Aratus. In terra prope littus eminens, cum tempestas incipit, demisso capite cornix stat: παρ' ἠϊόνι προυχούσῃ Χείματος ἐρχομένου χέρσῳ ὑπέκυψε κορώνη. Virgilius: 'Et sola in sicca secum spatiatur arena.' Theophr. κορώνη ἐπὶ πέτρας καθεζομένη, (alii κορνασσομένη, *crocitans*,) ἣν κῦμα κατακλύζῃ, ὕδωρ σημαίνει. *In scopulo, vel saxo, quod undæ circumverberant, cornix sedens, pluviam nuntiat*. Idem.

Quæque in arboribus] De Querquedula id Varro in Sarrano: 'Aut frigidos nimbos aquæ caduciter ruentis Præinnuere aquatiles querquedulæ natantes.' Scalig. apud Nonium. *Idem*.

Ardea in mediis] Ut Milvus. Varro in Sesquiulysse: 'Lugere volitans milvos visus, aquam e nubibus tortam indicat fore, ut tegillum sibi sumat pastor.' Nonius. Virg. de Ardea: 'notasque paludes Deserit, atque altam supra volat Ardea nubem.' *Id*.

Et boves cœlum, &c.] Arist. Hist. Animal. VI. 21. *Idem*.

Seque lambentes] Theophrastus: Καὶ τὴν προσθίαν ὁπλὴν λείξας, *et anteriorem ungulam pedis lingens*: sententia valde diversa. *Idem*.

Aut ova progerentes] Plutarch. De Animal. Prud. τὰς δὲ τῶν σπερμάτων ἐκθέσεις καὶ διαψύξεις ἐκτὸς, ὑετοῦ ποιεῖται σημεῖον Ἄρατος· Καὶ κοίλης μύρμηκες ὀχῆς ἐξ ὤεα πάντα Θᾶσσον ἀνηνέγκαντο, κ. τ. λ. καί τινες οὐκ ὤεα γράφουσι, ἀλλ' ἤϊα, τοὺς ἀποκειμένους καρποὺς, ὅταν εὐρῶτα συνάγοντας αἴσθωνται, καὶ φοβηθῶσι φθορὰν καὶ σῆψιν ἀναφέρειν. Idem et Theon Arati interpres. Leopardus VII. 26. Virgilius: 'Sæpius et tectis penetralibus extulit ova Angustum formica terens iter.' Politianus: 'Progerit ova cavis patiens formica laborum.' *Idem*.

Vermes terreni] Aratus, σκώληκες Κεῖνοι τοὺς καλέουσι μελαίνης ἔντερα γαίης. *Idem*.

LIBER XIX.

PROŒM. *Non minus conferunt rura deprehendendo cœlo, quam sideralis scientia agro colendo. Proximam multi hortorum curam fecere*] Error est in suppunctione verborum. Scribo: *non minus conferunt rura deprehendendo cœlo, quam sideralis scientia. Agro colendo proximam multi, &c.* Pintian.

Miramurque quosdam scientiæ gratia eruditionis suæ gloriam ex his petentes] Scribendum: *Miramurque quosdam scientiæ gratiam, eruditionisve gloriam, &c.* Idem.

Audax vita: scelerum plena, &c.] Legend. *Audax id, at scelerum plenum aliquid seri ut ventos, procellas ut capiat, nec parum esse et fluctibus solis vehi. jam vero nec vela satis esse majora navigiis, sed, &c. præter quæ in proris alia, et alia in puppibus pandi, &c. tum non alte ab tellure tolli: neque id viribus suis niti, sed fractum tusumque et in mollitiam lanæ coactum injuria ac summa audacia eo pervenire. Nulla execratio sufficit contra invictorem dictum suo loco nobis, cui satis non fuit, &c.* Linum, inquit, non suis viribus nititur ut orbem terrarum ultro citroque portet, sed eo pervenit injuria sui, et hominum audacia summa: injuria sui, quod frangitur, tunditur, et in mollitiam lanæ cogitur; semper enim injuria fit melius: audacia summa hominum, qui ad tales usus id converterunt. 'Illi robur et æs triplex.' Nulla execratio sufficit contra invictorem dictum suo loco nobis. *Salmas.* 260. 261.

'*Audax vita, &c.*] Salmasius ad Solin. p. 260. tradit in optimis libris scriptum esse *plenum*, item *procellas ut capiat;* omnino igitur emendandum: *Audax id, at scelerum plenum aliquid seri ut ventos, procellas ut capiat, nec parum esse et fluctibus solis vehi.* Infelicissime, mea quidem sententia. Sane Gud. Vossiani duo, Acad. prorsus ut vulgati. Sed fuerit melior, in quo *plenum*, an mirum est id fieri ex *plena*, quum vetustissimus minutæ scripturæ character vocales *A* et *V* tam similes reddat? An propterea demendum Plinio *Audax vita*, qui centies *vitam* pro seculo, pro hominibus, usurpet, nihil ut sit ei familiarius? *Audax vita, &c.* id est, homines improbi ac temerarii, 'audax Iapeti genus,' quid non estis moliti? quæ non scelera edidistis? *Audax vita* est, quod dicit l. XXI. 10. 'Quid non tentavere homines?' Jam *aliquid seri* dicitur abrupte, intellectu *τῶν quæ commenta es*, vel *itane commenta es*, vel *annon monstrum est?* ut multa talia per infinitivos, de qualibus Observ. II. 14. Pro tam acribus et vehementibus subjiciantur nobis illa scilicet jacentia soporisque et inertiæ plena: *Audax id, at scelerum plenum aliquid seri.* Jam si meliores, *ut capiat*, fuit utique, *ut ventos procellasve capiat*, quemadmodum Pintianus. Sed, ut dixi, quatuor, quas ante oculos habemus, membranæ, *ut ventos procellasque recipiat.* Quid est autem, *nec parum esse et fluctibus solis vehi?* Nam, ut hoc minime, ita alterum (quod quia per causam scripti convelli non potuit, sola libidine mutatur) planissime assequor: et parum mali aut periculi putavi, quod incerta fluctuum naves jactent: et quasi parum discriminis sit aditum, cum cœpit fluctibus committi navis, ultro comparari, per

quod magis sit in potestate ventorum ac procellarum. Si τὸ *nec* admittimus, dicendum erit, *nec satis esse.* Sequitur ibidem: *Super eas tamen addi velorum alia vela, præterque in proris et alia in puppibus pandi.* Sic Mss. Vulgo: *præterque alia in proris.* Salmasius corrigit: *præter quæ in prioris;* oblitus hoc *præterque* Plinio in deliciis esse: quum ipse id notaverit ad Tertullianum de Pallio pag. 140. in verbis, quæ extant IX. 39. 'In conchyliata veste cetera eadem fine buccino: præterque jus temperatur aqua.' *Præterque in proris et alia in puppibus,* est, et præterquam in proris etiam alia in puppibus vela pandi. Vide ad lib. XXXIII. cap. ult. *Gronov.*

Tam gracili avena, tam non alte a terra tolli] In codice vetusto, *tam gracili avena tam alte a tellure tolli;* et mox paulo *fractum,* non *passum.* Pintian.

CAP. I. *De lini satione, et generibus ejus, et quomodo perficiatur, et de mappis, et lino non ardente, et quando primum in theatris vela.*

Seritur sabulosis maxime] Pingui et læto solo, humidiore, non sitiente. Colum. II. 10. pinguissimo loco, et modice humido, Pallad. XI. 1. *Dalec.*

Terræ injuriam facit] Quod tam cito et propere succum terræ eripiat. *Idem.*

Non est satis] Nisi et mari navigando linum serat Gallia. *Idem.*

Inane] Inane et de mari et de aëre dici, vide apud Turneb. Adversar. XI. 9. *Idem.*

A Setabi] Setabis oppidum Hispaniæ in edito monte situm, laudatissimi lini proventu nobile, quamvis Strabo et alii quidam fluvium esse dicant. Gratius in Cynegeticis: 'Hispanique alio spectantur Setabes usu.' Silius lib. II. 'Setabes et telas Arabum sprevisse superbas, Et Pelusiaco filum componere lino.' Catullus ob sudaria Setaba per illiberalem jocum surrepta Asinio hendecasyllabos minatur. Had. Jun. IV. 28. *Idem.*

Allianis semper crudis Faventina præferuntur] Allia lina 'semper cruda' appellat, quæ semper flava manent, utpote quæ nulla maceratione aut politione candorem trahere possint. Vide Salmas. p. 765. b. 766. a.

Cum dente] Vel *oris,* quod magis probo, vel *pectinis,* ut quidam exponunt. *Dalec.*

Et Hispania citerior habet, &c.] Lege: *Et id Hispania citerior habet splendore præcipuo torrentis, in quo politur natura.* Salmas. p. 261. a. et 765. b.

Carbasis repertis] Carbasus lini genus tenuissimi in Hispania repertum, quo texebatur vestis magni pretii, antiquis in deliciis habita, ut sericea nobis. Virg. Æneid. XI. 'tum croceam chlamydemque, sinusque crepantes Carbaseos, fulvo in nodum collegerat auro.' Q. Curtio lib. VIII. 'Carbaso Indi corpora usque ad pedes velant: eorumque rex aurea lectica, margaritis circumpendentibus recubat, distinctis auro et purpura carbasis, quæ indutus est.' Guilland. Quidam id genus linei panni esse putant, quod telam Baptistæ, et telam Hollandicam, et telam Cameracensem vocant. Hæc postrema advehitur ex Hispania. Apud Ciceronem Verres æstate summa tabernacula carbaseis intenta velis in littore collocari jubet, ubi totos dies cum impudicis mulieribus perpotaret. *Dalec.*

Quam nobismet ipsis] Cum lineis velis fisi, maris periculis nos objicimus. *Idem.*

Epidromis] Imis summisque funibus, quibus tenduntur retia. Turneb. Adversar. V. 9. vulgo, *les courants.* Idem.

Thorace] Thoraces militum liveos olim fuisse probat hic Alcæi versus apud Athenæum p. 310. linea 49. *θώρακές τε νεώλινοι, ex novoque lino thoraces.* Idem.

In Rhodiorum insula ostendi in templo Minervæ] *Tendi*, non *ostendi*, præfert vetustum exemplar, ut forte non *tendi* scribendum sit, sed *Lindi*, quæ est una ex celebratis Rhodi tribus urbibus, Camino, Jalyso, Lindo. *Pintian.*

Fullonum tantum in usu] Vel quod fullones qui fere nudi, et subucula linea tantum tecti, pannos terunt et calcant pedibus, eo lino soli ad indusia conficienda uterentur, vel quod ex eo lino vestes textæ in fulloniis officinis solæ purgarentur et polirentur. *Dalec.*

Sicut in culcitris præcipuam, &c.] Lege: *Sicut in culcitis præcipuam gloriam Cadurci obtinent, &c. Italicæ quidem vox etiam nunc durat in appellatione stramenti.* Vide Salmas. p. 938. b.

Stramenti] Stramentum, quod homini et animalibus quieturis et dormituris substernitur, nempe fœnum, vel palea; nam quod ait XVIII. 3. priscis Romanis quies somnusque in stramentis erat. *Dalec.*

Ægyptio lino minimum] Gratius in Cyneget. ' Vix operata suo sacra ad Bubastia lino Velatur sonipes æstivi turba Canopi.' Sic autem Isiacos sacerdotes vocat Saliorum modo per Bubaston urbem saltantes, et sistris personantes: de quibus Plutarch. οὔτε γὰρ φιλοσόφους πωγωνοτροφίαι, καὶ τριβωνοφορίαι ποιοῦσιν, οὔτ' Ἰσιακοὺς αἱ λινοστολίαι καὶ ξύρησις. Ion poëta in Phœnice Ægyptum λίνουλκον vocat. Had. Jun. IV. 29. *Idem.*

Parvus est, similemque barbatæ nucis defert fructum] Pliniana exemplaria tantum habent: *Parvus est, cujus ex interiore bombyce lana netur: nec ulla sunt cum candore molliora et spissiora;* non solum mollitie et candore præcipua lana xylina, sed etiam spissa est. *Salmas.* p. 296. a.

Vestes inde sacerdotibus, &c.] Apuleius Apologia prima de lineo texto: ' Purissimum est rebus divinis velamentum; quippe lana, segnissimi corporis excrementum, pecori detracta, jam inde Orphei et Pythagoræ scitis prophanus vestitus est: sed enim mundissima lini seges, inter optimas fruges terra exorta, non modo indutui et amictui sanctissimis Ægyptiorum sacerdotibus, sed opertui quoque inde rebus sacris usurpatur.' *Dalec.*

Quartum genus, &c.] Lego, *Stramenti genus Orchomenium, &c.* Arundinis quidem panicula, ut gluma, et acere, sarciri culcitra potest, perinde ac stramento sive palea; vestes autem texi non possunt. Ex arundinum concisis foliis tomentum factum Circense, quod in Circo pauperibus sternebatur, indicant hi versus Martialis: ' Tomentum concisa palus Circense vocatur: Hæc pro Leuconio stramina pauper habet.'

E malis] Arboribus lanigeris, in quarum foliis convolutis lanugo nascitur. Theophr. Hist. IV. 9. *Idem.*

Diximus] Lib. XII. cap. 10. *Idem.*

Et ipsa tamen pectitur ferreis aënis, donec, &c.] Idem certe aut simile instrumentum, quo pectitur linum, et quo vestes pectuntur apud fullonem; sed illud e ferro, hoc e spinis, quæ inde fulloniæ sunt dictæ. Latini *inas* dixere, quos Græci ἶνας. *Salmas.* p. 392. a. Forte legendum, *crenis.* Pintian.

Iterum deinde in filo politur] Legend. *Iterum deinde in filo politur illisum crebro silici ex aqua, &c.* Salmas. p. 765. b.

Clavis] Capitatis fustibus, clavæ similibus. *Dalec.*

Quod ignibus non absumeretur] Rhod. XVIII. 31. quo Indorum leges ac mores fuse narrat, scribit illos vestibus ex eo lino textis indui: quod parum credibile est, cum in tantam longitudinem trahi nequeat, ut vestes ex eo conficiantur. *Idem.*

Asbestinum] Tale fuit in aurea lucerna, quam Athenis Callimachus fecit, oleo non nisi post exactum an-

num dissipato, licet semper arderet. Pausanias in Atticis. Plutarchus de Oracul. Defectu, in Carystia rupe linum id gigni tradit, molli et lapideo filo, e quo mantilia, retia, et reticula capitis tegumenta conficerentur. *Dal.*

Byssino] Byssus Suidæ et Theocriti interpreti coloris genus, unde byssina vestis, bysso infecta. Byssus quibusdam pretiosissima lana, colore nitoreque auri. Byssus Philostrato, linum, quod Indi ex arbore legunt, trunco populis simili, foliis salici, etiam Arriano auctore, Apollonioque oculato teste. Rhodig. XXIII. 8. Est et amorgis lini species, unde amorgina vestis memorata Æschini contra Timarchum, Aristophani in Lysistrate, Eupolidi. Cannabis, lini, byssi, Eleorum agrum feracem esse tradit Pausanias in Eliacis. *Idem.*

Linteorum lanugo] Ὀθονίων ξύσμα: unde fiunt ξυστοὶ μοτοὶ Galeno κατὰ τόπους, lib. III. in remediis Heraclidæ, quæ sanguinem fluentem e naribus sistunt. *Idem.*

Inter papavera genus quoddam] Heracleum, sive ἀφρῶδες esse putant, quod et radiculæ sive struthio simile est, et semen valde catharticum habet. Ejus facultatis nomen meminit Dioscorides. *Idem.*

Velo purpureo] Alia sunt vela Regia purpurea, gemmis et auro intertexta, quibus reges et summi principes in suis palatiis utuntur suspensis, ut et Attalicis aulæis. Rævardus Variorum v. 11. *Idem.*

Vela primus in, &c.] Inde velaria theatra Juvenali. De theatralibus velis Lucretius lib. IV. *Idem.*

Viamque sacram ab] Sacra quidem ea dicta est, quod fœdus in ea inter Romulum et Tatium ictum fuisset; vel quod per eam sacra in arcem quot mensibus deferrentur; vel quod augurium in ea captabatur. Per eam in Capitolium frequens iter fuit, triumphorum pompa, subactis gentibus, domitisque nationibus, cum præda captiva, et spoliis hostium solemni apparatu procedebat. Vicorum Romanæ urbis nomina, et nominum caussas, declarat Alex. ab Alex. II. 18. *Idem.*

Quod munere ipso] Ejus mentio fit supra lib. XV. c. 18. ultimo, et apud Suetonium in Julio c. 10. *Idem.*

Forum muricibus censuerat] Nam Plutarchus, de Fœnore, forum esse scribit ἀσεβῶν χώραν: Anacharsis, locum destinatum explendæ avaritiæ, et ad fallendum: Rhod. XXVIII. 9. Forum triplex Romæ fuit. Martialis: 'Atque erit in triplici par mihi nemo foro.' Idem: 'Et fora tot numeras, Jane, quot ora geris.' Seneca: 'Adjice nunc publica perjuria gentium, circumscriptiones, fraudes, inficiationes, quibus trina fora non sufficiunt.' Quartum Trajanus addidit. Fuit et forum Domitiani transitorium, quod a Suetonio 'Methodium' dictum volunt. Idem XXVIII. 10. Vide Vitruv. v. 1. et in id Comment. Philandri. Vide et annotata in XXXVI. 15. *Idem.*

Per rudentes, terra etiam in, &c.] Lego: *per rudentes tracta in amphitheatris principis Neronis terra etiam rubente.* Nempe rubricæ aspectu picturata, quemadmodum auctor scribit XXXIII. 5. in spectaculis ejusdem principis harenam Circi chrysocolla stratam fuisse, cum ipse concolori panno aurigaturus esset. *Idem. Per rudentes terra etiam in amphitheatris principis Neronis rubente: in cavis ædium*] Vetustum exemplar sic profert: *per rudentes iere etiam in amphitheatris Neronis principis. Rubent in cavis ædium.* Pintian.

Cavis ædium] Cavædium, seu Cavum ædium, seu Cava ædium, (tot enim modis proferunt,) quasi ædium Cavea, Varroni de Lingua Lat. lib. IV. locus tectus et patulus intra parietes ad omnium communem usum. Ut in theatro Cavea locus fuit, e quo sedens populus ludos et publica mu-

nera spectabat, sic Cavædium ambulatio et porticus, monachorum peristyliis similis, e qua, qui spatiantur, proditurum dominum expectantes, impluvium, id est, aream in quam impluit, aspiciunt. Græci μέσαυλον vocant: et recte quidam, quoniam in medio est totius ædificii, nempe cœnaculorum, cellarum, et cubiculorum, ut aperte Varro indicat. Quidam pro *musco* hic legunt *museacum*, id est, amusseatum, sive, ut in Pescennio Spartianus dixit, 'musivum opus,' nempe lithostroton et tessellatum pavimentum. Verum an id sub dio fieret, et solis vapore offenderetur, aut corrumperetur, legisse non memini. Ego quendam Græce doctum in margine codicis scripsisse arbitror Cavædium μέσοικον etiam ut et μέσαυλον dici, ex eaque dictione factum vocabulum *muscum* irrepsisse in Plinii scripturam, eoque ut otioso et supervacuo deleto, sensum apertissimum fore. *Dalec.*

Thoracibus lineis paucos tamen, &c.] Iliad. B. Λοκρῶν δ' ἡγεμόνευεν 'Οϊλῆος ταχὺς Αἴας, Μείων, οὔτι τόσος γε ὅσος Τελαμώνιος Αἴας, 'Αλλὰ πολὺ μείων· ὀλίγος μὲν ἔην, λινοθώρηξ. Rursum eod. lib. Τῶν ἦρχ' Ἄδρηστός τε καὶ Ἄμφιος λινοθώρηξ. Herodot. in Polyhym. Theocr. Idyll. XIV. Athen. lib. XIV. Strabo lib. III. Suetonius in Galba c. 19. Virgil. Æneid. III. 'Loricam consertam hamis auroque trilicem.' τρίμιτον. Et lib. XII. 'rumpitque infixa bilicem.' δίμιτον. *Mitalerius.*

Quoniam cum sparta] Ab eadem verbi notione Pacuvius in Niptris apud Festum 'serilia spartea' funes e sparto dixit: 'Nec ulla subscus,' inquit, 'cohibet compagem alvei: Sed suta lino et sparteis serilibus.' *Dalec.*

CAP. II. *De sparti natura, et quando primum usus ejus, et quomodo perficiatur, et quæ sine radice nascantur, et vivant.*

Herba et] Spartum duplex est: alterum juncus Ibericus, sive Hispanicus, ἀκάνθης, ἄκαρπος, ἄφυλλος, ad nexus tantum utilis: alterum genista, quam Græci τὴν σπάρτην, καὶ τὸ σπάρτον, et τὸ σπάρτιον, dixerunt. Et hæc duplex: altera silvestris, sine foliis, in agro Monspessulano frequens, qua olim Asiatici ἐδέσμευον τὰς ἀμπέλους, *vites religabant,* unde et ἀμπελοπλοκικῆς nomenclatura, et mulis, bobus, camelis, in attritu pedum subluvie, et aliis id genus morbis, calceos et soleas nectebant, quas Crabatinas Aristoteles videtur appellare Hist. Animal. II. 1. Altera foliosa: et hæc rursum duplex: prior in hortis sata, ejusdem prorsus generis et usus cum supra scripta, sed cultus mangonio vestita foliis paucis et exiguis, quæ desunt alteri, in aridis et squalentibus locis natæ, floris odore jucundissimo, gratissimoque apibus: quamobrem et prope alvearia plantatur, melle nonnunquam ejus odorem referente XI. 8. Genistam Florentinam vocat Gallia; alii Hispanam. Posterior silvestris, in macris et arenosis ubivis luxurians, foliis multis et densius congestis operta, ramulis vietis, prætenuibus, graviter olentibus, quibus etiam ad vinciendum uti liceat. Guillandinus non satis diligenter has species distinxit. Ibericos funes sparteos Flaccus vocat: 'Ibericis peruste funibus latus:' quamvis ineptum et ridiculum oratorem fuisse scribat, qui pro sparto 'herbas Ibericas' dixisset. Turnebus XIV. 9. *Idem.*

Uni terræ] Hispaniæ. Præcedenti tamen capite auctor scripsit e genista, id est, sparto, Asiam præcipua lina facere, &c. Auctor XXIV. 9. an genista spartum sit dubitat. Vide locum. *Idem.*

Carthaginiensis Hispaniæ citerioris portio] Campum amplum et ἄνυδρον. Strabo lib. VI. vocat nunc ἰουγκάριον, *juncarium* Latino vocabulo, nunc πεδίον σχοινοῦν, nunc ἁλισχοινοῦν, Mara-

thronio a fœniculi copia dicto proximum. *Idem.*

Ad reliquos usus laboriose, &c.] Legend. *Ad reliquos usus laboriose vellitur ocreatis cruribus, manuque textis manicis convoluta, osseis ligneisque nucamentis: nunquam in hieme, in æstu: facillime tamen ab Idibus Maiis in Junias: hoc maturitatis tempus.* Nucamenta proprie sunt quæ callo squamatim compactili dependent e ramis juglandum, et picearum: ad hanc formam osseis et ligneis nucamentis manicæ texebantur, quibus manum convolvebant, quibus vellendum erat spartum. *Salmas.* p. 266. a. Sequitur: *Vulsum fascibus in acervo manuatum;* hoc est, in manuas sive manuales fasciculos colligatum; 'manua' enim est manipulus. Vide Salmas. p. 266. a, b.

Facillime tamen ab Idibus Maiis] *Tantum,* non *tamen,* aptior lectio. *Pintian.*

Vulsum fascibus in] Lego, *Vulsum, et examinatum, fascibus in acervo biduo, tertio, &c.* Examinabant, ut integrum et minime vitiatum ad textilia, putre, arrosum, corruptum ad ignes seponerent. Manuscriptum utrumque habet *ummatum. Animatum* quidam exponunt, οὐκ ἐξεντερισμένον, non emedullatum: quasi vero tam exilis juncus emedullari possit. Vide Turn. Adversar. XI. 20. Alii legunt, *Vulsum et fascib. manualibus acervatum biduo, &c.* ut superiori proximo capite, illis verbis: 'Tum evulsum, et in fasciculos manuales colligatum,' &c. quod valde probo. *Dalec.*

Ut fiat utile] Quod ob eum usum σχοινοπλοκικὸν dicunt. *Idem.*

Ad hos omnes usus, &c.] Sic legit Apuleius in Herbario suo: 'Ad quos omnes usus minus triginta passuum in latitudinem a littore Carthaginis novæ in Spaniam usque, centum in longitudinem nascitur.' Legendum itaque in Plinio constat, *minusque in longitudinem centum reperientur.* Vide Salmas. p. 261. b.

Minus XXX. M. pass. in latitudinem a littore Carthaginis novæ, nimisque in longitudinem esse reperientur] Scribo: *minus XXX. M. pass. in latitudinem a littore Carthaginis novem, minusque in longitudinem,* ex vetusto exemplari. *Pintian.*

Junco Græcos ad funes usos, &c.] Σχοῖνος et *funem* significat et *juncum:* quomodo et spartum nunc restem, nunc plantam e qua restes fiunt. *Dalec.*

Ex qua mapalia vestesque quædam conficiantur] Theophrastus ποδεῖα confici ait VII. 13. Plinius, si fidelis est codex, *mapalia;* at Theodorus *togas* vertit. *Pintian.*

Mentionem habet sparti] Theophrastus Hist. I. 8. linosparti meminit inter ea quibus cortex multis tunicis constat. Id autem aliud esse non potest quam spartum pro lino usurpatum ad varios usus vitæ. Quidam eo loco divisim legunt *linum, spartum.* In hac ergo re memoria lapsus Plinius est. *Dalec.*

Quod certum est, &c.] Hæc verba ita legantur: *quod certum est, ex iis erunt quæ nascuntur et seri non possunt.* Salm. 514. a.

CAP. III. *De misy, et tuberibus: de fungis pezicis, laserpitio et magydari, et rubia, et radicula.*

Simile est et quod, &c.] Legend. *Simile est quod in Cyrenaica provincia vocant misi, præcipuum suavitate odoris ac saporis, et quod in Thracia iton, et quod in Græcia geranion.* Vide Salmas. p. 708. a. *Simile est et quod, &c.*] Totum hunc locum de tuberibus, miso, ceraunio, lege apud Athenæum lib. II. et cum hæc Plinii oratione confer. *Dalec.*

Misy] Athenæo, μῖσον ἡ τῶν ἐγγεοτόκων τούτων γέννησις, inquit, ἅμα καὶ φύσις, οἷον τοῦ τε ὕδνου, καὶ τοῦ φυομένου περὶ Κυρήνην ὃ καλοῦσι μῖσον. Theophrastum Athenæus citat. Joan. Leo Afric. Hist. lib. IX. c. de Tarfez, mi-

son in Numidiæ desertis reperiri ait, indigenisque vocari Terfez, medicis Camha. Idem l. v. c. de Capes, Thrasos describit frequentes in regno Tunicensi, ab Arabibusque vocari Habbazis. Vide ejus deseriptiones. *Idem.*

Præcipuum] Athenæus e Theoph. hæc citat: *ἐν φυτικοῖς λειόφλοια καθάπερ ὕδνον, μύκις, πέζις, κράνειον·* ubi legendum, *πεζίτης, κεραύνιον.* Hæc autem omnia et pleraque alia in nostris exemplaribus Theophrasti non leguntur: unde colligere licet, quam ea mutila sint. *Idem.*

Ceraunium] Theophrastus Hist. I. 9. *κράνιον.* Athenæo *ἰστὸν* pro *οἶτον·* *Δοκεῖ δὲ,* inquit, *ἡδὺ σφόδρα τοῦτο εἶναι, καὶ τὴν ὀσμὴν ἔχειν χρεώδη, καὶ τὸ ἐν τῇ Θρᾴκῃ γινόμενον ἰστόν.* Turneb. Advers. XI. 14. Apud Athenæum bis pro *κεραύνιον,* legitur corrupte *γεράνιον.* *Idem.*

Ac tonitrua crebra] Juvenal. Sat. v. 'post hunc raduntur tubera, si ver Tunc erit, et faciunt optata tonitrua cœnas Majores.' Vide Plutarch. Sympos. Quæst. IV. 2. Martialis: 'Rumpimus altricem summo de vertice terram, Tubera boletis poma secunda sumus.' *Idem.*

Tenerrima autem, &c.] *Τὴν δὲ χρείαν, καὶ τὴν ἀκμὴν ἔχει τοῦ ἦρος.* Verno autem maxime vigent, atque tempestiva sunt. Ex Athenæo. *Idem.*

Exundatione fluminum] *Γενομένης ἐπομβρίας,* post copiosum imbrem. Theophr. *Idem.*

Pezicæ] *Πεζῖται,* inquit Athenæus, *ἄῤῥιζοι, καὶ ἄκαυλοι ὄντες τυγχάνουσι,* (non, ut legitur, *καὶ αὐτοὶ τυγχάνουσι,*) *nec caulem habent nec radicem:* fungus vero ortus sui principium habet in longum porrectum caulem, et in summo ejus veluti crure distenditur. Pezitas Itali vocant *prugnoti,* Galli *mousserons,* terræ semper incumbente ac instrato globoso capitulo, nec in caulem aliorum modo se attollente: statim primis veris imbribus erumpentes, et toto genere salubres ac innoxios. Quidam *pezitas* esse volunt ruffos fungos, castaneis potissimum adnascentes, quos *auriculas* Galli vocant. *Idem.*

Cujus succum vocant laser] Theophr. Hist. VI. 3. et de Caus. III. 2. VI. 18. *Idem.*

Ad pondus argenti denarii pensum] Apud Macrob. Saturnal. lib. II. 4. Augustus per jocum Mœcenatem vocat 'mel gentium, melculum suum, ebur ex Hetruria, laser (non 'lacer,' ut legitur) Aretinum,' quod Hetruriæ populis charissimus, in eo pretio esset, quo laser apud omnes. *Idem.*

C. Valerio] C. Valerio Flacco, de quo Val. Max. VI. 9. *Idem.*

Inter aurum argentumque protulisse ex ærario lacerpicii pondo CXI.] In optimo libro Thuani scriptum: *laserpici pondo,* ∞ *D.* hoc est, mille quingenta. Vide Salmas. pag. 352. b.

Piceo] Crasso et nigro picis modo. *Dalec.*

In deserta fugientem] *Ἐξαναχωροῦσαν,* *evanescentem,* exarescentem, deserta, derelictaque sua sede. Theophr. *Idem.*

Caule ferulaceo haud simili crassitudine] Scribo, *haud dissimili crassitudine.* Theophrastus VI. 4. 'Caulis quantus ferulæ, et crassitudine fere proximus.' *Pintian.*

Caule ipso et homines, &c.] Legend. *Caule ipso homines vescebantur, decocto assoque:* illud *elixo* e glossa est explicantis *τὸ* decocto. Vel lege: *asso elixoque, eorum quoque corpora XL. diebus primis purgante: cum his omnibus succus duobus modis capiebatur e radice atque caule.* Nihil verius: folia Laserpicii purgando et saginando pecori optima, caulis ipse hominibus edulis omni modo decoctus et assus: cum his omnibus utilitatibus, etiam succus e radice atque caule capiebatur, pluribus rebus usui futurus. *Salmas.* 354. b. 355.

Et hæc duo erant nomina] Scribendum reor, *æque duo erant nomina.* Pintian.

Radici cortex niger, &c.] Legend. *Radici cortex niger, ad merces ad ultera succum ipsum in vasa conjectum admixto furfure subinde concutiendo ad maturitatem perducebant, &c. Merces ad ultera* sunt merces quæ in ulteras regiones exportantur, εἰς τὰ περαῖα. *Salmas.* pag. 1024. b. *Radici cortex niger, &c.*] Eum detrahi solitum scribit Theophrast. quapropter eo relicto mercem ab impostoribus adulteratam interdum fuisse. *Dalec.*

Ad maturitatem perducebant] Sic et suum colorem accipere, et *maturatum,* ἐργασθέντα, putredini resistere scribit Theophrastus. *Idem.*

Sudore finito] Cum halituosus vapor omnino discussus manare cessasset. *Idem.*

Tuberque in ea super] Lege, *Tuber edique in ea supra terram:* paulo post lege, *super enato caule, &c.* Vide Salmas. hac de re late disserentem p. 357. b. et sequentibus. Et paulo post scribe, *Hi et circumfodi solitum prodidere. Tuberque in ea super*] Aliter Theophr. cubitali: ejusque medium extans, altissime ac propemodum extra terram, in caput extuberare, e quo lacteus succus fluit, deinde et caulis nascitur, quem magydarim vocant. *Idem.*

Supernato caule quem magydarin vocarunt] Dissentit a Theophrasto VI. 3. cujus verba sunt: 'Alii radicem laserpitii cubitalem fieri tradunt, aut paulo majorem. Hanc in medio extuberare in caput, quod sublime penitus extat, ut fere super terram esse appareat, unde primum quod lac appellatur erumpit: deinde caulis assurgit; ex qua magydaris.' Dioscorides lib. III. esse nonnullos ait, qui laserpitii radicem *magydarim* vocent. *Pintian.*

Cadentia a Canis ortu] In silphii planta φύλλον significat nunc *foliorum comam,* quæ aureo colore est; nunc *foliaceum semen,* τὸ σπέρμα, quod Austro post Caniculam flante decussum novellas silphii plantas gignit. Ea significationis varietas Plinium decepit. *Dalec.*

Prior] Lege *posterior.* Nam priorem narrationem convenire Libyco, sive Cyrenaico, apertissime Theophr. indicat. Persicum vocat, quod in Armenia et Media Persarum imperio subditis nascitur. *Idem.*

Mox translucente] Myrrhæ similis: non porracei: odore valenti, gustu suavi, et cum gustatur, facile diluti in album colorem. Dioscor. *Idem.*

Similitudine] Caulibus humi stratis, et jacentibus, erviliæ modo. Dioscor. *Idem.*

Erviliæ] Theophrasto folio est cissi, id est, hederæ, humi strata graminis modo, radice rubra. *Idem.*

Verum spinosus] Licenter Plinius asperum caulem *spinosum* vocat. Spinis erythrodanon carere, Theophrastus aperte scribit Hist. VI. 1. *Idem.*

Semen ejus rubrum est] Fructus ejus principio viret, deinde rubet, et cum maturus est nigrescit. Dioscor. *Idem.*

Suo dicemus loco] Lib. XXIV. c. 11. *Idem.*

Et tingenti quicquid sit cum quo decoquatur] *Unguenti* in vetere codice, non *tingenti.* Credo melius, ut illud, 'ungue, ungue puer caules.' *Pintian.*

Semen ei nullum] Plinio repugnat hic Columellæ versus: 'a Syrioque venit quæ semine radix.' *Dalec.*

CAP. IV. *De hortorum cura, et digestio terræ nascentium, præter fruges et frutices.*

Ac regum Adonis et Alcinoi] In vetere codice *Alcini,* non *Alcinoi:* rectius; nam poëtæ pro commodo suo et integro et contracto utuntur, oratores contracto solum. *Pintian.*

Nuntium illum sævum] Valer. Max.

VII. 4. Livius lib. I. Infra XX. 8. ultim. *Dalec.*

In horti vero hæredium, &c.] Scribend. *In horti vero hæredium: quam rem comitata est et religio quædam, hortoque et foro tantum contra invidentium effascinationes dicari videmus in remediis satyrica signa, quamquam hortos tutelæ Veneris assignante Plauto.* Quanquam inquit alia ratio videtur esse quare hortis dicentur satyrica signa in remedio adversus fascinum; uam Plautus hortos Veneris tutelæ assignavit: cui Veneri scil. satyrica signa optime conveniunt. *Satyrica signa* non sunt Satyrorum personæ pictæ fictæve, ut perperam quidam exponunt, sed virilia insignia subrecta, ut ea semper habent satyri. *Salmas.* p. 310. a.

Et fores tantum, &c.] Vide Turn. Advers. IX. 28. *Dalec.*

Satyrica signa] Quidam legunt *Saturnia*, præsertim Scaliger. Varr. de Ling. Lat. lib. v. id quod nonnulli exposuerunt, Priapi, quoniam is Deus Saturni modo pingeretur cum falce. Turnebus suis adnot. in Varronem legit *Satyrica;* eaque similia fuisse putat Phallis, et Ithypallis, quos in pompa Bacchi ferebant: universaque hæc omnia 'oscilla' Virgilio vocata fuisse hoc versu: 'Oscilla ex alta suspendunt mollia quercu.' Sic inauspicatas aves foribus affixas fascinum depellere vetustas credidit, et alia quædam turpia, ut asinæ cranium. Vide quæ adnotata sunt in XXV. 9. et Lilium Gyraldum in Priapo. *Id.*

Tutelæ Veneris] Rustica Vinalia mense Augusto Veneri dicata sunt, illi eadem die consecrata fuit ædes: jumenta, olitores, omnes horti in ejus tutela sunt. Itaque jumenta coronata ab opere cessabant Consualibus; quæ sequenti ac proximo die celebrabantur. Scalig. in Festum p. 161. Vide et eundem in voce Vinalia. *Id.*

In oppidis habitari rura] Romani veteres etiam in hortis habitarunt. Apud Tacit. Annal. XVI. Thraseas in hortis agebat, cum advesperascente jam die Consulis quæstor ad eum missus. Apud Sueton. Claudius, abjecta spe dignitatis, ad otium concessit modo in hortis et suburbano, in Campaniæ secessu delitescens. Hortorum ædificia voluptaria, et amœnitatis gratia extructa, in quæ sui colligendi causa secedebant, Romani 'diætas' vocarunt, Græci 'zetas,' ut constat ex Lampridio in Heliogabalo, ἀπὸ τοῦ ζῆν, nisi fallor. Brissonius III. 13. *Id.*

Ex horto plebei macellum, &c.] Ex hortis et oleribus fercula venustissime apud Plautum in Pseud. coquus memorat: 'Non item cœnam condio, ut alii coqui, Qui mihi condita prata in patinis proferunt: Boves qui convivas faciunt, herbasque aggerunt: Eas herbas herbis aliis porro condiunt. Indunt coriandrum, fœniculum, allium, atrum olus: Apponunt rumicem, brassicam, betam, blitum,' &c. *Idem.*

Aves ultra Phasidem amnem peti, et fabuloso quidem terrore tutas] *Phasin*, non *Phasidem*, in vet. cod. emendatiore lectione. Item scribendum puto, *et ne fabuloso quidem terrore tutas.* Pintian.

Pretiosiores] Juvenal. IV. 'Interea gustus elementa per omnia quærunt, Nunquam animo pretiis obstantibus: interius si Attendas, magis illa juvant, quæ pluris emuntur.' Seneca sub finem lib. IV. 'Nobis dolet quod spiritum, quod Solem emere non possumus: adeo nihil potest luxuriæ placere.' *Dalec.*

Saccisque castrari] Vina olim tum sacco per colaturam, tum nive frangebantur et castigabantur, ut mitiora lenioraque, defecata et liquida forent, atque ideo plus biberetur. σακκίζειν et σακκελίζειν Græci vocant. Martial. 'ut liquidum potet Alauda merum, Turbida sollicito transfundere Cæcuba sacco.' Idem: 'Setinos, moneo, nostra nive frange trientes: Paupe-

riore mero tingere lina potes.' Lucilius apud Cic. de Finib. lib. II. 'Cui nil dempsit nix, et sacculus abstulerit nil.' 'Dempsit' pro dempserit, ἀρχαϊσμός. *Idem.*

Et cælaturis vivere] Scalpturis; nam in lautis illis panificiis, ut a multis etiam hodie fit, pistores varias omnium rerum imagines cælabant. *Idem.*

Mirum esset non licere pecori carduis vesci, non licet plebei] Geminantur in antiquo exemplari verba illa *carduis vesci*, ad majorem divitibus conflandam invidiam: *Mirum esset non licere pecori carduis vesci, carduis vesci non licet plebei.* Pintian.

Etiamne herba aliqua divitiis tantum pascitur] Existimo hæc verba non esse hujus loci, sed continuanda cum paulo ante præcedentibus: *Etiam ne in herbis.* ut scribendum putem: *Etiam ne in herbis discrimen inventum est? Etiam ne herba aliqua divitiis tantum pascitur?* Idem.

Mors enim certe æquabit, quos pecunia superaverit] Vera quidem sententia, vulgaris tamen ac indigna Pliniano ingenti acumine. Codex antiquus *Mox* habet, non *Mors;* ut scribendum putem *Mos*, sicuti quædam etiam præferunt exemplaria impressa: et *separaverit* legitur in eodem codice, non, ut alii, *superaverit.* Idem.

Is in solo sponsor est] Nam *prædia* quasi prædes sunt et sponsores dominorum. Vide Turn. Adversar. IV. 12. *Dalec.*

Cato] Cap. 156. et 157. *Idem.*

Unde et acetaria appellantur] *Acedaria*, quod exiguam vel nullam curam poscerent. Sic mel quod sponte fluxit, nec curatoris diligentia expressum est, 'acedon' dicitur supra XI. 15. *Idem.* *Unde et acetaria appellantur*] Lege: *Unde et acetaria appellantur, facilia concoqui, &c.* Inepte quidam *acedaria* legunt et intelligunt, quæ sine cura provenirent: *acetaria* dicta λάχανα quæ cruda in aceto edebantur: Græci τρώξιμα appellarunt. *Salmas.* pag. 375. a.

Et quæ minime accenderent desiderium panis] Scribendum reor *Veneris*, non *panis*. Causam erroris puto fuisse dictionem *Veneris* compendiose scriptam, pro qua ineptus castigator suffecit *panis*. Pintian.

Domi versuram fieri solitam] Ut in versura mutatur creditor, pecunia vero semper debetur, sic cum oleribus utimur aromatum loco, quod delectat diversum est, voluptas eadem. Obligat se qui aromata magno comparat: versuram facit qui eorum loco in cibis adhibet olera vilia. *Dalec.*

Sæva latrocinatio] Nam directarii malis artibus in aliena cœnacula se dirigentes, et scandentes furandi animo, fenestras uncinis et hamis aperiebant, ideo apertularii vocati, Græcis θυρεπανοῖκται, ἐπεισπηδηταὶ, κατάρακτοι. Iis similes sunt forium parietumque effractores, τοιχεπανοῖκται. Cujacius Observ. X. 27. nocturni fures quasi omnes Plauto in Trinummo, Dormitatores, ἡμεροκοῖται, non interdiarii, ἡμεροκλέπται· de quibus in XII. Tabulis: 'Si nox furtum faxit, si im aliquis occisit, jure cæsus esto.' Idem Cujacius XI. 27. *Idem.*

Hortos villæ, &c. si contingat præfluo amne, si minus e puteo rota organisve pneumaticis, vel tollenonum haustu rigatos] Sic legend. Monet enim hortos aut riguos habendos esse rivis ductis ex præfluo amne, aut si id non contingat, rigatos e puteo rota organisve pneumaticis, vel tollenonum haustu. *Salmas.* pag. 589. a. *Hortos villæ jungendos, &c.*] Cassianus Geopon. XII. 2. 3. *Dalec.*

Organisve neumaticis, &c.] Τὰ πνευματικὰ, τὰ ἀντλητήρια, *haustra*, quales nostræ fistulæ aquariæ, aquis exhauriendis aptæ et inventæ: vulgo, *pompes*. Tollenones, sive tollones τὰ κηλώνεια. Aristophan. apud Polluc. ὥστε κηλώνειον ἀνακύπτων, καὶ κατακύπτων. Plautus in Pænulo: 'Sunt Græ-

ca telonea: sustolli solent.' Sunt et hujus generis antlia et ciconiæ. *Dal.*

In autumnum præparandum est] Legendum reor, *præpalandum est*: nam statim sequitur, 'octo jugerum operis palari justum est.' *Pintian.*

Alia cortice, alia cute, &c.] Cortice et cartilagine raphanus, quod idem ait alibi Theoph. de Caus. II. 20. III. 24. et Hist. VII. 1. et 2. carne pepo, tunicis carnosis cepa. *Dalec.*

Malvas septimo mense, arborescere] Scribendum: *Malvas septimo mense arborescere, baculorumque usum præbere. Exemplo sit arbor e malva in æstuario. Mauritania Lixi oppido æstuario.* Arboris e malva factæ in Mauritania exemplum adfert, quæ altitudinis erat XX. pedum, crassitudinis quam circumplecti nemo possit. *Salmas.* pag. 292. a. *Malva septimo*] Theoph. Hist. I. 5. cultura id fieri auctor est, nulla privatim facta Arabiæ mentione. *Dalec.*

Ut spongias] Confervam descriptam XXVII. 8. *Idem.*

CAP. V. *Natura, et genera, et historia nascentium in hortis rerum.*

Cartilaginei generis] Nam radices quædam cartilaginosæ sunt, ut raphani, betæ. Vide XX. 1. et 2. *Id.*

Cucumis] Varroni a curvore, quasi curvimer. Probabilius est a Græca dictione vocabulum id tractum, qui et σίκυον et κίκυον vocarunt. Scalig. in Priapeis, 'cucumeres humi fusos.' Plinius cucumeris nomine nostros melopepones, vulgo *melons*, cucumeres *concombres*, angurias *bathocas*, complectitur, et de iis diversa tradit, cuique suo generi tribuenda, ut adnotatur. Citrinos adhuc vocant *sucrades blanches*; nigros, *sucrades rouges.* Id.

Rursusque hibernis] Eadem fere Theoph. Causs. V. 6. memorat, quo loco docet hieme cucumeris semen in canistris serere, ut celerius fructus proveniat. *Idem.*

Quin et lacte mulso semine eorum biduo macerato] Scribendum reor, *Quin et lacte aut aqua mulsa semine eorum, &c.* Columella XI. 3. 'Cucumis tener et jucundissimus fit, si ante quam seras, semen ejus lacte maceres. Nonnulli etiam, quo dulcior existat, aqua mulsa idem faciunt.' Sed quia Plinius antiquorum Græciæ auctorum testimonio utitur, præterire nolui, Theophrastum non esse ex eorum numero, qui Plinium juvant, cujus verba sunt VII. 1. 'Quamobrem nonnulli semen cucumeris lacte aut aqua præmaceratum serunt, quo celerius exeat.' *Pintian. Quin et lacte mulso semine, &c.*] Theophr. Causs. III. 12. Cassianus XII. 20. Palladius cap. 9. Martii. *Idem.*

Apud antiquos] Hoc fit et hodie in satu nostrorum peponum. *Idem.*

In Italia virides, &c.] Legend. *In Italia virides et quam minimi, in provinciis quam maximi, et cerini aut nigri placent, copiosissimi in Africa, grandissimi in Asia, ubi cum magnitudine excessere, pepones vocantur.* Vide Salmas. 1107. a. *In Italia virides, &c.*] De Peponibus id. Melones minimos, et malo cydonio non ampliores adhuc habet Hispania. *Dalec.*

Citrini aut nigri] Lego *cerini.* Hac voce auctor quoque usus est XCV. 13. Apud Marcellum ex Plauti Aulularia, in voce 'Flammeus,' Hadrianus Junius pro 'carinarii,' legit 'cerinarii.' Alibi Plautus cerinum et melinum colores memorat. *Idem.*

Vivunt hausti] De cucumere id Dioscorides. *Idem.*

Non insalubres tamen plurimum. Natura oleum odere mire] *Naturæ* in apographo sæpe citato, non *natura.* Scribendum puto *maturi*, ut jungas cum superioribus. *Pintian. Non insalubres, &c.*] De Melone. *Dalec.*

Natura oleum odere mire] De cucumere et anguria. *Idem.*

Descendentibus, &c.] De cucumere. *Idem.*

Nova forma eorum, &c.] De melonibus. *Idem.*

Quanquam non pendentes] De melonibus. *Idem.*

Columella tradit suum commentum] Scribo, *Columella tradit Mendesium commentum.* Columellæ verba sunt XI. 3. 'Nos autem leviore opera istud fieri apud Ægyptiæ gentis populum Mendesium legimus, qui præcipit aprico et stercoroso solo alternis ordinibus ferulas, alternis rubos in hortis consitos habere. Deinde eas confecto æquinoctio paululum infra terram secare, et ligneo stilo luxatis vel rubi vel ferulæ medullis stercus immittere, atque ita semina cucumeris inserere, quæ scilicet incremento suo coëant rubis et ferulis. Nam non sua sed quasi macerata radice aluntur. sic insitam stirpem frigoribus quoque cucumeris præbere fructum.' *Pintian.*

Scytalicum] Σκυτάλη, habena flagellumque scuticæ. Vocatum inde cucumeris hoc genus, aut quod ex ejus sarmentis fierent habenæ, loraque scuticarum, vel quod iis sarmenta similia essent. Galli fortassis inde *courgées* nominarunt. Est et inde sumptum nomen scytales serpentis, cujus infra mentio fit, XXXII. 5. et τῆς σκυταλίας Theoph. Hist. IV. 5. quæ scuticæ baculum significat. *Dal.*

Maceratum seri jubeant] Aut oleo sesamino perunctum. Cass. Geopon. XI. 19. *Idem.*

Similis et cucurbitis natura] Theoph. Hist. VII. 4. et de Caus. V. 6. Columel. XI. 3. *Idem.*

Parilibus tamen aptissime] Ad XI. Calend. Maii, seu 21. Aprilis. *Idem.*

Et per Quinquatrus serere] Ad XII. Calend. Junii, quinto die post Idus Maii. *Idem.*

Pergulas] Pergulas eas umbellas et umbracula prisci vocaverunt: Theocritus in Syracusiis, σκιάδας. Columella, et auctor Copæ, trichila, quasi τρίχινα, spissa umbracula, et δασύφυλλα. Colum. 'Atqui sub trichila manantem repit ad undam.' Auctor Copæ: 'Et trichila umbriferis frigida arundinibus.' Cæsar Belli Civ. lib. III. 'Trichilæ mensis instratæ.' Inde fortassis vox Gallica, *treille.* Scalig.

Cucurbita] Auctor Moreti: 'Et gravis in latum demissa cucurbita ventrem.' In Priapeis Epigr. LI. 'Nec seminosas ad cucurbitas quenquam.' In iisdem: 'Pallentesque cucurbitæ, et suave olentia mala.' Cucurbitæ caput Apuleio Asini l. I. παροιμιωδῶς de re vili et despecta: 'Nos,' inquit, 'cucurbitæ caput non habemus, ut pro te moriamur.' Vide proverbium, 'Cucurbita salubrius.' *Dalec.*

Fastigatur] De cucumere Theoph. Hist. VII. 3. *Idem.*

Cucumis floret] Σικυὸς, *pepo.* Idem ibid. *Idem.*

Ejus in cibis gratiam] Seminis; nam duro semine jam edulis cucurbita non est. *Idem.*

Condendis hortensiorum seminibus] Lego *hortensium,* non *hortensiorum,* ut mox paulo: 'et omnibus fere hortensibus.' *Pintian.*

Sunt et silvestres] Cucumer silvestris, colocynthis. *Dalec.*

De rapis abunde] Varroni sic dicuntur, quod eruantur e terra, quasi ruapa. At Græcum ῥάπυς, unde potius nomen id sumptum videtur. Glaucus in obsertyco ῥάφην appellat. *Scalig.*

Nisi medici masculini sexus facerent in his rotunda] Leg. reor non *medici,* sed *Græci.* Innuit enim Theophrastum, cujus est ea traditio VII. 4. Sic paulo post: 'Genera raphani Græci tria fecere;' et non multo ante: 'Cucumerum genera Græci tria fecere.' *Pintian.*

Ad condiendum faciliora quæ sæpius sata] *Condendum,* non *condiendum,* in codice antiquo: et illud *quæ* superfluit, ex eodem: et lego *spissius,* non *sæpius,* ex Theophrasto manifeste VII. 4. 'Rapæ,' inquit, 'alii esse, alii non esse diversitatem generis putant, sed

mare tantum fœminaque differre, nascique ambas ex eodem semine; sed ut effœminentur raras deponere oportere; nam si dense positæ sunt, omnes masculescere.' *Idem.*

Iidem naporum quinque genera fecerunt, Corinthium, Cleonæum, Liothasium, &c.] Lego *IIII. genera*, non *V.* et *Liothalassium*, non *Liothasium*, et verba quæ statim sequuntur, *et quod per se viride dixerunt*, falso adjecta putamus. Est enim locus desumptus ex Theophrasto ad verbum, vii. 4. his verbis: 'Ut radicis genera, Corinthium, Cleonæum, Liothalassium, Bœotium. Amplissime Corinthia adulescit; quæ vel stirpe constat detecta. Hæc enim sursum versus protruditur, non ut cæteræ in terram ampliari solita est. Liothalassia, quam Thraciam vocant, validissima adversus frigidiora traditur. Bœotia dulcissima est et figura rotunda, nec ut Cleonæa prælonga. Quibus folia lævia, dulciores suavioresque sunt; quibus autem scabra, acriores. Genus præterea redditur quod foliis erucæ simile constet.' Hactenus Theophrastus. Ex cujus verbis posset quis non absurde conjicere, verba illa, *et quod per se viride dixerunt*, non esse detrahenda, sed corrigenda potius, ut ad exemplar Theophrasti legatur, *et quod persimile erucæ dixerunt;* ut subintelligamus verbum *foliis*, aut potius omissa sit ea vox incuria librarii. *Idem.*

Quinque genera fecere] Quatuor, Theophr. ex quo hæc Hist. vii. 3. et 4. sumpta sunt: ubi tamen agit περὶ ῥαφανίδων, id est, *de radiculis.* Oscitanter admodum Plinius hæc vertit. *Dalec.*

Et quod per se viride dixerunt] Hujus generis apud Theophrast. nulla fit omnino mentio. Lego *Bœoticum*, quod et per se (ἁπλῶς, *simpliciter*) viride dixerunt. *Dalec.*

Quorum tenuiora folia, ipsi quoque dulciores] Non *tenuiora* in codice vetere, sed *tenuia:* scribo *lævia* ex Theophrasto vii. 4. 'Quibus,' inquit, 'folia lævia, dulciores suavioresque sunt; quibus autem scabra, acriores.' *Pintian.*

Genus silvestre] Genus quidem hoc Theophrast. memorat; sed agreste vel esse, vel appellari minime scribit. *Dalec.*

Genera raphani] Brassicæ Theophr. Hist. vii. 4. Negligenter hoc Plinius. Vide infra c. 8. hujus l. et xx. 9. *Id.*

Ad eliciendas alvos] *Ciendas* scribendum reor, usitatiore dicendi modo apud Plinium et omnes medicos. *Pintian.*

Hæc vitia non cadunt nisi in crispa folia] Particulam *nisi* superfluere arbitror, ex Theophrasto: 'In totum,' inquit, 'crispa succi bonitate et folii amplitudine lævi præstantior est.' *Idem.*

Nostri alia fecere genera] Hæc jam de raphano, non de brassica. *Dalec.*

Algidense a loco] Ab Algido oppido, a quo probatum est et rapum supra. Algidus mons Romæ vicinus est, et in ejus cacumine arx, quam vocant *Rocca del Papa.* Idem.

Alterum rapi figura] Theophrast. ῥαφανίδα perpetuo vocat nostram radiculam; ῥάφανον vero *brassicam*, suo Atticismo, quod Plinium multis locis fefellit. Idem auctor Hist. vii. 4. Bœotiam raphanida esse dulcissimam, figura rotundam, nec Cleoneæ modo oblongam scribit, quæ conveniunt cum Syriaco raphano Plinii. *Id.*

Agrion vocant] *Cheram*, Manuscr. Turnebus *Armotaciam* Advers. xxiv. 7. Isidorus hanc lapsanam esse interpretatur. Convenit quod Cæsar scribit Bell. Civ. lib. iii. Est autem genus radicis inventum ab iis, qui fuerunt cum Valerio, quod appellatur chara, quod admixtum lacte, multum inopiam levat. Id similitudinem panis efficiebat. Ejus erat magna copia. *Idem.*

Circa Vulcanalia] Aliis ortu Cani-

culæ, aliis Calendis Augusti. *Idem.*

Aristomachus detrahi] Theophrast. de Caus. v. 5. *Idem.*

Salsis aluntur] De brassica hoc Theophrast. de Caus. ii. 7. *Idem.*

Dandos cum sale jejunis esse] Dioscorides vomituris dat ante cibum; a cibo vero ut roboret ventriculum, et cibi distributionem adjuvet. Auctor obliviose vomituris imperat sumto cibo, xx. 4. *Idem.*

Quem Samnitium legatis] In exercitu duos tantum calones pro servis, famulis, ministris, ei fuisse scribit Alexand. ab Alexand. iii. 11. *Idem.*

Scripsit et Moschion Græcus] Non *Morchion.* Fuit ejus nominis medicus, cujus libellum Latine versum vidimus nondum publicatum. *Gelen.*

Odium his cum vite maximum] Hoc de brassica audiendum est. quam *ῥάφανον* Theophr. et Aristotel. vocaverunt. Vide supra lib. xvii. cap. 24. ult. *Dalec.*

Ex iis pastinacæ unum] Plinius pastinacæ nomine Latinis significari ait plantas quatuor: primam quidem pastinacam sativam, Lugdunenses vocant *panetz:* alteram agrestem, in pratis nascentem, quam hibiscum hic vocat, malachen agriam xx. 4. pratensem xxi. 15. Lugdunenses *panetz sauvages:* tertiam daucum staphylinum, altilem et hortensem, memoratum Galeno Simpl. lib. vi. vulgo *Carotes:* quartam daucum staphylinum silvestrem, officinis notissimum. Et quoniam hæc Romano more tractaverat, subjungit statim Græcos quatuor etiam genera dauci statuere, nempe tria descripta a Dioscoride, et quartum daucum staphylinum, quem post Ligusticum Dioscorides explicat, silvestrem scilicet, nulla usquam facta mentione sativi, aut pastinacæ, vel sativæ, vel agrestis, quasi ignotæ Græcis illæ plantæ fuerint, quamvis staphylinum apud Dioscor. interpretes vertant pastinacam. Vide infra xxv. 9. Staphylinum tamen suum Dioscorides epitheto peculiari *ἄγριον* vocat, id est, *erraticum,* tanquam si et *ἥμερον, sativum,* cognovisset. Pastinacam Romani Gallicam vocabant, quod, ut etiam nunc fit, in Gallia tum passim diligentissime coleretur. *Idem.*

Staphylinos Græce dicitur] Officinis Staphylinus agrestis. Pingitur et describitur a Dodonæo ii. 87. et v. 38. *Idem.*

Gelduba appellatur] Hodie *Gelb,* pagus juxta arcem, limen Archiepiscopi Coloniensis. *Dalec.*

Nullave minus quam ternorum pedum] Scribo, *Inulane minus quam ternorum pedum,* tum ex citato exemplari, tum ex Colum. xi. 3. ‘Pastinaca, siser, atque inula convalescunt alte pastinato, et loco stercorato, sed quam rarissime ponenda sunt, ut majora capiant incrementa. Inulam vero intervallo trium pedum seri convenit, quoniam vastos facit frutices.’ Astipulatur etiam Palladius iii. 25. *Pintian.*

Proxima his est bulborum natura] Vide infra xx. 9. paulo ante finem. *Dalec.*

Celebrans Megaricos] Colum. ‘quæque viros acuunt, armantque puellas, Jam Megaris veniant genitalia semina bulbi.’ Martialis: ‘Daunius, an Libycis bulbus tibi missus ab oris, An Megaris veniat, noxius omnis erit.’ *Dalec.*

Epimenidium vocatur] Theophrastus Hist. vii. 11. *Idem.*

Folia quæ sunt his ampla] De aro tantum id idem ibidem. *Idem.*

Unum de iis volumen, &c.] Ejus mentio fit apud Laërtium in Pythagora, quo loco perperam legitur *περὶ τῆς κήλης* eum scripsisse, non *περὶ τῆς σκίλλης.* Muretus Variar. ix. 20. *Id.*

Proximo reddemus libro] Lib. xx. cap. 9. *Idem.*

In Africa nati] Adeo dulces nascuntur. Theophrast. Hist. vii. 13. *Id.*

Genera Græci hæc fecere] Theophr. Hist. vii. 13. hæc sic recitat: ‘Leucoion, bulbinen, opilionem, cyicem,

et sisyrinchium.' Pro leucoio scribitur hic *setanion*, pro opilione *pythion*, pro cyice *acrocorion*. Ægilops vel irrepsit, vel ejus loco legendum, *hemerocalles*, aut quidpiam aliud ejusmodi. *Idem.*

Effodiuntur bulbi ante ver] Bulbis salaciores fieri ostendunt Martialis versus : 'Cum sit avus conjux, cum sint tibi mortua membra, Nil aliud bulbis quam satur esse potes.' Ex iis cum nucleis pineis, eruca, pipere in nuptiali cœna sponso ferculum parari solitum scribit Alex. ab Alex. II. 5. ut apud quosdam e papaveris semine cum lacte et melle, et apud Athenienses, sponsæ, priusquam mariti thalamum adiret, cydonium malum gustare morem fuisse, ut halitu animaque suaviori virum oscularetur. *Dalec.*

CAP. VI. *De hortensium herbarum radicibus, foliis, floribus, coloribus.*

Silvestri minores, tumidæ] *Silvestri minor et humida*, in vetusto exemplari : recte. Theophr. VII. 2. 'Omnium maxime unistirpem rumicem esse putaveris. Laterales enim crassas nullas penitus agit, sed tantum prætenues. Nititur altissima omnium radice majore; namque semipedibus ternis. Silvestris breviorem agit : multicaulis atque ramosus consistit, et tota forma cum perfecta est, betæ proxima sane cernitur. Diuturnitate quoque silvestrem et in totum, ut dicta loquar, omnia olera vincit. Perdurat quantumvis temporis, ut aiunt, carne plena atque humecta consistit. Qua de causa effossa diu vivere potest.' Hæc Theophrastus. Porro distincte Pliniana verba legenda censeo, ut duo illa verba, *silvestri minor*, parentheseos nota claudantur, et omnino legatur sic : *Ut quæ descendat ad tria cubita (silvestri minor) et humida effossa quoque diu vivere potest.* Pint.

Sponte nascentium, &c.] Theophr. Hist. I. 11. τῶν ποωδῶν, earum quæ herbæ vulgari simile folium, id est, longum et angustum habent, quales sunt crocus, perdicium, aspalax. Tamen de perdicio tantum hoc idem scribit, non de croco, aut aspalace. Sed et sunt, qui ejusdem perdicion esse volunt ornithogalon Dioscoridis, et pro aspalace *asphodelum* legunt. Utrumque certe ποῶδες est. *Dalec.*

In jurejurando habet Ægyptus] Zeno Stoicus per capparim jurabat, Teleclides per brassicam. Plutarchus de Isid. et Osir. Cæpam quidem Ægyptii sacerdotes aversabantur, quod lacrymas eliciendo, festos dies celebrantibus molesta sit, et excitata siti incommoda sit iis, qui religionis causa potu ciboque abstinent. Plutarchus ibid. Præterea quia Luna decrescente viget et augescit. *Idem.*

Odor lacrymosus] Inde Græcis κρόμμυον, ὅτι κόρας συμμύειν ποιεῖ. Aristophan. τί δῆτα κλαίεις; A. κρομμύων ὀσφραίνομαι. Bias a rege Alyatte accersitus, regia fortuna spreta, illum jussit κρόμμυα ἐσθίειν, τουτέστιν οἰμώζειν. Rhodig. XII. 4. Lucilius Sat. lib. V. 'Flebile cæpe simul, lachrymosæque ordine tallæ.' Sic enim Festus vocat interiores cæparum tunicas. Varro in Bimargo : 'Avi et atavi nostri cum allium et cæpe verba earum olerent, tamen optime animati erant.' Tunicatum cæpe Persius eleganter vocat Sat. IV. 'tunicatum cum sale mordens Cæpe.' Lucilius lib. VI. 'lippus edendis Acribus assidue fuit cæpis lacrumosis.' In Priapeis : 'Acreisque cæpas, alliumque fibratum.' Apud Homerum Iliad. Λ. Ἑκαμήδη εὐπλόκαμος Nestori et Machaoni pro obsonio apponit cæpam et mel flavum, χλωρόν. *Dalec.*

Samo enim et Sardibus candidissima] *Amisso* in veteri lectione, non *Samo.* Substituo pro *amisso, apud Issum,* ex Theophr. VII. 4. 'Differunt,' inquit, 'et colore nonnullæ. Etenim apud Issum cætera quidem candidis similes constant, sed colore candidæ admodum proveniunt, Sardiauisque si-

militer fere affirmant.' Est autem Issus urbs nemini ignota, in Cilicia, clara victoria Alexandri adversus Darium. *Pintian.*

Et de porro] Pallad. cap. 24. Februar. *Dalec.*

Vocis gratia] Cui splendorem affert infra xx. 6. *Idem.*

In eadem area secatur, &c.] Sic distinguenda sunt: *In eadem area secatur, donec deficiat, stercoraturque semper. Si nutritur, in capita, antequam secetur, cum increvit, in aliam aream transfertur, summis foliis leviter recisis ante medullam, et capitibus retractis tunicisque extremis.* Quem sectivum, inquit, facere volueris, in eadem area, qua satus a primo fuerit, secandus est donec deficiat: at si nutritur in capita, id est, si capitatum voles facere, ubi increvit antequam secetur, in aliam aream transferri debet, summis foliis leviter recisis. De capitato postrema illa verba capienda esse palam est, et ex iis quæ sequuntur: 'Antiqui silice, vel testa subjecta capita dilatabant, hoc item in bulbis.' Mox emendandum: *Laudatissimus in Ægypto, mox Ostiæ atque Ariciæ;* et paulo post: *alterum genus pallidioris folii, rotundiorisque, lenioribus incisuris.* Duo genera sectivi porro facit, quorum alterum *folio herbaceum,* id est, viriditatis miræ: alterum folii pallidioris, dilutioris nempe viriditatis. Vide Salmas. pag. 1001. a.

Subjecta capita dilatabant] Inde κεφαλωτὸν πράσον. Auctor Moreti: 'Hic siser, et capiti nomen debentia porra.' In Priapeis: 'Crescensve semper in suum caput porrum.' *Dalec.*

Nucleis] Ὄνυχας vocat Aëtius xi. 11. σκελλίδας Paulus Ægineta iv. 33. γέλγεις Theophrast. ἄγλιθας Galenus. *Idem.*

Ulpicum] Quidam esse volunt allium Ægyptium Dioscoridis, quod, ut porrum, singulari capite constat, idemque molyzam Hippocratis de muliebribus. *Idem.*

Antiscorodon] Aphroscorodon, ut indicant, quæ proxime sequuntur. Sic et Columella vocavit, idemque allium Punicum. Quidam a spuma, alii ab Africa Aphroscorodon dici volunt. Columellæ verba sunt xi. 3. 'Ulpicum, quod quidam allium Punicum vocant, Græci Aphroscorodon appellant, longe majoris est incrementi.' *Dalec.*

Pulmentaria ruris] Ea pulmentaria μυττωτοὺς Theophrast. vocat Hist. vii. 4. Polluci autem μυττωτὸς est τρίμμα ἐκ σκορόδων δριμύς: Dioscoridi intritum ex allio et nigra oliva. Hoc loco Plinius parare id videtur ex oleo, allio, et aceto. Parant alii ex allio, ovo, caseo: Lugdunenses ex allio et nuce juglande recenti, aut alioqui tamdiu in aqua macerata, ut recenti similis videatur. Excitat hoc appetentiam, et contra venenum fungorum pro antidoto est. Vide Cœlium et Scholiastem Aristoph. *Idem.*

Tritum in oleo et aceto mirum quantum increscat spuma] Verba illa, *in oleo et aceto,* falso inserta videntur, ex Theophr. vii. 4. his verbis: 'Cyprium vocatum maxime tale est, quod non decoquunt, sed in myttotis utuntur; et cum tunditur mirum quantum spuma increscat.' *Pintian.*

Ut odore careant] Columella lib. xii. *Dalec.*

Allium ex semine provenit, &c.] Lege: *Allium ex semine provenit, sed tarde; primo enim anno porri crassitudinem capite efficit: sequenti dividitur: tertio consummatur.* Sequentia sic lege: *in semen exire non debet, sed intorqueri caules satius, ea gratia, ut caput validius fiat.* Melius dixisset Plinius: *sed intorqueri nucleos satius.* Salmas.

Pulchriusque] Κάλλιον Theophr. præstantius. *Dalec.*

Quod si diutius allium, &c.] Lege: *Quod si diutius allium cæpamque inveterare libeat, aqua salsa tepida unguenda sunt; ita diuturniora fient, meliora.*

que usui, sed in satu sterilia. Salmas. pag. 227.

Alum hoc vocant] Ophioscorodon. Alioquin alus Græcorum est symphyton petræum. In Vet. legitur, *allium.* Vide num legendum : *silvestre hoc allium, &c.* vel, *anguinum hoc vocant.* Dalec.

CAP. VII. *Quoto die quæque herbæ nascuntur, seminum natura: quomodo quæque serantur, et quorum singula genera sunt, et quorum plura.*

Blitum, napus, eruca] Legendum videtur *radix,* non *napus.* Theophr. VII. 1. 'Omnia pari tempore nequaquam proveniunt, sed alia celerius, alia serius: quæ scilicet proventu contumaciora consistunt. Celerrime ocimum, blitum, eruca, et de hibernis radix; die namque, ut ita loquar, tertio erumpit.' Ex his Theophrasti verbis liquet, alio ordine Pliniana esse disponenda: *Celerrime ocimum, blitum, eruca, radix.* Pintian.

Majore ex parte emergit] Idque omnibus sementibus. In omnibus enim quidam densius serunt. Theophrast. *Dalec.*

Item duritie] Apud Theophr. est: Καὶ τοῖς χρώμασιν ὁμοίως, τὰ μὲν μέλανα, τὰ δὲ ξυλώδη, τὰ δὲ λευκότερα. Ξυλῶδες, *lignosum,* Theophr. refert ad colorem, Plinius ad duritiem. Apud Theophrast. rectius legetur pro ξυλώδη, ἐρυθρώδη, qualis color est seminis nasturtii, et raphani. Exemplar manuscriptum habet: *item duritia surculacea, in folliculo sunt, &c.* Pro siliqua folliculum Plinius usurpat. ἔλλοβα Theophrast. vocat. *Idem.*

Nudum semen apii] Γυμνόσπερμα Theophrast. Hist. I. 18. *Idem.*

Cortice obducta bliti, betæ] Scribe *obductum,* non *obducta,* ex vetusto exemplari. *Pintian.*

Nihil ocimo fœcundius: cum maledictis ac probris serendum præcipiunt] Legendum proculdubio, non *ocimo,* sed *cumino.* Theophr. VII. 3. 'Omnia seminis germinisque large fœcunda: sed fœcundissimum omnium cuminum est. Peculiare etiam quod de hoc dicunt; imprecari namque et maledicere serendo oportere affirmant, quo latius copiosiusque proveniat.' Repetit idem lib. IX. *Pintian.*

Cum maledictis ac probris, &c.] De ruta idem scribit Palladius cap. 9. Martii. *Dalec.*

Et cuminum qui serunt, precantur ne exeat] Sicuti statim ante *ocimo* legebatur, ubi *cumino* scribendum erat, hic contraria ratione *ocimum* scribendum fuit, ubi *cuminum* positum est. Sciendum autem verba, quæ statim præcedunt, post ea quæ posui locanda esse, non ante, hoc modo: *et ocimum qui serunt, precantur ne exeat: sato pavitur terra.* Columella XI. 3. 'Fere etiam his diebus ocima seruntur, quorum cum semen obrutum est diligenter, inculcatur pavicula vel cylindro; nam si terram suspensam relinquas, plerumque corrumpitur.' Et in carmine de Hortorum cultura: 'Tum quoque proscisso riguoque inspersa novali Ocima comprimite, et gravibus densate cylindris, Exurat sata ne resoluti pulveris æstus.' *Pintian.*

Et cuminum qui serunt] Contra qui rapum, raphanum, napum religiosi agricolæ serunt, antiqua consuetudine precantur, ut sibi nascantur, et vicinis. *Dalec.*

Apium etiam paxillo, &c.] Ad incrementum locus confert. Ideo cum apium transfertur, adigi paxillum tam alte præcipiunt, quam apium fieri magnum placet. Quin etiam et apii semen, exceptum panniculo stercore terraque pleno, in cavernam paxillo jam antea reclusam demitti. Theophrast. Hist. VII. 3. *Idem.*

Et si quorum radicem, &c.] Annifera vocat, τὰ ἐπετειόκαυλα, quorum annuus caulis est: apposite quidem, sed significatu minus proprio, cum *annifera* etiam intelligere possimus, quæ fructum aut florem quotannis ferunt. Nascuntur etiam radice, inquit Theo-

phrastus, quorum radices vivunt diutius, quamvis annuus caulis sit. Talis est beta et oxalis. Legend. *et si quæ radicem annifera.* Idem.

Fruticant alia et non capite] Melior lectio, *Fruticant alia et non capitata.* Theophr. VII. 2. 'Quædam etiam non capitata; verum diuturniora germinare posse cernuntur, ut apium, beta.' *Pintian.* *Fruticant alia et non capite*] Coma secta, novam pariunt. *Dalec.*

Exceptis quæ non scabrum caulem habent] Legendum reor *crebrum*, non *scabrum*, ex Theophr. VII. 2. Theodorus *secaulia* vertit, quæ Theophrastus ἀπόκαυλα appellat. *Pintian.* *Exceptis quæ non scabrum*] Apud Theophr. est πλὴν τῶν ἀποκαύλων. Legendum puto, μονοκαύλων. Exceptis iis, quæ unico caule surgunt, ut cuminum. *Dalec.*

Hoc et in rapis] Non quidem de rapis id scribit Theophrastus, sed, quod sequitur, *ea pariter, ac radiculis direptis, foliis, &c.* Idem.

Rutam furtivam] Palladius cap. 9. Mart. *Idem.*

CAP. VIII. *Natura, et genera, et historiæ ad condimenta in horto satarum rerum, XXXVI.*

Heleoselinum vocatur] Hoc est, apium palustre, seu paludapium. Alii *helioselinum* legunt, sed perperam, ut patet ex Dioscoride lib. III. et Theophrasto VII. et omnibus. *Pintian.*

Uno folio, nec hirsutum] Theophr. VII. 7. μανόφυλλον, *raris foliis*, pro quo legit Plinius μονόφυλλον, *uno folio.* Dalec.

Rursus in siccis hipposelinum pluribus foliis simile heleoselino] Verbum *pluribus* adjectitium puto. Theophrastus libro antedicto: 'Hipposelinum foliis vicinum heleoselino est.' *Pintian.*

Purpureas, crispas, Cappodocas] Scribendum *Cappadocias*, non *Cappadocas*, tum ex codice antiquo, tum ex Columella XI. 3. 'At Cappadocia, quæ pallido et pexo densoque folio, viret mense Februario,' &c. Corrigenda non multo post eadem menda. *Pintian.*

Picrida] Est et picris cichorii genus infra XXI. 17. et XXII. 22. nec non Theophrast. Hist. VII. 11. *Dalec.*

Quæ meconis vocatur] Vide posthac XX. 7. *Idem.*

Apud antiquos Italiæ hoc solum genus earum fuit, et ideo Lactucis nomen adjectum] Sic leg. Sequentia sic lege: *et ideo æstate gratia.* Sequentia sic leg. *Divus certe hac lactuca conservatus in ægritudine fertur prudentia Musæ medici, cum prioris Cameli religio nimia ei abnegaret.* Omnia plana jam sunt. Oportet Camelium fuisse nomen prioris medici, quo Divus Augustus usus est ante Musam. Is Camelius lactucarum esum ægrotanti Augusto negabat. Musæ vero opera ex valetudine ancipiti convaluit ope lactucæ. *Cameli* pro *Camelii.* Sequentia sic lege: *In tantum recepta commendatione, ut servari etiam in alienos menses eas ex oxymeli tum repertum sit.* Post servatum ex morbo Augustum lactucæ usu, tanta earum commendatio esse cœpit, ut tum repertum sit eas oxymeli condire ac recondere in alienos menses. *Salmas.* 1270. b. et 1271. b. 1272. a.

Et ideo lactucæ nomen adeptæ] In vetusto exemplari, *et ideo nomen lactucis adjectæ.* Scribendum forte, *et inde cognomen a lacte eis inditum.* Pintian. *Lactucæ nomen adeptæ, &c.*] Quid quod in ipso Plinio supra c. 4. hujus libri, legere est, 'Lactucinos in Valeria familia non puduisse appellari,' nempe a lactucarum cultu; ut a 'cœpis,' 'Cœpiones.' *Bouch.* 604. Vicissim inter lactucarum species idem Plinius 'Cæcilianæ' meminit: 'Purpuream,' inquit, 'maximæ radicis Cæcilianam vocant;' nempe a Cæcilio Metello. *Bouchart.* ibid.

Astylida: quidamque eunuchion] Ἀστυλάζειν, *ejulare.* Apud Athenæum

lib. II. legitur *astylida*, quasi urbanam et civilem dicas. *Dalec.* *Astylida: quidamque eunuchion*] *Eunuchion* scribit et *astylida;* quorum posterius palam corruptum. Nam ἀστυτὶς cur dicatur neminem doctorum latet; at ἀστυλὶς, Hesychio aliud est. *Bouchart.* 603.

Natura omnibus refrigeratrix] Ea de causa veteribus postrema mensa sumebatur, ut ebrietatem et capitis gravitatem arceret frigiditate. Martialis: 'Claudere quæ cœnas lactuca solebat avorum, Dic mihi, Cur nostras inchoat illa dapes?' Rhodig. XXVII. 20. et 26. Apud Athenæum Aristoxenus cum vesperi lactucas œnomelite perfudisset, virides placentas a terra summissas se habere, mane jactabat. In lactuca occultatum Adonin a Venere Callimachus, Phaona Cratinus scribit. Pythagoræi lactucam vocant, εὐνοῦχον, Eubulus mortuorum cibum, mulieres ἀστυλίδα, quia τὸν στύλον, id est, *penem*, arrigere prohibeat. Rhodig. lib. XXVII. cap. ult. Auctor Moreti: 'Grataque nobilium requies lactuca ciborum.' *Dalec.*

Divus certe Augustus, &c.] Sueton. in Augusto cap. 81. Vide Salmas. p. 1272. *Idem.*

Dicemus inter medicas] Lib. XX. c. 7. *Idem.*

Latiusque esset] Theophr. Hist. VII. 7. et 11. et de Caus. II. 7. *Dalec.*

Hiemi impatientiores] Imo scribendum, *hiemis patientiores.* Columella in prosa hortorum: 'Eadem ratio intubi, nisi quod biemem magis sustinet, ideoque frigidis regionibus primo autumno seri potest.' *Pintian.*

Candoris sane discrimine præferentes et lactucæ] Legendum videtur, *ut lactucæ;* quod patet ex paulo ante dictis, et recentiora etiam exemplaria sic præferunt. *Idem.*

Vernum et autumnale a temporibus sativis] Scribo, *vernum et autumnale a temporibus satuque*, ex vetere codice, et mox paulo pro *pandunt*, *expandunt*, in eodem leges. *Idem.*

Acrimonia sinapis] Condiebant olim vino et pipere. Unde Martialis: 'Ut sapiant fatuæ, fabrorum prandia, betæ, O quam sæpe petet vina piperque cocus!' Fabris betas parari solitas ostendit et hic Columellæ versus: 'Ulpica, quæque habilis beta est fabrilibus escis.' *Dalec.*

Religio est] Religiosum est: velut quadam religione observatum, ut appositam quivis degustet, quamvis ea satientur validiores tantum. *Idem.*

Et capite ipso exilientis] Lego: *et capite ipso exiliente, bulbi;* nam cum foliis humi primum sparsis, ex illorum medio caulis prodire incipit, ejus caput et callosa quadam soliditate bulbo simile est, et gustu. *Idem.*

In latitudine] In Priapeiis Epigram. LI. 'Nec hortus educat latas meus betas.' *Idem.*

Brassicæ miras canit laudes] Cap. 157. 158. Gravidis apud Athenienses brassicam dari solitam, quod parturientibus commodissima sit, scribit Alex. ab Alex. II. 25. *Idem.*

Genera ejus facit tria] De raphano id supra, hujus libri cap. 5. 'Genera raphani Græci fecere tria,' &c. Infra vero XX. 9. 'In tria genera divisere eam (brassicam) Græci antiquissimi.' *Idem.*

Apianam vocat] A similitudine apii, σελινοειδῆ Cato: Eudemus apud Athenæum lib. IX. vocat σελινουσίην. *Idem.*

Cymas] *Cymas* vocat fœminino genere, quas Græci neutro κύματα, quasi κυήματα, ut inquit Galenus lib. II. aliment. et Columella hoc versu: 'Frigoribus caules, et veri cymata, mittit.' Cymas primæ sectionis inter remedia nephritica Galen. lib. X. κατὰ τόπους ex Antbioro vocat πρωτοτόμους καυλοὺς, ut et Martialis: 'Et faba fabrorum prototomique rudes.' Et 'Prototomis, pudet heu, servio cauliculis.' Marcel. c. 20. Haplosiles cau-

les vocat, nimirum ἁπαλούς. Vide xx. 9. *Idem.*

Fruticat] Cauliculos edules profert. Id genus esse volunt, quod in Geoponicis Constantinus vocat ἀσπαραγώδη κράμβην. *Dalec.*

Lacuturres] Vulgo, capitata sive sessilis brassica. *Chous cabus.* Idem.

Nunquam plantæ, &c.] Intelligendum est enim de plantis brassicæ: huc facit diminutiva vox ἁλμυρίδιον. *Gelen.*

Halmyridia vocat] Eorum meminit Eudemus apud Athenæum, gignique tradit Eretriæ, Cumis, Rhodi, Cnidi, Ephesi. *Dalec.*

Statim desecti ne humum attingant, in cados olei quam proxime siccatos obturatosque conduntur] Desideratur particula *si*, et *desecta* non *desecti*, in scripto codice legitur: et *opitulatos*, non *obturatos*. Lego igitur sic: *si statim desecta ita ne humum attingant, in cados olei quam proxime siccatos operculatosque conduntur.* Pintian.

Semen trifolii] Deceptus est Plinius, sive potius ejus libertus scriba, voce τρίφυλλον, quod patet ex hoc loco Constantini xii. 17. Εἰδέναι χρὴ ὅτι τὴν κράμβην ἐν ἁλμυρῷ τόπῳ σπείρειν προσήκει· διὸ χρὴ τριφύλλῳ ταύτῃ γενομένῃ νίτρον λεῖον ἢ ἁλμυρίδα γῆν διὰ κοσκίνου κατασεισθεῖσαν πάσσειν, ὡς δοκεῖν αὐτὴν πεπαχνῶσθαι· τούτῳ γὰρ τῷ τρόπῳ καὶ εὐανωτέρα γίνεται. Pro τριφύλλῳ κράμβῃ Plinius triphylli semen immiscuit. Idem error Pallad. cap. 24. Febr. Martial. 'Nec tibi pallentes moveant fastidia caules, Nitrata viridis brassica fiat aqua.' *Dalec.*

Genus inserendi] Id Græci vocant ἐπισπείρειν, ut in arboribus ἐμφυτεύειν, et ἐνοφθαλμίζειν, 'inseminare' Gellio. Vide Lexic. Constantin. *Idem.*

Apud Dyrrachium] Sueton. in Julio c. 68. *Idem.*

Cyma silvestris] Brassica. Lapsanam xx. 9. silvestris brassicæ genus esse scribit. At supra c. 5. charan, sive cheran, Cæsari lapsanam dici adnotavi. *Idem.*

Omnium hortensiorum lautissima] Legendum *hortensium*, non *hortensiorum*, ut præmonuimus. In scripto tamen codice, *Omnium in hortis rerum* legitur, et paulo post, *hortense*, non *hortensium*, scriberem. *Pintian.*

Abunde dictum] Lib. xvi. cap. 36. *Dalec.*

Cato] Cap. 48. *Idem.*

Corruda] Asparago hoc spinoso ut sponsæ coronarentur, apud Bœotios in more fuisse, sicut apud cæteros Græcos sisymbrio, tradit Alex. ab Alex. ii. 5. *Idem.*

Viret thyrso primum, &c.] Κορύνην Theoph. vocat Hist. vi. 3. nempe thyrsum in acutum fastigium desinentem. *Dalec.* *Viret thyrso primum emicante, &c. striatur*] *Striatur* lego, non *stringitur;* nam inter toros interveniunt striæ, sicut in arvo inter porcas sulci. Eadem ratione striatæ columnæ apud Vitruvium leguntur. Sic et melopepones striato cortice conspiciuntur. *Gelen.*

Ovillo fimo nominatim uti quoniam aliud herbasceret] Scribo, *quoniam aliud herbas creet;* ex ipso Catone c. 140. *Pintian.*

Arietis cornibus, &c.] Fabulosum vanumque id sibi videri scribit Dioscorides. *Dalec.*

Certum est quippe, &c.] Legend. *Certum est quippe carduos apud Carthaginem magnam Cordubamque præcipue, sestertium sena millia e parvis reddere areis.* Singulas areas, easque parvas, carduorum apud Carthaginem magnam et Cordubam reddere quotannis sestertium sena millia dicit, hoc est, centenos quinquagenos præter propter nostri nomismatis aureos: qui ingens quæstus erat: areæ hortorum sunt πρασιαί. *Salmas.* p. 228.

Eruca] In Priapeis: 'Nam quamvis videar satis paratus, Erucarum opus est decem maniplis, Fossas inguinis ut teram.' Quin et eruca sacra Priapo est, atque ideo propter

eum seritur. Columella in horto: 'Et quæ frugifero seritur vicina Priapo, Excitet ut Veneri tardos eruca maritos.' In Priapeis: 'Et ipse longa nocte dormiat solus, Libidinosis incitatus erucis.' Auctor Moreti: 'Intybaque et Venerem revocans eruca morantem.' Ovid. in Amor. 'Ex horto quæ venit herba salax.' Idem: 'Nec minus erucas aptum est vitare salaces.' Martialis: 'Concitat ad Venerem tardos eruca maritos.' Vide supra x. 43. sub finem. *Dalec.*

Narium tormento] Κάρδαμον, καρήδαμον, quia caput acri calore suo tentat. Unde in pigros, ignavos, et desides Græcis est proverbium, *κάρδαμον ἔσθιε, nasturtium comede.* Idem.

Veluti torporem excitantis] Varro in Pappo: 'Nasturtium nonne vides ab eo dici quod nasum torqueat: vestispicam, quod vestem spiciat.' Nonius. Auctor Moreti: 'Quæque trahunt acri vultus nasturtia morsu.' Vide quæ adnotata sunt xx. 13. *Idem.*

Ruta quoque, &c.] Iolaus in rebus Peloponnesiacis πήγανον in Peloponneso ῥυτὴν vocari scribit, unde fortassis Latinum rutæ nomen. Rhod. xxviii. 23. Scal. in Varron. In Priapeis: 'Menthamque olentem cum salubribus rutis.' *Idem.*

Terra quam maxime lateraria] Lateritios parietes dicimus, ex lateribus constructos. *Laterariam terram,* quæ apta sit fingendis lateribus. *Gelen.*

Amicitia est ei et cum fico] In fico rutam inseri Theophr. refert de Caus. v. 7. itemque Plut. Sympos. v. 9. *Dalec.*

Eadem et ocimo natura, nisi quod difficilius crescit] Hæc verba haud dubie ad alium locum pertinent; hic enim falso inserta disturbant interrumpuntque rutæ tractatum. Sed considerandum, cur dicat difficilius ocimum crescere, quod est contra Theophrast. Hist. Plant. vii. 1. his verbis: 'Omnia pari tempore nequaquam proveniunt, sed alia celerius, alia serius, celerrime ocimum, blitum, eruca.' Nisi quis dicat, aliud esse crescere, aliud nasci et erumpere e terra. Nunquid legendum hic, non *crescit,* sed *arescit?* ut vetus codex, et alia nonnulla habent exemplaria, ex eodem Theophrasto, eodem vii. 3. sic scribente: 'Difficile, ut ita loquar, omnia exsiccantur, cumino excepto. Nec modo frumenti consistunt: quod cum primum in plenum creverit, mox exsiccatur et decidit. Sed quæ cortice continentur, difficilius exsiccantur, et inter ea maxime ocimum.' *Pintian.*

Non sine difficultate provenientibus] Scribo, *non sine difficultate pruritus,* seu *pruriginis,* tum ex vetere codice, tum ex Columella lib. xi. in prosa hortorum: 'Sed velata manu debebit runcari, quam nisi contexeris, perniciosa nascuntur ulcera. Si tamen per ignorantiam nuda manu runcaveris, et prurigo atque tumor incesserit, oleo subinde perungito.' *Idem.*

Crispius sic putant fieri] Theoph. Hist. ii. 5. et de Caus. v. 6. *Dalec.*

Nemeæ] Illic viridi vivoque apio coronantur, in Isthmiis vero arido, rejecta pinu, Herculis instituto. Callimachus apud Plut. in Sympos. Καί μιν Ἀλητῖδαι πουλὺ γεγειότερον Τοῦδε παρ᾽ Αἰγειῶνι θεῷ τελέοντες ἀγῶνα Θήσουσι, νίκης σύμβολον Ἰσθμιάδος, Ζήλῳ τῶν Νεμέηθε· πίτυν δ᾽ ἀποτιμήσουσιν, Ἣ πρὶν ἀγωνιστὰς ἔστεφε τοὺς Ἐφύρης. Had. Jun. iv. 21. Vide quod adnotatum est xx. 11. Olympicos ludos Hercules in honorem Pelopis instituit. Corona in his fuit ex oleastro, vel olea callistephano. Pythios Delphis Diomedes in honorem Apollinis, qui Pythonem serpentem interemisset. Corona, Laurus. Isthmios in Isthmo, et Megarensium sinu, juxta Corinthum, ad Neptuni delubrum, inter Ægæum et Ionium mare, The-

seus, æmulatione Herculis. Corona principio ex apio, deinde ex pinu, ac tandem victori præmium centum drachmæ, ut Olympionicis quingentæ. Nemæos in honorem Archemori Lycurgi filii, a serpente necati, cum super apium reptaret, celebrarunt. Corona apium. Alex. ab Alex. v. 8. *Dalec.*

Minus hæc humido gaudet] Æstimandum, an legendum hic sit, non *minus*, sed *nimis*, ex Dioscoride prodente, mentam dulcem desiderare uliginem. Et paulo ante, *Durata runcatur non sine difficultate.* Scribo *delata*, non *durata*. Columella XI. 3. 'Rutam autumno semine satam, mense Martio deferre oportet in apricum, et cinere aggerare, runcarique, donec convalescat, ne herbis enecetur; sed velata manu debebit runcari; quam nisi contexeris, perniciosa nascuntur ulcera.' *Pintian.*

Mentæ nomen, &c.] Κωκυτίδα νύμφην Oppianus ἁλιευτικῶν lib. III. vocat, quod Mintham Cocyti filiam, Plutonis amicam adventanti Proserpinæ infensam et minitantem, Ceres in κακὴν βοτάνην mutavit. Eadem fere leguntur apud Strab. lib. VIII. de monte Minthe. Improbam herbam vocat Oppiani interpres, quod ante coitum apposita mulierum genitalibus conceptum impedit, vulnera, si inferatur, curari prohibet, lacti mixta ante coagulum densari non patitur, quæ Florentinus Geoponicῶn lib. XII. tradit. Rhodig. x. 22. *Dalec.*

Sed præcipue Olusatrum miræ naturæ est. Hipposelinon Græci vocant, alii Smyrneum: e lacruma caulis sui nascitur] Hipposelinum porro illud quod lacrimam fundit, et ex cujus radice succus colligitur sapore murrhæ, non est Olusatrum, sed Smyrnium. Utrumque ab eo confundi magis etiam apparet in sequentibus. *Salmas.* 1268. b.

Hipposelinum Græci, &c.] Theophrast. Hist. VII. 6. Smyrnium Diosc. maceronium officinarum, a maceriis dictum, idemque Hipposelinum Theophrast. Hipposelinon Dioscor. vulgare libysticum. *Dalec.*

Cratevas apud, &c.] Lege: *Cratevas apud Græcos cunilam bubulam eo nomine appellat. Ceteri vero Conyzam, id est, cunilaginem: Thymbram, &c.*] Salm. 1275. a. *Cratevas apud, &c.*] Cratevas putavit falso ligusticum appellari nomine cunilæ bubulæ, cum hæc sit origanum silvestre. Vide XXVI. 15. sub finem. *Idem.*

Non sine lacte] Columella in horti poëmate. Dioscoridi in muria servatum cum lacte estur. Lepidio injecto oxygala fieri scribit Columella XII. 8. *Idem.*

Papaveris sativi tria genera] Apud Theocritum interpres τηλέφυλλον vel πλαταγόνιον interpretatur papaveris aut anemones folium, ἀπὸ τοῦ πλατάσσειν, ἤγουν ἠχεῖν, quoniam eo indici pollicique imposito, ac colliso, si crepuisset, aut rubesceret, amari se putabant, ruborem τὰ ῥόδια vocantes, sin minus despici se arbitrabantur. Versus Theocriti sunt hac de re: Ἔγνων πρὰν, ὅκα, μευ μεμναμένω εἰ φιλέεις με, Οὐδὲ τὸ τηλέφιλον ποτιμαξάμενον πλατάγησεν, Ἀλλ' αὔτως ἁπαλῷ ποτὶ πάχεϊ ἐξεμαράνθη. Quidam legunt δηλέφιλον, ab amoris indicio et augurio. Rhod. XIX. 4. Ejus lusus meminit Pollux lib. IX. περὶ τῶν ἐν συμποσίοις παιδιῶν. Sic quoque vocavit Josephus in hyoscyami descriptione. *Idem.*

In secunda mensa] Cocetum id bellarium vocat Festus. Tertull. contra Valentin. 'Pandoram Hesiodi, Accipatinam, Nestoris cocetum, Miscellaneam Ptolomæi.' Petronius in Satyra ridens affectatum studium eloquentiæ in declamatorum exercitationibus, eos mellitos verborum globulos fundere ait, et omnia dicta factaque quasi papavere et sesamo sparsa. *Idem.*

Inferiorem crustam] Polluci ἐψιθίας, inferior panis crusta, quæ furnum at-

tingit et ψώθιον: crusta vero superior, magna ex parte vesicis bullata, et pustulata, ἀττάραχος, sive ἀττάραγος. Legendum vero puto, *crustam ammi githque*, ut legitur XX. 14. vel *crustam anisum githque*, ut cap. 17. ejusdem libri. Apium crustæ panis inferiori subdi, nusquam legitur. *Idem.*

Tertium genus, &c.] Legend. *Tertium genus rhœada vocant Græci, id nostri erraticum:* et XX. 19. leg. *Rhœadem vocavimus et erraticum.* Salmas. pag. 829. a. *Tertium genus, &c.*] Sativi tertium genus non quidem est rhœas, perpetuo silvestre, et erraticum, sed nigrum secundum, albo, quod thyliacitin vocant, et priore nigro, quod pithitin, magis silvestre, magis medicatum, minus capite oblongo, coli tamen solitum in hortis cum supra dictis. Plin. hæc non satis distinxit. *Idem.*

Nomen a Græcis accepit] Placet id ἔτυμον Plinii. Dioscoridi sic vocatur, quod ex eo fluat lacteus succus. Cæterum omnibus generibus papaveris id commune est. *Idem.*

In honore apud, &c.] ‘Cereale papaver’ Virgilius appellat, vel quod Cereris effigies in templis id manu gestaret, vel quod in segetibus agricolæ sererent, ut Deæ offerretur. Brodæus II. 29. *Idem.*

Qui legatis a filio, &c.] Tale fuit consilium Thrasybulo datum a Periandro, nimirum, ἡ τῶν ὑπερεχόντων σταχύων κόλουσις: quod ut exequeretur, ostracismum instituit, qui, ut ait Aristot. in Politicis, τὴν αὐτὴν ἔχει δύναμιν τρόπον τινὰ τῷ κολούειν τοὺς ὑπερέχοντας, καὶ φυγαδεύειν. Victorius IV. 5. *Idem.*

Et acerrimum sapore] Plaut. in Pseudolo sceleratam vocat: ‘Teritur sinapis scelerata, cum illis qui terunt: Nam priusquam triverint, oculi ut extillent facit.’ Usu seminis tristes fieri olim crediderunt. Plautus in Trucul. ‘Si ecastor hic homo sinapi victitet, non censeam Tam esse tristem posse.’ *Idem.*

Sicut in Thracia ubi aquæ deferunt ex iis avulsos ramos] Verbum *aquæ* superfluit, ut opinor, locus enim est e Theophrasto tralatus lib. VII. capite ultimo, sed pessime a librariis depravatus. Lego igitur sic: *Serpyllo montes locique scatent sicut in Thracia. Alibi deferunt ex his avulsos ramos seruntque, ut in Sicyone ex suis montibus, et Athenis ex Hymetto.* Theophrasti verba sunt: ‘Serpylli etenim silvestre genus est, quod deferentes ex montibus serunt, ut apud Sicyonem fieri solet, atque etiam Athenis ex monte Hymetto, apud alios vero, ut in Thracia, montes et plana omnia serpyllo scatent.’ *Pintian.*

Simili modo, &c.] E ramo, non e semine, Theophr. de Caus. lib. II. 22. *Dalec.*

CAP. IX. *De fœniculo et cannabe.*

Fœniculum] Rhodig. VI. 12. notavit fœniculum potius inter σύμφυλλα, id est, olera quotidiani usus, numerari, quam inter pharmaca. *Idem.*

Semen ejus, &c.] Prima germinatione etiamnum pastores in Hetruriæ maritimis cerebrum eximunt, qui luteo durato simile, idque linteo vel charta involutum, et sub cineribus assatum, ex pipere et sale comedunt. Non solum gustui cibus is gratissimus est, sed, ut aiunt, ad excitandam Venerem efficax. *Idem.*

Racemi] Umbellæ adhuc compressæ, et nondum explicatæ, *corymbos* paulo post vocat. *Idem.*

Corymbiam, &c.] Corymbiam ferulam, quam in caulem surgere permittebant, ut corymbos sive umbellas nascentes ad condituram colligerent; nam alioqui caulem gliscentem, tenellum, et adhuc convolutum demetebant, ut vel recentem comederent, vel in condimento servarent. *Idem.*

CAP. X. *De morbis hortorum, et remedia circa formicas, erucas, et culices.*

In calaminthan] Theophrasto Hist. II. 5. et Caus. II. 22. v. 8. sisymbrium

in mintham degenerat, non calaminthum. *Idem.*

Unicaule] Hæmodero, Theoph. Hist. VIII. 8. et Caus. V. 22. Hæmoderon quasi αἱμόδειρον, quod cutem tanquam cruentam habeat. Est autem Dioscoridis orobranche. *Idem.*

Naporum medicina est] Ne pulices radiculis noceant, inserendum ervum. Theophr. *Idem.*

Siliquas una seri] Ὄροβον, Theophr. *ervum.* Plinius legit λόβους. *Idem.*

In totum vero nec erucas] Scribe, *in totum vero necat urucas*, ex antiquo exemplari. Æstimanda nomenclatura; semper enim in illo *uruca*, non *eruca.* Pintian.

Sunt qui, &c.] Ejus fruticis mentio fit XXIV. 10. et XVI. 18. et 37. *Dalec.* *Sunt qui sanguineis virgis tangant*] Considera an sit commodius legi *saligneis*, quam *sanguineis.* Pintian.

CAP. XI. *Quæ magis sint fortia vel minus, et quibus salsæ aquæ prosint.*

Nam quod ad permutationem seminum attinet] Scribendum puto, *perdurationem*, non *permutationem;* de duratione enim seminum hic agitur, non permutatione. *Idem.* *Nam quod ad permutationem seminum attinet, &c.*] Sequentia sic lege: *Sed ex his quæ sunt fortissima, nullum ultra quadrimatum utile est. Culinis et ultra tempestiva sunt.* Semina non durant et permanent utilia ad serendum ultra quadrimatum. At culinis ultra spatium sunt tempestiva: πρὸς τὴν μαγειρικὴν χρείαν. Vide Salmas. pag. 1282. a, b.

Permutationem] Ita vocat τὴν ἀλλοίωσιν, ætatis cursum, quo durant, et integram naturam, nec permutatam, servant. *Dalec.*

Et æstiva omnia hibernis magis durant] Aut tollendum est verbum *durant*, tanquam adulterinum; aut legendum, *minus durant;* unde statim subjungit, *minime autem gethyum.* Theophrastus VII. 6. 'Infirmiora vero gethyum; id enim durare nequit; atriplex, ocimum, cucurbita, cucumis, in plenum æstiva magis quam hiberna.' Aut igitur locus mendosus est, et, ut diximus, castigandus, aut Plinius aliter Theophrasti verba accepit atque ego intelligenda puto. *Pintian.*

Cunilis et ultra tempestiva sunt] Scribo *culinis*, non *cunilis*, ex Theophrasto VII. 6. 'Nullum,' inquit, 'ultra quadrimatum durare potest, ita scilicet ut ad sementem utile sit; sed bima sane meliora, trima nihil fere deteriora, quadrima jam deteriora, verum ad usum cibarium diutius permanent.' *Idem.*

Raphano] Brassicæ, Theophrast. Causs. II. 7. *Dalec.*

Minus utiles e stagno] Pessimæ salsæ, et quæ difficile rarescunt, καὶ δυσμαθῆ. Theophr. Plin. legit καὶ τῆς λίμνης. Legitur et apud Theoph. utiles esse, εὔχρηστα, quæ canalibus ducuntur, quoniam herbarum semina invehunt. Plinius legit ἄχρηστα, aut fortassis id vocabulum mutandum putavit, quod alienas herbas videret hortis esse noxias, ut id quidem in pratis sit optandum, fugiendum in horto. At Theophrasti mens fuit, aquas illas terram etiam nudam herbis vestire invecto earum semine; quod si præstant, multo magis sperandum in horto culto et consito genitales fore: et alioqui quævis aqua, dum cruda non sit, etiam pluvia, tantopere laudata Theophrasto, herbas ubivis gignit. *Idem.*

CAP. XII. *Ratio rigandorum hortorum, et quæ translata meliora fiant, et de succis hortensium et saporibus.*

Ratio rigandorum] Theophr. Hist. VII. 5. Colum. sub finem lib. X. *Dalec.*

Rumex vocatur] Infra XX. 21. sola oxalis silvestris 'rumex' dicitur. *Id.*

Cum ptisana, &c.] Quoniam Hippocrates lapathum cum ptisana dari vetuit, hæc tria vocabula, *cum ptisana tantum*, Cornarius delet. Malim le-

gere, *Usus nisi cum ptisana tantum in cibis.* Idem.

Acuti tantum cunilæ] Scribe, *acuti, thumi, cunilæ.* Loquitur de saporibus, et acutos esse sapores ait thumi et cunilæ, id est, τοῦ θύμου καὶ τῆς θύμβρας. *Salmas.* pag. 225.

Salsus tantum, &c.] Lege: *Salsus autem e saporibus non nascitur. Aliquando extra insidit pulveris modo, ut cicerculis. Atque ut intelligatur vana ceu plerumque vitæ persuasio, panax piperis saporem reddit et magis etiam siliquastrum, ob id piperitidis nomine accepto, Libanotis odorem turis, myrrha myrrhæ.* Salmas. 1284. a.

Insidit pulveris modo] Hanc comparationem velut incidentis pulveris Plinius suo sensu excogitavit. Ea nusquam Theophrastus utitur; quamvis multis locis scribat, in ciceris superficie quandam salsuginem colligi, qua pluviis abluta dum floret, et fructum gerit, planta statim emoritur. *Dalec.*

Et circulis tantum aquæ] Locus est vitiatissimus. Sed, ni fallor, minus vitiose legetur, *ut ciceris tantum cuti.* Theophr. de Causis Plant. VI. 'Sunt quorum summam partem duntaxat salsugo quædam obducit, ut cicer.' *Pintian.* *Et circulis tantum aquæ*] Quod ait *aquarum circulis*, primum est ex opinione inter philosophos recepta, saporem fieri ex aqueæ humidæque substantiæ permixtione cum crassa et terrea, vi caloris ingeniti. Alterum e Democriti sententia, qui putabat figurarum varietate existere saporum differentiam. Itaque circulari figura, quæ ob rotunditatem volubilem nec altius subire potest, nec firmiter consistere, fieri salsum, qui fluxus et caducus summam tantum partem obsidet. Scalenis vero et aliis figuris angulosis, quæ angulorum suorum acumine profundius immerguntur ac penitius descendunt, alios sapores perenniores, ac constantiores, qui totam materiam succo suo imbuunt ac perfundunt. Vide Theophrast. de Caus. VI. 9. et 14. *Dalec.*

Panax] Heraclei semen Dioscor. πυρωτικόν ἐστι, *igneum et fervens;* aliorum, δριμὺ, *acre.* Idem.

Libanotis] Libanotis Dioscoridi quadruplex; prima folio fœniculi, semine, quod cachrin vocant, et radice candidis; secunda folio similis, semine et radice nigris; tertia folio similis, sed absque caule, flore, semine, ἄκαρπος; quarta Theophrast. folio lactucæ. Præter has libanotis est coronaria sive rosmarinus, quam Plinius confundit cum superioribus. Theophr. tantum duo genera statuit, fructiferam, folio heleioselini, semine et radice candidis; et sterilem, folio lactucæ. *Idem.*

Murrha Myrrhæ] Scribo, *Smirnium myrrhæ:* liquet ex sequentibus; item Dioscoride, et Plinio alibi, et omnibus. *Pintian.*

LIBER XX.

PROŒM. *Quod Græci sympathiam appellavere*] Omissæ sunt hic evidenter a librariis duæ dictiones, legendumque, *quod Græci symphatiam et antipathiam appellavere;* nam præterquam quod sequitur statim, quibus cuncta constant, Plinius ipse satis ostendit ita esse XXXVII. 4. 'De discordia,' inquit, 'rerum concordiaque, quam antipathiam ac sympa-

thiam appellavere Græci, non aliter clarius intelligi potest,' &c. *Pintian.*

Quibus cuncta constant] Id est, quod apud Plutarchum libro de Homero, et de placitis Philosophorum, Empedocles principia duo rerum esse tradit, litem et concordiam. *Dalec.*

Ignes aquis restinguentibus] Æschylus apud Plutarchum, de Primo Frigido, aquam vocat ignis supplicium. *Idem.*

Aquam sole devorante] Melius in exemplari antiquo *aquas*, numero multorum ; præcessit enim 'aquis restinguentibus.' Porro duo, quæ sequuntur, verba, *luna pariente*, non duco Pliniana. *Pintian.*

Et alio rursus abigente] Theamede, infra XXXVI. 16. ultimo. *Dalec.* *Et alio rursus abigente a sese*] Puto legendum sine conjunctione : *alio rursus a sese abigente ;* ut pronomina et participia, pari loco posita, mutuo sibi respondeant, serveturque ratio schematis homœoteleuton. *Pintian.*

Adamantem opum gaudium, infragilem omni cætera vi et invictum] Scribendum reor, *Adamantem omni cætera vi invictum ;* reliqua falso inserta puto. Codex autem antiquus *adamanta* agnoscit, non *adamantem.* Pintian.

Paria vel majora mira] *Miratum*, non *mira*, in eodem habetur. *Idem.*

Tantum venia sit a minimis, sed a salutaribus ordienti] Commodius legetur, *Tantum venia si a minimis, &c.* Idem.

CAP. I. *De cucumere silvestri et elaterio.*

E semine] E fructu. *καρπὸν* hic Plinius *semen* intempestive reddit. *Dalec.*

Oculorum etiam periculo] Nam cum exilit a pediculo, acrem succum emittit, qui oculos contactu lædit. *Idem.*

Semen quoque, &c.] Ad hauriendam protinus succi abundantiam, quidam, ait Dioscorides, cribratos cineres humi inspergunt, et medium cavantes triplicatum linteum obtendunt, per quod elaterium cum humore suo diffunditur. Id autem siccatum in pila conterunt. Longe aliter hæc Plinius. *Idem.*

Aqua cælesti] Dioscorides segmina cribro jam illisa aqua dulci perfundit, et rursum exprimit, totiesque postea lavat, quoad innatans aqua pura maneat. *Idem.*

Panos sanat] Τὰ φύματα, τὰ πολυποειδῆ, tumores pani similes, sub faucibus et auribus ac inguinibus. Nonius in Optione : 'Qui me miserum miseriorem reddidit, quam panus puerum.' *Idem.*

Autumno] Nam planta Augusto floret, fructus autem Septembri perficitur. *Idem.*

Nec ullum ex, &c.] Theoph. Hist. IX. 14. *Idem.*

A trimatu] Dioscorides, in prologo, præter veratrum nigrum et album, alia medicamenta scribit inutilia esse a trimatu ; elaterium vero a bimatu ad decennium utile esse dejectionibus. *Idem.*

Lucernarum lumina extinguit] Dioscoridi lucernarum luminibus objectum facile flagrat, et ardescit. *Idem.*

Pallidum ac, &c.] Cum candore nonnihil humidum. *Idem.*

Ita ut protinus ab exitu rapiatur extra domum] Scribo *enixu*, non *exitu*, ex apographo scripto. *Pint.* *Ab exitu rapiatur extra domum*] De semine accipiendum, quod raptim ab exitu fœtus efferri domo vult, quod omnis mora periculosa sit, tanta vis educendi inest. *Gelen.*

Similem heliotropio] Herbarii omnes comparant cum sativo. Suspicor in auctore Græco, unde Plinius hæc sumpsit, scriptum fuisse ἄγριον σίκυον εἶναι ἄλλον τρόπον, alteri cucumeri similem esse, Pliniumque legisse ἡλιοτροπίῳ. Quidam Heliotropio similem esse colore foliorum interpretantur. *Dalec.*

Anginas] Morbum faucium gravis-

simum. Plaut. in Mostel. 'In anginam ego nunc me velim verti, ut veneficæ illi Fauces prehendam, atque enecem scelestam stimulatricem.' Lucilius apud Nonium: 'Insperato abiit, quem una angina abstulit hora.' *Dalec.*

CAP. II. *De anguino cucumere sive erratico, et de sativo, et de pepone.*

Caro eorum, &c.] Dioscoridi τὸ βρέγμα, *infusum;* Ruellius legit, τὸ ξέσμα, *ramentum:* contra infantium syriasin imponitur sincipiti, et admotum fronti, pro anacollemate, oculorum fluxiones cohibet. *Idem.*

CAP. III. *De cucurbita silvestri, et rapo.*

Somphos] Vulgo momordica. *Idem.*

Utilior pallida, quando ejus sunt medicinæ] Deme postrema quattuor verba ex apographo scripto. *Pintian.*

Ejecto semine, &c.] Aëtius sapam, aut vinum dulce vetus seminibus exemptis infundit, et colatum per pannum vinum, calfactumque bibendum dat: Paulus passum, Dioscorides mulsum aut passum incoquit, et sub dio refrigeratum bibi præcipit. *Dalec.*

Prodest et stomacho] Lego ex Diosc. *Obest stomacho. Farinæ aridæ pilulæ cum decocto melle sumuntur.* Medulla fructus, inquit Dioscorides, purgatoriam vim habet quatuor obolis sumptis cum mulsa. Quinetiam si et cum nitro, myrrha, melle cocto in catapotium coacta. *Idem.*

Ardores capitis, &c.] Τῶν παιδίων σειρίασιν. Paulus I. 13. Ardores capitis, adustionem infantium vocat XXX. 15. infantium destillationes XXII. 21. *Idem.*

Febrium ardores refrigerat] Adustionem cutis in ardenti febre Ruell. apud Dioscoridem. Ego vero ambustam igni summam cutem, πρὸς καυσουμένην ἐπιφάνειαν. Strigmenta vocat τὰ ξύσματα, *ramenta.* Idem.

Perniones fervens] Excavatæ radici si ceratum rosaceum immittatur, et cinere ferventi coquatur, sic ut ceratum eliquescat, ulceratis pernionibus proficit. Dioscor. Perniones Moreti auctor eleganter describit hoc versu: 'Continuis rimis calcanea scissa rigebant.' *Idem.*

Item frigus pellit e pedibus aqua decoctum. Et jus fervens podagris etiam frigidis medetur] Quinque prima verba superioribus agglutina; reliqua sic legito: *Aqua decocti ejus fervens, podagris, &c.* ex apographo scripto. *Pint.*

Cuicunque vitio pedum] Clavis, pernionibus, tumoribus frigore excitatis, et aliis hoc genus. *Dalec.*

CAP. IV. *De naporum differentiis, et raphano silvestri, et de raphano sativo, et pastinaca.*

Naporum duas differentias] Bunii et buniadis, quæ negligentius confundit Plinius. *Idem.*

Pituitam extenuant, urinam concitant. Est et sativi usus in Italia, et armoraciam vocant sativam] Antiqua lectio: *pituitam extenuant, urinam concitant. Cætero æstivosus in Italia armoraciam vocant.* Scribo: *Cætero æstivosus ipse. Italia armoraciam vocat.* Dioscorides l. II. 'Agrestis vero raphanus, quam Romani armoraciam vocant, folia sativæ similia habet, multoque magis lapsanæ: radicem habet gracilem, mollem, sapore acri. Coquuntur oleorum modo folia et radix in cibo, estque illi calefaciendi et urinam ciendi vis: veruntamen ipsa æstuosa est.' *Pintian.*

Lagonoponon] Ilium cruciatus e flatu, et calculo. *Dalec.*

Veternosis, &c.] Veternum sive animi, sive corporis stupiditatem et ignaviam vocant: 'stolidum' Catullus, 'grave ac funestum' Horat. appellat. Catullus: 'Nunc eum volo de tuo ponte mittere pronum, Si pote stolidum repente excitare veternum.' Victorius XIII. 11. *Idem.*

Cætero et scorpionibus adversatur] Antiqua lectio, *Cæteras eis scorpioni-*

bus adversatur. Scribo, *Cerastis et scorpionibus adversatur,* ex Dioscoride lib. II. 'Et contra cerastæ,' inquit, 'morsus cum vino utiliter bibitur.' *Pintian.*

Cœliacis] Stomacho tamen adversari Dioscorides testatur. Verum cœliacis prodest, quoniam urinas ciet. *Dalec.*

Intestinorum hulcera sanant] Illa detergendo: alioquin irritant. *Idem.*

Inutilem] In vesica concretum et intestinis; ex mariscis, et utero. *Idem.*

Summo cibo esse eos] Jejunis XIX. 5. *Idem.*

Hibiscum] Elaphoboscum Officinarum. Pastinaca pratensis, XXI. 15. Hibiscum XIX. 5. *Idem.*

Quem nativum vocant] Is aut niger est, aut fuscus, φαιός. *Idem.*

CAP. V. *De staphylino sive pastinaca, et gingidio, et sisere, et seseli, et inula, et de cæpe.*

Venerem stimulari, &c.] Quæ id præstant medicamenta, Græci ἐντατικὰ vocant, utilia, quod, inquit Ægineta, ἐπὶ τῶν ἀπράκτων μορίων. Africanus in Astrosophistis, citante Fulgentio Placide, vocat στυσίδας, ἀπὸ τοῦ στύειν, id est, ἐντείνειν; ad quod verbum allusit, qui apud Comicum ἀστυάνακτα se vocavit, ὅτι στύειν οὐκ ἐδύνατο, et qui apud Athenæum dixit, Dianam μισεῖν τὰ στύμματα, nimirum pudendi distensionem, ac Venerem. Had. Jun. IV. 13. *Idem.*

Gingidion vocant] Vulgo *Bisnaga.* Idem.

Stomachum excitat] Radix ori suavis est, utilis stomacho, urinam ciet, appetentiam invitat. Dioscorid. Sed de vulgari ac sativo hæc omnia. *Id.*

Creticum odoratissimum omnium] Tordylium Dioscor. qui et quod mox sequitur, 'Radix inc.' &c. de Massiliensi scribit. *Idem.*

Sunt et folia utilia, ut quæ partus adjuvent etiam quadrupedum: hoc maxime pasci dicuntur cervæ pariturœ] Depravate etiam ibi scribitur: *contexemus et de sili; sed hoc est vulgaris notitiæ.* Emenda: *contexemus et de seseli, hoc est vulgatæ notitiæ: optimum Massiliense.* Salmas. p. 224.

Quæ partus adjuvent] De semine id Dioscorides. *Dalec.*

Illinitur et igni sacro] Cum in scirrhum transit. *Idem.*

Et delacrymatione caligini, &c.] Significat delacrymationem acrimonia cæparum excitam oculorum caligini prodesse. *Gelen.*

Coctas dysentericis, &c.] Galenus II. 1. Method. Themison apud Celsum IV. 15. Mercurialis Var. I. 3. *Dalec.*

Spiritus agitatione] Concitato ructu; nam ructus ventris exercitatio est. *Idem.*

Varro quæ sale] In Varronis Geoponicis, quæ ad nos pervenerunt, hoc non legitur. *Idem.*

CAP. VI. *De porro sectivo, et capitato, et de allio.*

Porrum sectivum] De capitato solum Dioscorides tractavit. Plinius ex auctoribus variis hæc omnia confuse miscet ac consarcinat. *Idem.*

Sitim sedat] Hoc parum credibile, quoniam calidum et siccum est. *Id.*

Pulmonis et arteriæ sanat vitia] Rectius in antiquo codice, *pulmonis et arteriarum sanat vitia;* nam canalem illum, qui gulæ conjunctus est, quoque meat spiritus, et Cicero in libris ad Herennium, et præter Ciceronem alii, 'arterias' numero multorum libentius quam numero unitatis appellant. *Pintian.*

Vel si purulenta excreentur] *Pura,* non *purulenta,* in eodem. *Idem.*

Somnoque multum confert] Dioscoridi δυσόνειρον, *tumultuosum somnum* parit. *Dalec.*

Restibus suis] Radiculis bulbo subadnexis. Alii, *vestibus,* id est, membranosis corticibus. *Idem.*

In fico duplici] Inter duas ficos ex-

ceptum ; vel, fico portione dupla addito. *Dalec.*

Tenasmo in pulte medetur] Sic legunt alii. Scribo *tenesmo*, non *tenasmo*, tum ex archetypo nostro, tum etiam ex Galeno in Diffinitionibus si legitima est fœtura, et Isagoge; item ex Paulo tertio, et Dioscoride sæpe, omnibusque gregatim medicis, ne citando tundam. Dici vero potest et *tenesmos* et *tinesmos*, a verbo Græco τείνεσθαι, hoc est, *intendi*. Paulus libro citato eleganter, ut omnia, hunc morbum diffinit his verbis: 'Tenesmus est continua et implacabilis desidendi cupiditas, qua nihil præter modica cruenta vel mucosa egeritur.' *Pintian.*

Aut si sanguis etiam excreetur vel purulenta] Non *purulenta*, sed *pura*, in eodem, ut supra etiam notatum est. *Idem.*

Harundines cum pice] Harundinum infixas assulas; nam ex harundine sagittæ fiebant. *Dalec.* *Etiam harundines cum pice*] Scribo *hirudines*, hoc est, sanguisugas, non *harundines*, ex antiquo exemplari. *Pintian.*

Tussim et alio modo] Sensus est: Tussim et hoc modo sanari, et illo altero remedio, jam contra quartanas dicto. *Gelen.*

Sitim gignit] Galeno, lib. XII. cap. ult. methodi, allium sitim prorsus nullam facit. *Dalec.*

Quam caprinam vocant] Marinam, ex Corn. Celso II. 12. Eam autem tithymallum esse idem Celsus exponit v. 7. Sed cum ex tithymalli generibus platyphyllos verbasco simile folium habeat, quod a lactucæ figura non admodum diversum est, platyphyllon lactucam marinam dictum privatim fuisse docti putant. Dioscorides, succo lactucæ silvestris poto ex posca ad duos obolos, aquam per alvum elici tradit. Lactucas in universum herbas omnes, quæ lacteum succum amarum fundunt, Plin. hic appellasse videtur imprudenter. *Id.*

Incisi sanantur] At potius puncti. Lac enim tithymalli cum fermento mixtum nervorum punctuis confert. Eo se usum fuisse in quodam rustico Galenus refert κατὰ γένη, lib. III. *Idem.*

CAP. VII. *De lactuca silvatica, sive caprina, et esopo, et isati, et lactuca sativa.*

Quod Græci esopon vocant] *Quod Græci æsopon*, οἴσοπον, *vocant*. Nimirum succo turgentem, ἀπὸ τοῦ οἴσειν τὸν ὀπόν. Alii, ἀπὸ τῆς ἄσης, id est, τῆς λυπῆς, καὶ ὀποῦ, ἄσοπον dictam volunt, quod succo sit ob amarorem ingrato: id quod mihi placet. Alii a verbo ἆσαι, *implere*, asopon, quasi succo lacteo plenam, dictam malunt. *Lactuca*, ἔσοπος, id est, ὀπώδης, sive ὀποῦ μεστὴ, Endivia silvestris officinarum, quæ folia habet profundissime laciniata et incisa. Pro lactuca silvestri pingit Dodonæus. *Idem.*

Tertium genus, &c.] Quoniam Dioscorides glasti silvestris folia lactucæ similia esse prodidit, ignoranter Plinius eum lactucis eam plantam confundit; erroremque illum altero cumulat, eum post glastum silvestre sativum etiam lactucis adjungit. *Id.*

Hujus folia, &c.] De sativo id Dioscorides, nulla facta mentione polentæ. *Idem.*

Vel ad lienes pota] De silvestri id Dioscorides. *Idem.*

Sponte nascentibus] Silvestri lactucæ. Diosc. *Idem.*

Qui hieraciam vocent] Lege *hieracium*. Plinius hieracium cum lactuca oscitanter confundit, nec alibi usquam hieracii naturam explicat. Dioscoridis de hieracio hæc verba sunt: Φύλλα ἔχει ἐκ διαστημάτων ἐπεσχισμένα ἀραιῶς, σόγχῳ ἐμφερῆ τὴν περιφέρειαν. Plin. deceptus significatione vocis περιφερὲς, pro ambitu *rotunditatem* vertit. *Idem.*

Sanat omnia oculorum vitia cum lacte mulierum. Arcet nubeculas, cicatrices, &c.] In vetusto exemplari, non *Arcet*

nubeculas habetur, sed *Arcemu nubeculas.* Scribo: *Sanat omnia oculorum vitia cum lacte mulierum, argema, nubeculas, cicatrices, &c.* Pintian.

Adustionesque omnes] Ἐπικαύσεις Dioscoridi, ἐπικαύματα Æginetæ, nempe ulcera sordida, crusta tecta, qua exempta oculi humor sæpe effluit. *Dalec.*

Purgandi] Imo, *roborandi.* Stomachicis sativam lactucam crudam prodesse tradidit Dioscorides. *Idem.*

Non paucæ restant] *Pauci* in vet. codice, non *paucæ*, ut referat effectus. *Pintian.*

Præcordiorum] Hypochondriorum, lienis, et hepatis. *Dalec.*

Quam meconidem, &c.] Μηκωνὶς vera silvestris est et depicta et descripta a me in Botanico. Amaro gustu, et papaveri viribus esse prorsus similem Dioscorides ait, ideoque nonnullos succum ejus lacteum meconio permiscere. Inde meconis cognominata est. Vide supra XIX. 8. *Idem.*

CAP. VIII. *De generibus betæ, et intubis, et cichorio, et seri, genera duo.*

Porrigenum, &c.] Furfures et lendes, πίτυρα καὶ κονίδας. Dioscorid. *Idem.*

Albæ succus, &c.] De utraque id Dioscor. *Idem.*

Alopeciis cruda] Scalpello prius vellicatis. *Idem.*

Coquitur, &c.] Cibum eum veteres τευτλοφάκην dixerunt. *Idem.*

Ut ventrem molliat] Ut ventrem sistat. Dioscor. Hic Plinius in medicinæ præceptis parum exercitatus. *Idem.*

Guttantia adstringunt] Scribo, *gustantium os astringunt*, ex vet. cod. *Pintian.*

Ambugiam appellavere] *Ambubulam* vetus exemplar agnoscit, non *ambugiam;* Cornelius Celsus 'ambubeiam' vocat. Quidam et in eo et in Plinio *ambuleiam* legendum censent; quod ea vox congruat cum erratico intubo. *Idem.*

Sativum autem serin] Hoc loco Ægyptiorum consuetudine seris tantum sativa est: paulo post vero et sativa et silvestris, quam etiam et cichorium et picrida vocari Dioscorides scribit. *Dalec.*

Et silvestre genus alii hedypnoida appellant] Scribo: *Est et silvestre genus alterum: hedypnoida vocant*, ex V. C. Nam indicatum est alterum genus betæ silvestris quam limonion dicunt: et sequitur paulo infra: 'Rupta et convulsa utroque genere juvantur.' *Pintian.*

Hedypnoida] Quod in cibo sumpta jucundiorem animam et suaviorem faciat. *Dalec.*

Utraque tamen stomacho utilissima] Lego: *Utraque tamen amara. Stomacho utilissimæ*, ex V. C. confirmante etiam antiquam lectionem Dioscoride lib. II. *Pintian.* *Utraque tamen, &c.*] Imbecillo et ardore æstuanti: καυσομένῳ Dioscorides. *Dalec.*

Petronius Diodotus qui Antilegomena scripsit] Rectior antiqua lectio, *antholegomena*, hoc est, florilegia. Posset etiam non minus bene legi *anthologoumena.* Pintian.

CAP. IX. *De brassica, et lapsana et de brassica marina, et scilla, et de bulbis, et bulbine.*

Et Dieuches] Antiqua lectio, *et Diocles.* Potest autem utroque modo legi, ut patet ex elencho. *Idem.*

In tres, &c.] De raphano id scripsit supra XIX. 5. *Dalec.*

Crambe] Vulgatum est Græcis adagium, δὶς κράμβη θάνατος· quod expressit Poëta: 'Occidit miseros crambe repetita magistros.' Vide Polit. Miscellan. c. 33. *Idem.*

Cato] Catoni lenis acerrima, et vehementissima; post apiana; et ultimo loco lævis. *Idem.*

Prodesse tradit capitis doloribus] Athenis puerperis in cibum dabant, veluti τῶν ὀδίνων antipharmacum. Nicander brassicam, veluti sacram, μάντιν vocavit. Apud Ananium, Tele-

clidem, Epicharmum, Eupolin in Baptis, jusjurandum per brassicam concipitur, quo modo Zeno per capparin jurabat. Rhodigin. XXVII. cap. ult. Athenæus lib. IX. *Idem.*

Inter reliqua, &c.] In torminibus, citra febrem, post sumptam brassicam vinum atrum statim Cato dat, et ægrum ita cito sanum fieri asserit. Negligenter hæc Plinius. *Idem.*

Calefactamque, &c.] Locus hic monstrat legendum apud Catonem: *Et hoc si quando usu venerit, qui nervis debilis erat, hæc res sanum facere potest, &c.* Idem.

Et impetigines, &c.] Depetiginem vocat Lucillius l. XXX. 'Illuvies, scabies, oculos huic deque petigo Conscendere.' Cato: 'Depetigini paucæ brassicam apponito, sanam faciet.' *Idem.*

Antecedente in, &c.] Ab eo effectu Græci ἀκραίπαλον vocant, ut amygdalas amaras. Aristot. Problem. sect. 3. Plutarch. in sympos. In Georgicis Cassiani traditur Lycurgi lacrymis, quem Liber pater vitibus alligaverat, natam brassicam, eamque propterea vino adversari. Galen. κατὰ τόπους, lib. I. ex Apollonio succum brassicæ laudat cum rosaceo, et folium ejusdem aqua calida maceratum, et capiti circumpositum, in capitis dolore ex temulentia. Vide supra XVII. 24. infra XXIV. 1. *Idem.*

Purgationem fœminis] Decoctum potu menses et alvum ciet. Succus cum lolii farina inditus menses trahit. *Diosc.*

Partus quoque emortuos, &c.] Flos in pesso subditus abortum facit. *Dalec.*

Cyma] Dioscoridi II. 146. τὸ κράμβης κύημα εὐστομαχώτερον μὲν, δριμύτερον δὲ, καὶ οὐρητικώτερον. *cyma utilior stomacho, sed acrior, et ad urinam ciendam efficacior:* κῦμα Græci dicunt, quasi κύημα. In fœminino tamen genere Plinius utitur. Cymas etiam πρωτοτόμους καυλοὺς vocant. Vide IX. 8. Decoctum prototomi caulis ἀντιπαθῶς nephriticos sanare ex Antiocho Galenus testatur κατὰ τόπους, lib. X. *Idem.*

Petræam vocant] Quia in maritimis præruptis nascitur. Dioscor. *Idem.*

Folia habet bina] Plinius hic marinæ et silvestris historiam confundit. Folia rotunda, parva, lævia marinæ sunt. Nemo bina esse tradit. Res ipsa falsum esse hoc monstrat. Similitudo cum brassica hortensi, folia candidiora et hirsutiora quam in sativa, et, quod ait Dioscorides, amara silvestris brassicæ sunt. *Idem.*

Chrysippus auctor est. Et alii vero] Dictio *vero* expungenda, et conjunctionem *et* cum minore litera scriptam, adjunge præcedentibus, ex codice antiquo. *Pintian.*

Nomas vocant] Aliis multis locis sic reddidit ἕρπητας Dioscoridis. *Dalec.*

Virium brassicæ unum et magnum argumentum addemus et mirabile. Crustæ si occupent intus vasa omnia] Locus est corruptissimus, quem si non emendavero, suggeram tamen aliis emendandi materiam. In antiquo exemplari ad hunc modum legitur: *Virium brassicæ unum et magnum argumentum addemus, a mirabile, crustæ occupant intus vasa omnia.* Legendum fortasse, non *a mirabile,* sed *ab atra bile.* Pintian.

Inter silvestres, &c.] Silvestria olera, Diosc. Lampsanam sive ceram, brassicam quoque silvestrem ab Arcadibus vocatam fuisse scribit Theophr. Hist. IX. 15. Vide supra XIX. 8. *Dalec.*

Utilissima erit] Ad parandum acetum scillinum. *Idem.*

Quod reliquum e vivo est] Legendum reor, *quod reliquum e medio est;* ut non multo post: 'Tosta quoque purgatur, et medium ejus iterum in aqua coquitur.' Videtur quoque suffragari Dioscorides lib. II. de scylla agens: 'Sumitur ex ea abjectis exti-

nis cunctis partibus, quod maxime intimum est.' *Pintian.*

Suspenditur] Et siccatur in umbra. *Dioscor.*

Modicis intervallis] XL. diebus. *Id.*

Arida frusta] Mina in sextariis duodecim. *Idem.*

Adipe aut luto illita] Apud Dioscorid. est, τῷ σταιτὶ, quod eo loco significat, non τὴν πιμελὴν, nempe, aut *sevum*, aut *adipem*, sed farinæ aqua subactæ massam paratam ad panificium. Vulgus *pastam* vocat. Hesychius ζύμην, quasi fermentum dicas. Eadem incuria Plinius lapsus est XXXIII. 6. *Dalec.*

Si non sentiant hulcus] Cavendus scillæ usus iis, quibus ulcerata sunt interanea. Dioscor. *Idem.*

Interiora purgat] Crassa, γλοιώδη, per alvum educit. *Idem.*

Pythagoras scillam in limine quoque januæ suspensam malorum medicamentorum introitum pellere tradit] Aliter in antiquo codice, etsi eodem sensu: *Pythagoras scillam quoque in limine januæ suspensam contra malorum, &c.* Hæc lectio si recipitur, scribendum erit in fine clausulæ non *pellere*, sed *pollere*. Nihilominus existimo locum esse corrosum truncatumque, omissis aliquot verbis, atque adeo aliis inversis. Apponam verba Theophrasti, unde hausit Plinius, deinde aperiam sententiam meam. Is igitur auctor, VII. 12. ita scribit: 'Omnia igitur capitata radice vivacia majorem in modum sentiuntur, sed præcipue scilla, utpote quæ suspensa vivere possit, et quidem plurimum temporis. Potest etiam fructus recondendos servare, ut poma punica detracto pediculo: et satorum nonnulla celerius apud eam germinant. Traditur et ante portas satam remedio esse contra veneficiorum noxam.' Ex his Theophrasti verbis apparet aliquot in Plinio verba deesse. Lacunosum igitur locum ad hunc modum fortasse restituemus: *Pythagoras scillam suspensam diu vivere: in limine quoque januæ satam, contra malorum medicamentorum introitum pollere tradit.* Nec me movet citari a Plinio Pythagoram, non Theophrastum: potuit enim idem ab utroque prodi. *Pintian.*

Pythagoras scillam, &c.] Veneficia solitos arcere, expiareque noxios, priscos homines scilla, ostendunt hi versus Hipponactis: Βάλλοντες ἐν χειμῶνι, καὶ ῥαπίζοντες Κράδῃσι, καὶ σκίλλαισιν, ὥστε φαρμάκοις. Projectas etiam statuas, et simulacra, per contemptum insultantes scilla impetebant. Theocritus in Thalysiis: Κὴν μὲν ταῦθ' ἔρδῃς, ὦ Πὰν φίλε, μή τί τυ παῖδες Ἀρκαδικοὶ σκίλλαισιν ὑπὸ πλευράς τε καὶ ὤμους Τανίκα μαστίσδοιεν, ὅκα κρέα τυτθὰ παρείη. Scillas prope sepulchra etiam olim serebant. Unde proverbium, 'Scillas sepulchro evellere,' de amente et furioso. Theocritus: Σκίλλας ἰὼν γραίας ἀπὸ σάματος αὐτίκα τίλλοις. *Dalec.*

Cæterum bulbi ex aceto et sulphure vulneribus in facie medentur] Scribo, *Cæteri bulbi ex aceto et sulfure ulceribus in facie medentur,* ex vetusto exemplari. *Pintian.*

Rubentes maxime] Silvestres, quibus radicis cortex rubet. Infra XXV. 10. hoc genus 'pericarpum' vocat. *Dalec.*

Et testium pituitas] Œdematosos et flatuosos, serososve tumores. *Id.*

CAP. X. *De asparagis, et corruda, et Libyco, et orminio.*

Et orminio] Hormenio ὁρμηνίου, ἀπὸ τοῦ ὁρμᾷν, quia Venerem excitat, ἀφροδισιαστικός ἐστι. Vide supra XIX. 8. et Athenæum lib. II. apud quem scribitur perpetuo cum ε, ὅρμενος et ὁρμένιον. Porro apud Juvenal. Sat. VII. 'Afrorum hormenia' legendum est, ubi vulgo 'epimenia,' vel 'epimendia' legitur. Hormenium Avenionenses hodie vocant *romioconin,* vocabulo ad Græcum nomen alludente. *Idem.*

Et orminio] Al. *et hormenia.*

Vesicam exhulcerant] Præsertim corrudæ. *Dalec.*

Et candidiori major] Candidiores nascuntur locis aridioribus. *Idem.*

Occidi eos] Dioscorides id tantum fama hominumque sermonibus vulgatum ait. *Idem.*

CAP. XI. *De apio, et apiastro, et helioselino, et oreoselino.*

Oculis] Inflammatis. Dioscor. *Idem.*

In majore, &c.] Noxium sit, an innoxium. *Idem.*

Immo omnino nefas] Arnobius Advers. Gentes lib. v. 'Oblivioni etiam sacra Corybantia donentur, in quibus sanctum mysterium illud traditur. Frater trucidatur a fratribus, interempti ex sanguine apium nascitur: prohibitum mensis olus illud apponi, ne a manibus mortui inexpiabilis contraheretur offensio.' *Idem.*

Nam id defunctorum, &c.] Apud Plutarchum Timoleontis milites, ad pugnam castris educti, mulis apium ferentibus obviis infaustum augurium putavere, quoniam apii coronæ sepulchris imponerentur, unde proverbii specie 'apio egere' dicitur, qui periculosius ægrotat. Magius II. 17. Vide quod notatum in XIX. 8. et Alexand. ab Alex. II. 7. explicantem Ciceronis dictum, 'prætextam sibi texi apio,' ubi quidam legunt 'Appio;' et V. 26. *Idem.*

Comitiales fieri, &c.] Galenus in consilio pro epileptico apium in comitialibus et laudat et imperat. *Id.*

Mammarum] Lacte concreto turgidarum, χονδριώντων Dioscor. *Idem.*

Cum ovi albo illitum] Antiquum exemplar, *cum vino albo illitum.* Quam lectionem confirmant verba quæ paulo infra sequuntur: 'Semen datur et arquatis ex vino albo.' *Pintian.*

Apiastrum Hyginus, &c.] Apiastrum Hyginus melissophyllon appellat, non quod quicquam cognationis habeat cum apii generibus, sed ab apibus, quia gratissimum illis sit. Apiastrum vero tanquam apium silvestre, hic ranunculum secundum, sive sardinium vocatum fuisse Plinius, quod equidem sciam, solus tradit, negligenter sane et perturbate diversa hæc confundens. *Dalec.*

Poto semine torminibus interaneis medetur] *Potatum*, non *Poto*, in vet. cod. ut cum minore litera scriptum adjungatur superioribus. *Pintian.*

Difficultatibus] *Stillicidiis*, στραγγουρίαις. Dioscor. *Dalec.*

Radix ejus in vino decocta] *Radix in vino cocta* in eodem: cætera superfluunt: et paulo post particula *ejus* redundat, legendumque: *succus algentes calefacit potus.* Pintian.

Cumino simile] Anetho, Theophrastus Hist. VII. 6. foliis et ramulis cicutæ, Dioscor. apud quem pro καὶ κεφάλια, legendum καὶ φύλλα. *Dalec.*

CAP. XII. *De petroselino, et ocimo.*

Oculorum quoque claritati] Copiosiore cibo: ἀμβλυωπές ἐστι Dioscoridi. *Idem.*

Commanducatum et in sole positum vermes afferre. Afri vero si eo die, &c.] Scribo: *commanducatum et in sole positum vermes. Affirmant vero si eo die, &c.* ex vetusto exemplari. *Pintian.*

Afri vero] Contra Dioscorides ait, Afros credere, si feriatur scorpione, qui ocimum ederit, nullo dolore conflictari. *Dalec.*

Epiphoris] Doloribus, ex vino Chio. Dioscor. *Idem.*

Extinguitque lactis, &c.] Sumptum, lac evocat. Dioscor. *Idem.*

Distillationes, &c.] De succo id Dioscorides tradit. *Idem.*

Admissuræ tempore ingeritur] Præter hæc Plinii, Plutarcho ocymum ab electro non trahitur, ut nec quæ oleo sunt illita. In Symposiac. *Idem.*

CAP. XIII. *De silvestri ocimo, et eruca, et nasturtio, et ruta.*

Silvestri ocimo] Sic Plinius appellare videtur ocymoides Dioscoridis: quanquam facultates a Plinio memoratas Dioscorides multas taceat. *Dalec.*

Ad vitia] Ventriculi imbecillitatem. *Idem.*

Nasturtium Venerem inhibet] Dioscoridi Nasturtii semen συνουσίαν παρορμᾷ. Cassianus in Geoponicis XII. 27. κάρδαμόν φησι ἀφροδισίων ἐρφεκτικώτερον εἶναι, sicut et Plinius. Κάρδαμον Græci vocant ἀπὸ τῆς καρδίας, quod cordatos et prudentes faciat. Aiunt enim τοὺς ἐσθίοντας κάρδαμον ὀξυτέρους τὴν διάνοιαν γίνεσθαι. Sputum et urinam inhibere iidem tradunt, ob validam siccandi vim; ideoque Persis in usu frequenti esse, qui meiere, spuere, mungi coram aliis turpissimum putant. Rhodiginus XXVI. 24. Vide supra XIX. 8. Itaque Ammianus Marcellinus scribit, Persarum cadavera ob victus parsimoniam durescere stipitum more, nec in saniem liquari, nostra vero mox cæsa tabescere, ac putrescere, ut mortui nullius facies post quatriduum agnoscatur. *Idem.*

Duo ejus genera] Nempe silvestre et hortense, quod indicant quæ mox sequuntur, 'Silvestri vero,' &c. Silvestris nullam Dioscorides mentionem facit, nec albi et nigri seminis. *Idem.*

Capitis vitia purgat] Sternutatione provocata. *Dalec.*

Capitis dolores contrito et alopecias emendari] In vetusto exemplari: *capitis dolori contraire, alopecias emendare.* Pintian.

Hulcera] Dioscoridi favos purgat, τὰ κήρια. *Dalec.*

Cum fermento] Illitum cum muria. Dioscor. *Idem.*

Pyxide Cypria] Æris Cyprii. *Idem.*

Veneni noxiam obtinet] De herba id Dioscor. non de succo. *Idem.*

Prodest manibus, &c.] Nam quod ait Columella lib. XI. cap. ult. nisi velata et tecta manu ruta tractetur, prurigo et tumor incessit, perniciosaque ulcera nascuntur. Dioscoridi vero, dum colligitur ad murias, præsertim montana, cutem inflat cum rubore, pruritu, et inflammatione vehementi. *Idem.*

Galatica] Silvestrem tantum rutam e Galatia Diosc. laudat. *Idem.*

Foliis tritis] De rutæ semine id Dioscorides, non de herba. *Idem.*

Succo vero perunctos, aut eam habentes, negant feriri ab his maleficiis] Melius in eodem: *Succo perunctos, aut etiam habentes, negant feriri ab his maleficis:* et paulo post *potatam* legitur, non *potam*, et sæpius alias sic. *Pintian.*

Idem oculis, &c.] Graves oculorum dolores, περιωδυνίας. *Dalec.*

Lenit autem capitis dolores] Scribo, *Epiphoras cum polenta imposita lenit. Item capitis dolores.* Pintian.

Horrores frigidos] Febrium, circuitu repetentes. Diosc. *Dalec.*

Sic et sanguinem sistit interiorem et narium indita] Desideratur verbum *tussim: et narium indita tussim.* Minus vero male legetur commutatis verbis, deinde etiam correctis: *Sic et sanguinem sistit narium, et intra os indita tussim.* Pintian.

Seminis tres uncias] Ut fundatur ac liquetur sanguis, qui concretus est. *Dalec.*

Frigus adusserit] Adurere frigus dicitur, quoniam quæ ejus vehementia moriuntur, extincto suo calore, nigrescant perinde ac igne exusta. Virgil. Georg. I. 'aut Boreæ penetrabile frigus adurat.' Lucanus: 'Urebant montana nives.' Tacitus Annal. III. 'Ambusti multorum artus vi frigoris, et quidam inter excubias exanimati sunt.' Quod 'penetrabile frigus' dixit Virgilius, id Lucretius nunc 'penetrale' vocat, nunc 'manale.' Magius I. 17. *Idem.*

Eruptionibus, &c.] Τοῖς ἐξανθήμασιν, *eruptionibus papularum*, cum myrto et cerato. Dioscor. *Idem.*

Testium vero epiphoris cum ramis laureæ teneris] Verbum *vero* delendum; et *lauri* lege, non *laureæ*, ex archetypo nostro. *Pintian.*

Ramices, &c.] Sic herniam carno-

sam testium τὴν σαρκοκήλην vocat. Ramices autem pulmonis venas Plautus vocat in Mercatore: 'Tua causa rupi ramices: jamdudum sputo sanguinem. CHAR. Resinam ex melle Ægyptiam vorato: salvum feceris.' In Pœnulo: 'Tua causa nemo nostrum est rupturus ramices.' Herniam ἀπὸ τοῦ ἔρνους, et ramicem a ramo, per lasciviam appellarunt, quod intestinum, cum in scrotum descendit, ramum facere videatur. *Scaliger.*

Generationes impediri] Inde πήγανον ea dicitur, ὅτι πηγνύει τὴν γονὴν, *quoniam genituram densat et spissat.* Dalec.

CAP. XIV. *De mentastro, et menta, et pulegio, et nepeta, et de cumino.*

Differens specie foliorum quasi figura ocimi] Scribo, *differens specie foliorum quæ sunt figura ocimi,* ex antiquo codice. *Pintian.*

Pulegii colore] *Dictamni,* Rond. nam dictamno, ut menthastro folia lomentosa, cana, alba; pulegio vero minime talia. At cum Dioscorides hæc de secundo calaminthes genere ad verbum scripserit, et de trium calaminthes specierum facultate in universum tradiderit, quæ Plinius de menthastri viribus prodit, rerum ignoratione menthastrum cum primo calaminthes genere, quod foliis est ocymi, et cum secundo, quod foliis est pulegii, confudisse arbitror Plinium, vocibus μίνθης et καλαμίνθης deceptum. *Dalec.*

Iis commanducatis, &c.] Dioscoridi calamintha esitata prodest elephanticis, si lactis serum postea bibatur. *Idem.*

Ideo embammatum misturæ, &c.] Embammata Græce vocantur intinctus, ad excitandam orexim inventi. *Gelen.*

Aut coiere, &c.] Cassianus XII. 24. Geoponicon, injecta mentha lacti spissari prohibet, etiamsi coagulum immittatur. Idem rebus Venereis incommodam esse tradit, quemadmodum et Hippocrates lib. II. τῆς διαίτης et Aristot. Problem. II. 20. contra quam Dioscorides scripsit τὰ ἀφροδίσια ἐρεθίζειν. *Dalec.*

Resistere et generationi creditur] Vulvæ ante coitum admota conceptum impedit. Diosc. Idipsum scripsit et Hippocrates de Diæta lib. II. *Idem.*

Voci succus, &c.] Musicorum et φωνάσκων. Juvat autem, quia fluxionem sistit in fauces euntem, et raucedines efficientem. *Idem.*

Cum succo granati] Ternis ramulis potis cum succo granati acidi. Diosc. *Idem.*

Fœmina efficacior] De hac maris et fœminæ distinctione nihil Dioscorides. *Idem.*

Si aquæ, &c.] Præsertim si pigræ et stagnantes. *Idem.*

Salsitudines corporis] Pruritus a salsa pituita concitatos. Suspicor in exemplari Græco fuisse ἀλύκας, id est, *anxietates,* quas Hippocrates Aphor. VII. 56. discuti ait vino, pari aquæ portione diluto, eamque vocem inepte a Plinio *salsitudinem* versam fuisse. *Idem.*

Ad tussim efficax habetur] *Habentis,* non *habetur,* in V. C. Scribo *habenti,* hoc est, si duntaxat habeatur, ut sæpe alias Plinius. *Pintian.*

Unde quidam Græci literas mutantes, blechon vocaverunt] Scribo, *Unde quidam Græci litera mutata blechonen vocaverunt,* ex vetusto codice: rectius; una enim tantum litera est, quæ mutatur, *g* in *b*; *glechon* enim vulgo dicta, ab aliis *blechon* vocata. Est autem locus ex Dioscoride sumptus; cujus interpretes Hermolaus et Marcellus verba Plinii depravata verbis Dioscoridis immiscentes, cum in Græcis exemplaribus non habeantur, haud sane recte fecerunt. Neque enim fidus interpres hujusmodi licentiam sibi assumere debet, perniciosam literis, et mali exempli: quo nomine a Marcello Hermolaus, et Marcellus ab aliis, nec injuria, reprehensi sunt. Illud vero notandum, in codicibus

Dioscoridis impressis primæ et secundæ editionis; item in Aëtio lib. I. et Galeno VI. de simplicium facultate, mendose *glichon* cum *i* in prima syllaba scriptum esse, cum scribi debeat cum *e*, *glechon*, sicque habeat Paulus Ægineta pergamena charta scriptus et vetus lib. VII. et Oribasius lib. II. etiam scriptus, quo utroque utor domesticis. Theophrastus quoque *glechon* nominat cum *e*, lib. VII. quam dictionem cur Theodorus intactam reliquerit nescio, cum in aliis vertendis sit plus nimio audax. Denique et Marcellus et Hermolaus tam in Dioscoride, quam in Corollario, et docti omnes non aliter proferunt. *Pintian.*

In tussi ex perfrictione fricari ante balnea convenit] Scribe, *Tuso in perfrictiones fricari, &c.* ex eodem. *Idem.*

Hepaticis cum melle et sale bibendum datur] In eodem non *epaticis* legitur, sed *pasticis*. lego *spasticis*, hoc est, convulsis. Dioscorides lib. III. cap. de pulegio: 'Cum melle,' inquit, 'et aloë pulmonum vitia excreabilia facit: convulsis succurrit.' Ex quibus Dioscoridis verbis adducor, ut putem legendum hic potius *aloë* quam *sale*. Idem.

Et sale, &c.] Inepte apud Dioscoridem, μετ' ἀλόης καὶ μέλιτος ποθεῖσα ἀνάγει τὰ ἐκ πνεύμονος: legendum enim μεθ' ἅλος. *Cornarius.*

Increscentia hulcera] In quibus caro supra modum excrescit. *Dalec.*

Item pulegio est nepetæque societas] Scribo, *iterum pulegio est, &c.* ex apographo nostro: recte; refertur enim illud *iterum* ad verba quæ ante in hoc capite dicta sunt: 'Magna societas ad recreandos defectus animi pulegio.' *Pintian.*

Frigora] Quæ accessionum febrilium principiis invadunt. *Dalec.*

Pituitas] Vaporosos et crassos spiritus e pituita genitos. *Idem.*

Pallorem bibentibus gignit] Horat. I. Epist. 3. 'quod si Pallerem casu, biberent exangue cuminum.' 'Pallens cuminum' vocat et Persius Sat. V. *Idem.*

Adsertorem illum] Is cum Gallias pro prætore regeret, a Nerone primus omnium, qui exercitibus præerant, defecit. Sueton. in Ner. *Idem.*

Captatione testamenti] In captatione testamenti, cum ejus testamentum ac hæreditatem Nero captaret, sic lenocinatum fuisse, Neronis cupiditati et voluptati obsecutum, ut ejus amicitia et benevolentia summos honorum gradus consequeretur, dum pallido colore simularet adversa valetudine se premi, qua brevi periret. *Idem.*

Tumentibus] Hernia præsertim aquosa, vel flatuosa. *Idem.*

CAP. XV. *De cumino Æthiopico, quod urinam stringit, et de cappari, et de ligustico sive panace, et cunila bubula.*

Æthiopicum maxime in posca illinitur] Aliter in nostro exemplari: *His Æthiopicum maxime in posca et in ligmate;* scribo, *et in eclegmate.* Pintian.

Æthiopicum maxime, &c.] Hodie etiamnum e Melita cumini genera duo afferunt: alterum acrimoniæ vehementioris, subnigrum, quod vocant *commin fort:* alterum candicans, gustus lenioris, subdulce, quod appellant *commin doux:* ab Hippocrate regium hoc vocari ait Dioscorides: ea diversitate quæ in fœniculo dulci sativo et acri silvestri spectatur. *Dalec.*

Incontinentiam] Ἀκράτειαν. Nec de hac facultate Dioscorides quicquam prodidit, nec de cumino Africano. *Idem.*

In dulci tritum vino] Τῷ γλυκεῖ, *vino passo.* Idem.

In vino] Ore sumptum. *Idem.*

Testium tumoribus] Dioscoridi cuminum sativum prodest collectionibus testiculorum, admotum cum uva passa, aut lolii farina, et cerato. Silvestre vero eidem morbo cum melle et uva passa. *Idem.*

Sistit et vomitionem, &c.] Singultui et stomacho fluctuantis humoris copia exsoluto confert. Diosc.

Regium appellat] Quæ regum imperio paret. Probabilius est sic dictum per ἀντονομασίαν, quod regia mensa dignum esset. *Dalec.*

Videlicet quia efficacius in Ægypto judicavit] Præpositio *in* non habetur in V. C. quare sic lego, *videlicet quia efficacius Ægyptio judicavit.* Pintian.

Dempto balinearum usu] Ne splenetici medicamenti vim ab interioribus visceribus ad externas partes evocent, et sic impediant. *Dalec.*

XXXV. diebus] Quadraginta diebus lienem absumi, cruentasque urinas reddi, et alvi purgamenta. Diosc.

Sic et strumas] Et duritias, σκληρίας. Idem.

Jocineris quoque malis medetur] Nonnulla hic verba addenda sunt, a librariis prætermissa: *Jocineris doloribus tusa cum farina hordeacea imponitur. Vesicæ quoque malis medetur.* Pintian.

Panacem vocant] Nec abs re, quia panaci Heracleotico, radice, caule, viribus, simile est. Dioscor. *Dalec.*

Sunt et qui, &c.] Cratevas ligusticum nomine cunilæ bubulæ vocandum censuit, et falso, quoniam cunila bubula origanum silvestre est. *Id.*

Cap. xvi. *Item de cunila bubula, gallinacea sive origano heracleotico, cunilagine molli, libanotide, cunila sativa et montana.*

Cunilæ præter, &c.] Cunila sativa, satureia hortensis; cunila montana, satureia silvestris; cunila Gallicana, origanum Heracleoticum; cunila bubula, origanum silvestre; cunilago, conyza. Cratevas ligusticum, quod et panaces dicunt, falso cunilam bubulam vocavit supra xix. 8. circa finem. Hæc sic distinguendæ sunt appellationes. Cum historia cunilæ bubulæ Polycnemi descriptionem auctor confundit, quam fusius deinde repetit xxvi. 14. Cunila capitata xxxii. 10. Polycnemum, Sereno cephalote. *Idem.*

Contra serpentes in vino bibitur, ac tritum plagæ imponitur, &c. Item testudines cum serpentibus pugnaturæ hac se muniunt] Puto erratum esse in ordine verborum, scribendumque ad hunc modum: *Contra serpentes quoque in vino bibitur, ac tritum plagæ imponitur. Item testudines cum serpentibus pugnaturæ hac se muniunt, vulneraque ab his facta hac perfricant;* nam et antiquus codex *perfricant* legit, non *perfricantur.* Pintian.

Vulnera ab iis, &c.] Lege: *Vulnera ab his facta ibes fricant. Cutem testudines cum serpentibus pugnaturæ.* Salm. 1277. a, b.

Testudines cum serpentibus] Plutarchus de Solertia Animal. Arist. Histor. Animal. l. ix. *Dalec.*

Blattas] Culices abigit, pulices necat. Dioscor. *Idem.*

Quam libanotidem appellamus] Nihil horum Dioscorides in historia tertiæ Conyzæ. Plinius inscienter miscet hæc omnia. *Idem.*

Fit ex ea montana] De Heracleotico id Dioscorides. *Idem.*

Suis dicentur locis] De Libanotide jam tractavit lib. xix. cap. 12. et ult. *Idem.*

Cap. xvii. *De piperiti et origano, et oniti prasio, et tragorigano, et heraclio, et lepidio, et de gith, sive melanthio, et aniso.*

Quam et siliquastrum appellavimus] Vulgo piper Indicum, aut capsicon, trium generum. *Idem.*

Castor et aliter demonstrabat] Ut intelligamus alterum piperitidis genus. *Gelen.*

Densis geniculis] Hæc est lepidium. *Dalec.*

Origanum] *Origanum, ut diximus, plura genera in medicina habet: onitin, quod sapore cunilam æmulatur, non dissimile hyssopo, et quod prassion appellant. Privatim, &c.* Ex Diosc. Plinius prassion, quod est secundum tragori-

gani genus, confundit cum origani speciebus. *Idem.*

Contra araneas scorpionesque in vino albo] Dele dictionem *contra* ex apographo nostro, ne repetatur inutiliter. *Pintian.*

Præcordiis] Æstuantibus a marina jactatione. Diosc. *Dalec.*

Heraclium quoque, &c.] Lege: *Origanum quidem tria genera habet: Heracleoticum nigrius, &c.* Hæc quæ ex diversis auctoribus Græcis Plinius vel ejus liberti colligebant, nullo ordine, et prorsus indigesta transcribuntur. *Idem.*

Sampsucho] Hyssopo. Diosc.

Prasion] Oniten. Idem.

Inter hæc medium] Silvestre. *Idem.*

Proximum Smyrnæum. Deinde Heracleoticum ad potum utilius] In V. C. *Proximum Zmyrnium odorius. Heracleoticum ad potum utilius.* Legendum videtur *odoratius* non *odorius.* Pintian.

Heracleoticum] Ex Heraclea Cretæ. *Dalec.*

Communis autem usus] Hæc omnia de Heracleotico Dioscorides. *Idem.*

In descensione balinearum] Ἐν τῷ λουτρῷ, *in balnearum solio.* Idem.

Venena opii et gypsi extinguit decoctum] Datur iis qui cicutam aut opium biberunt, ex passo: qui gypsum aut Ephemeron, ex oxymelite. Diosc.

Cum cinere in vino bibatur] Cinerem hic lixivium appellat. Sic Columel. XII. 22. 'Cinis autem odorem picis aufert, et eluit spurcitiam.' *Dalec.*

Lepidium] Lepidium ἀπὸ τοῦ λεπίζειν, id est, ἐκδέρειν dictum, quod urenti acrimonia sua ulceret, excoriet, decorticet, eaque facultate vel ferro notas fronti servorum inustas (τὰ στίγματα) deleat. Columella: 'Atque oleris pulli radix, lachrymosaque cepa Ponitur: et lactis gustum quæ condiat herba, Dejectura (alii, 'Deletura,') quidem fronti data signa fugarum: (alii, 'focorum:') Vimque suam idcirco profitetur nomine Græco.' *Dalec.*

Adalligatum brachio qua doleat] Dioscorides collo appendit. *Idem.*

Compescere dolorem] Excitata pustula, quæ humoris impetum dentem vexantis ad brachium revocet. Sic quidam in eo morbo aurium radici medicamenta, quæ pustulas gignunt, admovent. *Idem.*

Coctum cum aceto] Et teda, ac collutum. Diosc.

Cum semen gratissime, &c.] Vide supra lib. X. cap. 8. ult. *Dalec.*

Alligatis] Et in pesso subditis. *Idem.*

Clavis in pedibus mederi] Circumscarificatis mederi tritum in urna vetere. Diosc. *Idem.*

Panis etiam crustis] Ut ammi et melanthium, fœniculum. *Idem.*

Saccis quoque additur. Cum amaris nucibus vina commendat] Scribo, *Saccis quoque additum cum amaris nucibus, vina commendat*, ex eodem: et paulo post *juveniorem* in eodem legitur, non *juniorem:* et *olefaciant* pro *olfaciant.* Pintian. *Saccis quoque additur*] Quibus vina colantur et transfunduntur. Vina enim per saccum olim transmittebant, non tantum ut liquidiora et castigatiora biberent, sed ut peregrinis odoribus in saccum conjectis, et odore et sapore magis placerent, qua ratione Hippocraticum vinum hodie nobis paratur. Theophrast. de Caus. VI. 9. Vide supra XIV. cap. ult. *Dalec.*

Anicetum] Omnibus aliis medicamentis præcellens. *Idem.*

Ligustici] Sativi, de quo lib. XIX. cap. 8. ult. *Idem.*

Epiphoris oculorum e vino radicem ejus tusam imponit Iollas: ipsum cum croco pari modo et vino] In apographo nostro: *Epiphoris oculorum evenenor radicem ejus tusam imponit. Iollos ipsum cum croco, &c.* Legendum puto, *Evenor*, non *Evenenor*, et nomen auctoris accipio, quamvis in elencho non inveniam: constabit id quoque paulo

infra. *Pintian.*

Narium quoque carcinodes] Cancerosum ulcus, aut polypum. *Dalec.*

Carcinodes consumit] *Carnes*, non *carcinodes*, in V. C. habetur. *Pintian.*

Pituitas purgat tostum] Crassos et pituitosos succos pulmonibus infarctos, et thoraci. *Dalec.*

Facillime] Jucundissimo et utilissimo remedio. *Idem.*

Et ternis diebus sumuntur] *Et ternæ diebus sumuntur*, in vetusto codice; quam lectionem confirmant verba mox paulo sequentia: 'Aliqui addunt et opium pilulis in die ternis lupini magnitudine.' *Pintian.*

Ad ructus] Quæ sequuntur omnia ex variis auctoribus Plinius coacervat, iisdem facultatibus sæpius etiam repetitis. Horum nihil apud Diosc. *Dalec.*

Cum apio olfactus sternutamenta inhibet] Quamquam omnis hujus cœpti fiducia secundum τὸν δωτῆρα ἐάων nobis sit archetypa Vossiana, non sprevimus tamen adhibere, quas potuimus, et secundi loci membranas, velut Vossianas binas, (distinguendi ergo ab dominis, quos antehac alter in fine, alter in principio habuisse se testantur, Andegavenses et Menapias appellabimus,) quartas Academiæ, quintas eruditissimi et ingeniosissimi Marquardi Gudii nostri: non illas quidem ætatis ejusdem et fidei, interim utiles; quippe quæ neque repente a vetustissima scriptura omni, sed pedetentim et per gradus cumque aliquo pudore abscessum, et si non plano testimonio, vestigiis quibusdam, veritatem, aut ejus revocandæ propiores vias, demonstrarent. Hic igitur et Voss. et Academicus, *sternumenta.* Neque hic modo, sed etiam XXI. 13. 'Odor alienus sternumenta protinus movens.' et c. 22. 'Movet et aridum sternumenta.' XXIII. 1. 'Singultus cohibet, sternumenta olfactu.' XXIV. 7. 'Destillationibus et sternumentis e pituita.' Sic enim Vossianus. E Chiflet. notarunt: 'sternutamentis e pituita.' Acad. noster: 'sternumenta pituitas.' Plato in Timæo: Φλέγμα ὀξὺ καὶ ἁλμυρὸν πηγὴ πάντων νοσημάτων, ὅσα γίγνεται καταῤῥοϊκά. XXV. 5. 'Farina eorum per se et mista radiculæ, qua lanas diximus lavari, sternumentum facit.' Ibidem: 'quod celerrime movet sternumenta:' et, 'singultus infinitos aut sternumenta.' Hic adponunt et e Chifletiano. c. 11. 'Fit et ex callitriche sternumentum.' c. 13. 'Eadem sicca concisa sternumentum est.' Hic quoque e Chifl. annotant. XXVII. 13. 'sternumenta quoque gustatu movet.' XXVIII. 6. 'sternumenta pinna gravedinem emendant.' XXXII. 3. 'sternumenta olfactu movent.' Sic omnibus his locis Vossianus: nonnunquam et alii. Idem in suis observasse Cl. Salmasium apparet ex illis quæ scribit ad Solinum p. 29. *Gronov.*

Præcordiorum tumores] Potissimum e flatu natos. *Dalec.*

Nervis quoque] Membranis flatu crasso distentis, vel acri lancinatis, quæ viscera et corporis musculos ambiunt. *Idem.*

Prodest ejus et capitis] Τὸ *ejus* non est in optimo; et sine injuria sententiæ tollatur. *Gronov.*

E vino radicem et ad renes] *Et venor* in codice antiquo, non *e vino.* legendum puto, ut dixi, *Evenor;* quo nomine pictor etiam celeber fuit Plinio lib. XXXV. *Pintian.*

Tritum cum menta e vino, radicem ad renes] Sigism. Gelenius est auctor τοῦ *e vino;* nam vett. edd. *cum menta verum et radicem ad renes.* Ms. bibliothecæ publicæ, Gudianus, Menapius: *cum menta verum radicem et ad renes.* Vossianus Andeg. *cum mente venor radicem et ad;* sed potior, *cum mentæ venor radicem et ad renes.* Nimirum scribendum est: *Semen hydropicis et cœliacis dedit tritum cum menta*

Evenor, radicem et ad renes. Habes nomen idem et XXI. 31. 'Laudatum vero a Diocle et Evenore, a Timaristo etiam carmine.' Et reposcit id Plinius paullo superius hoc ipso cap. 16. 'Epiphoris oculorum e vino radicem ejus tusam imponit Iollas; ipsum cum croco.' Hic quoque Gelenius addidit *e vino*, quo carebant priores editiones. Margo monet in Ms. fuisse, *evenor radicem.* Vossiani tres et Academicus, *oculorum evenenor radicem.* Gudianus, *eveneor radicem.* Et manus quidem secunda in meliore tentavit, *et venena:* sed vera lectio est: *Epiphoris oculorum Evenor radicem ejus tusam imponit; Iollas ipsum cum croco, pari modo, et vino, &c.* Hæc scripseram confisus Dalecampianæ, et ratus, quicquid esset in superioribus boni, id eam, ut decebat, adoptasse. Dein didici Jacobum Cadomensem nimio minus quam diligenter usum observationibus magni Pintiani: in quibus complura inveniebam præflorata, quæ nunc primum me proditurum speraveram. Jamque adversus ea omnia spongiam parabam; neque enim solemus actum agere: dein præstare visum relinqui, ut erant, nostra; ita tamen, ut, quæ ille præceperat, auctori suo redderentur, adjuta codicis hujus auctoritate, quando illius, quæ debuerat, ratio habita non erat. Accedit, cum fere verbo tantum jaciat, *sic legendum*, aut *melius esse*, ut non sit obvium, nedum cuivis, quid viderit, quid secutus sit, quamobrem aliud atque aliud præferat, divinare, atque ideo explicatius eadem tradi haudquaquam sit aspernandum. Ex unionibus igitur illis, quos Pintianus ante seculum, et quod excurrit, quasi avibus cortis objecit, est utroque loco medici nomen. *Gronov.*

Phreneticis quoque illinunt] *Illinivit* in codice antiquo, non *illinunt*, ut referas ad eundem Dalionem. *Pintian.*

Contractiones] Nervorum σπασμούς. *Dalec.*

Multi vomituris] Ut robustior sit ad vomitionem perficiendam ventriculus. *Idem.*

Strangulationes vulvæ, si manducetur] Scribe *Strangulatus*, ex vetusto codice, non *Strangulationes*, solita Plinii consuetudine, quæ alii nomina aliis usurpant inflexionibus, quarta semper usurpandi. *Pintian.*

CAP. XVIII. *De anetho, sacopenio, et sagapeno, et de papavere albo et nigro, et quomodo succus herbarum colligendus est, et de opio.*

Anethum quoque ructus movet] Rhodiginus XXVII. 16. notat ἀνηθινὸν Græcis florem quemvis dici ἀπὸ τοῦ ἄνω τείνεσθαι. Anethi comæ et seminis decoctum inflationes discutiunt. Diosc. *Dalec.*

Uvam in faucibus levat] Condylomata, Dioscoridi; Plinius legisse videtur κιονίδας. *Idem.*

Sacopenium] Sagapenum nostras, quod Sacopenium Plinius vocat, ut nomine a transmarino dividatur, succus est ferulæ nostratis, qui caule ad radicem vulnerato fluit. Diosc. Vide supra XIX. 8. *Idem.*

Sed sativi albi calix ipse teritur] Scribendum, *E sativis albi calix, &c.* ex vet. cod. *Pintian.*

Sed sativi albi calix ipse teritur et e vino] Rursum τὸ *e vino* interposuit Gelenius. Vossiani duo, *teritur et vino bibitur.* Idque sufficere censeo. Sed præstantior etiam, *et sativis;* ut et *sativi ita diximus*, quod e Chiffletiano quoque notatum. Emenda: *Papaveris sativi tria diximus genera, et sponte nascentis alia promisimus. E sativis albi calix ipse teritur et vino bibitur somni causa.* Locus quem respicit est XIX. 8. 'Papaveris sativi tria genera: candidum, cujus semen,' &c. Et mox: 'De reliquis generibus papaveris sponte nascentis dicemus in medicinæ loco.' Similiter peccatum XXI. 6. Partem horum, nempe utrobique legendum, *E sativis*, odoratus est et Pintianus. *Gronov.*

E nigro papavere sapor gignitur] Lege *sopor*, non *sapor*, ex eodem, ut paulo ante: 'bibitur somni causa,' et paulo post: 'non ut soporifera modo.' Quorum verborum ordinem invertendum censeo, legendumque, *non soporifera modo vi*. Pintian. *E nigro papavere*] E nigro potius, quam albo papavere, opium fieri nusquam Dioscorides scribit. Valentius e nigro colligi verisimile est, imbecillius ex albo. *Dalec.*

Sapor gignitur] Saporis vocabulo τὸν χυλὸν Græcorum Plinius voluit exprimere, duplici errore: altero quod liquor is ὀπὸς sit, id est, *manans sponte lacryma*, non autem χυλὸς, id est, *succus herba trita expressus*: quod ad id papaveris albi, non nigri, scapus inciditur. *Idem.*

Turgescit] Grandescit, et ad florem properat. *Idem.*

Cum deflorescit, hora diei sereni] Pintianus e veteri exemplari, *hora sereni diei*; quod etsi leve est, non fastidiendum tamen, quia et sic duo Vossiani. Sed alter horum etiam utilior. Quæ namque illa, *hora sereni diei?* circa meridiem, inquit Dalecampius. Immo multo citius. Sic enim membranæ egregiæ: *hora sereni diei tertia, hoc est, cum ros exaruerit.* Nimirum cum fere πλήθουσα est ἀγορὰ, et, ut canit Martialis, 'Exercet raucos tertia causidicos.' Sextam autem meridiem intelligimus. Columella XI. 2. 'Pruinis et gelicidiis nocturnis adhuc rigentes materiæ ferrum reformidant. Itaque dum hæ regelare sinuntur usque in horam secundam vel tertiam, poterunt vepres attenuari.' Et ibidem: 'Quascumque vineas culturi sumus, ne per æstum, sed mane usque in tertiam, et a decima usque in crepusculum fodiamus.' *Gronov.*

Cum ros in eo exaruerit] Circa meridiem. *Dalec.*

Sub capite et calice] Sub capite, ante florem: et calice, post florem. *Idem.*

Ut lactucis] Constantinus legit *aut couchis*, in dictione ὀπός. Ego nihil muto. Glaucio enim et silvestribus lactucis succum detrahi solitum Dioscorides prodit, quo verum opium adulteraretur. *Idem.*

Vi soporifera modo] Virgilius Æn. IV. 'Hesperidum templi custos, epulasque draconi Quæ dabat, et sacros servabat in arbore ramos, Spargens humida mella soporiferumque papaver.' Idem VI. cum ait: 'Melle soporatam et medicatis frugibus offam,' medicatas fruges papavere conditas intellexisse videtur. Victorius IV. 3. *Idem.*

Mortifera per somnum: opion vocant] Voss. duo et Gud. *per somnum sopion vocant;* ut et Acad. nisi quod *sopio*. Scribendum ex optimo: *mortifera per somnos: opium vocant.* Gronov.

Sic scimus interemptum Licinii Cecinnæ Prætorii viri patrem in Hispania Bavili cum valetudo impatibilis odium vitæ fecisset] Romana et Parmensia, et quædam alia recentiora exemplaria, sic legunt: *In Hispania bajulicum, quoniam valitudo impatibilis, &c.* Legendum fortasse in totum hoc pacto: *Sic scimus interemptum post Licinii Cecinnæ prætorii viri patrem in Hispania Bubilium, cum ei valetudo impetibilis odium vitæ fecisset;* nam codex antiquus *post Licini* legit; et *impetibilis* legit, non *impatibilis*, ab impetu videlicet, non a 'patior.' De Babilio vero, aut hoc, aut alio ejusdem nominis, Plinius lib. VII. cap. de mortibus repentinis: 'Bebius judex dum Babilium differri jubet.' *Pintian. Sic scimus interemptum, &c.*] Lege: *Sic scimus interemptum Licinii Cæcinæ prætorii viri patrem in Hispania Bilbili, cum valetudo impetibilis odium vitæ fecisset.* Perperam vulgo, *impatibilis*, violentum, acerbum, difficilem valetudinem significat. Et cap. 20. ejusdem libri: 'Prætorii viri pater est Hispaniæ princeps, quem scio propter impetibiles uvæ morbos filo sus-

pensam e collo gerere.' Sic in aliis locis ubicunque *impatibile* hoc sensu reperietur apud Plinium, reponendum erit *impetibile.* Vide Salmas. p. 876. a.

Cum valetudo impatibilis odium vitæ] Omnes, *impetibilis;* neque hic modo, sed etiam cap. 20. 'Propter impetibiles uvæ morbos.' Et xxv. 5. 'Ne nubilo die detur, impetibiles quippe cruciatus existunt.' Notavit et in suis Ferdinandus Nonius Pintianus, ab *impetu* videlicet, inquit, non a *patior.* A quo haud scio an acceperit, sed tamen quum Apuleius in Apologia dixisset: 'Sceleri adversus parentem nefando, immani, impetibili:' miram hac notione vocem eam pronuntiavit Is. Casaubonus, quam legerent plures intelligentibus; proprie enim 'impetibile' esse id, quod petitioni obnoxium est, quod facile potest impeti: sic Solinum de chamæleonte: 'Impetibilis est coraci, a quo cum interfectus est, victorem suum perimit:' nec, nisi fallat memoria, esse antiquiorem Solino, qui eam vocem usurparit. Postea cœpisse accipi de re turpi et reprehensioni obnoxia, ut apud Apuleium et Symmachum Epist. IX. 103. in alia omnia ire Glossarium: *Impetibile,* ἀνεπιχείρητον, ἀνεπιτήδευτον: quasi præpositio haberet vim negandi, neque absurde: sed non ita se usurpatum legisse. Sic ille. Nec potuit vir tantus labi, quin multis lubricum relinqueret. Neque ego Fr. Juretum moror, qui quod Glossæ, 'Impetibile, improbum, sævum,' habent, reddit 'scævum:' non Scip. Gentilem, cui 'impetibile' ab impetendo, quasi petitioni et reprehensioni obnoxium: non Gev. Elmenborstium, cui 'impetibilis' impurus: non Jo. Pricæum, qui, ut aliquid novi addat, pro impetuoso dictum censet, translatione, ut ait, nimis obvia, quæ sceleribus violentiam tribuat. Ipse Salmasius p. 876. Solinianum, 'impetibilis est coraci,' in eodem ludo edoctus explicat, a corace impeti solet, obnoxius est impetitioni corvi. Tum, alias *impetibile,* inquit, Latini usurpant etiam agentis significatione, pro eo, quod impetere solet, non quod impetitur: hinc Plinii duo refert et Apuleii loca. Deinde sane recentiores Latini pro re mala et inhonesta factu et nefanda eam vocem posuerunt: id probat ex Symmacho. Tandem, quicquid malum esset et odiosum et intolerabile (Βαλλ' οὕτως) sic vocarunt; nam *impetibile,* quod impetit, vel cum impetu venit, non tantum quod impetitur. Qui labor? quantus æstus? et tamen aliud agebat, cum hæc scriberet, ut et cæteri. *Impetibile,* o principes studiorum, nihil est aliud quam *impatibile,* et pro hoc illud receptum est, ut 'compecto' et 'depectus' a 'pacto,' 'imperco' et 'compercunt' a 'parco,' 'confessus' a 'fassus,' 'conspergo' a 'spargo,' 'dispessis manibus' a 'passis,' 'defetiscor' a 'fatisco.' Una autem ejus significatio antiquissimis, mediis, recentissimis, non ferendum, nimium, intolerandum, sive ob dolorem, sive ob inimicitiam aut dissidentiam, sive ob turpitudinem, crudelitatem, et similia. Jam autem M. Tullius de Finibus II. 17. 'Dolorem, quem vos, quam improbis pœnam proponitis, impetibilem facitis; cum sapientem semper boni plus habere vultis, tolerabilem.' Sic est apud me in bonæ fidei membranis, etsi vulgo 'impatibilem.' Sed nihil inter hæc duo interest, nisi quod aurium fastidia vastiorem in ea voce primam literam, leniorem quintam putaverunt. Pintianus autem hoc etiam loco, *cum ei valetudo.* Nostri hac parte nihil mutant. Sed omnis locus ita concipiendus: *Sic scimus interemptum P. Licinii Cæcinæ prætorii viri patrem in Hispania Bilbili, cui valetudo impetibilis odium vitæ fecisset.* Gronov.

Sed postea usus ejus, &c.] Mnesidemus usum duntaxat olfactandi probavit, conciliando somno, Dioscor. *Dalec.*

Ejus trito in pastillos] Nigri Diosc. *Idem.*

Ad somnum] Illito ex aqua fronti et temporibus. *Idem.*

Ad capitis dolores cum rosaceo] Hoc de opio Dioscorides. *Idem.*

Cum hoc et aurium, &c.] Cum amygdalino, croco, myrrha. Dioscor. *Id.*

Multoque magis quas vocant lexipyretas] Rectius in veteri exemplari *lexipyretus*, ex instituto Græcæ linguæ, quod sit adjectivum compositum. Expende porro an sit commodior lectio *alexipyretus*, hoc est, febris expultrices. *Pintian.*

Quas vocant lexipyretas] Voss. *lexipyretius.* Voluit, quod vidit Pintianus, *lexipyretus*, Græca terminatione. Nimirum ληξιπυρέτους. Male autem provectus ulterius Pintianus facit, ἀλεξιπυρέτους; nam ἀπὸ τοῦ λήγειν dicitur. Marcellus de Medicam. c. 16. 'Prodest et iis, qui sine horrore circuitu febrium vexantur; quamobrem lexipyretos hæc compositio dicitur.' *Gronov.*

Rotundat capita] Sativo caput oblongum Dioscoridi. *Dalec.*

Longum ac pusillum et ad omnes effectus valentius] Proferunt e Chifl. *longa et pusilla et ad omnes effectus valentiora.* Vossianus amplius: *majus rotunda et capita ac silvestri longa et pusillas et ad.* Unde scribas licet: *Sativum omne majus: rotunda ei capita, ut silvestri longa et pusilla, sed ad omnes effectus valentiora.* Sic XXI. 6. de croco: 'Sativum latius majusque et nitidius.' Gudianus quoque et Menapius, *majus.* Sed et Pintianus e suo *majus* et *rotunda.* Andegav. *majus rotunda et capita ac silvestri longa aut pusillus et ad omnes effectus valentiora.* Gronov.

Decoquuntur] Tunduntur, prælo exprimuntur, et in mortario trita digeruntur in pastillos. Dioscor. *Dalec.*

Perpeti non est] Quia soporiferum, et caput gravans. *Idem.*

Experimentum et in aqua, quia nebula] Voss. *quoniam ut nubecula innatat.* XXVIII. 6. 'Mala et in qua (urina) veluti furfures atque nubeculæ apparent.' *Nubecula* et Pintianus. *Gronov.*

CAP. XIX. *De erratico et ceratiti, et glaucio, sive paralio, et heraclio sive aphro, et de diacodio, et tithymalo.*

De erratico, &c.] Theophr. Hist. IX. 13. *Dalec.*

Quoniam in arvis] Ratio illa est, quod medium genus censeatur, non quod rhœas vocetur. Vide XIX. 8. *Idem.*

Rhœam vocavimus, &c.] Rhœadem. ῥοιὰ malum Punicum est, ῥοιὰς papaver. *Idem.*

Glaucion vocant, alii paralion] Quidam falsi cognatione foliorum, ex hoc glaucion fieri arbitrati sunt. Diosc. *Dalec.*

Nascitur enim, &c.] Lege, *Nascitur enim in afflatu maris, aut in petroso loco.* τὰ παραθαλάσσια reddidit Plinius, *maris afflatum.* Salmas. pag. 247. b.

In afflatu maris] Sponte ubique satum provenit. *Dalec.*

Speciem passerum] Struthio similibus. Diosc. Ineptissimus hic Plinius. *Idem.*

Speciem passerum præsentantibus] Tentavit hunc locum ὁ πάνυ ad Solinum pag. 1356. ut tamen magnam partem idem dicat, quod priores; nam τὸ *aphrodes*, ἀντὶ τοῦ *aphro* jamdudum ex Dioscoride inculcabant margines: Plinium autem Græci auctoris τὸ στρουθίον, quæ herba erat, pro *passere* accepisse et se suspicatum scribit Dalecampius, et ante utrumque Hermol. Barbarus observavit. Qui, quemadmodum et Salmasius advocat *repræsentantibus.* Liber optimus et editio Parisiensis anni 1514. *præsentibus.* Unde legendum: *speciem passerum præbentibus,* dictione

Liviana; apud quem simile vulnus curavimus xxv. 16. Noster xxiv. 15. 'Orbiculato foliorum ambitu, speciem lecti pedum præbenti.' Sic enim et Voss. xx. 9. 'Sed tanta vis est, ut avidius haustum tinctæ animæ momento aliquo speciem præbeat.' *Gronov.*

Radice in summa terræ cute] Radice perquam tenui. Herbula tota candida et spumosa est: fructu inter folia candida. Dioscorid. Pro ῥίζην δὲ λεπτὴν ἐπιπλέον, Plinius legit ἐπιπωλάζουσαν. *Dalec.*

Ex hoc lina splendorem, &c.] Suspicor Plinium, cum apud auctorem, unde hæc sumpsit, legisset papaver hoc foliis parvulis esse, similibus struthio, quo æstate lanæ purgantur ab erioplytis, et candorem trahunt, nec assecutus τοῦ στρουθίου significatum esset, incogitanter vim purgandi lina tribuisse huic plantæ. Dioscorides ejus facultatis nusquam meminit. *Idem.*

Vino albo] Mulsa, Dioscor. vino mulso, Theophr. *Idem.*

Diacodion et arteriace vocatur] Antiquum exemplar, *decadion et arterlace vocatur*, præfert. Considera an sit verior lectio *dodecadion*, hoc est, duodenarium, quod sit ex duodecim rebus conflatum, de quo infra. *Pintian.*

Fit autem hujus papaveris] Dioscoridi diacodion tantum fit ex sativi papaveris capitibus. Fallitur Plinius. *Dalec.*

Succatis] Colatis. Hac voce posthac utitur, xxix. 2. Vide Turn. Adversar. xiii. 14. *Idem.*

Drachmas senas croci, &c.] Heras apud Galenum κατὰ τόπους, lib. vii. harum rerum tantum unam drachmam miscet. Ineptissimum est, quod papaveris generibus ob nominis similitudinem tithymalum Plinius interponit. *Idem.*

Capite magnitudinis fabæ] Capite in caulis summo rotundo, in quo fructus ervi magnitudine, colore varius: flos albus. *Idem.*

Cap. xx. *De portulaca sive peplio, coriandro, et atriplici.*

Quam peplion vocant] Inepte Plinius silvestrem portulacam ejusdem generis ac naturæ cum sativa, nisi quod sponte provenit, confundit cum peplio, herba diversissima, ideo tantum, quod peplion agrestem portulacam nonnulli vocaverunt. Quidam legunt, *telephion;* quoniam sedum tertium acre et ulcerans Dioscorides, et agrestem portulacam nominari scribat, et telephium. *Idem.*

Non multum sativa efficacior] Ob magnam acrimoniam et fervorem. *Idem.*

Sagittarum venena et serpentium hæmorrhoidum et presterum restringi] Ante castigationes Hermolai *hæmorrhoidum et præsigrum* legebatur: ipse pro verbo illo *præsigrum*, *presterum* substituit; quod mihi non probatur. Potius scribendum credo pro, *et præsigrum, ait Petrichus;* ut sit nomen auctoris cujus in elencho fit mentio: vitiose tamen in impressis omnibus codicibus *Petridius* legitur pro *Petrichus.* Patet id tum ex antiquo exemplari, tum ex Nicandri interprete in Theriacis 'Petrichum in Ophiacis' citante. Utitur et ejus testimonio Plinius infra cap. 23. qui et cum Nicandri interprete Orphiaca eum composuisse in elencho tradit. Item *restingui* in exemplari vetusto habetur, non *restringi.* Cæterum quod attinet ad *presteras*, ut vix fidam castigationi meæ, facit quod l. xxxii. capite tertio, circa finem, rursus 'præsigrum' fit mentio; quanquam ibi pro 'præsigras,' 'presteras' correctiores scripserint. Quamobrem amplio judicium. *Pintian.*

Resistit et aquarum vitiis] Peplion bilem, pituitam, aquas educit. *Dalec.*

Sic et infantium] Ad sativam jam hæc pertinent. *Idem.*

Cerebro imponitur] Inflammato sei-

riasi morbo. *Idem.*

Si procident, prodest] Oculi. Hoc vitium nunc πρόπτωσιν Græci vocant, nunc ἐκπιεσμόν. *Idem.*

Eadem si procident, prodest foliis] Voss. unicus: *si procedant oculi, foliis tritis cum corticibus fabæ*, siue τῷ *prodest.* Intelligitur ex superioribus, 'imponitur.' Sed *procidant* præfero ob 'vulvas procidentes,' et 'procidentiam alvi,' et 'sedem prociduam;' quæ alibi apud nostrum reperies. *Gronov.*

Cum polenta et sale et aceto] Eruptionibus papularum in capite, cum vino. Diosc. *Dalec.*

Dolores] Stupores, Dioscorid. *Idem.*

Quidam adjecere paulum murræ. Nam et mobiles dentes stabilit] Codex citatus: *Quidam adjecere paulum murenum. Mobiles dentes stabilit.* Legendum forte, non *paulum murenum*, sed *paulum murrhini;* hoc est, vini myrrha conditi, de quo supra. *Pintian.*

Stomachum in acetariis, &c.] Stomachi et intestinorum ardores, et æstum placat. Diosc. *Dalec.*

Imponitur cum polenta] Ventri et Hypochondriis. Dioscor. *Idem.*

Vomicis] Cruentis excreationibus. Dioscor. *Idem.*

Tenesmis] Hæmorrhoidibus, Diosc. *Idem.*

Purgationibus mulierum] Immodicis, et nimis effusis: sic et mox. *Id.*

Inter silvestria non invenitur] Satu tantum, non sponte, nascitur. Nuper tamen silvestre repertum in Hispania. *Idem.*

Panos] Et strumas. Dioscorid. *Idem.*

Quæ serpunt] Herpetas et ignes sacros sanat cum pane aut polenta; item testes inflammatos. Dioscor. *Idem.*

Ambusta] Igneas summæ cutis inflammationes, Dioscor. πυρώδεις φλεγμονὰς κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν. *Idem.*

Atriplex et silvestre est accusatum a Pythagora] Ms. Voss. *silvestre et accusatum i Pythagora.* Super τὸ *accusatum* manus etiam antiqua posuit *sativum.* Unde nonnulli codices, *silvestre est et sativum accusatum*, quemadmodum et quatuor alii Mss. et ex Jo. Andrea priscæ editiones. Sed videtur Plinius fecisse: *Atriplex et silvestre et sativum est. Pythagoras, tanquam faceret hydropicos morbosque regios et pallorem, concoqueretur difficillime, ac ne in hortis quidem juxta id nasci quicquam, nisi languidum, culpavit.* Gronov.

Tradiderit Solon Smyrnæus] Voss. *in Italia nasci tradiderit id Solo Smyrnæus.* Ut et sequenti cap. extremo: *Adjecit Solo (ne quid omittamus) bupalathon radicis tantum altitudine differens et erga dysentericos effectu potum ex vino.* Sic et Chifletianus. Sed ille insuper *pota.* Itaque scribendum, *radicis tantum altitudine differens et erga dysentericos effectu potæ ex vino.* Radicis, inquit, altitudine et ejusdem ex vino potæ effectu. Gelenius fecerat, *efficaci effectu potu ex vino.* Sic XXV. 8. *Themiso*, ut et Chiflet. et Pintiani, qui alias *Themison.* Gudianus et Menap. *nasci tradiderunt id solo et mineus.* Acad. *nasci tradiderunt id solon et mineus.* Andegav. *nasci tradiderit id Solon mirneus.* Altero loco quatuor conjurarunt in *adjecto sale.* Gronov.

Vulvarum vitiis] Inflammationibus. *Idem.*

Cum melle] Mulsa. Dioscor. *Idem.*

Arterias et tonsillas] Acri fluxione exasperatas. *Idem.*

CAP. XXI. *De malva, malope, et althæa, et lapatho, et oxylapatho, et hydrolapatho, et hippolapatho, et bulapatho.*

Malope] Alii, *moloche.*

Lapatho] Lapathi Dioscoridi quatuor genera: oxylapathum silvestre; oxylapathum sativum; oxalis rotunda silvestris, nos et sativam habemus; oxalis, sive anaxyris. Quatuor his generibus idem addit hippolapathon, nulla facta mentione aut hydrolapathi aut bulapathi. Hydrolapathum auc-

toris, est Dioscoridis hippolapathum, in paludibus nascens. Hippolapathum auctoris lapathi silvestris genus, amplo et lato folio, descriptum a Dodonæo pro tertia specie lapathi. Bulapathum vero, planta, quam totambonam officinæ vocant. *Idem.*

E silvestribus, cui grande folium et radices albæ, althea vocatur, ab excellentia effectus a quibusdam Aristalthea] Diversa est codicis antiqui lectio. Scribo igitur sic: *E silvestribus cui grande folium et radices albæ, Althæa vocatur, ab excellentia effectus. Quibusdam Plistolochia;* nam ab excellentia effectus dictam esse Althæam, satis indicat Dioscorides lib. IV. nomen illi asserens a multiplici potestate et usu esse factum. Scribitur autem ea dictio cum Æ diphthongo in secunda sæpius; deduci enim videtur a verbo Græco ἀλθαίνω, quod apud nos *medeor* valet. apud Galenum autem de Simplicibus lib. VII. et Theophr. de Plant. Hist. lib. IX. cum *e* simplici scriptum invenio, quod potest tolerari, ut descendat a verbo ἄλθω, ejusdem qua ἀλθαίνω significationis: etsi alias apud eundem Theophrastum cum Æ diphthongo inveniatur. Porro *altheam* vocatam esse alio nomine Plistolochiam Plinius supra ostendit hoc ipso lib. cap. 4. his verbis: 'Pastinacæ simile hibiscum, quod molochen agriam vocant, aliqui Plistolochiam.' Molochen autem et althæam idem esse et Diosc. lib. III. et Theophr. lib. IX. auctores sunt. Hermolaus tamen aristaltheam, vocem, ut nos putamus, adulterinam et commentitiam, in Corollario in Dioscoridem agnoscit pro vera et legitima a Plinio tantum desumptam: perperam, ut censemus. Certe in exemplari nostro *Plistolochia*, non *Aristalthea*, legitur, et neque Dioscorides, neque Galenus, Paulusve, medicorum aut quod sciam ullus, ejus vocis meminit. Pro persuaso vero habeo sciolum aliquem eam commentum esse, quod Græcæ linguæ ignorantia nesciret quomodo hæc vox *althæa* excellentiam effectus significaret: novam igitur ipse excogitavit; satis evidenti exemplo, quanto disciplinarum periculo indocti audeant sese corrigendis libris immiscere, et receptam priscamque antiquorum codicum lectionem mutare. *Pintian.*

Valent et contra venena] *Valent et contra psitim venena*, in antiquo cod. ut forte legendum sit non *psitim*, sed *psimithii*, hoc est, cerussæ quam venenatam esse et Dioscorides et Nicander, et medici omnes testantur. Valere autem contra cerussam malvæ decoctum Dioscorides tradit libro ultimo. *Idem.* *Valent et contra venena*] Si jus decoctarum a bibentibus continuo revomatur. Diosc. *Dalec.*

Adspersum genitali fœminarum] Pro *genitali* habent *curationis* quinque manu exaratæ membranæ. Numquid, *adspersum cubatibus fœminarum?* x. 57. 'Medicina in fame, et cubatus in fumo.' Ubi tamen *cubitus* Mss. si malis *cubitibus*. In contrarium effectum de vitice XXIV. 9. 'Matronæ Thesmophoriis Atheniensium castitatem custodientes his foliis cubitus sibi sternunt.' Cogitabam etiam aliquando, *lavationibus*. Sic infra: 'In solia balinearum additum.' Prima editio Jo. Andreæ Romæ curata a. 1470. cujus usum etiam mihi præbuit egregius Gudius, *cubili:* alia Parisiensis vetus, *cubitali:* pro quo ex Hermolao sumpserunt, opinor, *genitali.* Gronov.

Ex vino albo] Aut cum mulsa. Dioscor. *Dalec.*

Panos] Abscessus. Dioscor. *Idem.*

Defectu sanguinis] Atrophia. *Idem.*

Mirum aquam radice ea addita addensari sub dio atque lactescere] Multo etiam fidelior hac in parte codex noster, *Mirum aquam radice addita ea addensari sub dio, atque glaciescere.* Theophr. IX. 19. 'Spinam enim quan-

dam enarrant quæ aquam injecta congelet: et radicem althææ posse addensare aiunt, si tritam injeceris, sub dioque humorem posueris.' Quæ Theophrasti verba invenies a Dioscoride tralata tertio ejus libro, cap. de Althæa. *Pintian.*

Efficacior autem, &c.] Nam peptica et malactica vis spatio temporis elanguescit. *Dalec.*

Nec lapathum dissimiles, &c.] Non hoc dicit, lapathum herbam esse silvestrem, sed præter sativum esse etiam aliud lapathi genus silvestre. Quare melius legitur adjecto, *et: Est autem et silvestre.* Gelen.

Rumicem] Supra XIX. 12. Lapathum sativum rumex dicitur, non silvestre. *Dalec.*

Lapathum cantherinum] Ut Columella I. 9. hexastichon hordeum cantherinum vocari ait, quod cantheriis, id est, equis pabulum detur, sic lapathum cantherinum hoc rumicis genus vocari probabile est, quod eo valde cantherii delectentur. In equis cantherii, quod in porcis majales, in ovium genere verveces. Lucilius: 'Penula, si quæris, cantherius, servus, segestre, Utilius mihi, quam sapiens.' Rumicem fœcundum, epitheto peculiari, auctor Moreti vocat. *Idem.*

Est et alterum genus fere, oxylapathon appellant, sativo idem similius] Legendum reor *feri*, hoc est, *silvestris*, non *fere.* Vetus quoque codex *item* legit, non *idem.* Pintian.

Sunt qui hydrolapathon] Integra et nihil mutata lectione, quidam a Plinio significari volunt lapathi aquatici genus quarto loco descriptum a Dodonæo, in nostris stagnis frequens. *Dalec.*

Radix aceto decocta si coletur, succus dentibus auxiliatur] Scribe, *Radix aceto decocta, si colluantur, dentibus auxiliatur,* ex V. C. Quæ lectio fautorem habet Dioscoridem lib. II. de lapatho sic prodentem: 'Decoctis in vino etiam rumicibus, in dolore dentes et aures utiliter colluuntur.' *Pintian.*

Stomachi inextricabilia vitia sanat] *Stomachi fastidia,* τὴν ἄσην. Dioscor. et cœliacos affectus. Idem. *Dalec.*

In aqua cœlesti prodest sanguinem rejicientibus] Delevit hic τὸ *prodest* Gelenius, ubi retinent Acad. Menap. Gud. transpositum, *sanguinem prodest rejicientibus;* non Vossiani duo: sed nec, ubi reliquit Sigismundus, in fine hujus periodi membranæ id ullæ agnoscunt. Recte, ut puto: modo τὸ *rejicientibus* mutes in *rejicientes.* Ita enim conceperat Plinius: *Dysentericos semen duabus drachmis in vino optime liberat. Oxylapathi semen totum in aqua cœlesti sanguinem rejicientes, adjecta acacia, lentis magnitudine*] Intelligitur enim ex præcedenti membro 'liberat.' Et sic amat sæpe Plinius verba lucrifacere. Scripsimus etiam *optime* pro *potum;* nam et Voss. et Chiflet. *optimum.* Gronov.

Præstantissimos pastillos] Ad scabiem, lepras, impetigines. *Dalec.*

Radice meliceridas et lepras curant] Scribo, *lichenas et lepras,* ex antiquo exemplari, suffragante etiam Dioscoride lib. II. 'Sanant,' inquit, 'rumicum omnium radices in aceto coctæ, crudæque mox emplastri modo impositæ, lepras, impetigines, scabrosque ungues.' Sic enim melius legetur quam ut Hermolaus castigavit, qui pro *cherias,* ut antea in codicibus excusis legebatur, *melicerias* ipse substituit. Quod etsi Dioscorides quoque scribat, tamen accedenti ad alteram ejus sententiam, de antiquissimi et emendatissimi codicis scriptura, nullus relinquitur dubitationis locus. Esse autem lichenas Græce, quæ a Latinis impetigines dicantur, apertius est quam ut expositione egeat. *Pintian.*

Radice meliceridas et lepras curant] Agnosco *meliceridas,* XXI. 20. extremo. Psellus περὶ καινῶν ὀνομάτων τῶν ἐν νοσήμασιν· Μελικηρὶς, ἀπόστημα σώματι χλιαρῷ ἐοικός. Sed hic qua-

tuor scripti, *Radice cherias*, ut erat vulgo ante Hermolaum Barbarum. Princeps liber, *Radici licherias et lepras curant.* Forte *lichenas.* Sic XXI. 19. 'Lichenas et lepras et furfures in facie emendant.' XXII. 22. 'Urinam ciere præcipue traditur, sanare lichenas et lepras ex aceto.' Ibidem: 'Xenocrates et lichenas et psoras radice in aceto decocta tolli dicit.' Ubi Vossianus: *Xenocrates et lichenas, psoras, lepras radice, &c.* Vide XXVI. Monnerat et Pintianus. *Gron.*

Poto vino et lienes] Cum aceto, Dioscorid. Legit Cornarius, *Semine poto e vino lienes, &c.* Dioscorides vero habet: 'silvestris (nempe mollis) et oxylapathi, oxalidis semen ex aqua aut vino bibitur contra dysenterias, cœliacos affectus, stomachi fastidia,' &c. nulla lienis facta mentione. *Dalec.*

Et urinam ciet] Menses. Dioscor. *Idem.*

Et erga dysentericos effectu, potum ex vino] Ut intelligamus hoc quoque differre a reliquis lapathi generibus, quod peculiarem vim contra dysenteriam habeat. *Gelen.*

CAP. XXII. *De sinapis tribus generibus, et marrubio, et serpyllo, et sisymbrio, sive thymbræo, et de lini semine, et blito.*

In sativis tria genera diximus] Lib. XIX. c. 8. *Dalec.*

Contra pituitam tenetur in ore] Mansum capitis pituitam elicit. ἀποφλεγματίζει. Diosc. *Dalec.*

Ad uvam gargarizatur, &c.] Ad tonsillas, diuturnasque et callosas arteriæ scabritias succus mixtus cum mulsa gargarizatur. *Idem.*

Item comitialibus tepidum cum succo cucumerum] Vossiani duo *tepidus*; melior, *comitialibus tedis cum.* Lege, *tædiis.* Sic utitur eo vocabulo XXIII. 1. 'Utique ulcerum phagedænis et gangrænis tibiarumque tædiis cum sale illinuntur.' XXIV. 10. 'Succus hederæ tædia narium graveolentiamque emendat.' XXVI. 1. 'Causticis namque curabatur, ni usque ad ossa corpus exustum esset, rebellante tædio.' Eodem lib. cap. 13. 'Taminia quidem in aceto decocta etiam vestes eo tædio liberat.' *Gronov.*

Conversione] Strangulatu. Diosc. *Dalec.*

Est autem id semen ex seseli] Tordylium quidam Creticum seseli vocant. Diosc. *Idem.*

Et si vehementior somnus] Vox *somnus* non est in optimo conspicua. Ut suspicer eam insertam, postquam vocabulum præcedens sic corruptum edi cœpisset; Plinio autem fuisse: *Et si veternus lethargicos premat.* Gronov.

Per duplices pannos] Inter duplicatum pannum. *Dalec.*

Exit et e cauliculo succus lacteus] Falsum hoc; non enim planta hæc lacteum succum fundit. *Idem.*

Sinapis naturam, &c.] Lege: *Sinapis naturam effectusque eosdem habere traditur Adarci instar salis coacta, in cortice calamorum nascens.* Salmas. pag. 1301. a.

Inter silvas tacta, &c.] Lib. XVI. c. 36. quo tractantur arbores in silvis nascentes. Inepte Plinius et illic et hic ardacen inter plantas memorat. Vide supra XVI. 36. et infra XXXII. 10. circa finem. *Dalec.*

Qui sanguinem rejecerint] Tabidis. Diosc. *Idem.*

Scopis] Fasciculis manualibus. *Id.*

Et virilium vitiis, &c.] Folia cum melle illita sordida ulcera purgant, nomas sistunt. Diosc. *Idem.*

Ad tussim siccam efficacissima est] Ob humoris crassitiem. *Idem.*

Gangrænas et pterygia] Cancrum esse gangrænam putat Nonius, quamvis eas ægritudines medici distinguant. Lucil. Sat. lib. I. 'serpere uti gangræna malum atque Herpes ita posset.' Varro περὶ ἐξαγωγῆς: 'Non vituperamus, cum sciamus digitum præcidi oportere, si ob eam rem gan-

græna non sit ad brachium ventura.' Idem lib. II. de Vita Pop. Roman. metaphorice: 'Quo facilius animadvertatur per omnes articulos populi hanc mali gangrænam sanguinolentam permeasse, nempe morum labem et corruptionem.' *Idem.*

Morbo regio] Naribus morbum regium purgat. Diosc. *Idem.*

Vomicas rumpere] Internos abscessus. *Idem.*

A serpendo putant dictum] A serpendo putant dictum, quod in sativo evenit in petris maxime. (a maceriis demissum prolixius crescit. D.) silvestre ac voluntarium non serpit, sed ad palmi altitudinem increscit. Sativum origano simile foliis ramisque, sed candidioribus. Dioscor. *Idem.*

Sed ad palmi altitudinem increscit] Parvi: nimirum ad quatuor digitorum, sive trium pollicum altitudinem. *Idem.*

Et contra marinorum venena, &c.] Leporis, draconis, pastinacæ, &c. *Idem.*

Illinitur temporibus] Καταβρέχεται Dioscor. *affunditur.* Idem.

Desideria] Ardores, phlegmonas. Dioscor. *Idem.*

Ad cruentas excreationes] Dioscoridi cruentos vomitus sedat ejus succus, ad drachmas quatuor potus ex aceto. *Idem.*

Sisymbrium silvestre a quibusdam] Sisymbrium a quibusdam appellatum silvestre serpyllum. *Diosc.* Apud Aristophanem sisymbrio sponsi coronantur hilares alioqui, et nuptiarum expectatione læti, unde *νυμφίων βίος*, solutus et voluptarius, *ὑμεῖς μὲν ἄρα ζῆτε νυμφίων βίον.* Rhod. XXVIII. 24. *Idem.*

Simile nasturtio est] Gustu, Diosc. *Idem.*

Utrunque efficax] Prius, Diosc. *Id.*

Quod in sicco ortum, &c.] Quod in sicco ortum menthæ hortensi simile est, odoratius, latiore folio, et coronis inseritur. Dioscor. *Idem.*

Utraque capitis] Prius, Diosc. idque folio fronti et temporibus illito. *Idem.*

Cutisque vitia] Ephelidas, maculas sole contractas, et lentigines in facie. Diosc. *mulierum* non addit, atque id de posteriore. *Idem.*

Movet urinam cum vino potum] Utrumque et mox, silvestre, prius. Dioscor. *Idem.*

Quos vigilare opus sit] Somnolentos, veternosos, lethargicos. *Idem.*

Cutis vitia emendat] Ephelidas, et varos, crudum illitum cum nitro et fico. Dioscor. *Idem.*

Epiphoras cum thure] Omnem inflammationem cum aqua, melle, exiguo oleo, aut cum melle cocto. Dioscor. *Idem.*

Membranas mitigat] Inflammatas. *Idem.*

Iners videtur ac sine sopore] Εὐηθὲς, εὐτελὲς, *μωρὸν λάχανον. Idem.*

Unde convitium fœminis, &c.] Βλιτάδες eæ dicuntur, εὐτελεῖς. Plauto 'luteæ' et 'bliteæ,' a luto et blito. Catullus: 'Non assis facies, o blitum lupauar,' id est, meretrix fatua. *Scalig. in Varr.* Plautus in Trucul. 'Blitea et lutea est meretrix, nisi quæ in vino sapit, ad rem suam.' Lutea contemptissima, nullius pretii, e luto facta: βλὰξ, *stolidus, ineptus, insulsus*: βλιτὰς γυνὴ Suidæ *iners, stupida, fatua*: βλιτομάμας Aristophani, *stolidus more puellulorum.* Inde vox Gallica, *Belitre.* Idem.

Ventrem adeo turbat] Theopompus comicus apud Athen. lib. XIV. Παῦσαι κυβεύων, μειράκιον, καὶ τοῖς βλίτοις Διαχρῶ τὸ λοιπόν· κοιλίαν σκληρὰν ἔχεις· Τὰ πετραῖα τῶν ἰχθυδίων ἀπέσθιε. Victorius III. 13. *Idem.*

CAP. XXIII. *De meu, et fœniculo, et hippomarathro vel myrsineo, et cannabi, et de ferula, et carduis.*

Myrsineo] Al. *murrhineo*, vel *murrhino.* Dalec.

Duo genera ejus] Macedonicum scilicet et Hispanicum. Non quidem ea duo diversa genera sunt: cæterum iis in locis plurimum gignitur. *Idem.*

In Athamante reperiatur] Monte Phthiotidis Thessaliæ, supra IV. 8. *Idem.*

Radice trita vel decocta] Citra coctionem. Dioscor. *Idem.*

Vesicæ vitia] Farctæ ac præclusæ. Dioscor. *Idem.*

Unde intellectum est, &c.] Nicander in Theriacis: μαράθρου δέ ἐ νήχυτος ὅρπηξ Βοσκηθεὶς ὠκύν τε καὶ αὐγήεντα τίθησι. *Idem.*

Caule turgescente] E scapo, foliis, viridi semine, ramulis, et radicibus prima germinatione. Dioscor. *Idem.*

In Iberia] In Iberia caulem medium, dum floret, rustici demetunt, et igni admovent. Calfactus is *succum lacteum*, ὀπὸν, exudat gummi similem, altero succo efficaciorem ad oxydercica et ocularia medicamenta. Dioscor. Confuse et perturbate hoc Plinius. *Idem*

E lacrymis fit] Gummoso liquore, quem igne vicinus caulis veluti lacrymatur. *Idem.*

Quin et panis crustis subditur] Ut ammi, melanthium et anisum. *Idem.*

Stomachum dissolutum astringit] Stomachi fervorem extinguit. *Idem.*

Ex aqua tritum sedat] Frigida potum. Dioscor. *Idem.*

Ventrem sistit] Hippomarathron radice aut semine poto. Dioscor. *Idem.*

Mammas replet] Si sativi coma, vel semen cum ptissana sumatur, aut si hippomarathri foliorum decoctum hauriatur. Dioscor. *Idem.*

Renes purgat] Renum doloribus prodest. *Idem.*

Ardentibus ex aceto] Ex incendio factis, vel carbunculis. *Idem.*

Calculos vesicæ pellunt] De Hippomarathro id Dioscor. *Idem.*

Verendis amicissimum] Tumentibus, ulceratis, pruriginosis. *Idem.*

Vesicæ cum vino leni] Stranguriæ. Dioscor. *Idem.*

Petridius qui Ophiaca scripsit] Scribendum *Petrichus*, non *Petridius*, ut supra ostensum est, ex Nicandri interprete et antiquo exemplari. *Pint.*

Et Miction qui Rhizotomumena] Scribo *Micton*, non *Miction:* et *Rhizotomica*, non *Rhizotomumenu*, ex Nicandri interprete, in Theriacis Mictonem citante in Rhizotomicis. *Idem.*

Cannabis] In vetusta inscriptione sepulchri Patavini legitur *Canabetum* simplici *n*. Ea sic habet: 'Inferendi, in area humandi, sepeliendique jus potestasque esto: ut huic areæ, quam ego definii, et a fronte maceriam duxi, et titulum posui, ultra eam aream et maceriam in fronte in agro versus late P. X. retro usque ad Canabetum huic areæ cedet, in qua pedatura neque humari, neque tumulum fieri volo, ut habeat ea area et a latere accessum suum.' Brissonius II. 16. *Dalec.*

Succus ex eo vermiculos aurium] Cannabis recentis decoctum expressa valide herba, piscatores terrestrium lumbricorum cavernulis effundentes eos statim evocant. Ejusdem succus, aut decoctum, tineas equorum ventri inhærentes ejicit et necat. *Idem.*

Tantaque vis ei est] Cum Plinius legisset cannabis silvestris virgas esse althææ similes, oscitanter et incogitanter cannabi tribuit, quod althææ proprium est, ut aquam spisset, quod antea traditum est, c. 21. *Idem.*

Alvo succurrit] Concitatæ. Dioscor. *Idem.*

Ambustis cruda illinitur] Inflammationes mulcet illita, et tumores discutit. Dioscor. *Idem.*

Radix] Medulla, Dioscor. *Idem.*

Ex oleo autem et aceto] Sudores ciet, cum oleo peruncto corpore. Dioscor. *Idem.*

E viridi ferula ramusculus] Herm. Barbarus, *E viridi ferula musculus*, subjicit, tanquam ex Dioscoride, apud quem est ἐντεριώνη. insuper esse codices notat, in quibus *medulla* scribatur, non *musculus*, neque *ramusculus*. Vere ille quidem utrumque: quamvis Dioscorides alium effectum ei medullæ tribuat, quam hic Plinius. Verba III. 91. Τούτου χλωροῦ ὄντος ἡ

ἐντεριώνη πινομένη αἱμοπτοϊκοὺς καὶ κοιλιακοὺς ὠφελεῖ. At Plinii in membranis, Chifletianus, *Et viride merulla vultuis utile est:* quatuor nostri, ut fere ex alio notant: *E viridi medulla vultui utile est et ad omnia ejus vitia:* Vossianus antiquior, *E viridi medulla vultuis utile est ad omnia ea vitia.* Scribendum censeo, *E viridi medulla vulvis utilis est ad omnia earum vitia;* nisi etiam *utile* malis retinere, ut 'Triste lupus stabulis.' *Gronov.*

Ad sanguinem sistendum] Ad cruentas excreationes medulla pota confert, naribus indita sanguinem erumpentem sistit. Dioscor. *Dalec.*

Radicis succum] Sagapenum, quod imo caule ad radicem vulnerato fluit. Dioscor. *Idem.*

Silvestrium genera sunt duo: unum fruticosius a terra statim: alterum unicaule crassius] Hoc μονοστελεχὲς et μονόκαυλον Theophrasto, illud θαμνώδες ταῖς ῥάβδοις. Immemor ergo sui Plinius *fruticosum* heic pro frutectoso posuit. Frutectosa est ebenus, quam θαμνῶδες δένδρον ideo vocat Theophrastus. Vide Salmas. pag. 1031. b.

Unum fruticosius] Scolymus Theophrasti, qui infra describitur XXII. 22. 'Frutex est nunquam cubitali altior,' &c. *Dalec.*

Alterum unicaule crassius] Scolymus Dioscoridis. *Idem.*

Celeriter canescentem] Marcore candicantem, ob id γήρια, γηράμους, et γηράματα Græci, ut pappos Latini vocant. Rhodig. VI. 7. *Idem.*

Ut mares gignantur] Medicorum vulgus Chamæleontæ, id est, silvestris cardui florem, ad conceptus efficacissimum esse putat. *Idem.*

Ita enim Chæreas Atheniensis scripsit, et Glaucias qui circa, &c.] Brevius in antiquo exemplari, *Ita certe Glaucias scripsit qui circa, &c.* reliqua superfluunt. *Pintian.*

Manducatus carduus odorem commendat oris] Lege, *Mastiche cardui silvestris odorem commendat oris.* Salmas. p. 228.

Odorem commendat oris] Radix illita, et decocta, in vinoque pota, totius corporis et alarum graveolentiam emendat. *Dalec.*

CAP. XXIV. *Theriacæ compositio, medicaminis Antiochi.*

Sed discessuri ab hortensibus] Sic Gelenius, cum legeretur, *ante discessum.* Acad. Gud. Vossiani tres, *hortensis.* Scribendum *hortensiis.* Sic enim solet. XIX. 6. 'Hortensiis omnibus fere singulæ radices;' et cap. 8. 'Beta hortensiorum levissima est.' XXI. 15. 'Batin hortensiam.' Sic enim Voss. Chiflet. Pintiani, ubi vulgo *hortensianam.* XXII. 24. 'E floribus coronamentisque et hortensiis.' XXVI. 8. de crethmo: 'Speciesque est batis hortensiæ.' Sic plane Voss. ut et Chiflet. ubi etiam editum *hortensis.* Gronov.

Incisam lapide versibus in limine ædis Æsculapii] Academ. Gud. Men. *in limine dei Æsculapii.* Andegav. *versibus limine dee esculapis;* et super τὸ *limine* notatum, *vel line.* Modestius, quam postea, tentatam veterem scripturam agnoscere licet, quæ superat in sanctiore: *versibus et linedea esculapi.* Hinc illud *limine* natum, quod ignoravit Plinius. Forte scribendum, *incisam lapide versibus VI. in æde Æsculapii.* Idem.

Serpylli duum denariorum pondus: opopanacis et milii, &c. digeruntur in pastillos victoriati pondere] Vides *denarium* pro drachma, *victoriatum* pro tribus obolis. Sic et XXI. 22. et XXIX. 1. Sic cap. 4. et 6. et 10. XXX. 14. et 15. Sic 'duæ sextæ denarii,' pro duobus obolis. Vide Gronov. de Sestert. p. 195.

Milii] *Mei,* ex Galeno l. II. de antidotis. Hujus remedii alia descriptio est apud Plinium Medicum l. III. cap. pen. *Chifflet.*

LIBER XXI.

PROŒM. *De natura florum et coronamentorum.*

CAP. I. *De mira florum varietate.*

De natura florum] Theophr. Hist. VI. 6. et VII. 3. Plutarch. Conviv. Quæst. lib. III. Athen. lib. XV. *Dal.*

Cato] Cap. 8. *Idem.*

Pingere] 'Tot fuerant illic, quot habet natura colores, Pictaque dissimili flore nitebat humus.' De campis Ætnæis, in quibus rapta Proserpina est. *Idem.*

Ideoque sæcula annosque tribuit iis. Flores vere odoresque in diem gignit] Secus in codice vetere: *Ideoque sæcula annosque tribuit. His vero flores odoresque, &c.* ut pronomen *His* referat coronamenta: et paulo post *celerius*, non *celerrime*, in eodem habetur. *Pintian.*

Sufficiente imagini colorum reddendæ, misturarum] Annotant e Vett. *sufficit:* tum *mixturarumque.* Academ. *reddendo mixturarumque.* Gud. et Voss. duo, *reddendæ mixturarumque.* Optimus *sufficienti;* dein, *reddendæ et mixturarumque.* Suspicor, *Sed ne pictura quidem sufficiens imagini colorum reddendæ est mixturarumque varietati.* Gronov.

Sive alterni atque multiplices, &c.] Lege: *Sive alterni atque multiplices inter se nectantur, sive privati generis funiculis, in orbem, in obliquum, in ambitum.* De florum varietate et mixtura, multiplicique usu in coronis nectendis loquitur, quorum imagini exprimendæ nec pictura sufficit, sive alterni et multiplices nectantur inter se, sive privati generis funiculis in orbem, in obliquum, in ambitum. Sequens caput sic incipere debet: *Quædam coronæ per coronas currunt: tenuioribus utebantur antiqui, stroppos appellantes, unde nata strophiola.* Nihil hæc ad flores, aut e floribus coronas: duæ aut tres tæniæ invicem tortæ coronam faciebant, quam vocabant *stroppum.* hoc est, quod ait, *quasdam coronas per coronas currere;* nam totidem coronæ, quot tæniæ tortæ. addit: *Cum vero e floribus fierent, serta a serendo serieve appellabantur:* a serie, id est, ordine, vel a serendo *serta* dicebantur coronæ, quæ e floribus fiebant. *Salmas.* pag. 371. a. Vel sic lege: *Sive alterni atque multiplices inter se nectantur: sive pro brevitate generis funiculis in orbem, &c.* Vide Salmasium pag. 1068. b.

Sive privatis generum funiculis] Bis tentavit hunc locum Salmasius ad Solin. p. 371. reddit *sive privati generis funiculis;* p. 1068. *sive pro brevitate generis funiculis;* quod sit in Thuaneo, *privati generis.* Nostri quinque *generum,* sed ἀμύμων ille *privati.* Vide an fuerit: *sive alterni atque multiplices inter se nectantur, sive privorum generum fasciculi, in orbem, in obliquum, in ambitum.* Eam enim vocem huic rei aptarunt. Cicero Tusc. l. III. 'Fasciculum ad nares admovebis.' Tertullianus: 'Coronam si forte fascem existimas florum per seriem comprehensorum.' *Gronov.*

CAP. II. *De strophiolo serto, et qui primum flores miscere cœperint, et quando primum corolla inventa est, vel appellata, et quare.*

Quando primum] Janum omnium

primum nummum percussisse, rates et naves invenisse, coronas reperisse, illisque fuisse usum, tradit Athenæus lib. xv. ac ideo multas civitates Italiæ ac Siciliæ in sua pecunia altera parte bicipitem eum cudere, altera vel navem, vel ratem, vel coronam. Victor. xxxvi. 16. *Dalec.*

Strophia appellantes] Strophium nunc corona est: Virg. in Copa: 'Et gravidum roseo necte caput strophio:' nunc fascia pectoralis, quæ tumorem papillarum cohibet, Nonio. Turpilius: 'Me miseram quid agam? inter vias epistola excidit mihi, infelix inter tuniculam et strophium quam collocaveram.' Plaut. in Aulul. 'Pro illis crocatis strophiis, sumptu uxorio.' Brod. iv. 11. *Strupos*, vetus. 'Strupum' et 'stropum' antiquitas coronam dixit. Festus. Turn. xxix. 1. Strophia ἀπὸ τοῦ στρέφειν, *a contorquendis* floribus dum conseruntur et connectuntur. *Idem.*

Inter sacra tantum] Quæ coronati peragebant. *Idem.*

E floribus fierent serta] Apud Apul. Asini lib. x. Gratiæ et Horæ Venerem Deam suam propitiant jaculis floris serti, et soluti. Coronas ex floribus στεφάνους ἰοθαλέας Philoxenus vocat apud Athenæum lib. ix. pag. 203. vs. 5. Apud eundem σπορινοὺς Dromon vocat, quæ singulis convivis dispertiebantur. *Idem.*

In sacris certaminibus] Τέσσαρές εἰσιν ἀγῶνες ἀν' Ἑλλάδα, τέσσαρες ἶροι, Οἱ δύο μὲν θνητῶν, οἱ δύο δ' ἀθανάτων· Ζηνὸς, Λητοΐδαο, Παλαίμονος, Ἀρχεμόροιο· Ἆθλα δὲ τῶν κότινος, μῆλα, σέλινα, πίτυς. Ludi ii et sacra certamina fuerunt, Olympia, Pythia, Nemea, Isthmia. *Idem.*

Accendere Sicyonii] Strabo in Bruttiis, circa Vibonem, agrum scripsit tanta florum copia scatere, ut eo collectura Proserpina e Sicilia diverterit, et coronæ e floribus illic primum textæ sint. Ennius in Sotadico apud Varronem: 'Ibant malacam viere Veneriam corollam,' nempe apud Hephæstionem, ποίης τέρεν ἄνθος μαλακὸν ματεῦσαι. *Scalig. in Varr.*

Coronariæ] Strophiarios vocat Plautus, strophiorum, id est, coronarum, artifices. *Idem.*

Atque in primis appellata Stephanoplocos] Vossiani tres, Acad. Gud. *Stephaneplocos.* Ut et Græcis Στεφανηπλόκος. xxxv. 11. 'Quæ e nobilissimis ejus tabula appellata Stephaneplocos.' Sic iidem Mss. *Gronov.*

Ramento e cornibus tincto] Idem fit hodie pennis gallinarum albis, cujusque floris et colorem et figuram imitantibus: idem fit charta picta ac concisa, singulos flores repræsentante. Idem fit et a Vestalibus præsertim Italicis, sericeis filis germanum floris colorem, nativamque figuram exprimentibus. *Idem.*

Postquam e lamina ærea tenui] Optimus, *e tamna;* non enim *lamma,* quod ex corruptis libris adamavit Gifanius. xxxi. 6. 'Denaria appellatur, cujus lamnæ latitudo,' &c. Ubi male codex Pintiani, *lumina.* xxxiii. 5. 'Cadmia æris massis, alumen lamnis.' Ejusdem libri cap. 7. 'ferri candentis lamna.' cap. 9. 'Lamnas duci e specula fieri.' xxxiv. 8. 'Coronarium tenuetur in lamnas.' cap. 18. 'Adalligatisque lumborum et renium parti lamnis frigidioribus.' Et, 'lamna pectori imposita.' Et, 'Uritur autem in patinis per lamnas.' Sic omnibus his locis Vossianus. *Gronovius.*

CAP. III. *Quis primum coronam foliis aureis et argenteis dedit, et de honore coronarum apud antiquos, et de Scipionis honore, et de pactilibus coronis, et Cleopatræ reginæ facto.*

Crassus dives] Eum creditoribus suis decoxisse posthac tradit xxxiii. 10. quemadmodum et Valer. vi. 11. *Dalec.*

Lemnisci] Magius ii. 17. *laniscos* legi vult, quod urnarum et sepulchrorum serta lanis coloriis, et tæniis or-

narentur, ut antiquissimum coronarum genus lanearum fuit, quas in sepulchris tænias multis sculptas videmus, interdum striatas. Cæcilius in Androgyno, 'Sepulchrum plenum tæniarum.' Plutarchus in Philopœmene defunctorum urnas tæniis cingi et redimiri docet. Supra, XVIII. 2. Spiceam coronam alba vitta Acca Laurentia collocavit. Varroni de Ling. Lat. lib. VI. infulæ dicuntur, quasi infilæ, quod intra hostiarum cornua velamenta e lana adderentur. 'Itaque nunc,' inquit, 'cum ad sepulchrum frondes et flores ferunt, lanas addunt.' Hæc quidem Magius πιθανῶς καὶ ἀξιοπίστως: verum si e lana lemnisci forent, quod ait Plinius, cælari non possent, nisi quis sic existimet, quod e lana principio fuit, ex ære postea, auro, argentove factum. Apud Germanos coronæ sponsarum lemniscos etiam nunc habent, nempe undique pendentia foliola aurea, nunc cælata, nunc rudia, quæ Galli vocant *paillettes*, veluti paleolas. Festo, Lemnisci fasciolæ colorisiæ dependentes ex coronis: sic dictæ quod antiquissimæ fuerint laneæ coronæ. *Idem.*

Propter Hetruscas] Tertullianus Hetruscas duas ex auro, quæ in triumphis ferebantur, describit, alteram civicam quernam, alteram victricem lauream. 'Coronant,' inquit, 'et publicos ordines laureis publicæ causæ: magistratus vero insuper aureis, ut Athenis et Romæ. Præferuntur etiam illis Hetruscæ. Hoc vocabulum est coronarum, quas gemmis et foliis ex auro quercinis ob Jovem insignes ad deducendas tensas cum palmatis togis sumunt.' Ac rursum: 'Triumphi laurea foliis struitur, hæc adumbratur lemniscis, et inauratis laminulis, unguentis delibuitur,' &c. *Id.*

Bracteasque] Id est, exiguos appendices squamulis similes cælatos. Intelligendum P. Claudium Pulchrum non tantum coronis addidisse lemniscos, sed etiam pro philyris pendulis quibusdam velut tæniis ac fasciis adtexuisse adnexisseque bracteas aureas, vel argenteas. Legendum puto, *bractearumque etiam philyras dedit.* Idem.

Per ludos] Ludos Consuales significat a Romulo institutos in honorem Neptuni equestris, qui artem equitandi docuit. Illis equi ac muli, tum juncti, tum soluti, magno spectatorum studio, per circum decurrebant, mulusque pro victima sacrificabatur. Alii Equitia intelligunt ab eodem reperta, quæ in Martio campo celebrabantur. Vide Alex. ab Alex. v. 26. *Idem.*

Et servos suos quique mittebant] Lege: *Servos suos equosque mittebant. Inde illa XII. tabularum lex: Qui coronam parit, ipse pecuniuve ejus, virtutisve ergo duitur ei,* pro *detur* ἀρχαϊκῶς. Addit Plinius interpretans verba legis: *quam servi equive meruissent, pecunia partum lege dici nemo dubitavit.* Et post sequitur: *dum intus positus esset;* dele *intus:* coronam igitur virtute partam et ei qui peperisset, et ejus parenti sine fraude esse impositam lex jubet, et dum *positus* est, id est, collocatus, et dum foris effertur. Tota ergo lex ita fuit concepta: 'Qui coronam parit ipse pecuniave ejus, virtutisve ergo duitur ei, ut ipsi mortuo parentique ejus, dum positus escit, forisve feretur, sine fraude siet imposita.' *Salmas.* p. 122.

Qui coronam] Hic duplicis coronæ mentio fit. Prioris, virtute partæ: de qua Cicero libris de legibus: 'Jam illa significatio est laudis ornamenta ad mortuos pertinere, quod coronam virtute partam, et ei qui peperisset, et ejus parenti sine fraude esse lex impositam jubet,' &c. Posterioris, quam pecunia comparasset, nimirum vel equus vel servus, superiore minus honorata et laudata. Imperator Alexander civilium munerum vacationem iis non permisit, qui æmulis corruptis et redemptis coronati

fuerant. Rævardus c. 15. in leg. XII. Tabul. qui sic interpretatur, eum argui, vituperari ac reprehendi, qui pactione coronam sit adeptus, virtutis ergo, ne id fraudi sit iis, qui virtutem citra dolum quærunt. Quod autem pertinet ad mortuorum coronas, Servius adnotavit, olim cadavera per dies septem domi servari solita, rogo dari octavo die, sepeliri nono. Turneb. XXIX. 1. legit *dividitor*, id est, detrahitor, adimitor, si pactione adeptus sit, non virtute. Veteribus 'dividia' tædium fuit, 'dividus' actio apud Nonium, separatus. *Dal. Qui coronam parit, ipse pecuniave ejus virtutis ergo arguitur*] Vetustum exemplar, *qui coronam parit, ipse pecuniave ejus virtuti suæ ergo dividitur ei.* Scribendum reor: *Qui coronam parit, ipse pecuniave ejus, virtutis suæ ergo duitur ei;* ut sit antiquo more dictum *duitur*, pro *datur;* nam Sexto Pompeio auctore *duis* dicebant pro *dederis*. Pintian.

Parit] *Pacit, pactione acquisiverit.* Rævard. c. 15. in leg. XII. Tab. Plinium tamen legisse *parit*, ostendunt sequentia verba, 'Pecunia partam,' nisi 'pactam' legas. *Dalec.*

Virtutis ergo arguitur] Vexatissimus locus. Voss. duo, Acad. et Gud. *virtutisve arguitur.* Turnebus Advers. XVIII. 29. in quibusdam libris ait reperiri, *virtutisve ergo dividitur ei;* in quo literam unam mutat, ut sit *dividitor;* vel conjicit *inditor ei.* Gifanius Lucretiano Indice, in 'arlabitur,' *arduitor* seu *ei arductor.* Quod et Lipsio placuit Ep. Q. IV. 27. Vossianus primus, *virtutisve ergo duitur ei.* Sic manus vetustissima. Sed sollicitavit eam posterior, et ex *d* fecit *g*, relicta tamen, ut satis appareat, exstante virgula. Itaque scribas censeo: *Qui coronam parit ipse pecuniave ejus, virtutis suæ ergo duitor ei.* Ut fere Pintianus et Salmasius ad Solin. p. 122. quibus hoc testimonium præbendum erat. *Gronov.*

Ut ipsi mortuo parentibusque ejus, dum intus positus esset, forisve, &c.] In vetusto codice, *merito* legitur, non *mortuo:* et *impositus*, non *intus positus.* Quid si legas non *impositus*, sed *in potibus*, hoc est, in conviviis; ut infra hoc capite: 'In potu atque hilaritate præcipue odorum vi surrepente.' *Pintian. Ut ipsi mortuo, &c.*] Græcis mos etiam fuit coronatos mortuos efferre. Cicero in Orat. pro L. Flacco, Smyrnæorum plebiscito decretum fuisse narrat, ut mortuus Castricius in oppidum introferretur, quod aliis non concedebatur; deinde, ut ferrent ephebi; postremo, ut aurea corona imponeretur mortuo. Apud Aristophanem, ἐν Ἐκκλησιαζούσαις, maritus uxorem increpans, quod se in lectulo dormientem, veluti cadaver, reliquisset: Ὤιχου καταλιποῦσ' ὡσπερεὶ προκείμενον, Μόνον οὐ στεφανώσασ', οὐδ' ἐπιθεῖσα λήκυθον. *Dalec.*

Positus esset] Græcis est προτίθεσθαι, de cujus verbi notione et prisca consuetudine vide quæ notata sunt supra ad XVI. 11. *Idem.*

Ex auctoritate senatus in carcerem adductus] Antiquum exemplar *missus*, non *adductus.* Confirmant eam lectionem verba quæ statim sequuntur: 'non ante finem belli emissus est.' *Pintian.*

Marsiæ coronam] Marsias Liberi patris minister in civitatibus libertatis fuit indicium. *Dalec.*

Appellavit tribunos plebis] Voss. *plebi;* ut Livius, alii passim. XXVIII. 9. *Drusus tribunus plebei* Chifl. et Voss. idem. *Gronov.*

Nec intercessere illi, &c.] Sensus est; Tribunos non intercessisse, sed castigandum censuisse Munatium, severiore et longe alia disciplina Romanorum, quam Atheniensium, apud quos juvenes comessabundi, poti, vino madidi licenter ac insolenter Philosophorum scholas adeunt, illos audituri. Nam corruptissimi et perditissimi fuerunt Atheniensium mores, ut inquit Theopompus apud

Athenæum lib. XII. juvenibus apud tibicines et scorta versantibus, aliquanto grandioribus occupatis in tesserarum lusu et ejusmodi petulantia: universoque populo plus sumptus faciente in publicas epulas ac viscerationes, quam in gubernanda civitate. Eo vero crimen probrosius, quod Philosophis operam darent, quorum monitis ac præceptis revocari debuerant ab ea intemperantia, cum Romæ Philosophi nulli essent, qui juvenes ad virtutem et probitatem erudirent. Putat Cujacius hic significari Polemonem, qui cum, auctore Laërtio, comitatus sodalibus aliquando ebrius ac coronatus scholam disputantis de temperantia Xenocratis ingressus fuisset, ab eo nihil deterrito, sed acrius et animosius rem quam cœperat tractanti, sic est castigatus, et ad saniorem mentem reductus, ut eam vitæ impuritatem perosus, philosophiæ se totum tradiderit, et vita functo Xenocrate ejus scholæ præfuerit. Horat. II. Sat. 'Quæro, faciasne quod olim Mutatus Polemon: ponas insignia morbi, Fasciolas, cubitale, focalia: potus ut ille Dicitur ex collo furtim carpsisse coronas.' Atheniensium juvenum, faces vibrantium, Erynniumque cultu pavorem incutientium proterviam in Socratem, multa jam nocte a cœna domum redeuntem, narrat Rhodig. XXI. 40. *Idem.*

Ob id erat in tribunatu plebei, &c. Tres hoc in loco errores Plinii annotat nobilissimus et doctissimus Baro Rich. Strein. de Famil. Rom. Cornel.

Flores e prospectu omni sparsit. Et jam tunc, &c.] Rosa, myrto apud Euripidem in Electra et Plutarchum in Aristide, potho apud Theophr. Hist. lib. VI. et aliis omne genus floribus ornata coronataque sepulchra olim fuisse, e multis scriptorum locis cognoscimus. Anacreon Oda in Rosam: Τόδε καὶ νοσοῦσιν ἀρκεῖ, Τόδε καὶ νεκροῖς ἀμύνει. Sophocles in Electra: Καὶ δὴ λέγω σοι πᾶν, ὅσον κατειδόμην· Ἐπεὶ γὰρ ἦλθον πατρὸς ἀρχαῖον τάφον, Ὁρῶ κολώνης ἐξ ἄκρας νεοῤῥύτους Πηγὰς γάλακτος, καὶ περιστεφῆ κύκλῳ Πάντων ὅσ' ἐστὶν ἀνθέων θήκην πατρός. Serta illa, ut videre est in urnis ac sepulchris antiquis, tæniis laneis coloriis, id est, suo tantum et nativo colore tinctis, implicabantur et nectebantur. Magius II. 17. *Dalec.*

Larium publicorum] Lar apud Plautum in Aulularia: 'Huic filia una est: ea quotidie mihi Aut thure, aut vino, aut aliquo semper supplicat: Dat mihi coronas.' *Idem.*

Ac sepulchrorum] Decemviri olim sustulerunt sumptuosam respersionem, id est, murratam potionem: longas coronas, quibus ornabantur busta, sepulchra, sellæ curules, theatra, currus triumphantium; nam rotundis homines utuntur; et acerras, de quibus adnotatum supra XII. 17. *Idem.*

Summaque auctoritas] Legend. *Summaque auctoritas pactili coronæ, uti Saliorum sacris invenimus sollemnes cœnas. Transiere deinde rosaria, eoque luxuria processit, ut non esset gratia nisi e mero folio sutilis mox petitis ab India, aut ultra Indos. Lautissimum quippe habetur e nardi folio eas dari, aut veste Serica versicolori unguentis madidas. Hunc habet novissime exitum luxuria fœminarum.* Fœminarum luxuria sericæ vestes. Vide Salmas. p. 557. a.

Pactili coronæ] Plectilis meminit Plautus in Bacchidibus: 'Pro galea scaphium, pro insigni sit corolla plectilis.' πλεκτὸς Xenophani Colophonio apud Athenæum, κυλιστὸς Eubulo comico. Apud Græcos sponsæ, quæ ad virum ituræ erant, ex obviis floribus coronam sibi texebant, quam sub flammeo capiti imponerent. Probrosum enim fuisset emptam gestare. Alex. ab Alex. II. 5. *Dalec.*

Sutiles aliorum sacris invenimus] Leg. *Saliorum.* De horum institutione, ritu, saltationibus, carmine,

ancyliis, et conviviis sumptuosis abunde multa Alex. ab Alex. I. 26. Salius Arcas, Æneæ comes, Saliorum Marti Gradivo sacrorum saltationem instituit. Ab eo dicti Salii. Varro. In denariis Romanis Salius effingitur amictus veste longa, dextra manu caduceum tenens, sinistra clypeum, capite galea tecto prominenti, ad utramque aurem apice oblongo et acuto. Ursinus XXIII. *Idem.*

Rosaria] Coronas e solis rosis. *Idem.*

Mero folio] Merum folium dicit aroma Indicum, non autem floris rosæ folia. *Idem.*

In potu atque hilaritate] In epulis coronatos accubuisse ostendunt Aristophanes in Equitibus, Plautus in Pseudolo. Ovidius: 'Ebrius incinctis philyra conviva capillis Saltat et imprudens utitur arte mero.' Martialis: 'Pinguescat nimio madidus mihi crinis amomo, Lassenturque rosis tempora sutilibus.' Rhodiginus XXVII. 26. et 28. Huc spectat quæstio apud Plutarch. in Sympos. I. 3. An inter pocula coronis et sertis utendum sit. *Idem.*

Odorum vi surrepente fallaciter; scelerata Cleopatræ solertia] Scribendum puto *non fallaciter*, sed *fallacis et*: jungendaque ea verba inferioribus, ut in totum legatur sic: *Fallacis et sceleratæ Cleopatræ solertia. Namque in apparatu belli Actiaci;* ita enim in codice vetere habetur. *Pintian.*

Fertur pavore ejus lusisse] Sic quidem exemplar antiquum, sed placet magis legatur, *pavori ejus illusisse.* Idem.

En ego sum, inquit, illa chare Antoni] Non *chare* legit idem exemplar, sed *in arce:* lego, *Marce.* Idem.

De floribus extra supra dictos] Romana et Parmensis et reliquæ impressiones non *De floribus* habent, sed *De coronis.* At exemplar nostrum *De floribus* præfert; sicque omnino legendum. Cæterum verba illa mox paulo sequentia, *Flores persequutus est nemo*, emendanda erunt, scribendumque est vice versa, *Coronis persequutus est nemo.* Vocum igitur permutatio facta est; nam si legamus, *flores persequutus est nemo*, quid, obsecro, in libris, quos statim ante memorat, inscriptis Anthologicon, hoc est florilegiorum, tractabatur nisi flores? *Idem.*

De floribus extra supradictos] Annotant in Chiflet. esse *supradictis.* Vereor ne neglexerint observare ibidem abesse τὸ *extra.* Certe sic Vossianus: *de floribus supra dictis.* Audeg. *de coronis supradictis*; sed ita, ut super τῷ *coronis* habeat, vel *floribus.* Legendum autem: *De floribus supra dictos scripsit Theophrastus.* Gronov.

CAP. IV. *De rosa in coronis, et de generibus ejus, et ubi seratur.*

In rubo quoque proveniens] Cynosbato. *Dalec.*

Angusti] Late se non spargentis. *Idem.*

Granoso cortice] Veluti granis asperso et scabro. *Idem.*

In virides alabastros fastigato] Papillatos corymbos vocat Hieronymus. Dehiscentem in calathum fundi aiunt. Rhod. XXVII. 26. *Cohicum* et *conicum* Glossarii auctor vocat κάλυκα ῥόδου μεμυκότα. Vide Scalig. in Festum, voce Conivola. *Idem.*

Ac sese pandit, &c.] Lege: *ac sese pandit in calices, medio sui stantes amplexa luteos apices.* Salmas.

Homero teste] Iliados Ψ. ῥοδόεντι ἐλαίῳ. *Dalec.*

Mensarum etiam deliciis] Solebant Romani non solum mensas ad convivia structas, ut nunc fit, rosarum foliis contexere, sed etiam epularum ferculis ea inspergere, tuta et minime noxia voluptate. Quidam exponunt mensas citreas in summis deliciis habitas inungi rosarum succo, qui ob amarorem intactas et illæsas eas servaret a carie et tineis. Heliogabalus in recumbentes convivas per laquea-

ria, veluti per impluvium, rosas effundi jubebat. Quidam et pulvinos tricliniares ac cubitorios rosis farciebant. *Idem.*

Differunt etiam multitudine, &c.] Hæc ex Theophrast. Hist. VI. 6. *Idem.*

Scabritia corticis] Ejus quod infra rosam est asperitas. Theophrast. 'Corticem' vocat corticosum alabastrum, qui semen continet, ut paulo post sequitur. *Idem.*

Lychnis] Quidam inodoratam et pusillam rosam rubram indicari volunt, vere et autumno prodeuntem, quam vulgo vocamus *Damas rouge*. Alii lychnidem Dioscoridis coronariam herbam, flore violæ, purpurascente, a Plinio intempestive recenseri putant inter rosarum genera. Nostrates certe ob similitudinem, quam is flos habet cum rosa, lychnidem vocant, *Passerose*. Idem.

Contenta raris] Scribendum puto, *contenta ruderibus;* unde et statim subjungit, *Proprie ruderatum agrum amat:* legendum *ruderaceum*, non *ruderatum*, ex vetusto codice: et mox paulo *novissima*, non *novissime*, in eodem. *Pintian.*

Caule concisa inseruntur] Malleolis ex caule decisis. *Dalec.*

Et ocellis radicis] De Lilio id Theophrastus Hist. II. 2. *Idem.*

Translatione quoque] Optimus: *tralatione quoque, ut vites, optime ocissimeque provenit.* Idem Chiflet. et Andegav. flagitant. *Gronov.*

CAP. V. *De lilio, tria genera, et ratione ea inserendi.*

Candor ejus eximius] Lege: *Candor ejus eximius, foris striati et ab angustiis in latitudinem paulatim sese laxantis effigie calathi, &c.* Post: *Tertio generi cætera eadem, calix herbaceus:* posuit *herbaceum* pro eo quod in Dioscoride est, κροκῶδες. Lege ergo *helvaceus* pro *herbaceus:* idem mendum infra cap. 19. 'Narcissi duo genera in usum medici recipiunt: unum purpureo flore, alterum herbaceum.' Scribendum, 'helvaceum.' Color *helvaceus* et *helveus* est inter russum et album. Ita Festus: 'Hic plane est melinus et luteus color vel crocus.' *Salmas.* 102.

Tenuique filo et semine] Videtur scribendum *stamine*, non *semine;* ut ex sequentibus paulo infra patet. Item *pilo*, non *filo*, præfert idem exemplar. *Pintian.*

Nascens per frutecta] Ea est, quæ Iasione a Theophrasto, et ab auctore dicitur posthac XXII. 17. et 22. *Dalec.*

Ut hipposelinum] Theophrastus Causs. I. 4. lilio et hipposelino addit et alia quædam, quæ tamen non recenset nominatim. ὀπογενεῖς vocat has plantas auctor librorum de Plantis, qui Aristoteli adscribuntur, cujus vocis loco in exemplari depravato legitur *opigais*. Idem.

In Antiochia et Laodicea Syriæ] Optimus *Laudicea*. Et sic plurimum locutos 'Lautumiæ' apud Ciceronem, Livium, M. Senecam, 'Laudicœni' apud Plin. 'Laudice' et 'Laudamia' apud Justinum, multaque alia, demonstrant. Similiter lib. XXIII. procem. 'maxime circa Antiochiæ et Laudiciæ montes,' idem codex. *Gronov.*

In radice sunt] In caule nulla. *Dalec.*

Tertio generi cætera eadem] Lego, *alteri generi.* Nam tantum duo genera Narcissi sunt: alterum quod florem in medio purpureum habet, πορφυροειδές: alterum, quod croceum, κροκῶδες. Plinius legisse videtur ποῶδες. Idem quod in medio floris extat *calicem* vocat, nullius Græci auctoris exemplo. *Idem.*

Omnes serotini] Uterque Narcissus nobis floret Martio et Aprili. Theophr. lib. VI. cap. ult. alterum genus leirii per autumnum cum croco et silvestri et sativo floret. *Idem.*

Inventa est et in his ratio inserendi] Forte non *inserendi*, sed *inficiendi* legendum est, ut liquet ex his quæ insequuntur, præsertim ex ultimis

capitis verbis: 'Mirumque ita tingi aliquid ut nascatur infectum.' *Pint.*

Colliguntur namque scapi arescentes, liliaque suspenduntur in fumo] Scribo: *Colliguntur namque scapi arescentis lilii, qui suspenduntur in fumo;* tum ex scripto exemplari, tum etiam ex Græco auctore, de Re Rustica, quem alii Constantinum, alii Heronem appellant, Geoponicon lib. XI. qui hoc idem docet eisdem ferme verbis. *Idem.*

Nodulis] *Nodulos* vocat radiculas bulbis similes, quas, ut Cassius prodit, caules in fumo suspensi emittunt. *Dalec.*

Mirumque ita tingi aliquid, ut nascatur infectum] Optimus ablegat *τὸ ita;* neque hujus particulæ in oratione illa ullus usus est. *Gronov.*

CAP. VI. *De violis et de caltha, et de bacchare, combreto, asaro, et croco.*

Earum plura genera] Nicander in Georgicis duo tantum genera facit, *ὠχρὸν* et *χρυσεῖον*, *pallidum* et *luteum.* *Ἀλλὰ τὰ μὲν σπείροις, τὰ δὲ καὶ ὡραῖα φυτεύοις Ἄνθη ἰαονίηθε· γένη γε μὲν ἰάσι δισσά. Ὠχρὸν χρυσεῖόν τε φύειν εἰς ὦπα ἰδέσθαι Στεῦται. Ἰωνίαδες νύμφαι στέφος ἁγνὸν Ἴωνι Πισαίοις προθέσασαι ἐνὶ κλήροισιν ὄρεξαν· Ἤνυσε γὰρ χλούνην, μετὰ δ' ἐσσυμένος σκυλάκεσσιν Ἀλφειῷ καὶ λύθρον ἑῶν ἐπλύνατο γυίων Ἑσπέριος, νύμφαισιν Ἰαονίδεσσι νυχεύσων.* *Scaliger.*

Plantis omnes, ut olus, satæ] Luteas et albas semine nos serimus, purpureas planta. *Dalec.*

Ia] Μελάνια. Theophr. *Idem.*

Sed sativis maxima auctoritas, &c.] Lege: *E sativis maxima auctoritas luteis. genera Tusculana, et quæ marina appellatur, folio aliquanto latiore, sed minus odorato. In totum vero sine odore minutoque folio Calatina, munus autumni, cæteræ veris. Proxima ei caltha est et concolor. Amplitudine vincit et numero foliorum Marinam quinque non excedentem.* Viola 'Calatina' dicta a Calatia oppido Italiæ. Vide Salmas. p. 1160. b.

Sed sativis maxima] Lege cum Voss. *appellatæ ia, et ab his ianthina vestis. E sativis maxima auctoritas luteis. Genera autem, Tusculana, et quæ marina appellatur.* Simile mendum XX. 18. *Gronov.*

Genera iis Tusculana] Scriptum exemplar, *genera autem Tusculana;* et paulo post *Calatina,* non *Calathiana;* ut forte neutro modo scribendum sit; sed *caltiana,* permutatis literis, a similitudine caltæ, ut sequentia statim ostendunt: nisi quis deduci malit a calatho. *Pintian.*

Calathiana] Calathianam alii esse volunt thylacitidem, a Dodonæo pictam calathianæ titulo; alii ejusdem campanulam. At utraque cœrulea est, calathiana vero lutea, si calthæ concolor est; nam caltham luteam esse monstrant hi versus Virgilii et Columellæ, 'Mollia luteola pingit vaccinia caltha,' 'Pressaque flammeola rumpatur fiscina caltha.' Calathianam ego puto esse digitalem luteam, flore luteo, calatho simili; caltham vero nostram calendulam. Dioscoridi caltha chrysanthemum, sive buphthalmos dicitur. *Dalec.*

Proxima ei caltha est concolori amplitudine] Quid, quæso, amplitudo vel spatium ad colorem, aut color ad amplitudinem? Pro voce ultima notant *similitudine.* Sed alteram retinet egregius codex: quod autem præcedit, pro eo habet *conculcari.* Fortassis, *et cochleari amplitudine.* Sic XXI. 27. 'cochleari mensura.' XXIV. 1. de alyssi decocta: 'Ex ea et melle prodest magnifice ad tussim et orthnopnœan cochlearis mensura.' Ita enim ibi legendum ex Ms. Vulgo sine sensu: 'Ea et ex melle.' *Gronov.*

Quam scopam regiam appellant] Sideritim quidem esse puto, sed Achilleam, cujus folia odorem multum spirant, non insuavem, verum medicatum, auctore Dioscoride, ut pro 'latissimo folio' XXV. 5. legendum sit 'tenuissimo,' nisi latissimum folium intelligamus totius plantæ comam

latissime se spargentem; nam multis virgis multumque spatii occupantibus ea planta subrigitur. Coronis autem expetitur flos ex albo aureus. Quamobrem inter luteos flores hic a Plinio recensetur. *Idem.*

Unde quidam errore, &c.] Lege, *Unde quidam errore falso baccarida ea appellabant.* Unguenta ex baccaris radice fiebant apud Græcos antiquos, ut Aristophanes testis est. Inde quidam ex Græcis unguenta appellarunt *βακκάριδας*, errore falso. Mox sequitur, quod ita legend. *et procerius quam baccar, nexui tantum:* dicit combretum nexui tantum esse, id est, ad corollas necti: sic 'vestis amictui,' 'linteum extersui,' &c. Vide Salmas. pag. 1068. a, b.

Nec hæc sunt tantum] Primum verbum redundat ex vetusto codice. Et statim: *Sed eorum quoque error corrigendus est:* rursus redundat particula *sed*, ex eodem. *Pintian.*

Quoniam in coronis, &c.] *Quoniam coronas non ornet: σαίρειν, ornare, verrere, mundare: γῆ σαιρομένη* Plutarcho in Catone, *floribus ornatus ager; νεμομένη, pascuus; σπειρομένη, sationalis,* vel *seminalis, arvum; ῥαινομένη, riguus.* Dalec.

Crocum silvestre optimum] Non quidem sponte nascens, agreste, inurbanum, sed exoticum aliunde invectum; Italicum enim fructuosum et quæstuosum non est. *Idem.*

Scrupula usque singula, &c.] Areæ singulæ vigesima quarta parte minus fructus reddunt quam impensæ factum est. Scrupulum vigesima quarta unciæ pars est. Quod si ad drachmam id exigas, cujus scrupulum tertia pars est, sensus est: tertia parte minus fructus percipi, quam impensa constiterit. *Idem.*

Ad scripula usque singula areis decoquentibus] Hoc quid sit, palam se fatetur nescire ὁ πάνυ: inquinatissima esse tantum scire; neque ignorare quomodo explicent: legendum autem omnino, *ad scripula usque singula arcis decoquens;* aut, *ad scripula usque in singulos denarios decoquens,* ad Solin. p. 106. Hæc posterior tamen conjectura et explicatio Dalecampii eodem redeunt; nempe tertia parte minus fructuum percipi, quam impensa constiterit; pro tribus, quæ impensa sunt, scripula tantum reddi bina. Hæc multis confutare possem; sed quæramus sensum vulgatæ, quam integram servant optimæ membranæ. Primo *areæ* quid habent molesti? An non ipse restituit XIX. 8. et vere opinor: 'Carduos apud Carthaginem magnam, Cordubamque præcipue, sestertium sena millia e parvis reddere areis?' An non Columella lib. x. 'circum areolas et sepem ducitur horti?' Idem XI. 3. 'Circa Idus Januarias humus refossa in areas dividitur: quæ tamen sic informandæ sunt, ut facile runcantium manus ad dimidiam partem latitudinis earum perveniant: ne qui persequuntur herbas, semina proculcare cogantur; sed potius per semitas ingrediantur, et alterna vice dimidias areas eruncent.' Jam cur non juxta eleganter *areolæ*, quæ male respondent, neque reddunt, quod acceperunt, 'decoquere' dicuntur, atque ipsum crocum? Multis hoc illustrare possem, si ratio scribendi pateretur. 'Decoquere' autem 'ad scripulum,' cum Latine loquimur, non est eo usque, ut scripulum consumatur, sed ut scripulum tantummodo supersit: quemadmodum quod medici jubent 'decoqui ad tertias,' in eo duæ tertiæ consumuntur, una manet; non una consumitur, et duæ restant. Super omnia, qui quodve 'decoquere ad scripulum' dicitur, in eis 'scripulum' non consideratur pro tertia parte denarii, (qui Dalecampii error est,) sed pro quarta et vicesima parte unciæ, assis ducentesima octogesima octava. As est 'area,' vel totum quod seritur in area. Ea area 'decoquit ad singula scripula,' id est,

ad quartam et vicesimam partem unciæ. Hæc Latine, si mens ea Plinio fuit, melius dici non possunt, nec planius. Quod si cui nimium videtur, et 'scripulum' potius pro tertia parte denarii vel drachmæ accipiendum, legerem mitius tractatis verbis et sensu meliore: *ad singula usque scripula denariis decoquentibus.* Quod esset de pondere denarii sato tantum redire scripulum, sive partem tertiam. *Gronov.*

Sativum latius, majusque et nitidius, &c.] Lege: *Sativum latius majusque et nitidius, sed multo lenius; denegans ubique, nec fœcundum, etiam Cyrenis ubi semper flores laudatissimi.* Denegat creditum malus debitor et decoctor: sic crocum non tantum in Italia decoquere areis ejus a quo seritur, sed ubique denegare dicit, etiam Cyrenis, ubi flores laudatissimi. Et paulo infra lege: *probatio sinceri, si imposita manu crepitet, veluti fragile: humidum enim quod evenit adulteratione sidit. Altera probatio, si manu imposita, et relata ad ora leniter faciem oculosque mordeat. Est per se genus sativi blandissimum vulgo, cum sit mediocre: dialeucon vocant. Cum sit mediocre*, id est, cum de optimis non sit. *Salmas.* 107.

Prima nobilitas Cilicio, &c.] Lege: *Prima nobilitas Cilicio, et ibi in Coryco monte: dein Lyciæ Olympo: mox, &c.* Et paulo post scribe: *Crocum silvestre optimum, serere in Italia minime expedit, ad scripula usque singula arcis decoquens.* Seges comparatur debitori, qui si bonum nomen est, cum fœnore reddit quod accepit, si minus creditori suo decoquit. Ita et croci seges arcis decoquere dicitur eleganter, quæ impensam domini frustratur. Dicit porro, *ad scripula usque singula;* nimis laxe hoc concipi videtur; lege, *ad scripula usque in singul. X.* in singulos denarios usque ad scripula decoquit: nihil verius. Vide Salmas. p. 106. et 107.

Aliqui Phlegræo secundum locum dedere] Vocem *Phlegræo* agnoscit in Plinio Hermolaus in Corollario Dioscoridis. In archetypo tamen nostro non *Phlegræo* legitur, sed *Heræo.* Legendum puto *Ægæo,* ab Ægis Ætoliæ urbe, ex Dioscoride libro primo, qui primam bonitatem tribuit croco Corycio; secundam Lycio; tertiam ei quod est ex Ægis urbe Ætoliæ. Quare in Plinio malim legere, *tertium locum dedere,* quam *secundum.* Hermolaum autem profiteor me demirari, quin in Dioscoridis tralatione, 'ab Ægybus urbe Ætoliæ' scribat, cum *y* in secunda et tertia inflexione, non 'ab Ægis,' ut rectius convertit Marcellus: præsertim cum constet ex Stephano et aliis Ægas primi ordinis Ætoliæ esse urbem: Ægys autem tertii, non Ætoliæ, sed Laconiæ. *Pintian. Aliqui Phlegræo*] Phlegra oppidum Macedoniæ maritimum. Phlegræus ager Campanus, sive Laboriensis, Puteolis vicinus, fertilissimus panici, farris, rosarum. Ex iis duobus locis, vel alterutro fortassis, crocus nobilis et excellens fuit. *Dalec.*

Si imposita manu crepat] Hoc mediæ ætatis indicium est. *Idem.*

Veluti fragile] Nam fragile Dioscorides improbat. *Idem.*

Medio candidum] Dioscoridi Corycium, quod optimum est: in oblongo calice paululum candidi monstrat. *Id.*

Transferri in locum subactum] Idem fit et passim in Gallia. *Idem.*

Tritum ad theatra replenda] Seneca Epistola XCI. 'Hodie utrum tandem sapientiorem putas, qui invenit quemadmodum in immensam altitudinem crocum latentibus fistulis exprimat,' &c. Martialis: 'Et Cilices nimbis qui maduere suis;' nempe Cilicio croco. Spartianus in Hadriano: 'In honorem Trajani balsama et crocum per gradus theatri fluere jussit.' Brod. v. 6. Theophr. de Odoribus: 'Ἀλλὰ συμβαίνει τῷ ὄντι καθάπερ ἥδυσμα γίνεσθαι τῷ πώματι τὴν ὀσμὴν, τῷ μέν γε γλυκεῖ καὶ μάλιστα δεομένῳ διὰ τὸ μηδὲν

ἔχειν. Seneca Quæst. Natur. II. 9. id 'sparsionem' vocat. Poëta: 'Pulpita solennes non oluere crocos.' *Id.*

Gaudet calcari et atteri] Nam foliis attritu et calcatu corruptis, et necatis, totum alimentum in radicem absumitur, quæ anno sequenti plenior flores plures et meliores edit: adde et quod radix, alimento turgida, quod in folia exhaustum non est, diutius vivit, et tardius flaccescit. Aliter tamen rusticis videtur, qui studiosissime tum pecus arcent, tum homines a locis croco consitis. Vide Victorium XIV. 8. *Idem.*

Ac fontes lætissimum] Plinius in Theophrasto legit, ἐν τοῖς κρουνοῖς, non, ut legimus, ἐν τοῖς κροτητοῖς. Legit quoque: καταπριβομένης πάτῳ (non κάτω) τῆς ῥίζης. *Turneb.*

Trojanis temporibus, &c.] Priora istius capitis pertinent ad præcedens caput, usque ad *Omnium.* Salmas. pagina 108.

CAP. VII. *De floribus antiquis et de odoramentorum diversitate, saliunca, et polio.*

Quicquid ad meridianas horas diei vergit] Acad. et m. p. Gudianus cum Menap. *die.* Vossianus optimus cum Andeg. *dies.* Ita tuto lege: et notavit olim e suo codice Gelenius; sed spreverunt. *Quicquid dies vergit,* est dictum, ut apud Livium notavimus: 'Quicquid progrediebantur, Quicquid longius proferrent arma.' Plinius ipse XVIII. 17. de medica: 'Quicquid in caule adsurgit, folia contrahuntur.' Quod etiam in superioribus editionibus vexarunt. *Gronov.*

Quia nebulosus et roscidus, &c.] Non consentit hæc ratio cum eo quod scripsit v. 9. Nilum unum omnium nullas auras expirare, quod et Lipsius animadvertit Variarum lib. II. Plinium excusare conatus, sed æquiore animo, quam justa causa. Locus hic e Theophrasto petitus est de Caus. VI. 27. cujus verba hæc sunt: ἐν Αἰγύπτῳ γὰρ χείριστα τὰ ἄνθη, καὶ τὰ στεφανώμαθ' ὡς εἰπεῖν, ὅτι ὁ ἀὴρ ὀμιχλώδης, καὶ δροσοβόλος. *Nam in Ægypto deterrimi flores, et, ut summatim dicam, coronamenta, quoniam aër caliginosus est, multumque roris affundit, &c.* nulla facta Nili mentione, quibus reddendis verbis negligens profecto ac incuriosus Plinius fuit. Ad hoc pertinere videtur quod Aphrodisæus Probl. 1. quærit, Cur in Ægypto æstuosissima regione ψυχρὸς οἶνος γεννᾶται. *Dalec.*

In lilio] Lilio et leirio. Theophr. Causs. VI. 21. *Idem.*

Abrotonum, &c.] Hunc locum e Theophr. Causs. VI. 22. Plinius integrum non vertit, sed truncum ac mutilum, ut ex collatione judicare licet. *Idem.*

Flores triti omnes amariores quam intacti] Lego ex vetusto codice, *Flores omnes triti;* et puto scribendum *acriores,* non *amariores;* de odore enim hic agitur et odoris acrimonia, non de sapore. *Pintian.*

Quin et arborem totam, &c.] Contra Theophrasti judicium, a quo hæc omnia sumpta sunt, hæc Plinius scribit. Locus est Causs. VI. 28. 'Odores autem,' inquit, 'ab invicem nullus fructus, neque pars ulla arboris excipit: ita ut manifestum id sit. Interdum tamen juxta odoratas plantas acria seruntur, ut cæpa et allium juxta coronarias,' &c. *Dalec.*

Quod dictum est] Lib. VIII. c. 10. Plinio noti non erant cercopitheci odorati, qui muscum olent. Idem Alexandri non meminerat, cujus corpus odorem suavem expirabat. *Idem.*

Drilonis et Naronæ] Legendum *Naronis,* non *Naronæ,* ut ostendit Nicandri versus ab Hermolao citatus, et ostendunt omnes geographi, aut, si magis placet, *Narone,* auferendi casu. *Pintian.*

Raphanitis a similitudine] Ea fortassis est, quam Aëtius in emplastro venenatorum astraglitim nuncupat,

et cujus sub eodem nomine Galenus meminit *κατὰ τόπους*, lib. I. in remediis, quæ faciunt ad calvescentes præter ætatem. Astragalitim vero nuncupant, quod astragali radix velut raphanus grandis sit, et teres. *Dalec.*

Floret diversi coloris specie] Vossianus, ut Pintiani codex, *Floret versicoloris.* Lege, *Floret versicolori specie.* Gronov.

Et fossuri tribus ante mensibus, &c.] Idem fere Theophrastus de panace Asclepio, Hist. IX. 9. *Dalec.*

Natura est fervens] Theophrastus lib. *περὶ ὀσμῶν· θερμὴ δὲ καὶ στυπτικὴ ἡ ἶρις· καθ' ὑπερβολὴν δὲ πικρὰ νέα οὖσα, καὶ τὸν χρῶτα τῶν ἐργαζομένων αὐτὴν ἀφελκοῖ.* *Idem.*

Jampridem enim et seritur. Nunc e Pamphylia] Legendum forte commutatis verbis, *Jampridem enim et nunc fertur e Pamphylia.* Pintian.

Seritur] In Elide, Leucade, et aliis locis, ubi paratur unguentum Irinum, ut ex Illyrico tantum silvestris petenda non sit. *Dalec.*

Nunc e Pamphylia: sed Cilicium maxime laudatur] Rectius Ms. primicerius: *nunc et Pamphylia.* Dixerat: *optimum antea irinum Leucade et Elide ferebatur.* Significat nunc ne inde quidem desiisse, sed etiam e Pamphylia apportari. Omisit autem præpositionem, ut et ad *Elide.* Deinde idem liber, *sed Cilicum cum maxime laudatur.* Præclare. Pintianus tentabat: *Jampridem enim et nunc fertur e Pamphylia,* commutatis verbis. Nimirum mirabatur ad illud, *e Pamphylia,* subaudiri *fertur,* cum intercessisset, *seritur.* Sed quod est de satione, accipiendum per parenthesin interpositum, hoc modo: *Optimum antea irinum Leucade et Elide ferebatur: (jampridem enim et seritur) nunc et Pamphylia, &c.* Gronov.

Atque Septentrionale, &c.] Legend. *Atque e septentrionalibus saliunca folio quidem subbrevi, et quod necti non possit radici numerosæ coheret, herba, &c. Alpiumque aprica, urbium Eporedia.* Vide Salmas. p. 1066. b.

Ut metallum esse cœperit] In vectigali et reditu publico censeri non aliter, quam metalli fodina. *Dalec.*

Hesiodi laudibus] Vide posthac c. 20. Theophr. Hist. IX. 21. *Idem.*

Folia ejus mane candida] Hoc Dioscor. de tripolii flore prodidit, cum quo Plinius magno errore polium confundit. *Idem.*

Nunquam palmo altiora] Frutex dodrantalis. Diosc. *Idem.*

CAP. VIII. *De vestium æmulatione cum floribus, et amaranto, et chrysocome, sive chrysiti.*

In quibus unguento vicisse, &c.] Lege: *In quibus unguento vicisse naturam gaudens luxuria vestibus quoque provocavit eos flores qui colore commendantur. Hos animadverto tres esse principales; in cocco qui a rosis micat, et gratius nihil: suspectu trahitur et in purpuras Tyrias dibaphasque ac Laconicas. Amethystum qui in viola: et ipse in purpureum, quemque ianthinum appellavimus; genera enim tractamus in species multas sese spargentia. Tertius est qui proprie conchylii intelligitur, multis modis: unus in heliotropio, et in aliquo ex his plerumque saturatior: alius in malva ad purpuram inclinans: alius in viola serotina, conchyliorum vegetissimus.* Omnium colorum micantissimus coccineus, qualis in nigrante rosa conspicitur; is etiam in purpuris Tyriis ac dibaphis micabat, sed tum cum suspicerentur tantum, et c. 38. ejusdem libri: 'Nigricans aspectu, idemque suspectu refulgens.' Fulgorem igitur illum nitoremque cocci pariter et rosæ, non habebat purpura, nisi in sublimi posita spectaretur, ita ut suspicienda esset: et hoc est, quod hoc loco dicit, coccineum colorem, qui in rosis micat, suspectu etiam trahi in Tyrias purpuras et dibaphas. *Salmas.* in Tertull. Pall. p. 186. 187. 188.

Hos animadverto, &c.] Lege: *Hos animadverto tres esse principales: ut rubentem in cocco, quia rosis, nigrante gratia: hic trahitur suspectu et in Tyrias dibaphasque, ac Laconicas.* Ita eum locum constituo, libri melioris auctoritate. Tyria ergo purpura suspectu ruborem nitoremque præferebat cocci, cocco porro tincta, rursus Tyrio tingebant, ut fieret hysginum. *Salmas.* p. 273. b.

Unum in cocco, qui in rosis micat. Gratius nihil traditur aspectu et in purpuras Tyrias, dibaphas] Locus est vitiatissimus et insanabile cacoëthes. Vetus codex sic legit: *quia rosis migrante gratia nihil trahitur suspectu.* Scribi posset minus fortasse male: *qui rursus migrante gratia trahitur in species. In purpuras, &c.* Pintian.

Unum in cocco qui in rosis micat] Misere affectus locus. Acad. *unum in cocco quia rosis micat grativis gratius nihil traditur aspectu qui et in purpuras tyrias diphasque aut laconicas: alium ametiston quod viola.* Eodem fere modo Menapius. Gud. *unum in cocco quia rosis micat gratius nihil traditur aspectus et in purpuras tyrias diphasque aut laconicas: alium ametiston quod viola.* Vossianus Andegav. *unum in cocco quia rosis micante gratia nihil traditur aspectu, &c. aut Laconicas, alium ametistom quod viola.* Sed his codicibus solis nihil commiserim: nec sunt ex illis, qui possunt ope sua censerier. Fideliores ut Pintiani: *quia rosis migrante gratia nihil trahitur suspectu.* Vossianus hoc amplius: *principales ut rubentem in cocco quia rosis migrante gratia nihil trahit suspectu et in purpuras tyrias dibaphasque ac laconicas: amethistum quæ viola et ipse in purpura eum quemque yacinthinum appellavimus.* Hæc tutior et vera conjecturis semita. Tentabam autem: *Hos animadverto tres esse principales: ut, rubentem in cocco, qui rosis nigrante gratia* (vel, *micante nigritia*) *nihil cedit, suspectus et in purpura Tyria dibaphaque ac Laconica* (sive mavis *purpuris Tyriis dibaphisque ac Laconicis*) *amethystum, qui violæ, et ipse in purpura, eaque quam ianthinum appellavimus; (genera enim tractamus in species multas sese spargentia;) tertius est, qui proprie conchylii. intelligitur multis modis.* Illud *rubentem* confirmatur XXXIII. 1. 'uvas rubentes cocci modo.' Τὸ 'micante nigritia,' vel 'nigrante gratia,' IX. 36. 'Nigrantis rosæ colore sublucens.' Et c. 38. 'Rubens color nigrante deterior.' Ibidem: 'Nimiæque ejus nigritiæ dat austeritatem illam nitoremque, qui quæritur, cocci.' Item: 'Laus ei summa in colore sanguinis concreti, nigricans aspectu, idemque suspectu refulgens.' Ne quid dissimulem, *trahit* codex optimus literis, sed virgula superposita significat τὸ VR adjiciendum: sed *nihil cedit* reposcit præcedens verbum *provocavit. Suspectus* autem, non quasi non et aspectu placeat, sed quia suspectu magis intelligitur. Jam probavimus. Sed et XXXVII. 10. 'Quando præcellens debet esse in suspectu velut ex carbunculo refulgens quidam in purpura leviter roseus nitor.' Seneca Nat. Quæst. I. 5. 'Sunt etiam quidam colores, qui ex intervallo vim suam ostendunt. Purpura Tyria, quo melior saturiorque est, eo oportet altius teneas, ut fulgorem suum ostendat.' Cum dicit: 'eaque quam ianthinam appellavimus,' subaudio 'veste,' ex c. 6. 'ab his ianthina vestis;' nam *ianthinum* pro *hyacinthium* Merula et Hermolaus viderunt. Sed fortasse meliora nosces ex Pintiano et Salmasio ad Tertulliani Pallium p. 137. in Solinum p. 273. Octaviique Ferrarii insigni opere de Re Vestiaria par. I. II. 7. *Gronov.*

In viola serotina, &c.] Leucoio purpureo, quod admodum sero florere perseverat. *Dalec.*

Vegetissimus] Id est, vividissimus ac nitidissimus, 'color' subaudi, qui ex conchyliis exprimi ac elici potest. *Idem.*

Flammeis] Flammeum Verrius nuptæ amiculum vocat quo caput tegebat, non a flammæ colore flammeum, sed quia Flaminica, cui divortium facere non licebat, eo assidue uteretur. Eodem modo tegebatur et nupta, ut perpetuo cum viro maneret. Nec hoc tantum, verum etiam in soccis luteo colore utebantur novæ nuptæ, quod his verbis demonstrat Seneca : 'Crura distincto religavit auro, Luteo plantas cohibente socco.' Fascias autem priore versu crurales significat, auro intertextas, quibus tibias et semina obligabant. Magius III. 3. Vide Alex. ab Alexand. c. 2. Reticulis etiam luteis usas fuisse virgines pridie nuptiarum adnotatum est, XXVIII. 9. Tibullus : 'Flavaque conjugio vincula portet amor.' Turn. Advers. XXIX. 32. *Idem.*

Principatum dedit] Nobilioribus aliis, ut purpureo, ianthino, cœruleo. *Idem.*

Summa ejus natura, &c.] Lege : *Summa naturæ ejus in nomine est: appellatio quoniam non marcescat.* Ita dixit, *summa naturæ*, ut 'summa voti :' at eo loco *in nomine est* idem significat, quod 'in fama est.' Et postea scribe *helichrysi.* Sed falsum est eum florem non fuisse in usu Alexandri ætate, quia proximi ab ejus morte auctores de eo siluere. Vide Salmas. 966. b.

Summa ejus natura in nomine est] *Summa natura ejus* Acad. Gud. Vossiani. Salmasius scribi jubet : *Summa naturæ ejus*, ut 'summa voti,' 'summa curæ,' ad Solin. pag. 966. Perperam, ut puto ; nam eodem sensu et elegantius dicitur *summa natura*, ut 'summa respublica.' Vide ad Livium XXVI. 10. *Gronov.*

In nomine et cyani colos] Legend. *In nomine et Cyani colos: item helichryso : omnes, &c.* Salmas. p. 132. b.

Petilio] Petilium dictum quidam volunt a Petilia oppido Magnæ Græciæ, cujus mentio fit III. 10. *Dalec.*

Luteum semen includente] *Includentia*, non *includente*, vetus exemplar præfert : ut referat semina. *Pintian.*

Pastillicantibus] Pastilli rotundam figuram effingentibus. *Dalec.*

CAP. IX. *De honore coronarum, et cyclamino, et meliloto, et trifolio, tria genera ejus.*

Cappadocia vocantur] Alba vocat Columel. IX. 4. distinguitque a rutilis. *Idem.*

Colossinus] Colossinum Plinius vocat, non quidem vastum et inusitatæ magnitudinis, ut Beroaldus exposuit, sed purpureum, a Colossis urbe Troadis, ubi pigmentum tale parabatur. Philander in Vitruv. lib. III. cap. ult. *Idem.*

Folia in coronamentis] Legend. *Folio in coronamentis smilaces et hederæ obtinent principatum, de quibus in fruticum loco abunde diximus.* Vide Salmas. p. 1041. b.

Smilacis] Coronas e smilace infaustas esse, vide XVI. 35. *Dalec.*

Ergo in coronamenta] Hæc Theophrast. ut suffruticum genera, τῶν φρυγανικῶν, recenset, non ut plantas ad coronamenta expetitas. Hist. VI. 1. *Idem.* *Ergo in coronamenta, &c.*] Scribe : *Ergo in coronamenta folio venere melophrum : smerca, origanum, cneorum quod casiam Hyginus vocat ; et quod cunilaginem, conyza ; melissophylum, quod apiastrum ; meliloton quod nos sertulam Campanum vocamus.* Salmas. p. 101. b.

Melothron] Vitis alba XXIII. 1. mihi potius glycypicron Dodonæi. *Dalec.*

Spireon] Σπειραία frutex lentus et vitilis, ut in spiras torqueri possit, Matthioli viburnum. *Idem.*

Cneoron] Cneorum album Anguillaræ lavendula nostra utraque, mas et fœmina : cneorum nigrum libanotis coronaria, sive rosmarinus : cujus nusquam sub alio nomine Theophrastus meminit. *Idem.*

Tria ejus genera. Minyanthes vocant Græci, ac usphultion, &c. Alterum acuto, oxytriphyllon, &c.] Perpe-

ram; nam idem genus quod ὀξύφυλλον vel ὀξυτρίφυλλον ab acutis foliis appellatur, μινυανθὲς etiam dicitur a flore; ἀσφάλτιον ab odore; κνήκιον a seminis figura. *Salmas.* 243.

Majore folio] Columella vi. 17. Simonianum trifolium vocat, inveniri-que tradit in confragosis locis efficacissimum, odoris gravis, neque absimilis bitumini, et idcirco a Græcis asphaltion vocari, a Romanis propter figuram acutam trifolium: quoniam longis et hirsutis foliis viret, ac caulem robustiorem facit quam pratense. *Dalec.*

Acuto] Imo potius, ut volunt, acido. *Idem.*

Ut marathro, hippomarathro] Vossiani duo Gudianusque *maratho, hippomaratho;* ut et alibi. Utroque autem modo et Græcis scribitur. *Gronov.*

Utuntur e ferulis, &c.] Ita lege: *Utuntur et corymbis hederæ, flore purpureo, et in alio genere earum silvestribus rosis simili: sed in his quoque color tantum delectat, odor autem abest.* Vide Salmas. p. 364. a.

Silvestribus rosis similis] De cisto id accipiendum. Cisson cum cisto hic Plinius confundit, ut et in aliis quibusdam locis; itaque sic castigandus hic locus ex Theophrasto et Dioscoride: *Utuntur et ferulis, et ferulagine, et cisti flore purpureo. Nam et est in alio genere candicans. Utrique tamen earum silvestribus rosis similis.* Dalec.

Cap. x. *De origano, et thymo, et melle Attico, et conyza, et Jovis flore, et helenio, et abrotono, et leucanthemo.*

Alterius enim nullum semen] Hoc ex Theophrasto Hist. vi. 2. Dioscoridi tria genera origani, Heracleoticum, onites silvestre, atque adeo tragoriganum. Fructuosa omnia sunt. *Idem.*

Totidem et thymi] Hoc ex Theophrasto loco supra citato. Album tantum Dioscorides agnoscit et describit. Philochorus thymi lignum proprie νηφάλιον vocari tradit, eoque veteres primum usos in sacris, quæ accenso igne fiebant, ut ἀπὸ τῆς θυμιάσεως καὶ τῆς θυῆς appellatum sit. Rhod. xxiii. 3. *Idem.*

Non potest deprehendi] *Flore ipso integitur,* ἐν τῷ ἄνθει ἀναμέμικται. Theophr. *Idem.*

Ergo translatum est, &c.] Qui tamen asportare ex Attica cupiunt, quærunt et inveniunt. *Idem.*

Et vix flore, uti docemus, satum] Corruptissima verba. Quid si legas, *sed vix floruit decies satum;* vel, *decimo satum;* vel, *decimo satu.* Pintian.

Thymis] Nigris, sed non albis: serpyllo zygi Dioscorid. vulgo *Serpoullet* et *Farigoule.* Rubra vocat Arist. Hist. ix. 49. *Dalec.*

In coronamentis] Theophrastus in coronas expeti nusquam ait. *Idem.*

Libanotis] Falsum id, nec a veteribus proditum. *Idem.*

Et tantum folio] Theophrastus scribit simpliciter, has esse coronarias, non autem solo folio coronare, Hist. vi. 1. *Idem.*

Jovis flos] Dios anthos et hemerocalles flore tantum coronant, reliqua foliis. Delenda itaque illa, *Jovis flos.* Idem.

Rosæ modo] Ut rosa, viola, ἰωνιά, ῥοδωνιά. Aliter hæc Plinius recitat, quam leguntur apud Theophrastum. *Idem.*

Colore tantum, &c.] Nicander in Georgicis: Ἠ γὰρ καὶ λεπταὶ πτερίδες, καὶ παιδὸς ἔρωτες, Λευκοῖα τ' ἀμενηνὰ, καὶ ἐν κρόκος εἴαρι μύων, Κρῖνον, κύπειρός τε, σισύμβριον, ὅσσα τε χ' οἶα Ἄσπορ' ἰαμναίοισι τόποις ἀνετρέψατο λειμὼν Κάλλεα, βούφθαλμόν τε, καὶ εὐειδὲς Διὸς ἄνθος. Sic fere Petronius: 'Emicuere rosæ, violæque et molle Cyperum, Albaque de viridi riserunt lilia prato.' *Idem.*

Helenium] Ægyptium Dioscoridis. *Idem.*

Dodrantalibus ramulis] Cubitalibus ramulis, serpylli modo humi jacenti-

bus, foliis lenticulæ circa ramos, longioribus, crebris. Dioscor. *Idem.*

Abrotonum odore jucunde gravi] Videtur legendum *acri*, non *gravi*, ex Theophrasto de Causis Plant. vi. 22. et Plinio supra hoc ipso libro capite 7. Admonuitque nos in hac re priusquam in Plinium quippiam scribere aggrederemur, Oroscius noster, insignis philosophus ac medicus, Latineque ac Græce egregie doctus. Sed potest tolerari *gravi*, ex Dioscoride libro tertio, capite de abrotono. 'Nascitur,' inquit, 'æstate odoratum cum gravitate aliqua.' Ergo cum dicit Plinius abrotonum acrem habere odorem, Theophrastum secutus est; cum gravem, Dioscoridi consentit. *Pintian.*

Abrotonum odore jucunde gravi floret æstate] Recte Gelenius, *jucunde gravi*; sed τὸ *æstate* defit in castioribus membranis, ortum ex *est autem*, quod video in Voss. duobus, Academico, et Gudiano; et adjecit aliquis expleturus in sequenti commatio, quod Plinius voluerat intelligi. Sufficit vero paullo post dici de abrotono et adonio junctim: 'Utrumque floret æstate.' *Gronov.*

Vacuum sponte provenit] Lego, *Vacuis sponte provenit*, id est, incultis neglectisque locis, quo loquendi modo prædia vacua scripsit ac dixit Cicero. *Dalec.*

Cacumine suo se propagat] Quoniam summis flos surculis exit, quo pereunte semen succedit, et vertice plantæ delapsum, terraque exceptum, plantam suam propagat. *Idem.*

Seritur autem semine melius] Abrotonum radice, vel *avulso* surculo, παρασπάδως, potius quam semine germinat. Semine vero difficulter exit. Surculi autem in testis et fictilibus panguntur, quemadmodum conserunt Adonidis hortos. Seritur æstate; est enim admodum alsiosum, atque morbis obnoxium, etiam ubi sol multum lucet; sed ubi convaluerit, creveritque, magnum ac robustum arborescit rutæ modo, &c. Theophr. Hist. vi. 7. *Idem. Seritur autem semine melius quam radice aut surculo*] Ex Theophrasto hoc ad verbum libro sexto, capite ultimo: et tamen vult hæc verba depravare Ruellius. Sed videtur Theodori tralatio decepisse hominem, quæ diversa abit a Græca lectione quam sequitur Hermolaus in Corollario cum Plinio. Itaque nihil hac in parte dicit Ruellius. *Pintian.*

Ritu vitis fruticant] Scribendum, *rutæ vice fruticant*, ex antiquo exemplari, confirmante eam lectionem Theophrasto libro et capite proxime citatis, his verbis: 'Sed cum convaluerit creveritque, magnum, robustum atque arboraceum constat, quemadmodum ruta, nisi quod lignosius et siccius et squallidius est.' Viderunt hoc ante me alii; sed primus omnium Hermolaus in secunda editione. *Idem.*

Leucanthemum est] Anthemis alba. Dioscor. *Dalec.*

Foliosum] Lego *folioso*, id est, foliolis per ambitum extrinsecus multis, orbiculatim cingentibus, quod in floris medio luteum est. Hæc Dioscorides magnitudine cum rutæ foliis comparat. *Idem.*

Cap. xi. *De amaraco vel sampsucho, et nyctegreto, et meliloto, et viola alba, et codiamino, et de silvestribus bulbis et heliochryso, et lychni, et de herbis citra mare.*

Appellavere] Apud Athenæum Chæremon Persicum vocat his verbis: Πέρσης δὲ θαλερὸς ἐκτραφεὶς ἀμάρακος Λειμῶσι μαλθακοῖσι τεῖνεν αὐχένας. *Id.*

Et odore melius. Copiosum, &c.] *Mollius* in antiquo codice, non *melius.* Astruitur ea lectio Theophrasti auctoritate libro sexto, capite ultimo. 'Et jucundi,' inquit, 'odoris semen est, et quidem mollioris odoris.' *Pintian.*

Nyctegretum inter pauca miratus est Democritus coloris ignei] Omnes *Nyc-*

tegreton. Dein Mss. quatuor *coloris hygini folio spineo* aut *higini:* cui maxime fidimus: *coloris hisgini folio hispinæ.* Scribe: *Nyctegreton inter pauca miratus est Democritus, coloris hysgini, folio spinæ.* Hesychius: Ὑσγινὸν, βάμμα τι. Noster IX. 42. 'Quin et terrena miscere, coccoque tinctum Tyrio tingere, ut fieret hysginum.' XXI. 26. 'Hyacinthum in Gallia maxime provenit: hoc ibi pro cocco hysginum tingunt.' Sic Hermo. Barbarus pro eo quod in vett. *hoc ibi loco:* unde nonnulli postea *locorum*, quod et Salmasius ad Solin. p. 272. sequitur. Censeo scribas: 'hoc ibi fuco hysginum tingunt.' XXXV. 6. 'Causa est, quod hysgino maxime inficitur.' Athenæus lib. VI. δύο δ' ὑπὸ τοῖς ποσὶν ὑσγινοβαφῆ. *Hysgini* sagax quoque Pintianus deprehendit. *Gronov.*

Coloris ignei] *Coloris hiis gigni,* in eodem; scribendum puto, *coloris hysgini,* de quo Plinius XXXV. 6. *Pintian.*

Ab aliis nyctilopa] Melius in eodem, *nyctalopa:* et confestim verbum *tamen* redundat. *Idem.*

Viola alba] Leucoion, Theophr. nempe bulbosum. *Dalec.*

Postea quæ appellatur purpurea] Lege: *Postea quæ appellatur Ion, et purpurea, proxime flammeum quod vocatur, silvestre duntaxat.* Vide Salmas. p. 1361. b. 1362. a.

Codiaminon bis anno] *Cyclaminos,* non *Codiaminon,* in vetusto exemplari; sed non placet lectio. Theophrastus lib. VI. capite ultimo, cum narcisso, lirio, et aliis herbis quæ hic referuntur a Plinio, *codion bulbi* reddit. Theodorus *bulbi florem* vertit. Proinde non absurde hic *conion* legi posset, non *codiaminon.* Et verba illa quæ paulo post sequuntur, *Est autem hic silvestris bulbi flos,* alieno ibi loco posita, hic debent subjici, neque enim anemonæ ulla ratione congruere possunt. *Pintian.*

Seriores supradictis aliquando narcissus et lilium trans maria: in Italia, &c.] Scribo: *Seriores supradictis aliquando narcissus lirium. Transmarina in Italia, &c.* ex eodem, astipulante etiam Theophrasto loco citato: utique quod attinet ad lirium, illud nolui præterire: narcissum et lirium idem esse; sed ab aliis hoc, ab aliis illo nomine appellari, auctore eodem Th. VI. 6. *Idem.*

Nam in Græcia tardius, &c.] Omnino sic lege: *Nam in Græcia tardius etiam anemone, quæ leimonia vocatur, alia quam quæ dicetur in medicinis. Post ea viola, quæ appellatur purpurea. Sequitur œnanthe, melanion, ex silvestribus elichrysos: deinde alterum genus anemones. Post hanc gladiolus, &c.* Dalec.

Deinde alterum, &c.] Inepte Plinius *βολβοῦ κώδιον anemonem* esse interpretatur. Ineptius idem inter flores vernos recenset duas anemonas, cum unicam tantum Theophrastus referat, quam λειμωνίαν cognominavit. Ea porro est pulsatilla nostra. Cætera quidem anemonarum genera æstatis principio florent. *Idem.*

Nascitur locis tepidis] Hoc e Theophrast. male citat Plinius. Is Hist. lib. VI. cap. ult. et de Caus. I. 14. scribit œnanthen in apricis, et a noxio frigidoque afflatu contectis locis satam, et, quod ait Plinius, tepidis, diutissime florere, si crebro devulsus flos in semen abire prohibeatur: id est, quod Plinius citat. *Idem.*

Hyacinthum comitatur fabula duplex] Legend. *Hyacinthum comitatur fabula duplex, luctum proferens ejus, quem Apollo dilexerat, aut ex Ajacis cruore edens, ita discurrentibus venis, ut Græcarum literarum figura, αἶ, αἶ, legatur inscriptum.* Vide Salmas. p. 1042. a.

Ex Ajacis cruore editi] Auctore Pausania lib. I. Salaminii tradunt, post Ajacis interitum, apud se primum florem enatum candidum, modice rubentem, lilio et foliis, et aliis partibus minorem, inscriptum iisdem

literis, quibus et hyacinthum. Cosmosandalon Athenæi esse puto. *Dalec.*

Venis] Imo potius maculosis notis. *Idem.*

Si et unguenta sumantur ex auro] Theophrast. Hist. IX. 21. *Idem.*

Et alterum genus lilii] Lego *lirii*, non *lilii*, ex Theophrasto loco sæpe citato. *Pintian. Alterum genus lilii*] Theophrastus statim post Jovis florem, (hic vulgo aquilegia dicitur,) cerinthum et iphyon; ut pro cerintho videatur alterum genus lilii vertisse. *Dalec.*

Duo genera hujus] Pothos albus, iasminum nostrum: pothos cœruleus, clematis secunda Dodonæi. *Idem.*

Qui fere nascitur, &c.] Quo utuntur circa sepulchra: is autem χρονιώτερος est, diuturnior: vel, diutius floret, vel, diutius vivit. Theophr. *Idem.*

Et spinæ flore utuntur] Et acutæ spinæ fructu, et smilacis flore, Theophrast. *Idem.*

Spinæ albæ cauliculi] De scolymo id Dioscor. ἡ δὲ πόα ἀρτιφυὴς οὖσα λαχανεύεται, ἑφθὴ ὥσπερ ἀσπάραγος. Plinius non animadvertit Theophrastum de oxyacantha id scripsisse quod citat; et intempestive addit de cauliculis spinæ albæ, quod Dioscorid. de tenellis germinibus scolymi prodidit. *Idem.*

In modum lineæ] Exprimere voluit, quod ait Dioscorides: κλήματα δ' ἔχει μικρὰ, ὅσον τοῦ σχοίνου πάχος. *viticulas*, seu *virgulas*, *habet junci crassitie:* prætenuem virgulam *lineam* vocavit. *Idem.*

Topiaria herba] Topiarium opus, cum arbuscularum virgulæ ductiles facili flexu in varias formas hominum, turrium, ædium, cubiculorum, modo humi, modo per hortorum et viridiariorum spatia, finguntur: unde Topiarii ejus operis artifices Ulpiano. Alex. ab Alex. III. 25. *Idem.*

Ut intra id tempus purgata] Voss. optimus, *purpurgata.* Lege, *perpurgata ac pura sint.* XXXIV. 13. 'Siccare et excrescentia consumere, perpurgare.' Utuntur et Plautus et Varro de Re Rust. II. 11. *Gronov.*

CAP. XII. *De cura apum, pabulo et morbis earum, et remediis.*

Maxime alvearia] Hoc in vocabulo, et ei vicino *alvei*, perpetuus error non vulgatos modo, sed et secundi generis membranaceos obsidet; nam qui nobis hoc negotium fecit, in eo legitur *albaria*, quod est *alvaria*. Sic infra, *At genistas circumseri alveariis gratissimum:* ille *albaris*. Similiter: *Imponunt navibus alveos noctibusque quina millia passuum contrario amne naves subvehunt.* Idem, *Imponunt navibus alvos.* deinde ignorat τὸ *naves:* et merito, supervacuum enim est. Mox, *donec pondere ipso pressis navibus pleni alvei intelligantur.* Scriptus, *plenæ alvi intellegantur.* Sic et cap. 14. 'Alvearia orientem æquinoctialem spectare convenit.' Voss. 'Alvaria.' Deinde: 'Alvearia optima e cortice, secunda ferula, tertia vimine. Multi ea et speculari lapide fecere.' Pintiani codex, 'Alvus optimæ.' Voss. 'Alvos optime cortice;' tum nescit τὸ 'ea,' ut et Pintiani. Scribe: 'Alvos optimas e cortice, secundas ferula, tertias vimine; multi et speculari lapide fecere.' Item: 'Circumlini alveos fimo bubulo utilissimum.' Optimus, 'alvos.' Statim, 'si magnus sit alveus.' Acad. 'si magna sint alvearia.' Gud. 'magna sit alveariis.' Voss. Andeg. 'magna sit alverios.' Menap. 'magnum et sit alveariis.' Quem sequimur, et Chifl. 'si magna sit alvus.' Ibidem: 'Alvearia hieme stramento operiri.' Idem et Pintiani, 'Alvos.' Rursus: 'Et araneorum quidem exitium facilius est, papilionum major pestis. Tollitur vero, cum maturescit malva noctu, interlunio, cœlo sereno, accensis lucernis ante alveos.' Gud. et Menap. 'papilios major lucernis tollitur vero.' Acad. 'papilios major lucernis tollitur vere.' Andegavens. 'papilio estis major lucernis tollitur ve-

ro.' Vetustissimus et Chifl. 'papilio pestis major lucernis tollitur vero:' deinde omnes, 'sereno accensis ante alvos.' Nimirum transposuerunt τὸ 'lucernis,' quod id commodum locum esse non sinat τῷ 'vero,' postquam id admiserant potius, 'tollitur vero,' quam 'tollitur vere,' quod tamen in Academico est. Scribendum autem erat: 'papilio, major pestis, lucernis tollitur, vere, cum maturescit malva, noctu, interlunio, cœlo sereno, accensis ante alvos.' Dicit, 'vere cum maturescit malva.' Hieme enim seritur; non illa, quæ mense Octobri, teste Palladio tit. 11. et Plinio XIX. 8. sed quæ Februario, ut Palladius tit. 24. Consentit Columella IX. 14. 'Ab æquinoctio primo, quod mense Martio circa octavum Cal. Apriles in octava parte arietis conficitur ad exortum Vergiliarum, dies verni temporis habentur duodequinquaginta.' Per hos primum ait apes curandas esse, &c. Mox, 'item papiliones enecandi sunt.' Et infra: 'quo tempore malvæ florent.' Denique ibidem: 'Alveorum, cum mel eximitur, inlini oportet exitus melissophyllo aut genista tritis, aut medios alba vite præcingere, ut apes diffugiant.' Opt. 'Arborum.' significat 'Alvorum;' nam idem mox: 'aut medias alba vite præcingi.' Nempe 'alvos.' Etiam alii quatuor 'medias,' Andegav. etiam plane 'alvorum.' E Chifletiano 'media' notant. Sic et cap. 20. hujus libri: 'Melissophyllo sive melittæna si perunguntur alvearia, non fugient apes.' Opt. 'si perungantur alvi.' XI. 10. 'Novissimi maxime implentur melle, ideo aversa alvo favi eximuntur.' Sic Men. et Gud. Academicus: 'ideo adversa alvo favo ex.' Nec dubito, quin et sic fuerit in Chifl. etsi tantum ex eo notaverint, 'aversa alvo.' Vulgo: 'ideoque averso alveo.' Eodem lib. cap. 15. 'Æstiva mellatione decimam partem Thasio Dionysio apibus relinqui placet, si plenæ fuerint alvi.' Sic Chifletianus. Nostri, 'si pleni fuerint alvi.' XXII. 24. 'Prima propolis alveorum aculeos,' &c. Idem 'alvorum.' XXX. 24. 'Sparsas apes in alvearia reverti.' Rursus idem: 'in alvo.' Lege, 'in alvos,' ut et Pintianus. XXVIII. 7. 'apes tactis alvearis fugere.' Is ipse, 'alvariis,' quod prætermisit Salmasius ad Solin. p. 26. ubi locum istum tractat. Columella quoque dicto loco: 'alvi aperiendæ sunt et fumigandæ.' Apud Phædrum quoque Fab. LII. 'Alvos accipite et ceris opus infundite,' in scriptis codd. esse testatur Salmasius ad Hist. Aug. p. 477. *Gronov.*

Ervilium] Cunilam, thymbram, vel satureiam vocat Columella IX. 4. *Dalec.*

Casiam] Cneorum utrumque, album, sive lavendulam, ac spicam nostram; et nigrum, sive rosmarinum coronarium. Vide eundem loco citato. *Idem.*

Melissophyllon, Cerinthen] Theophrastus lib. VI. cap. ultim. *Cerinthum* enunciat, non *Cerinthen.* Virgilius tamen Georg. lib. IV. prima inflexione protulit: 'Cerinthæ ignobile gramen,' si exemplaria vulgata vitio carent: certe ab Aldo impressa sic præferunt. *Pintian.*

Cum olivæ florem] Vanum falsumque id esse tradit XI. 8. *Dalec.*

Cum aliquas quam proxime, &c.] Virgilius: 'Palmaque vestibulum aut ingens oleaster obumbret: Ut cum prima novi ducent examina reges Vere suo, ludetque favis emissa juventus, Vicina invitet decidere ripa calori, Obviaque hospitiis teneat frondentibus arbos.' *Idem.*

Cornum quoque arborem, &c.] De ulmorum samera et tithymalli flore id Columella. Amygdali quoque florem caveri oportere scribit Varro. *Idem.*

Nam flore ejus degustato alvo concita moriuntur] Scriptum exemplar: *Flore ejus degustato alvo cita moriuntur;* reliqua superfluunt. *Pintian.*

Alvo concita moriuntur] E Chifl. notant *alvo circa.* At tu lege cum fidissimo, *alvo cita.* Sic XXIII. 1. 'Alvo citæ signinum maxime conducere indubitatum est.' Et cap. 7. extremo de sorbis: 'nam recentia stomacho et alvo citæ prosunt.' Hoc quoque præcepit Pintianus. Acad. Gud. Menap. *concitata.* Andegav. *citato.* Gronov.

Urinam hominum] Hyginus apud Columel. *Dalec.*

Ad naves quotidie remeant, mutantes locum] Duo novissima verba falso adjecta suspicor. *Pintian.*

CAP. XIII. *De venenato melle, et de remediis mellis venenati, et mellis insani.*

Ut mella quoque venenata fiant] In heptacometarum arboribus venenati genus mellis nascitur, quod haustum stupefacit, et mentem consternat. Eo tres Pompeii cohortes in potum dato ab ea gente interemptas fuisse memoriæ traditum est. Rhod. XVIII. 30. Populos eos in Ponto Stephanus collocat, et Scythicum montem incolere scribit. Apud Trapezuntem in Ponto mel e buxo defluit gravis odoris, quo ἔκφρονες et amentes fiunt. Rhodig. XXIII. 35. *Dalec.*

Præcipue caprarum] De enonymo id Theophrast. Hist. lib. III. cap. ult. de rhododendro Dioscor. ob Aconitum venenatum esse idem auctor prodit, lib. VI. *Idem.*

Excrementa] Quæ sumpto eo melle rejiciunt ægri, sputo, vomitu, alvo. *Idem.*

Aliud genus in eodem Ponto gente Sannorum, &c.] Hi sunt, quos posterior ætas *Tzanos* vocavit, Lacis conterminos. Utraque Colchica gens fuit in clientela fideque Constantinopolitani Imperatoris. *Gelen.*

In eodem Ponto gente Sannorum] Sic Gelenius, cum legeretur, *in eodem Ponti situ viget ex annona mellis.* Tres codices, *in eodem Ponto situm gentes annonam;* ut et Andegav. nisi quod *annosum.* Potior, *in eodem Ponti situ gentes annorum.* Pintiani codex, *in eodem Ponti situ gente Sannorum.* Lege, *in eodem Ponti situ, gente Suanorum.* Poteras suspicari, *in eodem Ponti sinu,* ex Justini lib. II. 'Frustraque et Ponti sinum et Asiam edomitam esse dicit.' Sed Plinius ista voce sic uti gaudet. IV. 16. 'Ex adverso hujus situs Britannia insula.' Ubi male Pintianus opinatur legendum, 'Ex adverso hujus sita est.' XI. 1. 'Italiæ quoque partibus juxta et hieme et æstate fulgurat, quod non in alio situ.' XII. 19. 'In quo situ Liber pater educatus esset.' Sic XVI. 18. inscribit, 'De arborum natura per situs.' XXVII. 2. 'Necantque gustatu earum pantheras, nisi hoc fieret, repleturas illos situs.' XXXI. 4. 'Cessasse fontes amnesque, qui in eo situ multi erant.' XXXII. 1. de Arabia: 'Piscium adipe camelos perungi in eo situ, ut asilos ab his fuget odor.' Ita enim legendum, cum sit in scriptis omnibus 'perungui,' aut 'perungi,' quod mutarunt in 'perungere' propter corruptum 'fugent odore.' XXXIII. 4. 'Quo sit situ terrarum numen hoc, signavimus nomine.' Ita enim legendum. 'Suanos' habes et VI. 11. 'A portis Caucasiis per montes Gordyæos Valli, Suani, indomitæ gentes: auri tamen metalla fodiunt.' Etsi edatur 'Suarni.' Strabo l. XI. Οἱ Σοάνες δυναστεύουσι τῶν κύκλῳ, τὰ ἄκρα τοῦ Καυκάσου κατέχοντες, τὰ ὑπὲρ τῆς Διοσκουριάδος· βασιλέα δ' ἔχουσι, καὶ συνέδριον ἀνδρῶν τριακοσίων· συνάγουσι δ', ὥς φασι, στρατείαν καὶ εἴκοσι μυριάδων. . . . Παρὰ τούτοις δὲ λέγεται καὶ χρυσὸν καταφέρειν τοὺς χειμάῤῥους· ὑποδέχεσθαι δ' αὐτὸν τοὺς βαρβάρους φάτναις κατατετρημέναις καὶ μαλλωταῖς δοραῖς· ἀφ' οὗ δὴ μεμυθεῦσθαι καὶ τὸ χρυσόμαλλον δέρας. Restituendi sunt iidem Plinio XXXIII. 3. 'Jam regnaverat in Colchis Salauces et Esubopes, qui terram virginem nactus plurimum auri argentique eruisse dicitur in Suanorum gente, et alioquin velleri-

bus aureis inclito regno.' Sic Ms. vulgo 'Samnorum.' Diffido etiam vocabulo 'Esubopes;' nam idem liber insignis, 'salaucesa et esubopes.' quasi vellet: 'Jam regnaverant in Colchis Salauces, Æetes, Ubopes.' Cæterum 'Suanos' et apud Ptolomæum visere potes, et in Tabula Peutingeri. Item in Excerptis legationum e Prisco rhetore, et Menandro Prorectore (ubi longa disputatio de 'Suanis' et 'Suania' inter Justini Imp. legatum et Persas) a D. Hœschelio vulgatis. *Gronov.*

Gensque ea cum ceram in tributa Romanis præstet] Præcipuus, *præstent.* Pro eo quod sequitur, *non vendit* legendum, quamquam scriptis non secundis, *non pendit;* nempe in vectigali sive tributo. XII. 25. 'Servit nunc hæc, et tributa pendit.' *Idem.*

Parum enim erat genuisse rem] Particula *enim* optimus non utitur. Livius lib. XXI. in Orat. Hannibalis ad exercitum apud Ticinum: 'Parum est, quod veterrimas provincias meas Siciliam et Sardiniam adimis: etiam Hispanias?' Plinius lib. IX. 35. 'Parum scilicet erat, in gulas condi maria, nisi manibus, auribus, &c. gestarentur.' Ibidem: 'Parum est, nisi qui vescimur periculis, etiam vestiamur.' Lib. XXXIII. procem. 'Parum enim erat unam vitæ invenisse pestem, nisi in pretio esset auri etiam sanies.' *Idem.*

Non enim ipsi melli, sed apibus jam] Iterum brevius: *non enim et ipsis jam apibus cuspides dederat.* Hoc est, quasi non apes ipsæ haberent, quo lædere possent, et hominem cautum esse minusque mellis appetentem cogerent. Et vulgatæ profecto sensus nullus, neque hic melli locus est. Acad. Gud. Men. *non enim ipsi sed apibus jam cuspides dederat.* Voss. alter, *non enim ipsi de apibus jam c. d.* Quasi vellent, *ipsis et apibus.* Idem.

CAP. XIV. *De melle, quod muscæ non attingunt, et alveariis, et cura eorum si famem sentiunt apes, et quomodo cera fiat.*

Orientem Æquinoctialem] Brumalem meridiem, Columel. solem hibernum, Pallad. *Dalec.*

E cortice] Suberis præcipue. Columel. *Idem.*

Secunda ferula] Addit Columell. e ligno cavatæ arboris, et in tabulas dissectæ e fimo, e latere. *Idem.*

Circumlini alveos, &c.] Et intus et extra, Varro. *Idem.*

Ambulatorium] Mobile, ut attolli et demitti possit. Varro lib. III. *Id.*

Si magnus sit alveus] Major quam pro numero apum. *Idem.*

Fallente operis incremento] Sic omnes nostri sine ulla suspicione. Seneca Nat. Quæst. III. 27. 'Natura ad originem rerum parce utitur viribus, dispensatque se incrementis fallentibus.' Nec minori elegantia Jurisconsultis alluvio dicitur 'incrementum latens.' Ineptus igitur ille librarius, qui subjecit *argumento:* nec tantum ei fidei debebat habere Pintianus, ut inde conjiceret *augmento.* Gronov.

Fimo bubulo] Columel. IX. 14. *Dal.*

Cognatum hoc iis] Ex juvenco cæso, sepulto, putrescente apes nascuntur. Archestratus in Epigrammatibus de apib. βοὸς φθινομένης πεποιημένα τέκνα· et rursum: Ἵππων μὲν σφῆκες γενεὰ, μόσχων δὲ μέλισσαι. Varro. *Idem.*

Maturescit] Florescit. Columella. *Idem.*

Tractas madentes passo] Carminatas, pexas, ut quasi per siphonem succum apes evocent. Columel. *Id.*

Crudas carnes] Exemptis interaneis. Columel. *Idem.*

Vasa mellaria, &c.] Μελιτηρὰ Galenus vocat lib. de documento pro epileptico: eaque idem exponit ἐξ ὧν ἐκενώθη μέλι. Acetum ex melle fieri probabile Rondeletio non est, sed potius ex propoli, quæ acidum olet. *Idem.*

Sporta collatis] Per juncos aut stramenta. Columel. *Idem.*

Punica vocatur] Omnium candidissima. *Idem.*

Punica fit hoc modo] Candidam ceram αἰνιγματικῶς Varro in Prometheo apud Nonium his verbis significat: 'Chrysosandalos locat sibi, et amiculam de lacte (quidam, 'lacteam a cera' legunt) ac cera Tarentina, quam apes Milesiæ coëgerint, ex omnibus floribus libantes, sine osse et nervis, sine pelle, sine pilis, puram putam, proceram, candidam, teneram, formosam.' *Idem.*

Sub dio siccant sole lunaque; hæc enim candorem facit: siccantes, ne liquefaciant, protegunt tenui linteo] Scribo: *sub dio siccant sole lunaque. Hæc enim candorem præstat, sol siccat: et ne liquefaciat, &c.* ex vetusto codice. *Pintian.*

Pigmentis traditur] Fucorum tincturis, ad ἐγκαυστικὴν et κηρογραφίαν. *Dalec.*

Ad reddendas similitudines] Eo artificio nostra memoria quidam imitantur in pensilibus hortis arborum et herbarum omne genus, folia, flores, fructus. *Idem.*

CAP. XV. *De herbis sponte nascentibus et aculeatis.*

Frugum quidem fertilissima, sed ut prope] Τὸ *quidem* a Gelenio est, *prope* a Pintiano; et confirmat utrumque præcipuus. Sed idem, *fertilissimas et ut prope.* Videtur fuisse: *frugum quidem fertilissima, utut prope sola iis carere possit.* Gronov.

In Italia paucissimas novimus, fraga, tamum, ruscum, batin marinam] Ubi optimi libri leg. *fraga, tamnum:* in vulgatis male, *tamum:* legendum ubique, *thamnum.* Græc. ἕλιξ. Salmas. pag. 225.

Tanum] Alii legunt *tamnum*, alii *tamum.* Cyclaminum secundam, quam pro vite nigra Matthiolus pingit, Itali etiam hodie *tamaro* vocant, ejusque teneros cauliculos et viticulas vere primum erumpentes asparagorum more decoctas mandunt, ac in fasciculos digestas vænales circumferunt. Ejus fructus uva taminia vocabatur: 'jam Tami sponte virescunt,' apud Columellam legit Pomponius. *Dalec.*

Colocasia] Colocasia, vel, ut Athenæus, Nicander, Virgilius, Colocasion, Dioscoridi non integra planta est, sed ejus tantum radix. *Idem.*

Cyamon] De hac Nicander in Georgicis: Καὶ κύαμον σπείρῃς Αἰγύπτιον ὄφρα θερίσσῃς, Ἄνθεσι μὲν στεφάνους ἀγύῃς, τὰ δὲ πεπτηῶτα Ἀκμαίου κάρποιο κιβώρια δαινυμένοισι Ἐς χέρας ἠϊθέοισι πάλαι ποθέουσιν ὀρέξῃς, Ῥίζας δ' ἐν θοίνῃσιν ἀφεψήσας προτίθημι. Hadr. Jun. I. 10. *Idem.*

Araneoso] Filis nervoso. Martialis: 'Niliacum ridebis olus, lanasque sequaces, Improba cum morsu fila manuque trahes.' Diphilus apud Athenæum lib. III. radicem probat, quæ minime lanosa sit. *Idem.*

Foliis latissimis] Perasi magnitudine, Dioscor. pilei Thessalici, Theophr. *Idem.*

Quæ personata in nostris] Dioscorides folium nymphææ comparat cum folio cyborii, sive Ægyptiæ fabæ. *Idem.*

Ut implexis, &c.] Legend. *Ut implexis colocasiæ foliis, in varias species vasorum, &c.* Vide Salmas. p. 968. a, b. Et in præcedentibus lege: *Thyrso autem qui inter folia emicat spectabili, &c.* Vocat heic *Thyrsum*, quem *scapum* dixit in faba Ægyptia, quæ eadem est cum colocasia. Scribe porro: *foliis latissimis, sed jam si arboreis comparentur, ad eorum similitudinem quæ per se nata in nostris amnibus notamus.* Dicit folia Colocasiæ ad eorum similitudinem esse quæ per se nata spectantur in amnibus. Ea sunt folia nymphææ. Vide Salmas. p. 969. b. 970. a.

In variam speciem vasorum] Inde scilicet factum est, ut κύαμος, auctore Hesychio, poculi genus sit, ad eorum similitudinem constructum, quæ ex colocasiæ foliis Ægyptii parabant.

Ob eandem causam id quoque poculum et κιβώτιον et κιβώριον dicebatur. Sic enim fabam Ægyptiam nominant. Eadem industria rusticos in Allobrogum montibus vidi ex gentianæ foliis implexis pocula fingere, quibus e gelidis fontium scaturiginibus aquam hauriebant. κιβώρια sic dicta interpretatur Athen. διὰ τὸ κάτωθεν εἰς στενὸν συνῆχθαι ὡς τὰ Αἰγύπτια κιβώρια. *Dalec.*

Nascitur post Vergilias] De plantis omnibus, quas κιχωριώδεις vocat, id Theophrast. scribit Hist. VII. 11. non de cichorio solo. *Idem.*

Radix ei lenta] De cichorii caule id Theophrastus, non de radice: Ὁ δὲ καυλὸς, inquit, κιχωρίου μέγας, καὶ ἀποφύσεις ἔχων πολλάς· ἔστι δὲ γλισχρὸς, καὶ δυσδιαίρετος, διὸ καὶ δεσμῷ χρῶνται. *Caulis cichorii magnus multis enascentibus surculis, lentis, fractu contumax, quamobrem pro vinculo utuntur.* Idem.

Anthalium] Theophrasto melinathella, Hist. IV. 10. nobis thrasi: auctori librorum de plantis, qui editi sunt nomine Aristotelis, I. 5. margaritæ Ægyptiæ. *Idem.*

Mandunt igni paratum] Elixant in hordeaceo zytho. Theophr. *Idem.*

Œthum] Vingum vocat Theophr. Hist. I. 11. male Plinius exposuit. Œtum Indi et Æthiopes, apud quos plurimum provenit, adhuc vocant *Hetich.* Idem.

Arachidna quidem, &c.] Arachidna et aracoeides non minus fructuosa sunt supradictis. Carnosum utrumque, radicem unam crassam habet, in altum descendentem, alias vero, quibus fructus insidet, tenuiores, in summa telluris facie multifariam divisas. Arenosis gaudent. Neutrum aut folium, aut folio simile quicquam gignit, utrumque potius velut ἀμφίκαρπον est, hoc est, *infra supraque terram fructum edit,* quod mirum est. Theophrast. Hist. I. 11. *Idem.*

In cibis] Hæc e Theophr. Hist. VII. 7. *Idem.*

Condrylla] *Chondrylla.* Falso apud Theoph. legitur *andryala.* Idem.

Anthriscum] In exemplaribus Theophrast. pro *anthrisco,* Turnebus legit ἐνθουσικόν. *Idem.*

Et æquinoctio nascens aphace, acinos quam epipetron vocant] Aliter in V. C. *Et ab æquinoctio nascentes aphacea, cynopos, epipetron vocant.* Scribo: *Et ab æquinoctio nascentes aphace, acinos quam epimetron vocant,* ex Dioscoride lib. III. et Theophr. VII. 8. Habetur nihilominus in Theophrasto loco signato herba nomine 'cinops,' quam Theodorus tralato, ut consuevit, nomine, 'canariam' appellat. *Pintian.*

Aphace] Lege: *Aphace, Echinopus, Epipetron vocant quæ nunquam floret.* Vide Salmas. 1292. b.

Acinos] Turnebus Advers. XVI. 9. legendum putat *cynops.* Lego: *acinos, et quam epipetron.* In Theophrasto legitur *cynops,* Hist. VII. 8. *Dalec.*

At e contrario aphace] Non de aphaca id Theophrast. Hist. VII. 8. scripsit, sed de quibusdam herbis statim cum flore fructum amittentibus. *Idem.*

Cnicon] Turnebus loco citato legendum putat *cici,* nempe ricinum. Orpheus in Argonauticis cnicon σχιστὴν vocat, veluti scissilem, quod ejus flos in multos apices dividatur. *Idem.*

Differentia prima, &c.] Legend. *Differentia prima, silvestris et mitior: silvestrium duæ species, una mitiori simili caule, tamen rigido, itaque et colu antiquæ utebantur ex illis. Quare quidam Atractylida vocant, semen candidum, grande et amarum.* Vide Salmas. pag. 896. b.

Colu] Fusis, πηνίοις, non σπληνίοις. *Dalec.*

Torosiore caule] Sonchi caule. Th. Hist. IX. 4. Pro σογχώδει, Plinius legit σαρκώδει. *Idem.*

In totum spina est asparagus] Inepte putavit Hermolaus asparagum et

scorpionem unicam esse plantam, quod apparet ex Theophrasto Hist. VI. 3. vide et cap. 1. ejusdem. *Idem.*

Quædam spinosa foliata sunt, &c.] Lege : *Quædam spinosa foliata sunt, ut carduus, erynge, glycyrrhiza urtica. τῷ ἀκανθώδει πεφύλλωται. Salmas.* pag. 176. a. *Quædam spinosa foliata sunt*] Hæc ex Theophrasto Hist. I. 16. et VI. 3. ubi φυλλάκανθα vocat, quæ Plinius hic *spinosa foliata* dicit. *Dalec.*

Glycyrhizon] Inter spinosas Theophrastus non recenset. Huic autem fructus tantum echinatus est. *Idem.*

Aliqua et secundum spinam habent folium] Legendum reor, *Aliqua et secundum spinosum habent folium.* Est autem illud *secundum*, non præpositio, sed numerale nomen. Theoph. de Hist. Plant. VI. 1. 'Alia foliis constant aculeatis, ut acanum eryngium, cnecum. Quædam etiam juxta folium aculeatum, alterum quoque folium habent: ut ononis, tribulus, phleus, quam nonnulli stœbam appellant.' VI. 3. 'Quoniam distinctum sit superius aliud totum esse spinosum foliatum, seorsum de utroque dicendum, atque tertium illud addendum, quod juxta aculeum folium gerit. Phleus enim, tribulus, capparis, peculiare nimirum obtinent, ut non solum caulem aculeatum, sed etiam folium, habeant hispidum.' At si mavis ut illud *secundum* præpositio sit, necesse erit addere *alterum* verbum, ut legatur, *aliqua et secundum pinsam habent folium alterum.* Pintian. *Aliqua et folium, &c.*] Lego ex Theophrasto : *habent folium, ut tribulus, ononis, phleos, quod aliqui stœben vocaverunt, hippophaës spinis angulosis. Quædam in folio habent et in caule, ut capparis. Tribulo proprietas, &c.* Dalec.

Quædam in folio habent, &c.] Lege: *Quædam in folio non habent, et in caule habent, ut Pheos.* Salmas. p. 394. a. *Quadam in folio habent et in caule*] Vetus codex: *Quædam in folio non habent, et in caule habent.* Sed utrocunque modo verba hæc legantur, adulterina mihi et ab aliquo argutatore falso adjecta videntur; nam Theophrastus nihilo plus tribuit phleo, quam ononi et tribulo, ut constat ex illius verbis paulo ante allatis. Legatur meo periculo sic : *Aliqua et secundum spinam habent folium alterum, ut tribulus, ononis, et phleos, quam aliqui stœben appellarere :* cætera delenda. *Pintian.*

Phleos] Falso id Plin. Stœbe Theoph. Hist. VI. 3. folio minime pungit, sed præter folium exarmatum, spinosum fructum gignit tribuli alterius modo. *Dalec.*

Geniculatum] Γωνιοειδεῖς ἀκάνθας, Dioscor. ait, *angulosas.* Plinius legit γωνατώδεις. *Idem.*

Tributa proprietas, quod et fructum spinosum habet] In vetusto exemplari non *tributa* legitur, sed *tributi.* Scribo *tribuli*, ex Theophr. Hist. Plant. VI. 1. 'Tribulus,' inquit, 'vel fructu aculeatus est; habet enim in fructu aculeum. Qua de causa id quoque propriom ei, ut sic loquar, præ omnibus, licet utique adnotare.' *Pintian.*

Plures ejus differentiæ] Vide c. 13. lib. seq. *Dalec.*

Pustulasque] Turnebus Advers. XXIV. 2. leg. *pusulas;* sic dictas, quia pus continent. Columellæ 'pusula' ignis sacer ; unde 'pusilosa,' vel 'pusulosa ovis.' Sic autem vocat, quia sacer ignis, qua depascitur, pustulas attollit. *Idem.*

Carnem teneriorem, &c.] Pisces, quadrupedes, aves recens captas venatores et aucupes urticæ foliis involvunt, ut minus et tardius corrumpantur. *Idem.*

CAP. XVI. *De carduo, et helxine, et tribulo, et anchusa.*

Helxine] Al. *ixine.* Idem.

Carduus et folio, &c.] Legendum, *Carduus et folia et caulem spinosæ lanuginis habet : item acora, leucanthos, chal-*

denecos, polyacanthos, conopygos, helsine, scolymos. Ita scribit vetustissimus Thuanæus. Pro *chaldenecos*, lege *chalce, cnecos.* Et pro *conopygos*, lege *onopygos.* Salmas. 523. a, b.

Item acorna] Hæc ex Theophrast. Hist. I. 16. VI. I. ubi φυλλάκανθα vocat, quæ hic Plinius *spinosa foliata* dicit. *Dalec.*

Chalceos, Cnicos] Scribo *cnecos*, non *cnicos*, ex Theophrasto, Galeno, Aëtio, Paulo, Dioscoride, et omnibus; ex quibus Theophrastus, Paulus, Aëtius, *cnecos* scribunt cum *e* longo: Dioscorides et Galenus cum *i*. Scribendum vero hoc loco esse *cnecos*, seu *cnicos*, non *cnidos*, ut putat Hermolaus, constabit aptissime legenti caput tertium libri sexti Theophrasti de Hist. Plant. *Pintian.*

Helxine] Leg. *Ixine.* Hoc vitium esse auctoris, non exemplaris, monstrat, quod is scribit XXII. 17. 'Sed nos qualis vera esset helxine, diximus superiori libro,' &c. *Dalec.*

Chamæleon] In Theophrast. Hist. VI. 3. legendum: πλὴν οὗτος φυλλάκανθος οὐκ ἀκανώδης. Cæterum cum spinosis hic sit foliis, acano caret. Vitiosus codex, qualis ad nos pervenit, fefellit Plinium. Chamæleon quidem niger, ut alii cardui, spinosis foliis est, verum aliorum modo ἀκανικὸν, id est, *spinosum* capitulum non habet, sed florem in umbella, quod ei peculiare est. *Idem. Chamæleon in foliis non habet aculeum. Est et illa differentia, quod quædam ex his multicaulia ramosaque sunt, ut carduus, uno autem caule, nec ramosum, cnicos*] Mendosa, ut conjicio, verba, et præpostere locata. Scribo: *Chamæleo in foliis non habet aculeum. Est et illa differentia, quod quædam in his multicaulia ramosaque sunt, ut cnecos. Uno autem caule et ramosum, ut carduus;* nam particula negativa *nec* in vetere codice non legitur. Theophr. VI. 3. 'Verum hæc omnia ejusmodi sunt, leucacantha, chalceos, cnecos, polyacantha, atractylis, onopyxos, ixine, chamæleo, verum hæc non habet folia aculeata. Sed præter prædicta discrimina distant inter sese, quod alia multis constant caulibus, ramososque fundunt, ut cnecos.' *Pintian.*

Quædam cacumine tantum spinosa sunt, ut eryngium] Falsum est eryngium cacumine tantum spinosum esse, auctore Dioscoride libro tertio. Quapropter non *eryngium* hic arbitror legendum, sed *rhutrum*, ex Theophrasto loco citato: 'Alia,' inquit, 'superius cacumine tantum sparguntur, quemadmodum rhutrum: et alia protinus primis imbribus germinant, alia post; nonnulla etiam æstate, ut quæ tetralix a quibusdam vocata est, et helxine. Pari modo et flores differentiam faciunt. Scolymus enim pulchre et diu floret.' *Idem. Cacumine tantum*] Theophrasto, eryngium adnata et caules in cacumine tantum habet, non autem spinas, ut inquit Plinius. *Dalec.*

Acorna colore tantum ruffo distinguitur et pinguiore succo] Scribendum reor, *Acorna colore tantum ruffo et pingui distinguitur a cneco.* Theoph. VI. 4. 'Acorna colore tantum ruffo et nitido distinguitur a cneco;' nam verbum λιπαρὸν *nitidum* ego vertissem, non *pingue*. Idem.

Rufo distinguitur] Ἐπιξανθῷ Theophrast. *flavescente*, Hist. VI. 4. *Idem.*

Funderet] Carni admota. Theoph. *Idem.*

Decocta] Et cruda Theophrast. *Idem.*

Est, radice, &c.] Diosc. 'Est, a radice foliosa.' Apud Theophrast. cujus exemplari depravato falsus est Plinius, legendum, 'ixine omnibus locis æque nascitur.' *Idem.*

Mastichen appellatam] Sic Theophrast. Dioscorides vero quibusdam in locis: 'Viscum circa radicem invenitur, quo mulieres utuntur pro mastiche.' *Idem.*

Et cactos quoque in Sicilia, &c.] Le-

gend. *Cactos quoque in Sicilia tantum nascitur, suæ proprietatis et ipse. In terra serpunt caules a radice emissi lato folio et spinoso: caules vocant κάκτους, nec fastidiunt in cibis, inveteratosque: unum autem caulem rectum habent, quem vocant πτέρνικα, ejusdem suavitatis, sed vetustatis impatientem. Semen ei lanuginis quam pappum vocant, quo detracto et cortice, teneritas similis cerebro palmæ est: vocant Ascalian.* Salmas. 226.

Nec fastidiunt in cibis inveteratos quoque. Unum caulem rectum habent quem vocant pternica] Vetus exemplar: *Nec fastidiunt in cibis inveteratos. Condunt muria: caulem rectum habent, &c.* Theophr. VI. 4. 'Et reservare eos aqua salsa conditos consueverunt.' *Pintian.*

Ascalian] Apud Athenæum *ascaleton*, apud Theophr. *scalian.* Appuli circa Hydruntum etiam vocant *scalera.* Dalec.

Folio ad effigiem ulmi] Φύλλα πλατεῖα. Dioscor. legit φύλλα πτελέας. *Idem.*

Cicerculæ folia] Ciceris. Theoph. *Idem.*

Alteri harenaceum] Theophrastus VI. 4. 'sesamodes,' id est, sesamaceum. Utri igitur incuriæ crimen intendemus? Librarione, qui pro sesamaceum *harenaceum* scripsit, an Plinio nostro, qui cum in Theophrasto 'sesamodes' legisset, postea memoriæ lubrico putavit non 'sesamodes' legisse, sed 'ammodes,' et *harenaceum* transtulit. *Pintian.*

Apposito folio] Theophrastus eodem libro ἐπετίῳ folio, hoc est, *annuo spatio* durante, Græce dixit. Forte quis super verba *annuo spatio*, quibus Plinius verterat dictionem Græcam, verbum Theophrasti posuit *epetio:* postea librarius seu corrector indoctus pro *epetio, apposito* scripsit, derasis Latinis dictionibus. *Idem.*

Sequitur a frugibus arutro inimica] Locus videtur mutilatus. In vetere codice sic legitur, *Sequitur rarata frugibus inimica:* scribendum reor, *Nascitur terra arata frugibus inimica.* Theophrastus loco antedicto: 'Nascitur lento plenoque solo, et præcipue in segetibus atque cultis. qua de causa agricolis inimica exit.' *Idem.*

Aculeatarum caules, &c.] Ex Theophrast. VII. 9. hæc Plinius corruptissime citat. Theophrasti verba sunt: 'Differunt inter se herbacea, (ποώδη,) quod alia terræ instrata folia edunt, alia in caules, alia utrobique. Instrata terræ folia gignunt, (ἐπιγειόφυλλα,) coronopus, anthemon, anchusa, gramen, anemone, Aphyllantes, apargia, (argemone) plantago, apate. In caule folia mittunt, crepis, anthemum foliosum, lotos leucoion. Utrobique, cichorium,' &c. Mire hunc locum depravat auctor, ut et quæ sequuntur de herbarum comparatione cum arboribus. *Idem.*

Ut ejus quam coronopon vocant. E diverso stant anchusa inficiendo ligno cerisque radice apta. Est autem mitior anthemis, et phyllanthes, &c.] Legendum puto: *ut ejus quam coronopon vocant, et anthemis, et anchusa, et phyllantes, &c.* reliqua falso inserta puto. Theophr. VII. 9. 'Ab radice foliata, coronopus, anthemon, anchusa, poa, anemone, phyllanthes, apargia, arnoglosson, apate.' Ex quibus Theophrasti verbis constat, *apate* in Plinio legendum esse, non, ut perperam scriptum est, *aphace. Apaten* Theodorus *fraudem* vertit. Patet etiam ex eisdem Theophrasti verbis, vitiata esse hæc quæ sequuntur verba. *Pintian.*

Coronopum vocant] Dioscorides coronopum non serpere ait, sed terræ insterni, sive humi procumbere, κατὰ τοῦ ἐδάφους στρώννυσθαι, folia vero non quidem spinosa esse, verum in longum fissa κατεσχισμένα. Sic paulo ante cacti caules in terra dixit serpere, cum ii tantum humi jaceant. *Dalec.*

E diverso stant anchusa inficiendo ligno cerisque radice apta] Sic Gelenius, cum esset: *Et ex diverso stans anc. infic. lig. cerisque apta. Est autem mitior eis anthemis.* Pintianus audacter nimis: *ut ejus quam coronopon vocant, et anthemis et anchusa et phyllanthes;* reliqua falso inserta putat. Voss. *et diverso stant anc. inf. lig. cerisque radicis apta est ante mitioribus anthemis et phyllanthes.* Scribe: *E diverso stat anchusa inficiendo ligno cerisque radicis aptæ; stant e mitioribus anthemis et phyllanthes. Stat,* inquit, et *stant;* nam dixerat, *caules aliquarum per terram serpunt.* In quo si error est, auctori relinquendus est. Gud. quoque et duo Voss. *radice apta est ante mitioribus.* Gronov.

Caule foliato est et crepis, et apate] Scribendum enim est non *apate*, cujus paulo ante habita est mentio, sed quod mireris, *lotos;* sic enim antiquum præfert exemplar, et confirmat Theophr. VII. 9. 'In caule,' inquit, 'tantum foliata, crepis, anthemon foliosum, loton, leucoion,' &c. *Pintian.*

Caule foliato est et crepis et apate] Vossiani duo et Gudianus, *crepis et lotos;* tertius, *crepis et locos.* Academ. *crepis et lothos.* Scribe, *picris et lotos;* nam Theophr. VII. 9. Καὶ ἐπικαυλόφυλλα δὲ πικρὶς, ἀνθέμιον τὸ φυλλῶδες, λωτός. Noster XXII. 22. 'Picris ab insigni amaritudine cognominatur.' *Lotos* quoque Pintianus. *Gronov.*

Angulis, incisuris, odore, flore] Addenda duo verba ex vetere codice, *Jam vero angulis, incisuris, &c.* Pintian.

Aphace, &c.] Has duas postremas addit Plinius præter orationem Theophrasti VII. 9. illarum autem loco cichorium adscribit Theophrast. Capite vero 10. ejusdem libri, aphacam, onocheiles, plantaginem, cichorium proventum floris sui prorogare tradit. *Dalec.*

CAP. XVII. *Differentia herbarum per folia, et quæ herbæ toto anno floreant, et de hastula regia, et pistana, et gladiolo.*

In primisque heliotropio, adianto] Scripti quatuor, *adianto folia.* Optimus, *adianto pholia.* Scribe, *heliotropio, adianto, polio;* nam Theophrastus VII. 10. ἐπεὶ δὲ καὶ ἀείφυλλα τῶν τοιούτων ἐστὶν ἔνια, καθάπερ τὸ πόλιον, καὶ τὸ ἡλιοτρόπιον, καὶ τὸ ἀδίαντον. Et sic Theophrastum habere jam allegerat ad marginem Dalecampius. *Gronov.*

Perdicium et aliæ gentes] Theophrastus non quidem in usum cibi venire scribit, sed esse grandi et carnosa radice, ut crocum et aspalacem, vel, ut alii legunt, *asphodelum.* Addit et crassas et plures habere radices, quam folia. *Dalec. Perdicium et aliæ gentes, quam Ægyptii edunt*] Supra dixerat, Ægyptios præ cæteris gentibus herbis vesci: nunc dicit, perdicium herbam etiam aliarum gentium cibum esse. *Gelen.*

Amara et aphace et quæ picris nominatur, et ipsa toto anno florens. Nomen ei amaritudo imposuit] Quoniam Hermolaus depravate hanc lectionem vult, subvereri se dicens, ut *apate* legend. sit, non *aphace*, admonere lectores libuit *aphace*, non ut putat Hermolaus, scribendum esse, tum ex antiquo apographo, tum ex Theophrasto libro septimo, capite undecimo. Enimvero temperare mihi hac parte nequeo, quo minus dicam risum mihi excitare Hermolaum. Inquirit enim tanquam rem subtilis indaginis, cur Theodorus herbam *apathen, fraudem* verterit. Tandem colligit, ob id a Theodoro inditum nomen *fraus*, quod edentes amaritudine fallat, ceu vero Theodorus in plerisque nominibus vertendis aliam rationem quam etymologiæ sequatur, ut in picris quam 'amarago,' et onopyxos quam 'buxus asininus,' et cynops quam 'canis oculus,' et hypochœresis quam 'porcelliam' vertit, et aliis hujusmodi multis, in quibus et lusit et lusus est. *Pintian.*

Notabilis et scillæ crocique natura] Hæc ex Theophrasto Hist. VII. 12.

quod tamen de croco illic, Theophrastus de narcisso tradit vitioso exemplari. *Dalec.*

Cypiri] Phasgani Theophrasto, Xiphii Dioscorid. Inepte hoc Plinius. *Idem.*

Non dissimilis est, &c.] *Thesii radix gustu amara est, alvum tusa purgat.* Hæc tantum Theophrast. de thesio cap. 11. lib. hist. Plinius inconsiderate thesion plantam amaroris ingratissimi cum gladioli radice, suavi et esu jucunda, comparat. Quare arbitror hunc locum confusum sic esse reponendum, ut post illa, *Ei amaritudo imposuit*, hæc legantur, ut et infra XXII. 22. *Idem.*

Asphodelus manditur et semine tosto et bulbo, sed hoc in cinere tosto, deinde sale et oleo addito, præterea tuso cum ficis præcipua voluptate, ut videtur Hesiodo] Locus est ex septimo Theophrasti sumptus, ut innumeri alii in hoc opere; sed aliquot verbis adjectis vel a Plinio ipso vel a lectore; quam recte, judicent legentes. Nos verba Theophr. subjiciemus ex prædicto libro, capite duodecimo: 'Quin albucum tostum in cinere manditur, et semen torrefactum usui est. Sed radix tusa cum ficis in usu maxime omnium venit, et jucunditatis plurimum auctore Hesiodo præbet.' Eadem est et caulis acinosis. Tria prima verba superfluunt, ex antiquo exemplari. *Pintian.* *Asphodelus*] Manditur et caule igni blando cocto, tosto semine, et bulbo tuso cum ficis, præcipua utilitate, ut videtur, &c. Theophrast. *Dalec.*

Ut videtur Hesiodo] Νήπιοι οὐδ' ἴσασιν ὅσῳ πλέον ἥμισυ παντὸς, Οὐδ' ὅσον ἐν μαλάχῃ τε καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ' ὄνειαρ. Plato de Legibus lib. III. Epimenidem vilissimo cibo confecto ex malva et asphodelo contentum fuisse tradit, qui illum servaret ἄλιμον καὶ ἄδιψον. Rhodig. VIII. 7. *Idem.*

Napis] Glandibus. Dioscorid. *Id.*

Anthericon vocavere] 'Ανθερικὸν et pro tota planta usurpat Hist. I. 7. *Idem.*

Duo genera faciunt] Marem et fœminam, infra lib. XXII. cap. eod. in princ. *Idem.*

Manipulos] Vel ad pabulum pecorum, vel ad ædificiorum tecta, ut in multis locis Galliæ. *Idem.*

Item pistanam dicit a Græcis vocari] Scribo *idem*, non *item*, ut referat Magonem, ex antiquo exemplari. *Pintian.*

Palustrem] Sic a Magone vocari puto butomon Theophr. et acorum Officinarum; vel juncum triangulum a me descriptum. *Dalec.*

CAP. XVIII. *De junco, genera sex, et de cypero, et medicamentis eorum, et de cypiro, et odorato junco.*

De junco] *Juncus* Isidoro, quod radicibus hæreat. Mariscum, scirpum, et holoschœnon eundem juncum esse volunt. Scirpum Festus et Isidorus ad texendas tegetes commendant, Mago hic mariscum: ad id vero quovis alio junco aptiorem esse holoschœnon, ex ejus proceritate cognoscimus. Sic idem usus eandem plantam ostendit. *Idem.*

Alterum genus, &c.] Lego, *Alterum genus juncorum aquaticum faciunt, quod et a Græcis schœnon vocari invenio.* Theophrastus ἔνυδρον vocat, Galenus ἑλεῖον, *palustre*, pro quo apud Dioscoridem legitur λεῖον, *læve.* Dividitur in holoschœnon et oxyschœnon; oxyschœnos rursus in sterilem, tenuiorem, et fœcundum, crassiorem. Quidam legunt: *Alterum genus juncorum præter marinum faciunt, quod a Græcis schœnon, &c.* nam est et marinus juncus æque ac palustris. *Idem.*

Tria genera, &c.] Legend. *Tria genera ejus, acuti et sterilis, quem marem, &c. quem melancraniam appellant.* Vide Salmas. p. 262. b.

Nascitur autem is] Theophrastus Hist. IV. 13. ἐκ τῆς κεφαλῆς, id est, radicis bulbuloso capite radiculas quotannis renasci tradit, et quæ natæ sunt quotannis, emori. Deceptus Plinius κεφαλὴν *cacumen* vertit, et ut

errore suo hallucinans, imaginatus est cacumen in terra defigi, et sic juncum propagari tradidit rubi modo. *Dalec.*

Marem] Theophrasto holoschœnos, non oxyschœnos mas, tametsi probetur magis mihi hæc Plinii lectio, quam vulgati exemplaris Theophrasti. nam cum oxyschœnos mas semen non ferat, ex radicis bulbuloso capite is quotannis ut renasceretur, natura constituit. *Idem.*

Unciarum latitudinem] *Pollicis.* Libræ partes usurpantur etiam de pedis partibus, ut et XXXIII. 8. quo loco tractat de coticula. Pes autem pollices 12. ut libra totidem uncias continet. *Idem.*

Discutit duritias corporum] Dioscoridi radix gladioli panos discutit. *Idem.*

Quanquam professus, &c.] Lege: *quamquam professus efficacissimum esse adversus calculos. Os eo fovet.* Paulo post lege: *laus prima Hammoniaco, secunda Rhodio, tertia Theræo;* a Thera insula Cycladum una, vel, ut alii, Sporadum. Vide Salmas. 1000. a.

Abortus facere] Menses pellit Dioscoridi, perfrictionibus vulvæ, et præclusionibus medetur. *Dalec.*

Cyperos juncus est] Ineptissime Plinius cypirum a cypero distinguit. *Idem.*

Hammoniaco] *Armeniaco:* quamvis XII. 23. *Hammoniacum* vocari scribat, quoniam juxta oraculum Hammonis ferula ea nascitur, quod et de cypero nos existimare possumus, quoniam is maxime gandet fontibus in arenoso loco scaturientibus, qualis est Jovis Hammonis fons, supra v. 5. *Idem.*

Confundit intellectum] Errorem suum Plinius olfacit. *Idem.*

Sed cyperos durissima] Idem paulo antea de cypiro scripsit. *Idem.*

Radix adversus serpentium ictus et scorpionum præsertim remedio est] Scribo: *Radix adversus serpentes et scorpionum ictus præsentis remedii est,* ex vetusto codice. *Pintian.*

Radix adversus serpentium ictus, scorpionum præsertim, remedio est] Notant e suis, *et scorpionum præsenti.* Vossiani duo, Gudianus, et Academicus, ut etiam Vetustior et Pintiani, *et scorpionum præsentis remedii est.* Sic XXIII. 26. 'contra serpentes et scorpiones;' et sæpius alibi. *Gronov.*

Capitisque dolores facit: at qui vocatur holoschœnos, ejus quæ proxima sunt radicis, commanducantur adversus araneorum morsus] Emendatior antiqua lectio: *Capitis dolores facit qui vocatur holoschœnos. Quæ proxima sunt, &c.* Pintian.

Somnum allici] Ὕπνον *somnum* vocat καταφορὰν *soporem.* Sic Galenus de semine papaveris: ὑπνωτικὸν δ' ἐστὶν, εἰ δὲ καὶ πλεῖον ληφθείη, καταφορικόν. *Dalec.*

Ob id stomacho utilis] De flore id Dioscor. *Idem.*

Ad muliebres usus decoquitur] Decoctum ad inflammationes vulvæ insidentibus fœminis utile. Diosc. *Id.*

Ungues vocantur] Diosc. ὄνυχας vocat. Asclepiades lib. IV. κατὰ τόπους, in ocularibus medicamentis, τοὺς λοβούς. *Idem.*

Capillus in capite] Capillum auctor supra c. 4. 'luteos apices' vocat. Diosc. τὸ ἐν μέσοις ῥόδοις εὑρισκόμενον ἄνθος, *florem qui in mediis rosis invenitur.* Idem vocat φύλλα, non *fruticis folium,* quod caules et ramos vestit, ut hic Plinius, sed *floris* veluti *laminas,* qua significatione sæpius usus est Plinius supra citato loco, et paulo post hoc ipso capite. *Idem.*

Calix] *Calix,* id quod flore lapso papposam lanuginem et semen continet: *cortex,* ut supra e c. 4. hujus lib. constat, flores, priusquam in alabastros fastigietur, et tumescens dehiscat, involucrum. *Idem.*

Oleo aut vino maceratur] Oleo i confectionem unguenti rosacei, apud Dioscoridem I. 54. quamvis confectio

ab eo describitur operosior: vino, ad confectionem vini rhoditis, cujus descriptio est apud Diosc. v. 35. *Idem.*

Quidam et salem admiscent et anchusam nonnulli] Muta verborum ordinem: *Quidam et salem admiscent. Nonnulli et anchusam,* ex vetere codice. *Pintian.*

Igni succus, &c.] Dioscor. in umbra terit, et cogit absque igne, nec in æreum vas excipit. *Dalec.*

CAP. XIX. *Ex rosa medicinæ, et de lilio, et de narcisso, et ex viola, et de bacchare, et combreto, et asaro.*

Usus succi ad aures, oris ulcera, gingivas, tonsillas, gargarizatus] Verbum *succi* detrahendum est, ex antiquo exemplari; et *gargarizatis* legit, non *gargarizatus*, ut legendum putem *gargarizati*, et repetendum *vini*. Et paulo post *liniunt* habet, non *leniunt*. Et uno post verso, *tantum*, non *quantum*. Pintian. *Usus succi ad aures*] Dioscorides hæc omnia de liquore expresso ex aridis rosis in vino decoctis. *Dalec.*

Et siccis fœmina asperguntur] Ξηρὰ δὲ λεῖα τοῖς μύροις προσπάσσεται. Dioscor. Sicca et trita unguentis asperguntur. Plinius legit τοῖς μηροῖς. *Id.*

Dolores] Ex acri humore. *Idem.*

Semen his optimum] Καρπὸν semen reddit, ut aliis multis locis. Legendum puto: *Fructus his optimus crocinus, nec anniculo vetustior, et umbra siccatus.* Idem.

Semen his optimum crocinum] Scribo, *Seminis optimum crocinum;* et statim *siccatum*, non *siccatur*, ex antiquo codice. *Pintian.*

Sanguinem sistunt] Sanguinis per os rejectiones. Dioscor. *Dalec.*

Rosa sordescunt] Succo e rosæ foliis expresso. *Idem.*

Præcordiis] Inflammatis. Dioscor. *Dalec.*

Cavendus in his situs, &c.] Rosarum folia, dum siccantur, assidue versanda sunt, ἵνα μὴ εὐρωτιάσῃ, ne situm contrahant, et a vermiculis erodantur. Dioscor. Nostri, ne eo vitio corrumpantur, aceto quam acerrimo conspergunt. *Idem.*

Expressis aliquis usus] Tritis. Diosc. λείοις. De pastillis roseis Dioscor. id tradit, non de rosæ foliis. *Idem.*

Ad sudores coërcendos] Sudoris obtundendam graveolentiam. Diosc. *Id.*

Alopecias mirifice emendat] Silvestris rosæ spongia usta plurimum ad id valet. *Idem.*

Contra serpentium ictus] De foliis et semine hoc Dioscor. *Idem.*

Erugant corpora] Titinio apud Festum medicamentum hoc *tentipellium* vocatur. τετάνωτρον, ut exponit Glossarium vetus, φάρμακον πρὸς ῥυτίδας. Verba Poëtæ sunt: 'Tentipellium inducis, rugæ in ore extenduntur.' *Idem.*

Erugant corpora. Folia in aceto cocta] Vossianus: *erugant corpora cum folia in aceto cocta vulneribus inponuntur si testium melius cum hyoscyamo.* Chifletianus quoque, *si testium melius,* absque τῷ *epiphoris.* Quatuor alii in membranis: *corpora cum folia in ac. co. vuln. imponuntur si testium mellis.* Suspicor: *Erugant corpora. Cum polio in aceto coctæ vulneribus imponuntur; si cæstuum, melius cum hyoscyamo et farina tritici.* Ait radices lilii una cum polio coctas in aceto imponi vulneribus: quod si ea vulnera cæstibus pugilum facta sint, tum melius esse, ut addatur hyoscyamus et farina tritici quam polium. De usu polii cap. 20. 'Vulneribus quoque illinuntor.' Cæstuum vulnera illustrat Lucianus in Dialogo Apollinis et Mercurii: Οὗτος μὲν, ὦ Ἄπολλον, ἔχει ἐπὶ τοῦ προσώπου τὰ ἴχνη τῶν τραυμάτων ἃ ἔλαβε παρὰ τῶν ἀνταγωνιστῶν πυκτεύων, καὶ μάλιστα, ὁπόσα ὑπὸ τοῦ Βέβρυκος Ἀμύκου ἐτρώθη τῷ Ἰάσονι συμπλέων. *Gronov.*

Narcissi duo genera in usu medici recipiunt] Lego *medicinæ*, non *medici*, ex vetere codice: ut infra hoc ipso capite: *Bacchar in medicinæ usu aliqui*

ex nostris perpensam vocant. Pintian.

Oculorum privatim epiphoris] Verbum *privatim* redundat, ex eodem. Et paulo infra, *menses,* non *menstrua.* Et statim post, *minor vis est recentibus;* deme verbum *est.* Pintian.

Id quod purpureum est ex iis] De Asteris flore id Dioscorides scribit, ac quamvis rursum ad finem capitis de viola purpurea in exemplari Græco repetatur, Ruellius tamen nec agnoscit, nec vertit. *Dalec.*

Flos albæ suppurata] Flos τοῦ λευκοΐου, cujuscunque coloris sit præter purpureum. *Idem.*

Eversis] Πτώμασι, *ex alto præcipitatis.* Idem.

In tussi radices ejus tres quatuorve] *Rami* quidem in nostro codice legitur, non *radices.* Sed Dioscorides nos admonet impressam lectionem veriorem esse. *Pintian.*

Ex abortu purgat] Ex teneris radicibus apposita una partum extrahit, et ad puerperarum incessus additur. *Dalec.*

Conditur cum diapasmate] Lege, *Tunditur utiliter ad diapasmata.* Tusis autem et in pulverem redactis siccis aromatibus fiebant diapasmata. Vide Salmas. pag. 1068. a.

Purgat ellebori modo] Radice drachmis sex ex aqua mulsa pota. Dioscor. *Dalec.*

Cap. xx. *De nardo Gallico, et de croco medicinæ, et crocomagmate, et saliunca, et polio, et iri, et holochryso, et chrysocome, et meliloto.*

Vel decocta ad strangulationes] Voss. *strangularis.* Duo alii, Academ. et Gud. *strangulares.* Lege, *strangulatus.* Paullo post: 'Vulvarum quoque strangulatus.' Sic xxii. 13. 'Semen potum cum sapa vulvas strangulantes aperit.' Chifl. et Voss. 'vulvam strangulantis.' Acad. 'vulvas strangulatas.' Verum videtur, 'vulvæ strangulatus.' xxvi. 15. 'Plantago apponitur in lana in dolore vulvæ; in strangulatu bibitur.' *Gronov.*

Nulloque dulci] Cap. tamen 6. lib. xxi. legimus, crocum mire vino congruere, præcipue dulci, ad theatra replenda. *Dalec.*

Cornea pyxide] Nostris mercatoribus plumbea magis. *Idem.*

Discutit inflammationes] Imo potius coquit; habet enim vim maxime πεπτικὴν, et subastringentem. *Idem.*

Crapulam non sentiunt, ebrietati eo resistunt] Illud *eo* non habetur in vetusto exemplari. Sequentia duo verba putamus etiam non esse Pliniana, sed expositionem proxime præcedentium. *Pintian.*

Crapulam non sentiunt, ebrietati eo resistunt] Illud *eo* non esse in veteri codice notat Pintianus; circa, duo verba delet. Voss. *Qui crocum prius biberint, crapulam non sentient, ebrietati resistent.* Nec delendum præterea quidquam censemus; sed *eo* et quatuor alii ejurant. xxxvi. 22. 'Est et viridis lapis vehementer igni resistens.' *Gronov.*

Movet] Gravat, replet, afficit, tentat. Idem Galenus multis locis. *Dalec.*

Collyrio uni etiam nomen dedit] Scribe: *Collyrio uni etiam nomen dedit. Fæx quoque expressi unguento crocino, quod crocomagma appellant, habet suas utilitates contra suffusiones oculorum.* Fæx croci expressi unguento crocino κροκόμαγμα dicebatur. Porro scribe: *habet suas utilitates contra suffusiones oculorum, urinas: magis excalfacit quam crocum ipsum.* Habet utilitates contra urinas, id est, οὐρητικὴν ἔχει δύναμιν. *Salmas.* pag. 108.

Collyrio uni etiam nomen, &c.] Collyrio διὰ κρόκου a Paulo descripto, atque etiam parte aliqua collyrio διὰ ῥόδων crocino ejusdem auctoris. *Dalec.*

Ex eo quoque expresso unguento crocino, quod crocomagma appellant] Lego, *fæx quoque expressi unguento crocino, &c.* ex vet. cod. confirmante etiam eam lectionem Dioscoride libro

primo. *Pintian.*

Tinearumve vitio laborantibus, &c.] *Tineas* Plinius Latine reddit Græcorum ἕλμινθας, *lumbricos*, quod et multis locis in Dioscoridis versione Ruellius imitatur, ut capite de Thymo. *Idem.*

Genituram consumit] Prodest iis, quibus genitura effluit. Dioscorid. τὴν γονὴν, τὸ σπέρμα. Græci præterea et θόρον vocant, quasi vim et impetum quendam; nam etiam θουρὸς, βιαῖος. id quod significavit Arnobius lib. v. cum scribit: 'Sancta et ferventia Numina vim vomuisse Lucilii.' Hesychius et αὐτομάτητα nominat, præsertim cum cogitatione aut memoria Veneris erumpit sponte, qualem his versibus Nonnus ostendit: Οὐ τόσον ἱμείρων ἐπεμήνατο Κυπρογενείῃ, Ἣν ποθέον ἀκίχητα, γονὴν ἔσπειρεν ἀρούρῃ, Θερμὸν ἀκοντίζων αὐτόσσυτον ἀφρὸν ἐρώτων. Festus notat sic effusam in terram genituram Aphris dici Bilbit, quod vocabulum fœditatem significat et confusionem. *Scaliger.*

Quarundam aliarum herbarum] Ut ranunculi. *Dalec.*

Rursusque opus quærunt] Ab ægro rursum advocati. *Idem.*

Vitia quæ sanaverint] *Rebellaverint*, non *sanaverint*, in eodem. Credo tamen legendum esse *debellaverint*. Pintian.

Polio Musæus, &c.] Legend. *Polio Musæus et Hesiodus perungi jubent, dignationis gloriæque avidos, polium tractari, colipolium contra serpentes substerni, suffiri, potari in vino, decoqui recens, vel aridum, inlinique. Vel spleneticis propinant in aceto.* Vide Salmas. p. 1067. b.

Stomacho tamen inutile esse] Non solum quod utilitatis nihil affert, sed etiam quod noxium est, ut inimicus, non solum qui amicus et benevolus non est, sed qui etiam malevolus. Horat. 'Namque pila lippis inimicum et ludere crudis.' Duarenus I. 11. *Dalec.*

Aliqui negant] Quod Dioscorides scriptum reliquit. *Idem.*

Astringit] Falsum hoc, et præter medicinæ rationem, undecunque Plinius citaverit. *Idem.*

Contra ictus earum vesparumque et araneorum] Voss. auctior: *earum vesparumque et similium, sicut araneorum.* XXIII. 7. 'Vesparumque et similium venenis.' Notavit et Pintianus. *Gronov.*

Vulvarum strangulationes] Fungorum, μυκήτων, Dioscor. Plinius legit μητρῶν. *Dalec.*

Oculis medetur cum lacte aut cum lini semine] Scribe, *oculis medetur cum luteo ovi aut lini semine;* tum ex antiquo exemplari, tum ex Dioscoride libro tertio ad verbum. *Pintian.*

Vino dulci] Passo ad morbos supra recitatos. *Dalec.*

Meliceridas] Recentes per se cum aqua. Dioscor. *Idem.*

CAP. XXI. *De trifolio, et thymo, et hemerocalle, et de helenio, et abrotono.*

Myniantbes] Menianthes quidam ideo dictum volunt, quod integro mense floreat: quidam quod ad Lunæ radios florem mittat: alii, quod floris foliola veluti lunata et falcata sint. Vide supra cap. 9. hujus libri. *Idem.*

Simus quoque medicus decocti] Tradunt quidam, ait Dioscorides, totius fruticis decoctum dolores finire illorum, quos serpentes percusserunt. At si eodem decocto cujuspiam alius foveantur ulcera, perinde affici, ac si serpens momorderit. Miraculi novitatem non satis Plinius explicat. Vide Galenum de Theriaca ad Pisonem. Idem fere narrat Ælianus de phalangiorum morsu, de Anim. XVII. 11. *Idem.*

Ergo non aliter utendum eo, quam contra venena, &c.] Scribendum *Ego*, non *Ergo*, ex vet. cod. *Pintian.*

Duo autem sunt genera ejus] Plinius suo judicio, et non veterum scrip-

torum, hæc statuit. Dioscoridi et Theophrasto unicum est thymi genus, foliis albis, quod in capillo florem habet. Nigrum vero zygis est. Inconsiderate Plin. ejus thymi florem nigrum esse putat,quod nigrum a Græcis vocari, præcipue a Theophr. legerat. Flos quidem in eo genere thymi subpurpureus est. *Dalec.*

Utraque oculorum] De thymo tantum albo id Dioscorides. *Idem.*

Cum aceto et sale] Dioscoridi cum sale et aceto potum pituitam per alvum detrahit: cum melle in ecligmate faciles excreationes facit. *Id.*

Lateralis dolor sit] E flatu melancholico. Diosc. *Idem.*

Prodest orthopnoicis et anhelationi] In eodem non *anhelationi*, sed *halenatoriis:* ut legendum putem *anhelatoribus.* Pintian.

Prodest et orthopnoicis et anhelationi] Voss. *et hanelatoris.* Scribe, *anhelatoribus.* Puta *πνευματίαις.* XXII. 34. 'Anhelatoribus et in tussi vetusta cum porro ex aceto datur.' XXIII. 7. 'Vesicæ semper utilis et anhelatoribus ac suspiriosis.' Hoc quoque Pintian. *Gronov.*

Contra inflationes] De epithymo hoc Dioscorides. *Dalec.*

Impetus tollit impositum] Humorum fluentium et brevi phlegmonem excitaturorum irruptiones et epiphoras. *Idem.*

Coxendicibus imponitur et articularibus] Sic Gelenius. Vossianus: *coxendicibus imponitur cum vino, articularis morbis et luxatis tritum ac lanæ inspersum ex oleo, ambustis cum adipe suillo.* Pleraque horum jam in medium dederunt ex Chiflet. non *articularis,* in Andegav. quoque conspicuum, quod revocari flagitat *articulariis,* Pintiano jam notatum. Capite præcedenti: 'articularios morbos sedat.' Sic et XXII. 24. 'Item articulario morbo et nervorum infirmitate laborantibus.' XXV. 5. 'Podagris veteribus, articulariis morbis.' XXVIII. 16. 'Varicum dolores sedat fimi vituli cinis cum lilii bulbis decoctus, addito melle modico: item omnia inflammata et suppurationes: sed podagris et articulariis morbis, e maribus præcipue vitulis.' Ita enim ibi legendum; nam vulgo interjiciunt tria vocabula, 'minantia. Eadem res,' quæ Mss. ignorant. Continenter Vossianus: 'suppurationes et podagris.' XXXII. 4. 'Paralysin et articularios morbos sentientibus.' Et his quidem locis salvi etiam vulgati codices. Sed et sic legendum XXII. 13. 'Articulariis morbis et podagris plurimi.' XXIII. 1. 'Item carbunculis, articulariis morbis.' Et cap. 3. 'Podagris incipientibus, item articulariis morbis.' Et 9. 'articulariis morbis et collectionibus.' XXVIII. 9. 'In lepris, elephantiasi, articulariis morbis.' XXXI. 6. 'In tenesmis articulariisque morbis.' XXXII. 9. 'Podagris articulariisque morbis utile est oleum.' Omnibus enim his locis præstantissimum liber 'articularis.' Sic et eodem cap. 9. lib. XXXII. 'Morbo regio, articulario, inflationibus,' eædem membranæ, ubi vulgo 'articulari.' Denique statim post verba e cap. 21. hujus libri proposita: 'Dant et potionem articularis bonis trium obolorum pondere in tribus cyathis aceti et mellis, in fastidio tritum cum sale.' Sic Ms. Forte, 'articulariis novis.' *Gronov.*

Radice odorata] Εὐμεγέθη, *magna.* Plinius legit *εὐώδη, odorata.* Dalec.

Ab Homero] Locus est Odyss. Δ. 221. *Αὐτίκ' ἄρ' εἰς οἶνον βάλε φάρμακον, ἔνθεν ἔπινον, Νηπενθές τ' ἄχολόν τε, κακῶν ἐπίληθον ἁπάντων. Idem.*

Succi prædulcis] Hoc falsum, si de inula Plinius scripsit. Suspicor Plinium, aut libertum ejus scribam, reddere voluisse quod Dioscorides ait, Helenium passo conditum stomacho utile esse, ac salgamarios radicem parum siccatam, decoctam, refrigeratam, in sapam conjectam recondere. Inulas in horto Columella vo-

cat *tristes*, id est, ingratas et insuaves. Horat. Sat. VI. amaras: 'inulas ego primus amaras,' &c. *Idem.*

Et dulcis] Hoc falsum. *Idem.*

Et contra serpentium ictus ex vino] Dioscorides id de Helenio secundo. *Idem.*

Hoc fœminam, illud marem intelligi volumus] *Hoc fœminam, illud marem intelligentibus volunt*, vetus codex legit: ut putem scribendum: *Hoc marem, illud fœminam intelligi auctores volunt.* Pintian.

In utroque] In fœmina candorem foliorum cum seriphio Dioscorides comparat: in mare ramorum gracilitatem cum absinthio. *Dalec.*

Usus est et foliis] Voss. unicus, *Usus et foliis:* sine verbo. Dein, *orthopnœne vulsis.* Lege, *orthopnœæ, convulsis.* Gronov.

Vulvæ] Mensibus et suppressis et remorantibus. Dioscor. *Dalec.*

Oculorum inflammationi illinitur] Hic subito media pagina sistunt Gudianus, Andeg. Menap. reliquo ejusdem aliquot paginarum sive columnarum, ut vocant, spatio vacuo. Desunt omnia, quæ hinc continuantur usque ad XXII. 21. extremum, ubi est: 'purgatiores' (sic enim iidem pro 'pugnaciores') 'fieri putant in cibum eorum additis, pecorique esse utilissimos.' *Gronov.*

CAP. XXII. *Ex leucanthemo et sampsucho medicinæ.*

In Cypro] Et Cyzico. Dioscorid. *Dalec.*

Menstruis] Trahendis, in pesso subditum. Dioscor. *Idem.*

Sampsuchinum] Et amaracini et sampsuchini descriptio extat apud Dioscoridem. *Idem.*

CAP. XXIII. *De anemona medicinæ.*

Anemonas] Anemonem Ovid. Met. X. 'Adonidis florem' his verbis appellare videtur: 'sic fata cruorem Nectare odorato sparsit; qui tactus ab illo Intumuit; sicut fulvo pellucida cœlo Surgere bulla solet: nec plena longior hora Facta mora est, cum flos de sanguine concolor ortus. Qualem, quæ lento celant sub cortice granum, Punica ferre solent; brevis est tamen usus in illo. Namque male hærentem, et nimia levitate caducum Excutiunt iidem, qui perflant omnia, venti.' *Idem.*

Flos nunquam se aperit, nisi vento spirante; unde et nomen accepit] Voss. *accepere.* Nempe anemonæ, quarum de pluribus generibus locutus est. *Gronov.*

Succum] Croceum, ut argemone: candidum, ut papaver. *Dalec.*

Asparagi cacumen] Tale cacumen spectatur in planta, quam pro eranthemo Dodonæus pingit II. 21. et in ea, quam pro buphthalmo idem monstrat c. 22. libri ejusdem. *Idem.*

Prosunt anemonæ, &c.] Succo naribus infuso purgat caput. Dioscor. *Idem.*

Lacti quoque] Folia et caules in cibo cum ptissana sumpti copiam lactis præbent. Diosc. *Idem.*

Decocta oculorum epiphoras] Adde duo verba, *et cicatrices*, ex vetusto exemplari: *Decocta oculorum epiphoras et cicatrices.* Pintian.

Magi multum quidem iis tribuere] Notant in margine *quidam*, ut et in Academico est: sed Vossianus, *multum quiddam.* Sic XXII. 2. 'Immensum quiddam et hinc sumpsere.' *Gronov.*

Postea alligari florem panno roseo] Non *roseo* in eodem, sed *russeo* legitur. *Pintian.*

CAP. XXIV. *De œnanthe medicinæ.*

Œnanthe herba, &c.] Apud Athenæum lib. X. canes inebriantur esu τῆς οἰνούττης. Lego, τῆς οἰνάνθης. Eo tamen nomine fortassis τὴν ὀνάγραν Dioscoridis significat. *Dalec.*

Pastinacæ] Staphylini. Dioscorid. *Idem.*

Numerosa] Dioscoridi radix non est numerosa, sed in numerosa rotunda capitula extuberat. Alia est

œnanthe coronaria Theophrasti supra memorata, cap. 11. hujus libri, flore albo, racemoso, labruscæ simili. Observandum œnanthen significare nunc herbam hic descriptam; nunc coronarium florem modo memoratum, quem nostrum lilium convallium esse puto; nunc labruscæ florem. *Idem.*

E melle tollunt] Mulso, Dioscor. *Id.*

Vesicæ vitiis medetur] Stranguriæ, Dioscor. *Idem.*

Cap. xxv. *De heliochryso medicinæ.*

Deos coronant illo] Hoc fit etiam hodie a rusticis nostris. *Idem.*

In frutectis] Asperis, et torrentium alveis. Dioscor. Plinius legit, δρυμώδεσι. *Idem.*

Ambustis cum melle imponitur] Ex Theophrast. Χρῶνται δὲ αὐτῷ πρὸς τὰ δακετὰ ἐν οἴνῳ, καὶ πρὸς τὰ πυρικαυστὰ, κατακαύσαντες, καὶ μίξαντες μέλιτι. *Id.*

Cap. xxvi. *Ex hyacintho medicinæ, et lychnide.*

Lychnide] Chifl. *Lichniti.* Idem.

Hyacinthus in Gallia, &c.] Lege: *Hyacinthus in Gallia eximie provenit. Hoc ibi locorum Hysginum tinguunt, &c.* Vide Salmas. p. 272. b. et 1225. a, b. *Hyacinthus in Gallia, &c.*] Plinius inepte hic appellat hyacinthum arborem, quam xvi. 18. vaccinium nominavit, e cujus fructus succo purpura tingitur. Vide quæ infra adnotata sunt xxxvi. 5. Legendum: *hoc ibi, e rubia pro cocco, hysginum tingitur;* nempe color similis hysgino vero; quod fit primum e cocco, deinde e Tyria purpura. Supra ix. 41. Quin et vaccinium ipsum etiam hysginum vocatur. *Dalec.*

Dulci illita] Albo, Dioscorid. *Idem.*

Abrotono datur] Vino, Dioscor. Legit Plinius ἀβροτόνῳ pro οἴνῳ. *Idem.*

Cap. xxvii. *Ex vincapervinca medicinæ, rusco, bati, et acino.*

Chamædaphne] Vincapervincam nos quidem apud Dioscoridem etiam daphnoeides vocari legimus, sed non chamædaphnen. Fallitur hic Plinius. *Idem.*

Hydropicis] De chamædaphne cathartica, non autem clematide, cujus adstringens facultas dysenterias et diarrhœas cohibet, verum id est. Plinius hæc ignoranter confundit. *Idem.*

Tortuosiore urina] Molesta, torquente. Sic στραγγουρίαν reddit. Tortuosiore igitur, quæ velut tortuosa exit, ob crassum humorem impactum urinario meatui, vel ob hypersarcosin in urinæ via extumescentem, lotiique meatum impedientem. *Idem.*

Ad virilia] Virilium morbos, præsertim urinæ difficultates, et calculos. *Idem.*

Alvum mollit] Imo potius urinam ciet. *Idem.*

Ciet menses et urinas] Dioscoridi vero menses et alvum pota sistit. *Idem.*

Cap. xxviii. *Ex colocasia medicinæ.*

Acria corporis leniri putavit] Dioscorides commendat ad dysentericos et cœliacos. *Idem.*

Cap. xxix. *Ex anthalio medicinæ.*

Anthalii] Malinathallæ, Theophr. Hist. iv. 10. de qua supra. Ea est nostris, *thrasi.* Idem.

Sabulosis apricis nascens] Ὑφαλμύροις, Dioscor. *subsalsis.* Idem.

Hirsutior] *Densior, δασυτέρα. Idem.*

Prior vulvis] Utraque inflammatis vulvis. Diosc. *Idem.*

Doloribus] Nephriticis. Dioscor. *Idem.*

Cap. xxx. *De parthenio medicinæ.*

Bibitur in stranguria renumque doloribus] Chifletianus *anseris* pro *doloribus,* unde quidam *ulceribus,* inquit Dalecampius. Vossianus quoque, *reniumque anseris tribus drachmis.* Conjicio, *reniumque arenis.* Sic xxii. 21. 'Potum id pellit tænias et renium arenas.' Et sequenti, 'lapides renium.' Item, 'calculisque et arenis pellendis et vesicæ pruritibus.' xxiii. 3. 'Medentur enim arenosæ urinæ.' xxv. 13. 'extrahere renibus arenam.' Semper autem codex optimus *renium*

pro *renum:* plerumque et alii. Academicus quoque hic mutilus. Continuat enim: ' imposita et vulneribus bibitur etiam in duritia vulvarum.' *Gronov.*

Celsus apud nos] Perdicium, sive muralium, etiam partheuium vocari, cum Celso Dioscorides testatur. Verum parthenium, quod hic describitur, et amaracum, sive leucanthemum, nominari Plinius ait, nusquam perdicii, vel muralii, nomen habet. *Dalec.*

Flore albo] Flore per ambitum candido, intus meliuo, odore subviroso. *Idem.*

Cum melle] Cum oxymelite vel sale pota, epithymi modo. Dioscorid. *Idem.*

Bilem detrahit atram] Bilem et pituitam. Dioscor. *Idem.*

Contra vertigines utilis] Asthmata. Diosc. *Idem.*

Cum axungia inveterata] Inflammationibus cum flore. Dioscor. Plinius legit pro σὺν τοῖς ἄνθεσι, σὺν στέατι. *Idem.*

Cap. xxxi. *De strychno medicinæ.*

Coronarii in Ægypto] Solo fructu Halicacabi coronarios uti, et cum coronis intorquere, non autem hortensis utriusque vel folio, vel flore, vel fructu, Dioscorides ait. *Idem.*

Cui acini coccinei, granosi folliculi] Vetus exemplar: *cui acini coccinei granosi, in folliculis.* Forte legend. *cui acini cocci grano in folliculis.* Pintian.

Quoniam vesicæ et calculis prosit] *Vesicariam,* φυσαλίδα, potius; quoniam inflatæ vesicæ folliculus similis est, qui fructum amplectitur. *Dalec.*

Ocimi] Εὐζώμον, non ὠκύμον, *erucæ.* Diosc. iv. 74. *Idem.*

Demonstranda remedia, non venena, tractanti] Chiflet. *tractantibus.* Subscribit Vossianus: sed habet præterea *demonstrando,* ut referatur ad *τὸ tertio,* quod multo commodius. *Tertio* (generi strychni) *folia sunt ocimi, minime diligenter demonstrando remedia, non venena, tractantibus.* Confirmat utrumque liber Academiæ. *Gronov.*

Succo] De radice, Diosc. *Dalec.*

Drachmæ enim pondere] Lege: *Drachmæ enim pondere lusum gigni dixerunt, species vanas, &c.* Salmas. 1086. b.

Lusum pudoris, &c.] Nam qui drachmæ pondere sumunt, inter dormiendum cum formosis puellis viri, cum pulchris adolescentibus fœminæ, rem habere exercereque se Venerem somniant. Theophrastus habet: οὕτως ὥστε παίζειν, καὶ δοκεῖν ἑαυτῷ κάλλιστον εἶναι. *Ut lasciviat qui sumpsit, et sibi videatur formosissimus.* Vide Lacunam in Dioscor. cap. de Solano. *Dalec.*

Dorycnion appellavere] Vide Plutarchum opusculo ῾περὶ ἀοργησίας. Aliud est dorycnium Dioscoridis. *Idem.*

Passim nascente] Inepte hoc Plinius. Rarissima planta est, et hoc seculo nulli cognita. *Idem.*

Qui parcius spectaverant, manicon cognominavere] In eodem non *spectaverant;* sed *inspectabant,* legas. Scribo: *Qui parcius in iis peccabant, manicon cognominavere:* ut per gradus crescat oratio; primo innocentissimi; deinde parcius peccantes; ultimo nequiter occultantes. Significat autem illud *in iis,* ex his auctoribus. *Pintian.*

Qui parcius spectaverant, manicon cognominavere] Sic Hermolaus, cum esset, *spectabatur, magi cognominavere.* Pintiani liber, *inspectabatur;* ipse, *qui parcius in iis peccabant.* Chiflet. *inspectabant, manicon nominavere.* Vossianus, *inspectabantur;* Academicus, *spectabantur;* uterque autem et, *manicon nominavere.* Fuit, opinor: *Qui parcius insectabantur, manicon nominavere.* Tria nomina noxiæ ait herbæ imposita: *innocentissimos auctores,* qui infamare illam voluerint, et quantum in ipsis erat, cavere, ne cui

noceret, vocasse *dorycnion: qui nequiter occultabant*, et virus ejus ex nomine notum nolebant, *erythron*, aut *neurada:* qui mediam secuti sunt viam, ut non perterrerent vocabulo, et tamen ostenderent subesse quid periculi, eos dixisse *μανικὸν*, *insaniam* scilicet, non præsentem mortem, ejus usu metuendam significantes. *Gronov.*

Manicon] 'Απὸ τῆς μανίας, *ab insania furiosa* sic dicta, vel ἀπὸ τοῦ μένειν, quod *pertinax* difficillime curetur; vel ἀπὸ τοῦ μονοῦσθαι, quod ægri *solitudinem* captent; vel ἀπὸ τοῦ μανοῦ, quod mentem *laxet* atque *remittat*. Hadr. Junius IV. 7. *Dalec.*

Opio velocius ad mortem] Somnificam vim habet opio mitiorem. Diosc. *Idem.*

Morion] Aliud est morion Theophrast. descriptum a Dodonæo III. 90. *Idem.*

Mira oblivione innocentiæ, quippe præsentaneum venenum, &c.] Parmensia exemplaria, et nonnulla recentiora, *inducentes* legunt, non *innocentiæ*. Ego hunc locum sic scribendum reor: *mira oblivione hi. Docentes quippe, &c.* claudicante alias sensu. *Pintian. Mira oblivione, &c.*] Mira oblivionis innocentia. Oblivionem enim affert iis qui sumpserunt, sed citra noxam valetudinis. *Dalec.*

Mira innocentiæ oblivione] Dalecampius format, *mira oblivionis innocentia;* adferre enim oblivionem iis, qui sumpserunt, sed citra noxam valetudinis. Pintianus, quia Parmense exemplar *inducentis*, pro *innocentiæ*, conjectat: *mira oblivione hi. Docentes quippe.* Nimirum jam ab Jo. Andrea usque ad Gelenium, opinor, impressa exemplaria vitiose, *minore oblivionum inducentes*. Sed recte quisquis ille, *mira oblivione innocentiæ;* nam Plinius in Diocle et Evenore ac Timaristo accusat *oblivionem innocentiæ*, qui tam periculosam herbam laudarint: quemadmodum paullo ante *innocentissimos* vocavit, qui nomine ipso absterruerint ab ejus usu. *Innocentia* medici est non monstrasse, quod majori discrimine adhibeatur quam toleretur, contra quod adhibetur, malum. Hoc lib. c. 25. 'Quanto innocentior alica?' XXVIII. 1. 'Quis veneficia innocentiora fecit, quam remedia?' XXIX. 1. 'Illa autem, quæ timuit Cato atque providit, innocentiora multo, et parva opinatu.' Dein legendum videtur: 'Quippe præsentaneum remedium ad dentium mobiles firmandos, si colluerentur halicacabo e vino: exceptionem addidere, ne diutius id fieret.' Nam Voss. 'hauecaccabon vino excepit.' Acad. 'alii cacabon vino.' *Gronov.*

Ad dentium mobiles firmandos si colluerentur: halicacabo uni exceptionem addidere] Vetus exemplar non *halicacabo uni*, sed *halicocabon vino* præfert. Scribo, *si colluerentur halicacabo in vino*. Pintian.

Exceptionem addidere] 'Corymbi duodecim,' inquit Dioscorides, 'hydropicis dantur: si quid numero adjiciatur, alienationem mentis faciunt.' Longe aliter hæc Plinius refert. *Dalec.*

Delirationem enim gigni eo. Nec demonstranda remedia, &c.] Puto luxatum esse ordinem verborum, legendumque: *delirationem gigni. Neque enim demonstranda remedia, &c.* Pintian.

Delirationem enim gigni eo. Nec demonstranda] Pintianus luxatum esse ordinem verborum censet, scribitque *delirationem gigni: neque enim demonstranda*. Voss. et Acad. ignorant τὸ *Nec*. Scribe: *delirationem enim gigni. En demonstranda remedia, quorum medicina majoris mali periculum adferat!* Per ironian, quam continuat etiam in sequentibus, etsi vulgo id non appareat. Sic autem volunt scripti: *Commendetur ergo cibis tertium genus licet: præferatur hortensiis saporibus: et nil sit corporis malorum, cui non sa-*

lutarem stychnon Xenocrates prædicet! Alia etiam ex Chiflet. annotarunt: *commendetur* primi prodimus ex Voss. et Academico. *Hortensiis saporibus* fecimus ex more Plinii: quod si meminisset Pintianus, temperasset ex apographo suo laudare *hortensium*. Illud, *cui non salutare strychnos*, si quis tenere malit, quia et Chiflet. et Voss. affirmant, instar illius, de quo etiam supra, 'Triste lupus stabulis,' possis tentare: *et nihil esse corporis malorum, cui non salutare strychnos, Xenocrates prædicet.* Gronov.

Commendatur] Hæc si accipiantur de halicacabo, ut revera accipienda sunt, dissentit Plinius a Dioscoride, qui halicacabum ait οὐ βιβρώσκεσθαι. Tertium genus vocat, quoniam hortense duplex est, alterum baccis nigris, alterum flavis. *Dalec.*

Licet præferatur hortensis saporibus] *Hortensium*, non *hortensis*, in apographo nostro. *Pintian.*

Ut vel profutura de iis commemorare fas putem] In Apographo nostro, *ut id pletura nos de iis, &c.* Scribo, *ut ideo læsura nos de iis, &c.* Idem.

Non tamen auxilia eorum tanti sunt, ut vel profutura] Hoc commode subnectitur, sed non melius tractatum. Jo. Andreas et olim editi: *ut vel profutura non de iis commemorare nephas* (vel, *nefas*) *putem.* Acad. *ut in pictura non de his commemorare nephas putem.* Pintiani codex, *ut id pletura nos de iis;* unde conjicit, *ut ideo læsura.* Chiflet. *ut id pleutura nos de his;* unde conjiciunt, *ut ideo plura de iis.* Vossianus, *ut id pletura nos de his.* Sensum deprehenderunt, opinor, sed nimium licenter a veteri scriptura discesserunt vulgatæ architecti. Vide numquid propius illam sit: *uti vel curationes de his commemorare fas putem, præsertim in tanta copia innoxiorum medicaminum.* Gronov.

Halicacabi radicem bibunt] Mss. leg. *Halicaccabi radicem bibunt qui vaticinare gallantes quo vere ad confirmandas superstitiones aspici volunt:* non pro insano fecerit qui corrigendum contendet: *qui vaticinari Gallantesque furere ad confirmandi sup. asp. se volunt;* qui volebant aspici furere gallantes et vaticinari, quasi ab alicujus numinis inspiratione immisso furore, quia id pertinebat ad confirmandas religiones, radicem Halicaccabi solebant bibere, ut ἔκστασιν inde conciperent et numine repleri viderentur. *Gallantes* de Gallis matris Idææ vel Deæ Syriæ sacerdotibus, ut Bacchantes de Bacchis. *Salmas.* pag. 1087. a, b.

CAP. XXXII. *De corchoro, et de cnico.*

Corchorum] Diversum hoc olus est ab anagallide, quam etiam corchoron vocari ait XXIII. 13. 'Corchorus ob amarorem in proverbium abiit, foliis ocymum æmulatur, coctus estur.' Theophr. Hist. VII. 7. Auricula muris, tragi. *Dalec.*

Præcordiis (ut ferunt) utilis] In vetere codice, *præcordiis ferunt utilem.* Pintian.

Sive atractylide] Inepte cum cnico atractylidem confundit, ut et supra. *Dalec.*

Verbosius dici par esset, Ægyptia herba, ni magnum præberet, &c.] In V. C. *verbosius dici par esset Ægyptiam herbam magnum contra venenata animalia præbere auxilium.* Legendum reor: *Verbosius dici par est, quam Ægyptiam herbam magnum contra venenata animalia præbere auxilium.* Et paulo post, *herbam eam:* non retro, *eam herbam.* Pintian.

Contra venenata animalia] Scorpionum ictus. Dioscor. *Dalec.*

Non sentire cruciatum] Deposita vero statim recrudescere. Diosc. *Idem.*

CAP. XXXIII. *De persoluta.*

CAP. XXXIV. *De mensuris et ponderibus.*

De persoluta] Officinarum petasites, ut quidam censent, Iphyum Theophrasti, coronaria planta, quæ florem edit ante folia. Vide infra XXV. 9.

Petasitis certe alterum genus, quod marem vocant, florem edit rubrum et odoratum; alterum, quod fœminam appellant, candidum et inodorum. *Dalec.*

Drachma Attica (fere enim Attica observatione medici utuntur) denarii argentei habet pondus] Hinc ipse passim, ubi apud Græcos auctores *drachmis* definiri pondera invenit, modo drachmas retinet, modo *denarios* subjicit. *Gronov.* de Sestert. 192. 193.

Attica observatione, &c.] Ex Celso v. 17. et Scribonio Largo constat drachmas argenteas, quæ Romani denarii sunt, septem unciam fecisse. Quare in libra, quæ 12. unciis constat, 84. drachmæ numerantur. At vero drachmæ Atticæ, sive medicæ, octo unciam efficiunt; qua ratione in libra drachmæ sunt 99. Incogitanter Plinius has drachmas confundit. *Dalec.*

LIBER XXII.

PROŒM. *Complesse poterant miraculum sui natura atque tellus, reputantium vel prioris tantum voluminis dotes*] Tria illa verba, *vel prioris tantum,* non habentur in antiquo codice. Reliqua mutato ordine sic lego, *Complesse poterant miraculum natura atque tellus, reputantium voluminis sui dotes atque genera, &c.* Pintian.

CAP. I. *De gentibus, herbis formæ gratia utentibus.*

Corpora sua inscribunt] Στίζονται. inde inscripti, οἱ στιγματίαι· et apud Plin. *inscripta gagate fictilia,* ἐστιγμένα τῷ γαγάτῃ. *Salmas.* p. 258. b.

Simile plantagini] Lege, *Simile plantagini guastum in Gallia vocatur.* Salmas. pag. 254. b.

Glastum] Cæsar Bell. Gall. lib. v. Victorius XIX. 3. putavit esse luteum Vitruvii, sed falso. Britannos dimicaturos glasto quoque infectos fuisse, ut essent formidabiliores, scribit Alex. ab Alex. I. 20. *Dalec.*

CAP. II. *Quod herbis vestes inficiantur.*

Jam vero infici vestes, &c.] Legendum: *Jam vero vestes scimus infici admirabili fuco. Atque ut sileamus Galatiæ, Africæ, Lusitaniæ, Hispaniæ cocci granum Imperatoriis dicatum paludamentis, Transalpina Gallia herbis Tyria atque conchylia tingit, et alios omnes colores, nec quærit in profundis murices, seque objiciendo escam dum præripit belluis maris, intacta etiam anchoris scrutatur vada, ut inveniat per quod facilius matrona adultero placeat, corruptor insidietur nuptæ. Stans et in sicco carpit, quod frugi non oderit, culpa non abnuat: usu alioquin fulgentium instrui poterat luxuria certe innocentius.* Coccum hic vocat fruticem ipsum. *Salmas.* pag. 272. a. et 1147. b.

Galatiæ, Africæ, Lusitaniæ granis coccum] Sic Mss. Editiones priscæ nonnullæ *cocci granum,* quod præfert Salmasius; fatetur tamen posse retineri ex antiqua lectione, *grani coccum;* nam coccum pro ipsa tinctura coccinea usurparunt, inquit. Recte hoc: sed retinenda est ὁλόκληρος antiqua lectio: quippe *granis coccum* dixit Plinius, ut 'ære trabes:' coccum, qui color paratur e granis regionum istarum fœtu. Neque secus accepit, ne quem sua laude fraudem, vir excellentis doctrinæ et facundiæ florentis Octavius Ferrarius in opere præclaro de Re Vestiaria Par. I. lib. I. c. 7. Cæterum grana illa, non Africæ et Lusitaniæ modo, sed etiam Galatiæ, mihi subjecerunt cogitationem, ea de

voce corruptum vocabulum, quo nobilissimum colorem 'scarletum,' 'escarletum,' 'scarlatum,' 'squalatam' media cæpit ætas dicere: unde vulgares hodie linguæ, *scarlato*, *escarlate*, *escarlata*, *iscarlattino*, *scarlet*, *scharlaak* acceperunt. Videre licet Lipsium Saturnal. I. 5. Resendium Antiq. lib. I. Cl. Salmasium tot locis ad Solinum, Gerhar. Jo. Vossium in Glossario, Th. Reinesium Var. Lect. III. 10. et Epist. 31. ad Casp. Hofmannum, Æg. Menagium in exquisitissimis Originibus, qui viri præstantissimi omnes et multo plures, quum aliquid scribant huc facile ferens, non sunt ausi tamen dicere, quod verum puto, *scarlatum* ex *Galatico* esse flexum; sed ex una vulgari lingua in alteram id transferunt, quum omnes vulgares acceperint e Latio. Nimirum etsi hæc grana non uno sub cœlo provenirent, prævaluit tamen *Galaticus coccus*, et sæpius appellatur. Plinius IX. 41. 'Coccum Galatiæ rubens granum aut circa Emeritam Lusitaniæ in maxima laude est.' Idem XVI. 8. 'Omnes tamen ejus dotes ilex solo provocat cocco. Granum hoc primoque ceu scabies fruticis parvæ aquifoliæ ilicis: cusculeum vocant: pensionem alteram tributi pauperibus Hispania donat: gignitur et in Galatia, Africa, Pisidia, Cilicia.' Ubi Sig. Gelenius quasi ex 'cusculiato' 'scarlatum' factum conjicit. Tertullianus de Pallio cap. 4. 'Latioris purpuræ ambitio et Galatici ruboris superjectio.' Symmachus Epist. III. 25. 'Quod remunerandum me de Galatia polliceris.' Ubi æstuat Juretus, et depravatum locum censet, signatque asterisco. Non enim viderat Marinianum ob subitum iter hieme anni a Symmacho petisse vestes pingues et frigori pellendo idoneas, cum pollicitatione, se pro iis Galatico cocco tinctas ei redditurum. Prius his verbis exponitur: 'Amabili enim fiducia usioni tuæ præbenda mandasti, quæ peregrinatio hiberna poscebat.' Sic enim legendum, ubi 'Aufioni,' 'Ausioni,' 'Ausoni,' 'Ausoniæ' fecerunt. At 'usioni tuæ' est, in tuum usum. Arnobius lib. VII. 'Colunt enim Dii vineas, et ad suas usiones contractis exprimunt vindemiatoribus vinum.' Ubi etiam monstra erant olim. 'Præbenda' illa paulo post dicit 'vestes' et 'indumenta.' Posterius istis, quæ jam posuimus, 'remunerandum de Galatia,' ubi 'Galætia, Gallacia, audacia' fingendo bonum Juretum irritum habuerunt. Præcipuum igitur nomen cocci Galatici 'scarlato' appellando occasio fuit. Nec mutatio in literis facta homini in originibus linguæ Latinæ mediocriter versato mira potest videri; nam τὸ Σ multis vocabulis in initio præposuisse alios, alios resecuisse, notavit olim Angelus Caninius: sic γρύτη, σγρύτη, *scruta:* sic 'scaldare,' 'eschaufer,' quasi ex 'calidare.' Sed et G quam facile migret in C, neminem præterit. Canina autem litera ut gaudeat interponi, ex στύπος, *stirps;* ἄφλαστον, *aplustre;* ὦα, πέζα ἱματίου, *ora;* νυὸς, *nurus;* φραγέλλιον, *flagellum;* perdix, perdrix; Loudinium, Londres et Londra; diaconus, diacre; thesaurus, tresor; et plurima talia ostendunt. Sed et syllaba aliqua vocem mulctare aut contrahere barbarici oris proprium est. *Gronov.*

Tingit] Id vaccinio fieri tradit XVI. 18. *Dalec.*

Stans et in sicco carpit quod frugi mundos exsculpat. His alioqui fulgentibus, &c.] Depravatissima verba, et codex etiam antiquus depravatus, in quo sic leges: *Stans et in sicco carpit frugem qua mundus sine culpa non absit.* Et *fulgentius* præfert exemplar antiquum, non *fulgentibus.* Pintian.

Quo frugi mundos exculpat] Mirifice vexatus locus, quem tentat et Salmasius ad Solinum p. 1147. Pintianus: *carpit frugem, qua mundus sine culpa non absit.* *Frugi mundos* ab Hermolao

est: *His alioqui fulgentibus* a Gelenio. Ms. Acad. *quo frugem odoret culpant ablui usu alioqui fulgentius.* Vossianus: *quo fruge modo sed culpa non ablui usu alioqui fulgentius.* Suspicabar: *Stans et in sicco carpit, quo fruges modo: sed culpa non placuisse usui: alioqui frugalius instrui poterat luxuria, certe innocentius.* Stans, inquit, non natans, inque solido, ut fruges demetit, ita carpit herbas, quibus Tyria atque conchylia omnesque alios colores tingat. Nec quicquam abest præter fastosum usum, quem penes arbitrium est et norma etiam vestium. Absque quo foret, minore sumptu instrui poterant quantumvis nitidi, certe, ut non causam tot pereuntibus murilegulis darent. *Gronov.*

Nec committemus ut subjiciendo utiliora] *Viliora* in eodem habetur, non *utiliora;* quam lectionem approbat, quod statim sequitur: ‘luxuriam vilitate circumscribamus.’ *Pintian.*

Consectari non est, nec committemus, ut subjiciendo utiliora] Defuere aliquando in editis, ut et Mss. nonnullis, *τὰ non est:* nunc immissa quidem sunt, sed non suo loco. Vossianus enim, *Non est nunc propositum ista consectari.* Dein Mss. consensu *vilitate* pro *utilitate.* Sed quid est *utiliora?* Scribe, *subjiciendo tutiora;* id est, quæ non tanto periculo quæruntur. Partem horum vidit et Pintianus. *Gronov.*

Interim fortius augetur auctoritas] Scribendum puto *auctoritate,* non *auctoritas;* et *agetur,* non *augetur,* vetus legit codex. *Pintian.*

Interim fortius augetur auctoritas, quæ quanta debeatur] Ab Hermolao est *debeatur,* cum esset *debeat.* Utiliter, ut opinor; sed sedet etiam grave ulcus in fronte hujus periodi: ubi pro *fortius* notant aliis esse *potius,* aliis *partibus:* unde Dalecampius jubet legi *portibus.* Pintianus, *fortius agetur auctoritate.* Chiflet. et duo quibus utimur, ut et Pintiani, *fortius agetur.* Scribe meo consilio: *Interim fortius agetur: auctoritasque quanta debeatur etiam surdis, hoc est, ignobilibus herbis, perhibebitur.* Instituerat probare Plinius ex herbis, nihil a rerum natura sine aliqua occultiore causa gigni. Primum fuerat argumentum, datas gentibus quibusdam ad formæ gratiam; alterum, datas vestibus tingendis. Huc respicit, et nunc ait se acturum *fortius,* id est, argumentis rerum magis virilium et fortes decentium; nam formam colere, variare vestimenta, mollia quodammodo et effœminata. Quale non potest censeri, quod sumitur ab auctoribus conditoribusque imperii Romani, et usu etiam surdarum herbarum et minus celebrium in sacris, legationibus, præmiis bellicæ fortitudinis. Lib. XIX. proœmio: ‘Nulla mentione habita tot rerum sponte curave provenientium, præsertim cum plerisque earum, pretio usuque vitæ, major etiam quam frugibus auctoritas perhibeatur.’ ‘Surdus’ sic habes lib. XXVII. ult. ‘Artesque salutares inseruit et visceribus, quippe cum surdis etiam rebus inseruerit.’ Suspicari licet, *τὰ hoc est, ignobilibus,* ab aliena manu esse. *Gronov.*

Sagmina] Segmina. Vet. a secando. Verrius tamen *sagmina,* a sanciendo. Festus etiam interpretatur dici posse, quod ex loco sancto arcerentur vel a consule, vel a prætore, darenturque legatis proficiscentibus ad indicendum bellum fœdusve faciendum. *Dalec.*

Remediis publicis fuere] Vel ornandis aris Deorum, quos propitiatos et placatos volebant, vel lustrandis ac purgandis domibus. *Idem.*

Sacris] Verrendæ mensæ Jovis. *Idem.*

Legationibusque] Nam, ut ait Marcellus in Pandectis, Romanorum legati, ne violarentur, herbam ferebant, sicut Græcorum legati *τὰ κηρύκεια,* nempe caduceum; vel, ut alii legunt, *τὰ ἱκετήρια.* *Idem.*

Verbenæ] Livio, Nevio, Servio, Turnebo *verbenæ* non herbæ privatum genùs dicuntur, sed rami, virgæ, frondes omnium sacrarum arborum, ut lauri, olivæ, myrti. quin etiam herbas ex puro loco decerptas, quibus festis diebus aræ coronantur: Terent. in And. 'Ex ara hinc sume verbenas tibi:' myrtum apud Menandrum fuisse, ex quo illa Comicus transtulit, constat: Virgilius: 'Verbenasque adole pingues, et mascula thura:' verbenas quasi 'herbenas' dictas volunt, illasque facile accendi, et flammam concipere ob pinguitudinem. Apud Tranquillum, in Vespasiano, in Serapidis templo verbenæ, coronæ, et panificia fuerunt. *Guilland.*

Ac semper et legati cum ad hostes, &c.] Scribo ex eodem, *ac semper e legatis cum ad hostes, &c.* Pintian.

Ac semper et legati] Vossianus, *Ac semper e legatis.* Omnino recte: vult enim ex sequentibus cum his conjungi, *e legatis unus.* Præcepit Pintianus. *Gronov.*

Legati] Fœciales, cum eorum principe patre patrato, a faciendo et patrando dictos, quasi belli et pacis auctores, significat. Fuerunt ii oratores quatuor, qui sancto legatorum officio ad eos qui rapinis, vel injuriis, hostili mente bellum commoverant, ac pacem violaverant, aut socios læserant, res repetitum mittebantur; ac nisi redditæ fuissent, jacta vibrataque in eorum fines hasta, bellum pium indicebant. Nonius.

Verbenarius vocabatur] Qui herbam puram ex arce Capitolii sumptam præferebat et ostentabat. *Dalec.*

CAP. III. *De corona graminea.*

CAP. IV. *De raritate ejus.*

In Ch. hoc caput a superioribus non distinguitur, et certe separandum non est. *Dalec.*

Graminea nunquam nisi in desperatione suprema contigit ulli, nisi ab universo exercitu servato decreta] Scribe: *graminea nunquam nisi in desperatione suprema contigit. Nulli nisi ab universo, &c.* Pintian.

CAP. V. *Qui soli corona ea donati.*

Donatus est ea, &c.] Præter hos, quos memorat auctor, data est et Q. Cincinnato a Minutio et toto exercitu, M. Valerio consuli bello gesto contra Samnites, et Julio Cæsari in expugnatione Mytilenarum. Rostratam primus accepit Marcus Varro bello piratico, donante Pompeio; deinde Agrippa bello Siculo ab Augusto. Primus Aul. Postum. Dictator ad lacum Regillum, castris hostium expugnatis, auream dedit. Alex. ab Alex. XXII. 18. *Idem.*

Hic Decius postea se consul Imperioso collega] *Imperio*, non *Imperioso*, in scripto codice legitur. Neutra lectio placet: potius reor verba esse falso inserta. *Pintian.*

Imperioso collega] Tito Manlio, qui filium securi percuti jussit, quod contra edictum Consulum extra ordinem pugnasset cum Geminio Melio. Livius l. VIII. Decad. I. *Dalec.*

Se consul, Imperioso collegu, pro victoria devovit] Vossianus quoque *imperio;* ut codex Pintiani, cui neutra lectio placet, et potius verba falso inserta retur. Haudquaquam ego; quid enim clarius quam similitudinem literarum illud *SO* absorpsisse? Est enim T. Manlius Imperiosus, et intelligitur ad Veserim pugna. *Gronov.*

Magistrum equitum] Minutium, fusum fugatumque ab Annibale. Liv. lib. II. Dec. III. *Dalec.*

CAP. VI. *Qui solus centurio coronatus.*

Exclusam ab hoc legionem suam] Scribo *ab hoste*, non *ab hoc*, ex antiquo codice: vera lectione; subjungit enim, 'per castra hostium erumpere,' et *inclusam* legerem libentius quam *exclusam;* sequitur namque, 'legionemque eduxit.' Item alio modo verba disponerem: *inclusam ab*

hoste legionem suam hortatus per castra hostium erumpere, tribunum suum dubitantem interfecit. Pintian.

Manlio Cos. tribus cohortibus servatis totidemque] Τὸ *tribus* adjecit Gelenius. Chiflet. *Manilio cos. cohortibus.* Vossianus, *Manilio cus. cohortibus servatis totidemque.* Ne in Academ. quidem illa vox est. Scribe: *Manilio consule cohortibus servatis totidem, quot ad servandas eas eductis.* Dissimulavit enim numerum, utpote aliunde tum satis notum. Pintiani quoque codex carebat τῷ *tribus.* Gronov.

Quod et statuæ ejus in foro suo D. Augustus adscripsit] Chifl. et Voss. *scripsit.* Nempe similitudo literarum primam syllabam hausit. Fuerat enim, *Augustus subscripsit.* Horatius: 'si quæret pater urbium Subscribi statuis.' Florus IV. 10. 'Dum titulorum cupidine Araxem et Euphratem sub imaginibus suis legi concupiscit.' *Idem.*

Ipsum Augustum cum M. Cicerone filio consulem, &c.] Lege ex eodem, *Ipsum Augustum M. Cicerone filio consule, &c.* Sic paulo ante: 'Æmilianum quoque Scipionem Varro auctor est donatum obsidionali in Africa Manlio consule cohortibus servatis.' *Pintian.*

Addidere vivendi precio deliciæ luxusque] Scribendum arbitror, *abdidere vivendi precia deliciæ luxusque;* hoc est, ablegavere, sustulere. *Pintian. Addidere vivendi, &c.*] Vita majore in pretio est, ob id tantum, ut delitiis frui, luxuique indulgere liceat. *Dalec.*

Addidere vivendi precio deliciæ] Hoc Gelenio debemus. Mss. et priores, *pretia:* multo melius. *Addidere pretia vivendi,* id est, auxere, plura reddidere; fecere, ut majus operæ pretium esset vivere: quippe cum per eas mollius commodiusque agi vulgo putetur. Inde illa, quam statim notat, cupido vitæ. Verbum *addere,* ut apud Livium II. 1. 'partium certe urbis, quas novas ipsi sedes ab se auctæ multitudinis addiderunt:' ut ibi legendum recte vidit Rhenanus. Intelligimus enim, 'aliis partibus:' ut in Plinio 'aliis pretiis vivendi.' Sic Cæsar de Bello Civ. lib. III. 'Biduum tempestate retentus aliisque additis actuariis in Ciliciam atque inde Cyprum pervenit.' Hoc est, et parandis navibus actuariis, quas numero, quem jam habebat, addidit. Tale est *adjicere,* quod restituimus Livio lib. X. 7. et L. Senecæ Troad. 205. 'Pretia vivendi' blandimenta vitæ. Plinius Junior I. 12. 'Sed tam longa, tam iniqua valetudine conflictabatur, ut hæc tanta pretia vivendi mortis rationibus vincerentur.' Pintianus, *Abdidere vivendi pretia:* quod sit ablegavere, sustulere, contra mentem auctoris. *Gronov.*

Aliorum hanc operæ credimus] Ante Gelenium erat, *operam esse.* Quod forte melius; nam Chiflet. et Vossianus *operæ esse.* Nisi placet hoc ipsum potius. Hanc curam vitæ nostræ credimus esse operæ aliorum: alios ei operam dare, ut ipsis id nobis facere non sit necesse. Deinde Voss. *credimus demandata quidem nostro;* tum, *provisum esse pro bonis ipsi fruimur voluptatibus.* Scribe: *aliorum hanc operæ esse credimus; ne mandato quidem nostro alios id agere, medicisque provisum esse pro nobis. Ipsi fruimur voluptatibus, et, quo nihil equidem probrosius duco, vivimus aliena fiducia.* Majores, inquit, nostri regebant ipsi valetudines suas, et suæ operæ curam eam esse ducebant, parci voluptatum; nunc in libidines nos ingurgitamus, quid de corporibus nostris fiat, securi, omni ea providentia medicis delegata. Pintianus infeliciter, *probrosis utimur voluptatibus.* Id.

Proh, bonis ipsi fruimur voluptatis] Lego, *probrosis ipsi fruimur voluptatibus;* sequitur enim illico: 'et quo nihil equidem probrosius duco.' *Pintian.*

Magna quanquam immensi laboris solatia] *Magno*, non *magna*, codex vetus; ut legatur paulo post, *solatio*. Idem.

Magna quamquam immensi laboris solatia] Vossianus, *magno q. i. l. solatio*; nempe cohæret hæc oratio continua cum præcedentibus: *Immo vero plerisque ultro etiam irrisui sumus ista commentantes atque frivoli operis arguimur. magno quamquam immensi laboris solatio, sperni cum rerum natura.* Hujus, inquit, injuriæ, quod irridemur et vituperamur in labore tanto, solatium habemus magnum per sociam ejusdem indignitatis; quis enim gravetur idem pati, quod rerum natura? Sic et c. 8. 'Ob hoc et Phaonem Lesbium dilectum a Sappho, multa circa hoc non Magorum solum vanitate, sed etiam Pythagoricorum.' Sic Mss. ubi subjecerunt 'multæ vanitates.' Consentit utrobique Pintianus. *Gronov.*

Satis admirari amplectique non est] Vossian. *satis mirari*; ut c. 12. 'Ut non sit mirari satis ingenium ejus.' *Idem.*

Inde excogitarii aliquas aspectu hispidas et tactu truces] Verbum *inde* superfluit ex eodem; et *tractatu*, non *tactu*, legitur ibidem. *Pintian.*

Inde excogitarii] Non reperi in optimo τὸ *inde*; et videtur esse additamentum alicujus, qui se melius nectere superioribus inferiora posse putabat, quam libuit Plinio. Exterminat eandem particulam auctoritate sui codicis Pintianus. *Gronov.*

Vocem ipsius fingentis illas] Duo postrema verba falso addita videntur, alias non haberet locum pronomen reciprocum *se*, quod sequitur continuo. *Pintian.*

CAP. VII. *Medicinæ ex reliquis coronamentis, et erynge.*

Et clara in primis aculeatarum erynge est] Dele conjunctionem, ex scripto exemplari. *Idem.*

Contra serpentes] Salamandras aquaticas eryngii montani contactu, quod cœrulea capita gignit. statim mori deprehensum est; eodem vel prope tantum admoto, tanquam moribundas jactari, contremiscere, supinas everti. *Dalec.*

CAP. VIII. *De herba, quam centum capita vocant.*

In cibos Græcorum] De foliis tenellis tantum id Dioscorides. *Idem.*

Multæ circa hoc non magorum solum vanitates] Scribo, *Multa circa hoc non magorum solum vanitate*, ex antiquo codice: et paulo post *medicinæ*, non *medico*, in eo legitur. *Pintian.*

Torminibus] Στρόφοις. De suo eryngio silvestri hæc Dioscorides. *Dalec.*

Renibus, stranguriæ, opisthotonicis, spasmis] In vetusto exemplari *opisthotonis* scriptum est, non *opisthotonicis*; ut sit nomen morbi ipsius ὀπισθότονος, ægrotantis ὀπισθοτονικός. *Pintian.*

Sive abundent] Hoc falsum est, nisi quis interpretetur, hoc casu accidere, cum urina movetur. *Dalec.*

CAP. IX. *De acano et glycyrrhiza.*

Glycyrrhizam] Vel a radicis gustu, qui subdulcis et odoratus est, vel quod echinatus spinosusque glycyrrhizæ fructus sit instar eryngii. *Idem.*

Echinatis] Σχίνου, non ἐχίνου, *lentisci*. Idem.

Fructu pilularum, &c.] Asperiore, qui siliquas habet lenticulæ pares, ruffas, parvas. *Diosc.*

Præstantissima in Cilicia, secunda Ponto] Exemplaria quædam non *Cilicia* præferunt, sed *Sicilia*: scribo *Scythia*; nam circa Mæotim paludem nascitur, unde et *Scythica radix* vocatur teste Theophrasto IX. 13. et Diosc. lib. III. *Pintian.*

Capitur ea Vergiliarum occasu] Scribendum puto, *carpitur a Vergiliarum occasu*. Idem.

Seu viti] Seu Gentianæ. Diosc. *Dalec.*

Melierque nigra] Codex vetus *ni-*

gri; ut repetatur *coloris,* et mox paulum *decoctæ,* non *decocta.* Pintian.

Longa, ceu viti, coloris buxei. Meliorque nigra] De radice glycyrrhizæ loquitur. Mss. *vitium.* Sed quomodo coloris buxei dicitur in genere, et tamen melior nigra? Dioscorides πυξοειδῆ. Lege: *longa ceu vitium. Coloris buxei melior quam nigra, quæque lenta, quam quæ fragilis.* Pintianus e suo *nigri,* non secundante Vossiano, nec necesse est. *Gronov.*

Usus in subditis] Alii leg. *Usus linguæ subditis;* vel *in linguæ.* Sic vocat hypoglottida, nempe remedia quæ linguæ supponuntur, et ejus contactu liquescunt. *Dalec.*

Cap. x. *De tribulo et generibus ejus, et medicinis.*

In hortis] Juxta amnes, et in ruderibus. Diosc. *Idem.*

Cap. xi. *De stœbe, et medicinis ejus.*

Stœbe, &c.] Legend. *Stœbe quam aliqui Pheon vocant;* idque ex Theophrasto a nobis emendato. *Salm.* p. 394. a.

Cruentatis] Contusis, συγχύσει ὀφθαλμῶν τῇ ἐκ πληγῆς. Diosc. Est autem is morbus, oculi perturbatio, cum coloris mutatione, pupillæ vel dilatatione, vel diminutione, ac interdum divulsione. *Dalec.*

Cap. xii. *De hippophye et hippope, et medicinis eorum.*

De hippophye et hippope] Al. *De hippophaë et hippophæsto.* Idem.

Est altera hippope] Legend. *Est altera hippophaës, sine caule, sine flore.* Salmas. p. 393. a.

Locupleti divinitate ad gerenda præsidia] Lego *generanda,* non *gerenda,* ex vetusto exemplari. *Pintian.*

Ut aliis prosit atque aliis horis] Chifl. et Voss. *ut aliis prosit ab horis.* Scribe, *ut aliis prosit aliud horis.* Gronov.

Cap. xiii. *De urtica, et medicinis ejus.*

Carnesque ab ossibus recedentes] Ita videtur reddere vocem Græcam Dioscoridis ἀποστήματα, et inscite quidem. *Abscessus* commodius ille verterit. Ni forte illum hoc loquendi genere, quo aliis multis locis utitur, cutem detritam, pannosam, lacerosam intelligit, quæ abscessu tardius aperto, vel ægri metu, vel imperitia medici, immodice, rodente pure, attenuata et resiccata est, ideoque subjectis partibus agglutinari nequit: ῥακῶδες δέρμα Galenus vocat lib. ii. ad Glaucon. et ad eum morbum valde mel laudat, de quo Diosc. suo capite scripsit: τὰ ἀφεστῶτα σώματα παρακολλᾷν. *Dalec.*

Illinitur lieni] De foliis id Dioscor. cum cerato. *Idem.*

Dulci poto] Sic vertit τὸ γλυκὺ, quod paulo ante *passum* reddiderat, et aptius. *Idem.*

Defluvia capitis semine illito cohonestari] Academ. *cohennestari.* Voss. *cohosiertari.* Lege *coërcitari,* vel *coërceri.* Gronov.

Succus quoque in usu est] Chifl. et Voss. *Succo.* Recte; frequens enim Plinio herbam adhiberi aut prodesse 'foliis' ad hoc, 'radice' ad aliud, 'caule,' 'succo,' 'semine,' &c. cap. 22. 'Semine singultus confestim ex aceto sedat.' *Idem.*

Cap. xiv. *De lamio, et medicinis ejus.*

Radice alligata, &c. quæ et cui] Voss. *radicem adalligata;* deinde, *radix dicatur quæ cui.* Voluit: *Autumnalis urticæ radicem adalligatam tertianis, ita ut ægri nuncupentur, cum eruitur ea radix, dicaturque cui et quorum filio eximatur, liberare morbo tradiderunt.* Sic xxiii. 6. 'Radix eorum circumscripta manu sinistra terra capitur ita, ut qui id faciet dicat, quare capiat, et cujus causa.' Sic Vossianus: non 'quæ capiat.' 'Quare' rem denotat, 'cujus' personam. *Idem.*

Cap. xv. *De scorpione, generibusque, ac medicinis ejus.*

Ex argumento nomen accepit scorpius herba] Scribo *scorpio,* non *scorpius,* ex

V. C. confirmantibus eam lectionem Theophrasto lib. IX. et Dioscoride lib. V. *Pintian.*

Scorpius herba] Scorpioeides. Diosc. *Dalec.*

Semen enim] Ut scorpiuros florem. *Idem.*

Est et alia] Tragos Diosc. quam et tragonon vocari, et scorpium, is tradit. *Idem.*

Asparagi caule] Caulis lævis est, et absque foliis. *Idem.*

CAP. XVI. *De leucacanthu, et medicinis ejus.*

Eademque ruptis convulsis medetur] Alio ordine vetus exemplar, *Eadem ruptis convulsisque medetur.* Pintian.

CAP. XVII. *De helxine, perdicio, parthenio, sideriti, et medicinis ejus.*

Helxinen aliqui perdicium] Nicander in Theriacis vocat κλύβατιν· Ἠὲ καὶ ἑλξίνην, τήν τε κλύβατιν καλέουσιν. Addit interpres, dici et κλυβάτιον, σιδηρῖτιν, παρθένιον, περδίκιον. *Dalec.*

Mistæ similitudinis, &c.] Mercurialis. Diosc. Ex sideritidis Heracleæ historia Plinius id videtur avellere. *Idem.*

Diximus] Lib. XXI. c. 16. quo loco Plinius ignoranter et inconsiderate, pro ixine, nempe chamæleone albo, helxinen ter scribit. *Idem.*

Hæc autem inficit lanas] Δύναμιν δ' ἔχει τὰ φύλλα ψυκτικὴν, στυπτικὴν, *folia refrigerandi et spissandi vim habent.* Legit Plinius βαφικήν. Quidam hunc locum sic interpretantur, ad infecturam lanarum esse utilem, quod abstersoria sua vi, radiculæ, sive struthii modo, sordes auferat et eluat, impedituras alioqui ne succum suum lanæ bibant. Cæterum an ad id parietaria veteres usi fuerint, a nemine, quod equidem sciam, proditum est. *Idem.*

Omnes, et adustu] *Adusta et panos succus ejus cum psimmythio, et guttura incipientia turgescere, &c.* Cornarius, qui repetita ex superiore periodo temere alia censet. E quo quidem verba hæc, *tumores collectionesque,* irrepsisse puto. At Diosc. nominatim scripsit ignibus sacris, et ulceribus, quæ serpunt, auxiliari. *Idem.*

Caprino sevo ceraque Cypria] Hircino sevo, et cerato Cyprino. Diosc. *Idem.*

Urceolaris] Ocymoeides minus herbariorum. *Idem.*

Astericum] Ob florem stellatim divisum. *Idem.*

Vernula charus] Plutarchus in vita Periclis. *Idem.*

Ædificaret] Ictino architecto operi præfecto. Strabo et Vitruvius. *Idem.*

Et nobilis ille Splanchnoptes] Sic vocatus est, quod exta torreret, et oris pleni spiritu ignem accenderet; opus unicum Stypacis Cyprii. *Idem.*

CAP. XVIII. *De chamæleone, generibusque, et medicinis ejus.*

Chamæleonem aliqui, &c.] Album tantum. Diosc. Lego: *Chamæleonis duo genera. Candidior, quem ixiam vocant, asperiora folia habet, &c.* Idem.

Varietate foliorum evenit] De nigro Chamæleone id Dioscor. *Idem.*

Hic succus occidit et canes suesque in polenta. Addita aqua et oleo contrahit in se mures ac necat] Vetus codex, *Hic succus occidit et panos in polenta, et canes suesque addita aqua et oleo;* cætera redundant. Error, ut puto, est in situ verborum, scribendumque: *facit ad difficultatem urinæ panosque hic succus. Occidit et canes, sues, muresque in polenta addita aqua et oleo;* nam et Dioscorides lib. III. misceri scribit medicamentis quæ exedendo sunt, ut non absurde credi possit facere etiam ad panos. Et quod attinet ad canes, sues, muresque, ejusdem Dioscoridis verba sunt libro prædicto: 'Quin et canes suesque ac mures in polenta simul omnibus hydrelæo maceratis enecat.' *Pintian.* Theophrastus Hist. IX. 13. id aliter refert: 'Occidit,' inquit, 'canes et sues; canes quidem subacta cum po-

lenta et hydrelæo; sues vero cum brassica (μετὰ ῥαφάνων) mixta; viscum hulcera.' Fallitur Plinius: albi chamæleonis id peculiare est. *Dalec.*

Quare a quibusdam ulophonon vocatur] Scio apud Diosc. lib. III. οὐλοφόνον etiam legi; sed cum apud eundem auctorem varia nomina herbarum, ab aliis adjecta, non ipsius Dioscoridis legitima censeantur, potiorem in hac parte habeo veterem lectionem, in qua *ulophyton* scriptum est, non *ulophonon.* Pintian.

CAP. XIX. *De coronopo, et medicinis ejus.*

CAP. XX. *De anchusa, et pseudanchusa, et medicinis earum.*

Manusque inficit sanguineo] Diosc. τὴν χρόαν ὕφαιμος, ἐν τῷ θέρει γενομένη, non, ut vulgo legitur, γεννωμένη. *per æstatem colore rubescens,* καὶ βάπτουσα τὰς χεῖρας, *ac manus inficiens.* Legit Plinius, aut ejus scriba, τὴν χρόαν ὕφαιμος, ὡς πάπυρος σχιζομένη, καὶ βάπτουσα τὰς χεῖρας, inconsiderate ac negligenter. Orpheus in Argon. ἄγχουσαν ἐρυθρὴν vocat. *Dalec.*

Præcipue senum] Dioscoridi ulcera πεπαλαιωμένα, *inveterata,* sanat in cera et oleo decocta. *Idem.*

Pseudanchusa] Hæc est Dioscoridis echium, quam et *aridam* vocari et *ascibiadium* tradit. *Idem.*

Folia ictibus imponuntur. Virus serpentium fugat] Voss. *serpentes.* Mutaverunt, qui nescirent, quid hic *virus* esset: non enim venenum, sed gravem odorem significat, et anchusæ, non serpentium, est. Sic XXIV. 6. 'cujus radix evulsa virus hirci redolet.' XXXV. 15. 'virus alarum.' XXIX. 9. 'Ibi quod supernatat, butyrum est, oleosum natura: quo magis virus resipit, hoc præstantius judicatur.' *Gronov.*

CAP. XXI. *De onochile, anthemi, loto, et lotometra, heliotropio, tricocco, et adiantho sive callitricho.*

Anchusam vocant] Anchusa secunda. Diosc. *Dalec.*

Odorem, &c.] De alsines foliis id Dioscorides. *Idem.*

Pellit et tineas] De radice anchusæ tertiæ, quæ posthac describitur id Dioscorides tradit. *Idem.*

Est et alia, &c.] Anchusa tertia, Diosc. *Idem.*

In pastillos digerunt] Vide apud Dioscor. longe aliter hoc explicatum, quam a Plinio citatur. *Idem.*

Omnia mixta drachmæ un. p. contra serpentium omnium ictus] Ms. Voss. et Acad. ignorant τὸ *omnium:* dein, *Pellunt mortuos partus.* Gronov.

Manantes sanat] De leucanthemó et chrysanthemo id Dioscorides, ut legendum sit, *sanant.* Dalec.

Is enim, &c.] Iliad. Ξ. de Jove et Junone loquens: Τοῖσι δ' ὑπὸ Χθὼν δῖα φύεν νεοθηλέα ποίην, Λωτόν θ' ἑρσήεντα, ἰδὲ κρόκον, ἠδ' ὑάκινθον. Apud eundem Odyss. Δ. Telemachus sic Menelaum alloquitur: σὺ γὰρ πεδίοιο ἀνάσσεις Εὐρέος, ᾧ ἐνὶ μὲν λωτὸς πολὺς ἠδὲ κύπειρον. *Idem.*

Folia ejus cum melle] Hæc est *lotus urbana,* λωτὸς ἥμερος, triphyllos, Dioscorid. *Idem.*

Maxime aqua vel lacte subacto] Horum omnium nihil Theophr. nihil Dioscor. *Idem.*

Contrahi cæruleum florem] De cichorii flore, qui etiam solem semper aspicit, hoc audiendum. Heliotropii flos vel candidus est, vel subfulvus Dioscoridi. *Idem.*

Tricoccum] Parvum. *Idem.*

Helioscopium] Magnum. *Idem.*

Hoc altius] Magnum potius dictum puto ab amplitudine foliorum, quam a proceritate ramulorum. *Idem.*

Siriasin] Σειρίασις ardor capitis, adustio, ustulatio, est cerebri et membranarum ejus *inflammatio,* τὸ καῦμα cum oculorum et syncipitis cavitate, totius corporis ariditate, febre ardente, pallore, appetentia dejecta, et nonnunquam diarrhœa. Vide supra XX. 30. *Idem.*

Decoqui cum radice oportet] Diosco-

ridi tenuis et inutilis radix est. *Idem.*

Seminis grana quatuor pota] De semine heliotropii magni id Dioscorides. *Idem.*

Spinæ quoque, &c.] Qualem morbum significet obscurum est, nisi forte sanguinem impurum, feculentum, crassum intelligat, renibus impactum, et dolores excitantem, quo in morbo prodest urinas meiere turbidas, cruentis similes, et tanquam injecta permixtaque fuligine nigras. Alibi sanguinem inutilem vocat, ut xx. 4. *Idem.*

Frutici topiario] Licenter hoc Plinius, et affectate. Primum quidem, quia frutex non est, sed herbula: deinde, quia hominum industria eo non utitur ad ornandos tegendosque hortorum parietes, ut aliis topiariis plantis, sed veluti naturæ quodam artificio muros vestit, e quibus prorumpit. *Idem.*

Crebro auferendi, ne pereant] Notant ex vet. *ne perareant.* Voss. *ne perunt.* Lege, *ne perurant.* XXXVIII. 8. 'Ne acria perurant, adeps anserinus cum cera,' &c. *Gronov.*

Perdices] Coturnices, Dioscorid. *Dalec.*

Pecorique esse utilissimos] Sata circa ovilia. Diosc. *Idem.*

CAP. XXII. *De picride, thesio, asphodelo, alimo, acantho, bupresti, elaphobosco, scandice, jusione, et de caucalide, sio, sillibo, scolymo sive limonio, soncho, chondrillo sive chondrille, et boletis.*

Rotundo folio] Falsum id. Nulli generi κιχωριωδῶν rotundum folium est, sed oblongum. Theophr. Hist. VII. 11. figuræ foliorum nullam mentionem facit, sed eam solum hieme tota, vereque toto florere tradit. Quod si rotundum *teres* intelligamus, minima certe κιχωριώδους species, quam picrida esse putamus, foliis est propemodum teretibus. *Idem.*

Verrucas] Matthiolus verrucarium cichorium depingit, facultatis præstantissimæ ad verrucas delendas. *Idem.*

Sed purgat alvum] Tuto delebis τὸ *sed;* non enim est in optimo, neque hic locum tuetur. *Gronov.*

Corporis dolori] Coli tormentis, aut lassitudini. *Dalec.*

Odorem corporis, &c.] Quia tetrum odorem corporis, alarum præcipue, feminum, pedum emendat. *Idem.*

Gravitatem aurium] Τὴν βαρηκοΐαν. Diosc. vero ὠταλγίαν, *aurium dolorem.* Idem.

Et ambusta. Et ad gravitatem] Voss. *et ambustæ gravitatem.* Andeg. *et ambusta et gravitatem*] Fortasse: *Decoctæ radicis in oleo succus perniones, et ambustæ gravitatem aurium.* Intellige, ambustæ radicis succus emendat aurium gravitatem. Tum, *Infunditur a contraria aure in dolore dentium.* Sic XXIV. 10. 'Ejusdem acinos quinque tritos in rosaceo oleo calfactosque in cortice Punico instillavit dentium dolori a contraria aure.' Sic duo Vossiani. *Punico* etiam Chiflet. 'Cortex Punicus,' est cortex Punici mali. Et in multis gaudebant sic loqui. Quemadmodum et in Cic. Fam. x. Lepidus scribit 'a ponte Argenteo,' id est, a ponte amnis argentei. *Gronov.*

Sophocles ad podagras utroque modo] Mss. quatuor, *Socrates.* Chiflet. et Voss. *Socles.* Forte *Diocles*, quem sæpe alibi nominat; ut hoc libro cap. 25. et XXIII. 1. Meminit et Sex. Empiricus, et Hesychius in Συγκομιστὸς, et alii. *Idem.*

Perunctis] Illitis genitalibus tam maris quam fœminæ. *Dalec.*

Xenocrates et lichenus et psoras radice] Quinque nostri: *Xenocrates et lichenas, psoras, lepras radice in aceto decocta tolli dicit.* Gronov.

Simus lapides renum in vino decocta atque pota eximit] Voss. *Timon lapides renium in vino decocta potaque eximi.* *Timon* quidem et Chiflet. etsi indiculus compluries: 'Phaniam physicum, Simum, Timaristum' nominet: et 'Si-

mos Cous' Straboni agnitus. Sed haud dubie rectum *eximi*, quod nostro debetur: intelligitur enim ex superioribus, *radice dicit*. Acad. Gud. Menap. *Halimon lapides renium.* Andegav. *Timon lapides renium, &c. eximitur.* Gronov.

Hippocrates semen ejus ad impetus] Præcipuus ut et Chiflet. *Hippocrates seminc ad impetus lienis dari censet.* Genus loquendi, quale hoc libro cap. 13. notavimus. XXIII. 7. 'Cum melle foliis ceria sanantur et canis morsus.' Sic quinque scripti, ubi vulgo: 'cum melle item et foliis.' XXIV. 2. 'Lotos alvum baccis sistit.' Eodem lib. cap. 9. de vitice: 'Et semine et folio additur in malagmata nervorum et podagræ.' Sic legendum ex quinque nostris, non 'semen et folium:' dein optimus, 'podagra,' non 'podagras;' unde facimus 'podagræ.' XXVII. 12. de polygoni generibus: 'Semine alvum solvunt, largius sumpto urinam cient.' Sic idem eximius, ubi vulgo 'Semina et sumpta.' *Idem.*

Hulcera ac scabiem] Festus prisco vocabulo ea vocat 'petimina:' præsertim quæ humeros obsident. Lucillius: 'Ut petimen naso, aut lumbos cervicibus tangat.' *Dalec.*

Alimon] Halmyrin Aëtius vocat. *Idem.*

Coquitur autem hoc ciborum gratia. Radix tormina discutit, &c.] Scribe: *Coqui autem hæc ciborum gratia. Radice tormina discuti, &c.* ex antiquo exemplari. Cui lectioni subscribit Dioscorides libro primo: 'Coquuntur,' inquit, 'folia ejus olerum modo in cibos.' *Pintian.*

Foliis in rotunditate longis, laudatum in cibis] Videtur legendum: *foliis in rotunditatem longis, laudatis in cibos,* ex verbis Dioscoridis. *Idem.*

Silvestre, et mitius] Hoc est, silvestre et sativum. Sativum halimum Tholosæ in quibusdam hortis habent, idque vocant *l'herbe du machlou*, id est, herbam colicam, quod doloribus colicis valde prosit. Silvestre haud procul Tholosa in quibusdam sepibus nascitur. *Dalec.*

Dysentericis etiam exhulceratis] Hoc est, etiamsi sit dysenteria, cum exhulceratione intestinorum, quod sane periculosius est. *Gelen.*

Ulceribus vetustis illini crudum] Sic quidem et Voss. manu prima, sed juxta vetus mutata litera fecit *crurum*, quemadmodum plane quatuor alii. Nec video cui sit hic usui cruditas ista; nisi quia paucis ante versibus *coqui in cibos* dictum est, ideo his *crudum* poni oportuit. *Gronov.*

Acanthos est, &c.] Lege, *Acanthi topiariæ et urbanæ herbæ lato longoque folio, crepidines marginum, adsurgentiumque pulvinorum toros vestientis, duo genera sunt: aculeatum et crispum, quod brevius, &c.* Cum cæteræ spinosæ arbores et herbæ suis nominibus et cognominibus distinguantur, hæc omnium aculeatarum commune nomen sibi proprium fecit; nam ἄκανθος absolute dicta est. Vide Salmas. pag. 534. a, b. Huic lectioni astipulatur etiam Pintianus ex Ms. *Acanthos est*] Græci ἀκάνθην fœminino genere dicunt, Latini vero masculino *acanthum*. Dalec.

Topiaria et urbana herba] Silvestris et agrestis ubivis Monspessuli nascitur. *Idem.*

Longoque folio] Latiore et longiore quam lactuca, erucæ divisura. *Idem.*

Aculeatum et crispum] Hoc est, silvestre, et cardui species. *Idem.*

Pæderota vocant] Apud Athenæum lib. XII. Demetrius Phalereus comam flavo colore tingebat, et pæderote illinebat faciem: apud eundem lib. XIII. λευκόχρως λίαν τις ἐστί; παιδέρωτ' ἐντρίβεται. Inde cognoscimus acanthi folia trita et illita faciem dealbare, maculas et sordes abstergere, eam lentore suo veluti lævigare, quamvis nonnulli *pæderota* fuci genus esse velint. *Idem.*

Phthisin metuentibus] Τοῖς φθισικοῖς.

Ruellius apud Diosc. commodius vertit, 'tabem sentientibus.' Omittit Plinius, urinam ciere, alvum sistere. *Idem.*

In sponte, &c.] Quibusdam ami vulgare. *Idem.*

Capite anethi] Vel umbellæ tantum figura, vel etiamnum floris colore. *Id.*

Nicandro] Nicander in Theriacis: Σπέρματα βουπλεύρου τε, καὶ 'Ιδαίης κυπαρίσσου. *Idem.*

Buprestim, &c.] Buprestis oleris mentionem Theophrastus facit Hist. VII. 8. Gal. in Glossis. Hesychius βούπρηστις cum accentu acuto in antepenultima, *olus*, βουπρῆστις cum circumflexo in penultima, *insectum venenatum.* Quidam esse volunt *auriculam leporis*, descriptam a Dodonæo nomine bupleuri. *Idem.*

Iidemque remedia tanquam contra venenum prodiderunt] Forte, *remedio.* Gronov.

Quos dissilire, &c.] De bupresti herba id non traditur, sed de bupresti insecto, Scarabæo longipedi non dissimili, infra descripto XXX. 4. Ignoranter hæc Plinius. *Dalec.*

Quam non aliter magis accendi putant quam potu] In vetusto codice non *potu* leges, sed *postea:* scribendum arbitror, *pota ea,* aut *potu ejus.* Pintian.

Magis accendi putant quam potu] Sic quoque Gud. Acad. Menap. Notant in margine, *quam ejus potu.* Quidam ediderunt, *quam hujus potu.* Vossianus, *quam postea ;* Andeg. *quam pote.* Lege, *quam pota ea,* ut voluit et Pintianus. *Gronov.*

Quam potu] Ut et cantharidis. *Dalec.*

Siccanda autem in eos usus prius est, ne succo suo madeat, qui contra serpentium ictus non facit eam deteriorem] In antiquo exemplari, non *in eos usus,* sed *in eo usu,* habetur. In quibusdam vero exemplaribus negatio desideratur: recte; nam si recipitur, duo postrema verba demenda habebis. *Pintian.*

Scandix quoque, &c.] Inter olera, quæ in cibis sumuntur, præsertim apud Ægyptios, et scandicem et anthriscum supra recensuit. *Dalec.*

Non facit eam deteriorem. Scandix quoque] Offensus his verbis Latius non conjicit modo, sed et edere ausus est, *non facit. Ea deterior scandix ;* nam quod editur, inquit, sensum commodum non habet; quid enim opus siccari, si succus non facit deteriorem? Sed auferenda particula negandi, et scribendum, *qui contra serdentium ictus facit eam deteriorem;* ut habent omnes scripti. Et potuit id a Pintiano discere. Primarius etiam, *Siccanda autem in eo usu prius est ;* et magis placet. *Gronov.*

Decoctæ succus] Τὸ ἀφέψημα. Diosc. *Dalec.*

Matrem ejus, &c.] Quidam, ut Theopompus, et Val. Maximus III. 4. hoc narrant. Constat tamen eum Mnesarchi, sive Mnesarchidæ, et nobilissimæ fœminæ Clitus filium fuisse: quamvis et cum quidam σκανδικοπώλην vocaverint. De illo perquam multa Rhod. XXIV. 10. *Idem.*

Anthriscus] Chærephyllum nostrorum et Columellæ lib. XI. Enthusicon apud Theophr. Hist. VII. 7. *Idem.*

Jasione] Volvulus major, smilax lævis, Dioscor. cujus mentio fit lib. XXIV. cap. ult. ut et convolvuli XXI. 5. *Idem.*

Succus quoque ejus bibitur] Hæc omnia in Diosc. non leguntur. Ex Petrico Plinium sumpsisse conjector. *Id.*

Pituitas] Obstructiones a pituita factas. *Idem.*

Bilemque a partu siccat] Biliosam purgationem, provocato locheio. *Id.*

Scolymum quoque in cibos recipit Oriens, et alio nomine Limoniam appellat, &c.] Per Orientem intelligit Græciam. *Salmas.* p. 228. *Scolymon quoque in, &c.*] Hæc de scolymo Theophrasti audienda sunt, non Dioscoridis. Utriusque mentio fit XX. 23. ultimo. *Dalec.*

Limonion appellat] Leimoniam quasi pratensem carduum, de quo XXV. 9. vel λιμόνιον, quod ejus esu λιμὸς, id est, *fames*, expleatur. Theophr. Hist. VI. 3. apertissime distinguit σκόλυμον a λειμωνίᾳ. Plinius legisse videtur, σκόλυμος ὃς καὶ λειμωνία. *Idem.*

Acerrimi cantus esse, &c.] Nempe τοῦ καύματος γενομένου, æstu vehementissimo, quamobrem cicadas αἰθαλίωνας vocant, παρὰ τὸ αἴθεσθαι ὑπὸ τοῦ ἡλίου. Vide quæ notata sunt x. 63. *Idem.*

Hecale] Hecale, anicula pauperrima, Theseum adolescentem comiter hospitio excepit, unde sacrum Hecalesion per pagos celebre Hecalo Jovi, cum Hecales summis honoribus. Ovidius: 'Cur nemo est Hecalem, nulla est quæ ceperit Irum? Nempe quod alter egens, altera pauper erat.' Plautus in Cistellaria: 'Ecastor haud me pœnitet, si, ut dicis, ita futura es. Nam si quidem ita eris ut volo, nunquam Hecale fies.' Petronius: 'Qualis in Actæa quondam fuit hospita terra, Digna sacris Hecale, quam Musa loquentibus annis Battiadæ vatis vivendo tradidit ævo.' Auctor Priapeiorum: 'Æqualis tibi quam domum revertens Theseus repperit in rogo jacentem.' Suidas Heroida fuisse tradit, sic dictam, ὅτι πρὸς ἑαυτὴν ἐκάλει. Fuit enim illi τὸ τεῖχος ἀκλήϊστον. Rhodig. XXX. 11. Vide infra XXVIII. 8. Notus est versiculus ille veteris Epigrammatis: Μέλπω δὲ γραὸς τῆς φιλοξένου τρόπους. Vide Politianum Miscell. cap. 24. *Dalec.*

Albus qui e lacte nitor, utilis orthopnoicis] Verbum *albus*, cum minore littera scriptum, præcedentibus attexendum censeo. Item *nidor* magis arridet quam *nitor*. Pintian.

Lactucarum modo. Erasistratus calculos per urinam pelli eo monstrat] Longe aliter nostrum apographon: *Lactucarum modo ex embammate calculos per urinam pellit: eo monstrat et oris graveolentiam commanducato corrigit;* ut forte pro illo, *eo monstrat*, legendum sit *Erasistratus*. Idem.

Et oris graveolentiam, &c.] A vitioso et putrido humore, vapore genitam; siccat enim ac refrigerat sonchus, ideoque putredini obsistit. *Dalec.*

Quæ lac sibi coire sentiant] Præ calida intemperie hepatis, venarum, mammarum, siccari, minui, spissari. Sonchus cum farre coctus mammas uberiores facit, lib. XXVI. cap. ult. *Idem.*

Et in stomachi rosionibus] Æstuanti stomacho et inflammato illinitur, stomachi rosiones sorbitione mitigat. *Idem.*

Chondrillon sive chondrille] Plinius oscitanter confundit duas chondrillæ species. *Idem.*

Radice fabæ simili] Dioscorides chondrillæ secundæ radicem esse ait tenuem, levem, subflavam, succosam, rotundam, ἔπακμον, id est, *vegetam.* Plinius legisse videtur, κυάμου. *Idem.*

Mastichen tuberculo fabæ] Mastichen, quæ in chondrilla reperitur, κυαμιαίαν μεγέθει εἶναι, Dioscor. tradit, fabæ magnitudinem æquare, sed non radicem fabæ similem esse. *Id.*

Veneno Tiberio Claudio principi per hanc occasionem a conjuge Agrippina dato] Nostrum apographon, *veneno cibi Claudio principi, &c.* legendum arbitror alio ordine: *Veneno Claudio principi per hanc cibi occasionem a conjuge Agrippina dato.* Pintian. *Veneno Tiberio Claudio, &c.*] Illo eventu Nero boletos appellabat βρῶμα θεῶν. Sueton. Dion. Hist. LVIII. qui etiam scribit post obitum a Seneca editam fuisse illius ἀποκολοκύντωσιν quasi ἀποθέωσιν et ἀπαθανάτωσιν, quæ etiamnum extat. Had. Jun. I. 17. *Dalec.*

Tiberio Claudio principi] Suet. in Claudio c. 44. Juvenal. Sat. V. *Jac. Cell.*

Ab conjuge dato Agrippina] Sic velle Mss. videntur. *Gronov.*

Ante omnes Neronem suum] *Neroni suo* in V. C. quæ lectio potest tolerari; Nero enim miseranda et ipse morte periit. *Pintian.*

Veluti guttas] Concretam pituitam, γλοιῶδες, ἐπίπαγον. Diosc. *Dalec.*

Mox in pediculo corpus absumitur, raroque unquam] Opt. *mox increscente in pediculi corpus;* id est, in substantiam ejus convertitur illa membrana. Dein Acad. *rarum est geminus geminis ex uno pede:* Vossiani et Gud. *rarum unquam.* Menap. *rarum e geminis.* Lege, *rarumque geminus ex uno pede.* Boletus geminus uno pede nixus rarum, sive res rara. *Gronov.*

Illa pernicialia prorsus improbanda] Pintiani codex, *illa permittit alia quod probandi alia alios;* unde ille fingit: *illa pernicies alia, quod probandi alii alias.* Menap. *illa permixti alia sicca ligari clavos.* Acad. *illa permixti alias siccas rigari clavos.* Gud. *illa permitti alia, sicca ligari clavos.* Vossiani princeps et Andegav. *illa permitti alia quod probandi alia.* Fortassis, *Illa pernicialia quæ probandi alea?* Illa, quæ scilicet dicam, pernicialia, quam periculose probantur? Probant autem, qui vescuntur, salute, si non adfuerint; exitio, si adfuerint. *Idem.*

Caligaris clavus] Caliga militare calceamentum, clavis suffixum ferreis, argenteis, aureis, ut quisque luxu et opibus diffluebat: commune tam gregario, vili, et obscuro militi, quam duci et centurioni. Inde 'caligati milites' Suetonio in Augusto et Vitellio. Inde nomen Caligulæ Imperatoris. Supra VII. 43. P. Ventidius juventam inopem toleravit in caliga militari. Lib. XXXIII. cap. 3. Agnon Teius crepidas aureis clavis suffigebat, quibus etiam urbana mulierum calceamenta ornabantur, auctore Festo in voce 'clavata:' ac id est, quod auctor loco proxime citato queritur et indignatur, ab equitum uxoribus aurum pedibus indui et gestari. Brissonius II. 5. *Dalec.*

Atque qui colligunt. Ducunt ipsi alia vitia] Verbum *ducunt* desecandum, ex apographo nostro: et pronomen *ipsi* superioribus agglutinandum. Quod autem sequitur: *Alia vitia. Nunc quidem si serpentis,* scribendum opinor, *alia etiamnum quidem. Si serpentis, &c.* ut intelligas, alia etiamnum pernicies. Sic, puto, minus male legetur. *Pintian.*

Deprehendisseque nisi agrestes] Scribendum: *Deprehendisse qui, nisi agrestes, possunt?* Gronov.

Ducunt ipsi alia vitia, nunc quidem] Verbum *ducunt,* inquit Pintianus, desecandum, et pronomen *ipsi* superioribus agglutinandum: quod autem sequitur, *Alia vitia, nunc quidem si serpentis.* Sane *ducunt* etiam ignorat melior Vossianus: sed et idem cum omnibus aliis nostris et Chifletiano, *ne quidem.* Forte: *Aliqui colligunt ipsi alia vitia, in quibus, si serpentis caverna juxta fuerit.* Nisi malis: *atque qui colligunt? Ducunt ipsi alia vitia, e quibus;* nam Gud. Acad. Menap. utcunque hic corrupti habent tamen, *dicunt ipsi alia vitia equidem. Idem.*

Fungorum lentior natura] 'Fungus' Plauto in Bacchidibus, stupidus, stolidus, inconsideratus: 'Adeon' me fuisse fungum, ut qui illi crederem?' Et aliquanto post: 'Tanti est, quanti est fungus putidus.' Item lepide: 'Pol hic quidem fungino genere est, capite se totum operit.' *Dalec.*

CAP. XXIII. *De fungis, et silphio, et de lasere.*

Velut apice, &c.] Sic albogalerum et pileum Flaminis vocat, cujus effigies in multis vetustis nummis spectatur, præcipue Julii Cæsaris. *Idem.*

Suilli] Suilli etiamnum Italis vocantur *Porcini.* Idem.

Anneum Serenum] Ejus meminere Seneca Epist. 64. et Tacitus Annal. XIII. *Idem.*

Ferula] Lege *Betula.* Ferula ar-

bor non est. *Dalec.*

Fico, ferula et gummi ferentibus] Acad. *gūmū.* Gud. *gūmin.* Voss. Andeg. *guminum.* Men. *gūmī.* Optimus *gummim.* Et sic eam vocem idem codex format tot locis, ut etiamsi solus faceret, appareret mos Plinii. Sed passim confirmant et alii. Libro XXIII. in Præfat. 'Lacrima vitium, quæ veluti gummis est.' Consentit Voss. alter. XXIV. 1. 'Gummis aceto facilius eluitur;' ubi ex Chiflet. notant 'commi.' Ejusdem cap. 9. 'Unum arbor ipsa exsudat gummium modo:' nec aliter Andegav. et Gud. Cap. 10. 'Gummim etiam in hedera quærunt, quam ex aceto utilissimam dentibus promittunt.' Sic omnes iidem, aut omnino aut majorem partem. Item c. 11. 'Gummium genera diximus, &c. dentibus inutiles erunt.' Ubi frustra Dalecampius 'inutilia;' quasi non sequatur: 'Quæ ex amygdala amara est,' et, 'siccant inlitæ,' et, 'cum passo potæ.' XXV. 9. 'Concrescentem gummis modo humidis locis.' XXVI. 7. 'Lactens succus, qui densatus in gummim.' XXVII. 12. 'Præciso frutice dat succum gummi similem.' Ms. 'gummissis simili.' Lege, 'gummibus similem.' l. eodem, cap. 13. 'Succus ejus lactens in gummim spissatur.' XXXII. 33. 'Fraude conjicientium gummim.' Hinc judicium fiat de cæteris. XI. 9. 'Gignitur autem rore verno et arborum succo, gummi modo.' Gud. et Men. 'commium modo.' Lege, 'gummium modo.' Confirmant quatuor nostri, XIII. 11. 'Gummi optimam esse ex Ægyptia spina convenit, vermiculatam colore glauco, puram sine cortice, dentibus adhærentem:' sic illi. Scribe igitur 'Gummim.' Rursus: 'Deterior ex amygdalis amaris et ceraso, pessima ex prunis.' Mox, 'Infantium ulceribus aptissima.' Tum, 'ad nihil utiles.' Item: 'Fit et ex sarcocolla (ita vocatur arbor) gummi utilissima.' Scribe 'gummis.' Denique, 'Ideo candida quam rufa melior.' Et semel iterumque ex aliis verbo notarunt. Cur non restituerunt Plinio suum? XVI. 26. 'Quæ gummi gignunt, post germinationem aperiuntur: gummi vero non nisi fructu detracto spissatur.' Ubi ex Chifl. annotant: 'gummini vero.' At vix dubito eum habuisse, perinde ut Acad. Men. Gud. 'Quæ gummim gignunt:' deinde, 'gummis vero.' Sic et Andeg. Vossianus, etsi priore loco 'gummium.' Sic et Columella XII. 50. 'Nova dolia liquida gummi perluere;' nisi scribendum 'perlinere.' Mox enim 'nova dolia vel serias crassa gummi leverunt.' *Gronov.*

Hi fluxionibus alvi quas rheumatismos vocant, medentur] *Fluctionibus albis* idem codex agnoscit, non *fluxionibus alvi;* ut pro eo quod sequitur *rheumatismos, rhus leucus,* scribendum putem, hoc est, 'fluctiones albas,' ex Galeni diffinitionibus, et Paulo ac Dioscoride lib. I. cap. de thuris cortice. Quo in loco cum Virgilius Marcellus vir singulari doctrina et diligentia explicet copiose quid in fœminis sit rhus, et quot accidat coloribus; laborem inquirendi tradendique nobis ademit. *Pintian.*

Lavantur etiam ut plumbum] Lege, *Linuntur etiam ad plumbum et oculorum, &c.* Plumbum oculorum vitium, coloris plumbei suffusio, cujus mentio fit XXV. 13. *Dalec.*

Ut plumbum in oculorum medicamenta] Notaverunt in aliis, *ut plumbum et oculorum.* Vossianus neutram adoptat particulam. Scribe: *Lavantur etiam, ut plumbum, oculorum medicamento.* Gronov.

Cum carne cocti] Ob carnis pingue. Eadem ratione cum oleo vel butyro multo coquunt. *Dalec.*

Nam folia ad expurgandas] Et hic versata est mala manus. Scitius enim Voss. *Usus silphii in medicina: foliorum ad purgandas vulvas.* Gronov.

Pedum clavos, &c.] Lege, *pedum cla-*

vos circumscarifatos ferro, mistum cera extrahit. 'Scarificare' ut ubique apud Plinium scribitur et 'scarificatio' non est Latinum, licet sic loquantur τῶν χειρουργῶν παῖδες. Græce Σκάριφος τὴν ξέσιν significat, et σκαριφῶ, *rado, scindo, scalpo,* unde Latinum 'scarifo,' et 'scarifatio' vel 'scariphatio.' Vide Salmas. p. 590. a, b.

Et tum aquam bibentibus. Cavendumque ne qua intus sit exhulceratio] Secus in antiquo exemplari: *et cum aquæ bibentibus, cavendum ne qua intus sit exhulceratio;* cætera redundant. *Pintian.*

Exhulceratio] Quam acrimonia sua cum tenuitate partium juncta irritet. *Dalec.*

Tempestive enim datum] Cauterium licenter vocare Plinius hic videtur medicamentum Græcis dictum μετασυγκριτικὸν, et μεταποροποιητικὸν, quod habitum, et structuram corporis ac fabricam mutat; nempe quod admotum sua caliditate et insigni tenuitate humores evocat ex alto, cutisque poros aperit, quemadmodum de thapsia Dioscor. scribit; et intro sumptum sanguinem ac humores potenter in habitum corporis diffundit, et dispergit. Eorum medicamentorum in longis valetudinibus, ægro convalescente, usus fuit. Itaque apud Paulum III. 72. ἀναληπτικὴ ἐπιμέλεια, quæ ægros jam meliuscule habentes reficit, μετασυγκριτικῆς pars est. *Idem. Tempestive enim datum cauterii vim obtinet*] Lego, permutatis syllabis, non *cauterii*, sed *theriacæ*, ex Dioscoride lib. III. 'Bibitur,' inquit, 'idem, inungiturque contra eorum omnium injurias, quæ morsu ictuve venenum relinquunt, et venenatas telorum cuspides. Contra scorpionum ictus oleo dilutus inungitur.' *Pintian.*

Clavis pedum] *Morticinum* per convicium et contumeliam Plautus in Persa vocat exanguem, tetrum, pallidum, νεαρώδη. 'Cædere hodie tu restibus. PÆG. tua quidem, cuculle, causa? Non hercle, si os præciderim tibi, metuam, morticine.' Ter autem hunc morbum memorat: quod argumento est, variis ex auctoribus collecta hæc fuisse absque judicio, et hinc illinc sparsim. *Dalec. Clavis pedum qui vulgo morticini appellantur*] Quatuor postrema verba Plinii non puto; nam et paulo ante clavos pedum ipse appellavit sine tali additamento. Et Cornelius Celsus et alii 'clavos pedum' vocant, nulla vulgaris appellationis mentione. *Pintian.*

Ante subactum. Carnes replet cum vino et croco, &c.] Scribo ex archetypo nostro: *Alopecias nitro ante subactas replet cum vino et croco, aut pipere ac murium fimo et aceto.* Dioscorides lib. III. cap. de laserpitio: 'Contra capillorum defluvia, quæ alopecias dicunt, ex vino, additis pipere et aceto, utiliter inungitur.' *Idem.*

Carnes replet cum vino] Vel ulcera cava explet, vel corpus obesum reddit, et, ut alibi ait, pingue facit. *Dalec.*

Qui coagulum lactis sorbuerint] Quibus lac potum coagulatum est. *Id.*

Cavernis dentium, &c.] Cavernis Dioscorid. indit, aut cum thure in linteo circumligat. *Idem.*

CAP. XXIV. *De natura mellis, et aqua mulsa, et quare genere ciborum mores immutentur, et de melitite et cera: et contra compositiones medicorum.*

Ulceraque jam desperantia cicatrice includit] Ex Chifl. afferunt *disparantia;* quod nulli rei est. Præclare Vossianus, *jam desperantia cicatricem cludit.* Quasi quæ desierint sperare se unquam coitura. Lentulus ad Ciceronem XII. Famil. 'Rhodii nos et rempublicam quam valde desperaverint, ex literis, quas publice misi, cognosces.' Frontinus Strateg. IV. 5. 6. 'Varro collega ejus vel majore constantia post eandem cladem vixit, gratiæque ei a senatu et populo actæ sunt, quod non desperasset rempublicam.' Ita restituimus e membra-

nis, ubi vulgo, 'de republica.' De verbo 'sperare' pari suavitate diximus in primo Observationum. *Gronov.*

Ut putrescere corpora non sinat] Alexandri corpus melle oblitum incorruptum perdurasse monstrant hi Papinii versus e Silvis: Duc et ad Æmathios manes, ubi belliger urbis Conditor Hyblæo perfusus nectare durat.' Xenophon Commentariorum v. Agesipolin, Lacedæmoniorum regem, vita functum, et melle conditum scribit Spartam relatum, et regio funere sepultum fuisse. Gemistus Plethon Agesilaum mortuum, inopia mellis cera circumlitum, Lacedæmonem reportatum fuisse tradit. Itaque mel eorum qui vita excesserunt symbolum esse veteribus creditum, sicut fel vivorum. Rhodig. XXVIII. 27. Apud Nonium Varro περὶ τροφῆς: 'Quare Heraclides Ποντικὸς plus sapit, qui præcepit ut comburerent, quam Democritus, qui ut in melle servarent: quem si vulgus secutus esset, peream si centum denariis calicem mulsi emere possimus.' Victorius XIX. 1.

Arescentique in febribus linguæ] Ad id potius utile fuerit saccharum, quod juxta Galen. libro Methodi nec sitim facit, nec in bilem vertitur. *Dalec.*

Mel auribus instillatur] Sonantibus, et dolore affectis. Diosc. *Idem.*

Alterum inveteratæ] Σκευαστοῦ et ἀποθέτου, *conditivæ*. Dioscor. Hanc proprie ὑδρόμελι vocant. *Idem.*

Item animi humilis] Iis qui immodico sudore digeruntur, et quibus languidus pulsus est: τοῖς διαφορουμένοις, καὶ μικροσφύκτοις. Diosc. *Dal.*

Et in siti] Quod per inediam accidere solet, eleganter his versibus memorat Plaut. in Curculione: 'Tenebræ oboriuntur: genua inedia succidunt. Ph. Viden' ut expalluit?' ac paulo post: 'Perii, prospicio parum, os amarum habeo, dentes plenos, lippiunt fauces fame, Ita cibi vacivitate venio lassis lactibus.' *Idem.*

Ergo et hæc animi, &c.] Horatius: 'Ad mare cum veni, generosum et lene requiro, Quod curas abigat, quod cum spe divite manet In venas animumque meum, quod verba ministret, Quod me Lucanæ juvenem commendet amicæ.' *Idem.*

Lenit transitum spiritus, &c.] Aptius in archetypo nostro cum minore litera, et junctim cum præcedentibus: *lenito transitu spiritus et molliore facto meatu ne scindat, &c.* Pintian.

Vulvis imponitur] Tumentibus, et inflatis. Diosc. *Dalec.*

Inveteratæ usum damnavere] In inflammationibus et obstructionibus viscerum. Diosc. ἐπὶ τῶν φλεγμαινόντων καὶ στεγνῶν. *Idem.*

Stomacho] Bilioso. *Idem.*

Quod in dulci nunquam evenit] Vel *in passo*, τῷ γλυκεῖ, vel in vino dulcis saporis. Mulsum enim ex austero optime fit. *Idem.*

Ex austero factum non implet stomachum] Scribe *inflat*, non *implet*, ex V. C. et postremam dictionem arbitramur superfluere. Dioscorides lib. v. cap. de mulso: 'Primam bonitatis habet æstimationem mulsum, quod ex vetere et austero vino probatissimoque melle confectum fuerit. Minus enim inflat quod tale fuerit, et celerius absolutum in usum venit.' *Pintian.*

Multi senectam longam mulsi, &c.] Lege ex eodem *intrita*, non *nutritu*. quod noto illo Martialis versu roboratur: 'Circumlata diu mensis intrita secundis:' contra Criticos, qui aliter eum locum legunt. *Idem.*

Celebri Pollionis Romuli exemplo] Scribendum arbitror, *Vedii Pollionis nobili exemplo.* De hoc Vedio Pollione Augusti amicitia nobilitato Plinius supra lib. IX. et Seneca in libris de Beneficiis, et Varro de Re Rustica. *Idem.*

Celebri Pollionis Romuli exemplo] Pintianus, *Vedii Pollionis.* Sed Chi-

flet. et Voss. uterque, *Romili.* Legend. *Pollionis Romilii ;* fuit enim gens Romilia. Pollio autem multarum gentium cognomen. *Gronov.*

Vigorem illum animi corporisque] Democritus rogatus, πῶς ἂν ἄνοσοι, καὶ μακραιῶνες γίγνοιντο οἱ ἄνθρωποι, intus vino, foris oleo, respondit: eadem propemodum sententia, qua Pollio. Vide Rhod. VI. 6. Athen. II. Alii respondisse ferunt, intus melle, foris oleo. Corsicos certe μακροβίους et πολυχρονίους esse tradunt, quod melle assidue utantur, in eorum buxis, ut Diodorus ait, copiose nascenti. Aristoxenus scribit, Pythagoræ discipulis mensam pane tantum et melle instructam fuisse. Quin et Democritus, morte jam destinata, rogatus dies aliquot differre, ne proximis Thesmophoriis luctuosa funestaque domus esset, complusculum temporis vitam sustinuit solo mellis, vel, ut alii narrant, calidi panis odoratu. Rhodig. XXI. 3. *Dalec.*

Omnis autem mollit, calefacit] Voss. *calfacit ;* ut sæpe et alibi. *Gronov.*

Explet corpora] In cavis ulceribus carnem gignit. *Dalec.*

Ad meatus] Ut in altum corpus subire et permeare possint. *Idem.*

Ad nexus] Justam crassitiem, et, ut loquuntur vulgo, consistentiam. *Idem.*

Scrupulatim quidem colligere] Acad. Gud. Vossiani *Scripulatim.* Gronov.

CAP. XXV. *Medicinæ ex frugibus.*

Quæ fruge vescantur] Formicas, cornices, equos, cervos, elephantos, &c. *Dalec.*

Tritici vero ferro, &c.] Ea industria conficitur oleum e tritico a medicamentariis. *Idem.*

Cados plenos] Acervis tritici defossos et sepultos : qua astutia rusticos triticum furari solitos Gal. scribit de Nat. Facult. I. 14. *Idem.*

Etiam si fricentur] Commodius vetus exemplar, *etiam si refricentur.* Et mox paululum *multipedæ,* non *multipedarum.* Pintian.

Hac decocta fit medicamentum] Dalecampius *pulmentum.* Putavit nimirum *pulmentum* esse pultem, aut, ut loquuntur, qui cauti esse volunt, cibum solidiorem pultis instar factum. Qui vulgaris error doctos etiam plerosque viros impedivit; nam et quibus nihil alioqui conveniret, hoc conveniebat, ut Scaliger, ' nihil se pulmentum morari, quod oleto quam piso similius sit,' dixerit, et Scioppius ' solo pane, aqua, et pulmento, cum pauxillo casei, se contentum' jactaverit. Et a magno Viro ad Johannis cap. 21. reprehensus est vulgatus interpres, qui προσφάγιον reddidit *pulmentarium ;* quod inepte profecto factum ait : cur enim pultem a piscatoribus peteret? laudatque Erasmum, qui *obsonium.* Atqui *pulmentum, pulmentarium, pulpamentum, pulpamen* idem prorsus est, quod obsonium, προσφάγιον, προσόψημα, ὄψον, quivis cibus coctus carnium, piscium, olerum. Plautus Aulul. II. 4. ' Pulmentum pridem ei eripuit miluus.' Extis insidiatur milvus, non pulti. Hic, opinor, incepit Lambinus præire illis, qui descripserunt jam toties cibum esse ad modum pultis factum. Idem Rudente IV. 3. ' Sed hic rex cum aceto pransurus est et sale sine pulmento ;' hoc est, sine obsonio, sine cibo cocto, δίχα προσοψήματος Philoni de Legat. ad Caium. Eodem sensu Justinus III. 3. *vitam sine pulmento degere,* ἄνευ ὄψου, ξηροφαγεῖν. Pro eodem in Epitoma Livii XLVIII. ' Sine pulpamine mandere.' Sic ' pulpamentum ' Sticho V. 4. ' Nimis vellem aliquid pulpamenti.' Hoc dicit, cui erant appositæ nuces, fabulæ, ficuli, oliva in tryblio, lupilli, comminuta crustula. Hæc enim erant in victu, quem Cicero pro Sex. Roscio vocat ' aridum,' et Plautus Rud. III. 4. ' Nullum habemus ignem, victitamus aridis.' Idem Mil. III. 1. ' Neque præripio palpamentum.' Pseudolo

IV. 1. 'Lepido victu, vino, unguentis, et inter pocula pulpamentis.' Frustra scribunt pulpamentum esse cibum ex pulpa leporis. Qui dixit: 'Tute lepus es, et pulpamentum quæris,' idem dixit, quod dixisset, si ei placuisset dicere: 'et matteam quæris: et cupedias quæris: et ganeam quæris.' Omnis enim lepus pulpamentum; non tantum pulpæ istæ. Quæris, ait, quod es, quod habes. Glossæ: *Ὄψον, pulpamentum.* Cicero Tuscul. v. 32. ex literis Anacharsis ponit: 'Mihi cubile terra, pulpamentum fames.' Pro eo verbis Socratis cap. 33. ponit, 'obsono famem.' Pro eodem Horatius II. Sat. 2. 'pulmentaria quæro Sudando;' et I. Epist. 18. 'pulmenta laboribus emo.' Phædrus Fab. 48. 'frusta jactat familia, Et quod fastidit quisque pulmentarium.' Seneca Epist. 87. 'Caricæ si panem habeo, pro pulmentario sunt; si non, pro pane.' Loco obsonii sunt. Sic et Cato in tertio Originum apud Charisium: 'Laserpitium pro pulmentario suo habet.' Ex quo idem: 'multo pulmento usi;' hoc est, multo cibo apparato et cocto. Ulpianus l. XII. π. 5. D. de instruct. et instrum. 'Lanificas, quæ familiam rusticam vestiant, et quæ pulmentaria rusticis coquat.' Paullus l. XVIII. π. 3. ibidem: 'In cacabis pulmentarium coquitur.' Plinius XIX. 1. 'Nec caules, ut nunc maxime, probabant, damnantes pulmentaria, quæ egerent alio pulmentario: id erat oleo parcere:' et cap. 6. 'Ulpicum præcipue celebratum inter pulmentaria ruris.' Et potius est, ut *pulmentum* a pulpamento extrita syllaba, quam a pulte, ut Varro et Plinius voluerunt, quique eos sequitur Guidetus, ducamus. Varro lib. IV. 'Quod edebant cum pulte, ab eo pulmentum, ut Plautus; hinc pulmentarium dictum.' Plin. XVIII. 9. 'Pulte autem, non pane, vixisse longo tempore Romanos manifestum, quoniam inde et pulmentaria hodieque dicuntur.' Ubi quas annotant 'pulmentarias fœminas,' vel 'mictyridas,' eæ non sunt nauci. Verba Lucilii sic restituerunt viri præstantes: 'Pulmentaria, ut intybus, aut aliqua id genus herba, Et jus mænarum: bene habet; sed mictilis hæc est Merx.' Potuerunt in origine vocabuli falli Varro et Plinius; non potuerunt in significatione. Itaque volunt ambo idem, nempe antequam panis usus esset promiscuus, pultem Romanis fuisse pro pane: id ex eo apparere, quod 'pulmentum' dixerint pro obsonio, quia hoc, quemadmodum postea cum pane, sic antea cum pulte vescebantur. Satis igitur significant 'pulmentum' esse non pultem, neque instar pultis paratum cibum, sed προσφάγιον, sive *obsonium*. Adde, si placet, Casaubonum in Athenæum VII. 2. et Salmasium ad Pallium Tertulliani. *Gronov.*

Illinunt eo] Vel ut aridiora corpora humectent, vel ut eorum sordes abstergant. *Dalec.*

Impetusque] Humorum fluentium impressiones et incursus. *Idem.*

Multipedarum] Scolopendrarum. Vide XXIII. 1. ult. et XXIX. cap. 6. ult. *Idem.*

Ad extrahendas suppurationes] Galenus lib. II. ad Glauc. cataplasmate ex hordeacea farina parato discuti posse tumores suppuratos pollicetur, si exiguum pus est, sicuti vicinum, si tenue. *Idem.*

Aut intestinorum vel laterum, &c.] Duo illa verba, *vel virilium*, non agnoscit nostrum exemplar, et, ut colligitur ex Dioscoride, recte. Is lib. II. cap. de hordeo sic ait: 'Cum meliloto et papaverum vasculis in lateris dolore indolentiam facit. Illinitur et contra intestinorum inflationes, cum lini fœnigræcique semine,' &c. quæ ibi leges. *Pintian.*

Multo lenior] Ad coquendum humorem, et dolorem mitigandum aptior. *Dalec.*

Mollior] Humidior, ad siccandum minus efficax. Quale sit trimestre frumentorum, vide XVIII. 7. *Dalec.*

Locorum ratione] Quoniam eo loco de hordeo tractaretur, et eodem loco etiam conveniebat de iis quæ fiunt ex hordeo sermonem haberi. *Idem.*

A farina hordei] Ἄλευρον, (legit Plinius ἄλφιτον,) inquit Diosc. κοιλίας σταλτικὸν καὶ φλεγμονῶν πραῢντικὸν, *farina alvum sistit et inflammationes mitigat.* ὠμὴ λύσις, vel, uno vocabulo, ὠμήλυσις, *cruda farina hordei; tosta* vero, ἄλφιτον, id est, *polenta.* Idem.

Cruore suffusis] In ecchymomate. *Idem.*

Scripsissent Græci] Et Hippocrates præcipue, qui de ea librum composuit. *Idem.*

Ad habitudinem] Legisse videtur Plinius πρὸς τὴν ἕξιν ἀφικομένους, cum legendum esset, πρὸς ἑκτικὴν (sub. διάθεσιν) *ad tabem,* quam postea σύντηξιν vocat: vel, πρὸς τὴν τῆξιν. *Id.*

Adjecto melle] Id præcipue convenit in tabe, quæ morbis pulmonis succedit. *Idem.*

Torretur ante] Et in sacco fervens apponitur. Diosc. *Idem.*

Levissimum mollissimumque] Hoc est, quod Hippocrates lib. περὶ διαίτης ὀξέων, inquit, καὶ γὰρ κοῦφον καὶ προσηνὲς ὁ κέγχρος. *Idem.*

Mel frugum] Μελίας σῖτος auctore Theophrasto cap. ult. lib. VII. ut et lotus, una voce multa significat, diversa viribus, locis natalibus, et usu cibario. Nunc enim priscis μελίνη, ἔλυμος est, auctore etiam Gal. de Aliment. et de cibis boni ac mali succi. Nunc vero semen aliud est quam panicum, et milium, utrique tamen simile, *a colore nigro,* ἀπὸ τοῦ μέλανος, sic vocatum, non *a melleo sapore,* ἀπὸ τῆς μελιττώδους γεύσεως, quemadmodum Plinius indicavit, qui *mel frugum* vocat: nisi legamus, *Panicum Diocles medicus melian frugem appellavit.* Quidam milium nigrum esse putant, haud præter rationem. Quidam vero granum in Melita frequens, incolis *Cuneno* dictum, Canariis insulis familiare, Massiliæ notum, nigrum, oblongum, milio simile, quo Canarios passeres canendi suavitate et assiduitate nobiles præcipue nutriunt. Granum id cum sevissem, prodiit phalaris; ut probabile sit, alterum melian Theophrasti, a panico diversum, phalarim esse, cujus nusquam alibi meminit idem auctor. *Idem.*

Quæ vaporanda sunt] Sicco fotu calfacienda: ἃ μὲν ἀτμιάζειν δεῖ. *Idem.*

Stomacho inutilis cibus] Sesamo olim in bellariis usi sunt, veluti re suavissima et delicatissima, quod etiamnum fit a Lucensibus. Plaut. in Pœnulo: ‘Obsecro, hercle, ut mulsa loquitur!’ Mil. ‘Nil nisi laserculos, Sesamum, papaveremque, triticum, et frictas nuces.’ *Idem.*

Animæ gravitatem facit] Dum manditur, commissuris dentium inhærens. *Idem.*

Ad detractiones] Καθάρσεις, bilis et pituitæ dejectiones. Diosc. *Idem.*

Ciet menses] Legendum *cohibet;* aut hæc prorsus diversa est a phœnice Dioscoridis, quæ in austero vino pota manantem vulva sanguinem sistit, et alvi profluvium. *Idem.*

Uno volumine] Olim περὶ πτισσάνης inscriptum fuit id opus, nunc vero ‘de ratione victus in morbis acutis’ vocatur. *Idem.*

Contra quanto innocentior est alica] Superfluit verbum *contra;* et scribe, *quanto innocentiore alica,* ex V. C. et statim, *Hippocrates tantum sorbitionis; tamen,* non *tantum,* in eodem. *Pintian.*

Non intumesceret] Præsertim si diu cocta sit. *Dalec.*

Quamdiu pedes frigidi essent] Paroxysmorum initio. *Idem.*

Ex tritico glutinosior] Κρίμνον vocat Diosc. crassiorem tritici farinam, alicæ propemodum similem. *Idem.*

Item pustulas et fluxiones sanguinis] *Pusulas* et hic et alibi semper, non

pustulas, et *fluctiones*, non *fluxiones*, in nostro exemplari. Idem vitium paulo post castigandum. *Pintian.*

Semuncia amyli cum ovo, &c.] Videtur legendum *obolis*, non *ovis*. Idem.

Tribus ovis] Quantum vacuo trium ovorum putamine capitur. *Dalec.*

Panis] Panis facultates Dioscorides attigit II. 107. *Idem.*

Fermentatus] Non quidem *fermentatum*, ζυμίτην, autopyron dici vult Plinius, sed αὐτόπυρον, id est, confectum e farina minime castrata, simul et fermentatum, ad ea remedia commendat. *Idem.*

Nauticus] Ammianus Marcellinus ad usus diuturnitatem excoctum vocat 'buccellatum.' Brod. IV. 11. ναυτικὸν ἄρτον Lucianus. *Idem.*

Vocis studiosos] Aut φωνάσκους, aut eos qui claram et altam vocem custodire volunt, ne aspera et rauca fiat: aut συμφωνιακοὺς, qui canoram, suavem, plenam, lenem vocem suis modulationibus adhibere maxime nituntur et student. *Idem.*

Levissimum cibum] Intritam panis vocat Celsus lib. I. *Idem.*

Et vini in saccos additus] *Viri*, non *vini*, in nostro archetypo; rectius; ut sit patrius casus a *virus*, quo et alias usus est Plinius: intelligit autem graveolentiam, quam sacci contrahunt ex vinis quæ colantur. *Pintian.*

Lomento quoque] Ὁ ἐρεγμὸς, proprie *fresa faba*, in faba est, quod χόνδρος et πτισσάνη in frumentis. Dicitur tamen de iride et ptissana Paulo III. 25. Hippocrati περὶ γυναικείων, de hordeo, Galenus lib. I. de alimentis, de cicere. Lomentum vero κυάμινον, ἄλευρον: idem et λέκυθος dicebatur, quamvis et λέκυθον de orobo Paulus III. 80. de ptissana Hippoc. dicto loco usurparint. Gal. περὶ εὐχυμίας, κ. τ. λ. ἔτνος dici vult cibum paratum ex leguminibus fresis: λέκυθον vero ex iisdem in farinam tritis, in aqua coctis, pingui conditis. Inde λεκυθοπῶλαι, qui ea vendunt pulmenta. *Dalec.*

Voci eam prodesse] Probabile id, quoniam tussi medetur. *Idem.*

Fabalium] Fabalia Plinius hic vocat, quos fabarum culmos Columel. dicit. *Idem.*

Cum adipis suilli vetustate] Dalecampius corrigit, *cum adipe suillo vetusto*. Atqui hoc ipsum effert exquisitius Plinius, et similiter loquitur XXI. 19. 'Semen illinitur igni sacro, flos et folia ulcerum vetustati.' XXVIII. 6. 'Obstetricum nobilitas non alio succo efficacius curari pronuntiavit corporum pruritus,' hoc est, obstetrices nobiles. *Gronov.*

Et per se cortices] Longe plures ad varios morbos et fabæ, et ejus farinæ, et corticis facultates Dioscorides memorat. *Dalec.*

Crustulas hulcerum] Quæ inustis ferro candenti aut caustico partibus fiunt. *Idem.*

Contra suppurantia] Discutiendis tumoribus, qui ad suppurationem vertuntur, ne suppurent. *Idem.*

Ad sedem] Inflammatam. Diosc. *Idem.*

Dissolutionem stomachi] Subversionem, ἀνατροπὴν, Dioscorid. *Idem.*

Nec somno facilis] Somnia tumultuosa facit. *Idem.*

Mammis in aqua marina decocta] Τοῖς μαστοῖς χονδριῶσι, καὶ σπαργανῶσι, *grumoso et concreto lacte duris, et nimia copia lac profundentibus*, Dioscorid. *Idem.*

Guttura] Bronchocelas. *Idem.*

Collectionibus] Ταῖς φλεγμοναῖς, *inflammationibus*. Diosc. *Idem.*

Est et silvestris elelisphacos] Corruptissimus hic locus ex Dioscoride sic est restituendus: *Est et silvestris phacos Græcis dictus, ab aliis Aphace. Ea est sativa lente altior, folio tenui. Elelisphacos folia habet cotonei mali effigie, sed minora, candida, longiora, asperiora, odorata. Hæc minor. Est et alterum genus ejus silvestre, odore gravi. Folia cum ramis decoquuntur.* Quam silvestrem vocat, σφάκελον Theoph. esse

puto. *Dalec.* *Est et silvestris elelisphacos dicta a Græcis, &c.*] Legend. *Est silvestris elelisphacos dicta Græcis; aliis sphacos dicta sativa, lente leviore, et folio minore atque sicciore et odoratiore. Est et alterum genus ejus silvestrius, odore gravi. Hæc mitior folia habet cotonei mali effigie.* Vide Salmas. p. 330. b. 331. a.

Hæc mitior] Verba hæc errore, ni fallor, hic inserta sunt; pertinent enim ad elisphacum auctore Theophrast. VI. 2. de stirpibus, discrimen assignante inter elisphacum et elelisphacum; illud enim esse sativum, hoc agreste; his verbis: 'Sphacelus et salvia inter se distant: quasi alterum urbanum, alterum genus silvestre dixeris. Sphacelo folium lævius, contractius, minusque squallens: salviæ scabrius et odore graviore.' Legendum igitur sic: *Elisphacos dicta a Græcis, aliis phacos, sativa lente lævior et folio minore; hæc mitior. Est et alterum genus silvestris odore gravi, folia habet cotonei mali effigie, &c.* reliquæ autem particulæ redundant, ex codice antiquo. *Pintian.*

Folia habet cotonei mali effigie] Hæc est apud Dioscoridem historia salviæ, quam cum phaco et aphaca inepte confundit. *Dalec.*

Torporem autem] Hoc de ictu pastinacæ intelligi potest, quod magis placet, et de salviæ remedio. Dioscorides radium pastinacæ mitigare dentium dolorem tradit, illosque frangere et ejicere. *Idem.*

Cicercula] Lathyrus Græcorum. *Idem.*

Farinæ ejus (ut ait Varro) maculas toto corpore emendat] Longe diversa et verior nostri codicis lectio: *Farina ejus varos; sed et maculas cutis toto corpore emendat.* Quam lectionem castam legitimamque esse Dioscorides comprobat lib. II. cap. de ervo, his verbis: 'Lentigines asperam et discolorem seu a sole cutem. Labes quas Græci spilos dicunt et toto corpore maculas exterit.' *Pintian.*

Farina ejus, ut ait Varro, maculas] Voss. *Farinam ejus varos sede maculas cutis.* Scribe, *Farina ejus varos, sed et maculas cutis toto corpore emendat.* XXIII. 1. 'Vitia cutis in facie varosque et lentigines et sugillata emendat:' et c. 4. 'Cutem erugat, nitorem commendat, varos cum melle tollit.' Vidit et Pintianus. Alluditque Andegav. exhibendo, *Farina ejus uarro sedet maculas.* Gronov.

Atropha] Atrophos idem XXVIII. 9. ab imbecillitate vires recolligentes exponit. *Dalec.*

Genua quoque degravat] Graves genuum dolores excitat. In Æno mulieres æque ac viri, qui leguminibus victitarunt, crurum impotentia vexati sunt, nec ab eo morbo sanati. Qui autem ervum esitarunt, genuum dolor afflixit. Hippoc. 6. Epid. Sect. 4. *Idem.*

Mitescit] Ervi grana uberiora et candidiora aqua permiscenda macerantur Dioscoridi, et ubi satis aquæ combiberint, torrentur, quoad rumpatur hians cortex: moluntur: inde farina fit. *Idem.*

Capillos nigro colore inficiunt] Color in capillis niger non tantum a viris canescentibus expetebatur, ut senectutis vitium dissimularent, sed etiam a mulieribus, quod matronæ spectatæ pudicitiæ nigro capillo, toga longe ac late fusa, et ad talos demissa, stola, flammeo, vittis, et reticulo sese ornarent: meretrices vero flavo capillo, togaque subducta, stola pulla absque vittis et flammeo internoscerentur. Alex. ab Alex. v. 18. *Idem.*

Lupini quoque silvestres sunt] Galenus lupinos silvestres sativis esse πικροτέρους scribit. Diosc. vero μικροτέρους. *Idem.*

Utroque liquore] Amurcæ et decocti chamæleontis. *Idem.*

A Græcis erysimon vocari] Plinius admodum inconsiderate erysimon herbam descriptam a Dioscoride

confundit cum erysimo fruge a Theophrasto memorato Caus. II. 17. et VI. 19. item Hist. VIII. 7. *Dalec.*

Carcinomatum malis] Cæcorum, occultorum; de quibus Aphor. VI. 38. κρυπτῶν Diosc. *Idem.*

Cumino simile est] Sativum semen edit nigrum et oblongum; silvestre vero fuscum et rotundum. Diosc. Theophrastus sativi semen cum cumino comparat. *Idem.*

Porro] Plinius pro πρασίου legit πράσσου. *Idem.*

Infelix dictum est a Virgilio lolium] 'Infelix lolium, et steriles dominantur avenæ.' Lolium pani admixtum vertiginem capitis facit et gravedinem; unde proverbium 'lolio victitare.' In balnea cum frequentior turba concurreret, quam ut balneatores sufficerent, ut ingruentem vim hominum summoverent, lolium carbonibus injiciebant, cujus odore populus vexatus diffugeret. Alex. ab Alex. IV. 20. Plaut. in Milite: 'Mirum est lolio te victitare, tam vili tritico? PA. quid jam? SC. quia luscitiosus.' Ovid. Fast. I. 'Et careant loliis oculos vitiantibus ægri.' Polit. Miscell. c. 68. *Idem.*

Curatio hæc, &c.] Ratio hæc: *Aceti sextario uno diluuntur mellis unciæ duæ.* (sic et Ch. cætera ut in vulg. nisi quod *calidumque imponi*, expuncto τῷ *ipsum*, habet.) *Justum est ita temperatis sextariis tribus decoctæ farinæ, lolii addere usque ad crassitudinem, calidumque ipsum* (*alii calidamque ipsam, &c.*) Cornarius ex vetusto. *Idem.*

Aceti sextario uno dilui mellis uncias duas] Verbum *uncias* putamus superfluere, et legendum *duos*, non *duas*; alioquin non haberet locum quod statim subjicitur: *Ita temperatis sextariis tribus.* Pintian.

Decocta farina lolii sextariis duobus] *Decoctæ farinæ lolii sextarios*, et verbum *duobus* redundat ex eodem. Expende vero an sit commodius legi in totum sic: *Aceti sextario uno dilui mellis duos justum. His ita temperatis sextariis, tres decoqui farinæ lolii sextarios usque ad crassitudinem, &c.* Idem.

Avenæ genere] Ægilopem quidem, avenæ persimilem, certum est segetis hordeaceæ vitium esse, quoniam in eam nimia uligine hordeum degenerat, non aliter quam triticum in lolium. At avena peculiare genus habet, suoque semine provenit, et utilissimam agricolis frugem præbet. *Dalec.*

Estur et per se in patinis cum tenera est decocta] In vetusto exemplari: *Estur et per se et in patinis cum tener est decoctus*; ut referat caulem, non ipsam orobanchen. *Pintian.*

Solifugarum generis] *Solipugarum*, in eodem legitur, non *solifugarum*, rectius, ut a pungendo nomen adeptæ sint, quod statim sequitur. *Idem.*

Solifugarum generis] Solpugæ venenatæ formicæ XXIX. 4. quarum veneno et scorpionum clade gens Cynamolgis Æthiopiæ vicina sublata est, VIII. c. 19. Georgio Agricolæ post Solinum 'solifuga' animal est perexiguum, aranei forma, in metallis argentariis plurimum occulte reptans, et iis qui imprudentes supersedent exitium afferens. Nominis ratio est quod solem fugiat. *Dalec.*

Zythum in Ægypto] 'Sabaia' in Illyrico, ex hordeo vel tritico in liquorem verso potio vilis Marcellino lib. XXVI. a quo Valens Imperator in obsidione Chalcedonis 'Sabaiarius' per ludibrium vocatus est: 'Parabia' apud Pæonas: 'Curmi' apud Barbaros quosdam: 'Ala' Britannis a voce Danica *æla*: πῖνος Aristoteli, vel a bibendo vel a sordibus: βρύτον Hellanico: πίνουσι δὲ βρύτον ἐκ τῶν ῥιζῶν, καθάπερ οἱ Θρᾷκες ἐκ τῶν κριθῶν. Hecatæo, Archilocho: ὥσπερ αὐλῷ βρύτον ἢ Θρᾷξ ἀνὴρ, Ἦ Φρὺξ ἔβρυζε. Æschylo: κἀκ τῶν δ' ἔπινες βρύτον ἰσχναίνων χρόνῳ. Zythi meminerunt Gal. VI. Simpl. Comment. in lib. Hippocratis de ptissana, Ægineta, Suidas, Diodo-

rus, qui scribit Bacchum εὑρεῖν τὸ ἐκ τῆς κριθῆς κατασκευαζόμενον πῶμα τὸ καλούμενον ζύθον. Strabo lib. XVII. Isidorus. Cervisiam dictam volunt a Cerere: 'Ceriam' Hispanicum esse vocabulum, nisi a cereo colore nomen impositum credamus. 'Cæliam' a calfaciendo Isidorus nuncupatam censet: quod parum credibile est. Ejus meminit Florus, quo loco refert Numantinos sese prius epulis, tanquam inferiis, implevisse, carnis semicrudæ, et cœlia. Had. Jun. II. 12. Apud Jureconsultos l. 8. ff. de tritico, vino, vel oleo leg. in quibusdam provinciis zythum fieri ex tritico vel hordeo, vel panico, non, ut vulgo legunt, 'pane.' Ibidem pro curmi et 'camum' perperam legitur. Cujacius Observat. XI. 30. *Idem.*

LIBER XXIII.

PROŒM. *Odorumque gratia proveniunt*] Melius in vetusto exemplari, *odorumve gratia proveniunt.* Et mox paulo inverte verba, legitoque, *arborum umbra alere, &c.* Pintian.

Partesque medicas pendentibus quoque dedit] Voss. *partesque medicasset peridentibus dedit.* Scribe, *partesque medicas et pendentibus dedit.* Ut plane comes ejus Vossianus alter. *Gronov.*

Primum enim homini cibum fuisse inde et sic inductos] Vossianus, *inducto:* recte : præcessit enim *homini*, qui *et sic* (ἐμφατικώτερον, etiam hac re, etiam hac occasione) inductus est, ut cœlum spectaret, dum nempe ex alto cibum petit. Ovid. 'cœlumque tueri Jussit.' *Idem.*

Ergo hercule has in primis dedit vitibus] Scribendum reor, *Ergo hercule partes primas dedit vitibus;* nam dixit in calce prioris libri : *Præstat ad vini transire mentionem, atque a vite ordiri medicinas arborum.* Et sequitur paulo post : 'Plurimum,' inquit, 'homini voluptatis ex me est. Ego succum vini, liquorem olei gigno.' *Pintian.*

Massari] Œnanthe Africana. Vide lib. XII. c. ult. *Dalec.*

Ut quando quantove opere cibi fiant] Scribendum puto, *ut quandoque tanto labore cibi fiant;* nam præcessit statim ante : 'Neque ut tellus omnia per labores,' &c. *Pintian.*

Ardores stomachi] *Acorem stomachi*, Diosc. Voce ὀξύνοντα Plinius deceptus est. *Dalec.*

Maximeque aqua quam virides accensæ] Scribo, *maximeque cum virides accensæ, &c.* ex V. C. *Pintian.*

Et intertrigines et pilos absumit] Lege, *et intertrigini*, et junge superioribus, ex eodem. *Idem.*

Odoribus, &c.] Eam tamen ad medicos tantum pertinere scribit XII. 28. *Dalec.*

Festinando] Priusquam flos in fructum transeat. *Idem.*

CAP. I. *De medicinis uvarum recentium, et sarmentis uvarum, et vinaceis, et de uva theriace, et de uva passa, et astaphide, et astaphide agria, pituitaria, et labrusca, et de vite alba et nigra, et de mustis, et vini generibus, et aceto.*

In palea servatæ] Paleales vocat Aurelianus III. 21. chronion. Vide Columell. XII. 23. Vide supra XIV. 1. et XV. 17. *Dalec.*

Stomachi ardore] Siticulosis, ardentibus, et longis febribus. *Idem.*

Mammarum inflammationi, &c.] *Duritiæ et lactis plenitudini*, τῇ σπαργώσει, Diosc. *Idem.*

Et cœliacos, &c.] Et fœminas uteri fluxione vexatas. Diosc. *Idem.*

Interanea tentaret] Ob dulcedinem, qua laxat, et mollit, obstructionesque parit. *Idem.*

Sanant epinyctidas et dysenteriam] Duo verba omissa sunt ab incurioso librario ex vetusto codice; ea sunt *et teria:* scribo autem non *teria*, sed *ceria*, hoc est, favos. Dioscorides lib. V. cap. de uvis: 'In verrucarum genere quas epinyctidas, carbunculos, favos, et articulorum exedentia ulcera,' &c. *Pintian.*

Sanant epinyctidas et dysenteriam] Voss. *epinyctidas et theria et dysenteriam.* Lege *ceria*, κηρία. XX. 2. 'Radix sanat ulcera concreta in modum favi, quæ ceria vocant.' XXIII. 7. 'Iidem cum melle ulceribus, quæ

ceria vocant, illinuntur.' Et rursus: 'Quæ mollissima sunt ex his, cum aceto ulcera manantia, epinyctidas, furfures sanant. Cum melle foliis ceria sanantur et canis morsus.' Sic enim Mss. Psellus περὶ καινῶν ὀνομάτων ἐν νοσήμασιν· Κηρίον ὄγκος ἐπὶ τοῦ δέρματος ἔχων κατατρήσεις. Occupavit et hoc Pintianus. Voss. Andeg. epynictidas et ceteriam dyssinteriam. Gronov.

Quam uvam taminiam aliqui] Festus ridicula, nisi fallor, interpretatione, *uvam taminiam* exponit, quæ tam mira sit, quam est minium. Tacite hic reprehenditur Celsus, qui taminiam vocavit lib. III. cap. de hydrope. *Dalec.*

Cum taminiæ, &c.] Eam Plinius innuit, quam silvestrem vitem Dioscorides vocat, et quæ paulo post describitur, et ampelosagria nominatur, et quæ Theophrasto athragena vocatur. *Idem.*

Rheumatismum cicatricum] Apud Dioscorid. est: οὖλά τε ῥευματιζόμενα στέλλει, καὶ ἄφθας τὰς ἐν στόματι θεραπεύει μετὰ μέλιτος. *Rheumatismum gingivarum sistit, ulcera oris manantia cum melle sanat.* Sic Ruellius cum Plinio. Mallem vertere, *ulcera oris depascentia.* Deceptus est Plinius in vocibus οὐλὴ et οὖλον. *Idem.*

Ad expuitionem sanguinis] Cum is crassus, et viscida pituita permixtus, faucibus adhæret, et strangulationis periculum adfert. *Idem.*

Est huic similis, sed in salictis nascens] Hæc est glycypicron Dodonæi, et, ut quidam volunt, melothron Theophrasti. Vide quod adnotatum est ad XXVII. 7. *Idem.*

Alii cedrostin] Emendatior lectio, *alii agrostin.* Dioscorid. lib. IV. cap. de vite alba: 'Sunt,' inquit, 'qui psilothron, qui archezostin, aut agrostin vocent.' *Pintian.*

Succo rubente, postea croci] Scribe, *succo rubente postea crocino*, ex antiquo exemplari. *Idem.*

Qui illitus per se et cum ervo, &c.] Nostrum apographum: *qui illinitos per se et cum ervo, lætiore quodam colore et cutis teneritate mangonizat;* nam verbum *corpora*, quod finit clausulam, non habetur in eodem. *Idem.*

Qui se ad talos dejecerit] In podagra, et articulari morbo. *Dalec.*

Unum de dando volumen Ascl. condidit, ab eo cognominatum] Voss. *Unum de dando eo volumen.* Deinde *cognominatis.* An legendum *cognominatus?* ut est in Andeg. et Menap. et Gud. qui etiam *dando et volumen.* XXVI. 3. 'Ipse cognominari se frigida danda præferens.' Ubi tamen optimus: 'cognominaveri se.' Numquid: 'Ipse cognomen ab ægris frigida danda præferens.' Sed ibi de aqua, hic de vino agitur. Idem codex, *qui postea vero.* Fortasse: *Unum de dando eo volumen Asclepiades condidit. Ab eo cognominati qui postea fuere, de volumine illo disseruere innumera.* Gronov.

Qui vero postea de volumine illo disseruere] In vetusto exempl. *qui vero post eum de volumine illo disseruere, innumeri;* illud autem *volumine* expositionis loco a lectore adjectum arbitror. *Pintian.*

Ut nomina modo cellarum væneant] Pendebat enim e doliis vinariisque vasis tabula, in qua vini solum natale et ætas scribebatur, ac quo tempore, quibusve consulibus esset conditum. Juvenal. Sat. v. 'cujus patriam titulumque senectus Delevit, multa veteris fuligine testæ.' Brod. I. 3. *Dalec.*

Hæc tamen facere constantissime videntur sententiæ victoriam] Vox ultima non est in Vossiano, uti nec in Chifletiano. Sed Vossianus etiam: *Hæ tamen:* deinde, *discriminis exigit.* Scribe: *Hæ tamen facere constantissime videntur sententiæ, quarum* (de Surrentino, Albano, Falerno) *mentionem fecimus. Si quis hoc quoque discriminis exigit, Falernum nec in novitate nec in*

nimia vetustate corpori salubre est, &c. *Constantissime facere,* est constantiores, neque ita variæ, esse; nisi malis, *facile constantissime.* Alii scripti, *Hæc tamen facere constantissime videntur victoriæ.* Gronov.

Vehementiæ minus Falerno] Chifl. et Vossiani duo, *Falerno habent.* Scribe: *Virium plus Surrentina, austeritatis Albana, vehementiæ minus Falerna habent.* Idem.

Nigrum] Quale melampsithium Diosc. vocat v. 9. *Dalec.*

Vinum si sit fumo inveteratum] Quod scribit Columella I. 6. Apothecæ superponuntur locis, unde plerumque fumus exoritur, quoniam vina fumo celerius vetustescunt, ejus tenore præcocem maturitatem trahunt. Horat. 'Hic dies anno redeunte festus Corticem astrictum pice dimovebit Amphoræ fumum bibere institutæ Consule Tullo.' Brod. VIII. 13. *Idem.*

Cariem] Saporem, qui nimia vetustate contrahitur. *Idem.*

Consilii dedere prisci] Non esse vina ad extremam senectutem recondenda, quæ cariosa est. *Idem.*

Sua cuique vino saliva] Suus humor, si dolia implenda sunt, cum vinum deferbuerit. *Idem.*

Corpus augere volentibus] Non sitire, et cibos modice proluere, optimum præceptum. Diosc. *Idem.*

Inutilissimum est] Galenus comment. Aphor. VI. 28. *Idem.*

Curas vigoremque animi impedit] Verbum *impedit* neque in Acad. neque in Voss. conspicuum. Nam in Gud. et Voss. duobus rursus hic lacuna a verbis: *Reliqua in commune dicentur,* usque ad *Plurimum fœtu medetur: prodest erudines: item lepris;* sic enim And. At Menap. et Gud. *Plurimum fotu medetur. Prodest contra erudines. item lep.* Nempe reliquerat Plinius: *Vinum jejunos bibere inutilissimum est curas vigoremque animi ad procinctum intendentibus. Ad procinctum,* id est, ad serias res agendas. *Gronov.*

Sapientiam vino obumbrari] Eo pertinent Græcorum illæ sententiæ: Οἶνον οὐκ ἔχειν πηδάλια· κάτοπτρον εἴδους χαλκός ἐστ', οἶνος δὲ νοῦ. Ac rursum hoc Xenophontis in Symposio: τὸν οἶνον κατὰ τὰς τῶν ἀνδρῶν ψυχὰς, ὥσπερ μανδραγόραν, τὰς λύπας κοιμίζειν· τὰς δὲ φιλοφροσύνας ἐγείρειν, ὥσπερ ἔλαιον φλόγα. Lepide hoc Antiphanes: τὸ δὲ Ζῆν, εἰπέ μοι, τί ἐστί; B. τὸ πίνειν, φημ' ἐγώ. Idem et perquam venuste vinum 'Αφροδίτης εἶναι γάλα scribit. Rhod. XXVIII. 28. *Dalec.*

Itemque jugi superbibere ebrietati, quam quidem, &c.] Scribendum reor: *interque jungere, ac superbibere;* ut hæc verba ad præcedentia pertineant: deinde sequatur aliud cæsum: *Ebrietatem quidem frigidæ potus extemplo discutit;* sic enim præfert antiquum exemplar. *Pintian.*

Itemque jugi superbibere ebrietati quam quidem] Ut Chiflet. et Acad. atque Voss. *ebrietatem quidem,* sine τῷ *quam.* Nec secus Pintiani exemplar: unde ille: *interque jungere ac superbibere. Ebrietatem quidem.* Scribe: *Aquæ potum interponere utilissimum: itemque jugem superbibere. Ebrietatem quidem frigidæ potus extemplo discutit. Interponere,* ut Celso III. 6. 'Poterit semel aut bis interponi Græcum:' et eidem IV. 5. 'Interponenda abstinentia est.' Martialis I. 107. 'Interponis aquam subinde, Rufe.' Suetonius Vespas. 20. 'Inediamque unius diei per singulos menses interponeret.' *Jugem superbibere,* intellige, aquam, quoties bibas, superfusam vino bibere. Ut apud Justinum XII. 'in aqua frigida, quam prægustatæ jam potioni supermiserunt.' *Gronov.*

Totidemque postea] Exoriente sidere id a se fieri gloriatur Anacreon. *Dalec.*

Meracum] Parum dilutum. Prorsus meracum in iis ægritudinum generi-

bus noxium fuerit. *Idem.*

Liberaliter genitis] Bona corporis natura præditis. *Idem.*

Sacco viribus fractis] Saccabant olim vinum, cum mustum, priusquam ferbuisset, per saccum toties colabant, ut defecaretur. Sic adempta fæce, quæ vini vim alit et auget, vinum lenius et imbecillius bibebatur. Fæcis vini etiam necantem vim auctor describit sequenti capite. Vide xx. 19. et xxix. 2. *Idem.*

Saluberrimum, cui nihil in musto additum est] Voss. *in musta.* cap. 7. 'Dentium quoque dolor hic succus adpositus in lana prodest, aut in cavis eorum additus.' Voss. *caveorum.* Scribe, *in cava eorum;* quod jam ex aliis libris notarunt. Cap. 8. 'additis in singulis sextariis aquæ.' Ex veteri proferunt, 'in singulas singulis.' Scribe, 'additis in singulas sextariis aquæ.' xxvii. 12. 'Ex hac in tres modios salivati additur, quantum in unam sagittam addi solet.' 'Ejusdem cap. 12. 'Additur in antidota.' Sic utrobique Vossianus. *Gronov.*

Quis non etiam validus expaverit] Voss. *non sit validus.* Lege, *quis non et validus expaverit?* Idem.

Crapula est] Κραιπάλη Græcis. Vini condimentum sic dictum, quod *κραιπάλην*, id est, *capitis gravitatem*, affert: fit e resinæ crudo flore. *Dalec.*

Exhulcerationi] Profundarum et abditarum partium. Diosc. *Idem.*

Picatumque] Celsus Allobrogicum vocat iv. 5. *Idem.*

Helvenaco] *Helvico.* Vitis agri Viennensis, quæ vinum præbet sponte naturæ picem olens, generibus Arverno, Sequano, Helvico constabat. xiv. 1. *Idem.*

Veteribus ægris] Vel ætate senibus, vel inveterato morbo. *Idem.*

Dimidia enim pars periculi] Levius ac minus periculum est, cum remissa febre alliciendi somni caussa bibitur. *Idem.*

A libidine ægrotantibus] Vinum enim debilitatos jam immodica Venere nervos gravius offendit. *Idem.*

In tremore nervorumque] Ut nec caduco morbo, licet utraque ægritudo frigida sit. *Idem.*

Venarum vehementia] Lego *Urinarum:* si *venarum* legas, intellige vehementem, magnum, et concitatum pulsum. *Idem.*

Singultientibus] Ab acri humore stomachum lancinante. *Idem.*

Perlucebunt oculi] Aut scintillis micabunt, aut rubore nitebunt. *Idem.*

Nec a somno] Ne calfacta somno viscera vino etiamnum magis incalescant. *Idem.*

Palmeum] E palmulis chydæis, maturis. Dioscorides alvum sistere ait, non mollire, propterea que cœliacis dat et dysentericis. *Idem.*

Prægnantibus] Quæ pica et malacia vexantur. *Idem.*

In pestilentia] Apud Festum 'pesestas' pestilentiam vocabant imprecatores, cum fundum lustrantes abigi poscebant et averti morbum, mortem, labem, nebulam, impetiginem. *Idem.*

Convalescentium et a Solis ardoribus] Iis qui a sole usti capite doluerunt, et jam melius habent, aut qui in diariam febrem ea ratione inciderunt. *Idem.*

Oculis] Inflammatis, fluxione tentatis. *Idem.*

Plurimum fotu medetur post] Locus, si quis alius in historia naturali, pessime a librariis habitus, et qui dedita opera videri possit depravatis verbis et ordine luxato obscuratus, vel potius perditus. In primis verbum illud *fotu*, cum præcedentibus legendum; ut sic verba concipias: *Oculis quoque illo modo saluberrimum fotu;* deinde verbum *medetur* sequentibus applica, *Medetur item lepris, furfuribus, &c.* reliqua ergo sunt, *Plurimum post uredines.* Exemplar vetus non

uredines præfert, sed *hirudines;* scribo, *pellit potum hirudines.* Dioscorid. lib. v. cap. de aceto: 'Pellit haustas hirudines potum acetum.' *Pintian.*

Uredines] Ignis aut ferventis aquæ. *Dalec.*

Multipede] Auctor xx. 2. millepedam a Græcis *sepa* vocari ait, oblongam, pilosis pedibus, pecori præcipue noxiam, ejus morsu tumorem insequi, et locum putrescere: quæ de scolopendra audienda sunt. Vide infra quæ notata sunt in XXIX. 6. *Idem.*

In sanguinis fluxione] *Fluctione* legendum, non *fluxione*, ut alias notatum est. *Pintian.*

In spongia impositum] Aut ægro in eo desidere jusso, adjecto salis tantillo. Celsus lib. VII. *Dalec.*

Tussim veterem] Et recentem lacessit. Diosc. *Idem.*

Saxa rumpit infusum] Alpes exercitui suo, ejusque impedimentis, pervias Annibal fecit ea industria et diligentia. *Idem.*

Tosto pane aut vino] *Tosto pane aut cum nitro,* in vetusto exemplari: rectius; sequitur enim, 'utique sale compescitur.' *Pintian.*

Siquidem M. Agrippa supremis] Idem fere de Servio Clodio narratur XXV. 3. *Dalec.*

Unius medicorum] Quid si legas non *unius medicorum,* sed *Musæ medici?* Pintian.

In acerrimo impetu morbi] Addunt quædam exemplaria, *evasit:* alioqui imperfecta videtur oratio. *Idem.*

CAP. II. *De aceto scillino, et oxymelite, et sapa et fæce vini, aceti, et sapæ.*

Acescentibus cibis] Ventriculo acida pituita farcto, vel melancholico succo. *Dalec.*

Vertiginosis, vulvarum strangulationibus] *Vertigini, vulvarum strangulationibus* codex antiquus; et paulo post *Diocles* in eodem legitur, non *Dieuches.* Pintian.

Salis marini pondo, thymbræ quadrantem] *Libram,* non *thymbræ,* in eodem: et sane apud Dioscoridem lib. v. cap. de aceto mulso: in confectione oxymelitos nulla mentio thymbræ. Quapropter probo scriptam lectionem, *pondo libram quadrantem.* Qua locutione alioquin frequentissima usus est Columella XII. 33. 'Scyllæ,' inquit, 'aridæ pondo libram et quadrantem.' *Idem.*

Defervescente cortina] *Defervente,* non *defervescente,* in eodem. Et paulo post *fæx vini,* redundat *vini.* Idem.

Id sale et aceto recente efficacius est] Multas et insignes acidæ muriæ, τῆς ὀξάλμης, facultates a Diosc. proditas auctor silentio præterit. *Dalec.*

Melius] *Melior* leg. nisi ad Græcam vocem ἕψημα referas; vel Latinam defrutum. *Idem.*

Et testium mammarumque inflammationes] In Apographo nostro *inflationi,* non *inflammationes,* legitur; quod magis probo. Dioscorides lib. v. capite de fæce. 'Cruda fæx,' inquit, 'per se, et cum myrto, tumores reprimit.' *Pintian.*

Cum expiraverit quoque lavandis, &c.] Permutato loco verbi illius *quoque,* legitur in eodem: *cum expiraverit lavandis quoque corporibus, &c.* Idem.

Vestibus utilis] Lixiviis. Parisienses vulgo id miscent. *Dalec.*

Usum acaciæ] Summa vi adstringendi. *Idem.*

Panos discutit nondum] Hæc de fæce vini Dioscorid. non aceti. *Idem.*

Extinguit] Ἀκυρολογία *extinguit mammas,* pro *extinguit lac.* Dioscorid. *σπαργῶντας μαστοὺς γάλα τε ῥέοντας ἀποσβέννυσι, ubera distenta, tumida, lacteque manantia extinguit.* Idem.

Rufat capillum] Serenus, ut quidam exponunt, eam compositionem *unguentum cineris* vocat: 'Ad rutilam speciem nigros flavescere crines Unguento cineris prædixit Plinius auctor.' Cato: 'Mulieres nostræ cinere capillum unguitabant, ut rutilus esset

crinis.' Servius in Georg. 'immundum cinerem' exponit, quo puellæ non utuntur ruffandis crinibus. *Dalec.*

CAP. III. *De oleis, et foliis oleæ, et flore, et cinere, et de oliva alba et nigra, et de amurca.*

Nam lacryma, quæ ex arbore ipsa distillat, Æthiopicæ maxime oleæ, &c.] Non lacrymam ipsam miratur, sed eorum potius temeritatem, qui tam ancipiti remedio uti non dubitarent, cum etiam ipsi venenum faterentur. *Gelen.*

E radice oleæ quam tenerrimæ cortex derasus in melle crebro, &c.] In vetusto exemplari: *E radice oleæ quam tenerum derasum in melle crebro gustatum, &c.* Pintian.

Item dentibus aut attritis aut convulsis] Chiflet. *item dentibus carnem audendo attritis.* Voss. Andegav. *dentibus andodam attritis a. c.* Princeps, *item dent: carnem audenda adtritis.* Scribe, *item dentibus carne mandenda attritis.* Gronov.

Casuros dentes extrahit] *Causarios*, non *casuros*, in eodem rectissime; quo significatu et 'causaria missio' apud Jurisconsultos, et 'causarii milites' Livio: res nota, nec dicenda verbosius. *Dalec.*

CAP. IV. *De foliis oleastri, et œnanthino oleo, et cicino, et amygdalino, et laurino, et myrteo, chamæmyrsino, et cupressino, et citreo, et caryino.*

Et os quoque colluitur illo ad dentium] In eodem, *et de eo os quoque colluitur ad dentium firmitatem;* scribo, *Ideo os quoque colluitur illo, &c.* Idem.

Et os quoque colluitur illo ad infirmitatem dentium] Voss. *et de eo os quoque colluitur ad firmitatem dentium.* Eodem digitum intendit Andegav. *et Deos quoque colluitur illa ad firmitatem dentium.* Gronov.

Oleo capitis dolores] Lege, *Oleo in capitis dolore:* alioqui fuerit ἀκυρολογία; non enim dolor illinitur, sed affecta dolore pars. *Dalec.*

Omphacinum] Omphacinum oleum fit ex olivis acerbis et immaturis: *viride* ex olea druppa, nempe cibo nondum matura, jam tamen colorem mutante. Vide XII. 27. *Viride* alii interpretantur, quod ex olivis malo fractis sponte fluit, non ignis vi elicitur, vulgo *Huille vierge.* Idem.

Colorem dentium custodit magis, &c.] In vetere codice non *aliud* legitur, sed *alibi.* Scribendum reor *albat;* ut in præcedentibus, et his quæ insequuntur, *ruffat* usurpavit, et *nigrat.* Pintian.

Œnanthino idem] Ejus mentio fit XV. 7. De œnanthino, non oleo, sed unguento, Dioscorides tradit quod hic Plin. scribit. *Dalec.*

Contra omnia supradicta laudatissimum, &c.] Duo illa verba *laudatissimum, et,* non agnoscit exemplar antiquum. Reliqua sic legenda censeo: *Supra omnia supradicta lassitudinum, &c.* Pintian.

Bubus infusum per nares, &c.] In eodem non *ructent* legitur, sed *rictent;* ut sit frequentativum a 'ringo.' *Idem.*

Mellis acapni] Quod apes fecerunt, nunquam ad opus fumo excitatæ. *Dalec.*

Oleum cicinum bibitur ad purgationes, &c.] De hoc cicino oleo Plinius supra XV. 7. 'Proximum fit et e cici arbore in Ægypto copiose. Alii crotonem, alii rhibin, alii sesamum silvestre appellant.' De eodem et Dioscorides libro primo proprio capite. Cæterum in hoc Plinii loco non *cicinum* scribi debet, sed *cnicinum,* hoc est factum ex cnico herba, quam Dioscorides lib. IV. et Theophrast. lib. VI. memorant. De cnicino vero oleo Dioscorides lib. I. capite peculiari sic disserit: 'Conficitur et cnicinum oleum similiter. Vis illi eadem quæ ex grano Gnidio confecto oleo est.' Quæ verba mire quadrant cum illis Plinii verbis, quæ aliquanto post sequuntur

hoc ipso capite: 'Ex Gnidio grano factum eandem vim habet quam cnicinum;' sic enim legendum, non *cicinum*. Confirmat etiam correctionem nostram, quod Dioscorides tundi semen cnici tradit, darique expressum ex eo succum ad purgandam alvum in aqua dulci: quæ hic ferme verba Plinius repetit, magna Hermolai hallucinatione, qui *cicinum* hic pro *cnicinum* agnoscit. In quem errorem incidit etiam Marcellus Dioscoridis interpres lib. IV. cap. de ricino frutice. Cujus falsam traditionem, ne dicam temeritatem, quo minus profitear me demirari, temperare mihi non possum; scribit enim hoc ipso capite de ricino, *oleum cicinum*, seu *ricininum*, *in nullo sanitatis usu esse*. Quod neque in Græcis duarum impressionum Dioscoridis exemplaribus habetur, neque Hermolaus aut Ruellius Dioscoridis interpretes tale quippiam in suis tralationibus posuerunt; nam lib. I. multos ei in re medica usus Dioscorides assignat, ut in promptu est legere volentibus. *Pintian.*

Sive oxymyrsinæ] Ignoranter Plinius errat nominum similitudinibus deceptus; oxymyrsines enim ac myrti natura prorsus diversa est: præterea ex oxymyrsine oleum fieri nullus auctor prodit. Idem error annotatus est XV. 7. *Dalec.*

Cæterum iners et gravi sapore] *Cæterum iners et gravi sopore*, in vetusto exemplari. *Pintian.*

Enimvero si quid in nucleo putridi fuerit] Verbum *modus* putamus superfluere. *Idem.*

Eandem vim habet quam cicinum] Scribendum, ut dixi, *cnicinum* ex Dioscoride ad verbum. *Idem.*

Durius] Adstringendi vi potentiore et paulo calidius. *Dalec.*

Concitatæ] Sanguinem emittenti, vel procidenti. *Idem.*

Astringit gleucinum] Calfacit, emollit, relaxat Dioscoridi. Adstringere quidem verum est, refrigerare falsum, nisi citra aromata simpliciter ex oleo omphacino et musto paratum fuerit. Quidam legunt, *Adstringit et melinum*. Idem.

Balsaminum] Obliviose Plinius hic oleum vocat, quod apertissime et clarissime XII. 25. succum esse scripserat, ut revera est. *Idem.*

Vestium odorem] Quas et ab erosione tuetur. *Idem.*

E lupinis emollit] Falsum hoc esse statim judicabit, cui lupini vis et natura perspecta fuerit. *Idem.*

Proximum rosaceo effectum habens] Vocabulum postremum ab Acad. Gud. tribusque Vossianis νοθείας arguitur. Forte: *Therminum e lupinis emollit proxime rosacei effectum.* Quod genus loquendi et Livio restituimus. *Gronov.*

Lirinon] Lego: *Lilinum, quod et melinum, et seiræum vocamus, renibus, &c.* Lib. XXI. cap. 19. 'succus e flore lilii expressus, ab aliis mel, ab aliis Syrium (lego 'seiræum,' quasi sapa) vocatur.' Leirium Narcissus est, quem veluti congenerem liliis Plinius adnumerat XXI. 5. quo loco rubrum lilium præstantissimum esse ait in Antiochia et Laodicea Syriæ, mox in Phaselide, ut suspicari quispiam possit inde sumpta Phaselini et Syrii epitheta, leirinumque oleum hic audiendum, quod e rubro lilio fit, verum ex eo genere lilii parari nemo tradit. *Dalec.*

Vulvæ molliendæ] Hæc omnia citantur ex Dioscorid. nimis presse. *Idem.*

Elæomeli] Aurelianus II. 1. χρονιῶν oleum Syriacum vocat, laudatque in paralysi ut mordicans, accendens, emolliens. Vide supra XV. 7. ult. *Idem.*

Pissino oleo usus et passim ad quadrupedum scabiem est] Secus in antiquo exemplari, et, ut puto, emendatius: *Pissino oleo usus est ad tussim et quadrupedum scabiem.* Et prodesse quidem ad quadrupedum scabiem

oleum pissinum Dioscorides auctor est lib. I. peculiari cap. De tussi tacet. Easdem tamen illi vires inesse dicit, quibus pix liquida prædita sit, quam ad tussim accommodatam esse priore capite dixerat. Et paulo post *corpus alunt* in eodem legitur, non *augent*. Pintian.

Tussim exasperant, corpus augent] Voss. *corpus aiunt;* hoc est, *alunt:* c. 1. 'Alvum sistit, corpus alit.' Mox, 'sed corpora magis alit.' XXVIII. 9. 'In totum salsa minuunt corpus, alunt mollia.' Similiter Pintianus. *Gronov.*

Cum cotoneis et cera] Hæc verba ad præcedentia pertinent, ex Dioscoride lib. I. cap. de palma. Ex hujus auctoritate suspicio mihi injicitur, hunc locum nec integrum nec sincerum esse. Verba illius sunt: 'Illinuntur utiliter eædem contra vesicæ vitia cum cotoneis malis et labruscæ floribus confecto oleo subacta cera.' *Pintian.*

Cap. v. *De myrobalano palma, et de palma elate.*

Palma quæ fert myrobalanum] Lege, *Palma quæ præ se fert myrobalanum,* quæ recta Dioscorideorum interpretatio, et ab ipso I. 149. Deinde verissima etiam est edita; fert enim palma myrepsicæ balano simile pomum. Vide Reines. Var. Lect. II. 7. p. 172. *Palma quæ fert myrobalanum probatissima in Ægypto ossa non habet reliquarum modo in balanis*] Absolute hoc pronuntiat, et privatim de Ægyptia palma; at XIII. 12. scribit: 'In Cypro vero Syria, Ægypto quadrimæ, &c. nullo intus pomi ligno, quamdiu sunt novellæ,' &c. *Salmas.* p. 469. a. 471. b. *Palma, &c.*] Dioscoridi palmula immatura Arabicæ myrobalano similis est. *Dalec.*

Ossa non habet] Colliguntur enim virides et immaturæ balani, pomo carne sua tantum obtecto, nondum genito intus nucleo. Supra XII. 22. &c. XIII. 4. *Idem.*

Palma, sive elate, sive spathe] Lege, *Palma et elate sive spathe.* Salm. p. 409. a.

Vulvarum] Leg. *Uvarum:* columellarum, gurgulionis. Uvam enim jacentem et laxiorem eximia vi siccandi, quam habet, reprimit et adstringit. *Dalec.*

Cap. vi. *Medicinæ ex singulorum generum flore, foliis, fructu, ramis, cortice, ligno, succo, radice, cinere.*

Verna] Ἔαρος ἀκμάζοντα, *vere vigentiu,* matura, tempestiva. Dioscorid. talia sunt cerasa, pruna, mora, fraga. *Idem.*

Ut qui facit, dicat quæ capiat] Vetus codex *quare capiat,* non *quæ capiat,* habet: et ego aptiorem lectionem duxerim, *ut qui capit,* quam *ut qui facit.* Pintian.

Sic adalligata strumis medetur] *Siccata,* non *sic,* in eod. *Idem.*

Oris suavitatem decocto eorum colluto] Acad. Men. Gud. *decocta eorum colluta.* Voss. *decocto earum collum.* Vera scriptura est: *Faciunt oris suavitatem decocto eorum colluti aut succo expresso;* ut in Vossiano et Andeg. Sic c. 7. 'Pruni folia decocta tonsillis, gingivis, uvæ prosunt in vino decocta et subinde ore colluto.' Voss. 'decoctæ et subinde.' Lege 'In vino, decocto eo subinde ore colluto.' XXIV. 14. 'Radix ad tertias decocta alvum sistit et sanguinem, item dentes collutos:' habet et Pintianus. *Gronov.*

Horum semen edentem] De mali succo, aut cortice potius id audiendum, quam de semine, apud Diosc. *Dalec.*

Punici mali novem genera] Hoc loco vocabulum *Novem* aut omnino supervacuum est, aut ejus loco legendum est *quinque,* ut supra XIII. 19. *Idem.*

Apyrina] *Apyrena.* Supra XIII. 19. ἀπύρηνα vocat, non quidem dulcia, sed quibus nucleus minime lignosus est, verum candidiore et molliore natura. *Idem.*

Inutilia habentur] Dioscoridi punica omnia stomacho utilia; atque adeo dulcia vinosis et acidis stomacho utiliora. *Idem.*

Caventur æque vomitionibus] Medentur acini vomitionibus. In Dioscoride est: κοιλίαν καὶ στομάχου ῥεῦμα πυρὴν ἵστησι. *Idem.*

Ob id malicorium appellant] Imo vero quod mali putamen et tanquam corium sit cortice durius, nucis involucro tenerius. Malicorium Græci nunc σίδιον, nunc τὸ τῆς ῥοιᾶς λέμμα, ἀπὸ τοῦ λέπειν. Marcellus medicus caliculos punici vocat. *Idem.*

Urinam cieri eodem monstrant] Hoc falsum. Dioscor. acida magis urinam ciere tradit, quam dulcia. *Idem.*

Dividitur malum] De acinis acidi punici id Diosc. *Idem.*

Ex acerbo fit medicamentum] Id fieri tradit Diosc. ex acinorum succo cum melle cocto, præsertim acidorum. *Idem.*

Cytinus vocatur Græcis] Dioscoridi et Gal. lib. VI. Simpl. Cytinus flos est mali punicæ sativæ. At Gal. κατὰ τόπους, lib. VI. cytinos esse ait πρωτογόνους ῥοιᾶς· καθ' ὃν γὰρ χρόνον ἀνθεῖν παύεται τὸ δένδρον, καρπὸς αὐτοῦ φαίνεται σχηματιζόμενος εἰς ἰδέαν ῥοιᾶς. His verbis Galenus Cytinum ait fructus esse rudimentum, quod deciduo flore primum apparet, et formatur. Inde legendum hic videtur, *florere desinentis.* Capitula mali punici Celsus cytinos vocavit lib. V. in descriptione emplastri rhypodis. Nec illud tacendum, cytinos, quanquam proprie mali sunt punicæ, dici tamen et de aliis. Sic hyoscyami cytinos dixit Dioscorides. *Idem.*

Solutus vinculo omni] Hoc Plinius paulo superstitiosius, quam Dioscorid. Vide utriusque auctoris dictionem, et confer. *Idem.*

Balaustium] Incogitanter hæc Plinius. Cytinus flos est sativæ punicæ, balaustium silvestris. *Idem.*

Est et silvestre Punicum] Ῥοὰν Græci *malum punicum* vocant: ῥοιάδα μήκωνα, *papaver erraticum,* sic dictum, quod protinus flos decidat. Horum vocabulorum affinitate deceptus Plinius papaver cum punico oscitanter confundit. *Idem.*

Semine poto, aqua quæ subierit] Dioscorid. erratici semen ἠπίως κοιλίαν μαλάσσειν, *alvum leniter mollire*, corniculati vero, ἐπιεικῶς κοιλίαν καθαίρειν, *clementer alvum purgare*, inquit, sed non aquam subter cutem educere. *Idem.*

CAP. VII. *De pyris et eorum observationibus, et de ficorum observatione, et caprifico, et erineo, et aliorum generibus medicinæ.*

Itaque coaguli modo lac contrahit] Coaguli modo lac contrahit, concretumque dissolvit, ut acetum. Diosc. *Idem.*

Omnibusque quæ emollienda] Πάσαις συστροφαῖς. Diosc. *omnibus nervorum nodis*. Idem.

Ob id autumno insalubres, &c.] In vetusto codice: *Ob id autumno insalubria, quoniam sudantia hujus cibi corpora refrigescunt;* ut verbum illud *opera* redundet; quod tamen ad sensus integritatem aut aliud simile necessarium videtur: et *insalubri* lego potius quam *insalubres.* Quid si legas: *Ob id autumno insalubri, quod affluentia hujus cibi corpora refrigescunt?* Pintian.

Medicatæ] *Medicatas* vocat, quarum maturitas, ut sint præcociores, caprificatione acceleratur. Qua ratione id fiat, vide supra XV. 19. *Dalec.*

Quas stegnas vocant] Hæ fiunt adstricta cute, præclusis ejus spiraculis, impeditoque humorum et vaporum transpiratu, aëris frigore, gelida lavatione, et similibus causis. *Idem.*

Corpus et vires adjuvant] Galenus, libris de alimentis, vulpium corpus ficuum et uvarum esu maxime pinguescere tradit, sed carne laxa et fluida. *Idem.*

Ad carnes eos transtulit] Illarum esu carnem et habitum corporis augeri docuit. *Idem.*

Recolligentibus se a longa] Quatuor, *recolligentes*. Acad. *recolligens*. Lege *recolligenti se*. XXIV. 6. 'Qui longa ægritudine non recolligant vires.' *Gronov.*

Efficacius calce aut nitro admixto] In V. C. *Efficacius calce aut nitro, aut si admixto.* Locus est, ut sentio, hians et truncatus. Potest tamen, ut puto, jactura ex Dioscoride resarciri, ut sic legatur: *Efficacius calce aut nitro aut iridis radice admixta.* Dioscorid. lib. I. cap. de ficis: 'Panos maturant, multoque magis additis radice iridis, aut nitro, aut calce.' *Pintian.*

Pituitam] Pituitosum humorem, in pulmonem delapsum. *Dalec.*

Et furunculos, panos, parotidas, &c.] Scribo, *ad furunculos, &c.* tum ex vetere exemplari, tum etiam ex Diosc. lib. I. cap. de ficis: 'Quin etiam,' inquit, 'coctæ, mox concisæ, ad discutiendas durities illinuntur. Strumas et quas Græci parotidas dicunt emolliunt: panos maturant.' *Pintian.*

Utile et decocto earum fovere fœminas] Annon *femina?* Gronov.

Et peripneumonicis] In eodem, *ac pleumonicis*, Attice, pleumona enim illi vocant, quem communis lingua pneumona, ut grammatici notant. *Pintian.*

Hydropicis coctæ in vino cum absynthio, &c.] Locus est mendosissimus, tum verborum distinctione luxata, tum ipsis verbis depravatis. Scribe ergo sic: *Hydropicis coctæ in vino cum absynthio et farina hordeacea. Nitro addito manducatæ alvum solvunt.* Dioscorides lib. I. cap. de ficis: 'In vino decoctæ, additis absynthio et hordeacea farina, utiliter contra subeuntes aquas illinuntur.' Et alio loco: 'Alvum molliunt cum nitro et cnico tusæ, et in cibo sumptæ.' *Idem.*

Cinis non ex alia] Brevior et verior antiqua lectio: *Cinis non ex alia arbore acrior: purgat, conglutinat, replet, astringit.* Dioscorides, loco proxime citato, de lixivio facto ex cinere ramorum ejus arboris: 'Purgat enim, glutinat, et carne explet: nec minus concernit quam ea quæ cruentis vulneribus imponitur.' *Idem.*

Aciem purgat] Nisi pro acie *ulcera* legamus, de oculis intellexit, quod de ulceribus Dioscorides scripserat. *Dalec.*

Acrior] Acrius, Theophrasto, Aristophanique in Vespis: 'Ὁ τῆς συκῆς καπνὸς δριμύτατος ἐστίν. Plutarchus in Symposiacis quærit, cur ficus πίων καὶ γλυκύτατος καρπὸς nascitur ἐκ δένδρου πικροτάτου. Fumum molestissimum esse et acerrimum tradit Brod. III. 21. *Idem.*

Surculo quoque ejus] Hæc ferme omnia de fici lacte hoc ipso capite paulo ante recitata sunt, quæ Plinius, quamvis sensu eodem, ex diversis auctoribus nullo judicio in unum congessit. *Idem.*

Corticem ejus impubescentem puer impubis, &c.] *Cortice*, non *Corticem*; *defractura*, non *defracto ramo*, in vetusto exemplari legitur; nam non multo post: 'Idem,' inquit, 'præstare et ramus dicitur luna plena defractus.' Item verbum *impubis* non habetur in eodem. *Pintian.*

Nuclei Persicorum] Μαχαίρια vocat Archigenes κατὰ τόπους, lib. V. in descriptione medicamentorum, quæ faciunt ad gingivas cruentas, quoniam instar gladii mucronati sunt. *Idem.*

Et Cypro sui generis] Sycomorus Dioscoridi in Rhodo et Caria plurima nascitur. Cypria ficus ab ea diversa est, ex ulmorum genere, folio sycomori, fructu pruni magnitudine, meo judicio arbor quæ myxa fert. *Dalec.*

Discutit panos] Galenus Meth. XIV. 7. in curatione tumoris ex crasso vaporosoque spiritu geniti, mirum in mo-

dum laudat emplastrum *διὰ συκομόρου*, cujus descriptio est apud Æginetam. *Idem.*

Perfrictiones] *Horrores, τὰς φρικίας*, Diosc. *Idem.*

Si non superveniat alius cibus] Alia fuit Horatii sententia his versibus: 'ille salubres Æstates peraget, nigris qui prandia moris Finiet, ante gravem quæ legerit arbore Solem.' *Idem.*

Ex immaturis succus sistit alvum] Leg. *Ex immaturis succus sistit alvum, corticis, qui veluti animalium cutis est in hac arbore, &c.* Supra XVI. 38. 'Pro cute cortex. Mirum hic in moro,' &c. *Cutis*, in *alicujus*, corruptum est. *Idem.*

Observandis miraculis] Videlicet, quod nisi exacto frigore germinet, universa germinatione tantum erumpente, ut una nocte peragat, etiam cum strepitu. Vide supra XVI. 25. *Idem.*

Post additur omphacii aridi] Cornarius *additur*, et *aut*, in vetusto codice non legit, et sic emendat hunc locum: *Post omphacii aridi ponus X. duorum, myrrhæ X. unius, croci unius simul trita, &c.* Idem.

Præduratum vas sole torrebant] Scribo, *præduratum ad solem torrebant*, ex vetusto codice. *Pintian.*

Alia ratio succum siccato] Legend. *Alia ratio: immaturi succum exprimebant, siccato pomo multum, &c.* Id est, quod ait Diosc. immatura mora siccari, et pro rhoë misceri cœliacorum cibis. *Dalec.*

Mespila exceptis setaniis] Inepte Plinius. Sitanios ab epimelide diversa est. Nec sitanios, sed epimelis foliis malo comparatur, non autem facultate, quæ multum differt. *Idem.*

CAP. VIII. *De pineis et amygdalis, et nuce avellana, et de nuce juglande, et de pistaciis et castaneis, siliquis, cornu, et unedone, et lauro.*

Sanguinis excreationi medentur] In Æsculapii templo, quod olim fuit in insula Tiberina, reperta marmorea tabula, Græcis literis exarata, pini nucleos rejicientibus sanguinem ex pectore mederi testatur. Antiquitatis monumentum istud singulare ex libris de arte gymnastica Mercurialis medici doctissimi sumptum adscribere placuit: quod illi clarissimo viro me debere tacitum nolui. Scriptura hæc est: *Αἷμα ἀναφέροντι Ἰουλιανῷ, ἀπηλπισμένῳ ὑπὸ παντὸς ἀνθρώπου, ἐχρημάτισεν ὁ θεὸς ἐλθεῖν καὶ ἐκ τοῦ τριβώμου ἆραι κόκκους στροβίλου, καὶ φαγεῖν μετὰ μέλιτος ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας· καὶ ἐσώθη, καὶ ἐλθὼν δημοσίᾳ ηὐχαρίστησεν ἔμπροσθεν τοῦ δήμου.* Id autem est: *Sanguinem Juliano rejicienti ex pectore, desperato ab omnibus, ex oraculo Deus respondit, veniret, et ex aris tribus* (vel *e templo*, ubi tres aræ sunt) *nucleos pini tolleret, et cum melle comederet per triduum. Hoc remedio ille servatus est, ac profectus in templum gratias egit publice, populo præsente.* Idem.

Contrarios humores] Putres et corruptos, *τὰς τῶν ὑγρῶν διαφθορὰς*, Diosc. *Idem.*

Capitis dolori illinuntur, maximeque in febri, &c.] Scribendum reor alia distinctione et lectione: *Capitis dolori illinuntur, maximeque in fronte et temporibus ex aceto et rosaceo. Ex aquæ sextario sanguinem sistunt cum amylo et menta. Lethargicis comitialibusque prosunt.* Dioscorides lib. X. de amygdala: 'Capitis doloribus succurrunt fronti temporibusve ex aceto aut rosaceo illitæ. Et contra sanguinis excreationes cum amylo et menta sumuntur. Bibuntur eædem in aqua aut cum terebinthina resina.' Sed quoniam infra paulo subjungit: 'quinis fere præsumptis ebrietatem non sentiri,' hæreo, subdubitoque legendumne sit, *maximeque in febri si ab ebrietate*, an ut dixi. Itaque liberum sit unicuique censendi jus. *Pintian.*

Prosunt ecligmate jocineri, tussi et colo cum elelisphaco modice addito, &c.] Scribendum reor: *Prosunt eclegmate jocineri, tussi, colo, cum melle et lacte*

modice addito, nucis avellanæ magnitudine; cætera redundare opinor. Dioscorides lib. I. oap. de amygdala: 'In eclegmate avellanæ nucis magnitudine, additis melle et lacte, jocinorosis, tussientibus, et majoris intestini, quod colon dicunt, inflationibus opitulantur.' Antiquum quoque exemplar *magnitudine* legit, non *magnitudo.* Præterea in capite de elelisphaco Dioscorides assignat ei herbæ easdem vires quas illi tribuit hoc loco Plinius. *Pintian.*

Aiunt] Athenæus lib. II. ex Plutarcho. *Dalec.*

Item tussi et sanguinis rejectioni prodest] Mss. *item tussis sanguinis relictio,* sine τῷ *prodest.* Recte: *item tussis, sanguinis rejectio;* intelligitur enim ex superioribus, 'sanari dicitur.' Eandem scripturam fovent omnes alii. Sic inferius: 'Quæ perveteres sunt nuces, gangrænis et carbunculis medentur: item sugillatis. Cortex juglandium lichenum vitio et dysentericis.' Sic Vossiani opt. et Andeg. ubi etiam alleverunt, *prodest.* Rursus eodem cap. 'Quin et commanducata atque devorata per triduum terna liberant tussi. Eadem suspiriis trita cum melle.' Sic Vossianus. Vulgo, 'liberant a tussi. Eadem prosunt suspiriis.' Acad. et alii duo Voss. 'liberant a tussi: eadem a suspiriis.' *Gronov.*

Hocque minore momento sed in cibis] Acad. et Gud. *hoc minore.* Voss. *hoc minor et tomento;* duo alii, *hoc minorem momento.* Forte: *Hoc minore tormento et in cibis nuclei faciunt.* Idem.

Siccæ unguinosiores et stomacho inutiles] In apographo nostro, non *unguinosiores,* sed *vinosiores,* habetur. Legendum puto, *virosiores;* nam cum paulo ante tribuerit arbori et foliis virus, quod in cerebrum penetret, et nucleos idem facere, sed minore momento, subjunxit, recentes esse jucundiores, siccas virosiores, a prima positione 'virosus,' qua usus est eminentissimus poëta, 'virosam' appellans 'Pontum.' *Pintian.*

Tussientibus] Tussiculosis, tussi obnoxiis: quoniam impleto vaporoso halitu capite fluxionem concitant. *Dalec.*

Vomituris] Laxatum enim ac emollitum oleoso suo unguine ventriculi os ad vomitionem imbecillum reddunt. Varro lib. II. 9. scribit nucibus Græcis in aqua tritis canum aures perunctas, et quæ inter digitos sunt, muscis, ricinis, pulicibus non exulcerari. Idem III. 16. flore nucis Græcæ et corni apes vere pastas cœliacas fieri, et urinæ potu refici. *Idem.*

Aptæ in tenesmo solo] Conveniunt in tenesmo, non quia trahunt pituitam, sed quia flatus crassos recti intestini extremam oram distendentes discutiunt, et viscidam pituitam ibi tenacius inhærentem abstergunt. *Idem.*

E duabus nucibus siccis] Serenus cap. 8. de venenis prohibendis: 'Bis denum rutæ folium salis et breve granum, Juglandesque duas, totidem cum corpore ficus, Hæc oriente die, parco conspersa lyæo, Sumebat, metuens dederat quæ pocula tutor.'

Et pinguedini corporis conferunt] In vetusto exemplari, *Corpori et pinguitudine conferunt plus quam sit verisimile.* Pintian.

Et pinguedini corporis conferunt] Ex Chiflet. notant *pinguitudine.* Pintiani codex, *corporis et pinguitudini conferunt.* Voss. Andegav. *faciunt et inflationem stomachi et pinguitudinem corpori.* Probatior: *Nuces avellanæ capitis dolorem faciunt et inflationem stomachi: corpori et in pinguitudini conferunt.* Lege, *in pinguitudinem,* vel *in pinguitudine.* Gronov.

Alvum cient] Hoc falsum: nihil Dioscorides. Lego, *alvo citæ et sanguinem, &c.* Dalec.

Siliquæ recentes] Καρατωνίας καρπὸς, vulgo *Carrubiæ.* Idem.

Syriacas in dolore] Κεραυνίας καρπὸν, vulgo *Cassiam fistulam.* Idem.

Arbutus sive unedo] Cum *arbuto*, quæ κόμαρος est, Plinius hic negligenter, ut et xv. 24. unedonem confundit, quæ fructus est epimelidis. *Idem.*

Item serpentium venenis resistunt, maxime sepis] Non *sepis*, sed *sepos*, terminatione genitivi Græca, in V. C. *Pintian.*

Dipsadis] Πρηστῆρα, καύσονα, μελανοῦρον, ἀμμοβάτην, κεντρίδα, sive κεντρίνην etiam vocant Lybiæ alumnam, minorem vipera, sed perniciosiorem, corpore, ut ait Sostratus, albicante, cauda nigris lineis duabus distincta. Rhodig. lib. xxv. cap. ult. *Dalec.*

Jacentis] Gargareonis demissi et laxioris. *Idem.*

Febresque frigidas] Vel rigores febriles, vel hepialas, et lypirias, in quibus ardent simul ægri et algent. *Id.*

Daphnoides] Laureola officinarum. Vide quæ de chamædaphne supra notata sunt lib. xv. c. ult. et xxiv. 15. *Idem.*

Cap. ix. *De myrto sativa, et myrtidano, et de myrto silvestri.*

Liparas] Τὰ λιπαρὰ, lenia emplastra Celso lib. v. vel, ut aliis placet, ex unguinosis facta, ut oleo, butyro, adipe, &c. Quæ horum nihil, aut omnino parum habent, ἀλίπαντα dicuntur. *Idem.*

Diximus] Lib. xiv. c. 16. Vide quod illic adnotatum est de Plinii errore. *Idem.*

Appositum fotu, et illitu] In vetere codice, *apposítu, fotu, et illitu*; ut sint tres ablativi. *Pintian.*

Capillorum nigritiam, malarum perfusiones] *Mammillarum* in eodem; non *malarum.* Idem.

Malarum] *Alarum*, καθύγρους μασχάλας. Dioscorid. Sic vertit Ruellius. *Dalec.*

Myrtus silvestris] Myrtus silvestris nunc vera myrtus est sponte nascens, nunc ruscus. Hæc Plinius non distinguit. *Idem.*

Oxymyrsinen] Ignoranter Plinius ruscum Latinorum ab oxymyrsine Græcorum diversum esse putat. *Id.*

LIBER XXIV.

Cap. i. *Medicinæ ex arboribus silvestribus.*

Sed ad singula illius discordiæ, &c.] Aliter in antiquo exemplari: *sed ad singulæ illis discordiæ miraculis occursantibus;* reliqua redundant: placet nihilominus magis impressa lectio. *Pintian.*

Philyra coci et polline] Recentibus tæniis, membranis, fasciis tiliæ, minutim concisis, et cibo inspersis, quæ veluti salem exsugunt, et ebibunt. *Dalec.*

Polenta addita] Ut citius vinum defecetur. *Idem.*

Concordia valeut, cum pix oleo extrahitur] Commodior lectio *concordia valentium. Pix oleo extrahitur.* Pintian.

Cum pix oleo] Ut et emplastrum quodvis. *Dalec.*

Gummi aceto facilius eluitur] Ob summam quam habet vim attenuandi. Verum id quidem est et de nostro Arabico, et de gummosis aliis, ut opopanace, &c. *Idem.*

Innumera præterea alia] Voss. *innumera alia præterea.* Lege *prætereo.* Gronov.

Ac sine impendio ex quibus vivimus] Legendum reor, *ac sine impendio eorum quibus vivimus.* Significat autem pecunias, quæ, ut Hesiodus ait, vita sunt miseris mortalibus. *Pintian.*

Magnitudo populi Romani] Idem argumentum fusius tractatur xxix. 1. *Dalec.*

Paremus externis, et una artium Im-

peratoribus] Vetus codex *imperaverunt* habet, non *imperat:* ut repetas *externi.* Pintian.

CAP. II. *Lotos.*

Loton herbam] Lotos arbor triplex est, prima diospyros Græcorum, faba Græca Latinorum, *uva d'India* Italorum, guaiacana quorundam, quam improprie loton vocant ob fructus dulcedinem, ceraso similis auctore Theophrasto III. 13. nucleo duro. Describitur prolixe XVI. 30. Secunda Dioscoridis, prior Theophrasti, celtis Plinii XIII. 17. magnitudine pyri, folio Ilicis, fructu dulci, nunc exosse, nunc durum nucleum ambiente, colorem uvæ modo mutante, cum maturescit, e quo vinum exprimitur, Monspessulanis *Micocaulier.* Tertia, quæ Theophrasto secunda est, laurocerasus quibusdam, quod folium lauro simile sit, fructus ceraso, fruticosa, ramosa, caudice firmo, semine nuce incluso, externa fructus parte minime carnosa, ut in amygdala, sed cutis modo tenera, ut in ceraso, sapore non tam dulci, quam gustui grato, e quo vinum exprimitur, in biduum aut triduum durans, post acescens, lotus Polybii apud Athenæum lib. XIV. arbor non magna, aspera, spinosa; folio herbaceo, rhamno simili, paulo latiore et spissiore; fructu initio myrtis albis perfectis colore et magnitudine simili, sed dum augescit phœniceo, magnitudine olivæ teretis; nucleo prorsus exiguo; ut arbitror, paliurus Theophrasti est; nemo enim alius spinosas esse lotos scripsit; nostra vero ziziphus. *Dalec.*

Cohibent] *Ruffant,* ξανθίζει, Diosc. *Idem.*

Mirum, his ramentis] Quæ hinc ad finem capitis sequuntur, in Dioscoride non extant: facultates vero aliæ ex Dioscoride citatæ non ad lotum diospyrum, sive fabam Græcam, pertinent, sed ad calicam sive Syrticam, quam *Micocoulier* vocant, qua in re Plinius falsus est. *Idem.*

CAP. III. *Glans.*

Suppurationibus] Fluxionibus, quæ excitata phlegmone suppurationes tandem efficiunt. *Idem.*

Baccæ] Vel glandes, vel baccæ, quæ baccarum modo adnascuntur. *Idem.*

Contra toxica] Glandes in cibo sumptæ resistunt venenatorum ictibus. Decoctum earum et corticis, cum lacte vaccino potum, prodest contra toxica. Dioscorid. Plinius hæc omnia pervertit. *Idem.*

CAP. IV. *De cocco ilicis, et galla, et visco, pilulis, glande, et de cerri radice, et subere.*

Coccum ilicis vulneribus recentibus ex aceto imponitur. Epiphoris ex, &c.] Coccum Ilicis est κόκκος ille φοινικοῦς τῆς πρίνου Theophrasti. remedia tamen sunt cocci tectorii, quod ἐν τῇ κόκκῳ βαφικῇ nascitur. Et paulo post lege, *quod ideo scolecinum vocant, &c.* σκωληκινὸς *vermicularis;* atqui hoc est coccum infectorium fruticis ilicis, quod totum vermiculis scatet parvis, quorum sanies pretiosum illum in tinctura colorem facit: inde 'vermiculum' hodie quoque vocant hujusmodi coccum. *Salmas.* 274. b. 275. a.

Celerrime in vermiculum se mutans] In antiquo exemplari, non *vermiculum* habetur, sed *ultimis;* ut putem legendum *ulicem.* de quo XXXIII. 4. 'Frutex est ulex roris marini similis, asper, aurumque retinens.' Et paulo post: 'Ulex siccatus uritur, et cinis ejus lavatur,' &c. *Pintian.*

Quod ideo scolecion vocant] *Stultilum,* non *scolecion,* antiquus codex ostentat; scribendum puto, *exulicem.* Id.

Excrescentia in corpore tollit] In eodem *tollunt,* non *tollit:* rectius; quia sequitur 'prosunt gingivis.' *Pintian.*

Nucleus] Gallæ rotundus globus. Hac voce sic quoque usus est XVI. 7. *Dalec.*

Levissimum] Intermixtis cortici-

bus minime asperum aut furfurosum. *Idem.*

Hulcera commanducato impositoque] Ulcera vetera, et malignos abscessus ex thure mollit. Diosc. *Idem.*

Corroborat decoctum] Post usum calfacientium et desiccantium. *Idem.*

CAP. V. *De fago et cupresso, et cedro magna, et de cedride, galbano.*

Panis mollis] Panem mollem vocat aut adhuc e furno calentem, aut Græcorum τὸ σταὶς, nempe farinam aqua subactam, nondum coctam; vel quod in medio panis molle est, sive micam. *Idem.*

Succus] Serosus liquor, qui primus fluit, dum cedri ad picem conficiendam uruntur, et a Syris cedrium dicitur, XVI. 11. *Idem.*

Magni ad lumina usus, ni capitis dolorem inferret] Vetus codex, *magni ad volumina usus ni capitis, &c.* ut illud Ovidii in Tristibus: 'Nec titulus minio, nec cedro charta notetur.' Sed refragatur auctoritas Dioscoridis oculorum medicinæ utilem prodentis, lib. I. cap. de cedro. *Pintian.*

Animalia necat] Serpentes, lendes, pediculos, lumbricos, ascaridas. Diosc. *Dalec.*

Abortivum fieri in Venere] Sic Plinius Latine reddit Græcorum φθόριον, et, ut quidam volunt, ἀτόκιον. quanquam sic potius dicatur, quod impedito conceptu affert sterilitatem. Rhodig. VIII. 9. *Idem.* *Abortivum fieri in Venere ante perfusa virilitate*] Scribendum arbitror, *abortivum fieri, in Venere uncta prius virilitate.* Diosc. I. cap. de cedro: 'Genitalibus ante coitum inunctus sterilitatem facit.' *Pintian.*

Corpori ab ossibus recedenti] Ab ossibus recedit caro, cum ea putrescente ossa nudantur, in ulceribus phagædenicis et cancrosis. *Dalec.*

Comitialibus subvenit] Eos ut et vertiginosos excitat. *Idem.*

Abortus] Immaturos partus. *Idem.*

Ramis] Radiculis. *Idem.*

Nocere urinæ existimatur] Urinæ difficultati prodesse existimant. Diosc. *Idem.*

CAP. VI. *De Hammoniaco, et styrace, et spondylio, et spagno, et terebintho, et chamæpity, et pityusa, et resinis, et picea, et lentisco.*

Sphacos] Phascos ex Phavorino, cui sphacos fœni genus est, pecori admodum gratum. Sic legitur et apud Theoph. Hist. III. 9. Vide XII. 23. et 28. Plutarchum Quæst. Sympos. IV. 1. Inter ea, quibus capræ vescuntur, phascon recenset, ex Eupolide. *Idem.*

Piceæ, et laricis] Plinius πεύκην *piceam* vertit, quæ *pinus* est: πίτυν *laricem*, quæ *picea* est. *Idem.*

Quam navigationem Ægyptiam] Celsus de tabidorum curatione III. 22. 'Opus est, si vires patiuntur, longa navigatione, cœli mutatione, sic ut densius quam id est, ex quo discedit æger, petatur: ideoque aptissime Alexandriam ex Italia itur.' Vide infra XXXI. 6. *Idem.*

Herbidos] Ex herbis virentibus et vegetis geniti. *Idem.*

Chamæpitys Latine abiga] Sic dicta ab abigendo partu. *Aingæ* cum abortu nihil est commune. *Gelen.*

Victoriati pondere in vino finit] Alia exemplaria non *finit* legunt, sed *sinit*: lego *sanat,* ex codice antiquo. *Pintian.*

Cum honore et pityusa simili de causa dicetur] Duo prima verba superfluunt, ex eodem. *Idem.*

Eæ ferunt] Lentiscus et cupressus feruut: de larice hoc intelligi non potest, quæ nusquam in Asia et Syria nascitur. *Dalec.*

Demonstravimus] Lib. XVI. cap. 11. *Idem.*

In potiones amygdalis amaris] *Impetigines*, non *in potiones*, in vetusto codice habetur. Sanari vero impetigines pice Dioscorides auctor est lib. I. cap. de pice liquida. *Pintian.*

Et eadem calida membrorum dolo-

ribus spasticisque] Quatuor scripti: *Terebinthina illinitur eadem calida membrorum doloribus spatia usque in sole evellitur et totis corporibus.* Voss. *terebinthina inlinitur eadem calida memorbum doloribus.* Forte, *pernionum doloribus.* Deinde idem, *spatiatisque in sole avellitur.* Ut Terentius in Adelphis 'lectulos in sole.' xx. 9. 'Eorum rubentes maxime in sole illiti.' Sequitur: 'et totis corporibus mangonum maxime cura,' intellige, illinitur et avellitur similiter. *Gronov.*

Per singula membra] Hoc medicinæ genus picationem medici vocant, de qua Galenus Method. lib. xiv. et libris de tuenda valetudine. *Dalec.*

Palpebras lentiscina commodissime replicat]] Pilos in oculis sublatos glutinat. Diosc. *Idem.*

Cap. vii. *De pice spissa, et liquida: et palimpissa, et pissasphalto, et zopissa, et teda, et lentisco.*

Brutia] Obliviosus et immemor Plinius xvi. 11. scripsit Brutiam doliis duntaxat, cæterisque vasis utilem esse. *Idem.*

Spissarum utilissima medicina est Bruttia] Dele verbum *est*, quod quinque membranacei ignorant. *Gronov.*

Utrasque præbet utilitates] Et medicinæ, et picandis illinendisque doliis. *Dalec.*

Non arbitror posse intelligi] Quoniam in arboribus, e quarum teda pix coquitur, mas et fœmina non agnoscuntur. *Idem.*

Liquida pix, oleumque] Hæc sunt ex alio auctore scripta, et rursum congesta, repetitis multis quæ antea recitaverat. *Idem.*

Pissasphaltos, mista bitumini pice] Aristot. περὶ θαυμασ. ἀκουσμ. Falsum tamen. Picem enim factitiam a natura cum bitumine misceri credibile non est. Pissasphalton vero bitumen est Sole et ventis resiccatum, et densatum ad picis crassitiem. Sic dictum vult Dioscor. quod picem simul et bitumen oleat, et id perperam: ἔτυμον verum, quod, cum nativum bitumen sit, picem sua crassitie æmulatur. *Idem.*

Aut si fœtus mammas læserit] V. C. *Aut si fœtus mammas læserit matrum. Optimum, &c.* Quod dum fervet, innatat, ideo præstantissimum est, quia purum bituminis modo supra aquam fertur, nec terram lapidesve mixtos habet, a quibus demergatur. *Idem.*

Zopissam] Zopissa sive apochyma non tantum cera est navibus derasa, sed cera cum resina mixta, qua naves oblinuntur, tum ut facilior et magis lubricus per undas earum sit cursus, tum ut eo, velut tectorio, defensæ navium tabulæ maris edaci salsugine minus corrumpantur. Northmani sua navigia hodie pice et axungia suis simul liquatis ungunt, idque linimentum vocant *Bré.* Melior zopissa ad discutiendum ex nave tum primum fluctus experta, quoniam præter suam et salis vim resiccantem, ligni quoque adhuc integram facultatem habet, quæ navigationibus continuatis evanescit. *Idem.*

Folia dentibus in dolore atteruntur] Itaque ex ejus surculis cuspidatim consectis ac mucronatis, auctore Dioscorid. ὀδοντόγλυφα sive dentiscalpia fiunt, purgandis scalpendisque dentibus, ut attritu, quæ inhærent, extergantur, et detrahantur. Martialis: 'Lentiscum melius, sed si tibi frondea cuspis Defuerit, dentes penna levare potest.' Utebantur ad id et Myrti ramulo. Clemens Alexandr. Pædag. iii. Εὐφυεῖς ὀδόντας ἔσχεν· ἐξ ἀνάγκης, δεῖ γελᾷν ἵνα θεωρῶσιν οἱ παρόντες τὸ στόμα ὡς ὅτι κόμψον φορεῖ· ἐὰν δὲ μὴ χαίρῃ γελῶσα, διατελεῖ τὴν ἡμέραν ξυλήφιον μυῤῥίνης ἔχουσα λεπτὸν ἐν τοῖς χείλεσιν, ὥστε τῷ χρόνῳ σέσηρεν, ἄν τε βούλεται, ἄν τε μή. Victorius vi. 12. *Dalec.*

Replicandis palpebris] Oculorum pilis superne agglutinandis. Diosc. *Id.*

Virilia] Lego *naturalia*, nempe

vulvæ; quarum sanguinem erumpentem reprimit. Diosc. *Idem.*

In valetudine] Morbum eum fuisse ulcus pulmonis renumve credibile est, aut immodicas sanguinis profusiones. *Idem.*

CAP. VIII. *De platano, et fraxino, et acere, et alba populo, et ulmo, et tilia, et sambuco, et junipero.*

Omnibus serpentium et scorpionum venenis medentur] Desunt in Voss. ut et in Chiflet. *et scorpionum.* Sed insuper omnes quinque nostri jubent induci *medentur.* Intelligitur enim ex præcedenti membro, 'adversantur.' Sic cap. sequenti: 'Adversantur venenis serpentium:' et c. 13. 'Adversantur serpentium sceleratissimis.' *Gronov.*

Semen foliis ejus inest] Hoc perperam; non enim in ejus foliis semen est, sed ἐν λοβοῖς, id est, *in siliquis,* Theophrasto Hist. VIII. 17. Quidam hic legunt, *Semen folliculis ejus inest, &c.* Idem.

Quo medentur jocineris] Galenus κατὰ τόπους, lib. VIII. ex Asclepiade, sub finem libri, hepaticum medicamentum describit hoc titulo, ἄλλη ἐπιτετευγμένη· ποιεῖ καὶ πρὸς τὰς ἄλλας τῶν ἐντὸς διαθέσεις χωρὶς βηχός. In ejus compositione admittitur et fraxini et betonicæ semen. *Idem.*

Uvarum] *Musci,* βρύον. Errorem nunc Plinii animadversum et castigatum vide XIII. 28. *Idem.*

Semen] Καρπὸς, Dioscor. *fructus;* nempe uva densis et rotundis acinis constans, qui in lanuginem abeunt. *Id.*

Effluens] Dum accensa uritur, vel dum castratur, quod magis placet. *Id.*

Verrucas papulasque et attrita corporis tollit] Quatuor membranæ, *et attritu odoratus.* Voss. et Chiflet. *ex attritu odoratus.* Lego, *Verrucas papulasque ex attritu ortas tollit.* Gronov.

Ex qua apes propolin faciunt] Lib. XI. cap. 7. e gummi populorum ac vitium pissoceros fit, non propolis. *Dal.*

Corticis denarii pondus potum] Folia trita ex aceto lepris medentur: eadem vulnera glutinant, sed magis corticis tilia, fasciæ loco advoluta; nam lori modo facile flectitur. Diosc. Hæc Plinius pervertit, et perturbat. *Idem.*

Lacryma] Quæ præcisis ramis fluit e medulla, dum arbor castratur. *Id.*

Tilia leniter] Hæc de philyrea Diosc. a tilia diversa. *Idem.*

Helion] Palustre, quoniam in pinguibus et uliginosis nascitur. *Idem.*

Boa] Hispani morbi Gallici papulas adhucvoantboas. *Idem.*

Excalfacit, extenuat, cedro assimilis] Verbum *extenuat* codex antiquus non agnoscit. Scio tamen haberi in Dioscoride Latino ex tralatione Marcelli, sed in Græcis exemplaribus desideratur. Cætera in eodem exemplari sic leguntur: *excalfacit cedro alias similis : et hujus duo genera.* Pint.

Cedro assimilis. Et ejus duo genera] Voss. et Chifl. et Pintiani: *cedro alias similis. Et hujus duo gen.* Plinii fuit, *cedro alia similis ;* ut, 'Omnia Mercurio similis.' Voss. quoque, *altera minuta.* Acad. et Gud. *cedri desimilis.* Andegav. *cedro ata similis.* Menap. *cedride similis.* Gronov.

Illinitur et oculis in epiphoris] Rectius in eodem, *Illinitur et oculorum epiphoris.* Pintian.

CAP. IX. *De salice, et amerina, et vitilibus, et erice.*

Græci lygon vocant, alii agnon] Scribe, *Græci lygon vocant, alias agnon,* ex vetere codice. *Idem.*

Ad Venerem impetus inhibent] Ideo matronæ Athenienses in Thesmophoriis, quæ castissime celebrabantur, ejus foliis cubile substernebant. Eodem consilio quidam e piscibus lævibus ac non squamosis utebantur: Hierophantæ vero pontificatum adepti cicuta se castrabant. Sacra enim maxima castimonia tractanda esse ostendunt Mysi et Esseni ἄβιοι καὶ ἄνυμφοι, Galli matris sacerdotes, qui virilitatem sibi adimunt, Gymnosophistæ pomis, oryza, farina con-

tenti, Indorum magi carnibus abstinentes, Jovis in Creta sacrifici in cibum nihil admittentes quod coctum sit, et quod jure pontificio cautum erat: 'At Divos caste adeunto, pietatem adhibento, opus amovento: qui secus faxit, Deus vindex erit.' Alex. ab Alex. IV. 17. *Dalec.*

Non multum a myrice differentem] In vetusto exemplari, *non multum bulice differentem;* scribendum forte, *non multum ab ulice differentem.* De frutice, qui ulex dicatur, supra disseruimus ex auctoritate Plinii XXXIII. 4. *Pintian.*

Flores apibus gratissimi] Opt. *floris:* et suavius sonat: *Genista quoque vinculi usum præstat: floris apibus gratissimi.* Gronov.

Docuerim] Supra XIX. 1. Vide et cap. 2. lib. ejusd. *Dalec.*

Homerus] Locus est Iliad. B. Καὶ δὴ δοῦρα σέσηπε νεῶν, καὶ σπάρτα λέλυνται. de quo Varro apud Gellium: 'Ego,' inquit, 'apud Homerum sparta non plus spartum significare puto, quam σπαρτοὺς, qui dicuntur in agro Thebano nati. In Græcia sparti copia modo cœpit esse ex Hispania. Neque ea ipsa facultate usi Liburni, sed hi plerunque loris naves suebant, Græci magis cannabe et stupa, cæterisque sativis rebus, a quibus σπάρτα appellabant.' Eustathius funes e sparto, id est, genista, compactos interpretatur, de quibus proverbium vetus jactatum est, τὸν λίθον ποτὲ τὸν σπάρτον ἄγειν. Guillandin. c. 9. in Plinium. Quod Varro σπαρτοὺς in agro Thebano genitos memorat, serpentis dentibus a Cadmo disseminatis, γηγενεῖς vocat Aristoteles primo ποιητικῆς, σπαρτὸν γένος Æschylus in Tragœdia ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας. Ei familiæ signum affixum nativumque fuisse lanceæ figuram tradit Plutarchus lib. de iis, qui seras pœnas luunt. Dion. IV. sermone de regno. Idem Aristoteles citato loco. Victorius VIII. 16. Apollodorus id fuse narravit, Ovid. quoque Met. III. *Canterus* V. 1.

Græci eodem nomine appellant] Fallitur Plinius. Græci non σπάρτον vocant, sed σπάρτιον. *Dalec.*

Cum fronde in aceto] Ineptum hoc, cum foliis carere auctores testentur. *Idem.*

Myricen, quam et tamaricen vocat] In apographo nostro, *Myricem camericen vocat Lenæus;* scribo, *Myricen chamericen vocat Lenæus;* nam erice fruticosa est arbor, tamarici similis, multo tamen brevior, auctore Dioscoride lib. I. capite de Erice: 'Vocabat igitur Lenæus myricen propter hanc similitudinem cum erice,' et alludens ad ipsum myrices nomen, non myricen, sed chamericen, hoc est, secundariam ericen, et imitatricem erices. *Pintian.*

Similem scopis] Eundem usum præbere ad domos converrendas, et inquinamentis purgandas. *Dalec.*

Nec seratur unquam] Apud nos, sed in Ægypto et Syria tantum. *Idem.*

Corinthus, et quæ circa est regio, bryoniam vocat] Lego, *Corinthus et quæ circa est Græcia bryam eam vocat,* tum ex citato semper exemplari, tum ex ipso Plinio XIII. 21. 'Myricen,' inquit, 'et Italia, quam alii tamaricem vocant, Achaia autem bryam.' *Pintian. Corinthus, et quæ circa est regio, &c.*] Bryan, ut XIII. 21. quoniam, ut Dioscorides ait, et florem et fructum gignit βρυώδη, *muscosum.* Idem.

Datur sanguinem] Hæc de fructu Diosc. cui tamen facultate similem esse corticem mox subjungit. *Idem.*

CAP. X. *De virga sanguinea, et silere, et ligustro, et alno, et edera, et cistho, et cisso, et erithrano, et chamæcisso, et smilace, et de clematide.*

Virga sanguinea] Modestinus in l. penult. ff. ad leg. Pomp. de parricid. antequam sacco parricidæ inderentur, ostendit in more fuisse positum, ut virgis sanguineis cæderentur, nempe ex hac arbore sumptis, non, ut qui-

dam legunt, *sagmineis*, aut, ut alii interpretantur, 'sanguine tubentibus, ac rorantibus,' quoniam hoc lignum infœlicissimum haberetur, ac maxime infame. Magius IV. 8. Sanguineum fruticem vocat auctor XVI. 18. *Dalec.*

Præsanavere] Celerius quam opus esset, sanatæ sunt. *Idem.*

Sileris folia] Siler Aloisius esse putat salicem latifoliam, candido folio, e cujus cinere, sulphure, et aphronitro fit pulvis excutiendis machinis bellicis utilis. Vide supra XVI. 18. *Idem.*

Ligustrum eadem arbor est] Legend. *Ligustrum, si hic eadem arbor est quæ in Oriente Cypros, suos in Europa usus habet.* Vide Salmas. p. 1001. b.

Psilothrum est phthiriasinque tollit] *Psilothrum est. Phthiriasin æque tollit*, vetus codex legit. *Pintian.*

Sub his maxime nascitur hypocisthis] Lege: *Sub his maxime nascitur hypocisthis: jam inter hederas diximus cisson Erythranos ab his appellatur similis hederæ.* Cissos Plinio proprie dicitur genus hederæ, quæ riget et sine adminiculo stat. *Salmas.* p. 367.

Quam inter ederas diximus] Obliviose citat hoc Plinius. Nullam enim hypocistidis prorsus mentionem fecit in ederarum historia et descriptione XVI. 34. *Dalec.*

Hypocisthis quam inter hederas diximus] Memoriam Plinii requirit Dalecampius. Sed forte librariorum culpa est, non Plinii. Ut Salmasius tentaverit, videre licet ad Solin. p. 367. Vossianus, *inter herbas*. Scribas igitur censeo: *quas inter herbas dicemus:* et præstitit XXVI. 8. Sic XXIX. 6. 'Stibis quid sit, dicemus in metallis.' *Gronov.*

Cissos erythranos] Legendum, *cistos erythrodanon.* Hæc ex Theophr. Hist. IX. 14. quo tamen loco non ait Theophrastus erythrodanon cistum aut esse aut vocari, sed folium habere cisto simile, rotundius. Vide supra XVI. 34. *Dalec.*

Tantamque vim accipiunt] Scribendum arbitror, *tanta vi ut sanguinem urina detrahant.* Reliqua supervacanea puto. *Pintian.*

Tantamque vim accipiunt, ut sanguinem urina detrahant] Quatuor exarati manu, *tantam vim accipiunt.* Voss. *tantam vim accipi, ut sanguinem urina detrahat:* belle, modo corrigas, *tantam vim acini.* Supra, 'Acini quoque ex eadem alba terni;' et, 'Ejusdem acinos quinque tritos.' De urina et sic supra: 'Aquam, quæ inter cutem subierit, urina educit Erasistratus;' sic enim et Vossianus. Pintianus scribendum arbitrabatur: *tanta vi ut sanguinem.* Gronov.

Item chamæcisson] Error hic Plinii animadversus et castigatus est XVI. 34. ultimo. Alia est chamæcissos descripta infra cap. 15. hujus libri. *Dalec.*

Alterum immortalitati proximum] Scribendum reor, *Alterum in montanis ali aut proxime, &c.* quoniam sequitur, 'Alterum genus culta amare.' *Pintian.*

Comantibus] Observa, 'comare,' quod foliorum et frondis proprium est, dictum de racemo: præterea corymbum de acino. *Dalec.*

CAP. XI. *De harundine, et papyro, et ebeno, et rhododendro, de rhue erithro, et de erythrodano, alysso et raticula, et apocyno, et rore marino, et cachry, et sabina, et solagine, et samulo, et gummi medicinis.*

Et succus ejus fitque elaterio] Absurdum hoc, nescio e quo petitum. *Idem.*

Multum enim et ipsam harundinem] Aliter in vetusto codice, *multa enim de ipsa harundine tradunt;* cætera superfluunt. *Pintian.*

Cum inaruit] Ad eum usum papyri caulem, advectum Ægypto, jam exuccum et aridum aqua mergebant, madefactumque et in oblongam cylindri formam arcte vinculo ligatum siccari permittebant; deinde cum opus esset

exolutum fistulis indebant, ut intumescens earum os aperiret: qua ratione cheirurgi nostra tempestate medullam Indici milii, Gentianæ radicem, spongiam cera imbutam immittunt. Alexandro Probl. I. 93. papyrus σφαιρωθεῖσα alvo suppressa, balani modo subjicitur in sedem, ut diductis sedis musculis, feces exeant. σκευασθεῖσαν ad recludendas fistulas Dioscorides poscit, id est, qua industria diximus paratam, quo loco Marcellus et Cornarius legendum putant, σκελετευθεῖσαν, *arefactam et siccatam*, ὡς σκελετόν. *Guilland.*

Ad laxandas siccandasque fistulas et intumescendo] Verba præpostere locata, legendaque, ut sentio, sic: *ad laxandas aperiendasque fistulas ad introitum medicamentorum, siccandasque in tumescendo.* Pintian.

Charta quæ fit ex ea] Apud Galenum et Paulum Pastillus διὰ χάρτου describitur ad oris nomas et naturalium insignes. *Dalec.*

Foliis myrti, cauliculis brevibus] His verbis describere Plinius videtur rhun Monspessulanam, cujus historia traditur in silva universæ historiæ plantarum. *Idem.*

Rhus, quæ erythros appellatur] Inepte Plinius rhun erythron differre putat ac distinguit a rhoë coriariorum. *Idem.*

Rami cum foliis imponuntur] Succus cum foliis bibitur: θηριοδήκτοις βοηθεῖ χύλος μετὰ τῶν φύλλων ποθείς. Plinius legisse videtur: βοηθεῖ καυλὸς μετὰ φύλλων ἐπιτιθείς. *Cornarius.*

Mirum est quod additur] Plutarchus tertio Symposiacῶn scribit alysson, si manu teneatur, vel omnino aspiciatur, singultu liberare: quo loco pro λυγμοῦ quidam legendum putant λύσσης. Est apud Pausaniam in Arcadicis Alysson fons, oppido Cinæthaënsium vicinus, cujus aqua potu sanat a cane rabioso commorsos. Alysson hoc Plinii Dioscoridis historiæ nihil convenit, ut ii prorsus rejiciendi non sint, qui alysson Plinii herbariorum asperulam esse putant. Alysson Galeno est folio prasii, flore cyaneo, de Antidotis lib. II. *Dalec.*

Saniem conspecto omnino frutice eo siccari] Posset legi, *Sanitatem suspenso omnino frutice conciliari;* vel sic: *fascino suspenso omnino frutice occursari.* Dioscorides libro tertio capite de alysso: 'Quinetiam domi suspensam sanitatem creditur facere, fascinationesque omnes ab hominibus pecoreque omni avertere.' *Pintian.*

Medetur morbo regio et ipsa decocti ejus potu] Pintianus e suo, *et ipsa decocta et jus potum.* Voss. *decocta ejus poto.* Lege, *decocta ejus pota.* Gronov.

Lanuginoso] Siliqua folliculari concluso, quæ lanugine plena est. *Dalec.*

Pro thure assumitur] Virgilius in Culice: 'Herbaque thuris opes priscis imitata Sabina.' *Idem.*

Illinitur igni sacro et carbunculis] Aliter, ut opinor, distinguenda verba et scribenda: *Illinitur igni sacro et carbunculis ex vino. Cum melle pota regio morbo medetur.* Dioscorides libro primo, capite de herba Sabina. *Pintian.*

Sacro facto priusquam legatur pane vinoque. Voss. *pare vinoque.* Forte, *thure vinoque.* Gronov.

Samolum] Samolum Pulsatillam esse puto, quam etiamnum hodie Bononienses vocant *Samiolo,* ut ait Anguillara lib. XI. *Dalec.*

Item ambustis arteriæ vitiis] Lego alia distinctione: *Item ambustis, arteriæ vitiis inutiles. Urinam cient;* nam quoniam præcesserat, dentibus inutiles esse, interpositis his quibus prosunt, redit rursus ad incommoda, atque inutiles esse ambustis et arteriæ vitiis. *Pintian.*

Amaritudines hebetat] Medicamentorum acrimoniam hebetat, quibus admiscetur. Diosc. de gummi Ægyptiæ spinæ. *Dalec.*

Astrictis cæteris. Quæ ex amygdala amara est] Scribendum arbitror, *Astringit plus cæteris quæ ex amygdala amara est, spissandique viribus efficacior;* ut in initiis capitis sequentis : 'et ipsa stringit spissatque ;' sic enim legitur in scripto exemplari. *Pintian.*

CAP. XII. *De spina Arabica, et spina alba, et acanthio et acacia.*

Spinæ Arabicæ laudes, &c.] Duo posteriora verba capitis præcedentis his adjungenda, et legend. *Spinæ Ægyptiæ sive Arabicæ laudes in odorum loco diximus.* Et paulo post legend. *Est et acacia spina, fit in Ægypto alba nigraque arbore, item viridi, sed longe melior est prioribus.* Salmas. p. 530. a.

Spinæ Arabicæ laudes in odorum] De Ægyptia spina tractatum est XIII. 9. et 11. De Arabica nusquam. Incogitanter et obliviose hoc Plinius. Lego : *Spinæ Ægyptiæ laudes in odorum loco diximus. Arabica spissat, &c.* Dalec.

Est et acaciæ spina. Fit in Ægypto alba] In vetusto codice : *Et acaciæ spina fit in Ægypto alba nigraque arbor. Est itidem viridis, sed longe, &c.* Pintian.

Nimio validius] Quia æstate fructus immaturus acerbissimus est. *Dal.*

Qui valde rufus] Quoniam acerbior fructus e quo extrahitur. *Idem.*

CAP. XIII. *De vulgari spina, et silvestri, et de erysisceptro, et de appendice spina, et pyxacantho, et paliuro, aquifolia, et taxo, et rubis medicinæ.*

Vulgaris quoque hæc spina] Legend. *Vulgaris quoque hæc spina, ex qua iniæ fulloniæ implentur, radices usus habet, præter spinas quidem multi. Inter odores, et ad unguenta utuntur alia, aspalathum vocantes. Est sine dubio hoc nomine spina silvestris in Oriente.* Tribus illis totis capitibus tractat utilitates et medicinas, quæ ex variis spinis capiuntur. Vulgaris, inquit, spina, quæ fullonibus inias præbet ad vestimenta polienda præter spinas, utiles fullonibus, radices etiam babet multi usus. Vide Dioscoridem. *Salmas.* p. 391. b. 392. a. 395. b. 396. b. et 397. a. Dicit apud Plinium etiam in vetustissimis exemplaribus *Hispaniam* et *Hispanam* reperisse scriptum pro *Spina. Vulgaris quoque hæc spina, &c.*] Spinam fulloniam hic intelligo hippophæston, quemadmodum et lib. XVI. cap. ult. Dioscorides certe et hippophaës et hippophæston spinas esse fullonias tradidit. Vide infra XXVII. 10. *Dalec. Vulgaris quoque hæc spina*] Potior lectio : *Vulgaris quoque spina est, qua cortinæ fulloniæ implentur.* Nec *cortinæ* habet nostrum exemplar, sed *lanæ.* Pintian.

Radicis usus habet] Struthii, ad lanas purgandas, molliciemque ac candorem conciliandum. *Dalec.*

Aspalathum vocantes] Oscitanter Plinius aspalathum orientalem alium esse putat, quam Rhodium. *Idem.*

In Nisyro et Rhodiorum insulis] Sincerior lectio, *in Nisyro et Rhodo insulis,* ex Dioscoride libro primo capite de Aspalatho : 'Nascitur,' inquit, 'ad Istrum et Nisyrum : in Syria quoque ac Rhodo.' *Pintian.*

Quem alii erysisceptrum] Legend. *Quem alii iriscepton, alii diathoon, Syri diaxyron vocant : ἰρισκηπτὰ* dicebantur loca et frutices, quibus iris innitebatur atque incumbebat, quæ et odoratiora fieri existimabantur. *Salmas.* p. 397. b.

Alii adipsatheon, sive dipsacon, sive diacheton] Scribi posset: *Alii sphagnon sive phasganon, sive diaxylon,* ex Dioscoride libro primo, cap. de Aspalatho. *Pintian.*

Sanguinem reddentibus medetur decoctum ejus] Vocabulum *cortex* non est in antiquo exemplari. Ego vero et paulo ante superfluere puto. Dioscorides loco ante allegato : 'Sistit alvum et sanguinis excreationes potum decoctum ejus. Solvit præter-

ea inflationes et strangurias.' *Idem.*

Appendix] Vulgo *Berberis.* Dalec.

Baccæ] Oxyacanthæ, de qua intelligenda quæ sequuntur. *Idem.*

Purgationi] Sistendæ. *Idem.*

Flore ejus aquam glaciari] Ex ejus certe cortice viscum fit. *Idem.*

Recubitu propius adlabi] Quid si legas, non *recubitu*, sed *rei petitæ?* Pintian.

Ideoque ex eis mora vel hominibus cibos] Acad. *Ideoque et moracis bestiis vel hominibus.* Voss. duo et Gud. *et ex moratis bestiis vel hominibus. Bestiis* et editum inveniebat Hermolaus, qui delevit. Opt. *Ideoque et mora his, hoc est, vel hominibus cibos, dedit.* Pulchrius utique, non tantum plenius. *Gronov.*

Cauliculorum ex vino decoctum] In aliis exemplaribus *calculorum* scriptum iuvenias, non *cauliculorum;* haud omnino spernenda lectione; nam in fine capitis alterum genus rubi tradit, qui gignit pilulam castaneæ similem, præcipuo remedio calculosis. Sed quoniam Dioscorides succum ex foliis caulibusque expressum, mox in Sole densatum, multos in medicina usus habere tradit, quod et Plinius paulo ante dixit, rem in medium relinquo. *Pintian.*

Alterum genus rubi est] Hæc omnino sic evolvenda et restituenda sunt: *Alterum genus rubi est, in quo rosa nascitur. Cynosbaton vocant, alii cynospaston. Folium habet vestigio hominis simile. Gignit pilulam castaneæ (ejus echino) similem præcipuo remedio calculosis. Alia est cynorrhodos, quam proximo dicemus volumine. Fert et chamæbatos uvam nigram, &c.* Dalec.

Pilulam] Eam in rosa silvestri spongiolam vocat cap. 2. lib. proximi. *Idem.*

Cap. xiv. *De cynosbato et Idæo rubo, et rhamno, et Lycio, et sarcocolla, et de oporice medicinæ.*

Vestigio hominis simile] Ἀγνῶδες. Theoph. Hist. iii. 18. Plinius legisse videtur ἰχνῶδες. Athenæus legit ἀγλῶδες, Hermolaus γλειῶδες, Milletus ἀγριῶδες. Plinium recte legisse arbitror. *Idem.*

Fert et uvam nigram] Plinius Cynosbati historiam, cujus fructus subruber est foliumque ἰχνῶδες, miscet ac confundit cum chamæbato, quod uvam nigram fert, sive morum uvæ simile, ejus rubi modo, quem *erectum*, ac *procerum*, ὀρθοφυῆ, vocat Theoph. Legendum porro sic est: *Fert Chamæbatos et uvam nigram, in cujus acino, &c.* ut diximus superiori capite. *Idem.*

Alia est a cappari quam medici] Quatuor scripti, *Alia est capparin quam.* Hermolaus addidit præpositionem. Voss. *tota alia quam cappari quod medici cynosbaton appellant.* Sic xx. 15. 'De cappari satis diximus inter transmarinos frutices. Non utendum transmarino: innocentius Italicum est.' xxv. 8. 'Ferunt bacculas parvas, ut cappari.' Sic Voss. et Chiflet. *Gron.*

Cynosbaton] Rubus 1. qui morum fert 1. excelsus, βάτος· 2. humi stratus χαμαίβατος, νευρόσπαστος· 2. qui rosam gignit. 1. cynosbatos, sive cynospastos, *Eglantier.* 2. cynorrhodos. *Rosier sauvage.* 3. Idæus, *Framboisier.* 1. spinosus. 2. non spinosus. *Dalec.*

Idæus rubus appellatus est] Dioscorides Idæum dictum vult, non quod in Ida tantum nascatur, sed quod ibi copiosissime proveniat. *Idem.*

Quoniam in Ida non alias nascitur] Salmasius in Epist. de Cruce pag. 461. Plinio Dioscoridem opponit, qui πολλὴν ἐν Ἴδῃ γίγνεσθαι tradat, quum Plinius, ibi tantum nasci. Sed non tradidit hoc Plinius; nam Chifl. *aliis.* Lege, *quoniam in Ida non alius nascitur*, ut Vossianus. *Gronov.*

Rarioribus calamis innocentioribusque] Non *calamis* habet nostrum exemplar, sed *foliis.* Neutra lectio placet; verior esset, *rarioribus aculeis innocentioribusque.* Dioscorides lib. iv. cap. de rubo Idæo: 'Spinas habet

breves. Invenitur et sine spinis aliquando.' *Pintian.*

Rhamnos] Rhamnum ἀλεξιάρην Nicander vocat, quia nocturnos incubos, lemures, striges avertit efficaci amuleto: quo argumento in parentationibus ante fores suspendebatur. Meminit et Lycophron, et Euphorion his verbis, ἀλεξίκακον φύε ῥάμνον. Spinam Janalem hunc esse volunt celebratam ab Ovid. in Fastis: non autem spinam nuptiarum facibus auspicatam, cujus mentio fit XVI. 18. 'Sic fatus spinam, qua tristes pellere posset A foribus noxas, hæc erat alba, dedit.' Et rursum: 'Virgaque Janalis de spina sumitur alba, Qua lucem thalamis parva fenestra dabat.' Rhod. XXII. 31. *Dalec.*

Candidior et fruticosior] In vetusto codice, *candidior et fructuosior et ramos spargens, erectis aculeis.* Pintian.

Is floret ramos spargens] Duo prima vocabula nescit Vossianus, contentus habere: *rhamnos appellatur a Græcis, candidior, fruticosior et ramos spargens.* Quatuor alii tamen aliquid infuscatum ostendunt exhibendo: *candidior frutex is floret.* Pintiani codex, *candidior et fruticosior et ramos spargens erectis.* Gronov.

Quod vocatur Lycium] Hoc falsum, et a nemine proditum. *Dalec.*

Alter ille candidior adstringit] Sic Pintian. cum legeretur, *Alterque ille.* Menap. *aliter ille candidior.* Voss. *Ille autem candidior.* Vide ad Livium XXXV. 40. *Gronov.*

Lycium præstantius] Lycium Indi vocant. Græci, quoniam Indicum nomen non satis noverant pro cate, principio quidem acanthon nominarunt: et quia in Lycia et Cappadocia ea arbuscula buxi folio est, pyxacanthum appellaverunt, arboris Indicæ figuram ignorantes, quæ tamarisci folium habet, alias spinosissima. *Dal.*

Spuma ejus ac flos quidam medicamentis oculorum] *Quidem*, non *quidam*, in exemplari antiquo et nonnullis excusis. Scribendum igitur commutatis verbis: *Spuma ejus ac flos medicamentis quidem oculorum adduntur, &c.* Pintian.

Hulcera recentia, et serpentia, ac putrescentia] Verbum *recentia* non habetur in eodem: recte. Dioscorides lib. I. cap. de Lycio: 'Reduvias idem, putrescentiaque, et quæ serpunt ulcera sanat.' *Idem.*

In naribus clavos, suppurationes] *Auribus* in eodem, non *naribus*, veriore lectione. Dioscorides eodem loco: 'Facit ad purulentas aures, tonsillas, exulceratas gingivas,' &c. *Idem.*

Indici] Optimi Diosc. non Indici. *Dalec.*

Spinæ] Arboris in Perside nascentis. Diosc. *Idem.*

Pollini thuris similem] Scribo, *pollini thuris similem, cum quadam acrimonia dulcem, gumminosam: sistit fluctiones;* tum ex vetere exemplari, tum ex Dioscoride, qui lib. III. de sarcocolla, adulterari admixto gummi prodit. Plinius quoque supra XIII. 11. inter gummi genera sarcocollam numerat. *Pintian.*

Cum vino tusa sistit fluxiones] Voss. *dulcem cumminosam sistit.* Scribebam, *cum quadam acrimonia dulcem, gummosam.* XIII. 11. 'Fit et ex sarcocolla (ita vocatur arbor) gummis utilissima pictoribus et medicis, similis pollini thuris, et ideo candida quam rufa melior.' Sic enim scribendum diximus. Confirmat quod de eadem scribit Dioscorides III. 99. δολοῦται δὲ κόμμεως αὐτῇ μιγνυμένου. Vocabulum habes XII. 9. 'Indicum humidius et gummosum.' Ubi etiam Chifl. et Andegav. 'cumminosum.' Acad. Gud. Menap. 'gumminosum.' XXII. 9. 'Foliis echinatis, pinguibus, tactuque gummosis.' Voss. 'cuminosis.' XXVI. 8. 'Virus redolens gummosum,' a Gelenio; cum esset 'fuminosum.' Chifl. 'gumminosum.' Voss. 'summinosum.' Andeg. et Acad. 'cumino sub.' Quæ perpetua varietas op-

timorum et mediocrium codicum facit, ut ipse Plinius hoc vocabulo sic formato usus videatur, 'gumminosus;' nam et 'gummen,' 'gumminis' dixere. Palladius Novembri, tit. 7. 'Mense Martio extremo prunus inseritur, vel mense Januario antequam incipiat gummine lacrimare.' Ita enim Mss. ubi vulgo *gummen.* Neque hoc omnino improbamus, sed quid in membranis non unis invenerimus significavimus. Unde possis etiam: 'antequam incipiat gummina lacrimare.' Idem dixit 'gumma' Octobri tit. 12. 'In cerasis hoc servandum est, et in omnibus gummatis, ut tunc inserantur, quando his vel non est vel desinit gumma effluere.' 'Gumminosam' et Pintianus. Hoc etiam tacere non debui semper in Vossiano, immo et in aliis, *fluctiones*, non *fluxiones*, quotiescunque id vocabulum occurrit, conspici.' *Gronov.*

CAP. XV. *De chamædrye, et chamædaphne, et chamelæa, et chamæsyce, et chamæcisso, et chamæleuce, et chamæcyparisso, et ampelopraso, et stachie, et clinopodio, et centunculo, et clematide Ægyptia medicina.*

Chamædaphne unico ramulo est] Legend. *Chamædaphne unico ramulo est, cubitali fere, folia tenuia, lauro similia, semen rubent adnexum foliis, illinitur doloribus capitis recens.* Salmasius, 404. a.

Folio tenui lauri similitudine] Voss. *Chamædaphne unico ramulo est, cubitale ferme, folia tenuiora lauro folia. Semen rubens adnexum foliis.* Corrige leviter: *cubitali ferme: folia tenuiora lauri folia: semen adnexum foliis.* Acad. Gud. Menap. *tenui folio ut lauri semen.* Andeg. *folia tenui ut laurum folia.* Gronov.

Chamælæa] De chamelææ succo vide XXV. 7. ult. et XV. 7. princ. *Dal.*

Claritati oculorum et contra suffusiones] Si Dioscoridem audimus lib. IV. non *cum vino cocta inuncta*, legemus, sed *cum melle inuncta.* 'Claritati,' inquit, 'oculorum et contra caligines, suffusiones, incipientes nubeculas, cicatrices, litus cum melle utilis est.' Qui locus a Marcello interprete negligenter Latine versus est. *Pintian.*

Chamæcissos spicata est tritici] Alia est chamæcissos descripta cap. 10. ult. hoc libro. *Dalec.* *Chamæcissos spicata est, &c.*] Locus est, ni fallor, vitiatissimus; quem si ad libellam Dioscoridis exæquare velis, sic leges: *Chamæcissos spithamæis est ramulis, quinis fere foliis.* Lege Dioscoridem lib. IV. cap. de chamæcisso. Hac dictione *spithamæus* pro dodrantali Plinius supra usus est VII. 2. 'Super hos,' inquit, 'extrema in parte montium spithamæi Pygmæi narrantur, ternas spithamas longitudine, hoc est, ternos dodrantes non excedentes.' Nec audiendus Hermolaus, qui in Dioscoridis Corollario supra dicta verba pro veris Plinianisque agnoscit. *Pintian.*

In vini cyathis duobus] Longe hoc a Dioscoridis placitis diversum est. proinde non dubito quin aliqua hic verba librariorum incuria prætermissa sint; nam in Dioscoride *tres* sunt cyathi, non *duo*: et ab ischiadicis hanc potionem insigniter amaram 40. aut 50. diebus bibendam præcipit: ab his autem qui regio morbo laborant, 5. aut 6. diebus, non 7. Verba ejus subtexui ex lib. IV. cap. de chamæcisso seu terrestri hedera: 'Contra coxendicis dolores trioboli pondere in aquæ cyathis tribus quadraginta quinquagintave diebus folia ejus utiliter bibuntur. Quin etiam foliis suffusiones quinque aut sex diebus pariter pota emendant.' *Idem.*

VII. diebus] Tricenis aut quadragenis diebus, Diosc. *Dalec.*

Farranum] *Farfarum* Plautus vocat in Pœnulo. Versus est: 'Eo prosternebam folia farfari, ne scilicet viscus adhæresceret.' *Idem.*

Chamæpeuce] Quidam aliam esse non putant chamæpityn. *Idem.*

Porri similitudinem] Rondelet. legit *prasii*. Pro voce Græca πρασίου, Plinius legit πράσου. *Idem.*

Palmi altitudine] Dioscorides lib. III. 'duorum palmorum altitudine.' *Pintian.*

Itali centunculum vocant] Verbum *Itali* delendum; reliqua sic legito: *Centunculum vocant nostri, foliis ad similitudinem, &c.* ex antiquo codice. *Idem.* *Itali centunculum vocant, &c.*] Aloisio herba, quam Dodonæus pingit pro helixine cissampelo; sed vires non conveniunt. Placet magis Dodonæi judicium, qui herbæ impiæ genus centunculum vocat, I. 60. *Dalec.*

Græci autem clematidem. Est ejus egregius] Tria illa verba, *Græci autem clematidem*, in codice nostro desiderantur, et quidem recte. Centunculus enim 'gnaphalion' a Græcis vocatur, auctore Dioscoride, non 'clematis.' Cætera sic scribe: *egregii effectus ad sistendam alvum*, ex eodem codice. *Pintian.*

Sed Græci clematidas et alias habent] Scribendum censeo: *Græci clematidas duas habent*, ut reliqua deleantur, ex Dioscoride, qui duas clematidis species agnoscit lib. IV. *Idem.*

Quam aliqui echiten vocant] Clematidem priorem. Echiten sive echion, ut legitur c. 9. libri sequentis, ideo vocarunt, quod imposita serpentium et viperarum morsibus juvamentum præstet, auctore Dioscoride. *Dalec.*

Et pedales, foliosos] Detrahe conjunctionem *et*, cætera mutato ordine sic lege: *ramos habet pedales, foliosos, non dissimiles scammoniæ*, ex antiquo codice. *Pintian.*

Tenuem scammoniam: et pedales, foliosos] Voss. *tenuem scammonia ramos habet bipedales foliosos non dissimiles scammoniæ nisi quod.* Lege: *nonnulli tenuem scammoniam. Ramos habet bipedales, foliosos, non dissimiles scammoniæ, nisi quod nigriora minoraque sunt folia.* Diosc. IV. 7. κλήματα δ' ἔχει μακρὰ, ut legit Jo. Cornarius pro μικρά. Alii quoque quatuor nostri, ut et Pintiani: *Ramos habet pedales.* Nempe manus secunda τὸ *bi* virgulis confixerat in optimo codice. XXV. 2. 'Bipedali fuit altitudine.' *Gronov.*

Ex aceto dentium dolores sedant] In eodem, *ex aceto edentium venerem stimulant;* cætera supersunt. Dioscorides tamen lib. IV. clematidem dolores dentium mitigare prodit. Et in calce capitis, *polygonitis*, non *polygonitides*, in eodem. *Pintian.*

Ex aceto dentium dolores sedant. Venerem stimulant] Voss. *Ex aceto edentium Venerem stimulant;* ut et Pintianus. *Gronov.*

Ægyptia cognomine] Prior Dioscoridis, qui hujus cognominis nusquam meminit. *Dalec.*

Quæ ab aliis daphnoides] Et myrrhinoides Galeno Simplic. lib. VI. *Idem.*

Folio lauri] Colore, et figura, multo minore. Diosc. Hæc omnia Plinius mire confundit et perturbat. *Idem.*

CAP. XVI. *De aro et dracunculo, et dracontio, et ari, et millefolio, et herba ejusdem nominis, et pseudobunio, et yrrhi, et onobrichi medicinæ.*

Ægyptus hanc maxime gignit] Postrema illius capitis verba cum seq. cap. junge, et leg. *Ægyptus hanc maxime gignit, quæ et Arum, de qua inter bulbos diximus, &c. dracontium silvestrem esse pronuntiando.* Vide Salmas. p. 974. a.

Aros radicem nigram] Talis est ari Ægyptii, non nostratis. *Dalec.*

Unde et ei nomen] Fallitur Plinius. 'Dracunculum' herbarii vocant, aut quod veluti serpentium maculis picturatum caulem habeat, aut quod venenis anguium resistat. *Idem.*

Tantumque inesse ei virus, ut olfactum] Voss. excludit τὸ *inesse;* et absque illo satis constat oratio. *Gronov.*

Pectoris vitia purgare] Hæc omnia quæ sequuntur de dracontio, non aro, Dioscorides scribit, quamvis radicem ari et folia dracunculi vires easdem

habere tradat. *Dalec.*

Epiphoris elixum imposuere] Verbum *elixum* redundat ex antiquo codice. *Pintian.*

Infundens aurium dolori] *Infunditur et aurium dolori* in eodem. *Idem.*

Et purulenta excreantibus farina] *Pura* in eodem; ut sit pluralis numerus a singulari *pus*, non *purulenta*, et *farinæ*, non *farina*. Idem.

Diodotus phthisicis e melle ecligmate, &c.] Vide Reines. Var. lect. II. 7. p. 172.

Alvum inaniunt] Ursi, cum latebris exeunt, id devorant laxandis intestinis, alioqui concretis, VIII. 36. *Dalec.*

Majorem] Nam et minor quidam est, in Sardinia, Corsica, et Majorica frequens, de quo vide cap. alterum ultim. lib. XXV. *Idem.*

Ut et menses] Parum credibile, ab herba tam acri sisti menses. *Idem.*

Foliis betæ] Hoc primum est a Matthiolo depictum. *Idem.*

Alii radice longa] Hoc est dracontium palustre pictum a Dodonæo. *Idem.*

Folio majore] Hoc est dracontium majus vulgare. *Idem.*

Aris] Arisaron. Diosc. Calicem ille vocat XXVI. 8. *Idem.*

Herbam in pratis] Stratioten myriophyllon intelligit. *Idem.*

Myrrhis, quam alii smyrrhizam] Legend. *Myrrhis quam alii myrizusam, alii myrrham vocant, &c.* Alibi cum Geranio eam confundit, ac de ea sic scribit, XXVI. 11. 'Geranion aliqui myrin, aut myrrida appellant.' Vide Salm. p. 707. b.

Subvenit et phthisicis in sorbitione] Adde verbum *data: in sorbitione data*, ex vetusto exemplari. *Pintian.*

CAP. XVII. *De coriacesia, et callicia, et menaide, et aliis XXIII. et medicinis earum, quas quidam Magicas esse dicunt, et de considia, et de aproxi, et de recidivis.*

Et aliis XXIII.] In his recensendis prætermisit latacen memoratam XXVI. 4. *Dalec.*

Coriacesia] Coriacesiam ἀπὸ τῶν κορῶν, *a virginibus;* calliciam vero ἀπὸ τοῦ κάλλους, id est, *a pulchritudine.* Idem.

Aquam glaciari] In muccosum lentorem spissari, ut et tragacantho, et aquifoliæ flore supra cap. 13. hujus libri. *Idem.*

Aproxis] Προσίεναι, *accedere:* ἄπροξις, quod metu et pavore accedere propius non anderent. *Idem.*

Pythagoræ pertinax fama antiquitasque] *Verum Pythagoræ pertinax fama antiquitasque vindicavit* in vetusto codice. *Pintian.*

Et id ipsum auctoritatem voluminibus] Non *voluminibus* in eodem legitur, sed *voluminum;* ut scribendum putem *volumini ei.* Idem.

Democriti certe chirocineta] In eodem *hirocmeta*, quasi sacros labores dixeris: nota illa Græcorum in inscribundis operibus felicitate. *Idem.*

Chirocineta esse constat] Libri nomen, ideo sic dicti, quod assidue manibus tractari debeat. *Dalec.*

Aglaophotin] De aglaophotide, quam et cynospastum vocat, vide miram historiam apud Ælian. de Animal. XIV. 24. et 27. *Idem.*

Herbam] Hanc baharas nomine describi volunt a Josepho Belli Jud. lib. VII. vocarique Æliano cynospastum terrestre, Democrito marmarida, cynocephalian et osiritin Appioni, Homero moly, pæoniam Galeno. Guilandinus in Plinium XIII. 3. *Idem.*

Propter eximium] Vel potius ob lucidum splendorem. *Idem.*

Marmaritin vocari] Imo potius, splendentem et nitentem, ἀπὸ τοῦ μαρμαίρειν. Idem.

Nasci in Tardistilis Indiæ] Scribendum fortasse, *in Taxilis Indiæ;* de quibus Plinius VI. 20. et cæteri. *Pintian.*

Eandem hippophovada appellat] *Equi*, non *equæ*, vetus lectio. Et si indi-

tum est ei nomen, quod equi caveant eam, *hippophobada* scribendum esse in aperto est. *Idem.*

Instabilitatemque mentis] Amentiæ fatuitatisve periculum. *Dalec.*

Arianidem in Arianis gigni] *Arianida* antiquus codex: rectius; ut paulo ante *hippophobada* et *adamantida:* et infra *Meroida* potius quam *Meroidem* legerem. *Pintian.*

Therionarca] Alia est therionarca, nobis familiaris, roseo flore, descripta xxv. 19. *Dalec.*

Filio lactucæ] Genus fortassis aliquod tithymali. *Idem.*

Ophiusam] Dracontii genus aliquod. *Idem.*

Ut mortem sibi eo metu consciscant] Vide Alex. ab Alex. III. 5. quo loco varia pœnarum genera sontibus et noxiis apud diversas gentes constituta memorat. *Idem.*

Quæ ob id nomine alio] Scribendum videtur *potamitis*, non *potamantis*, hoc est, fluvialis seu fluminea. *Pintian.*

Syssitieterida a convictu] *Hestiaterida* in apographo nostro, non *Syssitieterida*, non minus probanda lectione. *Idem.*

Syssitieterida a convictu in Perside nominari] Acad. et Gudianus, *hesuttaterida.* Chiflet. *hestitaterida.* Voss. *hæstitaterida.* Andegav. *hesytitateryda.* Men. *hesintarida.* Suspicor, *hestiatorida.* Ἑστιατορὶς ab ἑστιάτωρ. Ut fere et Pintianus. *Gronov.*

Casigneten, quoniam secum ipsa nascatur] Deesse puto præpositionem negandi *a*, ut legatur *acasigneten*, hoc est, sine fratribus; quoniam sequitur, *nec cum aliis ullis herbis;* sic enim scribendum ex eodem. *Pintian.*

In Themiscyra regione et Ciliciæ] In antiquo codice, *Themiscyrena* legitur, non *Themiscyra.* Legi etiam posset *Themiscyria;* sic enim fit gentile nomen a Themiscyra, auctore Stephano Byzantio. Item non *Ciliciæ* in eodem exemplari scriptum invenies, sed *Galatiæ*, veriore lectione; multo enim minus Galatia distat a Themiscyria regione, quam Cilicia. *Idem.*

Magica quoque vocabula] Et non tantum Græca, magna ex parte ab effectu sumpta. *Dalec.*

Æschynomenen] Herbam vivam Lusitani vocant octo pedes altam, folio polypodii, flore luteo: quæ contacta refugit, et ad terram velut indignabunda folia dejicit, accessu hominum se contrahens, discessu pandens. Ejus meminit Theoph. Hist. IV. 3. statim post prunum Ægyptiam. Describit et Garcias ab Horto II. 22. Aromatum Indicorum Oviedus in Americæ Historia, et Julius Cæsar Scaliger. Ejus mentio fit et XIII. 10. sed aliis verbis. Æque mirabilis planta in insula Cimbubon reperta, Burneo propinqua; cujus delapsa folia tanquam animata repunt, moro similia, pedibus utrinque binis, pusillis, cum tanguntur fugientia. *Guilland.*

Œnotheridem] Sic fortassis vulgus appellavit lathyrida, voce a Græco detorta, et a lacteo succo. *Dalec.*

Celeber arte Grammatica] Appionem significat, artis grammaticæ peritissimum, Pleistonicen cognominatum, quod eruditione plurimos superasset, quemadmodum ἰατρονίκην Thessalus se appellabat: cujus mentio fit in præfatione totius operis, XXX. 2. XXXVII. 5. et XXXV. 10. Nisi quis intelligi malit Apollodorum paulo ante dictum, Grammaticæ scientia tam clarum, ut honorem Amphictyones ei habuerint, VII. 37. *Idem.*

CAP. XVIII. *De eriphia, et lanaria, et stratioti medicinæ.*

Aliqui esse dicunt] Hallucinantur ii. Stratiotes enim lacte non turget. *Idem.*

A Græcis] Theoph. Hist. IV. 9. *Idem.*

In Ægypto tantum et inundatione] Hoc Plinio minime credunt herbarii. Nullius quidem scriptoris testimonio id scribit. Dioscorides ea de re tacet. *Idem.*

Sanguinem quoque qui defluit a renibus] Scribendum reor permutatis syllabis, *naribus*, non *renibus*. Pintian.

CAP. XIX. *De herba quæ nascitur in capite statuæ, et de herba e fluminibus, et de herba tingua, et cribro, et fimetis; et rhodora, et impia, et Veneris pectine, et nodia, et philanthropo, et canaria lappa, et tordile, et de gramine, et dactylo, et fœnogræco medicinæ.*

Collectaque alicujus in vestis panno] Scribe, *collectaque in vestis alicujus panno et illigata*. Idem.

Contra tertianas adalligata] Duo prima verba contra omnia exemplaria contenderim supervacanea esse. *Idem.*

Rumpotinum] Rumpotinum arbustum Gallicum arboribus humilioribus et minime frondosis consitum, eaque re ab arbusto Italico differens. Supra XIV. 1. rumpotinus in arbusto 'opulus' dicitur. *Dalec.*

Exedum] Exedum acris herba videtur fuisse ab exedendo dicta. *Id.*

Corona] Περίαμμα. Vide quæ adnotata sunt XXVII. 11. Hoc remedium ex Archigene Galenus citat, κατὰ τόπους, lib. II. *Idem.*

Colluviem] Impuram et sordidam aquam cum sero lactis, furfure, concisis oleribus mixtam, quam bibendam suibus offerunt: vulgo, *lavaille*. Idem.

Silis] Seseleos. Imo vero Creticum seseli vocant. *Idem.*

In montibus] Amano. Diosc. *Idem.*

Et ex cacumine] 'Cacumen' vocat radicis caput. *Idem.*

Ad vulnera] Graminis vulgaris, non Parnasii. Diosc. *Idem.*

Tueturque ab inflammationibus] Non *plagas* in vetusto codice, sed *pacata;* præcessit enim *vulnera*. Pintian.

Decocto] Succo Parnasii. Diosc. *Dalec.*

Æreo vase] Ærea pyxide reconditur ad oculorum medicamenta. Diosc. *Idem.*

Hunc articulorum numerum] Nempe tot caules, radicesve, ut is geniculorum numerus habeatur. *Idem.*

Quod e graminum genere septem] Serenus in medicamentis, quæ capitis doloribus medentur: 'Vel quæ septenis censentur gramina nodis Utiliter nectis.' *Idem.*

Altero quod est aeizoo simile] Aloisius paronychian Diosc. esse putat, quam is peplo similem esse foliis tradit. *Idem.*

Tertium genus dactyli] Aloisius esse putat sempervivi tertium genus, quod ἀνδράχνην ἀγρίαν, et τηλέφιον Græci vocant, Romani *illecebram*. Idem.

Quod juxta vium, &c.] Καλαμάγρωστιν Dioscorides vocat, id est, *arundinaceum gramen*. Idem.

Quoniam corniculis] Imo potius, quod semen longis siliquis veluti corniculis includitur. *Idem.*

Quod quomodo sereretur, suo loco docuimus] Pronomen *quod* est a manu male sedula: certe quinque nostri consensu id condemnant. Vossiani enim ambo, *docuimus suo loco.* Gronov.

Contractio] Μύσις, Diosc. aditus et osculi uteri veluti conniventis præclusio. *Dalec.*

Parientibus] Instante partus tempore. *Idem.*

Sæpius die illinens] In vetusto Codice *prohibens*, non *præcipiens:* et paulo post, *acetabuli dimidii*, non *dimidia*. Pintian.

Decoctum fœnigræci semen emendat] Verbum *semen* redundat ex eodem. Et sane Dioscorides lib. II. cap. de fœnogræco, graveolentiam excrementorum in intestinorum torminibus decocto fœnigræci emendari prodit. *Idem.*

Genitalibus] Tumentibus, inflammatis. *Dalec.*

LIBER XXV.

Cap. i. *Naturæ herbarum sponte nascentium.*

Omnium utique vitam clariorem fecere] Scribendum puto *hominum*, non *omnium*. Pintian.

Sed culmina quoque montium] Particula *Sed* in nullo est nostrorum. Et eleganter in talibus eam omitti sæpius ad Livium et Senecam monendum nobis fuit. Sed et duo posteriores, *mira sed in his*. Vossiani, *mira si in his*. Lege, *Non æque hæc cura eorum mira est in his*. Gronov.

Cap. ii. *Qui Latine usus herbarum scripserint, et quando ad Romanos notitia earum pervenerit, et qui primi Græcorum de his composuerint, et de herbarum inventione, et antiqua medicina, et quare minus exerceuntur earum remedia, et de cynorrhodo, et de dracunculo Medicinæ.*

Sanguinem anatum, &c.] Inde nata est ac inventa medicis confectio δι' αἱμάτων. Dalec.

Viginti duabus linguis locutum] Valerius lib. ix. Gellius lib. xvii. *Id.*

Pompeius autem omni regia præda potitus] 'Antidotus vero multis Mithridatica fertur Consociata modis: sed Magnus scrinia Regis Cum raperet victor vilem deprendit in illis Synthesin, et vulgata satis medicamina risit.' Serenus c. de venenis. Vide supra xxiv. 8. *Idem.*

Libertum suum Lenæum Grammaticæ artis doctissimum] Vox ultima est ab non doctissimo. Chiflet. et Vossianus relegant. Et eodem modo Plinius vii. 39. 'Pretium hominis in servitio geniti maximum ad hanc diem (quod equidem compererim) fuit Grammaticæ artis Daphnidis, Cn. Pisaurensi vendente.' Ubi Mss. 'Daphninatio Pisaurense.' Forte: 'Daphnidis Egnatio Pisaurense vendente.' Lib. ix. c. 8. 'Arionem quoque, citharœdicæ artis, interficere nautis in mari parantibus.' xxx. 2. 'quum adolescentibus nobis visu, Apion, Grammaticæ artis, prodiderit.' Sic enim vult accipi: *Lenæus Grammaticæ artis*, hoc est, Grammaticus. *Gronov.*

Verum et pictura fallax est, et coloribus tam numerosis præsertim in æmulatione naturæ multum degenerat transscribentium sors varia] Scribo: *Verum et pictura fallax est, coloribus numerosis, præsertim in æmulatione naturæ, multumque degenerat transcribentium sors varia*, ex codice nostro. *Pintian.*

Veneficiis et herbis id cogi, eamque num, &c.] Sic enim interdum hac parelctica particula Plinius utitur, ut supra xxiv. 22. cap. initio: 'Eam quoque num, quam laminum,' &c. Gelen.

Æschylus] In elegis, hoc versu: Τυῤῥήνων γενεὰν φαρμακοποῖον ἔθνος. Theophrast. *Dalec.*

Cum etium quæ rigatur Ægyptus, &c.] Tantum enim Ægypto, aggerente Nilo, accessit, ut Pharos insula, quam Homerus ætate sua unius diei cursu a continente abesse scribit, postea littorali urbi Alexandriæ ponte jungeretur. *Gelen.*

Ac nobile illud Nepenthes] Hinc apud Philostratum κρατὴρ Ἑλένης, de eo quod animi curam et mœrorem lenit: τόδε φρόντισμα τοῦτο, inquit, ἄριστε ὑπάτων, καὶ τὰ ἄχθη σοι κουφιεῖ

τῆς γνώμης, ὥσπερ ὁ κρατὴρ τῆς Ἑλένης τοῖς Αἰγυπτίοις φαρμάκοις. Idem auctor Antiphontem, quem ob excellentem eloquentiam Nestorem cognominarunt, scribit promittere solitum τὰς τοῦ νηπενθέος ἀκροάσεις: id quod Plutarchus scribit ab Antiphonte excogitatam τῆς ἀλυπίας τέχνην. Rhod. XIX. 3. *Dalec.*

Primus autem omnium quos memoria novit, Orpheus de herbis curiosius aliqua prodidit] Vide Reines. Var. lect. II. 1. *Idem.*

Dixit Democritus] Petronius in Satyra. Itaque hercule herbarum omnium succos Democritus expressit, et ne lapidum virgultorumque vis lateret, ætatem inter experimenta consumpsit. *Idem.*

Quæ tota migrabat in Græciæ linguas] Scribendum reor *migravit*, potius quam *migrabat*. Pintian.

Insanabilis ad hosce annos fuit rabidi canis morsus] Vossianus quoque, perinde ut Chiflet. *Insanabile.* Jam semel iterumque hoc genus loquendi observavimus in membranis. Neque aliter XXIII. 1. 'Saluberrimum putant uvas in aqua cœlesti servatas.' Sic certe optimus codex, non 'saluberrimas.' XXIV. 1. 'Quoquo modo collecta jumentorum pecorumque oculis salutare.' Sic idem; non *collectam salutarem esse.* Gronov.

Nuper cujusdam militantis, &c.] Citatur et hæc historia VIII. 41. *Dalec.*

In Lacetania] Non Lusitania remotissima a Roma. Lacetania vero est regio Pyrenæo vicina, in ea citerioris Hispaniæ parte, quæ prima se Roma venientibus offert. *Gelen.*

Spongiolæ] Eam in cynosbato vocat pilulam cap. 13. libri superioris. *Dalec.*

Caulem] Caulis is est dracontium minus, frequens in Corsica et Majorica. *Idem.*

Contra omnium morsus esse remedium] Voss. *remedia.* Forte: *contra omnium morsus esse remedio, alium, quam quos in priori volumine ejusdem nominis diximus;* sic enim etiam Vossianus. *Gronov.*

Sed huic alia figura] Plinius cum auditione tantum id cognovisset, facile narranti quidvis credidit. Cæterum dracontium id tantum a vulgari magnitudine discrepat. Itaque folia lapathi non sunt, sed potius ari, allio ursino similia: nec caulis baculi crassitudine est, sed pollicis: florere aiunt Octobri et Novembri. Quod autem scribit nasci prodeuntibus vere serpentibus, arescere cum sese condunt, in vulgari nostro etiam spectatur, et mihi credibile non est, cum, ut aiunt, seris anni mensibus floreat; quibus latent angues. *Idem.*

CAP. III. *De quodam pestifero fonte Germaniæ, et de Britannica, et maximis morborum doloribus.*

Qua pota intra biennium, &c.] Talem fontis naturam narrat Vitruvius lib. VIII. in Susis. *Dalec.*

Stomacacen] Cornarius eos morbos ad Oceanum magnum Orientalem et Occidentalem adhuc durare tradit, eosque fere simul ingruere, et ab incolis vocari, *Schobuk*, alii *Schorbuk.* Strabo lib. XVI. in expeditione Ælii Galli hos morbos Arabibus ἐπιχωρίους populares esse refert ob aquarum et herbarum usum, ac σκελετύρβην esse τὴν τῶν σκελῶν παράλυσιν. Vide locum. Sceletyrbes naturam conatus est explicare Rhod. VI. 8. sed parum feliciter. *Idem.*

Ut res tanta debeatur, herbam invenire, vitam juvare] In codice antiquo, *tanta res videbatur herbam invenire, vitam juvare.* Scribendum reor: *tanti cis videbatur herbam invenire, vitam juvare.* Pintian.

Prætor fortuita casusque et nomina, quæ omnis hora excogitat ad millia morborum, singulis mortalibus timenda] Scribo: *præter fortuita casus et quæ nova omnis hora excogitat millia morborum, &c.* ex eodem, et mox paulo *stultitiæ*, non *stultitia.* Idem.

Ut mori plerumque etiam optimi portus sit] *Potus*, non *portus*, et *optimis*, non *optimi*, in eodem. *Pintian.* *Ut mori plerumque etiam, &c.*] Cæsar apud Sallustium: 'In luctu, atque miseriis, mortem ærumnarum requiem, non cruciatum esse. Eam cuncta mortalium mala dissolvere: ultra neque curæ, neque gaudio locum esse.' Theseus apud Euripidem: ταχὺς γὰρ ᾅδης ῥᾷστος ἀνδρὶ δυστυχεῖ. Victorius XII. 8. *Dalec.*

Veneno crura perunxisse] Frigido, ut cicutæ, opii, alterci. *Idem.*

CAP. IV. *De moly, et dodecatheo, et pæonia, vel pentorobo, vel glycyside, et panace, vel asclepio, et heraclio, et panace Chironio, et panace centaureo, vel pharnaceo, et heraclio siderio, et hyoscyamo, vel apollinari, sive altercangeno.*

Laudatissima herbarum est Homero] Voss. *clarissima herbarum est Homero teste.* Quare τὸ *teste* tollere Gelenius non debuit. Sed habuit codices, quales sequiores nostri, in quibus eadem vox desideratur. *Gronov.*

Quam vocari a Diis putat moly] Versus Homeri sunt hi Odys. K. Ὣς ἄρα φωνήσας πόρε φάρμακον Ἀργειφόντης, Ἐκ γαίης ἐρύσας, καί μοι φύσιν αὐτοῦ ἔδειξεν. Ῥίζῃ μὲν μέλαν ἔσκε, γάλακτι δὲ εἴκελον ἄνθος· Μῶλυ δέ μιν καλέουσι θεοί· χαλεπὸν δέ τ' ὀρύσσειν Ἀνδράσι γε θνητοῖσι, θεοὶ δέ τε πάντα δύνανται. Auctor Priapeorum aureum esse putat: 'Hinc legitur radix, cujus flos aureus exit: Quem cum moly vocat, mentula moly fuit.' Quidam eo loco aureum καλὸν καὶ εὐειδῆ interpretantur, quod pulchra omnia 'aurea' soliti sint poëtæ vocare. Sic χρυσῆ Ἀφροδίτη: Horatio, 'cygni purpurei:' Albinovano, 'nix purpurea.' Illud quidem est moly Homericum, Dioscoridis vero moly 'molon' a Plinio vocatur, describiturque XXVI. 7. Vide Theophr. Hist. IX. 15. *Dalec.*

Effodi autem difficulter] Ob saxa, inter quæ nascitur. *Idem.*

Florem ejus luteum pinxere] Dioscoridis is est γαλακτόχρους, *lacteus*, in suo moly. *Idem.*

Afferrique Campania mihi] In codice antiquo, non *afferri*, sed *affirmaret*, legitur: puto legendum *afferret*, seu *offerret*, non *affirmaret*. Pintian.

Omnium Deorum majestatem] Non omnium quidem, sed præcipuorum duodecim, de quibus vide quod adnotatum est lib. XXVI. *Dalec.*

Exeunt a lutea radice] In codice antiquo, *alutæ radice;* verbum autem *exeunt* adulterinum existimo. *Pintian.*

Inest iis semen copiosum] Plura vide XXVII. 10. *Dalec.*

Faunorum in quiete ludibriis] Sic ephialten vocat, quod opinione veterum Fauni hæc visa dormientibus immittere crederentur. Dioscor. καὶ πρὸς τοὺς ὑπὸ ἐφιαλτῶν πνιγμούς. Themison in Epistolis appellat πνιγάμονα, alii πνιγαλίονα, medici incubum; fit autem διὰ τὴν ἀναθυμίασιν ἐξ ἀδδηφαγίας καὶ ἀπεψίας εἰς κεφαλὴν ἀνατρέχουσαν. *Idem.*

Numerosum et Diis inventoribus ascriptum] Theophrastus sex describit Panacis genera Hist. l. IX. Primum Syrium cap. 10. cujus radix irino unguento additur ob suaveolentiam, secatur per messem, validiore tamen semine. Ego ex spatha, myrrha, oleo, iride tantum unguentum id parari reperio. Quinque alia genera cap. 12. referuntur, tria suis nominibus Cheironium, Asclepium, Heracleum: duo nulla certa appellatione, præterquam panacis his verbis: 'Sunt autem aliæ quædam panaces, una folio tenui, altera lato. Vires eædem ad ciendos menses cum farina illitis, et ulcera tam putrida, quam alia.' Syriacum ego smyrinium esse puto, quod in Amano monte plurimum gignitur, et pro myrrha, quæ in confectionem irini unguenti requiritur, substitui potest, auctore Diosc. alia vero

duo, quæ nomine suo non appellavit, ligusticum et origanum silvestre. Cap. sequenti Achillæam sideritin etiam vocatam fuisse panacem Heracleon Plinius scribit. Ligusticum panacem etiam dictum fuisse et origanum silvestre Dioscor. testatur. *Id.*

Quoniam is filiam Panaciam appellavit] Scribe, *qui filiam Panaciam appellavit*, ex codice antiquo. Et paulo post, *ubi et quonam fieret modo.* Pint.

Succus coactus ferulæ] Lege, *Succus ex eo cogitur, ut et ferula, qualem diximus, &c.* Ex inciso ferulæ caule sagapænum fieri Diosc. monstrat l. III. Potest etiam lectio retineri: quandoquidem XII. 26. panacem esse ferulam sui generis tradit, si legamus, *appellavit. Opoponax succus est coactus ferulæ, &c.* notando tamen errore Plinii, qui ex Asclepii panace fieri tradat opopanacem, cum is fiat ex heracleo. *Dalec.*

Scrobem repleri vario genere, &c.] Placenta mellita ex omni genere frugum. Theoph. Hist. IX. 9. τῇ παγκαρπίᾳ μελιττούτῃ. *Idem.*

Ubi et quo fieret modo] Voss. *et quonam.* Lege, *Ubi et quonam fieret modo.* Gronov.

Heraclion vocant] Plutarchus medicinæ peritum fuisse Herculem tradit. Itaque quod apud Euripidem legitur, Alcestin, quæ pro Admeto mortem obierat, ab eo cum morte luctato per vim ereptam, et ad maritum reductam fuisse, sic intelligendum: cum graviter ægrotans, et ferme desperata illa esset, medendi arte, qua excellebat, ab Hercule curatam, reddita pristina valetudine. *Muretus* Var. VIII. 23.

Centaurion] Centaurii magni radicem panacem vocari Dioscor. inquit, quoniam omnibus fere morbis succurrit. *Dalec.*

Vinoque gratiam adjicit] Apud Dioscoridem de centaurii radice hæc leguntur, ῥίζα παχεῖα, στεῤῥή, βαρεῖα, περὶ πήχεις δύο μεστὴ χύλου, μετὰ ποσῆς στύψεως καὶ γλυκύτητος, ὑπέρυθρος. Anagnostas et prælectores Plinii suspicor legisse, μετὰ ποτῶν, aut ποτοῦ, non animadversis quæ sequuntur, et inde natam erroris occasionem, ut vino gratiam adjicere interpretarentur. *Idem.*

Et ipsum ab Hercule inventum est] Hæc est sideritis Heraclea posterior Cratevæ, non prior, quæ folium quercus habet. *Idem.*

Inter vites] Vitis nigra, XXIII. 1. *Id.*

De herba] Argemo, XXIV. 19. vel parthenio secundo, XXII. 17. *Idem.*

Quæ Apollinaris, apud Arabas altercum, &c.] Omissa hic puto a librariis duo verba, *apud nos*, ut sit, *quæ Apollinaris apud nos, apud Arabas altercum, &c.* ex Dioscoride lib. IV. cap. de herba Apollinari. *Pintian.*

Sive altercangenum] Non agnoscit hæc verba antiquus codex. *Idem.*

Vulgare autem candidius est et fruticosius, altius papavere. Tertii semen, irionis semini simile] Verba hæc, corrupto, ut puto, ordine concepta, sic scribo: *Vulgare autem candidius est et fruticosius altero papaveris semine. Tertii semen irionis simile*, e Dioscoride eodem libro et capite. Et in archetypo nostro *alterius*, non *altius*, legitur. *Pintian. Vulgare autem candidius est et fruticosius*] Dodonæus legit: *Vulgare autem fruticosius est, et altius papavere, &c.* Ego nihil deleo, candidiusque dici puto, quod semen minus nigrum sit. *Dalec.*

Febrem depelli] Hepialon, tribus vel quatuor potis. *Idem.*

CAP. V. *De linozoste, parthenio, Hermupoa, sive potius Mercuriali, et Achilleo, et panace heracleo, sideriti, millefolio, et de scopa regia, et hemionio, teucrio, splenio, et melampodio sive elleboro, quotve eorum genera, et de nigro elleboro et albo medicinæ, et quando detur, et quomodo sumendum, et quibus non dandum, et quod mures necet.*

Hermupoan] Ἑρμοῦ βοτάνιον, Dios-

corid. *Dalec.*

Contortoque] Parvo, rotundo, duorum testiculorum figura. *Idem.*

Hippocrates] Libris de natura mulierum, de mulierum morbis, et de sterilibus. *Idem.*

Medicorum nemo novit] Plinius hac in re se parum medicinæ peritum ostendit, qui pessorum ad ejusmodi mala utilium confectionem ignoraverit. *Idem.*

Vulvæ] Mulierum suffocanti. *Id.*

Epiphoris] Fluxionibus in ventrem. *Idem.*

Ungula] Pede suis salso, qui sua salsugine alvum irritat. *Idem.*

Gallinaceo] Nempe veteri, cujus jusculum alvum subducit. *Idem.*

Aliqui et hanc panacem] Prima Achillea Plinii, eadem est Diosc. Secunda, myriophyllon Diosc. Tertia, sideritis Heraclea prima Diosc. Quarta et quinta, sideritis Heraclea Cratevæ, et tertia Dioscoridis. Sexta, sideritis secunda Diosc. *Idem.*

Alii quadrato caule capitibus marrubii folio quercus] Voss. *capitolis marrubii foliis quercus.* Lege, *capitulis.* XXVII. 9. 'In cacumine capitula sunt echinata spinis.' Ejusdem c. 11. 'Capitula sunt in summo caule tenuia.' *Gron.*

Medetur anginis suum] In antiquo codice *succus*, non *suum.* Pintian.

Teucrion] Teucrion chamædryn quoque vocari Diosc. ait: asplenon vero hemioniam. *Dalec.*

Pasto illo animadvertentem] Theophrastus id animadversum tradit in ovibus quæ veratrum gustassent. *Id.*

Sanasse Prætidas furentes] Atra bile percitas. Vide XI. 37. Apud Sextum Empiricum lib. IV. Pyrrhonion Polyanthus Cyrenæus ab Æsculapio curatas fuisse ait, non a Melampode, ut Eudoxus apud Stephanum scribit. Vide Ovid. ult. Met. Vitruvium III. 8. Politian. Miscell. cap. 50. *Idem.*

Alii folia nigri platani similia] Voss. *nigra platano.* Scribe, *Alii folia nigræ platano similia.* Gronov.

Circa Pyram] Pyra, sive rogus, locus est in montis vertice, in quo sacrificantem Herculem arsisse ferunt, cum impatientia doloris victus in accensam lignorum struem se projecit. *Dalec.*

Parnassium] Parnassicus et Ætolicus, quos vendentes et ementes multi discernere nesciunt, duri sunt, perquam rugosi et flaccidi. Theophr. *Idem.*

Quo et domos suffiunt] Καθαίρουσι δὲ καὶ ὗας αὐτῷ, καὶ πρόβατα, συνεπᾴδοντές τινα ἐπῳδήν. Theophr. *Eo purgant et sues et oves, carmen quoddam occinentes.* Idem.

Carneadem responsurum] Valer. VIII. 7. de Chrysippo idem scribit. Petronius in Satyra: 'Chrysippus,' inquit, 'ut ad inventionem sufficeret, ter elleboro animum detersit.' *Idem.*

Optimates vero bellum Marsicum imputavere] Nostrum exemplar *importavere,* non *imputavere.* Cæterum verba hæc: *cui ante omnes plebs astans plausit, optimates vero bellum Marsicum imputavere,* non puto esse Pliniana; aliena enim videntur ab ipsa re de qua agitur. *Pintian.*

Amboque somnum] Nec verum id, nec verisimile. Lego, *somnum discutiunt.* Dalec.

Ac velut decurtatæ] Id est, quod Antylus et Posidonius apud Aëtium præcipiunt, veratri deligendas esse radices parvas, sive tenues, sed plenas, non rugosas, nec in acutum iustar caudæ muris desinentes. *Idem.*

Acu in longitudinem findebant] *Forficula,* non *acu,* legendum esse Plinius ipse ostendit non multo post. *Pintian.*

Ramulos ipsos] Radicum fibras. *Dalec.*

Pulverem emittit] Fumosum saporem. Aëtius ex Antylo. Pulvis evanidam vetustatem indicat, quamvis Dioscorides tale probet. *Idem.*

Surculo per aurem trojecto] Idem de radice consiliginis traditur XXVI. 6. *Idem.*

Scabiem quadrupedum cum thure aut cera ac pice, vel cum pisselæo] Scribe, ut ante monui, *cedrelæo.* Dioscorides lib. IV. 'Scabiem sanat illitum cum thure, aut cera, et pice, et cedrino oleo.' *Pintian.*

Balinearum dispensatione] Hippocr. Aphorism. IV. 13. 14. 15. humectari prius corpora eorum jubet, qui veratro non facile purgantur; quod optime fit balneo, quiete, pleniore cibo. Balneum etiam prodest in convulsione ab elleboro excitata, cujus meminit Hippocr. Aph. V. 1. Balneum etiam sumpto veratro tardiorem vomitum accelerat. Paulus. *Dalec.*

Qui elleborum fortissimi ducis similitudine æquabat] Similior veræ lectio est, *qui elleborum fortissimo duci similitudine æquabat*, quanquam suspicor verbum *similitudine* adjectitium esse. *Pintian.*

Incisum forficulis] Tot modis sumitur veratrum album. 1. Radicula tota nocte confixa ejus festucis ad drach. VI. postridie sumitur ex oxymelite. 2. Infusum in hemina aquæ pluviæ drach. VI. citra decoctionem, post triduum bibitur. 3. Decoctum lib. I. in duobus sextariis aquæ additis mellis lib. II. percoctum, ad cochlear magnum lingitur. 4. Segmenta minutim forfice concisa, furfuris magnitudine, ad drach. XI. dantur cum alica, ptissana, hydromelite calidis. 5. Pulvis crassiusculus sorbetur cum cremore Ptissanæ, ad drach. I. 6. Pulvis tenuissimus ad drach. VI. cum melle formatis catapotiis devoratur. Antylus et Posidonius apud Aëtium. *Dalec.*

Cibis acribus] Esu radiculæ cum oxymelite. *Idem.*

Vomitionibus] Levioribus Galen. comment. Aph. IV. 13. *Idem.*

Dissectis raphanis] Arundine compunctis. Aëtius. *Idem.*

Rursusque comprimere raphanos] Antylus apud Paulum raphanos comedendos ex oxymelite dat. *Idem.*

Elephantiæ albæ] Dioscor. 'Elephantiæ, leucæ, lepris,' &c. Plinius homonymia vocis λευκὴ deceptus est. *Idem.*

Teneris] Molli habitu corporis præditis, qui causarum violentia facile offenduntur. *Idem.*

Præcordia] Intestinæ vel renes, aut aliæ partes sub hypochondriis sitæ, ut ventriculus. *Idem.*

Minimeve sanguinem excreantibus] Particula *ve* redundat ex codice antiquo. Sensus enim est minime dandum esse sanguinem excreantibus. *Pintian.*

Elleboro tingunt] Iidem et limeo, XXVII. 11. *Dalec.*

CAP. VI. *De Mithridatio et scordoti sive scordio, et polemonia, et philetæria, vel chiliodynama, et eupatoria, et centaurea sive chironia, et de lepto centaureo libadio, felle terræ, et triorche medicinæ.*

Ipsi Mithridati Cratevas adscripsit unam Mithridation vocatam] Aliter in nostro exemplari: *Ipsi Mithridati Cratevas adscripsit, quam Mithridation vocant:* scribo *vocat*, non *vocant*, ut mox paulo liquet. *Pintian.*

Mithridation vocatam] Hanc a se repertam describit Anguillata lib. XI. *Dalec.*

Est et alterius generis] Gallitrichum Officinarum. *Idem.*

Cannabis per ambitum incisis] Acad. *Cannabis et pertevitabiles incisis.* Gud. *Cannabis pertomitabiles;* ut et Andegav. Menap. *Cannabis pertenutabilis.* Vossianus, *cannabis pertemitalis incisis.* Forte, *per extremitates incisis.* Gronov.

Quinque partito] Vel amplius. Dioscor. Diligentiores et doctiores herbarii in Dioscoridis Pliniique historia non abs re hærent, quonam pacto in agrimonia vulgari folium observari possit, ut monstrat historia, cannabi, vel pentaphyllo simile, et pariter ut in illa utraque planta, in quinque partes vel etiam plures diffissum, cum

agrimoniæ folium unicum sit, ac simpliciter porrectum, nisi forte existimemus in Græcia plantam hanc folia mittere illo modo divisa, ut multarum speciem figuramque videmus pro loci diversitate mutari. *Dalec.*

Geniculati] Falsum id est, nec ab aliis auctoribus proditum. *Idem.*

Seu papaverum] Non quidem iis natura similia, sed magnitudine pari. *Idem.*

Et in Alpibus vero plurimisque aliis locis: quidam et ex ea Lycium faciunt] Scribo: *et in Alpibus plurimisque aliis locis. In Lycia quidem et ex ea Lycium faciunt*, tum ex vetusto exemplari, tum ex Dioscoride lib. III. cap. de centaurio majore: 'Abundat,' inquit, 'in Lycia, Peloponneso, Elide, Arcadia et Messene.' Et mox: 'In Lycia succum ex ea exprimunt, et pro Lycio utuntur.' *Pintian.*

Medetur et ovium morbis decoctæ succus] Hermolaus *omnium* legit, non *ovium.* Marcellus Dioscoridis interpres priorem lectionem contra Hermolaum defendit. Ego neutram probo; sed pro duobus illis verbis *et omnium*, reponendum puto, *eisdem omnibus;* nam et codex scriptus *obvius* habet, non *omnium*, aut *ovium.* Dictionem vero *morbis* adjectitiam puto. Dioscorides lib. III. cap. de centaureo majore: 'Ruptis utilis centaurii radix est, convulsis itidem, laterum doloribus, spiritus angustiis, antiquæ tussi, cruenta expuentibus. Si febris absit, cum vino; in febri vero cum aqua, daturque drachmarum duarum pondere,' &c. Et mox statim: 'Potest eadem et succus.' *Idem.*

Succus e fronde] Succus fit ex herba frondosa, id est, virenti, et semine gravida ante autumnum. *Dalec.*

Exacon] Ἀπὸ τοῦ ἀκεῖσθαι, *a medendo.* Idem.

Tertia est centauris] Hanc Plinius somniavit, et inepte *triorchen* vocavit, iis tributis quæ de centaurio magno scripsit Theophrast. *Idem.*

Hæc succum sanguineum mittit] Quidam centaurida esse volunt plantam quam officinæ vocant *sanguinem draconis*, sanguineo succo turgentem. Alii centaurium magnum a Theophrasto significari putant, quoniam radix natura rubescens mansa et trita rubrum succum, aut potius phœniceum, reddit. In hac opinione fuit Gesnerus libro de Avibus cap. de Triorche. *Idem.*

CAP. VII. *De clymeno, et gentiana, et lysimachia, et parthenide, et artemisia, et ambrosia, et nymphæa, et heraclio, et euphorbia medicinæ.*

Sine odore] Falsum id est, nec ab alio proditum. Dioscorides acerrimum nidorem suffitu reddere scribit, qui ideo muscas interficiat, et serpentes fuget. *Idem.*

Sunt qui ab Artemide] *Sunt qui ab Artemidea* potiorem lectionem duco. *Pintian. Sunt qui ab Artemide Ilithyia*] Solenne autem erat Græcis fœminis in partu Artemidem Ilithyam invocare, quemadmodum Romanæ Junonem Lucinam implorabant. Intelligendum igitur ab obstetrice Artemide, hoc est, Diana, denominatam herbam, non a venatrice. *Gelen.*

Est autem absinthii modo fruticosa, majoribus foliis pinguibusque. Ipsius duo genera: altera latioribus foliis; altera tenera tenuioribus, et non nisi in maritimis nascens] Multa hoc in loco, ut conjicio, vitia delitescebant. Primum non *pinguibus* legendum arbitror, sed *pinguioribus.* Deinde verbum *tenera* putamus redundare. Legendum item, *nonnunquam in maritimis nascens.* Postremo verborum ordinem mutandum censemus, ut in universum scribatur sic: *Est autem absinthii modo fruticosa, majoribus foliis pinguioribusque, et nonnunquam in maritimis nascens. Ipsius duo genera: altera latioribus foliis, altera tenuioribus.* Dioscorides lib. IV. cap. de artemisia: 'In maritimis plerumque artemisia nascitur fruticosa herba absin-

thio similis: majora tamen et pinguiora habet folia. Estque in artemisiæ genere speciosior altera et pinguior, latioribus foliis et crassioribus ramulis. Altera tenuior, exiguo flore, tenui, candido, et graveolenti. Floret hæc æstate,' &c. quæ omnia videntur ad verbum ferme hic a Plinio desumpta. *Pintian.*

Quam quidam botryn] Cum artemisia botryn Plinius confundit, quoniam apud Græcos, ut Dioscoridem, legerat botryn a Cappadocibus etiam vocari tum ambrosiam, tum artemisiam. *Dalec.*

Talis in Cappadocia nascitur] Verbum *talis* non habetur in vetere codice. *Pintian.*

Bœoti Madon vocant] Scribo, *Bœotii Madonain vocant*, ex Theophrasto lib. v. *Idem.*

Quam appellavit Euphorbiam medici sui nomine et fratris Musæ] In antiquo exemplari: *medici sui nomine: fratris fuit Musæ.* Lego, *frater is fuit Musæ.* Pintianus.

Medici sui nomine et fratris Musæ] Ab Hermolao est. Nostri quatuor, *medici sui fratris nomine et Musæ.* Optimus, *nomine fratris fuit Musæ.* Lego, *quam appellavit Euphorbiam medici sui nomine. Frater is fuit Musæ, a quo D. Augustum conservatum indicavimus.* Hoc quoque Pintianus. *Gronov.*

Frigida multa corpora adstringi] Aquæ frigidæ lotione, Marcellum adoptatum a Cæsare, Musam, cum curare vellet, occidisse, scribit Dion: non sine vulgi opinione, Liviam muliebriter ac impotenter infensam, quod ejus filiis anteferretur, eo genere mortis necandum curasse. *Dalec.*

In monte Atlante: spectatur foliis, &c.] Lege: *specie thursi, foliis acanthinis.* θύρσος et νάρθηξ idem. Reliqua sic lege: *Vis tanta est, ut e longinquo succus excipiatur incisæ conto, subtus excipulo ventriculo hœdino*; vel, *subdito excipulo, ventriculo hœdino.* Ventriculus hœdinus excipuli vice subditur. *Excipulum*, ἐκδοχεῖον. Porro quæ sequuntur, ita legas: *humor lactis videtur defluens: siccatus cum coiit, thuris effigiem habet*: cum defluit, humor lactis videtur: ubi defluxit, et succatus coiit, thuri similis est. *Salmas.* p. 301. a.

Subditur excipulus ventriculo hœdino] Scribendum videtur, *subditis excipulis e ventriculo hœdino.* Dioscorides lib. III. cap. de euphorbio: 'Quem ob nimium ejus fervorem incolæ timentes colligunt, excipulas ex ovillis lotis ventriculis factas in arbore suspendentes, tum eminus supra excipulas illas hastilibus eam vulnerantes. Qua percussa statim veluti ex rupto vase aliquo copiosus prosilit in excipulas liquor.' *Pintian.*

Vertice inciso et medicamento addito. Ibi Getuli, qui legunt, hœdino lacte adulterant] Legendum opinor *abdito*, potius quam *addito*, et adverbium *ibi*, cum minore litera scriptum, superioribus annectendum. Item *tedio* legitur in vetusto exemplari, non *hœdino.* Id.

Discernitur igni] Πυρώσει, Dioscoridi, *ignea*, et urente acrimonia, diuque durante, adeo ut quicquid in os sumitur, euphorbium resipiat. Eum locum ineptissime vertit Plinius. *Dalec.*

Ex herba chamelæa] Ex chamelææ foliis recentibus tusis succus exprimi potest, quemadmodum et ex aliis permultis, sicut Dioscorides monstrat cap. de centaurio parvo; aut ex iisdem maceratis in aqua et decoctis: verum, quod legerim, præter Plinium alius nullus auctor id prodidit. Eum existimo voluisse id vertere, quod Dioscorides scribit, thymelææ farinam uvæ acerbæ succo excipi, et in pastillos digeri. *Idem.*

Etiam levi gustu os accensum diu detinens] In vetusto codice, *etiam levi gustu os accensu detinens.* Pintian.

CAP. VIII. *De plantagine, et buglosso,*

et cynoglosso, et buphthalmo, et Scythica, et hippice, et ischæmone, et vettonica, et Cantabrica, et consiligine, et hiberide, et chelidonia, et canaria, et elaphobosco, et dictamno, et aristolochia, et quod ejus delectatione advolant pisces, et statim capiuntur, et medicinæ contra serpentium ictus ex herbis, quas superius nominavit.

Celebravit et Themison medicus] In eodem *Themiso*, non *Themison:* recte, ut *Plato*, *Cicero*, terminatione Latina. *Idem.*

Linguæ pecorum simillimis] Unde nomen ἀρνογλώσσου. *Dalec.*

Et napi similis] Apud Diosc. est, καυλὸς δ' ἐπὶ τούτου γωνιώδης, κ. τ. λ. Suspicor auctoris scribas, quorum in his colligendis opera utebatur, legisse καυλὸς δὲ νάπυος τούτῳ γωνιώδης. Fortassis et apud herbarium Græcum, ex quo hæc sumpta sunt, legebatur καυλὸς δ' αἰπὺς τούτου, *caulis hujus procerus.* Idem.

Tres thyrsos] *Tres radices cum tribus vini cyathis, et aquæ totidem, tertianis auxiliari, quatuor quartanis, &c.* Hæc omnia quæ Dioscorides scripsit περὶ ἀρνογλώσσου, id est, *plantagine*, Plinius transtulit ad cynoglossum. *Idem.*

Est alia similis] Cynoglossos officinarum. *Idem.*

Scythia primum eam, &c.] Legend. *Scythia primum eam quæ Scythica vocatur, circa Mæotim nascens, prædulcem alias utilissimamque ad ea quæ asthmata vocant.* Et paulo post, *idem præstat apud eos Hippace sic dicta.* Salmas. p. 175. a. *Scythia primum eam, quæ Scythice vocatur circa Bœotiam nascens*] Scribo, *circa Mæotin*, non *circa Bœotiam*, ex Theophrasto IX. 13. 'Dulcis,' inquit, 'et Scythica. Et quidem nonnulli dulcem eam appellant. Nascitur apud Mæotin.' Dioscorides quoque in Cappadocia et Ponto propinquioribus locis Mæotidi plurimam nasci tradit lib. III. cap. de glycyrrhiza. *Pintian.*

Prædulcis. Aliam utilissimam ad ea quæ spasmata vocant] Apographon nostrum: *prædulcem alias, utilissimamque ad ea quæ sparmata vocant.* Scribendum puto, *prædulcem alius utilissimamque ideoque stomaticam vocant.* Plinius supra XXII. 9. de glycyrrhiza loquens; 'Ideo et commanducata stomatica est.' *Idem.*

Aliam utilissimam ad ea quæ spasmata, &c.] *Aliam*, scil. Scythicem. Certe in Indice Spartaniæ nulla fit mentio, ut jam nihil dubitem, divinatoris cujuspiam opera novam herbam hic subito enatam, Plinio ipse ne per somnum quidem cognitam. *Gelen.* *Aliam utilissimam*] De qua infra XXVII. 4. ult. *Dalec.*

Idem præstat apud eosdem hippice] Scribo *hippace*, non *hippice*, ex Theophrasto IX. 13. de glycyrrhiza enim disserens sic ait: 'Sitim quoque extinguit si teneatur in ore. Qua de causa tum ea, tum hippace dicta, Scythas XI. et XII. dies sitim tolerare affirmant.' 'Est porro hippace,' auctore Dioscoride lib. II. cap. de caseo, 'equinus caseus, viroso odore, egregie tamen nutriens, bubulo proportione respondens. Sunt qui equinum coagulum hippacen hanc esse dixerint.' Hæc Theophrasti et Dioscoridis verba impellunt me ut suspecta habeam illa quæ sequuntur: *dicta quod in equis quoque eundem effectum habeant.* Pintian.

Traduntque his duabus herbis Scythas etiam in duodenos dies durare in fame sitique] Verba quæ paulo supra ex Theophrasto et Dioscoride attuli indicant dictionem illam *herbis* falso insertam esse. Neque enim hippace herba est, sed equinus caseus, aut coagulum equinum. *Idem.*

Semine purpureo] Semine in summis caulibus thymbræ modo spicatis, flore purpureo. Apud Dioscoridem ἐσταχυωμένων καυλῶν, non ἐσταχυωμένων σπέρμα. *Dalec.*

Folia siccantur, &c.] Plinius in fari-

nam siccari folia dixit, cum farina sit leguminum et cerealium tantum. Dioscorides simpliciter ait ξηραίνεσθαι. *Idem.*

Tuta existimetur a piaculis omnibus] *Pura,* non *tuta,* in vetusto exemplari: rectius. *Pintian.*

Cantabrica] Vulgo Cantabrorum, seu Navarorum, hodie *Escorzonera.* Dalec.

Ut in quibus etiamnum hodie in numeroso et lætiore convictu potionem e centum herbis mulso additis credidere saluberrimum] Scribo: *ut in quibus etiamnum hodie, in more sit lætiore convictu potionem centum herbis mulso additis credere saluberrimam,* ex vetusto exemplari: et statim *tantum,* non *tamen,* in eodem legas. *Pintian.*

Modica utilissima] Salsa, Dioscor. Hæc omnia Plin. ad verbum transcripsit e Damocrate. Damocratis iambici versus extant apud Gal. lib. x. κατὰ τόπους. *Dalec.*

Hæc enim hirundines, &c.] Id ridet Celsus VI. 6. Aristoteles vero IV. 6. de ortu animalium causam reddit: nempe eos renasci si pungantur ac evellantur, cum adhuc fiunt, non autem ubi perfecti fuerint. *Idem.*

Ut quidam volunt etiam erutis oculis] Postremum verbum redundare existimo; præcessit enim paulo ante. *Pintian.*

Albicans] Cæsius, ὑπόγλαυκος. *Dal.*

Eamque in nostro conspectu mandunt] Fabulosum id nimis credulus Plinius refert. Licet enim quotidie videre gramen a canibus rosum, et vomitu cum pituita rejectum. *Idem.*

Cervæ monstravere claphoboscon, &c.] Ita ibi legendum et distinguendum: *Cervæ dictamnum ostendere, ut indicavimus vulneratæ, pastu statim decidentibus telis.* Legitur ibidem et alius locus æque vitiose; sic enim habet: *simplicius cervæ monstravere claphoboscon de qua diximus; item seseli enixæ a partu.* Hæc battologia est: *enixæ a partu,* leg. *item helxinen a partu:* falsum est seseli cervas ostendisse a partu aut enixas: etenim ante partum, ut facilius eo defungerentur, id expetebant. *Salmas.* pag. 224.

Seseli] Seseli Romani veteres Sili vocaverunt: hinc 'Silatum' Festo jentaculum, quod jejuni vinum Sili conditum ante meridiem absorbebant. *Dalec.*

Dictamnum] Δικτὸν etiam vocat Nicander, ut interpretatur Zenodotus Mallotes. Partum mire adjuvat, εὐτοκίαν ποιεῖ. Quamobrem Ilithyiæ corona ex eo texebatur. Euphorion, στρεψαμένη θαλεροῖσι συνήντετο δικταμνοῖσι. Rhod. XXVIII. 24. Orpheus ψαφαρὸν vocat, id est, *cano velut situ obductum.* Idem.

Flos nullus ei, &c.] Apud Dioscoridem legendum: οὔτε ἄνθος, οὔτε καρπὸς συμφέρει. *Nullis morbis flos prodest, nullis semen.* Florere ostendunt hi versus Virgilii Æneid. XII. 'Dictamnum genetrix Cretæa carpit ab Ida, Puberibus caulem foliis, et flore comantem Purpureo: non illa feris incognita capris Gramina, cum tergo volucres hæsere sagittæ.' *Dalec.*

Radix tenuis ac supervacua] Partus accelerat Dioscoridi. Hæc fere omnia Theophr. IX. 16. Hist. *Idem.*

Inter nobilissimas, &c.] Lege: *Inter nobilissimas aristolochiæ nomen dedisse gravidæ videntur, quoniam est ἀρίστη λοχείαις,* vel ἀρίστη λοχοῖς. Vide Salmas. 717. a.

Nomen dedisse gravidæ videntur] Victorius VI. 3. quærit, nec abs re, quid sibi velit Cicero de Divinatione, lib. I. cum ait, Aristolochiam ad morsus serpentium posse, quæ ex inventore nomen reperit, inventor rem ipsam ex somnio. Canterus I. 14. tradit ex scholiaste Nicandri, Aristotelem scripsisse, herbam illam a muliere inventam. Idem et Brod. II. 2. *Dalec.*

Unum tuberibus radicum] *Radicis,* non *radicum,* in antiquo exemplari; ut paulo post de plistolochia: *Den-*

sis radicis capillamentis. Pintian.

Tertium longissimæ tenuitatis vitis novellæ, cui sit præcipua vis, quæ clematis vocatur] Scribo : *Tertium longissimæ tenuitate vitis, cujus sit præcipua vis quæ clematitis vocatur ;* tum ex eodem exemplari, tum ex Dioscoride lib. III. cap. de aristolochia 'clematitin' vocante, sicut aliud genus 'dactilitin,' non dactylium. *Idem.*

Desquamato terreno servantur] Derasa terra, qua sordidæ et obvolutæ extrahuntur. *Dalec.*

Mares figurat] Mirum et præstigiosum. Arthenogonon potu id præstat. *Idem.*

Semine pleuriticos et nervos confirmare] Quinque nostri : *pleuriticis et nervis.* Distingue : *Quæ polyrrhizos cognominatur, convulsis, contusis, ex alto præcipitatis, radice pota ex aqua, utilissima esse traditur ; semine pleuriticis et nervis ; confirmare, excalfacere, eadem satyrion esse ;* sic enim et Voss. ut intelligas, 'traditur.' *Gronov.*

Eadem satyrion est] Inepte hoc Plinius. Quidam legunt: *Eadem Gaurion, quasi tenue et oblongum jaculum. Alii satyrion esse interpretantur, Venerem concitare.* Alii legendum putant, *eadem satyriasmo medetur.* Dalec.

Polemonia vel Philetæria] Opt. *fileteris.* Quatuor alii, *phileteris.* Scribe *philetæris.* Φιλεταιρὶς, ab eo qui regni Attalici fundamenta jecit. *Gronov.*

Cui vis tanta perhibetur] Scribo ex vetere codice, *cujus tanta perhibetur vis.* Pintian.

Ut inclusæ circulo, &c.] Nihil Dioscor. Mirum tamen id, et adnotandum. *Dalec.*

CAP. IX. *De argemonia, et agarico, et echio, et hyoscyamo, et hierabotane, et blattaria, et lemonia, et quinquefolio, et dauco, et persolata, et arcio, et cyclamino, et peucedano, omnia ad serpentium ictus.*

Tria genera ejus faciunt] Dioscorides unicum tantum facit. Plinius supra anemonem dixit et argemonem vocari, quamvis falso, XXI. 23. Secundum genus hoc est. Idem XXIV. 19. lappam canariam, cujus radix jucundum odorem thuri similem spirat, argemonem quoque nuncupari tradit. Hoc est tertium genus. Idem XXVI. 9. inguinariam etiam argemonem appellari testatur. Quartum id genus statui potest. *Idem.*

Datur obolis IIII. contritum] Scribendum, *Dantur oboli IIII. contrita :* et mox paulum *infirmum,* non *infirmius,* ex eodem. *Pintian.*

In Gallia nascitur] Galatia, Diosc. Plurimum certe in Alpibus Galliam ab Italia dividentibus nascitur. *Dalec.*

Echios] Lib. XXIV. c. 15. clematis echites dicitur, quod utilis sit viperarum et serpentium morsibus. At cum ea duplex sit, altera daphnoides, et ea rursum duplex, hæc floris purpurei, illa candidi, vel punicei, utraque folio coronis expetita, altera acerrimi gustus, per sepes et arbores repens ; de duplici daphnoide intelligenda sunt hæc Plinii verba, non de altera, quam flammulam officinæ vocant. Potest et non absurde intelligi echios utriusque generis, clematis daphnoides sativa, et silvestris. Utraque enim passim reperitur. *Idem.*

Indicavimus] Lib. XXII. c. 2. Vide quæ ibi notata sunt. Dioscorides ad amuleta et purificationes sive expiationes adhiberi solemne fuisse tradit. *Idem.*

Huc Jovis mensa verritur] Jovis Dapalis, τοῦ εἰλαπινάστου, cui cubanti in lectulo, cum Junone et Minerva sedentibus in sellis, septemviri epulones sacram mensam extruebant in Capitolio, et apparatum convivii splendidum ac magnificum apponebant. Arnob. lib. II. Jovis Dapalis meminit etiam Cato de Re Rust. *Id.*

Utraque sortiuntur Galli] Vel sortes et oracula reddunt, vel judicia instituunt. Virgilius : 'Nec vero hæ sine sorte datæ, sine judice sedes.' *Id.*

Lætiores convictus fieri] Id est, quod Plutarchus scribit initio Συμποσιακῶν· Οἱ μὲν οὖν τὰ βούγλωσσα καταμιγνῦντες εἰς τὸν οἶνον, καὶ τοῖς ἀποβρέγμασι τῶν περιστερεώνων, καὶ ἀδιάντων τὰ ἐδάφη ῥαίνοντες, κ. τ. λ. *Dalec.*

Blattas in se contrahit] *Blattas in semen trahit*, in codice veteri legitur; ut forte scribendum sit: *Blattas in semet trahit.* Pintian. *Blattas in se contrahit*] Idem scribit Dioscor. de verbasco silvestri. *Dalec.*

Lemonium succum, &c.] Vide supra XXII. 2. Plinius scolymum leimoniam vocari putavit, ac ideo de leimonio id scripsit. Vide quæ notata sunt c. 7. sequentis libri de silybo. Scolymum, cujus radix lacteo succo manat, et in cibos cruda coctaque recipitur, describit Anguillara lib. VIII. *Idem.*

Fraga gignendo commendetur] Incogitanter foliorum similitudine deceptus Plinius, cum pentaphyllo, quod edulem fructum nullum gignit, miscet herbam fraga ferentem, folio sane diversam a pentaphyllo, cum huic triplex tantum sit, pentaphyllo vero quincuplex. *Idem.*

Genera quatuor] Tria Dioscorid. Diocles vero libro de salubribus quartum addidit, nempe staphylinum. *Id.*

Probatissimæ in Creta] Scribo *probatissimi* ex eodem, et sequitur confestim, *et in siccis ubicumque nati.* Pintian.

In Creta] Theophrasto Hist. IX. 15. in agro Patrensi; at cap. 22. in agro Spartano Achaiæ. *Dalec.*

Tertium genus, &c.] Imo quartum. Vide XIX. 5. *Idem.*

Æstate sunt, &c.] Cum cœli fervor ad pabula viridia quadrupedes incitat. *Idem.*

Post abortus] Tum enim daucum edunt, ut secundas ejiciant. *Idem.*

Ex aliis usus seminis. Ex Creta radicis dulcis] Scribendum *Cretico*, non *Creta*; et dictio illa *dulcis* redundat ex eodem: recte. *Pintian.*

Ex Creta radicis dulcis et magis] Chiflet. et Voss. *ex Cretico radicis et magis.* Sed et Voss. *ad serpentes bibitur*, sine τῷ *est.* Scribe: *Ex aliis usus seminis, ex Cretico radicis est. Magis ad serpentes bibitur e vino drachma una.* Acad. et Gud. *Ex creta ducis et magis.* And. et Men. *Ex creta dulcis et magis.* Gronov.

Cuicunque admota fuerit feræ et hæc, &c.] Sensus est, eam vim huic quoque therionarcæ inesse, quam magicæ illi supra memoratæ, unde et nomen utrique commune, θηριονάρκη, ac si dicas, *feræ torpor.* Gelen.

Persolata] Officinarum petasites Matthiolo; tamen hæc descriptio prorsus eadem est cum historia persolatæ apud Dioscor. Hoc ipso capite de hac jam Plinius tractaverat. Vide XXI. 33. *Dalec.*

Amuletum vocant] Græcis περίαπτον, sive φυλακτήριον et ἀμυντήριον. Amuleta Varroni de Lingua Latina lib. VI. et Festo, 'prœbia,' vel ut Scaliger acute correxit, 'prœbra' dicuntur, quemadmodum inebras aves nominarunt, quod probibeant ne quid noceat. Amuletum fascinus pueris fuit; turpicula res, ut ait Varro, nempe imago pudendi virilis appensa collo: unde Plauto præfiscini, bono omine, ἀβασκάντως. In Aulul. 'sequere hac ergo Præfiscini,' &c. Bonis avibus. Titinnius in Setina: 'Paula mea, amabo, pol tu ad laudem addito præfiscini, Ne puella fascinetur.' Græci, amuleta etiam βασκάνια nominarunt, et ἀλεξίφθονα. Pro amuleto Satyrica signa in hortis ponuntur supra XIX. 4. Vide XI. 4. 28. ult. 36. 49. *Idem.*

In umbra] Servandum; nam in sole evanescit. Dioscor. *Idem.*

Caulis est ei tenuis] Voss. *Caulis et tenuis.* Alii omnes, *Caulis est tenuis.* Fuit ab auctore, *Caulis ei tenuis.* Gronov.

CAP. X. *De ebulo, et verbasco, et thelyphono, et contra scorpionum ictus, et rubetarum, et canum morsus, et*

generaliter contra omne venenum.

Thelyphonon] Aconitum pardalianches. Vide c. alterum lib. XXVII. *Dalec.*

Omnem quadrupedem necat] Fœminam atque adeo mulieres. Idem de Aride XXIV. 16. *Idem.*

Aliqui neurada appellant] Vide ejusdem luculentam historiam XXVII. 12. *Idem.*

Bene olentibus] Fructus quidem bene olet, non radix. *Idem.*

Radice nulla] Apud Theophrast. Hist. IX. 21. legitur ῥίζα δ' οὐχ ὕπεστιν. Alii ῥίζα δὲ μικρὰ ὕπεστιν. Gaza, *Radix nulla vel minima subest*, quasi legendum putasset, ῥίζα δ' ἥκιστη. quod probo. *Idem.*

Similiter ea, &c.] *Similiter ea, quam eucleam vocant, tradi. Namque ea, &c.* ex Theophrasto. Εὔπλοιαν Plinius, si corruptus locus non est, pro εὐκλείαν legit. Est autem εὔπλοια *fœlix et prospera navigatio.* Homerus Iliad. I. Εἰ δέ κεν εὐπλοίην δώῃ κλυτὸς Ἐννοσίγαιος, Ἤματί κεν τριτάτῳ Φθίην ἐρίβωλον ἱκοίμην. De quibus Homeri verbis Victorius VI. 9. et Muret. Var. cap. 69. *Idem.*

Pericarpum] Pericarpum ob id dicitur, quod fructus undique caulem cingat et ambiat. *Idem.*

Cortice rubro alterum] Pancratium Officinarum. *Idem.*

Nigro papaveri simile] Meo judicio, vomitorium, radicis nigro cortice. Dioscorid. De rubris sive ruffis vide XX. 9. *Idem.*

CAP. XI. *Remedia ad capitis vitia.*

Polytricha distat a callitricha] Lege, *Polythrix distat a Callitricha quod juncos albos habet, &c.* Et paulo post legas: *Fit ex callitriche sternutamentum. Folia sunt lenticulæ similia, &c.* Sic *adianthum* proprie πολύτριχον: *trichomanes* autem καλλίτριχον. Vide Salmas. 1294. a.

Veratri radix] Verare, vera dicere. Ennius: 'satin' vates verant ætate in agunda?' Inde verator et veratrix. Apud Sueton. in Vitellio, 'veraculus,' pro quo legitur perperam 'vernaculus.' 'Nullis tamen infestior, quam veraculis,' inquit, 'et mathematicis.' Alii legunt 'vericolis,' qua forma Juvenal. 'cœlicolas' Judæos appellat, quia 'Nil præter nubes et cœli lumen adorant.' Et quoniam veratores pro insanis habuerunt, veratrum inde dictum quod insaniam et amentiam curet. *Scalig.*

Margaritis minutis simile] Aliter hæc Plinius recitat, quam Dioscorid. *Dalec.*

Fit et ex callitriche, &c.] Hæc omnia de trichomane Dioscorides, præter saporis fervorem. Fortassis Plinius, ut aliquando δριμὺ vertit *acerbum*, sic στρυφνὸν *acre* et *fervens* reddidit inconsiderate. Genus tenuissimum nasturtii aquatici esse volunt, nascentis in humidis et umbrosis sepibus. *Id.*

Folia sunt lenticulæ similia] Postremum verbum non agnoscit exemplar nostrum. *Pintian.*

Caules juncis tenuissimis] Lego *Caules junci tenuis similes*, ex eodem. *Idem.*

Habet enim folia porri] Apud Dioscoridem legendum: λογχῖτις φύλλα ἔχει πράσῳ κάρτα ὅμοια, πλατύτερα δὲ καὶ ὑπέρυθρα, πλεκτὰ, non πλεῖστα. sunt enim, ut in arundine, polygonato, et porro, circa caulem in orbem advoluta, sed numero pauca: quod etiam monstrant hæc quæ sequuntur verba, ἔχει δὲ καὶ περὶ τὸν καυλὸν ὀλίγα. *Dalec.*

Fimbriatæ] Gethii modo fibratæ. Theophrast. Hist. VII. 11. *Idem.*

Serpentis] Leg. *Carpentis, si agitati currus pondere obtrita sint ossa.* Idem.

Canino capiti] Coronopo. Dioscor. Plinius fortassis legit κύνωπι. Orpheus in Argonauticis ψύλλιον ἀειδὲς vocat, tanquam herbam turpem et deformem aspectu. *Idem.*

Ad cætera illinitur, &c.] Cornarius: *Ad cætera illinitur. Acetabuli mensura in sextario aquæ densat se ac contra-*

hit. *Tunc terere, &c.* Ego vero lego: *Ad cætera cum illinitur, acetabuli mensura sextario aquæ maceratum densatur, ac contrahitur. Tunc terere, &c.* Dalec.

Crassitudinem] Aquam quæ concrevit, Dioscorid. vulgo mucilaginem. *Idem.*

Thysselium est, &c.] Eam describit Dodonæus VI. 46. nomine hydroselini. *Idem.*

CAP. XII. *De centaureo, et chelidonia, et panace, et hyoscyamo, et euphorbio, ad oculorum vitia.*

Culices] Visa suffusionis incipientis, cum ægri putant oculis muscas et culices obvolitare. *Idem.*

Pro meconio miscent] Lege, *cum meconio.* Apud Dioscoridem quoque legendum, μετὰ μηκωνίου, non ἀντὶ μηκωνίου. *Idem.*

CAP. XIII. *De anagallide sive corchoro, et mandragora sive circeio, et cicuta, et crethmo agrio, et molybdæna, et capno, et acoro, et iride, et cotyledone, et æizoo, et andrachne, et erigero, et de ephemero, et de labro Veneris, et de ranunculo, ad oculorum, aurium, narium, dentium, orisque vitia medicinæ.*

Corchoron vocant] Aliud est corchorus, Alexandrinum olus, descriptum XXI. 32. *Idem.*

De Euphorbio satis dictum est. Cujus succus lippitudini, si tumor erit. Item absinthium cum melle tritum. Itemque Vettonicæ farina conveniet] Aliter in veteri codice: *De Euphorbii succo satis dictum est. Lippitudini si tumor erit absinthium cum melle tritum. Item cum vettonicæ farina conveniet.* Pintian.

Mandragoram alii circeium vocant] Scribo *Circæam,* cum diphthongo *æ* in secunda syllaba, ex Dioscoride lib. IV. cap. de mandragora. *Idem.*

Hirsutis et caulibus] *Densis,* δασέσι, *sine caulibus,* Dioscor. Vet. codex, *æqualibus.* Neutra Mandragora caulem habet. *Dalec.*

Concisa quoque in orbiculos, &c.] Concisam in *pastillos,* τροχίσκους, musto excipi involvique, ac in fumo suspendi, scribit Theophrastus. Plinius apud Dioscoridem sive Cratevam legit, καὶ δευθεὶς οἴνῳ, non, ut in exemplaribus Diosc. διαβληθεὶς λίνῳ. *Idem.*

Radicis et mali gravior] De radicis odore nihil Dioscor. At utrinsque mala εὐώδη esse is scribit, odoratu suavia cum quadam gravitate. *Idem.*

Nimio tamen odore obmutescunt ignari] Postrema dictio otiosa est, nullumque usum præstat, ex Dioscoride lib. IV. cap. de mandragora. *Pintian.*

Vis somnifica] Inde proverbium Luciano: ὑπὸ μανδραγόρᾳ καθεύδειν. Demosthenes Philippica quarta: ἀλλ' οὐδ' ἀνεγερθῆναι δυνάμεθα, ἀλλὰ μανδραγόραν πεπωκόσι, ἤτοι φάρμακον ἄλλο τοιοῦτον ἐοίκαμεν ἀνθρώποις. Rhod. XVII. 24. *Dalec.*

Bibitur et contra serpentes et ante sectiones punctionesque, ne sentiantur] Scribendum puto *ustiones,* non *punctiones,* ex Dioscoride lib. IV. 'Dantur,' inquit, 'ex eo terni cyathi his qui secari aut uri debent.' Astruit idem Serapio. *Pintian.*

Bibitur et pro elleboro] Succus duobus obolis ex mulso potus, ut veratrum, vomitione atram bilem pituitamque educit: largiore potu interficit. Diosc. Vide Theophrast. IX. 10. *Dalec.*

Pœna invisa] Apud Massilienses et Ceos, venenum cicuta temperatum publico custoditur, idque datur iis qui justas caussas exhibent, propter quas mors sit expetenda. Sunt autem fere nimis adversæ fortunæ ærumnæ, vel prosperæ blanditiæ: idque ne vel illa perseveret, vel hæc destituat. Valerius II. 6. Menander apud Strab. lib. IX. καλὸν Κέων τὸ νόμιμόν ἐστι Φανία, Ὁ μὴ δυνάμενος ζῆν καλῶς, οὐ ζῇ κακῶς. Brod. II. 27. *Idem.*

Estur a plerisque et in patinis] Esu

cicutæ, quæ apii hortensis specie incantum fefellerat, ego quendam novi ad extremum usque vitæ dementem factum. *Idem.*

Quæ si enecat] In veteri codice: *sic et necat.* Quid si legas, *quos enecat?* Pintian.

Hæc altera vis] Eadem prorsus vis est, quam supra dixit, refrigeratoriam. *Dalec.*

Ad resolvenda, &c.] Id est, ad exolvendam medicamentorum acrium vim, usus est illius aqua dissoluti, ut opii. *Idem.*

Collyriis] Quæ dolorem leniunt. Dioscorid. *Idem.*

Maxima vis natæ, &c.] Cornarius legendum putat, *Maxima vis natæ finibus Parthorum:* quoniam Susa fuerit urbs non Parthiæ, sed media inter Persiam et Babyloniam. Theophrastus tamen Hist. IX. 17. Thrasyam Mantinensem ex Susis cicutam prætulisse omnibus tradit ad venenum conficiendum, atque Homeri testimonio Susis et in locis frigidis optimam esse. *Idem.*

Mox Laconicæ, Creticæ, Asiaticæ] *Assyriacæ* in vetusto exemplari, non *Asiaticæ:* neutra lectio placet. Veræ propior est, *ac Cilisse,* ex Diosc. IV. *Pintian.*

Gramias] Τὰς γλήμας, *glamas,* Festus vocat. *Dalec.*

Molybdæna] Vulgo dipsacus secundus, capite rotundo. *Idem.*

Capnos prima] Aristolochia rotunda Fuschii. *Idem.*

Qui oxymyrsinæ radicem acaron vocent] Legendum videtur *acoron,* non *acaron.* Eadem menda post paulo corrigenda. Scriptus tamen codex non *acaron agrion,* aut *acaron,* habet, sed *acarion;* ut sit sensus: quosdam, ad differentiam inter herbam et radicem, malle radicem *acorion* appellare, forma diminutiva. *Pintian.*

Ut coxendices] Acetabulum, oxybaphon. Dioscor. *Dalec.*

Oculis medetur succo] Φίμοις, non ὀφθαλμοῖς. Dioscor. *Idem.*

Sordidis foliis] Pinguibus. Diosc. λιπαροῖς, non ῥυπαροῖς. *Idem.*

Usus ejus ad eadem, &c.] Legend. *usus ad eadem quæ majoris aizoi. Duo genera, majus in fictilibus vasculis seritur.* Vide Salmas. p. 705. b.

Sedum magnum] Sedum, inquit Festus, alii sadum appellant, herbam, quam Opilius Aurelius sesuvium vocari ait, eamque in tegulis seri, nec quamobrem id fiat indicat. *Dalec.*

Omnium harum vis eadem] Priorum quidem duarum, sed non tertiæ, quæ calfacit, acris est, exulcerat. *Idem.*

Strigili calefactus infunditur] Τῷ ὠτεγχύτῃ. *Idem.*

Caput ejus numerosa] Flos luteus celeriter divisus in pappos abit, Diosc. Locum eum Plinius infeliciter expressit. *Idem.*

Spinæ] Acanthi vocabulo polysemo deceptus est Plinius. *Idem.*

Alii roboris] Ex illorum judicio supra cum trixagine sive chamædry comparavit. *Idem.*

Alterum genus facerent] Majus id est toto habitu, latioribus foliis, nigrioribus, contactu pinguibus, perinde ac si melle oblita forent: frequens nascitur in Allobrogum planitie subjecta castro dominorum de Brixieu. *Idem.*

In flumine nascentem] Falsum hoc, et a nemine proditum. Herba quidem alarum cavo sinu aquam pluviam continet, sed in fluviis minime gignitur. *Idem.*

Ad lepras] Ὄνυχας λεπροὺς, Dioscorid. *scabros ungues.* Idem.

Omnibus miscent] Hoc falsum, nihil Diosc. Quidam legunt *medicaminibus.* Idem.

Commanducata diutius] Apud Dioscoridem προσαπτομένη, *appensa.* Ex hoc loco restituenda litera Dioscoridis, et legendum προσμασσομένη, quod est longe aptius. *Idem.*

Creduntque ea rursus, &c.] Idem proditur de iride XXI. 20. de siderite

et artemisia XXVI. 5. *Idem.*

Naribus utilissimum est, &c.] Polypo, vel ozæna vexatis, et obsessis. *Idem.*

Stigmata in facie mandragora illita delet] *Mandragoras illitus* genere masculino, in scripto codice. Sic supra hoc ipso capite: 'Aliqui et mandragora utebantur. Postea abdicatus in hac curatione est.' Et paulo post: 'Mandragoram alii Circæum vocant. Duo ejus genera: candidus, qui et mas; niger, quæ fœmina existimatur.' *Pintian.*

Mandragora illita delet] Si principio statim imponatur. *Dalec.*

LIBER XXVI.

PROŒM. *Reliquæ per membrorum genera medicinæ, et de novis morbis, et lichenes quid sint, et quando primum in Italia cœperint, et de carbunculo, et de elephanthiasi, et colo.*

CAP. I.

Q. Lecanius Bassus] Hujus mentionem facit Dioscorid. in Præfatione: *ἡ τοῦ κρατίστου Λεκανίου Βάσσου πρὸς σὲ διάθεσις, ἣν ἔγνωμεν συνδιάγοντες ὑμῖν, δεῖγμα οὐ σμικρὸν τῆς ἐν σοὶ καλοκαγαθίας.* Hinc colligunt quidam non potuisse Plinium e Dioscoride suas de plantis historias describere, cum eodem seculo uterque floruerit, et ingenii sui monumenta reliquerit. Hæc Joannes Baptista Persii interpres. *Dalec.*

Inscitia sectus] Vel execta parte corporis aliqua, cui malum successit, meo judicio gangræna; vel malo jam orto ab ignaro medico discissa parte ægra, cum tanta profusione sanguinis, vel ob dolorem cum humoris affluxu tanto, ut pars emortua sit. *Idem.*

Hic vero pollice lævæ manus evulso, acu a semetipso, tam parvo vulnere, ut vix cerni posset] Verior lectio nostri exemplaris: *hic vero pollice lævæ manus evulso acu a semetipso, tam parvo ut vix cerni posset;* nam verbum illud *vulnere* redundat ex eodem. *Pintian.*

Nascitur in occultissimis, &c.] Cancrum hæc potius ostendunt, quam carbunculum. *Dalec.*

Duritia rubens varicis modo] Recentior lectio non *varicis modo* præfert, sed *variis modis:* apographon nostrum, *varii modo:* scribo, *vari modo,* et statim *tendens* in eodem, non *intendens.* Pintian.

Sine dolore] Hoc parum credibile, nisi venenata materia extincto statim nativo calore, sensum quoque ejus extingueret, et gangrænam afferret: gangrænam enim *σφακελώδη* hæc signa declarant, non *ἄνθρακα.* *Dalec.*

Aliquando et horrorem afferens, circaque pustulas parvas, rarius febrem] Verba illa, *circaque pustulas parvas,* et depravata et falso hic inserta videntur; pertinent enim, ut sentio, ad ea quæ paulo ante præcedunt. Ut legendum putem hoc modo: *duritia rubens vari modo, sed nigricans capite, alias livida, circaque pustulis parvis corpus tendens neque intumescens. Sine dolore, sine prurita, sine alio quam somni indicio: quo gravatos in triduo aufert. Aliquando et horrorem afferens, rarius febrem.* Pintian.

Circaque pustulas parvas] Hoc unum de carbunculo potest intelligi, repugnantibus aliis omnibus commemoratis signis, excepto horrore, qui nonnunquam sentitur in carbunculo. *Dal.*

Mox invalescente per totum corpus] *Inarescente*, non *invalescente*, codex noster. *Pintian.*

Mox invalescente per totum corpus] Vossiani ambo, *mox inarescente per totum corpus:* et, ni fallor, probe; pertinet enim ad *τὸ cute.* XXXI. 7. 'Horum extremitates tantum inarescunt.' Sic quoque Pintianus. *Gronov.*

Alibi tenui, dura seu scabie aspera] Scribe: *alibi tenui, dura alibi, ceu scabie aspera*, ex eodem. *Pintian.*

Nigrescente] Marcellus Medicus cap. 19. legisse videtur *increscente:* at Celsus III. 25. nigrescere scribit, ut et Plinius. *Dalec.*

Gemursam appellavere prisci] Ea phlegmone fuit carbunculosa. Malum id inter manus digitos nascens vocant Lugdunenses *un Fourchon.* Idem.

Cum edicto ejus excusantis, &c.] Lege: *Cum edicto ejus excusantis valetudinem, legeretur nomen incognitum ;* edicta enim non viva voce publicabantur, sed suspensa plerumque tabula legebantur. *Nomen* autem *incognitum* dicit, quod esset 'mentagra.' Vide Dorleans in Tacit. pag. 589. a.

CAP. II. *Laus Hippocratis.*

Dioclis Carystii] Acad. *diodi.* Vossiani tres et Gud. *Diocli.* Nimirum, ut *Pericli, Candauli, Achilli, Ulyssi, Oronti, Aristoteli, Euripidi, Socrati,* et similia patrio casu. *Gronov.*

Ac deinde Erasistrati: Herophilo quidem, &c.] Vetus exemplar: *ac deinde Erasistratico, Herophili quidem, &c.* Scribendum reor: *ac deinde Erasistrati Ceii Herophilique quanquam subtilioris sectæ conditoris;* nam Erasistratus ex Juliade fuit oppido in insula Ceo, auctore Suida, etiamsi Galeno in Isagoge *Chius* sit, non *Ceius.* Sed depravatum esse Galeni codicem, ac, pro *Ceius, Chius* falso scriptum, patet ex Strabone lib. x. et Stephano Byzantio in dictione 'Iulis:' et ex aliis auctoribus (ne citando nominatim tundam) qui Erasistratum medicum Ceium faciunt, non Chium. *Pintian.*

Ante omnes celebratam rationem eam] Legendum arbitror, *ante omnes celebrata rationali ei ;* nam cum tres sint medicinæ artis sectæ, Rationalis, Empirica, Methodica; Rationalis inventor secundum Plinium Herophilus fuit, etsi Galenus Hippocrati et aliis eam inventionem assignent. *Idem.*

Auditioni operatos] Id est, operam dantes. Sic apud Nasonem: 'studiis operata Minervæ.' *Gelen.*

CAP. III. *De nova medicina, et Asclepiade medico, et qua ratione veterem medicinam mutaverit.*

Asclepiadem adjuvere multa, quorum cura nimis anxia et rudis] Secus in exemplari nostro: *Asclepiades invenit multa in antiquorum cura minus anxia et rudia.* Pintian.

Multa quorum cura nimis anxia et rudis] Truncatus locus. Acad. Gud. Menap. *multi quorum cura nimis anxia et rudia.* Vossianus: *Asclepiaden adjuvere multa in antiquorum cura nimis anxia et rudia.* Confirmat Pintiani codex; sed ille præterea, *Asclepiades invenit*, exemplo, ut opinor, non bono. *Gronov.*

Ad ignes torrendi, &c.] Ὄπτησιν veteres, ut et solis apricatum ἡλιασμὸν vocaverunt. *Dalec.*

In urbe umbrosa, imo vero tota Italia imperatrice] In veteri codice: *in urbe nimbosa, imo vero tanta Italia imperatrice;* ut forte commodius legi possit: *imo vero tanta, et alias imperatrice.* Pintian.

Pensili balinearum, &c.] Pensiles balneas vocat, extructas ac ædificatas aquis corrivatis ac deductis, in quibus arte parabatur caldarium, tepidarium, frigidarium, laconicum. Harum assiduus usus corpus effœminat, ut naturalium corroborat, in quibus sponte aquæ medicatæ scaturiunt. *Dalec.*

Damnavit merito et vomitiones] Celsus I. 3. II. 12. Plutarch. de Sanitate Tuenda. Sueton. VII. 13. et ibi Casaubon. *Idem.*

CAP. IV. *Irrisio Magicæ artis, et de lichene, ejusque remedio, et faucium.*

Æthiopide herba amnes ac stagna siccari conjectu, tactu clausa omnia aperiri] In scripto codice: *Æthiopide herba amnes ac stagna siccari. Condiendis tactu clausa omnia aperiri;* ut verbum *Condiendis* herbæ nomen esse videatur. *Pintian.*

Latacen dari solitam a Persarum rege legatis] *Latacem dari solitam Persarum relegatis*, in eodem. *Idem.*

Commerciorum habuere curam] Ne militi commeatus deesset, cum latacen habere possent a Persis. *Dalec.*

Siccentur hodie Æthiopide] Omnes quinque, *Meroide;* ut opinor etiam in Chifl. esse, etsi exhibuerint, *merodie.* XXVII. 7. dixit ejusdem herbæ nomen esse utrumque. *Gronov.*

Pontinæ paludes] Circeis vicinæ in agro Latino, quas viginti trium urbium fuisse Mutianus prodidit supra III. 5. Eas siccare Julius Cæsar decreverat sub id tempus quo interemptus est, auctore Suetonio. A Cornelio Cethego illæ antea siccatæ fuerant agerque factus. Liv. lib. XLVI. Theodoricus postea rex fossas, per incuriam et neglectum obstructas, et terra limoque adobrutas, rursum purgavit. *Idem.*

Nam quæ apud eundem Democritum invenitur compositio] Legendum reor, *Nam quæ apud eum Democriti invenitur compositio;* nulla enim multis retro versibus facta est Democriti mentio. *Pintian.*

Cur nunquam Persarum regi tales dedit] Verior scripta lectio, *cui unquam Persarum regi talis dedita.* Fortassis *data.* Pintian. *Cur nunquam Persarum regi tales dedit*] Hoc est, pulchros, bonos, et fortunatos. *Gelen.*

Cur nunquam Persarum regi tales dedit] Pintiano verior scripta lectio, *cui unquam Persarum regi talis dedita.* Neque aliter fere Chiflet. et Voss. sed scribendum detracta litera: *cui unquam Persarum regi tales dedit?* nam *talis* antiqua scriptura pro *tales*, id est, pulchros bonosque ac fortunatos liberos. Si quis ea compositione frui et gaudere debuit, is erat rex Persarum, tum ob immensas opes, tum ob curam gentis in forma regum, tum ob copiam magorum. At nemo eorum fuit, qui non liberum alios deformes, alios sceleratos, alios infelices habuerit. Nulla igitur tam efficacem iis compositionem dare potuit Magia. Voss. Andegav. *cui umquam P. r. talis est dedita.* Menap. Acad. et Gud. *cui nunquam P. r. talis est dedita.* Gronov.

Folio uno ad radicem lato] Pugnant hæc unum folium latum esse, et longa dependere. Lego, *foliis imis ad radicem latis, caule uno, &c.* Quænam hæc sit, nondum compertum. Britannicum tamen de herbis volumen Cotyledona minorem montanam vocat, et depingit. *Dalec.*

Caule uno parvo longis foliis dependentibus] Imo e contrario in nostro exemplari: *Caule uno longo, parvis foliis dependentibus.* Pintian.

CAP. V. *Ad strumas, et ad digitos, et ad pectus et ad tussim medicinæ.*

Chelidoniæ cum melle et axungia] Duæ illæ voces *melle et* non sunt in exemplari antiquo. *Idem.*

Ne rursus sata diro herbariorum scelere (ut in quibusdam) rebellet] Verbum *diro* superfluit; item desideratur hæc vox *diximus;* utrumque ex eodem; ut sit: *ne rursus sata herbariorum scelere, ut in quibusdam diximus, rebellet.* Idem.

CAP. VI. *De verbasco, et cacalia, tussilagine, vel bechio, et salvia ad tussim.*

Hyssopi quoque quinque rami] Dele dictionem *quoque*, ex vetusto codice. *Pintian.*

Cum duobus rutæ et ficis tribus decocti] *Cum duobus rutæ, et fici tribus decocti*, ex eodem. *Idem.*

Quidam eandem esse bechion, et alio nomine chamæleucen] Huic lectioni suffragatur Paulus Ægineta libro septimo: nostrum tamen exemplar non *bechion* habet, sed *arcion*, de qua Dioscorides lib. IV. *Idem.*

Salvia appellatur] Quidam volunt hic describi sphacelon Theophrasti; quidam nostrum stachym vulgarem; alii orminum vulgare, flore cœruleo; quidam Æthiopida, pectoris morbis utilissimam. *Dalec.*

CAP. VII. *Ad lateris dolores, et pectoris, ad orthopnœas, ad jocineris dolorem, cordis dolori, pulmoni, urinæ, tussi, pectori, hulceribus, renibus, hepaticis, ad vomitiones, et ad singultus, pleuriticis, lateri.*

Molon] Moly Dioscoridis folium graminis habet, latius, humi sparsum, caule quatuor cubitorum, sive, ut quidam legunt, *digitorum*, in cujus summo est quidpiam allio simile. Illa suo molo Plinius tribuit, sed vel mutata, vel depravata. Aliud moly supra describitur XXV. 4. nempe Homericum. *Idem.*

Scapo est striato] Lego, *Scapo est stricto*, id est, tenui et exili, quemadmodum Oribasius legit, καυλὸν λεπτὸν ἔχει. *Idem.*

Cissanthemos] Hedera terrestris officinarum. *Idem.*

Ephedra] Iisdem quoque nominibus appellatur hippouris cap. 13. hujus libri. *Idem.*

Quam nuper inventam diximus] Lib. XXV. cap. 8. In boum pestilentia Columella VI. 5. auriculæ partem latissimam ænea subula circumscribit, ita ut mananti sanguine circulus appareat tanquam ductus literæ *o*: deinde intrinsecus ex superiore parte medium orbis descripti transsuit, et foramini facto radiculam, læva manu effossam, ante solis ortum inserit, quæ cum a recenti plaga comprehensa est, ita continetur ut elabi non possit, et in pertusam auriculam omnem morbi vim et pestilens virus elicit, donec quod subula circumscriptum est, demortuum excidat. *Idem.*

Crassiore, palmo alto] Dioscorides, crassiore, caule palmum alto, ('palmum magnum sive dodrantem intellige, nimirum pollices novem,') flore mane albo, meridie purpureo, vesperi puniceo. Duabus drachmis pota aquas per alvum ducit, et urinas movet, miscetur Alexipharmacis. Vide XXI. 7. et 20. 21. *Idem.*

Hæc herba eadem, &c.] Ignoranter hoc Plinius. *Idem.*

Est et silybo, &c.] De silybo nemo id scripsit. Cum apud Theophrast. Hist. VI. 4. de scolymo id Plinius legisset, quemadmodum et supra XXII. 22. retulit, obliviose ac oscitanter hoc loco de silybo recitavit. Verum id esse monstrat, quod totidem fere verbis de leimonia id refert XXV. 9. quam scolymum esse credidit. *Idem.*

Singultus hermionium sedat] Sic quidem Romana impressio et pleræque aliæ: nostrum exemplar detracta una litera *hermonium*. Neutra lectio vera: sincera et certa lectio est *hemionium*, ut quidam etiam codices præferunt. Diosc. lib. III. cap. de herba aspleno, quæ hemionium dicitur: 'Eandem autem stranguriæ conferunt, singultus et morbum regium sedant,' &c. et infra paulum, *peripleumonicis*, non *peripneumonicis*, ut alias ostendimus. *Pintian.*

Coloneam] Cydoniæ herbæ meminit Galenus lib. I. κατὰ τόπους. in eorum catalogo quæ pilos attenuant. Cydoniam vocarunt, quod cydonii mali odorem spiret. *Dalec.*

Raræ radicis alibi albæ, &c.] Prima dictione caret archetypum nostrum. *Pintian.*

CAP. VIII. *De omnibus vitiis ventris et remediis, et eorum quæ circa vel intra sunt, et de alvo sistenda vel solvenda.*

Avaritia expetitur: huic luxuria conditur] Sic quidem libri. Scripsisse tamen Plinium censeo: *Hujus gratia præcipue avaritia expetit;* semper jejuna et insatiabilis esurit et sitit pecuniam: item, *huic luxuria condit;* mirificis et sumptuosis condimentis cibos apparat. *Gronov.*

Et nemo utilitatem ejus æstimat] Immo *vilitatem*, ut est in Voss. Eadem vocabula in Quintiliani declamationibus confusa sæpius ostendimus. *Id.*

Numerosissima est, &c.] Plurima, occupatissima. *Dalec.*

Symphyti radix dysenteriam sistit] In archetypo nostro: *Symphyti radix pota in vino alvum, dysenteriam sistit.* Favet huic lectioni Dioscorides lib. IV. capite de symphyto. *Pintian.*

Repercusso liquore] Causam cur urinam moveat, de suo reddit Plinius. *Dalec.*

Et ladano sistitur, &c.] Lege: *Et ladano sistitur alvus utroque: quod in segetibus nascitur, contuso et cribrato.* Duplex ladani genus: unum terrenum, alterum factitium; terrenum, friabile; factitium, lentum: utroque ladano alvum sisti dicit; quod in segetibus nascitur, contuso et cribrato, id est, 'terreno,' quod friabile esse dixit; nam factitium, quod lentum erat καὶ ἐμμάλακτον, nec contundi, nec cribrari poterat: *segetes* hic arva sunt. *Salmas.* p. 376. a.

Nervos enim in arcu, &c.] Legend. *Nervos enim in arca* (an *arcu*) *circumdatos lanis trahunt, adhærescente roscido lanugine:* lanæ lanugini adhærescebat pingue *roscidum*, quod absolute *roscidum* hic vocat; non igitur ipsa herba convolvebatur, sed pingue ipsum, tractis ad herbam funiculis, unde offæ fiebant, Dioscoridi μαγίδες. *Idem*, p. 363. a.

Plurimum enim terræ colligit] Ob id *terrenum* supra vocatur. *Dalec.*

Peculiariter refrigerat, spissat. Usus in foliis, cruribus vitiosis utilia] Scribo alio ordine: *Usus in foliis, refrigerant, spissant. Peculiariter cruribus vitiosis utilia*, ex eodem. *Pintian.*

Extra aquam peculiariter refrigerat] Verba male transposita. Scribe: *similis betæ foliis, minor tantum hirsutiorque, paullum semper eminens* (hucusque Chifl. et Voss. consentiunt: quod sequitur, ex Voss. primi prodimus) *extra aquam. Usus in foliis: refrigerant, spissant; peculiariter cruribus vitiosis utilia.* Si tamen *superemineus* malis, non intercedo. *Gronov.*

Velut equinis setis] Myriophyllon aquaticum Dodonæi. *Dalec.*

Ceratia uno folio] Dodonæi ophioglosson. *Idem.*

Alvum sistit, &c.] Hoc quidem valde alienum, bilem purgare, et alvum sistere. Mirum vero, quod historiam hujus plantæ a Dioscoride prolixe tractatam ne Plinius quidem attigerit. Vide XXVII. 12. *Idem.*

Candente ferro temperari, &c.] Nam præter adstringentem vim plantarum supra memoratarum ferrum candens, in eo liquore extinctum qui bibitur, alvum potentius cohibet. *Idem.*

Alvum purgat anagallis ex aqua mulsa] *Anagallides* in vetusto codice, numero multorum: recte; nam duplex est anagallis Dioscoridi lib. II. *Pintian.*

Differentia, &c.] Lego: *quod hoc herbaceum est, alterum vero thymum album. Quidam, &c. utile. &c.*] Id est, quod XXI. 10. tradidit, thymi esse duo genera: alterum candidum, quod solum nomine thymi Dioscorides describit; alterum nigricans, quod hic vocat *herbaceum*. Serpyllum zygin vocat Dioscorides; Theophrastus, ἕρπυλλον θυμῶδες. *Dalec. Differentia, &c.*] Lege: *Differentia quod hic helvaceus est, alterius thymi albus:* nihil certius. Dicit thymum illud, cui tribuitur Epithymum, florem helvaceum habere, id est, ex purpureo albicantem. *Salmas.* 1288. b.

Stomacho minus utilis: vomitiones minus movet] Archetypum nostrum,

Stomacho minus utiles vomitiones movet. Pintian.

Cum mellis exiguo salisque et aceti] Scribe, *cum melle et exiguo salis atque aceti*, ex eodem. *Idem.*

Solvit et nymphæa, &c.] Imo potius retinet. Plinius negligenter id prodit. *Dalec.*

Invenitur in saxosis locis] Voss. recidit τὸ *locis*. Sic 'in petrosis' XXVII. 5. 'in aquosis,' eodem lib. cap. 9.

Exprimitur succus aqua madefacta, ipsa concisa] Voss. *aqua madefactæ, et ipsa minuta concisa.* Ut et in parte Chiflet. Legendum præterea *minute*, vel *minutim*, vel *minutatim.* Hoc etiam credo voluisse Pintianum, etsi male sit expressum in exemplari quo utor. Quatuor alii saltem, *aqua madefacta et ipsa.* Gronov.

Polypum consumit] Collo suspensa prohibet, ut aiunt, ne polypus in naribus gignatur. Theophr. *Dalec.*

Floret et semen non fert] Nec floret, nec semen fert. *Idem.*

Linguæ tactu lactescens] Hoc signum fallax et incertum esse Dioscor. tradit. *Idem.*

Bulbi more, nec ante nec postea utile] Longe diversa et castigatior nostri exemplaris lectio: *Usus bimo, nec ante nec postea utile.* Pintian. *Bulbi more nec ante, &c.*] Lego: *Bulbi more, nec ante cibos, nec postea utile, &c.* Purgans medicamentum dari etiam solitum post cibos, ostendit mox. Bulbi autem omnes Dioscoridi acres sunt. *Dalec.*

Linguam excalfacit bulbi more nec ante nec postea utile] Faciunt, *nec ante cibos nec postea utile.* Voss. *excalfacit usus bimone et cante.* ut fere et Chiflet. Scribendum: *Tithymalus linguam excalfacit. Usus bimo, nec ante nec postea utili.* Sic XXVII. 9. 'Usus radicis in trimatu, neque ante nec postea.' Eodem Pintianus aurigatur. *Gronov.*

Dedere et per se ex aqua mulsa et sale] In eodem, *Dedere per se ex aqua vel mulso*, rectius, ut statim patefiet. *Pintian.*

Alii lactucam caprinam] Columella et Celsus marinam. *Dalec.*

Ramis digitali crassitudine rubris, rugosis] Non *rugosis* in eodem legitur, sed *succosis*, quæ lectio assertorem habet Dioscoridem lib. IV. 'Ejus,' inquit, 'quæ characias lactaria herba appellatur, caules cubito longiores sunt, rubentes, acri et lacteo liquore pleni.' *Pintian.*

Incipiente pomorum lanugine] Vindemiarum tempore. Dioscorid. Auctor, ex quo Plinius transcripsit, tempus intellexit, quo μῆλα, id est, cydonia, lanuginosa esse incipiunt, nempe Augustum mensem. *Dalec.*

Quinas] Septem etiam, si pueris detur. Hippocrates lib. IV. de Rat. Vict. in Morb. Acut. ad finem. *Idem.*

Dentium cavis] Erosionibus dentium imponitur lac, doloremque mitigat, dentibus aliis cera munitis, ne defluens fauces et linguam offendat. Dioscorid. *Idem.*

Aut aqua mulsa] Nam dulcia ventriculum evertunt et vomitiones concitant. *Idem.*

Alterum genus tithymalli myrsiniten vocant] *Myrtiten*, non *myrsiniten*, in vetusto codice habetur. Sed utraque lectio tolerabilis est; nam Dioscorides *myrsiniten* appellat, Theophrast. *myrtiten.* Pintian.

Sextum platyphyllon vocant .... Septimum dendroides] E contrario Dioscorides *sextum* facit dendroides, *septimum* platyphyllon. Quare sic in Plinio scribendum censeo. *Pintian.*

Pisces necat] Tusus et aquæ inspersus. Dioscor. *Dalec.*

Duos] Tres aut quatuor. Theophrastus. *Idem.*

Foliis rutæ] Longioribus, angustioribus, pallidis. *Idem.*

In herbosis] Χαλικώδη, Theophr. Hist. XVI. 9. silice saxosis, Plinius legit χλοώδη. *Idem.*

Si lactucæ modo sumatur] Ex aceto

et oleo. *Idem.*

Plantago mane sumpta duabus linguis] In Archetypo nostro, *Plantago mane sumpta a duobus lingulis:* rectius; ut illud, 'Dicor ab indoctis lingula grammaticis.' *Pintian.*

In vini non veteris cyathis IV.] Notant in Chiflet. deesse, *non veteris.* Sane, ubi vulgo ponuntur, desunt et in Vossiano; at non desunt paullo post; sed est ibi, *in vini cyathis quatuor non veteris.* Gronov.

Addito nitro vel polenta] Ut ejus frigiditas temperetur. Additur autem nitrum, si caussa est doloris impeditique somni crassus et flatuosus vapor: polenta vero, si acer et biliosus humor. *Dalec.*

Contraque calculos gravissimis, &c.] Utroque eo remedio calculi franguntur, et viæ aperiuntur per quas fracti exeant. *Idem.*

Genitalium inflammationem omnem] Τοὺς ἐν αἰδοίοις φίμους χαλᾷ, Diosc. *Pudendorum præclusiones et capistrationes laxat.* Sed myrrhæ nullam mentionem facit. *Idem.*

Testes sanat] Duros, herniosos, tumentes. *Idem.*

Crithmo] Crithmum, vulgo portulacam marinam, auctor confundit cum empetro, quod Narbonenses vocant *Bacillos*, quasi Batidas, et Northmani *Percepierre*, ob id puto, quod iisdem locis nascuntur, et pariter eduntur in acetariis. *Idem.*

Semen fervens] In Dioscoride est, 'crithmi fructum libanotidi similem odoratum,' mollem, rotundum, siccum disrumpi, et intus habere ὡς πυῤῥὸν σπέρμα, *semen veluti ruffum:* auctor legisse videtur, ὡς πυρῶδες. *Id.*

Natura semini spissandi] Hoc falsum, et a Diosc. non memoratum. *Id.*

Leniter suave, aculeatum] Hermolaus docet codices esse, in quibus legatur, *suave leviter aculeatum;* Dioscoridem *suave* dicere, hoc est, εὔστομον; *aculeatum* non dicere. In margine ex Diosc. notant *acutum.* Et sic legi suadet Vossianus, in quo *altius, suave leniter aculum*, id est, *suave, leniter acutum.* Δριμὺ Dioscoridi. *Gron.*

Et ideo inflationem facit enterocelitis] Ultimum verbum non habetur in vetusto exemplari. *Pintian.*

Primum] Lego *potum.* Dioscoridi, et reliquis herbariis, unicum tantum genus Chrysanthemi est. Chrysanthum vocat Virgilius in Culice: 'Chrysanthusque ederæque nitor pallente corymbo.' Quidam et buphthalmum chrysanthemum esse volunt. *Dalec.*

Anthemum quoque calculos ejicit] *Anthemis* nostrum apographon; cui astipulatur Dioscorides libro tertio. Theophrastus tamen lib. VIII. genere neutro, *anthemon.* Pintian.

Laver crudum] Præcipue quod Galli vocant *Cresson.* Dalec.

Olus acidum] Oxylapathum. *Idem.*

Malum erraticum] Sic vocari puto aristolochiam, præcipue rotundam, quam 'malum terræ,' et 'venenum terræ' supra nominavit XXV. 8. *Idem.*

Et herba Fulviana, &c.] Urticam Græcam esse volunt; alii saxifragiam albam. *Idem.*

Platys appellatur] Sic tendinem latum vocari puto, qui in calcem inseritur. *Idem.*

Cap. IX. *De pulegio et argemone.*

Inguinaria quam quidam argemonen] *Inguinalis*, non *inguinaria*, et *argemonion*, non *argemonen*, in nostro apographo. Dubito autem de integritate fideque hujus loci. Nec mihi, ne dubitem, persuadebit Hermolaus in Corollario. *Inguinalis* enim, seu *inguinaria*, 'aster Atticus,' 'asterion,' 'bubonion,' et aliis nominibus ab antiquis et recentioribus medicis appellatur, *argemone* vero seu *argemonion*, diversa omnino herba est. Nec in re aperta necessarium est plura dici. *Pintian.* *Inguinaria, &c.*] Alia hæc quam bubonium descriptum XXVII. 5. Quibusdam cruciata, descripta Dodonæo IV. 78. *Dalec.*

Sideritis cum adipe vetere, vel Chrysippea cum ficis pinguibus] Nonnulla hic verba addenda sunt, ex vetere Apographo: *Sideritis cum adipe vetere contusa. Marrubium cum axungia vetere vel Chrysippea, &c.* Pintian.

CAP. X. *De nymphæa et abstinentia et appetentia Veneris, et de Satyrio erythraico, et crategi, et sideriti.*

Heraclia] Heracliam vocat, quod radix, ut ait Dioscorides, ῥοπαλοειδὴς sit, id est, *clavæ similis*, nempe Herculis: aut quod natam fabulentur nympha zelotypia erga Herculem mortua. Vide XXV. 7. *Dalec.*

Corpus alere] Quoniam habiliores sunt, et voce magis canora, qui Venere non utuntur. *Idem.*

Est orchis herba: sive serapias] Hæc reponenda ita sunt: *Est orchis herba. Duo ejus genera. Una, &c. ac residente. Nascitur fere circa mare. Altera serapias orchis cognominatur, &c. creditur, foliis porri, &c. habet ut satyrion. Hæc et tumores et vitia, &c. trita.* Idem.

Ita ut major] Hæc de primo orchi Dioscorides, non de serapiade. *Idem.*

Quidam folio scyllæ, &c] Ex Theophrasto legendum: *Quidam folio scyllæ esse dicunt læviori ac minori, caule cuivis tritici generi simili, aut acantho:* et hoc recte; nam caulis lævis, gracilis ut tritici, enodis ut acanthi, nullis vel paucis foliis vestitus, spicam elegantem, congestis floribus densam profert. Lege et apud Theophr. τὸν δὲ καυλὸν ὁμοιότατον ὁποίῳ μὲν οὖν πυρῷ ἢ ἀκάνθῃ. Sic enim vocat Dioscorides, quod nos acanthum dicimus. *Id.*

Thoracis pituitas] Hoc in Dioscoride non legitur, nec verisimile est, cum adstringat. *Idem.*

Concicatricem vim habet satyrion] Testatus alio loco sum, testaborque subinde, imperitia excerpentium, transcribentium, annotantium, exponentium, castigantium, multa eminentissimo huic auctori verba falso accrevisse: cujusmodi puto esse quæ modo posui. Alioqui confunderentur duo genera herbæ quæ dicitur orchis, cum duobus generibus satyrii, de quibus disseret illico, quod contra Dioscoridem lib. III. et Theophr. lib. IX. Quos confer cum Plinio, deinde pronuncia. Hinc fit etiam ut verba illa quæ statim sequuntur, *Altera satyrion orchis cognominatur*, mendosa existimem, legendumque non *satyrion orchis*, sed *cynosorchis*, ex eodem Dioscoride eodem libro. Hæc si considerasset Marcellus Dioscoridis interpres, non tam culpasset Plinium, tanquam in utroque Satyrio discrepantem. *Pintian. Concicatricem, &c.*] Arbiter in Satyra: 'Ita est, inquit Quartilla. Quicquid Satyrii fuit, Encolpus ebibit.' Ac rursum: 'Illinc puella penicillo, quod et ipsum Satyrio tinxerat, Ascylton opprimebat.' *Dalec.*

Alternis annis intumescente ac residente] Addit antiquum exemplar verbum *ea*: *Alternis annis intumescente ea ac residente.* Pintian.

Distinguitur internodiis] Hæc negligenter a liberto Plinii ex historia cratæogoni orcheωn ac satyriorum descriptioni inserta sunt. *Dalec.*

Radice fascinis utili] Radice bulbosa, mali magnitudine, fulva, intus ovi modo candida, sapore dulci et ori jucundo. Diosc. Plinius hæc valde pervertit, miscens orcheωn satyriorumque descriptiones, quæ Venerem concitant, tum etiam cratæogoni, quod ad mares gignendos valet, atque phylli thelygoni, et arthenogoni, quorum historia diversa est Theophrasto et Dioscoridi. Repetitur historia cynosorcheos et cratæogoni infra XXVII. 8. *Dalec.*

Vel per se trita] *Vel per se illita*, in nostro codice. *Pintian.*

Foliis lilii rubri minoribus] Scribo: *foliis lilii, rubris, minoribus.* Dioscorides lib. III. 'Satyrion,' inquit, 'sunt qui a foliorum numero triphyllon, id

est, trifolium, vocent; quoniam tribus plerunque foliis fractis viret, rumici liliove similibus tantum et rubentibus.' *Idem.*

Viticis majore] Λίνου, non ἄγνου, *lini.* Dioscor. *Dalec.*

Sic et crategin cognominantes] Lego: *Sic et cratægonon cognominantes, quod distinguitur internodiis numerosiore frutice, semine acri, radice inutili, et arthenogonum, cujus semen, &c.* Sic restituendus hic locus solo transpositu periodorum corruptissimus. *Idem.*

Theophrastus] Hist. IX. 20. Joannes Leo in Africa sua radicis Surnach meminit, in occidentali parte Atlantis crebræ, quæ in eclegmate sumpta penem inflat, et roborat: Venerem auget, vel si quis in eam tantum casu minxerit; credentibus incolis, cum eam virgines perminxissent incautæ, sine virorum concubitu gravidatas fuisse. Satyrii radicem hanc esse puto. *Idem.*

Quæ talis est, mollugo vocatur, &c.] Legendum: *Quæ talis est, mollugo vocatur, similis, sed asperioribus foliis, asperugo;* ut intelligas duo lappaginis genera, utrunque a peculiari qualitate denominatum. *Gelen.*

Qui conchyliis substernitur, &c.] Significat conchyliatæ vestis tincturam eo colore præparari. Substernuntur colores, quibus primum lana imbuitur, ut alii pretiosiores superinducantur. Hodie varantia et gnastum coccineis et purpureis substerni solent, ut colorem alligent, et tenacem faciant. Ab hoc marino fuco tingendis vestibus idoneo Latini tincturam omnem 'fucum' appellavere. Vide Salmas. pag. 1147. a, b.

CAP. XI. *Medicinæ generales de pedibus, talis, articulis, nervis, et remedia contra morbos, qui totum corpus occupant, et de mirthryda, et vigiliis, et paralysi, et de febribus frigidis, et febre jumentorum, et phreneticis, et chamæacta, et aeizoo, et de igne sacro.*

Mandragoræ folia cum polenta; vel radix recens tusa cum cucumere silvestri, vel decocta in aqua] Non agnoscit verbum illud *recens* nostrum exemplar, et quidem, ut puto, recte. Dioscorides libro quarto de radice mandragoræ: *Radix trita ex aceto sacros ignes sanat; strumas panosque ex aqua disjicit, et cum polenta articulorum dolores sanat.* Pintian.

Cubitorum ac pedum rimis polypodii radix] *Digitorum,* non *cubitorum,* in eodem legitur, astipulante etiam Diosc. lib. IV. Præterire tamen nolui in nostro archetypo hunc locum sic legi: *digitorum in depedibus rimis;* quem locum, cum ad præsens non occurrat, quo modo castigem, aliis æstimandum reliquimus. *Idem.*

Perniunculos curat omniaque alia frigoris vitia. Perniunculos curat et cotyledon] Verbum *curat* posteriore loco excludit Vossianus. Tres alii, jam illi quidem vitiati, sic tamen, ut ostendant inter *perniunculos* et copulativam hic nihil interjectum fuisse. Habent enim: *Cyclaminos decocta in aqua perniunculos et cotyledon cum axungia folio curat: omniaque alia frigoris vitia ex batrachio.* Men. et ipse mutilus: *Cyclaminos et cotyledon cum axungia folia curat omniaque alia frigoris vitia ex batrachio.* Gronov.

Dodecatheum] Dodecatheos vocatur hæc herba a duodecim Diis majorum gentium, sive Consentibus, primæ auctoritatis et dignitatis inter numina, qui simul in concilium veninut, præside et principe ex iis Jove. Ennius his duobus versibus complexus est: 'Juno, Vesta, Minerva, Ceres, Diana, Venus, Mars, Mercurius, Jovi', Neptunus, Vulcanus, Apollo.' *Dalec.*

Vitiis] Obstructionibus. *Idem.*

Geranion aliqui Myrrhin, alii Merthryda appellant] Scribo, *Mertryga,* non *Merthryda,* ex Dioscoridis utraque editione libro tertio. *Pintian.*

Foliis minutioribus] Prima species Dodonæi. *Dalec.*

Græci foliis candidioribus, &c.] Hoc est secundum genus Dioscor. vulgo, pes columbinus. *Idem.*

Ramosam ex intervallis] Ut binum palmorum intervalla inter ramos intelligantur. *Gelen.*

Et œnothera] Sic quidem legit Marcellus in Dioscoridis tralatione. Utraque tamen Græca editio, et Hermolaus, sine diphthongo, *onothera.* Pintian.

Quæ periclitentur secari] Mala tam gravia, ut vel expectanda sit suppuratio, quam secare oporteat, vel, ut amputandum membrum sit. *Dal.*

Sanat et archezostis, sed cum ammineo pota] Apographon nostrum, *Sanat et Archezostis, sed anno pota*; rectissime. Dioscorides lib. IV. 'Datur potu et in comitialibus drachmæ pondere quot diebus anno toto.' *Pintian.*

Cyathis tribus cum coriandro] In eodem, *Cyathis tribus cum coriandro uno.* Idem.

Baccæ ternæ contritæ] Suspectus hic locus: quoniam et baccas hyssopus non habet, et eam facultatem hyssopo Dioscorides non tribuit. Quid si legamus *hederæ,* aut aliquid ejusmodi? Repetitur tamen hæc vox sequenti capite: 'hyssopi baccæ cum aqua potæ,' &c. Quidam legunt *isophyri,* alii *chrysocarpi,* alii *hippoglossi,* quod mihi placet. At supra cap. 6. 'Hyssopi quoque quinque rami, cum duobus rutæ, et ficis tribus decocti, thoracem purgant.' Ego prorsus legendum puto, *hyssopi fasces terni contriti et in aqua poti.* Dalec.

Quinquefolii contrita folia ex vino sumpta diebus XXXI.] Scribo, *diebus XXX.* ex Diosc. lib. IV. 'Succurrunt,' inquit, 'comitialibus eadem folia XXX. diebus tricena cotidie pota.' *Pintian.*

Farina] De affectata hujus vocis innovatione vide quod adnotatum est XXV. 8. Sic Plinius vocat 'aridæ herbæ tenuem pulvisculum.' *Dalec.*

Tithymalus characites hydropicos sanat] Scribendum videtur *characias,* non *characites,* ex Dioscoridis utraque editione Græca, et ejus interpretibus. *Pintian.*

Semen hyperici quod Coris appellatur] Lego *Corion,* non *Coris,* ex eodem Dioscoride lib. IV. *Idem.*

Zoster appellatur] Scribon. Largus zonam vocat cap. 62. *Dalec.*

CAP. XII. *Ad luxata membra, et contra morbum regium, et contra furunculos, et fistulas, et inflationes, et ambustionem, et contra alios morbos, ad nervos, ad sanguinem.*

Hippocrates a septimo, &c.] Imo vero ante diem septimum perniciosum; at septimo, nono, undecimo utilem, nisi dextrum hypochondrium durescat. Aphor. IV. 62. et 64. *Idem.*

Sed celerrime quinquefolii succus medetur tribus cyathis potus cum sale et melle] Quatuor postrema verba in archetypo nostro non leguntur: recte, opinor. ex Diosc. lib. IV. 'Sanat,' inquit, 'et foliorum succus celerrime suffusos felle, pondere trium cyathorum aliquot diebus potus.' *Pintian.*

Hyssopi baccæ cum aqua potæ] Sic superiori proximo capite locutus est. Ita vocat fortassis Plinius calices exiguos, qui flori delapso succedunt, et semen continent. *Dalec.*

Passim et in quacunque parte ac maxime incommodo] In codice vetusto: *passim et in quacunque parte, sed maxime in commoda.* Scribendum fortasse non *commoda,* sed *tumida,* hoc est, carnosa. Paulus Ægineta lib. III. 'Furunculus,' inquit, 'tumor est abscessum præ se ferens: qui ex crassis humoribus in carnosis plerunque partibus concipitur.' *Pintian.*

Mortiferum aliquando malum confectis corporibus] Scribendum reor, *mortiferi aliquando male sectis corporibus,* ut paulo infra, 'medicorum vitio male sectis corporibus.' *Idem.*

Remedio sunt pycnocomi folia trita cum polenta] Hoc quidem Dioscorid. auctoritate confirmatur lib. IV. 'Quin etiam,' inquit, 'folia emplastri modo imposita panos et furunculos discutiunt.' Cæterum verba illa quæ continuo sequuntur, *si nondum caput fecerint*, non ad folia referenda videntur, sed ad furunculos; deesseque existimo verbum *mites*, vel aliud simile, et paulo ante locanda, ut in totum legatur sic: *Passim et in quacunque parte, sed maxime in tumida, nascuntur qui furunculi vocantur: mites, si nondum caput fecerint, mortiferi aliquando male sectis corporibus. Remedio sunt pycnocomi folia trita cum polenta. Discutiunt et folia ephedri, &c.* Paulus lib. IV. cap. de Furunculo: 'Mitis quidem cum in sola cute coiit, pervicax autem malignusque ubi subter actis radicibus erumpit.' Porro quod Paulus dixit, 'subter actis radicibus,' id Plinius aliis verbis explicavit, *caput fecerint*, dicens. *Pintian.*

Si nondum caput fecerint] Si nondum in acutum fastigium sublati fuerint, si nondum in acuminatum verticem extuberaverint. *Dalec.*

Item quæ contusa sint duritiasque et sinus corporis. Telæ omnia infixa corpori extrahunt] Lego partim ex nostro exemplari, partim ex conjectura, sic: *Item quæ contusa sint, duritiasque et sinuosa corporis ulcera. Omnia infixa corpori extrahunt;* nam in eodem non *tela*, sed *elecebra* habetur; et infra capite ab hoc tertio mentio fit sinuum in ulceribus. *Pintian.*

Vitia, quæ sint in ossibus] *Caries, teredo, scabrities, ἐξόστωσις. Dalec.*

Cyclaminos vero si ore sanguis rejiciatur] Scrib. *Clymenos*, non *Cyclaminos*, tum ex nostro apographo, tum ex Diosc. lib. IV. de Clymeno disserente his verbis: 'Exprimitur ex toto una cum radice succus qui contra sanguinis excreationes, cœliacos et rubentes fœminarum fluctiones utiliter bibitur, refrigerans et astringens. Sanguinis ex naribus eruptiones compescit,' &c. Item non *si ore* in eodem legitur; sed *sive.* Pint.

Cyclaminos vero, &c.] Hæc duo verba, *cyclaminos vero*, delenda puto, quoniam falsum docent, et quæ sequuntur referenda ad pæoniæ radicem. *Dalec.*

CAP. XIII. *De herba equiseto, nymphæa, peucedano, sideriti, aliisque pluribus ad sanguinem sistendum utilibus, et stephanomeli, et erisithale, et contra vermes.*

Equisetum] Supra XVIII. 28. dicta est 'equisetis' et 'equiselis,' quoniam litera *t* facile in *l* mutatur, ut Thetis, Thelis: quemadmodum *d* in *l*, ut medica, melica. Varro III. 9. δάκρυον, *lachryma;* ἄδακρυς, alacris. Ab hac planta veteres 'codeta,' quasi 'caudeta' nominarunt trans Tiberum loca obsita caudis equinis apud Festum. *Idem.*

Vituperata nobis] Quoniam uliginosius pratum est, ubi nascitur. Vide XVIII. 28. *Idem.*

Est autem pilus terræ] Verba hæc Pliniana non puto. *Pintian.*

Unctis] In balneo lotis; vel, unctis esculentis, cibis pinguibus. *Dalec.*

Alii pini foliis similem] Hæc est hippuris minima, a Dioscoride non descripta, semper in aquis nascens, præcipue cœnosis, et in iis sæpius demersa, interdum emergens: gravis odoris, et lutulenti. Lugdunenses *Chara* vocant, ut alia duo genera *Prelle: Chara* vero quasi χαραδρώδη, id est, λιμναίαν, *palustrem.* Idem.

Tradentes quod etiam sanguinis] Ignorat Voss. τὰ *quod etiam:* deinde idem *sistit.* Scribe igitur: *vim ejus admirabilem tradentes, sanguinis profluvia vel tacto tantem ea* (hoc enim ordine Ms.) *homine sisti.* Gronov.

Alii hippurin, alii ephedron] Legendum *ephydron*, non *ephedron*, hoc est, 'aquosum,' 'quod prope aquas nascatur,' ex Dioscoride lib. IV. Vidit hoc etiam Hermolaus. *Pintian.*

Alii ephedron] Eædem quoque sunt appellationes dauci plantæ ab hac diversæ, supra XXVI. 7. *Dalec.*

Semen rotundum] Nihil Dioscor. Præterea falsum id est; nullum enim semen edit. *Idem.*

Dulci] Malim, *austero.* Idem.

Brevioribus et mollioribus, &c.] Hæc secunda est Dioscor. *Idem.*

Stephanomelis ex aqua] Quibusdam argentina, sic dicta, quod melino flore in coronis placeat. *Idem.*

Ex ubere fluentem] Nobili cuidam fœminæ stato temporis intervallo memini sanguinem e sinistra mamma fluere guttatim solitum, et cum imprudenter medicus adstringentibus remediis inhibuisset ac retinuisset, enatum cancrum quo periit. *Idem.*

Erraticum] Sanguinem, nempe erysipelas huc illuc irruens ac decurrens. *Idem.*

Hoc amplius a vocis, &c.] Ruptis vasis pulmonis. *Idem.*

Item symphyti radicis decoctum: daucum crudum] Acad. *dauci crudum.* Gud. et Menap. *daucis crudum.* Andegav. *daucus crudum.* Voss. *item symphytus vel radicis decoctum, daucos cruda.* Sic et XXV. 9. 'Dauci genera quatuor fecit Petronius Diodotus, quæ persequi nihil attinet, cum sint differentiæ duæ; probatissimæ in Creta,' &c. etsi hic Voss. *probatissimi.* Scholiastes Nicandri ad Θηριακ. vs. 94. καρπὸν νεοθηλέα δαύκου. Τὸ δαύκου καὶ δαύχου γράφεται. Ἀντίγονος δὲ λέγει δαῦχον ὁμοίως δάφνῃ πικρὰν εἶναι. Εἰσὶ δὲ δύο γένη τῆς δαύκου, ἡ μὲν Κρητικὴ, ἡ δὲ Ἀσιατική. *Gronov.*

CAP. XIV. *Ad hulcera, plagas, et ad verrucas tollendas, et de polycnemo.*

Resistitur uvæ taminiæ succo] Hoc de Staphisagria Galenus, Dioscorides, et alii scribunt, quam Plinius XXIII. 1. falso 'uvam taminiam' vocari tradit, ut Plinium accusare merito liceat et oblivionis et inconstantiæ. *Dalec.*

Item minoris coma] In apographo nostro *cuma* legitur, non *coma*, ut forte positum sit pro *cyma*, hoc est, coliculo. *Pintian.*

Crassitudinem vel succo] Crassitiem: at succo vulneribus auxilio est, veluti lycium. Dioscor. ἔστι καὶ τραυματικὴ ἐπιτιθεμένη ὡς τὸ λύκιον. *Dalec.*

Clavos] Callosam duritiem, longam et teretem. *Idem.*

Cui ad recentia vulnera tanta vis est, ut saniem ex ossibus pellat] Apographon nostrum non *saniem* habet, sed *squamam*, lectione verissima. Dioscorides lib. III. de Peucedano: 'Purgat sicca et in farinam trita radix eadem, sordida ulcera, ossiumque squamas pellit.' *Pintian.*

Recentia autem vulnera astragali radix, et vetera quoque ulcera purgat hypocisthis utraque] Diversa suppunctione et lectione apographon idem: *Recentia autem vulnera astragali radix et vetera, quæ purgat hypocisthis:* utraque rectius; nam 'vetera ulcera astragali radice trita et inspersa curari,' auctor est Diosc. lib. IV. *Idem.*

Cacoëthe] Nesciit Plinius phagædenas, gangrænas, putria cacoëthe ulcera esse. *Dalec.*

Œnothera efferentia sese ulcera sanat] Scribo potius *efferantia*, quam *efferentia.* Sed locus est exactiore cura examinandus; nam, teste Theophrasto, hæc herba in vino data mitiores efficit et alacriores mores. Dioscorides item vim hanc dilutum radicis ejus habere tradit, ut sævitia ferocientium omnium animalium potu ejus mitigetur, et dolosa ac malefica ulcera sanet: videnturque præterita esse hic aliquot verba ab incurioso librario, quæ ego in medium relinquo, ut diligens lector ea pro captu ingenii expleat. *Pintian.*

Efferentia sese hulcera sanat] Τὰ θηριώδη ἕλκη, Dioscor. id est, κακοήθη, ἀγριούμενα. Itaque legendum, *efferantia*; nempe, quæ fera et maligna exacerbantur. *Dalec.*

Scythica vulnera curat] Acad. *Scite*

vulnera scitite curant. Gud. et Vossiani duo, *Scythe, vulnera scitice curant.* Optimus, *Stitæ vulnera Scythica curant.* Lege, *Scythæ vulnera Scythica curant.* XXVII. 1. 'Scythicam herbam a Mæotis paludibus:' sic voluit et Hermolaus. *Gronov.*

Vulneribus præsanatis, &c.] Ne cicatrix extuberet, et immodice assurgat. *Dalec.*

Polycnemon] De cunila bubula obliviose Plinius id scribit cap. 8. hujus libri. *Idem.*

Odore quæ ferro factis vulneribus commanducata] Voss. et Andeg. τὰ *quæ* et *vulneribus* esse Plinii negant. Scribe, *acri et dulci odore: ferro factis commanducata imponitur;* nam postquam semel dixit, *vulnera* vel *ulceribus,* eam vocem postea voluit intelligi ad *iis quæ calceamento facta sint,* ad *inveteratis,* ad *ferro factis.* Pronomen Gud. quoque, Menap. et Acad. expungunt. *Gronov.*

Melanias] Μελανώματα, *nigras maculas.* Dalec.

CAP. XV. *De pluribus experimentis ad mulierum menses, et vulvæ morbos, et partus ejiciendos, et continendos, et cutis in facie vitia, et capillum tingendum et tollendum, et quadrupedum scabiem.*

Morbis] Uteri suffocationibus. *Id.*

In universum Pæoniæ herbæ semen] Voss. nescit τὸ *herbæ.* Et quid eo opus? XXV. 4. 'Vetustissima inventu Pœonia est, nomenque auctoris retinet.' *Gronov.*

Quæ a partu fiunt] Purgationes a partu suppressas aut secundas morantes. *Dalec.*

Nidore purgat vulvas] *Nidore corrigit vulvas,* in archetypo nostro: recte puto, ut non longe post: 'Ladanum suffitu corrigit vulvas.' *Pintian.*

Nidore purgat vulvas] Voss. hic, *corrigit:* non superiore versu, ad quem annotant ex Chiflet. Sic XX. 5. 'Suffocationes mulierum doloresque lenit in tantum, ut vulvas corrigat.' XXIV. 5. 'Bibitur et in difficili partu fabæ magnitudine in vini cyatho vulvasque conversas corrigit.' XXXI. 6. 'Mammas sororiantes, præcordia maciemque corporis piscinæ maris corrigunt.' Suetonius Augusto: 'Capillum sibi comi ac malas labentes corrigi.' Sic et codex Pintiani. *Gronov.*

Thessalæ radix] Ejus quæ florem luteum gignit, et in Thessaliæ Peneo fluvio plurima nascitur. *Dalec.*

Menses alvosque præcipue Psyllium] In vetere codice, *Menses albos præcipue Psyllium.* Intelligit autem *fluctiones* mulierum *albas,* quæ Græci ῥοῦς λευκοὺς dicunt: de quibus alio loco. *Pintian.*

Nimia rursus profluvia sistit semen cum vino et sulphure] Scribo, *Nimia rursus profluvia sistit semen cum vivo sulphure,* tum ex nostro apographo, tum etiam ex Dioscoride lib. IV. his verbis: 'Purgat muliebres fœminarum locos potum pomorum semen, et cum vivo sulphure admotum rubras fœminarum fluctiones sistit.' *Idem.*

Alvi profluvia sistit et contrahit batrachium] Brevius in eodem, *contra facit batrachium:* cætera redundant. *Idem.*

Vulvas] Distortas, et in alterutrum latus inclinatas. *Dalec.*

Albugines in capite tollit] Τοὺς ἀλφοὺς, cutis et pilorum vitiosam albedinem. Alii furfures et porriginem exponunt. *Idem.*

Herbæ] Herbæ sunt musci modo nascentes, ὥσπερ βρύον. Thelygonon oleæ folio, pallidiore tamen, flore albo, semine papaveris modo. Dioscor. *Idem.*

Thelygoni potu] Alia est thelygonos, nempe melampyron Dioscoridis, infra XXVII. 8. *Idem.*

Utranque ocymo, &c.] Hoc Theophrastus Hist. IX. 19. Alia phylli historia Dioscoridis est. Mirum, Plinium, quæ a Theophrasto de thelygono scripta sunt, hic tacuisse. Vide supra c. 10. *Idem.*

Indita, pilos mammarum, &c.] Pilorum in mammis fit mentio et XXXII. 10. nempe illos tolli apposito cancro fluviatili, vel carne muricis. Morbus is ab Arist. Hist. VII. 11. τριχεία dicitur. Fit pilo casu hausto in poculo. Dolor gravis cum febre et mammas et caput vexat, nec desinit priusquam pilus manu et digitis pressus exeat, vel cum lacte exugatur. Meminit et hujus morbi Alpharabius medicus Arabs in ægritudinum censu quæ mammis infestæ sunt. Rondeletius XVIII. 25. tom. I. vermiculum capillarem esse putat ex pituitoso et putrido lacte in mamma genitam; talemque se aliquando vidisse ait in ubere nobilis fœminæ natum. Vide locum. *Idem.*

Denticulato oleri similis] Alii multo probabilius et commodius legunt, *Siculo oleri*, nempe betæ nascenti. *Idem.*

Verum jam et viris est in usu] Cum dicit *jam*, significat novum ejus usum apud viros esse, postquam mores degenerare cœperunt. *Gelen.*

LIBER XXVII.

CAP. I. *Reliqua herbarum genera.*

CAP. II. *De aconito, et panthera, quæ extinguitur aconito.*

Aconitum] In insula Ceo Menander scribit lege sancitum fuisse, ne turpiter viverent, qui bene vivere non possent: nempe, ut effœti capulares que senes aconito vitam finirent, ne reliquis alimentum deesset. Rhod. XVIII. 26. *Dalec.*

Genitalibus] Vel aliis corporis partibus accipiendo veneno oportunis. Cicero pro Scauro: 'Libertus patronum non occidit, sed duobus digitulis gulam oblevit.' Rhod. XXIII. 13. Vide supra XXV. 10. Præsertim autem mulierum genitalibus eo tactis cum menses fluunt, infert mortem; nam gladio ejus succo tincto, e corpore si sanguis elicitur, lethale vulnus est. *Id.*

Quo interemptas dormientes a Calpurnio] Quinque nostri una cum Chifletiano expunctum eunt τὸ *dormientes;* neque id sensus requirit. Anceps autem quod sequitur: *Hinc illa atrox peroratio, ejus in digito mortuas:* neque sic scripti. Andeg. *in digito mortuorum.* Acad. Gud. Men. *in digito mortuum.* E Chiflet. tantum notant, *in digitum.* Pintianus ex apographo suo, *in digitum. Ortum fabulæ.* Salmasius ad Solin. pag. 886. parte hujus correctionis lucrifacta, *en digitum: ortum fabulæ narravere spumis.* Qui etiam commemorat et spernit Andreæ Strani, *in digito mortem.* Vossianus, *in digitum mortum.* Manus secunda alterum *u* superposuerat. Cogitabam: *Hinc illa atrox peroratio ejus in digitum maritum. Fabulæ narravere e spumis Cerberi canis, extrahente ab inferis Hercule; ideoque apud Heracleam Ponticam, ubi monstratur is ad inferos aditus, gigni. Digitum maritum* dixere Plinius et Cæcilius maritalis officii jocique specie parricidam. De hac voce lectissima congessit Heinsius ad Claudianum et Ovidium. Nam illud *ortum* (quamvis id quoque desiderarint, qui *natum tradidere* aut *narravere natum* subjecerunt) plane supervacuum est, quum τὸ *gigni* et τοῖς *e spumis Cerberi* et τοῖς *apud Heracleam Ponticam* respon-

deat: quæ non est auferenda Plinio suavitas. Quod si cui primo aspectu videatur prius illud poscere *genitum esse*, meminerit Livii lib. I. 'Silvius deinde regnat, casu quodam in silvis natus: is Æneam Silvium creat.' Juvat præpositio *E*, quam sanciunt Chiflet. Vossianusque, et primæ editiones, amatam illi verbo. *Gronov.*

Hinc illa atrox peroratio in digito eas mortuas. Fabulæ narravere e spuma Cerberi canis, &c.] Lego: *Hinc illa atrox peroratio ejus in digitum. Ortum fabulæ narravere, &c.* ex nostro apographo. *Pintian. Hinc illa atrox, &c.*] Legend. *Inde atrox peroratio ejus, En digitum! ortum fabulæ narravere spumis Cerberi canis extrahente Hercule.* Vide Salmas. pag. 188. a, b.

In usus humanæ salutis vertere] Lycoctoni duo genera, non pardalianchis. *Dalec.*

Nisi invenerit quod in homine perimat] Mallem legeres ordine permutato: *Nisi inveneris in homine quod perimat.* Pintian.

Quod si quis illa forte ab homine] Voss. et Pintiani: *Quæ si quis ulla.* Lege, *Quæ si quis ullo forte ab homine excogitari potuisse credit, ingrate Deorum munera intelligit.* Vossiani alteri duo, Acad. et Gud. *tactu resolvente ceditque, si quis illa certe ab homine:* media desunt. *Gronov.*

Carnes aconito] Imo vero tritum aconitum cum carne tusa miscent, inde globulos formantes, quos devorandos feris objiciant. ἐντίθενται κρεαδίοις, inquit Dioscorides. *Dalec.*

CAP. III. *Quod omnium creaturarum conditor sit Deus.*

Leniter hirsuta] *Subaspera*, ὑποτραχέα. Plinius legisse videtur, ὑποδασέα. *Idem.*

Cammaro similem] Idem censet et Galenus in linguis. Verum si ita esset, κάμμαρον legendum fuerit, et non κάμμορον. Ego potius κάμμορον dictum puto, quasi κακόμορον, ut et apud Homerum, perniciosum. *Idem.*

Myoctonon] Μυοφόνον Dioscoride. *Idem.*

In nudis cautibus, &c.] Theophrast. Hist. IX. 16. ab Aconis vico Peryandinorum, ubi plurimum nascitur, nomen id impositum putat: κόνις, *pulvis:* ἀκόνοι saxa ne pulvere quidem tecta: ἀκόναι, *cotes.* Idem.

CAP. IV. *De æthiopide, et agerato, et aloë, et alcea, et alypo, et alsina, et androsace, et androsæmo, et ambrosia, et anoni, et anagyro, et anonymo.*

Præter Æthiopiam nascuntur, &c.] Ex etymo dictionis Plinius id putavit cap. 1. hujus lib. Nemo tamen veterum ab eo tractu sic dictam fuisse prodidit. *Idem.*

Hujus ustæ nidor urinam ciet] Quidam sic legunt: *Hujus ustæ nidor urinam ciet, vulvamque purgat, tanto magis insidentibus. Causa nominis hæc quoniam diutissime.* Idem.

Causa nominis non hæc, sed quoniam diutissime nonmarcescit] Legendum videtur: *Causa nominis, quoniam diutissime non marcessit:* cætera superflue re reor. *Pintian.*

Aloë scillæ similitudinem habet] Aloë folium habet scyllæ simile, crassum, pingue, nonnihil latum, nec prorsus teres, retrorsum pandum: folia ex obliquo utrinque spinas gignunt, raras, eminentes, retusas. Dioscor. *Dalec.*

Vel succo] Si trita illinatur, non autem eliciendo succo utilis. Dioscor. *Idem.*

Fuere, qui traderent, &c.] Niger herbarius satis celebris id scriptis suis prodiderat, vel potius nugatus erat, auctore Dioscor. in præfat. *Idem.*

Sed nulla magis improba est, neque alia nigrior est] Hæc verba non sapiunt Plinium: ob id, etsi loca conjectura ductus, non verebor aperire quod sentio; certiorem lectionem esse, *Sed nota magis in herba est; nam metallica nigrior est.* Pintian.

Sed principalis alvum solvere] Vetus codex non *principalis* habet, sed *prin-*

cipis: videtur legendum *princeps,* seu *præcipuus.* Idem.

Cochlearis mensura] Binorum cochlearium. Dioscor. *Dalec.*

Capite in Sole contra capillum perunctо] Lege *pilum,* non *capillum,* ex vetusto exemplari. *Pintian.*

Dilutiorque infusa] Liquidior, ex alto instillata *κατὰ τὴν ἐμβροχήν. Dalec.*

Insignita ac livida] Τὰ *ὑπώπια, genarum suggillationes.* Idem.

Devorantur pilulæ cum mellis decocto] Quid sit *mellis decoctum,* non percipio: quare libentius legerim, *melle decocto,* quam *mellis decocto,* auctoribus Dioscoride libro tertio, et Serapione. Favent et exemplaria Toletanum et Cæsaraugustanum. Proximas XXV. annotationes in medica Plinii nostri materia acceptas refer, humane lector, Christophoro Oroscio præclaro philosopho ac medico: qui ut in omni genere disciplinarum summus, præterque Græce etiam eruditissimus, adjuvare non minus studia nostra voluit, quam de suis aliquot ante annos quam optime mereri, compositis in Paulum et Aëtium eximios medicos doctissimis annotationibus; ut inhumane faciat Janus Cornarius, illustris alioqui in literis vir et magni nominis, qui eas suggillat tanquam parum necessarias, et levissima quæque consectantes. Nam sintne quales Cornarius prædicat, an longe secus atque ab eo dicitur, necessariæ et rerum magni momenti, nemo potest magis idoneus testis esse quam fuit ipse Cornarius. Qui cum sit tantus vir ac plane omni laude major, cuncta fere quæ in priore ejus Montanique editione Oroscius annotaverat, in posteriore ad illarum præscriptum formulamve resarsit atque emendavit. Quod tamen nemini mirum videri debet; nec enim omnia, ut summus Poëta ait, possunt omnes, et quædam aleæ sunt non minus quam doctrinæ, ut necesse sit, qui felici aliqua sorte antiquiora et emendatiora nactus sit exemplaria, plura præstet et certiora, quam qui in corrosa, hiantia, ac mutilata incidit, cujusmodi fere esse solent quæ tot seculorum edacitati erepta ad tempora usque nostra descenderunt. *Pintian.*

Alypon cauliculus, &c.] Alypon surculosa herba est, subrubra, gracilibus ramulis, folio tenui, flore molli et levi plena: radice betæ, tenui, acri succo referta: semine epithymi. Dioscor. *Dalec.*

Ea purgatione quibus datur e jure gallinaceo] Commodius, ut puto, legetur, *Ea purgatio est quibusdam e gallinaceo jure.* Pintian.

Hæc eadem quæ erat helxine] In archetypo nostro, *Hæc eadem erat quæ alsine:* et paulo post eadem menda. *Idem.*

Minor] Hic locus ostendit, Plinium apud Dioscoridem, sive Andream, sive Cratevam pro *μακροφυλλότερα,* legisse *μικροφυλλότερα. Dalec.*

Helxine] Nihil Dioscorides. Hæc pene omnia sumpta sunt e cap. de helxine. *Dalec.* Lege *alsine,* non *helxine,* ut jam monui, ex nostro apographo. *Pintian.*

Alba, amara, sine foliis] Plinius fortassis pro λεπτόκαρφος, *tenuibus juncis,* legit λευκόκαρφος. *Dalec.*

Ascyron] Hoc ab androsæmo distinguit Dioscorides. *Idem.*

Folia alba rutæ figura] Androsæmi. Dioscor. *Idem.*

Cohibens sanguinem] In Dioscor. Cod. vet. *νομὰς ἐπέχει. Idem.*

Fruticem unum habet, densum, ramosum] Quomodo habet *fruticem, &c.* si nondum constat, quæ sit ambrosia? Voss. *fluctuati onam habet certam densam ramosam tenuem.* Super primam literam *τοῦ onam* est *u:* recte, ut puto. *Ambrosia vagi nominis est et circa varias herbas fluctuati: unam habet* (nempe herbam hoc vocabulum) *certam, densam, ramosam.* Quatuor

alii : *circa alias herbas fruticum unam habet densam ramosam tenuem.* Nec vero *fluctuati* mutandum in *fluctuantis.* Vide Observ. IV. 6. *Gronov.*

Post ver spinosa] Theophrasto Hist. VI. 5. Anonis : ἄρχεται τῆς βλαστήσεως θέρους, τελειοῦται δὲ μετοπώρου. Lego, *jucundo, spinosam. Estur etiam muria post ver condita, &c.* nempe quo tempore adhuc tenella est aptaque conditurae. Quidam sic distinguere malunt : *hirsutiorque esset ac spinosa, odore jucundo. Estur etiam, &c.* Matthiolus Plinium reprehendit, quod hæc scripserit contra Theophrasti sententiam, et auctoritatem. *Dalec.*

Oleris] Brassicæ, κατ' ἐξοχήν. Varro de Re Rust. I. 16. quod usque eo est contrarium naturæ, ut arbores non solum minus ferant, sed etiam fugiant, ut introrsum in fundum se reclinent, ut vitis adsita ad olus facere solet. Vide Ful. Ursin. ad d. l. Varr. *Idem.*

Ad phalangiorum morsus] Πρὸς κεφαλαλγίαν, Dioscor. Plinius legit, πρὸς φαλάγγια. *Idem.*

Anonymos non inveniendo, &c.] Quidam esse volunt bulgam officinarum, alii consolidam mediam. Utraque sane planta vulneribus sanandis efficacissima est. Hujus mentio fit supra XXV. 8. *Idem.*

Recente ea si uratur ferrum aut æs ferruminari] In vetusto codice, *Recentem eum si uratur in ferrum aut æs ferruginari.* Pintian.

Ferruminari] Inde conjectura sumitur, symphyti sive consolidæ genus esse. *Dalec.*

CAP. V. *De aparine, et arctio, et asplcno, et asclepiade, et astere vel bubonio, et ascyro, vel ascyroide, et aphace, et de alcibio, et alectorolopho.*

Imponitur, et pernionibus] Imponitur. Foventur perniones ejusdem radice cum semine decocta in vino. Diosc. quanquam is et perniones et ambusta foveri præcipiat. *Idem.*

Radice limosa] Folia polypodii seu filiculæ modo dividuntur, subter flava, hirsutaque, superne viridia. Diosc. Hunc locum Plinius omnino corrupit. *Idem.*

Hujus foliorum jure in aceto decocto per dies XL. poto] Τὸ *jure* nec in Voss. neque in Chiflet. est. Men. *vis.* And. Acad. et Gud. *jus.* Dein primus *decocta.* Item *per dies XXX.* Chiflet. et omnes denique *potu.* melior Vossianus. Scribendum videtur : *Hujus foliorum in aceto decoctæ per dies XXX. potu licnem absumi aiunt.* Sed *quadraginta* ex Dioscoride Hermolaus. *Gronov.*

Bubonion appellatur] Alia hæc quam inguinaria descripta, XXVI. 9. Plinius multa et insignia tacet, quæ a Dioscoride de hac planta traduntur.

Ferulaceos, omnino rubentes] Voss. *omnia rubentes ;* ut XXIV. 8. 'alia similis.' Tertullianus : 'cultum omnia candidatum.' *Gronov.*

Velut cruentant] Hoc est, cruorem reddunt. *Gelen.*

Alcibion] Supra XXII. 21. onocheiles secundum anchusæ genus alcibiadion vocatur, ut et Dioscorid. echion. Dioscoridi vocatur et doris et alcibiadion. Nicandro vero alcibium, in Theriacis: Ἐσθλὴν δ' ἀλκιβίου ἔχιος περιφράζεο ῥίζαν. At mirum est, quod ait Plinius, apud auctores non reperiri qualis sit herba, cum eadem de foliis et radice tradat, quæ Dioscorides de altera anchusa et echio. *Dalec.*

Imponi et bibi jubent folia] Τὸ *jubent* nostri quinque omnes ignorant : jure; intelligitur enim 'apud auctores repperi.' *Gronov.*

Alectorolophos quæ apud nos Crista dicitur, folia habet similia gallinacei cristæ plura] In antiquo exemplari *alectrolophos* una syllaba minus legitur : rectius puto, etsi secus sentit in Corollario Hermolaus. Item placet magis legatur permutatis dictionibus : *alectrolophos quæ apud nos*

crista gallinacei dicitur, folia habet similia cristæ plura : et paulo post, *et ex nigro,* non *sed ex nigro.* Pintian.

Alectorolophos] Quorundam opinione alliaria : aliorum vero cauda lupi : aliorum gallithricum, cujus semen eodem effectu, et eadem causa vulgus etiam oculis injicit, præsertim cum culex illapsus est. *Dalec.*

Cap. vi. *De alo.*

Et convulsis lieni interaneis] *Contusis,* non *convulsis,* in nostro apographo : et *lenit,* non *lieni ;* ut forte *leviter* legi possit pro *lenit.* Pintian.

Convulsis, lieni, interaneis] Quomodo imponitur *interaneis?* Lege cum Vossiano : *Luxatis quoque imponitur et contusis : lenit interanea : alvum sistit cocta, &c.* *Contusis* et Chiflet. Pintiani quoque codex *lenit,* unde ille facit *leviter.* Gronov.

Interaneis] In scrotum delabentibus : enterocelis. Dioscor. *Dalec.*

Cap. vii. *De alga, et actæa, et de ampelo agria, et de absinthio.*

Rubra] Cretica tinctoria, quæ purpuræ colore inficit. Vide xiii. 25. et xxxii. 6. et cap. sequens. *Idem.*

Interioribus fœminarum morbis] Uteri doloribus et suffocationi : mensibus provocandis. *Idem.*

Viticulis longis] Sarmentis longis, duris, rimoso cortice vestitis, flore capillaceo : fructu exiguis uvis simili, post maturitatem rubente : granis figura rotundis. Dioscor. κόκκους. Plinius ad punici semina retulit oscitanter, et alias totam historiam corrupit. *Idem.*

Qualiter flos] Ex omnibus plantis, quæ ad vicina scandunt, tres novimus, quarum cæruleus, sive purpureus, Jovis flori, nempe aquilegiæ, colore similis sit : primam quidem, quam granum Nili vocant : alteram, quam dulcamaram : tertiam, quam pro clematide secunda pinxit Dodonæus, et quam pothon cæruleum esse quidam putant. Quæ de vite silvestri tradit hic Plinius, magis convenire videntur dulcamaræ, quam salicastium supra vocavit xxiii. 1. et viti silvestri similem esse dixit : eosdemque effectus habere. *Idem.*

Ponticum a Ponto] Apud Plautum in Trinummo : 'Syc. Omnium primum per Pontum advecti ad Arabiam terram sumus. Ch. Eho, an Arabia etiam est in Ponto ? Syc. est : non illa ubi thus gignitur : Sed ubi absinthium fit, atque cunicula gallinacea.' *Idem.*

De usu ejus convenit dicere herbæ facillimæ] Vossianus jubet deleri τὸ dicere ; neque est, cur ei adversemur. *Gronov.*

Latinarum feriis] Quibus in Albano monte Romanis simul et Latinis visceratio dabatur. Vide Alex. ab Alex. v. 7. *Dalec.*

Absinthium bibit] Potionis τῆς ἐξ ἀψινθίου meminit Varro in Quinquatribus : 'Absinthium uti bibam grave et castoreum, levemque robur,' (minuam vires corporis,) apud Nonium. *Idem.*

In vina transfertur] Vino ex eo facto, quod absinthites vocant. *Idem.*

Stomachum bilemque detrahit] Stomachique bilem detrahit. Dioscorid. bilem purgat, quæ stomacho et ventri inhæsit. *Idem.*

Alii contra paralysin, alii pueris folia in fico, sic ut amaritudinem fallerent] Dele tria prima verba, ex antiquo codice, nec refragrante Dioscoride : et *sicca,* non *sic,* ibidem. *Pintian.*

Alii pueris folia in fico sic ut amaritudinem] Nonnulli *ut sic* faciunt. Quatuor membranæ, *fico siccat amaritudinem.* Præcipuus vere : *Alii pueris in fico sicca, ut amaritudinem fallerent.* Notum illud Lucretii : 'Sed veluti pueris absinthia tetra medentes Cum dare conantur, prius oras pocula circum Contingunt mellis dulci flavoque liquore.' Eam vicem hic præstant caricæ. xv. 18. 'siccandis hæc in sole aptissima.' lib. eodem cap. 29. 'Detrahitur hæc (cutis) ficis viren-

tibus, ut putamen; eadem in siccis maxime placet.' xx. 15. 'Decoquitur alias in mulsa aqua aut fico sicca.' xxiii. 7. 'Siccæ fici stomachum lædunt, gutturi et faucibus magnifice utiles.' Idem Pintianus. *Gronov.*

Visco] Τῇ ἰξίᾳ, venenato chamæleontis succo. *Dalec.*

Aut si manat sanies, cum melle tritum] Gud. et Voss. duo, *manet sanies.* Opt. *Aures decoctæ ejus vapor* (sic et Chiflet.) *suffitu sanat: si manent sanie, cum melle tritum.* Sic Tacito Annal. ii. 23. 'alvei manantes per latera.' Ubi vide quæ diximus. *Gronov.*

Inguinum tumorem in ventrali habitum] *Ventralia,* non *ventrali,* in apographo nostro; ut fortasse scribi potius sit, *in ventralia abditum.* Pintian.

Taposiri] *Taphosiri,* Stephanus. Sic ea dicta quod Osiridis sepulchrum ibi esset, quasi Osiridos τάφος. *Dalec.*

Hujus ramum Isiaci præferre, &c.] Pro olivæ ramo Dioscor. quæ in Ægypto vivere non potest: quamvis Theophrastus libris de causis olearum quoddam genus Ægyptium vocet. Cæterum in agro Cyrenensi Ægypto contermino id provenit. *Idem.*

In farinæ trimestris sorbitione, &c.] Σὺν ἑψήματι, ἢ φακῇ. Dioscorid. *cum sapa, aut lenticula.* Plinius, quia ἕψημα etiam pultem aqua decoctam significat, *sorbitionem farinæ trimestris* vertit. Ego magis sapam intelligo, quæ sua dulcedine amarorem absinthii, et ingratum saporem obscurat et temperat. *Idem.*

Cap. viii. *De ballote, et botrye fruticosa, et brabyla, et bryo, et bupleuro, et catanance, et calla, et circæa, et cirsio, et cratæogono, et thelygono, et crocodylio, et cynosorchi, et chrysolachano, et cucubalo, et conferva.*

Semen circa totum nascitur] Verior nostri apographi lectio, *Semen circa totos nascitur.* Diosc. lib. iii. 'Semen totis ramulis adnascitur.' *Pint.*

Brabyla] Brabyla memorata Galeno de Alimentis ii. 38. et κατὰ τόπους, lib. vi. in medicamentis stomaticis, fructus pruni silvestris, spinosæ, sive spodiadis, vulgo *Prunelles.* ἀγριοκοκκύμηλον vero fructus pruni silvestris non spinosæ, maturescens sero admodum, nempe Augusto et Septembri. Interpres Theocriti communia pruna sive Damascena interpretatur. Idyll. vii. hoc versu: τοὶ δ' ἐκέχυντο Ὄρπακες βραβύλοισι καταβρίθοντες ἔρασδε. Et Idyll. xi. Ὅσον ἔαρ χειμῶνος, ὅσον μῆλον βραβύλοιο Ἥδιον. Seleucus apud Athenæum, ἦλα, βράβυλα, μάδρυα, κοκκύμηλα eadem esse tradit; dicique ἦλα, quasi μῆλα; μάνδρυα, quasi μαλόδρυα; βράβυλα, quasi τὴν βορὰν ἐκβάλλοντα, nempe εὐκοίλια. Barbylos Constantino lib. x. γεωπονίας, arbos ex osse persici nata: res a brabylo diversa. *Dalec.*

Bryon] Bryon Theophrasto nulla herba marina privatim traditur, sed inter genera τοῦ βρύου θαλαττίου, sive τοῦ φύκους, lactucaceum hoc is describit. Vide Hist. iv. 7. et supra lib. xiii. cap. ult. et xxxii. 6. et xxviii. 10. et præcedens. *Idem.*

Ab ima radice exeuntibus foliis] Ab una radice, ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς. Theophrast. iv. 7. *Idem.*

Refrigerare opus sit] Στύψεως δεομένα. Plinius legit ψύξεως. Hæc ex cap. Dioscor. de musco marino, quo tantum agitur de alga fœniculacea, vulgo corallina, non autem de hac lactucacea. *Idem.*

Quoniam arescens] Quod qui ea utuntur, amatas mulieres rapiant, etiam invitas, et veluti contractis unguibus retineant. *Idem.*

Cemos] Κημὸς, *capistrum, frænum lupatum.* Quidam cassutham nostram esse putant: alii leontopodion ad amatoria utile. Marcellus apud Dioscoridem scribit in optimis Græcis codicibus, quos in potestate habuit, et in Lat. scripto literis Longobardis, capiti de Leontopodio præfixum ti-

tulum fuisse 'de Cemo:' ut inde constet cemon Plinii esse Dioscoridis leontopodion. Cætera leontopodion Plinii multum discrepare a leontopodio Diosc. quod ostendunt utriusque vires collatæ. *Idem.*

Calla duorum, &c.] Lego, *Calix duorum generum est, &c.* Calica Plinius alicubi legerat arin, sive arisaron vocari: et quoniam anchusa quoque calix dicitur, calicis duo genera Plinius statuit. Calicem arisaron vocatum fuisse arbitror, quod ejus fructus calice convolvatur membranoso. *Idem.*

Antequam inarescat] In aro, ut tempestive colligatur, signum maturitatis est ab imo folium inarescens, XIX. 5. ult. *Idem.*

Flore polentæ, &c.] Constantinus legendum putat apud Dioscoridem, unde hæc sumpta sunt, ἄνθη μήλινα, id est, *flores*, ut interpretatur, ex viridi *cereos*. Oribasii tamen descriptio cum litera Dioscoridis consentit, nec apud herbariorum veterum quempiam extat in ejus historia, quam integram proponit Dioscorides, mutandum quicquam esse. *Idem.*

Semine lac minuitur] Dioscoridi, γάλα ἀποσπᾷ, confert ad lactis generationem, lacte mammas implet. *Idem.*

Tradunt] Andreas tradit. Dioscor. *Idem.*

Cratæogonos] Vulgo Persicaria. Melampyros Dioscor. cap. de cratæogono. Alia est thēlygonos supra XXVI. 15. ult. *Idem.*

Eadem sanant hulcera] Hæc omnia quæ apud Dioscoridem legi et extare notavimus c. 2. de orchi, reperiuntur scripta XXVI. 10. *Idem.*

Arboris genus intelligi] Fallitur Plinius. Aquifolia Latinorum, Græcorum agria est; cratægus vero Theophrasti, quem inepte *cratæogonon* sive *crateægona* vocat, herbariorum nostri sæculi torminalis sorbus. Vide supra XV. 20. *Idem.*

Duplici ordine, superiore, quæ durior est; et inferiore, quæ mollior] Brevius et correctius in apographo nostro, *superioreque molliore.* Pintian.

In vineis] Nascitur in petrosis et sabulosis. Dioscor. *Dalec.*

Viri bibunt] Mulieres bibendum dant. Dioscor. *Idem.*

Lumbis] A calida causa vexatis. *Id.*

Deficientem herbam] In Vet. Cod. legitur, *Deficiente herba*, id est, disjecta, dissipata, consumpta, ut facile ob mollitiem exteratur. *Idem.*

CAP. IX. *De cocco Gnidio, et dipsaco, et dryopteri, et dryophono, et elatine, et empetro, sive calcifraga, et epipacti, sive elleborine, et epimedio, et enneaphyllo, et filice, et de femore bubulo, et galeopside sive galeobdolo, et glauce sive eugalacto.*

Sistit alvum] Imo vero ducit copiose, bilemque, pituitam, et aquas detrahit. Plinius hic fœde lapsus est. Lego *ciet.* Idem.

Ros salsus] Apud Dioscoridem est, imber aut ros, unde nomen traxit. Et quoniam salsa maxime sitim excitant, plantaque dipsacus tanquam sitibunda vocata est, levi conjectura humorem in ejus foliis collectum Plinius salsum esse putavit, cum salsugine prorsus careat. *Idem.*

Echinata spinis] Omittit Plinius, ea sicca candida spectari, et dissecta medulla tenus, vermiculos intus habere, qui brachio, vel collo alligati quartanis medentur. In Gallia fullones ἐργαλεῖα, nempe instrumenta, ex iis conficiunt, tractandis rudioribus pannis excitandisque lanarum villis, quæ Græci τοὺς στροβέας appellant. *Idem.*

Illinitur enim] Oportet autem prius vulsis pilis, posteaquam calidæ vapore madefacta cutis fuerit, recentem imponere. Dioscor. *Idem.*

Dryophonon] Dryophonon Cordus esse putat Creticum thlaspi, quod prodraba Dioscoridis quidam monstrant: alii filicem florescentem. *Id.*

Amplitudine] Vel latitudine vel longitudine. Latitudinem potius intelligo. *Idem.*

Pilosa] Δασέα, quod verti etiam potest *densa.* Idem.

Minus salsa est] Magis salsa est. Dioscor. Hanc describit Aloisius in Græcia visam. *Idem.*

Urinas ciet] Hæc de saxifrago audienda sunt, quod empetron nonnulli vocaverunt, sicut et Matthiolus adnotavit. *Idem.*

Fœminis cavenda] Quoniam et radix conceptum adimit, et folia trita quinis drachmis per quinque dies a menstrua purgatione pota mulieribus præstat ne concipiant. *Idem.*

Enneaphyllon] Quidam genus batrachii esse volunt, quod folia fert murici fere similia, et a quibusdam hydropiper vocatur: alii dentellariam Mompessulanorum esse putant: alii pseudoelleborum herbariorum ubique in saxosis nascens, quod quidam consiliginem, Allobroges vocant *Massitre*, enneaphyllum dictum, quoniam cauliculi summi in novem folia dispescuntur: alii elleborum adulterinum in hortis nascens, quod Novembri florem herbaceum mittit, et folia in novem lacinias divisa. *Id.*

Ne urat latus] Qui in lumbagine et ischiade admovent, lana obvolvunt, ut discutiat quidem humores, qui eos morbos gignunt, non autem exurat. *Idem.*

Blechnon] Nicander βλῆθρον· Ἐν δὲ πολυσχιδέος βλήθρου περιβάλλεο χάρτην. Interpres βλάχνον. Sic et Dioscorides. Phanias apud Athenæum lib. II. filicem βλάχνον vocari scripsit. *Idem.*

Utriusque radice sues pinguescunt] Extremi Northmaniæ populi, ut Abrincathes, ex iis panem conficiunt. *Idem.*

Pinnata] *Pinnis*, τοῖς πτεροῖς, avium similia, unde πτέριδα Græci vocarunt, et Celsus in suis Geoponicis apud Columellam VI. 14. 'aviam.' Ad jumentorum collum in opere contusum, aviam cum sale tritam et impositam remedium esse præsentissimum is scripsit, ad quem usum filicem fœminam Dioscorides commendat, λόφους τῶν ὑποζυγίων ἰωμένην. *Idem.*

Neutra danda mulieribus] Apud Dioscoridem legitur, κἂν ἔγκυος διαβῇ ἐκτιτρώσκει. Emendat Lacuna ex fide vetusti exemplaris, κἂν ἔγκυος λάβῃ, id quod confirmat hic locus. *Idem.*

Femur bubulum, &c.] Oportuit hanc herbam dictam fuisse βούμηρον. Eam sic dictam puto, quod fracta boum femora et crura solidet efficacius. Quidam cardiacam esse volunt. *Idem.*

Vel galion] Hoc inepte. *Idem.*

Uti convenit] Lego, *convenit. Lactis quoque ubertas intermissa ea restituitur. Sumitur ejus rei causa ex aqua.* Hæc in suum hunc locum sic reponenda, perperam inserta capiti sequenti. *Idem.*

CAP. X. *De glaucio, et glycyside, et gnaphalio, sive chamæzelo, et galedrago, et holco, et hyosiri, et holosteo, et hippophæsto.*

In Syria] Syriæ Hierapoli Diosc. *Idem.*

Humilis herba] Humilem esse herbam Dioscor. non ait, sed habere folia χαμαίζηλα, in terram sparsa. *Idem.*

Usus est et succi, &c.] Hæc aliter Plinius, quam Dioscorides. *Idem.*

Lactis quoque] De glauce hæc Dioscor. non de glaucio. *Idem.*

Folia qualia isatis] Sic quidem ex vetere lectione correctores scripserunt, cum antea in excusis codicibus non *isatis* legeretur, sed *nucis;* sed verior hac in parte vulgata est lectio quam antiqua. Docet id Diosc. lib. III. de pæonia agens, quæ eadem cum glycyside. 'Duorum,' inquit, 'generum est, mas fœminaque. Habet mas regiæ nuci similia folia, fœmina vero Smyrnii modo secta.' *Pintian.*

Ea gustu astringit] Superfluit verbum *Ea*, ex nostro codice. Item verborum paulo post sequentium ordo luxatus est: legi enim debet: *quoniam interdiu periculosum sit, pico Martio impetum in oculos faciente.* Idem.

Rubra enim grana] Delenda conjunctio *enim*, ex eodem; sequitur continuo: *Rubentis menses sistunt XV. fere pota.* Legendum videtur, non *XV.* sed *XII.* ex Dioscoride lib. III. 'Quin etiam,' ait, 'seminis rubentia grana x. aut XII. in nigro austero vino pota rubentes muliebres fluctiones sistunt.' At idem auctor, eodem loco, grana nigra XV. pota mederi tradit obmutescentibus strangulatu vulvæ. *Idem.*

Vulvis medentur] Strangulantibus. Dioscor. *Dalec.*

Alvumque purgat] Uterum, fœminis a partu non purgatis. Diosc. *Id.*

Matricem autem et stomachum decocta in vino] *Arteriam*, non *matricem*, præfert nostrum apographon; ut nonnulli qui matricem in locorum significatione vocem Latinam censent, ab hoc Plinii loco sententiæ suæ confirmationem petentes, frustra conari videantur. Quare magis a Sipontino sto, quam vel a Theodoro, qui in tralatione librorum Aristotelis de natura animalium ea voce sic utitur, vel a Rhodigino, qui fretus auctoritate Solini vilissimi scriptoris, Latinam contendit: magis ipse in ea re sciolus, quam quos immerito reprehendit. *Pintian.*

Stomachum] Acri humore commorsum. Dioscor. qui id tamen de granis, non de radice. *Dalec.*

Malum mentis] Ἄνοιαν et μελαγχολίαν, *amentiam, melancholiam.* Idem.

Suppressionibus nocturnis] Oppressionibus, τῶν ἐφιαλτῶν πνιγμοῖς, *incuborum suffocationibus*, Faunorum in quiete ludibriis. XXV. 4. *Idem.*

Stomacho vero et rosionibus] *Stomachicis*, non *Stomacho*, in vetusto exemplari; ut forte commodior lectio sit, *Stomachicis vero erosionibus.* Pint.

Incipiente stranguria] Ἀρχὰς λιθιάσεως παραιτεῖται. Diosc. *Dalec.*

In hoc crescente ætate vermiculos nasci tradunt] In nostro apographo: *In hoc arescente æstate vermiculos nasci tradit.* Pintian.

Educit e corpore aristas] Cum a trahendo sic dicta fuerit, vim attractricem et epispasticam convenienter ei tribuunt. *Dalec.*

Hyosiris intubo similis] Quibusdam jacea ignea. *Idem.*

Ex adverso appellata] Id est, κατ' ἀντίφρασιν. *Idem.*

Sicut fel dulce] Hæc verba aliena esse suspicor, magis quam Plinii. *Pintian.* *Sicut fel dulce*] Τὰ γλυκέα Græci *felia* vocant, ut etiam Lugdunenses hodie fel vocant *le doux.* Aurelianus Chronion III. 1. Multa enim contrariæ interpretationis vocabulum sumpserunt, ut *fella*, quæ γλυκέα vocant, quasi *dulcia*, cum sint amarissima. *Dalec.*

Hippophæston nascitur in spinis ex quibus fiunt æneæ fulloniæ, &c.] Plinius, quod in Græcis reperisset, ἱππόφαιστον ἐν ᾧ τὰ ἱμάτια γνάπτουσι, inde ratiocinatus est nasci hippophæston in ea spina qua vestes poliuntur. Atqui hippophæston ipsa spina est fullonia. *Salmas.* pag. 392. a, b. 395. b.

In spinis] *In spinis, quibus utuntur cortinæ fulloniæ* Vet. sed incommode. Cortinæ nempe vasa, in quibus fervent et coquuntur pannorum pigmenta: *tinctorum* et *infectorum* sunt, non *fullonum*, βαφέων οὐ γναφέων. Lego, *Hippophæston spina in maritimis nascitur. Hac implentur cortinæ fulloniæ: sine caule, &c.* ex Dioscor. Vide initium cap. 13. lib. XXIV. *Dalec.*

Cap. XI. *De hypoglossa, et hypecoo, Idæa, isopyro, lathyri, leontopetalo, lycopside, lithospermo, lapide vulgari, de limeo, leuce, et leucographi.*

Hypoglossa folia habet] Legend. *Hypoglossa folia habet, figura silvestris myrti, comas spinosas, et in his ceu lin-*

guas, &c. Salmas. 402. b.

Corona] Coronam vertit, quod περίαμμα Dioscorides dixit his verbis: δοκεῖ δὲ ἡ κόμη περίαμμα χρήσιμον εἶναι κεφαλαλγοῦσι. Quidam appensa et alligata ea remedia vocant etiam περίαπτα et ἀποτροπαῖα. *Idem.*

Idææ herbæ folia sunt, &c.] Leg. *Idææ herbæ folia sunt, quæ oxymyrsinæ, adhærent velut pampini, in quibus flos.* Ubi notabis Plinio *pampinos* dici vitium claviculas et capreolos, qui intorquentur, quos ἕλικας Græci appellant: atqui *Pampinus*, τὸ φυλλόμπελον. *Salmas.* pag. 403. a.

Isopyron aliqui phaselion vocant, quoniam folium quod est aniso simile in pampinos torquetur] Nostrum apographon: *Isopyron aliqui phaselion vocant, quoniam folium quod est aniso simile in passo oly pampinos torquetur.* Scribo: *Iposyron aliqui phasiolon vocant, quoniam folium quod est aniso simile in phasioli pampinos torquetur.* Diosc. lib. IV. 'Isopyron sunt qui phasiolon appellant, quoniam in summo cacumine folium ejus in phasiolorum claviculas torquetur.' *Pintian.*

Seminis melanthii] Melanthii gustum imitantis. Dioscor. *Dalec.*

Facilia purgatu] Aut corpus facile purgant, aut a suo cortice facile purgantur. *Idem.*

Ut cum pisce aut jure gallinacei, &c.] Grana sex aut septem, in catapotio aut cum ficu, aut cum palmula, sumpta, alvum purgant; sed frigida postea sorbenda cum gallina aut oleribus: folia coquuntur ad eundem usum. Diosc. *Idem.*

Leontopetalon, alii rhapeion vocant] Non *rhapeion* noster codex, sed *parapadion*, habet; ut forte reponi possit, pro *parapadion*, *pardalion*, ex Dioscoride lib. III. 'Leontopetalon,' inquit, 'sunt qui leontopodion, qui leucarion, qui leontion, qui doridion, qui dorictenda, qui agrestem lychnidem, qui pardalion vocent.' *Pintian.*

Aliqui Ægonychon vocant] Diosc. lib. III. 'Ægonychon et exonychon vocari ait, 'lithospermon.' Sed hoc loco nostrum exemplar *exonychon* habet, non *ægonychon.* Idem.

Cavernulas habent, et intus semen] Hæc postrema verba herbarius Anglus intelligenda putat de lithospermo arundineo, quod lachrymam Job officinæ vocant. *Dalec.*

Jacere atque humi serpere, &c.] Lithospermum secundum describi hic volunt. *Idem.*

Neque in alia herbarum fides est visu statim, ad quam medicinam nata sit. Est autem ejus species ut etiam sine auctore visu statim nosci possit] Scribo, *neque in alia herbarum fides est visu statim ad quam medicinam nata sit, ut ejus specie etiam sine auctore usus statim nosci possit*, ex scripto exemplari. *Pintian.*

Impetigo] Cantharidem, scarabæi genus, *impetiginem* vocat, ideo quod membra corporis erodat, ut frumenta cantharis. Supra XVIII. 17. *Chiffl.*

Limeum] *Læmæum*, ἀπὸ τοῦ λοιμοῦ. Eandem et belenium vocarunt, sive ἀπὸ τῶν βελῶν, sive quod Apollo Belis apud eos vocaretur. Eo seculo Galli potissimum venerati sunt Belin: cujus mentio fit apud Herodianum in Maximinis, Hesum, Taranem, Onanam, Abellionem, de quo elogium extat in convenis Novempopulaniæ: DEO ABELLIONI MINICIA JUSTA. V. S. L. M. *Scalig. in Auson.* Vide supra XIII. 24. Auctor librorum de plantis, qui Aristotelis nomen præ se ferunt, Perseam in Perside venenatam belenium vocat, sive a sagittis nomine ducto, sive ab Apolline. Si a sagittis τοξικὸν Græcum fuerit. Aristoteles venenum id a Celtis parari solitum ξενικὸν vocat. Galen. de Ther. ad Pison. ἐλένιον, pro quo lego βελένιον, a Barbarisque vocari tradit *ninum* vel *nicon.* Idem scribit, Dalmatis et Dacis plantam esse, cujus succo sagittas suas efficiant lethales. Tingunt et Galli sagittas suas elleboro, supra XXV. 5. In Æthiopia radicem iis viribus præ-

ditam nasci Theophrastus scribit Hist. IX. 15. *Dalec.*

Salivati additur] 'Salivatum' medicata potio, quam boum faucibus infundunt, aut salubritatis custodiendæ gratia, aut virium conservandarum, aut morbi pellendi. A sale dictum putant quidam, quoniam is pabulo mixtus bobus utilissimus est, quidam a saliva, quam largam et copiosam indita ori ejusmodi medicamenta evocant. Columella v. 5. 'medicamine salivare pecus ægrotum' ait, id est, tractare, sanare, curare, medicari. Inde quidam panem vino mersum cum asperso sale, quem recreandis fessis equis manducandum offerunt, *Salade* vocant, quasi 'salivatum.' Salivari potione utuntur veterinarii ac medici, ποτὸν vocantes. *Idem.*

Leuce Mercuriali similis] Mentha Sarracenica. *Idem.*

Leucas appellatur] Chamædrys montana. *Idem.*

Cœliacis, trita ex aqua, &c.] Leg. *Item cœliacis: trita et apposita profluvio fœminarum.* Salmas. p. 137.

CAP. XII. *De medio, et myosota, et myagro, et natrice, et othonne, et onosma, et onopordo, et osyri, et oxye, et batrachio, et polygono, et leucanthemo, et phyteuma, et phyllo, et phellandrio, et phalari, et polyrrhizo, et proserpinaca, et de rhacoma, de reseda, et stœchade.*

Medion folia habet iridis sativæ] *Seridis* legendum esse, non *iridis*, ex Dioscoride lib. IV. notavit ante me Hermolaus. *Pintian.*

Multis capillamentis fibrata] *Fimbriata* in eodem, non *fibrata*: quam recte, censeant legentes. *Idem.*

Vis ei septica, &c.] Ignoranter Plinius septicam esse tradit. Est enim frigida et humida, ut helxine. *Dalec.*

Othone in Syria nascitur] Scribendum *Othonna*, cum duplici *n*, et *a* in fine, ex Dioscoridis utraque editione Græca. *Pintian.*

Perforatis crebro foliis] Lego *cribro*, non *crebro*. Dioscorides lib. II. de Othonna: 'Nascique herbam in Arabia etiam quæ ad Ægyptum est erucæ foliis cribri modo foraminibus multis.' Posuit ergo Plinius *cribro*, pro 'tanquam cribrum,' quo loquendi modo usus est libro septimo de Julio Cæsare loquens, 'celeritatemque quodam igne volucrem,' hoc est, tanquam ignem quendam. *Idem.*

Ad tres digitos in terra jacentia, tria ad similitudinem anchusæ incisa, sine caule, sine flore, sine semine] Si Dioscor. audis, *quattuor digitos* leges, non *tres*, item falso additam putamus vocem illam *tria*. Idem.

Tria] In Dioscorid. historia nec *tria* legitur, nec *incisa*. Hippocrates eam ῥίζαν vocat. Galenus in Linguis eam describit, et habere tria folia tradit, non animadvertens eandem esse cum onosmate. Dioscorides vocari etiam ὀσμάδα, ὄνωνιν, et φλομῖτιν, non, ut vulgo legitur, φλονῖτιν, auctor est. *Dalec.*

Onopordon si comederint asini] Vetus exemplar non *Onopordon*, sed *Onopradon*, habet: quod non minus probo; nam ut a δέρκω, ἔδαρκον et ἔδρακον, sic a πέρδω, ἔπαρδον, ἔπραδον, ὀνόπραδον. *Pintian.*

Smegmata mulieribus, &c.] Ex osyride κορήματα fieri Galenus tradit Simp. lib. VIII. quæ alii interpretantur *smegmata*, ut Plinius, alii *scopas*, alii κόσμητρα καὶ καλλωπίσματα: nam κορεῖν, κοσμεῖν, et καλλωπίζειν significat. *Dalec.*

Dissolutum] Affluxu bilis aversum. *Idem.*

Et ad colorem reducit] Ad æqualitatem si nimis emineant. *Idem.*

Concorporat] Delet, et cutem corpori reliquo similem facit. *Idem.*

Qui plura genera, &c.] Primum genus est sanguinaria; secundum herniaria; tertium, polygonon fœmina Dioscoridis; quartum, ut quidam volunt, casia lignea marina Monspessulanorum. Plinius ὡραῖον, id est, *pul-*

chrum et venustum, *montanum* reddit, quasi legisset ὄρειον, vel ὀρεινόν. Ὡραῖον vocatum fuisse ab eleganti foliorum ambientium circuitu arbitror. Quidam legunt οὐραῖον, et sic dictum volunt, quod ejus folia, quemadmodum et hippuridis, caudarum setis similia sint. *Idem.*

Appellarique a multitudine seminis, aut densitate fruticis calligonon] Verius nostrum exemplar, *callipogona.* Pintian.

A multitudine seminis] Scribonius cap. 47. quia multa est, et ubique nascitur. *Dalec.*

Alii polygonaton, &c.] Vulgo herniariam dicunt. Mirum in modum has historias Plinius confundit. *Idem.*

Alii carcinetron] Scribe cum aspiratione in ultimo, *carcinethron,* ex Dioscoride: et paulo post, *infractis,* ex codice antiquo. *Pintian.*

Adeo contra profluvia sanguinis] Legendum reor, *ut dextra contra profluvia sanguinis.* Idem.

Scillam pusillam, &c.] Apud Dioscoridem: οἱ δὲ καὶ τοῦτο σκίλλην ὀνομάζουσι. Plinius legit σκίλλην μικρὰν ὀνομάζουσι. *Dalec.*

Alii meconion aphrodes] Lego, *alii mecona aphrode,* tum ex codice vetere, tum ex Dioscoride lib. IV. *Pintian.*

Palmi altitudinem petit, in caule summo foliis lenticulæ, gustu adstricto] Scrib. reor: *palmi altitudine, spicata in caule summo, foliis lenticulæ, &c.* Idem.

Poterion] Vide ejusdem poterii historiam, supra XXV. 10. *Dalec.*

In aquosis collibus] In aquosis et collibus. Dioscor. ἐν ἑλώδεσι καὶ γεωλόφοις. *Idem.*

Semine nigro] Ὥσπερ φακοῦ, ἢ μεῖζον· *semine nigro, crasso, lenticulæ, vel majore,* ex vet. codice. *Idem.*

Radice herbacei coloris] Adde verbum *tenui,* ex codice antiquo: *Radice tenui, herbacei coloris.* Dioscorides lib. III. ‘ Radicem exiguam, brevem, cum ex terra foditur viridem.’ *Pintian.*

Muria et oleo] Ex mænis XXVI. 4. *Dalec.*

Obmutuerint] Præ nimia lassitudine vocem amiserint. *Idem.*

Insignita] Ἐγχυμώσεις et ὑπώπια. Apud Gellium X. 3. Cato in verberatis a Q. Minuto Thermo recenset insignita, injurias, plagas, verbera, vibices, dolores, carnificinas. *Idem.*

Datur et decoctum ejus, &c.] Legend. *Datur et decoctum ejus bibendum duplici mensura, ad rupta, contusa, convulsis, ex sublimi devolutis.* Vide Salmas. p. 797. a.

Sive intus, sive extra purulentis excreationibus] Scribo: *Sic et in tussi vetere, ac purulentis excreationibus,* ex apographo nostro, favente etiam Dioscoride lib. III. et paulo post, *splenicis,* non *spleneticis,* in eodem. *Pintian.*

Sive intus sive extra purulentis exscreationibus] Voss. *sic et in tussi vetere a purulentis.* His male lectis monstrum illud vulgatæ fecerunt jam in scriptis sequioris ætatis. Emenda: *Si dissolutio stomachi, ex frigida aqua sumitur: sic et in tussi vetere ac purulentis exscreationibus.* XXI. 19. ‘ In tussi vetere radices ejus tres quatuorve decoquunt.’ XXII. 23. ‘ Anhelatoribus et in tussi vetusta cum porro ex aceto datur.’ XXIII. 8. ‘ Tussi quoque veteri tritæ, in aqua mulsa potæ.’ Sic quoque Pint. *Gronov.*

Lichenas quoque ex aceto imposita purgat] Scribo *sanat,* ex eodem, non *purgat.* Dioscorides lib. III. ‘ Emendat Rha Ponticum livores impetiginesque.’ *Pintian.*

Singultus, tormina, asperitates, capitis gravitates] Legendum reor, non *asperitates,* sed *suspiria,* ex Dioscorid. lib. III. ‘ Facit,’ inquit, ‘ ad coxendicis dolores, cruenta sputa, suspiria, singultus, intestinorum tormina,’ &c. *Idem.*

Singultus, tormina, asperitates] Voss. *herbetas.* Numquid, *singultus, tor-*

mina, herpetas, capitis gravitates? id est, ἕρπητας vel ἑρπηδόνας, *ulcera manantia*, vel *serpentia*. Psellus: Ἕρπης, πάθος ἐξ ξανθῆς χολῆς ἀμιγοῦς ἑτέρου χυμοῦ κατά τι μορίον συνιστάμενον. *Gronov.*

Quis hic pullos egerit? radices nec caput nec pedes habeant] Codex noster, *Quis hic pullus egerit radices nec caput nec pedes habeat.* Pintian.

CAP. XIII. *De solano, et smyrnio, et telephio, et trichomane, et thalietro, et thlaspe, et tragonia, et tragoni, et trago, et tragopogo, et spondyli. Et quod quidam morbi in quibusdam non sint gentibus.*

Solanum Græci strychnon vocant] Mirum, Plinium in explicanda natura solani tam brevem et abruptum fuisse. *Dalec.*

Sed particulatim, quoniam universa vomitionem movet] *Universitate*, non *universa*, in apographo nostro: rectius. *Pintian.*

Desideriis] Vitiis, morbis. In Græco fortassis ἐπιθέμασιν; pro quo legit Plinius ἐπιθυμήμασιν, remediis admovendis thoraci et præcordiis. *Dalec.*

Maxime in elixis carnibus simul. Concoctiones facit, sapore simillima piperi] Scribo, *maxime in elixis carnibus. Sinon concoctiones facit, sapore, &c.* ut *sinon* sit nomen herbæ: tum etiam ex Dioscoride libro tertio, et Paulo septimo, cujus verba sunt: 'Sinon calidus et subamarus est. Urinam movet, concoctionem adjuvat. Menses educit, et viscera obstructa aperit.' Fugerunt hæc Hermolaum in Corollario, qui in mentione sinonis Plinianum hunc locum præterierit, Plinii alias maximus compilator. Et Marcellum, qui in annotationibus in Dioscoridem nullum Latinum scriptorem de sinone egisse ait. *Pintian.*

Inlinitur lentigini, et cum inaruit, teritur] Voss. *deteritur:* recte, nisi malis *detergitur.* Gronov.

Adianto similis est] Iisdem locis nascitur, quibus adianton. Filici simile est, sed valde parvum. Dioscor. *Dalec.*

Thlaspe] Scribo potius *Thlaspi*, ex Dioscoride et Paulo et cæteris. *Pintian.*

Ramorum] Racemorum acini decem. Dioscor. *Dalec.*

Nascitur in asperis] Imo potius in pratis et udis. Quin et herba esui apta est. Dioscor. *Idem.*

Ultra XII.] Quinque aut sex. Theophrast. ex quo, Hist. IX. 14. hæc omnia. *Idem.*

Genus id serpentis est] Imo potius vermis, in terra sæpe quam profundissime delitescentis; alvo candida, vertebrarum modo instar blattæ flexuosa, ore nigro, dentibus firmis, quibus etiam arborum, præcipue vitis, nedum herbarum radices erodit. Lugdunenses rustici vocant *un Turc*, quasi Turcam. Hortensibus et satis herbis animalia tria potissimum infesta sunt: primum spondylis vel spondyla hic memorata; alterum prasocouris, vulgo, *Taillepré*, Lugdunensibus *Courterole;* tertium mus exiguus, brevi corpore, quamobrem rustici vocant, *Rate courte*, cauda curta, pilo fusco, rostro acuto, instar muris aranei, cæcus ut talpa, ejusque modo terram suffodiens; is carduorum et cinararum magna pernicie radices depascitur, holitoribus inimicissimus hostis et insidiator. *Idem.*

Tineis] Alii, *tæniis.* Iis omnibus complectitur etiam dracunculos Ægypto Arabiæque peculiares, de quibus Paulus IV. 58. et VI. 83. *Idem.*

Tum vero illa animæ auxilia præstantissima] Potior lectio, *præsentissima.* Pintian.

LIBER XXVIII.

CAP. I. *De medicinis ex animalibus.*

Remedia auferrent transversos] Voss. *traversus.* Alter *traverso.* Sic XXI. 4. 'Tralatione quoque, ut vites, optime ocyssimeque provenit.' XXIX. 3. 'Donec candida fiat ac tralucida.' Eodem lib. c. 4. 'Distinguente linea alba et traversum altera.' XXXI. 7. 'glebis pœne tralucentibus:' ibidemque: 'tralucidus et odoratissimus.' XXXIII. 6. 'Candidæ nitentesque, non tamen tralucentes.' Eodem c. 9. 'Depressa an elata, traversa an obliqua.' XXXV. 11. 'Adversum eum pinxit, non traversum.' XXXV. 14. 'Tralatam tamen magis mirabantur.' XXXVIII. 8. 'Maculosi atque non tralucidi.' Sic omnibus his locis liber optimus. *Gronov.*

Sanguinem quoque gladiatorum bibunt] Idem Septimius Florens in Apologetico, Aurelianus lib. I. celerum pass. cap. de Epilepsia: 'Gladiatore jugulato, qui occiderat, et confoderat, ejus sanguine proluebat manus vel in victoriæ signum, vel ut sic immotus ac interritus effundendo hominis sanguini assuesceret. Qui vero caduco morbo vexabantur, eum adhuc calidum ex plaga manantem sorbebant, ut remedium sui mali præstantissimum.' Vide Lipsium Saturnal. II. 22. *Dalec.*

Ut viventibus poculis comitiales morbi] Apographon nostrum, *Ut bibentibus populis comitiales morbi.* Legendum reor, *ut procul sint comitiales morbi;* nam verbum *bibentibus* glossulam, ut dicunt, interlinealem fuisse puto. *Pintian.*

Ut viventibus poculis comitiales morbi] Sic Gelenius, cum ederetur: *ut bibentibus populis procul sint comitiales morbi.* Pintianus reddidit: *ut procul sint comitiales morbi,* extrito τῷ *bibentibus;* cum in scripto reperisset: *ut bibentibus populis comitiales morbi;* quod etiam in Chiflet. notatum. Quatuor penes nos: *ut bibentibus procul sint comitiales morbi.* Præstantissimus: *ut viventibus populis comitiales morbi.* Conjicio: *Sanguinem quoque gladiatorum bibunt, ut juvantibus poculis, comitiales morbi.* Fortasse morosum minus alicui videretur: *ut juvantibus poculis comitiales morbos.* Sed quia omnes scripti fovent τὸ *morbi,* et id dictioni Plinii satis congruit, illud præfero. *Comitiales morbi,* inquit, id est, comitiali malo adfecti, sanguinem quoque bibunt gladiatorum, tanquam *juvantibus poculis,* adversus ejus morbi diritatem. *Gronov.*

Cum plagis ne ferarum quidem admoveri ora fas sit humana] Scribe, *cum e plagis huic ne ferarum quidem admoveri ora mos sit humanus,* ex eod. *Pintian.*

Quis ista invenit ostenta] Scribo, *Quis ista invenit Ostane,* ex eodem: de Ostane Mago et Plinius alibi sæpe, et Suidas, et Dioscorides passim, et omnes. Confirmatur hæc lectio verbis statim sequentibus: 'Tecum enim res erit, eversor juris humani, monstrorumque artifex.' *Idem.*

Siliginem quæ pernoctasset] Expende an sit commodius legi *fuliginem,* quam *siliginem.* Idem.

Æque moriere etiam, cum obscœnus] Pintianus e cod. suo probat *quam obscœnus;* ut et est in Vossiano: tamen ea particula locum hic habere non videtur; hoc enim dicit, non

magis fore ut mortem effugiat, qui proferre vitam sibi videatur obscœnus aut nefandus ob Thyestæas epulas, aut ob hominem impensum, quam si mansisset purus, et anima sancta atque istius culpæ inscia descendisset ad manes. Recte igitur *quum* vel *cum* inde fecerunt. Facilius ferrem *τὸ quam*, si *τὸ etiam* abesset. *Gronov.*

CAP. II. *An sit in medendo verborum aliqua vis: ostenta et sanciri et depelli.*

Valeantne aliquid verba et incantamenta carminum] Vindicianus: 'Sume igitur medicum pro tempore, proque labore, Ætate, atque habitu, summa ratione paratus Gramine seu malis ægro præstare medelam, Carmine seu potius. Namque est res certa saluti Carmen, ab occultis tribuens miracula verbis.' Euripides in Hippolyto coronato: Νοσοῦσα δ' εὖ πως τὴν νόσον καταστρέφου· Εἰσὶν δ' ἐπῳδαὶ, καὶ λόγοι θελκτήριοι· Φανήσεταί τι τῆσδε φάρμακον νόσου. Locus hic ostendit, carminibus vel gravissimam animi perturbationem, amorem, leniri. *Muretus* Var. I. 4.

Quod si verum est, homini acceptum ferri oportere] Vossiani tres, Gud. Acad. *acceptum fieri oportere :* sic XXXIV. 14. 'Quamobrem culpa ejus non naturæ fiat accepta:' et eodem: 'In Cappadocia tantum quæstio est, aquæ aut terræ fiat acceptum.' VIII. 17. 'Nam quæ de infantibus ferarum lacte nutritis, cum essent expositi, produntur, sicut de conditoribus nostris a lupa, magnitudini fatorum accepta fieri æquius, quam ferarum naturæ, arbitror.' Sic enim Chiflet. et Vossiani duo; ubi vulgo etiam *ferri.* Scio tamen II. 7. 'Huic omnia expensa, huic feruntur accepta:' et XII. 18. 'quæ hoc acceptum superis ferat.' Plinius alter Epist. II. 4. 'Quicquid mihi pater tuus debuit, acceptum tibi ferri jubeo.' Ubi tamen membranæ Acad. non spernendæ, *acceptum tibi fieri;* nam et sic Epist. VI. 34. 'Tu tamen meruisti, ut acceptum tibi fieret.' *Gronov.*

Credit vita nec sentit] Credit vulgi opinio valere verba, nec certa cognitione et rerum sensu id persuasum habet. *Dalec.*

Quippe victimas cædi, &c.] Leg. *Quippe victimas cædi sine precatione non videtur, referri ad Deos, rite consuli. non videtur victimas cædi sine precatione*, idem est, ac si diceret: *non videmus victimas cædi.* Et statim sequitur: *Præterea alia sunt verba impetriti, alia depulsorii, alia commendationis.* Vide Salmas. p. 585. b. *Quippe victimas cædi*] In sacris sacerdotes primum precabantur: mox hostiam mola, vino, costo, thure mactabant: deinde libabant, e sympulo fictili, vel ligneo vinum gustantes, et adstantibus propinantes: tum victimariis seu cultrariis, popis, agonibus immolari, et excoriari victimam jubebant, ac excepto pateris sanguine, mortuam proscindi: hinc exta inspiciebant, et, si litatum fuisset, postea reddebant, id est, diis, quod debetur, ministris adstantibus partiebantur: ac postremo epulabantur, carne perpetuo tosta vel assa, nisi ex ariete, quæ elixabatur. His peractis, Græci λαῶν ἄφεσιν denunciabant: Romani vero *licet* proclamabant, eos qui adstiterant, dimittentes. Alex. ab Alex. IV. 17. Vide et quod notatum est XXIV. 9. et XXXIV. 12. *Idem.*

Sine precatione] Ejus initium fiebat a Jano et Vesta, ut per eos aditus pateret ad Jovem Opt. Max. Apollinem, Vulcanum, Mercurium, et reliquos, ut volentes ac propitii sacris adsint et precationi, quæ in eundem Janum finiebat. Alex. ab Alex. IV. 17. *Idem.*

Referre] Pium, sanctum, ac legitimum esse. *Idem.*

Quippe victimas cædi sine precatione non videtur referre, nec Deos rite consuli] Hæc esse corruptissima exclamat

Salmasius ad Solinum pag. 585. nec sententiam ullam, bona quæ sit, efficere: veteres libros omnes legere, *referri adeo rite consuli;* restituendum autem: *Quippe victimas cædi sine precatione non videtur, referri ad Deos, rite consuli.* At hoc mihi multo molestius ad aures accidit. Quod ille omnibus in vett. libris esse ait, exstat etiam in nostris, sed sequioribus. Vossianus nihil demutat, nisi quod habet *aut Deos,* pro *nec Deos.* Utram autem particulam recipias, plana erit sententia: *Sine precatione cædi victimas referre* (i. prodesse sacrificia, vel cædi utiliter victimas) *aut Deos rite consuli non videtur.* Item: *Sine precatione non videtur referre* (id est, nihil juvare putatur, nihil prodesse vulgo creditur) *cædi victimas, nec* videtur *Deos rite consuli.* Quo significat necessario preces adhibendas. Unde apparet etiam error Jac. Gutherii de Jure Pont. IV. 14. qui *victimas cædi sine precatione non videri referre,* accipit quasi diceretur, nihil interesse, preces ad sacrificium funderentur, annon; eoque *τὸ referre* delet. Quis est qui confiteatur sese ignorasse, 'refert' esse interdum, ad rem pertinet, juvat, utile est? Plautus Curcul. IV. 3. 'Quid refert me fecisse regibus, ut mihi obedirent, si hic me hodie umbraticus deriserit?' Epidico I. 2. 'Nam quid te igitur retulit Beneficum esse oratione, si ad rem auxilium emortuum est?' In hoc tamen tota difficultas. *Non videtur referre victimas cædi sine precatione,* est, non videtur ad rem pertinere, nihil agitur sacrificando sine precibus. *Gronov.*

Impetrantis] Impetrito rem divinam fieri solitam Valerius scribit I. 1. cum aliquid foret inquirendum extis, vel sortibus, addo et auspicio; precatione, cum commendandum; voto, cum exposcendum; gratulatione, cum solvendum. Impetrito vero contineri eorum precationes quæ ostentis aut fulguribus denunciantur. Vide Turn. Advers. XXIII. 10. et XVIII. 5. *Impetritum* quasi in petra fixum, ratum, firmum, stabile, augurio, extis, sortibus impetratum. Plaut. in Asinaria: 'Impetritum, inauguratum est, quodvis admittunt aves.' Vide Festum. *Dalec.*

Depulsoris] Depulsoria, aut, ut est apud Valerium, depulsa, ad portenta pertinebant, quæ conceptis verbis depellebantur et avertebantur. Quod idem Valerius scribit, precatione Diis, quod salvum esse volebant, commendabant. Turn. Advers. XXIII. 10. et v. 18. *Idem.*

Alium vero præponi, &c.] Verba illa fuerunt, εὐφημεῖτε, σιγᾶτε, 'favete linguis.' Ovidius: 'Postera lux oritur, linguis animisque favete: Nunc dicenda bono sunt bona verba die.' Cicero de Divinat. lib. II. Euripid. in Ione: Στόμα τ' εὔφημον φρουρεῖτ' ἀγαθὸν, Φήμας τ' ἀγαθὰς τοῖς ἐθέλουσιν Μαντεύεσθαι Γλώσσης ἰδίας ἀποφαίνειν. Attius in Œnomao apud Nonium: 'Per urbem, ut omnes qui arcana asteumque accolunt Cives, omnibus faustis augustam adhibeant Faventiam, ore obscœna dicta segregent.' *Idem.*

Exaudiatur] Ab eo qui precatur, quod ejus mentem occupet et avertat. *Idem.*

Ipsæ diræ] Ut Crasso apud Ciceronem de Divin. lib. I. *Idem.*

Adimi capita] 'Caput jocineris,' inquit Livius, 'a familiari parte cæsum dicitur aruspex ostendisse.' Caput id, venarum hepatis truncus est, aut portæ ingredientis, aut cavæ prodeuntis. Familiaris pars fuit 'interior,' nempe cava, sive sima: hostilis 'exterior,' nimirum gibba. Hepatis λοβοὺς, *fibras,* Cicero de Divin. lib. II. *fissa* vocat. Vide Turn. v. 18. et XI. 27. *Idem.*

Carmen] Precatio, qua se devovit ad Veserim Decius pater, extat apud Livium lib. VIII. Decad. I. Eodem

carmine, sed adjectis præterea quibusdam execrationibus ac dirarum minis, filius se devovit apud eundem auctorem lib. x. ejusdem Decad. Apud Græcos eadem pietate erga patriam Menœceus Creontis filius vitam et sanguinem Thebanis suis largitus est, gladioque se transfixum e muris præcipitem dedit, auctore Cicer. Tusc. lib. I. Papinius Theb. x. 'Sanguine nunc spargit turres, et mœnia lustrat, Seque super medias acies, nondum ense remisso, Jecit et in sævos cadere est conatus Achivos.' *Dalec.*

Boario in foro Græcum Græcamque defossos] In vetusto exemplari: *Boario vero in foro Græcum Græcamve defossa:* lectione notanda pro Grammaticis. *Pintian.* *Boario vero in foro, &c.*] Livius lib. II. Decad. III. Plutarchus in problemate, cur Bletonensiis interdictum sit a Romanis, ne hominem immolarent. Idem in Marcello. Vide Brod. v. 10. *Dalec.*

Cum si semel recipiatur ea ratio et Deos preces aliquas exaudire] Scribendum reor: *Quod si semel recipiatur ea ratione et deos, &c.* Pintian.

Confitendum sit de tota conjectatione. Prisci quidem nostri perpetuo talia prodidere] Verbum *confitendum* præcedentibus annecte : cætera sic legenda reor: *Sed dempta conjectatione prisci quidem nostri perpetuo talia credidere;* nam vetus exemplar *credidere* legit, non *prodidere;* et in eodem *sed* legitur, non *sit.* Idem.

Confitendum sit de tota contestatione] Pintianus: *Quod si semel recipiatur, ea ratione et Deos, &c. confitendum. Sed dempta contestatione prisci quidem nostri perpetuo talia credidere.* Voss. et Chiflet. *conjectione.* Idque censeo admittendum; in cæteris mutandum nihil. Perinde est ac si dixisset, de tota lite, de tota quæstione. Verbum juris est *conjicere causam.* Duodecim apud Gellium XVII. 2. 'Ante meridiem causam conjiciunto.' Ubi frustra sollicitant. Afranius: 'Causam conjicere hodie ad te volo. Ambon' adestis? profuturos arbitror.' Gellius v. 11. 'Litem cum Euathlo contestatur, et quum ad judices conjiciendæ consistendæque causæ gratia venissent.' Quemadmodum autem multæ aliæ locutiones, quæ proprie partem et actum unum e multis forensium solennium significant, pro tota actione sæpe ponuntur; ut 'postulare,' 'jurare calumniam,' 'subscribere,' pro accusare; sic et 'conjicere causam,' proprie pars et initium agendi, interdum nihil aliud fuit quam 'agere,' ut Nonius interpretatur, quod excusabile mihi satis videtur: etsi P. Faber haudquaquam sese id probare scribat. Hinc etiam solum 'conjicere' est contendere, certare. Idem Afranius: 'Noli, mater, me præsente cum patre conjicere: non, si me vivum vis, mel meum.' Inde quidam paullo ulterius progressi *conjectionem* pro causa sive controversia dixere, Pliniusque hic eos imitatus. Neque hic tantum, sed et II. 7. 'Invenit tamen inter has utrasque sententias sibi ipsa mortalitas numen, quo minus etiam plana de Deo conjectio esset;' sic enim eum scripsisse mihi persuadeo, etsi sit in libris 'conjectatio.' Eodem cap. extremo: 'In hæc divertisse non fuerit alienum vulgata, propter assiduam quæstionem de Deo:' nempe conjectio de Deo, est 'quæstio de Deo.' *Gronov.*

Missis ob id a Senatu legatis] Hermolai est, quum Jo. Andreas edidisset: *missis ob id a se legatis.* Certe a rege potius quam a senatu missi sunt, teste Dionysio lib. IV. Voss. *missus a delegatis.* Men. *ob id a se elegatis.* Forte: *missis ob id ad se legatis.* Sequitur enim statim: 'Hetruriæ celeberrimus vates.' Eum respicit pronomen. *Idem.*

Præparatæ quadrigæ, &c.] Hanc historiam vide fuse narratam a Plu-

tarcho in Poplicola. Victor. XVII. 18. Festus in voce Ratumena. *Dalec.*

In Duodecim tabulis verba sunt] Versus ii sunt: 'Ne pelliciundo alienas segetes excantanto: Ne incantanto, ne agrum defraudanto: Ne frugem aratro quæsitam noctu furtim depascunto. Puberes si secanto, Cereri eos suspendunto. Impuberes arbitratu Prætoris verberanto. Ac noxam duplionem (noxæ deinde talionem) decernunto.' Gaudentius Merula I. 4. Vide supra XVIII. 3. Rævardus in Leges XII. Tab. c. 23. Seneca Natur. Quæst. IV. 7. Apuleius Apol. 1. Maleficos hos indemnatos unicuique licebat interimere. Scalig. in Fest. ultima voce earum, quæ a P incipiunt. *Idem.*

Qui fruges excantasset] Aptior, ut sentio, lectio erit, *excantassit:* verbum antiquum ab 'excanto,' 'excantasso:' ut a 'levo,' 'levasso,' apud Cicer. Catone Majore, 'curamve levasso.' *Pintian.*

In oppugnationibus, &c.] Ad eum ritum Macrob. et Servius pertinere volunt hos versus Virgilii: 'Excessere omnes adytis arisque relictis Di quibus imperium hoc steterat.' Muretus tamen Var. V. 19. ejus loci abstrusiorem sensum monstrat, ex Æschylo et ejus Scholiaste petitum. *Dalec.*

Ampliorem locum apud Romanos cultumve] Nec τὸ *locum*, nec τὸ *ve* locum habent in Vossiano, sed tantum: *promittique illi eundem aut ampliorem apud Romanos cultum. Et durat in pontificum disciplina id sacrum.* Gronov.

Huc pertinet ovorum] Veteres cum nomina, simulachra, testæ ovorum acu perforarentur, hoc veneficio et maleficio aliquos lædi putabant. Ovidius: 'Sagaque Phœnicea defixit nomina cera, Et medium tenues in jecur urget acus.' Itaque ne hoc eveniret, ovorum, cochlearumque putamina frangebant et pertundebant, ut maleficium occuparent et averterent. *Turneb.*

Aut eosdem cochlearibus perforari] Duo illa verba, *eosdem cochlearibus*, falso inserta mihi videntur. *Pintian.*

Incantari] Turnebus legit *recanere*, id est, retorquere et dissolvere incantationem. Cantu ut rumpi angues prisci putabant, sic angues ipsos credebant, si præsentirent, recanere, sive incantationem diluere ac exolvere. Lucilius Sat. lib. XX. 'Jam disrumpetur medius, jam ut Marsu' colubras Disrumpit cantu, venas cum extenderit omnes.' Eo loco 'colubram' dicit poëta fœminino genere. *Dalec.*

Conscribuntur] Lego *circumscribuntur*, hoc est, definiuntur, terminantur, ne flamma longius evagetur. Deprecatio illa ex Afranio nota fuit, si in pariete scriberetur 'Arse Vorse.' Vide Festum in dictione 'Arse.' *Idem.*

Et quæ ridicula videri cogit animus] Vossianus: *et quæ inridicula.* Non temere est. Plautus Casina V. 2. 'Ita nunc pudeo, atque ita nunc paveo, atque ita nunc irridiculo sumus ambo.' Pœnulo V. 4. 'Neque ab juventute ibi irridiculo habitæ.' Quemadmodum 'irridere' est ridere, ita 'irridiculus' est ridiculus. *Gronov.*

Ulyxem inhibuisse carmine] Homerus Odyss. T. de Autolici filiis id scribit, non de Ulysse, cui tum aper dextrum humerum sanciaverat: ἐπαοιδῇ δ' αἷμα κελαινὸν Ἔσχεθον, inquit. *Dalec.*

Theophrastus] Libro de enthusiasmo. *Idem.*

Ischiadicos sanari] Ἀνόσους διατελεῖν, εἰ καταυλήσοι τις ἐπὶ τοῦ πόνου τῇ Φρυγιστῇ ἁρμονίᾳ, *sine morbo permanere, si quis, cum dolore vexatur, concentu Phrygio tibiam inflet.* Athen. lib. XIV. *Id.*

Cato prodidit luxatis membris carmen auxiliari] Voss. ut et Chiflet. *auxiliare.* Optime. Ovid. Met. VII. 'Neve parum valeant a se data gra-

mina, carmen Auxiliare canit.' *Gron.*

Licet hanc in partem singulorum quoque conscientiam coarguere] Voss. quoque, ut Chiflet. *Libet hanc partem*, neglecta et præpositione; sed Vossianus insuper *conscientia:* egregie: *Libet*, inquit, *hanc partem singulorum quoque conscientia coarguere.* Et quæ sequuntur, sunt, quæ singuli se facere sibi erant conscii. *Idem.*

Primum anni incipientis, &c.] Priscis seculis anni primus dies fuerunt Calend. Martiæ: itaque tum novum ignem Vestales accendebant, laureæ virides in consulum fascibus, ædibus Regis sacrorum, Flaminum, Vestalium, curia, pro veteribus mutabantur, magistris merces solvebatur, vectigalia locabantur, matronæ feriis Matronalibus servis cœnas apponebant, viri mulieribus dona mittebant, ut Saturnalibus mulieres viris, comitia celebrabantur. Alex. ab Alex. III. 24. *Dalec.*

Nomina victimas, &c.] In sacris veteres quædam bona nomina dicis caussa proferebant: in nuptiis Caiam, Cæciliam, et Thalassionem; in capienda Vestali, Amatam; Nonis Caprotinis, Caium, Marcum, Lucium; in censu vel delectu faciendo, Valesium, Salvium, Statorium; in Saliari carmine, ut ait Varro de Ling. Lat. lib. v. Luciam Volumniam, et Mamurium Veturium; ac, ut ait Cicero, in lustranda colonia, ab eo, qui deduceret, et cum imperator exercitum, censor populum lustraret, bonis nominibus qui hostias deducerent eligebantur. Quod idem in delectu consules observant, ut primus miles fiat bono nomine. Plutarchus in Quæst. Rom. 30. et 31. *Idem.*

Nemesin invocantes] Quæ fuerit Nemesis vide apud Rhod. fuse disputatum XI. 19. Pausanias scribit pictam illam coronam gestare, in qua spectantur corvi et fortunæ imagunculæ: dextra fraxineum gestare ramum, sinistra phialam, Æthiopib. insculptis. Aristoteles Nemesim esse vult indignationem conceptam ex improborum prosperis rebus, sicut misericordiam, dolorem ex adversis bonorum. Apuleio Asini x. Ceres est. *Idem.*

Cur ad mentionem defunctorum] Ῥωμαῖοι, inquit Plutarch. in Cicerone, μὴ βουλόμενοι δυσφημεῖν, ἐξιέναι λέγουσιν, τὸ τεθνᾶναι. Dixerunt et Græci ταύτης τῆς εὐφημίας χάριν, ἀποίχεσθαι, quemadmodum et Latini *abire*, mortis mentione abstinentes, et de eo, qui obiisset, *vixit.* Hinc lethum ἀπὸ τῆς λήθης, quod ii minime solicitandi, et a quiete avocandi, quamvis Priscianus a 'leo, levi' ducat. Græcis etiam, qui vita migrarunt, μακαρῖται dicuntur, bonæ scevæ omine, et πλείονες potius quam νεκροὶ, unde πολυάνδριον, *sepulchretum*, Latinis 'letho dati.' Festus, 'Ollus Quiris letho datus est.' Cicero de Legibus lib. III. 'Manium jura sancta sunt. Hos letho datos divos habento.' *Scalig.*

Ad primitias pomorum] Meditrinalibus ovum et vetus vinum libantes ac degustantes medicinæ gratia dicebant: 'Novum vetus vinum bibo, novo veteri morbo medeor.' Varr. idem fere Athenis fieri solitum ἐν τοῖς πιθοιγίοις, seu *Vinalibus*, Plutarchus tradit Sympos. III. 7. De Meditrinalibus idem Verrius Flaccus. *Dalec.*

Cur sternutamentis salutamur] Captatis auguriis sternutamenta cum superveniunt, illa sive bona, sive mala sint, confirmant et rata faciunt. Apud Homerum Penelope procis infortunium minante Telemachus sternutat. Hippiæ sternutanti dens excussus magnam calamitatem portendit. Xenophontem concionantem ducem milites creant, quoniam eo loquente quidam sternutasset. Matutina sternutamenta tristia et infœlicia: meridiana, præcipue a nare dextra, læta et prospera putaverunt. Alex. ab Alex. II. 26. Vide quod notatum est infra c. 6. Plutarchus

de Homero sternutationem fœlicem et lætam esse tradit. Ea scilicet caussa est cur sternutantes salutemus. Vide Jan. Dusam super Arbitrum II. 4. *Idem.*

Cur sternutamentis salutamur] Men. Acad. et Gud. *salutamus.* Andeg. *cur sternumtis salutamus.* Ex Chiflet. afferunt, *alia sternutamentis salutamus.* Præcipuus noster manu prima, *alia sternuentis salutamus.* Posterior manus inducto τῷ *alia* superposuit *cur*, tum literam *M* voci sequenti, quasi interjiciendam inter *V* et *E*, ut fieret *sternumentis.* Sed vera lectio est, *cur sternuentes salutamus?* Catullus, 'Dextram sternuit approbationem.' Ovidius, 'Sternuit et lumen.' *Gronov.*

Tinnitu aurium] In Catalectis vetus poëta: 'Garrula quid totis resonas mihi noctibus auris? Nescio quem dicis nunc meminisse mei,' &c. Vide adnotata inf. in c. 6. proximum. *Dalec.*

Pollices, cum faveamus] Vide Aug. Polit. Misc. c. 42. Eo pertinet Glyceræ dictum apud Menandrum: τοὺς δακτύλους ἐμαυτῆς πιέζουσα, ἢ ἂν κροταλίζῃ τὸ θέατρον. Turn. Advers. XI. 6. *Idem.*

In adorando dextram] Apuleius Asini lib. IV. de formosa virgine, quam ut Deam mirabantur: 'Multi,' inquit, 'denique civium admoventes oribus suis dextram, priore digito in erectum pollicem residente, ut ipsam prorsus deam Venerem religiosis adorationibus venerabantur.' Idem in Apologia prima: 'Si fanum aliquod prætereat, nefas habet adorandi gratia manum labris admovere.' Adi Pet. Pith. Advers. VII. 1. Barn. Briss. Form. I. *Idem.*

Totumque corpus circumagimus] Cœlestis vertiginis quadam imagine, vel, quod Ægyptiæ rotæ significabant, quia nihil in rebus humanis constans et stabile sit. Rhod. XII. 2. Plaut. 'Quo me vertam nescio. B. Si Deos salutas, dextrorsum censeo.' Pithœus I. 7. In symbolis Pythagoricis, προσκύνει περιφερόμενος. Suetonius in Vitellio cap. 2. 'Lucius Vitellius primus Caium Cæsarem adorari ut Deum instituit, cum reversus ex Syria non aliter adire ausus esset, quam capite velato, circumvertensque se, deinde procumbens.' *Idem.*

Fulgetras poppysmis adorare] Tenuibus sibilis ore emissis. Alex. ab Alex. V. 13. vel, leviter complosis manibus cavis, velut ad deliniendum Jovem iratum. Turneb. Advers. IV. 15. Manus cavæ complosæ poppysmum efficiunt. Ea vox fictitia est ad soni expressionem. Aristophanes ἐν Σφηξί· κἂν ἀστράψω ποππύζουσι. Interpres adnotat, ἔθος τοῦτο γεγονέναι. Sophocles: ποππύζεται ζευγηλατρίς. Dexippo Commentariis in Categorias Arist. ἐπὶ ποππυσμάτων ἄναρθρός ἐστί τις ψόφος. Politianus Miscell. c. 33. *Idem.*

Mensam vel repositorium tolli] *Mensas* Turnebus XXI. 22. exponit fercula, magidas, lances. Ego vero præterea panis quadras, et abacos, quibus imponebatur e lance sumptus cibus discindendus et mandendus. Virg. 'Heus etiam mensas consumimus, inquit Iulus.' Hac superstitione persuasi Græci sub epularum finem ἀγαθοῦ δαίμονος poculum, merum circumferebant, ac bibebant, deinde protinus auferri mensam jubebant. Itaque Dionysius, cum auream mensam ex Æsculapii fano vellet tollere, tanquam veteris instituti studiosus, ad boni dæmonis poculum invitavit, deinde confestim asportari mensam imperavit. Vict. I. 1. *Idem.*

Servii Sulpitii principis, &c.] Quod ex Servii commentatione tradit Plinius, Scaliger apud Festum, in voce, 'Mensa migrare,' intelligi vult de mensis in templis Deorum positis, super quibus sacrificio peracto epulabantur. Oratio tamen Plinii spectare potius videtur ad privatas epu-

las. *Mensas* hic accipio quadram, cui obsonium e lance et patina sumptum imponebant, ac frustatim concidebant, ut mundius et commodius manducarent: vulgo *Tranchoirs, Assietes.* Ea fiebant ex argento, ære, stanno, et alia ejusmodi materia, panis velut abaco superaddito, qui obsoniorum pingue exciperet, et quem comesse ominosum fuit, ut vel ex superiori versu Virgilii intelligitur. Eo pertinet poëtæ hemistichium, 'miserum est aliena vivere quadra.' Linquebant mensam, qui festinata voracitate inquinassent, quod incivile est. Suberat fortassis et hæc superstitiosa cogitatio, mensas nec Deorum esse mutandas, nec nostras, quæ illas repræsentat. *Dalec.*

Nondum enim plures] Mensæ non mutabantur, quod luxuriosa posteritas excogitavit in singulos ferculorum missus, ut constat ex Alex. apud Athenæum lib. IX. et Plutarcho in vita Pelopidæ; sed convivarum cuique sua, et tantum semel dabatur. *Idem.*

Famæ labor est] Augurium est, convivarum quemcunque famæ et existimationis periculum subiturum. *Idem.*

Cibus etiam e manu prolapsus, &c.] Quidam contrarium existimarunt, quæ inter epulas e mensa decidunt, heroibus sacra esse, unde symbolum Pythagoricum, τὰ πεσόντα μὴ ἀναιρεῖσθαι. Ideoque nec tollenda, nec gustanda. Alex. ab Alexand. v. 22. Fuit et inauspicatum, convivam atra veste indutum accumbere: quod Vatinio Cicero exprobravit. Idem. Lumen in lucernis accensum sponte emori sinebant: extinxisse religiosum fuit, ut et mensam sic vacuam tollere, quin aliquid superesset reliqui. *Idem.*

Quid loquenti cogitantive id acciderit inter execratissima. Si Pontifici accidat ditis causa epulanti, &c.] Erratum esse existimo in ordine verborum, et legendum sic esse, ut duo illa verba, *inter execratissima*, principium præbeant colo sequenti: *Inter execratissima, si pontifici accidat ditis causa epulanti, &c.* Considerandumque an hoc loco scribendum sit non *accidat*, sed *quid cadat*, aut aliud simile. Alioqui fatendum habebimus locum esse hiantem, ut nonnullos alios hoc cap. De cætero non postremæ quæstionis esset, inquirere quid significet, *ditis causa*, quod non apud Plinium modo, sed JCtos etiam invenio; nam et lib. XIII. Digestorum titulo Commodati vel contra, Caii verba sunt: 'Sæpe enim ad hoc commodantur pecuniæ, ut ditis gratia numerationis loco intercedant:' quem locum nonnulli quo volunt detorquentes, corrumpere nituntur, et lib. undetricesimo, tit. 5. 'Excusantur,' inquit Ulpianus, 'servi, qui auxilium tulerunt sine dolo malo. Nam si finxit se quis auxilium ferre, vel ditis gratia tulit, nihil hoc commentum ei proderit.' *Pintian.*

Ditis causa epulanti] Turneb. Advers. XVIII. 26. legit *Dicis causa*, ex manuscripto. Cum inaugurationes et sacra fierent, epulis interesse solebant quondam Pontifices, ad vetustatisque memoriam et imitationem quibusdam in sacris epulatio retinebatur: quod aiebant, *Dicis causa* fieri. Constantinus exponit, *Dicis causa*, expiationis causa: ἀφοσιώσεως ἕνεκα, δίκης, vel δικαίου χάριν: nimirum, ut omen triste averterent, sacris rite peractis cum epulabantur. Interpretatio hæc ex Capro Grammatico, et Modestino Jurisconsulto petita est. Duaren. Annivers. I. 47. exponit, 'non serio, non vere, sed perfunctorie tantum, et per simulationem.' Vide locum. Olim in mancipationibus interveniebat, et quod ait Jurisconsult. lib. IV. ff. commodati, commodabatur pecunia, nempe sestertius nummus, ut dicis gratia numerationis loco intercederet, præsertim in donationi-

bus, quæ fiebant per emancipationem. Græci exponunt νόμου χάριν, ut satisfiat juris solennitatibus; vel λόγου χάριν, nempe, *verbi gratia*, ut dicere possint se numerasse, ac, ut inquit Cicero, se emisse. Cujac. Observ. x. 37. Arnob. Adv. Gen. princ. lib. iv. *Dicis causa* clarissime usurpat pro boni lætique ominis gratia. *Dalec.*

Piatio est] Piaculo dignum, ejus inauspicati infœlicisque ominis et augurii purgatio, lustratio, expiatio, deprecatio, averruncatio. Nam Laribus rerum primitias offerebant, non quod homines ac convivæ gustare dedignati fuissent. Quin et ipsas primitias, semel in mensa depositas, Laribus, jam ab homine contrectatas, et tanquam inquinatas, sacrificare piaculum erat. Horatius ii. Sat. 4. 'dulcia poma, Et quoscunque feret cultus tibi fundus honores, Ante Larem gustet venerabilior Lare dives.' *Idem.*

Atque a digito indice multorum pecuniæ religiosum est] Præpositionem ignorant Mss. An, *atque digito indice moveri pecuniam religiosum est?* Gronov.

Cap. iii. *Remedia ex homine contra Magos.*

Sucture modico] Leg. *sucture medico*, id est, medicato. Validus enim succus ille est, non mediocris. Primum enim saliva tangebatur vulnus, ne serperet; deinde venenum carminibus et verbis eliciebatur. Hæc si non juvissent, suctu valido extractum expuebatur. Apud Lucan. lib. ix. de hac re elegantissimi versus extant. Vetus exemplar habet 'tumido,' itaque fortassis legi potest 'tumidos,' ut percussos tantum Psylli curent solo tactu, jam vero tumentes suctu. *Chiffl.*

Quorum e genere sunt Psylli Marsique, et qui Ophiogenes vocantur in insula Cypro] Si hic locus cum altero Plinii conferatur, apertissimum fiet hunc locum insigniter depravatum esse; scribendum igitur: *Quorum e genere sunt Psylli Marsique, et qui Ophiogenes vocantur in Hellesponti Pario.* Est autem Parium celebre Asiæ oppidum ad Hellespontum, magnæ mentionis apud Geographos omnes et plerosque ex Historicis ac Poëtis. Plinius vii. 2. 'Crates,' inquit, 'Pergamenus in Hellesponto circa Parium genus hominum fuisse tradit, quos Ophiogenes vocant, serpentium ictus contactu levare solitos, et manu imposita venena extrahere corpori. Similis et in Africa Psyllorum gens fuit. Horum corpori ingenitum fuit virus exitiale serpentibus, cujus odore sopirent eas.' Et in nostro apographo non *Cypro* habetur, sed *Paro*, facili lapsu, unius literulæ omissione; stolidi videlicet librarii seu correctores pro *Hellespon* substituerunt *Insula*, pro *tipario*, *Cypro*. Sed quid opus est citare codicis antiqui fidem? Audi Strabonem gravissimum ac diligentissimum auctorem, ad hunc modum lib. xiii. de Pario et Ophiogenibus disserentem: 'Parium Civitas est juxta mare quæ majorem portum habet quam Priapus ex ea aucta. Nam Pariani, Attalicis obsequentes, sub quibus est ager Priapensis, multum ex horum regione absciderunt, permittentibus quidem illis. Hoc in loco finxerunt Ophiogenas cognationem quandam cum serpentibus habere; proditum est enim mares serpentium morsibus remedio esse, si eos continuo attigerint, quemadmodum incantatores: ac primo livorem transferre, postea tumorem ac dolorem sedare. Gentis hujus auctorem tradunt heroëm quendam ex serpente immutatum, qui fortasse unus aliquis fuit ex Libycis Psyllis. Vis autem ea aliquandiu in genus permansit.' *Pintian.*

Marsique] Marrubios vocat Poëta: 'Quin et Marrubia venit de gente sacerdos.' *Dalec.*

Ophiogenes] Apud Priscianum lib.

x. Varro primo Rerum humanarum 'Pharios' vocat: 'Ut habent,' inquit, 'Pharii, qui vocantur ὀφιογενεῖς, et in Africa Psylli, quorum ophiogenistum si arbitrantur suppositum esse aliquem in stirpe, admovent ut pungat colubra. Si non sit, mori cum pupugerit; si de gente sit, vivere.' Meminit horum Ælianus de Animal. xii. 39. *Idem.*

In insula Cypro] Leg. *Paro;* et pro *suctuve modico*, leg. *suctuve humido.* Salivosum suctum ita vocat; nam saliva præcipue medebantur. *Salmas.* 348. a.

In dolium serpentium conjectus] Voss. *in nidulum serpentium.* Quidam m. p. *in dolum.* Gronov.

Nam in insula Nili Tentyri nascentes, tanto sunt, &c.] In nostro exemplari, *Nam in insula Nili Tentyricenses tanto sunt, &c.* Scribo, *Nam in Insula Nili Tentyritæ gens tanto sunt, &c.* Plinius ipse viii. 25. 'Quin et gens est huic belluæ adversa in ipso Nilo Tentyritæ, ab Insula in qua habitant appellata.' *Pintian.*

Horum omnium generum in sua repugnantia interventum quoque mederi constat] Verisimilior lectio, *Horum omni vi sua repurgantium interventum, &c.* Idem.

Tantum remanet virus excepto semel malo] Scribo, *Tantum remanet virus ex accepto semel malo*, ex antiquo exemplari: et paulo post *aspergi*, non *inspergi.* Idem.

Pythagoræ inventis non temere fallere, impositivorum nominum imparem vocalium numerum, clauditates, oculorum orbitatem, ac similes casus dextris assignare partibus, parem lævis] In scripto exemplari, cum præpositione *e* legitur, *E Pythagoræ inventis.* Considerandum vero an sit peccatum in serie et dispositione verborum; nam, ut conjectura assequor, scribi debet hoc pacto: *E Pythagoræ inventis, non temere fallere impositivorum nominum clauditates, oculorumve orbitatem, ac similes casus, imparem vocalium numerum dextris assignare partibus, parem lævis.* Idem.

Pythagoræ inventis non temere fallere] Vossianus, *E Pythagoræ inventis non temere fallere.* Neque aliter codex Ferdinandi Nonii. Ponit idem considerandum, an sit peccatum in serie ac dispositione verborum: quantum enim assequatur conjectura, scribi debere hoc pacto: *E Pythagoræ inventis, non temere fallere impositivorum nominum clauditates oculorumve orbitates ac similes casus, imparem vocalium numerum dextris, &c.* Quid sibi velit, ignoro: nihil autem in Plinio trajiciendum esse satis acceptum habeo. Initium hujus capitis pendet a fine præcedentis, quippe cum harum sectionum auctor ipse non fuerit. Intelliges igitur inde, *qui sciat* illud ex inventis Pythagoræ non temere fallere. Quod illud? Nempe prout impositivum cujusque nomen vocalibus constet paribus imparibusve, si cui eveniat, ut claudus fiat aut cocles, si nomini ejus impositivo sint impares vocales, dextro pede claudum aut oculo dextro captum fore; si pares, lævis. *Oculive* Chiflet. et Voss. non *oculorumve.* Gronov.

Cap. iv. *De quibusdam sortilegiis, et saliva hominis.*

Hasta velitaris] Celibarem quoque olim vocaverunt, ea soliti comam in fronte sponsarum digerere, ac discriminare, vel argumento quod sponsas maritorum imperio subditas esse conveniat, vel augurio fœlici, quod fortes strenuosque bellatores pariturae sint. Alex. ab Alex. ii. 5. *Dalec.*

Pelopis costa] Pausanias in Eliacis opertæ scoptulæ Pelopis mentionem facit, nullam autem hujus eburneæ costæ. *Idem.*

Elide solebat ostendi Pelopis costa] Voss. *Pelopis ostilioni.* Quatuor alii *ostilia*, vel *hostilia.* Lege, *Pelopis scapula.* Ὠμοπλάτη, *humerus.* Gronov.

Despuimus comitiales morbos] Plaut.

in Captivis: 'Ægio, hic homo rabiosus habitus est in Aulide. Ne tu quod fabulatur in aures immittas tuas, Nam isthic hastis insectatus est domi matrem et patrem, Et illic isti qui insputatur morbus interdum venit.' *Dalec.*

Fascinationes] De iis Plutarchus Sympos. v. 7. *Idem.*

Spei alicujus audacioris] Frustra Pintianus venditat *audaciores;* neque enim emimus vel titivillitio. *Spes audacior* est, quæ Justino 'spes improba:' lib. XXII. 'Qui spe improba regnum totius Africæ amplexus.' lib. XXIX. 'Imperium spe improba totius orbis amplexi.' *Gronov.*

De simplicibus effectibus scripsit] Simplicium. Sic Galenus suos libros inscripsit, περὶ τῆς τῶν ἁπλῶν δυνάμεως. *Dalec.*

Nos si hæc et illa credamus rite fieri] Omnes quinque, *Eos hæc credamus rite extranei.* Τὰ *si, et illa, fieri,* nusquam. Deinde optimus, *quanquam illos religione mutuatur.* Locus est egregius et dignus quem assequamur. Quod sic tentabam: *Eis hæc credamus, item extranei interventu, aut si dormiens spectetur infans, a nutrice terna adspui: quanquam illos religione tutatur et Fascinus, imperatorum quoque, non solum infantium custos: qui Deus inter sacra Romana a Vestalibus colitur; et currus triumphantium, sub his pendens, defendit medicus invidiæ: jubetque eosdem respicere similis medicina linguæ, ut sit exorata Fortuna gloriæ, a tergo carnificem.* Dixerat superius: 'Credamus ergo et lichenas leprasque,' &c. Huic respondet *Eis* (Marcioni, Opilio, Salpæ) *hæc credamus,* et quod sequitur. *Illos,* puta infantes, quos adspuendo terna tutari volunt nutrices, *religione tutatur et Fascinus,* cujus insigne amuletum suspensum e collo gerebant. *Jubetque eosdem recipere* etiam Vossianus, Johannisque Andreæ et hanc secutæ editiones; sed quem sensum eorum fingunt Turnebus et Dalecampius, nulli, opinor, sano probaverint: et frequenter hæc duo verba confudisse librarios observavimus. Fascinus autem sub curru pendens jubere sive *recipere,* sive *respicere,* quemadmodum potest dici? At *similis* Fascino *medicina linguæ,* id est, servus publicus, alter invidiæ medicus, (qui portatur eodem curru, et identidem canit, 'Respice post te,') quum ibidem sit κώδων et μάστιξ, instrumenta carnificis, quomodo jubeat triumphantes *a tergo respicere carnificem,* facile mihi capere videor. Mirum autem, in quatuor codd. eandem lacunam continenti scriptura dissimulari. Sic enim omnes præter optimum: *qui Deus inter sagora eadem strigmenta a balneis et ideo miscent suppuratoriis, &c.* Media desint. Acad. inter *sacra eadem strigmenta.* Gronov.

Religione mutatur] Turnebus scriptum invenit in antiquis exemplaribus, *religione mu tueatur.* Ea syllaba veteres utebantur, ad invidiæ, mali, fascini depulsionem, itemque ad imperandum et ominandum silentium. Lucilius: 'Nec laudare hominem quemquam, nec mu facere unquam.' 'Mu facere,' mutire. *Dalec.*

Fascinus] Fascinum, pudendum virile, quod fascinum depelleret collo appensum puerorum. Varro: 'Pueris turpicula res quædam in collo suspenditur, ne quid obsit, bonæ scevæ causa.' Turneb. IX. 28. Appendebatur olim triumphantium currui Fascinus Deus, ut in auctores fascinum rejiceret, eosdemque fascinum et invidiam recipere juberet. Vide Rhodig. IV. 6. Vide quod annotatum est supra XI. 49. et VII. 2. *Idem.*

Jubetque eosdem respicere] Lege, *Jubetque invidiam recipere.* Appendebatur enim Fascinus Deus, ut in auctores fascinum rejiceret, eosdemque fascinum et invidiam recipere juberet. Vel, *Jubetque eos Deum se respicere;* nimirum humanam suam sortem

cogitare, ac conditionem, quæ triumphi gloria et honoribus elata, Deum tamen currui suo subjectum et pendulum habet: nisi quis malit ad triumphantium morem referre, quibus quidam a tergo stans identidem clamabat et inculcabat: 'Respice post te, hominem te esse memento.' Septimius Florens in Apolog. Rhodig. III. 7. Juvenal. Sat. x. 'magnæque coronæ Tantum orbem, quanto cervix non sufficit ulla. Quippe tenet sudans hanc publicus, et, sibi consul Ne placeat, curru servus portatur eodem.' *Idem.*

Ut sit exorata a tergo, &c.] Leg. ex Vet. *Similis medicina linguæ, et, ut sit exorata fortuna gloriæ a tergo carnifex.* Nam in triumphantes convitia jactabant. 'Exoratam gloriæ fortunam' dicit, id est, propitiam. *Idem.*

Partus accelerat vicinos] Voss. *partus celerat hecmos.* An *hærentes?* Gronov.

Comitiali morbo lapsorum] Ex Chifl. notant, *malo cum lapsorum.* Voss. *conlapsorum.* Idem.

Botryon] Quod uvæ maturæ modo nigresceret. *Dalec.*

Aqua inde ter oculos tangant] Eadem commendatur ad ventris dolores XXX. 7. *Idem.*

Terram ex calvaria] Vel quæ intra calvariam reperitur, vel qua calvaria obducitur. *Idem.*

Inguinibus] Inguinum panis et bubonibus. *Idem.*

Atque ita inguina alligantes licio. Et clavum] Voss. *inguini adalligantes liceo.* Forte: *licium telæ detractum alligantes novenis septenisve nodis, ad singulos nominantes viduam aliquam, atque ita inguini adalligantes. Licio et clavum aliudve, quod quis calcaverit, alligatum ipsos jubent gerere, ne sit dolori vulnus.* Gronov.

Contractisque admoventur] In alterutrum latus reclinatis; sursum procurrentibus. *Dalec.*

Quas infantium alvo, &c.] Lege: *quas reddunt infantes alvo, ex utero editi, contra, &c. μηκώνιον, excrementum nigrum, et fœtidum,* quod pueri nati primum emittunt: vulgo, *Le syrop de l'enfant.* Idem.

Ulceribus senum puerorumque] Voss. *quoque rarumque.* An *puerperarumque?* Gronov.

Phthisi navigatio] Præsertim in mari. *Dalec.*

Longis morbis locorum mutatio] Γῆν μεταμείβειν, σύμφορον ἐπὶ τοῖσι μακροῖσι νοσήμασι. Hippocr. Aphor. VII. 5. 20. Epidem. *Idem.*

Rara vomitione] Nam frequens et continuata ventriculum offendit. *Idem.*

Somniari circa vernum] Plutarch. Sympos. VIII. 10. Somnia veteres e terra nasci crediderunt, mittique ab inferis et Manibus. Inde Euripidi, in Hecuba, Terra μελανοπτερύγων μήτηρ ὀνείρων. Inde Homero et Virgilio figmentum de duabus somniorum portis apud inferos. Turneb. XXVIII. 46. *Id.*

Solum] Loci, in quo degit, natura et conditio. Alii, *solium.* Idem.

Halitus] Putres, aut alioqui fumosos a cibis, dum coquuntur in ventriculo, exhalantes. *Idem.*

Mero ante somnos colluere ora propter halitus] Voss. *propter nolitus.* Acad. et Menapius reddiderunt, *propter anhelitus.* Non videtur tamen satis rationis, quare discedatur a vulgato, quod in And. est et Gudiano. *Gron.*

Impari numero] Semel, ter, quinquies, &c. *Dalec.*

CAP. V. *De observatione victus.*

Sicut totius corporis valetudini in varietate victus observata] Dalecampius, *valetudinem juvari ratione victus observata,* longe a mente Plinii digressus. Acad. *victus et observata.* Chiflet. tres Vossiani, Gudianusque, *inobservata.* Scribe, *sicut totius corporis valetudini varietatem victus inobservatum.* Intelligendum enim ex præcedenti capite (neque enim eam distinctionem agnoscit liber fidelissimus) 'saluberrimam esse certa experimenta sunt.'

Lex eadem quæ Celsi Cornelii: 'Sanus homo, qui et bene valet et suæ spontis est, nullis obligare se legibus debet, ac neque medico neque iatralipta egere.' Vox, qualis Suetonii Augusto 76. 'Vescebaturque et ante cœnam, quocumque tempore et loco stomachus desiderasset. Ex hac inobservantia nonnunquam vel ante initum, vel post dimissum convivium solus cœnitabat, quum pleno convivio nihil tangeret.' Sed Suetonius loquitur de permissa sibi ab illo principe licentia tantummodo, quod ad tempus cibi sumendi, et ventrem ei fuisse solarium, ut parasitus apud Plautum, et de Persis Ammianus jocantur. Nimis enim laxe interpretantur indifferentem circa rationem victus animum, contrarium morositati certis legibus adstrictæ. Plinii mentem recte cepit et Hermolaus Barbarus. *Gronov.*

Hippocrates] Lib. II. rationis vict. in acutis. *Dalec.*

Erta celerius senescere] Dolore præcordia torqueri, veluti suspensis visceribus. *Idem.*

L. Lucullus hanc de se præfecturam servo dederat] In antiquo codice *A. Lucius* legitur, non *L. Lucullus*, et *mensæ* forte aptius legeretur, quam *de se*. Porro non dissimulabo, ut alias consuevi, videri mihi hæc verba, et quæ sequuntur usque in finem capitis, falso Plinio attribui: scripta forte in margine libri, et in contextum a librario per ignorantiam inserta; neque enim ad præsentem materiam faciunt. *Pintian.*

Ultimoque probro manus in cibis triumphali seni deducebatur] In eod. *Ultimoque probrum manus in cibis. Triumphali sede utebatur*; et mox paulo, *pudenda res*, non *pudenda re*. Idem.

Ultimoque probro manus in cibis triumphali seni deducebatur] Hoc a Gelenio, quum esset, *majus in cibis triumphalibus sedenti dicebatur*, aut *in cisiis triumphalibus*, quod ex Hermolao, ni fallor, admissum est. Pintiani liber: *ultimoque probrum manus in cibis: triumphali sede utebatur.* Sensum procul dubio deprehendit Gelenius. Sed Vossianus præcipit: *ultimoque probro manus cibis triumphali seni dejiciebatur.* Est ibi quidem etiam *probrum* et *deiciebatur;* verum hic Hermulæ digitus ad ista. Idem Chifletiana membrana significat. Idem Voss. duo alii Acad. et Gud. qui: *ultimoque probro manus in cibis triumphalis enim dedidicebatur. Pudenda re*, omnes: male Pintianus *res*, immemor illius de quo supra XXII. 7. 'magno solatio,' et moris Plinio frequentissimi. Pejus idem, *hanc mensæ*, pro *hanc de se*, quod tamen adeo placuit auctori, ut id maluerit, quam *in se*: et merito. Pessime omnem hunc locum falso suspicatur attribui Plinio, et cum forte in margine libri adscriptus esset, a librario per ignorantiam huc insertum, quippe qui ad præsentem materiam nihil faciat. Nescio quo pacto vir præstantissimus iniquior est narratiunculis et fabellis, quibus operis sui severitatem condivit Plinius, tam suavibus et delicatis, ut facile Siculas et Sybariticas mensas præ illis spernas. Hanc autem satis tuetur auctor ipse XXXV. 18. uno vocabulo, quum ait 'rectorem L. Luculli.' Sic enim et Voss. Acad. Gudianus, Menapius; nam Andegav. nos destituit cum fine fere lib. XXXII.. *Gronov.*

Servo suo facilius parere] Medico fortassis; nam eo seculo inter servitia habebantur medici. Heronem Luculli servum domino gratissimum auctor memorat XXXVI. 18. Nominatur et Callisthenes inter Luculli servos, quem pharmaco herum suum dementasse, animoque alienasse, vulgus suspicabatur. *Dalec.*

CAP. VI. *De sternutamento, et Venere, et cæteris remediis.*

Sternutamenta, &c.] In tabula sic locus hic citatur, *sternutamenta capi-*

tis gravedinem levant. Unde apparet hic pro voce *pinna* legendum *capitis.* Alii legunt *capitis et narium.* Nam κόρυζα, quam Latini *gravedinem* vocant, fluxio est a capite in nares, ut βράγχος in fauces, κατάῤῥοος in pulmonem. *Idem.*

Et si quis muris nares, &c.] Lege, *Et si quis muli nares, ut tradunt, &c.* Vide Reines. Var. Lect. III. 15. p. 585. et 586.

Ob hoc Varro suadet palmam] Ut singultus sedetur, vel sternutatio. De singultu intelligendum puto. *Id.*

Venerem damnavit Democritus] Huc pertinet quod ait Pythagoras, Venere tunc esse utendum, cum reipsa fieri vis infirmior, et quod Celsus ait, rarum concubitum corpus excitare, frequentem solvere. De raro concubitu νεάζουσι, καὶ ἀκμάζουσι, inquit Aristot. Ethicor. ad Nicomach. l. III. Homer. vero ult. Iliad. Τέκνον ἐμὸν, τέο μέχρις ὀδυρόμενος καὶ ἀχεύων Σὴν ἔδεαι κραδίην, μεμνημένος οὐδέ τι σίτου, Οὔτ' εὐνῆς; ἀγαθὸν δὲ γυναικί περ ἐν φιλότητι Μίσγεσθαι. Vide Galen. c. 16. artis parvæ. Plutarch. de Sanit. Tuend. *Idem.*

Homo alius exiliret ex homine] Fureret et insaniret libidine percitus, extra se esset. *Idem.*

Non venerationis caussa jussere] Contra sententiam auctoris, Rhod. III. 23. honoris causa id fieri contendit. At instituti veteris fuit, ut qui Diis sacrum faceret, excepto Hercule ac Saturno, caput is operiret. Virgilius: 'Et positis aris jam vota in littore solves, Purpureo velare comas adopertus amictu.' Plaut. in Amphyt. invocat Deos immortales, ut sibi auxilium ferant, manibus puris, capite operto. Quamobrem Pindari Scholiastes haud vere scripsit: δίχα τινὸς ἐν τῇ κεφαλῇ καλύμματος· οὕτω γὰρ ἔθος ἦν εὔχεσθαι. Mos ille etiamnum Judæis servatur, caput inter orandum ephod suo tegentibus. Brod. v. 8. Alex. ab Alexand. II. 19. qui et ejusdem lib. c. 22. tradit, Opi et Honori capite retecto sacrum fieri solitum, Æneamque operiendi capitis morem invexisse dum sacris operaretur. *Idem.*

Quoniam firmiora, &c.] Ægyptiis, qui capite nudo vitam agunt, eam corporis partem firmissimam esse veteres prodiderunt, Herodotus præcipue; Persis vero, qui perpetuo mitra contegunt, tam invalidum, ut vel ictu levi offendatur. Hannibal, Divus Julius, Masinissa Numidarum rex, Hadrianus Severus, aperiendi longa consuetudine tantum firmitatis adepti sunt, ut sive Sol esset, sive imber, sive frigidum tempestuosumque cœlum, etiam hieme sæva et nivosa, aperto capite prodirent iterque facerent, obdurato contra omnem aëris injuriam et inclementiam capite. Alex. ab Alexand. II. 19. *Idem.*

Si tussis concitet, salivam in fronte ab alio afflari] Vetus codex: *Si tussim concitet, saliva, frontem ab alio afflari.* Pintian.

Extremitates corporis vel aurium perstringi] Addit nostrum exemplar verbum *velleribus: Extremitates corporis vel aurium velleribus perstringi;* et paulo post *figere*, non *defigere.* Id.

In stomachi solutione, &c.] Cum os ventriculi, ut exolutum ab humoris acris morsu et affluxu, animi deliquium parit. *Dalec.*

Vulnera nodo Herculis præligare] Ἡρακλειωτικὸν ἅμμα, de quo Athenagoras in Apologia. Ἡράκλειον ἅμμα describit Oribasius. *Idem.*

Cinctus tali nodo vim] Sponsas olim cingulo ex ovis lana confecto, et Herculeo nodo vincto, obstringi mos fuit, quod maritus in genitali thoro congressurus solveret, fœcunditatis augurio, quod Hercules septuaginta liberos genuisset. Alex. ab Alexand. II. 5. *Idem.*

Quippe cum Hercules eum prodiderit] Hæc verba adulterina esse suspicor. *Pintian.*

Quippe cum Hercules eum prodiderit] Sic Hermolaus; sed, ut antea edebatur, Voss. *Herculaneum prodiderit.* An *Herculaneam*, ut *vim* intelligatur? *Prodiderit* est, fecerit, vel effecerit vi quadam magica. Pintianus hæc verba adulterina esse suspicatur; sed ille hujus suspicionis nimius. *Gronov.*

Spadonum quoque ad fœcunditatis beneficia] Mallem scribere *veneficia.* Pintianus. *Spadonum quoque*] Spadones in universum vocant infœcundos natura, qui coëunt, non gignunt: castratos, quibus execta est virilitas, quales fuere Galli Cybeles: τοὺς ἐκτομίας· τοὺς θλασίας καὶ θλιβίας, quibus attriti, collisive sunt testes, atque adeo, ut quidam censent, jam τοὺς ὑποσπαδιαίους. Præcisos Gallos fanaticos proprio nomine veteres appellarunt. *Dalec.*

Ad fœcunditatis beneficia] Si in uterum injiciatur, ut de meconio puellulorum traditum est paulo ante. *Id.*

Argumento fullonum] 'Fulloniam urinam' propterea Plinius alibi vocat. Plautus vero in Asinaria 'fullonicam:' 'Mirum,' inquit, 'nisi fullonicam bibere sit solitus.' *Idem.*

Quod fas sit dixisse] Melius nostrum exemplar, *quod pax sit dixisse.* Pintian.

Confestim perfuso canis morsu] Voss. *confestim per se canis morsu.* Vel, inquit, per se sine alio adjumento imposita vel in spongia lanisve *morsui*, si malis. Sic c. 7. 'Cinerem per se rosaceo mixtum.' Cap. 9. 'Et per se axungiam.' Sic sæpe alibi. *Gronov.*

Echinorumque spinis] Terrestrium, marinorum, castanearum. Ego 'terrestrium' intelligo. *Dalec.*

Morbum viscerum] Icterum. *Idem.*

Atque nubeculæ apparent] Aphoris. IV. 77. Pro *nubeculæ*, legendum censeo *squamulæ*, ut et Aphoris. IV. 81. nisi quis legendum malit, *furfures, atræque nubeculæ.* Idem.

Contra Solem Lunamque nudari] In Symbolis Pythagoricis, πρὸς τὸν ἥλιον τετραμμένον μὴ ὀμιχεῖν. Hesiodus ἐν ἔργοις· Μηδ' ἀντ' ἠελίοιο τετραμμένος ὀρθὸς ὀμιχεῖν· Αὐτὰρ ἐπεί κε δύῃ, μεμνημένος, ἔς τ' ἀνιόντα· Μήτ' ἐν ὁδῷ, μήτ' ἐκτὸς ὁδοῦ προβάδην οὐρήσῃς, Μηδ' ἀπογυμνωθείς· μακάρων τοι νύκτες ἔασιν. Ἑζόμενος δ' ὅγε θεῖος ἀνὴρ πεπνυμένα εἰδὼς, Ἢ ὅγε πρὸς τοῖχον πελάσας εὐερκέος αὐλῆς. *Idem.*

CAP. VII. *De remediis muliebribus.*

Cinere eo quidem] Invertendus verborum ordo, *cinere quidem eo*, ex antiquo codice. *Pintian.*

Formicationes corporum] Vel pruritus instar formicarum pungentium, vel τὰς μυρμηκίας. *Dalec.*

Rana] Rubeta, cujus saliva maxime venenata est. *Idem.*

Contra morsum ejusdem bibitur] Fallitur Plinius; non enim rubetæ mordent, sed pestilens virus ejaculantur. *Idem.*

Admisto oleo] Vet. *Opio;* et recte, inquit Chiffletius. Idem medicamentum tradit Archigenes apud Galen. κατὰ τόπους, lib. III. *Idem.*

Ad vitia] Lentigines, maculas a sole contractas, ruborem. *Idem.*

Et fascia mulieris alligato capite] Mirum, cum doloribus capitis maxime sint obnoxiæ mulieres. *Idem.*

Vis illa] Menstrua purgatio, et interim mulier concipiat, comitialem morbum insanabilem fieri, quem ideo lunaticum vocant. *Idem.*

Coitusque tum maribus, &c.] Aliquando viri ob eam causam elephantici fiunt. *Idem.*

Item novellas vites tactu in perpetuum lædi] Verbum *vites* desideratur in nostro codice, et *novella* ibidem legitur, non *novellas.* Pintian.

Multa diximus de hac violentia, &c.] Legend. *Multa diximus de hac violentia: sed præter illa certum est, apes tactis alveariis fugere, lina cum quibus cudantur, inquinantur, nigrescere.* Salmas.

Linaque cum coquantur nigrescere,

aciem in cultris tonsorum hebetescere] In Vet. cod. *Luna cum coquantur, nigrescere, aciem in cultris tonsorum hebetari;* quod et melius, ut infra hoc capite, 'Bythus Dyrrachinus hebetata aspectu specula,' &c. et paulo post *contactu*, non *contactum.* Pintian.

Aut in virginea ætate spontanea] Scribendum puto, *aut in virginitate sponte absumpta ;* nam virginitatem per se annis resolvi, prope finem capitis patefiet : et paulo post *illitu*, non *illitus*, in vetusto exemplari. *Idem.*

Aut in virginea ætate spontanea] Pintianus scribendum putat, *aut in virginitate sponte absumpta.* Gud. Menap. Acad. carent τῷ *spontanea.* Vossianus, *virgine et atis sponte.* Quod sincerum puto: *si purgatio illa post virginitatem prima sit aut in virgine ætatis sponte.* Mutatum ab illis, qui nesciebant, quod esset τὸ *sponte;* quod interdum ponunt Latini pro eo, quod alias dicunt 'opera,' 'studio,' 'beneficio,' 'culpa,' 'facto.' Tacitus Annal. VI. 'nomine tantum et auctore opus, ut sponte Cæsaris, ut genus Arsacis, ripam apud Euphratis cerneretur.' Annal. XII. 'Transfertur regimen cohortium ad Burrhum Afranium, egregiæ militaris famæ, gnarum tamen, cujus sponte præficeretur.' Columella IX. 4. 'Et utraque cytisus ; est enim sativa, et altera suæ spontis.' Plinius x. 54. 'Quædam autem et citra incubitum sponte naturæ gignunt, ut in Ægypti fimetis.' Subjecerunt nonnulli, 'sponte natum gignit ;' quod longe infra illam est elegantiam. Cæterum hic me rursus destituit Andegav. cui desunt omnia ab istis verbis cap. 7. 'sistit odor gravior sit ut ple,' usque ad cap. 11. 'contractum ut confestim colluantur vino ;' sic enim utrobique legit. *Gronov.*

Bythus Dyrrachinus, &c.] Alii, *Pythus.* Leg. *Bithus.* Salmas.

Cinerem per se rosaceo mixtum] Apographum nostrum, *Cinerem per rosaceo mixtum*, ut sit figura tmesis. *Pintian.*

Asperrimamque vim profluvii ejus esse primis annis virginitate resoluta] Legendum, *Asperrimamque vim profluvii ejus esse per se annis virginitate resoluta*, ex eod. notanda castigatione. *Idem.*

Tertianæ vel cotidianæ vel quartanæ febri, &c.] Scribo alio ordine, *Tertianæ vel quartanæ vel cotidianæ febri, &c.* ex eodem. *Idem.*

Quanta vanitate si falsum est, quantave noxa, si transferunt morbos ad innocentiores? Ex his omnium digitorum, &c.] Præpositio *ad* superfluit, ex eodem, et suppunctionis ratio corrupta est. Legatur igitur in universum sic: *Quanta vanitate si falsum est, quantave noxa si transferunt morbos. Innocentiores ex his omnium digitorum, &c.* Idem.

Si transferunt morbos ad innocentiores] Quis hoc decernet, ad magis an minus noxios transferantur? Præpositio *ad* non in Academ. non Gud. non Men. non Voss. conspicua est. Haud dubie, ut decet; scribendum enim: *quanta vanitate, si falsum est? quantave noxia, si transferunt morbos? Innocentiores ex his omnium digitorum resegmina unguium ad cavernas formicarum abjici jubent.* Ubi tamen Voss. *ibici*, et supra primam literam *O*, quasi velit *objici.* Et est in eo nescio quid salis ; nam *objici ad cavernas* videtur dictum, ut apud Livium 'oppositi ad exitus claudendos.' Cicero Fam. VI. 4. 'Ad omnes casus subitorum periculorum magis objecti sumus.' Idem in Pisonem : 'Qui non notam opponas ad malum versum, sed poëtam armis persequare.' *Innocentiores ex his*, puta magis. Et hoc fere Pintianus. *Gronov.*

CAP. VIII. *Medicinæ ex animalibus peregrinis, de elephanto, et leone, et camelo, et hyæna, et crocodilo, et chamæleonte, et scinco, et hippopotamo, et lyncibus.*

Resistere etiam insidiis videtur] Numero plurium legendum *videntur*, non *videtur*, ex antiquo codice. *Dalec.*

Hyænam] Adib Arabes vocant, Dabuth, et Jesef: lupi genus. Arist. Hist. vi. 32. *Idem.*

Qua alliciat ad se homines, &c.] Quoniam sermonem humanum inter pastorum stabula assimulat, et nomen alicujus addiscit, quem foras evocatum laceret. Vide supra viii. 30. Sic et canes simulato vomitu prodeuntes corripit et vorat. Ælianus de Animal. vii. 22. *Idem.*

Cæteraque de monstrifica natura ejus] Hyænæ et Phocæ pellem fulmine non tangi veteres crediderunt. Rhod. xxix. 6. Vide ii. 55. *Idem.*

Præcipue pantheris terrori] Pardalin hyænæ inimicam esse scribit Ælianus Histor. Animal. vi. 22. *Idem.*

Glaucomata vero jocineris] Festive Plautus in Milite glaucoma errorem velut cæcutientis et caligantis oculi dixit: 'Et nos facetis fabricis, et doctis dolis Glaucoma ob oculos objiciemus, eumque ita Faciemus, ut quod viderit, non viderit.' Id est, tenebras offundemus. *Idem.*

Ordine humeros humerorum et lacertorum doloribus] In apographo nostro, *humeros ordine humerorum, lacertorum doloribus.* Ego vero, etsi duriore correctione, legendum contenderim, non *doloribus*, sed *lacertos*, ut omnia sibi mutuo respondeant; dentes doloribus dentium, humeros humerorum, lacertos lacertorum. *Pint.*

Hac compositione illita] Felle cum lapide Assio; vel cinere cordis cum cerebro subacto. *Dalec.*

Spinæ] Dorsi, aut lumborum; nam colli spina, sine articulis, osse continuo riget. viii. 30. *Idem.*

Rostri] Maxillæ. Rostrum, quod avium est, de animalibus usurpatur. *Idem.*

Extremam fistulam, &c.] Postremam et ultimam partem intestini recti. *Idem.*

Duo enim genera eorum] Prior in aquis et terra æque degit, alter in terra tantum. *Idem.*

Arcent thure repleti] In antiquo codice, *Arcent ut repleri;* ex quibus verbis eliciat quisque veriorem sensum. *Pintian.*

Alter illi similis] Cordylum vocant. *Dalec.*

Jucundo nidore farcta] Impressa exemplaria non *farcta* habent, sed *refracta:* scribe *referta*, ex nostro apographo. *Pintian.*

Crocodileam vocant] Nempe ejus stercus. *Idem.*

Serpit in facie] Horat. 'nec illi Jam manet humida creta, colorque Stercore fucatus crocodili.' Antiphanes apud Clement. Alexand. Pædag. lib. iii. Κροκοδείλων ἀποπάτοις χρώμεναι, καὶ σηπεδόνων ἀφροῖς ἐγχριόμεναι, καὶ ταῖς ὀφρύσι τὴν ἀσβολὴν ἀναματτόμεναι, καὶ ψιμμυθίῳ τὰς παρειὰς ἐντριβόμεναι. Victorius xi. 4. Putrem spumam, quod Victorius non exposuit, hic vocat alcyonium, odorem gravem et putridum spirans, qualis est algæ ad smegmata fœminarum utile, et lentigines, lepras, nigritias, vitiligines, maculas omnes. *Dalec.*

Adulterant amylo, aut Cimolia] Adulterant sturnorum fimo, quos captos oryza pascunt, fimum id, quod simile est, vendentes. Alii amylum vel cimoliam miscent. Diosc. *Idem.*

Sed maxime qui captos oryza] Sentit enim Plinius, crocodileam ex captivis adulterinam esse: utpote longe deteriorem, nimirum mutato animalis victu. *Gelen.*

Sanguis utriusque claritatem visus inunctis donat, et cicatrices oculorum emendat] Duo illa verba *donat et* redundant, ex antiquo codice. *Pintian.*

Similis et magnitudine] In eodem, *similis ex magnitudine:* scribendum forte: *similis extra magnitudinem.* Idem. *Similis et magnitudine est*]

Lege: *Similis et magnitudine supra dicto crocodilo, spinæ tantum ut in pisce curvatura, et caudæ amplitudine distans.* Vide Salmas. p. 873. b. 874. a.

Eundem salutarem esse parturientibus, &c.] Sensus est: Chamæleontem salutarem esse, si multo ante parturitionem illatus sit; sin idem parturienti jam superveniat, perniciosissimum esse. *Gelen.*

Omnia ea dextro pede resolvi] *Somnia* magis arridet quam *omnia*. Pintian.

Amatoria dissolvi] Τὰ φίλτρα. Illis utebantur piatrices, sagæ, simulatrices, fictrices, veratrices Stygialibus, sive Cocytiis sacris, ad pelliciendos in amorem sui quos vellent. Virgilius: ‘Sacra Jovi Stygio quæ rite incœpta paravi.’ Horatius: ‘Nec tu inultus riseris Cocytia.’ Philtra recenset apud Apuleium Lælius Poëta: ‘Philtra omnia undique eruunt: Antipathes illud quæritur: Trochili, iunges, tæniæ, Radiculæ, herbæ, surculi, Auriplices bitortilæ, Hinnientium dulcedines.’ ‘Antipathes’ notum est. ‘Trochili,’ rotulæ, instrumenta magica, quibus sortes circumagebant, ut et rhombi. ‘Iunges,’ iynges, avis nota, de qua Theocritus in Pharmaceutria. ‘Hinnientium dulcedines,’ hippomanes. ‘Auriplices bitortilæ,’ laminæ in quibus insculpebatur ejus effigies, quem devovebant, et defigebant: ‘ipsiplices’ vocat Festus, vel, ut alii legunt, ‘ipsullices.’ Sculptarum imaginum loco interdum cereas statuas fingebant, et eas fasciis, tæniis, vittis religabant. Inde simulatrices et fictrices dictæ magæ. Dido apud Virgilium: ‘Effigiemque toro locat haud ignara futuri.’ ‘Veratrices’ præterea, quia se vera dicturas profitebantur. *Scaliger.*

Si ex corio chamæleontis herbæ succus bibatur] Ex Chiflet. affertur *chamæleontis succus herbæ.* Sed præterea Voss. *chamæleonis succus herbæ debente bibatur.* Academ. *herbe habente bibatur.* Menap. et Gud. *hebente.* Numquid *herbæ gentilis?* i. e. cognominis. *Gronov.*

Intestina et fimum eorum] Qui Chiflet. contulit, notavit ex eo *falsum*, et conjicit *fartum.* Quod ille conjicit, id ipsum est in Voss. manu prima, *Intestina et fartu meorum;* sed inducto eo altera manus supra scripsit *partem.* Gud. et Menap. *intestina et sartis meorum.* Acad. omissa dubia voce, *intestina et eorum.* Idem.

Cum id animal nullo cibo vivat] Errat cum vulgo Plinius; muscas enim, culices, et alia id genus animalia sectatur et vorat. *Dalec.*

Squamarum seta a cauda ad caput versa] Scribe *serie*, non *seta*, ex archetypo nostro. *Pintian.*

Est crocodilo cognatio quædam amnis ejusdem, geminique victus cum Hippopotamo repertore detrahendi sanguinis] Corrigendus, ut puto, ordo verborum, legendumque ad hunc modum: *Est crocodilo cognatio quædam gemini convictus cum hippopotamo amnis ejusdem, repertore trahendi sanguinis.* Idem.

Cap. ix. *Medicinæ communes ex feris animalibus, aut ejusdem generis placidis. Lactis usus et observationes, et de caseis, butyro et adipe.*

Adeps frigidas febres] Cum frigore invadentes; aut horrificas; aut in quibus agri vix vel nunquam incalescunt. *Dalec.*

Urina] Λυγκούριον vocant. *Idem.*

Itaque eam protinus terra, &c.] Id scilicet natura magistra facit, ne lotii odor prætereuntes, quibus insidiatur, abigat: qua ratione feles stercus pulvere contegunt. *Idem.*

Nunc revertemur ad nostrum orbem] Voss. *prævertens.* Lege *prævertemur*, i. e. potius nos vertemus. Sic cap. 11. hujus libri: ‘Hinc deinde prævertemur ad genera morborum.’ Et cap. ult. ‘Hinc deinde prævertemur ad animalia sui generis,’ id est, primum vertemur. xxx. 10. ‘Nunc præ-

vertemur ad ea, quæ totis corporibus metuenda sunt.' Hæc tot locis consentiens præstantissimarum membranarum scriptura est. *Gronov.*

Qui colostrati appellantur] Fallitur Plinius. *Colostrati* dicuntur, qui præpropere statim a puerperio crassius lac matris, ideoque in ventriculo spissescens, suxerunt. Lac autem earum, quæ concipiunt, ob id noxium esse censetur, quoniam fœtui et infanti nutriendis sanguis, ex quo lac conficitur, non sufficit; tum etiam, quia quæ in utero supersunt excrementa a nutrimento fœtus in mammas recurrunt, natura quod purius est in alimentum fœtus retinente; tum quia gravidæ primis mensibus consuetos cibos fastidientes alienis utuntur, ex quibus vitiosus sanguis fit; tum quia sub horam conceptus magna fit humorum in corpore perturbatio et agitatio, quæ bonos cum pravis miscet. Vide XI. 41. *Dalec.*

Colostra] Blandiendo vocem eam Plautus usurpat in Pœnulo: 'Meum mel, meum cor, mea colostra, meus molliculus caseus.' Martialis: 'De primo matrum lacte colostra damus.' Vide Arist. Hist. VI. 21. *Idem.*

Maxime autem alit quodcunque, &c.] Non quidem maxime alit, sed hominis naturæ convenientissimum et familiarissimum est. Ovillum, bubulum, caprinum multo plus alimenti præbent. *Idem.*

Magnorum animalium et corporum facilius redditur] Aptior lectio, ut sentio, *e corpore*, quam *et corpore*. Pintian.

Facilius redditur] Per alvum exit. *Dalec.*

Quoniam est pinguius] Et ob crassitiem ægrius coquitur. *Idem.*

Aquatius æstivo] Serosius, ideoque caseus ex eo minus pinguis. *Idem.*

Innocentius decoctum] Quoniam minus in nidorem corrumpit ventriculus. *Idem.*

Eruptiones pituitæ] *Pustulas* succo pituitoso tumentes, τὰ ψυδράκια. Ruellius apud Diosc. de butyro vertit *pustulas albidas*. Idem.

Ad colum autem crudum] Intestini coli cruciatus, præsertim ex acri humore. *Idem.*

Item vulvæ, et contra serpentium ictus, phthisicis, cantharidum aut salamandræ aut buprestis aut pytiocampes venenis] Vetus exemplar: *Item vulvæ et propter serpentium ictus potisve pytiocampes, buprestis, cantharidum, aut salamandræ venenis.* Pintian.

Et sulphur] Mirum quod sulphur inter venenata recenseat, cum citra noxam dari possit. Suspicor in Græco fuisse θρύον, id est, *solanum manicon*, Pliniumque legisse θεῖον, id est, *sulphur*. Dalec.

Quos atrophos vocant] Supra XXII. 25. *atrophos* illos vocat qui cibum non sentiunt. *Idem.*

Aut si in exitu cibi rosiones sentirent] Voss. *aut si exitus cibi rosiones sentirent.* Exquisitius. Mox, *si hoc non esse e caprino.* Lege, *si hoc non esset, caprini.* Gronov.

Lactis usus alias contrarius, &c.] Quia crassum sanguinem gignit, quamvis bonum. Hippocr. Aphoris. V. 65. *Dalec.*

Purgationis gratia] Si schiston detur. *Idem.*

Mulieri saluberrimum] Morbis supra recitatis vexatæ. *Idem.*

Mollis alvum sistit] Leg. *Vetus alvum sistit.* ὁ δὲ παλαιότερος κοιλίας σταλτικός. Diosc. *Idem.*

Qui divites a plebe discernat] Nam divites plurimum quotannis e suis armentis reponunt, quod vendant; plebeii parum, et quod in usum quotidianum tantum satis sit. Itaque locupletibus in censu et reditu est. *Idem.*

Expresso tantum crebro, &c.] Frequenti catilli lignei, qui baculi extremo affixus est, ictu diviso, sic ut hinc butyrum, illinc acidum lac secernatur. Nota ea est ratio in tota

Gallia. *Idem.*

Alias præligato] Vel panniculo, qui foramini advolutus manu sinistra continetur, obturato. *Idem.*

Ut acescat] Imo ut facilius dividatur. *Idem.*

Fluitat] Leg. *fluitat, id butyrum est, oleosum natura. Reliquum decoquunt in ollis: ibi quod supernatat, exemptum, addito sale, oxygala appellant. Butyrum quo minus virus resipit, &c.* Sic emendandus hic locus Plinii: alioqui hujus rei fuisse ignorantissimum fatendum est. *Idem.*

Virus resipit] Odorem insuavem, agitato lacti peculiarem. *Idem.*

Adstringere] Propter additum salem. *Idem.*

Postes eo attingere] Vide quod notatum cap. 2. sequentis libri. Ungendis postibus suillo adipe utebantur augurio felici, ut tam fœcundæ essent, quam scrophæ, quæ denos pariunt. Mox tamen hoc ipso capite ex Massurio palma in hunc usum lupino adipi datur. *Idem.*

Axungiam etiam Græci appellavere] Seculo Plinii, alioqui vox prorsus Latina est, ab axibus dicta, vel ipso auctore post paulo. *Idem.*

Quamobrem non de alia loquimur sue, multo efficaciore fœmina] Scribo partim ex conjectura: *Quam ob rem non de alia loquemur. E sue multo efficacior est fœmina;* ut paulo post, *E sue quæ non peperit, aptissime utuntur, &c.* Pintian. *Quamobrem, &c.*] Quam quæ ad pascua exit, et radicibus alitur, non autem de illa, quæ in hara domi conclusa saginatur. *Dalec.*

Vetus etiam phthisin in pilulis sumpta sanat] Vide an commodius legi possit, *Vetustam phthisin in pilulis, &c.* nam sequitur illico, *quæ sine sale inveterata est.* Pintian.

Et mulsi in vini cyathis, &c.] Duo illa verba, *in vini,* non leguntur in nostro apographo. *Idem.*

Quintoque die picem liquidam] *Quarto quoque die picem, &c.* in eodem. *Idem.*

Tantaque est vis, ut genibus etiam adalligata redeat in os sapor] Considerandum an non *genibus adalligata* legendum sit, sed *genis illita.* Idem. *Tantaque est vis, &c.*] Hinc putant quidam unguenta ad morbum Gallicum solennia, ex axungia parata, magnam salivæ copiam per os educere. *Dalec.*

Salsamentariæ testæ] Salsamentariæ testæ farinam vocat salsuginis pulverem, qui testæ et fundo, et lateribus inhærescens decutitur, vel testæ minutim tritæ pulvisculum. *Idem.*

Peculiare emplastrum LXXXV. pondo] Ms. *Facit et peculiare emplastrum LXXV. X. ponderi centum spumæ argenteæ mixtis,* id est, septuaginta quinque denarium ponderi centum denariis. *Gronov.*

Ferrugine] Nigra sorde, quæ axis ferrei contactu eum colorem contraxit. *Dalec,*

Decoquebantque fictili novo sæpius, tum demum asservantes] Scribe, *Decoquebantque fictili novo semiustum demum asservantes,* ex antiquo codice. *Pintian.*

Massurius palmam lupino adipi, &c.] Scribendum unico tantum *s, Masurius;* primam enim habet brevem: ut in illo Persii: 'Exceptos si quid Masuri rubrica vocavit:' astipulante etiam nostro archetypo; recentiores etiam et impressi codices sic habent. *Idem.*

Excalfaciunt] Hoc falsum, nisi ex calidissimis animalibus fuerint. Sunt enim natura temperatæ. *Dalec.*

Taurinus quidem recens, &c.] Ejus potu Midas et Themistocles mortem sibi consciverunt. Aristophanes in Equitibus: Βέλτιστον ἡμῖν αἷμα ταύρειον πιεῖν· Ὁ Θεμιστοκλέους γὰρ θάνατος αἱρετώτερος. Vide Rhod. XIV. 12. et supra XI. 30. *Idem.*

Plurimumque contra serpentes] Scribendum reor *primum,* non *plurimum.*

Pintian.

Ut si quæ sunt, extractas cavernis mandentes] Scribo, *Utique spiritu extractas cavernis mandentes:* sequitur enim continuo: *Nec vero ipsi spirantesque tantum, &c.* causa erroris librario fuit dictio illa *spiritu*, compendio scripta: pro *spu* enim accepit *sunt.* Idem.

Nec vero ipsi spirantesque tantum adversantur] *Nec vero ipsis spirantes tantum adversantur*, in nostro exemplari. *Idem.*

Et si omnino tractatum sit] *Tactum* legerem potius quam *tractatum;* nam in vetere codice *tractum* habetur. *Idem.*

Centipelliones vocantur] Nos vulgo vocamus, *le Myrefeuillet.* Echinum Aristoteles vocat: *ἤνυστρον, omasum, le Mullachon: κεκρύφαλον, reticulum, la Corffe:* et *μεγάλην κοιλίαν, la Double.* Dalec.

Ophion vocatur] Impositum nomen id fuit, quia serpentibus adversetur, et infestum sit. Musmonem esse puto descriptum supra VIII. 49. Fit et ejus mentio sub finem XXX. 15. Vel obliviosus, vel parum attentus hic Plinius fuit. *Idem.*

CAP. X. *Medicinæ de apro, et capris, et equis feris, et remedia ex bestiis contra omnes morbos.*

Exemptis duntaxat fibris] *Et fellis duntaxat fibra*, in vetusto exemplari. *Pintian.*

Verrinum jecur exemptis duntaxat fibris quatuor obolorum pondere] Voss. *verrinum jocus et fellis dumtaxat fibra* (consentit hactenus Chiflet.) *XIIII. pondere*, hoc est, denariorum quatuor. Gud. et Menap. *Verrinum et jecore fellis dumtaxat libræ pondere;* ut et Academ. nisi quod *ciccore* pro *jecore.* Gronov.

Cineremque eorum potum vel illitum] Voss. *cinereque et cornu.* Scribe, *cineremque e cornu potum vel illitum;* ut Gud. Academicus, Menapius. *Idem.*

Cum febri negetur carere] Obnoxias quidem esse morbo comitiali Plutarchus scribit in Quæst. Romanis, III. *Dalec.*

Quin etiam si quis asino] Ab homine ad asinum. *Idem.*

Laudant hirci jecur: quo imposito ne tentari quidem aquæ metu affirmant] Brevior scripta lectio, *Hirci jecore ne tentari quidem, &c.* reliqua redundant. *Pintian.*

Ex vino illitum aut melle] Duo postrema verba delenda, ex eodem. *Id.*

Solida existimatur] Sola, absque carne subjecta. *Dalec.*

Pharicon] Pharicon quibusdam ab insula Pharo; aliis ab Arcadicis Pharis; aliis a Phæris Thessaliæ; aliis a Pharide Lacedæmoniæ; interpreti Nicandri ab inventore Pharico, Cretensi, venefico. Dioscorides inter simplicia venena recenset, cum taxo, dorycnio, solano, manico, &c. Hesychius et Scribonius Largus compositum esse volunt. Evanescit mortifera vis illius auctore Phylarcho, vel odore solo mali cydonii; quod cum accidat et veneno parari solito ab Hispanis, ex albo veratro, tingendis in venatu sagittis, Guillandinus Hispanicum id venenum Pharicum esse suspicatur. *Idem.*

Lactis coagulatione] Supra XX. 14. 'Menta coire densarique lac non patitur; quare lactis potionibus additur, ne hujus coagulati potu strangulentur.' Primam lactis coagulationem *colostrationem* vocat, cujus supra meminit XI. 41. et proximo superiori hujus. *Idem.*

Usus dicemus] Usum carnis asininæ in tabidis Plinius tacet, quam, sanato Bathylide Cretensi, veluti per jocum, apud Ælianum Animal. XI. 35. Serapis Deus *ὀνησιφόρον θεραπείαν καὶ ἴασιν* vocat. *Idem.*

De equiferis non scripserunt Græci] Vide Ælianum de Animal. VIII. 15. XVI. 9. Arist. Probl. X. 44. Idem *ἱππελάφους* memoravit Hist. II. 1. urosque ac bisontes boum silvestrium

nomine. *Idem.*

Omasi quoque jure poto, &c.] In vetusto exemplari, *Omnia si quoquiquitur jure;* quæ lectio castigatores impulit sic emendarent, uti dixi; cum tamen impressi codices habeant, *Omnia sesami quoque jure poto, &c.* quam lectionem non omnino spernendam censeo, cum Dioscorides libro secundo sesamum contra venenatorum animalium morsus pollere tradat. *Pintian.*

Viscum] Ἰξίαν. Viscosus is humor est, qui ex radice et fructu chamæleontis albi, cum præciduntur, manat. Cætera, chamæleontis albi planta innoxia est, quod intellexisse Plinius non videtur. *Dalec.*

Ex mustela rustica factis] Nam ejus fel contra aspidas efficax, cætero venenum est, infra XXIX. 4. *Idem.*

CAP. XI. *De remediis ad morborum multa genera ex animalibus.*

Sic ut paululum capilli inarescant] *Sic uti paulum capiti inarescant,* in vetusto codice, ut infra hoc ipso capite: 'Ad palpebras vero evulso prius pilo cum succo oleris, ita ut unctio inarescat.' *Pintian.*

Plumboque tritus cum oleo] Nam plumbum contactu colorem nigrum inducit. *Dalec.*

Fastidii gratia] Ne fastidium moveat urinæ gravis odor. *Idem.*

Sed præcipue fel et fimum cum sinapis] *Sed præcipue fel lupinum cum sinapis, &c.* in vetusto codice. *Pintian.*

Cervini cornus cinere scabritias eorum inungunt] Vossianus, *scabricias eadem.* Lege, *scabricias eorundem inungunt.* Acad. Gud. Men. *eodem unguine sanat: mucrones etiam ipsos.* Gronov.

Suffusiones prodest] Palpebras in suffusione. *Dalec.*

Duritiæ genarum illinuntur] Duri ac scirrhosi tumores, grandines Pauli, calculi Aëtii. *Idem.*

Utrunque vero sero calido fovendum] Epiphora cum tumore palpebrarum et oculorum, et sine tumore. *Idem.*

Sicca lippitudo] Ξηροφθαλμία Græcorum, 'arida lippitudo' Celso, in qua non fluunt oculi, sed tument, rubent, cum dolore et prurigine gravescunt, palpebris nocturna pituita cohærentibus. *Idem.*

Lumbulis suum tostis atque, &c.] Musculis lumborum interioribus, quos ψόας vocant: tostis potius, quam retorridis. *Idem.*

Si rutili coloris fuerint] *Ut rutili coloris fuerint,* in antiquo codice, et paulo post, *Rupta in ea parte;* lege contrario ordine, *In ea parte rupta.* Pintian.

Ad palpebras vero evulso prius pilo] Pilo pungente. *Dalec.*

Sedat caliginem fel cum passo] Ex Chiflet. præbent *caligines.* Sed præterea Vossianus: *item pulmonem leporis. Et ad caligines fel cum passo aut melle;* idque multo commodius orationi, cum præcesserit: *Ad omnia inveterata.* Gronov.

Quidam etiam in gravitate aures sic perluendas putant] *Ingravatas,* non *in gravitate,* in eodem. *Pintian.*

Virus verrinum] Quod verres in coitu effundit. *Dalec.*

Aliis vitiis] Aurium, ut gravitati. *Idem.*

Dentes mobiles confirmat] Affectum eum, eodem citato remedio Galen. κατὰ τόπους, lib. v. γομφίασιν vocat, ut et Dioscor. II. 63. *Idem.*

Acui os simile] Acutum et mucronatum processum intelligit, quem anatomes periti, ob eandem cum acu similitudinem, βελονοειδῆ ἀπόφυσιν vocant. Situm est id os in latere capitis ad maxillæ radicem. *Idem.*

In fauces jumentorum] Cornu indito, ut fit a veterinariis. *Idem.*

Verminationes notum est] Vermina Festo: dolores corporis cum quodam minuto motu, quasi a vermibus scindantur: tormina, στρόφους. *Idem.*

Hippomanes] Aspera tuberosaque verruca: vulgo *des Souvrots.* Idem.

Sed in equorum genibus] Hippomanes tria significat: primum quidem herbam in Arcadia nascentem; de qua Theocritus ἱππομανὲς φυτόν ἐστι παρ' Ἀρκάσι: alterum, carunculam nigram, magnitudine caricæ, fronti pulli recens nati adhærescentem, veneficium amoris, quam statim devorat fœta, aut ad ubera partum non admittit. VIII. 42. tertium, virus genituræ simile maris, sed liquidius, quod ex equæ pudendo ad Venerem concitatæ fluit, veneficiis expetitum, et Hippomanes pariter vocatum infra cap. 19. hujus libri. Vide Victorium VII. 6. Ælianum XIV. 18. de Anim. quo loco etiam πώλιον vocatum fuisse scribit. *Idem.*

Os] Cordis id ligamentum est, cartilaginosum, in vastis animalibus, ut equo, bove, cervo, tam durum et crassum, ut in ossis naturam exemptum facile solidescat. Venatores vocant, *la Croix du cœur.* Idem.

Dentibus caninis maxime simile] Voss. Gud. And. Menap. *dentibus caninis maximis simile.* Hoc lib. cap. 19. ‘Dentes quidem eorum maximi equis alligati.’ XXX. 4. ‘Caninus dens sinister maximus.’ Acad. quoque *maximis.* Gronov.

Maxillis ad numerum ejus qui doleat] Scribendum reor *admovere*, non *ad numerum.* Pintian.

Affusum æris misturæ] Intra æream statuam reconditum fuisse tradit Ælianus de Animal. XIV. 18. At equum fuisse, opus Dionysii Argivi, non equam, scribit Pausanias lib. V. *Dalec.*

CAP. XII. *Ad faciei vitia, cervicis et pectoris morbos.*

Æstates et quæ decolorem faciunt cutem] *Testas æque faciunt cutem*, in apographo nostro. *Pintian.*

Liquatum aceto cum sulfure vivo] *Liquatum ex aceto cum sulfure vivo* in eodem. *Idem.*

Etiamnum lepras ac furfures tauri, vel addito nitro] Scribe, *etiamnum lepras ac furfures tauri fel addito nitro*, tum ex nostro apographo, tum etiam ex Diosc. lib. II. de tauri felle agente: ‘cum nitro,’ inquit, ‘cretave Cimolia lepras furfuresque efficacissime exterit.’ *Idem.*

Similis effectus in taurino sevo vitulinove felle] Verbum *sevo* redundat, ex eodem. *Idem.*

Tonsillæ et arteriæ exhulceratæ levantur] In eodem non *levantur*, sed *jubentur* legitur: scribo *juvantur.* Id.

Prodest jus omasi gargarizatu] *Prodest jus magis gargarizatum* in eodem. *Idem.*

Aut reddi aut delabi tradunt] Nam fœtore tantum impetum vomendi concitat, ut vehemens is conatus affixas spinas revellat. *Dalec.*

Prodest et sapo] Nostro seculo sapo Gallicus, sive spissus, fit ex lixivii acris et duri, quod capitellum vocant, partibus duabus, et una sevi vervecis; mollis vero ex duabus partibus lixivii supra memorati, et una olei; lixivium autem ex duabus partibus cineris culmorum fabæ et una calcis. *Idem.*

Opisthotonon vocant] Supinum et prosterganeum raptum vocat Aurelianus III. 6. acutorum. *Idem.*

Subulo cervorum generis] Subulones cervi, quorum cornua in ramos non explicantur, sed acuminata, oblonga, simplicia crescunt, et attolluntur. Vide infra cap. 17. hujus libri, et supra XI. 37. *Idem.*

Purulentas autem exhulcerationes] Purulentos abscessus post pleuritidem, et peripneumoniam. *Idem.*

CAP. XIII. *Ad stomachi et lumborum dolores, et renum vitia.*

Jocineris dolores] Ex obstructione natos. *Idem.*

Equiferorum sanguinis] Equorum silvestrium. Horum mentio fit VIII. 15. *Idem.*

Nasturtii albi] Hortensis. Silvestre nigricat. *Idem.*

Laxat meatus spirandi] Impeditos et infarctos pituita crassa, facilem-

que anhelitum præbet. *Idem.*

Afferunt et Magi sua commenta] Hæ duæ clausulæ reponendæ et legendæ sunt ante initium illius, *suspiriosis ante omnia, &c.* nam eo loco proxime fecit hircini sanguinis mentionem. *Idem.*

Huic admiscent fimum caprinum] Aut ursino adipi, aut vino, aut cineri fimi aprini, suillive. Ego potius adipem intelligo, quo perunctum fimum, cum igni admovetur, facilius ardet; aut cum Dioscoride lego, *oleo admiscent.* Is II. 98. id remedium paulo aliter explicat, de ischiade, his verbis: 'Utilem ischiadici ustionem hunc in modum accipiunt. Eo interstitio ubi brachiali pollex committitur, cava veluti lacuna subsidet, in qua lana oleo imbuta substernitur; deinde sigillatim ferventes caprini stercoris pilulæ imponuntur, dum vapor per brachium ad coxam sentiatur pervenire, et coxendicis dolorem mitigare. Adustio id genus Arabica vocatur.' *Idem.*

Manum porro tuso illinunt] Idem præcipit Antylus apud Aëtium, cum pollicem pedis stercore capræ sic accenso in ischiade ussit. *Idem.*

Vel cervini cornus cinis in aceto] Vetustus codex, *Vel unicornii cinis in aceto.* Posset legi *unicornis;* nam de unicorne bove in octavo disserit cap. 21. et paulo post in eodem, *Cælius Bion,* non *Cæcilius.* Pintian.

Asinini pulli fimum, quod primum edidit (poleam Syri vocant) datur in aceto mulso] Contra lienis dolores. Syriaca lingua sic dici falsum; πωλέαν enim vel πωλίαν Græci id vocavissent, haud Syri. *Poleam* etiam nominat capitib. seqq. Sed Arist. Hist. Anim. VIII. 29. πώλιον appellari id quod egerunt equæ antequam pariant, scripsit: reddunt *pullium.* Vide et Salmas. pag. 939. *Reines.* Var. Lect. II. 7. 173.

Item hædorum lien impositus] Verbum *lien* non agnoscit nostrum exemplar. *Pintian.*

CAP. XIV. *Ad alvum sistendam, cœliacos, dysentericos, inflationes alvi, rupta, tenesmon, et tineas, et colum.*

Assum suillum vel hircinum decoctum in vini hemina] Voss. ut et Chiflet. *decoctum ad quintam heminam in vino.* Lege, *decoctum ad quintam heminæ in vino.* Quatuor alii, *decoctum eminam in vino.* Gronov.

Cum cyclamini succo et aluminis modico] Voss. et Pintiani, *et aluminis momento:* pulcherrime; nam pondusculum est certum. XXX. 7. 'Ut cinis earum bibatur in vino, addito resinæ momento.' Eodem lib. cap. 11. 'Sordes aurium aut mammarum pecudis denarii pondere cum myrrhæ momento.' Cap. 15. 'Somnos allicit œsypum cum myrrhæ momento in vini cyathis duobus.' *Idem.*

Pastillo] Glandis loco quidam pastillum globulumve formant, et involutum linteolo ano indunt; quod auctor hic indicat. *Dalec.*

Cœliacis] Ob flavæ bilis acrimoniam eo malo vexatis. *Idem.*

Hippacen vocant] Auctori Hippace nunc herba, nunc coagulum, nunc caseus, magna levitate, et in constantia. *Idem.*

Cumino mistum] Cum flatus adsunt. *Idem.*

Cucurbitæ carnes] Si exurens et mordax bilis descendit. *Idem.*

Immittitur] Clystere.

Cum resinæ therebinthinæ sextante] Si ulcus tergendum est. *Idem.*

In cyathis vini tribus] Nostrum apographum, *In vini cibarii cyathis tribus.* Pintian.

Et sevo hirci in pane qui cinere coctus sit] Dictio *hirci* non est in eod. *Idem.*

Protinusque modice frigidam sorberi jubent] Acad. *protinusque hujusmodi frigidum.* Tres alii, *protinusque modi frigidum.* Antiquissimus et Chiflet. *protinus lique.* Unde conjiciunt, *protinus aliqui.* Sed Vossianus etiam *fri-*

gida. Scribe igitur: *ut per se hauriatur protinus, inque modice frigida sorberi jubent.* Sic mox, *uti protinus hauriatur frigida aqua.* Gronov.

Et sanguine ejusdem, &c.] Aqua calida elixo, deinde in sartagine frixo. Allobrogibus *Sanchet.* Dalec.

CAP. XV. *Ad vesicæ cruciatus et calculos: de genitalium et sedis vitiis: et inguinum remediis.*

Ipsi apro tam gravis sua ruina est, ut nisi egesta fugæ non sufficiat] In vetusto exemplari superfluit verbum *sua:* et *effugere* legitur, non *fugæ.* Pintian.

Caro quoque] Bovis, ex vino cocta et imposita. *Dalec.*

Vel caprinum cum melle rubique succo] *Fel* in apographo nostro, non *vel.* Pintian.

Fimum etiam prodesse cum melle dicunt] Vox ultima non est in optimo; et suspicor inculcatam ab aliquo qui parum meminisset passim Plinio *fimum* dici neutro genere, cum et ex *prode* cum superposita virgula liceret ei facere tam *prodesse* quam *prodest.* Sed Plinii fuerat, *fimum etiam prodest cum melle aut cum aceto.* Sic cap. 17. 'Melancholicis fimum vituli in vino decoctum remedio est.' *Gronov.*

Testium tumor cum sevo vituli addito nitro cohibetur] Voss. expungit τὸ *cum;* et eo non ægre caret oratio. In quatuor aliis deest vox *tumor,* latens scilicet in præpositione. *Idem.*

Prodest et butyrum] Ad tumores, mariscas, et condylomata. *Dalec.*

Modum ipsæ res statuunt] Crassitudinem, et, ut vulgo aiunt, consistentiam. *Idem.*

Impetus discutit] Humorum collectiones, a quibus pani fiunt. *Idem.*

Fel ursinum sive verrinum] *Fel verrinum* in vetere codice: cætera redundant. *Pintian.*

Femina atteri] Intertriginem vitium appellant, τὸ τρίμμα. *Dalec.*

Inguina et ex hulcerum] Inguina bubone occupantur ex hulcerum causa, quæ in pudendis, pedum digitis, malleolis fiunt. *Idem.*

CAP. XVI. *Ad podagras, ad morbum comitialem, ad sideratos, morbumque regium, ossaque fracta, remedia.*

Cerati modo incoctum] Donec ad cerati crassitudinem oleum reducatur. *Idem.*

Fimi caprini cinerem cum axungia. Quin et Ischiadicos, &c.] In archetypo nostro: *fimi caprini cinerem cum axungia equina. Ischiadicos, &c.* Pintian.

Adalligatos] Quidam ratione fortassis eadem, somno conciliando, ægrorum pileo adnectunt. *Dalec.*

Pulmo impositus] Pulmo suis recens evulsus, et adhuc calens. *Idem.*

Si subtriti sint contusive] Si perniones ex attritu aut contusione geniti sint. *Idem.*

Urina asini cum luto suo illita] Quod meiendo rigaverit et perfuderit. *Idem.*

Suppurationes minantia] In abscessum vergentia. *Idem.*

Asini cerebrum ex aqua mulsa, infumatum prius in foliis] Hermolaus, *in soliis.* Pintiani liber, *in sulti semuncia.* Vossianus, *prius in fulti semuncia.* Fortasse: *infumatum prius, in pulte, semuncia per dies.* Sic cap. sequenti: 'Capræ sevo in pulte alicacea et phthisin et tussim sanari.' *Gronov.*

Lymphaticis medentur] Per intervalla furentibus, et insanientibus. *Dalec.*

Syderatis] Iis qui ex paraplexia dimidium corpus resolutum habent. *Idem.*

Sanguis asinini pulli] *Sanguis asini* in vetere codice: cetera redundant. *Pintian.*

Quod primum edidit a partu] Πωλεῖον Aristot. vocat: πωλείαν alii, ἀπὸ τοῦ πώλου, *poleam.* Stercoris in variis animalibus diversa nomina vide apud Rhodig. lib. x. cap. ult. *Dalec.*

Cum melle diligenter sero expresso] Verbum *sero* non agnoscitur ab eodem. *Pintian.*

CAP. XVII. *Ad melancholicos, lethargicos, hydropicos, ad ignem sacrum, et ad dolores nervorum remedia.*

Fimi cervini, maxime subulonis, sed et bubuli, de armentinis loquor] In archetypo nostro, *fimi taurini maxime, sed et bubuli, de armentinis loquor;* et paulo post, *fimi vetulini,* non *fimi vituli.* Pintian.

Fimi taurini maxime, sed et bubuli, de armentivis loquor] Sic Vossianus, perinde ut Pintiani codex. nam *armentivis* tres quoque alii. Men. *armentis.* Gronov.

De armentinis loquor] Quæ in armento viridibus pascuis aluntur. *Dalec.*

Sanguis caprinus] In cibo sumptus. *Idem.*

Oleo remoto] Quo lavantium et balneum adeuntium corpus ungebatur. *Idem.*

Bubula caro imposita tumorem sanat] In vetere exemplari, *Bubula caro imposita ad tumores;* verbum autem *sanat* non legitur in eodem. *Pintian.*

In his quæ rumpere opus est] In abscessibus, quæ recludere et aperiri est opus. *Dalec.*

Glutinum præstantissimum, &c.] Glutinum id ξυλοκόλλα ab affectu dicitur, ταυροκόλλα a materia, quoniam fit e tauri corio. *Idem.*

Prodest ambustis] Aqua calida dilutum et illitum. Diosc. Nam lentore suo inhærescens mediocri calore coquit et sedat inflammationem. Arist. Problem. IX. 1. *Idem.*

Lignosum damnatur] Ligni modo durum et fragile. Apud Dioscorid. hoc non legitur. *Idem.*

Spasmata] Vulsas musculorum et vasorum nervorumque fibras. *Idem.*

Sanguine contuso] Factis contusionibus. Non quidem sanguis contunditur, sed in contusionibus sub cutem effunditur: ἀκυρολογία. *Idem.*

Cum sic quoque, &c.] Manuscriptum exemplar habet *strigaria,* quod quidam exponunt circi partem, in qua ordo et series equorum ad cursum expeditorum collocatur et disponitur, et procurrendi tempus et signum expectans. Significatum vocis *striga* explicat Scaliger Append. Virg. *Idem.*

Cum sic quoque, &c.] In fine legend. *Cum sic quoque strigario approbari vellet;* ubi *strigarium* est τὸ γυμνάσιον equorum *currilium.* Salmas. p. 56.

CAP. XVIII. *Ad sanguinem sistendum, et contra hulcera et carcinomata, ad scabiem remedia: et quæ infixa corpori extrahunt, et quæ cicatricibus prosunt.*

Felle taurino cum cyprino oleo aut fimo caprino aut hircino] *Felle taurino cum cyprino aut irino,* in vetusto codice: cætera superfluunt. *Pintian.*

Carnes septica vi] Supra modum excrescentes, τὰς ὑπερσαρκώσεις. *Dal.*

Boas fimum bubulum] Rubra exanthemata, subsequentesque papulas: vulgo, *la Rougeole.* Idem.

CAP. XIX. *Ad muliebria mala medicinæ, et ad infantium morbos, et Veneris remedia.*

Hyssopum et nitrum] V. C. *Œsypum.* Diosc. de œsypo, ἔμβρυα καὶ ἔμμηνα ἐν ἐρίῳ προστιθέμενος ἄγει. *Idem.*

Inveniuntur et ossicula, &c.] Nempe dura et ossea cartilago, qualis et cor suspensum continet, ideoque cordis os vocatur. *Idem.*

Diximus in natura boum] De hac re agitur VIII. 45. Ibi tamen pumicis hujus fit mentio. *Idem.*

Noxias valeat] Veneficia quæ partus morantur. *Idem.*

Secundas coagulum] Tardantes. *Id.*

Illitum] Jecur leporis. *Idem.*

Torqueantur] Inflationibus ac torminibus. *Idem.*

Vulvas] Distortas. *Idem.*

Nec aliter adhibentur] Nisi fœtus mortuus sit, aut instantem partu. *Id.*

Vitulinum quoque fel, si in purgationibus fuerit sub coitu aspersum vulvæ] Vetus codex, *Vitulinum quoque fel in purgationibus sub coitu, &c.* reliqua superfluunt. *Pintian.*

Palma marina pilos detrahit] *Pila*, *θαλαττία σφαῖρα*, cujus meminit Galen. *κατὰ τόπους*, lib. I. sub fin. *Dalec.*

Vulvas] Procidentes, ut et aliis fœdis odoribus. *Idem.*

Dicit Osthanes] Is fuit vir Persa, professione magus. *Gelen.* *Dicit Osthanes*] Scribe sine aspiratione, *Ostanes*, ex omnibus. *Pintian.*

Somnos fieri lepore] Quidam superstitiose conciliando somno leporis pedes nocturno pileolo alligant: *λαγὼ ἀπὸ τοῦ λάειν* quidam dictum volunt; iidem et *ἔρωτα ἀπὸ τοῦ ὁρᾷν*, indeque fieri ut leporis caro cibus sit *ἐρωτικός*. de quo Martialis epigramma in Lesbiam, et alterum in Alexandrum Severum poëtæ *ἀνωνύμου*. Rhodig. XXVI. 30. Vide quæ notata sunt supra VIII. 55. *Dalec.*

In vino potus pro portione, vel adalligatus brachiali] In apographo nostro: *in vino potus, portionive adalligatus brachiali*: forte non *portionive*, sed *pertinentive*; ut paulo post: 'eoque perungi pertinentes partes.' *Pint.*

Salpe genitale in oleum fervens] Adde pronomen *id*: *Salpe genitale id in oleum fervens*, ex eodem. *Idem.*

Bialcon cinerem ex eodem bibi] Non *Bialcon* in eod. sed *Diacon* scriptum est; lego *Dialcon* ex ipso Indice tam scripto quam impresso. *Idem.*

CAP. XX. *Mira de animalibus.*

Simile esse] Facultate, quæ singultui medetur. *Dalec.*

Rumpi equos] Diffisso abdomine. Æliano de Animal. I. 36. si casu equus lupi vestigium calcaverit, torpore corripitur. Quadrigæ incitatæ si quis lupi talum subjiciat, ab equis eo calcato, immobilis currus subsistit. *Idem.*

Allium silvestre] Ulpicum. Cato. *Id.*

Ovum coctum] Ovum unum, gallinaceum, crudum, quod integrum devoret. Cato cap. 71. *Idem.*

Cornua pice liquida perungantur] Idem Cato cap. 72. *Idem.*

LIBER XXIX.

Cap. i. *De origine medicinæ, et quando primum clinice, et quando primum iatraleptice, et de Chrysippo, et Erasistrato, et empirice, et Herophilo, et reliquis illustribus Medicis: et quoties ratio medicinæ mutata sit, et qui primus Romæ Medicus, et quando, et quid de Medicis antiqui Romani judicaverint, et vitia medicinæ.*

Quamquam non ignarus sim] Ms. *Naturæ remediorum atque multitudo instantium ac præceptorum, plura de ipsa medendi arte cogunt dicere, quamquam non ignaros nulli ante hæc Latino sermone condita, ancepsque lubricum esse rerum omnium novarum, et talium utique, tam sterilis gratiæ tantæque difficultatis in promendo.* Sic Vossianus, et majorem etiam partem Chifletianus; neque aliter legendum est. *Præceptorum* est anticipatorum, occupatorum: nisi malis *perceptorum.* Pintianus ex apographo: *ancepsque ac lubricum esse rerum omnium novarum principium.* Sed hoc condiderunt, qui non intelligebant τὸ *lubricum* esse hic positum, ut cum dicitur *lubricum juventutis:* τὸ *ac* recte sustulit Gelenius; neque id alii quatuor nostri agnoscunt. *Gronov.*

Ancepsque ac lubricum esse rerum omnium novarum, talium utique quam steriles gratiæ, difficultates in promendo] Scribo: *Ancepsque ac lubricum esse rerum omnium novarum principium et talium, utique tam sterilis gratiæ, tantæque difficultatis, in promendo,* ex nostro apographo. *Pintian.*

Sed quoniam occurrere verisimile est omnium qui hæc cognoscant, cogitationi] Puto legendum permutatis dictionibus: *Sed quoniam occurrere est, verisimili omnium qui hæc noscant cogitationi;* sic enim fere est in eodem. *Idem.*

Diis primum inventores, &c.] Videlicet Apollini et Æsculapio. Agenorem et Cheironem medicinam primos fecisse scribit Plutarchus in Symposiacis Quæst. iii. 1. *Dalec.*

Quoniam Tyndariden, &c.] Thesidem Hippolytum, Thesei et Hippolytes reginæ Amazonum filium, ab equis discerptum scribit Plutarchus in Parallelis Hist. 34. *Idem.* *Quoniam Tyndariden revocavisset ad vitam*] Archetypon nostrum non *Tyndariden* præfert, sed *Tyndareum;* scribo *Tyndareon* Attica inflexione ex Luciano, qui ita nominat in lib. de Saltatione, ubi hujus fabulæ meminit; et Zenobio in Parœmia *Æsopi sanguis:* item Pindari interprete, cujus verba in Pythiis visum est subjicere: 'Aiunt Æsculapium auro corruptum vitæ restituisse Hippolytum mortuum; alii Tyndareon malunt, alii Capaneum, alii Glaucon. Qui Orpheum secuti sunt, Hymenæum, Stesichorus præter Capaneum etiam Lycurgum. Alii quod Prœtidas sanaverit. Alii quod Orionem. Pilarchus, quod Phinei filios curaverit. Pherecydes, quod eos, qui Delphis occumberent, revocaret ad vitam.' *Pintian.*

Trojanis temporibus] Machaone et Podalyrio Æsculapii filiis in eam expeditionem profectis. *Dalec.*

Fama certior] Celsus in prooemio. *Idem.*

Clinice vocatur] Cubicularia, lectularia, sic dicta ab invisendis et tractandis ægris decumbentibus. *Idem.*

Prodicus] Herodicus apud Plutar-

chum ex Platone, libro de iis qui sero a numine puniuntur. *Idem.*

Iatralepticen] Unguentariam, quæ frictionibus ac oleorum illitu morbos curat, et bonam valetudinem tuetur. Athleticam medicinæ addidisse Plutarchus scribit. *Idem.*

Alia factio ab experimentis se cognominans Empiricen cœpit in Silicia Acrone Agrigentino, &c.] In vetusto codice: *Alia factio (ab experimentis cognominant empiricen) cœpit in Sicilia Acrone Agragantino, &c.* Pintian.

Dissederuntque eæ scholæ: et omnes eas damnavit Herophilus] Quatuor nostri, *Dissederuntque ex schola.* Antiquior, *haediscole.* Lege, *Dissederuntque hæ diu scholæ.* Gronov.

Qui quæ inter initia scripsit illo mox recedente a vita ad sua placita mutavit] In eod. *Seque inter initia ascripsit illi. Mox procedente, vitia sua et placita mutavit:* legendum reor, *procedente avaritia.* Pintian. *Qui quæ inter initia scripsit*] Hermolaus: *sed quæ inter initia scripsit illo mox rec. a vita ad sua placita mutavit;* aut, *seque inter initia adscripsit, illo mox rec. a vita sua placita mutavit.* Voss. *seque inter initia adscripsit illi mox procedente vitia sua et placita.* Ut fere et Chiffl. Forte: *Auditor ejus Themison fuit, seque inter initia adscripsit illi, mox recedentis a vita sua ad placita mutavit.* Primum sese Asclepiadeum professus est; dein mortui placita mutavit ad sua. Men. et Acad. *fuisse qui inter initia.* Gud. et Andegav. *fuisseque inter initia.* Pintiani codex prorsus ut Vossianus; ipse, *procedente avaritia.* Gronov.

Sed et illa Antonius Musa ejusdem Augusti auctoritate] Scribendum forte, *Sed et illa Antonius Musa ejus discipulus, Augusti auctoritate.* Pintian.

Multos præterea Medicos] Mirum inter medicos famosos præteritum Craterum, de quo Cicero multis locis ad Atticum. Persius: 'Sed quid opus Cratero magnos promittere montes?' Horatius: 'Non est cardiacus, Craterum dixisse putato, Hic æger.' Porphyrius περὶ ἀποχῆς ἐμψύχων, memorata etiam rara historia servi ejus, qui, cum caro ab ossibus discederet et deflueret novo inauditoque morbo, esu viperæ in modum piscis præparatæ sanatus est. Victorius IX. 12. *Dalec.*

Quantum ad eam ætatem Aruntius solus] In codice antiquo, *quadragena dena Aruntius solus.* Pintian.

Nullius histrionum equarumque trigarii comitatior egressus in publico] In eod. *Nullius histrionum equorumque trigarii comitatiore egressu in publico;* sequitur continuo: *erat: cum Crinas Massiliensis arte geminata:* verbum *erat* scribendum cum majore litera, ut sit initium sequentium, et lege sic: *Erat tunc Crinas Massiliæ. Is arte geminata, &c.* Idem. *Nullius histrionum equarumque*] Vult auctoritatem ejus demonstrare per turbas in honorem ejus assectantium; qua in re confert eum gratiosissimis tum apud plebem, sed histrionibus aurigisque qui Circensibus trigas equarum agitarent, qua exercitatione Nero quoque ipse ejus temporis Romanorum princeps in primis delectabatur. *Gelen.*

Annæi Senecæ stipulatio] Lib. VII. Epist. ad Lucilium: 'Memor artificii mei veteris, frigidæ cultor, mitto me in mare, quo modo psychrolouten decet, gausapatus.' Et rursum lib. XII. 'Ille tantus psychroloutes, qui Calend. Januariis Euripum salutabam, qui anno novo quemadmodum scribere, legere, dicere aliquid, sic auspicabar in Virginem desilire, primum ad Tiberim transtuli castra.' Horat. I. Epist. ad Vallam: 'gelida dum perluor unda Per medium frigus.' Eo pertinet jocus Plauti in Rudente: 'Ædepol, Neptune, es balneator frigidus: Cum vestimentis, posteaquam abs te abii, algeo.' *Dalec.*

Qua de exstat etiam Annæi Senecæ stipulatio] Gud. Men. Acad. *astipula-*

tio. Vossiana et Andeg. *adstipulatio*, id est, adfirmatio de sese. *Gronov.*

Animas statim nostras negotiari] Vossianus, ut Pintiani, *anima statim nostra negotiari.* Lege: *Nec dubium est omnes istos famam novitate aliqua aucupantes animæ fatum nostræ negotiari*, id est, periclitando vitam nostram pecuniam quærere, discrimen animæ nostræ in negotio et quæstu habere. Nisi tamen malis *statum*, id est, salutem; nam 'status' est salus rei familiaris, de quo usu vocabuli diximus ad Plinii minoris Epistolas. Et 'stare,' 'sistere,' 'sisti' eleganter est salvum esse, de quo ad Livium. Verum hoc puto, et auctore nostro dignissimum. *Idem.*

Imperatorem illico, &c.] Est apud Jurisconsultos Alpheni responsum de patrono medico, qui sperabat, si liberti sui medicinam non facerent, multo plures imperantes sibi habiturum: quo ex loco medicis ægros, non ægris medicos imperare colligunt. Medico sane magis imperium convenit: merces tamen, cujus gratia circumambulat, dum agros invisit, auctoramentum quoddam servitutis est. Quin etiam blandiri et assentari ægris, magnasque non raro molestias devorare, ut ipsis morigeretur, velut quædam vis ac necessitas est, non secus ac si regis tyrannive subesset imperio. Huc pertinet locus Senecæ de Benef. VI. 16. 'Quare medico et præceptori plus quiddam debeo, nec adversus illos mercede defungor? quia ex medico et præceptore in amicum transeunt, et nos non ante quam vendunt obligant, sed benigna et familiari voluntate. Itaque medico, qui nihil amplius quam manum tangit, et me inter eos quos perambulat ponit, sine ullo affectu facienda vitandaque præcipiens, nihil amplius debeo, quia me non tanquam amicum vidit, sed tanquam imperatorem.' *Duarenus* Annivers. I. 54.

Vulnerarium eum tradunt fuisse vocatum mireque] Chifl. Vossiani tres, Acad. Gud. *eum fuisse credunt mireque*, sine τῷ *vocatum.* Sed neque *credunt* neque *tradunt* hic locum habet; pendet enim oratio ἐκ τοῦ *Cassius Hemina auctor est.* Lege: *Vulnerarium eum fuisse e re dictum, mireque gratum adventum ejus.* Gronov.

Verba ejus ipsa ponemus] Hæc ex Epistolis, quarum mentio apud Sextum Pompeium. *Dalec.*

Opicos] Opicus ἀῤῥητοποιὸς, cui os spurcum. Opici populi Italiæ fuerunt inhonesti, et obscœni, ut in vitium nomen abierit. Ausonius Eunum liguritorem magistrum, *opicum* vocat. Turn. Advers. X. 12. *Idem.*

Interdixi tibi de medicis: atque hic Cato] Desiderantur hæc omnia in antiquo codice, præter duo ultima verba. *Pintian.*

Maxime vero quæstum esse immani precio vitæ recusabant] Scribo, *Maxime vero quæstum esse in manuprecio vitæ recusabant.* Quid sit manuprecium Varro te docebit. *Idem.*

Extra urbem fecisse] Vide caussas apud Plutarchum in Quæst. Roman. 94. *Dalec.*

Sed decuriæ] Erant Romæ decuriæ quinque, in singulis 100. cives, qui judices, non equites dicti. Constitutum erat, ne cui jus id esset, nisi cui ingenuo ipsi, patri, avoque paterno sestertia CCCC. census esset. Ejus principum censura fiebat examen, et inquisitio per parentes (sic enim legendum, *non parietes*) agebatur. Vide infra XXXIII. 1. *Idem.*

Sed decuriæ pro more censuris principum examinantur] Vix est locus in Plinio alius, in quem ab interpretibus tot res miræ coierint. Step. Aquæus hæc ita superioribus nectit: vult significari, si moriatur ægrotus, non argui erroris culpæve medicos, sed alios; non illos, sed hos examinari; velut soleant judicio principum decuriæ a decurionibus examinari de statu ordinis, aut re aliqua militari, et

spectante ad rem. Omnia imaginaria, et nihil ad rem spectantia. Medicos cum judicibus confert Plinius, tanquam utrique fata et fortunas hominum in ditione habeant, et quanto majore providentia judicibus bona et vitæ quam medicis committantur ostendit. *Decuriæ* sunt judicum, et quidem quinque. Prima 'senatoria' erat Ciceroni appellata Verr. I. extremo et II. 32. Altera 'equitum' a Gracchanis temporibus. Tribuni ærarii, qui tertiam faciebant, sublati a Julio, ut tradidit Sueton. c. 41. inter hujus mortem locum fecerunt decuriæ 'centurionum' ab Antonio additæ, de qua Cicero Philippica I. et V. et XIII. Quartam adjecit Augustus 'ducenariorum,' Sueton. 32. qui judicarent de levioribus summis. Quintam Caius, eodem teste cap. 16. Quare cum ab initio illud *Sed* parum videatur habere momenti, suspicabar aliquando scriptum fuisse, *V decuriæ:* dein virgula forte adjecta *Sex*, postea *Sed*, factum; cum scribi oporteret: *Quinque decuriæ pro more censuris principum examinantur.* Adde Suetonium Claudio cap. 15. Sed hoc arbitrarium esto, neque si cui secus videatur, pro eo obtinendo pugnaverim. Sequitur, *inquisitio per parietes agitur.* Pintianus conjicit legendum *per parentes;* quod sit, per nobilitatem majorum. P. Pithœus in Adversariis conatur primum explicare de furto concepto per lancem et licium; dein mavult, ut ait, parietes diruere et *partes* reponere, quando apud Quintilianum Instit. V. 2. appellantur 'partes centumviralium, quæ in duas hastas sint divisæ.' Utramque emendationem quasi e suis conditis admetitur Dalecampius; neque addit quicquam præter cumulum errorum, dum auctores vincere gestit exponendo. Decurias scribit Romæ fuisse quinque, in singulis 100. cives, qui judices, non equites, dicti. Quippe ni? quos inter multi essent ordinis non equestris. Sed verba Plinii XXXIII. 1. male accepta huc transtulit. Quemadmodum ex sequenti, quod subjungit: 'Constitutum ne cui jus id esset, nisi cui ingenuo ipsi, patri, avoque paterno sestertia quadringenta census fuisset;' et hoc esse illud examen, hanc inquisitionem *per parentes.* At Plinius id pronuntiat non de judicatu, sed de jure aureorum annulorum. Priore quoque loco vix singula millia in decuriis, quum quatuor essent, fuisse sub Augusto scribit Plinius. Velleius Pompeium 360. legisse tradit lib. II. Cicero judices agnoscit 850. qui præcipue Cnæo oblectarentur ad Attic. lib. VIII. Epist. ult. Nihilo commodius adspergit de quadruplici judicio et duobus consiliis centumvirorum ex altero Plinio, ut approbet *per paries.* Valent enim ista, ubi judices jam sedent centumviri; at Plinii inquisitio est in judices legendorum causa. Me si quis audiet, refinget: *inquisitio per patrias agitur.* Et 'inquisitionem' accipio, quam in alios etiam privatos principes in censura faciebant. Suetonius Claudio cap. 16. 'Plures notare conatus, magna inquisitorum negligentia, sed suo majore dedecore, innoxios fere repperit.' Quod *per patrias* ait, verbis explicat proximis, in quibus æque nihili fuerunt; nam, *qui de nummo judicet,* Aquæo est medicus, qui soleat arcessi a distantibus multum regionibus, ut jus dicat de nummis, quos ab ægris extorquet; de nummis per ironiam dici, non de sanitate. Pintianus scribi suadet *indicet*, ut *index* lapis. Dalecampius intelligit tribunos æris non temere creari et legi, sed magna cum diligentia et judicio, ut potius a Gadibus et columnis Herculis, sive ab ultimis terræ finibus arcessantur, de quo videndum Asconium Pedianum. Quærat ibi, cui vacat quærere, quod nunquam est inventurus; nam tribunos ærarios ex albo judicum jam era-

serat Julius. Si verum volumus, nihil aliud dicit, quam ex longinquis provinciis, atque adeo interdum a fine terrarum, arcessi post inquisitionem diligentem in patriis illorum factam, qui de levissimis pecuniæ summis, nedum de vita et capite, sint judicaturi. Seneca de Ira III. 33. 'Evocati e longinquis regionibus judices sedent, judicaturi, utrius justior avaritia sit.' Ubi ostendit Lipsius, hoc Pliniise recte cepisse, quamvis Pithœi *partes* sequatur; nam et addit ex XXXIII. 1. 'nondum provinciis ad hoc munus admissis.' Eodem respexisse Latinus Pacatus potest videri in Panegyrico, ubi laudes Hispaniæ perstringit: 'Hæc durissimos milites, hæc experientissimos duces, hæc facundissimos oratores, hæc clarissimos vates parit: hæc judicum mater, hæc principum.' Mittuntur, inquit, in cujusque patriam, qui explorent, qua fama et existimatione sint, quam municipibus suis probati; non enim tantum ex urbe capiuntur et Italia, sed ex omnibus evocantur imperii partibus, qui de pecunia judicent non magna, et nonnunquam nummo sestertio addictis et mancipatis. Ergo, *qui de nummo judicet*, est ex minimo exemplo descriptio judicum in quavis lite privata. Pergit auctor: *de exilio vero non nisi die quadragesimo quinque electis viris datur tabella.* Ignoscimus et hic Aquæo, cui *tabella* testamentum est, sive testamenti scriptura; nesciebat enim de judicibus agi. Ignoscimus P. Pithœo, qui judicium quinquevirale in Cod. Theodosii inventum (de quo Plinii ævo nemo somniavit) huc retrahit; et Fr. Jureto, qui ad Symmachi II. 74. prioris editionis hoc quidem tollit judicium, sed commendat nobis e codice S. Benigni, quod explicare ipse non poterat: *non nisi de XLV. electis viris:* neuter enim meliorem scripturam viderat. Ignoscimus et Dalecampio, qui vidit hanc quidem et prodidit, sed assecutus non est, et potius habuit ex Pithœo quædam male nata pejus describere; velut hos quinqueviros certum magistratum non fuisse, ut triumvirorum capitalium. Quasi vero tempore Plinii judex magistratus nomen fuerit sive certi sive incerti. Scribendum autem e Chiflet. et Vossiano, *de exilio vero non nisi XLV. electis viris datur tabella.* Nimirum in singulis quæstionibus definitus erat numerus judicum, quot sedere in reum oporteret. Huc pertinent Asconii in Orat. pro Scauro: 'Sententias tulerunt senatores duo et XX. equites tres et XX. tribuni ærarii XXV. ex quibus damnaverunt senatores quatuor, equites duo, tribuni duo.' Ejusdem pro Milone: 'Perorata utrimque causa, singuli quinos accusator et reus senatores, totidem equites, et tribunos ærarios rejecerunt, ita ut unus et quinquaginta sententias tulerint.' Est igitur hæc quoque descriptio judicum in judiciis publicis, non tamen maximarum causarum. Ex quibus tangit unum, ubi damnato pœna exsilium esset, qui tamen in discrimen venire non posset, nisi sub tot judicibus. Elegit autem, cujus judicum numerum nulla quæstio alia corriperet. Et is cum sit XLV. selectorum, satis apparet, quam solliciti non modo de vita, sed etiam de statu sontium, certe suspectorum, fuerint majores. *Tabella datur*, id est, judicium permittitur. Restat: *At de judice ipso quales in consilium eunt statim occisuri?* Ubi Dalecampius: De medico ipso (quem tralate *judicem* vocat, qui ægrum judicat et morte damnat) *statim occisuro* (ita enim reponendum) nulli consultant, et peritiæ periculum faciunt. Nihil alienius. Judex est, qui proprie sic dicitur. Hic si morbo correptus fuerit, *quales*, quam non delecti, nec censuris examinati, quippe tantum pro medicis se gerentes, *in consilium eunt* de præbendo medicamento, quo

sæpe contingit, non ut is interim civitatem, sed statim vitam amittat? *Gronov.*

Inquisitio per parietes agitur] Vel, *per parentes*, ut diximus; vel, *per partes*. Quintil. lib. v. Centumviralium partes in hastas duas divisas memorat. Cognoscebant autem Centumviri de hæreditatibus, quacunque de causa peterentur, sive ab intestato, inofficioso, injusto, falso testamento. Hæreditatis petitionem 'Centumvirale judicium' vocat Justinianus l. ult. Cod. de hæred. pet. Dividebatur in partes, sive hastas, sive consilia, sive tribunalia, (tot enim nominibus utebantur,) duas, vel quatuor, pari numero judicum constantes. Plin. Ep. lib. vi. 'Quadruplici judicio bona paterna repetebat. Sedebant judices centum et octoginta: tot enim quatuor consiliis conscribuntur.' Et paulo post: 'Duobus consiliis vicimus, totidem victi sumus.' Marcellus l. si pars de inoff. testam. Papinianus l. cum filius de legat. 2. Cum filius divisis tribunalibus actionem inofficiosi matris pertulisset, atque ita variæ sententiæ judicium extitissent. *Reginald.*

Et qui de nummo judicet] Ait æris Tribunos non temere legi et creari, sed magna cum diligentia et judicio, ut potius a Gadibus columnisque Herculis, id est, ab ultimis terris, orbisque finibus accersantur. Vide Ascon. Pædianum. *Dalec.* *Et qui de nummo judicet*] Scribendum potius *indicet;* unde Iudex lapis. *Pintian.*

De exilio vero] Certus is magistratus non fuit, ut Triumvirorum capitalium. Eligi ex Senatu veteri instituto solebant. Honorius et Theodosius postea sortito ad criminalium caussarum judicia vocari jusserunt, et de summis optimos legi. Nomine reorum delato et recepto, trigesimo post die judex dabatur, qui quadragesimo tandem reum de tabula vel damnabat, vel absolvebat. Vide Pithœum Advers. ii. 19. *Dalec.*

At de judice ipso quales, &c.] De medico ipso (quem translate *judicem* vocat, quia ægrum judicat et morte damnat) *statim occisuro* (ita enim reponendum) nulli consultant, et peritiæ periculum faciunt. *Idem.* *At de judice ipso quales in consilium eunt, statim occisuri*] Puto mutandum esse verborum ordinem, et legend. *At te de judice ipso statim occisuri quales in consilium eunt.* Nec legend. arbitror *judice*, sed, ut dixi, *indice*, nec *occisuri*, sed *occasuri;* ut quædam etiam exemplaria proferunt. *Pintian.*

Alienis pedibus ambulamus] Lecticarios, anagnostas, et nomenclatores exprobrat. *Dalec.*

Dolorum indicaturam] Pactam cum ægris pecuniam, ut eorum dolores sedentur. *Idem.*

Arcana præcepta] Παράδοξα, vulgi fidem et opinionem excedentia, quæ non nisi ingenti pretio evulgantur, aut communicantur. *Idem.*

Emovendam potius] Deorsum pellendam acu. *Idem.*

Extrema pretia] Idem argumentum tractatur, sed pressius, xxiv. 1. *Id.*

Quo Deorum perfidiam istam monstrante] Scribo cum interrogatione, ex vetusto codice: *Quo Deorum per fidem ista monstrante?* utitur isto interrogandi modo, et interim sine interrogatione, frequenter Quintilianus in declamationibus; aliquando etiam suppressa præpositione: *Fidem vestram judices.* Pintian.

Quæ proceres artis ejusdem in semet ipsis fatentur] *Quæ proceres artis ejus de semet ipsi fateantur*, in eod. *Idem.*

Ac pilorum eviratio instituta, &c.] Hoc παρατιλμὸν καὶ πίττωσιν vocant Græci, qua μαλθακοὶ, id est, *molles*, evirantur et vulsi fiunt. Virilitatis autem etiam signum et indicium pili. Resina autem pilari solitos olim nunc molles et effœminatos viros, nunc quibusdam sacris addictos, ut Isidis calvos, ex veterum scriptis manifestis-

simum est. Juvenalis: 'resinata juventus.' Martialis: 'Nec plena turpi matris olla resina, Summœnianæ qua pilantur uxores.' Idem: 'Nuntiat octavam Phariæ sua turba juvencæ, Atque pilata redit jamque, subitque cohors.' *Dalec.*

Homero inter prælia Deorum, &c.] Iliados Φ. Τίπτ' αὖ, ὦ κυνόμυια, θεοὺς ἔριδι ξυνελαύνεις Θάρσος ἄητον ἔχουσα; *Idem.*

Nec deerat materiæ pompa] Imo legendum e contrario: *Nec deerat materia pompæ*, ex antiquo exemplari. *Pintian.*

Cap. II. *De medicinis lanarum.*

Postes] Ædium, in quas accedebat sponsa, janua, marito illa operiente, lana cingebatur, et coronabatur, lauroque multa ornabatur: postes etiam vittis laneis contegebantur, quas ab introgressa tangi mos erat, et adipe suillo oleoque, vel lupino, ungi, ne quid venenum aut pestilens domui noceret: qua superstitione et magi felle nigri canis domos suffiebant, et genitale sub limine defodiebant. Alex. ab Alex. II. 5. Scribit idem ibidem, sponsas, cum ex domo patris ad maritum prodibant, colum lana comptam et fusum cum stamine gestare solitas. Quod testatur et Plutarch. ἡ νύμφη, inquiens, εἰσφέρει μὲν ἠλακάτην, καὶ τὴν ἄτρακτον: additque, quod propius huic loco est: ἐρίῳ δὲ τὴν θύραν περιστέφει τοῦ ἀνδρός. Nec prætereundum quod tradit Rhod. XXVII. 14. in lanata pelle novas nuptas sedere solitas, vel more vetusto, quod priscis temporibus in pellium stratis dormirent, vel quod lanificium viro præstituras se eo symbolo pollicerentur. Plinius hic tacet cingulum ex ovis lana factum, quod novæ nuptæ in lecto vir solvebat: apud Verrium Flaccum. *Dalec.*

Succidæ] Succidam lanam 'oscam' Varro a Nævio dici tradit, Festus et 'solocem.' *Idem.*

Suffusæ] Olei, aceti, vini liquore. *Idem.*

Præligans] Vinculis adstrictione valida dolorem excitantibus. *Idem.*

Vis ejus septica] Pœni editorum infantium venas in capite lana succida inurunt, ut defluentem pituitam sistant. Pari consilio Æthiopes statim natorum frontem urunt, ut capitis et oculorum supervacuum humorem exsiccent. Alexander ab Alexandro II. 25. *Idem.*

In Atticis ovibus] Quæ thymo pascuntur. *Idem.*

Siccatur] An *saccatur?* ut XX. 19. id est, per colum transmittitur. Dioscorides tamen habet, in fictilem patellam conjici, quæ aquam calidam habeat; linteo vas operiri, insolari, donec candida fiat et satis crassa. *Id.*

Genarumque callum] *Ciliorum, τῶν βλεφάρων. Idem.*

Cæcis doloribus] Internarum partium, vel quorum causa ignoratur. *Idem.*

Cap. III. *De ovorum natura.*

Radicula] Τῷ στρουθίῳ: nam, ut Dioscorides ait, τούτῳ ἐριοπλύται χρῶνται πρὸς κάθαρσιν τῶν ἐρίων. Quidam inepte legit *rudicula.* Idem.

Cum jure putaminis sui] Scribo, *cum cinere putaminis sui*, ex apographo nostro. *Pintian.*

Sic et lienicis] In eod. *Sic et lieni ericis*: scribo, *Sic et lientericis.* Est lienteria morbus lævitas intestinorum; de cujus duobus generibus et curatione lege Paulum lib. III. et cæteros. *Idem.*

Fiunt et tota lutea quæ vocant schista] Hermolaus *schista* emendavit, cum antea *sicistu* legeretur. Ego video posse non minus recte legi *synchyta*, hoc est, *confusa*, propter commistionem, lutei cum albo et tetro. *Idem.*

Pulli ovorum] Ova suo pullo plena, resiccata, et in pulverem trita. *Dal.*

Idem cinis et mulierum menses cum

myrrha illitus sistit] In vetere exemplari, *Idem cinis ciet mulierum menses cum myrrha, &c.* Pintian.

Operationem eam serpentium, &c.] Ovi partum, anguium salivationem. *Dalec.*

Equitem Rom. e Vocontiis, &c.] Vocontii Galliæ civitas est; et ovorum genus, de quo loquitur, Gallis peculiare. *Gelen.*

Caduceum] Τὸ κηρύκειον, τὴν κηρυκίνην ῥάβδον. Multa de caduceo Rhodig. XXI. 16. multa Macrob. in Saturnal. Serpentes eos binos in summa caducei parte spiris circumplexos fuisse, tanquam adversa sibila efflantes, ὄφεις καταγλωττίζοντας, καὶ ἐμπεπλεγμένους, Græci narrant, τῶν σπονδοφόρων, ἐκεχειροφόρων, εἰρηνοδόκων, fecialium insigne, ac legatorum, qui de pace facienda, contrahendo fœdere, paciscendis induciis mittebantur. Hadr. Jun. v. 20. *Dalec.*

Cristatos esse in caduceo] Cristati quidam angues sunt. Crista galearum et cassidum ornamentum et insigne est. Si ergo caducei angues cristati forent, magis bellum indicarent, quam pacem. *Idem.*

Comagene vocatur] Syriacam nardum esse putant: alii comacum Theophrasti. *Idem.*

Cera] Quæ odoris suavitatem minuit. *Idem.*

Æque quam capris] Nam id miratur Plinius, quod ex animalibus morbo obnoxiis tanta sit remediorum copia, ansere videlicet et capra. *Gelen.*

CAP. IV. *Remedia de cane, et ex animalibus quæ placida non sunt, sed fera, et ex volucribus, et contra morsus phalangiorum.*

Supplicia annua canes pendunt] Augusto mense Romæ πανήγυριν canum fieri solitam Græci scriptores memorant, urbis olim a Gallis captæ monumentum, in eaque ἀνυλάκτους canes verberibus cæsos, anseribus clare vociferantibus. Rhod. XVII. 29. *Dalec.*

Vivi in furca sambucea] Ex hoc loco Claudius Puteanus apud Ciceronem pro Roscio Amerino legendum putat, pro, *Crura suffringerent, cruci suffigerent.* Idem.

Cutulos lactentes adeo puros existimabant ad cibum, ut etiam placandis numinibus hostiarum vice uterentur his. Genito mane catulo, res divina fit et in cœnis Deum etiam ponitur catulina] Pro *Genito mane catulo,* legend. *Genitæ Manæ catulo res divina fit.* Vide Bouchart. 692.

Ad cibum] Catulinam carnem esitavisse, hoc est, comedisse Romanos, Plautus in Saturione refert. Festus Pomp. De esu caninæ et catulinæ carnis Hippoc. lib. II. περὶ διαίτης. Idem, lib. περὶ τῶν ἐντὸς παθῶν, lienosis præscribit: ὀψόνιον δ' ἐχέτω κρέας κυνὸς μείζονος. *Dalec.*

Hostiarum vice uterentur his] Lupercalibus canes infesti lupis immolabantur: pro pecore et frugibus per Rubigalia, ut averteretur rubigo, lactens catulus, cujus exta thure et myrrha conspergebantur. Sacrificabatur et canis rufa juxta Catulariam portam placando Caniculæ sideri, quod sacrum Canarium dicebatur. Alex. ab Alex. III. 12. et Gynæciæ Deæ, quam bonam Deam etiam vocabant, cum domi puer nasceretur. Idem ibidem. Immolabantur et rufæ canes secundum Catulariam portam, ad placandum Caniculæ sidus frugibus inimicum. Festus in voce Catularia. Canarium hoc sacrificium dicebatur, quod περισκυλακισμὸν Plutarchus vocat in Romulo. Fiebat et cane Gynæciæ Deæ, quam Bonam Deam etiam vocabant, cum domi puer nasceretur referente Alex. ab Alex. III. 12. Legimus quoque apud Pausaniam in Laconicis, ephebos Lacedæmonios Enyalio Marti canis catulum mactasse: Colophonios vero Enodiæ Deæ sive Compitalitiæ, sed eum nigrum. *Idem.*

Aditialibus quidem epulis] Cum inaugurandi alicujus gratia, aut ob publicam lætitiam, convivium indicebant, epulum aut cœnam adjiciebant. Tacitus lib. XI. 'Rescuporis sanciendo, ut dictitabant, fœderi convivium adjicit, tractaque in multam noctem lætitia per epulas ac vinolentiam,' &c. Inde 'adjicialis cœna,' ut X. 20. *Dalec.* Vellem hoc Scaligero non venisset in mentem. Satis enim multos traxit etiam doctos viros. At sciant tirones 'adjiciales cœnas' esse nugas meras. 'Aditiales' dicendum, ut P. Faber, Gruterus, Lipsius monuere, ab aditu Sacerdotii, vel adeundo sacerdotio. Veteres etiam 'aditus, aditi,' ut 'senatus, senati' dicebant. Et interpres optimus Suetonius in Claud. cap. 9. qui 'æditialem' interpretatur, quæ daretur 'pro introitu sacerdotii.' *Gronov.* in Tacit. loc. cit.

Græci vocant ictidas] Silvestres, nempe Viverras: vulgo *Furet.* Dal.

Cætero venenum] Ejus remedium vide XXVIII. 10. ult. et infra cap. 5. hujus libri. *Idem.*

Ut auctor est Cicero] In admirandis suis id Ciceronem scripsisse quidam putant, quorum mentio fit XXXI. 2. et 4. hujus operis. *Idem.*

Mutatque sedem] Plautus in Sticho: 'Certum est, mustelæ nunquam posthac credere. Nam incertiorem nullam novi bestiam: Quin ipsa decies in die mutat locum.' *Idem.*

Serpentes persequitur] Adde et mures, unde fortassis nomen inditum. Idem eodem dramate: 'Auspicio hodie optimo exivi foras. Mustela murem mihi abstulit præter pedes: Eum strenue obsonavit, spectatum hoc mihi est.' *Idem.*

Haustasque ab animalibus restinguere in potu datos] *Datis*, non *datos*, in archetypo nostro, frequenti apud hunc auctorem loquendi modo, ut alias notavimus. *Pintian.*

Restinguere in potu datos] Aut necare, aut ex eo loco deturbare cui adhærent, abigere Diosc. ἐξάγειν. *Dal.*

Vomicæ et quartanarum remedia] Vetus codex, *Vomitionum*, non *vomicæ.* Pintian.

A percussis ipsorum urina] Imo potius *a morsis;* mordet enim aspis, non ictu percutit. *Dalec.*

Serpentes ipsi fugiunt] Sibilo ejus territi. XXVIII. 22. *Idem.*

Olfactu necantem] Halitu et afflatu, quo necat frutices, exurit herbas, rumpit saxa. VIII. 21. *Idem.*

Picis modo et colore dilutum, &c.] *Calore*, non *colore*, in vetusto exemplari; et paulo post, *expavescere*, non *pavescere.* Pintian.

Draco non habet venena] Multis tamen locis hujus operis remedia scribuntur contra draconis morsus. *Dal.*

Quoniam hæc morborum veneficia sunt] Quem sensum habeat, non video: etsi *veneficia* pro eo, quod erat *beneficia*, restituerit Hermolaus. Scribe cum Voss. *quæ coarguisse non minus referet* (i. e. ut supra, proderit, utile erit. Vulgo *refert;* sed Voss. *referret*) *quam contraria serpentibus remedia demonstrasse, quoniam et hæc morum veneficia sunt.* Quatuor alii saltem *regeret.* Gronov.

Item virus ichneumonum] Voss. *item si uratur ecneumonum fugiunt et uricis tritis in aceto perunctis.* Forte: *Draconum adipem venenata fugiunt: item, si uratur, ichneumonum: fugiunt et urticis tritis in aceto perunctos.* Semen urticæ contrarium cicutæ esse ex Nicandro scribit XXII. 13. *Idem.*

Impositum] Suo vulneri. *Dalec.*

In vapore] Vel ardentis ligni, vel fervidæ aquæ. *Idem.*

Caput quidem dissecant Scythæ] *Caput quidam dissecant scite*, in scripto codice. *Pintian.*

Lapillum] Qui in potu sumptus veneni vim frangit. *Dalec.*

Quaternis digitis utrinque, &c.] Dioscorides caudam et caput abscindi scribit, quia carne carent; at fabulosum esse, quod utrinque certa men-

sura debeant amputari extrema. *Id.*

Livore spinæ adhærente] Vena livida. *Idem.*

Anetho diseocto] Albo jure, Galen. oleo, vino, sale, anetho, Dioscorid. *Idem.*

Similagine] Orobi farina, Galen. *Id.*

Avium sermones intelligi] Melampoda, Chalcantem, Mopsum Italum, Tiresiam, Thaletem, Apollonium Tianeum avium sermonem assecutos fuisse tradunt: Helenum suum Virgilius: 'qui sidera sentis, Et volucrum linguas, et præpetis omina pennæ.' *Idem.*

Atqui anguis Æsculapius, &c.] Dracones in veneratione fuisse, divinoque cultu honoratos, vide apud Ælian. de Animal. XI. 17. et XVI. 2. Plutarcho de Isid. et Osir. draco Minervæ sacer est. Dracones sacros in Epidaurii Æsculapii templo educatos fuisse tradit Pausanias in Corinthiacis. *Idem.*

Pascitur et in domibus] Innoxius, familiaris, domesticus: quales in balneis medicatis Aquarum prope Cameriacum multi gignuntur. *Idem.*

In orbe terrarum pulcherrimum anguium genus est] *In urbe* legit antiquum exemplar, non *in orbe.* Et puto adjungenda hæc duo verba præcedentibus: duo autem quæ sequuntur, *terrarum pulcherrimum*, adjecta falso existimo. *Pintian.*

Hydri vocantur] Vocantur et chersydri, quod in terra pariter degant, et in aquis: Latinis, natrices, lingua, ut putant, gemina, ac, ut Aristides tradidit, voraces et gulosi, λίχνοι. Rhod. XXVI. 5. *Dalec.*

Tamen talis ac tanta vis veneni] Voss. *Tamen talis, ac tanti veneni, a quibusdam animalium ut subus manditur.* Pro *subus* quidam *cibus*, quemadmodum et quatuor nostri. Et non proprie suum, sed aliorum quoque non nominatorum animalium id eum fecisse alimentum, suadere videntur verba mox sequentia: *Venenum ejus restingui primum omnium ab his, quæ vescuntur illa, ex iis verosimile est, quæ produntur, cantharidum potu aut lacerta in cibo sumpta.* Sic enim legendum. *Restingui* Vossiani est et Chifletiani, ut et *verisimile: ex his* Vossiani: distinctionem ex sententia mutavimus. Respicit autem hunc locum, quum scribit eodem capite infra: 'Salamandris cantharides diximus resistere.' Lib. XI. tamen c. 53. 'Quin et subus serpentes in pabulo sunt.' Quamvis hic quoque varient codices et nonnulli: 'Quin et his.' Sed utrobique *subus* confirmat Aristoteles Hist. Animal. IX. 1. *Ὄφις δὲ γαλῇ καὶ ὑῒ πολέμιον· τῇ μὲν γαλῇ, κατ' οἰκίαν ὅταν ὦσιν ἀμφότερα· ἀπὸ γὰρ τῶν αὐτῶν ζῶσιν· ἡ δὲ ὗς ἐσθίει τοὺς ὄφεις.* Pintiani codex posteriori loco: *ab his quæ vescantur illa verissimile. Ex his vero similia sunt, quæ produntur de cantharidum potu.* Idem *restingui.* Gronov.

Si forent vera] Dioscorides scribit, frustra creditum esse salamandram ignibus non uri. *Dalec.* Vide quæ notata sunt de Salamandra supra X. 67. et Jacobi Palmerii Exerc. nuper editas p. 613.

Domantur] Quoniam foras extrahuntur, ac velut exuguntur. *Dalec.*

Et torpentibus membris] Stupori, tremori, quoniam pituitam educit. *Id.*

Si auro liquescenti, &c.] Inde excogitata ratio medicis est parandi jus-cula ἀναληπτικὰ, cum carne gallinæ, et auri foliis. *Idem.*

Plumbagine herba] Sic vocant dipsacum minorem silvestrem, echino parvo et rotundo. *Idem.*

Quis autem quæso, &c.] Præter rem id exclamat Plinius; facile enim ex eorum nido ovum haberi potest. *Id.*

Et pedibus suspensum sursum in superliminari] Chiflet. *suspensum in super limine.* Voss. *suspensum super limine.* Neutri *sursum.* Scribe, *suspensum supero limine.* Plautus Bacchid. IV. 9. 'Nunc superum limen scinditur; nunc adest exitium Ilio.'

Noster XXXII. 5. 'stella marina vulpino sanguine inlita et adfixa limini superiori.' *Gronov.*

Cum carduo] Cardui folio trito, vel semine. *Dalec.*

Phalangium est, &c.] In agris Apuliæ frequens, et reliquis anni partibus, vel nullo morsu infestum, vel innoxium, fervida æstate perniciosissimum, statim obsurdescentibus et obstupescentibus, quos momorderit, deinde cæcutientibus, et quasi attonitis ac syderatis. Remedium usu cognitum est, sonitu musicorum instrumentorum, ac præcipue tympanorum, assiduisque cantionibus sopitos excitare. 'Tarantolam' vocant Apuli, et ab eo commorsos 'tarantatos.' Alex. ab Alexand. II. 16. *Idem.*

Et ad hoc servantur cum mortui inveniuntur. Et cortices eorum contriti et poti medentur] In vetusto exemplari, *Et ad hoc servantur mortui. Inveniuntur et cortices eorum, qui triti et poti medentur.* Pintian.

Myrmecion formicæ, &c.] Hæc bis repetere videtur ex duobus diversis auctoribus, vel oblitus hæc antea se scripsisse. Tu de Phalangiorum morsu vide Ælian. de Animal. XVII. 11. *Dalec.*

Coloten vocant] Asyracum vocari ab Ægyptiis Galenus tradit Simpl. lib. X. c. de dracone marino. *Idem.*

Solpugas Cicero appellat] Frequentes in Sardiniæ metallis. *Idem.*

Sed in iis magna quæstio] An iis sit utendum, necne, et an integris, an ademptis alis, capite, pedibus. *Id.*

Ipsarum cantharidum venenum, &c.] Hippocrates lib. IV. τῆς διαίτης ὀξέων, pedes et caput detrahit: cujus judicium Aëtius sequitur. Galenus Simplic. lib. XI. recitata historia medici cujusdam audacioris, qui infœliciter dederat nunc corpora tantum, nunc alas, capita, pedes tantum, absque corporibus, integras se dare profitetur, tanquam in capite, pedibus, alis vis quædam sita sit, earum venenum obtundens. Rationem totam eam positam esse puto, primum in modo, ut grana tria solum vel quatuor imperentur: deinde in mixtura, ut adjiciatur et quod urinam provocat, et quod earum venenum mitiget: ac postremo in statu corporis ægrorum, ne dentur deploratis, quibus ob scirrhos viscerum morbus insanabilis est. Refert et non parum in iis deligendis cura, quod tutiores et meliores sint aliis collectæ in tritico, versicolores, virgatæ. *Idem.*

Non picato] 'Ακόνιτον vocat Dioscorides τὸ μὴ κεκονιαμένον· ὡς βαλῶ, inquit, εἰς ἀκόνιτον ἀγγεῖον, κ. τ. λ. Alias ἄπισσον vocat, de thalassomelite tractans, v. 16. quod contrarium est τῷ πεπισσωμένῳ. *Idem.*

Hippocrates et hydropicis dabat] Lib. IV. rationis victus in morbis acutis. *Idem.*

Cantharides objectæ sunt, &c.] Seneca Controv. VI. 4. 'Venenum Cato vendidit: Quærite an proscripto licuerit emere, quod licuit Catoni vendere.' *Idem.*

CAP. V. *De sevo struthiocamelino et cane rabido, et lacerta, et anseribus, et columbis, et mustelis remedia.*

Tunc venisse sestertiis] In singulas libras. *Idem.*

Est vermiculus in lingua canum, qui vocatur a Græcis lytra] Lege *lytta.* Reines.

Anno tantum eo prodest] Annua vis medicamenti, ut et vermiculorum phalangii lanuginosi c. 4. hujus libri. *Dalec.*

In proverbium discordiæ venisse] Vetus proverbium est, κύων εἰς τὸν λίθον ἀγανακτοῦσα, *canis in lapidem sæviens:* in eos qui mali causam auctori non imputant, ut si quis iracundiæ vitium juventæ, non stultitiæ tribuat. Plato lib. v. de Repub. eos qui cæsos spoliant, facere ut canes ait, in lapidem sævientes, omisso eo qui jecit. Pacuvius in armorum judicio: 'Ca-

nis cum percussus est lapide, non tam illum qui se icit, quam eum ipsum lapidem quo icta est, petit.' Erasmus. In opinione vulgi fuit, quibus in ædibus esset lapis a cane morsus, discordia et intestinis dissensionibus omnia perturbari. Itaque si quando viderent una habitantes discordes, rixisque et jurgiis inter se discrepantes et tumultuantes, lapidem a cane morsum in ea domo familiaque esse dicebant. *Dalec.*

Ex mustela] Ex illius felle, quod efficax est contra aspides, cætero venenum. supra cap. 4. hujus libri. *Idem.*

Venena fungorum boletorumque astringit] In scripto codice, *contra venena fungorum boletorumque ;* nam verbum *astringit* superfluit. *Pintian.*

Mustelæ catulus] In fictili novo crematus, ut dictum est initio hujus capitis. *Dalec.*

Anatum Ponticarum] Quæ multis medicatis herbis pascuntur. *Idem.*

Caulis jus ex carne arietum] Verbum *caulis* desideratur in vetusto exemplari. *Pintian.*

Præterquam his qui buprestin aut aconitum biberint] Scribo, *Præterque his qui buprestin aut aconitum biberint,* tum ex antiquo codice, tum etiam ex Dioscoride qui lib. VI. prodesse lac adversus utrumque venenum tradit. *Idem.*

CAP. VI. *Ad alopecias tollendas, et ad pilos reddendos, et ad lendes tollendos, et ad palpebras, et ad glaucomata, et ad oculos, et ad parotidas remedia.*

Muscerdas appellat] Suum, boum, murium stercus, sucerda, bucerda, muscerda, atque adeo hominis, homerda priscis dictum est, ἀπὸ τοῦ ἀμέρδειν, τοῦτ' ἔστι τὸ ἀφανίζειν, dicta hæc volunt, quod stercus præ fœditate amoveatur a conspectu. In veteri Glossario rotunda stercora *strunti* et σπέλεθοι vocantur. *Dalec.*

Quem Myiodem vocant] Levissimis de causis talia cognomina Diis tributa, ut Herculi Conopionos et Ipoctoni : Apollini, Erythibii, Sminthei, Pornopionos. Vide Rhodig. VI. 7. Myagrus autem hic Deus dicitur x. 28. Morem ejus sacrificii ab Hercule profectum narrant, qui cum in Olympia rem sacram Diis faceret, muscarum infesta multitudine, Jovi ἀπομυίῳ sacris factis, ultra Alpheum illas abegit. Ex hac historia μυώδη sive ἀπόμυιον θεὸν Jovem fuisse intelligimus. Apud Pausaniam lib. VIII. nundinis, quæ ad Alipheram Arcadiæ celebrantur, heroi Myiagro res divina fit hostiis, ut ejus implorato numine inter immolandum a muscarum protervia tuti sint. Herculis quidem sacellum, quod in foro Boario fuit, muscæ non ingrediebantur. Invocabant et Cyrenenses Achorem, vel, ut Nazianzenus ait, Acaron muscarum Deum, protinus abeunte eo tædio. Nam in Actio templo Apollinis cum panegyris sacra et salutationes in honorem Dei fiunt, muscis bos immolatur, cujus cruore δεκασθεῖσαι, placatæ et saturæ, evanescunt et aufugiunt. Rhod. XXIII. 30. Alex. ab Alex. I. 13. Lepide Plautus in Mercatore muscam curiosum exploratorem vocat : ' Nequicquam abdidi, abscondidi, abstrusam habebam ; Musca est meus pater : nihil potest clam illum haberi.' *Idem.*

Synapi] Quo ad ruborem usque fricetur cutis capitis. *Idem.*

In histrice] Est enim histrix Africanus herinaceus. *Idem.*

Capitis doloribus, &c.] Serenus de medendo capiti : ' Profuit et cochleis frontem tractare retectis :' vel ut alii legunt, ' tractare minutis.' *Idem.*

Peractæ] Perfecta et justa sua magnitudine absolutæ. *Idem.*

Per aurem cum ebore trajectum] Legendum forte, *Per aurem ut ellobion trajectum,* vel si mavis, *per aurium lobon trajectum ;* nam in antiquo codice *aurum,* non *aurem,* legitur. Signifi-

cat autem *ellobion* inaures, et *lobos* extremam partem aurium. *Pintian.*

Vulneribus tonstrinarum] Quæ in tonsorum officinis recentia tractantur, vel tondendo radendoque fiunt. *Dalec.*

Œsypum cum myrrha calidum penicillo illitum] Rectius in nostro apographo, *specillo illitum.* Pintian.

Œsypum cum myrrha calidum penicillo illitum] Voss. *specillo inlitum.* Paullo post: 'specillo demisso in dextram partem si dexter oculus curetur.' VII. 53. 'C. Julius medicus, dum inungit, specillum per oculum trahens.' XXXII. 7. 'Hujus corporis humorem specillis derasum claritatem oculis inunctis narrant afferre.' Ubi restituit Sigism. Gelenius. Ut et hoc loco Pintianus. *Gronov.*

Duabus sextis denarii e stibi] Scrupulo uno, si pro drachma denarium pendimus. *Dalec.*

Apollonius Pitanæus] Est autem Pitane Æolidis oppidum in Asia; nam ut Tyanæi testimonio Plinius utatur, temporum ratio vix patitur. Ad hoc non memorantur ulla Apollonii Tyanæi in hoc genere scripta. *Gelen.*

Item albugines oculorum] Postrema dictio desideratur in scripto codice: recte; præcessit enim paulo ante. *Pintian.*

Cum Attico melle cinis et adeps soricis combusti] Voss. *soricis cum stibi tritus lacrimosis oculis plurimum confert.* Itaque sequitur statim: *Stibis quid sit, dicemus in metallis.* Sic enim legendum: non, *stibi, quod quid sit;* non, *et stibi, quod quid sit:* Voss. *stibis quid est.* Pintiani quoque, *quid est.* Supra, 'additis duabus sextis denarii e stibi.' Infra, 'pro stibi ad scabricias.' Sic Ms. non 'stibio.' XXXIII. 6. 'alii stibi, alii alabastrum.' Sic iterum Ms. non 'stibium.' Acad. *cinis helecsui lacrimosis.* Gud. *cinis alipesui tritus lacr.* Andeg. *cinis alipesii tritus.* Men. *cinis allipesin tritus.* Gronov.

Sic et solatis prosunt] Quibus ex insolatu ephelides faciem et os maculant. *Dalec.*

Sed et solatis prosunt] Acad. *sed et solatis i. correptis prosunt.* Vossiani tres et Gud. *sed et solatis, id est, sole correptis, prosunt.* Et censeo prorsus Plinii esse, non interpretis, ut putare possis. *Gronov.*

Manna una] Mica, id est, grano. *χόνδρον λιβάνου* Archigines dicit apud Galenum *κατὰ τόπους*, lib. III. *Dalec.*

Et stomachi totiusque, &c.] Quid si legas: *et stomachi totiusque corporis temperiem, ac seras ætates, &c.* ut sit quod Dioscorides ait, *μακρογήρους γίνεσθαι τοὺς ἐσθίοντας, qui vescuntur, longam senectutem agere.* Idem.

Humor] Earum venenum in folliculis reconditum ad dentium radicem. *Idem.*

Pane colligunt] Tritas et orobi farina exceptas colligunt, ac pastillos formant. Galenus de Theriaca. *Id.*

De felle non audacter suaserim] Chifl. et Voss. *audaciter*, quod et Livio Senecæque e Mss. restituimus. Gud. et Menap. *non daticiter.* Andegav. *non daciter.* Gronov.

Pediculos e toto, &c.] Dioscorides scribit quosdam putare viperarum esu pediculos procreari: id autem esse falsum. *Dalec.*

Utilissime oculos inungunt. Itemque adeps anserinus] *Utilissime oculos inungit item adeps anserinus*, in vetusto codice. *Pintian.*

Item in gallinacei felle alligato ad argema] Verbum *alligato* superfluit ex eodem; et paulo post *illini*, non *illinendum.* Idem.

Per se vero ad claritatem; dorcados (Hippocratis ut putant) auctoritate adjicitur quod, &c.] Brevius in eodem: *per se vero ad claritatem. Hippocratis putant auctoritate adjici quod, &c.* et paulo post mutato ordine: *columbarum, palumbium, turturum.* Idem.

Quoniam suo calore utilior est] Imo quoniam in aliis partibus venæ non sic detectæ et nudæ sunt. *Dalec.*

Accipitrum generis] Nempe tinnunculum, de quo vide x. 37. *Idem.*

Ac lapillos qui vocantur cinædia] In cinædi piscis cerebro inventos. xxxvii. 10. *Idem.*

Et una in vitreo vase annulos includunt] Vossianus manu prima *anellos.* Gronov.

Ad scabritias] Genarum, *τὰ τῶν βλεφάρων τραχώματα. Dalec.*

Erutis] Imo potius confossis. *Id.*

Imposita per frontem ad duo tempora, ita ut a puero, &c.] Tria amplius verba habet nostrum apographon : *Imposita per frontem ad duo tempora, in splenio aliquo, ita ut a puero, &c.* Pintian.

Sed is etiam, cui crassissimum textum est] In Vossiano abest a fronte *τὸ sed ;* neque ulla ejus est necessitas. Alii quatuor, *Sed jam cujus.* Gronov.

Scarabæi viridis natura] Is est aut buprestis aut scarabæus longipes. *Dalec.*

Ursos ægros hoc cibo sanari] Supra viii. 27. Ælianus de Animal. vi. 3. *Idem.*

Strigili] Instrumenti loco strigil fuerit, quod *ὠτεγχύτην* Græci vocant. *Idem.*

Oniscon Græci vocant] Confundit oniscorum historiam cum descriptione millepedæ, *ὀνίσκος, πολύπουν τι ζωΰφιον* Suidæ et Gal. *κατὰ τόπους,* lib. iii. quibusdam *κουβαρὶς* et *τύλος,* a callosa et compactili cute, Latinis multipeda, curio, porcellio. At *millepeda,* sive *centipeda, μυριόπους* interpreti Nicandri in Theriacis, *ἴουλος* Suidæ, Columellæ eruca hirsuta est, quæ olera et vites rodit. Millepeda etiam scolopendra dicitur. Vide quod annotatum est supra xxiii. 1. et xxii. 25. et xx. 2. *Idem.*

Sanat aurium dolores] Aurium doloribus cum rosaceo triti et cocti medentur porcelliones, se in pilæ rotunditatem convolventes, et conglobantes, quos multipedas etiam vocant ; non autem millepedæ, quod auctor quispiam fide dignus tradiderit. *Idem.*

Sepa Græci vocant] A sepe scolopendra diversissima est. Fallitur Plinius. *Idem.*

Hanc tritam una cum rosaceo, &c.] Ad erosos dentes cum rosaceo calfactam auribus instillari, et dentium cavernæ indi, præcipit Archigenes *κατὰ τόπους. Idem.*

Molles] Molles, insecta sunt oblonga et teretia, colore subrubra. Reperiuntur in saccis, et arcis farinariis. Avidissime lusciniæ iis vescuntur, illarumque esu a morbis familiaribus liberantur. *σιτοφάγους* quidam eas vocant, quod farina nutriantur. Dioscor. ii. 38. *ἐν ἀρτοκοπείοις εὑρισκομένα* appellat. *μυλικοὶ,* sive *μύλοικοι,* quæ et *μυλακρίδες,* sive *μυλακρίδαι,* et *μυλαβρίδες,* et Hesychio *μυλακρίαι,* scarabæis sive cicadis similes, in moletrinis et pistrinis gignuntur, colore quidem nigro, sed ob farinam conspersam albicantes. *Fœtidæ* Græcis, *βδέουσαι,* quasi *βδελυκταὶ,* vel *βδελυττόμεναι, abominandæ,* in aggeribus terrenis et apricis inveniuntur, cimicum modo putidæ. *Idem.*

Has capite detracto attritas, lepias sanasse, Musa et Picton in exemplis reliquerunt] In archetypo nostro : *His capite detracto attritas lepras sanasse Muscum pycten in exemplis reliquerunt.* Forte legendum *attritis lepra.* Etsi magis fere placet impressa lectio. *Pintian.*

Musa et Picton in exemplis reliquerunt] Acad. *muscam pictam.* Voss. duo et Gud. *muscam pycten.* Pintiani codex, *muscum picten.* Optimus: *Musa cum picten in exemplis rel.* Forte, *Musa cum Pitanæo in exemplis reliquerunt ;* nam in auctoribus, quos hoc libro se sequutum tradit in primo, ‘ Apollonius Pitanæus ;’ et appellatur idem supra hoc ipso capite : ‘ Musa cum Pitanæo reliquerunt ;’

ut apud Livium 'ipse dux cum aliquot principibus capiuntur,' XXI. 60. *Gronov.*

Detractis pedibus et pennis] Sic Andromachus lib. III. κατὰ τόπους Galeni, et Archigenes lib. V. laudant σίλφας ἄνευ πτερῶν. *Dalec.*

LIBER XXX.

CAP. I. *De origine Magicæ artis, quando, et a quibus cœperit, et a quibus celebrata fuerit, et reliquæ ex animalibus medicinæ.*

In puucis tamen digna res est, de qua plura dicantur] Tria prima verba superioribus assuenda sunt: reliqua sic lege, *Digna res de qua mira dicantur.* Pintian.

A Zoroastre] Eum primum Bactrianis imperasse credunt, temporibus Nemroth. Quidam *Zoroastrem* Abrahamum fuisse contendunt. *Dalec.*

Sex millibus annorum, &c.] In annorum supputatione Plinius fallitur. Plutarcho de Iside et Osir. is bello Trojano antiquior fuit anuis sexcentum. *Idem.*

Protea] Oceani et Thetidis filium, vaticinandi peritissimum, phocarum et piscium marinorum pastorem. Fuisse regem Ægypti narrat Herodotus, Menelaoque uxorem, Paridi ad se vi tempestatum appulso et diversato ereptam, cum universis opibus restituisse. Homerus Odys. refert eum subinde alias atque alias formas assumpsisse prout libuisset. Hujus mutabilitatis causam Diodorus refert ad Ægyptiorum principum consuetudinem, qui ornatus et majestatis gratia, tauri, leonis, draconis capite, arboribus, igne, et aliis hoc genus insignibus ornarentur. *Idem.*

Sirenum cantus] Parthenopes, Ligyæ, Leucosiæ, filiarum Calliopes et Acheloi, de quibus Homer. Odys. M. *Idem.*

Telmessum] Ad fines Lyciæ positam v. 27. celebrem sacerdotum collegio. *Idem.*

Alienæ gentis] Magos enim Persæ suos sapientes vocant. *Idem.*

Quarum cognomen diu obtinuit in nostro orbe alienæ gentis] Voss. et Chiflet. *aliena gente.* Pintiani, *aliena genti.* Scribe, *in nostro orbe alienigena.* Sic Valerius Maximus VII. 3. 'Alienigenæ religionis insignibus.' Florus II. 18. 'Indigenam ex frumento potionem.' Gellius II. 34. 'Neque vino alienigena, sed patrio usurus.' *Gron.*

Literarum subtilitati sine æmulo genitus] *Soccorum salibus*, vel aliquid simile, substituendum videtur in locum illorum verborum, *literarum subtilitati.* Pint. Alii leg. *subtilitatibus*, alii *futilitati.*

Literarum subtilitati sine æmulo genitus] Dignissimum præconium ipsarum Athenarum, quæ docuerunt omnia, doctore: quod cum Pintianus *soccorum salibus* vel aliquo simili mutandum censet, suam et literarum subtilitatem ejurat. Si qui fuerunt autem, qui *futilitati* Plinium scripsisse vel per somnium cogitarunt, ipsi futiles insanum in modum æstimari voluere. *Gronov.*

Fœminarum detrahentium Lunam] Apparatus veneficarum Thessalarum describitur apud Apul. et, ut ille ait,

feralis officina, Asini lib. III. 'Omne genus aromata, ignorabiliter laminæ literatæ: infelicium navium durantes clavi: defletorum et sepultorum cadaverum exposita multa ad modicum membra, hic nares et digiti, illic carnosi clavi pendentium, sive suspendio necatorum: alibi trucidatorum servatus cruor, et extorta dentibus ferarum trunca calvaria. His videlicet comparatis, ac decantatis fibris (pecudum) spirantibus, vario latice litabant nunc rore fontano, nunc lacte vaccino, nunc melle montano, mulso etiam libantes,' &c. *Dalec.*

E propinquo] Proximis seculis. *Id.*

E propinquo primum intulisse ad vicinas usque superstitiones ac medicinæ] Voss. *e propinquorum primum pertulisse ad vicina usque superst. ac medicinæ provectum;* ut et Chifletianus fere. Forsan: *e propinquo eam primum protulisse ad vicinam usque superstitionem a medicina provectum.* Gronov.

Si non expers sedes ejus tota Thrace magices fuisset] In vetusto codice, *Si non ex Perside se vis tota in Thracen magices tulisset:* rectius; nam ex Perside ortam magicem ipse circa finem capitis asserit: 'Tantis cærimoniis ut dedisse Persis videri possit.' *Pint.*

Commentatus de ea Osthanes] Cyprianus de Idolis: 'Et magis inde est (a dæmonibus) ad perniciosa vel ludicra potentatus, quorum tamen præcipuus Osthanes formam Dei veri negat conspici posse,' &c. *Dalec.*

Primus exstat, ut equidem invenio commentatus de ea] Voss. *primum quod exstet ut equidem invenio commentatus est de ea Osthanes Xerxen regem invenio ex Persarum bello.* Forte: *Primum, quod exstet, ut equidem invenio, commentatus est de ea Osthanes, Xerxen regem, ingenio rex Persarum, bello, quod is Græciæ intulit, comitatus: ac velut semina artis portentosæ sparsit, obiter infecto, quacumque commeaverat, mundo.* Osthanem vocat *ingenio regem Persarum* velut sapientissimum inter Persas. Juvat hactenus Pintianus, quod affert e libro suo: *Primus quod exstet ut eq. inv. commentatus est.* Gronov.

Dardanum e Phœnice illustravit] Colum. lib. x. 'Dardaniæ veniant artes,' id est, magicæ, ab hoc Dardano, cujus commentariis perlectis doctissimus evasit Democritus. Apuleius, vel ipse Dardanus, vel quicunque alius post Zoroastrem. Euseb. προπαράσκ. lib. II. εἶπε ὁ Δάρδανος ὁ μύθους θεῶν καταδιδάξας τὰ μυστήρια. Brod. IV. 10. *Idem.*

Voluminibus Dardani in sepulchrum ejus petitis] Scribend. reor, *Voluminibus Dardani in Cyprum petitis,* ut pronomen ejus superfluat; alioqnin non erit quo referre possimus, quod non multo infra sequitur, *tanto recentior est Cypria.* Pintian.

A Mose, et Jamne, et Jotape, &c.] Is Jamnes et in thaumaturgia antagonista Mosi fuit coram Pharaone, quod in Paulinis epistolis legimus, magus insignis: quo factum opinor, ut Plinius Mosem quoque similiter magum fuisse putaverit. *Gelen.*

Tanto recentior est Cypria] Hanc quidam intelligunt Christianismum, expositum Cypriis a Divo Barnaba. Quidam Paphiæ Veneris sacerdotes. *Dalec.*

Homo immolaretur] Vide quæ adnotata sunt in XXXVI. 5. *Idem.*

Palamque in tempus illud sacra prodigiosa celebrata] Hoc a Gelenio est. Academicus, *palamque in tempus siluit sacra.* Gud. et duo Vossiani, *palamque in tempus sili ut sacra.* Sed Chiflet. et Voss. princeps, *palamque fit in tempus sili ut sacro prodigiosa celebratio.* Hinc in olim vulgatis etiam illud *siluit.* Sed legendum: *palamque fit in tempus id licita sacri prodigiosi celebratio.* Neque fert aliud, quod sequitur: 'Gallias utique possedit:' nempe vel sacrum prodigiosum vel celebratio sacri prodigiosi. *Gronov.*

Britannia hodieque eam attonite celebrat] Aptius in nostro exemplari, *attonita celebrat.* Pintian.

Cap. ii. *De speciebus Magiæ, Neronisque et Magorum detestatio.*

Aliaque non patiente mundo. Inmensum et indubitatum exemplum est falsæ artis, &c.] Verbum *immensum* cum minore litera scriptum præcedentibus annectendum videtur; reliqua sic, ut reor, commodius legentur: *Alioqui non capiente mundo immensum. Indubitatum exemplum est, &c.* nam conjunctio *et* non est in Codice antiquo. *Pintian.*

Lentiginem habentibus non obsequi numina, ut cerni non possint, forte hoc in illo, &c.] Scribe: *Lentiginem habentibus non obsequi numina aut cerni. Num obstitit forte hoc in illo?* ex nostro apographo. *Idem.*

Forte hoc in illo] Suetonius in Nerone cap. 51. *Dalec.*

Non obsequi numina, ut cerni non possint. Forte hoc in illo] Quanto expeditius Vossianus: *veluti lentiginem habentibus non obsequi numina aut cerni. Obstet forte hoc in illo.* Duo alii et Gud. confirmant hactenus, ut præferant, *aut cerni.* Juvat in parte Pintiani codex; sed nimium est illud: *Num obstitit hoc forte in illo?* Gronov.

Nam hominem immolare gratissimum] Melius, *Jam hominem immolare gratissimum.* Pintian.

Nam hominem immolare etiam gratissimum] Voss. ut Chiflet. *homines.* Particula *nam* offendit non alios modo, sed etiam Pintianum. Injuria, est enim ejus usus, qualem notavimus ad Livium xxix. 8. Neque aliter ipse Plinius hoc libro cap. 11. 'Nam muris cerebrum dare potui ex aqua, aut cinerem mustelæ, vel etiam inveteratas erinacei carnes, quis possit furenti, etiamsi sit forte medicina?' *Gronov.*

Qua patria quibusque, &c.] Apud Gellium iii. 11. Varro: 'Ἑπτὰ πόλεις διερίζουσιν περὶ ῥίζαν Ὁμήρου, Σμύρνα, Ῥόδος, Κολοφὼν, Σαλαμὶν, Χίος, Ἄργος, Ἀθῆναι. 'Capella Homeri candida hoc tumulum indicat: Quod ara Ietæ mortuo faciunt sacra.' Versus hos longa oratione Magius exponit iii. 1. Constat in Io insula extremum diem obiisse, ut tradit Halicarnas. ἀσθενίᾳ καὶ μαλακίᾳ, *languore et imbecillitate virium:* ut alii, mœrore, quod a piscatoribus ænigma hoc propositum solvere non potuisset: Ὅσσα ἕλομεν λιπόμεθα, ὃ δ' οὐχ ἕλομεν φερόμεθα. Ejus sepulchro Ietæ versus hos insculpserunt: Ἐνθάδε τὴν ἱερὰν κεφαλὴν κατὰ γαῖα καλύπτει, Ἀνδρῶν ἡρώων κοσμήτορα θεῖον Ὅμηρον. Cumanis et Ionibus τυφλοὺς ὁμήρους dici, Plutarchus auctor est. *Magius.*

Cap. iii. *De Talpis, et reliquæ medicinæ per morbos digestæ in animalibus, quorum genera placida sunt, aut fera.*

Infusique auriculæ cujus e parte doleant] Omnes quinque, *cujus a parte.* Ut Plauto: 'A morbo valui, ab animo æger fui.' Contra xxii. 22. 'Infunditur a contraria aure in dolore dentium.' *Gronov.*

In aceto scillite decocti] *Scyllitico* in nostro exemplari, non *scillite:* recte; nam vino, quod Græce masculini est sexus, convenit hæc terminatio in *es.* Acetum vero cum sit et Latine et Græce neutrius, non scilliten dixerim, sed *scylliticum.* Pintian.

Cap. iv. *Quomodo commendetur os, et contra maculas faciei, et ad faucium vitia.*

Ferventia] Acris et fervidi humoris defluxus. Ferventia oris ulcera ἄφθας vocant. *Dalec.*

Asperrimum habetur] Amarore ingratum, quoniam e buxi flore apes colligunt. *Idem.*

Minutæ] Vide cap. 6. et 14. hujus libri. *Idem.*

Herculaneas appellatas] Aliis majores, grandiores, atriores. *Idem.*

Buprestis] Buprestis et silvestris oleris genus est, de quo supra xxii. 22. *Idem.*

Si quis nares murinas] Emenda, *Mulinas.* Vide Reines. Var. Lect. iii.

15. p. 585. et 586.

Cochleæ : coqui debent in lacte] Corrigo *cochleæ : coqui debent inlotæ*, ex apographo nostro : sic infra cap. 6. 'Est qui cochleis illotis protropum infundat.' *Pintian.*

Terreno conteri] Quod in illarum extrema parte cœnosum conspicitur ac veluti lutosum. *Idem.*

Et in iis smegma earum] Tria prima verba desiderantur in vetusto codice. *Idem.*

Figura nidorum eas deprehendit] Nam aliæ, quas apodas vocant, in parietum fissuris ova ponunt, nec nidos extruunt. *Dalec.*

Surculus vitis adalligatus] Vossiani ambo, *viticis :* cap. 6. 'pulmo vulturinus vitigineis lignis combustus.' *Gronov.*

CAP. V. *Ad strumas exhulceratas, ad humerorum et præcordiorum dolores.*

Non tamen sectis admovetur] Si ulcus manufactum fuerit tentante chirurgo illas exscindere. *Dalec.*

Tauri vocantur scarabæi terrestres] Κάραβοι, vel σκάραβοι Arist. Hist. v. 19. vulgo *Cerfs volants.* Idem.

Similes] Colore, non magnitudine, aut figura corporis. *Idem.*

Nomen cornicula dedere] Vide posthac cap. 11. proximum. *Idem.*

Aliqui vero circumligant eas lino] Paulus III. 26. ex auctoritate Galeni vult linum infectum esse purpura, idque valere ait ad παρίσθμια, καὶ ὅσα πρὸς τράχηλον. *Idem.*

Ne sint malæ hirsutæ] *Alæ*, ut puto ; sic enim tres Vossiani Gudianusque, et ibi stabulatur sacer hircus. Academicus et Pintiani, *halæ.* XXXI. 10. 'Alarum virus ex aqua quotidiano fotu.' *Gronov.*

E testiculis agnorum qui castrantur] Voss. *cum castrantur.* Idem.

Præcordia vocamus] Τῶν σπλάγχνων significationem Plinius potius, quam τῶν ὑποχονδρίων, reddidit. *Dalec.*

Quos Melitæos vocamus] A Melita Illyrici maris insula, quam vulgo *Meleda* nuncupant. *Idem.*

CAP. VI. *De pulmonum vitiis, jecoris et sanguinis rejectionibus.*

Laudatissimæ autem sunt Africanæ, ex his Solitanæ : Astypalæicæ, et Siculæ] Quosdam *exin Olitanæ*, aut etiam *Solitanæ* legere, notat Hermolaus. Ex Chiflet. quoque et Vet. notant : *exin Solitanæ, Astyp. et Siculæ.* Voss. *exisiolitanæ astypalacicæ et ne Siculæ.* Scribe : *ex his Iolitanæ : Astypalaicæ, Ætnææ Siculæ modicæ.* Ut non tantum Africanas dicit, sed etiam Iolitanas in Africa, sic non modo Siculas, sed etiam Ætnæas. Nota 'Ἰὼλ Καισάρεια. Mela I. 6. 'Iol ad mare, aliquando ignobilis ; nunc quia Jubæ regia fuit, et quod Cæsarea vocatur, illustris.' Sic igitur et legendum IX. 56. 'Africanæ quibus fœcunditas ; Iolitanæ, quibus nobilitas.' Ut et apud Varronem de Re Rust. III. 14. 'Ex Africa, quæ vocantur Iolitanæ.' Ubi 'solitannæ' reddiderunt. Gud. 'ex his olitanæ' manu prima; ut et Voss. duo alii. *Gronov.*

Silvestres] In cochleario minime clausas, aut pastas. Altiles esse, et saginari, vide apud Varronem III. 14. *Dalec.*

Nec non silvestres stomacho inutiles, alvum solvunt] Observant in V. deesse τὰ *nec non ;* in Chiflet. autem esse *utiles*, quod affirmant omnes nostri. Optime præcipuus : *nec silvestres stomacho utiles, alvum solvunt.* Nam τὸ *nec* dissolvendum in *et non ;* quasi esset : *et silvestres, non utiles stomacho, alvum solvunt.* Gronov.

Efficacissimæ tamen in dolore stomachi. Laudatiores traduntur] Voss. *efficacissimæ si in dolore stomachii plaudatis traduntur.* Forte : *tamen in dolore stomachi fluentis traduntur.* Passim memini 'fluctionum stomachi.' *Idem.*

Quæcunque vivæ cum aceto devoratæ] Non *vivæ* in antiquo codice, sed *rite :* scribendum puto *tritæ ;* nam et tritas aliquot in medicina usus habere tradit Dioscor. lib. II. *Pintian.*

Aceratæ vocantur] Aceratæ cochleæ, aceris modo virgatæ et discurrentibus lineis maculosæ; vel tam exiguis et brevibus corniculis, ut fere nulla videri possint: ἄνευ τῶν κεράτων. Quidam legunt *ceratæ*, nempe cerei coloris. 'Cochleas rubras' vulgus appellat. *Dalec.*

Viverra porcelli modo inassata] *Viverrula*, forma diminutiva, in apographo nostro. *Pintian.*

Omne enim vas earum nigrescit contactu] Pronomen *earum* non agnoscit vetus codex. *Idem.*

Quidam torrent ex his sextarium] Dele duo illa verba *ex his*, ex eodem. *Idem.*

Est animal locustæ simile sine pennis] Omnes quinque, *Esse;* deinde Vossiani duo, *vocetur;* et *non habeat aliqui arbitrantur;* ut et Gudianus ac Men. Acad. *non habeat aliqui vero arbitrantur;* denique Voss. ut et Pintiani et Chiflet. *nec pauci auctores hoc esse quod grylli vocentur;* Acad. Gud. Voss. alii duo: *nec pauciores hoc esse quod grylli vocentur.* Lege: *Esse animal locustæ simile sine pennis, quod troxallis Græce vocetur, Latinum nomen non habeat, aliqui arbitrantur; nec pauci auctores, hos esse, qui grylli vocentur.* Gronov.

Ut aliqui arbitrantur: nec pauciores hoc esse] In eodem: *aliqui arbitrantur, nec pauci auctores hoc esse, &c.* Pintian.

Protropum infundat] Primarium, quod in lacum sponte fluit, minime tortivum. *Dalec.*

Quidam recentem superullegant. Alii duorum dierum] Voss. *superinligant alii duum dierum*, ut et Chiflet. *Duum* et Pintianus. Sed et Andeg. qui etiam *superilligant* cum Men. Acad. Gud. Mirum vero quod optimus etiam *dant arenanti*, pro *dant ignoranti*. Gronov.

CAP. VII. *Ad dysentericos, et ventris mala, remedia.*

Vel si in alio, &c.] Leg. *Vel cum tubulo stanneo linitur, &c.*] Nempe fistula e stanno parata sedi infunditur, præcipue in teinesmo, ut intestini pars extrema eo sublinatur. *Dalec.*

Membrana gallin] Ventriculi. *Idem.*

Abstinere autem a frugibus ante et gallinam] Lego *Abstineri;* ut XXIX. 6. 'gallinaceusque si inclusus abstineatur die ac nocte, pari inedia ejus qui doleat.' Nec vero aliter scripti. *Gronov.*

Caro palumbi in aceto decocta] Voss. *palumbis.* Et mox, 'palumbis ferus e posca decoctus.' Et c. 15. 'circumlato palumbe.' Cap. 8. 'in palumbium ventriculo inveniantur.' Cap. 11. 'Cinis palmarum aut interaneorum palumbis.' *Idem.*

Ileos appellatur] Dolor, aut imflammatio gracilioris intestini. *Dalec.*

Maciem enim facit] Emaciat, immodica facultate discutiendi. *Idem.*

Tormina sanat lien ovium tostus] Verbum *sanat* nec est in apographo nostro, neque videtur esse necessarium. *Pintian.*

Apodes ex vino] Hirundines grandiores. *Dalec.*

Colo liberatus est] Coli dolore. *Id.*

Transire vim morbi] Supra cap. 5. ultimo hujus libri. *Idem.*

Per pedes fluentem haurire sustineat] Cum ii sordidi abluuntur. Eadem aqua laudatur ad arcendam lippitudinem XXVIII. 4. *Idem.*

CAP. VIII. *Ad calculos et vesicæ dolores, testiumque et inguinum tumores, et ad panos.*

Vel cochleas decoctas uti suspiriosis] Scribe, *ut in suspiriosis*, ex apographo. *Pintian.*

Vesica] Ventre, aut potius ingluvie. Urinaria enim vesica gallinacei carent. *Dalec.*

In faba sumi] Cum fabæ lomento. *Idem.*

Millipedam oniscon bibisse] Multipedam dicere debuit. Vide l. XXIX. cap. ult. *Idem.*

Procidentia alvi succus cochlearum punctis evocatus illita depellit] *Procidentium*, accusandi casu, in antiquo codice. *Pintian.*

Procidentia alvi succus cochlearum] Quinque nostri, *Procidentia ibi succus cochlearum;* quod et nescio quo ex Ms. ad marginem notatum. Ita scripsit Plinius. *Ibi*, puta in sede, cujus de vitiis agere cœperat. Et sic paullo post: *Tetris ibi ulceribus*. Cap. 12. 'Si in verendis sic cæterisque ibi ulceribus.' *Gronov.*

Si decidat testium alter] Turpiter propendeat, et demittatur veluti laxatus. *Dalec.*

Cochleæ latæ, parvæ, contritæ ex aceto, vel cinis ejus] Scribe ex apographo nostro: *Cochleæ latæ, parvæ, contritæ ex aceto. Senectus anguium ex aceto vel cinis ejus.* Pintian.

Contritæ ex aceto vel cinis ejus] Ex vet. advocant *earum*. Sed Voss. *Cochleæ parvæ latæ contritæ ex aceto, senectus anguium ex aceto vel cinis ejus.* Sic paullo superius: 'Canini capitis cinis, senecta serpentis ex aceto.' Et passim: 'Cochleæ minutæ latæ contritæ illitæ' c. 13. Invenies et apud Pintianum. *Gronov.*

Cochleæ nudæ, quas in Africa gigni diximus, tritæ] Voss. *triatæ*. Numquid *striatæ?* Sed verius *aceratæ*, ut cap. 6. 'Præterea quæ aceratæ vocantur:' ubi Voss. 'eueratoe:' sed primo *E* supra scriptum *A*. Monstrat ἀκέρατοι. *Idem.*

Resolvunt] Resolvuntur; sponte abscedunt, nec amplius hærent. *Dal.*

CAP. IX. *Ad podagras et articulorum dolores.*

Sale] Sal is est, quem multis aliis locis *viperinum* vocat. *Idem.*

Sanguinent] In utroque manuscrip. exempl. legitur *sanguinem*. In antiquissimo codice scriptum fuisse puto, *sanguine tum;* nempe vel contracta scriptura, vel deletis literis, et dormitantem aut ignarum scribam ex iis notis effecisse *sanguinem;* cum legendum fuerit: *Et si pedes sanguine tumeant.* Apud Quintilianum in declamationibus aliquoties legimus 'sanguinantes,' pro sanguine manantes, et cruore perfusos. 'Sanguinantes pedes' quidam exponunt, gangræna, carcinomate, sordidis et malignis ulceribus tentatos cum sanguinis effluxu. Talibus urtica prodest, et peculiari vi sanguinem manantem sistit, præsertim e naribus. Sed is morbus plurimum differt a podagra, de qua hic agitur. *Idem.*

Subluviem] Τὴν παρωνυχίαν. Columel. VII. 5. de ove id usurpat. In homine is morbus est, cum sub ungue, cocta inflammatione, sanies alba colligitur; quod sæpe mulieribus accidit, dum inter consuendum se acu pungunt. Vulgus vocat *un Pissechien.* Paronychiæ genus id mitius est, ac minus dolore vexat, nec primum articulum digiti corrumpit. Quidam reduvias, τὰ πτερύγια, falso interpretantur. *Dalec.*

CAP. X. *Remedia adversus morbos toti corpori.*

Maledictum translatum] Criminis notam et probrum. Stellionatus crimen id est, cum aliquid per dolum et imposturam fit. Ulpian. De eo multa ex Capro grammatico Cujacius Observat. x. 26. Theophr. de Invidis Animalibus. *Idem.*

Est autem in locis ostiorum fenestrarumque] Scribendum *loricis*, non *locis*, ex vetusto exemplari. *Pintian.*

Eadem omnia prædicantur ex viverra] Vult eadem esse remedia e silvestri mustela, *viverra* appellata, quæ jam e domestica commonstravit. *Gelen.*

Cochlearum cinis addito semine lini et urticæ cum melle inunctos sanat] Lego, *Cochlearum cinis adjecto semine lini et urticæ cum melle linctu sanat*, ex apographo nostro. *Pintian.*

Lapillum dare] Pullo, quem excluserint, tanquam omnium morborum

remedium. *Dalec.*

Quod si pullus is detur incipienti in cibo, quem primum peperit, cum quis primum, &c.] Paucioribus verbis nostrum exemplar: *Quod si pullus is detur cum primum tentatus sit, liberatur eo malo.* Pintian.

CAP. XI. *Contra morbum regium, et phreneticos, et contra febres et hydropicos.*

Avis icterus] Aëtius x. 17. morbum hunc non ab ave dictum vult, sed ab oculis ictidis, seu viverræ, auricoloribus. *Dalec.*

Nam non modo muris cerebrum dare potui ex aqua aut cinerem mustelæ, aut etiam inveteratas herinacei carnes] Brevius in vetusto codice: *Nam muris cerebrum dare potui ex aqua, aut cinerem mustelæ, vel etiam inveteratas, &c.* Pintian.

Quod totum abdicandum paucis exemplaribus docebo] Scribe, *Quod totum abdicandum paucis e pluribus docebo,* ex eodem. *Idem.*

Radiis] Digitis in aversa parte pedis extantibus. *Dalec.*

Olfactoriis] Ptarmicis, quæ sternutamenta cient. *Idem.*

Clinice] Quæ ægris in lecto decumbentibus adhibetur, ratione victus, medicamentis, manus opera. *Idem.*

Pulverem in quo se accipiter volutaverit] Voss. *pulverem, ubi se accipiter volutaverit.* Gronov.

Ægypti magna pars scarabæos, &c.] Vide supra c. 5. hujus lib. Plutarch. Porph. Horus, aliam præterea ejus venerationis causam reddunt, quod mares sint omnes scarabæi, nulla fœmina. Hinc jocus Ausonii in masculæ Veneris sectatorem: 'Perversæ Veneris postico vulnere fossor, Lucilli vatis subulo, pullopremo, Non taurus, non mulus erit, non hippocamelus, Non caper, aut aries, sed scarabæus erit.' Rhodig. VIII. 5. Clemens Hypotyposeon VI. homines voluptatibus impensius deditos, et immersos, ac ebrios, tanquam cantharos in stercore volutari scribit. *Dalec.*

Cui sunt cornicula reflexa] Taurum supra vocavit cap. 5. hujus libri. *Idem.*

Condat] Humo sepeliat et defodiat. *Idem.*

Phryganion] Fortassis animal, quod paulo antehac vocavit vermiculum e frutetis lanuginosum: φρύγανον, *frutex.* Quidam legunt *phrynion;* putantque animal id notissimum a Chrysippo fusius expositum non fuisse, et Plinium exemplari vitioso deceptum. *Idem.*

Si cujusquam cura efficacior esset ad inquirendum] Chifl. *inquerendas.* Voss. *si cujus cura efficacior esset inquirendus:* lege, *inquirentis.* Gronov.

Cum ipso specu toto resina, &c.] In antiquo exemplari, *cum ipsa in spleno toto resina, &c.* Forte legendum *splenio,* non *spleno.* Verba item illa quæ statim ante præcedunt, *quoniam miseria spei delectat,* Pliniana non puto. *Pintian.*

Tela cum ipso specu toto resina ceraque imposita] Acad. *licum vocant delatum ipsos plone toto resine cereque inposita.* Gud. et Menap. *licum vocant de lacu ipsos piene toto resinæ ceræque imposita.* Andegav. *licum vocant delacum ipsos piene toto resine cereque imposita.* Annosior: *lycum vocant tela cum ipso in splenetoto resine cereque inposita.* Scribe: *quoniam miserias copia spei delectat, anne aranei, quem lycon vocant, tela cum ipso, in splenio resinæ ceræque, imposita utrisque temporibus et fronti prosit;* vel, *in splenio cum resina ceraque. Cum ipso,* nempe araneo. *In splenio,* ut XXIX. 6. 'Aranei muscarii tela, et præcipue spelunca ipsa, imposita per frontem ad duo tempora in splenio aliquo,' &c. 'mirabiliter epiphoris mederi dicuntur.' Sic enim ibi Chiflet. et Vossianus. Andeg. etsi corruptus, tamen egregie firmans verum: 'Aranei muscari tela et præcipue spelunca ipsa imposita per frontem ad duo tempora in speleo aquilo:

et præcipue spelunca ipsa imposita per frontem ad duo tempora in speleo aquile ita ut a puero,' &c. Unus per errorem duorum codicum vice fungitur. Menap. quoque : 'ad duo tempora in speleo aquile.' Martialis : 'numerosa linunt stellantem splenia frontem.' Sic et fere Pintianus ; sed male pro non Plinianis delet, quæ corrigenda erant. *Gronov.*

Vomitus quoque canum illitus ventri] F. *illitos ventri aquam trahere promittitur.* Idem.

CAP. XII. *Ad ignem sacrum, ad carbunculos, furunculos, ambusta, nervorumque contractiones.*

Tubera et quæcunque molliri opus sit] *Emolliri* in antiquo codice, non *molliri;* et infra paulo *circumlatus,* non *circumdatus.* Pintian.

Ut terram nec postea attingat] Alii, *non postea.* Voss. *ne postea.* Cicero Famil. Epist. XIII. 54. 'Operamque des, quod fides tua patietur, ut socrus adolescentis rea ne fiat.' SC. de philosophis et rhetoribus apud Suetonium : 'uti Romæ ne essent.' Dein, *totiens exspuentibus medente et cujus medebitur,* non *eo cui.* Et censeo dictum, ut 'agrestium Regnavit populorum.' Alioqui posses, *cui is medebitur.* Andeg. jam defecerat in illis, 'Tubera et quæcumque molliri opus sit efficacis,' usque ad capitis sequentis, 'muris cum melle aut cum vermium terrenorum qui et ossa extrahit.' *Gronov.*

Nervorum nodis medetur capitis viperini cinis] Verbum *medetur* redundat ex eodem : recte ; dictum est enim paulo ante. *Pintian.*

Nodis] Sic vocat Græcorum τὰ γαγγλία. *Dalec.*

Nervorum nodis medetur capitis viperini cinis ex oleo Cyprino illitus] Voss. Acad. Gud. Men. non habent τὸ *medetur;* quippe quod ex superioribus sit intelligendum. Dein Voss. ut et Chiflet. *cinis in oleo cypreo,* sine τῷ *illitus.* Sed et mox, *Dolores eorum amphisbæna mortua adalligata,* sine τῷ *tollit.* Scribe, *Doloribus eorum;* nam et hic intelligendum τὸ *medetur.* Gronov.

Reduvias] Cutis circa radicem unguium fissæ eminentes lacinias, τὰ τῶν δακτύλων πτερύγια. *Dalec.*

CAP. XIII. *Ad sanguinem sistendum et tumores vulnerum, hulcera, vulnera, et alia mala, ex animalibus remedia.*

Subductum] In nares attractum. *Id.*

Terrena] Leg. *terrenæ ;* nam et aquaticæ sunt. Alii nihil mutant : *terrenumque* exponunt, terram qua oblinitur et lutulenta est illarum testa. Vide et supra cap. 4. proximo alium *terreni* significatum in cochleis. *Idem.*

Aranei telæ suppositæ] Dele postremum verbum, ex antiquo codice. *Pintian.*

Gallinacei cerebellum vel sanguinis profluvia] Melior lectio *sanguis,* quam *sanguinis,* ut quædam exemplaria præferunt. *Idem.*

Item columbinus sanguis] Superfluit *sanguis,* ex vetere codice. *Idem.*

Sub testa calefacto] Lege, *sub testo.* Est autem *testum,* vel testaceum, sub quo placentæ coquuntur. Utitur hac voce Cato quoque cap. 76. *Gelen.*

Cosses] V. C. *Cossi.* Vermes ii sunt oblongi, colore cinerei, multis hinc illinc pedibus gradientes, corniculis in capite extantibus : δῆκες. *Dalec.*

Simblio melle] Quidam, *simplici.* Ego lego *Hyblæo,* ab Hybla monte Siciliæ. Invenio apud quendam, sed nullius auctoris testimonio, tale mel fieri solitum in Sicilia et Cycladibus insulis. *Idem.*

Antonius Musa] Fuit quidem is doctus ac facundus plurimum, tum etiam elegantis politique ingenii, quod ostendit et Musæ cognomen ideo tributum. Virg. in Catalectis : 'Cui Venus ante alios, Divi, Divumque sorores Cuncta, neque indigne, Musa, dedere bona.' Apud Euripid. in Nauplio chorus eadem ratione Pala-

medem τὴν Μοῦσαν vocat: Ἐκάνετ' ἐκάνετε Τὰν πάνσοφον, ὦ Δαναοὶ, Τὰν οὐδὲν ἀλγύνουσαν Ἀηδόνα Μοῦσαν. *Scaliger.*

Antonius Musa medicus cum incidisset] Voss. *Antonius quidem medicus cum incidissent insanabilia ulcera;* ut et in parte Chiflet. Verbum, ut apud Juvenal. 'Incidit Adriaci spatium admirabile rhombi.' *Gronov.*

Recentibus] Recenter excoriatis: conspersis sale, rosis, myrtis, ut in usu est hodie apud medicos. *Dalec.*

Subinde suffundantur] Rosaceo, aut vino nigro, et austero. Galenus. *Idem.*

Cum melle aut cum vermium terrenorum cinere] *Cum melle aut vermium terrenorum cinere,* in apographo nostro. *Pintian.*

Aut cum vermium terrenorum cinere qui etiam] Voss. arguit νοθείας τὸ *cum,* item τὸ *cinere:* deinde habet *qui et ossa.* Fuit nimirum multo rotundius: *nec tardius cinis silvestris muris cum melle aut vermium terrenorum, qui et ossa extrahit.* Neque enim cinerem muris silvestris cum melle, aut loco mellis cum vermium terrenorum cinere id præstare vult, sed silvestris muris aut vermium terrenorum cinerem cum melle. Gud. Menap. et Acad. *aut cum vermibus terrenis qui et ossa.* Andeg. ut diximus ad caput præcedens. *Gronov.*

Ad easdem vitiligines et muscas, &c.] Vide Reines. Var. Lect. II. 7. pag. 174.

Gallinarum fimum candidum servatum] *Fimi,* non *fimum,* in vetusto codice. *Pintian.*

CAP. XIV. *Ad muliebria mala medenda, et conceptus maturandos.*

In muliebribus malis] Uteri dolore, strangulatu, distortione, et cum secundæ morantur. *Dalec.*

Reficit] Deplet, exhaurit, levat. *Idem.*

Utriculo mustelino] Vesica. *Idem.*

Vermes terreni illiti in cervices et scapulas ne nervi doleant præstant] Scribe: *Vermes terreni illiti ne cervicis scapularumque nervi doleant præstant,* ex vetusto codice. *Pintian.*

Vermes terreni illiti] Ἰούλους vocat Numenius apud Athenæum lib. VII. Καὶ δὲ σύ γε μνήσαιο δελείατος ὄττι παρ' ἄκρας Δήεις αἰγιαλοῖο γεώλοφα· τοὶ μὲν ἴουλοι Κέκληνται, μέλανες, γαιηφάγοι, ἔντερα γαίης. *Dalec.*

In cervices et scapulas, ne nervi doleant] Voss. *Vermes terreni inliti, ne cervices scapulumque nervi doleant, præstant.* Lege *scapularumque,* ut voluit Pintianus. Andegav. *in cervices scapularumque ne nervi.* Gronov.

Gravidis secundas pellunt] *Graves,* non *Gravidis,* in vetere codice. *Pintian.* *Gravidis secundas pellunt*] Non gravidis quidem, sed puerperis et fœtis. *Dalec.*

Devocant] *Devocant* Plinius vertit, quod Græci κατασπῶσι. *Idem.*

Illinuntur alvo] Ad inflationes dissipandas. *Idem.*

Sunt et minutæ longæque] Minutas albulas vocat Varro III. 14. easque afferri e Reatino ait, ut maximas ex Illyrico. *Idem.*

Baculus quo anguirana excussa sit] Voss. *Baculum;* sic XXXII. 10. 'Pulmone marino si confricetur lignum, ardere videtur adeo ut baculum præluceat.' Sic Gelenius, et adfirmant tres Vossiani. Cicero de Finibus lib. II. 'Bacillum aliud est inflexum et incurvatum de industria, aliud ita natum.' Idem Ovidio suo plus semel restituit vir studiis incertum major an meritis in rempublicam, utrisque certe ingens, nec Ovidii magis quam omnium antiquitatis literarum optimus vindex, interpres, æmulator ipse, in aliis fautor, suffragator, testis benevolentissimus, Nicolaus Heinsius. *Gronov.*

Abortus asperos faciat] In codice vetere, *Abortus per os facit.* Pintian.

Transgressus abortus asperos faciat] Voss. et fere codex Pint. *Ovum corvi cavendum gravidis constat, quoniam transgressis abortum per os facit:* præ-

clare. sic x. 12. 'Ore eos parere aut coire vulgus arbitratur: ideoque gravidas, si ederint corvinum ovum, per os partum reddere.' *Transgressis* et Chiflet. *Facit* Gud. et Acad. et Vossiani duo. *Gronov.*

Custodit adeps anseris] Ne immodice turgeant. *Dalec.*

Stantes mammas servat] Ne flaccescant et corrugentur. *Idem.*

Inclinari] Molles et vietas demitti. *Idem.*

Sed malis puerorum illitus] Quos imberbes esse volumus. *Idem.*

Est autem duplex] Duplex est cerebrum, rubens anterioribus ventriculis, candidum cerebello posteriore. *Idem.*

Discoquunt viperam] Diu et exacte coquunt, quoad coctura intabescat. *Idem.*

CAP. XV. *Promiscuæ medicinæ.*

Capilli ne canescant] Serenus cap. de capillo tingendo: 'Lumbrici quoque terrestres miscentur olivo.' *Idem.*

Coagulato lacte] Ob ventriculi frigiditatem. *Idem.*

Adustio infantium] Ardor, *τὸ καῦμα.* Supra XXII. 21. distillationem exponit, XX. 3. 'ardorem,' ut hic, vocat. *Idem.*

Siriasis] Formatur hæc vox *ἀπὸ τοῦ σειρίου*, qui nunc Solem significat: Lycoph. in Cassand. *ἐκβεβρασμένον νέκυν Δελφῖνος ἀκτὶς Σειρία καταυανεῖ*: nunc stellam ardentissimam in sideris *ἀστρόκυνος* lingua, quasi *ζείριος παρὰ τὴν ζέσιν*, vel *παρὰ τὸ σειροῦν*, quoniam humorem nostri corporis vacuat, et inanit; vel quoniam *αἴτιος τοῦ σεσηρέναι*: tum enim canes aperto rictu hiant; vel *ἀπὸ τοῦ σειριᾷν*, quod lucet et siccat; vel *ἀπὸ τοῦ σείεσθαι*, quod scintillat et tremulo motu vibratur; vel *ἀπὸ τοῦ σείρειν*, quod immodico æstu cuncta rapiat atque desiccet. Virgilius: 'Jam rapidus torrens sitientes Sirius Indos Ardebat cœlo.' Euripides in Hecuba: *ὁ σείριος ἔνθα πυρὸς φλογέας ἀφίησιν ὄσσων αὐγάς.* Statius: 'Implacido lethalis Sirius igni.' Ibycus Rheginus quævis Astra *σείρια* nuncupavit, vel quasi *τείρεα* et navigantibus signa, vel quod universitatis res *τείρουσι*, id est, *δαμάζουσι.* Quidam apud Plaut. in Trinummo Solstitialem morbum *σειρίασιν* esse putant: 'Tum autem Syrorum genus, quod patientissimum est Hominum, nemo extat qui ibi sex menses vixerit; Ita cuncti solstitiali morbo decidunt.' *Idem.*

Harundini alligata suspenditur] Non *adalligata*; nam *adalligata*, vocare solet, quæ Græci *περίαπτα*, superstitiosa fere ac magica remedia, quæ suspensa collo aut brachio alligata gestantur. *Gelen.*

Palpebras corrigit] Palpebrarum pilos in ciliis reflexos, ac oculum pungentes. *Dalec.*

Cum thure ex ovi albi succo] *Cum thure et ex uvis albo succo*, in antiquo codice. *Pintian.*

Inveniuntur in corniculis cochlearum] Vide supra cap. 3. proximum. *Dalec.*

Partes extremas prohibet] Extremam partem, anum, sedem, sphincterem. *Idem.*

Ad idem valent et grandissimi dentes serpentium] In apographo nostro: *Idem valent et grano dentes serpentium.* Pintian.

Bovis capiti lapillum inesse tradunt, quem ab eo expui, &c.] In vetusto exemplari non *bovis* habetur, sed *bove.* Lego *boæ*; et *ab ea expui*, non *ab eo*, idem præfert exemplar. *Idem.*

Limacis] Quæ nuda serpit. *Dalec.*

Cerebrum] Elixum. *Idem.*

Spinosis] Ut dipsaco. *Idem.*

Hæreat] Leg. *exeat*, ut cum dormientes aut vigiles lac evomunt. Vocant id nutrices *cailloter.* Idem.

Colligatæ in coitu] Admotæ coxæ lumbis. *Idem.*

Verminatio] Intestinorum dolores; supra XXVIII. 11. ult. *Idem.*

Ophion] Musamona vocant VIII. 49. Ejus quoque mentio fit XXVIII. 9. sub finem. *Idem.*

Byturos vocari, qui vites in Campania erodant] *Biuros* in vetusto codice,

quasi *bicaudes* dixeris, non *byturos;* et paulo ante *sugjugum*, non *sirulugum*. Pintian. *Byturos*] Ἶκας Græcorum. *Idem.*

Muliones] Qui mulis infesti sunt. *Idem.*

Contritis uno die dejectisque] *Contritis una dejectisque,* in antiquo codice. *Pintian.*

Sparsas apes in alvearia reverti] *Alvos*, non *alvearia*, in eod. et paulo post *lassari*, non *lassescere*. Idem.

Ungulas tantum mularum repertas] Plutarchus περὶ πρώτου ψυχροῦ de asini ungula intellexit. Idem in Alexandro ὄνου χηλὴν habet; ut et Joannes Monachus in Historiis. Vide I. 103. et cap. 2. libri sequentis. Trogus vero equi, ut et Pausanias in Arcadicis; Curtius jumenti; Ælianus asinorum Scythicorum cornibus. Vox ὄνος, similis vocabulo ἡμίονος, fortassis Plinium decepit, ut pro asino, mulorum mularumve diceret. Rhodig. xxv. 16.

Magna Aristotelis infamia] Quem aiunt pecunia corruptum ab Antipatro id consilii dedisse, tanti sceleris participem ac conscium. *Dalec.*

LIBER XXXI.

Cap. I. *Medicinæ ex aquatilibus. Aquarum mirabilia.*

Improbas exerente vires] *Exercente*, non *exerente*, exemplar nostrum. *Pintian.*

Sæpe etiam lapides subvehunt portantes aliena pondera] Tria prima verba ad superiora pertinent. Tum sequitur, *subeuntque portantes aliena pondera*, ex eodem. *Idem.*

Cap. II. *De differentia aquarum, medicinis, et observationibus CCLXVI.*

Aquitanica gente] Vide Arist. Problem. 13. sect. 1. Vitruvium VIII. 3. *Dalec.*

Auxilia morborum conferentes] Lego, *auxilia morborum profitentes*, ex antiquo codice. *Pintian.*

Alibi tepidæ egelidæque auxilia morborum conferentes] Voss. ut Pintiani, *aliæ tepidæ egelidæque auxilia morborum profitentes;* quod habet suam Venerem. *Gronov.*

Quæ in Baiano Posidianæ vocantur] Voss. *quæ in bale Possidianæ vocantur.* Lege: *quæ nunc Baiæ Posidianæ vocantur, nomine accepto a Claudii Cæsaris liberto.* Passim in optimo libro *ne* significat *nunc;* ex eo τὸ *in* factum. Solebant autem quisque, qui prædium illic haberet, *Baias suas* dicere. Unde et Cic. Famil. IX. 12. 'Gratulor Baiis nostris, siquidem, ut scribis, salubres repente factæ sunt.' Nec aliter Plinius Epist. II. 15. 'Quomodo te veteres Marsi tui? quomodo emptio nova?' Sed et sic Sex. Pompeius apud Velleium lib. II. 'In Carinis suis se cœnam dare:' quod ejus paternæ ædes pars essent Carinarum in urbe, et in prætoria navi pasceret.

Antistio Vetere] Hic Cos. fuit cum D. Lælio Balbo, anno U. C. 747. *Dalec.*

Ut protinus noscatur etiam ministerium ejus ex illa majestate] Scribe, *Quin protinus noscatur etiam ministeriorum ejus haustus ex illa majestate,* ex eodem. Nonnulli *ministrorum* legunt,

non *ministeriorum;* sed potest sustineri *ministeriorum;* ut quemadmodum *Famulitium* pro famulis, et *Servitia* pro servis poni solet, sic *Ministeriorum* pro Ministrorum hic positum sit: ut VII. 52. 'Interim eum qui videbatur extinctus plaudendo concivisse ministeria,' hoc est, 'ministros.' *Idem.*

Ut protinus noscatur etiam ministerium ejus ex illa majestate] Voss. *ministeriorum haustis ex illa majestate ingenam: ponam enim;* ut fere et Chiflet. Ex quo quid tentarint, apparet in marginibus. Pintianus: *quin protinus noscatur etiam ministeriorum ejus haustus ex illa majestate.* Mihi scribend. videbatur: *ut protinus noscatur etiam* (ipse scilicet Cicero) *ministeriorum haustis ex illa majestate ingeniis.* Tale est Justini XV. 6. 'Ut Alexandrum posses etiam in moriente matre agnoscere.' *Ministeriorum* et Acad. Gudianusque et duo Vossiani. *Gronov.*

Quo tua Romanæ, &c.] Scribendum *quod,* non *quo,* ex eodem, sic etiam deposcente sensu. *Pintian.*

Fonte rubro biberint] Lege Ctesiæ collectanea: et Sotionem, qui παραλλάττειν διάνοιαν ait, quod Plinius *lymphatos agere.* Idem fontem rubrum vocat, quod Sotion κρήνην τῷ χρώματι κιννάβαρι παραπλησίαν. *Dalec.*

Juxta Romam] Via Tiburtina, Vitruvio. De his aquis Martialis: 'Itur ad Herculei gelidas qua Tyburis arces, Canaque sulphureis Albula fumat aquis.' Galeno aluminosæ sunt. *Idem.*

Cutiliæ] Cotiscoliæ, Straboni. Hæ salsæ et aluminosæ sunt. *Idem.*

Thespiarum fons] Urbis Bœotiæ ad Heliconem sitæ. Athenæus lib. II. citat hæc ex Theophrasti libro de aquis. *Idem.*

Custodit autem partum Linus fons] *Platum,* non *partum,* in vetusto codice: forte scribendum *fœtum.* Pint.

In Pyrrhea flumen] Fuit Pyrrha circa Mœotin absorpta Ponto; fuit et Locrorum, Delphis et Amphryso vicina, de qua hunc locum una cum Hermolao intelligendum puto. Fuit et Magnesiæ, Eubœæ, Lyciæ, Cariæ; de quibus vide suis locis. Alii legunt ex Strabone lib. IX. *E diverso ad Pyrasum, flumen, quod Amphrysus vocatur, &c.* Fuit autem Pyrasus oppidum vicinum Thebis Phthioticis. Apud Athenæum lib. II. legitur *Pyrrha:* apud Theophr. Hist. IX. 20. et Caus. II. 8. *Pyra.* Straboni *Pyrrha* oppidum est Phrygiæ et Lesbi. *Dalec.*

Lacus Alphion vitiligines tollit] Straboni lib. VIII. Aniger Alpheus dictus est, quia vitiligines sanat. Is autem e fonte Nympharum Anigriadum aquas receptas in solum palustre, et vaporoso halitu caliginosum stagnans effundit, atque adeo proximum littus arenosum, profundum efficit, piscesque insuaves, et cibo ingratos. Vide locum. Pro palude, aut stagno, *lacum* Plinius dixit. *Idem. Lacus Alphion vitiligines tollit*] Ab hoc enim effectu etiam nomen invenit; *vitiligo* enim ἀλφὴ Græcis dicitur. *Gelen.*

Cydnus Ciliciæ amnis podagricis medetur] Sic Althænus fluvius vulneribus et pecorum et hominum. Rhodiginus XXVII. 14. *Dalec.*

Trœzene] Achaiæ oppido, ubi nulla alia aqua reperitur, quam metallica, præter eam quam Cibdeli habent. Vitruv. *Idem.*

Fontem habet insignem] Eum fontem hodie vocant *le baing de Spach. Idem.*

Cicero] Fortassis Varro, qui admiranda scripsit, τὰ θαυμαστά. *Chiffl.*

Reatinis tantum paludibus] Nihil mirum, quoniam in ejus paludis exitu saxum crescit. II. 103. *Dalec.*

Eudicus] Aristoteles de duobus fluminibus id tradit περὶ θαυμ. ἀκουσμ. *Idem.*

Hestiæotide] Thessaliæ parte, aut, quod magis placet, Bœotiæ. *Idem.*

Melan] Lib. II. cap. 103. 'Melas fluvius est Bœotiæ, cujus potu oves

nigræ fiunt, ut Cephisi albæ.' *Idem.*

In Thuriis] Scholiastæ Callimachi Crathis fluvius est Arcadiæ; Herodoto, Achæorum, a quo nomen habet Italicus; Pausaniæ, Brutiorum; Lucaniæ, Vitruvio. Scholiastes Theocriti Idyllio v. ex Nymphodoro et Theophrast. ait: Κράθιδος ὕδωρ ξανθίζει. Euripides in Troadibus: ὁ ξανθὰν χαίταν πορεύων Κρᾶθις, non, ut perperam legitur, Κράνθις. Strabo lib. VI. et ξανθοτριχεῖν et λευκοτριχεῖν ἀνθρώπους λουομένους, ait, ποιεῖν, καὶ ἄλλα πολλὰ πάθη ἰᾶσθαι. *Mitalerius.* Vibio Sequestro, auream comam facit. *Dalec.*

Nam qui Sybarin bibant] Lege, *Nam qui e Sybari bibant*, ex antiquo exemplari; ut quod paulo post sequitur, *Qui e Crathide candidos;* lego, *qui e Crathi candidos*, ex eod. *Pintian.*

Item in Macedonia] Vide Senecam Quæst. Natur. III. 25. *Dalec.*

Lusis] Apud Sotionem Λουγοῖς· apud Stephanum Λουσσοῖς· apud Arist. de Admir. Audit. Κολούσοις. *Idem.*

Mures terrestres vivere et conversari] Aptior lectio, *vivere et conservari.* Pintian.

Juxta flumen Orchomenon] In nostro apographo, *Juxta flumen Erycnum:* scribendum puto, *juxta flumen Eryneon*, qui Locridis quidem est fluvius, sed in Cephisum Bœotiæ fluvium exonerat, auctore Strabone lib. IX. Sequitur continuo: *Duo sunt fontes, quorum alter memoriam, alter oblivionem affert, inde nominibus inventis.* In eodem: *E duobus fontibus alter memoriam, alter oblivionem affert: inde nominibus inventis.* Idem.

Inde nominibus inventis] Nam altera Μνήμη dicitur, altera Λήθη. *Dalec.*

In Cilicia apud oppidum Crescum rivus fluit Nus, &c.] Unde proverbium Κρέσκον οἰκεῖς. Quamquam autem parœmiographi in hebetes ac stupidos id dici solitum affirment, εἰρωνικῶς tamen proculdubio accipiendum est, quemadmodum illud *Sapientum octavus*, aut ἄνθρωπος Θαλῆς. *Gelen.*

In Cea insula] Apud Sotionem ἐν τῇ Χίῳ: apud Vitruvium, *in insula Chio*, quæ vera est lectio. *Dalec.*

Zamæ] Vitruvius VIII. 4. *Idem.*

Vinum tædio venire his qui ex Clitorio lacu biberint] Lego, *Vinum in tædium venit his qui, &c.* ex vetusto codice. *Pintian.*

Ex Clitorio lacu biberint] Vitruvio Clitori Arcadiæ civitas nobilis: ubi Clitorius lacus Plinio, spelunca profluens aquæ Vitruvio, fons Sotioni, Athenæo et Ovidio Met. XV. 'Clitorio de fonte sitim quicunque levarit, Vina fugit, &c. Sive, quod indigenæ memorant, Amithaone natus Prœtidas attonitas, postquam post carmen et herbas Eripuit furiis, purgamina mentis in illas Misit aquas, odiumque meri permansit in illis.' In Anigrum tamen, sive Alphium, ea jacta scribit Pausanias in Eliacis. Eudoxus apud Stephanum in fontem quendam Azaniæ, partis Arcadiæ. *Dalec.*

E fonte Liberi patris] Cap. II. 103. Idem et Pausanias in Eliacis. In Naxo fontem vini sapore fluere, adnotatum in VII. 5. *Idem.*

Polyclytus explere, &c.] Naphtha quam effundit. *Idem.*

Ciliciæ fontem] Vitruvius flumen esse nomine Liparin tradit. *Idem.*

Fonte] Lacum esse tradit Vitruvius. Solinus non longe abesse scribit ab Heliotrapeza. *Idem.*

In Scotussa] Macedoniæ. Est et Scotussa in Thessalia. *Idem.*

Juba in Troglodytis lacum insanum] In apographo nostro *Trogodytis*, non *Troglodytis*, vera lectione; sic enim semper Strabo, ut notat auctor innominatus, qui ejus selecta seu collectanea excerpsit. *Pintian.*

Ut nullum non pondus impactum respuat] *Ut nulla mora pondus impactum respuat*, in eodem. *Idem.*

Clæon] Ἀπὸ τοῦ κλαίειν καὶ γελᾷν, quod fletum moveant ac risum. *Dalec.*

Mattiaci] Vulgo *Baden.* Idem.

Aves, quæ advoláverint emori] Tale est et Lyciæ Plutonium descriptum a Strabone lib. XIII. *Idem.*

In Africæ lacu, &c.] Ut et in Asphaltite Judææ, II. 103. *Idem.*

Quem rapiunt annuentes] Commodior lectio, *Quum rapiunt annuentes.* Pintian.

Perjuri notantur pati] Perjuros quoque deprehendi, et certissimis pœnis affici ad Paliciorum lacum brevem, profundum, luridum, ad Acadinum fontem, quosdam Sardiniæ, alium Tianæ propinquum, aquam Stygem Nonacridis, specum Palæmonis juxta Corinthum, historiis proditum est. Alex. ab Alex. v. 10. *Dalec.*

Perjuri notantur pati velut flammam urentem] Hermolai est pro *necantur.* Sed Voss. *negantur,* id est, traduntur non pati ac sustinere posse XX. 5. 'Habentes eam feriri a serpentibus negantur:' et similiter XXII. 21. 'Habentes eam a serpentibus feriri negantur.' Sic et codex Pintiani. *Gronov.*

Singulis siccantur duodecies diebus, aliquando vicies] Vetus codex : *singuli siccantur duodenis diebus, aliquando vicenis;* non tamen displicet impressa lectio. *Pintian.*

Styx appellata] Vide cap. ult. lib. præcedentis, et I. 103. Vitruvius VIII. 3. Vide et de illa prolixam commentationem apud Paulum Leopardum IV. 8. *Dalec.*

Cychros] Cychros, depravate. Lego *Chropas,* vel *Chropsos.* Sotion: Θεόπομπος ἱστορεῖ κρήνην ἐν Κρωψὶ τῆς Θρᾴκης ἐξ ἧς τοὺς λουσαμένους παραχρῆμα μεταλλάσσειν. In editionibus antiquis Vitruvii legitur : 'Chropsi Thraciæ lacus, ex quo non solum qui biberint moriuntur, sed etiam qui laverint.' Constant. ex Turn. Adversar. VI. 13. Aristoteles lib. de Mirab. 'Psittos' vocat, et fonticulum esse ait, non lacum, quem Hist. lib. III. ψυχρὸν a frigiditate eximia nominari scribit. *Idem.*

Lycus in Leontinis tertio die si quisquam biberit] Rectius in apographo nostro, *Lycus in Leontinis tertio die quam quis biberit.* Pintian.

Tertio die si quisquam biberit] Voss. et Pintiani, *Lycus in Leontinis tertio die, quam quis biberit.* Gronov.

Avesque quæ gustaverint, juxta mortuas jacere] Voss. *aves, quæ degustaverint.* Idem.

Ad Nonacrin Arcadiæ] Quæ in montibus habet stillantes e saxo frigidissimos humores. Vitruv. *Dalec.*

Fontem eum dicitur] Eurotan intelligit, amnem, quem Peneus accipit, non recipit, sed olei modo supernatantem brevi spatio portatum abdicat, pœnales aquas, dirisque genitas, argenteis suis misceri recusans, IV. 8. *Idem.*

Euripidis Poëtæ sepulchro] Euripidis sepulchrum Athenis monstrari, sed κενὸν, Pausanias scribit : Strabo in Argivorum foro item κενοτάφιον, quod 'Palinthum' vocaverunt. Canibus proscissus interiit ad lacum Bormiscum, natura tristis et morosus, oculis in terram defixis, σκυθρωπὸς, μισογέλως, μισόγυνος. Canes, a quibus laceratus est, indigenæ vocant 'Esterincas,' Homerus τραπεζῆας κύνας, inquit, τραπεζῆας πυλαωρούς. Ejus conditi sepulchrum, ut Lycurgi, de cœlo tactum. Rhodig. XXIV. 10. *Idem.*

In Perperenis] Straboni lib. XIII. prope Lyciæ Hierapolin aqua fontis tam facile in lapidem durescit, ut qui ejus rivos deducunt, septa ex integro solidoque lapide conficiant. Ad Gergobiam Arvernorum fons lapideum sibi pontem facit. Straboni Perperenæ Troadis oppidum cui vicinum æris metallum. Perpera Lydiæ urbs Ptolemæo. *Idem.*

Qui quacumque rigat, lapideam facit terram] Brevius in nostro codice, *Quacunque rigat lapideam faciens terram.* Pintian.

Fons est, qui quacunque rigat lapideam facit terram] Pintiani liber sine τῷ *qui*, et *faciens* pro *facit*. Voss. *fons est quacunque rigat lapidem faciens ter: item.* Scribe: *In Perperenis fons est, quæcunque rigat, lapidea faciens.* Sequitur, *Item calidæ aquæ in Eubœæ Delio. Namque alluit rivus.* In quo merito notavit Salmasius Delium illud Eubœæ ignorari, conjecitque, *in Eubœæ Dio*, ad Solin. p. 144. Gud. quoque et Acad. Menapiusque, *in euboedion namque.* Andegav. *in euboedebion: namque.* Præstantior: *in eubœæ aedam pro nam qua cadit rivus,* tum *altitudinis.* Scribendum censeo: *Fere idem calidæ aquæ in Eubœæ Dianæ promontorio; nam qua cadit rivus, saxa in altitudines crescunt.* Artemisium significat. Vulgatum est a Gelenio, cum legeretur, *in Eubœa. In Lebedo.* Gronov.

Item calidæ aquæ in Eubœæ Delio] Lege, *item calidæ aquæ in Eubœæ Dio, vel Dieo.* Δῖον Eubœæ oppidum haud longe ab Ellopia et Ædepso. *Salmas.* p. 177.

In Eurymenis dejectæ coronæ] Thessaliæ, Hecatæo: Macedoniæ, Plinio. *Dalec.*

In quo lateres conjecti lapides extrahuntur] *Lapidei extrahuntur* in vetusto codice. *Pintian.*

Lapides fiunt. In Colossis flumen est, in quo lateres] Mss. *lapideæ fiunt.* Deinde, *flumen est colateres.* Lego: *In Colossis flumen est, quo lateres conjecti, lapides extrahuntur.* Est autem hoc quale Ovidii Met. I. 133. 'quæque diu steterant in montibus altis, Fluctibus ignotis exsultavere carinæ.' Ut quidem illum scripsisse propemodum pro certo habemus: etsi libri, 'in montibus altis.' Eæ sectæ et mutatæ, ut sint carinæ. Sic Met. v. 455. 'et quæ modo brachia gessit, Crura gerit.' *Gronov.*

Columnasque faciunt] Aristoteles περὶ θαυμ. ἀκουσμ. scribit, ὅτι σπήλαιόν ἐστιν ὃ καλεῖται Γλαφυρὸν, καὶ ὅτι ἐν τούτῳ κίονες, non, ut vulgo legitur, χίονες, πεπήγασιν ἀπό τινων σταλαγμῶν. *Dalec.*

CAP. III. *De qualitate aquarum, insalubritate vel commoditate earum.*

Levissima sit imbrium aqua] Hippocrates de aëre et aquis: τῶν ὑδάτων κουφότατα τὰ ὄμβρια, καὶ γλυκύτατα, καὶ λαμπρότατα, καὶ λεπτότατα. Vide de hac quæstione multa apud Rhodiginum XXVII. 2. *Idem.*

Sensu] Ventriculi graviter aut leviter ferentis. *Idem.*

Nullo pene momento ponderis] Hoc falsum. Seneca Quæst. Natur. III. 2. Habent præterea multa discrimina. Primum tactus, frigidæ, calidæque sunt. Deinde ponderis, omnes aut leves aut graves sunt. Signum id levitatis si addatur cæteris aquæ bonitatem indicantibus, ἐπαινεῖσθαι μόνον δ' οὐκ ἐξαρχεῖν, Ægineta scribit. Athenæus lib. II. Peirenes fontis in Corintho appensam tradit leviorem fuisse deprehensam reliquis omnibus totius Helladis. *Idem.*

Calefiat] Et corrumpatur, ac putrescat. *Idem.*

Insaluberrimos potus prædicant] Ita censuit Hippocrates de aëre, aquis, et locis. *Idem.*

Celerrime putrescere] Æginetæ id bonitatis certissimum signum. *Idem.*

Faucibusque] Ruffus apud Aëtium I. 165. 3. aquam pluviam distillationes generare scribit, præsertim si frigida bibatur. *Idem.*

Limi non aliis inesse plus] Limum eæ colligunt e tectorum et canalium sordibus, per quos in cisternam defluunt. *Idem.*

Animalium quæ faciunt tædium] Quæ putredine in aquis gignuntur. *Idem.*

Amnium utilissimas esse] Quæ assiduo fluxu exercentur. Πηγαῖα καὶ ποτάμια νάματα πρόσφατα εἶναι καὶ νεογενῆ, λιμναῖον δὲ ὕδωρ ἕωλον καὶ παλαιὸν, veteres crediderunt, ideoque palustrem aquam noxiam esse, fonta-

nam et fluviatilem perennem, salubrem. Rhod. XXVII. 3. *Idem.*

Quædam igitur et hujus generis aptissimæ aliæ alibi] Scribe, *Quænam igitur et cujas generis aptissimæ? Aliæ alibi.* Ut sit interrogatio et responsio, ex antiquo codice; sic non multo post: 'Ex quonam ergo genere maxime probabilis contingit?' *Pintian.*

Parthorum reges ex Choaspe et Eulæo tantum bibunt. Hæ quamvis in longinqua comitantur illos] Idem ergo Choaspes et Eulæus, sed alio nomine ubi primum oritur; alio ubi denuo exoritur signari. *Salmas.* 700. a. *Parthorum reges, &c.*] Herodotus lib. I. Athenæus lib. II. *Dalec.*

Tineas] Vulgo *Ecroelles.* Idem.

Ante omnia autem damnantar, &c.] Lege: *Ante omnia autem damnantur amaræ, et quæ sorptæ statim implent: quod evenit Trœzene; nam nitrosas atque salinacidas in desertis, &c. Salinacidæ* non sunt simpliciter, αἱ ἁλμυρίδες aut ἁλυκίδες, ut Græci vocant fontes salsos, sed acidi simul et salsi, acidæ nimirum salinæ. Plin. 'aliæ sulphuris, aliæ salis, aliæ nitri, aliæ bituminis:' uno verbo 'salinacidas' has Latini vocarunt. *Salmas.* p. 115.

Quæ scrobem statim implent] Effossa leviter terra, quoniam eæ non perennibus venis scaturiunt, sed sub extima terræ facie colatæ ejus sordibus inquinantur. *Dalec.*

Amaræ et quæ scrobem statim implent] Quæ vero illæ sunt aquæ, quæ scrobem statim implent? Liber optimus habet *quæ sorbem.* Lege, *quæ sorptæ statim implent.* Hactenus ὁ πάνυ ad Solinum pag. 115. Adeo placebat sibi, ut mallet ignorare omnium adhuc tractatorum codicum optimum esse Chifletianum, et in eo legi *sorbentem,* quam levissimam conjecturam perdere. Vossianus Chifletiano subscribit. *Gronov.*

Salmacidas] Lego *atque salsas;* gustu salso ingratas ac injucundas. Salmacides Græcis, quæ molles reddunt, ac eviratos: qualis Halicarnassi fons fuit, memoratus ab Ovidio, Strabone, Vitruvio. Huic lectioni adstipulatur Vitruvius VIII. 3. Vide Scal. in Anson. 'Vidit semivirum fons Salmacis Hermaphroditum.' *Dalec.*

Polenta] Hordeo. Cassianus II. 4. *Idem.*

Damnantar in primis fontes] Vitruvius VIII. 5. *Idem.*

Si vasa ære inficiunt] Si maculam faciant, si vasa ærugine inficiant: ποιεῖν τὸ ἰῶδες, Athenæus dixit lib. II. *Idem.*

Tarde percoquant] Ostendit magnam humoris id crassitiem. *Idem.*

Si liquatæ leniter terram relinquant] Si effusæ non ab ea combibuntur. *Idem.*

Est etiamnum vitium] Arist. de Sensu cap. 4. *Idem.*

Certior subtilitas] Hippocr. Aph. V. 26. *Idem.*

Pateis nimirum] Avicenna I. 2. damnat. *Idem.*

Neronis principis inventum est, &c.] Suetonius: 'Dum clandestinus ad villam introitus pararetur, aquam e subjecta lacuna potaturus manu hausit, Et hæc est, inquit, Neronis decocta.' Vide Athenæum lib. III. Juvenal. Sat. V. 'Si stomachus domini fervet vinoque ciboque, Frigidior Scythicis petitur decocta pruinis.' *Idem.*

Aqua frigida injecta sistitur sanguis] Voss. *ingesta.* Plautus Psendolo I. 2. 'Tu qui urnam habes, aquam ingere.' Hoc lib. cap. 7. 'E puteis ac fonte aquam in salinas ingerunt.' Deinde idem: 'Æstus in balineis.' *Gronov.*

Clarissima, &c.] Strab. lib. V. Tacit. Annal. XIV. Frontin. lib. I. *Dalec.*

Marcia est] In Cœlium et Aventinum montes eam Nerva deduxit; post Diocletianus super portam Exquilinam in suas thermas. *Idem.*

Facinum lacum] E Fucino lacu

ἐξιέναι, non, ut legitur, εἶναι, et Ῥώμην ποτίζειν, καὶ παρὰ τἄλλα ὕδατα εὐδοκιμεῖν, Strabo scribit lib. v. *Idem.*

Mox specu mersa] *Mox in specus mersa*, in vetusto exemplari. *Pintian.*

Diverticulo] Transversis semitis, quæ sunt a latere viæ militaris. *Dalec.*

Decoquentibus] Avertentibus, et ubertatis publicæ copiam minuentibus ac præripientibus. *Idem.*

Non ab re sit] Vitruvius viii. 1. Palladius c. 8. Augusti. Paxamus et Democritus apud Cassianum in Geoponicis cap. 4. et 5. ex suis hydroscopicis, sive hydrophanticis. Cassiodorus Variar. lib. iii. nomine Theodorici Ostrogothorum regis. *Idem.*

Convexitatis] Devexi ac declivis tumuli et collis fastigio. *Idem.*

Albi montes] Λευκογαῖοι. *Idem.*

Herba] Tussilago silvestris, xxvi. 6. *Idem.*

Et alnus et vitex aut hedera] E Chiflet. porrigunt, *aut vites aut arando.* Nostri quinque, *aut vitex aut harundo aut hedera.* Gronov.

In altitudinem pedum quinque] Cubitorum trium, unius latitudine. Paxamus in altitudinem pedes quinque, latitudinem tres. Vitruvius, Palladius. *Dalec.*

Figulari creta semper adimitur spes] Plato in suis legibus vetuit aquam e vicini puteo quemquam haurire, ni prius eam in fundo suo ad cretam usque quæsivisset: πρὸς τὸν κέραμον. Victorius xiii. 15. *Idem.*

Figulari creta semper adimitur spes] Voss. ut et Chiflet. *Figularis creta semper adimit spes.* Lege *spem.* In Andeg. rursus hic lacuna a verbis, 'fodiuntur æstuaria quæ gra.' usque ad cap. 6. 'fecisse post consulatum meminimus.' *Gronov.*

Ordo supra dictus] Ad masculosam et glaucam. *Dalec.*

Masculum] *Grandius*, ἁδρότερον. Asperum, scabrum, subfuscum, minus flavum, interpretantur quidam: durum et compactum metallici, ut fœminam, solutum ac mollem. *Idem.*

Sulphurata] Bituminosa addit Palladius. Sulphurati aluminosive halitus, vaporisque flamina et spiracula. Vitruv. viii. 7. *Idem.*

Assiduo linteorum jactatu eventilando] Vide Agricolam de Re Metallica lib. vi. *Idem.*

Sine harena opus surgit] Imus paries, qui puteum inferne ambit; is enim lapidibus tantum aliis super alios aggestis et collocatis struitur, sine intrita calcis et arenæ. *Idem.*

Cap. iv. *Aquarum subito nascentium, aut desinentium ratio.*

Nam ipsa æstate deficiunt] Scribe cum minore, et adjunge superioribus: *non ipsa æstate deficiunt*, ex apographo nostro. *Pintian.*

Ut circa Olympum] Athenis rigent maxime putei circa Arcturi ortum, ad principium mensis Septembris. *Dalec.*

Ut circa Olympum] Voss. *Olynthum.* Gronov.

Lutum fieri prodens] Cum arena humore prius dissoluta, in luti spissitudinem coit. Vide quæ notavit P. Merula super Enn. p. 389. *Dalec.*

Imbre pulverem] Primum e cœlo cadente. Nam tum verberato solo arenæ pulvisculum commovet et excitat. *Idem.*

Hieme dulcior] Quia crebris imbribus diluitur ac dulcescit. *Idem.*

Qualis terra per quam fluunt] In Asia lacus Sinnaus circumnascente absinthio inficitur cap. 103. lib. ii. *Idem.*

Nili rigua pluviæ amara fecere] Athenæus lib. ii. p. 21. lin. 8. *Idem.*

Cap. v. *Observatio historica.*

Circa Pheneum Arcadiæ] Theophrast. Hist. iii. 1. et v. 5. Seneca Nat. Quæst. iii. 11. Sumpta hæc esse puto ex amisso libro Theophrasti περὶ τῶν ὑδάτων, quem Athenæus citat lib. ii. *Idem.*

Sicut in Magnesia calidas factas frigidas, alias non mutato sapore] In ve-

tusto exemplari, *sicut in Magneside calidas, factas frigidas salis non mutato sapore.* Quam lectionem confirmat quod statim sequitur: 'ante dulcis mutatus in salem est.' *Pintian.*

Per Olympia] Dum in Elidem, quam Alpheus irrigat, Olympici ludi celebrantur. Tum enim fimum equorum in amnem conjectum Arethusæ, in quem subtus mare Alpheus subit, aquas odore suo inficit. Strabo hanc de Alpheo fabulam reprehendit. Lege Senecam, Quæst. Natur. III. 26. *Dalec.*

Sicut Babyloniæ lacus æstate] Voss. *Babylone.* Gronov.

Cæruleus fertur] Ἰοβαφὴς Athen. Is aquæ ejus color est, nullo modo infectæ. Sic et Rhodanus cum purus fluit, nempe suo colore partibus anni reliquis e cinereo candicans, vel ob arenas quas locis abradit vicinis, et secum aufert, vel permixtum nivis liquatæ humorem. *Dalec.*

Superiorem Hypanim fieri] *Hypani,* non *Hypanim,* in antiquo codice. *Pintian.*

Quod nullum halitum] Lipsius lib. II. cap. ult. in Thessaliæ fluvio, quem ob id Anauron nominarunt, idem observari tradit. Quin et auctor v. 9. scribit, Nilum auram nullam expirare. Arrianus in Periplo Euxini Ponti Phasin omnium fluviorum quos novisset lenissimum esse tradit. Levitatis indicium esse, tum in pondere, tum quod mari non immiscetur, sed supernatet. Brod. v. 28. *Dalec.*

CAP. VI. *Ratio aquæ ducendæ, et quomodo medicatis utendum: et quid prosit navigatio, et medicinæ aquæ marinæ.*

Duci fictilibus tubis] Nam et rivis per canalium structuras ducitur, et per fistulas plumbeas, et per ligneos tubos. *Idem.*

Ita ut superior intret] Superioris fine lingulato. *Idem.*

Libramentum aquæ] Aquam librant, dum altitudinem loci e quo colligitur, cum loco in quem deducitur conferunt, sive lineis rectis id fiat sive obliquis. *Idem.*

Libramentum aquæ in centenos pedes sursum elici minimum erit] Hæc integra non sunt. Academ. *in centenos pedes sicilicimus invenerit.* Gud. *sicilicimis mimerit.* Men. *sicilici misnumerit.* Voss. *sicilici minis numerit.* Forte, *sicilici minimum erit.* XIII. 15. 'Item a Nomio Ti. Cæsaris liberto nomen trahentis, tribus sicilicis intra quatuor pedes, totidem intra semipedem crassitudinis.' Ibidem, 'mensam quatuor pedes sextante et sicilico excedentem.' Quarta pars cujusque unciæ *sicilicus* est; hic pollicis, triens digiti. Plus requirit Vitruvius VIII. 7. 'Si canalibus, ut structura fiat quam solidissima, solumque rivi libramenta habeat fastigata, ne minus in centenos pedes semipede, eæque structuræ confornicentur, ut minime sol aquam tangat.' Ubi annotat Philander ætatis nostræ libratores in sexcentos pedes tantum deprimere pollicem, id est, quatuor sicilicos; in centenos sextulam. Sic et e suo Pintianus. *Gronov.*

In binos actus] 240. pedes, quæ jugeri est longitudo. *Dalec.*

Fistulas denum pedum] Et ut facilius, ac majore vi currat. *Idem.*

Et si quinariæ erunt] Hac portione cuivis digito laminæ nondum curatæ pondo libræ 12. respondent. *Idem.*

Centena] Nonaginta sex. Vitruvius. *Idem.*

Ubi dometur impetus] Et vehementioris spiritus, et aquæ collisæ et decurrentis. *Idem.*

Castella] Aquæ publicæ dividicula, receptacula. Palladius. *Idem.*

Homerum calidorum fontium mentionem] Meminit Iliad. X. Κρουνὼ δ' ἵκανον καλλιῤῥόω, ἔνθα δὲ πηγαὶ Δοιαὶ ἀναΐσσουσι Σκαμάνδρου δινήεντος. Ἡ μὲν γάρ θ' ὕδατι λιαρῷ ῥέει. *Idem.*

Lavari calida frequenter] Odyss. Θ. Εἵματά τ' ἐξημοιβὰ, λοετρά τε θερμὰ, καὶ

εὐναί. Iliad. X. *Hectori e prælio redeunti calidum balneum paratur.* Ἕκτορι θερμὰ λοετρὰ μάχης ἐκνοστήσαντι. Iliad. K. Odyss. Δ. legitur: Ἐς ῥ' ἀσαμίνθους βάντες. *Idem.*

Videlicet, quia medicina tunc non erat hæc] Converte verba, *Videlicet quia medicina hæc non erat tunc,* ex antiquo codice. *Pintian.*

Aut simili morbo solutis] Voss. *simili modo;* neque aliter tres alii, qui nobis serviunt. *Gronov.*

Utilis est bibendo atque purgationibus] Vox *utilis* non est in Vossiano, quippe repetenda sensu e superioribus, ut legatur: *Est autem utilis sulphurata nervis, aluminata paralyticis aut simili modo solutis; bituminata aut nitrosa, qualis Cutilia est, bibendo atque purgationibus.* Gud. Acad. Menap. *qualis utilis est bibendo.* Vides τὸ *utilis* corruptum esse, ἐκ τοῦ *Cutilia;* deinde utranque vocem admissam. Vitruvius VIII. 3. ' Sulphurosi fontes nervorum labores reficiunt, &c. Aluminosi, cum dissoluta membra corporum paralysi aut aliqua vi morbi, &c. Bituminosi autem interioris corporis vitia potionibus purgando solent mederi. Est autem aquæ frigidæ genus nitrosum, uti Pinnæ Vestinæ, Cutiliis, aliisque locis similibus, quod potionibus depurgat.' *Idem.*

Ac postea frigida dulci] Voss. *dulcedi,* an *mulceri?* Menap. Gud. et Acad. *frigida dulcedine sine.* Idem.

Similis error, quo quidam plurimo potu] In cod. *Similis error quam plurimo potu gloriantur;* scribo *gloriantium,* non *gloriantur.* Pintian.

Similis error quo quidam plurimo] Voss. et Pintiani, *error quam plurimo.* Scribe, *Simili errore quidam plurimo potu gloriantur.* Menap. Gud. et Acad. *similis error quodam.* Pintianus: *Similis error quam plurimo potu gloriantium.* Gronov.

Salis gustu] Qui ad excreationem intestina stimulat. *Dalec.*

Sicut in Egesta Siciliæ] Legendum alterutro modo, aut *Ægesta,* cum diphthongo prima, aut *Segesta.* Utroque enim modo geographi et historici usurpant. In vetere item codice *Sicilia* legitur, non *Siciliæ;* quod non magnopere displicet, ut sint duo auferendi casus: *Segesta, Sicilia, Larissa, Troade.* Pintian.

Argenti] Aquis intincti et immersi, quas medicatas esse nos putamus. *Dalec.*

Ferruminant et fracturas ossaque contusa] In vetusto exemplari, *ferruminata ac fracturis ossa:* legendum forte, *ferruminant et fracta cruris ossa;* reliqua redundant. *Pintian.*

Ferruminant et fracturas ossaque contusa] Voss. *feruminata fracturis ossa contusa item corpora ad siccanda.* Eodem modo Men. Gud. et Acad. nisi quod hic *ferruminantia.* Fortasse: *quæ calefiunt ad nervorum dolores, ferruminandas fracturas, ossa contusa, item corpora ad siccanda.* Pintiani codex, *ferruminata ac fracturis;* ipse, *ferruminant et fracta cruris ossa, item corpora adsiccando.* Gronov.

Ut diximus] Lib. XXIV. cap. 6. *Dalec.*

Neque enim Ægyptus propter se petitur] Plinius tamen Secundus lib. V. Epistol. quendam sanguinem rejicientem in Ægyptum se misisse refert, in cœlo illo potius quam in navigatione spem habens. Brod. VI. 25. Vide Celsum III. 22. Aurelianum I. 14. *Idem.*

Pectoris] Hippocr. Aphor. IV. 14.

Decoquatur hordeacea farina] Dioscor. miscetur cataplasmatis ex hordeacea farina. *Idem.*

Maxime albis] Quoniam aquæ marinæ salsugo maxime dealbat omnia, præcipue ceram. *Idem.*

Crebro ictu] Leg. *cerebro icto.* Galeno Meth. lib. VI. sub finem, in vulneribus capitis membranæ valentissima remedia sustinent. *Idem.*

Et in hoc vetustate virus deponentem] Sincera et sine potabili aqua si repo-

natur virus exuit. Sunt qui præcoctam recondant. Diosc. *Idem.*

Clysteribus] Dejectionibus movendis. Diosc. *Idem.*

Testium quidem tumori fovendo] Si est flatuosus, vel serosus. *Idem.*

Quin et ad ictus venenatos salutaris intelligitur] Qui refrigerationem et tremorem afferunt. Diosc. *Idem.*

Ut phalangiorum et scorpionum] Morsos a cane rabido Septentrionalis maris accolæ cum ter sub fluctibus demerserunt, a rabie tutos esse putant. *Idem.*

Mammas sororiantes] Ob nimium incrementum demissas, et mutuo conjunctas: lactis abundantia sic distentas, ut mutuo se coutingant, et tanquam sorores osculentur. Plautus in Fribularia, apud Festum: 'tunc papillæ primitus Fraterculabant: illud volui dicere, Sororiabant: quid opus est verbis?' Fœminas ea mammarum deformitate indecoras ὑπερμαζᾷν ait Synesius, μαστοὺς σπαργῶντας. Diosc. *Idem.*

Inventa ratione qua sibi quisque aquam maris faceret] Muria veteribus fuit ὠμετέρα, *crudior*, quam lib. I. Gynæceion Hippocrates γλυκείην vocat, nempe minus salsa. Altera εὔκρατος, matura Columellæ, justo salis pondere confecta. Maturitatis indicium est Gal. Simpl. lib. IV. quod ovum innatet. Tertia ἄκρατος Archigeni κατὰ τόπους, lib. I. in remediis quæ phtheiriasi conveniunt, δεινῶς ἁλμυρὰ Galeno supra citato loco, dura Celso IV. 9. meraca, vehementissime salsa. In eam sal ingestus non liquescit, nec minuitur, sed integer in sporta permanet, Galeno. Verum Columella maturæ muriæ experimentum id esse dicit, et si caseus dulcis demissus non pessum eat: cum enim caseus innatat, maturitatem suam habet. *Idem.*

Cum quatuor aquæ sextariis mergatur] Scribendum, *in quatuor aquæ sextarios mergatur*, ex vetere codice. *Pintian.*

Salsissimi maris vim et naturam implet] Adde particulam *que*, *vimque et naturam implet*; et paulo post *excalfacit*, non *calfacit*. Idem.

Cum melle temperabatur] Duabus partibus aquæ pluviæ veteris, et una mellis. Diosc. *Dalec.*

Quibus vinum] Nervos enim tentat ac caput. *Idem.*

Frigidam suspectam hauriendo] Sic enim gustatu protinus vitiosam qualitatem deprehendunt. *Idem.*

Siccandis corporibus coopertis hydropicorum] Arena litoris sole ignita, torrenda corpora, inquit Aurelianus. *Idem.*

CAP. VII. *De generibus salis, et confecturis, et medicinis et observationibus.*

Aliud etiam in eo mirabile] Ἁλὸς ἄχνη, Dioscor. v. 127. spumosi salis ramentum, in exiguis petris inventum, ejusdem cum sale facultatis. *Idem.*

Sunt et in Africa lacus] Est et prope Carcassonem, vulgo *Marsonnette.* Idem.

Calidi fontes] Talis et fons in vico Monspessuli vicino, quem incolæ vocant *Balerve.* Idem.

Lapicidinarum modo cæditur] *Lapidicinarum* in vetusto exemplari, non *lapicidinarum*. Pintian.

Majusque regum vectigal ex eo est quam ex auro atque] Voss. et Chiflet. *quam ex auro est atque.* Scribe, *majusque regum vectigal ex eo quam ex auro est atque margaritis.* Gronov.

Crescens] Ex humore spissato, quem interdiu fervidus sol non absumpsit. *Dalec.*

Adjuvant aquæ] Quæ injecta gravia gestant, et nobis movere conantibus levia præbent. *Idem.*

Et in totum sponte nascens inter hæc est] Scribe, *intra hæc est*, ex antiquo codice. *Pintian.*

Non sine aquæ dulcis riguis] Monspessuli ex sola maris aqua conficitur, sed imbre cadente citius spissatur,

dum imber non abluat diutius; sic enim liquatur. *Dalec.*

Aquam salsam infundunt] Maris, ut nitrosos et salsos cineres eluant. *Id.*

Muriam appellant] Vulgo apud Sequanos, *Mure* et *Murette.* Idem.

Humoris] Quem longiore coctura in salem densarent. *Idem.*

Qui Tattæus vocatur] Straboni lib. XII. post Galatiam Austrum versus lacus est nomine Tatta, Cappadociæ majori vicinus, juxta Morimenos in Phrygia majori. *Idem.*

Qui in laterculis affertur] Minulus, qui in lacu siccatur. *Idem.*

In igne nec crepitat, nec exilit] Legend. *In igne nec crepitat Tragasæus, neque Acanthius ab oppido appellatus: nec ullius spuma, aut ad ramenta tenuis;* at quid aliud salis ramentum, nisi sal tenue. *Salmas.* 116.

Tragasæus] A Tragasa Epiri, Acanthius ab Acantho Macedoniæ urbibus. Tragasæ, Stephano in Epiro locus, ab Tragaso dictus, cujus Neptunus fecit mentionem, ut ibi in Halsio campo sal nasceretur. Est et apud Athenæum in Troade sal Tragasæus, cui cum vectigal Lysimachus imposuisset, evanuit, et vectigali mox sublato succrevit rursum. Rhod. IX. 12. Hadrian. Junius III. eandem historiam recitat, et multas præterea ejusdem argumenti. *Dalec.*

Nec ullius spuma, aut ramentum] *Nec ullus ex spuma aut ramento,* in vetere codice. *Pintian.*

Agrigentinus] August. de Civ. Dei, XXI. 5. et 7. *Jac. Cell.*

Ignium patiens] In igne non crepitans. Cur sal crepitet, vide apud Aristot. Probl. XI. 42. et 43. *Dalec.*

Tanti splendoris, ut imaginem recipiat] Sic Vossianus, sic Academicus, sic Gudianus, sic Menapius, non plus minusve litera. Itaque mallem temperasse Salmasium ad Solinum pag. 116. scribere, corrupte in omnibus libris Plinian. legi, *uti magnitudinem recipiat;* temperasse inde conjicere, *ut imaginum similitudinem recipiat.* Sane in Andegav. et mihi occurrit, *uti magnitudinem recipiat;* sed id detrahendo, non addendo erat curandum. Librarius, qui male acceperat et fecerat *uti*, ex *maginem*, quod sine sensu erat, fecit *magnitudinem.* Gronov.

Spumeum] Levem et veluti pumicosum ac fistulosum spongiæ modo, aut marinæ spumæ. *Dalec.*

Oculis] Caligantibus, maculosis, ungue impeditis. *Idem.*

Inter innumera condimenta] Plutarchus condimentum condimentorum vocat, ut mox dicetur. *Idem.*

Ergo hercule vita humanior sine sale nequit degere] Vossiani tres, *hercules:* tum Opt. et Andeg. *non quit degere.* Et profecto sæpe sic maluerunt. VII. 15. 'Bituminum sequax alioquin ac lenta natura, &c. non quit sibi avelli:' ut correxit Salmasius ad Solin. p. 27. et succinunt quatuor nostri. XXXII. 10. 'Quod in terrestribus volucribusque fieri non quit.' XXXIV. 8. de Apoxyomeno: 'Mire gratum Tiberio principi: non quivit temperare sibi in eo.' Sic Vossianus. At Dalecampius, quasi tanti sit, corrigit: *qui nequivit.* Eodem capite de Apollodoro: *crebro perfecta signa frangentem, dum satiare cupiditatem artis non quit; ideo Insanum cognominatum.* Sic iterum Vossianus. Vulgo *nequit artis, et ideo.* Sed nec copulativa opus esse ostendit illud Flori II. 7. 'Ad id temporis liberas gentes, ideo impatientes jugi.' Plinius IX. 31. 'Pinnotheres autem vocatur minimus ex omni genere; ideo opportunus injuriæ.' Cicero Famil. VII. 6. 'Qui ipse sibi sapiens prodesse non quit, nequicquam sapit.' Ubi etiam vitiarant. *Gronov.*

Ut transierit intellectus ad voluptates animi quoque. Nam ita sales appellantur] Pro tribus illis dictionibus, *quoque nam ita*, substituo *scommata;* audacter quidem, sed forte non infeliciter. *Pintian.*

Nam ita sales] Catullus formosam mulierem habendam non putat, quæ venustate careat, ac sale, id est, lepore et argutia. Plutarchus Sympos. lib. v. Διὰ τοῦτο δὲ ἴσως, ait, καὶ κάλλος γυναικὸς τὸ μήτ' ἀργὸν, μήτ' ἀπίθανον, ἀλλὰ μεμιγμένον χάριτι, καὶ κινητικὸν, ἁλμυρὸν καὶ δριμὺ καλοῦσι. Victorius xii. 13. Salis usum ante bellum Trojanum multis incognitum fuisse, his versibus Homerus indicat Odys. Λ. οἳ οὐκ ἴσασι θάλασσαν Ἀνέρες, οὐδέ θ' ἅλεσσι μεμιγμένον εἶδαρ ἔδουσιν. Eustathius putat ἄκραν δηλοῦσθαι ἀγροικίαν ἐκείνων ἀνθρώπων οἳ οὐδαμῶς ἅλας οἴδασιν, οὔτε θαλασσίους, οὔτ' ὀρυκτοὺς, οὔτε τοὺς ἄλλοθεν, quod refert et Pausanias in Atticis. Brod. vi. 3. Jocus est Plauti lepidus in Casina de sene fatuo et insulso: 'Non ecastor vilis est emptu modius qui venit salis;' nempe hic salem carum esse oportet, alioqui emeret sibi hic senex tam insulsus, stolidus, ineptus. *Dalec.*

Vitæ lepos] Homerus salem ideo θεῖον *divinum* vocat. Plato in Timæo Diis charissimum, plerique χάριτα. Rhod. xxvii. 24. Catullus: 'Nulla in tam magno corpore mica salis,' id est, gratiæ, et Veneris, non ut Quintilian. putat, vi. 3. ridiculi. Plutarch. in Symp. Κινδυνεύουσι γὰρ οἱ ἅλες τῶν ἄλλων ὄψων εἶναι, καὶ ἥδυσμα· διὸ καὶ χάριτας ἔνιοι προσαγορεύουσιν αὐτούς. Brod. vi. 12. *Idem.*

Quoniam illa sal in Sabinos portari] Verrius Flaccus apud Festum. *Idem.*

Ancus Marcius rex salis modia] Brevius in scripto codice: *Ancus Martius rex modios salis in congiario dedit populo.* Pintian.

In congiario] Congiarium populus accipiebat, donarium miles. *Dalec.*

Esitasse enim salem cum pane] Sincerior lectio scripti codicis: *et sales cum pane esitasse eos proverbio apparet.* Pintian.

Ut proverbio apparet] Huc pertinent proverbia duo. Alterum ἅλα λείχειν, salem lingere. Persius: 'Vare regustatum digito terebrare salinum Contentus perages, si cum Jove vivere pergis.' Alterum, ἅλα καὶ τράπεζαν μὴ παραβαίνειν, *salem et mensam ne prætereas.* Vide Erasmum. *Dalec.*

Mola salsa] Farre tosto, et sale addito, quo hostiæ conspergebantur. Molam salsam Homer. Odyss. Ξ. ἀκτὴν ἀλφίτου vocat hoc versu: Καὶ τὰ μὲν ἐν πυρὶ βάλλε, παλύνας ἀλφίτου ἀκτῇ. Οὐλοχύτην etiam Græci vocant. Varroni in Aboriginib. mola simpliciter hordeum: 'Grunnit,' inquit, 'tepido lacte satur, mola mactatus porcus:' nempe hordeo saginatus. *Idem.*

Est enim etiam in sale pinguitudo] Ideo lucernæ melius ardent sale injecto. Macrob. Saturn. vii. Aristot. Problem. 23. Plutarch. Sympos. lib. i. *Idem.*

Diluente factitium colorem] *Deluente* in apographo nostro, non *Diluente,* rectius. *Pintian.*

Propter colorem] Emplastris et unguentis coloris caussa miscetur, ut rosaceo. Diosc. *Dalec.*

Canitia] Mucidus succus. *Idem.*

Ut diximus] Hujus rei nusquam alibi mentionem fecit. Obliviosus hic Plinius. *Idem.*

Acopicis et smegmaticis utilis] *Acopis et smecticis utilis,* in scripto codice. Quam lectionem veram esse, nemo Græce doctus diffitebitur; confirmatur etiam Pauli Æginetæ auctoritate lib. vii. ubi de smecticis medicamentis agit. et paulo post, *feces imæ,* redundat verbum *imæ.* Pintian.

Salsugo] Salsilaginem esse puto maris affusi in areas salinarum humorem, qui sub salis crusta liquidus manet, nec in salis naturam densatur. *Dalec.*

Garon] Latinis *liquamen.* Cælius Aurel. Chronicon lib. ii. Cassianus in calce Geoponicon, Vopiscus in Aureliano. Oxygaron Apitio, liquamen acetosum. Cujacius Observ. ix. 9. *Idem.*

Quæ abjicienda essent, sale maceratis] Ut sanguine, branchiis, capitibus, præsertim garorum et lycostomorum. *Idem.*

CAP. VIII. *De scombro pisce, et muria, et alece.*

E scombro] De hoc Strabo lib. III. Athen. lib. II. Horat. 'His mixtum jus est, oleo quod prima Venafri Pressit cella, garo de succis piscis Iberi.' *Idem.*

Sociorum id appellatur] Archigenes κατὰ τόπους, l. II. 'Hispanum' vocat, Asclepiades eodem lib. 'nigrum,' πρωτεῖον Paulus III. 59. 'Fecosum' Martial. in Xeniis: 'Expirantis adhuc scombri de sanguine primo Accipe fecosum munera prima garum.' Quanquam ibi 'fastosum' quidam legere malunt, ut ad raritatem et pretium referatur. 'Arcbanum' idem lib. VII. 'Sed coquus ingentem piperis consumet acervum, Addet et Arcbano mixta Falerna garo.' Αἱμάτιον γάρος vocat Constantinus lib. XX. quasi *sanguiculum* dicas. ταριχηρὸν vocat Pherecrates comicus in Triptolemo. *Idem.*

Et Mauritiana, Bæticaque, et Carteia ex Oceano intrantes] *Bæticæ*, non *Bætica*, legendum ex vetusto codice: recte; nam Carteia Bæticæ urbs est. *Pintian.*

Alex] Piscosum salsamentum a suo liquamine nondum separatum. Plautus in Pœnulo: 'Tune etiam amator audes esse alex viri?' quasi viri fex, indigne qui vir habearis. *Dalec.*

Ex inutili pisciculo, minimoque confici] *Ex mutilo pisciculo, minutoque confici.* Quidam sic legunt, et iis verbis significari putant garum paratum ex encrasicholis, vulgo *anchryes*. Ii enim sale conditi in optimum garum liquescunt. At ne garum corrumpatur, semper avulso capite condiuntur; sic enim una cum capite fel, hepar, intestina, viscera eximuntur et abjiciuntur. *Idem.*

E pluvia nascitur] E spuma imbribus excitata, cum aqua multa e cœlo decidit: Arist. Hist. VI. 15. quamobrem ἀφρῖτις vocatur. *Idem.*

Ad castimoniarum superstitionem] In casto Cereris erant, qui Cereri operabantur. Festus in voce Minuitur. Id autem fiebat summa temperantia et continentia; quamobrem ἁγνεύειν δήμητρι, puriter facere Cereri dicebant. Quamvis iis diebus adeo severa frugalitatis et parsimoniæ lex esset, tamen permittebatur id gari genus. *Idem.*

Dicatum] Leg. *abdicatum.* Judæi namque piscibus squama carentibus abstinent. Garum id fortassis est, quod voce a Garo detorta nos Caviari quasi Gaviari nuncupamus. Paratur ex ovis acipenserum, vulgo *Eturgeons*, sale conditis in cetariis Borysthenis, Phasidis, Tanais. Ejus loco Judæi nunc ovis Cyprinorum, conditis eodem modo, vescuntur. *Idem.*

Sic alex pervenit ad ostreas] Plautus apud Festum in Narita: 'Muriatica autem video in vasis stanneis, Bonam naritam, cammarum, et tagenia, Echinos fartos, conchas piscinarias.' Νηρίκας, καμμάρους, ταγηνιστὰς, echinos saginatos in vivariis, conchas in piscinis. *Scaliger.*

Muria quoque] Muriam, sive, ut apud Festum legitur, 'muriem,' salem etiam durum appellarunt. Servius: 'Virgines tres Vestales maxime ex nonis Maiis ad pridie Idus Maias alternis diebus spicas adoreas in corbibus messuariis ponunt, easque spicas ipsæ virgines torrent, pinsunt, molunt: atque ita molitum condunt. Ex eo farre virgines ter in anno molam faciunt, Lupercalibus, Vestalibus, Idibus Septembribus, adjecto sale cocto et sale duro.' *Scal.* in Festum.

Spissat, mordet, extenuat] Inepte Plinius muriam extenuare ac spissare scribit, quæ contraria sunt. *Dalec.*

Cap. ix. *De natura salis, et ejus medicinis.*

Alligans] Contrahens, *συστέλλουσα, δύναμιν ἔχει κατασταλτικήν.* Diosc. *Idem.*

Cum quarta parte lini seminis] Nostrum apographum, *cum æqua parte lini seminis;* et paulo post, *et vespas,* non *vel vespas.* Pintian.

Pustulas] *Ψυδράκια,* Diosc. Ruellius vertit, *albidas capitis pustulas.* Dalec.

Ad hæc maxime probatur Tattæus aut Caunites] In vetusto codice, *ad hoc maxime probatur et Teus et Caunites;* puto scribendum, *et Teius et Caunites,* a duabus civitatibus, Teio Ioniæ, Anacreontis poëtæ natalibus clara, et Cauno Cariæ, quæ est finitima Ioniæ. Nec me latent quæ hic Hermolaus, et alibi alii de sale Tattæo et Tragasæo tradunt. *Pintian.*

Suggillatisque] Faciei suggillationibus, *πρὸς ὑπώπια προσώπου.* Diosc. Recte hunc locum et fœliciter Plinius vertit. *Dalec.*

Idem noxia et tinearum genera pellit] In antiquo exemplari non *idem noxia,* sed *innoxia* una voce legitur, et junctim cum præcedentibus: deinde sequitur, *et tinearum genera pellit.* Pintian.

Maxime usurpanda observatione] Celsus II. 17. Aurelianus Tard. Pass. v. 1. *Dalec.*

In saccis aqua ferventi crebro madefactus] Scriptus codex *candefactus,* non *madefactus;* quam lectionem confirmant verba quæ statim sequuntur, 'In iisdem saccis impositu candens.' *Pintian.*

Candens] Fervidus. Observa: nisi ferrum latum et candens intelligat, sacco impressum, quale describit Aurelianus. *Dalec.*

Qua quidem totis corporibus nihil] Legendum videtur *quidam,* non *quidem;* et antiquum exemplar *dixit* præfert, non *dicunt.* Pintian.

Ibi maxime observanda usurpatione, qua quidem totis] Scribendum ex Chiflet. *usurpanda observatione:* et hæc duo vocabula eodem et Voss. et Pintiani libro auctoribus delenda versu altero præcedenti, ubi particula *maxime* male iis inculcandis occasionem dedit. Deinde Voss. *quæ totis;* item, *dixistique cornea videmus.* Lego: *ibi maxime usurpanda observatione, quæ totis corporibus nihil esse utilius sale et sole dixit. Itaque cornea videmus corpora piscatorum.* Quatuor nostri, *quæ totis corporibus nihil esse utilius dixit.* Gronov.

Acopis] De salis flore id Dioscorides. *Dalec.*

Item smegmaticis ad extendendam cutem] Scribo, *Item smegmatis ad extenuandam cutem,* ex scripto codice. De smegmatis vero quæ cuti admota abstergunt, exterunt, extenuant, et discutiunt, Paulus lib. VII. *Pintian.*

Et oculis jumentorum] Vide Plutarchum in Quæst. Natural. III. *Dalec.*

Cap. x. *De nitri generibus et confecturis, et medicinis, et observationibus.*

Theophrasto] Non extat liber is Theophrasti. *Idem.*

Sed sine viribus densandi] Sed quæ coctura insolatuve in nitrum minime densari possunt. *Idem.*

Clytis Macedoniæ] *Chytis* Vet. Chytas Geographi collocant in ora sinus Macedonici, ubi est promontorium Chalastræum. *Idem.*

Excedente Nilo siccantur, &c.] Pauciora verba in vetusto codice, *Hæc cedente manant succo nitri:* cætera redundant. *Pintian.*

Sic quoque olei, &c.] Oleosa pinguitudo, quam et in sale reperiri supra tradidit. c. 7. ult. proximo. Hanc pinguitudinem cum detrahunt, qui excutiendis tormentis bellicis igniarium pulverem conficiunt, suo more aiunt: *Degresser le salpêtre.* Dalec.

Mirum in lacu Ascanio] Aristoteles sic ejus aquas nitrosas esse tradit, ut vestes demersas abstergant, earumque maculas et sordes eluant. Is

autem lacus Prusiæ est, v. 31. ultim. *Idem.*

Magnus et nitro usus] Lege, *Magnus et vitro usus, qui dicetur suo loco;* id est, ad vitrum; quod enim promittit suo loco dicturum, id XXXVI. 16. in mentione vitri dicit. *Gelen.*

Nitrariæ egregiæ Ægyptiis, &c.] Brevius in vetusto exemplari, *Nitrariæ Ægypti circa Naucratim et Memphin solebant esse.* Pintian.

Faciunt ex his vasa] Ut apud nos fit e soda, quæ nihil aliud est, quam nitrum factitium, impurum, grave, fuscum, lapidosum, quale Ægyptium fuisse paulo ante dixit. *Dalec.*

Liquatum cum sulphure] Ut vasa pingant, quemadmodum figuli nostri solent soda et lithargyro simul fusis sua fictilia oblinere. *Idem.*

Quæ inveterari volunt] Ut mortuorum corpora. Herodot. illo nitro utuntur, nempe in tumulis congesto et durato. *Idem.*

Spumam nitri] Ἀφρονίτρου, ab ea differt ἀφρόνιτρον, nempe nitrum cum spuma sua adhuc confusum ac commixtum. *Idem.*

In speluncis] Leg. *In speluncarum molibus*, id est, saxosis crepidinibus et antris. Quidam legunt *mollibus*, id est, tophaceis, quod tophus longe sit mollior et saxo et lapide. In structurarum et ædificiorum cameratis fornicibus, præsertim subterraneis, ex humore in cemento cum calce mixto, stillat succus nitrosus, oblongis stiriis, friabilis, aridus, gustu salsus, et fervidus, ab Asiatico nitro parum, vel nihil discrepans. Nostri vocant *salpêtre*. Idem.

Specus eos colycas vocant] Leg. *Specus eos cochlacas* vocant. Cochlax, sive cochlas, sive κάχληξ, nunc testudo est, fornix, camera; nunc lapis, silex, glarea, flumine congesta et attrita. Testudinatos specus eos incolæ *cochlas* vocabant. *Idem.*

Ne liquescat] Humoris contactu, vel aëris occursu. *Idem.*

Cum in salinis herbæ gignantur] Ælianus Histor. Anim. XIII. 3. has recenset, brya, phycia, vites, uvas, brassicas, mea, quæ et capillos, sive trichas vocant. Iis pisces vescuntur. *Idem.*

Tantum algæ] Non gignatur, subaudi. *Idem.*

Chalastræo] Omnium præstantissimo, judicio Platon. et Plutarchi. *Idem.*

Ad raphanos Ægyptio] *Ad brassicas.* Illas enim viridiores facit, quod paulo post ait, et teneriores, coctuque faciliores: nec tantum eas, sed et carnes, si apponantur. Plutarch. Sympos. VI. 19. Theoph. de Caus. VI. 14. *Idem.*

Item contra argema oculorum. Ungues decoctum cum passo] Chiflet. et quatuor nostri, *argemas.* Voss. *argeman.* Potest excusari, ut 'cum servili schema,' et 'imperatæ schemæ.' XXIX. 6. 'Item in gallinacei felle ad argemam et albugines.' Sic Vossianus et in parte Chiflet. Mox: *Argema ex melle omnibus, quæ supra scripta sunt, sanatur.* Vossianus: *Argemam;* deinde, *sanantur.* Scribe *sanant.* Refert enim hæc ex opinione quorundam: ut paullo ante, 'suadent,' 'promittitur:' unde suspicor et *extenuare* scribendum. Gud. quoque et Acad. *sanantur:* Acad. *Argema et ex melle.* Posterior ætas multo in his fuit licentior. Marculphus I. 1. 'Et sanctum chrisma singulis, si voluerint postulare, pro reverentia loci sine pretio concedat.' Sic edidit Cl. Bignonius. Sed in membranis antiquissimis legi, *sanctum chrismam.* Vossianus etiam nescit τὸ *cum;* habet autem, *adjuvat ad claritatem,* sine τῷ *nitrum,* quod nec in Chifl. est. Fortasse: *item contra argemas oculorum, albugines, decoctum passo in mali Punici calice. Adjuvat ad claritatem visus cum melle inunctum.* Sic XX. 5. 'Succo et cicatrices oculorum et albugines et argema inunxere.' XXII. 25. 'Hoc ad

Venerem stimulandam et ad oculorum argema, albugines.' Pari et hic asyndeto Voss. xxviii. 6. 'Contra oculorum albugines, obscuritates, cicatrices, argema.' Nisi malis *inunges* pro *ungues.* Nec frustra adjicitur præpositio, quam et Acad. manu secunda invenio adscriptam. Vide ad Livium xxix. 1. *Gronov.*

In mali punici calice adjuvat nitrum, &c.] In apographo nostro: *in mali punici calice adjuvat. Ad claritatem visus cum melle inunctum;* et paulo post, *Creta Cimolia,* non *Cimolia creta.* Pintian.

Regium quoque morbum in vino exterminat potum] In eod. *Regium quoque morbum extenuat in potione vini.* Idem.

Pruriginem alumine permisto tollit] Partem hujus capitis, ab illo, *Addita et resina initiis cum aceto illinitur,* repetit Vossianus insertam xxxii. 5. Utroque autem loco habetur, *Porriginem alumine permixto tollit.* Gronov.

In lapidem vertitur] In lapidosam duritiam. Hoc est, quod supra hoc ipso capite dixit, Ægyptios nitrum liquatum frequenter in carbonibus coquere cum sulphure. *Dalec.*

CAP. XI. *De spongiarum natura.*

Alias ex his mares existimavere] Nostri duriores, et fistulis minoribus pertusas, mares vocant: molliores autem, laxiores, et amplioribus cavernis fistulosas, fœminas. *Idem.*

Persorbentes] Quæ plus humoris exsorbent, ob corporis densitatem. *Idem.*

Pruinas] *Rores* potius. Æstate nulla pruina fit. *Idem.*

Aliqui narrant et auditu regi eas] Plutarchus spongias ab animali, simili araneo, regi scribit. Spongotherem is vocat, quod monet ac indicat cibum aut insidias venantium adesse. *Idem.*

Usquam diutius durare] In aliis maris locis quam Aquiloniis. *Idem.*

Spiritum] Nativum, quem e mari natalibusque suis conceptum, et fistulis abditum celant. *Idem.*

Minus in calida aqua] Quæ salsuginem citius diluit, quam frigida. *Idem.*

Minusque unctas] Oleosa enim ac pinguia salsuginis vim obtundunt. *Idem.*

Penicilli] Achillæas Aristot. vocat lib. ix. *Idem.*

Ad abstergenda] Non tantum membra corporis, sed alia quævis, ut mensas καὶ θρόνους περικαλλέας Homero. Martialis: 'Hæc tibi sorte datur tergendis spongia mensis Utilis, expresso cum levis imbre tumet.' Cujac. Obs. xiii. 13. *Idem.*

Ex aqua vero cœlesti impositæ, &c.] *Siccant* in scripto codice, non *secta;* ut ad præcedentia pertineat. *Pintian.*

Vitia hulcerum] Pravos succos, sordes, excrementa, saniem. *Idem.*

Africanæ cum porri] Quæ generantur in Syrtibus, lib. ix. *Idem.*

LIBER XXXII.

PROŒM. *Medicinæ ex aquatilibus.*

CAP. I. *De echeneide pisce, et mirabili ejus proprietate, et torpedine et marino lepore, et mirabilia Rubri maris.*

De echeneide] Vide IX. 25. Fracastorium de Sympathia, cap. 8. Rondeletium de Piscib. XV. 18. Ælianum de Animal. II. 17. Plutarchum Sympos. II. 7. *Dalec.*

Pisciculus Echeneis appellatus in se tenet, &c.] Exemplar nostrum: *pisciculus echeneis appellatur, cuncta in se tenuerat. Venti licet sæviant, procellæ, imperat furori;* scribendum forte: *cuncta vi sua temerat. Venti licet sæviant, procellæ, imperat furori.* Pintian.

Astura] Flumine et insula Circeiis proxima. *Dalec.*

Antium] Antium (quondam Aphrodisium) civitas in rupe sita, maritima, ab Ostia distans stadiis 260. portu carens, Romanis imperatoribus ad otium et rerum urbanarum vacationem præcipue selecta, ideoque frequentissimis et ornatissimis ædificiis exculta. Strabo lib. V. *Idem.*

Novissime tum in urbem reversus ille imperator] Quis non videt postrema duo verba adjecta esse expositionis causa ab aliquo, ut aiunt, glossatore? *Pintian.*

Conchas quoque ejusdem] Quod navem detinuerint portantem nuntios a Periandro, ut castrarentur nobiles pueri. Supra IX. 25. *Dalec.*

De ulla potentia naturæ atque effectu] Voss. *naturæ ut quæ et effectu.* Lege, *de ulla potentia naturæ vique et effectu.* Andegav. *naturæ utque effectu.* Gronov.

Venenum est aliis in potu] Tito rogante quo genere mortis obiturus esset, fatis responsum, Ulyssis modo periturum ἐκ τῆς θαλάσσης, nam pastinacæ ictu exanimatus est: Titus vero marini leporis veneno, Domitiani fratris fraude dato. Rhod. XXVI. 30. *Dalec.*

Eadem res in mari et tactu quidem nocet] In scripto exemplari: *eadem res in mari. Nam et tactu quidem nocet.* Pintian.

Vescitur eo unum tantum animalium] Athenæus lib. VIII. etiam scarum lepores marinos venari, iisque pasci tradit. *Dalec.*

Tenerescit tantum] In mullorum carne maxime durities commendatur. *Idem.*

Cætero moriuntur totidem diebus] Sic apud Theoph. Hist. IX. 16. sumpto aconito par spatium interitus est temporis intervallo, post quod id effossum fuit. *Idem.*

Mitulos] Inepte quidam legebant, *vitulos.* Rondeletius, sed parum fœliciter, cap. de phoca, reponendum censuit, *lepores marinos.* Idem.

Pinguique ejus negotiatores et omnium piscium] Voss. *pingit qua ejus mercatores in egotiato et omnium.* Men. et Gud. *pinguique ejus mercatores negotiator et omnium.* Academ. *pinguique ejus mercatores negotiantur et omnium.* Andegav. *pinguique ejus mercatores negotiator omnium.* Scribe, *pinguique ejus mercatores negotiatos et horum piscium adipe camelos perungi,* nam ad hæc omnia ex superioribus intelligimus, 'Juba tradit.' Quod autem constanter hic legitur, *pinguique ejus,* ex eo

noscas licet *cetos* supra dixisse Plinium non numero plurativo, ut existimarunt etiam accuratissimi viri, sed singulari, ut Græci τὸ κῆτος. Frustra quoque subjiciunt *cetum;* nam *cetos* tuentur optimi codices. Adde huc, quæ ad XXI. 13. diximus. *Gronov.*

CAP. II. *De ingeniis et mansuetudine quorundam piscium, et ubi ex manu edant, et ubi responsa dentur ex piscibus.*

Scarum inclusum nassis] Ælianus Histor. Anim. I. 4. Plutarch. de Solert. Anim. *Dalec.*

Lupum rete] Ob eam causam apud Athenæum λάβραξ ὁ πάντων ἰχθύων σοφώτατος. *Idem.*

Harenas arare cauda] Mallem legeres, *harenam sulcare cauda.* Pintian.

Atque ita conditum transire rete] In vetere exemplari, *Atque ita candidum transeat rete;* scribo, *atque ita condi, dum transeat rete.* Idem.

Quoniam sit dorso cultellato, &c.] Lego: *quoniam sit in dorso cultellata ei spina, eaque, &c.* ex veteri exemplari. *Idem.*

Totusque capite constat] Imo potius *ventre.* Dalec.

Ab hoc naves perfossas mergi] De hac re vide historiam apud Ælianum Hist. Animal. XIV. 23. *Idem.*

Ad locum Mauritaniæ, qui Gotta vocetur] Lege, *Ad locum Mauritaniæ, qui Cota vocetur.* Notandum vero ita vocari et promuntorium, et ipsum sinum. Alibi Plinius XIX. 4. simpliciter æstuarium vocat, non addito nomine. *Isac. Voss.* in Melam XVIII.

In Labradii Jovis fonte] Lego *Labrandii,* non *Labradii,* tum ex vetusto exemplari, tum ex Stephano, cui Labranda vicus est Cariæ. Confirmat id quoque Strabo quartodecimo, qui et mentionem facit templi Jovis. *Pintian.*

Anguillas] In Arethusa Siciliæ sicures et sacras fuisse Ælianus tradit Hist. Anim. VIII. 4. *Dalec.*

Hæ et inaures additas gerunt] Idem traditur de muræna Crassi, quam mortuam is flevit, et sepelivit. *Idem.*

Nam in Lyciæ] Varro III. 13. 'Nam ut Pausias, et cæteri pictores ejusdem artis, loculatas magnas habent arculas, ubi discolores sint ceræ, sic hi loculatas habent piscinas, ubi dispares disclusos habeant pisces, quos proinde ac sacri sint ac sanctiores quam illi in Lycia, quos sacrificanti tibi, Varro, ad tibicinem Græcum gregatim venisse dicebas ad extremum littus atque oram, quod eos capere auderet nemo, cum eodem tempore offulas ludionum ibi corrosas vidisses, sic hos pisces nemo cocus in jus vocare audet,' &c. Apud Athenæum lib. XI. in Lycia fons est mari propinquus Apollini sacer, Δῖνα Polycharmo, Δῖνος Artemidoro, in quo piscibus e mari adnatantibus, qui oraculum adeunt, hostiarum primitias verubus ligneis transfixas offerunt, assidente sacerdote auguria captantes. Vide locum. *Idem.*

Myris in fonte] Supra XXXI. 2. fontis Limyræ meminit. Straboni lib. XIV. et Myra in excelso monte sita, et Limyra, clarissima sunt Lyciæ oppida. Ælianus Hist. Anim. VIII. 5. Lyciæ pagum eum Syrrham vocat, positumque esse inter Myra et Phellum tradit. *Idem.*

Ampelon] Sami promontorium. *Id.*

Porcum] Rondel. XV. 7.

Recentia effici constat] Sic evanescente sale, ut eo condita nunquam fuisse videantur. *Idem.*

Ni pollucerent patrimonia] Vertranius apud Varronem hic legit: *Numa constituit, ut pisces qui squamosi non essent, non pollucerentur, commentus, &c.* Sextus Pompeius scribit pisces omnes squamosos polluceri præter sacrum. Lego, *pollucerentur sacris cæremoniis.* Vide Scalig. in Festum voce 'Pollucere.' *Idem.*

Polluctum] Alex. ab Alex. *pollinctum* legit, et funebrem cœnam interpretatur a pollinciendo. Budæus *pol-*

luctum restituit. 'Pollucere' ad sacra pertinet, libare, Diis offerre, votivum epulum facere. 'Polluctum' cœna lauta, opipara, et splendida, qualis esse solet in sacris epulis. *Idem.*

In curalio] Coralium inter gemmas recenset Theophr. libro περὶ λίθων, rubrum, rotundum, simile radici, ac cum eo comparat Indicam arundinem in saxum duratam. De coralio multa Orpheus libro περὶ λίθων. *Idem.*

Et in Siculo circa Helian ac Drepanum] *Culias*, non *Helian*, in scripto codice. *Pintian.*

Forma est ei fruticis, color viridis] Voss. tollit τὸ *ei*: dein *colos*, ut sæpe alibi Plinius. *Gronov.*

Exemptæ confestim durantur et rubescunt] Ovidius: 'Sic et coralium, quo primum contigit auras Tempore, durescit: mollis fuit herba sub undis.' *Dalec.*

Hac de causa curalium vocitatum] Ὅτι ἐν ἁλὶ κουρεῖται, *quoniam in mari tondetur.* Idem.

Cap. III. *De his, quibus in terris et in aquis victus est: et de castoreis medicinæ, et observationes.*

Quos castores vocant] Arist. Histor. VIII. 5. Ælianus Hist. Anim. VI. 24. *Idem.*

Negat Sextius diligentissimus] Credidit Apuleius, qui Asini lib. I. Thessalam veneficam scribit, amatorem suum, quoniam alterius mulieris consuetudine usus fuisset, in castorem mutasse, ut amputaret sibi genitalia, si quando venatores insequerentur. *Idem.*

Ne vesicas quidem esse] Quæ testes circundant castoris; verum si duplices sunt, falsas quoque esse. *Idem.*

Quod nulli animalium] Nulli animalium, nedum castori, contingit, ut testes habeat diversis ac divisis membranis sejunctos. Est unicum ac simplex scrotum, itemque darton: id est, quod ait Dioscorid. eligendos ex uno ortu connexos: fieri enim non posse, ut folliculi duo in una membrana conjuncti reperiantur. *Id.*

Liquorem] Pinguem et oleosum. *Idem.*

Cum sale Hammoniaco] Vel ammoniacum cum sanguine et castoreo subactum ita exiccantes. Diosc. *Idem.*

Corrumpi fraude conjicientibus gummi cum sale Hammoniaco] Hermolaus Barbarus veterem lectionem esse monuerat non *cum sale*, sed *cum sanguine*; et eam se probare ex Dioscoride, qui hæc ipsa fere ad verbum tradat. Ecce alius, sive is Dalecampius est, qui ad marginem corrigit: *corrumpitur fraude conjicientium* (hoc ex Pintiani cod. et Chiflet.) *gummi aut hammoniacum cum sanguine et castoreo, quoniam.* Dioscoridis verba sunt II. 26. Δολοῦσι δέ τινες αὐτὸ ἀμμονιακὸν ἢ κόμμι συμπεφυρμένον αἵματι καὶ καστορίῳ ἐγχέοντες εἰς φύσσαν καὶ ξηραίνοντες. Voss. *conicientium cummim cum sanguine aut hammoniacum.* Scribe, *quod ipsum corrumpi fraude conjicientium gummim cum sanguine aut ammoniacum;* nam *corrumpi* mutandum non est, quum ad id intelligatur, 'tradit Sextius diligentissimus medicinæ.' *Gronov.*

Tunicis circundati] Naturalibus suis tunicis circumdati. Diosc. id est, elytroëide, quæ utrique testi sua et peculiaris est. *Dalec.*

Odoris gravis] Qua de causa 'virosa castorea' Virgilius appellat. *Idem.*

Efficacissimi e Ponto Galatiæ, mox Africæ] Scribe cum Voss. *e Ponto Galatiaque, mox Africa.* Statim Vossiani duo, et bis eadem verba referens melior, *sternumenta.* Gronov.

Cap. IV. *De testudine, et multorum piscium medicinæ, et observationes.*

Geminus similiter victus in aquis terraque, &c.] Legend. *Geminus similiter victus in aquis terraque et testudinum, effectus quoque par, in honore habendo vel prosper excellens in usu pretium figuræ camero.* Vide Salmas. p. 1122. b.

Effectus quoque pari honore habendi] In apographo nostro, *effectusque par honore habendo;* sicque fere habent Romana et Parmensia exemplaria. *Pintian.*

Pretium] Ad intestina variæ supellectilis opera. Earum cortices sive putamina secabantur in laminas, quibus lecti vestirentur et repositoria. IX. 11. *Dalec.*

Naturæque proprietatem] In scripto codice, *figuraque proprietatem.* Parmenses et recentiores nonnulli codices, *figuræque proprietatem;* ut scribendum putem, *figuræque lyræ proprietatem;* ad exemplar enim testudinis lyram Mercurium excogitasse ferunt. Hyginus de testudine lyram fecisse Mercurium prodit. *Pintian.*

Marinarum carnes] Mures marinos prisci appellarunt. Hinc Plautus festive sic piscatores vocat, quod illarum modo, velut animantia quædam ἀμφίβια, partim in aquis degant, partim in terra: 'Salvete mures maritimi, conchitæ, atque hamiotæ, Famelica hominum natio.' *Dalec.*

Alopeciarum inanitas et porrigo] *Prurigo*, non *porrigo*, in vetere codice; et statim post *sanantur*, non *curantur.* Pintian.

Miscetur autem sanguis heminis, &c.] In eodem: *Miscetur autem sanguinis heminis tribus, aceti hemina, vino addito. His et cum hordeacea farina.* Idem.

Dein post aliquot dies vespera] Deest verbum *bina*, ex eodem: *Deinde post aliquot dies bina vespera.* Idem.

Dein post aliquot dies vespera] Scripti quatuor, *dies die vespera.* Præcipuus, *dein post aliquot dies bina vespera.* Dictum erat ante, 'Hæc singula et matutina et vespertina dantur.' Reperies et apud Pintianum. *Gronov.*

Quod si dentes per annum colluantur testudinum] Scribo, *Quod si dentes ter anno colluantur, &c.* ex eodem. *Pintian.*

Sed diu in vino testudinem excoquunt] *Sed vino testudine excoquunt*, in eodem; cætera superfluunt. Et statim post, *oculorum utique*, non *oculorum quoque.* Idem.

Oculorum quoque vitia] Voss. *Oculorum utique vitia;* ut et Pintiani. *Gronov.*

Suffusiones etiam marinæ fel cum fluviatilis] Duo prima verba ad præcedentia attinent; reliqua sic legito, *Marinæ felle cum fluviatilis sanguine, &c.* ex eod. *Pintian.*

Capillus mulierum] Duo prima verba superioribus applica; cætera scribe sic: *Fel contra Salamandras vel succum decoctæ bibisse, satis est;* et statim mutato ordine lege, *Tertium genus testudinum est*, ex eod. *Idem.*

Inficitur felle] Luteo et aureo colore, sive flavo tingitur. *Dalec.*

Nec convexo incurva calice] Voss. *nec convexo corvata calice.* Quod est, *curvata.* Gronov.

Pituitas] Quidam *pituitas* exponunt, ἐξανθήματα, pituitæ eruptiones: sanguinem autem vitiatum, in ecchymomata et livores effusum. Alvi dejectionem potius intelligendam puto, quod ostendit proxime sequens oratio: sanguinem vitiatum, in grumos concretum. *Dalec.*

CAP. V. *De aquatilibus, remedia in morbos digesta: et primum contra venena et venenata animalia.*

Supra cordis palpitationem] Ad mammam sinistram, qua cordis motus et pulsatio sentitur. *Idem.*

Sunt quæ in vepribus tantum vivunt] Lib. VIII. c. 31. Rubetis vitam esse et in terra et in humore antea scripsit. *Idem.*

Quas Græci phrynos vocant] Buffones quidam vocant, vulgus Gallicum *Crapaux.* Idem.

Geminis veluti cornibus] Extuberantibus ossibus, in quibus oculi reconduntur. *Idem.*

Apocynon vocari] Quia canum impetus frænat. *Idem.*

Coluber est in aqua vivens] Omnes quinque, *Colubra in aqua vivens.* Sed et quod præcedit Voss. *Idem his ranis;* deinde, *auxiliatur vero etiam efficacius est.* Alii quatuor: *Item his ranis lienem, &c. auxiliatur jecur vero etiam efficacius.* Menap. et Gud. quoque *efficacius est*, et Andegav. qui et *auxiliantur.* Lege: *Iidem, de his ranis lienem contra venena, quæ fiant ex ipsis, auxiliari; cor vero etiam efficacius. Est colubra in aqua vivens.* Malunt autem veteres sæpe 'colubras' quam 'colubros.' Sic infra c. 7. 'Enhydris vocatur a Græcis colubra in aqua vivens.' Sic Pintiani, Chiflet. quatuor nostri: c. 9. non aliter, 'aquaticæ colubræ.' 'Iidem' puta 'tradunt auctores.' *Gronov.*

Hujus adipem et fel habentes] In scripto exemplari, *Hujus adipe et felle habentes, &c.* Verbum *habentes* putamus falso adjectum. *Pintian.*

Scytalen] Σκυτάλη, μυγαλῆ, seu μυογαλῆ, *mus araneus.* Columellæ, capite decimoseptimo libri sexti, serpens exitiosus. Lucanus: 'Et scytale sparsis etiam nunc sola pruinis Exuvias positura suas.' *Dalec.*

Suesque percussas] Et si quando hyoscyamo per imprudentiam depasto posteriores corporis partes resolutæ fuerint. Ælianus Var. Hist. I. 7. *Idem.*

Nilo quidem peculiares sunt] Inter reliquos fluvios; nam in alios nullos amnes e mari subeunt, quam Nilum: et in alio nullo fluvio sponte gignuntur, quam in Nilo, qui etiam in palude origini suæ vicina multos creat, v. 9. Strabo inter alios pisces Niloticos præcipue coracinum memorat lib. XVII. In Danubio etiam capi, ac vivere, scribit XIV. 23. *Idem.*

Carnes eorum adversus scorpiones valent impositæ] Coracinum piscem adversus formicas arborum valere scribit Palladius; quo loco in exemplari vitioso legitur, 'coracinam piscem.' Rhod. XII. 5. *Idem.*

Poti hippocampi] Apud Ælianum XIV. 20. piscator Cretensis filios, a canicula rabiosa morsos, hippocampis, abjectis ventriculo et intestinis, quæ sunt venena perniciosissima, sanavit, partim assis et in cibo datis, partim cum aceto et melle tritis, plagæque impositis. *Idem.*

Et iis qui succum Carpathii biberint] Exemplar nostrum *Carphati* præfert, non *Carpathii;* neutra lectio vera: scribendum *Carpasi*, ex Dioscoride sexto, et Paulo Ægineta quinto; qui tamen *Carpesiam* vocat, non *Carpasum:* et statim verbum *ejus* eradendum, ex eodem. *Pintian.*

CAP. VI. *De ostreis et purpuris, et alga, et eorum remedia.*

Idem videtur, nec potest videri satis dictum, &c.] Locus miserabiliter depravatus. Apographon nostrum: *Id ne potest videri, satis dictum esse de his, &c.* legendum opinor: *Fidem nepotes vestram, satis dictum est de his, &c.* ut sit interrogatio ducens ad negationem. Quintilianus in declamatione, Cæcus in limine: 'Fidem vestram judices, ut nobis prosit argumentum criminis nostri.' Et in Mathematico: 'Fidem vestram P. C. ne quid amplius de misera pietate speretis,' et alias subinde. Hoc autem verbo 'nepotes' et 'nepotatores' utitur frequenter Plinius, cum Romanorum mores luxumque incessit; ut paulo post, 'Nec non inter nos nepotis cujusdam nomenclator,' &c. Item, *attribuatur* legitur in eodem, non *tribuatur;* et paulo post, *Ideo pelagia;* redundat *ideo.* Idem.

Contra leporis marini venena et ostrea adversantur. Item videtur] Verbum ultimum non habent Voss. Chiflet. Pintiani codex; qui omnes etiam, ut et alii nostri quatuor, *idem.* Unde Pintianus: *Fidem, nepotes, vestram, satis dictum est de his:* elegantius quam vere. Me quoque offendebat genus loquendi, *adversari contra venena.* Etsi haud ignorem Plauti in Mercat. 'no-

lo advorsari tuam advorsus sententiam.' Sed placet conjungi principium hujus capitis cum fine superioris, hoc modo: *Et cancri marini decocti jus contra dorycnion efficax habetur; peculiariter vero contra leporis marini venena. Et ostrea adversantur iisdem. Nec potest videri satis dictum esse de his.* Gronov.

Cum palma mensarum diu jam] Apud Macrob. Saturn. lib. III. in pontificiæ cœnæ apparatu primum apponuntur echini, ostreæ crudæ, pelorides, sphondyli. *Dalec.*

Et ubi plurimi influunt amnes] Vide IX. 54. Arist. Hist. I. 6. et v. 15. *Id.*

Grandescunt sideris quidem ratione maxime] Luxatus est ordo verborum. Lege, *Grandescunt quidem sideris ratione maxime,* ex vetusto exemplari. *Pintian.*

Multo lacte prægnantia] Humorem intelligit lacti similem, fœtificum, quem in ostreariis compertum ex ostreis effluere tradidit IX. 51. Tum temporis Athenæus suavissima esse scribit, πλήρη, plena, θαλασσίζοντα, *mare sapere,* non cœnum aut limum. *Dalec.*

Hæc videtur causa quare minora in aliis locis reperiantur] In vetusto exemplari non *in aliis locis* habetur, sed *in alto;* nam si grandia reperiuntur ubi sol penetret in vada, consequitur ut in alto, quo sol non penetrat, parva reperiantur. *Pintian.*

Quare minora in aliis locis reperiantur] Nusquam τὸ *locis.* Andeg. Men. Gud. *in alios reperiuntur opacitas prohibet.* Acad. *in alio reperiuntur opacitas inhibet.* Primarius: *causa ista alio quare minora in reperiuntur opacitas cohibet.* Quorum solum *cohibet* ex Chifl. notarunt. Potest autem edidisse auctor: *Hæc videtur causa, in situ alio quare minora reperiantur. Opacitas cohibet incrementum et tristitia minus adpetunt cibos.* Plinianum, ut quod maxime, *in situ alio.* Vide ad XXI. 31. *Gronov.*

Et tristitia minus appetunt cibos] *Tristia,* non *tristitia,* scribendum ex eodem. *Pintian.*

Circeis] Horatius: 'Ostrea Circeiis, Miseno oriuntur echini.' *Dalec.*

Spondylo brevi atque non carnoso, nec fibris lacinioso, ac tota in alvo, &c.] *Spondylus* in ostreis est τράχηλος Græcorum, quem vult brevem et callosum magis esse quam carnosum. *Fibræ,* quas ambit crinis purpureus, sunt τὰ μηκώνια. Vide Salmas. 1172. a. *Spondylo brevi*] Interioris carnis solido callo. *Dalec.*

Calliblephara appellantes] Sic Hermolaus, cum esset, *callibia parata.* Voss. *callibiæ pharata.* Andegav. et Gud. *callybie parata.* Acad. *callybio perata.* Menap. *callibie parata.* Scribe, *calliblepharata appellantes;* nam *calliblepharum* est ipsum ornamentum: quo quæ insignita sunt, merito appellantur ostrea *calliblepharata.* Gronov.

Edulis] Vetus codex, *Suaviora Adulitis.* In sinu maris rubri oppidum Aduliton, conditum a servis Ægyptiorum, a dominis profugientibus. Populus Adulitæ, VI. 28. Invenio, sed nullius auctoris testimonio, et Edulios montes Tarraconensis Hispaniæ, qui hodie *Moncaio* vocentur. *Dalec.*

Lucensibus] Lucensis conventus in Hispania citeriore supra III. 3. Hodie vocari aiunt, *Macarin di Catalogna.* Idem.

Coryphantenis] Coryphanta Bithyniæ oppidum. Coryphas oppidum maritimum, v. 30. *Idem.*

Necnon inter nos nepotis cujusdam nomenclator tridacna appellavit] In vetere codice, *Nec nos inter nos nepotis cujusdam nomen celaturi tridacna appellavit.* Pintian.

Molliunt alvum leniter] Succo suo nitroso: sistunt vero dura carnis suæ pulpa. *Dalec.*

Uti clausa venerint] Succo suo madentia, nec disclusis testæ suæ valvis excitata. *Idem.*

Distillationibus prosunt] Tenuibus:

succi quem gignunt crassitie. *Idem.*

Plura ejus genera] Ex his generibus algæ, primum paleam marinam vocant; secundum, ζωστὴρ est; tertium, alga lactucacea; quartum alga fœniculata tinctoria, quam et scorpionum ictibus mederi dictum est XXVII. 7. *Idem.*

CAP. VII. *Ad alopecias, et capillos, et oculorum, et aurium et dentium, et faciei vitia.*

Præparat cutem sepiarum crustæ farina medicamentis. Cutem replet et muris marini cinis] Aliter apographum nostrum: *Præparant autem sepiarum crustæ farina medicamentis cutem, et muris marini cinis;* ut superfluat verbum *replet*, ex eodem. Ego vero et illud *medicamentis* falso additum suspicor. *Pintian.*

Cutem replet] Pilo vestit. *Dalec.*

Callionymi] Testudinis coriaceæ apud Rondeletium. *Idem.*

Supervacuas consumit] Supra modum excrescentes, ut cicatrices in ulceribus relictas, pterygia carnosa. *Idem.*

Nulli hoc piscium copiosius] Id ipsum tradit Arist. item et Ælianus Hist. Animal. XIII. 4. quo loco citantur versus Menandri ex Messania: Τίθημ' ἔχειν χολήν σε καλλιωνύμου Ηλεῖω. Et Anaxippi in Epidicazumeno, Ἐάν με κινῇς, καὶ ποιήσεις τὴν χολὴν Ἅπασαν, ὥσπερ καλλιωνύμου ζέσαι. *Habere censeo te callionymo fel copiosius.* et, *Si moveris me, feceris statimque fel fervere Totum, more callionymi.* Dalec.

Ab oculo quem in capite habet] Lego *oculis, quos:* nisi sit numeri ἐναλλαγή. Lego præterea, *quos in superiori capite:* alioqui hoc non foret eximium, cum et alii pisces oculos in capite habeant. *Idem.*

Pectunculi salsi] Tellinæ, Diosc. *Idem.*

Diopetes et calamitas vocant] De iis agitur infra c. 10. Διοπετεῖς dicuntur, quod a Jove plui ac immitti fuerit opinio: quod falsum esse docet Theophrastus in fragmento περὶ τῶν ἀθρόων φαινομένων. Alii legunt *Dryopnitas*, in arboribus nascentes. Διοπετεῖς aquationibus fere autumnalibus gignuntur, et nonnunquam e cœlo decidunt. *Idem.*

Cum lacryma] Apud Galen. κατὰ τόπους, lib. IV. Archigenes remedium hoc ex Papia medico Laodicensi refert, sed pro lacryma vitis, chamæleon albus requiritur, et illic scribitur. *Idem.*

Vitis] Albæ, ut paulo post, bryonia. Diosc. psilothrum est. *Idem.*

Sepiæ cortex] Sepiæ os, observa. ὄστρακον Dioscor. *Idem.*

Imposito mitigant nocte] Cum lacte. *Idem.*

Eadem cortice et nyctalopes curantur in farinam trita et ex aceto illita] Masculino genere in vetusto codice semper, *eodem, trito, illito.* Pintian.

Squamas] Oculorum. Squamas, vel πτερύγια, vel λευκώματα, apud Diosc. vel furfures capitis πίτυρα. *Dalec.*

Ichthyocolla appellatur piscis] Exos Rondeletio lib. de Pisc. fluv. cap. 8. *Idem.*

Tetanothris] Quæ faciei cutem erugant ac extendunt. *Idem.*

Nativi coloris panno] Fusco, citra tincturam, lanæ proprio colore. *Id.*

Est parva rana] Calamites infra cap. 10. quoniam inter arundines fruticesque vivat. *Idem.*

Muta ac sine voce] De hac vide Rondeletium. Rubetarum modo venenata est. Alia est dryophites viridis, descripta eod. capite. *Idem.*

Hujus corporis humorem specillis, &c.] Est autem *specillum* instrumentum inungendis oculis aptum: quemadmodum legimus VII. 53. 'C. Julius medicus dum inungit, specilium per oculum trahens.' *Gelen.*

Specillis] *Scalpellis*, ταῖς σμίλαις. Plinius legit ταῖς μήλαις. *Dalec.*

Juncis configunt quidam: succum earum, qui ita effluxerit, admiscent lacrymæ, quæ ex alba vite manat] Brevius et magis ex Pliniana dignitate in

scripto codice: *Juncis configunt quidam, succoque earum, qui ita effluxerit, admiscent vitis albæ lacrymam.* Pintian.

Succumque earum, qui ita effluxerit, admiscent lacrimæ, quæ ex alba vite emanat] Vossiani duo *succoque*: deinde melior *admiscent viti salvat lacrimam.* Scribe: *succoque earum, qui ita effluxerit, admiscent vitis albæ lacrimam, atque ita palpebras emendant.* Quod et Pintiano visum. *Gronov.*

Idem tæniæ jecur siccatum pondere X. IV.] Tæniarum hepata anatomici tam facile scil. ostenderint nobis quam culicum adipem: *thynnorum* volumus. Sic enim cap. 10. 'Psilothrum est thynni sanguis, fel, jecur,' &c. Τὸ *X* nota est χαλκοῦ, seu *æris*, quam Græci ita figurabant. Vide Reines. Var. Lect. II. 7. pag. 174.

Item tæniæ jecur siccatum] Sic Hermolaus, aut *channæ*, pro vulgato *cheni.* Reinesius Var. Lect. II. 7. emendat *thynni.* Vere, ut puto; nam Voss. *theniioconsiccatum.* Quod est, *thynni jocus siccatum.* Ita enim idem codex sæpe pro *jecur.* Acad. *chieni jecur siccatum.* Acad. Men. et Gud. *theni.* Sed hoc vento projectus idem vir eruditissimus, Illustremus etiam, ait, Plinium de dosi medicamenti seu pondere, quod non ab omnibus intelligi scimus. Illustrat autem ita, ut τὸ X notam velit esse χαλκοῦ sive ærei, quam Græci sic figurarint χ, proque ea Latinos editores Plinii suæ linguæ X quasi ἰσοδυναμοῦσαν substituisse: chalcos autem seu æreos quatuor ponderare obolum, seu scrupulum dimidiatum. Jejune admodum, et non pro Reinesio; nam obolus (qui sane dimidiatus est *scripulus*, non *scrupulus*) octo chalcos Athenis habebat. Galenus de pond. Ὁ γὰρ ὀβολὸς ἔχει χ̃ η′. Paulus Ægineta: Ὁ δὲ ὀβολὸς κεράτια γ′· τὸ δὲ κεράτιον χαλκοῦς δύο δίμοιρον· ὁ γὰρ ὀβολὸς ἔχει χαλκοῦς ὀκτώ. Cleopatra: Ὀβολὸς ἔχει θέρμον α′ ἥμισυ, κεράτια γ′, χαλκοῦς η′. τὸ ἡμιωβόλιον ἔχει κεράτιον α′ ἥμισυ, χαλκοῦς δ′. Alius: ὁ χαλκοῦς ἔχει ἡμιωβολίου τὸ τέταρτον, ὥστε τοὺς τέσσαρας χαλκοῦς ἄγειν τὸ ἡμιοβόλιον. Hæc saltem communis et usitatissima ratio: etsi Plinius decem, alii sex chalcos interdum obolo assignent. Nec vero X est nota chalci, sed χ̃. Poterat e Paulo ab Ægina nosse: Πρῶτον μὲν οὖν τὸ χ στοιχεῖον ἔχον ἐπικείμενον αὐτῷ τὸ ἄλφα, χαλκοῦν σημαίνει. Denique Plinii editores, sive Latini, quos ille appellat, sive Galli, sive Germani, noverant, nihil exemplaribus ejus esse vulgarius, quam per X significari ✠ denarium vel drachmam: et ita hic quoque *pondere X. IV.* esse pondere denariorum vel drachmarum quatuor. *Gronov.*

Banchi] Lego *Bacchi.* Myxona Bacchum olim nominarunt, vel quia caput ut vino conspersum rubet circa labra, et opercula branchiorum: vel quoniam ebriorum modo temere huc illuc natando fertur. *Dalec.*

Et per se conchylio infecta, &c.] Crito κατὰ τόπους, lib. III. κροκύδα κογχυλίου, quemadmodum eodem lib. Andromachus κροκύδα πορφυρᾶς, floccum sive tomentum lanæ purpura tinctæ vocat. Aëtius vocat ἔριον πορφυροῦν, tum etiam πτύγμα πορφύρας ἐρίου. Alii πλάκα, πίλημα, στρόφιον. *Idem.*

Gari excellentis sociorum cyathum] Verbum *sociorum* non habetur in vetere exemplari. *Pintian.*

Pastinacæ quoque, &c.] Celsus v. 9. Et plani piscis, quem *pastinacam* nostri, τρυγῶνα Græci vocant, aculeus torretur, deinde conteritur, resinaque excipitur, quæ denti circundata hunc solvit. *Dalec.*

Salsamentorum etiam, &c.] Galen. κατὰ τόπους, ad finem lib. v. ad oris jucundum odorem, dentiumque dolorem ac splendorem, salsamentorum cybiique cinere utitur. *Idem.*

Fortioribus stomachis ex jure edendas dabat] Quatuor scripti, *medendas.* Optimus, *mandendas;* ut et Pintiani

codex. *Gronov.*

Enhydris vocatur] Enhydris Arist. Histor. I. 1. lutra: Plinio serpens aquaticus, natrix, quem et hydrum vocat sequenti capite ab hoc altero, nisi mendosus locus sit. *Lutras* canes fluviatiles Ælianus vocat Hist. Animal. XIV. 21. *Dalec.*

Murænarum cinis cum mellis obolis ternis] Omnes quinque, *Mænarum;* sic et cap. 8. *Mænarum muria et capitum cinis*, non Chiflet. modo, sed Vossianus, Academicus, et Gudianus. cap. 9. 'Mænæ salsæ cum felle taurino illitæ umbilico.' Et, 'cinis ex capite mænarum.' *Gronov.*

Illitus] Et affricatus, quoad exhulceretur pars. *Dalec.*

Quidam delphini jecur in fictili torrent] *Delphinum*, non *delphini*, scribe, et verbum *jecur* detrahe ex scripta lectione. *Pintian.*

Colycia] Quidam legunt, nec sine probabili conjectura, *cochlidia*, alii *corythia*, ut cochlidia, quoniam minima sint in muricum genere, dicantur: corythia vero a similitudine quam habent σὺν τῇ κόρυθι, id est, *cum galea*, sive *casside*, a qua κορυθαίολος Hector Homero dicitur. Talem conchulam pinxit Rondeletius ultimam ex quinque, cap. de turbinibus intra spongias viventibus: κώρυκοι certe, a quo vocabulo duci posset κωρύκιον, concharum generis sunt, non muricum aut turbinatorum. Κορυφαῖα pro *corythia* Rondeletius legit, quod in marginibus verticibusque extremis extantibus aculeis armata sint. Aristotelis aporrhaides. Hic murex genus est ad turbinatas omnes conchas. *Dalec.*

Dein contusa, colluta, et subacta] Verbum *colluta* non est in nostro exemplari; et paulo post, *tumida ulcera*, non *humida*. Pintian.

CAP. VIII. *Promiscuæ medicinæ.*

Quadam maris lanugine] Pruinosa tenuitate et flore. Sic vocat ἁλὸς ἄχνην Homerus: ἀποπτύει δ' ἁλὸς ἄχνην. Virg. 'salsa spumant aspergine cautes.' *Dalec.*

Attalus thynni recentioris adipe ad ulcera] In nostro exemplari, *Attalus thynni adipe recenti ad oris hulcera.* Pintian.

Scari piscis marini jocineribus] *Sauri*, non *Scauri*, nec *Scari*, in eodem: confirmatur et Athenæi auctoritate libro septimo. *Idem.*

Spasticis] Aliarum partium corporis privatis convulsionibus. *Dalec.*

Suspiriosis castoreum cum hammoniaci exigua portione, &c. utilissime potatur] Quatuor scripti *castoreo*, tres *utilissima tota.* Andeg. *utilissima ota eadem potio.* Præcipuus *castorea*, tum *utilissime pota.* Scribe, *Suspiriosis castorea cum hammoniaci exigua portione ex aceto mulso jejunis utilissima potu.* Gronov.

Spasmos stomachi] Vehementiores singultus, quorum importunitate ægri convelluntur. *Dalec.*

Suspensæ autem pedibus] Suspenduntur et a Sallustio Dionysio, ut ex ore virus defluat, proxime præcedenti capite. *Idem.*

Exenterari jubentur] *Exinterari* in vetusto codice. Notanda orthographia, quod videlicet Latine dicantur 'interanea.' *Pintian.*

Est rana parva arborem scandens] Differt hæc a rana viridi descripta loco citato. Rana hæc dryophites est Rondeletii. *Dalec.*

Tussi cruenta] Sanguinis rejectione: τῇ τοῦ αἵματος ἀναγωγῇ, καὶ ἀναφορᾷ. *Idem.*

CAP. IX. *Ad jocineris vitia laterumque, ad stomachi, alvi, et aliæ promiscuæ medicinæ.*

Conchæ longæ] Σωλῆνος, αὐλοῦ, δόνακος, ὄνυχος, tot nominibus a Græcis vocatur. *Idem.*

Olus marinum] Brassica silvestris in maritimis nascens. Silvestris brassica sativæ quidem similis est, sed amara, hirsuta, candida; brassica vero marina sativæ omnino dissimi-

lis, stomacho inimica propter acrimoniam: estur cum pingui carne. Hæc Plinius pro suo more oscitanter confundit. *Idem.*

Additis oleo et sale] Tale est album jus, toties a Galeno memoratum. *Id.*

Myaces] Μύακες generis nomen complectitur μύας, grandiores, ampliores, majores, longiores. Ii sunt Latinorum *mytuli.* Continet et μυίας, sive, ut legit Hermolaus, μυΐσκας, sive, ut Rondeletius, τοὺς μύσκους, minores, rotundiores, Latinorum *musculos.* Athenæus distinguit in mares et fœminas, τοὺς καὶ τὰς μύας. Porro purgare, ut et peloridas, echinos, ostrea, Celsus scribit lib. II. *Idem.*

Multa dulcis aqua miscetur mari] Quoniam eorum succus alioqui, ut scribit Athenæus lib. IV. est σκιλλώδης, id est, *acer, mordax, ingratus.* Idem.

Pituitæque pulmonis] Morbis pulmonis e bilioso et pituitoso succo genitis. *Idem.*

Cinis eorum potus emendat caligines] *Lotus,* non *potus,* in apographo nostro; cui lectioni suffragantur verba infra paulo sequentia, 'Lavantur quoque plumbi modo ad genarum crassitudines.' *Pintian. Cinis eorum potus emendat*] Nihil Diosc. Illinitur, aut instillatur convenientius. *Dalec.*

In mitulos] Μύας. Horatius: 'si dura morabitur alvus, Mutulus et viles pellent obstantia conchæ.' Athenæus l. III. μύτλον interpretatur τελλίνην. Cato de Re Rustica CLVIII. 1. 'Alvum dejicere hoc modo oportet: Sume tibi, &c. mutulorum l. II. piscem capitonem.' Victorius III. 13. *Idem.*

Myscas] Leg. *Myscos qui, &c. hirti.* Rondel. myscos parvos μύας hirtos esse dicit, quoniam testa foris nigra fere semper musco aut lanugine obducitur. *Idem.*

Qui vehementius volunt uti, addunt cucumeris sativi radicis siccæ drachmam] Verbum *uti* non legitur in vetusto codice; et *siccatæ,* non *siccæ,* scribendum. *Pintian.*

Cucumeris sativi radicis siccæ drachmam] Voss. *siccare.* Lege *siccata,* ut et Pintianus. *Gronov.*

Tetheæ] Leg. *Tethya,* et mox, *hæc, &c. sugentia.* Plinius Græcorum neutrum genus Τήθυα vertit in fœmininum Latinorum. Nominis ratio est, quod τηθῶν, id est, *nutricum,* mammis similia sint. *Dalec.*

Salsamentum] Præsertim ex aphyis, et aliis tenellis pisciculis. *Idem.*

Item rhombus vivus] *Strombus,* non *rhombus,* in antiquo exemplari; est autem strombus piscis genus, ut constabit ex ultimo capite hujus voluminis, et ex aliis scriptoribus. *Pintian.*

Blenniorum cinis] Mugilum myxonum; de quibus lege Rondeletium. Belennos Oppianus vocat. *Dalec.*

Donacas] Δόνακας, a figura cavæ et crassæ arundinis, quæ apud fluvios nascitur; αὐλοὺς, quod tubæ modo sculpti sint; ὄνυχας, a colore et figura extremis unguibus nostris simili, qua de caussa et δάκτυλοι, id est, *digiti,* vocantur IX. 6. et hujus libri cap. ult. Diphilus Siphnius apud Athenæum l. II. ait σωλῆνας εὐθέτους εἶναι λιθιῶσι καὶ δυσουροῦσιν, *utiles esse calculo et urinæ difficultati.* Dalec.

Sepiæ quoque ova] Paulo ante id jam scriptum fuit. *Idem.*

Jecur quoque aquatici colubri] Verbum *quoque* redundat. et *aquaticæ colubræ* sexu fœminino, in eodem, ut supra capite 7. 'Enhydris vocatur a Græcis colubra in aquis vivens;' sic enim ibi legendum ex vetusto codice. *Pintian.*

Sciænæ] Umbræ: Monpessulanis, *Pois rey,* piscis regius. *Dalec.*

Ceræ et thuris drachmas XX.] Paulo lib. VII. describitur confectio διὰ τῶν ὀστράκων hoc modo: 'Cadmiæ thuris sing. unc. I. cineris ostreorum unc. III.' *Idem.*

Aut squatinæ piscis cutis combusta]

Dele verbum *piscis*, ex antiquo codice; et paulo post, *Zmarides*, non *smarides*, antiqua orthographia. *Pintian.*

Bryon] Alga lactucacea. *Dalec.*

CAP. X. *Ad febres omnium generum, et contra diversas infirmitates.*

In frigidis febribus] Cum extremorum refrigeratione invadentibus. *Id.*

Magi quoque oculis carum ante Solis ortum adalligatis ægro, ita ut cæcas dimittant] In scripto codice: *Magi oculis eorum ante Solis ortum alligatis ægro, ita ut cæcos dimittunt;* et paulo post, *alligatos* legito, non *adalligatos;* et confestim, *in lethargumque vergentibus,* dele conjunctionem *-que.* Pintian.

Lusciniæ] Quoniam lusciniæ noctes totas insomnes canunt. *Dalec.*

Et spondylus per se adalligatus] Τράχηλος Athenæi. Vide Rondeletium. *Idem. Et spondylus per se adalligatus*] Scribendum *percæ,* non *per se,* ex eodem. quod alii etiam annotarunt. *Pintian.*

Strombi] Στράβηλοι, *turbines.* Vide eundem. *Dalec.*

Prodest et febri ranarum fellis cinis] Scribo, *prodest et fibrinarum pellium cinis,* ex vetusto codice. De fibrinis pellibus capite antecedente non longe a fine: 'Fibrinis quoque pellibus calciari,' &c. Mentio quoque earum paulo infra. *Pintian.*

Prodest et febri ranarum fellis cinis] Quatuor scripti, *fellium cinis.* Voss. *fibri iranarum pellium.* Nihil hic voluit de febri, nihil de felle ranarum. Lege, *Prodest et fibrinarum pellium cinis.* Infra: *Fibrinarum pellium cum pice liquida combustarum cinis;* et hoc Pintianus. *Gronov.*

Nervos vel præcisos purpurarum callum] Intelligo autem operculum, quale et in terrestribus cochleis conspicimus, quoties intra calicem contractæ suo succo victitant. *Gelen. Nervos vel præcisos, &c.*] Leg. *vel præcisos, id quo purpuræ cavum suum operiunt.* His intelligit purpurarum τὸ πῶμα Galeno: τὸ κάλυμμα, ἐπικάλυμμα, ἐπίπτυγμα Aristoteli. *Dalec.*

Letargicos coagulum vituli adjuvat in vino potum] Ex Chifl. notant, *Tethanicos castoreum.* Voss. *Tetanicos quagulum vituli adjuvat ex vino intum.* Lege, *Tetanicos coagulum vituli adjuvat ex vino inlitum.* XXIII. 7. 'Datur tetanicis et spasticis.' XXVI. 12. 'Peucedani succo perunguntur spastici, tetanici.' Mox Voss. duo: *Tremulos castoreum, si ex oleo perunguntur,* sine τῷ *juvat.* Satis est paullo ante poni *adjuvat.* Gronov.

Minima omnium et viridissima cinerem fieri jubent] Tres membranæ, *viridissima sanguinem cineremque fieri.* Men. *sanguinem cinerem fieri.* Voss. *viridissima sanguinem cinerem vel fieri,* Scribe, *sanguinem cineremve fieri jubent;* præcessit enim, 'ranarum illinunt cinerem vel sanguinem arefactum.' *Idem.*

Quod admissæ semel desiderium] Præsertim aperiendis mariscis. *Dal.*

Messalinum] Ejus mentio fit x. 22. *Idem.*

Invehunt virus remedio verso] *Inveniunt,* non *invehunt,* in apographo nostro. Quid si scribas, *in veneni virus remedio verso?* Pintian.

Alibi quam in Nilo nascitur] *In Mæno,* vel, ut alii legunt, *Rheno* Germaniæ, supra IX. 25. *Dalec.*

Hulcera quæ serpunt et quæ ex iis excrescunt, ex capite mænarum cinis] In scripto codice: *Ulcera quæ serpunt, et quæ in iis excrescunt, capitis mænarum cinis;* ut non multo infra, *capitis mænarum cinis cum allio tritus, &c.* Pintian.

Ex iis excrescunt] *Supervacua carne,* τῇ ὑπερσαρκώσει, attolluntur. *Dalec.*

Cunila capitata] *Cunila capitata* Sereno κεφαλωτὴ, polycnemon, cunilæ bubulæ, id est, origano, foliis simile, sed ea re diversum quod umbellæ lo-

co in cacumine caulium corymbi caput habeat, acre et odoris jucundi. Quamobrem cunilam ut origanum vocaverunt, capitatam vero ad origani differentiam. Vide quæ adnotata sunt in xx. 16. *Dalec.*

Mammas] Ulceratas, lacte turgentes. *Idem.*

Cancri fluviatiles illiti vel marini] Demendum verbum illud *illiti*, ex antiquo exemplari; et paulo post, *crescere mammas;* dele *mammas.* Pint.

Pilos in mamma] Vide quæ adnotata sunt lib. XXVI. c. ult. *Dalec.*

Item scembri in aceto putrefacti] *Strombi,* non *scombri,* ibidem, ut supra etiam notatum est. *Pintian.*

Instillatur igni naribus] *Instillatur igniaribus,* in eodem. *Idem.*

Et cum coagulo ejusdem in vellere imponitur] Brevius in eodem, *coagulo ejusdem in vellere imposito.* Idem.

Stranguletur] In enixu laborioso parturientis matris. *Dalec.*

Vulvam] Strangulantem. *Idem.*

A frigore laborantibus] Gelatis, quod accidit sæpe in transitu Alpium nivosarum. *Idem.*

Vulvæ pœnis] Strangulationibus et suffocationibus uteri : ἐγείρει τὰς ὑστερικῶς πνιγομένας, Dioscor. *Idem.*

Nam carbunculos et carcinomata in mulierum parte præsentissimo remedio sanari tradunt] In vetere codice non *mulierum* legitur, sed *mulieribus.* Legendum itaque mihi videtur sic : *Nam carbunculos et carcinomata in mulieribus percæ præsentissimo remedio sanare traduntur.* Pintian.

In mulierum parte præsentissimo remedio sanari tradunt] Pintianus observat in scripto esse *mulieribus;* itaque legendum sibi videri : *in mulieribus percæ præs. rem. sanare traduntur.* Sed si percarum ea vis est, quid verbis fiet sequentibus, quæ cancro fœmina id fieri ostendere videntur? Voss. *muliebris.* Cui voci una litera demenda, ut sit : *in muliebri parte præsentissimo remedio sanari tradunt cancro fœmina.* Andeg. *in mulieris partus.* Tres alii, *in mulieres partu.* Gronov.

Mangonizavit] Mangonio imberbes diu conservavit. *Dalec.*

Eadem vis est pulmonis marini: leporis marini sanguine et felle] In apographo nostro, *eadem vis pulmoni marino: leporis marini sanguini et felli;* et non multo infra : *adulligatusque idem pavores, &c.* detrahe particulam *que.* Pintian.

Eadem vis est pulmonis marini, leporis marini sunguine et felle] Correxerunt *sanguinis et fellis.* Sed Vossiani duo, *pulmoni marino ;* dein melior etiam *sanguini.* Scribe : *Eadem vis est pulmoni marino, leporis marini sanguini et felli;* ut et Pintianus. *Gronov.*

Aridam] Exiccatam nimio fervore capitis inflammati. *Dalec.*

Hippopotami frontis e sinistra parte pellis in linteolo adalligata] Tres codd. *pelle in agnina alligata.* Andegav. *pellis in agnine.* Voss. ut Hermolai, *e sinistra parte pellis in agnina alligata.* Gronov.

Jecur ranæ diopetis et calamitæ] Vidi equidem certis locis tantum numerum ranunculorum, ut cum imbre delapsi, vel certe ex imbre provenisse videri possent. Hos opinor hic *diopetes* vocari, quod Græci διοπετὲς nominent, quicquid est ex aëre delapsum, quasi a Jove demissum. *Gelen.*

Aiuntque ita curatos non repeti postea. Et Salpe negat canes latrare] Scribe detractis duabus particulis sic : *Aiunt ita curatos non repeti postea. Salpe negat, &c.* ex scripto codice. *Pintian.*

Calamochnus] Pericalamitis Galeno, et limnestris calamachne. Vide XVI. 36. XX. 22. *Dalec.*

Marinæ] Marinæ salsæ. Nascitur enim in paludibus, aut lacubus salsis, in quorum vadis imis scaturit fons aliquis dulcis, non in mari ; vel con-

tra in iisdem aquis dulcibus, in quarum profundo salsus fons emicat, ut in lacu Marsonetæ prope Carcassonam Galliæ. *Idem.*

Phragnitis radix] Ad sepes faciendas utilis ob crassitiem et firmitatem. Eum esse volunt, quem ex Theophr. loco proxime citato appellavit χαρακίαν. *Idem.*

Folia extrahendis quæ infixa sint corpori] Radix per se aut illita cum bulbis extrahit quæ infixa sunt corpori: folia trita et imposita medentur igni sacro. Dioscorides. *Idem.*

Ablato priore lumine Anaxilaus tradat] *Volumine*, non *lumine*, in vetusto exemplari: legendum forte, *velamine.* Pintian.

Rubeta decocta et in aqua potu data suum morbis medetur] *Rubeta excocta aqua potui data, &c.* in eodem; et confestim *cujusque ranæ*, non *cujuscunque.* Idem.

Cap. xi. *Animalium omnium in mari viventium, centum septuaginta sex genera esse.*

At hercule in tanto mari Oceano, &c.] Plinii seculo detecta nondum erat America, atque adeo nec India Orientalis, quarum maria pisces quamplurimos a nostris diversissimos nutriunt. *Dalec.*

Arbores] Arbor belua, non stellæ marinæ genus maximum, memoratur viii. 4. Ibidem Physeter, Triton et Nereis cap. 5. ibidem. Tritonem describit Ælianus Hist. Anim. xiii. 21. Pausanias in Bœoticis, Alex. ab Alex. iii. 8. *Idem.*

Elephanti] Elephantum esse volunt rosmarum Olai Magni, sic dictum quod dentes exertos habeat elephanti modo, e quibus capuli gladiorum fiunt, ut ex ebore. Rotas describit auctor viii. 4. Ælianus Hist. Anim. xiii. 20. Jovius de piscibus. *Idem.*

Homines qui marini vocantur] Quales Episcopus et Monachus Rondeletii. Apud Pausaniam in Phocicis Cleon Magues refert marinum hominem se vidisse in littus ejectum non breviorem quinque jugerum spatio, qui fulmine ictus conflagraverat. *Idem.*

Arietes] Arietes memorat auctor viii. 5. Arietem marem et fœminam describit Ælianus Hist. Animal. xv. 2. Arietes priore loco hic appellatos quidam esse volunt arieti, bellicæ machinæ similes: alios vero paulo post nuncupatos, arieti quadrupedi, et cornibus et capite. *Idem.*

Dromones] *Dromones* a cursu, marinæ belluæ genus. Aristot. Hist. ii. 2. δρομάδας vocat, qui in Pontum aliunde excurrunt, thynnos, pelamidas, amias. Dromones Hesychio parvi cancri, qui in maris æstuariis velocissime per aquam summam decurrunt. *Idem.*

Belone, quos Aculeatos vocamus] Scribendum videtur, non *aculeatos*, sed *acus aciculasve;* id enim significat vox Græca βελόνη. Ostendimus quoque hoc lib. x. *Pintian.*

Belonæ, quos aculeatos vocamus] Pintianus legendum censet *acus aciculasve;* id enim significare Græcam vocem βελόνη. Quasi hæserint memoriæ ejus quæ scribit Hermolaus ad xxxv. 11. his verbis: Est autem belone, quam nos *acum* et *aciculam* dicimus. Sic ille. 'Acos tenues' e Martiali novimus x. 34. et Plinio ipso ix. 5. 'Acus, sive belone, unus piscium dehiscente propter multitudinem utero parit.' 'Aciculam' autem passim quidem in Lexicis exhiberi video, ut diminutivum τοῦ *acus;* auctorem tamen ejus vocabuli antiquum nondum reperi. 'Acuculam' Excerpta vet Lexic. efferunt: *Ansa*, λαβή· *Acucula*, βελόνη. Et Constantini l. i. Cod. Th. de repudiis: 'Oportet eam usque ad acuculam capitis in domo mariti deponere.' Sed vix est, ut non *acula* et *aculam* his locis legendum sit: ut locutos mihi veteres constat. Glossarium: Βελόνη, *acula, acus.* Cledonius in arte: 'Hæc in diminutivo genus mutant, ut acus

acula, hoc scutum hæc scutella, hoc pistrinum hæc pistrilla.' Accedet ipse Plinius infra XXXIV. 13. Corruptum quoque in Glossis Isidori: 'Acucula, aculus, solers, agagula.' Scribendum: 'Acriculus, acutus.' Eo vocabulo utitur Cicero Tuscul. III. 'Ille acriculus Athenis senex Zeno, istorum acutissimus.' Ergo et hoc Plinii loco malumus: *belonæ, quas aculas nos vocamus.* Pintianus, quod censuit, et ostendisse ait se ad lib. X. Caput est illic 32. ubi de nidis halcyonum: 'Nec unde confingantur, invenitur. Putant ex spinis aculeatis: piscibus enim vivunt.' Quæ translata sunt ex Aristotelis Animal. Hist. IX. 14. Ἀπορεῖται δ' ἐκ τίνος συντίθησι τὴν νεοττίαν· δοκεῖ δὲ μάλιστα ἐκ τῶν ἀκανθῶν τῆς βελόνης· ζῇ γὰρ ἰχθυοφαγοῦσα. Ergo Pintianus, *ex spinis acus piscis.* Et voluit tale quid haud dubie Plinius. Sed verba potius fuisse crediderim, *Putant ex spinis acularum.* Gronov.

Saxitanus a patria Bætica] Scribo *Sexitanus*, a Sexi oppido Bæticæ Plinio, Ptolemæo, cæteris. Favet et apographon nostrum: celebrat item Athenæus salsamenta Sexitana ex auctoritate Strabonis lib. III. *Pintian.* *Saxitanus a patria Bætica*] Vet. *sive Sexitanus.* Martialis, 'Cum Sexitani fertur tibi cauda lacerti.' Juvenalis Sat. XIV. 'Alterius concham æstivi cum parte lacerti.' Quæ sequuntur sic lego: *Lacertorum æmulus. Ex hoc et concisa pelamide Mæoticis paratur quod cybium vocant. Pelamis hoc nomen habet, cum post XL. dies e Ponto in Mæotin revertitur, Cordyla vero pelamis pusilla est cum in Pontum e Mæotide exit. Cantharus, &c.* Fallitur tamen Plinius; nam pelamis, auctore Aristotele, a mari in Pontum revertitur, cordyla vero e Ponto in mare exit; ut legendum sit: *nomen habet cum e mari in Pontum revertitur, cordyla vero pusilla pelamis cum post XL. dies e Ponto in mare exit.* Dalec.

Cybium ita vocatur Pelamis, quæ, &c.] Stupendum, quod Plin. *Cybium* inter piscium nomina referat; cum salsamentum sit, et pars piscis in quadram concisa, ac tesseræ figura. Vide Salmas. p. 1317. a. *Cybium ita vocatur, &c.*] Verno tempore thynni Pontum e mari per Euripum subeuntes ibi fœtificant. Minutus fœtus, qui quadragesimo post die redeuntes in mare comitatur, cordylæ vocantur. Eædem in mare reversæ, et illic augescentes, pelamides nominantur, tritones, orcyni, sive apolecti. Anno post tertio verno tempore, cum in Pontum revertuntur adultæ, thynni sunt. Ex cordylis integris fiebat salsamentum, de quo Martialis: 'Ne toga cordylis, ne penula desit olivis,' &c. Ex pelamidibus (quarum maximæ, tritones et apolecti, quasi eximiæ nuncupantur) concisis fiebant salsamenta cybia, quadratæ figuræ, et οὐραῖα sive, ου mutata in ω, ὡραῖα, e locis quæ ad caudam sita sunt, macerrima, et nullo pingui grata. Plinius non satis hæc distinxit. Suetonius Vespasianum ab Alexandrinis ob sordes vocatum fuisse 'Cybiosacten,' non, ut legimus, 'Cybiotaten,' ait, quasi Salsamentarium, a cognomine unius e regibus suis turpissimarum sordium, de quo Strabo lib. XVII. *Idem.*

Cinædi soli piscium lutei] Cinædi *toti piscium*, Rondel. VI. 4. nam et cancri quidam et cancelli, et leones flavi sunt: κηριοειδεῖς, id est, *cereos*, vocat Athenæus; πυῤῥοὺς, ξανθοὺς, Numenius. *Idem.*

Chamætrachea, Chamæleos] Scribo, *Chamæ striatæ, Chamæ leves*, ex vetusto codice. *Pintian.*

Melicembales] Lego, μελικηριβάλοι, *meliceribali.* Est autem μελικήρα, sive μελίκηρα, Gazæ *favus*, purgamentum buccinorum et purpurarum, verno tempore simul coëuntium, et salivario quodam lentore struem gignentium putaminibus cicerum alborum cohæ-

rentibus, et connexis similem. Vide Rondel. *Dalec.*

Cynopus] Quidam legunt *cynoglosson*, memoratum ab Epicharmo inter pisces apud Athenæum; quidam *cucullum*, Plinio hactenus non dictum. *Idem.*

Cynosdexia] Legendum puto *synodontis*, ac reponendum in censu piscium, quorum nomen incipit a litera S. *Idem.*

Est autem graculo similis] *Gericulæ*, non *graculo*, in vetusto codice, ut sit diminutivum nomen a *gerro*, de quo paulo post in litera G. *Pintian.*

Hippus] Lego *hippeis;* nempe cancros littorales Phœniciæ, tantæ velocitatis, ut eos cursu assequi facile non sit. *Dalec.*

Meryx] Cum scari duo sint, alter *ὀνίας*, alter *αἰόλος*, *ὀνίαν* etiam *μήρυκα* epitheto peculiari vocaverunt, quod latis utrinsque maxillæ dentibus solus ruminet. *Idem.*

Otia] Aures marinæ, sive *λεπάδες ἀγρίαι*, Rondeletii. *Idem.*

Hic est pelamidum generis maximus] *Hic palamidum generis maximus, tritoni similis, neque redit in mare, neque vetustate fit melior.* Sic emendandus locus; nam cum orcynus Athenæo carne sit dura, et senescentia corpora omnia duriora fiant, eum vetustate deteriorem fieri probabile est, contra naturam aliorum piscium. Non tamen satis attente Plinius orcynum, qui post cetaceum maximus thynnus est, cum tritone, in pelamidum genere, majore sarda, minore quam apolectus, comparat. *Idem.*

Sciadeus] Coracinus subniger Rondeletii. *Idem.*

Smyrus, scepini, strombus] In apographo nostro non *scepini* legitur, sed *septa;* ut legendum videatur *sepia:* cujus non alibi fit mentio, utique non prætereundæ. *Pintian.*

Solen] Vide IX. 61. et cap. 9. hujus libri. De eo pisce Sophron mimographus apud Athenæum: *σωλῆνες γλυκύκρεων κογχύλιον, Χήραν γυναικῶν λίχνευμα.* Leopard. x. 22. *Dalec.*

Turdus inter saxatiles nobilis. Tomus Thurianus, quem alii Xiphiam vocant] Hæc stupenda. Xiphias est canicula: *frustum* ejus, sive *τόμον*, concisæ et salitæ pro integro pisce et vivo descripsit. Moris habent Græci partes salsamentorum magnorum eodem nomine appellare quo piscem, unde sumptæ sunt. Sic Icesius *κύβια*, quæ *frusta* sunt *quadrata* Pelamidis, vocavit 'Pelamidas.' Sic *τόμος θουριανὸς*, *frustum caniculæ*, quam et *ξιφίαν* dixere. Sic paulo ante: *Phager, Phycis saxatilium, Pelamis, earum generis maxima Apolectos vocatur, &c.* Atqui *ἀπόλεκτος* subaudiendo *τόμος* pars grandior et selectior Pelamidis consectæ. *Salmas.* 1317. a, b.

Tomus Thurianus] Salsamenti genus fuit ex Xiphia cetaceo, et ingenti pisce in frusta dissecto sale condita, quod ex Thuriis Romam advehebatur. Nomen id Græcum est *ἀπὸ τοῦ τέμνεσθαι.* Sic olim veteres præcisum vocarunt carnis et viscerum dissectam partem. Lucilius Sat. lib. xx. 'præciso atque epulis capiuntur opimis.' Athenæus pag. 138. lin. 16. *Ῥουτίλιος παρὰ τῶν ἁλιευόντων αὐτοῦ δούλων τριωβόλου τὴν μνᾶν ὠνεῖτο τοῦ ὄψου, καὶ μάλιστα τοῦ θουριανοῦ καλουμένου· μέρος δέ ἐστι τοῦτο θαλασσίου κυνὸς, οὕτω καλούμενον.* Ac rursum pag. 155. lin. 13. *Τούτου τοῦ ἰχθύος μέρος ἐστὶ καὶ ὁ ὑπὸ Ῥωμαίων καλούμενος θούριος τόμος, ἥδιστος ὢν καὶ τρυφερώτατος.* *Dalec.*

Urenæ] Veneriæ. Seneca Epist. xv. 'Veneriæ spondylique, et ostrea eatenus circumcisa, qua eduntur.' Turneb. Advers. XVII. 22. *Idem.*

Bopgyrum] Apud Ovidium fortassis legendum fuit *box piger*, quod vocabulum in *bopgyrum* vitiatum est. *Idem.*

Labrum] Vide an legendum *labracem*, id est, lupum; an potius mugilem *χειλῶνα*, *labrum*, a magnitudine

labrorum vocaverit. *Idem.*

Epodas lati generis] Quidam *epodas latorum generis.* De lato pisce, coracino simili, multa Rondeletius et Athenæus. *Idem.*

Nostris incognitum undis] 'Et pretiosus helops nostris incognitus undis,' ex fragmento Halienticon. *Id.*

A nullo auctore nominati] Mirum quod scribit Plinius, sphyrænas et pernas ab auctore nullo fuisse nominatas, cum sphyrænarum auctores omnes Græci meminerint, pernæque pinnarum sint genera celebratarum a Græcis, et hyænas tursiones esse quidam magnæ auctoritatis censeant. *Idem.*

Pedali non minus spatio] Quantum byssus, cui alligatæ hærent, longitudine sua permittit. *Idem.*

Hyænam piscem] Hyæna, cetaceus ingens et vastus piscis. Oppian. *ἀπαίσιον ἄχθος ὑαίνης. Idem.*

LIBER XXXIII.

Procem. *Metallorum naturæ.*

Quaqua calcatur: inter hæc minimum, &c.] Archetypum nostrum et recentiora exemplaria, *quaqua secatur: et inter hæc minimum.* Pintian.

Quanquam et hæc summa sui parte tribuit, ut minime parca] Locus insanabiliter corruptus, egregie, ut puto, curatus est, restitutusque in pristinum statum: in eodem nostro exemplari, non *minime parca* legitur, sed *fugre si archa*: scribo, *frugi sitarcha.* Idem.

Ut minime parca] Hoc nimis abit ab antiquissima Vossiani manu, quæ est, *ut sugresiarca facilisque.* Literæ *I* manu altera additum corniculum est, quasi *E* voluerit. Frustra; nam Plinii fuit, *ut suggerens large facilisque in omnibus quæcumque prosunt;* sic enim et Vossianus aliique codices, non tantum, *quæ prosunt.* Pintiani liber, *fugresiarcha;* unde ille, *frugi sitarcha.* Gronov.

Ut repente mens ad inane evolans] Superfluit prima vox ex eodem. *Pintian.*

Quousque penetret avaritia] *Penetratura,* non *penetret,* in eodem. *Id.*

Si nihil aliud quam supra terras concupisceret] *Si nihil aliunde nisi supra terras concupisceret,* in eodem. *Idem.*

Ut preciosior videatur nomen ex auro custodiens] Ultimo verbo caret nostrum exemplar; reliqua sic legit, *ut preciosior videatur nomen natura;* scribendum puto, *nomenclatura,* in casu auferendi. *Idem.*

Auri etiam sanies] Non chrysocolla fit e limoso succo per auri venam fluente, et illic densato in punicis duritiem. *Dalec.*

Et aurum argentumque cælando carius] Voss. *et aurum et argentum quæ cælando.* Forsan: *Accessit ars picturæ ad aurum et argentum, quæ cælando cariora fecimus.* Gronov.

Et smaragdis teximus calices] *Χρυσένδετα* vasa intelligit, aureis scalpturis, crustis, imaginibus, annulis ornata. *Dalec.*

Ac temulentiæ causa tenere Indiam juvat] Non *tenere* in scripto codice, sed *temere* legitur; scribendum forte *temerare.* Pintian.

Accessio est] Id est, quod Jurisconsultus ait, lib. XIX. § penult. nonnunquam aurum gemmis ac margari-

tis cedere. Cujacius Obss. x. 18. *Dalec.*

CAP. I. *Quæ prima commendatio metallorum auri, et de origine anulorum aureorum, et modo auri apud antiquos, et equestri ordine, et de jure anulorum aureorum.*

Aurum, sacra fames] Probabilior lectio, *Auri sacra fames;* ut alludat ad notum Virgilii carmen. *Pintian.*

Homero credi convenit] Iliad. H. Ἔνθεν ἄρ' οἰνίζοντο καρηκομόωντες Ἀχαιοὶ, Ἄλλοι μὲν χαλκῷ, ἄλλοι δ' αἴθωνι σιδήρῳ, Ἄλλοι δὲ ῥινοῖς, ἄλλοι δ' αὐτοῖσι βόεσσιν, Ἄλλοι δ' ἀνδραπόδεσσι· τίθεντο δὲ δαῖτα θάλειαν. *Dalec.*

Ita enim (ut opinor) commercia, &c.] Idem Pausanias in Lacedæmoniis, quo loco scribit Polydori domum post ejus mortem de uxore bobus emptam fuisse, ac ideo partem illam urbis βοόνητα vocatam. *Idem.*

Quamquam et ipse miratus aurum] *Quanquam et ipse mirator auri*, in vetusto exemplari. *Pintian.*

Quanquam et ipse miratus aurum] Voss. *mirator auri.* Acad. quoque, Gud. Menap. *mirator*, sed vox sequens in tribus istis defit. Seneca Epist. 115. 'Ut exspectarent viderentque, quem admirator auri exitum faceret.' Noster XIV. 4. 'Minime utique miratore inanium.' Pintiani liber, ut Vossianus. *Gronov.*

Ut centum boum arma aurea] Bovem quidam Athenis numum fuisse interpretantur, imagine bovis signatum, quem et didrachmum vocabant. *Dalec.*

Permutasse Glaucum] Iliad. Z. Ἔνθ' αὖτε Γλαύκῳ Κρονίδης φρένας ἐξέλετο Ζεὺς, Ὃς πρὸς Τυδείδην Διομήδεα τεύχε' ἄμειβε, Χρύσεα χαλκείων, ἑκατόμβοι' ἐννεαβοίων. *Idem.*

Mulcta legum antiquarum] Supra XVIII. 3. Gellius XI. 1. Festus in dictione, 'Multa.' Brissonius I. 3. *Id.*

Midæ quidem anulum] *Gygæ* vel *Gygis* legend. ex Platone Polit. lib. III. Cicerone Offic. l. III. Lapsus est memoria Plinius. *Idem.*

Romanæ, quorum more ferreum id erat et bellicæ virtutis] A Gelenio est. Acad. et Gud. *Romani quorum more ferendum id erat;* ut et Menap. nisi quod caret τῷ *id.* Voss. *Romæne quarum in more ferrent erat et virtutis bellicæ insigne.* Scribe: *Manus, et prorsus sinistræ, maximam auctoritatem conciliavere auro, non quidem Romanæ, quarum mere ferreum erat, ut virtutis bellicæ, insigne.* Quarum, inquit, Romanarum sinistrarum insigne erat mere ferreum, (non ut alia esset anuli, alia palæ vel gemmæ materia) utpote virtutis bellicæ. *Gronov.*

Quorum e Græcia fuit origo] Tarquinii Prisci pater Demaratus Corinthius fuit. *Dalec.*

Bulla aurea] Figura cordis, quæ significabat ætatem puerilem alterius consilio regi oportere. Alexander ab Alex. II. 25. *Idem.*

Insigne id haberent] Quod jam puberes facti solemni festo laribus suspendebant, ut puellæ nubiles pupas suas Veneri. Idem v. 18. *Idem.*

Hetrusca] Tertull. de Corona Milit. 'Præferuntur etiam illis Hetruscæ. Hoc vocabulum est coronarum, quas gemmis et foliis ex auro quercinis ob Jovem insignes ad deducendas tensas cum palmatis togis sumunt.' *Idem.*

Anulus ferreus mittitur] Anulus pronubus is Septimo Florenti dicitur. *Idem.*

Sine gemma] Ἄπειρος et ἀπείρων Græcis, ἄλιθος Polluci, aliis λιτὸς, *levis* Ulpiano. Καὶ γὰρ, inquit Arist. III. φυσικῆς ἀκροάσεως, δακτυλίους ἀπείρους φασὶ τοὺς μὴ ἔχοντας σφενδόνην. Huic contrarius est gemmatus Livio. Vide Rhodig. VI. 12. Alexand. ab Alexand. II. 5. *Idem.*

Cum et codicillos missitatos] Iliad. Z. de Bellerophonte et Prœto: πόρεν δ' ὅγε σήματα λυγρὰ, Γράψας ἐν πίνακι πτυκτῷ θυμοφθόρα πολλά. *Idem.*

Conditus arcis vestes] Odyss. Θ.

Δεῦρο, γύναι, φέρε χηλὸν ἀριπρεπέα. Et ibidem : Φάρος ἐϋπλυνὲς, ἠδὲ χιτῶνα. *Idem.*

Ac vasa aurea argenteaque] Vasa quidem colligata fuisse Homerus non ait, nec vestes, sed arcam, in qua erant posita, colligatam firmissimo nodo, ne quid ex eo surriperetur. Ulyssem igitur sic Arete compellat : Αὐτὸς νῦν ἴδε πῶμα, θοῶς δ' ἐπὶ δεσμὸν ἴηλον, Μή τις τοι καθ' ὁδὸν δηλήσεται. Cui mox obsecutus Ulysses : Αὐτίκ' ἐπήρτυε πῶμα, θοῶς δ' ἐπὶ δεσμὸν ἴηλε Ποικίλον, ὅν ποτέ μιν δέδαε φρεσὶ πότνια Κίρκη. Cujacius XII. 37. *Idem.*

Sortiri quoque contra provocationem] Iliad. H. provocat Hector proceres Græciæ ad singulare certamen : illi jactis sortibus in galeam deligunt quem opponant : Ὣς ἔφαθ'· οἱ δὲ κλῆρον ἐσημήναντο ἕκαστος, Ἐν δ' ἔβαλον κυνέῃ Ἀγαμέμνονος Ἀτρείδαο. Idem fit et in duello Paridis Iliad. Γ. Sortes autem, οἱ κλῆροι, calculi fuerunt, aut ex terra ficti globuli, nota quadam signati, qua suum quisque agnosceret. Sophocles in Ajace : κλῆρον ἐς μέσον καθεὶς Ὑγρᾶς ἀρούρας βῶλον. Sortes eæ licet signatæ forent, non tamen annulo signabantur, cum eo tempore annulus prorsus in usu non esset, nedum signatorius. Fuerunt et sortis indicia, concha, ascia, ac sæpius lignum proprio quodam signo notatum, unde κλῆρον dictum vult Herodianus ἀπὸ τοῦ κάλου, ut et πάλλον, quod sortes conjectas moverent antea quam proferrentur; quanquam alii dictum malunt a κλῶ, quod καλεῖν significat. Hadr. Jun. I. 5. *Id.*

Fabricam etiam Deum fibulas] Iliad. Σ. Vulcanus ait : χάλκευον δαίδαλα πολλὰ, Πόρπας τε, γναμπτάς θ' ἕλικας, κάλυκάς τε, καὶ ὅρμους. Et in Hymnis : Πόρπαι τε, γναμπταί θ' ἕλικες, κάλυκές τε, καὶ ὅρμοι. *Idem.* In Pintiani codice legitur *fabricare.*

Consertoris usu] Legi potest, *cum sartoris usu ;* verum in antiquo codice legitur, *sartoris usus.* Turneb. Advers. VI. 2. Rhod. vero X. 4. legit *insertorii ;* idque esse interpretatur lorum annulo simile, inter quod et scutum brachium inseritur, Græcorum τελαμῶνα. Ego lego *consertoris,* id est, militis pugnacis ac bellatoris, qui fortiter et alacriter pugnæ et conflictus tempore cum hoste manus conserit. *Idem.*

Intelligi etiam consertoris usu] Jo. Andreas edidit, *etiam insertorii usu,* quod Cælius Rhodiginus scuti lorum interpretatur. Hermolao vulgatum debetur, et *consertor* est pugnator bellatorque. Vox utraque et auctore et Venere omni caret. Turnebus probat *sartoris usus,* etiam Kirchmanno in libello de annulis. Hæc vero vox *sartoris* pro eo qui vestes suit, quam nunc recepta, tam infrequens antiquis est, et in solis Grammaticis adhæsit. Quis autem sensus ? impedimentum potuisse in annulis esse, si dextra gererentur, quod ei inserti fuerint impedituri sartorum operam, non tam facile obligata annulo manu, quam libera et nuda, arte sua usurorum. Scilicet is Plinio et Romanis labor, ut qui vestes suunt (qui tantum negotii olim ne in luxuria quidem habuerunt, quantum nunc habent in justo usu) dextra recte uterentur. Et tamen digitalia induunt instar annulorum. Dalecampius ait posse legi, *cum sartoris usu,* sed mox adoptat Hermolai conjecturam, nomen reddere oblitus, etsi id non modo apud ipsum, sed et apud Cælium, quem advocat, legisset. Gudianus plane et Men. ut retulit Turnebus, *etiam sartoris usus.* Acad. Chifl. Voss. *etiam sertoris usus.* Ego tentabam : *Quod si impedimentum potuit in ea aliquod intelligi etiam armorum usui, argumentum est, majus in læva fuisse, qua scutum capitur.* Ait pudorem ejus et contationem fuisse, qui *lævis manibus latentibusque* (ita enim Voss. cum Chiflet.) *induit annulos ;* non enim honoris et ornatus accessionem,

quam si quæsisset, dextra potius eos ostentasset. Poterat aliquis objicere: immo dextram ad armorum usum voluit expeditam esse, atque adeo non impedire istis vinculis. Respondet Plinius: Præbes ultro argumentum in contrarium mihi; nam si armorum usui annulos impedimento esse credidisset, atque ideo dextra eos prohibuisset, ne sinistram quidem violasset illis, cujus officium est militiæ sustinere ac prætendere scutum. Erunt fortasse, quibus mirum et incredibile videbitur, vocabulum tam notum et obvium sic corrumpi potuisse. Verum qui veteres codices tractarunt, sciunt nihil esse tam monstrosum, ut in illud non paullatim abeant verba etiam vulgatissima, postquam semel male legi et reddi cœperunt. *Gronov.*

Est quidem apud eundem, &c.] Locus est apud Homerum Iliad. P. paulo post principium: Πλοχμοί θ', οἳ χρυσῷ τε καὶ ἀργύρῳ ἐσφήκωντο. *Aurum atque argentum nectebant undique crines.* Dalec.

Duo millia pondo auri] Perierunt et Julii Cæsaris primo consulatu tria millia pondo auri, quæ ille furatus e Capitolio, tantundem inaurati æris reposuit. Sueton. in Julio c. 54. *Idem. Reperisse*, non *periisse*, in apographo nostro. *Pintian.*

Anno trecentesimo LXIV.] Livius lib. v. in oratione Camilli, Romam captam fuisse anno ab urbe condita scribit trecentesimo sexagesimo quinto. *Dalec.*

Frequentior autem usus anulorum] Veteres Hebræos annulis usos fuisse Josephus auctor est Antiq. lib. III. De annulis plura vide apud Alex. ab Alex. II. 19. *Idem.*

Cn. Flavium] Cic. Orat. lib. I. et pro L. Muræna, ad Attic. VI. 1. Val. Max. II. 1. Pomp. in l. II. § postea 3. ff. de orig. Jur. *Jac. Cellar.*

Tantam gratiam plebis adeptus est] Vossianus *plebi;* ut et lib. XXI. 3. 'appellavit tribunos plebi.' Sed et idem *tantum gratia.* An *tantum gratiæ?* Sed parum interest. *Gronov.*

Aurumque millibus lapillorum vilius fecit] Sic et Mss. nisi quod *milibus.* Conjiciebam, *aurumque micis lapillorum vilius fecit;* sic per contemptum appellat illam gemmarum pretiosissimam parvitatem. Infra cap. 4. 'Non illo modo, quo in Oriente Sapphiro atque Thebaico aliisque in gemmis scintillat, sed micas amplexum marmoris.' Quod vellem intactum reliquisset Salmasius, nec subjecisset ignavum illud, 'micans amplexu marmoris,' ad Solin. p. 1075. *Gronov.*

Nec non et servitia, &c.] Servis in usu etiam fuisse ahenos annulos et viriolas, ostendit hic locus ex Truculento Plauti: 'dic quod te rogo, Mancupio unde accepisti quos gestas ahenos anulos? ST. Dignis dant. AST. Laverniæ hæ sunt quas habes viriolæ.' Apuleius, lib. x. de Asino, ferreum servi annulum his verbis memorat: 'Donec jussu magistratuum ministeria publica, contrectatis nequissimi servi manibus, annulum famuli deprehensum cum signo sacculi conferunt.' *Dalec.*

Jam ferrum auro cingunt] Id est, ut ferrum pro gemma sit: alias annulum totum ferreum inaurant. E mero ferro Lucretius factos ait hoc versu: 'Exultare etiam Samothracia ferrea vidi.' Isidorus Samothracium aureum esse, sed ferreo capitulo tradit, ut Thynicum, nimirum Bithynicum, aureum totum. Turneb. XX. 2. Samothracios hos annulos ἀλεξίφθονον vim habere credidit antiquitas, ut et Græcorum φυσικοὺς δακτυλίους, intus pervios et cassos, quemadmodum scripsit Artemidorus. In ceremoniis flaminis dialis scriptum fuit, 'Anulo nisi pervio cassoque ne utitor.' *Idem.*

Minimo dare] Eum qui minimo geritur, ob parvitatem ἀκαρῆ, qui indice, κορίαμον, vocari ex Polluce tradit Rhodig. VI. 12. In digito, qui minimo

proximus est, annulus gestabatur, præsertim pronubus, quod in eo venam esse crederet rudis antiquitas ad cor usque pertingentem. Alex. ab Alex. II. 19. et lib. IV. cap. ult. quo loco apud Pollucem legit pro ἀκαρὴς, ἀχάτης· pro κορίαμος, κορίαννος. *Idem.*

Aliis plures quam unum gestare labor est] Alii æstate graviores, vel etiam molis amplioris gemmas. Juvenalis Sat. I. 'Ventilet æstivum digitis sudantibus aurum, Nec sufferre queat majoris pondera gemmæ.' *Idem.*

Bracteas infarcire] Orbis annulorum intus cavi et exsculpti. *Idem.*

Tutius gemmarum solicitudini putant] Ne decidentibus præ nimio pondere anulis vel auri vel gemmæ, gemma amittatur. *Idem.*

Sicut Demosthenes] Sicut et Annibal, et æditus Capitolii supra hoc ipso capite. *Idem.*

Marcipores] Marci pueri, Μάρκου παῖδες. *Idem.*

Circa Polycratem Sami tyrannum] Valerius lib. VI. cap. ult. et posthac XXXVII. 1. Herodotus lib. III. Cicero de Finibus lib. III. Is ab Oronte Persarum Satrape in crucem actus et interfectus est. Vide Strab. lib. XIV. *Idem.*

Purpura latiore tunicæ] Leg. *Purpura latiore tunicæ*, id est, assutis tunicæ fasciis purpuræ latioribus; quod Plinii seculo tantum concessum fuit Senatoribus. Præcones magistratuum jussa populo denuntiabant; auctionibus præerant; theatris silentium et audientiam imperabant. *Idem.*

Divo Augusto decurias ordinante] Augustus ad tres judicum decurias quartam addidit ex inferiore censu, quæ ducenariorum vocaretur, judicaretque de levioribus summis. Suetonius in August. cap. 32. *Idem.*

CAP. II. *De decuriis judicum, et quoties nomina equestris ordinis immutata, et donis militaribus, et quando primum corona aurea.*

Tribunorum æris] Alex. ab Alex. II. 24. et V. 2. hos Julius Cæsar sustulit. Sueton. in Julio c. 41. *Idem.*

Selectorum] Vide Rævardum c. 11. Protribunalium, et de tota hac judiciorum ratione cap. 19. et 20. vide et Turn. XXIX. 16. *Idem.*

Nongenti vocabantur] Ministri comitiorum olim fuerunt diribitores, sive distributores, qui tabellas populo per centurias ministrabant; rogatores, qui cistas per tribus deferebant colligendis suffragiis; et cistarum custodes, quos hic nominat Plinius. Grucchius lib. de Comitiis. *Idem.*

Equester ordo] Quæ fuerit Equitum prima institutio, quæ dignitas, quod ornamentum, multis explicat Alex. ab Alex. II. 29. *Idem.*

Popinarum pœnis] Tiberius ædilibus negotium dedit popinas ganeasque eo usque inhibendi, ut ne opera quidem pistoria proponi venalia sinerent. Suetonius in Tiberio c. 34. *Id.*

In XIV. ordinibus] L. Roscius trib. pleb. legem tulit, ut equitibus Romanis in theatro quatuordecim gradus primi assignarentur. Florus lib. XC. *Idem.*

Non capiant eum ordinem] *Nunc capiant eum ordine*, in vetusto codice. *Pintian.*

Ei senatum concilians] Vetus exemplar longe aliter, *contilianis rebus;* ut forte scribendum sit, *Cartilianis rebus.* Idem.

In consulatu suo ei senatum concilians] *Senatum* illum ignorant nostri quatuor, hoc est, omnes: et tres quidem *eis concilians;* optimus, *in consulatu suo contilianis rebus ex eo ordine.* Fortasse: *M. Cicero demum stabilivit equestre nomen in consulatu suo, Catilinariis rebus, ex eo ordine profectum sese celebrans.* Pintianus quoque invenit in suo *contilianis rebus;* facit autem *Catilinanis;* ut idem fecit II. 5. 'In Catilinanis prodigiis;' neque ausim spernere. *Gronov.*

Quin etiam ipsum equitum nomen] In eodem, *qui tum quidem etiam no-*

men ipsum ; lego, *Equitum quidem etiam nomen ipsum.* Pintian.

Quin etiam ipsum equitum nomen sæpe variatum est] In Gud. Men. Acad. deest τὸ *equitum.* Voss. *qui tum quidem etiam nomen ipsum.* Lege, *Equitum quidem etiam nomen ipsum sæpe variatum est ;* ut vidit et Pintianus. *Gronov.*

Trossuli] Varro in Sesculysse apud Festum: 'Itaque tum equum mordacem et calcitronem horridus miles virque vitabat; nunc emunt trossuli, nardo nitidi, vulgo Attico talento equum.' Marcellus *trossulos* dictos vult, quasi torosulos. *Dalec.*

Multos pudet eo nomine appellari] Notarunt ad marginem in Chifletiano esse, *pudet trossulos vocari ;* sed in quam vim habeat, quis intelligat? Sciendum igitur hæc ita concipere Vossianum: *Ideo quia non intelligunt, trossulos nomen quid valeat; multosque pudet trossulos vocari. Sunt adhuc aliquæ non omittendæ, &c.* et omnia illa: *ea nomine appellari, et causam, quæ supra indicata est, exponit, invitosque etiamnum tamen,* in optimo codice non apparere; uti nec in tribus aliis, quorum nobis copia est; qui una re differunt a principe, quod habent *multos pudet,* sine particula; quod tamen cur præferam, nihil est causæ. Neque in hac scriptura quidquam est corrigendum, modo memineris, *trossulos* priore loco antique poni, ut sit *trossulus.* Pintianus notat in suo codice deesse: *et causam, quæ supra indicata est, exponit, invitosque etiamnum tamen trossulos vocari.* Gronov.

Et causam quæ supra indicata est exponit, invitosque etiamnum tamen trossulos vocari] Hæc verba non sunt in nostro exemplari. *Pintian.*

Externos torquibus aureis donavere] Apud Livium lib. III. Decad. V. duobus fratribus Gallorum regulis senatus munera mittit torques duos factos ex auri pondo quinque. *Dalec.*

Hanc coronam ex præda dedit] Adde pronomen *is,* ex antiquo exemplari: *hanc coronam ex præda is dedit.* Pintian.

Eamque coronam testamento reip. legavit] In eodem, *eamque coronam ex testamento populo Romano legavit,* postposita præpositione. *Idem.*

Eamque coronam testamento reipublicæ legavit] Quare potissimum, *reipublicæ?* Pintianus, *populo Romano.* Quare hoc quoque? Vossianus ille ἀμύμων, *testamento exprælegavit.* Scribe: *Piso frugi filium ex privata pecunia donavit, eamque coronam testamento ei prælegavit,* id est, per præceptionem dedit: præcipuam eum habere voluit, nec conferre in erciscunda hæreditate. Ulpianus l. x. D. de peculio legato: 'Si peculium servo vel filio prælegare velis.' Scævola l. ult. eodem tit. 'Tite fili, e medio præcipito, sumito, tibique habeto domum illam, aureos centum. Alio deinde capite peculia filiis prælegavit.' Et notissimum juris studiosis est. Sed et aliis partibus laborat hic locus, et est omnis partim ex optimis codd. partim ex conjectura ita concipiendus: *Quis primus donatus sit ea, non inveni. Equidem, qui primus donaverit, a Pisone traditur A. Postumius dictator apud lacum Regillum, castris Latinorum expugnatis: cujus maxime opera capta essent, huic coronam ex præda is dedit. Item L. Lentulus Ser. Cornelio Merendæ Samnitium oppido capto. Sed huic quinque librarum Piso frugi filium ex privata pecunia donavit, eamque coronam testamento ei prælegavit.* Pro eo quod vulgo est, *Sed quis primum,* Men. et Gud. *et quod quis primum,* Acad. *et quos quod si quis primum quod quis primum,* ita ut quinque voces inductas velit pro nullis haberi: optimus, ut repræsentavimus. Idem pepulerat τὸ *ei,* ante *cujus,* et pœne ut Pintiani: *hanc coronam ex præda his dedit.* Samnitum oppidi Caudii nomen excidisse suspicatur Pighius: quod posses reponere pro illo *sed huic:* quod non te-

mere sic apparet in Chiflet. et Voss. *capto sed huic quinque librarum Piso.* Unde discimus certe vocabulum *corona* male his verbis interpositum, quod et ingrata ejus repetitio in tanta vicinitate et historia arguit. Quam licet ex Valerio Maximo IV. 3. recognoscas: 'Consul gravi fugitivorum bello a se liberata Sicilia eos, quorum præcipua opera usus fuerat, imperatorio more donis prosequebatur. Inter quos filium suum, locis aliquot præliatum fortissime, titulo trium librarum aureæ coronæ decoravit; præfatus non oportere a magistratu e publica pecunia erogari, quod in ipsius domum rediturum esset: tantumque ponderis se testamento adolescenti legaturum promisit; ut honorem publice a duce, pretium a patre privatim acciperet.' Numquid ergo, *Spe auri quinque librarum Piso Frugi filium.* Gronov.

CAP. III. *De reliquo usu auri in viris et mulieribus, et de nummo aureo: et quando primum signatum est æs, argentum, et aurum; et antequam signaretur qui mos in ære, et quæ maxima pecunia primo censu, et quoties et quibus temporibus auctoritas auri.*

Ut M. Bruti in Philippicis campis epistolæ reperiantur frementes fibulas tribunitias, &c.] *Philippis*, non *Philippicis*, in apographo nostro; et aptiorem lectionem ducimus *frementis* quam *frementes;* ut referatur ad Brutum. *Pintian.*

At hercules idem tu Brute] In eodem, *ita Hercules: idem enim tu Brute.* Idem.

Pedibus aurum gestari tacuisti] Quod urbana calciamenta clavibus aureis suffigerentur, Brissonius II. 5. Auro abundanti uti Romanos fœminis permisisse scribit Valer. II. 2. de Instit. Antiq. Livius lib. IV. belli Macedon. *Dalec.*

Cujus sceleris nos coarguimus illum primum qui, &c.] Scribe, *et nos sceleris arguimus illum qui primus auro, &c.* ex antiquo codice. *Pintian.*

Cujus sceleris nos coarguimus illum primum qui] Voss. *Et nos sceleris arguimus illum, qui primus auro dignitatem per annulos fecit.* Ut et Pintianus, cujus etiam, *Ita hercules, idem enim tu Brute*, plane Vossianus confirmat. Particula, ut in Virgiliano: 'Et dubitamus adhuc virtutem extendere factis?' *Gronov.*

Itaque Dardanium vocabatur] *Dardanium*, vel, ut alii legunt, *Dardanum*, aureum brachiorum ornamentum, *Viria* ornamentum colli aureum, viriculis cælatum ac sculptum, gemmis per intervalla dispositis. Lego: *itaque et Dardanium vocatur, sicut et Viriæ Celticæ dicuntur, et viriolæ Celtibericæ. Habent, &c.* Ornamentum id Isidorus viris et fœminis commune *dextras* vocat, vulgo *Brasselets:* aitque ante manicam portari, et ibi clavo jungi. Idem armillas victoriæ et virilis fortitudinis caussa datas virilias quondam vocatas ait, ut hic legi possit: *Viriæ Celticæ dicuntur, viriliæ Celtibericæ.* Dalec.

Et inserta margaritarum pondera e collo dominarum auro pendeant] Scribe, *et secreto margaritarum sacculi e collo, &c.* ex antiquo exemplari, verissima lectione. *Pintian.*

Pædagogiis] Puerorum educationi: qui bullas aureas e collo suspensas gestabant. *Pædagogia* pueri dicuntur, qui in deliciis habentur, vel puerorum multitudo. *Dalec.*

Harpocratem] Vide Suidam in dictione ἠραΐσκος. Politian. Miscell. cap. 83. *Idem.*

Salutaris exortus Vespasiani Principis] Parum interest, sed quatuor nostri, *Vespasiani imperatoris.* Gronov.

Libralis, unde etiam nunc libella dicitur et dupondius, appendebatur assis] Ita hæc interpungenda, ne dupondios asses inde, ut quidam fecerint, constituamus, id est, bilibres, monet Salmasius de Usuris p. 571. Sed unde hæc insolentia Plinio, ut *assis* malit in no-

minativo quam *as* dicere? Scribe, *Librales (unde etiamnunc libella dicitur et dipondius) appendebantur asses.* Sic infra Vossianus, *Fabio maximo dictatore assis uncialis facti.* Idem.

Quin et militum stipendiorum, hoc est stipis ponderandæ] *Stipendia*, non *stipendiorum*, in vetusto codice. Proinde certior lectio mihi videtur: *quin et militum stipendia, et stipis ponderandæ, &c.* et paulo post, *librale autem pondus*, non *libræ*. Pintian.

Quin et militum stipendiorum, hoc est stipis] Et hic facile aliquid molesti sentias. Vossianus, *stipendia hoc est stipis ponderandis;* dein dissimulat τὸ *dicuntur:* et satis est paullo ante positum. Lego: *Quin et militum stipendia, hoc est, stipis pondera, dispensatores, libripendes: qua consuetudine in his.* Qui enim aut ubi *pensatores* isti? At *dispensatores* passim in magnis, ut et in Augusta, domibus. Sic 'Armeniaci belli dispensator,' quem Nero magna mercede manumisit, VII. 39. 'Dispensator Hispaniæ citerioris' XXXIII. 11. Pintianus: *stipendia et stipis ponderandæ.* Gronov.

Qua consuetudine] Rævardus c. 16. in Leg. XII. Tabul. Brisson. I. 7. *Dalec.*

Servius rex primus] Septimius Florens Apolog. tradit Saturnum primum omnium numum signasse, ac ideo creditum ærarii præsidem. Charisius I. Grammat. ex annali Varronis tradit numum argenteum conflatum primo a Servio Tullo quatuor scriptulis majorem quam numum. Victorius V. 13. *Idem.*

Signatum est nota pecudum] Alex. ab Alex. IV. 15. varia numi apud plerasque gentes κόμματα, et cap. 24. ejusd. et quando et a quibus primum signatum æs, aurum, argentum, multis explicat. *Idem.*

Libræ autem pondus æris imminutum] Voss. *Librare.* Scribe, *Librale autem pondus æris*, sive malis *assis. Librale* et Pintianus. *Gronov.*

Et quadrante rates] Inde Lucilius *quadrantes ratitos*, id est, ratis figura notatos et signatos vocat. Turn. Advers. XX. 30. *Dalec.*

Quadrans autem triuncis vocatus a tribus unciis] Vocabulum *triuncis* Hermolaus firmat ex Varrone, sed corruptæ lectionis. Voss. *teruncis.* Scribe, *teruncius vocatus.* Gronov.

Postea Hannibale urgente Q. Fabio Maximo dictatore] Vossianus: *urgentem arcumque Fabio.* Latet aliquid. Facile nasceretur, *urgente M. Minucium.* Sed non satisfacit. Forte, *iterumque Fabio Maximo dictatore;* vel, *iterum Q. Fabio Maximo dictatore.* Id.

Placuitque denarium XVI. assibus] Ejus rei argumentum apparet in quodam C. Titinnii denario, capiti Romæ, quod in altera parte signatum est, adjecta hac nota, XVI. ut in aliis multis X. nempe quia feriundæ pecuniæ is præfectus fuerit, cum assibus sexdecim permutatus est denarius, qui pro decem antea dabatur. *Ursin.*

Mox lege Papiria semunciales asses facti] Voss. *paparia semunciaris assis facti.* An, *Mox lege Maria semunciarii asses facti?* Ut intelligatur Marius ille Gratidianus, de quo Cicero in tertio de Officiis: 'Ne noster quidem Gratidianus officio viri boni functus est tunc, cum prætor esset, collegiumque prætorum tribuni pl. adhibuissent, ut res nummaria de communi sententia constitueretur. Jactabatur enim temporibus illis nummus, sic, ut nemo posset scire, quid haberet. Conscripserunt communiter edictum cum pœna atque judicio; constitueruntque, ut omnes simul in rostra post meridiem escenderent. Et cæteri quidem alius alio: Marius a subselliis in rostra recta, idque quod communiter compositum fuerat, solus edixit.' Neque offendat quemquam, quod Ciceroni vocatur 'edictum;' nam et 'legem' appellat infra cap. 9. extremo: 'Tam jucunda lege plebi, ut Mario Gratidia-

no vicatim totas statuas dicaverit.' *Semunciarii* et Pintianus. *Gronov.*

Drusus in tribunatu plebis] Vossian. *plebi.* Idem.

Victoriatus] Vide Scaligerum in Festum, voce 'Patres.' *Dalec.*

Mercis loco habebatur] Dig. ad l. Corn. de fals. l. 9. § 2. prohibetur ne quis numos stanneos, plumbeos, emere, vendere, dolo malo vellet: quod, ut ait Volus. Metianus lib. de asse, peregrinus numus, puta Daricus, Philippicus, Siclus, Tetradrachmon Atticum mercis loco esset. Brisson. I. 8. *Dalec.* Ubi tamen notandum, aut a Brisson. aut a librario erratum; dum id quod veterum principum solidos quoque mercis loco fuisse ex l. I. C. de vet. numis. pot. astruere conatur. Ea namque nil aliud cautum, quam ut venditor precii loco veterum quoque principum nummos recipere cogatur. Illud autem aperte evincitur non in veterum tantum, sed quorumvis solidis ex l. un. C. Theodos. l. 9. tit. 21. et l. 2. tit. 7. l. 12. Quibus in locis solidorum tam aperta mentio, ut satis demirari nequeam, quid hominibus quibusdam hodierna die in mentem veniat; uti aliud summis quoque principibus persuadere, eaque re viris bonis periculum creare conentur. Rectius utique facturi, si aut ipsi hæc diligentius investigarent, aut consulerent eos, quibus hæc nota, antiquarios. In Collybo certe semper hoc ipsum necessarium esse, qui neget, Anticyras ablegandus. *Idem.*

Sed a nummo prima est origo avaritiæ excogitata, fœnore quæstuosa segnitia] Scribe: *sed ab nummo prima origo avaritiæ fœnore excogitata, quæstuosaque segnitia,* ex antiquo codice. *Pintian.*

C. Gracchi familiaris auro repensum] Voss. *rependum.* Lege, *rependendum.* Gronov.

Quibus deliciis væneunt tam aurea quam aurata] Lego, *quibus delitiis væneunt tam inaurata quam aurea,* ex eodem. *Pintian.*

Fuerat Philippum regem poculo aureo pulvinis subdito dormire solitum] Sic Vossianus. *Gronov.*

Antonius in contumeliam naturæ vilitatem auro fecit] Editum olim *Antonius Sopus.* Hoc vocabulum *Sopus* quædam exemplaria fere non habere notavit Hermolaus, ut supervacuum videri possit, inquit: Gelenius delevit. Vossianus, *Antonius opus contumelia naturæ vilitatem auro ficiro dignum proscriptione sed partaci equidem miror.* Lege: *Antonius apud nos contumelia naturæ vilitatem auro fecit. O dignum proscriptione, sed Sparthaci!* Nimirum *apud nos* dicendum habuit, quia prius, *apud exteros.* Deinde dignum ait, qui proscriberetur: neque ab Sylla aut aliquo condiscipulorum, sed plane a Sparthaco, qui aurum castris inferri vetuerat. Hoc de Sparthaco deprehendit etiam et cepit Hermolaus, et e suo Pintianus repetivit. *Idem.*

Opus proscriptione dignum. Sed præter alia equidem miror] In eodem: *opus proscriptione dignum, sed Spartaci. Equidem miror.* Pintian.

Pondo annua in quinquaginta] Polybius et Eutropius scribunt, fœdere, quod ictum est, classe Punica cum Amilcare duce a C. Lutatio Cos. ad Ægates superata, ut in 20. annos Pœni duo millia et ducenta talenta penderent, inter cætera pacis leges imperatum fuisse. Livius et Appianus tradunt, victo in Africa Annibale a P. Corn. Scipione pacem datam Carthaginensibus, conditionibus quidem multis, sed ea præcipue, ut in annos 50. decem millia talentum argenti æquis pensionibus descripta solverent. Id autem efficiebat æstimato talento libris sexaginta 600000. pondo argenti; et in annos singulos pondo; quorum singula si valeant 16. libras nostras, in singulos annos ea summa colliget 192000. *Dalec.*

Sicut Carthagini cum Hannibale vic-

tæ argenti pondo] Voss. *victæ aut pondo*. Neque necesse est vocem *argenti* repeti. Sine dubio in particula *aut* obrutus est numerus argenti librarum Pœnis imperatarum. Is erat omnis, Livio et Appiano testibus, decem millia talentum æquis pensionibus in annos quinquaginta. Decem millia talentum sunt bis millies quadringenties sestertium, nostri nummi sexagies centena millia Philippum. Idem prorsus efficiunt Romana ratione sexcenta millia argenti pondo. Quibus mirifice conveniunt quæ scribit Eutropius, Carthaginiensibus, cum ante Hannibalis adventum pacem petiissent, datam a Scipione inter alias hac conditione: 'quingenta millia pondo argenti darent.' Postquam autem hanc pactionem ipsi fecissent irritam, et ventum esset ad colloquium cum Hannibale: 'Addita quingentis millibus pondo argenti centum millia librarum, propter novam perfidiam.' Id tum recusatum mox expressit necessitas; et, perinde ut in Antiocho, eadem pecuniæ summa, quam imperaverant hosti ultimis viribus integris, iisdem perditis contenta fuit Scipionis et Romanorum animi magnitudo. Hæc sexcenta millia argenti pondo si dispensentur in annos quinquaginta, singulis annis eveniunt millia pondo duodecim; hoc est, quadragies et octingenta, talenta ducenta, nostrorum centum viginti millia Philipporum. Hoc igitur fuit annuum: et scripsit Plinius: *sicut Carthagini cum Hannibale victæ XII. pondo annua in quinquaginta annos, nihil auri*. Gronov.

Nec potest videri penuria mundi id venisse; nam Midas ei Crœsus in infinitum] Voss. *id acuenisse jam midas et crœsus infinitum*. Lege, *Nec potest videri penuria mundi id evenisse: jam Midas et Crœsus infinitum possederant*. Acad. quoque Men. et Gud. *id evenisse*, et *Crœsus infinitum*. Idem.

Talentum autem Ægyptium pondo LXXX. capere] *Patere* scripti quatuor, quod adversus Guil. Budæum defendimus in Pecunia Vetere. *Id.*

Velleribus aureis inclyto regno] Phryxeo vellere nihil notius. Hoc Suidas et Palæphatus libros seu membranas auri conficiendi rationem docentes, totiusque artis chymicæ arcana continentes, fuse interpretantur. Multus est in ejus explicanda fabula Had. Jun. v. 15. *Dalec.*

Sicque triumphare] Voss. *atque ita triumphavit*. Gronov.

Ferasque argenteis vasis incessere tum primum visum. Mox quod etiam, &c.] Scribe: *ferasque argenteis vasis incessi, vere tum primum noxiis quod etiam, &c.* elegantissima lectione; noxios enim homines feris objici solitos notissimum. *Pintian.*

Ferasque argenteis vasis incessere tum primum visum. Mox quod etiam] Voss. *ferasque etiam argenteis vasis incessiueretum primum noxi quod aetiam in municipiis*. Lege: *ferasque etiam argenteis hastis incessivere tum primum noxii: quod jam et in municipiis æmulantur. Noxii*, puta bestiarii et confectores, de quibus et Observ. I. 8. diximus. Suspicabar aliquando *argenteis rasis*, ut tamen intelligeretur *hastis*. Sic 'interradere argentum,' noster XXXIII. 11. et 'interrasile aurum' XII. 19. Hispaniensis triumphi Cæsaris apparatus 'argento rasili constitit' Velleio. Martialis VIII. 71. 'in cotyla rasa selibra data est.' *Incessivere* notavit et Hermolaus. Pintianus: *ferasque argenteis vasis incessi, vere tum primum noxiis*; quam elegantissimam lectionem vocat. *Gronov.*

Pegma duxit] Machinam ligneam, in qua statuæ collocantur: tabularum αὐτομάτως, et per se surgens, ac tacite crescens. *Dalec.*

Unam VII. pondo habuit] In Vossiano non conspicitur *unam*, non *alteram*, non *sicut*; est autem, *haberet* ac *titulis*; quod posterius est et in Acad. Men. Gudian. Scribe: *Claudius successor ejus, cum de Britannia triumpharet, inter coronas aureas, septem pondo*

habere, quam contulisset Hispania citerior, novem, quam Gallia comata, titulis indicavit. Cuique enim coronæ titulus erat proprius. *Titulis indicavit,* sine τῷ *sicut,* etiam Pintianus. *Gronov.*

Quam Gallia Comata: sicut titulus indicavit] Nostrum apographum, *quam Gallia comata titulis indicavit.* Puto totum locum legendum sic: *quam contulisse Hispaniam citeriorem; alteram IX. quam Galliam Comatam titulis indicavit.* Pintian.

Et quota pars ea apparatus fuit] Vox *apparatus* non est Plinii: nam liber optimus, *et quod apars ea fuit aureæ.* Quali ex scriptura in Acad. Men. Gud. factum, *et quo apparatus fuit aureæ.* Ex utraque mixta ortum quod vulgo habetur; cum scribendum fuisset: *Et quota pars ea fuit aureæ domus ambientis urbem?* Intellige omne id aurum, quo Pompeii theatrum opertum fuerat. *Gronov.*

Ante bellum Punicum tertium pondo CCXXVII. argenti] Vossianus, *pondo XVI. DCCCX. argenti XXII. LXX. et in numerato LXII. LXXXV. CCCC.* id est, pondo sedecim millia octingenta decem, argenti viginti duo millia septuaginta, et in numerato sexagies bis centena octoginta quinque millia quadringenti. Habet eundem numerum Pintiani codex, nisi quod *DCCX.* Idem.

Belli socialis initio DCCCXLVI. auri pondo] Voss. *belli socialis initio auri XVI. XX. DCCC. XXX.* hoc est, sedecies centena viginti millia octingenta triginta. *Idem.*

Laterum aureorum XXVI. M. et in numerato pondo CCC.] Voss. *laterum aureorum XXXV. et in numero H-S. CCC.* recte, modo facias *numerato.* Triginta quinque millia laterum vult et numeratum sestertium trecenties. Budæus ex nescio quo codice aureorum quindecim, argenteorum 36000. facit et in numerato quadringenties. *Idem.*

Perseo rege Macedonico devicto prædam paulo trium millium] Voss. *rege victæ Macedonico præda H-S. II. III.* Scribe: *Intulit et Æmilius Paullus, Perseo rege victo, Macedonicæ prædæ sestertium bis millies trecenties.* Eundem numerum Pintiani codex. Hinc ergo potius reformandi Livius et Velleius, quorum alter *millies ducenties,* alter *bis millies centies* edit. *Idem.*

Inde transiere in cameras: in parietes quoque] Voss. *in cameras quoque et parietes, qui jam et ipsi tanquam vasa inaurantur;* ut et liber Pintiani. *Gron.*

Tuto etiam in incendiis rogisque durante materia] Duo postrema verba desiderantur in nostro apographo, et ipsa per se satis ostendunt falso adjecta esse. *Pintian.*

Aurique experimento ignis est, ut simili colore rubeat quo ignis. Atque ipsum obryzum vocant] Scribo: *Aurique experimentum ignis est, ut simili colore rubeat ignescatque. Ipsum obrussam vocant,* ex eodem: et forte dictio illa, *ipsum,* melius ad superiora pertinebit. Utitur vero hac dictione, 'obrussa,' et Suetonius in Nerone; et Seneca in Epistolis ac Nat. Quæst. *Pintian.*

Aurique experimento, &c.] Lege: *Aurique experimentum ignis est, ut simili colore rubeat ignescatque, atque ipsum obrussam vocant.* Vide Salmas. pag. 1080. b.

Aurique experimento ignis est, ut simili colore rubeat quo ignis] Voss. *experimentum;* ut et Chiflet. Sed insuper Voss. *ut simili colore rubeat ignes atque et ipsum obrussam vocant.* Legendum igitur: *Aurique experimentum ignis est, ut simili colore rubeat ignescatque: id ipsum obrussam vocant;* ut fere et Salmasius ad Solin. pag. 1080. sed post Pintianum Men. Gud. Acad. *rubeat ignis atque ipsum. Obryzum,* vel *obrussum aurum,* quis veterum dixerit melioris seculi, nondum novi. *Gronov.*

Obryzum vocant] Igne purgatissimum, purum putum: aurum ad obrussam vocat Seneca Epist. II. 23. Apud Sueton. in Nerone cap. 44. Nero in-

genti fastidio et acerbitate exegit nummum asperum, (usu non detritum, recenter cusum,) argentum pustulatum, (tam diu coctum, ut in pustulas attollatur, quod perfectæ cocturæ ac purgationis indicium est,) et aurum obryzum. *Dalec.*

Prunæ violentissimæ igni indomitum] *Prunæ violentissimi ligni indomitum*, in vetere exemplari. *Pintian.*

Palea] Lib. XVIII. cap. 19. acerem, non paleam, ad aurificum usus decuti scribit. *Dalec.*

Quaternum utroque digitorum] Mallem legeres *utrinque*, aut certe *utruque*, quam *utroque*. Pintian.

Tunica aurea triumphasse Tarquinium Priscum Verrius tradit] Voss. *Verrius docet.* Gronov.

Argento vivo] Argentum vivum purum et nativum in metallorum venis repertum, cum aquæ stillantes nimium rigant, et, ut idem hic scriptor ait, vomica liquoris æterni : hydrargyros autem factitium, quod e minio fit. *Dalec.*

CAP. IV. *Ratio naturalis inveniendi auri, et quando primum aurea statua, et medicina ex auro.*

Ut omittamus Indicum atque a formicis aut gryphibus apud Scythas erutum] Dele conjunctionem *atque*, et lege hoc ordine : *ut omittamus Indicum a formicis, aut apud Scythas gryphis erutum*, ex scripto codice. *Pintian.*

Aut gryphibus apud Scythas erutum] Voss. et Pintiani liber, *aut apud Scythus grypis erutum.* Videtur *grypos* dixisse, quos alii *gryphes*, Græci γρύπας : nec dubito quin et sic scripserit. VII. 2. 'Produntur Arimaspi, quos diximus, uno oculo in fronte media insignes, quibus assidue bellum esse circa metalla cum grypis.' X. 49. 'Pegasos equino capite volucres et grypos.' *Gronov.*

Nec ullum absolutius aurum est, cursu ipso] Voss. *est, ut cursu ipso trituque perpolitum.* Habent et Acad. Men. Gudianusque particulam ; ut et Pintianus ; sed præterea ejus liber *attrituque.* Idem.

Cum jam inventum in summo] Hermolaus observat antiquam lectionem esse non *cum jam*, sed *gummi* ; quasi hoc sensu, terram illam gummi similem, cui subsit aurum, in summo cespite repertam vocari *alutationem.* Et sic mecum Men. Acad. Gud. *gummi inventum est in.* Voss. *cummina inventum est in.* Scribe : *ut nuper in Dalmatia principatu Neronis, singulis diebus etiam quinquagenas libras fundens cum minimum, inventum est in summo cæspite ;* nisi et malis, *ad quinquagenas ;* nam plerique *et quinquagenus.* Idem.

Alutationem vocant si et auro eu tellus subest. Cæterum montes Hispaniæ] Voss. *talutatium vocant si et auro a tellus subæ sicet ero montes spaniarum.* De prima voce decernere non est. *Balucuceum* veniebat in mentem a *baluce*, vel *baluca*, apud Justinum, nostrum, Martialem. Item, *Alutiatum*, ex lib. XXXIV. 16. 'in aurariis metallis, quæ alutia vocant.' Sit igitur, donec certius quid sit et melius : *Alutiatum vocant, si ei auro et tellus subest. Cætera montes Hispaniarum aridi sterilesque, et in quibus nihil aliud gignatur, huic bono fertiles esse coguntur ;* hoc enim postremo ordine in Vossiano. Men. et Gud. *si et auro attelus subesi.* Academ. *si et auro attulus subesi.* Idem.

Marmoris glareæ, &c.] Lege : *Marmor id glareæ inhærens, non illo modo quo in Oriente Sapphiro atque Thebaico aliisque gemmis scintillat, sed micans amplexu marmoris.* Vide Salm. 1075. a.

Atque Thebaico] Leg. *Atque lapide Thebaico.* Thebaicum lapidem, qui in Africa reperitur, guttis aureis interstinctum esse, vide XXXVI. 8. *Dalec.*

Sed micas amplexum marmoris. Hi venarum canales per marmor vagantur et latera puteorum] Aliter in nostro apographo : *Sed micas amplexum mar-*

moris. vagantur hi venarum canales per latera puteorum. Pintian.

Quod effossum est, tunditur, &c.] Legend. *Quod effossum est, tunditur, lavatur, uritur, molitur ut farina, ac pilis cuditur. vocant argentum quod exit a fornace;* hoc est ὑπέροις σιδηροῖς πτίσσεται. Vide Cl. Salmas. p. 1079. a.

Vocant: argentum, &c.] Lege: *vocant argentum quod exit e fornace, sed auri. At quæ e camino jactatur spurcitia, in omni metallo Scoria appellatur.* Salm. ibid.

Argentum] Nam omni auro permixtum argentum est plus minus: hoc autem, dum aurum pruna violentissima liquescit, extra fornacis ardore e catino ejicitur. *Dalec.*

Catini fiunt ex tasconio, &c.] Sic legend. *Catini fiunt ex tasconio, hoc est, terra alba similis argillæ: neque enim aliu flatum ignemque et ardentem materiam tolerat.* Et quod præcedit ita legend. *Hæc in auro tunditur, iterum, iterumque coquitur.* Salmas. 1079. b.

Hæc est terra alba similis argillæ] In apographo nostro, *hoc est terra alba simili argillæ,* et paulo post, *operatos,* non *operarios:* neutro modo legendum reor, sed *operas,* ut non multo post, *hic voce ictuve evocari jubet operas.* Idem.

Et opprimunt operarios] Voss. p. m. *operatos;* sed duabus supra literulis pictis posterior manus ostendit maluisse *operantes,* ut est in Academ. Gudiano, et Menap. frustra; tenemus enim vetus, quippe sensus ejusdem, propria quadam hujus verbi ratione. XXVI. 2. 'Sedere namque in scholis operatos gratius quam ire per solitudines.' Neque aliter in Æneid. II. 'sicco subductæ litore puppes.' 'Connubiis arvisque novis operata juventus.' 'Jura domosque dabam.' Horatius I. Epist. 2. 'In cute curanda plus æquo operata juventus,' id est, operans, in præsens occupata. Hæsit in hoc verbo et M. Zuerius ad Taciti Ann. III. *Operatos* et liber Pintiani, quod ille frustra mutat in *operas.* Gronov.

Cædunt fracturis CL. libras ferri terrum agentibus] *Fractariis,* non *fracturis,* in scripto codice, et verbum *terram* non legitur ibidem. Videtur autem *fracturium* esse genus mallei prægrandis, quo saxa montium rupesque rumpantur ac frangantur. Hispani *almadana* appellant. Esse autem *fracturium* genus mallei ipse non multo infra monstrat dicens, 'iisdem malleis.' *Idem.*

Latus sequitur: fossam ambit quiete] *Cæditur,* non *sequitur,* in eodem; nec lego, *fossam ambit quiete,* sed *fossa ambiente.* Idem.

Dantque signum ruinæ eamque solus intelligit in cacumine montis ejus pervigil] Voss. *dat signum ruinamque solus int. in cac. ejus montis vigil.* Acad. quoque ac Gud. Menapiusque, *ruinam* et *vigil.* Forte: *Peracto opere cervices fornicum ab ultimo cædunt: id signum ruinæ, quod solus intelligit in cacumine montis ejus vigil.* Gronov.

Hic voce ictuve repente operarios revocari jubet] Brevius in eodem, *Hic voce ictuve evocari jubet operas.* Idem.

Hic voce ictuve repente operarios revocari jubet, pariterque ipse devolat] Voss. *Hic vocent ictuve vocari jubet operasque ipse devolat.* Acad. Gud. Men. *hic voce neve vocari jubet operasque ipse devolat.* Locus afflictus et desperatus. Sed tamen lectius *operas* (quod et liber Pintiani) quam *operarios.* Forte etiam *voce tinnituve.* Gronov.

Mons fractus cadit a sese longo fragore qui concipi humana mente non possit] Scribe: *Mons fractus cadit a sese longe, fragore qui, &c.* ex eodem. *Pintian.*

Mons fractus cadit e sese] Voss. et Gud. *ab sese.* Acad. et Men. *a sese.* Lege, *in sese.* Lucanus, 'In se magna ruunt.' Pintianus, *a sese longe.* Gronov.

Tantaque ad pericula evincenda fuit

satis causæ] Voss. *pericula et incendia satis fuit causa.* Tres quoque alii, *pericula et incendia.* Scribe, *tantaque ad pericula et impendia satis fuit causæ.* Pintianus etiam *satis fuit causæ.* Gronov.

Alius par est labor vel hoc majoris impendii] Voss. *Alius par labor ac vel major impendi.* Lege: *alius par labor ac vel majoris impendii flumina ad lavandam hanc ruinam jugis montium obiter ducere.* Sic enim jubet membrana castissima. Gud. etiam Men. Academicusque, *ac vel major inpendi.* Pintianus quoque, *ac vel majoris impendii.* Idem.

Corrugos vocant] Lego *corrigos*, a corrigando; vel, ut Plinius legisse videtur, *corrivos.* Dalec.

Nimirum et hic labor est] Scribe, *in mille et hic labores*, ex antiquo exemplari. *Pintian.*

Nimirum et hic labor est] Voss. *ni millæ et hic labor est;* tum, *libramentum oportet et fruaris quam fluat.* Conjiciebam: *Nimii et hic labores. Præcepisse libramentum oportet et strui varis qua fluat*, id est, furcis, vel perticis, vel vallis subjectis. Lucanus lib. IV. 'dispositis attollat retia varis Venator.' Pintianus, *in mille et hic labores;* tum, *libramentum;* denique, *ut fiat ei qua influat.* Gronov.

Ut fruaris quando influat] Locus est corruptissimus, sed quoad melius inveniatur, lego sic, *ut fiat ei qua influat:* forte autem pro *fruaris, fractariis* substitui posset, de quibus paulo ante dictum, adjectis loco sequentium, verbis aliis materiæ accommodatis. *Pintian.*

Ut procul intuentibus species nefaria quidem sed alitum fiat] Scribe ex antiquo exemplari: *ut procul intuenti species, ne ferarum quidem, sed alitum fiat.* Idem.

Ut procul intuentibus species nefaria] Voss. *species nafarium.* Et profecto nihili est illa *nefaria* species. Numquid: *species natantium quidem, sed alitum fiat?* Gud. et Acad. *nefarium.* Men. *nepharium.* Pintianus, *ne ferarum quidem.* Gronov.

Et lineas itineri præfigunt] Voss. *prædicunt;* quasi velit, *præducunt.* Sic cap. 3. 'Cum argento, ære, plumbo lineæ producantur.' Voss. *prædicantur:* lege *prædicantur.* Cap. 6. 'Lineas ex argento præduci fierique mirantur.' Sic enim eximius liber, non 'produci;' non 'fieri producique.' XXXV. 18. 'Est et utilissima (creta) qua circum præducere ad victoriæ notam instituerunt majores.' Colloquia Scholastica: Παραγράφειν οὐκ οἶδα· σὺ ἐμοὶ παράγραψον, ὡς οἶδας. *Præducere nescio: tu mihi præduc, quomodo scis.* Idem.

Itaque insistentis vestigiis hominis locus non est] Scribendum puto, *Itur qua insistentis, &c.* Pintian.

Manes trahuntur ad homines] Manuscr. *Manus trahuntur ad omen.* Sensus est: pendentes operarios obviam terram manibus trahere, ad omen et judicium, an firma sit ad sustinendas trabes, an vitiosa et tenerior. Mox lego: *ut terræ vitium importent. Id genus aræon* (ἀραιὸν) *vocant, &c.* id est, raram, laxam, fragilem, diversam ab argillosa et glareosa, quam supra dixit esse firmissimam, durissimam, spississimam, prope inexpugnabilem, etiam malleis et cuneis. *Dalec.*

Erumpit torrens tanta vi, ut saxa pervolvat] Scribe cum Voss. Men. et Gud. *provolvat.* Terentius Andria: 'Jam ego hunc in mediam viam Provolvam, teque ibidem pervolvam in luto.' *Gronov.*

Fossæ in quas profluat cavantur] *Per quas*, non *in quas*, in antiquo codice. *Pintian.*

Eæ sternuntur gradatim. Frutex est ulex] Alio ordine in eodem: *eæ sternuntur gradatim ulice. Frutex est roris marini similis, &c.* Idem.

Eæ sternuntur gradatim. Frutex est ulex roris] Voss. *gradatim mulicem frutex est roris.* Lege, *eæ sternuntur gradatim ulice. Frutex est roris marini similis;* quod et e suo suggessit

Pintianus. *Gronov.*

In priore genere] Cum aqua per canales a vertice montium deducta fluit. *Dalec.*

Balucem vocant] Martialis lib. XII. 'Illinc balucis malleator Hispaniæ.' Exemplaria vulgata habent, pro *balucis, paludis.* Turn. XXX. 26. *Idem.*

Vicena millia pondo, &c. præsture quidam tradiderunt] Commodior lectio *pensitare*, quam *præsture.* Pintian.

Callæciam et Lusitaniam præstare quidam tradiderunt] Voss. Gud. Acad. Men. *prodiderunt.* Non *pensitare*, quam commodiorem lectionem putat Pintianus. *Gronov.*

Italiæ parcitum est vetere interdicto patrum, ut diximus] Paucioribus verbis et emendatius in nostro apographo, *Italiæ parci vetere interdicto patrum diximus*, ut qui *parcitum* supinum a 'parco' deducunt, et ad confirmationem sententiæ suæ hunc Plinii locum afferunt, nihil dicant. *Pint.*

Ictimulorum aurifodinæ, qua in Vercellensi agro cavebatur] Diverso ordine in eodem, *Ictimulorum aurifodina Vercellensi agro qua cavebatur.* Pintian.

Est etiam una ratio ex auripigmento] Voss. *est etiamnunc una.* Gud. Men. et Acad. *est autem nunc una ratio.* Pintianus, *etiamnum.* Gronov.

Auripigmenti libræ XIV. permutarentur] Voss. *XIIII.* id est, denariis quatuor. *Idem.*

Electrum] Pausanias lib. V. quo loco electrum e Pado plurimum laudat. *Dalec.*

Discurrunt in calicibus] Serenus: 'Produnt electri variantia pocula virus.' *Idem.*

In templo Anaitidis] Nusquam hujus templi in Geographia meminit, sed V. 24. Anaëtiæ regionis Armeniæ, quam præterfluens Euphrates a Cappadocia excludit. Strabo lib. XII. templum id in Zela oppido fuisse tradit, a Semiramide constructo super aggere, colique id religiosissime ab Armeniis. Anaitin Dianam fuisse multi tradunt: at Strabo sub finem lib. XI. Venerem potius fuisse monstrat, quoniam virgines dicatæ in ejus templo prostituebantur. Vide Gyraldi historiam Deorum. Anaitidis Dianæ in Lydia præcipuo honore cultæ meminit præter Herodotum Pausanias in Laconicis. *Idem.*

Anaitidis posita dicitur, quod in situ terrarum nomine hoc significavimus, numine] Hermolaus Barbarus, *quod in situ terræ Armeniæ significavimus.* Gud. et Men. *quod si tute rarum nomen hoc.* Acad. *quod sit tutelarum nomen hoc.* Voss. *quod situ terrarum nomen hoc signavimus nomine.* Videtur monstrare: *quo sit situ terrarum numen hoc, signavimus nomine, gentibus illis sacratissimo.* Frustra igitur Plinium arguit Dalecampius, quod nusquam hujus templi meminerit in Geographumenis; non enim dixerat hic se alibi meminisse, sed nunc ipsum, ubi sit, signasse et denotasse nomine. Nimirum Anææ, vel apud Anaitas. *Gronov.*

Tum maxime Aug. de crure, &c.] *De crure ejus*, ut intelligamus huic in direptione fractæ statuæ crus obtigisse, cujus partem in hospitalem cœnam insumpserit. *Gelen.*

Respondit enim tum maxime Augustum] Voss. *cummaxime Augustum de crure ejus cœnare;* ut XXI. 7. Sequitur: *seque illum esse, totumque sibi censum ex ea rapina.* Sic Vossianus absque τῷ *esse* in fine. *Gronov.*

Gorgias Leontinus] Is apud Athenienses ob eloquentiæ vim in tanto pretio habitus est, ut dies quibus orabat ἑορτὰς vocarent, orationes vero λαμπάδας. Rhodig. XI. 25. Male vero Plinius, *sibi posuit:* non enim ipse sibi, sed ipsi Græcia auream statuam posuit. Valerius capite ultimo, libro VIII. Cicero de Oratore lib. III. Pausanias positam quidem ab universa Græcia, sed tantum inauratam, scribit. Athenæus lib. XI. ex Hermippo narrat, Gorgiæ Delphis Athenas reverso Platonem obvium dixisse: Ecce formosum aureumque

Gorgiam: illumque ejus vocis aculeo stimulatum respondisse, ἦ καλόν γε αἱ Ἀθῆναι καὶ νέον τοῦτον Ἀρχίλοχον ἐνενηνόχασιν. Victorius v. 9. *Dalec.*

Ut minus noceant quæ inferantur veneficia] *Inveterantur*, non *inferantur*, in scripto codice; sunt enim et recentia venena et inveterata, ut infra cap. 6. 'Efficax et contra recentia venena.' *Pintian.*

Est et ipsi superlato vis malefica gallinarum et pecorum fœturis] Voss. *malefici:* dein idem cum Pintiani libro, Academ. et Gud. *pecuariorum.* Men. *peculiariorum:* denique et primus, *Remedium abluere*, sine τῷ *est.* Blanditur: *Est et ipsi superlito vis maleficii gallinariorum et pecuariorum fœturis. Remedium abluere inlitum et spargere eo, quibus mederi velis.* XXXIII. 8. quoque Voss. *argilla superinlata*, pro *superillita.* Quanquam et XXVIII. 8. 'Sinistrum pedem superlatum parturienti letalem esse.' *Gallinarios*, quos mihi subjecit consensus codicum in *pecuariis*, habes et x. 55. 'Traditur ars gallinarii cujusdam dicentis: quid ex quaque esset.' Cicero Acad. lib. IV. 'An tibi erit quærendus annularius aliquis, quoniam gallinarium invenisti Deliacum illum, qui ova cognosceret.' Men. Acad. Gud. *Remedium est dicitur enim abluere.* Nempe et *est* et *dicitur enim* insiticia. *Gronov.*

Torretur et cum salis grumo pondere triplici misso et rursum, &c.] In eodem: *Torretur et cum salis gemino pondere, triplici missis ac rursus, &c.* scribendum reor: *Torretur et cum salis gemino pondere, triplici myseos, ac rursus, &c.* De Mysi Diosc. lib. v. *Pintian.*

Quod si trito spuma adjiciatur, putria ulcera, &c.] In eodem, *quod si tritus spuma ex adjiciatur, &c.* scribo, *quod si tritus pumex adjiciatur, &c.* suffragante etiam Dioscoride, qui lib. v. scribit 'pumicem ulcera explere, et ad cicatricem perducere.' *Idem.*

Quod si trito spuma adjiciatur] Dalecampius, *nitri spuma.* Sed Voss. *tritus spuma exadiciatur.* Lege, *Quod si tritus pumex adjiciatur.* Certe farinam pumicis ulcera purgare oculorum scribit XXXVI. 21. Sic quoque Pintianus. *Gronov.*

Verrucas curari eo M. Varro est auctor] In eodem, *auro verrucas curari M. Varro est auctor.* Pintian.

CAP. V. *De chrysocolla, et medicinæ ex chrysocolla VI. et mirabilis natura ejus glutinandis inter se, perficiendisque metallis.*

Illa quaque herba, quam luteam appellant] Voss. *quam lutum.* Ut et infra, *Luteum putant a luto herba dictam.* Uti præcepit Salmasius ad Solin. p. 255. Et tamen libri veteres, quibus ille usus, *lotum*, aut *loton:* hic noster plane *luto.* Statim, *Natura est, quæ lino lanæve ad succum bibendum.* Voss. *sucum.* Voluit, opinor, *fucum:* id est, colorem. *Gronov.*

Dein tenui cribro secernitur] Voss. et Pintiani liber, *cribro cernitur.* XVIII. 11. 'Posteaque gypsi pars quarta inspergitur, atque, ut cohæsit, farinam cribro subcernunt. Quæ in eo remansit, excepticia appellatur, et grandissima est. Rursus quæ transiit, arctiore cernitur, et secundaria vocatur.' XXXV. 6. de Indico: 'cum cernitur, nigrum; at in diluendo mixturam purpuræ cæruleique mirabilem reddit.' Sic bene Salmasius, cum et in Voss. sit, *cernatur.* Idem.

Ac deinde tenuius sic cribratur] Detrahe particulam *sic* ex antiquo codice; et paulo post *lomento*, non *lomentum*, ibidem. *Pintian.*

Orobitin vocant] Quod in grana figura et magnitudine orobo similia formarent. *Dalec.*

Summa commendationis est, ut colorem herbæ segetis læte virentis] Caret optimus τοῖς *est ut*, dein præfert *colore in herba.* Scribe: *Summa commendationis, colorem in herba segetis læte ut vi-*

rentis quam simillime reddat. Noster xviii. 5. ‘ Frumenta hieme in herba sunt, verno tempore fastigantur in stipulam.’ Ovidius Met. v. ‘ primis segetes moriuntur in herbis.’ Met. viii. ‘ segetes proculcat in herba.’ Et in Epistola Paridis : ‘ et adhuc tua messis in herba est.’ Men. Gud. et Acad. *est in colore in herba si segetes late virentes.* Gronov.

Introducta opificum turba] Quod ibi negotium fuerit opificibus introductis, videndum. Men. et Gud. *inducta.* Voss. *indocta,* ut et Academicus. Sed et Voss. mox *distinguit.* Itaque scribendum : *cum ipse concolori panno aurigaturus esset. Indocta opificum turba tribus eam generibus distinguit.* Etsi haud ignorem eleganter quoque dici posse, *turba distinguunt.* Sed prævalet veteris libri auctoritas. Idem fere voluit Pintianus. *Idem.*

Paraetonium] ‘ Paraetonium,’ inquit idem xxxv. 6. ‘ spumam maris esse dicunt solidatam cum limo, et ideo conchas minutas inveniri cum eo. Hæc ille. Sed si ita foret, spumæ marinæ natura siccissimæ et aridissimæ, nec tenax esse paraetonium, nec pingue sineret. Ac sic existimandum, paraetonium cretam esse littoralem, candidissimam, glutinosam, et pinguem, quæ tamen effodi non possit absque limo, spuma, et conchulis a mari invectis, quod in causa fuit, ut limum cum spuma mixtum esse putarent. *Dalec.*

Luteam putant a lutea herba] A luto herba dictum. Turneb. vi. 17. Advers. Vitruvio lutum herba est, qua cæruleum inficiunt. Virgilius : ‘ croco mutabit vellera luto.’ *Idem.*

Datur et in angina orthopnœave miscenda cum melle] In scripto codice, non *miscenda,* sed *pingenda ;* lego *lingenda.* Pintian.

Acesin appellant] Vel quæ ad medicinam tantum usurpetur : vel ἄκεσον, ἄπονον, *inelaboratam,* rudem, nulla industria curatam. Vide num legendum *Acesiam.* Acesium Apollinem memorat Pausanias in Eliacis. *Dalec.*

Chrysocollam et aurifices sibi vindicant] Apud Dioscor. v. 92. ἰὸς χρυσοχέων, *ærugo aurificum,* fit ex urina pueri impubis, trita in mortario æris Cyprii, cum pistillo ejusdem metalli, easdemque vires habet auro ferruminando, quas et santerna, id quod et Plinius scribit xxxiv. 12. *Idem.*

Et inde omnes appellatam, &c.] *Omnis,* non *omnes,* in vetusto exemplari, ut scribendum forte sit, *commis,* hoc est, gummi. *Pintian.*

Cap. vi. *De argento, et argento vivo, et stibio, sive alabastro, et scoria argenti, et de spuma argenti.*

Galænam vocant] Molybdæna Dioscoridi, vena communis vel auri et argenti, vel argenti et plumbi. *Dalec.*

Unde metalla Græci videntur dixisse] Ἀπὸ τοῦ μεταλλᾷν, *ab inquirendo* et *perscrutando,* dicuntur, vel ὅτι μετ᾽ ἄλλων, *simul cum aliis,* aut μετ᾽ ἄλλα, *post alia,* inveniantur. *Idem.*

Aquitani stantes] Legendum forte, *Lacetani ;* qui sunt Hispaniæ populi ; nam *Aquitani* ad Gallias pertinent. *Pintian.*

Lucernarum mensura] Ut quandiu accensæ olei certo modo lucernæ ardent, in eo labore sint : cum lucernæ deficiunt, recentes ac integri succedant, qui eundem laborem obeant. *Dalec.*

Amnemque faciunt] Legendum reor, *inanemque faciunt.* Pintian.

Nullum finem spei fecit] Desideratur primum verbum in codice antiquo. *Idem.*

Cujus vomica liquoris æterni] Hoc est quod Dioscorides ait, ‘ Aiunt per se inveniri in metallis.’ *Dalec.*

Argentum vivum appellatur] Argentum vivum (Arist. lib. i. de anima ἄργυρος χυτὸς) duplex : alterum nativum, alterum factitium. Nativum quoque duplex : alterum Dioscoridi per se in metallis reperitur. Plinio vomica est liquoris æterni, fluentis e

lapide in venis auri et argenti; Vitruvio ad plagas ferramentorum, dum anthrax foditur, emittitur guttis crebris; alterum in tecto fodinarum argenti stillatim concrescit Dioscoridi. Factitium, unicum tantum: hydrargyron peculiari nomine id auctor vocat. Conficitur id ex minio Dioscoridi, lapide argenteis arenis permixto; ex anthrace, Vitruvio, vena ferrei aut subrufi coloris, quæ circa se rubrum pulverem habet. Est autem et ea quoque minii genus. Suus porro modus conficiendi est Vitruvio, suus Dioscoridi, sed simili fere industria, nempe minio calfacto. Est et factitium a nobis excogitatum ex sulphure et argento vivo simul coctis, usus frequentissimi, quod vulgus *cinnabre* vocat, quasi cinnabari. *Idem.*

Crebro jactatu fictilibus in vasis, ita vitiis abjectis] In vetusto codice, *crebro attactu fictilibus in vasis avitis injectis;* scribendum forte *alveis*, non *avitis*, quia sequitur statim, 'pelles subactas.' *Pintian.*

Platyophthalmon id appellavere] Pulchriores olim fœminas putaverunt, quibus latiores essent oculi, et, ut apud Homerum legitur, βοώπιδες: cum autem rasa supercilia colore stibii nigro inunguntur, quod passim fit a mulieribus Græcis formæ studio deditis, oculi latiores videntur. Inde *platyophthalmon* stibium est dictum. Ion, Omphales reginæ Lydiæ dum ascititia formæ ornamenta persequitur, recenset μέλαιναν στίμμιν ὀμματογράφον. Eo fuco utuntur mulierculæ, quas vere et eleganter dixerunt veteres προσωπεῖα ἔχειν, καὶ οὐ πρόσωπα. *Dalec.*

In Calliblepharis mulierum, &c.] Calliblephari appellatione fucus palpebrarum intelligitur. *Gelen.*

Efficacior et contra recentia vulnera] Scribe, *efficax et contra recentia venena*, ex scripto codice; sunt enim recentia et inveterata venena, ut supra notatum est. *Pintian.*

Cum adipe ac spuma argenti] Vertendum ex Dioscoride, sed massa farinæ aqua subactæ, τῷ στέατι. Vide lapsum eundem Plinii animadversum supra xx. 9. *Dalec.*

Ante omnia autem urendi modus] Hoc seculo cum aurificum chrysocolla excoctum, et, ut aiunt, calcinatum, pituitam et atram bilem purgat violentissime. *Idem.*

Græci vocant helcysma] Ἕλκυσμα, quoniam cum uncino eximitur e catinis, longissime trahitur. *Idem.*

Tubulis] Panes tanquam massas et offas fusores vocant. *Idem.*

Chrysitis] In his rebus distinguendis Plinius fallitur. Chrysitis ab auro minime dicta est, sed quia majorem ignium vim passa, colorem fulvum contraxit; vel quia fit ex mixtura plumbi et auri, vel ex mixtura æris. Lithargyrus fit ex arena plumbaria, 1. ex lapide plumbario, 2. ex plumbeis laminis, 3. ex mixtura plumbi et argenti, 4. ex mixtura plumbi et auri, 5. ex mixtura horum trium, 6. Agricola. *Dalec.*

Quidam duo genera faciunt, &c.] Lege: *Quidam duo genera faciunt spumæ, quæ vocant cerchnitida et pegnymenem: tertiam molybdænam in plumbo dicendam.* Duo genera spumæ argenti facit Plinius juxta quosdam; altera κερχνῖτις vocabatur; altera πηγνυμένη. Hæc concreta est: illa soluta instar pulveris, vel milii seminum. Vide Salmas. 1082.

Sterelytida] Stereotida, quod solida massa sit; et pneomenen, quod flatu in tubulos dilatetur. Agricola de Nat. Fossil. lib. IX. *Dalec.*

Cap. VII. *De minio quantæ auctoritatis fuerit apud Romanos, ac inventione ejus, et cinnabaris ratione in picturis et medicina: de generibus minii, et ratione ejus in picturis.*

Jovis ipsius simulachri faciem] Virgilio, Pan sanguineis ebuli baccis ac minio rubet. Pausaniæ in Achaicis, τὸ τοῦ Διονύσου ἄγαλμα ὑπὸ κινναβά-

ρεως ἐπηνθισμένον ἐστίν. Plutarchus, ἐν Ῥωμαϊκ. ταχὺ γὰρ ἐξανθεῖ τὸ μίλθινον, ᾧ τὰ παλαιὰ τῶν ἀγαλμάτων ἔχρωζον. Brodæus III. 13. Alex. ab Alex. I. 20. scribit, Æthiopas pugnantes dimidiam partem corporis minio, dimidiam gypso tingere solitos. *Dalec.*

Cujus rei quidem causam miror] Voss. *Cujus rei causam aequidem miror.* Unam literam tolle. *Gronov.*

Ante Praxibulum Atheniensium] Praxibulo Athenis Rempubl. administrante. Theophr. περὶ λίθων. *Dalec.*

In Hispaniis] In Iberia Asiæ Colchis finitima. Theophrast. *Idem.*

Alias circa picturas, &c.] Lege: *alias circa picturas pigmentaque rarus: milton vocant Græci, miniumque cinnabari;* rubricam milton Græci vocant, et minium cinnabari. *Salmas.* p. 267. b.

Cinnabaris nomine] Fallitur Plinius. Cinnabari verum est noster sanguis draconis, arboris in Fortunatis insulis nascentis, quas Canarias vocant. *Dalec.*

Sic enim appellant illi] Jam priscorum temporibus Arrianus in periplo novit Cinnabari lacrymam esse arboris: Γίνεται δ' ἐν αὐτῇ καὶ κιννάβαρι τὸ λεγόμενον Ἰνδικὸν, ἀπὸ τῶν δένδρων ὡς δάκρυ συναγόμενον. Brod. III. 1. Cadamustus cap. 4. suæ navigationis fructum ejus arboris similem esse tradit ceraso, coloris cærulei; arbores certo anni tempore incidi; anno vero proxime sequenti fluere lachrymam. Insulæ, quæ arbores eas fert, incolæ 'silvam draconum' vocant, et advenas eam adeuntes per jocum tali nomine deterrent. *Idem.*

Illa cinnabaris antidotis medicamentisque utilissima est] Mirum Plinium credidisse draconis bestiæ maxime venenatæ cruorem salubrem esse. *Idem.*

Hermogenes et in Æthiopia] *Timagenes* in vetusto codice, non *Hermogenes:* scribendum fortasse *Timæus;* qui de re metallica scripsit, ut constat ex Indice. *Pintian.*

Juba minium nasci et in Carmania tradit; Hermogenes et in Æthiopia] Academ. cum Gud. et Men. *tradit et magnis in Æthiopia.* Voss. *tradit imagines in Æthiopia.* Scribe: *et in Carmania nasci tradit, Timagenes in Æthiopia.* Nobilem rhetorem et historicum Alexandrinum, Asinii Pollionis contubernalem intellige. Idem reperit in suo codice Pintianus; sed male scribendum conjectat inde, *Timæus.* Gronov.

Id ibi perficere] Officina, in qua perficiebatur, fuit inter ædem Floræ et Quirini. Vitruvius VII. 9. *Dalec.*

Ne modum excederet LXX. in libras] Voss. *H-S. LXX. in libras;* hoc est, sestertium nummum septuaginta. *Gronov.*

Unde præda societati] Bæticæ populos nomine peculiari 'Socios P. R.' vocat. Inde 'garum sociorum,' quod fiebat ad Scombrariam promontorium Bæticæ. Societatem tamen publicanorum cœtum exponere satius, a quibus minium Romæ curatum fuisse Vitruvius scribit. *Dalec.*

Constatque furantibus] Servatur et integrum permanet. *Idem.*

Sine argento excoquitur] Nullo argento mixto; nam plerumque minium in argentariis metallis invenitur. *Idem.*

Si non sit aurum] Philander comment. in Vitruv. VII. 8. legit, *si non sit purum.* Ego nihil muto, sensumque hunc esse arbitror: Si aurum desit, quo minii bonitas probetur, ferri candentis lamina id faciendum. *Idem.*

Scriptura usurpatur] Olim legum tituli, atque primæ literæ rubrica pingebantur, unde Juvenal. Sat. XIV. majorum leges 'rubras' dixit, et Pers. Sat. V. 'Masuri rubricam.' Atque inde titulos librorum dictos volunt, nimirum a tutuli similitudine. Est autem 'tutulus' Festo, flaminicarum capitis ornamentum extruc-

tum in altitudinem, quod fit vitta purpurea innexa crinibus. Ovidius: 'Nec titulus minio, nec cedro charta notetur.' Martialis: 'Rasum pumice, purpuraque cultum.' 'Miniatores' hinc dicuntur, qui librorum inscriptiones et capita minio ornant. Mag. I. 14. *Idem.*

CAP. VIII. *De hydrargyro, de argento inaurando, de coticulis in argenti generibus, et experimentis.*

Ex secundario invenit] Invento minus quidem ingenioso et utili, non aspernando tamen. In secundario pane idem locutionis genus. *Idem.*

Præterquam fortasse quod illitum capiti ventrive sanguinem sistit, dum ne quid penetret in viscera] In apographo nostro, *præterquam fortassis illito capite ventreve sanguinem sistendum ne quid penetret in viscera.* Pintian.

Sanguinem sistit] In vomitu sanguinis; idque vehementi frigiditate. *Dalec.*

Ut auctor est Theophrastus: nunc vero passim, quem alii Heraclium, alii Lydium vocant] Fallitur Plinius: lapis hic Lydius, quo aurum et argentum probatur, nunquam dictus est 'Heraclius.' *Salmas.* p. 1103. a.

Theophrastus] Libro περὶ λίθων. *Dalec.*

Heraclium] Dicitur et magnes Heraclius, XXXVI. 16. *Idem.*

Quaternas uncias longitudinis] Quatuor pollices. Vide quæ adnotata sunt XXI. 18. *Idem.*

Cum e vena ut lima rapuerint experimentum] Scribendum arbitror non *ut lima*, sed *ultima;* ut intelligas ultima vena, ultimo metallo ac summæ puritatis; et paulo post, *pollici* in codice antiquo habetur, non *politi.* Pintian.

CAP. IX. *De speculis et Ægyptio argento.*

De speculis] De speculis multa Rhodig. XV. 12. et 13. *Dalec.*

Expulsis] Vet. *Exsculptis.* Seneca Quæst. Natur. lib. I. cap. ult. 'Specula totis parta corporibus auro argentoque cælata sunt, deinde gemmis adornata, et poculis.' *Idem.*

Populus totidem imaginum fiat] Legendum forte *poculum,* non *populus.* Pintian.

Ut vel uno intuente populus totidem imaginum fiat] Purgamentum calcaverat Pintianus, quum legendum forte scriberet *poculum,* non *populus.* Quasi docendus esset τὸ *populus* eleganter pro quovis majore numero aut multitudine poni. At legit apud hunc ipsum XXXV. 2. 'Ut essent imagines, quæ comitarentur gentilicia funera; semperque defuncto aliquo, totus aderat familiæ ejus, qui unquam fuerat, populus.' Apud Ovid. Met. VI. Niobe 'populum natorum suorum' appellat: et quinquaginta filios Artaxerxis 'populum appellat' Trogus Pompeius lib. X. Seneca Ep. CV. 'Ut garrulitatem suam custodiat, et contentus sit unius auribus, populum faciet.' id est, multos conscios. Ubi rursus insuave *poculum* miscet Pintianus. Sed huic, quo de agimus, loco nihil congruentius et tuendo et illustrando, quam verba Senecæ Nat. Quæst. I. 5. 'Sunt quædam specula ex multis minutisque composita, quibus si unum ostenderis hominem, populus apparet, unaquaque parte faciem suam exprimente. Hæc cum sint conjuncta et simul collocata, nihilominus seducunt imagines suas, et ex uno turbam efficiunt. Cæterum catervam illam non confundunt, sed diremptam in facies singulas distrahunt.' *Gronov.*

Excogitantur et monstrifica] In templo Heræ Arcadicæ speculum fuit, tectorio parietis inclusum, in quod qui aspiciebant suam imaginem aut parum perspicue, aut rursus nihil cernebant: Deorum tamen circumposita signa, et solium ipsum dilucide contuebantur. Pausanias in Arcadicis. *Dalec.*

An parmæ Threcidicæ] Vel *Threcis gladiatoris,* cujus arma fuere parma,

sive lunata pelta, et sica, quam ἅρπην Clemens Alexandrinus vocat lib. I. Strom. 'falcem supinam' Juvenalis: vel a Thraciis inventa; nam in glossis, *Parma*, Θρᾳκικὸν ὅπλον. Alexandrinus scribit: Θρᾷκας πρώτους εὑρεῖν ἅρπην, τοῦτ' ἐστὶν καμπύλην μάχαιραν, καὶ πρώτους πέλταις ἐπὶ τῶν ἵππων χρήσασθαι. Lipsius Saturn. II. 9. *Idem.*

Auro apposito aversis] Ut nostro sæculo Venetiis bracteam argenteam vitreis speculis aversis impingunt. *Idem.*

Certiorem imaginem reddi auro apposito aversis] Voss. *opposito*, melius, ut puto. *Gronov.*

LXXXIV.] Sub. denarios. Vide quæ adnotata sunt in lib. XXI. cap. ult. *Dalec.*

CAP. X. *De immodica pecunia, et quorum maximæ opes fuerint, et quando primum populus Romanus stipem sparserit.*

Primus acceperit hoc cognomen] De Crasso intelligit, cujus supra meminit XXI. 3. Vide Valer. VI. 11. *Id.*

Qui reditu annuo legionem tueri posset] Dion et Plutarchus, στρατόπεδον, *exercitum*. Dion πολυχρήματον et φιλοχρήματον fuisse tradit. Rhodig. XX. 25. *Idem.*

In agris suis sestertium M. M. possedit] Voss. *in agris H-S. CIƆCIƆ possedit*, sine τῷ *suis*. Gud. *posset magus is sestertium:* Acad. *posset et in agris is sestertium:* Men. *in agris is sestertium;* tum iidem tres, *XX. millia possedit.* Gronov.

C. Cæcilius Claudius Isidorus testamento suo edixit, &c.] Dicit ibi, *Claudium Isidorum testamento professum esse se relinquere in numerato pondo sexcenta millia.* Sed in antiquissimo exemplari vidit Budæus: *in numerato sestertium DC.* quod recte *sestertium sexcenties* interpretatur. Vide Gronov. de Sestertiis, p. 81.

Pythii Bithyni] Scribo *Pithiæ*, non *Pithii*, ex Herodoto sexto libro, et omnibus. Notandum tamen Herodotum Pithiam hunc, Lydum facere, non Bithynum. *Pintian.*

Qui platanum auream vitemque nobilem illam] Scribe *nobiles illas*, numero multorum, ex codice antiquo. *Idem.*

Nam quod Agrippæ, &c.] Nonius Marcellus in voce 'Desubito,' ex Ciceronis de Repub. lib. VI. illa de re hæc citat: 'Meministis concursu levissimæ multitudinis, et ære congesto, funus desubito esse ornatum.' Vide et Valerium IV. 4. *Dalec.*

CAP. XI. *De luxuria et frugalitate in vasis, et lectis argenteis, et quando lances immodicæ factæ.*

Nunc Furniana, nunc Clodiana] Scribe, *nunc Firmiana, nunc Claudiana*, ex antiquo codice. *Pintian.*

Circa linearum picturas] Veriorem lectionem ducimus, *citra linearum picturas.* Idem.

Repositoriis imponimus] Repositoria, nunc *mensarum fulcra*, τὰ τραπεζοφόρα, nunc quæ fercula et obsonia sustinent. *Dalec.*

Vasa coquinaria ex argento Calvus orator fieri queritur] Voss. *ex argento fieri Calvus orator quiritat.* Manus sequior *que* fecit. Sincerius antiquum; est enim *quiritare*, tanquam ad rem indignam Quiritium fidem invocare. Livius lib. XXXIX. 'Præ ululatibus tympanorumque et cymbalorum strepitu nulla vox quiritantium exaudiri poterat.' Valerius Max. VI. 2. 'Vidi eodem habitu quiritatuque prætorium virum Perpernam. *Gronov.*

Soleas ex auro quoque induere solebat] Voss. ignorat τὸ *solebat*, ut et Academicus Gudianusque. Intelligitur enim ex præcedenti, *invenit.* Etsi autem codex optimus *induere*, subscribo tamen Salmasio *inducere* legenti ad Pallium Tertulliani. Plinius VII. 7. 'Divus Augustus prodidit lævum sibi calceum præpostere inductum, quo die seditione militari prope afflictus est.' Sueton. Octav.

92. 'Si mane sibi calceus perperam ac sinister pro dextro induceretur.' Claudio 8. 'Solebant et stertentis manibus socci induci.' Cæsar de Bello Gallico lib. II. 'Scutis ex cortice factis aut viminibus intextis, quæ subito pellibus induxerunt.' Cicero: 'supra lateres coria inducuntur.' *Idem.*

Libras XXXII. argenti] Triginta tres, et auri duas: tantæ abstinentiæ, ut annis quinquaginta quatuor quibus vixit, nihil vendiderit, emerit, ædificarit: ab uxore Sempronia, ut rumor fuit, veneno sublatus. Alex. ab Alex. I. 18. *Dalec.*

Quater millies CCCC. LXX. M. pondo transtulit] Voss. *IIII. CCCLXXX. ob transtulit.* Cujus scripturæ ex parte Acad. Men. et Gud. *quatuor quadringentos LXX. obsides transtulit.* At illud *ob* nihil aliud significat quam *pondo:* quatuor, inquit, millia trecenta octoginta pondo transtulit. *Gronov.*

Postea victa Numantia et deleta idem Africanus in triumpho militibus XVII. millia pondo dedit. O viros, &c.] Hic fraudem librariorum coarguit immanis summa, quæ pecuniæ facit quadringenties et insuper viginti octo millia, quanti, opinor, non fuit tota Numantia, et subjecta exclamatio, quæ non nisi perexiguum hoc congiarium patitur. Vide Gronov. de Sestert. pag. 81.

Militibus XVII. M. pondo dedit] Duo illa verba, *millia pondo*, desiderantur in codice antiquo. *Pintian.*

Africanus in triumpho militibus XVII. millia pondo dedit] Nimis magnam largitionem ævo illo restricto Lipsius vocat Admir. II. 8. et plus satis fore si sint *septem millia pondo.* Pighius deesse aliquid conjiciebat, et supplendum locum hoc modo, *in triumpho transtulit XVII. millia pondo, militibus septendecim pondo dedit.* Quod argenti si habuisset Numantia, multo celerius succubuisset Romanis. Quæ autem largitio in militem *septendecim pondo?* septem millia ducenti nummi? Vossianus nos expediet, in quo sic legitur: *quod mesarum postea apparatu victa Numantia quidam dilata idem Africanus in triumpho militibus XVII. dedito viros illo.* Scribe: *Hoc argenti tota Carthago habuit illa terrarum æmula, quot mensarum postea apparatu victa? Numantia quidem deleta idem Africanus in triumpho militibus ✠ VII. dedit. O viros illo imperatore dignos, quibus hoc satis fuit!* Significat multas postea fuisse mensas Romæ, in quibus singulis plus fuerit argenti expositum per solennia convivia, quam tunc redactum est ex totius Carthaginis opibus. Aut si de singulis nimium est, paucarum admodum mensarum apparatum Romæ luxuriantis plus effecisse librarum argenti, quam tum temporis o nis Carthago. XXXVI. 15. 'M. Lepido Q. Catulo Coss. domus pulchrior on fuit Romæ, quam Lepidi ipsius: at hercule intra annos XXXV. eadem centesimum locum non obtinuit. Computet in hac æstimatione, qui volet, marmorum molem, opera pictorum, impendia regalia, et cum pulcherrima laudatissimaque certantes centum domos, posteaque eas ab innumerabilibus aliis in hunc diem victas.' Addit Numantino triumpho Scipionem singulis militibus donativum septem denarios distribuisse. Confirmat, quod Pintianus appositis verbis, *militibus XVII. M. pondo dedit*, duo illa verba, *millia pondo*, in codice antiquo desiderari notavit: quod tamen neque intellexit ipse, neque post eum quisquam, quod sciam, aut intellexit aut cordi habuit. In Men. Acad. Gud. *XVII. pondo dedit.* Gronov.

Frater ejus Allobrogicus primus omnium] Scribendum arbitror, *Fabius Allobrogicus primum omnium, &c.* Nullum enim Allobrogicum fratrem fuisse Scipioni Æmiliano legitur in Historicis. *Pintian.*

At Livius Drusus in tribunatu plebis XI. millia] Voss. *At Drusus Livius in tribunatu pleb. X.* In Livio et Seneca quoque notavimus illam mutationem loci nominum. *Gronov.*

Triumphalem senem] Fabricius Lucinus Censor Cornelium Ruffinum, duobus consulatibus et dictatura speciosissima functum senatu movit, quod tanquam malo exemplo luxuriosus, decem pondo vasa argentea comparasset. Valer. II. 4. *Dalec.*

Legatos Carthaginensium] Voss. *Carthaginiensium;* ut optimi quique libri semper. *Gronov.*

Paterna quoque gente pulsum quod XII.] Men. et Gud. *paternaque gente appellatum.* Voss. *paternaque gente pellitum.* Intellige Pellitum Sardum, ut ad Livium monuimus. *Idem.*

Lectos vero mulierum] Plaut. Pseud. 'Tu esto lectisterniator, tu argentum eluito, tu idem extruito.' *Dalec.*

Sed Punica. Idem et aureos fecit] In vetusto codice, *sed Punicana eadem et aureos fecit.* Pintian.

Aut Deliaca specie faceret, sed Punica. Idem et aureos fecit] Acad. Men. et Gud. *sed punica eadem et aureos.* Voss. *sed Punicana. Eadem et aureos fecit.* Cicero pro Muræna: 'Stravit pelliculis hædinis lectulos Punicanos et exposuit vasa Samia.' Valerius Maximus VII. 1. 'Lectulos Punicanos pellibus hædinis stravit, et pro argenteis vasis Samia exposuit.' Sic quoque Pintiani codex. *Gronov.*

Lancem habuit] 'Promulsidem' vocat citata hac historia Tertull. de Pallio: significatione grammaticis ignota, 'promulsidem' vocantibus potionem convivis loco mulsi dari solitam ad aviditatem excitandam. Hadr. Jun. V. 10. *Dalec.*

Duo tantum triclinia Romæ fuisse] Rectius in vetusto codice, *tricliniaria.* Pintian.

Addi sua memoria cœptum Fenestella dicit] Voss. ultimam vocem jubet induci; sufficit enim antecessisse *tradit.* Gronov.

Tympana] Vasa potoria figura simili tympanis, quibus utebantur Galli Cybeles. Eadem dicuntur et κύμβια, a scaphæ forma, parva et cava pocula, et, ut ait Dorotheus apud Athenæum, profunda, sine fundo et auribus. Demosthenes Midiæ objicit, quod iis biberet, mollibus et fœmineis, nec satis castrensibus. Eadem dicuntur et *clemmateres* a forma operimenti testudinis, quam κλέμμυδα vocaverunt. Pollux. Auctor fabulæ Queroli: 'Ipsum etiam pauxillum argenti levibus tensum tympanis, limari commutarique semper credit, quia factum est semel.' *Dalec.*

Magidas] Μάγιδας Rhodig. VIII. 15. mensas vocat, quæ imponuntur, et tolluntur ut libet. Paulus Jurisc. magidis meminit. Alveum lusorium interpretes esse putant. *Capides* priscis vasa escaria fuerunt, quod hic forte legendum. *Idem.*

Nec copia tantum argenti fuerit vitæ] Non *vitæ* in antiquo exemplari, sed *vitu,* puto legendum: *nec copia tantum argenti furuit vita;* sequitur confestim, *sed validius pene manus precium;* in eodem, *sed validius inanipreciis;* scribo, *sed validius manupreciis;* vulgus *facturas* appellat. *Pintian.*

Nec copia tantum argenti fuerit vitæ, sed validius pæne manupretium] Voss. *vita* et *manipretiis.* Quali ex scriptura Ciacconius, immo Pintianus: *Nec copiu tantum argenti furuit vitu, sed validius pæne manupretiis.* Placet sententia: non obsoletum illud *furuit.* Malim, *furere visi.* Gronov.

Delphinos] Vasorum genus. Fuerunt et Delphicæ abaci, e quibus vinum ministrabatur. Harum mentionem facit Paul. l. 3. de supel. leg. Delphinas olim mensis in ornatum subjici solitos Græci adnotarunt; ut cantharos et Chirones abacis. Juvenalis: 'Ornamentum abaci, nec non et parvulus infra Cantharus, et recubans sub eodem marmore Chi-

ron.' Cujacius Observ. XVIII. 13. *Dalec.*

Sex millibus sestertiis] *Sex millia sestertium* sunt quadringenti quinquaginta Carolini. Vide Gronov. de Sestert. pag. 374.

VI. millibus sestertiis in singulas libras vasa empta habuisse] Locum hunc mendæ suspectum esse in dictione *vasa* ex antiquo scribit Budæus lib. III. Credo equidem; nam Voss. Pintiani, Gud. Acad. Men. consensu: *eundem H·S. VI. in singulas libras una emptalia habuisse.* Lege, *Constat eundem sestertium sex millibus in singulas libras una emblemata habuisse.* Cicero in Verrem lib. IV. 'Scaphia cum emblematis.' Et, 'thuribulum avulso emblemate.' Item: 'Duo pocula non magna, veruntamen cum emblematis.' Et, 'Iis crustæ et emblemata detrahuntur.' Plinius capite sequenti: 'Ulysses et Diomedes erant in phialæ emblemate Palladium surripientes.' *Gronov.*

Vasa empta habuisse] Longe aliter in apographo nostro, *una emptalia habuisse.* Quomodo autem castigandus sit depravatus hic locus mihi ad præsens haud occurrit; considerent ingeniosiores. *Pintian.*

Mediis LVI. annis erudita, &c.] Rectius in apographo nostro, *LVII.* ita etiam poscente ratione temporum. *Idem.*

Parta signa et tabulas pictas invexit] *Tabellas*, non *tabulas*, in eodem; et forte melius *ærea*, quam *parta*, legeretur. Ære Corinthio nil notius. *Id.*

CAP. XII. *De statuis argenteis, et cælatura argenti, et cæteris quibusdam.*

Ita congruentibus fatis ut liberet amplecti vitia et liceret peccare, et dignatione hinc alicui veterum] Locus inter paucos vitiatus. Legend. reor: *ita congruentibus fatis ut liberet amplecti vitia et liceret. Potare ære indignetur hic aliquis veterum;* nam in vetusto codice non *peccare* legitur, sed *petere*, minus depravate; et sequitur e vestigio, *cantharis potasse.* Idem.

Ut liberet amplecti vitia et liceret peccare] Hoc a Gelenio. Voss. *ut ex liberet amplecti vitia et liceret.* Scribe, *ut et liberet;* et sic Academicus Gudianusque. Men. *utque liberet.* Sequitur in eisdem et Pintiani, *petere et dignatione.* Unde Ferdinandus, *Potare ære indignetur hic aliquis veterum:* acutius et pudentius Lipsius Elect. II. 8. *Petiere et dignationem hinc aliqui veterum;* sed non, ut velim, interpretatur. Vult enim quosdam etiam e priscis dignitatem sibi adstruere conatos electione ista et curiosa cura vasorum, inter quos Marium. At ego electionem istam et curiosam curam vasorum potius destruere dignitatem censuerim quam augere: Plinium autem dicere: Ex ipsis vitiis tum grassantibus et insania in vasis pretiosis comparandis, quosdam sibi gloriam paravisse, dum ea soli aut cum paucis aspernantur: sic C. Marium post Cimbricam victoriam, non in scyphis Mentoreis, non in auro, sed rusticis et servilibus in cantharis bibisse: neque hoc sordidum putasse poculum, quo et Liber Pater usus: unde et apud educatorem ejus dormientem 'gravis attrita pendebat cantharus ansa.' Valerius Maximus III. 6. *Gronov.*

C. Marius post victoriam Cimbricam] Valer. III. 6. Plutarch. περὶ τῆς ἀοργησίας. *Dalec.*

Argenti usum in statuas primum ad honorem Divi Augusti in adulationem temporum transisse, &c.] In scripto codice, *argenti usum in statuas primum Divi Augusti in temporum adulatione transisse.* Puto superfluere præpositionem *in*, secundo positam. *Pintian.*

Divi Augusti] Sueton. I. 52. et ibi Casaub. *Dalec.*

Ex re aliquando et auro] Non modestia, sed justa causa, pœnæ metu. *Id.*

Compedes sibi ex eo facientium] Sic ornatum calceorum vocat, qui, ut in fœminis equestris ordinis aureus

fuit, supra cap. 3. sic plebeis argenteus, auro illis ad eum luxum non permisso. *Dalec.* *Compedes sibi ex eo facientium, &c.*] Vide Reines. Var. Lect. II. 7. p. 174. Et paulo post lege, *tam inopportuna injuriæ subtilitas erat*, quia ἀμίμητος. Vide eundem loco citato.

Quas induere aureas mos tritior vetat] Andreas et vetustiores, *mos tristior.* Sed neutrum assis est unius. Itaque Th. Reinesius *mos patriciorum*, qui scilicet plebeias fœminas prohibuerit, ne eo luxus aspirarent, et excluserit auri usu in compedibus: Var. Lect. II. 7. Men. Acad. Gud. *quas induere aureas vestes, vidimus et in ipsa Aurelium Fuscum.* Eximius: *quas induere aureas monstritior vetet vidimus et in ipsi Aurelium.* Scribendum censeo, *quas induere aureas mos Quiritium vetet.* Hic plus, opinor, imperii habebat, quam mos patriciorum. Solet autem Plinius 'Quirites' pro populo Romano dicere. Sic XI. 37. 'Quiritium magno ritu sacrum est, ita more condito,' &c. XXXIII. 10. 'Quiritium post Syllam ditissimus.' Cogitaveram etiam, *opus censorium vetet;* sed illud simplicius. Quod sequitur, jam notavit Hermol. in antiq. codd. exhiberi: *ob insignem cum celebritate assectationem adolescentium scholæ.* Nec aliter credibile est invenisse Pintianum, qui conjiciat: *cum celebratæ assectatione adolescentium scholæ ex argento annulos haberent.* Certe nostri non aliter fere: *calumniam* utique reperimus nusquam, etsi dissimulet Ferdinandus. Veniebat sub acumen stili: *Fuscum, motum equestri ordine, ob insignitam celebritatem adsectantium adolescentium scholæ, ex argento annulos habentem.* Significat equestri eum ordine motum, prætextu haud dubie rei notandæ, seu veræ, seu fictæ, sed intimam propriamque ob causam haud aliam, quam ut refrigeraretur vanitas hominis per publicum trahentis invidiosam et jam imperantibus suspectam turbam scholasticorum et sectatorum, nobilium et promptorum juvenum, eloquentiam æmulantium. Atque, is cum caruisset ordine, jusque aureorum perdidisset, ut tamen distaret a vulgo et invidiam faceret juratori, a quo erat notatus, argenteos annulos induit. Satis tamen est credibile, hanc censoriam aut magistri morum animadversionem multos ei comites in reliquum detraxisse. *Gronov.*

Arellium Fuscum] Hunc Seneca inter claros sui temporis oratores annumerat. *Gelen.*

Cum celebritate assectarentur adulescentium scholæ, ex argento anulos habentem] Scribendum arbitror, *cum celebrata assectatione adulescentium scholæ ex argento anulos haberent;* nam pleraque exemplaria *assectatione* habent, non *assectarentur.* Pintian.

Cum capuli militum ebore etiam, &c.] Prisci heroës gladios habuerunt clavis argenteis confixos. Homer. Iliad. B. de Agamemnone: Ἀμφὶ δ' ἄρ' ὤμοισιν βάλετο ξίφος ἀργυρόηλον. *Dalec.*

Batillis] Batulum, et ὑποκοριστικῶς batillum, ferreum instrumentum, quo pruna colligitur, quasi patulum. Horatius: 'Linquimus insani ridentes præmia scribæ, Prætextam, et latum clavum, prunæque batillum.' Ab ejus instrumenti similitudine veteres *batillas* vocaverunt laminas argenteas, utrinque ad laterum margines curvatas, quibus pugionum et ensium vaginas operiebant, ut hodie fit a Germanis. *Catillos* quidam exponunt clavos argenteos, quorum capita catillorum figura extuberant. *Idem.*

Vaginæ batillis, balthei laminis crepitent] Hoc ab Hermolai conjectura. Voss. *vaginæ càtillis, baltea lamnis crepitent.* Puto *catellis.* Horatius I. Ep. 17. 'sæpe catellam, Sæpe periscelidem raptam sibi flentis.' Livius lib. XXXIX. 'Quintius alter prætor suos equites catellis ac fibulis donavit.' Gud. etiam, Menap. et Acad. *catillis.* Gronov.

Ad transitum virilitatis custodiantur, &c.] Fibulas argenteas intelligit, quibus adolescentium pudenda perstringebant, ne coirent, cum τραγῶσιν et ad Venerem incitantur, vocis conservandæ gratia, quam illa ætate Veneris usu mutari ac corrumpi notum est. *Dalec.*

Ita ut vestigio locus non sit] Prius probrum est lavare cum viris; alterum lavare in balnearum soliis sic argento stratis et lubricis, ut in iis consistere vestigium non possit. *Idem.*

Ephesiæ Dianæ templum jacet, Capitolium incendiis] In antiquo exemplari: *Ephesiæ Dianæ templi aut Capitolini incendiis.* Pintian.

Exstare dicitur. Ephesiæ Dianæ templum jacet, Capitolium incendiis] Voss. et Pintiani, *Dianæ templi aut Capitolini incendis.* Acad. Men. et Gud. *templi aut Capitolii incendiis.* Recte: *ac jam nullum exstare dicitur, Ephesiæ Dianæ templi et Capitolini incendiis.* Significat in illis periisse. *Gronov.*

In templo Liberi patris in ipsa Rhodo] Scribendum puto, *in ipsa Lindo;* non, *in ipsa Rhodo;* nam cum a principio dixisset extare omnium opera in Rhodiorum insula, quid necesse erat subjungere, *Acragantis in templo Liberi patris in ipsa Rhodo?* Pintian.

Bacchæ Centaurique cælati in scyphis] Voss. *Centauros bacchasque cælatis scyphis:* tum, *æde Silenus,* sine copula. Lege: *Acragantis in templo Liberi Patris in ipsa Rhodo Centauros Bacchasque cælati scyphi: Myos in eadem æde Silenus et Cupidines.* Gud. *bacas centaurosque celatas cipimius in eadem.* Ut et Acad. et Men. nisi quod *bachas.* Præcipuum horum adfirmat codex Pintiani: quo non contentus ille corrigit *in ipsa Lindo;* neque enim necesse fuisse subjungi, *in ipsa Rhodo,* cum a principio dictum foret 'in Rhodiorum insula.' Immo quid necesse fuit subjici, *in ipsa Lindo,* cum tam vicinum præcedat, 'apud Lindiam Minervam?' An Lindia Minerva non erat in ipsa Lindo? At *ipsa Rhodos* non est Rhodiorum insula Plinio, sed oppidum Rhodos in Rhodiorum insula. *Gronov.*

Et Silenus et cupidines. Acragantis et venatio in scyphis magnam famam habuit] Scribe, *et Silenus et Cupidines Acragantis et venatus in scyphis magna fama;* cætera redundant, ex eodem. *Pintian.*

Et circa Magni Pompeii ætatem Praxiteles] Scribendum *Pasiteles,* non *Praxiteles,* ex apographo Tol. Item Plinio infra lib. XXXV. et Pausania, et cæteris. *Idem.*

Zopyrus, qui Areopagitas, &c.] Sic videtur scripsisse Plinius: *Zopyrus qui Areopagitas et judicium Orestis in duobus scyphis H-S. in libras pondo XII. æstimatis;* id est, sestertium duodecim millibus. Sic præcedenti capite de Graccho: 'Delphinos quinis millibus sestertium in libras emptos C. Gracchus habuit.' Et de Crasso: 'Constat eundem sex millibus sestertium in singulas libras vasa empta habuisse.' x. 22. 'Pretium plumæ eorum in libras denarii quini;' nisi malis, *H-S. in libras pondo VII.* Et sic quod sequitur, *cujus binæ unciæ X. venierunt,* id est, decem millibus nummum. Vide Gronov. de Sestertiis p. 102. 103.

Et judicium Orestis, &c.] Lege: *et judicium Orestis in duobus scyphis sestertiis quinque, hoc est, pondo XII. æstimatis.* Vide Salmas. p. 1048. *Et judicium Orestis*] Vide Victor. XIII. 23. Lipsius III. 27. de Areopagitis, Victor. VI. 5. Alex. ab Alex. III. 5. *Dalec.*

In duobus scyphis H-S. XII. æstimatis] Ego interpretor sestertium duodecies, id est, censu senatorio, ait Budæus. At Ciacconius: 'Quæ notæ si *duodecies sestertium* designant, triginta scutatorum millia conficiunt: si vero, quoniam de Græcis ibi sermo

est, ΛXII. id est, *talentis duodecim*, est legendum, scutati sunt 7200.' Salmasius corrigit, *sestertiis quinque, hoc est, pondo XII. æstimatis.* Quod equidem miror vehementer, cum prorsus abhorreat a consuetudine Latine loquentium. Vossianus nihil mutat. Gud. Men. et Acad. *pondo XII.* Itaque simplicissime intelligenda duodecim millia nummum, seu trecenti Philippi. Hoc et materiæ et manus pretium; sed materiæ non magnum pondus fuisse in scyphis satis liquet. *Gronov.*

Cujus binæ unciæ viginti venierunt] In vetusto exemplari non *viginti*, sed *decem* legi testatur Budæus; utrobique tamen deesse summam videri. Salmasius: 'Aut de pondo aut de sestertiis intelligendum, quæ sestertia libras duas cum semisse faciunt argenti.' Sic ille. Frustra dubitat. Et *venire viginti pondo* et *æstimari duodecim pondo*, quod sit pretio librarum viginti aut duodecim, sermones sunt mercatus non Romani; neque enim illis, eo utique seculo, ut nobis hodie, *libra* vel *pondo* argenti pro signati argenti summa dicebatur. Quod autem librum veterem *X.* non *XX.* habuisse ait, is tanto pejor fuit. Voss. clare: *Fuit et Pytheas, cujus duæ unciæ XX. venierunt.* Hoc est, viginti millibus nummum, quæ et viginti sestertia dicebant, et sunt nostri Philippi quingenti: quum solius materiæ pretium sint sedecim denarii, vel sexaginta quatuor nummi sestertii, nostri duo daleri aut paullo plus. Gud. quoque Men. et Acad. *duæ unciæ viginti.* Idem.

Ne exempla quidem liceret exprimere: tam opportuna injuriæ] Voss. quoque Men. Gud. et Acad. *exemplaria.* Reinesius in variis, *inopportuna.* Sed illud defendimus ad Senecam de Brev. Vitæ cap. 17. *Idem.*

Crustarius] Qui in tenuissimis argenti laminis et quasi crustis, retunsas castigatasque scalpebat imagines, non autem extantes, et a corio frontis extimæ prominentes: vulgo, *Ciselées à demi bosse.* Dalec.

Pretium in libras XXXII.] Voss. *pretium in post libras XII.* Lege, *Pretium in pondo libras* ✳*II.* hoc est, denarii duo. *Gronov.*

Proximum marmorosum sub dimidio Attici pretio] Voss. *marmoro sub dimidio.* Lege, *Proximum marmorosum dimidio Attici pretio.* Gud. et Men. *marmaro subdimidianti pretio.* Acad. *marmares subdimidianti pretio.* Sic et Pintianus. *Idem.*

Dipondiis vero detractis] Fere sestertio uno, nam sestertius valet asses duos, sive pondo duo, et semissem. Quidam legunt *Dipondiariis*, sub. *numis:* ut cap. 2. lib. proxime sequentis. *Dalec.*

Pretium in libras hujus sestertii bini. Dipondiis vero detractis] Τὸ *hujus* non est in Vossiano. Cæterum quod lucidum vocant, ejus pretium esse vult in libras sestertium unum et dimidiatum; tantum enim restat dipondio binis sestertiis detracto. Perperam Dalecampius, fere sestertio uno; nam sestertius, inquit, valet asses duos sive pondo et semissem. Immemor seculi, quo vivebat Plinius. Sestertius cum primum cuderetur tantum valuit; Plinii ævo quatuor assibus semuncialibus mutabatur. *Gronov.*

Sile pingere] Sil Hermolao et Agricolæ, ochra. Sil, quod specialiter vocatur, ad sacrum ignem adhibet Celsus v. 24. *Dalec.*

Cap. xiii. *De sile et cæruleo, et Nestoriano: et cœlo, et quod non omni anno æqualiter species vendantur.*

Hujus genera tria fuere] Theophrast. περὶ λίθων. Vitruvius vii. 12. *Idem.*

Crassiorem tenuioremve] Caret nostrum exemplar his verbis. *Pintian.*

Coquitur herba] Glasto. In officinis infectoriis spuma purpurea glasti cortinis innatans siccatur et Indicum fit. Cœruleum in eadem cortina infecta durabilius et floridius est. Alii *violam*

exponunt, nempe *nigram*, *τὸ μελάνιον*. *Dalec.*

Pretia ejus XXIII. in libras, cœrulei XVIII.] Voss. *praetia ejus XX. in libra cœrulei XVIII.* Lege: *Pretia ejus ✱X. in libras, cœrulei ✱VIII.* hoc est, *denarii decem*, et *denarii octo.* Gronov.

Accessit et Nestorianum] Voss. et Academ. *Vestorianum.* Vestorius Ciceronis amicus in Epistolis ad Atticum et in octavo Familiarium a Cælio appellatur. Vel hic vel hujus gentilis ei auctor fuit. Vitruvius VII. 11. 'Cærulei temperationes primum Alexandriæ sunt inventæ; postea idem Vestorius Puteolis instituit faciendum.' *Idem.*

Pretium ejus XL. in libras] Voss. ✱*I.* hoc est, *denarius unus.* Sic accipe mox quoque, *cujus pretium* ✱ *VII. in libras;* hoc est, *denarii septem.* Utrobique autem absunt Vossiano *in libras.* Idem.

Idem et Puteolani usus, præterquam ad fenestras] Voss. Pintiani, Men. Gud. *præterque ad fenestras.* Sic enim amat loqui *præterque*, pro *et insuper.* Sic IX. 2. 'Ut vera fiat vulgi opinio, quicquid nascatur in parte naturæ ulla, et in mari esse; præterque multa, quæ nusquam alibi.' XXIII. 8. 'Pistacia eosdem usus habent quos nuclei pinei, præterque ad serpentium ictus, sive edantur, sive bibantur.' XXIX. 5. 'Jus ex carne arietum privatim adversus cantharidas, item lac ovium calidum; præterque his, qui buprestin aut aconitum biberint.' Sic Vossianus et Piutiani codices. XXXIII. 2. 'Præterque armillas civibus dedere, quas non habent externi.' XXXIV. ult. 'Vis ejus eadem quæ supra dictis, levissima tamen ex omnibus, præterque ad candorem fœminarum.' XXXVIII. 8. 'Venas protulit, præterque in veste et rugas et sinus invenit.' *Idem.*

Vocant Cœlon] Aliter et alio ordine in scripto codice, *Cyllon vocant.* Pintian.

Fraus viola arida decocta] De silis tinctura id prodit Vitruvius lib. VII. cap. ult. non cærulei; sed mendosum potius exemplar Vitruvii puto, quam auctoris. *Dalec.*

Teritur difficillime sil] In antiquo exemplari, *Teritur autem difficillime;* verbum vero *sil* non legitur ibidem. *Pintian.*

Demetrium a tota Seplasia] Seplasiæ nomine pigmentorum atque aromaticarum specierum negotiatores significantur, origine vocabuli a Campanis deducta, quorum vicus erat Seplasia, hujuscemodi mercibus attributus. *Gelen.*

LIBER XXXIV.

PROŒM. *Æris metalla.*
CAP. I.

Æris metalla] 'Raudus' prisci illi vetustissimique Romani æs vocaverunt, unde dicta Rauduscula porta, quod ære munita foret. In ea fuit Genutii prætoris caput æneum historiis scriptorum celebris. Alex. ab Alex. IV. 16. χαλκὸν, Græcis, παρὰ τὸ χέειν τὴν ἀλκὴν, quod eorum qui confodiuntur *vires ac robur dissipet*, vocatum fuisse Tzetzes scribit. *Dalec.*

Et ærarium et obærati ab ære dicti] Vossiana quantivis pretii lectio: *et ærarium, obærati, ære diruti.* Festus: 'Dirutum ære militem dicebant,

cui stipendium ignominiæ causa non erat datum; quod æs diruebatur in fiscum, non in militis sacculum.' *Gronov.*

Et alia quæ vetustas tradidit cum æqualem] His in verbis τὸ *quæ* et τὰ *tradidit cum* nec Vossianus nec Gudianus nec Menapius nec Academicus agnoscunt. Omnia recte habebunt, si *declarat* facies pro *declararet*. *Docuimus,* inquit, *quamdiu populus Romanus ære tantum signato usus sit. Sed et alia vetustas æqualem urbi auctoritatem ejus declarat, a rege Numa collegio tertio ærariorum fabrum instituto.* Idem.

Celebritas in Asia] Exemplar antiquum, *celebritas Maria;* puto legendum *Mariæ*, aut *e Maria.* Apparet autem Mariam locum esse Bæticæ, non longe a Corduba; a quo fortasse nomen invenerunt Mariani montes, qui Tarraconensem a Bætica disterminant. Cujus mentio etsi a geographis non sit, colligitur tamen, ex his quæ a Plinio infra referuntur, ita esse ut dixi. *Pintian.*

Cap. ii. *Genera æris, quæ Corinthia, quæ Deliaca, quæ Æginetica.*

Orichalco] Vide Rhodig. xix. 9. Brod. vi. 23. Scalig. in Festum, dictione Aurichalcum. Apud interpretem Apollonii, Aristoteles et Hesychius aurichalcum esse negant. *Dalec.*

Quod et Cordubense dicitur. Hoc a Liviano cadmiam maxime sorbet] Quid si legas: *quod et Cordubense. Differt hoc a Liviano. Cadmiam, &c.* et paulo ante *summa gloriæ*, non *summa gloria?* Pintian.

Cyprio suo assibus contentis] Melior lectio, ut sentio, *Cyprio suis assibus contento*, quamvis in secunda editione aliter putet Hermolaus. *Idem.*

Corinthium maxime laudatur] Vide Muret. in Varr. iii. 5. Plutarch. lib. cur Pythia carmine oracula non reddit. *Dalec.*

Cum ante secula] An legend. *Cum ante seculo*, i. e. ante centum annos? *Gelen.*

Trulleos, nullo munditiarum respectu] Trulla, nunc lasanum, in quod ventris onus deponitur; nunc vas quo e culina in latrinam aquam effundunt; nunc vasis potorii genus; nunc cæmentariorum instrumentum, quo dealbati tectorio muri, aut delutati, linuntur et complanantur a terendo. *Dalec.*

Antiquissima æris gloria Deliaco fuit] Maxima est Tartessiaco ex Hispania apud Pausaniam in Eliacis. *Idem.*

Hic est exemplar Æginetici æris] Voss. melius, *Hoc erit exemplar Æginetici æris.* Gronov.

Æmulatio autem et in materia fuit] Voss. *æmulatio lis et in.* Scribe, *Æmulatio iis et in materia fuit,* Polycleto et Myroni: τὸ *autem* delet et Pintianus. *Idem.*

Cap. iii. *De candelabris et templorum ornamentis.*

Tribunorum militarium] Tribunorum militum salarium fuit talentum, quod valebat sestertia 50. æstimata sigillatim 25. coronatis nostris. Summa 1250. coronati. *Dalec.*

Accessio candelabri talis fuit, &c.] Lege: *Accessio candelabri talis fuit: Theonis jussu præconis Clesippus fullo, gibber et alio præterea fœdus aspectu, emente id Gegania H-S. quinquaginta millibus, eademque ostentante convivio emptum, ludibrii causa nudatus, atque impudentia libidinis receptus in torum, mox testamentum, prædives numinum vice illud candelabrum coluit, et hanc Corinthiis fabulam adjecit, vindicatis tamen moribus nobili sepulcro, &c.* Vide horum expositionem apud Gronov. de Sestertiis pag. 686. 687.

Clesippus fullo] Forte *Ctesippus.* Sic Ctesippus Chabriæ F. apud Athenæum, et Herculis duo Ctesippi filii, ex Deianira Œnei et ex Astydamia Amyntoris, si recte legitur apud Apollodorum; et nisi potius unus est Ctesippus, quem alii Deianira, alii Astydamia natum voluerunt. Hunc locum reliquum explicuimus in Pecuniæ Veteris iv. 8. 686. *Gronov.*

Gegania sestertiis L.] Livius lib. i.

Dionys. Halicarn. lib. eod. scribunt a Tullo rege principes Albanorum Tullios, Servilios, Quinctios, Geganios, Curiatios, Clœlios, in patres lectos fuisse, ut ea quoque parte respublica cresceret. *Dalec.*

Prisci limina etiam ac valvas, &c.] Qu. et Cn. Ogulnius ædiles curules, fœneratorum aliquot bonis multatis, ex eo quod in publicum redactum est, ænea limina in Capitolio, &c. posuerunt. Livius lib. I. Decad. I. Fuit et Romæ porta Raudusculæ ærata, de qua hujus libri c. 1. *Idem.*

Cortinas tripodum] Pelves tripodibus impositas. Tripus suggestus fuit, triplici graduum ordine divisus, in quem vates conscendebat responsa editura, ut tutius ἆσθμα θεῖον acciperet, quod propius adstantes aliquando suffocaverat. Rhod. ex Diodor. VIII. 16. Vide Hadr. Jun. II. 3. *Idem.*

CAP. IV. *Quando primum simulacrum Romæ factum, et de origine statuarum, et honore statuarum, et generibus, et figuris.*

De origine statuarum] Statuariæ quinque genera observant: τομικὴν, quæ lignum vel ebur tractat; πλαστικὴν, quæ argillam; παραδειγματικὴν, quæ gypsum; κολαπτικὴν, quæ marmor et lapides; γλυφικὴν, quæ metalla; et hanc duplicem: χυμικὴν alteram, quæ metallum fundit; ἀγωγικὴν alteram, quæ scalpendo format, idque vel ἀναγλυφικῇ, cum sint retusæ; ἐγκολαπτικῇ, cum cælatæ. Rhodig. XXIX. 24. *Idem.*

Harmodio et Aristogitoni] Ii Pisistrati filio Hipparcho interempto servitute tyrannidis Athenienses liberaverunt. Pausanias in Atticis. Hanc historiam vide prolixe recitatam apud Thucyd. lib. VI. *Idem.*

CAP. V. *De statuis togatis, et quibusdam aliis, et quibus primum in columna, et quando primum publice, et quæ primum statuæ Romæ.*

Cæsar quidem dictator, &c.] Lucius Scipio statuam suam chlamydatam et crepidatam in Capitolio poni voluit, quoniam eo habitu aliquando usus fuisset. Valer. III. 6. *Idem.*

Lupercorum habitu] Luperci caprina pelle amicti, cætera nudi, per urbem discurrebant. De iis et Lupercalibus vide Alex. ab Alexand. IV. 12. *Idem.*

Mancinus eodem habitu] Aulum Hostilium Mancinum, quod Consul, cæso exercitu, consultore Tiberio Graccho, ignominiosam pacem fecisset, Numantinis dedendum Senatus censuit. Julius Obsequens. Florus lib. LV. Corn. Nepos de Viris Illustrib. Plutarch. in Vita Gracchi, qui nudum et vinctum deditum fuisse narrat. Valerius I. 6. vocat 'Caium Hostilium Mancinum,' non *Aulum.* Idem.

Camœnarum æde] A Fabio Nobiliore extructa. Lucius Faunus c. 17. *Id.*

Equestres utique statuæ Romanam celebrationem habent] Acad. Gud. Men. *Equestres vero statuæ.* Voss. *Equestres utique vero.* Lege, *Equestres ubique fere statuæ.* Gronov.

Sed illi celetas tantum dicabant] Qui uno equo vicerant, vel etiam equos, qui ab uno sessore agitantur et reguntur. *Dalec.*

Antiquior columnarum, sicut C. Menio] Et L. Curio Camillo. Liv. lib. VIII. Decad. I. De columna Menia alibi diximus. Caius Menius Aricinos, Lavinios, Veliternos, Antiatibus et Volscis conjunctos, adortus ex improviso fudit. Decretus triumphus. Additum honori, ut in foro statua erigeretur, quam impositam fuisse columnæ locus hic monstrat. Idem rostratas sex naves Antiatum cepit, earumque rostra in fori suggestu fixit, quæ Rostra vetera dicta sunt. Liv. Florus. *Idem.*

Præclara res, nisi frivolis cœpisset initiis] Voss. et Gud. *ni frivolis.* Gronov.

Namque et Actii Navii statua fuit ante curiam] Voss. *atinavi.* Sic et mox, *has et attinavi.* Scribe utrobi-

que, *Atti Navii.* Hoc enim nomen hominis fuit *Attus Navius.* Valerius Maximus I. 4. 'Cum ab Atto Navio augure prohiberetur.' Sic notavimus in membranis. Vide ad Livii I. 36. Mentio ejusdem apud nostrum xv. 18. ubi legendum censeo: *Tanquam in comitium sponte transisset Atti Navii augurio. Si quando urescit, rursus (quæ cura sacerdotum) seritur;* nam Gud. Men. Acad. *acto navigio illico,* Thuan. *atto navigio aliquarescit.* Nimirum *Navii augurio* ob similitudinem literarum coaluerunt in *navigio.* Ex *si quo,* pro *si quando,* factum *aliquo* et *illico.* Neque invideo, si quis nosse velit, ut Turnebus hæc concinnet XXVII. 13. ut Scaliger ad Festum in *Navia;* ut Salmasius ad Solinum p. 1137. *Gronov.*

Fuit et Hermodori Ephesii] Apud Strab. lib. XIV. Artemidorus narrat, Hermodorum virum inter Ephesios frugi, ab iis ejectum quod bonus esset, ideoque dignos Ephesios omnes qui strangularentur, cum edicto publico civitate pellerent bonos et integros viros. Hanc historiam repetit et Alex. ab Alex. v. 18. *Dalec.*

Alia causa et alia auctoritas major in Horatii] Tres supervacuas voces recidi jubet liber optimus; sic enim ostendit: *Alia causa, alia auctoritas M. Horatii Coclitis statuæ.* Cum hoc *major* cadit et Pintiani *minor* pro *miror* in verbis sequentibus. *Gronov.*

Equidem et Sibyllæ juxta rostra esse non miror] Legendum proculdubio *minor,* non *miror;* nam cum dixisset majorem esse causam statuæ Horatii Coclitis, subdit non minorem esse causam statuæ Sibyllæ: proinde scribendum puto, non *equidem,* sed *et quidem.* Pintian.

CAP. VI. *De statuis sine tunicis, et quibusdam aliis, et quæ prima Romæ statua equestris, et quando omnes statuæ privatim et publice sublatæ, et quibus Romæ mulieribus, quæ primæ ab exteris publice positæ.*

Et Tito Coruncano] Hoc etiam tributum fuit legatis cæsis a Tolumnio rege Veientum. Cicero in Philipp. IX. *Dalec.*

C. Octavium] Plinius errat, qui hunc *C. Octavium* appellat, et historiam, sive facta duplicia miscet ac confundit. Non nemo qui Plinium recensuit et adnotavit, frustra est in viro defendendo. Tu, si voles, fontem ipsum erroris ejus reperies in Ciceronis Philippica nona. *Lipsius.* Imo *C. Popillius.* Quod suadent Polybius, Cicero, Livius, Valerius. Zonaras tamen *M. Popillium* etiam nominat; sed errorem ejus redarguunt facile testes, quos dixi, omni exceptione majores. *Vossius.*

Non prætcribo C. Octavium ob unum verbum] Pintianus tria postrema verba Pliniana esse negabat. Voss. *Cn. Octavium ob unum SC. verbum,* hoc est, Senatusconsulti. Id verbum est *oculatissimo.* Sequitur enim: *In qua legatione interfecto Senatus statuam poni jussit quam oculatissimo loco: eaque est in Rostris;* ita enim Voss. Vulgo desunt *eaque est.* Academicus, Men. Gud. *loco qui est in rostris.* Cæterum duas hic historias a Plinio male misceri notum est. *Gronov.*

Apollo Pythius fortissimo Græcorum gentis jussisset] Vetus exemplar non *Græcorum* habet, sed *Graiæ.* Item alio ordine concepta sunt hæc verba: *Apollo Pythius jussisset fortissimo Graiæ gentis, &c.* Pintian.

Simulacra celebri loco dicari donec Sylla dictator] Hermolaus ex vetustis codd. affert: *ea causa credo ne Sulla dictator ibi curiam faceret.* Men. et Gud. Acad. *dicari et credo ne Silla.* Voss. *dicari ea est et credo nec Sulla.* Scribe: *simulacra celebri loco dicari: ea stetere, donec Sulla dictator ibi curiam faceret.* Gronov.

Quam Phalereo Demetrio Athenis] A Cassandro Macedonum rege Athenis præfecto. Vide Strab. lib. IX. *Dalec.*

Si quidem CCCLX. statuere, quas

mox laceravere nondum anno hunc numerum dierum excedente] Scribe alio ordine: *siquidem CCCXL. statuere nondum anno hunc numerum dierum excedente, quas mox laceravere*, ex nostro archetypo. *Pintian.*

Statuere quas mox laceraverunt nondum anno] Voss. *Siquidem CCCLX. statuere, nondum anno hunc numerum dierum excedente, quas mox laceravere;* non enim dicit prius laceratas, quam tot dies anni præterissent; sed tot positas tum, cum annus nondum plures dies Athenis haberet. Non aliter codex Pintiani. *Gronov.*

Quas mox laceraverunt] Conflaverunt, in cloacas abjecerunt. Vide Strab. lib. IX. *Dalec.*

Cum fœminis etiam honore communicato. Clœliæ enim statua est equestris] Legendum: *cum fœminis etiam honore communicato Clœliæ statua equestri*, ex archetypo nostro. *Pintian.*

Cum nec Lucretiæ nec Bruto] Voss. *cum in gretiæ ac bruto*; dein, *fuerant non decernerentur.* Lege: *cum Lucretiæ ac Bruto, qui expulerant reges, propter quos Clœlia inter obsides fuerat, non decernerentur.* Statim Voss. Gud. Men. Acad. *Hanc primam cum Coclitis*, scil. statua. Sic XXXVI. 5. 'Nuper etiam in Lunensium lapicidinis. Sed in Pariorum mirabile proditur.' *Gronov.*

Ante enim sibi ac Sibyllæ Tarquinium] Redundare τὸ *sibi* ex archetypo suo statuit Pintianus. Voss. *Atto enim ac Sibullæ Tarquinium:* sine dubio rectius; nam Atto Navio et Sibyllæ statuas a Tarquinio positas jam dixit et præcedenti capite extremo. *Idem.*

Nisi Clœliæ Piso traderet ab his positam qui una obsides erant] Deest conjunctio *quoque: nisi Clœliæ quoque Piso traderet ab his*, ex eodem. *Pintian.*

Redditis a Porsena in honorem ejus] Voss. Gud. Men. Acad. *Porsenna.* Ut et mox, 'quæ Porsennæ mittebantur.' XXXIV. 14. 'In fœdere, quod expulsis regibus po. Romano dedit Porsenna.' XXXVI. 13. 'quem fecit sibi Porsenna.' Neque aliter apud Livium hoc nomen scribendum est. Sed et Voss. *nisi Clœliæ quoque Piso traderet ab his posita qui una obsides fuissent redditis a Porsenna honorem;* sine τῷ in et τῷ *ejus.* Unde suspicor fuisse, *positum, &c. honorem.* Est enim *positus honor* posita statua in honorem. Sed et hoc *nisi* videtur supra exigere *crederem*, pro *credidcrim.* Sic igitur fac habeas omnem locum: *Hanc primam cum Coclitis publice dicatam crederem, (Atto enim ac Sibyllæ Tarquinium et reges sibi ipsos posuisse verosimile est) nisi Clœliæ quoque Piso traderet ab his positum, quæ una obsides fuissent, redditis a Porsenna, honorem.* Gud. Men. Acad. *redditis a Porsenna honorem habuit.* Vulgatum ab Hermolao est, cum legeretur *honorem ejus habuit.* Gronov.

C. Pompilio II. consulibus] Voss. *C. Popilio II.* uti notum est nomen hoc fingi debere. Et fuerunt a U. C. 595. *Idem.*

Lege perlata] Qua is damnaretur ut publicus hostis. *Dalec.*

Passimque clientes in clientelas ita recepti] *Passimque gentes in clientelas ita receptæ*, in apographo nostro. *Pint.*

CAP. VII. *De antiquis statuariis, et pretiis signorum immodicis, et colossis in urbe celeberrimis.*

Janus geminus a Numa Rege dicatus] Livius lib. I. ad infimum Argiletum Janum a Numa factum scribit, indicem pacis bellique: apertus ut in armis civitatem esse, clausus pacatos circa omnes populos significaret. Procopius Belli Gothici lib. I. sacellum æreum Jani in medio foro fuisse tradit, e regione Capitolii, supra locum, quem ætate sua tres Parcas vocabant, tanta amplitudine, quanta satis ad excipiendam imaginem quinque pedes altam. Varro 12. aras Jano fuisse sacras tradit, in quavis regione urbis unam, sed duas præ cæteris cultas: alteram in foro boario,

alteram in Romano ad arcum Fabianum. De Jano medio vide Brod. II. 19. Maginm II. 12. *Dalec.*

Digitis ita figuratis] Ejus supputationis modum per digitos factæ Rhodig. subtiliter exponit XXIII. 11. et 12. *Idem.*

Lignea potius aut fictilia Deorum simulacra] Priscorum inopiam et sui temporis luxum scite Varro describit, de Vita Pop. Rom. lib. I. ‘ Hæc ædis quæ nunc est, multis annis post facta fuit; quia omnia regiis temporibus delubra parva facta sunt, ut in cætero cultu quæ sunt consentanea, quod sint paupertina sine elegantia atque castimonia. Quid inter hos Joves intersit, qui ex marmore, ebore, auro nunc fiunt, potes animo advertere et horum temporum divitias, et illorum paupertates.’ Idem quod Plinius, Pausanias in Corinthiacis, quo loco templi Apollinis Lycii meminit. In Arcadicis quoque earum imaginum materiam fuisse tradit ebenum, cypressum, cedrum, quercum, smilacem, lotum: at Cyllenii Mercurii fuisse e citro. *Idem.*

Ad sexcenta decem opera fecisse prodatur] In vetusto codice, *M. D. opera fecisse tradatur.* Pintian.

Cum Lysippus ad sexcenta X. opera fecisse prodatur] Voss. *cum Lysippus ad CIƆ D. opera fecisse datur.* Scribe, *fecisse edatur*, vel *dicatur.* Pintiani liber, *MD. fecisse tradatur.* Men. quoque Acad. Gud. *tradatur.* Gronov.

Solitum enim ex maniprecio] *Manuprecio*, non *maniprecio*, in eodem; sicque esse legendum ex Varrone supra ostendimus. *Pintian.*

Statuarum quas colossos vocant] Voss. *colosseas.* Infra: ‘ destinatum illius principis simulacrum colosseum.’ XXXVI. 5. ‘Mars etiam nunc sedens colosseus.’ *Gronov.*

Jupiter a Claudio Cæsare dicatus, qui vocatur Pompeianus a vicinitate theatri] Voss. *Juppiter aulo claudio.* Scribe, *a Divo Claudio Cæsare dicatus.* Dein ut et Academ. Menap. Gudianusque, *qui devoratur Pompeiani theatri vicinitate.* Lege *devocatur;* et intellige, deprimitur, minus grandis apparet, submittitur. Sic ‘ obliterare ’ XXXVI. 5. ‘ Romæ quidem magnitudo operum eam obliterat, ac magni officiorum negotiorumque acervi omnes a contemplatione talium abducunt.’ Verbum habes XXXIV. 8. ‘ In hoc a simulacris Deorum hominumque devocaverat humanissimam artem.’ *Idem.*

Talis et Tarenti factus] Lege, *Talis et Hercules Tarenti, &c.* ex Strabone lib. VI. Colossum eum Fabius Maximus capto vi Tarento Romam transtulit, et ut donarium in Capitolio sacravit. Strabo quidem Jovis colossei, omnium colossorum, qui tum extabant, post Rhodium maximi, in foro Tarentinorum positi, meminit; sed nec opus id Lysippi fuisse tradit, nec Romam devectum. *Dalec.*

Septuaginta cubitorum altitudinis fuit] Apud Festum pedum 105. quod idem est. Qui fecit Chares ei subscripsit: Τὸν ἐν Ῥόδῳ κολοσσὸν ἑπτάκις δέκα Χάρης ἐποίει πηχέων ὁ Λίνδιος. *Idem.*

Quæ contulerant ex apparatu regis Demetrii] Non *contulerant*, sed *contegerant*, in antiquo codice: lego, *coëgerant.* Sequitur continuo, *relicto moræ tædio. Sunt alii minores;* in eodem, *relicto moræ tædio obesse a Rhodo. Sunt alii minores:* scribendum non *obesse a Rhodo*, sed literis permutatis, *obsessa e Rhodo.* Et paulo post, *Tuscanum*, non *Thuscanicum.* Pintian.

CCC. talentis, quæ contulerant] Voss. ut et Pintiani, *contegerant;* unde ille *coëgerant.* Forte, *confecerunt.* Plautus Merc. I. 1. ‘ Lucrum ingens facto: ita peculium conficio grande.’ Secunda in Rullum: ‘Primum permittitur infinita potestas innumerabilis pecuniæ conficiendæ de vectigalibus vestris non fruendis, sed ali-

enandis.' Vel *conlegerant*. Horatius, 'collecta viatica multis Ærumnis.' Iidem, *relicto moræ tædio obesse a rhodo*. Gud. *abesse a rhodo*. Academ. *abesse athodo*. Men. *theadio abesse a-rhodo*. Forsan, *relicto moræ tædio obsessis, Rhodii*. Conjeceram etiam *obsessæ Rhodo*, quod puto voluisse Pintianum ; sed illud magis placet. *Gronov*.

Ut artificium minime probabilis artificis videatur] Scribo, *ut artificium minime proba lis videatur ;* cætera superfluunt ex eodem. *Pintian*.

Provinciæ Vibio Avito præsidente] Voss. *Dubio Avito ;* hoc enim et nomen ejus apud Tacit. Annal. XIII. et XIV. *Gronov*.

CAP. VIII. *Nobilitates ex ære operum et artificum CCCLXVI.*

Innumera artificum multitudo] Voss. Gud. Men. *innumera prope artificum*. Acad. *innumera quoque prope artificum*. Gronov.

Jove Olympiæ facto] Ejus luculentam et prolixam narrationem vide apud Pausaniam in Eliacis prioribus. *Dalec*.

Nonagesima quinta Olympiade floruere, &c.] *Fuere*, non *floruere*, in scripto codice; cui lectioni favet quod paulo infra sequitur: *centesima quarta decima Lysippus fuit, cum et Alexander Magnus ;* sic enim legendum ex eodem, non, *et cum eo Alexander Magnus*. Pintian.

Cephissodorus] Plutarchus in Phocione Cephisodotum plastem ejus uxoris fratrem fuisse scribit. *Dalec*.

Phidias præter Jovem, &c.] Phidias, præter signa quæ hic numerantur, fecit e Pario marmore cœlestem Venerem, et Nemesin Athenis ; ex ære Minervam et Apollinem Parnopium ibidem. Pausanias lib. I. In puteali solii Jovis Olympii tres Horas, et totidem Gratias. Idem lib. V. Puerum tænia redimitum, cœlestem Venerem et Minervam ex ebore apud Eleos. Idem lib. VI. Ex ebore Minervam ad Pellenem. Idem lib. VII. Ligneam Minervam pedibus ac manibus e Pentelico marmore Platæensibus ; Mercurium Thebanis. Idem lib. IX. Signa Minervæ, Apollinis, Miltiadis, et Atheniensium multorum Delphis. Idem lib. X. *Dalec*.

In Parthenone adstans] Templo Minervæ, quod Athenis in arce fuit. Eam παρθένον vocabant, ut scribit Pausanias lib. V. Inde παρθενὼν ejus delubrum. 'Hoc enim opus ut in apertum referas, nihil postulo,' inquit Cicero; 'non enim est tale, ut in arce poni possit, quasi Minerva Phidiæ, sed tantum ut ex eadem officina exiisse videatur.' De eadem Ovid. 'Arcis ut Actææ vel eburna, vel ærea custos, Bellica Phidiaca stat Dea facta manu.' *Idem*.

Tam eximiæ pulchritudinis ut a forma cognomen acceperit] In apographo nostro, *tam eximiæ pulchritudinis ut formæ cognomen acceperit ;* scribo, *ut Phidiæ cognomen acceperit ;* sic enim auctores eam appellant, 'Minerva Phidiæ.' *Pintian*.

Ut a forma cognomen acceperit] Καλλίμορφος. Eadem appellationis et vocabuli ratione, τῆς καλλίστης καὶ ἀρίστης Ἀρτέμιδος signa in Academia fuerunt. Pausan. in Atticis. *Dalec*.

Fecit et Cliduchum] Pausanias in Eliacis picturæ meminit, in qua fuerunt Pluto, Liber pater, Proserpina, et Nymphæ duæ, quarum altera pilam tenuit, altera clavem. Plutonis enim clavem insigne esse, quod Inferorum sedes ita clausa sit, ut reditus nemini pateat. Ex eo loco Pausaniæ conjectandum κλειδοῦχον vocari aut Nympham illam, aut Plutonem ipsum clavigerum. *Idem*.

Quam Romæ Æmilius Paulus ad ædem Fortunæ dedicavit] In vet. cod. *quam Romæ Æmilius Paulus ad ædem Fortunæ hujusce die dicavit*. Hunc locum ex imis terræ latebris erutum sic restituo : *quam Romæ Æmilius Paulus ad ædem Nortiæ Ethruscæ Deæ*

dicavit. De Nortia autem, peculiari Etruscorum Dea, et Livius septimo, et Marcianus et Tertullianus, et Juvenalis poëta et omnes meminere: eadem menda infra hoc ipso capite corrigenda est, ex qua extricare se Hermolaus vel secunda editione non potuit. *Pintian.*

Quam Romæ Æmilius Paullus ad ædem Fortunæ dedicavit] Voss. *quam Romæ Paulus Æmilius ad ædem fortunæ hujusce modiei dicavit.* Ubi duæ literæ superant. At infra plane idem præcipuus liber, *ad ædem fortunæ hujusce diei.* Ut præcepit Turnebus Adv. XVI. 12. Pintianus insanum male, *ad ædem Nortiæ Etruscæ Deæ.* Gronov.

Ad ædem Fortunæ] *Ad ædem Fortunæ hujusce diei dicavit.* Turn. XVI. 12. Q. Luctatius Catulus, is qui Marii collega prospere dimicavit adversus Cimbros, auctore Plutarcho in Mario, eam Fortunam dicavit. Ejus et mentio fit apud Cic. de Leg. lib. II. E Plutarcho sumpta est ea castigatio. *Dalec.*

Polycletus Sicyonius Ageladis discipulus] *Ageladæ,* non *Ageladis,* in scripto codice. *Pintian. Polycletus Sicyonius, &c.*] Polycleti alia opera sunt, Juno in templo Mycenis propinquo curiose descripta; Jupiter Meilichius Argis; Apollinis, Latonæ, Dianæ e candido marmore Tegeæ. Pausan. lib. II. Amyclea Venus cum tripode. Idem lib. III. Antipater pugil; Xenocles Mænalius luctator; thersilochus Corcyræus, et Aristion Epidaurius apud Eleos. Idem lib. VI. Jupiter Philius apud Megalopolin, ubi et structuræ theatri præfuit. Idem lib. VIII. et II. *Dalec.*

Polycletus Sicyonius Ageladis discipulus] Voss. *agelade.* Ut et mox, *agelade et ipsum discipulum.* Scribe, *Ageladæ.* Est enim *Agelades* et *Ageladas* apud Pausaniam prima etiam declinatione. Sic et Pintianus. Apuleius de dogmate Platonis: 'Quapropter inventa Parmenidæ ac Zenonis studiosius exsecutus.' Sic membranaceus hujus Academiæ, non 'Parmenidis.' *Gronov.*

Diadumenum fecit molliter juvenem] Mitratum, vittatum, fasciatum intelligit, quales fuerunt Persarum nobiles, ἀπὸ τοῦ διαδεῖσθαι τὴν κεφαλὴν μίτρᾳ. Quidam legunt *Diadumenon,* id est, diademate, sive regio capitis insigni ornatum. Doryphori autem regis Persarum spiculatores fuerunt, et hastati stipatores ac satellites, quos Dario 15000. mille fuisse Curtius tradidit, propemodum muliebriter vestitos, et luxu magis quam armis conspicuos. *Dalec.*

Quem canona artifices vocant] Vide apud Ælianum Hist. XIV. 8. prudentissimum ejus pictoris dictum de suo canone. *Idem.*

Distringentem] Ἀποξυόμενον, strigili se defricantem, sudoremque ac sordes detergentem. *Idem.*

Herculem qui Romæ Antæum a terra sustinentem] Aliter in vetusto exemplari: *Herculem qui Romæ ha cetera arma sumentem;* ut forte scribendum sit: *Herculem qui Romæ in excetram arma sumentem.* Excetra vero hydram significari, notum. *Pintian.*

Herculem, qui Romæ Antæum a terra sustinentem] Acad. *Rome acerram sustinentem.* Men. et Gud. *Rome a terra sustinentem.* Voss. *Herculem, qui romæ; ageteru arma sumentem.* Pintiani liber, *Romæ ha cetera arma sumentem;* unde ille, *in excetram arma sumentem.* Potius videtur: *Herculem, qui Romæ, ab Otrera arma sumentem.* Etsi alii ab Antiopa malint. Sed hæc nomina facile commutantur. *Gronov.*

Artemona] Artemon Plutarcho in Pericle, Anacreonti, Aristophani in Acharnensibus, vir mollitie effœminatissimus, cognominatus περιφορητὸς, quod lectica perpetuo veheretur. *Constantinus.* Ejus et effœminatam mollitiem et fatuam stupiditatem narrat Rhodig. IX. 11. *Dalec.*

Proprium ejusdem] Tale signum æneum visum mihi. Ea tota ratio consistit in lineæ perpendicularis inventione. *Idem.*

Myronem] Myronis hæc opera Pausanias recenset: Lycius puer ex ære æneum labellum tenens; Perseus Medusam interficiens Athenis in arce, lib. I. Hecate Æginetica lignea lib. II. Arcesilaus et ejus filius Lichas; Timanthes Colonæus; Philippus Azan; Chionis Lacedæmonius; Pentathli apud Eleos, et ibidem Thalamus Sicyoniorum; Liber pater rectus; Erechtheus Athenis, lib. IX. *Idem.*

Eleutheris natum] Atheniensem perpetuo vocat Pausanias: quoniam relicta urbe sua Eleutherienses Athenas sponte migraverunt, et ideo pro Atheniensibus sunt habiti. *Idem.*

Et ipsum Ageladis discipulum] Scribe, *Ageladæ et ipsum discipulum*, ex vetusto codice. *Pintian.*

Pristas] Serra lignum secantes; vel cetorum genus. *Dalec.*

Satyrum admirantem tibias] Minerva cum inflaret tibias, conspecta in Mæandro oris deformitate, abjectas fregit. Illas autem mirabundus excepit Satyrus ac inflare didicit. Ovidius luculentis versibus hanc fabulam Fast. VI. persequitur. *Idem.*

Pentathlos] De pentathlis et pancratiastis vide Rhodiginum XIII. 30. et Constant. Lexicon, et Pet. Fab. Agonist. I. 31. *Idem.*

Erinna significat] Vide Gyraldum. *Idem.*

Numerosior in arte] Statuarum numero celebrior, aut in excogitandis quæ ad artem pertinent copiosior, ingeniosior, solertior. *Idem.*

Et Leontius] Fuerunt et ejus opera apud Eleos Leontiscus Messenius luctator; Protolaus Mantinensis Dialcis filius; Euthymo pugil; Cratisthenis Cyrenæi currus æreus. Pausanias lib. VI. Astylon a Pythagora factum is auctor scribit, sed a quo tacet. Uno quidem loco libri sexti Mnaseam, quem Libyn, quod Cyrenæus esset, appellaverunt, expressum a Pythagora Rhegino tradit, altero vero loco ab Argivo Pythagora; ut hic legendum sit, *Eundem vicit et Argivus*, vel apud Pausaniam, *Cujus finxit statuam Pythagoras Leontinus.* Idem.

Astylon] Crotoniata ille Olympicas palmas deinceps tres cursu repetito tulit. Plato de Leg. lib. VIII. Astylum, Diopompum, Crissonem, Iccum famosos athletas resenset, qui, ut in publicis certaminibus vincerent, ab omni voluptatum genere, ac in primis consuetudine mulierum, abstinebant. Victor. VI. 20. Astylus, præter hunc cursorem, et alius fuit, qui Lapithis exitium vaticinatus est: de quo Ovid. Met. XII. et item alius Trojanus a Meneptolemo occisus. Iliad. B. *Idem.*

Claudicantem] Alcamenes etiam claudicationem Vulcani expressit. Valer. VIII. 11. *Idem.*

Item Apollinem citharœdum, serpentemque ejus confici sagittis, qui Dicæus appellatus est] Error est in ordine verborum; legendum enim eodem sic: *Item Apollinem, serpentemque ejus confici sagittis, Citharœdum qui Dicæus appellatus est, quoniam cum Thebæ, &c.* Pintian.

Pythagoras Samius] Fortassis *Parius*, ut est apud Pausan. lib. IX. *Dalec.*

Deæ] *Diei*, τῆς ἡμέρας ἐκείνης, Plutarch. in Mario; *die* codex Maffei. Ut apud Virgil. 'Libra die noctisque pares cum fecerit umbras.' Leopard. I. 14. *Idem.*

Lysippum Sicyonium] Lysippus fecit Musas et Jovem Megaris. Pausan. lib. I. Jovem et Herculem ex ære Sicyone. Idem lib. II. Troilum cursorem; Xenarges Acarnana pancratiasten; Polydamantem Scotussæum; Pithum Abderitam; Callicratem Magnesium, quæ signa fuerunt apud Eleos. Idem lib. VI. Cupidinem ex

ære Thespiensibus; Bacchum in Helicone. Idem lib. IX. *Idem.*

Fecit et Alexandrum] Horat. II. Epist. ad Aug. 'Edicto vetuit ne quis se, præter Apellem, Pingeret, aut alius Lysippo duceret æra Fortis Alexandri vultum simulantia.' *Idem.*

Etiam cicatricibus operis atque conscissuris] Voss. *concisuris.* Et sic scribendum apud Justin. II. 1. 'tantis structa molibus, tot fossis concisa.' Cæsar B. G. lib. III. 'Pedestria itinera concisa æstuariis.' *Gronov.*

Athenis satyrorum turmam. Alexandrum, amicorumque ejus imagines, &c.] Rectius in scripto exemplari: *Athenis satyrum. Turmam Alexandri in qua amicorum ejus imagines, &c.* Pintian.

Satyrorum turmam, Alexandrum amicorumque ejus] Turnebus: *Satyrum, turmam Alexandri amicorumque ejus.* Plenius et commodius Vossianus, Men. Gud. Academicusque: *Athenis Satyrum, turmam Alexandri, in qua amicorum ejus imagines summa omnium similitudine expressit.* Immo et Pintiani codex. *Gronov.*

Thespiadas] Musas, a Thespiis oppido Bœotiæ Heliconi proximo. Cicero in Verrem, lib. VI. Luc. Mummius Thespiadas, quæ ad ædem Fortunæ sunt, dedicavit. *Dalec.*

Ad Trophonii oraculum] Duplex id fuit: alterum apud Thebas Bœotiæ, alterum in Lebadia. Vide Pausan. et Alex. ab Alex. VI. 2. *Idem.*

Ad Trophonii oraculum quadrigas Medeæ complures equum cum fiscinis] Recte Turnebus, *simulacrum Trophonii ad oraculum;* sic enim et Vossianus, Menap. Academicusque. Sed et quod sequitur graviter laborat. Voss. *quadrigas medei conplures æquin cum fuscinis canem venaticum.* Acad. *quadrigas mede cum plures equin cum fucinis.* Forte, *quadrigas in ædes complures.* Hæc enim ornamenta fastigiorum erant. Justinus lib. XXIV. de templo Delphico: 'Statuasque cum quadrigis, quarum ingens copia procul visebatur, solido auro fusas esse.' In templo Apollinis Palatini: 'Auro Solis erat supra fastigia currus,' ut canit Propertius II. 3. Livius lib. X. 'Ænea in Capitolio limina, Jovemque in culmine cum quadrigis.' Sed quid fiet illo *æquin?* Violentum forte sit, *Neptunum cum fuscinis;* una enim ei sufficiebat. Hercyna etiam obversabatur σύνναος Trophonii; sed quid illi cum fuscinis? Placidissime videtur exire, *seque cum fuscinis;* habitu scilicet piscaturi. Petronius: 'Alius exsultantes quærebat fuscina pisces.' Hesychius: Θυννάζοντες, κεντοῦντες· τοὺς γὰρ μεγάλους θύννους τριοδοῦσιν ἐλάμβανον. Plinius IX. 15. 'Mira dulcedine per aliquot horarum spatia et passuum millia a gubernaculis spectantur, ne tridente quidem in eos sæpius jacto territi.' *Gronov.*

Ignotum alias, quoniam in Thessalia] Diverso conceptu in apographo nostro: *ignotum alias, quoniam habitaverit in Thessalia ubi latuerint opera ejus.* Pintian.

Praxiteles quoque marmore] 'Praxitelem Parius vindicat arte lapis.' Propert. Hæc Praxitelis opera recenset Pausanias, Equus, et Eques; Ceres, Cereris filiæ; Iacchus facem præferens; Diana Brauronia, Athenis. lib. I. Megaris 12. Dii; Satyrus e Pario lapide; Pitho; Fortuna; Apollo; Diana; Latona. lib. I. Argis, Latona. lib. II. Mantineæ Latona et ejus filiæ. lib. VIII. Rhea; Juno Telea e Pentelico marmore, Platæis; Æsculapius ad Trophonii oraculum; Herculis labores, Thebis; Cupido e Pentelico marmore; Venus, Phryne, Thespiis. lib. IX. Phryne inaurata, Delphis; Diana Anticyræ. lib. X. *Dalec.*

Item Catagusam et Ebrietatem] Scribendum forte non *ebrietatem,* sed *ebriam anum;* ut sit nomen quod respondeat participio *catagusam.* Pin-

tian. *Item Catagusam et Ebrietatem*] Τὴν Κατάγουσαν, vel quæ pensa nendo deducit, unde et κάταγμα· vel quæ carminibus Lunam devocat. Prior interpretatio melior; Catagusamque exponunt Lachesin, unam ex tribus Parcis, quæ quod colo Clotho advolvit, net, torquet, demittit. Alii κατάγουσαν τὴν ὁδὸν πρὸς Ἔρεβον, *viam, quæ ad Inferos ducit*, per quam reversus est Pluto rapta Proserpina, intelligunt. Eam Pausanias in Corinthiacis juxta Lernam et Chemarum fluvium esse tradit. Alii Proserpinam, quæ, secto capillo moribundis, eos πρὸς τὴν ᾅδην κατάγει. Veteres κατάγειν ἔρια, et κατάγειν κρόκην, dixerunt *nere, filum deducere*. Κατάγουσα Praxitelis imago sane fuit mulieris cum fuso et colu nentis, sive Parca esset, sive alia quævis. Quidam legunt *Pergusam*, nempe locum amœnissimum, Ætnæ propinquum, descriptum ab Ovid. Met. v. ad cujus ripam ludens Proserpina rapta est. Quidam legunt κατάκλυσιν, id est, *effusam caliginem*, alii κατάκλυτον, id est, *depressam voraginem*. Dalec.

Marmoreæ] Tum Cnidiæ, tum Coæ. Vide infra XXXVI. 5. *Idem.*

Spilumenem, Œnophorum] Turnebus pro *Spilumenem, Œnophorum*, quæ divisim leguntur, reponit conjunctim *Spilumenen oporan*, id est, sordidum autumnum. Ovid. 'Stabat et autumnus calcatis sordidus uvis.' Ego vero in vulgata lectione *Spilumenem* intelligo anum quandam sordidam, vel sordes vestium eluentem. Quidam *Psilumenem*, id est, glabram, et calvam, legunt. *Idem.*

Magnus Alexander] Antiochus, Pausaniæ lib. I. Seleucus, Valerio x. 2. *Idem.*

Ipse Calamis] Calamidis signa Pausaniæ, Apollo Alexicacos; Victoria adjuncta leænæ, Athenis. lib. I. Æsculapius ex auro et ebore, Epidauri. lib. II. Victoria apud Eleos. lib. v. Equi Dinomenis, et Equestres pueri apud Eleos. lib. VI. Delubrum Ammonis; Mercurius Tanagræ. lib. IX. Hermione Delphis. lib. X. *Idem.*

Equis semper sine æmulo expressis] Propert. lib. III. 'Gloria Lysippo est animosa effingere signa: Exactis Calamis se mihi jactat equis.' *Idem.*

Alcamenes Phidiæ discipulus] Alcamenis opera Pausaniæ, Athenis. Mars; Venus in hortis; Bacchus ex auro et ebore; Progne; Itys. lib. I. Hecate triceps. lib. II. Æsculapius Mantineæ. l. VIII. Minerva et Hercules Colosseus e marmore Pentelico, Thebis. lib. IX. *Idem.*

Encrinomenos] Ἐγκρινόμενος, qui athletis adnumeratur, et in eorum numerum recipitur, ἐγκριτὴς ἀθλητῶν, athletas qui probat ut recipiantur et accenseantur. Cicero Off. l. I. 'Atqui hoc idem Sophocles si in athletarum probatione dixisset, justa reprehensione caruisset.' Turnebus. *Idem.*

At Polycleti discipulus Aristides quadrigas bigasque. Et Iphicratis leæna laudatur] Quatuor scripti, *At Polycleti Aristides.* Sufficit enim huc intelligi vocem, quæ posita est in membro præcedenti: *Alcamenes Phidiæ discipulus.* Dein Voss. *bigas quam phicratis.* Forte: *bigasque. Tisicratis leæna laudatur.* Dixit enim superius: 'Hujus porro discipulus fuit Tisicrates et ipse Sicyonius.' Inferius: 'Xenocrates Tisicratis discipulus.' *Gronov.*

Bryaxis Æsculapium] Is Megaris fecit Æsculapium et Hygieam. Pausan. lib. I. *Dalec.*

Bedas adorantem fecit; Batton Apoll. et Junonem, &c.] Vide Reines. Var. Lect. lib. II. p. 175.

Batton] Battus senex, qui cum Apollo regis Admeti pasceret armenta, boves quos furto Mercurius eduxerat indicavit: quamobrem in indicem lapidem mutatus est. Ovid. Met. II. 'Senserat hoc furtum nemo, nisi notus in illo Rure senex, Battum vicinia tota vocabat,' &c. Fuit et Bat-

ton auriga Amphiarai, de quo Pausanias in Eliacis prioribus, et in Corinthiacis. Bathylli citharœdi statuam a Polycrate Sami tyranno in Junonis templo dicatam, magnis laudibus celebrat Apuleius Florid. lib. II. ac curiose describit. *Dalec.*

Bedas fecit adorantem Batton Apollinem] Dalecampius intelligit Battum senem Ovidio in lapidem indicem versum. Cur non potius Aristotelem Battum, conditorem Cyrenarum, qui auspice Apolline coloniam eo deduxit e Thera? Sed potius *Batton* nomen est artificis, qui Apollinem et Junonem fecit, ut vidit excellentissimus Reinesius Var. II. 7. *Gronov.*

Olympium Periclem dignum] Ab eloquentiæ incredibili vi, prorsusque divina, sic dictum volunt. Vide Rhodigin. XXV. 3. et Leopardum V. 14. Forma ejus fuit e suggestu populum alloquentis, manibus junctis, quoniam concionaturus semper Deos precabatur : quod vel ex Livio lib. XXXIX. discimus: 'Cum post solenne,' inquit, 'carmen precationis, quod præfari prius, quam populum alloquantur, magistratus solent,' &c. *Id.*

Cephissodorus] Fecit is Megalopoli Dianam e Pentelico lapide. Pausan. lib. VIII. et in Helicone Musas. *Id.*

Canachus Apollinem nudum] Canachus fecit Venerem Sicyone, Apollinem Didymæum Milesiis ex ære ad Branchidarum oraculum; Apollinem Ismenium Thebanis e cedro. Pausan. lib. II. Bicellum pugilem apud Eleos. lib. VI. Signa multa Delphis. lib. IX. *Idem.*

Idem celetizontas pueros fecit] Voss. *Idem et celetizontas pueros ;* sine τῷ *fecit,* quod satis est mox poni. *Gron.*

Dædalus] Sicyonius, qui Timonem finxit. Pausan. lib. VI. non Atheniensis. *Dalec.*

Dinomenes Protesilaum] Is in Parthenope Athenis finxit Io Inachi, et Callisto Lycaonis filiam. Pausan. lib. I. *Idem.*

Euphranoris Alexander Paris est] Idem pictor fuit excellens, XXXV. 11. facta est et supra hoc ipso capite hujus mentio. Pinxit is Athenis porticum vicinam porticui regiæ, cujus imagines multis refert Pausan. lib. I. *Idem.*

Simulacrum Boni Eventus] Varro de Re Rust. lib. I. Bonum Eventum numerat inter Deos Consentes. Ejus templum fuit prope thermas Agrippæ, quarum adhuc reliquiæ supersunt. *Idem.*

Cliduchon] Alii *Daduchum* legunt; alii *Clavigerum* interpretantur; alii *Clidicum* regem Athenarum, Pausaniæ memoratum in Atticis. Vide quæ in hanc vocem non longe a principio hujus capitis adnotavimus. *Idem.*

Græciam] Græciæ picturam Pausanias memorat lib. V. Ejusdem imaginem lib. VI. *Idem.*

Et Castor et Pollux ante ædem Jovis Tonantis] Acad. *Tonantis agasce.* Gud. et Menap. *Tonantis agcsie.* Voss. *Tonantis hagesiæ.* Ita ergo scribendum : *et Castor et Pollux ante ædem Jovis Tonantis Hagesiæ ;* nempe statuarii laudantur. Quintilianus Instit. XII. 10. 'Nam duriora et Tuscanicis proxima Calo atque Hegesias, jam minus rigida Calamis, molliora adhuc supra dictis Myron fecit.' Lapis in ædibus Witzii viri consularis Amstelædami ex Asia advectus :

ΓΑΙΟΝ ΒΙΛΛΙΗΝΟΝ ΓΑΙΟΥ ΥΙΟΝ ΠΡΕΣΒΕΥΤΗΝ
ΡΩΜΑΙΩΝ ΟΙ ΕΝ ΔΗΛΩΙ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΙ ΕΥΕΡΓΕΣΙΑΣ
ΕΝΕΚΕΝ ΤΗΣ ΕΙΣ ΕΑΥΤΟΥΣ ΑΝΕΘΗΚΑΝ
ΑΓΑΣΙΑΣ ΜΗΝΟΦΙΛΟΥ ΕΦΕΣΙΟΣ ΕΠΟΙΕΙ
ΑΡΙΣΤΑΝΔΡΟΣ ΣΚΟΠΑ ΠΑΡΙΟΣ ΕΠΕΣΚΕΥΑΣΕΝ.

Agnoscit et Hermolaus *Agesiæ*, et ex eo facit *Hegesiæ*. Itaque miror quis id nomen deleverit. *Gronov.*

Buthyreus Lycius Myronis discipulus] In archetypo nostro *Buthyres*, non *Buthyreus*: puto scribendum *Buthytes*, hoc est, bovis immolator, et ad superiora pertinere eam dictionem; ut verbum quod sequitur *Lycius*, proprium sit nomen discipuli Myronis, non gentile; nam et Pausanias in Atticis *Lycium* memorat Myronis filium, et Plinius paulo infra *Lycium* hunc vocat. *Pintian.* *Buthyreus Lycius Myronis*] Legend. *Eleuthereus Lycius Myronis discipulus fuit; non Buthyreus.* Atque obiter nota Plinio dici Myronis discipulum, quem Græci constanter filium aiunt fuisse: fuerit forte initio discipulus, postea adoptione filius. *Casaub.* in Athenæum lib. XI. cap. 11. p. 809.

In Ganymede] Martialis, 'Illæsum timidis ungnibus hæsit onus.' Nonius scribit, veteres Latinos, Græci sermonis ignaros, pro Ganymede Catamitum appellasse. De ejus raptu vide Leopardum IV. 4. Emend. et Rhod. XV. 9. *Dalec.*

Menæchmi] Dianæ Laphriæ signum, quod Patris fuit, is finxit ex auro et ebore. Pausan. lib. VII. *Id.*

Menæchmi vultus genu premitur] Voss. Gud. Acad. Menap. *Menæchim vitulus.* Gronov.

Naucydes] Is Mothonis Atheniensis filius fecit Euclea Rhodium et Bacidem Trœzenium. Pausanias lib. VI. Præterea Heben in delubro propinquo Mycenis, et Hecaten Thebis. Idem lib. II. *Dalec.*

Policles] Fuit is Stadici Atheniensis discipulus. Fecit et Amyntam Pancratiasten. Pausan. lib. VI. Musas quoque ab eo factas testatur hic versus Varronis apud Nonium: 'Nihil sunt Musæ Policlis vestri quas ærifice duxit.' Lipsius III. 24. *Idem.*

Splanchnopte] Philelphus in Suetonii Augustum c. 6. scribit in exemplari quodam se legisse, *Sparganopte*: quæ vox fasciatum puerum significat. Contra Plinii judicium quidam putant σπλαγχνόπτην, quasi haruspicem, ab extis dictum. Vide XXII. 17. ult. *Idem.*

Silanion Apollodorum] Fecit et Satyrum Eleum, et Telestam ac Demaretum Messenios. Pausan. *Idem.*

Dum satiare cupiditatem nequit artis] Verior lectio nostri codicis, *dum satiari cupiditate artis nequit.* Pintian.

Strongylion] Fecit et Dianam. Pausan. lib. I. et tres Musas. Idem lib. IX. *Dalec.*

Brutus Philippensis cognomine suo illustravit] Post hæc verba continenter in Gud. Men. Acad. quamvis mediis paginis sequuntur: *quod sæpius fecisse bonitati plurimum confert;* in quibus finitur hoc caput. Interjecta desunt. *Gronov.*

Theodorus] Pausanias multis locis meminit Theodori filii Teleclis, et Rhæci filii Philæi, utriusque Samii, qui primi æs cudere ac conflare docuerunt. *Dalec.*

Boëthii] Fuit is Carthaginiensis. Fecit et pusionem nudum inauratum, sedentem ad Veneris pedes in templo Junonis apud Eleos. Pausan. lib. V. *Idem.*

Violentia Neronis in urbem convecta] Neronem 500. statuas e Græcia Romam avexisse scribit Pausan. lib. X. *Idem.*

Cantharus Sicyonius] Cantharus Sicyonius fecit Cratinum ex Ægyra. Pausan. lib. VI. et Alexinicum Eleum. Idem eod. lib. *Idem.*

Polygnotus] Polygnotus pinxit Athenis res gestas Castorum in eorum æde; cellam in arce. Pausan. lib. I. Theseum in templo Minervæ Areæ apud Platæenses. lib. IX. Ilii excidium, Delphis. lib. X. *Idem.*

Perixyomenon] Ut Polycletus, Lysippus, Dædalus. *Idem.*

Apellas et adorantes fœminas Antigonus Perixyomenon] Hermolaus, *anhe-*

las et adorantes; vel *plebeias et adorantes.* Voss. *Apellas sed adorantes se fœminas Antignotus et luctatores peroxymenon.* Forte, *Apellas Ledam et ornantes se fœminas.* Gronov.

Cephissodori duo fuere] Cephissodorus Athenis Pacem fecit Plutum in sinu habentem, eodem fere argumento quo Xenophon et Callistonicus Fortunam Thebis finxerant, Plutum in sinu gestantem, quasi vel mater ejus foret, vel nutrix. Pausan. IX. Dianam Sospitam Megalopoli. l. VIII. Musas. lib. IX. *Dalec.*

Liberum patrem in infantia nutriens] Sic apud Eleos e marmore Praxiteles fecit Mercurium, qui Bacchum infantem gestaret. Pausan. lib. VI. *Idem.*

Cleon] Cleon finxit apud Eleos Venerem; Pausan. lib. V. item Dinolochum, Alcetum Arcadem, et Lycinum athletas, lib. VI. duos Joves, lib. V. Hysmonem, lib. VI. Damocritum, eod. lib. *Idem.*

Callicles] Megarensis, Theocosmi filius. Is Diagoram pancratiasten fecit. Pausan. lib. VI. *Idem.*

Dahippus] Finxit is et Callonem et Nicandrum athletas. Pausan. lib. VI. *Idem.*

Mycon] Syracusanus is, Nicocratis filius, Hieronis statuam equestrem ac pedestrem fecit. Pausan. lib. VI. *Idem.*

Mycon athletis spectatus] Voss. *spectatur,* ut XXXV. 11. 'Eudorus scena spectatur.' *Gronov.*

Pitho] Non quidem μελίγηρυν, Suadam, et flexanimam, sed Dianam cognomine Pitho, cui sacellum construxit Hypermnestra, victo patre in judicio, quod Lyncei caussa effugerat. Pausan. in Corinthiac. *Dalec.*

Pisicrates bigæ Pitho mulierem imposuit] Voss. *Tisigratis bigæ piston.* Sed nondum locus *Tisicrati,* cum ordinem primarum literarum in nominibus sequatur. Quæ autem mulier illa *Pitho?* Hermolaus Suadam interpretatur; aut legendum *Pisto,* quæ sit credulitas. Dalecampius non μελίγηρυν et flexanimam Suadam, sed Dianam cognomine tali ab Hypermnestra dicatam intelligendam monet, teste Pausania. Nunquam eam Plinius *Pitho mulierem* dixisset. Suspicor, quod prius est, non esse nomen artificis, sed operis ex illis, quæ fecit Niceratus, et scripsisse Plinium, *Pisistrati bigæ Phyan mulierem imposuit.* Historia est apud Herodotum libro primo. Valerius Maximus I. 2. 'Pisistratus in recuperanda tyrannide, quam amiserat, simulatione reducentis se in arcem Minervæ est usus; cum per ostentationem ignotæ mulieris, quæ Phya vocabatur, formatæ ad habitum Minervæ, Athenienses deciperet.' *Gronov.*

Perillum nemo laudat sæviorem] Perillum Atheniensem: 'Et Phalaris tauro violenti membra Perilli Torruit, infelix incipit (imbuit) auctor opus.' Ovid. in Arte. *Dalec.*

Sthenis Cererem] Olynthius. Fecit is et Pyttalum. Pausan. lib. VI. *Dal.*

Simon] Ægineta. Finxit is et equum cum auriga. Pausan. lib. V. *Id.*

Scopas] Scopas Parius fecit Athenis Amorem, Appetitum, Cupidinem. Pausan. lib. I. Herculem et Hecaten. lib. I. Venerem popularem. lib. VI. Æsculapium et Hygieam; Templum Tegeaticum. lib. VIII. Minervam et Dianam Eucleam. lib. IX. *Idem.*

Euchir] Euchir Atheniensis Eubulidæ filius apud Pheneatas fecit Mercurium e marmore. Pausan. lib. VIII. *Idem.*

Lyson] Is finxit Athenis populum. Pausan. lib. I. *Idem.*

Menodorus] Atheniensis. Is fecit Thespium Cupidinem. Idem lib. VIII. *Idem.*

Polydorus] Cum fulmine, quo Semele icta est, e cœlo lignum in ejus cubile decidit, quod ære Polydorus exornavit, et Liberum Cadmæum ap-

pellavit. Pausan. lib. IX. *Idem.*

Protogenes idem pictura clarissimus] Exquisitus Vossianus: *picturæ clarissimæ.* ut XXXV. 4. 'Fabii clarissimæ gentis.' *Gronov.*

Patrocles] Filius Dædali Sicyonii. Fecit Aristodemum. Pausan. lib. VI. et signa multa Delphis. l. X. Fuit et Patrocles Crotoniata Cratylli filius. Is finxit Apollinem cum inaurato capite. Idem lib. VI. *Dalec.*

Timocheus] Æsculapium Trœzeniis fecit Timocheus. Pausan. lib. II. Agelen Chium Theomnestus Sardianus. Idem lib. VI. *Idem.*

Thrason] Strabo lib. XIV. scribit, in Ephesiæ Dianæ templo monstrata sibi Thrasonis opera, Hecateum, Penelopen fontem, et anum Eurycliam. *Idem.*

Callimachus] Callimachus Athenis ante Minervæ signum lucernam auream fecit. Pausan. lib. X. et Junonem sedentem apud Platæenses. lib. IX. *Idem.*

Ob id Cacizotechnos] Dictus etiam is fuit τηξίτεχνος, quod artem subtilius expolisset; vel, ut scribit in Atticis Pausanias, quod primus lapides ἐτρύπησεν, id est, *pertudit* ac *perforavit* minutim. In manuscripto codice *Cacotexitechnos.* Philander in Vitruv. IV. 1. *Idem.*

Memorabilis exemplo] Magis Pliniana lectio *memorabili*, quam *memorabilis.* Pintian.

Emendatum opus] Aptius legetur *commendatum*, quam *emendatum.* Id.

Saltantes Lacænæ, emendatum opus] Aptius legitur *commendatum*, quam *emendatum*, inquit Pintian. Haud ego, vel ob unum Petronii locum: 'laterique adplicat meo mulierem omnibus simulacris emendatiorem.' Sed et supra Plinius: 'Capillum quoque et pubem non emendatius fecisse.' *Gronov.*

Cypria in expeditione] De illa expeditione, auctioneque supellectilis regiæ, vide Plutarchum in Catone minore. *Dalec.*

Tam inane exemplum] Imo scribendum reor, *tam insigne exemplum.* Pintian.

Noscatur tam inane exemplum] Sic et Voss. Pintianus, *insigne.* Lege, *tam immane exemplum.* XXII. 2. 'Boletos immenso exemplo in crimen adductos, veneno Ti. Claudio principi per hanc occasionem ab conjuge dato Agrippina.' XXVIII. 2. 'Durat immenso exemplo Deciorum patris filiique, quo se devovere, carmen.' XXX. 2. 'Immensum et indubitatum exemplum est falsæ artis, quam dereliquit Nero.' *Gronov.*

Tunicati Eleo habitu] In vetere exemplari non *Eleo habitu*, sed *soleo habitu;* ut forte pro *soleo habitu*, *soleati* legendum sit; et dictio sequens, *Romæ*, adulterina habeatur. *Pintian.*

Sentienteque] Leg. *sæviente.* Non temere fuit Hercules ita formatus. Apud Athenæum lib. XII. Stesichorus Himeræus primus omnium clavam, leonis pellem, arcum tribuit Herculi; Xanthus vero Stesichoro vetustior, e cujus versibus in opus suum multa Stesichorus transtulit, habitu Homerico, nempe priscorum heroum, depinxit: qua figura a statuario illo tunicatus, et Eleo cultu repræsentatus fuerat. Turnebus legit *Œtæo;* nempe tunica illa molesta, quæ tabe veneni imbuta visceribus ejus inhæsit, tantosque cruciatus excitavit, ut in ardentem pyram conjicere se maluerit, quam acerbum dolorem perferre diutius. *Dalec.*

CAP. IX. *Differentiæ æris et misturæ, et de servando ære.*

In Cyprio coronarium et regulare est] Brevius in archetypo nostro, *in Cyprio coronarium tenuatum in laminas;* cætera redundant. *Pintian.*

Octonas plumbi libras addunt] Ad singula æris centumpondia. *Dalec.*

Eademque tabularis] Ad ducendas tabulas æneas commoda. *Idem.*

Peculiare in eo condimentum] Pecu-

liaris coloris emendatio, elegantia, gratia. *Idem.*

Appellatur etiamnum et formalis temperatura] *Apparatur* in vetusto codice, non *appellatur.* Pintian.

Græcanicum vocant] Græciense vocat infra XXXV. 6. *Dalec.*

Quæ vocatur ollaria] Aliter ea fit hodie. *Idem.*

In statuarum prætextis] Ad id nostri artifices scobem æris in coticula tritam illinunt cum oleario glutine. *Idem.*

Jam pridem translatus est] *Translatitius* scribendum reor, non *translatus.* Pintian.

Tabulis æreis] Vide Brodæum IV. 12. *Dalec.*

CAP. X. *De cadmia medicinæ.*

Cadmia] Factitia. *Idem.*

Namque ipse lapis ex quo fit æs] Adde particulam *ut*, ex antiquo exemplari; *namque ut ipse lapis, &c.* Pintian.

Medicinæ inutilis] Fallitur Plinius; multis enim is remediis pollet. *Dalec.*

Botrytis cognominata] *Botryonis* in scripto codice. Legendum videtur *Botryitis*, ex Dioscoride ultimo libro, ut etiam notavit Hermolaus. *Pintian.*

Et ab eo argumento botrytis cognominata] Voss. *camaris dependens et ab eo argumento botryonis nominata. Botryonis* et Menap. Academicus, Gudianusque, sed et Pintiani: ipse, ut Hermolaus, *Botryitis.* Gronov.

Placitis, et ipsa ab argumento] *Placitis: et in ipsa argumentum. Planicies crusta verius squammium intus varia ad luxuriam utilior,* Ms. vitiosum; e quibus commoda tamen hæc lectio duci potest: *Placitis, et ipsa ab argumento. Plana enim crusta est verius quam squamma, intus varia, ad ulcera utilior.* Dalec.

Fluunt et ex ea duo alia genera] Cadmiarum genera sunt quinque: prima ex lapide pyrite usto; secunda botrytis; tertia onychitis; quarta placodes, sive ponitis, quinta ostracitis. Confundit hæc omnia Plinius. *Idem.*

Ostracitis tota nigra et cæterarum sordidissima] Voss. *cæteris.* Lege, *nigra e cæteris sordidissima.* Gronov.

Lapidem ipsum] Cadmiam metallicam, fusuris necessariam, de qua supra. *Dalec.*

Aqua pluvia lavatur minore effectu] Duo postrema verba redundant, ex vetusto exemplari: recte; nam infra in initiis proximi capitis repetuntur, proprium ibi locum habentia. *Pintian.*

CAP. XI. *De scoria et flore, et squama æris et stomomate, et ærugine, et hieracio.*

Fit ære fuso, et in alias fornaces translato] Fit ære fuso, cum in receptacula fluit, per fistulas ad ea pervenientes colatum; nam aqua gelidissima affusa, id quod fit ut sorde expurgetur, repentina densatione expuuntur grana milio similia, quæ florem vocant. Inepte hæc Plinius: multo accuratius Dioscorid. Quidam legunt: *fit ære fuso flatu crebriore, et in receptacula e fornace translato. Ibi excutiuntur, &c.* Dalec.

Florem] Rhodig. XIX. 10. scribit florem eum vocari paleas æris ramentulas. Quam recte et Latine is viderit! *Idem.*

Similiter ex eis fit, quam vocant lepida] Lege: *Similiter ex eis fit quam vocant lepida, et sic adulteratur flos, ut squama væneat.* Ait florem æris adulterari æris λεπίδι, ut squama nimirum væneat, quæ alias vænum ire non posset. *Salmas.* 1077. a. Sequentia sic lege: *et sic adulteratur flos ut squama væneat, decussa vi clavis in quos panes ærei ferruminantur.* Ita loquitur alibi; ut XXXVI. 26. 'Vitrum sulphuri concoctum ferruminatur in lapidem.' Sic panes æris dicit in clavos ferruminari. Vide Salmas. p. 1077. a.

Decussa vi clavis, per quos panes] Leg. *Decussa clavis, quos ex panibus æreis fabricantur.* Sic autem Diosc. *Bonitate præstat æris squama crassa,*

ex clavis æreis officinarum (ἐκ τῶν χαλκουργικῶν ἥλων) *Cypriarum decussa, quam helitin vocant.* Male hunc locum Plinius vertit. *Dalec.*

Quod vocant stomoma] Dioscorides agnoscit quidem λεπίδα, et τοῦ χαλκοῦ, et τοῦ στομώματος, *æris, chalybis,* sive *aciei squamam,* sed eam στόμωμα dici, nusquam tradit. Quamobrem Plinium falli docti suspicantur. *Idem.*

Credunt seplasiæ, ea omnibus quidem fraudibus corrumpenti] Panciora verba in apographo nostro: *credunt seplasiæ omnia fraudibus corrumpenti.* Pintian. *Credunt seplasiæ, ea omnibus, &c.*] Ita legendus ille locus: *Credunt Seplasiæ, omnia fraudibus corrumpenti. Jam quidem facta emplastra ac collyria mercantur. Tabesque mercium, aut fraus Seplasiæ sic quæritur eis.* Vide Salmas. p. 1051. b.

Credunt seplasiæ, ea omnibus quidem fraudibus corrumpenti] Voss. *credunt simplasiæ omnia fraudibus corrumpenti jam quidem, factaque emplastra et collyria mercantur.* Pintiani quoque codex, *seplasias omnia.* Men. Gud. Acad. *credunt simpla sed* (Men. *set*) *ea omnibus q.* Gronov.

Et ulcera oris farina admota] Scribe *et uvas oris,* non *ulcera oris,* ex scripto codice; favente etiam Dioscorid. lib. v. 'Columellam,' inquit, 'et tonsillas oris melle exceptus et admotus reprimit.' Sic in fine capitis de Chalcantho: 'tollit et uvas vel si decocto tangantur.' *Pintian.*

In cadis super acetum suspenso] Theophrastus περὶ λίθων. *Dalec.*

Ocyssime vero contrahit coronarum æruginem recisamentis] Acad. Men. Gud. *Oc. v. contingit tenacior recisamentis.* Voss. *Ocyssime vero contingit coronariorum recisamentis in acetum additis.* Optime. *Contingit* est existit, nempe ærugo. Dixerat: 'Æruginis quoque magnus usus: sed pluribus ea fit modis.' *Coronarii,* qui coronas faciunt. XXI. 2. 'Sicyone ingenio Pausiæ pictoris atque Glyceræ coronariæ dilectæ illi.' Eodem lib. c. 9. 'Alii asphaltion, majore folio, quo utuntur coronarii.' et cap. 12. 'Coronarii quidem et spinæ flore utuntur.' *Gronov.*

Aut gummi] Quidam rasilem deteriorem, admixto gummi, pro factitia priore vendunt, inquit Dioscorid. Sed vitiosum id genus improbatur. *Dalec.*

Stridentia in frendendo] Dioscorides, διὰ τῆς ὀδόντων ἐπερείσεως, *dentium appressu.* Idem.

Delacrymationibus] Sic Plinius reddit quod Græci ἀποδακρυτικὸν vocant: est autem ἀποδακρυτικὸν, quod delacrymationes sistit, vel elicit. *Idem.*

Hieracium vocatur collyrium] A Hierace auctore *Hieracium* quidam vocari contendunt, quasi ὀξυδερκὲς, quod ἱέρακες, *accipitres,* hieracium scalpendo, et succo tingendo oculos, obscuritatem cum sensere discutiant. Supra XX. 7. Hieraciorum collyriorum descriptiones aliquot extant ap. Galen. κατὰ τόπους, lib. IV. *Idem.*

CAP. XII. *De scolecia, et chalciti, et misy, et sory, et chalcantho.*

De scolecia] Al. *De collicia.* Idem.

Est et alterum genus æruginis quam vocant scoleciam] Vetus codex *scoleaca;* scribo *scolecos,* ex Diosc. lib. v. sic enim appellat æruginem scolecos, hoc est vermis: eadem menda paulo post. *Pintian.*

Scoleciam] Licet apud omnes auctores, quorum scripta extant, legamus ἰὸν σκωληκίαν, *æruginem vermiculatam,* hujus tamen erroris tam publici et recepti solum Plinium auctorem esse puto, legendumque κολλικίαν, in placentulas, ac veluti rotundos exiguosque panes formatam. Locus Dioscoridis qui Plin. fefellit est: Ἕως τῇ μὲν χροιᾷ ἰώδης, τῇ δὲ συστάσει γλοιώδης γένηται, καὶ οὕτως ἀναπλάσας κόλλικας Ῥοδιακοῖς ὁμοίους, ἀποτίθεσο. *Donec æruginis colore sit, ac strigmentorum crassitie: tum placentulas Rhodiis similes formato ac recondito.* Pli-

nius vero: *Teritur autem, donec viride fiat, contrahatque sese vermiculorum specie, &c.* tacito de industria Rhodiorum vocabulo, cum explicare non posset Rhodii vermes quales essent. Præterea Dioscorides non expectandum esse jubet, quoad sese contrahat in vermiculos, ut Plinius intellexit, sed cum satis spissa est, manibus formari εἰς κόλλικας Ῥοδίους, quod de vermibus exponi minime potest. κόλλικας ῥοδίους quidam exponunt, non placentas ex insula Rhodo, sed pastillos ex rosis ocularios, ad quem usum æruginis quoque illi pastilli fiebant. *Dalec.*

In Cyprio ære] In Cyprio ære (nempe æris Cyprii mortario) aluminis, et salis fossitii, aut marini, aut nitri drachma una, tritis cum aceti albi et acris hemina dimidia, quoad stigmenti modo spissescant. *Idem.*

Quod vitium ut emendetur] Sic legendum ex Dioscoride: 'Si quod autem vitium, ut emendetur, duæ partes urinæ veteris aceto miscentur. Fit et ex urina pueri impubis. Idem autem in auramentis, quod et Santerna efficit.' Quod autem ait, 'Si quod vitium est,' hoc est, si minus efficax sit, ac colorata. *Idem.*

Æris venas oblongas] Longas et splendentes venas. Diosc. æris nulla facta mentione. *Idem.*

Acrius etiamnum et vehementius, si aceto, quam vino temperentur] Brevius in vetere codice, *etiamnum vehementius si aceto quam vino temperentur;* reliqua superfluunt: et paulo post lege, *Hispaniensique et Africo.* Pintian.

Fit et in Hispania e puteis stagnisve] Rectius in eodem, *fit in Hispaniæ puteis stagnisve.* Idem.

Decoquitur ea] Ideoque ἑφθὸν dicitur, aliis præstantius ad nigras tincturas, ad usum medicinæ invalidius. Diosc. *Dalec.*

Fit et pluribus modis] Lege: *Fit et pluribus modis, genere terræ eo in scrobes cavato, quarum e lateribus distillante hiberno gelu stiria, stalagmian vocant.* Vide Cl. Salmas. 1159. b. sequitur: *Sic ex eo quod dependet ut lanciola, loucoton appellant.* Salmas. ibid.

Genere] Atramentosi metalli, quod chalcitin, misy, sory, melanteriam continet. *Dalec.*

Hyberno gelu stirias] Vet. *Hyberno tempore stiriæ gelantur:* improprie *gelantur*, pro concrescunt vi caloris exiccatæ; nam hieme calidissimæ sunt metallorum fodinæ. *Idem.*

Stalagmian] Σταλακτὸν, σταλακτικὸν, λογχωτὸν vocari Dioscorides tradit: a Peteesio πινάριον. *Idem.*

Sed ex eo candidum colorem] Leg. *Sed est candidum, et colore violæ simile.* Violaceum id paulo post nominat. *Idem.*

Pluvia aqua] Quæ per venas atramentosas labitur. *Idem.*

Medetur et oculorum scabritiei] *Scabriciæ*, non *scabriciei*, in antiquo codice, semperque sic leges; sequitur confestim, *Dolorique nec non et caligini et oris ulceribus.* In eodem, *dolorive et caligini ac oris ulceribus.* Pintian.

CAP. XIII. *De pompholyge, et spodo, et antispodo, et diphryge, et triente Servilio.*

Differentia, quod pompholyx lotura paratur] *Spluratur*, non *paratur*, in scripto codice: forte *expurgatur* legendum, ex Diosc. lib. v. *Idem.*

Saporem horridum] Veluti cœni, Dioscorides. *Dalec.*

Convenitque oculorum medicamentis, quibuscunque vitiis occurrens] Detrahe conjunctionem *que*, et *occurrerit* lege, non *occurrens*, ex apographo nostro. *Pintian.*

Levissime hæc efflatur et ocius evolatque] Acad. *levissimo flatu evolat e fornacibus*, ut et Men. et Gud. nisi quod *evolatque.* Pintiani, *levissimum hoc efflatur et otius.* Voss. *Levissimum hoc est flaturæ tutius evolatque et fornacibus et tectis adhærescit.* Scribe,

loturæ tutius; nam supra, 'pompholyx lotura paratur.' xxxiii. 7. 'Alii minium faciunt prima lotura.' xxxiv. 18. 'Fit et lotura plurimi usus in medicina.' Mox : *Quod vero rubicundius ex iis invenitur, acriorem vim habet, exulceratque adeo, ut, cum lavatur, si oculos attigit, excæcet.* Sic Voss. non *attingat.* Hoc igitur minus tutum loturæ. Vocabulum bis habes infra c. 18. *Gronov.*

Acriorem vim habet] Nondum exuta Cadmiæ, ærosive lapidis acrimonia. *Dalec.*

Purgatur ante pinna, dein crassiore lotura] Ms. *Purgatur in tepiditate ni crassior lotura digitis scabritiæ excernuntur.* E quibus restitui potest lectio melior : *Purgatur crassior tepidæ lotura : digitis scabritiæ discernuntur.* Legendum tamen ex Diosc. v. 85. *Purgatur autem in crassiore panno lotura. Quidam digitis scabritiem exterunt. Maxima vis ejus est, &c.* quamvis c. 18. hujus libri in lotura spodii plumbei scribatur : 'Quidam pulverem pennis detergere malunt, ac terere in vino odorato.' *Idem.*

Digitis scabriciem exterunt] Quatuor nostri, ut Pintian. *scabriciæ excernuntur.* Gronov.

Collyriis oculorum nimium vigiliis fatigatorum apta putatur] *Collyriis oculorum minus utilis putatur,* in archetypo nostro : cætera superfluunt. *Pintian.*

Fit et in argenti fornacibus] Aurique et plumbi. Dioscor. *Dalec.*

Quam vocant lauriotin] A Laurio Atticæ pago, Sunio proximo, ubi argenti metalla fuere. Pausanias. Spodon Illyricam laudat Hippocrates. *Idem.*

Vitæ ingenia mirari] Scribendum puto, *naturæ ingenium.* Causam erroris fuisse puto compendiosam scripturam hujus dictionis, *naturæ :* et paulo post, *Catonei,* non *Cydonei,* in eodem. *Pintian.*

Pseudocyperi] Quidam apud Diosc. legunt *pseudocypri.* Dalec.

Spegma] Ψῆγμα hoc loco est velut apluda, acer, palea æris, quæ vehementiori flatu extra fornacem ejicitur, tanquam æris ramentum aut recisa derasaque particula. Diosc. cap. de flore æris, τὸ τῶν παλαιῶν ἥλων ψῆγμα, *ramentum veterum clavorum,* a quibusdam vocatum fuisse tradit florem æris. *Idem.*

Quidam tradunt in fornacibus globos lapidis qui coquantur] *Quidam tradunt, in areis globos lapidis æs gignentis sole coctos fermentari ; circa hos æs fervere : ipsum vero percoqui translatum in altas scrobes, et esse udum ; quod autem materiæ excocto superest, diphryges vocari.* Ex Diosc. et manuscr. *Idem.*

Id quod excocto supersit, diphryges vocari] Voss. *id quod ex cocto superfit, diphryga vocant.* Plautus Sticho : 'Edepol te vocem libenter, si superfiat locus.' Acad. quoque *diphryga vocant.* Sed διφρυγὲς Dioscorides. *Gronov.*

Cap. xiv. *De ferro et ferreis metallis, et differentiæ ferri.*

Ne ferro nisi in agricultura uterentur] Acad. *in agro culto.* Gud. et Men. *in agro cultu.* Voss. *in agri cultu.* Et hoc Plinii. Libet enim disertis illa tralaticia variare. Cicero in Verr. lib. iii. 'Quid est enim Sicilia, si ei agri cultionem sustuleris?' *Idem.*

Et stilo scribere intutum est, ut vetustissimi] Acad.' Men. Gud. *et cum stilo scribere intutum vetustissimi.* Voss. *et tum stilo scribere intutum vetustissimi.* Lege, *Etiam stilo scribere vetitum vetustissimi auctores prodiderunt.* Tangit et Juretus ad Symmachum ii. 22. *Idem.*

Et tamen vita ipsa non desiit honorem] Voss. *defuit.* Ut Tacitus Hist. iv. 'Nec deerat egentissimus quisque e plebe et pessimi servitiorum prodere ultro dites dominos.' Item : 'Nec deerat ipse stipatus armatis, domos hortosque permutans, apparatu, incessu, excubiis, vim principis

complecti.' *Gronov.*

Learcho filio præcipitato residentem] Athamas furens Learchum ex Ino filium, saxo illisum, necavit, idem facturus de matre et altero filio Melicerta, nisi eo in ulnas recepto præcipitem Ino se in mare jecisset. Quare hic præcipitatum Learchum, saxo inflictum, et sic occisum intelligere oportet, non autem scopulo deturbatum. *Dalec.*

Furorem Learcho filio præcipitato residentem pœnitentiamque] Hoc a Gelenio est, cum haberetur, *residentem pœnitentiam*, quod a Pintiano. Sed Voss. *pœnitentia res ferrumque miscuit.* Lege: *cum exprimere vellet Athamantis furorem, Learcho filio præcipitato, residentem pœnitentia, æs ferrumque miscuit.* Academicus, Men. Gud. *Learchum filium præcipitare volentis et residentis pœnitentia.* Unde apparet, quantum sibi hoc in scriptore permiserint librarii. *Pœnitentia* est mutato animo. Sic Phædrus Fab. LXX. 'Sancta incorrupta jura reddebat fide. Post quæ labare cœpit pœnitentia.' Ita enim hæc scribenda et conjungenda. Vulgo hoc vocabulum parum capiunt; non enim tantum dolorem ex actis, sed sæpe mutatum animum et consilium, modumque agendi contrarium, significat. Suetonius Octavio: 'Quo magis pœnitentiam prioris sectæ approbaret,' id est, se descivisse ab istis partibus, se aliam sectam sequi. Noster XXXV. 11. 'Herculem tristem insaniæ pœnitentia.' 'Post quæ' frequens Tacito. *Gronov.*

Ferri metalla ubique propemodum reperiuntur] Voss. Men. Gud. Academicus, consensu, *propemodo.* Et restituimus Plaut. in Trin. III. 3. 50. et Liv. XXIV. 20. *Idem.*

Sentit, stricturæque vocantur] Lego: *sentit. Stricturæ vocantur massæ omnes, quod non in aliis metallis, a stringenda oculorum acie, &c.* nam inter metalla ferrum solum candens aciem oculorum perstringit. *Stricturæ* Nonio scintillæ ferri ferventis, quod stricte, id est, celeriter emittantur, aut quod candore nostros oculos percellant. Virgil. Æneid. VIII. 'Stricturæ chalybum et fornacibus ignis anhelat.' Lucilius Sat. lib. IV. 'Crebræ ut scintillæ in stricturis, quod genus olim Ferventi ferro.' Stricturæ massæ ferri fusi et confecti, quæ in fornace candentes fervent, et nitent. *Dalec.*

Et fornacum maxima differentia est] Lege: *Et fornacum magna differentia est. In aliquibus ferrum excoquitur nisi ad indurandam aciem: aliquæ modo sunt ad densandas incudes malleorumve rostra.* Pliniana loquutio *nisi*, pro *non nisi*: sunt aliquæ fornaces in quibus ferrum excoquitur non nisi ad indurandam aciem. *Acies* Plinio quod Græcis στόμωμα, posterioribus Latinis *Aciarium.* Mox sic legend. ac distinguend. *Neque alia genera ferri ex mera acie temperantur, ceteris enim admiscetur mollior complexus. In nostro orbe alicubi vena bonitatem hanc præstat, ut in Noricis: alibi factura, ut Sulmone aqua: ex mera acie temperatum ferrum,* ἀκραιφνὲς στόμωμα. Inde et 'temperare' pro acuere. Vide Salmas. pag. 1015. a.

In iis equidem nucleus ferri excoquitur, ad indurandam aciem] Alio ordine et aliter in scripto codice: *nucleusque quidam ferri excoquitur in his ad indurandam aciem.* Pintian.

In iis quidem nucleus ferri excoquitur] Acad. Menap. Gud. *in his quidem ferrum excoquitur in his ad indurandam aciem aliquo modo sunt ad densandas.* Voss. *in nucleusque quidem ferri excoquitur in his ad indurandam aciem aliquemmodo ad densandas.* Unde Salmas. *in aliquibus ferrum excoquitur, nisi ad indurandam aciem: aliquæ modo sunt ad densandas incudes, malleorumque rostra.* Subscribo facile; nisi quod non concoquo, quam ille Plinianam locutionem vocat, *nisi* pro *non nisi.* Hoc

non credo, nisi certis exemplis convincar. Et quid quæso proclivius quam ex *in his* facere *non nisi?* Adde quæ ad Livii XXXIV. 16. in Addendis notavimus. *Gronov.*

Cui subinde candens immergitur] Varios modos purgandi durandique ferri tradit Magius II. 8. *Dalec.*

Turiassonem] Et Chalyben. Solinus. Aceolis populis qui eximio ferro præstant, is nomen dedit. Virgilius: 'At Chalybes nudi ferrum.' *Idem.*

Pellibusque mittunt] Tigridum, pardorum, pantherarum: et, ut conjector, moschi, eum sanie sua odoratissima. *Idem.*

In spongias frangi] *Spongias* vocat massas liquati ferri, ejectas vel extractas fornace, quæ instar spongiæ molles sunt ac fragiles priusquam durentur ictibus, aut aquæ gelidæ immergantur, aut adjecto medicamento fusoribus cognito, in aciem excoquantur. *Idem.*

Sola hæc materia vires ab eo lapide accipit] Vetus codex *virus,* non *vires,* pulcherrime. *Pintian.*

Aliud apprehendens ferrum, ut annulorum catena spectetur] Acad. *aut apprehendens ferrum ut à col' lectione catena spectetur.* Gud. *haut apprehendens ferrum ut a collectione cat. spec.* Men. *aut apprehendens f. ut a collectione cat.* Voss. *aut adprehendens ferrum, ut acolorum catena spectetur.* Fortasse: *Sola hæc materia vires ab eo lapide accipit, retinetque longo tempore aliud adprehendens ferrum, ut acularum catena spectetur;* acus enim acubus quasi nectuntur. Pintianus ex suo codice affert, *virus ab eo lapide,* et accinit, pulcherrime. Immo pessime. *Gronov.*

Inficit aciem] Aciem inficit, vi sua sic imbuit, ut attrahi se permittat, trahendique magneti cedere cogatur. *Dalec.*

Ferri utique inficit aciem, ut magnes. Eodem lapide Dinocrates] Voss. *Ferrum utique inficit eadem ut magnete lapide Timochares architectus Alexandreæ.* Scribe: *Ferrum utique inficit eadem vi Magnete lapide Timochares, &c.* quamvis alibi *Dinocratem* appellet, de quo Salm. ad Solin. pag. 1189. Academ. Men. Gud. *Ferri utique inficit aciem ut magnes de magnete lapide timocrates.* Τὸ *ut* pro *vi* notavimus et XXXII. 1. Sic XXIV. 11. libri optimi 'naturæ ut,' pro 'naturæ vi.' Pintianus, *ferrum utique inficit:* τὰ *aciem ut magnes* pro supervacuis delet. *Gronov.*

Ut in eo simulacrum ejus] In Alexandria Ægypti, laquearibus templi Serapis, magnes infixus, statuam æneam, in cujus capite ferrum inclusum est, sic tenuit, ut media nec solum attingeret, nec culmen. Ferreum Mahumetis sepulchrum in Medina Talnabi Arabiæ Petrææ oppido magnetis vi tractum suspendere Turcæ conati sunt. *Dalec.*

CAP. XV. *De temperatura ferri, et medicinæ ex ferro, et ærugine, et rubigine, et squama ferri, et hygremplastro.*

Qua Alexander Magnus ibi vinxerat pontem] *Quia Alexander Magnus ibi junxerit pontem,* in vetusto codice. Scribendum reor, *quia Alexander Magnus eum junxerit ponte,* ut sit ratio nominis, dictam esse Zeugma, quod Euphratem fluvium Alexander Magnus junxerit ponte ex catenis facto, auctore Stephano. *Pintian.*

Alexander Magnus ibi vinxerat pontem] E Chiflet. afferunt *vinxerit.* Voss. clare *junxerat.* Pintianus libro suo fuisse ait *quia,* et *junxerit;* unde conficit: *quia Alexander M. eum junxerit ponte.* Sed tam *pons jungi* quam *ponte amnis* bene dicitur. Tacit. Annal. XIII. 'Jubet expedire copias, quis Parthorum fines intrarent, simul pontes per amnem Euphratem jungi.' Hist. III. 'Tris Vitellianas cohortes ad forum Allieni ponte juncto consedisse.' Dein sic non apparet in Plinio, cui fuerit usui ferrea illa catena: quod tamen dignius notatu, quia ignotius, quam cur ea urbs dicta fuerit

Zeugma: quod ex altera etiam scriptura facile colligas. *Gronov.*

Namque circumscribi circulo terve circunlato mucrone] In Vet. Cod. non *circulo* legitur, sed *circulos;* scribo, *circulo bis terve circumlato mucrone.* Pintian.

Lymphationes] Has Græci vocant νυμφοληψίας νυκτερινὰς, ut et νυμφολήπτους, *lymphatos, fanaticos, furentes,* quasi correptos Nympharum spiritu. Credidit enim vetustas furore perpetuo exagitari, qui Nymphæ speciem ex aquis prodeuntem aspexissent. Ante prælium commissum cum Persis ad Platæas, multos ad Cithæronem nympholeptos et fanaticos fuisse tradit Plutarchus in Aristide. Vide et Brod. I. 31. *Dalec.*

Sic Telephum proditur sanasse Achilles] Supra xxv. 5. Achillæa herba: notum est vulgatum illud, ὁ τρώσας ἰάσεται. *Idem.*

Vis ejus ligare, siccare, restringere] Voss. *Potentia ejus ligare siccare sistere.* Nempe ut *sistere sanguinem, alvum, profluvia.* Non aliter Pintiani, et ex Chifl. quoque notant *potentia.* Gronov.

Obolis ex Cimolia creta duobus, drachmis sex ex ære, totidem ex squama ferri, totidem ceræ, ex olei sextario] In exemplari antiquo: *pari obolis, et Cimoliæ cretæ drachmæ sex, æris tusi drachmæ duæ, squamæ ferreæ totidem, ceræ sex, olei sextarius.* Pintian.

Componitur hoc modo: obolis ex Cimolia creta duobus] Pintiani codex: *pari obolis et Cimoliæ cretæ drachmæ sex, æris tusi drachmæ duæ, squamæ ferreæ totidem, ceræ sex, olei sextarius.* Voss. *Componitur hoc modo pari obolis ex cimoliæ cretæ drugme sex æris tusi, drachme duæ squamæ ferreæ et totidem ceræ ex olei sextarius.* Significat legendum: *oboli sex cimoliæ cretæ, drachmæ sex æris tusi, drachmæ duæ squamæ ferreæ, et totidem ceræ, et olei sextarius.* Gron.

CAP. XVI. *De plumbi metallis, et albo plumbo, et nigro.*

In insulas Atlantici] Cassiteridas intelligit, quæ Lusitaniam et Gallæciam spectant. *Dalec.*

Postea caminis separantur] Nam aurum in camino perdurat, nec liquatur; plumbi autem vena facile funditur. *Idem.*

Galæna] Sive molybdæna. Supra XXXIII. 6. Galæna vena plumbi est. *Idem.*

CAP. XVII. *De stanno, plumbo, argentario, et quibusdam aliis.*

Quoniam prius liquescit argentum] *Quam prius liquescat argentum* in antiquo codice; forte permutatis dictionibus legendum, *prius quam liquescat argentum.* Pintian.

Cœpere deinde et esseda et vehicula et petorrita exornari] Ab Hermolao, cum legeretur: *et esseda baculis et petorrita,* quod ab Jo. Andrea. Acad. *et essedas et vehicula inanis luxuria:* media desunt. Pintiani codex, *esseda atque crepeturita;* unde ille, *esseda atque peturita ære exornare.* Voss. *et essedas uaculis atque ære petorrita exornare.* Forsan: *et esseda sua staticulaque ac petorrita exornare:* tum quia vox eadem sequitur, ubi fatetur et Hermolaus in codd. antiquis esse *staticula,* tum ob locum XXXVII. 10. 'Reddunt enim species fluminum, nemorum, et jumentorum etiam esseda et staticula et equorum ornamenta.' Salmasius *staticula* Plinio vult esse statuas, ad Solin. pag. 133. Id ego ex verbis Plinii colligere nequeo: præsertim cum post omnia hic subjiciat: 'quæque in scyphis cerni prodigium erat, hæc in vehiculis atteri cultus vocatur.' Ergo *esseda, staticula, petorrita,* sunt numero vehiculorum. Gud. et Menap. *essedas,* et utrobique *vehicula.* Gronov.

Staticula] Hic et XXXVII. 10. 'staticulum' currus genus. Macrobio Saturn. lib. III. 'staticulus' saltationis genus, cum ridiculariis jocis, versibus, vocis demutatione. Inde 'staticulos dare,' et Plauto in Persa,

'staticulos saltare:' vulgo, *Jouer les bouffons.* Quidam 'staticulum' esse volunt essedi anteriorem partem, in qua firmus et status manet, qui habenis equos regit. Hanc porro solent diligentius et sumptuosius ornare quam reliquum vehiculum, quoniam spectaturis prima occurrit. *Dalec.*

Non modo argentea staticula inanis luxuria pervenit] Voss. *Simili modo quæ inani luxoria ad aurea quoque non modo argentea staticula pervenit.* Scribe: *Simili modo (quam inanis!) luxuria ad aurea quoque, non modo argentea, staticula pervenit.* Illud *quam inanis* exemplis illustramus Observat. I. 4. 49. *Gronov.*

Hoc videtur facere relaxatis spiramentis] Voss. *laxatis.* Idem.

Locari solitum decem libris per CC. annos] Voss. *solitum ✱ CC. annuis postquam obliteratum erat XXLV.* sine *locatum est,* sine *reddit,* quod ad marginem vides et in Gud. Menapioque, sine *reddit nunc,* quod in Academico est: nec forte laborat hæc lectio, nisi in posteriore numero, qui videtur faciendus *CCLV.* Prior significat *denarium ducenta millia,* εἴκοσι μυριάδας, octingenta millia nummum; posterior *ducenta quinquaginta millia denarium,* πέντε καὶ εἴκοσι μυριάδας καὶ πεντακισχιλίας δραχμὰς, decies et viginti millia. Illa viginti, hæc triginta millia Philippum nostrorum. Nec vero deest quicquam, quod non deesse, utpote commode intelligendum ex vicino, Plinius voluerit: *quod locari solitum ✱ CC. annuis; postquam obliteratum erat, CCLV.* nempe locari solitum est. Gud. *quod locari solitum X. libras per CC. annos postquam obliteratum erat reddit LXXII.* Ut et Acad. nisi quod *reddit nunc LXXII.* et Menap. nisi quod *reddit LXXXII.* Idem.

CAP. XVIII. *Medicinæ de plumbo, et scoria plumbi, de molybdæna sive galena, de psimmythio, et sandaracha.*

Substrato sulphure minuto] Elegantius in archetypo nostro, *substrato sulfuris minuto.* Pintian.

Alioquin plumbi e fornacibus halitus noxius sentitur] Voss. *plumbi fornacium halitus.* Gud. Men. Acad. hactenus juvant, quod carent præpositione. *Gronov.*

Fit et lotura plurimi usus in medicina] *Plumbi,* non *plurimi,* in eod. recte, ut paulo post, *ad hæc maxime lotura plumbi facit:* posset etiam legi, et forte aptius: *fit e lotura plumbi usus, &c.* favet etiam huic lectioni Diosc. docens loturam plumbi ad usus medicinæ lib. v. *Pintian.*

Postea supernatans aqua] Vide aliam rationem Dioscoridis. *Dalec.*

Ut Stibi et Cadmia. Potest astringere, sistere, &c.] In vetusto codice, *et istius et Cadmia potest astringere, sistere, &c.* scribo, *et istius ut Cadmiæ potestas stringere, &c.* Confirmatur autem et hæc correctio auctoritate Dioscoridis lib. v. *Pintian.*

Versatum rudibus ferreis aut ferulaceis] Voss. *trudibus.* Virgilius Æneid. v. 'Ferratasque trudes et acuta cuspide contos Expediunt.' Sic enim optimi codices: sic Isidorus Origin. XVIII. 7. cui 'trudes' sunt 'amites cum lunato ferro, ab eo quod trudunt et detrudunt.' Tacit. Annal. III. 'Quidam trudibus aut furcis inertem molem prosternere.' *Gronov.*

Sulphuris specie et terra carens] Apud Diosc. ψιμμυθιοφανὴς, *cerussæ specie.* Magis sequor Plinium, qui legit θειοφανὴς; nam id magis convenit cum μηλοειδὴς, optima, densa, fractu contumax, cerussæ prorsus similis, nihil plumbei habens, luteo fere colore, vitri modo splendida. Diosc. *Dalec.*

Lavatur in linteis raris in aqua cœlesti] Præpositionem posteriore loco nescit Vossianus, ut et tres alii. *Gronov.*

Est et molybdæna] Appellatione molybdænæ auctor comprehendit tum venam argento communem et

plumbo, tum plumbarium lapidem, tum etiam plumbariam arenam. *Dal.*

Est molybdæna, quam alibi galenam vocavimus, plumbi et argenti vena communis] Voss. *Est et molybdæna quam alio loco galenam appellavimus, venam argenti plumbique communis.* Gronov.

Zephyrio] Zephyrium oppidum Tauricæ, oppidum Ciliciæ, promontorium extremæ Italiæ e regione Siciliæ. Quidam legunt *Zephyria.* Est autem Zephyria Meli insulæ, quæ metallis abundat, oppidum : est et insula ante Halicarnassum. *Dalec.*

Quæ non alligantur] *Quæ non mordent*, Diosc. Pro ἀνεπιδήκτοις Plinius legit ἀνεπιδέτοις. *Idem.*

Et tenesmum fovendo calida] Sic ut clystere metallica ea infundantur, abdomen vero seu venter, mitigandi doloris causa, aqua calida foveatur. *Idem.*

In urceos aceti plumbo] Crate viminea in eorum medio collocata firmiter, ita ut acetum non contingat. Diosc. *Sandarachæ fiat*] Auripigmento rubro. Talem colorem nacta, sandyx vel syricum dicitur. *Idem.*

Ac rursus dejecto] Scribe *rejecto*, non *dejecto*, ex apographo nostro; et paulo infra *rubescat*, non *ruffescat*, in eod. *Pintian.*

Quoque magis virus redolens] Quoque magis sulphuris virus redolens, θειώδη ἀποφορὰν ἔχουσα, Diosc. *Dalec.*

Ipso nidore itidem medetur] Voss. *isdem.* Lege *iisdem.* Gud. Men. Acad. *eis.* Idem Pintianus. *Gronov.*

Aut sandarachæ similius est, deterius existimatur] Voss. *simile est, deterius judicatur.* Idem.

Squamosa] Πλάκας λεπιζόμενας ἔχει, ὡς ἀεὶ ἐπικείμενας ἀλλήλαις, Diosc. squamatim in crustas dividuntur, alias fere semper aliis incumbentes. *Dal.*

Donec mutet colorem] Pigmentum id sandaracha factitia est, de qua XXXV. 6. *Idem.*

LIBER XXXV.

PROŒM. *Annascentium quoque eis*] Voss. *Metallorum, quibus opes constant, agnascentiumque eis.* Gud. Men. Acad. *ac nascentium in eis.* Pintiani codex, *adnascentiumque eis.* Gronov.

Morosa cœlandi pingendique ac tingendi subtilitas] Lege cum Voss. et Pintiani codice, *cœlandi fingendique ac tingendi.* Plasticen intellige; et 'fingere ex argilla similitudines,' ut alibi loquitur. *Idem.*

CAP. I. *Honos picturæ.*

Utilem instituti modo, nihil necessarium] Probo magis legatur: *utilem instituto. Modo nihil necessarium.* Pintian.

A regibus populisque, et illos nobilitante] Vetus exemplar, et pleraque omnia excusa, *alios* præferunt, non *illos;* ut putem scribendum *aliis.* Id.

Nunc vero in totum marmoribus pulsa] In eod. *nunc vero in totum marmoribus postulatum;* scribo, *nunc vero in totum marmoribus postlata.* Id.

Non placent jam abaci] Lege: *Non placent jam abaci, nec specula in cubiculo nitentia.* Vide Salmas. H. Aug. 443. a.

Abaci] Abaci tabulæ marmoreæ quadratæ, ligneis similes; nam, ut tradunt Grammatici, ἄβαξ οὐ μόνον ἐπὶ σανίδος, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ λίθων ὁμοιοσχημόνων τοῖς ξυλίνοις ἄβαξι. Vitruvius VII. 3. 'Itaque veteribus parietibus nonnulli crustas excidentes pro abacis utuntur, ipsaque tectoria abacorum et speculorum divisionibus (nimirum formarum quadratarum et rotundarum) circa se prominentes habent expressiones.' Turneb. XXVI. 3. Casaub. ad Sueton. p. 40. *Dalec.*

Maculas quæ non essent] Nam maculosum variumque marmor maxime placebat: quod si natura tale non esset, pictura fingebatur. *Idem.*

Maculas quæ non essent in crustis inserendo] Voss. *quæ non esse in crustis.* Vult, quod ex veteri notant ad marginem, præpositionem deleri. Lego autem, *qua non esseut,* id est, qua parte; ait enim Neronis principatu inventum variare unitatem *crustis,* vel sectis fragmentis, coloris diversi *inserendo maculas, qua* parte illæ *non essent* nativæ. Tres alii, *maculas non esse in crustis.* Illud, *ut purpura distingueretur Sinnadicus,* male Gonsalius excepit ad Petronium. Vide Observat. III. 11. *Gronov.*

Ut ovatus esset] Ovatum intelligo, maculis notatum ovata figura ductis. *Dalec.*

Sinnadicus] Sinnada Asiæ urbs, supra V. 29. Ex ea Sinnadicum marmor celeberrimum. Vide Strab. lib. XII. *Idem.*

CAP. II. *Honos imaginum.*

Statuarum capita permutantur] Exemptilia illa fuisse discimus ex Suetonio in Tiberio, c. 22. ex Lampridio in Commodo et aliis. *Idem.*

Pinacothecas] Pinacothecæ armaria in quibus tabulæ pictæ, cælatum argentum, stragulæ vestes, signa, et alia domus ornamenta reponebantur: Græcis phascoli, cistæ, rhisci, κοῖλοι. Alex. ab Alex. V. 24. *Idem.*

Ceromata] Κονιστήρια· locum ubi athletæ pulvere conspergebantur, ut prebendi firmius possent; alii ἐλαιοθήσια malunt, ubi cera oleo diluta ungebantur. *Idem.*

Vultus Epicuri per cubicula gestant] De hoc more eleganter more suo Ca-

saub. ad Sueton. p. 69. *Idem.*

Circumferunt secum] Anulis insculptos, hoc fausti ominis sibi generique suo existimantes. Alex. ab Alex. II. 19. qui pro *cubicula*, *pocula* videtur legisse. *Idem.*

Disponebantur armariis] Hæc etiam scribit Polybius, qui et armaria, *ναΐδια*, id est, *ædiculas* vocat, quo nomine et Suetonius usus est. *Idem.*

Imagines] Imagines eæ non integri et totius corporis fuerunt, membris et lineamentis omnibus confirmatæ, sed oris simulacrum tantum effingentes humerorum tenus. Turn. XXVI. 3. *Idem.*

Quæ comitarentur gentilitia] Præeuntibus et canentibus tubis id fiebat. Propertius: 'Tibia funesta tristior illa tuba.' Idem: 'Nec mea tunc longa spatietur imagine pompa, Nec tuba sit fati vana querela mei.' Victorius IX. 14. *Idem.*

Stemmata] Stemmata intelligo in quacumque imagine, ejus qui expressus fuerat, prænominis, nominis, cognominis appellationem: honorum quos gessisset titulos: et progeniei gradum ac ordinem in tritavis, abavis, proavis, &c. Sic autem dicta fuerunt, quod earum rerum inscriptio ac monumentum ornaretur coronis circumpictis, ut fit etiam hodie. *Idem.*

Animorum ingentium imagines erant] Fuit quando putavi legendum esse non *animorum ingentium*, sed *majorum gentium*, ex Livio, qui ait, senatum divisum fuisse in 'majores' et 'minores gentes;' nam et codex antiquus *gentium* habet, non *ingentium*: nunc magis placet legatur *alienarum gentium*, quia sequitur confestim, 'exprobrantibus tectis cotidie imbellem dominum intrare in alienum triumphum.' *Pintian.*

Aliæ foris et circa limina animorum ingentium imagines erant, affixis] Pintianus *majorum gentium* vel *alienarum gentium* conjectat. Ex vestigiis Chiflet. *minorum gentium* notat et improbat Dalecampius. Acad. Men. Gud. *amicorum gentium erant imagines.* Voss. *aminorum gentium imagines erat.* Lege, *domitarum gentium imagines erant, adfixis hostium spoliis.* Notus mos et passim celebratus. Livius lib. X. 'Quorum domos spoliis hostium affixis insignes inter alias feceritis.' lib. XXIII. 'Qui spolia ex hoste fixa domi haberent.' lib. XXXVIII. 'Et cætera spolia ejus urbis ante currum laturus et fixurus in postibus suis.' Suetonius in Nerone: 'Domus priscorum ducum arserunt, hostilibus adhuc spoliis adornatæ.' Venuste autem dicit ante domos visas *domitarum gentium imagines*, in ipsis illis spoliis, quæ domitis victisque detracta erant, quæ domitarum symbola et argumenta erant. Sic XXXVII. 2. quasi ad Magnum Pompeium: 'Nonne illa similior tui est imago, quam Pirenæi jugis imposuisti?' Sequitur in Voss. *quæ nec emptori refigere liceret;* non *refringere.* Illudit sibi Pintianus, cum *refringere* hic interpretatur esse 'revellere' ad cap. 4. hujus libri. *Refigere* est revellere vel detrahere in sublimi fixum, ut 'refigere æra.' Cicero Famil. XII. 1. 'Cujus æra refigere debebamus, ejus etiam chirographa defendimus.' L. XXII. π. 1. D. Quod vi aut clam. 'Si ad januam tabulas fixeris, et ego eas, priusquam tibi denuntiavi, refixero.' Virgil. 'fixit leges pretio atque refixit.' Men. *refrigere.* Gronov.

Affixis hostium spoliis] Eo respexit Virgil. Æneid. IV. 'spolia illa tuis pendentia tectis.' *Dalec.*

Cum Scipionis Africani transisset atrium] Hermolaus scripserat esse codices, in quibus *Africani*, non *Pomponiani*, scriptum sit. Sed Voss. Gud. Acad. Men. ut et Jo. Andreas, *Scipionis Pomponiani:* deinde Voss. *Saluittonis.* Men. et Gud. *Saluitonis*, quemadmodum idem Andreas. Locus insanabiliter depravatus, clamat Pintianus. Possis accipere Pomponium

quendam adoptatum a Cornelio illo, 'cui ad opprobrium vitæ Salutioni cognomen erat,' teste Suetonio Julio cap. 59. Cæterum ibi quoque scripti quidam *Saluitoni* et *Saluitioni*. Plinius VII. 12. 'Ejusdem familiæ Scipioni post eum cognomen Salutio mimus dedit.' Acad. hic quoque *Saluicio*. Men. et Gud. *Saluitto:* omnesque *nomen*. Conjiciebam, *Ejusdem familiæ Scipioni post cognomen Salpitto mimus dedit*. A salpittis sive alapis, quibus os mimi præbebant. Glossæ: *Salapitta*, *ῥάπισμα*. Arnobius lib. VII. 'Mimis Dii gaudent, &c. delectantur, ut res est, stupidorum capitibus rasis, salpictarum sonitu atque plausu, factis et dictis turpibus, fascinorum ingentium rubore.' Quod meo judicio recte interpretatur Scaliger ad Catalecta: nec potest aliter accipi, quicquid tergiversentur. Nam 'tubarum sonitus' patienter auditur, sed quis earum plausus? At hic optime convenit alapis; ut apud Ovid. Met. II. 'modo pectora præbet Virginea plaudenda manu.' Nam spectatorum plausum intelligere prohibent omnia, quæ præcedunt et sequuntur, ad eos, qui se dant spectandos, non ad spectantes, pertinentia. *Salapitta* autem et *salpitta* idem, ut 'solpuga,' et 'solipuga.' Videtur factum ex ἀλαπάζειν. Glossæ iterum: *Alapatur*, ἀλαπάζει, ἠλάπακται, ἀλαπακτὸς, ἀλαπακτὴ, *salapicta*, *salapitta*, *salpicta* et *salpitta*. Sic Ovidius 'Sticte' facit caniculæ nomen, et Latinis hujusmodi 'offensa,' 'intrita,' 'missa,' 'remissa.' Multis autem e Græcia in Latium transeuntibus præponi a fronte illam literam, multis A in I mutari notum est. Unde nomen haudquaquam indignum mimo provenit, 'Salpitto' a 'salpitta,' ut ab 'alea,' 'aleo,' a 'præda,' 'prædo.' *Gronov.*

Salutionis] Prædivitis hominis, cujus testamento factus hæres Scipio fuerat, ea lege, ut Salutionis cognomen acciperet. Quendam ex Scipionibus Salutionem cognominatum fuisse, quod Salutioni mimo corporis figura simillimus esset, auctor scribit VII. 12. Julius Cæsar, ad eludendas vaticinationes, quibus ferebatur nomen Scipionum in Hispania fœlix ac invictum esse, cum in ea res gereret, despectatissimum quendam ex gente Corneliorum secum habuit in castris, cui ob opprobrium vitæ Salutionis cognomen erat. Sueton. in Julio cap. 59. *Dalec.*

(*Hoc enim ei fuerat cognomen*) *Africanorum dedecora notam irrepentem*] Nesciunt Mss. pronomen *ei;* nescit vocem *notam;* sed Vossian. *Africanorum dedecoriinrepente Scipionum nomini.* Menap. Gud. et Acad. *Africanorum dedecore irrepente.* Lege: *vidissetque adoptione testamentaria Salpittonis* (*hoc enim fuerat cognomen Africanorum dedecori*) *inrepentes Scipionum nomini;* nisi malis, *Salpittones.* Gronov.

Siquidem non solum ex auro argentove] In vetusto codice verbum *solum* non legitur; et mox paulo *illis*, non *illi*. Pintian.

Quorum immortales animæ in iisdem locis ibi loquuntur] Vacat τὸ *ibi;* sic enim Voss. *quorum immortales animæ in locis iisdem loquuntur.* Tres alii, *anime et in hiisdem locis ibi loquuntur.* Gronov.

Non nominibus tantum septingentorum illustrium, sed etiam aliquo modo imaginibus] Voss. *insertis voluminibus suorum fœcunditatium septingentorum illustrium aliquo modo imaginibus.* Voluit *voluminum suorum fœcunditati.* Men. et Gud. *et insertis in voluminibus non tantum sept.* Acad. *et insertis in voluminibus et nominibus non t. sept.* Idem.

Inventione muneris etiam Diis invidiosus] Melius in eod. *inventor muneris etiam Diis invidiosi.* Pintian.

Inventione muneris etiam Diis invidiosus] Ab Hermolao, cum dedisset

Andreas, *inventioni muneris etiam Diis invidiosis.* Voss. *inventor numquis etiam Diis invidiosi.* Scribe *muneris,* ut et Pintianus. Gud. et Acad. *inventores quin etiam Diis invidiosi;* ut et Men. nisi quod *invidiose.* Gronov.

Ut præsentes esse ubique et claudi possent] Voss. *ubique cludi possent.* Lege, *ubique et videri possent.* Men. Gud. Acad. *ut præsentes esse ubique credi possint.* Idem.

CAP. III. *Quando primum clypei imaginum publice, et quando in domibus positi, et de picturæ initiis, et monochromato, et primis pictoribus, et antiquitate picturarum in Italia.*

Monochromato] Vet. *monochromaton.* Dalec.

Si liberorum turba parvis imaginibus ceu nidum aliquem sobolis] Voss. *subolis,* et *liberum.* Ut et mox, 'Majorum quidem nostrum.' Pintianus etiam *liberum.* Gronov.

Martio exemplo] Fortassis, *Homerico,* ut Iliad. Z. Sic et Hesiodus ἀσπίδι, Æschyl. in Tragœdia, ἑπτὰ ἐπὶ Θήβαις, Euripides in Phœnissis. *Mitalerius.*

Continebantur imagines, unde et nomen habuere clypeorum] Oratoribus et eloquentia claris cum imagine eorum sculpta tributos quoque fuisse clypeos, Tacitus sub finem lib. II. Ann. ostendit his verbis: 'Cum censeretur (decerneretur Germanico mortuo) clypeus auro et magnitudine insignis, inter auctores eloquentiæ, adseruit Tiberius solitum paremque cæteris dicaturum,' &c. *Dalec.*

Unde et nomen, &c.] Quasi *glypeorum,* ἀπὸ τοῦ γλύφειν, quod imaginibus cælati ac sculpti essent. *Idem.*

A cluendo] Id est, pugnando. Inde fit clypeare, armare, et tanquam clypeo tegere, ut et galeare. Pacuvius in Hermione apud Nonium: 'Currum liquit, chlamyde astu contorta clypeat brachium.' Servius putat ἀπὸ τοῦ κλέπτειν, quod tegerent et celarent corpus, clypeos dictos. *Idem.*

Secumque in castris tulere] Voss. *uenere.* Forte *vexere,* aut *tenuere.* Gronov.

Invenit Q. Martius] *Lucio* prænomen fuit, non *Quinto.* Itaque jure ignorat Vossianus τὸ *Q.* Idem.

Græci autem alii Sicyone, alii apud Corinthios repertam] Lege: *Græci autem alii Sicyone, alii apud Corinthios repertam summis umbra hominis lineis circumducta, &c.* Hic videmus *linearem picturam* eam dici, quæ ad hominem exprimendum, non solam ejus umbram lineis circumscribit et determinat, quod primi picturæ inventores faciebant, sed quæ intus etiam lineas spargens, lineamenta corporea effingit. *Salmas.* p. 5. b.

Monochromaton] Μονόγραμμον alii vocant, ab unica et eadem semper linearum specie; quo modo Epicurus de Nat. Deorum lib. II. 'monogrammos Deos' vocat, eosdem semper, qui nec ira mutentur, nec lætitia; quamvis tenues et decolores apud Lucilium Nonius exponat hoc versu: 'Vix vivo homini ac monogrammo.' *Dalec.*

Cleanthe Corinthio] Strabo lib. VIII. In Alphæoniæ Dianæ templo Cleanthis et Aregontis picturæ visuntur, hominum Corinthiorum. Alterius quidem Trojæ excidium, et Minervæ ortus: alterius Dianæ in cunis deportatio, opera plurimum laudata. *Idem.*

Primus invenit eas colorare, &c.] Nimirum simplicissimus color conveniebat rudimentis artis; quandoquidem absolutissimi etiam artifices, Apelles et ejus ætatis alii, non nisi quatuor coloribus pinxisse leguntur. *Gelen.*

Lanuvii] In templo Junonis Sospitæ, quam illic colebant capite caprina pelle tecto, qualis ejus imago signata est in quodam Romano denario, additis his literis. I. S. M. R. id est, Juno Sospita, vel, ut est apud Festum, Sispita, Magna Regina. Ejus præterea simulacrum hastatum et scutatum cum repandis calceis fuisse

tradit Cicero de Nat. Deor. *Ursinus* 258.

Pontius legatus Caii principis eas tollere conatus est] In scripto codice, *C. Princeps eas tollere conatus est; cætera redundant. Pintian.*

Pontius legatus Caii principis eas tollere conatus est] Hunc quoque legatum principis a Plinio hic adhibitum Vossianus negat. Sic enim ibi: *ut virgo ne minis quidem tempi concussegatus princeps tollere eas.* Vides unde *legatus* iste primum natus sit. Quem ut habuerunt, nomen etiam ei fuit imponendum: ergo repetitis quibusdam literis vocis *concussæ* addiderunt *Pontius.* Hic autem, cum legati personam sustineret, non poterat dici *princeps,* sed *principis.* Hic quoque nomine destinandus erat, nempe *Caii.* Et hi modesti tamen, præut alii, *ut virgo nominis quidem taciti pontius legatus princeps;* sic enim Gudianus, Menap. Acad. et ex alio ad marginem notatur, quamquam *nominis* unde ortum sit, vides, nempe ex *ne minis* pro *ne ruinis.* At tu Plinium scripsisse puta: *Similiter Lanuvii, ubi Atalante et Helena cominus pictæ sunt nudæ ab eodem artifice, utraque excellentissima forma, sed altera ut virgo, ne ruina quidem templi concussæ. Cajus princeps tollere eas conatus est, libidine accensus, si tectorii natura permisisset.* Sic et Pintianus. *Gronov.*

Durant et Cære] Ea urbs est Hetruriæ, olim Agylla a Pelasgis cultoribus vocitata. *Gelen.*

CAP. IV. *De pictoribus Romanis, et quando primum dignitas picturæ, et qui victorias suas pictura proposuerunt, et quando externis picturis dignitas Romæ.*

Fabii clarissimæ gentis] *Fabia clarissima gens,* in apographo nostro. *Pintian.*

Ædem Salutis pinxit] Quam C. Junius Bubulcus dedicaverat. *Dalec.*

Cohæredis Augusto dati] Ex quadrante. Suetou. in Julio. *Idem.*

A M. Valerio Max. Messala] Anno Urbis 490. M. Valerius Maximus et M. Otacilius Crassus consules creati adversus Hieronem, et Pœnos missi, fœliciter res gesserunt, multis oppidis Mediterraneis aut receptis, aut expugnatis. In ea expeditione Messala capta, Valerius Messala cognominatus est. Macrobius Saturnal. lib. I. *Idem.*

Qui princeps tabulam picturæ prælii] Vossianus: *Dignatio autem præcipua Romæ increvit (ut existimo) a M'. Valerio Maximo Messalla: princeps tabulam pictam prælii, &c.* Tres alii quoque τῷ *qui* carent: sed aliter nugantur exhibendo, *existimo valerio maximo consule cum messalu princeps.* Eodem modo reticetur pronomen in illo Taciti Ann. XI. 6. 'Meminisset C. Asinii et Messallæ, ac recentiorum Arruntii et Æsernini: ad summa provectos incorrupta vita et facundia.' Ubi frustra subjecerant, 'provectorum.' Adde infra XXXV. 14. *Gronov.*

Fecit hoc quidem L. Scipio] Voss. *Fecit hoc idem et Lycipio.* Gud. Men. Acad. *Fecit hoc quidem et L. Scipio.* Mox Voss. *tradunt haud immerito quando filius ejus illo;* sine τῷ *iratum* et *in* præpositione, quæ etiam abest Academico, Men. Gud. uti in iisdem *quando,* non *quoniam.* Scribe: *Fecit hoc idem et L. Scipio, tabulamque victoriæ suæ Asiaticæ in Capitolio posuit: idque ægre tulisse fratrem Africanum tradunt, haud immerito, quando filius ejus illo prælio captus fuerat.* Voluit idem Pintianus. *Idem.*

Ludis Claudii Pulchri] Elephantos primum iis ludis pugnasse Fenestella tradidit VIII. 7. Meminit et scenæ hujus pictæ Valerius Max. II. 5. *Dat.*

Rex Attalus VI. millia sestertium emisset Aristidis tabulam Liberum patrem continentem] Acad. *nam cum prædam vendendam distraxisset et XVI. libris emisset Aristides patrem liberum tabulam et pretium miratus.* Gud. *nam*

cum in preda vendendas distraxisset et XVI. libris emisset Aristides tabulam liberum patrem pretium miratus. Menap. *nam cum in preda vendenda distraxisset et XVI. libris emisset aristides liberum patrem tabulam precium.* Ubi *sedecim libris*, pro *sedecim talentis*, scriptum arbitrabatur Budæus, quum et ipse sic in suis invenisset. Cæterum hoc quoque specimen, quid in Plinio sibi licere voluerint. Voss. *in præda vendenda rex atalia XVI. emisset tabulam Aristides liberum patrem pretio miratus.* Dictat certe, *denarium sex millibus.* At eadem de re VII. 38. 'Aristidis Thebani pictoris unam tabulam centum talentis rex Attalus licitatus est.' Ubi si valere altera summa debet, scribendum, 'unam tabulam talento licitatus est.' Quod si verius pretium est centum talenta, (nam et hoc capite infra ubi de operibus ejusdem Thebani agit, 'qua in arte valuit ita, ut Attalus rex unam tabulam ejus centum talentis emisse tradatur') hic, *denarium sexcentis millibus* reponendum, ut secum Plinius concordet. Nam talentum sine alia descriptione, et talentum Atticum, sex millia denarium vel drachmum, Varrone, Plinio, Verrio Flacco, Servio testibus, viginti quatuor sestertia Seneca et Prisciano: decem talenta, denarium vel drachmum sexaginta millia, sestertia ducenta quadraginta: centum talenta, denarium drachmumve sexcenta millia, sestertium quater et vicies. Vult præterea liber optimus: *tabulam Aristidæ Liberum Patrem;* sine τῷ *continentem*, quod et alii nostri tres aspernantur et liber Pintiani. Dicitur enim per epexegesin, quam vulgo appositionem vocant: Liber Pater tabula Aristidæ. Sic XXXV. 11. 'Eodem tempore fuit et Cydias, cujus tabulam Argonautas H-S. CXLIV. Hortensius orator mercatus est.' *Pretio* quoque forsan retinendum, ut legas: *Namque cum in præda vendenda rex Attalus denarium sex millium* (sive malis, *sexcentorum millium*) *emisset tabulam Aristidæ Liberum Patrem pretio, miratus suspicatusque aliquid in ea virtutis, quod ipse nesciret, &c.* Gronov.

Ille Crassi oratoris lepos] Cicero de Orat. lib. II. Quintilianus tamen VI. 4. a Caio Julio id factum narrat. Illum enim obstrepenti Helvio, ac sæpius instanti qualem se tandem ostensurus esset, digito monstrasse imaginem Galli pictam in scuto Mariano Cimbrico, cui tunc Helvius simillimus visus est. *Dalec.*

Agentis sub Veteribus] Sub veteribus fori tabulatis, porticibus, ambulationibus, agentis jure, et productos testes interrogantis. Partem fori eam aiunt fuisse, in qua qui pecuniam fœnori dabant, accipiebantve, consistebant et versabantur. Tabernas veteres legimus apud Plautum, in quibus mensarii, sive mensularii, sive collybistæ, sive argentarii, argentariam permutationem, negotiaque majora exercebant. Eæ fuerunt in vico Thusco vicinæ templo Vortumni, casæ Romuli, ædibus Ciceronis. Quidam exponunt, *sub veteribus*, rostris; nam et vetera fuerunt, et nova. *Id.*

Quanti eum existimaret] Voss. *æstimaret.* Recte omnino, *taxaret.* Tres item alii, *estimaret.* Gronov.

A Cyzicenis H-S. XII. M.] Voss. *a Cyzicenis XIII.* hoc est, denarium tribus millibus, quod et Chifletianus firmat; nam Acad. *XIII. libris*, ut et Gudianus et Menapius. *Idem.*

Paulo ante cum reficerentur] In vetusto exemplari, non *reficerentur*, sed *refringerentur;* recte: hoc est, cum fures refringere attentassent. Utitur hoc verbo Plinius in hac significatione 'revellendi,' præsenti etiam libro, cap. 2. 'Quæ nec emptori refringere liceret.' *Pintian.*

Aristippum] Quidam Cyrenæum philosophum hunc esse putant, quem

'regium canem' vocavit Diogenes, et de quo Horat. 'Omnis Aristippum decuit color.' Quod si ita sit, multa de eo Laërtius, multa Victorius VIII. 18. *Dalec.*

CAP. V. *Ratio pingendi, de pigmentis.*

Atque umbras] Pictorum hæc vocabula: opacitas quæ atro colore efficitur, umbra; claritas, quæ candido colore præstatur, lumen. Illuminant pictores, cum argumento quod depingunt addunt lumen, ut clarior pictura eluceat et emineat. Cicero in Bruto: 'Eaque non tam in verbis pingendis habent pondus, quam in illuminandis sententiis.' Turnebus XXVI. 12. *Idem.*

Tonon] Luminis intentionem, et splendidiorem fulgorem. *Idem.*

CAP. VI. *De coloribus nativis et factitiis.*

Indicum, purpurissum] Ut Indicum spuma est innatans cortinis, in quibus glastum coquitur pannis tingendis, sic purpurissum spuma est collecta effervescente purpura, cum ex ea tinctura conficitur. Loco purpurissi pictores nunc utuntur lacca mixta cum cæruleo. *Idem.*

Præterea e vilioribus ochra] Legendum: *Præterea e vilioribus ochra usta, rubrica: cerussa, sandyx, scyricum: sandaracha: atramentum.* Ochra quidem nativa prorsus est, quod aperte Victorius testatur: verum ex ea fit rubricæ genus, ut ex cerussa sandyx et scyricum. *Idem.*

Sinopis inventa est] Rubricam Sinopicam μίλτον Σινωπικὴν vocat Diosc. et Theophr. lib. περὶ λίθων. *Idem.*

In Cappadocia] Unde purgata Sinopen defertur. Diosc. *Idem.*

Pretium optimæ in libras XIII. denarii] Voss. *Pretium optimæ XII.* hoc est, denarii duo. Gud. Men. Acad. *pretium optime XII. d.* Gronov.

Denarii] Vocem hanc supervacuam puto, additam a quodam qui sibi notam X interpretaretur. *Dalec.*

Pressior] Coloris adstricti et obscuri magis. *Dalec.*

Rubricæ genus in ea voluere intelligi quidam secundæ auctoritatis] Lege: *Rubricæ genus in ea voluere maxime intelligi. Quidam secundæ auctoritatis, palmam enim Lemniæ dabant. Minio proxima hæc est, multum antiquis celebrata cum insula in qua nascitur, nec nisi signata venundabatur. Unde et sphragidem appellavere.* Vide Salmas. pag. 1156. a.

Signata] Effigie capræ. Diosc. imagine Dianæ. Galen. Quoniam rubra effoderetur, Dioscorides hominum sermonibus credidit hircinum sanguinem admisceri. *Dalec.*

Utilissima Ægyptia et Africana] Lege: *Utilissima Ægyptia et Africana, quoniam maxime sorbentur picturis. Nascitur autem et in ferrariis metallis. Fit ex ochra exusta in ollis novis luto circumlitis.* Salmas. pag. 1156. b.

Quoniam maxime sorbentur. Picturis autem apta nascitur et in ferrariis officinis ochra, &c.] Verbum *picturis*, cum minore litera scriptum, præcedentibus annecte, et detrahe verbum *apta.* Reliqua sic scribe: *Nascitur autem et in ferrariis metallis ochra, ex ea fit exusta rubrica,* ex antiquo codice, adstipulante etiam Diosc. v. Puto vero ordinem esse vitiatum legendumque: *Ex ea fit exusta rubrica;* vidit et hoc Hermolaus, utique quod attinet ad ochram. *Pintian.*

Ex ea fit ochra, exusta rubrica in ollis] *Fit et rubrica ex ochra exusta in ollis novis, &c.* Sic lego assentiente Philandro comment. in Vitruv. VII. 7. Nam rubrica fit ex ochra usta testibus, Diosc. v. 112. et Theophr. περὶ λίθων. *Dalec.*

Græciensis] Græciense pro Græco usurpavit etiam Gellius XIX. 10. ut et Græcanicum XXXIV. 9. *Idem.*

Parætonion nomen loci habet ex Ægypto] Oppido Alexandriæ vicino, quod et Ammoniam dixerunt. Vide quod adnotatum est XXXIII. 5. Pharidem terram videtur appellare The-

ophrastus de lapidibus. *Idem.*

Pretium optimo in pondo sex X.] Quis fecerit, quæro; sed non male fecit, si bene intelligatur; nam Andreas dederat *sex librarum;* ut advocat Budæus de Asse, lib. III. monetque in Mss. esse, *in pondo CXI. denarii:* in uno vetustissimo sic: *in pondo CXI.* et *denarii* verbum additum fuisse lectoris manu et *C* loco deletili scriptum. Satis curiose. Et in meis quidem tribus juxta invenio, *in pondo CXI. den.* sed hos neque vetustissimos neque optimos vocare ausim. At cui soli titulus uterque congruit, is longe aliter; nempe *in pondo VI. XI.* hoc est, *in pondo sex denarius unus.* Puta, in libras obolus; nam denarius habet sex obolos; sed obolus Atticus nummus est, non Romanus; assibus autem vel sestertiis id pretium definire molestum erat futurum, quum sestertius faceret obolum et dimidium ejus; obolus autem asses binos et binos trientes. Ideo sic loqui maluit. Cæterum ridenda socordia nescio cujus, qui editionis Stoerianæ margini adlevit Budæum hic legi velle, *in pondo XVI. talentis.* Nimirum ad hunc locum retulit, quæ Budæus habet ad verba Plinii de Libero patre Aristidis. *Gronov.*

Nimiam pinguitudinem] Densitatem, lævitatem. Theophr. de lapidib. *Dal.*

Eundem usum habet] Sanguinis sistendi. *Idem.*

Tactu siccat] Aluminoso gustu. Diosc. *Idem.*

In Theodoti fundo inventa Smyrnæ] Cretam viridem Theodotion Vitruv. appellat. VII. 7. non cerussam. *Idem.*

Usta casu reperta] Idem fere Theophrast. lib. περὶ λίθων, de ochra in rubricam mutata incendio tabernæ. *Idem.*

Pretium ejus in libras æris quinque] Voss. *in libras XVI.* qui sunt denarii sex. Gud. Men. Acad. *pretium ejus in libra XVI. d.* ut et Budæi codices. *Gronov.*

Pura] Τὰ πύα, suppurationes. Lego *obscura:* quæ non patent oculis; quæ in calva sub cute latent osse vulnerato. *Dalec.*

Sed inde non pervehuntur ad nos] *Et inde nunc pervehuntur ad nos,* in apographo nostro, quam recte non statuerim. *Pintian.*

Sandaracha] Ad finem capitis ultimi libri superioris. Sandaracha ea non fit, sed in metallis aureis et argenteis gignitur. *Dalec.*

Fit et adulterina ex cerussa] Sandycem Dioscorides vocat, non sandaracham: Ægineta et sandycem et syricum. *Idem.*

Quanquam animadverto Virgilium] Judicium Plinii doctis non placet. Quamvis enim pecoris Virgilius in eo versu meminerit herbis vescentis, non propterea tamen sandycis color ad herbam referendus est, nec magis quam muricis in carmine adjuncto: 'Ipse sed in pratis aries jam suave rubenti Murice, jam croceo mutabit vellera luto.' Est ergo sandyx coloris non herbæ nomen. *Idem.*

Atramentum quoque inter factitios erit] Atramentum tribus modis pictores clarissimi faciunt: primum quidem ex fuligine olei nucum usti; deinde ex ebore cremato; tertio, quod est præstantissimum, ex ossibus Persicorum ustis. *Idem.*

Aut enim salsuginis modo emanat] Melanteriam, quæ atramentum metallicum et nativum est, duplicem significat: alteram raram, levem, et mollem, lanugini aut salsugini similem, teste Agricola lib. IV. de fossilibus; alteram glebosam, duram, et olidam, et, ut inquit Diosc. terrenam. Eam, quæ sulphurei coloris est, cæteris omnibus præfert Diosc. quoniam efflorescere super ea solet velut sulphureus quidam pulvis gustu misyos. *Idem.*

Carbones infectos effoderent] Carbones cum cineribus usti cadaveris in urnam conjectos. *Idem.*

Quod elephantinum vocant] *Vocavit*, non *vocant*, in scripto codice, et duo ultima verba demenda. *Pintian.*

Fit et e tedis ligno combusto] In eod. *Fit et in ligno tedis combusto;* ut forte legendum sit, *Fit et ilignis tedis combustis.* Idem.

Mira in hoc sepiarum natura] Septentrionales populi nigro sepiæ, addito tantillo aluminis atramenti loco, scribunt, nec incommode. *Dalec.*

Librarium gummi, tectorium glutino admisto] Voss. *comme.* Lege: *Omne autem atramentum sole perficitur, librarium gumme, tectorium glutino admixto;* hic enim est ablativus a 'gummis.' *Gronov.*

Hysgino maxime inficitur] Hysginum nunc tinctura est e cocco prius, deinde e purpura Tyria, supra IX. 41. nunc tinctura e rubia cocci loco, et purpura, vel purpuræ loco, hysgino. Vitruvius VII. 14. Est autem hysginum hoc arbuscula, quam XVI. 18. vaccinium Plinius appellat, et XXI. 26. falso hyacinthum exponit, quia hyacinthum Græcorum Latini quidam vaccinium interpretarentur. Vulgus *Magaleb* vocat. Ex hujus arbusculæ nigro fructu succus exprimitur ad purpuream tincturam aptissimus. Virgilius scilicet ideo 'vaccinia nigra' dixit: et interpres Nicandri, φυτὸν εἶναι ξανθὸν τῷ χρώματι (nam tale lignum est) καὶ μέλαν (talis est fructus) πρὸς ἰοβαφεῖν ἐπιτήδειον. *Dalec.*

Rubiamque cogitur sorbere] *Rubiaque cogitur sordere*, in V. C. *Pintian.*

Cæruleum sublinunt] Hodie pictores cœruleo sublinunt, deinde laccam inducunt. *Dalec.*

Ex India venit] Indicum nihil aliud esse, quam pigmentum confectum in Guzarate ex Indico glasto, Garcias ab Horto II. 26. *Anil* Turcæ vocant, Indi *Gali*, plerique *Nil.* Dioscorides fabulose, ut pleraque alia, inquit, pigmentum hoc sponte nasci in arundinibus Indicis, οἷον ἔκβρασμα, veluti spumosum ac ebulliens quoddam ejectamentum. *Idem.*

Qui adulterant, vero Indico stercora columbina] Legend. *Qui adulterant, vero Indico tinguunt stercora columbina, aut cretam Selinusiam vel annulariam vitro inficiunt.* Creta Selinusia vel annularia vitro infecta Indicum imitabatur, cujus color κυανοειδής. *Salmas.* p. 255. a.

Annulariam] Eam argentariam vocat posthac cap. 17. hujus libri. *Dalec.*

Et dum fumat, odorem maris olet] Dele verbum *olet*, ex eod. præcessit enim paulo ante verbum *reddit.* Pintian.

Rigores et impetus sedat] Inflammationes et tumores rumpit: purgat et reprimit ulcera. Diosc. *Dalec.*

Armenia mittit] Armenium Trallianus et secuti medici, tam Græci quam Arabes, observarunt, æque valenter ac cœruleum, veratrumque nigrum, melancholicum humorem vacuare. *Idem.*

Optimumque est, quod maxime viret, communicato colore cum cæruleo] Lege: *Optimusque est, qui maxime vicinus est communicato colore cum cæruleo.* Vide Salmas. p. 1153. a.

Et quod Chrysocollam luteam mentitur, seu parum multa sint mendacia ejus] Detrahe verbum *luteam*, et adde verbum *dicta: ceu parum multa dicta sint mendacia ejus.* Pintian.

Fit et ex creta viridi] Ejus cretæ viridis, quæ colore et viribus est multum infra chrysocollam, Agric. de Nat. Fossil. lib. II. *Dalec.*

CAP. VII. *Qui colores non inducantur, et quibus coloribus antiqui pinxerunt, et quando primum gladiatorum pugnæ propositæ sunt.*

Pinxerunt] Ms. *pinxerint.* Idem.

Pugnæ p. sunt] Ms. *pugnæ et picturæ propositæ sunt.* Idem.

Quæ inuruntur] Encaustice pingendi ratio fit aut ceris, aut coloribus, aut metallis igne liquescentibus; ce-

ris, ut in navium pictura, cum scalptæ variis figuris tabulæ, cera diversis etiam coloribus picta oblinebantur; coloribus, ut in figlinis, Italicis præcipue, ac operibus, Opimiano vitro, quod *Email* vocant, depictis; metallis, ut in genere artificii quod *Damasquiner* appellant. Pertinent et ad encausticen imagines in ebore ferro candenti delineatæ, postea carbone insperso nigrescentes. *Idem.*

Ex albis melino, ex silaceis Attico, &c.] Si album melinum, non ex eo nomen habere potuit color μήλινος, qui luteus est. Vide Salmas. pag. 256. b.

Limum] Indicum. *Dalec.*

Saniem] Cinnabari. *Idem.*

Rerum non animi pretiis excubatur] Legendum puto, *res non manupreciis æstimabantur.* Pintian.

Investivit pictura, ut constat] Scribendum, ut arbitror, *inusta*, non *ut constat;* ut præsenti capite paulo ante: 'Ad eas picturas quæ inuruntur.' *Idem.*

Publicas porticus investivit purpura] Sic Hermolaus e codice veteri (nec aliter tres nostri) cum esset *occupavit.* Sed ille toties optimus inventus Voss. *porticus ecuravit;* puto *decoravit*, ut sequenti cap. 'Digna loca picturis condecoravit.' XXXVI. 5. 'Agrippæ Pantheum decoravit Diogenes Atheniensis.' *Gronov.*

Summus animus in pictura] Generosa magnificentia, primariis viris ac excellentibus digna cura et liberalitas. *Dalec.*

CAP. VIII. *De ætate picturæ, operum et artificum indicatura, nobilitates CCCV.*

Tam multas post Olympiadas celebrando pictores, quam statuarios auctores] In scripto codice non *auctores* legitur, sed *actore ut has:* scribo, *ac toreutas:* præterea alio ordine lego hæc verba, *multas post Olympiadas celebrando tam pictores quam statuarios ac toreutas;* aut si vis, ut ordo non mutetur, deme illud *quam.* Pintian.

Celebrando pictores quam statuarios auctores] Qui sunt isti *auctores statuarii?* Voss. *statuarios actore ut has primumque.* Lege sine dubio, *quam statuarios ac toreutas.* Quos alibi 'cælatores' vocat, et artem illorum 'toreuticen.' Cap. x. 'Primusque artem toreuticen aperuisse atque demonstrasse merito judicatur.' In auctoribus librorum XXXIII. et XXXIV. Menæchmus, 'qui de toreutice scripsit.' Et nota 'toreumata.' Sic invenit, sic expedivit hunc locum et Pintianus; sed τὸ *tam*, in quo ille collocando laborat, quatuor nostri non agnoscunt. Et certe Plinii mens illud repudiat, quemadmodum (quæ altera Pintiani conjectura est) τὸ *quam* demi non patitur. Miratur enim fuisse qui scriberent, nobiles statuarios et toreutas claruisse aliquot Olympiadibus antequam pictores, et hos cœpisse demum nosci Olympiade nonagesima, quum constet Phidian, &c. *Gronov.*

Clypeumque Athenis ab eo pictum] Acad. Men. Gud. *Olympiumque Jovem Athenis ab eo pictum.* Voss. *Olypeumque Athenis.* Manus secunda fecit *clypeumque.* Et hic meo periculo scribe: *Olympiumque Athenis ab eo pictum.* Quæris quis sit iste Olympius? Pericles. XXXIV. 8. 'Et Olympium Periclem dignum cognomine.' Iterumque: 'Periclis Olympii vernula hic fuit.' Diodorus Siculus lib. XII. Ταῦτα δὲ ῥαδίως συνετέλεσε διὰ τὴν δεινότητα τοῦ λόγου· δι' ἣν αἰτίαν ὠνομάσθη 'Ολύμπιος. lib. XIII. Περικλῆς ὁ Περικλέους τοῦ προσαγορευθέντος κατὰ τὴν δύναμιν 'Ολυμπίου. Forte, κατὰ τὴν τοῦ λόγου δύναμιν 'Ολυμπίου. Hermogenes in partitionibus: εἶτα μέντοι οὐδὲ καινά· καὶ γὰρ καὶ Περικλῆς 'Ολύμπιος ἐκλήθη. Et lib. I. de inventione: 'Ηνέχθη σκηπτὸς ἐπὶ τὴν Περικλέους εἰκόνα, καὶ συμβουλεύει τις μηκέτι αὐτὸν 'Ολύμπιον καλεῖν. Valerius Maximus V. 10. 'Non sine causa igitur

tanti roboris animus ad Olympii cognomen ascendit.' Sic præclare Christop. Colerus, ejecto vocabulo *Jovis*, quod hic quoque imperiti obtruserant. *Gronov.*

Panæum fratrem ejus, qui clypeum intus pinxit et in ægide Minervæ] Voss. *Panenum ejus fratrem, quid clipeum intus pinxit elide minervæ.* Absunt *et in:* neque his opus est. Scribe, *Panæum ejus fratrem qui et clypeum intus pinxit Elide Minervæ.* Sic vocatur Pausaniæ XXXVI. 23. 'Elide ædes est Minervæ, in qua frater Phidiæ Panænus tectorium induxit lacte et croco subactum.' Sic Pintiani, Men. Acad. Voss. Vulgo etiam adleverunt præpositionem. Gud. etiam Academicusque et Menap. *pinxit Elide.* Hermolaus male, *in ægide.* Gronov.

Colotes] Ejus meminit Pausanias lib. V. Mensam ille fecit apud Eleos, super qua victoribus coronæ deponuntur. *Dalec.*

Eosque qui monochromata pinxerint, (quorum ætas non traditur) aliquanto ante fuisse] Legend. *Eosque qui monochromata pinxerunt, quorum ætas non traditur aliquanto ante fuisse, Hygiemonem, Diniam, Charmadam qui primus in pictura marem fœmina discrevit, Eumarum etiam Atheniensem.* Salmas. p. 50.

Catagrapha] Linum κατάγραφον, Catullo in passere, varie depictum. Athenæo lib. II. Τῶν βοσκάδων καλουμένων, ὁ μὲν ἄῤῥην κατάγραφος. Turneb. XXV. 22. *Dalec.*

Barbarorum Datim, Artaphernem] Vide Æmilium Probum in vita Miltiadis, ac Trogum Pompeium lib. II. et Herod. lib. VI. cui Datis dux Darii Medus natione fuit, Artaphernes autem Darii nepos ex fratre Artapherne. *Pintian.*

Barbarorum Datim, Artaphernem] Lege, *Datim Artaphernemque;* nam τὸ *que* hausit sequens *quin;* continenter enim hæc optimus liber sine distinctione capitum. *Gronov.*

CAP. IX. *Primum picturæ certamen, et qui primi penicillo pinxerunt.*

Pythiis] Ludis Apollinaribus, celebrari solitis in Pythonis serpentis memoriam, quem adhuc puer Apollo sagittis suis occidit. Strabo lib. IX. *Dalec.*

Polygnotus Thasius] Polygnotus, quod apud Plutarchum in Cimone scripsit Melanthius poëta: Αὐτοῦ γὰρ δαπάναισι θεῶν ναοὺς ἀγοράν τε Κεκροπίαν κόσμησ' ἡμιθέων ἀρεταῖς. *Deorum templa forumque Athenis ornavit sumptu suo heroum imaginibus.* Idem in varia porticu dum Troadas pingeret, Elpinices uxoris, ac sororis Cimonis, parum pudicæ, cum qua stupri commercium habuerat, faciem pro Laodicea expressit. *Idem.*

Porticum] Porticus ea prius vocata fuit Πεισιανάκτιος, deinde Ποικίλη, cum eam suis picturis ornasset Polygnotus, qui in ea Marathoniam pugnam adversus Persas et Medos feliciter commissam duce Miltiade repræsentavit. In ea porticu Zeno docuit: inde Stoici Philosophi dicti. Eam porticum a Chrysippo fulciri vulgo aiebant. Pers. Sat. III. 'Quæque docet sapiens bracchatis illita Medis Porticus.' *Idem.*

Aglaophon] Athenæus lib. X. pag. 264. vs. 16. scribit, Alcibiadem tabulas duas pictas ab Aglaophonte in publico posuisse. In altera Pythias et Olympias ipsum coronabant; in altera super Nemeæ sedentis genibus Alcibiades fuit pulchriore facie, quam vel mulierem deceret. *Idem.*

Apollodorus Atheniensis] Σκιαγραφίᾳ, quam et σκηνογραφίαν quidam vocant, is excelluit, pileum rectum gestare solitus, tanquam picturam primus in libertatem asseruisset. De illius operibus jactatum est: μωμήσεταί τις μᾶλλον, ἢ μιμήσεται. Pictores, cum σκιαγραφίᾳ, id est, umbris lineisque tantum constante pictura, quicquam designant, σκαριφεύειν etiam dicuntur.

Rhodig. xi. 6. *Idem.*

Neque ante eum tabula ullius ostenditur, quæ teneat oculos] Mirum hoc, cum opera Phidiæ supra tanti fecerit. *Idem.*

In palliorum tesseris intextum nomen] Mss. *insertum*. Sed quis æquis auribus in Plinio accipiet, *in ostentatione ostentarit?* Conjicio: *Opes quoque tantas adquisivit, ut in ostentationem earum Olympiæ aureis literis in palliorum tesseris insertum nomen suum gestaret.* *Tesseras* intelligo notas et titulos, quibus dominus noscitur: ut nunc quoque in sudariis, muccinis, indusiis, mappis, et hujusmodi lino, primis literis nomina possidentium acu et alio colore pinguntur. Rem confirmat quod legimus apud Fl. Vopiscum in Carino: 'Matris tunicam dedit mimæ, lacernam patris mimo: et recte, si aviæ pallio aurato atque purpurato pro syrmate tragœdus uteretur. Inscriptum est adhuc in choraulæ pallio Tyrianthino (quo ille velut spolio nobilitatis exsultat) Messallæ nomen et uxoris.' Ubi neque hiatum nec vitium agnosco in illis, *et recte si aviæ:* quamvis Salmasius, deesse nonnulla suspicatus, sine ope melioris et integrioris exemplaris ea emendari posse desperet. Neque enim hæc, inquit, satis capio, ut concepta sunt, nec cohæret oratio; nam quæ illa *avia?* aut quare non *recte uteretur pallio aurato et purpurato* tragœdus? Syrmata et pallia tragœdorum aurata et purpurata fuisse quis nescit aut quis negat? &c. Sic ille. At hæc indigna tanto viro dubitatio ex re quamvis levi exstitit; nempe quia non vidit particulam *si* ἀντὶ τῆς *quum* a Flavio poni: ut apud Catullum car. xiv. 'Nam, si luxerit, ad librariorum Curram scrinia.' Hoc ergo Vopiscus: Matris tunicam largitus est mimæ, patris lacernam mimo. Jure ille atque merito; nam et aviæ pallium dederat tragœdo. Sic debuit, ut similis foret sibi, nec secum disconveniret; cum tragœdus pallio aviæ, nepotis ejusdem dono, pro syrmate in scena uteretur. Nihil aliud significat, quam, ut matris tunicam mimæ, patris lacernam mimo, sic aviæ pallium tragœdo donasse; sed variat et acuit sermonem lepide ἐπειρωνεύων. Malles forte, *aviæ palla aurata atque purpurata;* nam palla tragœdorum: et ita forent quatuor diversa vestium nomina. Exstant nummi Judaici cum imagine legislatoris: in quibus circa lævum humerum quasi in fimbria scriptum est משה. Viri docti torquatum interpretantur, et inscriptionem torqui additam. Nisi monetæ signum est, nomen, ubi commodissime visum, legi jubentis, potius videatur pars vestis replicata, aut *κατάβλημα* plagulave ab summo humero ad imos talos utrimque decurrens. Certe forensia longa et honorata magistratuum hujus urbis, quibus pro tribunali et in pompis utuntur, in parte quæ proxime sinistram axillam ante et post propendet, solido argento grandibus literis notatum ostendunt LEYDEN. Item viatorum Academiæ colobia in oris, quæ replicatæ ante pectus descendunt, ornantur hoc argento literato: ACAD. LVGD. BAT. Et multis municipiis passim mos pallia apparitorum, lictorum, statorum similiter nomine suo insignire. Zeuxidis quoque literas auro solido et unciali potius fuisse quam intextas aut acupictas crediderim: hoc enim potius congruit ostentatori pecunioso. Neque (ut ad Plinium revertamur) hinc abhorrere 'tessera' vocabulum Justinus docet lib. iii. 'Ut non de salute, sed de sepultura solliciti, tesseras insculptis suis et patrum nominibus dextro brachio deligarent: ut si omnes adversum prælium consumpsisset, et temporis spatio confusa corporum lineamenta essent, ex indicio titulorum tradi sepulturæ possent.' Polyænus in eadem re Strateg. lib. i. ἵνα δὲ ὑπὸ τῶν οἰκείων

ἐν τῇ τῶν νεκρῶν ἀναιρέσει γνωρίζοιτο ἕκαστος, ἐπὶ τὰς σκυταλίδας τοὔνομα γραψάντων. Hesychii verbis diceres πινάκιον πύξινον ἐπιγεγραμμένον τὸ ὄνομα τοῦ αὐτοῦ καὶ πατρὸς, in v. Χαλκοῦν, etsi de alia re hic loquatur. Justinus igitur quoque licet tabellas indicet, facile tamen hinc colligas quodvis pittacium, massulam, laciniam, limbum, denique quamcumque materiam, cui nomen possit incidi, inscribi, addi, atque adeo ipsam partem vestis, quæ nomen aut notas tales continet, 'tesseram' vel 'titulum' recte dici. Confert nescio quid illud Ovidii Met. II. 'Permulcetque comas, chlamydemque, ut pendeat apte, Collocat, ut limbus totumque appareat aurum.' Hæc olim scripseram. Sed magis, opinor, satisfacient curioso lectori (quamquam ab his non dissentiant) nuper erudite ac copiose in hunc locum congesta a Cl. Viro Carolo Datio ad Vitas Pictorum Antiquorum: qui gustus effecit, ut universum opus tanto vehementius acriusque desiderent homines elegantes. *Gronov.*

Pinxisse mores videtur] Picturas illas ἠθικὰς appellant. Rhod. XXIX. 24. in quibus excelluit Aristides Thebanus, cap. proximo sequenti. *Dal.*

Magnificus est Jupiter, &c.] Verior lectio, *magni factus est Jupiter.* Quid si neutro modo legatur, sed *magnis suffragiis est Jupiter?* ut capite sequente: 'Ergo magnis suffragiis superatus a Timanthe Sami,' &c. *Pintian.*

Hercules infans Dracones strangulans] Plautus in Amphitr. 'Devolant angues jubati deorsum in impluvium duo Maxumi: continuo extollunt ambo capita.' Et paulo post: 'Postquam conspexit angues ille alter puer, Citus e cunis exilit, facit recta in angues impetum; Alterum altera eos manu prehendit perniciter.' *Dal.*

Grandior in capitibus articulisque] Id quoque reprehensum est in Euphranore Isthmio infra cap. 11. hujus libri. *Idem.*

Agrigentinis] Crotoniatis, Cicero de Invent. lib. II. *Idem.*

CAP. X. *De avibus per picturam deceptis: et quid difficillimum in pictura.*

Timanthes] De hoc mox proximo capite. *Idem.*

Androcydes] Androcydes pinxit Thebanorum victoriam duce Charone equestri prælio ad Platæas. Plutarch. in Pelopida. Inter omnia ejus opera maxime laudatos fuisse pisces, quos circa Scyllam pinxit, auctor est idem Sympos. IV. 2. pinxisse vero tam ingeniose, quod esu piscium maxime delectaretur. *Idem.*

Zeuxide traditur] Ridentem obiisse Zeuxidem cum vetulam a se pictam aspiceret, tradunt. Apud Festum hi versus extant citati ex vetere quodam Poëta: 'Num quid modi facturus risu denique? Nisi pictor fieri vult qui risu mortuus est.' *Idem.*

Eadem ingenuitate processit] Puto superfluere duo verba *processit,* et conjunctionem *et;* aliquanto autem post, *volebat namque, debebat namque,* in exemplari antiquo. *Pintian.*

Iratus operi] Seneca Controv. x. 5. narrat uvas deletas a Zeuxide, servatumque puerum ut meliorem, quamvis non ita similem. *Dalec.*

Helena est] Eam picturam scortum vocatam fuisse, τὴν ἑταίραν, quod ad eam spectandam neminem Zeuxis admitteret, qui certam pecuniæ summam non persolvisset, Ælianus scribit Var. Hist. IV. 12. Nicostratum pictorem eam tabulam cum stupore aspexisse, refert idem auctor Var. Hist. XIV. 47. Scitu vero dignum quod scribit Valer. Max. x. 7. Zeuxin expectandum non putasse quid de eo opere sensuri homines essent, sed protinus hos versus ex Iliadis Γ. adjecisse: Οὐ νέμεσις, Τρῶας καὶ ἐϋκνήμιδας Ἀχαιοὺς Τοιῇ δ' ἀμφὶ γυναικὶ πολὺν χρόνον ἄλγεα πάσχειν· Αἰνῶς

ἀθανάτῃσι θεῆς εἰς ὦπα ἔοικεν. *Dalec.*

Argutias vultus] Huc pertinet quod Melicus Simonides dixit, ζωγραφίαν εἶναι ποίησιν σιωπῶσαν καὶ σιγῶσαν· ποίησιν δὲ ζωγραφίαν λαλοῦσαν καὶ φθεγγομένην. Victor. XXII. 24. *Idem.*

Extrema corporum facere] Polycletus eleganter et argute dicere solebat, molestissimum opus esse cum ad ungues pervenisset, nempe maximam difficultatem objici cum summa operi imponenda est, ut ad unguem quod factum est perpoliatur, ne quid hiet, asperiusve protuberet ac emineat. Ars enim cum ab informi rudimento et atypoto incipiat, particulatim formam addit, perfectoque et absoluto opere manum addit, sed labore maximo, quamobrem χαλεπώτατόν ἐστιν ἔργον, ὅταν ἐν ὄνυχι πηλὸς γένηται. Hadr. Jun. IV. 18. *Idem.*

Navarchum thoracatum] Classis præfectum. Quidam legunt *Nearchum*, tyrannum, qui Zenonem philosophum et torqueri et necari jussit. Valer. III. 3. Diog. Laërt. in Zenone. Nearchi ducis Atheniensis meminit Thucydides. Quidam *Nicarchum* legunt memoratum a Xenophonte. *Idem.*

Philiscum] Philiscum Abydenum memorat Xenophon Rerum Græc. lib. VII. missum ab Ariobarzane ingenti pecunia, ut Thebanos ac Lacedæmonios ad pacem hortaretur. Philiscum tragœdum auctor nominat infra hoc ipso capite. Ælianus Hist. IX. 12. Alcæum et Philiscum Epicureos Roma pulsos fuisse tradit. Quidam Philiscum fuisse volunt unum e triginta tyrannis, quos Atheniensibus Lysander imposuit. Philisci meminit et Ælianus Hist. XIV. 11. Alexandro præcepta dantis, quem hic significari puto. *Idem.*

Hoplitides: alter in certamine, &c.] Commodiorem lectionem putamus *Hoplitæ duo*, quam *Hoplitides*. Pint. *Hoplitides*] Lege *Hoplitæ*. Nempe qui armati currebant, quod fiebat in Olympicis et aliis sacris certaminibus. *Turn.*

Abrodiætum se appellando] Mollem, delicatum, lautum. Idem Ælian. Hist. IX. 11. refert eum purpurea veste usum fuisse, caput aurea corona redimire solitum, scipionem gestare aureis claviculis circumdatum, calceorumque ansas ligulis aureis obstringere, ut non immerito se ἁβροδίαιτον cognominaret. *Dalec.*

Aliisque verbis principem artis] Versus ii sunt apud Athenæum pag. 269. l. 7. Ἁβροδίαιτος ἀνὴρ ἀρετήν τε σέβων τάδ' ἔγραψε Παῤῥάσιος κλεινῆς πατρίδος ἐξ Ἐφέσου. Οὐδὲ πατρὸς λαθόμην Εὐήνορος, ὅς γ' ἀνέφυσε Γνήσιον, Ἑλλήνων πρῶτα φέροντα τέχνης. Ac rursum: Καὶ μὲν ἄπιστα κλύουσι λέγω νῦν. Φημὶ γὰρ ἤδη Τέχνης εὑρῆσθαι τέρματα τῆσδε σαφῆ Χειρὸς ὑφ' ἡμετέρης· ἀνυπέρβλητος δὲ πέπηγεν Οὖρος· ἀμώμητον δ' οὐδὲν ἔγεντο βροτοῖς. *Idem.*

Ejus enim est Iphigenia] Valer. VIII. 11. Quintil. lib. II. *Idem.*

Cum tristitiæ omnem imaginem consumpsisset] Voss. *et tristitiæ*. Quod omnino requirit oratio: *Cum mæstos pinxisset omnes, præcipue patruum, et tristitiæ omnem imaginem consumpsisset, patris ipsius vultum velavit.* Gronov.

Patris ipsius vultum velavit] Pictor, quamvis id ejus industriæ tribuatur, ac posteritas in eam partem sit interpretata, Euripidis ingenium secutus, ita fecisse videtur: Ἔμπαλιν στρέψας κάρα, Δάκρυα προῆγεν, ὀμμάτων προθεὶς πέπλον. *Dalec.*

Aristidem] Athenæus l. XIII. scribit, Aristidem, Pausaniam, Nicophanem pictores, dictos πορνογράφους, quod scorta et meretrices venuste pingerent. Alius fuit Aristides Nicomachi frater et discipulus, memoratus infra hoc capite. *Idem.*

Qui erat Sicyonius] Id est quod scribit Plutarchus in Arato, Sicyone floruisse gloriam et elegantiam pictoriæ artis, quoniam illic tantum splendorem inviolatum retineret. Quam-

obrem Apellem eo se contulisse in mercedemque talentum solvisse, ut cum pictoribus in ea civitate consuetudinem haberet, simulque et in artis et in existimationis societatem veniret. Aratum præterea Melanthi et Pamphili tabulas emere solitum, quas ob artis præstantiam nobiles Ptolemæo regi donaret. *Idem.*

Tria facta sunt, Ionicum] Ionia Græcorum fuit colonia in Asiam deducta: Athenæ autem caput erant veræ Helladis, in qua est et Sicyon, altera post Athenas picturæ patria: unde mox generibus ipsis cognomina sunt facta, Atticum, Sicyonium, et Ionicum, olim Asiaticum appellatum. *Gelen.*

Cognatio] Τὴν φρατρίαν innuit, sodalitatem, sodalitium, tribum, contubernium, conventiculum, curiam, ἀπὸ τῶν κοινῶν φρεάτων. Atheniensis populus divisus erat in duodecim tribus. Harum singulæ in tres φρατρίας, sive curias, aut cognationes. *Dalec.*

Ad Phliuntem] Cujus magistratu ac ductu ad Phliuntem commissum id prælium sit, aut quo seculo, non reperio. Suspicantur quidam Pericle res gerente id accidisse, cum Sicyoniis ad Nemeam prælio fusis ac fugatis trophæum erexit. Est autem Sicyoni Phlius contermina. Quidam id accidisse putant Lacedæmoniis a Nicia superatis ad Pylum, et a Cleone postea in Sphacteria captis. Athenienses certe ejus felicitatis illustrandæ causa æneam imaginem victoriæ in arce dedicaverunt, auctore Pausania lib. IV. Alii conjectantur id evenisse cum Timotheus, Laconicam populatus, classem Lacedæmonum in fugam vertit. Alii cum Iphicrates superatas Lacedæmonum copias disjecit, et fugam arripere coëgit. Invenio quidem apud Thucydidem sub finem libri quinti, Argivos Phliasium agrum vastantes, exceptos insidiis a Phliasiis et exulibus suis: eoque conflictu desideratos circiter octoginta: tum etiam eodem tempore Athenienses, qui in Pylo erant, Lacedæmoniis prædæ multum eripuisse, quod huic loco recte convenit. Cæterum magis placet hic significari prælium ad Phliuntem cum Pellenæis commissum victoribus Phliasiis magna hostium clade, a Xenophonte descriptum libro VII. Rerum Græcarum. *Idem.*

Pamphili pictura est cognatio et prælium ad Phliuntem] A Scholiaste sunt *pictura est*, ignorata Vossiano: et verba Plinii præcedentia facile id probant. Dixerat enim: 'Eupompus (docuit) Pamphilum Apellis præceptorem. Est Eupompi victor certamine gymnico palmam tenens, &c. Pamphili cognatio.' *Gronov.*

Victoria Atheniensium] Victoriam ἄπτερον significari puto, nempe alis destitutam, cujus meminit Pausanias in Atticis. Sic autem fingebant Athenienses, quasi ab eorum dominatu nunquam recessura aut evolatura esset: quemadmodum alii Fortunam compedibus vinctam, ut semper apud se propitiam detinerent, veluti captivam. *Dalec.*

Ulixes in rate] Ulyssis tandem misertus Jupiter, per Mercurium Calypsoni imperavit eum ut dimitteret. Confecta igitur rate, mari se iterum is commisit. Id videlicet est quod Pamphilus pinxit. *Idem.*

Quam mercedem et Apelles et Melanthius ei dedere] Vossianus pronomen *ei* non agnoscit. Scribe, *quam mercedem ei Apelles et Melanthus dedere.* Gronov.

Ante omnia diagraphicen] In vetusto exemplari, *omnia antigraphicen docerentur.* Scribo, *omnia ante graphicen docerentur,* postposita præpositione, ut mos est Plinio. *Pint. Ante omnia diagraphicen, &c.*] Ut ea voce rudimenta picturæ intelligamus; neque enim omnes pueri in absolutos artifices evadebant. Est autem δια-

γραφὴ, unde *Diagraphice* deducitur, tabella buxea, in qua pueri scribere vel pingere meditabantur, subinde errata emendantes, quod Græci διαγράφειν vocant: et *digrammata* proprie dicuntur descriptiones Mathematicæ, deformationes Architectonicæ. Cæterum buxus ad id potissimum electa est propter materiæ lævorem, simulque densitatem, quod minime colores biberet, nec lineas fluidas redderet. *Gelen.*

Ut pueri ingenui ante omnia diagraphicen] Sic Gelenius, cum esset ab Hermolao: *Graphicen, id est, picturam in buxo*, pro: *antigraphicen, id est, picturam in ludo*. Men. Acad. Gud. *ingenui omnia antigrapha*. Voss. *ingenui omnia antigraphice*. Lege: *ut pueri ingenui omnia ante graphicen, hoc est, picturam, in buxo docerentur. Omnia ante*, est, ante omnia, ut Suetonius Domitiano cap. 9. 'ærarium apud,' Tacitus 'viam Miseni propter,' et similia, de quibus Observ. III. 19. diximus. Cæterum hujus loci corrupta lectione et distinctione decepti Lexicis inseruerunt: Διαγραφικὴ, *pictura in buxo*. Plinius. Idem sensit Pintianus. *Gronov.*

Semiramis ex ancilla] Eam vernæ regii ancillam ac concubinam Ninus ipsius forma captus amavit, et stupri consuetudine obstrictus sic dilexit, ut nihil petenti denegaret. Itaque cum poscenti concessisset, ut in suo solio jus sedens diceret, ejusque jussis omnes parerent, regio imperio ac potestate cultuque illa prodiit, et cum quædam levia imperanti obtemperarent omnes, satellitibus et stipatoribus regis edicit, ut eum comprehendant, vinciant, interficiant. Ita ex diurno diuturnum principatum adepta est. Muretus Variar. VI. 17. *Dalec.*

Semiramis ex ancilla adipiscens regnum] Voss. *Sem. ex ancilla regnum apiscens*. Probe et antique. Tacitus Ann. III. 'Apiscendi inlicitos honores aut pellendi claros viros.' Ann. IV. 'Palam compositus pudor, intus summa apiscendi libido.' Et, 'qui id flaminium apisceretur.' Ann. VI. 'Nihil abnuentem, dum dominationis apisceretur.' *Gronov.*

Apelles eousque Olympiade CXII. in pictura provectus, ut plura solus prope quam cæteri omnes contulerit] In scripto codice, *Apelles Cous Olympiade CXII. pictura plura solus propinavit quam cæteri omnes contulit*: cætera redundant. Scribi autem posset non *propinavit*, sed *prope in ævis*, ut loqui alias Plinius consuevit. *Pintian. Apelles, eousque Olympiade CXII. in pictura provectus, &c.*] Patria Colophonius, Ephesius habitus, quod ea civitate donatus fuisset, quamvis Coum fuisse multi prodiderint: Pamphili Amphipolitæ discipulus. Rhod. XIII. 38. *Dalec.*

Quod manum ille de tabula nesciret tollere] Voss. *non sciret*. Gronov.

Quanto quid a quo distare] Voss. *quanto quid a quoque distare deberet*. Idem.

Tabulam magnæ amplitudinis] Voss. Gud. Acad. *amplæ magnitudinis*. Id.

Avide ante a nobis spectatam, spatiosiore amplitudine nihil aliud continentem] In apographo nostro, *avide a nobis spectatam ante spatiose nihil aliud continentem quam lineas*: cætera redundant. Scribendum puto: *avide a nobis spectatam, tanto spatio nihil aliud continentem quam lineas*. Pintian.

Nihil aliud continentem quam lineas visum effugientes] Voss. *quam in lineas*. Voluit, *quam III. lineas*; sive, *tres lineas*. Sed non hactenus solum laborat locus; sic enim Voss. *Consumptam eam priore incendio Cæsaris domus in palatio audi spectatam nobis ante spatiose nihil aliud continentem*. Interposuerunt *constat*, et *spatiosiore amplitudine*. Sed videntur debuisse reddere: *Consumptam eam priore incendio Cæsareæ domus in Palatio audio, spectatam olim, tanto spatio nihil aliud con-*

tinentem quam tres lineas. Incendii Palatinæ domus meminit Suetonius Octav. 57. ‘In restitutionem Palatinæ domus incendio absumptæ.’ Quod sive prius sive posterius fuit, ætatem Plinii antecessit. *Tanto spatio* et Pintianus. *Gronov.*

Ansas] Vittarum et fasciarum, quibus crepidæ ligantur, in ansam curvatas plicaturas: vincula quibus adstringuntur. *Dalec.*

Nam, ut diximus, ab alio pingi se vetuit edicto] Edebatur antea, *vetuit inveterato edicto.* Sustulit τὸ *inveterato* Gelenius. Sed et corrigendum *vetuerat;* sic enim Vossianus: *nam, ut diximus, ab alio pingi se vetuerat edicto.* Gronov.

Rideri eum dicens a pueris qui colores tererent] Megabyzo id ab Apelle dictum fuisse, non Alexandro, narrant Plutarchus in libello de adulatoris et amici discrimine, Ælianus Hist. II. 2. Politianus Miscell. c. 48. *Dalec.*

Alexander ei honorem clarissimo præbuit exemplo] Voss. *quamquam Alexander honorem et clarissimo perhibuit exemplo.* Lege *honorem ei.* XIX. 4. ‘Quam sit difficile verborum honorem tam parvis perhibere.’ XXIX. 1. ‘Obsto ut rebus præcipuis honos in primis perhibeatur.’ XXIX. 6. ‘Magnam auctoritatem huic animali perhibet Nigidius.’ *Gronov.*

Campaspem] Pancastam vocat Ælianus Hist. XII. 34. *Dalec.*

Tum pari captum amore sensisset] Alexander conspectis captivis multis et corporis magnitudine et forma præstantibus, Περσίδες, inquit, εἰσὶν ὀμμάτων ἀλγηδόνες. Victor. II. 5. *Id.*

Anadyomenen] Venerem ἀναδυομένην Apellis pictam, Venerem Cnidiam Praxitelis sculptam fuisse ad exemplar Phrynes κλαυσιγέλωτος, sive σηστοῦ, cum in Eleusiniorum panegyri spectante universa Græcia nudasset corpus, et in mare soluta coma descendisset, scribit Athenæus pag. 292. vs. 29. Verba Rhodig. XIV. 15. sunt hæc: ‘Postea Phrynen miramur, non Hyperidis actione, quanquam admirabili, sed conspectu corporis, quod illa speciosissimum alioqui, deducta nudaverat tunica, periculo liberatam: interposito mox decreto, ne quis misericordiæ captandæ gratia epilogis uteretur. Hæc vero est, de qua Propertius ita canit: ‘Nec, quæ deletas potuit componere Thebas, Phryne, tam multis facta beata viris.’ Ejus statuam fuisse apud Delphos auream scribit Libanius. Commeminit in præceptis sanitatis etiam Plutarchus, eam dicere solitam prodens, ubi jam consenuisset, ac flaccida toto foret corpore, τὴν τρύγα πλείονος πωλεῖν διὰ τὴν δόξαν, id est, *pluris fecem vendere ex opinione*, quam de ipsa concepissent homines. Hanc denique dixere Græci lecythum habere in malis: quod exponens Suidas, velut in sinu plane servans Græcorum omnia, ad faciei retulit tumorem: credo, quia sit lecythus protuberans vas: etiamsi de corporis habitu, hoc est a parvitate, Olpem piscatorem nuncupatum, conjectant Græcorum nonnulli; quoniam Olpe lecythum indicet. Ego ad formæ elegantiam referendum contenderim. Ut illam intelligamus naturali specie præsignem, accersitam commendationem, et peregrinas haud magnopere nugas conquisivisse: quando lecythum Plinii Cæcilii testimonio, et Marci Tullii in Epistolis ad Atticum, pro orationis etiam splendore, ac excussa in scribendo cura novimus accipi. Erat enim oleo dicatum vas lecythus, sed et unguentis quoque, unde et Lecythophorus puer Polluci. Verum et Trochaicum dimetrum catalecticum, quod Euripidion dicunt, etiam Lecythium vocatur, vel ex Aristophanis scommate, vel trochaici bombi ratione, quem exhibet lecythium quoque.’ Hactenus Rhodiginus, qui loco citato paulo post: ‘Scribit,’ inquit, ‘Apollodorus Phrynes fuisse

duas; alteram quarum Clausigelota cognominarunt; alteram vero Sarpedion. Clausigelos verbum apud Xenophontem est libro rerum Græcarum septimo, *πάντας δὲ τοὺς παρόντας τότε γε τῷ ὄντι κλαυσίγελως εἶχεν*, id est, *præsentes autem universos tunc sane sonantior habebat risus.* Herodicus celebratam Rhetoribus Phrynen *σηστὸν*, id est, *sestum* vocitatam, tradit, quod attaminaret despoliaretque adeuntes. *Σήθειν attaminare* est. Quam avarior quispiam subblandiens diceret, Aphrodisium Praxitelis es; at tu, inquit Phryne, Amor Phidiæ. Demum libet lucubrationi huic, quam videmur, ducente stilo, in fœminas declamasse, quas tamen alibi summis celebrare laudibus, non expavimus, inserere breve quiddam ex Græcorum sanctuariis, non bonas lacerando, sed a malo malas deterrendo: *Θησαυρός ἐστι τῶν κακῶν κακὴ γυνή. Θηρῶν ἁπάντων ἀγριωτέρα κακὴ γυνή. Θάλασσα, καὶ πῦρ, καὶ γυνὴ, κακὰ τρία.* Thesaurus est malorum mulier mala. Feris omnibus immitior mulier mala. Mare, ignis, mulier, mala tria.' Hactenus Rhodiginus. Anadyomenes meminit Pausanias in Corinthiacis. *Idem.*

Quanti licitaretur opera effecta] Voss. *liceret*, nam et venditor *licere* dicitur. Suetonius Calig. 38. 'Monitum a Caio præconem, ne prætorium virum crebro capitis motu nutantem sibi præteriret, nec licendi finem factum.' Martialis VI. 66. 'Vendebat modo præco Gellianus. Parvo cum pretio diu liceret.' Sic etiam codex Pintiani. *Gronov.*

Pinxit et Antigoni regis imaginem] Apud Coos eam fuisse Strabo auctor est libro decimoquarto. *Dalec.*

Tantumque eam partem e facie ostendit] Apographum nostrum, *Lamumque ea parte, &c.* lego *limum*, non *lamum*, hoc est, *obliquum.* Pintian.

Venerem exeuntem e mari divus Augustus] Ut generis parentem. Pro ea Cois remissa tributi 100. talenta. Strabo lib. XIV. *Dalec.*

Cois] De hac Ovidius: 'Si nunquam Venerem Cous pinxisset Apelles, Mersa sub æquoreis illa lateret aquis.'

Pinxit et Alexandrum Magnum] De ea pictura dicere Apelles consueverat, duos esse Alexandros, alterum Philippi *ἀνίκητον*, alterum Apellis *ἀμίμητον*. Plutarch. de Fort. Alexand. Orat. II. *Idem.*

Sed legentes meminerint omnia ea quatuor coloribus facta, &c.] Aliter in scripto codice: *Sed legentes meminerint omnia ea constare quatuor coloribus. Tabula in nummo aureo mensuram accepit, non numero.* Sed utrocunque modo legatur, dubito an hæc verba Plinii sint: et si Plinii sunt, an aliunde in hunc locum librariorum incuria commearint: locum in medio relinquo. *Pintian.*

Megabyzi sacerdotis] *Μεγαβύζους* olim vocabant Dianæ Ephesiæ sacerdotes. Id ex Hesychio et Appiano Bell. Civil. lib. V. discimus. Xenophon lib. V. *Ἀναβάσεως, μεγάβυζον, τὸν τῆς Ἀρτέμιδος Ἐφεσίας νεωκόρον* interpretatur, æditnum. Vide cap. 11. quod proxime sequitur. *μεγαλοβύζους* Strabo vocat lib. XIV. eosque eunuchos fuisse scribit. Quod et ostendit Heracliti Epistola ad Hermodorum apud Politianum, castrari ac execari Megabyzum solitum, ne Deæ virgini vir sacrificaret, dicens. Locus est Miscellan. c. 15. ubi hanc ejus pompam describit luculenter Xenophon Ephesius. In ea ferebantur sacra, faces, canistra, suffimenta; ducebantur canes, equi, &c. *Dalec.*

Ad bellum festinantem et ei galeam poscenti] Voss. *festinantem, galeamque poscenti armigerum porrigentem.* Pintianus *τὰ et ei* demenda notat jussu veteris libri. *Gronov.*

Mirantur ejus Abronem] Abron Argivus quidam vitæ perditissimæ, solutissimæ, luxuriosissimæ; unde pro-

verbium *Abronis vita*, apud Erasmum ex Xenodoto. Πάναβρον Sardanapalum olim vocarunt, ob effœminatam mollitiem, de quo multa Rhod. IX. 11. *Dalec.*

Menandrum] Quidam legendum volunt *Minoëm*, quem in Caria primum regnasse Strabo auctor est lib. XIV. Alii *Idrica* legunt, quem Hecatomni filium fuisse et Mausoli fratrem idem tradit. Alii vero legendum censent, *Minoëm et Idrica reges Cariæ Rhodii.* Invenio et apud eundem auctorem lib. XI. Menandrum quendam natione Græcum, multas in India provincias subegisse, et victorias suas longius protulisse, quam Alexandrum. Menander Atheniensium dux et Niciæ collega Thucydidi celebratur lib. VI. *Idem.*

Ancæum] Vel Tegeatem, Lycurgi filium, Argonautam; vel Samium Neptuno genitum, etiam Argonautam, ab apro in vinea occisum, de quo proverbium: 'Multa cadunt inter calicem supremaque labra.' *Idem.*

Belli imaginem] Eam picturam videtur Maro his versibus expressisse: 'Claudentur belli portæ: furor impius intus Sæva sedens super arma, et centum vinctus ahenis Post tergum nodis, fremet horridus ore cruento.' Turnebus Advers. x. 11. *Idem.*

Pinxit et Heroa nudum] Voss. *heroanumdum.* An *Hero anum*, Leandri amores, anili specie, in qua scilicet pristinæ formæ reliquiæ apparerent. Nisi tamen, *Hero nudam.* Acad. et Gud. *Hero et leandrum ad quam picturam.* Men. *Hero et aleandrum ad quam picturam.* Gronov.

Quod judicium ad mutas quadrupedes] Scribendum potius, *quo judicio ad mutas quadrupedes.* Pintian.

Apellis tantum equo adhinnivere] De equa id Valerius VIII. 11. tacito nomine pictoris, Ælianus Hist. II. 3. *Dalec.*

Fecit et Neoptolemum] Neoptolemum intelligit, qui cum hasta et clypeo Alexandrum secutus, post ejus obitum Armeniam commovit, et aliquanto post commisso prælio, ab Eumene cum Cratero occisus est. Plutarchus in Eumene. Fuit et alius Neoptolemus Olympiadis pater, de quo Pausanias lib. I. *Idem.*

Archelaum] Vel physicum Anaxagoræ discipulum, Socratis præceptorem, vel Macedoniæ regem. *Idem.*

Dianam sacrificantium virginum] Apud Homerum παιζουσῶν, *ludentium*, Iliad. Z. et in Hymno Artemidis: apud Virgil. Æneid. I. *Mitalerius.*

Bronten, Astrapen, Ceraunobolon appellant] Hæc verba Græculi alicujus potius quam Plinii puto. *Pintian.*

Ceraunobolon appellant] Acad. *seraneoptitan.* Gud. et Men. *ceraneoptitan.* Voss. *ceraunobtitan.* Forte, *Ceraunobolian.* κεραυνοβολίαν· nam hæc omnia delere, tanquam quæ sint Græculi alicujus, ut voluit Pintianus, incivile est. *Gronov.*

Et sensus omnes expressit, quos Græci vocant ethe] Voss. et Pintiani: *et sensus hominis expressit, quæ vocant gi ethe.* Lege: *et sensus humanos expressit, quæ vocant Græci* ἤθη. Idem.

Et Anapauomenen, propter fratris amorem morientem] Ultimum verbum non habetur in eodem: et paulo post *Amoniada*, non *Hemionida*. Pintian.

Et Anapauomenen propter amorem fratris morientem] Vox ultima ab explicatione est; nam nec in Voss. nec Acad. nec Gud. nec Men. conspicitur. Eleganter uno vocabulo et nomen tabulæ et rem expressit. Intelligit, opinor, Byblin amore Cauni ἀναπαυομένην τοῦ βίου. Pintiani eodem verbo caruit codex. *Gronov.*

Patria ei Caunus] Ciliciæ civitas, insalubris ob æstum, et fructuum fugacium copiam. Vide Strab. lib. XIV. Livium lib. XLV. *Dalec.*

Paralum] Parali navis meminit Plutarchus in Lysandro. Sacram triremem vocat Demosthenes quarta Philippica. Ea Athenis publica fuit na-

vis, qua theori Delphos mittebantur, et in publicos conventus legati. *Idem.*

Hemionida] Hermionida triremem ab Hermione, civitate Laconiæ, vocatam memorat Thucydides. Rhodig. VIII. 9. *Idem.*

Ialysus] Ialysum hic non Rhodi urbem significat, quam Homer. Iliad. E. nominavit, sed heroëm Ochimi, Solis et Rhodii filii, gnatum, cujus mentionem facit Pindarus in Olympiis, Cicero de Nat. Deor. lib. III. Nam ex Rhodo Sol mares genuit Cercyphon, Actida, Macarea, Τενάγην, Τριόπην, Phaëtontem, Εὐκνιδίστην, Ochimon, et fœminam Cydippen. Ex Ochimo vero nati sunt Ialysus, Cameirus, Lyndus. Ælianus septennium in eo pingendo consumptum scribit Hist. XII. 41. Idem Plutarchus in Demetrio. Hac pictura visa Apelles cum obstupuisset et obmutuisset, voce defectus, dixit tandem, inclytum quidem id opus esse, ingentemque laborem, sed deesse gratias, quibus picturæ suæ cœlum attingerent. Plutarchus. *Idem.*

Huic picturæ quater colorem induxit subsidio injuriæ et vetustatis] Hermolai est. Voss. Gud. Men. Acad. ut antea edebatur: *induxit contra subsidia injuriæ et vetustatis.* Novum hoc visum, qui *subsidium* ubique fere pro auxilio et adjumento poni meminerant. Sed Plinius *subsidia* potuit dicere, quo sensu Vegetius *subsessas*, quasi pro insidiis aut inopinata vi: vel pro vi atque impetu serioris temporis; nam *subsidia* sunt robur secundum et posterum, primam aciem excipiens et sustinens. Multi, qui principia constanter toleravere aut etiam impulere, postprincipiis cessere; vel, ut clarius dicam, qui primæ aciei hostili restiterant, aut etiam eam loco moverant, victi sunt a *subsidiis*, postquam res ad triarios rediisset. Præsentem injuriam, omnibus custodiam præstantibus, recens tabula facile effugit; ab ætate vitium non metuit; haud ita tuta ab secutura injuria, cum post longam diem securius habetur, ab secuturo situ: et hæc sunt *subsidia injuriæ et vetustatis.* Si tamen id durum cuiquam videatur, possumus scribere: *contra obsidia injuriæ et vetustatis.* Sic Columella VIII. 2. ‘Dum tamen anus sedula vel puer adhibeatur custos vagantium, ne obsidiis hominum aut insidiosorum animalium diripiantur.’ Idem IX. 7. ‘Contra fallaciam lacerti, qui velut custos vestibuli prodeuntibus inhians apibus affert exitium, eæque pauciores intereunt, cum licet vitare pestis obsidia per aliud vadentibus effugium.’ Sive mavis *volantibus*, ut est in Mss. Forte autem legendum *ejusque*, ut ad τὸ *pestis* referatur. Eodem libro cap. 9. ‘Nisi curatoris obsidio protinus excepti sunt, diffugiunt.’ Nec minoris elegantiæ *obsidio* apud Plautum, Ciceronem, Plinium. Iste Asinar. II. 2. 15. ‘Herum in obsidione linquet, inimicum animos auxerit.’ Alter Famil. V. 6. ‘Nec putant ei nummos deesse posse, qui ex obsidione fœneratores exemerit.’ Tertius in Paneg. ‘Nec mediocre pacis decus habebatur submota campis irruptio ferarum et obsidione quadam liberatus agrestium labor.’ *Gronov.*

Ut quem pariter casus et ars pinxerit] Voss. τὰ *et ars* pro nothis habet. Quæ duo vocabula ambigo, utrum lateant in τῷ *pariter*, fueritque, *quem ars et casus;* an voluerit intelligi, scribendo, ut in membranis est: *ut quem pariter casus pinxerit*, scilicet, non ars aut artifex tantum. *Idem.*

Non judicabat se exprimere in eo spumam anhelantis posse] Dele verbum ultimum jussu Voss. Acad. Gud. Men. quorum duo priores etiam, *se in eo exprimere.* Idem.

Hoc exemplo similis et Nealcem successus in spuma equi] Expende an sit veræ similior lectio: *Hoc exemplum simili et Nealces successu in spuma equi,*

&c. Pintian.

Cum pingeret Poppyzonta retinentem equum. Canem ita Protogenes monstravit et fortuna] Hic quoque locus est habitus pessime. Acad. *retinente panetum ita protogenes.* Ut et Gud. ac Menap. nisi quod *panecum.* Voss. *retinent pamecum ita protogenes.* Primum satis fuit dicere Plinio; *cum pingeret Poppyzonta.* Id nomen tabulæ, ut *Anadyomene* Apellis, Antiphili *Aposcopeuon*, Aristidis *Anapauomene.* Satis intelligitur, cum appellatur ποππύζων, præsto ei equum fuisse; sunt enim ποππύσματα κολακεῖαι εἰς τοὺς ἀδαμάστους ἵππους, ut interpretantur Græci. Deinde scribo e vestigiis Mss. *Retinent Parii equum.* Quod est, personam ποππύζοντος periisse nescio quo casu; eam partem, qua equus erat pictus, superesse apud istos. Parii, e colonia Pario. XXXIV. 8. 'In Pario colonia laudatur Hercules Isidori.' XXXVI. 5. 'Ejusdem et alter nudus in Pario colonia Propontidis, par Veneri Cnidiæ.' Stephanus: Πάριον, πόλις ἐν Ἑλλησπόντῳ, κληθεῖσα ἀπὸ Παρίου τοῦ Ἰασίωνος· τὸ ἐθνικὸν Πάριος· ὁ πολίτης Παριανός. Λέγονται καὶ Παριανεῖς. Noster hoc libro cap. 11. 'Polygnoti et Nicanoris et Arcesilai Pariorum.' Denique lego: *Ita Protogenes monstravit et fortunam,* quum alii artifices et doctores tantummodo artem monstrent. Præivit nimirum Nealci ad exprimendum fortuito conjectu coloris, quod ars se posse perficere desperabat. Omnem locum ex optimo sic lege: *Hoc exemplo ejus similis Nealcen successus in spuma equi similiter spongia impacta secutus dicitur, cum pingeret Poppyzonta. Retinent Parii equum. Ita Protogenes monstravit et fortunam.* Gronov.

Sed accitus a rege interrogatusque] Pro *sed,* in vetustis legitur *nisi,* quod idem est: πλὴν scilicet, ἀντὶ τοῦ ἀλλά. Loquendi genus nec Ciceroni, Terentio, Plauto, Salustio infrequens. Vide Manutium adnot. in Salust. 70. *Dalec.*

Scire se illi cum Rhodiis bellum esse] Melior verborum ordo nostri exemplaris: *Scire se cum Rhodiis illi bellum esse.* Pintian.

Cydippen] Cydippe et Acontius noti sunt ex Ovidio. *Dalec.*

Tlepolemon] Bello Trojano a Sarpedone Jovis filio occisum. In manuscripto legitur *Triptolemum.* Idem.

Imaginem matris Aristotelis Philosophi] Phæstiadis, quæ ex Nicomacho Aristotelem genuit. Laërtius. *Idem.*

Et athletam et Antigonum regem et imaginem matris Aristotelis] Quia omnes aliæ certæ sunt et notæ personæ *Alcetam* malim legere, illum Perdiccæ fratrem. Dein Voss. *et Antigonum regem et matrem Aristotelis philosophi, qui ei suadebat, ut Alexandri Magni opera pingeret propter æternitatem rerum.* Nec video causam, cur ab hac lectione discesserint. *Gronov.*

Ac Pana] Maximæ venerationis Deum, ac in bellicis conflictibus potentissimum ob panicos terrores, quibus immissis acies profligat. Vide Politianum Miscellan. cap. 28. *Dalec.*

Quæ tabula in Capitolio in Minervæ delubro supra ædiculam Juventutis] Voss. Gud. Men. Acad. *quæ tabula fuit in capitolio.* Dein Men. Gud. et Acad. *supra ediculam mentoris.* Voss. *ædiculam inentalis.* Pintiani *minemalis.* Lege, *ædiculam Juventutis.* Restituimus et Livio. *Gronov.*

Hic primus Ulixi addidit pileum] Pileum in Ulysse conspici refert Divus Hieronymus, Rhodiginus XX. 12. et XXII. 19. Pierius, lib. XI. Hieroglyphicon, auctor est apud Græcos pileum fuisse indicium nobilitatis, ideoque additum imagini Ulyssis, quod ab utroque parente esset nobilissimus. Ovidius: 'Nam mihi Laërtes pater est, Arcesius illi, Jupiter huic: neque enim quisquam damnatus, et exul. Est quoque per matrem Cyllenius addita nobis Altera nobilitas.' In antiquo denario Romanorum, cuso a Manilio Limetano, qui suam familiam

e Telegono Circes et Ulyssis filio Tusculi conditore ortam esse indicabat, impressus est altera parte Mercurius cum galero alato et caduceo; altera Ulysses pileatus, cum scipione, et cane dominum agnoscente, et adblandiente, cum his literis Q. MANIL. LEMETAN. Ursinus 150. *Dalec.*

Ab Aristrato] Aristratus is viguit ævo Philippi. Pinxerunt eum Melanthi pictoris discipuli triumphali currui insidentem cum Victoria, magna ejus tabulæ claritate, cui et manum apposuisse dicitur Apelles. Plutarchus in Arato. *Idem.*

Lasciviam] Τὴν ἀσέλγειαν, λαγνείαν, *mollitiem, jocosam ludibundamque petulantiam*, κῶμον. Idem.

Ita ut vetusta opera pingeret propter æternitatem rerum impetuosi animi et cui pauci compararentur] Scribo, *ita ut venustate ei pauci compararentur*; reliqua superfluunt, ex vetusto codice. *Pintian.*

Aristidis Thebani discipuli fuerunt et filii Niceros et Aristippus] Voss. *Aristides Thebani:* deinde *Ariston.* Mox *discipuli Antorides et Euphrunor*, sine τοῖς *ejus fuerunt:* recte, si attendas, aut non temere. Ita enim scripsisse Plinius videtur: *Aristidæ Thebani discipuli fuerunt Niceros et Ariston, cujus est Satyrus cum scypho coronatus; discipuli Antorides et Euphranor, de quibus mox dicemus.* Significat illius Thebani et discipulos et filios fuisse istos; discipulos tantum, non etiam filios, alios quos appellat. *Gronov.*

Proposito nescio an destruxerit se] Concinnior lectio *detriverit*, quam *destruxerit.* Pintian.

Ob hoc cognominatus Rhyparographos] Lege, *Rhopographos.* Ῥωπογραφία opponitur Μεγαλογραφίᾳ, quæ in rebus magnis et argumentis nobilibus exequendis versatur. *Salmas.* H. A. p. 23. a.

Hesionam] Quam expositam ceto Hercules liberavit, occiso monstro. *Dalec.*

In schola in Octaviæ porticibus] Schola in porticibus, locus et statio quædam instar literarii ludi, in quem philosophi, et reliquis doctrinis exculti homines convenire solebant, ut publicis disputationibus ac colloquiis exercerentur. Vide XXXVI. 5. *Idem.*

Idem jocoso nomine Gryllum ridiculi habitus pinxit] Voss. *diridiculi.* Lege *deridiculi*, ut codex Pintiani. Ut Plautus Amphit. II. 2. 'quid tu me deridiculi gratia sic salutas?' Milite II. 1. 'Is deridiculo est, quaqua incedit, omnibus.' Pseud. IV. 5. 'mihi illum verba per deridiculum dare.' Tacitus Annal. III. 'Deridiculo fuit senex fœdissimæ adulationis tantum infamia usurus.' *Gronov.*

Supremæ conjugis templum] Non *supremæ* in archetypo nostro, sed *supremi;* ut referas ad Jovem. *Pintian.*

Marcus Ludius Elotas Ætolia oriundus] Longe aliter in eodem, *Plaustis Marcus doctasia lata esse oriundus;* forte pro *Plaustis, Plastes* reponi posset, et pro *esse oriundus, exoriundus.* De cæteris judicent legentes. *Idem.*

Nobiles palustri accessu villæ: succollantium specie mulieres] Hoc ab Hermolao, cum esset, *plaustri* et *sub collium sponsione mulieres.* Men. Gud. Acad. *nobiles tympanistriæ ancillæ succollatis sponsione mulieribus lavantesque crepidis feruntur.* Voss. *nobilis paulustri acensu uillæ succollatis sponsione mulieribus labantes trepidisque feruntur.* Pintiani quoque: *succollatis sponsione mulieribus.* Scribe: *Jam piscantes aucupantesque aut venantes sunt in ejus exemplaribus: nobilis palustri accessu villæ, succollatis personis muliebribus, labantes trepidique feruntur.* Significat ejus artificis esse tabulam, in qua quidam, ut bajuli, colla speciebus mulierum onerati, incedunt moverique videntur vacillantes et metuentes oneri per accessum palustrem prætorii alicujus aut lautæ villæ. Suetonius Othone: 'Donec omissa

mora succollatus et a præsente comitatu imperator consalutatus.' *Gronov.*

Omnis eorum ars urbibus excubabat] *Orbi* mallem legeres, quam *urbibus;* nam sequitur confestim, 'pictorque res communis terrarum erat.' *Pintian.*

In machinis] Machinæ, quædam olim catastæ fuerunt, quibus in ergastulo, aut alibi, non servi tantum, sed interdum etiam liberi continebantur. Turneb. Advers. VIII. 9. Machinam ego potius interpretor, quod pictores vocant *un chevalet*, nempe tigillis conjunctis erectum organum (ὀκρίβαν et καλύβαν Pollux vocat) cum prominente asserculo, in quo pingendam tabulam artifex collocat. *Dalec.*

Carcer ejus artis domus aurea fuit] Nam in ea domo, velut in carcere, pictores, ne effugerent aut dilaberentur, conclusos retineri Nero jubebat. *Idem.*

Virtutis ædes Imperatori] Extra portam Capenam sitas proximeque inter sese junctas. Id cur factum sit, innuit Symmach. Epist. I. 14. his verbis: 'Bene ac sapienter majores nostri, ut sunt alia ætatis illius, ædes Honori atque Virtuti gemellas junctim locarunt: commenti, quod in te [Ausonio] vidimus, ibi esse præmia honoris, ubi sunt merita virtutis.' Sed et cur Camænarum quoque fontem haud procul abesse voluerint, indicat sequentibus, quæ tute leges, verbis. *Idem.*

CAP. XI. *De avium cantu compescendo, et quis encausto et penicillo primus lacunaria et cameras pinxerit, sparsimque pretia mirabilia picturarum.*

Ceris pingere] Fulv. Ursin. ad Varronem p. 137. Lil. Girald. Syntag. p. 589. *Idem.*

Aliquanto vetustiores encausticæ picturæ exstitere] Acad. Men. Gud. *encausti.* Voss. *encaustæ.* Gronov.

Arcesilai Pariorum] Pinxit is in Pireæo cum liberis suis Leosthenem, qui Atheniensium et Græcorum aliorum dux vicit Macedonas ter, in Bœotia, ad Thermopylas, et ad Zamiam fluvium. Pausanias in Atticis. *Dalec.*

Pinxisse tantum encaustica, sed etiam] Acad. Men. Gud. *pinxisse solum encausto.* Voss. *pinxisse solum in causta;* quasi velit *encausta.* Infra: 'Encausto pingendi duo fuisse antiquitus genera constat.' *Gronov.*

Pausiam Sicyonium] Idem fortassis qui et Pauson. Ejus festivum dictum refert Ælianus Hist. XIV. 15. *Dalec.*

Docuisse Pausium Sicyonium] Voss. Gud. Men. Acad. *Pausian.* Gronov.

Pinxit et ipse penicillo parietes Thespiis cum reficerentur quondam a Polygnoto picti: multumque comparatione superatus existimabatur, quoniam non suo genere certasset] Id est, quoniam encaustica non certasset, in qua excellebat. 'Encausto pingere' et 'penicillo pingere' diversum: illud ceris, hoc coloribus. Sequitur: 'Idem et lacunaria primus pingere instituit nec cameras,' &c. de encaustica quoque intelligendum; nam cameras ceris inustis pingi solitas ex Procopio observavimus ad Hist. Augustam. Ibid. paulo ante in Plin. 'ceris pingere, ac picturam inurere quis primus excogitaverit, non constat:' ceris igitur primum pingebant, deinde picturam eam inurebant, hoc est, igne ceras peræquabant. Hæc omnia pingendi genera nunc exolevere, et tota encaustice hodie evanuit, ea præcipue quæ ceris inurebatur. *Salmas.* Plin. Exerc. p. 232.

Amavit in juventa Glyceram municipem suam, inventricem coronarum] Lege, *Amavit in juventa Glyceram vitricem coronarum, &c.* vetus versiculus: 'Ibant malaci viere Veneri corollam.' Inter Veneris cognomina hoc unum fuit; nam 'Vitrix' etiam vocabatur a ligando. *Salmas.* pag. 246. a.

Duobus talentis emit a Dionysio A-

thenis] In archetypo nostro, *duobus talentis emit Dionysius Athenis;* scribendum fortasse non *Dionysius*, sed *Dionysiis*, hoc est, in festis ludisque Dionysiacis, qui magno apparatu celebrabantur ab Atheniensibus. *Pintian.*

Unde et abunde intelligitur amplitudo] Voss. expungi jubet τὸ *unde*, ut et Pintiani. *Gronov.*

Et marmora ac scyphos scalpsit] *Et marmorea ac typos scalpsit*, in eodem. *Pintian.*

Capitibus articulisque grandior] Idem vitium objicitur et Zeuxidi supra hujus libri capite nono ultimo. *Dalec.*

Eundem apud Parrasium rosa pastum esse] Commodior lectio *rore*, quam *rosa:* notis Theocriti versibus, et aliorum poëtarum, apud quos macra animalia cavillo sunt, quod rore pascantur ut cicadæ. *Pintian.*

Et palliati cogitantes] *Et Palamedes dux fasce gladium condens.* Sic ex vetust. et indice. Id est, quod Apul. Asini lib. x. cum de judiciis corruptis queritur, ait, Palamedem eruditione doctrinaque præpollentem falsis insimulationibus damnatum fuisse. *Dalec.*

Ipse diligentior, quam numerosior, et in coloribus severus] Scribe *severior*, non *severus*, ut respondeat præcedentibus comparativis. *Pintian.*

Nemea] Nemeam, quæ sedentem in complexu suo Alcibiadem tenebat, Aristophontem pinxisse Plutarchus refert in Alcibiade. Vide cap. 4. ult. hujus libri. *Dalec.*

Nemea advecta ex Asia Romam a Syllano] Omnes *Silano;* est enim aliquis Juniorum Silanorum. *Gronov.*

Dicavit hanc tabulam, et Diana] Voss. *et Danae.* Alludunt tres, in quibus *hanc tabulam Diane.* Idem.

Necromantia Homeri] Legit Victorius v. 15. *Necyomantia.* Plutarch. in lib. ne jucund. quid vivi sec. Epic. Necyan. Est autem *Necya* pars Odysseæ, qua fingitur Ulysses ad Inferos descendisse, umbrasque ibi allocutus fuisse. Cicero Tuscul. lib. I. Necyan Homeri memorat, et Appii amici Necromantiam. A Ptolemæo rege, non ab Attalo, ejus picturæ manipretium, 60. talenta oblata fuisse Plutarchus scribit; ac præterea Niciam, dum illam pingeret, tantopere studio suo delectatum, ut sæpius servos interrogaret, num prandisset. *Dalec.*

Non satis discernitur, alium eodem nomine] Apographum nostrum: *Non satis discernitur alius adhuc, eundem quidam faciunt;* lego *ab hoc*, non *adhuc*. Pintian.

Phylarchum] Phylarchum, cujus heroicum sacellum Minervæ Pronææ vicinum Delphis fuisse Pausanias scribit lib. x. Persis irruentibus is Phocensibus auxilium tulit. Phylarchum historicum memorat Plutarchus in Arato, et lib. de Isid. ac Osir. Ælian. vero Hist. Anim. VI. 29. *Dalec.*

Athenis frequentiam, quam vocavere Polygynæcon] In scripto codice, non *Polygynæcon*, sed *lyngenicon* habetur: scribo *Syngenicon*, hoc est, cognitionem; ut infra hoc ipso capite, 'Œnias Syngenicon.' *Pintian.*

Athenis frequentiam, quam vocavere polygynæcon] Hermolaus *Gynæconitin.* Voss. Gud. Men. Acad. *lingenicon.* Forte, *Syngenicon;* ut cap. 10. 'Pamphili Cognatio et prælium ad Phlinntem.' Hoc ipso inter Timomachi opera: 'Lecythion agilitatis exercitator, Cognatio nobilium.' Et inferius: 'Asellum enim bibentem in littore pinxit et crocodilum insidiantem ei. Œnias Syngenicon.' Sic et Pintianus. Qui tamen admodum improspere hoc accommodat ad locum lib. sequentis c. 5. et 14. 'nationes, quæ sunt circa Pompeii,' reddit *cognationes.* Suetonius Nerone cap. 46. 'A simulacris gentium, ad Pompeii theatrum dedicatarum.' *Gronov.*

Et in una tabula quaque maxime inclaruit] Acad. Men. Gud. *et in una ta-*

bula signa quaque. Ex qua scriptura etiam inventa sibi in Mss. Dalecampius *signina.* Vossianus: *Et in una tabula ut signa.* Lege, *VI. signa,* vel, *sex signa.* Idem.

Ajacem ei pinxit et Medeam] Voss. *aiacem et media pinxit.* Scribe, *Ajacem et Medeam pinxit.* Supervacuum τὸ *ei.* Idem.

Alias durus in coloribus, sed et multus] Lego, *alias durus in coloribus, et silet multus,* ex eod. recte: et paulo post *rodit,* non *arrodit.* Pintian.

Alias durus in coloribus, sed et multus] Vossianus, Gud. Men. Academicusque, *durus in coloribus et sile multus.* Quod etiam ex aliis ad marginem ponunt. Neque aliter legendum. Intelligit *sil* e pigmentis. xxxiii. 13. 'In argenti et auri metallis nascuntur etiamnum pigmenta, sil et cæruleum.' xxxv. 6. 'Silis lucidi libris decem.' *Sile multus,* qui eo pigmento multo uteretur. Vidit idem Pintianus. *Gronov.*

Talesque sunt ejus picturæ cum Æsculapio] Annotant ad marginem *Tales.* Sic quidem et Voss. Gud. Men. Academicusque; sed et omnibus abest vox *picturæ.* Suffecit enim Plinio: *Tales sunt ejus cum Æsculapio filiæ, Hygia, Ægle, Panacea, Iaso.* 'Tabulæ' vel 'picturæ' intellectum voluit. Lepidum est autem, quod Dalecampius ad vocem *Iaso* notat: Jasona cum Æsculapio Apollinis filio et Achille Pelei a Chirone centauro educatum et medicinam didicisse ex Arati et Apollonii Scholiastis tradit. Tanquam eadem sit persona ὁ Ἰάσων Ἰάσονος, et ἡ Ἰασὼ Ἰασοῦς. *Idem.*

Jaso] Jasona interpres Arati cum Æsculapio Apollinis filio, et Achille Pelei a Cheirone Centauro educatum, et medicinam doctum fuisse tradit, ut et Tarrhæus Apollonii interpres. De illo Ausonius: 'Idmona quod vatem, medici quod Iasona, dicunt, (non 'medicam quod Iasida,') Discendas artes nomina præveniunt.' Leopardus iv. 5. *Dalec.*

Ocnos] Ejus meminit Plutarchus libro περὶ εὐθυμίας, elegantissima cum stupidis et fatuis comparatione. Eum pinxit et Polygnotus in templo Delphis. Ocni historiam et picturam exponit Pausanias in Phocicis. Propertius: 'Dignior obliquo funem qui torqueat Ocno, Æternusque tuam pascat, aselle, famem.' Vide Suidam in ὄνου πόκας. Cratinus finxit apud Inferos quendam funiculum torquere, asinum vero quod tortum est abrodere et abscindere. *Idem.*

Ptolemæo venante] Lego: *Ptolemæo venante, quem aposcoponta appellant; sed et nobilissimo Satyro cum pelle pantherina. Aristophon, &c.* ubi Aposcoponta interpretor, ictum in feram intendentem, velut ad propositum scopum. At longe aliter Scalig. in vulgata lectione. Ἀποσκοπεῖν, inquit, χειρὸς πρὸς μέτωπον τιθεμένης εἰσορᾶν, Hesychio. Figura ea σκὼψ et σκώπευμα dicitur, eaque ὀρχηστική ἐστιν· a saltantibus exprimi solet, qui procul sepositum quidpiam intueri se fingunt. Inde σκῶπες, aves, quæ cervice inflexa, et huc illuc inclinata, talem gestum imitantur: ὑπόσκοπον χεῖρα dixit Æschylus. Satyros στιλπνοὺς, splendenti nitentique ac rubra facie, et φαλακροὺς, calvos, quoniam olim pingebant, ad arcendum Solis calorem fronti manum obtendentes etiam delinearunt, quod est ἀποσκοπεῖν. Silius de Pane: 'Obtendensque manum Solem infervescere fronti Arcet, et umbrato perlustrat pascua visu.' Vide Athen. pag. 312. vs. 19. *Idem.*

Satyro cum pelle pantherina, quem Aposcoponta appellant] Acad. *Ascoscopemonta.* Gud. *aposcopenonta.* Men. *aposcopemonta.* Voss. *Aposcopeuonta,* Ἀποσκοπεύοντα. Notavit et in suis Hermolaus. *Gronov.*

Astypale] Uxore, a qua Astypalæa dicta est. *Dalec.*

Credulitas, Ulixes, Deiphobus, Do-

lon] In vetusto exemplari *Dolus*, non *Dolon*, non mala omnino lectione; nam credulitatis comes est dolus. *Pintian.*

Scyllin] Scyllias Herodoto lib. VIII. Pausaniæ, ut et Plinio: Scyllis natione Scyonæus urinator optimus, ad Pelium montem et Sepiada Magnesiæ, adjutrice filia Cyane, classis Persicæ, quæ flante Euro, ut Strabo lib. IX. sub finem scripsit, jactata quassabatur, anchoras præcidit, multaque ex eo naufragio servata sibi quæsivit. Pausan. lib. X. *Dalec.*

Prædonibus] Vet. *Piscatoribus.* Nam cum arca inclusam una cum filio Perseo Acrisius pater in mare abjecisset, a Dauniæ piscatoribus reperta est. De hac re vide Pausan. lib. II. *Id.*

Stratonicen] Stratonice Straboni lib. XIII. Ariarathis Cappadocum regis filia, Eumenis Attalo geniti uxor, et Attali tertii mater. Fuit et Stratonice regis Dejotari uxor, proba et modesta, memorata a Plutarcho libro de virtutibus mulierum. Stratonicem Demetrii et Philæ filiam Seleucus duxit, eamque Antiocho insane amanti uxorem tradidit. Plutarch. in Demetrio. Valerius VII. 5. *Id.*

Nobilissimas autem quæ sunt in porticibus Octaviæ operibus] Annotant *ex ejus operibus*, malum malo sanantes. At Vossianus cum Academico, Men. Gudiano, ut et Pintiani: *quæ sunt in Octaviæ operibus:* excluso τῷ *porticibus*, quod inane ac supervacuum. XXXIV. 6. 'Quæ statua nunc est in Octaviæ operibus.' XXXVI. 5. 'Veneremque ejus esse in Octaviæ operibus.' Et rursus: 'Cupido objectus a Cicerone Verri, ille, propter quem Thespiæ visebantur, nunc est in Octaviæ scholis positus.' *Gronov.*

Alcimachus, &c.] Legend. *Alcimachus, Dioxippum, qui Pancration Olympiæ citra pulveris tactum quod vocant ἀκονιτὶ, vicit. Cœnus scammata. Pulveris tactus* est ἡ et ἁφὴ et κόνισις. *Salmas.*

Dioxippum] De Dioxippo Ælianus Hist. X. 22. et XII. 58. *Dalec.*

Citra pulveris jactum] Erasmus in proverbio, 'Citra pulverem,' legit, *citra pulveris tactum.* Horat. I. Epist. 'Cui sit conditio dulcis, sine pulvere, palmæ?' Turneb. XXVI. 26. Vide Hieron. Mercurialem de Arte Gymnastica I. 8. *Idem.*

Admeto] Vel Thessaliæ rege, fabulis noto; vel Molossorum, ad quem exul Themistocles confugit, auctore Thucyd. lib. I. et Plutarch. in Themistocle. *Idem.*

Cleon Admeto, Ctesidemus Œchaliæ expugnatione] Vossianus, *Cleon Cadmo*, ut et Pintiani. *Gronov.*

Œchaliæ] Est Œchalia et tractus Messeniaci, et Eubœæ, Euryti regia, quam Hercules diruit, quia pactam filiam Iolen Eurytus dare recusasset. Virgilius: 'Ut bello egregias idem disjecerit urbes, Trojamque, Œchaliamque.' *Dalec.*

Laodamia] Vel Bellerophontis et Achemenes, vel Acasti et Laodotheæ filia, Protesilai uxore. *Idem.*

Pinxit volutantem cum piscatore, quem reginam amare sermo erat] Voss. *pisature.* An est nomen hominis, et scribendum *Pisanore?* Nomen hoc Græcum, quod Ovidius quoque dat alicui Centaurorum lib. XII. 'et cum Pisenore Caumas.' *Gronov.*

In Pompeio pinxit] Τὸ Πομπεῖον Polluci κοινὸν οἴκημα, *ædes publicæ;* sic fortassis dictæ, quod ex iis pomparum frequentia et celebritas progrederetur ac prodiret. Interpres Laërtii lib. II. reddit, *celeberrimum locum urbis*, et in Diogene, *palatium.* Dalec.

Aratum victorem cum trophæo] Occiso Sicyoniorum tyranno, cum Achæorum imperator summus esset, profligatis hostibus triumphantem. Plutarchus in Vitis. *Idem.*

Nealces Venerem] Scitum Nealcis dictum, cum eximiam Aristrati tyranni picturam deleri vellet Aratus, pug-

nandum cum tyrannis, non cum eorum imaginibus. Plutarchus in Arato. *Idem.*

Agatharchum] Agatharchus primus Athenis Æschyli tragœdias in scenam produxit. Vitruv. VII. 1. *Agatarchiden* quidam legunt Peripateticum memoratum a Strabone lib. XIV. Agatharchi Syracusanæ classis præfecti meminit Thucydides lib. VI. Agatharcho pictori de pingendi celeritate glorianti Zeuxin dixisse ferunt, diu se pingere, quoniam æternitati pingeret. Hadr. Jun. IV. 16. *Id.*

Leontium Epicuri cogitantem] Leg. *Leontium Epicuri cogitant.* Ut sit picturæ nomenclatura, non pictoris, et tabula hæc Theodori operibus annumeretur. Fuit autem Leontium Epicuri concubina, philosopha et ipsa, nimirum ex amatoris domestica consuetudine, in tantum ut libros quoque contra Aristotelem scripserit, quemadmodum legitur in præfatione ad Vespasianum Imperatorem a Plinio in operis hujus frontispicio præfixa. *Gelen.* *Leontium Epicuri, &c.*] Scortum ea fuit, Epicuro familiare, et ejus omnibus sectatoribus prostitutum, de quo Athenæus lib. XIII. Diogenes Laërtius in Epicuro. *Dalec.*

Paniscum] Paniscus nunc exiguus Pan, qualem solebant in parvis tabellis pictores fingere, quasi per jocum; nunc theatralis personarum larva. *Idem.*

Medeam Timomachi] Filios quos ex Jasone susceperat necantem, præ dolore quod, repudiata se, Creusam duxisset Creontis filiam. Hanc, et Ajacem ejusdem Timomachi, Cæsar dictator emit octoginta talentis. Supra VII. 37. et paulo ante hoc ipso capite. *Idem.*

Mydon Soleus] Id est, Solensis. Sunt enim Σόλοι Ciliciæ oppidum, et alterum ejusdem nominis in Cypro. *Gelen.*

Pyromachi] Vet. *Philomachi.* Apud Suidam in voce προνοίας fit mentio hujus statuarii, qui imaginem Æsculapii summa arte perfecerat. Pyromachi tamen mentio fit supra XXXIV. 8. tribus in locis. *Dalec.*

Theodorus Samius] Alius fuit Theodorus Samius inventor fundendi æris, memoratus a Pausania lib. III. VIII. IX. *Idem.*

Cratini pictoris] Cratini Spartani statuarii meminit Pausan. lib. VI. *Idem.*

Cera] Variis pigmentis tincta, qua ratione fiunt a nobis horti cerei pensiles cum fructibus omnis generis iconicis. *Idem.*

Viriculo] Veruculo: igni calfacto. Encaustices etiam genus est, quod aurifices vocant *Damasquiner.* Idem.

Sed in cortinam pigmenti ferventis mersa] Verba hæc satis mendosa ex codd. Hispalensi et regio se restituere putat Gonsalius ad Petronium scribendo: *sed in cortina pingi, in ferventes aquas mersa.* Sed nosse debebat hanc olim lectionem vulgatam fuisse, quam omni sensu carentem ex melioribus libris, ut nunc habetur, Gelenius mutavit. Quæ enim *aquæ ferventes* tantam vim tingendi habent? Voss. *in cortinam pigmen ut ferventis mersa.* Quæ significant satis clare repositum a Gelenio. Vela illinuntur medicamento colorem trahente: dein mersantur in cortina, sive aheno, in quo non aqua mera, sed pigmentum fervet: ibi medicamentum illud velis illitum sorbet colorem, et quidem varium ex pigmento licet unius coloris. *Gronov.*

Digerit eos ex vino] Legendum videtur, *digerit eos ex uno;* dixit enim ante, 'cum sit unus in cortina color.' *Pintian.*

CAP. XII. *Plastices primi inventores, de simulacris, de vasis fictilibus, et de pretio eorum.*

Plasticen] De plastice quædam Ælianus Hist. lib. XIV. cap. 37. *Dalec.*

Rhœcum et Theodorum] Diodorus

Teleclea et Theodoron Rhœci filios τῶν ἀγαλματοποιῶν παλαιῶν τοὺς μάλιστα διωνομασμένους memorat. Leopard. x. 25. Pausanias, in Arcadicis et Phocicis, scribit Theodorum fuisse Teleclis filium, Rhœcum vero Philæi; eosque primos ferrum fundere docuisse. *Idem.*

Ante Battiadas Corintho pulsos] Lego, *multo ante Bacchiadas;* nam quod scribit Pausanias lib. II. 'Aletes ejusque posteri Athenis regnarunt ætates quinque, usque ad Bacchin Prumnidis filium: a quo Bacchiadæ ætates totidem regnum tenuerunt: deinde Prytanæi ex eodem genere, quos occupata tyrannide Cypselus Eurionis filius oppressit.' Halicarnassæus lib. III. aperte narrat Demaratum e familia Brachiadum (leg. *Bacchiadum*) usurpata a Cypselo tyrannide, cum suis opibus Tarquinios commigrasse. De Bacchiadis multa Herodotus lib. I. *Dalec.* Astipulatur et huic lectioni Ms. *Pintian.*

Profugum] Ob seditiones. Livius lib. I. *Dalec.*

Euchira] Eucheri Corinthii, discipuli Syadræ et Charadræ Spartanorum, præceptoris Clearchi Rhegini, meminit Pausan. lib. VI. Idem et Euchiros statuarii, lib. VIII. sed Atheniensis, Eubulidæ filii. *Idem.*

Primusque personas tegularum extremis imbricibus imposuit] Legend. *Primasque personas tegularum extremis imbricibus, quæ inter initia prostypa vocavit; postea idem Ectypa fecit.* Simulacra quæ exerta non sunt, nec tota extra prominent, πρόστυπα vocavit. *Salmas.* 1046. a.

Imaginem gypso e facie] Ut hodie fit e mastiche et cera. *Dalec.*

Emendare instituit] Imaginem ceream, quam gypsea forma reddidisset, absolvere diligentius ac emendatius. Quidam legunt *ceramque in eam formam gypsi infusam emendare, &c.* Idem.

Gorgasus] Alius fuit Gorgasus, Machaonis et Anticleæ filius, Æsculapii nepos, cui et fratri Nicomacho Isthmius templum erexit, in quo ut morbos sanantibus Diis et victimæ cæduntur, et donaria mittuntur. Pausan. lib. IV. *Idem.*

A dextra opera Damophili esse, a parte læva Gorgasi] Voss. *ab extra;* dein, *esse aplane Gorgasi.* Scribe, *ab dextra opera Damophili esse, ab læva Gorgasi.* Gronov.

Ceramicos appellatur] Ceramicum Pausan. lib. I. non a figlinis Chalcosthenis operibus dictum vult, sed ab heroë Ceramo, quem Baccho et Ariadna genitum fama tum erat. Fuit duplex Ceramicus Athenis, alter in quo sepeliebantur qui in bello perierant; alter in quo meretrices habitabant. Interpr. Aristophanis. *Dalec.*

Romæ Posim nomine, a quo factas Romæ uvas] Gelenii est. Voss. *fac pomæ tuuas.* Hinc alii fecere, *factas Romæ tubas.* Acad. Men. Gud. *facta pometia vasa.* Sed reddendum erat, *facta poma et uvas.* Sequitur in Acad. Men. Gud. *item piscis aspectu a veris discernere.* Voss. *item piscis aspectu discernere a veris.* Nusquam, *ita ut non sit.* Censeo *piscibus* nihil esse loci, et scripsisse auctorem, *ut non posses aspectu discernere a veris.* Gronov.

Cujus proplasmata pluris venire solita] Sic Gelenius, cum esset *proplasticen.* Acad. Men. Gud. *cujus plastica.* Voss. *cujus plaurosamta.* Forte, *plasta Samia;* ut 'vasa Samia.' *Idem.*

Pasitelem] Ejus meminit Pausanias lib. V. Colotæque magistrum fuisse tradit, qui mensam fecit, in qua deponebantur coronæ illorum, qui Olympiis vicissent. *Dalec.*

Nec pœnitet nos illorum, qui tales coluere] Voss. *qui tales eos coluere;* suprascripta litera *D*, ut esset, *qui tales Deos coluere.* Gronov.

Ævique firmitate certiora auro] Voss. *firmitates anctiora.* Haud dubie, *firmitate sanctiora*, quod, restitutum ab

Hermolao, male mutavit Gelenius. Acad. Men. Gud. *sanctiore.* Idem.

Sympuviis] Bayfius legit *Sympullis,* id est, calicibus fictilibus, a sumendo dictis, quibus in sacris vinum libabant. Sic et in Paradoxis Cicero ait Numæ capedines ac fictiles urnas Diis immortalibus non minus gratas fuisse quam vasa Deliaca. Juvenal. Sat. VI. 'aut quis Sympullum ridere Numæ, nigrumque catinum, Aut Vaticanas fragiles de monte patellas Ausus erat?' *Dalec.*

Beneficia ejus, quæque adhuc diximus] Sic in veteribus legitur, *Beneficia ejus quæ adhuc diximus. Vel assiduitate satiant figlinarum opera, tubulis ad balneas, imbricibus tegulisque hamatis ad tecta, coctilibus laterculis, frontatisque iis quæ rota fiunt, etiam, &c.* In manuscript. vero: *Beneficia ejus, quæ adhuc diximus. Vel assiduitate satiant figulinarum opera et fictilibus doliis ad vina excogitatis: ad aquas, tributis, fundamentisque. Atqui Numa rex VII. collegia, &c.* Idem.

Imbricibus tubulis tegulisque] Voss. *imbricibus doliis ad vina excogitatis ad aquas tubulis ad balineas mammatis ad tecta coctilibus laterculis fundamentis quæ aut quæ Numa rex septimum.* Gronov.

Et ad aquas] Doliis ad aquas etiamnum Romani utuntur, Tiberis aquam turbidam iis adservantes, quoad defecata sit ac potabilis. *Dalec.*

Quin et defunctos sese multi fictilibus doliis, &c.] Lege, *Quin et defunctos sese multi fictilibus soliis condi maluere sicut M. Varro, &c. Fictilia solia* sunt, ὀστράκινοι πύελοι, arcæ fictiles condendis mortuis. Vide Salmas. p. 1204. b.

Doliis condi maluere] Pro *doliis,* quod vulgata habent, in manuscript. et vetust. legitur *soliis.* Cui lectioni et Blondus adstipulatur. 'Solia,' sepulchra veteres appellarunt. Florus lib. IV. de Cleopatræ interitu agens, Sueton. in Nerone. *Dalec.*

Sese multi fictilibus doliis condi maluerunt] *Soliis* ex veteri codice legendum ait Salmasius ad Solin. pag. 1204. tanquam Dalecampius non id præcepisset. Et ita sane Gud. Acad. Men. Sed in Vossiano neutra vox, tantumque, *sese multi fictilibus condi maluerunt.* Et sane vox *doliis* ex superioribus post τὸ *fictilibus* repetita videtur; nam *condi fictilibus* est dictum, ut 'fictilibus cœnare.' *Gronov.*

Pythagorico modo] Vide Alex. ab Alex. III. 2. Plutarcho in Laconicis institutis Lycurgus sanxit, ne quid cum cadaveribus sepelirent præter puniceam vestem, et oleæ folia, in quibus omnes æque cadavera componerent. Hinc Pythagoras, Lacedæmona profectus ut Lycurgi leges cognosceret, morem eum fortassis invexit. Magius II. 18. *Dalec.*

Varro Pythagorico modo] Voss. Men. Gud. *Pythagodio.* Lege *Pythagorio,* vel *Pythagoreo.* Sic apud Ciceronem passim reddiderant 'Aristotelico' et 'Aristotelica,' ubi nunc e melioribus scriptis est 'Aristoteleo' et 'Aristotelea.' *Gronov.*

Aretium in Italia] Quidam legunt, *Eretum in Italia.* Est autem Eretum, τὸ ἤρητον, vicus Sabinorum ad Tiberim, Tiburi propinquus, figlinis celebris, ab urbe distans 18. millibus passuum. Unde Eretinus Virgilius: 'Ereti manus omnis, oliviferæque Mutuscæ.' Joan. Baptista interpr. Pers. Sat. I. 'Sese aliquem credens, Italo quod honore supinus Fregerit heminas Ereti ædilis iniquas.' Hodie Mons Rotundus, corrupte pro Monte Ereto. Eretinæ mentes inde stolidæ et stupidæ dicuntur apud Fulgentium ex antiquo scriptore: 'Averruncassit diva tam Eretinas hominum mentes.' *Turneb.* XXVI. 10.

Cois laus maxima, Hadrianis firmitas] Vide an legendum sit, *Andriis* potius, quam *Hadrianis.* Pintian.

Q. *Coponium*] Cicero de Divinat.

lib. I. C. Coponii meminit, qui bello civili Cæsaris ac Pompeii Rhodiæ classi præfuit cum imperio prætorio, hominis prudentis ac docti. Meminit et Coponii viri prætorii gravissimi Velleius Paterculus, sed non hujus rei narratione. Alex. vero ab Alex. citat quidem hanc historiam de Coponio; sed unde Plinius sumpserit, non indicat. Vide illum III. 11. et 17. Invenio et sub Augusto Coponium et Annium Ruffum Judææ præfectos fuisse. *Dalec.*

Cujus suffragii latio erat] Gud. Men. Acad. *cujus flagratio erat.* Voss. *cujusfragii.* Lege, *cui suffragii latio erat.* Livius lib. II. 'Ut plebi sui magistratus essent sacrosancti, quibus auxilii latio adversus consules esset.' Quamquam similitudo literarum potuit hausisse syllabam, neque improbo vulgatum. *Gronov.*

Siquidem in Aristotelis hæredum auctione] Magnum hoc quidem argumentum luxuriosæ vitæ in philosopho frugi. Vide Laërtium in ejus Vita. *Dalec.*

Nam nos cum unam Æsopi tragœdiarum histrionis in natura avium diceremus sestertiis C. stetisse, &c.] Quibus ex verbis multa discimus: primum fictilem fuisse illam Æsopi patinam; deinde centum tantum sestertiis constitisse; præterea pretium illud, quo patina taxata est, pro manupretio datum esse figulo qui eam ex humo duxit, non pro avibus quas in ea posuit Æsopus; pretium igitur illius patinæ, quod pro ea extruenda figulus accepit, centum sestertia fuere, sive sestertiorum nummum centum millia; quæ summa aureorum nostrorum facit bis mille et quingentos. *Salmas.* Tertull. Pall. pag. 455. 456. 457.

Patinam] Eam patinam, ob immensam magnitudinem, αἰγίδα πολιούχον, *Minervæ clypeum,* vocavit. Patinarius quoque ab ea nominatus est. In ea fuerunt scarorum jecinora, phasianorum et pavonum cerebella, phœnicopterorum linguæ, murænarum lactes, et id genus alii prodigiosi cibi. Suetonius in Vitellio cap. 13. et 17. *Dalec.*

Mutianus] Licinium Mutianum significat præfectum exercitus Syriaci, qui a Vitellio defecit, et strenue Vespasiani causam ac partem opibus suis omnibus juvit ac defendit. Suetonius in Vespas. cap. 6. et 13. Tacit. Ann. XVIII. *Idem.*

Exprobravit patinarum paludes Vitellii memoriæ, &c.] Quia tum jam supplicium dederat Vitellius; ut sit sensus: fædiorem fuisse in Vitellio principe tam immanem profusionem, quam in Asprenate privato veneficium. *Gelen.*

Asprenati] Nonium Asprenatem intelligit, arcta amicitia junctum cum Augusto, de quo Sueton. in Octavio cap. 43. et 56. Cassii Severi meminit et Sueton. in Vitellio cap. 2. et Quintil. et Tacit. de Clar. Orator. Meminit et Asprenatis Hirtius in Commentariis. *Dalec.*

Samia testa Matris Deum sacerdotes] Arnobius adv. Gen. lib. V. ex Timotheo vetustissimo theologo narrat, Atyn, furiarum plenum, perbacchatum, jactatum, cum se humi projecisset sub pino, arrepta testula, quam Agdestis instigator amentiæ gestabat, virilia sibi præsecuisse, &c. Inde factum ut Galli ejus imitatione genitalia sibi testa demeterent, sed Samia, quoniam ejus vulnus innoxium fuit, et ad proscindendum acies, quam aliarum, celerior. Catullus in Galliambo de Berecynthia et Atti scribit, Attin devolvisse acuto sibi pondera silice, non testa. 'Saminm,' testeum et acutum; unde 'samiare,' acuere. Vide Nonium et Victor. XVII. et XX. 10. *Idem.*

Si M. Cælio credamus] Marcus Cælius clarissimo quidem genere, sed maledicentissimus, cum publicandi novas tabulas justam causam quære-

ret, nobilium primorum, locupletum mores corruptos, apud populum seditiosis concionibus suis traduxit, præsertim luxum effusum, prodigos sumptus, gulæque ac ventris nepotatus, et insolentissimas ac importunissimas voluptates accusans, tam claris et manifestis exemplis ac testimoniis, ut eo seculo jam tum videretur suis criminationibus proscindere Vitellium, inter Imperatores, quibus successit, vitiis illis deditissimum ac contaminatissimum. Quamobrem cum circa Turios victus esset, nobiles, quorum virtute deturbatus erat, tam indignis probris affecti, primum Samia testa per contumeliam linguam præciderunt, quo modo matris Deum sacerdotibus virilitas amputatur: deinde interemerunt, quod exemplum postea Antonius in proscripto Cicerone secutus est. Locum hunc sic intelligendum arbitror. *Idem.*

Virilitatem amputant, nec aliter citra perniciem, si M. Cœlio credamus] Voss. et Pintiani *virilitatem amputare, nec aliter citra perniciem, M. Cœlio credamus.* Quasi adderet, vel intellectum vellet; quis enim velit experiri? Acad. quoque et Gud. et Men. carent *τῷ si*, sed habent *amputant.* Prodigiosam hic explicationem sunt commenti, M. Cælium, quum novas tabulas ferret, traduxisse nobilium et locupletum luxum tam claris et manifestis exemplis, ut eo jam seculo videretur suis criminationibus proscindere luxuriosissimum Vitellium, qui postea imperavit: propterea nobiles Cælio circa Thurios victo (qua metragyrtæ virilitatem) Samia testa linguam præcidisse: deinde eum interemisse: quod exemplum postea Antonium in proscripto Cicerone secutum esse. Ἡράκλεις ἀποτρόπαιε! quantum est erudite ineptire! Cælius in altercatione gravi probro objecit homini temporis ejusdem, Vitellio, adversario suo, dignum esse, cui lingua ob maledicentiam Samia testa præcideretur, immemor quid ipse tum temporis faceret. Itaque legendum, *tanquam et ipse non tunc eidem Vitellio malediceret.* Sed Cælius sine dubio aliquid gravius et lingua morigerari solitum Vitellium significabat. *Gronov.*

Fractis etiam testis utendo sic] Chiffletius legit, *Fractis etiam testis utendo sic;* non probo. Lego: *fractis etiam testis et tusis, addita calce utitur, ut firmius durent, quæ Signina vocant.* Dalec.

CAP. XIII. *Terræ varietates, et de pulvere Puteolano, et aliis terræ generibus quæ in lapidem vertuntur.*

Verum et ipsius terræ sunt alia segmenta] Voss. Men. Gud. Acad. Pintiani, *alia commenta.* Forte, *momenta.* Cap. sequenti extremo: 'Nam ad reliquos usus vitæ in coriis lanisque perficiendis quanti sit momenti, significatum est.' *Gronov.*

Pulverem appellatum in Puteolanis collibus] Sidonius Apollinaris Dicæarchiam arenam vocat. Meminit et Dion lib. XLVIII. *Dalec.*

Si Cumano misceatur cæmento] Cumanum cæmentum quidam fieri volunt ex topho vel pumice in sulphuris metallis nato. *Idem.*

Ab Oropo quidem Aulidem usque] Voss. et Acad. *Aulida*, ut et Pintiani. *Gronov.*

Patrobio, Neronis principis] Suetonius in Nerone capite quadragesimo quinto. *Dalec.*

CAP. XIV. *De parietibus formaceis, et lateritiis, et eorum ratione.*

Speculas] In quibus *speculatores*, ἡμεροδρόμοι, sive ἡμεροσκόποι, stantes, et collocati, advenientium hostium ordines, acies, numerum prospiciebant, ut suis denuntiarent. Turn. XXVII. 7. *Idem.*

Illini quidem crates parietum luto] Adhuc multis in locis Galliæ parietes cratibus, luto, et argilla pingui, e qua lateres fiunt, oblitis extruuntur. *Idem.*

Ædificiis non nisi bimos probant] In apographo nostro, *ædificiis non sibi mos probant;* scribendum puto, *ædificiis novissimos probant;* nam si intritum, ex quo fiunt, macerari oportet, ut statim subdit, maceratius erit novissimum, et consequenter lateres ex eo facti firmiores. Et paulo post lege, adjecta conjunctione: *Eadem est et latitudo.* Pintian. *Ædificiis non nisi bimos, &c.*] Lege: *quos non nisi a biennio probant. Quin et intritam terram ipsam eorum,* materiam intelligit ex qua lateres finguntur intritam et subactam, ut 'intritus panis, cibus.' Alias, 'intritam' pro arenato etiam usurpatur, vel luto acerato, quod *mortarium* vocamus. Mox leges: *Pitanæ in Asia et in ulteriore Hispania civitatibus Maxilua et Caulento.* Vide Salmas. pag. 1232. a, b.

Ædificiis non nisi bimos probant] Sic præclare Sig. Gelenius. Salmasio ad Solin. pag. 1232. non sana videtur locutio, *bimos lateres* dici, qui ante biennium ducti sunt: præterea damnari eam lectionem a veteri codice, in quo sit, *quos ædificiis non idoneos probant;* quod etiam non sincerum et vix Latinum: denique conjectat, *quos a biennio probant.* Nimirum nomen veteris codicis virum decepit, quum sic exhibeant et Gud. Men. Academicusque, hoc est, pejores. At Vossianus: *rimosi fiunt ædificiis non si bimos probant.* Sic prorsus, in quo vitium hoc unum, quod *non si* pro *non nisi* festinans librarius subjecit. Et hoc non modo sanum et Latinum, sed etiam Plinio frequens. XIII. 12. de palmis arboribus: 'Ergo plantaria instituunt anniculasque transferunt et interdum bimas.' XVIII. 24. 'Semen optimum anniculum, bimum deterius, trimum pessimum, ultra sterile.' XXXVI. 23. 'calx trima.' Sic 'nuces bimas et anniculas' Cato de Re Rust. cap. 17. Horatius I. Od. 19. 'Verbenas, pueri, ponite, thuraque, Bimi cum patera meri.' Adde quæ ad XXVII. 8. notavimus. Pintiani codex quoque, *nonsibimos;* unde ille, *novissimos.* Gronov.

Quin et intritam ipsam eorum] Totidem apicibus, non plus, non minus, Vossianus; non *intritam terram,* ut nugator ille codex, cui sublinendum ibidem os præbuit Salmasius. XXXVI. 23. 'Intrita quoque quo vetustior, eo melior.' At mox, *Lydion quo utimur,* et *Maxilua* prorsus optimæ membranæ, ut Salmasius. *Idem.*

Didoron] *Didoron,* id est, pollicum decem et octo: *tetradoron,* pollicum triginta sex, nempe trium pedum: *pentadoron,* pollicum quadraginta quinque, nempe trium pedum et novem pollicum. Vitruv. II. 3. *Dalec.*

Pitanæ in Asia et in ulterioris] Lege: *Pitanæ in Asia, et in ulterioris Hispaniæ civitatibus Maxilua et Cale fiunt lateres, &c.* Vide Isaac. Vossium in Melam, p. 186.

Hispaniæ civitatibus Massia et Calento fiunt lateres] *Hispaniæ civitate Calento et Galliarum Massilia fiunt.* Ex Vitruvio, non probante Philandro. In Bætica Maxiluam Ptolomæus, Massiam Theopompus apud Stephan. collocat. *Dalec.*

Sunt enim e terra pumicosa] Alia caussa reddi potest e Seneca Quæst. Natur. III. 25. *Idem.*

Ideo et in publica opera et regias domos adduntur] In scripto codice: *de eo et publica opera et regias domos extruxere. Sic murum Athenis, &c.* Pintian.

Ideo et in publica opera et regias domos adduntur. Sic struxere] Acad. Men. Gud. *ideo et publica opera et regias domos exstruxere murum Athenis.* Voss. *de eo et publica opera et regias domos struxere murum Athenis, qui ad montem Hymettum spectat: Patris ædes Jovis et Herculis.* Acad. quoque Men. Gud. *spectat murtis edes.* Numquid, *de eo,* scil. latere? an, *Latere et publica;* nam quæ interposuere, *in, adduntur, sic,* et iterum *sic,* a mala

manu sunt. Sic et Pintiani codex, nisi quod *exstruxere sic murum.* Vitruvius II. 8. 'De lateritiis vero, dummodo ad perpendiculum sint stantes, nihil deducitur; sed quanti fuerint olim facti, semper æstimantur. Itaque nonnullis civitatibus et publica opera et privatas domos, etiam regias, e latere structas licet videre. Et primum Athenis murum, qui spectat ad Hymettum montem et Pentelensem. Item pariter in æde Jovis et Herculis lateritias cellas.' Ubi legendum ex Plinio, 'Item Patris.' *Gronov.*

Qui ad montem Hymettum spectat] Hæc omnia ad verbum ex Vitruv. II. 8. *Dalec.*

Quod opus cum per se mirum esset, translatum] Voss. *Muræna et Varro. Cum opus per se mirum esset, tralatum, &c.* Gronov.

Quia sesquipedalis paries] Romæ vero, in urbis majestate, civiumque infinita frequentia, ut cœnacula plura fierent, ad pedes sexaginta domorum ædificia tollere permittebatur, quod scribit Aurelius in Trajano: vel septuaginta decreto Augusti, quod Strabo lib. v. parietum crassitudine sesquipedali, sive loco communi, sive intergerinorum, et ut ait Vitruvius lib. II. pilis lapideis, mænianis contignationibus obfirmata. Brissonius I. 1. *Dalec.*

Intergerinorum] Murorum, qui ædificiorum duorum contignationem hinc illinc sustinent. Vide quod adnotatum est in XIII. 12. *Idem.*

CAP. XV. *De sulphure, alumine, et generibus eorum, et medicinæ.*

In terræ autem reliquis generibus] Acad. Men. Gud. *In terræ autem generibus secundum regiones vel maxime.* Utrumque novitium est. Voss. *In terræ autem regionis generibus.* Significat opinor: *In terræ autem interioris generibus vel maxime mira natura est sulphuris.* Gronov.

Collibus qui vocantur Leucogæi. *Quod est cuniculis*] Voss. *Leucogelibyæ cuniculis.* Scribe: *collibus qui vocantur Leucogei. Ibi e cuniculis effossum perficitur igni;* nam et Acad. *leucoge: ibi e cuniculis.* Gud. et Men. *leucoge libie cuniculis.* Idem.

Quod est cuniculis effossum, perficitur igni] In scripto codice, *Libyæ cuniculis, &c.* Pintian.

Hoc est glebosum. Eo solo ex omnibus generibus] Voss. *hoc est gleba solum ex omnibus generibus medici utuntur alterum genus cetera enim liquore constant et conficiuntur oleo incocta uiuum effoditur tralucetque et uiret solo ex omnibus generibus medici utuntur ulterum genus appellant glebam.* Sed illa, *ex omnibus generibus medici utuntur alterum genus,* priore loco inducta sunt, tanquam per errorem librarii eo inculcata. Scribe: *nascitur solidum, hoc est, gleba. Solum (cætera enim liquore constant, et conficiuntur oleo incocta) vivum effoditur tralucetque et viret: solo ex omnibus medici utuntur. Alterum genus appellant glebam.* Primum, inquit, revera est gleba: alterum sic appellatur. Pintiani liber etiam, *hoc est gleba quo solum.* Tres quoque alii nostri, *solidum hoc est gleba.* Gronov.

Vivum autem effoditur] Dioscorides tantum ustum, et non ustum refert. Ustum Plinius in tres species rursum dividit. *Dalec.*

Ad expiandas suffitu domos] Ovidius in Arte: 'Et veniat quæ lustret anus lectumque locumque, Præferat et tremula sulphur et ova manu.' Alex. ab Alexand. v. 27. Vide quæ adnotata sunt in XVI. 10. *Idem.*

Gignitur et pingue liquorisque oleacei] Apographum nostrum, *Gignitur et impingue dicique liquoris oleacei;* legendum reor, non *dicique,* sed *viceque:* ut paulo post: 'Utunturque eo ad lucernarum lumina vice olei.' Et paulo infra, *bituminis generibus* lege, non *bituminis generi.* Pint. *Gignitur et pingue, &c.*] Lege: *Gignitur et*

pinguedinei quoque liquoris in Siciliæ Agragantino, fontium inficiens rivum. In Siciliæ Agragantino, scil. agro vel tractu. *Fontium inficiens rivum* est quod Dioscorides dixit, *ἐπινηχόμενον ταῖς κρήναις. Rivus fontium* est ὀχετὸς et ῥεῖθρον. *Salmas.* p. 126. b. *Gignitur et pingue, &c.*] Lego ex Diosc. *liquorisque oleosi in Agragantino Siciliæ agro, fontibus innatans.* Dalec.

Gignitur et pingue liquorisque oleacei] Sic sane jam Andreas. Pintiani liber, *et impingue dicique liquoris oleacei;* unde ille legendum retur: *pingue viceque liquoris;* ut paullo post: 'utunturque eo ad lucernarum lumina vice olei.' Sed quo ille argumento conjecturam suam confirmat, id ego illi maxime contrarium puto. Salmasius ad Solin. pag. 126. ex libro veteri affert, *et pingue dicique liquoris in Sicilia:* jubet autem scribi, *Gignitur et pinguedinei quoque liquoris in Siciliæ Agragantino fonte inficiens rivum.* Hanc vero vocem neque Afranii nauci nec Plauti cicco permutaverim. Primum, non si a τῷ 'Cupido,' postquam id genus mutavit et nomen proprium factum, dicitur 'Cupidineus;' nec si Apuleius finxit 'livedo' et 'livedineus,' ideo et Plinium 'pinguedineus' a 'pinguedo' dixisse crediderim. Dein 'pinguedinem' nunquam dixisse Plinium apparet ex eo, quod ubicumque antehac ea vox legebatur, in melioribus libris repertum est *pinguitudo.* Nec magis capit Ulitianum, *vivi que liquoris ac olei.* Nostri tres, *et pinguis liquoris in Sicilia;* ut ex Mss. jamdudum ad marginem ponitur. Optimus hic nos destituit, in quo deest folium continens quæ habentur ab hujus capitis 'chenas a facie cum terebinthi resina et lepras,' usque ad sequentis 'simillima est ampelitis.' Vellem scire quid tinniat Chifletianus. Qui si cum Pintiani codice consentiret, scriberem: *Gignitur etiam pingue, lucensque, liquoris oleacei, in Sicilia, Agrigentinos fontes inficiens rivo.* Gronov.

Bituminis probatio] Martialis Venetum lutum appellat: 'Resina, Veneto vel resecare luto,' fortassis quod afferretur ex locis Venetorum tractui vicinis. *Dalec.*

Splendeat] Purpuræ modo, Diosc. qui nigrum et sordidum vitiosum esse, et pice adulterari scribit. *Idem.*

Concretum sanguinem] Inde mos tractus Medicis, dandi lapsis ex alto, collisis, obtritis mumiam, quæ pissasphaltum est. *Idem.*

Peculiare facit sui nominis] Lego, *peculiare facit, et sui nominis;* nempe, Barbarum; sic enim Medici vocant. *Idem.*

Discutit cum vino et castoreo] Lego ex Diosc. *discutit. Procidentia ejusdem suffitu reprimit. Purgationes fœminarum cum vino et castoreo potum elicit, &c.* Idem.

Procidentia sedis suffitu reprimit] In scripto codice *procidentes,* non *procidentia;* et verbum *sedis* non legitur ibidem: recte; est enim sermo de vulvis. Et infra paulo lege, *Nec minor est aut ab eo dissimilis,* non alio ordine. *Pintian.*

In Cypro candidum et nigrum] In eodem, non *nigrum* legitur, sed *nigris:* scribo *nigricans.* Alioqui falsum esset quod statim subdit, *exigua coloris differentia.* Idem.

Ut sit limpidum lacteumque, sine offensis fricantium] Lege: *Ut sit limpidum, lacteum, sine offensis fricanti, cum quodam igniculo caloris. Hoc pyrinon vocant. An sit adulteratum deprehenditur succo Punici mali; sincerum enim mixturam fugit. Alterum genus est pallidi et scabri, et quod inficit ut galla, ideoque hoc vocant Paraphyron.* Vide Salmas. pag. 1166. a, b.

Pellendumque pruritum ac per urinam sanguinem] Scribe, *pellendumque per urinam sanguinem;* cætera superfluunt ex vetere codice. *Pintian.*

Trichitin] Hoc aluminis genus propterea lapidem scissilem vocat Celsus

v. 7. *Dalec.*

Hoc fit e lapide, ex quo et chalcitin vocant] Lege: *Hoc fit e lapide gleboso, Bolitin vocant, ut sit sudor quidam ejus lapidis in spumam coagulatus.* Sed Bolites ille lapis, genus est aluminis a figura sic dictum, ut στρογγύλη. *Salmas.* pag. 1166. b.

Hoc genus aluminis siccat minusque sistit humorem inutilem corporibus] In vetusto exemplari, *Hoc genus aluminis minus sistit humorem inutitem corporibus.* Reliqua non habentur in eodem; et mox paulo *pinguitudine*, non *pinguedine.* Pintian.

Quod strongylen vocant] Dioscoridi tria sunt genera τῆς στυπτηρίας, σχιστὴ, στρογγύλη, ὑγρά. Galeno lib. IX. Simpl. et lib. VI. κατὰ τόπους, totidem; sed solidi tantum, non liquidi, aut scissilis: ἀστραγαλωτὴ, πλακίτις, πλινθίτις, *latericium, crustosum, astragalo simile.* πλακίτιν Dioscorides v. 123. βωλίτιν, quasi *glebosum* alumen vocare videtur. *Dalec.*

Sanguinem quoque sistit in totum foris illitum] Scribe: *sanguinem quoque sistit intus foris illitum*, ex scripto codice. *Pintian.*

Furfuribus corporum cum sero et pice] Scribe, *cum ervo et pice*, ex Diosc. lib. v. *Idem.*

CAP. XVI. *De terra Samia, et Eretria, et Chia, et Selinusia, et pigniti, et ampeliti medicinæ.*

Et pigniti] Alii, *pnigiti.* Dalec.

Quæ syropicon et quæ aster appellantur] Legendum est, non *syropicon*, sed *collyrion*, tum ex scripto codice, tum ex Diosc. lib. v. quod tamen alii ante me annotaverunt. *Pintian.*

Coquitur in calicibus crebro concussu] Aliam cocturæ rationem vide apud Diosc. v. 171. *Dalec.*

Pignitis Eretriæ simillima est] Galeno nigra et bituminosa, qualis Thracius lapis. Ligni et carbonis vice Phrysii ampelitide utuntur, quam Steinkoln vocant. *Idem.* *Pignitis Eretriæ, &c.*] Scribe *pnigitis*, non *pignitis*, ex Diosc. lib. v. *Pintian.*

Grandioribus tantum glebis et glutinosa] Lego: *grandioribus tantum glebis glutinosiorque. Effectus idem qui Cimoliæ*, ex antiquo codice. *Idem.*

Ad hæc medicamentis additur] *Et ad hæc medicamenta additur*, in eod. *Id.*

CAP. XVII. *Cretæ genera ad vestium usus, Cimolia, Sarda, Umbrica, saxum, argentaria.*

Ita ut in sole curatio hæc fiat, ut post sex horas aqua salsa abluatur] Men. Gud. Voss. Academicusque: *fiat et post sex horas.* Leg. igitur et *abluantur.* Gronov.

Est et alius Cimoliæ usus in vestibus] Vide Guilielmium Variar. II. 8. Lipsium Elector. c. 13. *Dalec.*

Argentaria] Annulariam eam vocat supra cap. 6. hujus libri. *Idem.*

Qua Circum præducere ad victoriæ notam] Seneca Epist. 190. cretam in Circo, 'calcem' nempe, 'carcerem' antiquis vocatam fuisse scribit. Persio 'cretata ambitio' eorum qui honores petebant, servilis, et summissa conditio, humilis, abjecta. Albæ lineæ in Circo meminit Cassiodorus Variar. lib. III. 'Alba linea,' inquit, 'non longe ab ostiis, in utrumque podium, quasi regula directa producitur, ut quadrigis progredientibus inde certamen oriretur, ne dum propere conantur elidere, spectandi voluptatem viderentur populis abrogare.' Quidam volunt triumphantibus aut ovantibus Romanis ducibus in more fuisse, ut indicio publici gaudii Circus creta dealbaretur, quemadmodum accepta clade populus vestem mutabat, et pullam lugubremque sumebat. Ad albam lineam Cassiodori pertinent hi Virgilii versus: 'signoque repente Corripiunt spatia audito, limenque relinquunt.' In quibus Servius 'limen' exponit regulam, vel signum de creta factum. Ejus meminit et Martialis lib. VIII. 'Omnis habet sua dona dies, nec linea dives Cessat, et in populum multa rapina

cadet.' De hac Circensi creta vide Rhod. v. 14. et Salmas. p. 914. a, b. *Idem.*

Qua Circum præducere] Dalecampius hic notat Persio dici 'cretatam ambitionem' eorum, qui honores petebant, servilem et summissam conditionem, humilem, abjectam. Quasi respexerit ad cretam, qua pedes venalium trans mare advectorum denotabantur. At 'ambitio cretata' est petitorum in candida toga, in quam album creta apud fullonem additum erat. *Gronov.*

Pedesque venalium trans mare advectorum] Honestior lectio *venalitiorum*, quam *venalium;* ut paulo post cap. seq. 'Hoc est insigne venalitiis gregibus.' *Pintian. Pedesque venalium, &c.*] Juvenalis: 'Nuper in hanc urbem pedibus qui venerat albis.' Tibullus 'gypsatos' pedes vocat; et Ovid. in Amor. 'Nec tu, si quis erit capitis mercede redemptus, Despice gypsati nomen inane pedis.' Mancipiorum pedes creta signabantur, cum heri sigillo si privati homines essent, si publica, Reipublicæ. Itaque cælatos servos Propertius appellat IV. 5. Fuit et Asiaticis signatoria creta, qua ceræ loco literas obsignabant. Victorius XIV. 4. Cretæ usum etiam fuisse ad ornandam exhilarandamque faciem adnotatum XXIII. 8. ex Horatio: ac fortassis illa quidem creta fuit, qua pilos virorum evelli auctor scripsit XIV. 20. *Dalec.*

CAP. XVIII. *Qui et quorum liberti præpotentes.*

Menam] Menam Sex. Pompeii libertum transfugam, aurei anuli jure, quod senatoribus ac equitibus solis permittebatur, donatum fuisse Dion scribit. Rhod. VI. 12. *Idem.*

Ut Prætoria quoque ornamenta] Idem fere Tibullus: 'Nota loquor: regna ipse tenet, quem sæpe coëgit Barbara gypsatos ferre catasta pedes.' De Pallante Claudii liberto, cui decreta sunt ornamenta prætoria, et H. S. centies quinquagies, vide Lipsium in Tacitum. *Idem.*

Unde cretatis pedibus advenissent] *Ocreatis,* non *cretatis,* in vetere exemplari; quod non magnopere displicet; ut sit schema charientismos. *Pintian.*

Cum laureatis fascibus remitti illo unde] Acad. Men. Gud. *remittit hiis qui illo cretatis.* Voss. *remittit inde illo cretatis.* Scribe: *tantumque non cum laureatis fascibus remitti, unde illi cretatis pedibus advenissent.* Commiseratione dignus optimus Pintianus, cum profert ex vetere exemplari, et sibi non magnopere displicere fatetur, *ocreatis* pro *cretatis.* Gronov.

CAP. XIX. *De terra ex Galata, terra Clupea, terra Balearica, terra Ebusitana.*

LIBER XXXVI.

Cap. i. *Naturæ lapidum, ac marmorum luxuria.*

Etiam ut gemmæ cum succinis, atque crystalli cum murrhinis sileantur] Apographum nostrum, *etiam ut gemmæ cum succinis atque crystallinis murrinisque sileantur.* Pintian.

Huc illucque portantur] Voss. *huc illuc portantur juga.* sine τῷ *montium.* Deinde idem Gud. et Acad. *majore etiamnunc venia;* non *vesania.* Quasi diceret prius illud excusatius esse et facilius veniam invenire. Men. *majore etiamnum venia.* Denique, ut editur, omnes, *quam cum ad frigidos potus vas petitur in nubila,* non *portatur.* Quod etsi mirum genus loquendi videatur, tamen et sic ix. 35. 'Indicus maxime has mittit Oceanus. Inter illas belluas tales tantasque, quas diximus, per tot maria venientes, tam longo terrarum tractu, e tantis solis ardoribus, atque Indis quoque in insulas petuntur: et admodum paucis.' xiv. 4. 'Non maria plus temerata conferre mercatori, non in Rubrum litus Indicumve merces petitas.' xxx. 1. 'Voluminibus Dardani et in sepulchrum ejus petitis.' Ubi male Pintianus: 'Voluminibus Dardani in Cyprum petitis.' Et hoc xxxvi. 6. 'Nam id quoque accessit, ut ad Æthiopas usque peteretur, quod faceret marmora: immo vero etiam in Indos: unde margaritas quoque,' &c. Sic autem nostri, præsertim optimus; non *secaret;* non *quo margaritas,* quæ propinat Pintianus. Videtur autem scribendum: *quod lacerurct marmora.* Gronov.

Glacie] Nam crystallum glaciem concretam multorum annorum spatio et seculorum ævo credidit Plinius. *Dalec.*

Sed et quam sine his multorum fuerit beatior vita] Voss. *videam ad quam sin et his multorum sit uiator uita ista facere uerius pati mortales quos ob usus.* Media desunt omnia, ut, *ad quamque multorum neces sit necesse;* tum *imo:* ut et in Pintiani codice. Scribe: *Secum quisque cogitet, quum pretia horum audiat, quum vehi trahique moles videat, quam sine his multorum sit beatior vita! ista facere, verius pati, mortales, quos ob usus, quasve voluptutes alias, nisi ut inter maculas lapidum jaceant? Multorum,* τῶν πολλῶν, vulgi. Quamvis interdum dubitabam, an fuisset *mutorum;* nempe animantium. *Ista facere,* vel ut *verius* dicam, *pati* scilicet etiam *cogitet,* nullum bonum ob usum, sed ut inter maculas cubent. De τῷ *verius* vide quæ notamus ad Livii xxi. 16. in Addendis. In Gud. etiam Menapioque et Academico desunt τὰ *Sed et,* tum *imo.* Gronov.

Ad quamque multorum neces sit necesse ista facere] In scripto codice, cum majore litera, *Ista facere;* reliqua omnia in eo non habentur, ut videatur exclamatio ex abrupto nimiam ob indignationem. *Pintian.*

Cap. ii. *Quis primus marmor in publicis operibus ostenderit.*

Glandia in cœnis] Prisciano, intestini partem: aliis, cervicis suprema glandulis referta. *Dalec.*

Enimvero non alio modo] Lege cum Vossian. *Id ipsum cur? aut qua magis viu inrepunt vitiu, quam publica? quo enim alio modo in privatos usus illa*

venere ebora, aurum, gemmæ? Sic et Pintiani cod. *Gronov.*

Utilius fuerat quam tacere] Voss. et Pintiani: *utilius fuerat? Tacuere tantas moles in privatam domum trahi præter fictilia Deorum fastigia.* Quasi diceret: At illi tacuere: vel, Tantum abest, ut moribus caverint, ut etiam tacuerint. Recte autem et Voss. *fictilia Deorum fastigia.* Frustra, qui *simulacra* aut *fastidia* subjecere. XXVIII. 2. 'Cum in fastigium ejusdem delubri præparatæ quadrigæ fictiles in fornace crevissent.' XXXV. 12. 'Hinc et fastigia templorum orta, propter hunc plastæ appellati.' Ibidem: 'fictiles in fastigio templi ejus quadrigas.' *Idem.*

CAP. III. *Quis primus peregrino marmore columnas habuerit Romæ.*

Quis primus] Ms. *Quis primum.* Dalec.

Obrepsisse quodam vitæ rudimento] Alii *uti*, quemadmodum et Academicus, Men. Gudianusque. Voss. *uiti.* Lege, *quodam vitii rudimento.* Tenui et minus animadverso principio. Deinde Voss. *Jam L. Crassum Oratorem illum*, sine τῷ *enim.* Gron.

Qui nos sequentur, meliores non esse probabunt] In archetypo nostro, *Hæc et quæ sequuntur ;* scribend. reor, *ecqui sequentur meliores esse nos, &c.* Pintian.

Qui nos sequentur, meliores nos esse] Pintiani codex, *Hæc et quæ sequuntur m. esse nos probabunt:* ipse, *Ecqui sequentur.* Voss. *Hæc at que secuntur m. e. n. p.* Lege: *Sed et qui sequentur, meliores esse nos probabunt.* Gronov.

CAP. IV. *Qui primum laudati in marmore scalpendo, et quibus temporibus.*

Protinus Sicyonios fames invasit] Voss. *Sicyonem.* Idem.

CAP. V. *Nobilitates operum et artificum in marmore CXXVI. de marmore Pario, et Mausoleo.*

CXXVI.] Ms. *CCXXVI.* Dalec.

Bupalus et Anthermus] Primus is Fortunam fecit φερέπολιν, ut ait Pindarus, polum capite gestantem, et altera manu τὸ τῆς Ἀμαλθείας κέρας. Rhodig. XVIII. 14. Sculpsit et Charitas in Attali conclavi apud Pergamenos, quæ ob artificii præstantiam ostentabantur, et Charitas apud Smyrnæos. *Dalec.* *Cujus filii Bupalus et Anthermus*] Scribo *Athenis*, non *Anthermus*, ex Suida in dictione *Hipponax.* *Bupali* vero meminit et Pausanias in Messeniacis et in Bœoticis. *Pintian.*

Hipponax] Vide Hadr. Jun. I. 16. *Dalec.*

Amaritudinem carminum distrinxit] Quemadmodum enim gladium distringimus petituri hostem, ita hic Hipponax metaphorice dicitur amaritudinem carminis, quæ illi pro telo fuit, in inimicos distrinxisse. *Gelen.*

Non vitibus tantum censeri Chium] Voss. *Cion;* hoc est, *Chion.* Sic infra, 'Phidian tradunt,' et 'Phidian clarissimum,' ut et alii. *Gronov.*

Ostendunt et Iasii Dianam manibus eorum factam] Ab Io insula *Ictes* gentile nomen deducit Stephanus, penultima aut producta aut correpta. Forte autem Plinius formam Latinam sequens fecit ab Io *Iasius.* Quid si legas *Iassi* cum duplici *ss*, et intelligas Cariæ urbem in insula cognomine positam, referente Stephano? *Pint.*

Sed in Pariorum mirabile proditur] Apud Cic. de Divinat. lib. I. Carneades narrat in Chiorum lapidicinis saxo diffisso Panisci caput extitisse. Apud Originem lib. τῶν φιλοσοφουμένων Xenophanes Colophonius tradit, in lapidicinis, quæ Syracusis propinquæ sunt, inventas esse piscium et phocarum figuras: in profundissima vena marmoris Parii, lauri imaginem. Theodorus Canterus Variar. I. 15. *Dalec.*

Phidiam tradunt scalpsisse marmora] Ob ejus in hac arte insignem excellentiam ac præstantiam, jactatum

Græcis proverbium fuit, Φειδίαν εἰρήνῃ προσήκειν, cum pax καλλίμορφος esse, videanturque gigni pacis tempore formosiores pueri, vel etiam a pictoribus imagines, et scalptoribus statuæ pulchriores fingi. Leopardus v. 15. *Idem.*

Romæ in Octaviæ operibus] *Partibus*, non *operibus*, in vetusto codice : legendum videtur *porticibus*, ut alibi dictum est, non *partibus*. Pintian.

Alcamenem] Cicero de Natur. Deor. lib. II. 'Et quidem,' inquit, 'laudamus Athenis Vulcanum eum quem fecit Alcamenes, in quo stante ac vestito leviter apparet claudicatio non deformis:' nimirum τοῦ Κυλλοποδίονος. Victor. XXIX. 19. *Dalec.*

Ejusdem discipulus fuit Agoracritus Parius, ei ætate gratus] Scribo : *Ipsius discipulus fuit Agoracritus : par ei arte, sed gratus*, ex scripto codice. *Pintian.*

Agoracritus Parius, ei ætate gratus] Significat quod multis fuit Alcibiades, de quo Cornelius Nepos : 'Ineunte adolescentia amatus est a multis more Græcorum.' Sed hos sæpe 'diligi turpius, quam par erat,' homines 'loquebantur,' ut idem Nepos in Hamilcare. Sic Livius lib. XXI. 'Florem ætatis, inquit Hasdrubal,' &c. Sic Philumene 'hæreditates officio ætatis extorserat' apud Petronium. 'Dotes formæ pueritiæque' vocat Justinus. Optanda isti ævo simplicitas magni viri, qui corrigit, *par ei arte, sed gratus*. Gronov.

Certavere autem inter se ambo discipuli in Venere facienda] Præpositione caret Vossianus. Et genus loquendi Tullianum est *Venere facienda*, pro Venerem faciendo. Restituimus et Livio. *Idem.*

Quæ Jovis Olympii famam intelligunt] Eo simulachro perfecto Phidias interrogatus unde id propemodum e cœlo petitum lineamentis eboris amplexus fuisset, respondit ex Iliad. A. Ἦ, καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων· Ἀμβρόσιαι δ' ἄρα χαῖται ἐπεῤῥώσαντο ἄνακτος, Κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο· μέγαν δ' ἐλέλιξεν Ὄλυμπον. Valer. III. 7. *Dalec.*

Minervæ Athenis] Lemniam fuisse vocatam, quod eam Lemnii dedicassent, Pausanias scribit lib. I. *Idem.*

Sed scuto ejus, in quo Amazonum prælium cœlavit intumescente ambitu] Voss. rotundius : *sed in scuto ejus Amazonum prælium cœlavit inter ambitum parmæ.* Forte, *intra ambitum.* Nec vero in Acad. Menap. et Gud. est τὸ *intumescente*, sed tantum *cœlavit ambitu.* Gronov.

Adeo momenta omnia compacta artis illius fuere] Alii, *comperta artis illius*, vel *comperta artis illi.* Acad. Men. et Gud. *adeo momenta omnis artis fuere illi.* Voss. *omnia catacia artis illi fuere.* Scribe, *adeo momenta omnia capacia artis illi fuere.* Idem.

Sub ipsa cuspide æream sphingem] Lege, *Super ipsam cassidem æream Sphingem.* Vide Meurs. Cecropia pag. 35.

In Ceramico] Prope Ceramicum vicum, et in ipsius aditu. Pausanias lib. I. Praxitelis opera duo fuisse tradit, alterum statuam equestrem, alterum Neptunum, qui in equo sedens Polyboten gigantem hasta petit. Vide quod adnotatum est XXXV. 12. *Dalec.*

Prætulerunt optione, quorum conditio erat, Coi] Deme verbum *optione*, ex vetere exemplari. Alioqui legendum videretur, *optio quorum conditione erat.* Pintian.

Quam ob id quidem prætulerunt optione quorum] Voss. *prætulerunt quorum conditio erat Coi*, sine τῷ *optione ;* quod interjecerunt, qui nescirent τὸ *conditio* esse id ipsum hic quod optio. Cicero pro Cluentio cap. 14. 'Sed cum esset hæc illi proposita conditio, ut aut juste pieque accusaret, aut acerbe indigneque moreretur, accusare, quoquo modo posset, quam illo modo emori maluit.' Ubi forte me-

lius, 'ut aut parum pie accusaret.' Justinus lib. I. 'Si conditio proponatur, utrius vitæ sortem legant, hesterni laboris an præsentium epularum.' Pintianus observat in suo quoque codice defuisse τὸ *optione:* alioqui, subjicit, legendum videretur: *optio quorum conditione.* Nihil melius scriptura vetere. *Gronov.*

Veneris Praxitelicæ specimen] Academ. *Praxitele.* Voss. *Praxitelia.* Lege, *Praxiteliæ,* ut est in Gudiano et Menapio. Sic et infra: 'Venus in eodem loco nuda Praxitelicam illam Gnidiam antecedens.' Voss. *Praxitelia.* Acad. Men. Gud. *Praxitelium:* omnes nesciunt τὸ *Gnidiam.* Pint. codex *Praxitelis,* si tamen bene expressum est. *Idem.*

Ille propter quem Thespiæ visebantur] Pausanias in Bœoticis, C. Cæsarem ideo necatum putat, quod eam imaginem sustulerit: eadem etiam causa interfectum Neronem, quod illam Thespias reportatam iterum demolitus sit. Victorius XVIII. 21. *Dalec.*

In Octaviæ scholis positus] 'Schola in balneis,' labri sive balnei summa pars, in qua qui nondum lavissent sedentes expectabant, donec exirent qui priores occupaverant: in porticibus vero locus in quem Philosophi convenientes consident, conquiescunt, et disputant. Rhod. XXX. 20. Vide quod adnot. est in XXXV. 10. *Idem.*

Bonæ Fortunæ] Vide Alex. ab Alex. I. 13. *Idem.*

Caryatidas] Caryatidum historiam vide apud Vitruvium I. 1. et Philandri in eum locum adnotationes: quibus adde ex Pausan. lib. III. et IV. in historia Aristomenis, Caryas vicum esse non longe a Lacedæmone, Dianæ et Nymphis sacrum: ubi ad Caryatidis Dianæ templum et signum virgines Lacænæ anniversarium sacrum faciunt, et patrio ritu saltant: unde eæ Caryatides dictæ. *Idem.*

Et Sileni in Asinii Pollionis monumentis] Voss. *in Pollionis Asinii monumentis.* Ut et mox, *Venus in Pollionis Asinii monumentis.* Ut XXXVI. 7. 'Nepos Cornelius,' Voss. et alibi 'Drusus Livius,' 'Paullus Æmilius.' *Gronov.*

Praxitelis filius Cephissodorus, rei et artis heres fuit] Deme verbum *rei,* ex scripto codice. Notavit hoc etiam Hermolaus. *Pintian.*

Symplegma] Complexus duorum puellorum, mutuo sese osculantium: vel duorum colluctantium; ut mox hoc ipso capite. *Dalec.*

Apollinem Palatinum] Cujus simulachrum Lucullus advexit ex Apolloniatarum insula. supra IV. 13. *Id.*

Chametæras] Socias humi sedentes, non in sedili. Vertendum 'scorta' minime puto, quoniam id Vestæ pudicitiæ non conveniret; nisi quis putet in facie comitum Vestæ expressisse meretricum duarum imaginem, quas amabat: pedissequas. Quidam legunt *Commotrias.* Idem.

Hippocampos] Hippocampum intelligi par est hoc loco, non pisciculum memoratum Dioscoridi et Galeno, sed potius monstrum cetaceum equo simile, quoniam et 'campas' equos marinos vocant, et alia omnia cetacea. Nævius in Ægisto: 'Tum autem lascivum Nerei simum pecus Ludens ad cantum classium lustratur: Sirenes citis Delphino junctis vehiculis, hippocampisque asperis.' Apud Nonium in dictionibus, 'hippocampus,' 'lustrare,' 'pecus.' *Scalig.*

Chorusque Phorci et pristes] Sic Virgil. Æneid. III. 'Tritonesque citi, Phorcique exercitus omnis.' Is fuit rex Corsicæ ac Sardiniæ, et tandem habitus pro Deo marino. Phorcum mythologi maris extremum ambitum interpretantur, maris et terræ filium, eumque Cetonis congressu genuisse Græas a partu statim canas, nimirum spumas quas illisum mare suo littori excitat. Rhod. XXXVI. 18.

Dalec.

Chorusque Phorci et pristes] Voss. Men. Gud. Acad. *pistrices.* Est enim *pistrix* eadem quæ pristis. *Gronov.*

Ad Labicanam portam eunti] Non agnoscit nostrum exemplar hæc verba. *Pintian.*

Apollinis Sosiani] *Sosianum* quidam volunt ἀπὸ τοῦ σώζειν, quasi σωτῆρα· qua ratione σωσίπολιν Deum victis Arcadibus Elei coluerunt Pausania auctore lib. VI. Alii *Sosiani* interpretantur, quasi Susiani, Susis Romam avecti. Vide Lilium Giraldum. Aliis placet *Sosianum* vocari, quod ad librariorum scriptorum officinas locatus esset. Sosios enim præstantissimos ejus artis magistros Horatius memoravit in Arte: 'Hic liber æra meret Sosiis,' et in Epist. 'Sosiorum pumice mundus.' *Dalec.*

Ex quibus unus Liberum Patrem palla velatus humeris præfert, alter Liberum similiter] Recte *humeris* Gelenius pro *Veneri* aut *Veneris* Hermolai: itaque cadit et gratia correctionis alterius: *alter Liberum Semeles.* Voss. *Liberam similiter;* nam τὸ *similiter* non respicit personam quæ fertur, sed habitum ferentis. Livius lib. XXXIII. 'Ex argento multaticio tria signa ænea Cereri Liberoque et Liberæ posuerunt.' *Gronov.*

In Septis] Septa, locus in campo Martio tabulis munitus, in quibus stans populus Romanus suffragia ferebat. *Dalec.*

Leocharem] Telocharen Vitruvius appellat II. 8. Idem fecit et Martis statuam colosseam in ejus templo Halicarnassi, quam ἀκρόλιθον vocaverunt. *Idem.*

Sepulchrum hoc est ab uxore Artemisia factum] Hæc verba, præterquam quod in nostro apographo nulla sunt, manifeste apparet esse glossema expositionemque verbi illius *Mausoleum:* alioqui non subjunxisset Plinius, summus brevitatis amator, verba illa quæ paulo infra sequuntur: 'priusque quam peragerent, regina Artemisia, quæ mariti memoriæ id opus extrui jusserat, obiit.' *Pintian.*

Mausolo Cariæ regulo, qui obiit Olympiadis centesimæ anno secundo] Voss. *Olympiadis CVI. anno secundo.* Et sic rursum c. 6. 'Is obiit Olympiadis CVI. anno secundo' Voss. *centesimæ sextæ anno secundo* Menap. Gud. Academicus. In Olympiadis numero consentit Diodorus Siculus; sed in quartum ejus annum, consules M. Fabium Ambustum M. Popilium Lænatem U. C. 397. mortem refert Mausoli, lib. XVI. *Gronov.*

Septem miracula] Vide Rhodig. XXIII. 6. *Dalec.*

Cingitur columnis triginta sex. Ab Oriente] Turnebus Adv. XVII. 4. ex Mss. protulit auctius: *Cingitur columnis XXXVI. pteron vocavere:* idque confirmavit sequentibus verbis: 'Namque supra pteron pyramis.' Vossianus etiam isto locupletior: *Cingitur columnis triginta sex. Pteron vocavere circuitum. Ab Oriente cælavit Scopas.* Infra c. 13. 'Aliæque rursus extra murum Labyrinthi ædificiorum moles: pteron appellant.' Vitruvius 'pteroma' III. 2. et IV. 7. *Gronov.*

Id gloriæ ipsorum artisque monumentum judicantes] *Monumentis,* non *monumentum,* in vetusto exemplari legitur; quapropter forte verior lectio esset, *id gloriæ ipsorum artisque monumentis dantes.* Pintian.

Pteron] Alii *ptera,* alii *pteromata.* Sunt autem adstructi vicinique parietes templis ac ædificiis publicis ad altitudinem ædificii utrinque assurgentes, sic dicti quod alarum instar explicentur, ædificiumque protegant. Strabo lib. XVII. ejus vocabuli significatum apertissime declarat. Vide c. 13. hujus libri. *Dalec.*

Hæc adjecta centum quadraginta pedum] Locus hic suspectus est; nam cum altitudo inferioris ædificii fuerit

37. pedum cum dimidio, pyramidisque par celsitas, numerus is geminatus efficit pedes 75. quos si ab altitudine totius operis, quæ fuit 140. pedum, auferas, restabunt pedes 65. tribuendi quadrigæ impositæ, et viginti gradibus ad pyramidis basin collocatis. Non est autem probabile altitudinem tantam fuisse quadrigæ et graduum. *Idem.*

Socrates fecit] Philosophus, Sophronisci filius, cum Mercurio, auctore Pausania lib. I. *Idem.*

Hippiades Stephani] Equestres statuæ, ut Amazonum, quæ primæ ascenderunt equos. *Hermol.* Rhodiginus legit *Hippades*, c. I. Quidam, *Hesperides.* Alii, *Hippe :* Cheironis ea filia fuit. Aqueus, *Appiades ;* illasque interpretatur Venerem, Palladem, Vestam, Concordiam, Pacem, quarum simulachra ornandis Appiæ aquæductibus et fornicibus positæ fuerunt. Ovid. de Arte lib. II. 'Has Venus e templis multo radiantibus auro Læta videt lites, Appiadesque Deæ.' Probabile tamen non est, Græcum sculptorem, et in Italiam fortassis nunquam transgressum, illas fecisse; nisi forte statuas illas Appiadum Dearum, Entochi opera, Romam advectas ad Appiæ aquæ ornamenta existimes. *Idem.*

Hermerotes Taurisci] Hermerotes, Mercurii et Cupidinis juncta simulachra, ut 'Hermathenæ' Ciceroni Mercurii et Palladis conjunctæ statuæ. In vetustis legitur, *Hermæ et Erotes Taurisci.* Idem.

Et Taurus] Propertius : 'Tu reddis pueris matrem, puerique trahendam Vinxerunt Dircen sub trucis ora bovis.' *Idem.*

Taurisci. Parentum ii certamen de se fecere] In veteribus legitur, *Taurisci. Par autem ii certantes de se judicium fecere.* Lego ex manuscripto, *Taurisci parentum. Ii certamen de se fecere, &c.* Menecrates et Artemidorus patres fuerunt Apollonii et Taurisci. Ii seipsos pinxerunt æmulationis certamine. *Idem.*

Cætera signa Praxiteles] Scribo *Pasiteles*, non *Praxiteles*, tum ex vetusto codice, tum etiam ex Pausania in Heliacis. Meminit et Plinius Pasitelis, infra hoc ipso capite. *Pintian.*

Dactylidis Pythias, Amphistrati Callisthenem] Acad. *deterulus phici amphistrati.* Men. et Gud. *decertilis pithiam amphist.* Voss. *dercilis pycias amphistrati.* Fortasse : *Dercyli Pyctas, Amphistrati Callisthenem.* VII. 12. 'Indubitatum exemplum est Nicæi nobilis pyctæ Byzantii geniti.' Pintiani codex, *Dercyles pycias :* unde ipse, *Dercylides pyctas.* Gronov.

Deinde multorum obscurior fama est] Voss. et Pintiani, *Nec multo plurium fama est*, sine *τῷ obscurior.* Non multo plures ad famam pervenerunt. *Id.*

Omnibus et picturæ et statuariæ artis præferendum] Parum interest ; sed tamen et Acad. Gud. Men. Voss. *præponendum.* Idem.

Ex uno lapide eum et liberos] Præter Virgilium Æneid. II. ejus rei historiam describit Eumolpus luculentissimis versibus in Satyra apud Petronium. *Dalec.*

Humana sacrificaverunt victima] Saturno infantes Carthaginienses sacrificare solitos esse Lactantius et Silius tradunt: quinetiam Plato in Protagora, Diodorus lib. XX. A Tyriis hoc traditum, et usque ad urbis excidium servatum Q. Curtius scribit. D. Augustinus infantes etiam a Gallis Saturno immolatos fuisse memorat. Vide Rhodig. XIII. 23. Plautus in Amphitr. 'Faxo ut bubulis coriis onustus sis Saturni hostia.' *Idem.*

Ad nationes] Sic dictus locus Romæ ob statuas nationum 14. illic positas, quarum paulo post fit mentio. *Idem.*

Et civitate Romana donatus cum iis oppidis] Scribendum arbitror, *et civitate Romana donatus summis opibus, &c.* ut paulo infra de Saura et Batra-

cho: 'Quidam et opibus præpotentes fuisse eos putant.' *Pintian.*

Jovem fecit eburneum] Acad. Gud. Men. Voss. *eboreum.* Gronov.

Sed quæ fecerit, nominatim non refertur] Voss. *Fecisse opera complura dicitur: quæ fecerit, nominatim non fertur.* Acad. quoque Men. et Gud. *fertur.* Idem.

Cujus se marmoream habuisse leænam tradit] Verbum *tradit* inducunt et Voss. Menap. Gud. Academicus: quippe quod lateat in τῷ *magnificat.* Idem.

Idem et a Coponio XIV. nationes] Fortasse non *XIIII. nationes,* sed *cognationes* legendum est, de quibus supra mentio facta, quod idem significat et *syngenicon,* ante etiam dictum. *Pintian.*

Myrmecides] Idem Ælianus Hist. lib. I. qui et addit elegiacum distichon aureis literis scriptum fuisse in semine sesami, VII. 21. Idem Myrmecides navem fabricatus est, quam apicula pinnis absconderet. Varro de Lingua Latina lib. VI. 'Etenim facilius obscuram operam Myrmecidis ex ebore oculi videant, si extrinsecus admoveant nigras setas.' Hadr. Jun. VI. 4. *Dalec.*

Cap. VI. *Quando primum marmorum in ædificiis usus, et quis primus Romæ crustaverit parietes, et quibus ætatibus quæque marmora in usum venerint, et quis primus marmora secuerit, et ratio secandi: de harena.*

Regias quoque domos] Odyss. Δ. Χαλκοῦ τε στεροπὴν, καὶ δώματα ἠχήεντα, Χρυσοῦ τ', ἠλέκτρου τε, καὶ ἀργύρου, ἠδ' ἐλέφαντος, Φράζεο Νεστορίδη. *Idem.*

Is obiit Olympiadis C. anno II. urbis Romæ anno CCCII.] Lege, *Is obiit Olympiadis C. anno II. urbis Romæ CCCLXXIV.* nam Olympiadis centesimæ annus secundus, erat urbis Romæ trecentesimus septuagesimus quartus. Vide Meurs. Arch. Athen. p. 142.

Præfectum fabrorum Cæsaris in Gallia. Neque indignatio sit] Voss. et Pintiani, *fabrum.* Dein Acad. *nec id desinimus indignari.* Men. et Gud. *neque id desinimus indignati.* Voss. *neque id indignati desit tali.* Scribe, *Mamurram Formiis natum, equitem Romanum, præfectum fabrum C. Cæsaris in Gallia: ne quid indignari desit tali auctore inventa re.* XXXIII. 11. 'Quæ et ipsa (Achaica victoria) signa et tabulas pictas invexit, ne quid deesset.' XXXV. 11. 'Ne quid desit temporis ejus securitati, tibias tenens.' XXXVI. 15. 'Bis vidimus urbem totam cingi domibus principum Caii et Neronis, et hujus quidem (ne quid deesset) aurea.' *Gronov.*

M. Lepidus] Ejus domus suo seculo Romæ pulcherrima fuit, cap. 15. hujus libri. *Dalec.*

Denique M. Lepidus Catuli in consulatu collega] Quatuor membranæ uno animo excludunt τὸ *denique.* Gronov.

Omnium limina ex Numidico] Pavimenta ex Numidico 'Pœnica' vocat apud Festum Cato his verbis: 'Dicere possum, quibus villæ atque ædes ædificatæ atque expolitæ maximo opere citro, atque ebore, atque pavimentis Pœnicis stent,' &c. *Dalec.*

Ut Mamurra Carystium posuit] Ultimum verbum redundat, ex scripto codice, et *Carystii* legitur, non *Carystium,* ibidem; quod si recipis, mutandam quoque habebis vocem *Mamurram* in patrium casum. *Pintian.*

Nascitur in Nili insula] In eodem, *nascitur in Nilo etiam;* ut putem legendum *Melo,* non *Nilo,* cujus in superioribus habita frequens mentio. *Idem.*

Ab amatore nomen accepit] Non *amatore* in eo legitur, sed *actore;* ut legendum forte sit *auctore.* Idem.

Imo vero etiam in Indos, unde margaritas peti, &c.] Scribe, *imo vero in Indos, quo margaritas peti, &c.* ex vetere codice: et statim ante commo-

diorem reor lectionem *secaret*, quam *faceret*. Pintian.

Ex quodam Adriatici maris vado] In eodem *vadoram* legitur, non *vado*. Scribo, *ex quodam Adriatici maris vado, oram æstu nudante*. Idem.

CAP. VII. *De Naxio, et Armenio, et de generibus marmorum.*

Cotes in Cypro] De Naxia cote Diosc. lib. v. *Dalec.*

Ex Armenia vectæ] Theophr. de lapidibus. *Idem.*

Pretiosissimi quidem generis Lacedæmonium] Acad. Gud. Men. Voss. *generis sicuti Lacedæmonium.* Forte, *Pretiosissimi quædam generis, sicuti Lacedæmonium.* Gronov.

Augustum undatim crispum in vertices] Legend. *Augusteum undatim crispum in vortices, Tiberium sparsa non convoluta canitie.* Sic de mensis citreis: 'Præcipua dos in venam crispis, vel in vortices parvos.' Onyx igitur vel alabastrites lapis, candidus vel mellei coloris, et in vortices maculosus. *Salmas.* 559. a.

Duo ejus genera] Tria Dioscoridi: primum, nigrum et ponderosum; secundum, cinereum notis compunctum; tertium, lineis candidis intercinctum. *Dalec.*

Vocatur et Memphites a loco] Dioscoridi pingue, varium, calculorum magnitudine. *Idem.*

Ex eo candidis intervenientibus punctis] Legend. *Ex eo candidis intervenientibus punctis Leptopsephos vocatur.* Salmas. 562. b.

Triarius Pollio] *Vitrasius* quidam legunt, ut apud Modestinum Jurisconsultum in rescripto Hadriani ad Vitrasium Pollionem. Verum id minime quadrare videtur, cum Hadrianum multis annis Plinius antecesserit. Quare alium Pollionem fuisse necessum est, quam eum ad quem scripsit Hadrianus. Manuscriptum habet *Vitriasius*. Dalec.

Ex Ægypto Triarius Pollio] Tres quibus utimur, *Vitriasius Pollio.* Recte igitur restitutum *Vitrasius*, ut plane Menapius. Sed quosdam sic legere aiunt, ut apud Modestinum J. C. in rescripto Hadriani ad *Vitrasium Pollionem:* verum id minime quadrare, cum Hadrianum multis annis Plinius antecesserit: eoque alium Pollionem fuisse necessum esse quam eum, ad quem scripsit Hadrianus. Quis dubitat? nec Plinius Hadrianum modo, sed et Claudius Plinium. Qui rescriptum Hadriani advocavit, insinuabat non eundem utrobique hominem appellari, sed *Vitrasiam* gentem Romanam, et ejus gentis cognomen *Pollionem* fuisse. Satis igitur quadrat hoc rescriptum. Quemadmodum etiam, quod scribit Dio lib. LVIII. Κἂν τούτῳ Οὐητρασίου Πωλίωνος τοῦ τῆς Αἰγύπτου ἄρχοντος τελευτήσαντος, Ἰβήρῳ τινὶ Καισαρείῳ χρόνον τινὰ τὸ ἔθνος ἐπέτρεψε. Hic vel pater vel e natu majoribus proximorum fuit ejus, cujus meminit Plinius. Lapis Puteolis in quadam turri apud Gruterum fol. 192. 10. DEDICATA. VI. ID. AVG. T. VITRASIO. POLLIONE. II. M. FLAVIO. APRO. Apud eundem fol. 302. VITRASIVS. POLIO. Et Vitrasianum sc. l. XXX. § 6. D. de fideic. libert. *Gronov.*

Quem vocant basalten] Hunc lapidem sic describit Strabo lib. XVII. 'Nos Philas ex Syene plaustro venimus, per campum valde planum, centum stadiorum. Per totam viam utrinque multis in locis videbantur quasi hermæa, scopuli alti, rotundi, admodum politi, pene teretes, nigri ac duri lapidis, e quo mortaria fiunt,' &c. Tales lapides, sed minutuli, reperiuntur prope Caillon, arcem Rhotomagensis archiepiscopi, foris asperi, tuberosi, veluti obliti luto, et candicantes, intus gagate nigriores. *Dalec.*

Argumento Nili XVI. liberis circa ludentibus, &c.] Exemplaria Romana, *Argumento septem orbibus circundantibus per quos, &c.* Parmensia et quædam alia recentiora, *Argumento ipse liberis circa ludentibus.* Scribendum

arbitror, non *liberis*, sed *alabetis*. Piscis est alabete, Nilo peculiaris, ut supra Plinius ostendit, v. 9. et confirmat Strabo lib. ult. *Pintian.*

Per quos totidem cubiti summi incrementi] Voss. Men. Gud. Acad. *cubita.* Ut passim alibi Plinius. cap. sequenti, 'mensuræ non ultra bina cubita.' Sic et VII. 2. et 16. VIII. 25. XIII. 11. XVIII. 18. et alibi. Quo magis miror, quum hunc locum, quemadmodum sese haberet in scriptis, vestigaverint et Hermolaus et Gelenius et Pintianus, omnes id prætermisisse. Barbaro debetur *sedecim liberis:* Gelenio *augentis se amnis;* Pintiano eruditionis nimiæ ludibrium *alabetis* ex Plinii v. 9. Sed *liberos*, non *pisces*, lusisse in ejusmodi exemplis circa Nilum testis locuples Philostratus: Περὶ τὸν Νεῖλον οἱ πήχεις ἀθύρουσι, παιδία ξύμμετρα τῷ ὀνόματι. Καὶ ὁ Νεῖλος αὐτοῖς ὑπεργάννυται, τά τε ἄλλα καὶ ὅτι κηρύττουσιν αὐτὸν ὅσος Αἰγυπτίοις προεχύθη. Προσάγεται οὖν, καὶ οἷον ἔρχεται, αὐτῷ ἐκ τοῦ ὕδατος βρέφη ἁπαλὰ καὶ μειδιῶντα. Et possunt hodieque videri Vaticanis in hortis. *Gronov.*

Memnonis statua dicatus] De hac Philostratus in Iconibus et Heroicis, Lucianus in Toxari, Apollonius Tyaneus fusissime, Strabo, Pausanias, Rhodig. XXII. 5. *Dalec.*

Potoriis primum vasis inde factis] Hic locus ostendit, contra quam putat Agricola, Murrhina vasa alia fuisse, quam quæ ex onychite fiunt. τῶν ὀνυχίνων ποτηρίων meminit Athenæus p. 243. vs. 50. ex Posidonio Philosopho. *Idem.*

Nepos Cornelius tradit magno fuisse miraculo] Sic Voss. ordinat verba. Recte autem Hermolaus: *amphoras ex eo Chiorum magnitudine cadorum:* frustra subjicit, vel *Antiochiorum.* Lucianus Veræ Historiæ lib. II. Ἕκαστον αὐτῶν Χίου πίθου περιπληθέστερον. *Gronov.*

CAP. VIII. *De alabastrite, et Lydino, et Alabandico.*

Hunc aliqui lapidem alabastriten vocant] Plin. onychitem gemmam, quam nos *cassidoine* vocamus, ab alabastrite, quem etiam quidam onychiten vocant, parum attente minime distinguit. *Dalec.* *Hunc aliqui lapidem alabastriten vocant, quem cavant ad vasa unguentaria*] Illa sunt adnectenda superiori capiti, quo de onyche marmore tractat. *Salmas.* pag. 558. b. et 560. b. Et paulo post legend. *probantur quam maxime mellei coloris, in verticem maculosi.* Idem ibid.

Paulum distare ab eo in unguentorum fide multi existimant, &c.] Legend. *Paulum distare ab eo in unguentorum fide multi existimant Lygdinos in Paro repertos, &c.* Lego *in Paro*, quia *Lygdus* lapis Parius. Vide Salmas. pag. 559. b.

Coralitico in Asia reperto] A Coralio fluvio, qui et Sangarius dicitur. *Dalec.*

Alabandicus] Ex Alabanda Cariæ. Vide Agricolam Fossilium lib. v. *Id.*

Thebaicus intertinctus aureis guttis] Eum lapidem officinæ quædam pro Armenio ostendunt. Thebaico similis, colore cœruleus effoditur prope Lugdunum in pago Divi Belli. *Idem.* Legend. *Thebaicus interstinctus aureis guttis invenitur in Africæ parte Ægypto adscriptæ, tudiculis ad terenda collyria quadam utilitate naturali conveniens.* Vide Salmas. pag. 1051. a.

Mitres] Neque Mitræ neque Sochis meminerunt Herodotus aut Diodorus. *Dalec.*

In Solis urbe regnabat] Busyrin scribit Diodorus Bibl. II. 1. civitatem maximam condidisse, quam Ægyptii vocarunt civitatem Solis, nempe Ἡλιόπολιν· Græcis vero Thebas Ἑκατομπύλους, Διόσπολιν vocari, non Ἡλιόπολιν, Strabo prodidit, quo fit ut mendosum Diodori codicem arbitrer, præsertim cum alia sit Heliopolis. *Idem.*

Ægyptiæ sunt literæ] Hieroglyphicæ, de quibus Chæremon, Horus Apollo, Diodorus Bibl. lib. IV. ignora-

biles Apul. Asini lib. XI. Rhodig. XXIX. 26. Literas has sacras soli noverant sacerdotes, et qui ab iis describendis ἱερογραμματεῖ vocabantur: vulgus aliis utebatur. *Idem.*

Ramises autem is] Proteo regnante ad Trojam bellatum fuisse scribit Herodotus. *Idem.*

CAP. IX. *De obelisco Thebaico, et Alexandrino, et de illo qui est in Circo magno.*

Mnevidis regia] Apud Heliopolin Mnevis bos non aliter colebatur, quam Apis apud Memphitas. Strabo lib. XVII. Diodor. lib. II. *Idem.*

A Smarre positus] Ne hujus quidem, aut Eraphii, Nectabidis, Mespheæque, qui hoc capite nominantur inter Ægypti reges, ulla apud Herodotum aut Diodorum mentio. *Idem.*

Nectabis] Apud Athenæum p. 207. vs. 9. Alexis mentionem facit Neochabis regis Ægypti, qui fortassis hic Nectabis est. Apud Plutarchum in Agesilao Nectanabis Tachi Ægyptiorum regis patruelis, ab eo defecit, regnumque invasit, et Agesilai ope fugato Tacho, ac Mendesio, quem regem designaverant, regnum obtinuit. *Idem.*

Hic autem obeliscus fuit in Arsinoë positus] Scribe, non *Arsinoë*, sed *Arsineo*, hoc est, Arsinoës templo, ut 'Iseum' templum Isidis, et plura hujusmodi. *Pintian.*

Hic autem obeliscus fuit in Arsinoë positus a rege] Voss. *Hic fuit in Arsinoëo positus ab rege supradicto.* Nusquam τὰ *autem obeliscus*, quæ ab aliquo male sedulo esse allita mihi exploratum est. Ἀρσινοεῖον est monumentum Arsinoës. Academicus, Menapius, et Gudian. *Hic fuit conditus a rege supradicto.* Unde etiam discere est, ut in Plinio grassati sint. Pintianus quoque *Arsineo*. Gronov.

Amoris in conjuge eademque sorore] Melius accusandi casu fore censet Pintianus, *in conjugem eandemque sororem.* Non ego. Vide quæ ad Senecæ quarti Nat. Quæst. præfationem scripsimus. *Idem.*

Quos excidit Mesphees rex] In nostro exemplari *Mestres*, non *Mesphees*, ut capite priore, 'Primus omnium id instituit Mestres;' sic enim ibi vetus exemplar legit, non 'Mitres.' *Pintian.*

Spectatis admodum navibus] Vide an sit melior lectio, *structis ad modum navibus*, hoc est, ad pondus et quantitatem. *Idem.*

Divus Augustus priorem advexerat] In scripto codice, *Divus Augustus eam priorem advexerat;* legendum puto, *Divus Augustus ampliore advexerat;* vel scribe, permutatis dictionibus: *Divus Augustus priore advexerat, eamque miraculis Puteolanis, &c.* Idem.

A rege Semneserteo] Hunc Amasim esse putat Reinerus Reineccius. *Jac. Cell.*

Pythagoras] Laërtius eum in Ægyptum proficiscentem, a Polycrate Sami tyranno, Amasidi regi per literas commendatum fuisse scribit. *Dalec.*

Novem pedibus minor a Sesostride] Est Hermolai. Acad. *IX. pedum est amerosocide.* Gud. et Menap. *pedum est amerosotide.* Voss. *IX. peduminorassesothide.* At cap. 11. Acad. Men. et Gud. *quem fecerat sosodis filius;* vel *sesodis.* Voss. *quem fecerat Sesosidis filius Noncoreus.* Ergo et illic fac, *novem ped. humilior a Sesoside;* nam et *Sesosin Sesoosinque* dixerunt. *Gronov.*

Inscripti ambo rerum naturæ interpretationem Ægyptiorum opera philosophiæ continent] Τὸ *opera* nec in Hermolai et Pintiani codicibus est, nec in quatuor nostris. Vossianus *philosopho.* Forte, *Ægyptiorum philosophorum;* vel *philosophia*, ut et Pintianus. *Idem.*

CAP. X. *De illo, qui est in campo Martio pro gnomone.*

Gnomone] Is confractus visitur in Campi Martii cella vinaria ex adverso domus Christophori Nardini.

Vide Lucium Fannum IV. 13. Et Pomp. Læti antiquit. et Ligorii, Onuphriique delineationes Rom. Vet. et Lafret. et specul. magnif. Rom. Umbrarumque enotatas per quosvis menses longitudines apud Pallad. de Re Rust. *Idem.*

Ad deprehendendas solis umbras] Legend. *Ad deprehendendas Solis umbras, Brumæ confectæ die, hora sexta:* intelligit diem quo Bruma committitur. Vide Salmas. pag. 639. b. 640. a. Sequentia sic scribe: *digna cognitu res et ingenio facundo Mathematici.* Quæ sequuntur prodigiose sunt corrupta; lege: *cujus vertice umbra colligeretur in ipsa, alias enormiter jaculante apice.* Salmas. p. 640. a.

Dierumque ac noctium magnitudines] Hunc locum sic lego: *dierumque ac noctium magnitudines etiam, ac horas strato lapide ad obel. magn. cui par fieret umbrarum ejectus, paulatimque, &c.* Dalec.

Cui par fieret umbra] Non quidem par ad obelisci proceritatem, quomodo in Venetorum tractu, sive climate, æquinoctii die gnomoni par umbra est, sed quatenus umbra et gnomon respondent ad rationem ejus tractus. *Idem.*

Ac rursus augesceret] Hanc solertiam exposuerunt clarissime et subtilissime Oromius Fineus lib. II. de Horologiis, et Zieglerus Germanus. *Idem.*

Apici auratam pilam addidit] Quonam modo id sit molitus dubitant. An pilam sic imposuerit, ut extaret tota humani capitis similitudine; an inseverit, et demissam exsculpto lapide, conjunxerit; an de lapide resecuerit, quantum altitudo pilæ fuit additura: quod minime credo, cum obeliscos sacros ob religionem haberet antiquitas. *Idem.*

Umbra colligeretur in se ipsa alias enormiter jaculante] Ita prorsus Vossianus, ut restituit Salmasius ad Solin. p. 641. Sed nec Pintianus aliter, nisi quod *in ipsa.* Gronov.

Quanquam ad altitudinem impositæ rei] In vetusto codice, *quanquam ad altitudinem impositione rei;* scribo, *quanquam ad altitudinem impositi oneris.* Et paulo post *acta* legit, non *jacta.* Pintian.

CAP. XI. *De tertio obelisco Romæ in Vaticano.*

Nunccoreus] Pheronem vocat Herodotus lib. II. Eum Diodorus, et idem Herodotus scribunt, restituto visu duos fecisse altos centum pedes, latos octo. *Dalec.*

CAP. XII. *De pyramidibus Ægyptiis et sphinge.*

Pyramides] Pyramides extructas fuisse, ut essent anni symbolum tradit Ludov. Demontiosius in Gallo Romæ hospite, parte I. *Jac. Cell.*

Ne pecuniam successoribus aut æmulis] Plures in honorem sepulturæ, cujus studiosissimi ac curiosissimi fuerunt Ægyptii, extructas volunt. *Dalec.*

Una est in Arsinoite Nomo, duæ in Memphi] Scribe *Memphite;* ut repetas *Nomo;* de quo Plinius quinto, et Ptolemæus lib. III. *Pintian.*

Ubi fuit Mœridis lacus] Has pyramides 50. passus super aquam extitisse, totidemque aqua occultas, colosso lapideo super utraque in solio sedente, scribit Herodotus. De iis Amm. Marcel. lib. XXII. *Dalec.*

Narrat harum cacumina extrema] In scripto codice, *narrato harum cacumina extrema;* scribo, *narrat orarum cacumina extrema.* Pintian.

A Nilo minus quatuor millia passuum] A Nilo stadiis 48. a Memphi stadiis 120. Diodorus. *Dalec.*

Minus quatuor millia passuum, a Memphi sex, vico apposito] Voss. *a Nilo minus IIII. m. p. a Memphi VIID. vico adposito;* hoc est, a Memphi septem millia quingentos. *Gronov.*

Vel magis miranda, quasi silvestre numen accolentium] In vetusto exem-

plari, *vel magis narranda de qua silvestre numen accolentium;* scribendum fortasse, *æque silvestre numen accolentium;* vel sic, *æque silvestria numina colentium;* vel, *quod sit ista numen accolentium.* Pintian.

Amasin regem putant in ea conditum] Amasin in Sai Colossos immanes Androsphingas posuisse tradit Herodotus. Eum Appion Grammaticus Pharaonem fuisse putat, Judæis iniquissimum, memoratum in sacris literis Hebræorum. At Philoni Pharao Tecmosis fuit, Eusebio Cenchres, Artabano Nechenfres. Amasin sævum ac crudelem, in omnes impotentem ac superbum, ab Actisane Æthiopum rege principatu spoliatum fuisse scribit Diodorus lib. II. Bibliotheces. *Dalec.*

Amasin regem putant in ea conditum] Voss. clare, *Armain;* quod Ægyptium nomen esse notum est vel a Danao, quem sic domi appellatum fuisse testis Josephus. *Gronov.*

Et lubrica] Polita, lævigata. Notavit Pinetus a Strabone dici *exemptilem*, ἐξαιρέσιμον, quod nondum reperire in eo auctore potui. *Dalec.*

A ventre ad summum apicem in capite LXII.] Voss. *ad summam aspide.* Scribe, *ad summam absida*, vel *absidem;* hoc est, curvaturam. II. 15. 'Circulorum, quos Græci absidas in stellis vocant.' Et, 'Ergo ab alio cuique centro absides suæ exsurgunt.' Et, 'Quoniam interiores absidas necesse est breviores esse.' Ibidem cap. 16. 'Igitur a terræ centro absides altissimæ sunt Saturno in Scorpione, &c. et ad terræ centrum humillimæ atque proximæ.' Denique ipsum illud, quod huc revocavimus: 'Quia deductas ab summa abside lineas coarctari ad centrum necesse est, sicut in rotis radios.' Plinius alter Ep. II. 17. 'Adnectitur angulo cubiculum in absida curvatum.' Hieronymus in Epist. ad Ephesios: 'Numquid cœlorum circulos, quas philosophi sphæras vocant, transiens atque transcendens stetit in summo cœli fornice, et, ut verbo ipsorum utar, abside?' Cassianus XXIV. 6. 'Si quis absidis camaram volens in sublime concludere.' Hæc scripseram cum vidi editum olim *ad summam aspidem;* et Hermolaum notasse vetustos codices habere *apicem:* forte tamen legendum *absidem*, hoc est, curvaturam. Sic ille: pejus elegerunt. *Gronov.*

Ex Arabicis lapidicinis constat] Marmore simili ebori maculoso. Dioscorid. *Dalec.*

Sed pyramis amplissima ex Arabicis] Particulam *Sed*, Gud. Men. Acad. et Vossianus rejiciunt. *Gronov.*

Trecenta LXVI. hominum millia] Decem myriades: ternis mensibus singulæ. Herodot. *Dalec.*

Annis XX. eam construxisse produntur] Priore decennio advecta saxa fuisse narrat Herodotus; altero decennio consummatam et absolutam fabricam. *Idem.*

Demoteles, Apion] In vetusto exemplari, *Demoteles, Sesaton:* posset legi, *Demoteles, Sotacus*, ex elencho; licet inter cæteros auctores *Apion* etiam numeretur. *Pintian.*

Non constat a quibus factæ sint] Maximam a Cheope Herodotus, a Chemmye Diodorus factam scribit: minorem ab ejus filio Chabreo Diodorus, a Cephrene fratre Herodotus (has Ægyptii, eorum regum nomina detestantes, Philitionis pastoris, qui prope illas greges ducebat, esse aiunt) tertiam a Mycerino Cheopis filio Herodotus, Chemmyos Diodorus. Is auctor est, proditum a quibusdam, non supradictos ab ipso reges, sed maximam pyramidem fecisse Armeum, secundam Amasin, tertiam Masum; hancque velle quosdam Rhodopis pellicis sepulchrum fuisse, idque nonnullorum principum, qui eam amassent, communi opera absolutum. Addit præterea tres alias esse pyramides, minores, quas suis uxoribus

pro sepulchro primi illi dicti reges ædificarunt. Herodotus quartam pyramidem extructam ad lacum Mœridis prope Labyrinthum a duodecim viris post Sethonis regis obitum, qui Ægypto præfuerat, longitudine 40. passuum. Strabo sub ea sepultum Imandem fuisse tradit. *Dalec.*

In ruphanos, et allium ac cæpas mille octogintu talenta erogata] Ἐς συρμαίην, Herodotus, quæ vox significat *raphanum, apium, potionem ex aqua et sale paratum, cibum ex adipe et melle confectum.* Idem. *In raphanos, et allium ac cæpas, &c.*] Scribendum *sexcenta*, non *octingenta*, ex nostro apographo; item Herodoto secundo. Nec fugit hoc Hermolaum ; sed incurioso lectori consulendum est. *Pintian.*

Aliqui ex his prod. &c.] Vid. Herod. lib. I. de Cheope. *Jac. Cell.*

Latitudo a cacumine pedes XXV.] Acad. et Gud. *latitudo ac cacuminis pedes XVII.* Menap. *laterum altitudo ac cacuminis pedes XVIII.* Voss. *altitudo a cacuminis p. XVI.* Ƨ *ed alterius.* Lege, *altitudo a cacumine pedum sedecim millia septuncem ;* sive septem pollices. Forte etiam *ad cacumen usque ;* neque enim temere est, quod quatuor membranæ, *cacuminis.* Gronov.

Alterius intervalla singula per quatuor angulos pares DCCXXXVII. comprehendunt] Rursum Voss. *DCCXXXVII* Ƨ *comprehendunt. Tertia minor quidem prædictis, sed multo spectatior.* Intellige rursus septuncem. *Idem.*

Harena late pura circum, lentis similitudine] *Circuit* fortasse verior lectio, quam *circum*, et *lendis*, quam *lentis.* Harena enim pura lendi similis est, non lenti, quæ potius glarea est quam harena. *Pintian.*

Alii enim nitro ac sale] Gradibus eam extructam fuisse tradit Herodotus, aggeribus Diodorus. *Dalec.*

Extructos pontes, peracto opere in privatas domos distributos] Quatuor prima verba desiderantur in scripto codice; neque *distributos* ibi, sed *distributis*, legitur ; et mox *fabellarum*, non *fabularum.* Pintian.

Rhodope] De hac vide Strabonem lib. XVII. et Herodotum l. II. Sappho Doricam vocat, suique fratris amicam fuisse tradit, cum Lesbium vinum negotiator Naucratim veheret. *Dalec.*

Sostrati Gnidii] Dexiphanis is filius fuit Ægypti regum familiaris amicus. Turris tabulatis multis excelsa, ex albo lapide. Strabo XVII. *Idem.*

Tales compluribus locis flagrant] Lege: *Quales jam compluribus locis flagrant, sicut Ostiæ ac Ravennæ. Periculum in continatione ignium, &c.* Continatio hic est *συνοχὴ*, sive *coactatio*, et in angustum contractio, ac fere quod corrivatio ; sic hac significatione IV. 4. 'Angusta cervice Peloponnesum continat Hellas ;' male reposuerunt 'contingat.' Vide Is. Vossium in Melam, p. 205. 206.

Ac Ravennæ. Periculum in corrivatione ignium ne sidus existimetur] In manuscr. legitur : *ac Ravennæ ad vitandum periculum, ne continuatione ignium sidus putetur, quoniam e longinquo similis est flammarum aspectus. Hic, &c.* Leg. *ac Ravennæ. At vituudum periculum, ne continuatione ignis sidus putetur, quoniam e longinquo simile est flammarum aspectui, vel, ne coruscatione ignis sidus putetur, &c.* Dalec.

CAP. XIII. *De labyrinthis, Ægyptio, Lemnio, Italico.*

Portentosissimum humani ingenii opus] *Impendii*, non *ingenii*, in apographo nostro : favent huic lectioni verba illa in calce capitis : 'adeo vesana dementia quæsisse gloriam impendio nulli profuturo,' et cap. 15. 'novissimum impendium operis inchoati a C. Cæsare.' *Pintian.*

Herodotus totum opus regum esse dicit] Herodotus extructum scribit a Duodecimviris, e quorum numero aliquandiu fuit Psammetichus. *Dalec.*

Mœridis] Miridis, quem et *Maro-*

nem vocaverunt. Regnavit is post Actisanem Æthiopiæ regem, qui Amasi victo in suam potestatem Ægyptum redegit. Diodorus Bibl. II. 2. Fuit et alius Miris post Ægyptum rex duodecimus, qui Memphi propylæum ædificavit, et supra eam civitatem lacum effodit : de quo idem Diodorus. *Dalec.*

Quæ itinerum ambages] *Iterum*, non *itinerum*, in vetusto codice ; quasi *iteris* flectatur ab *iter* recto, non *itineris*, quod et alibi notatum est. *Pintian.*

Ægyptius (*quod miror equidem*) *introitu*] In veteribus : *Ægyptius* (*quod miror equidem*) *integris columnis* (μονολίθων κιόνων Strabo) *et reliquis molibus compositus*, *&c.* Diodorus quidem ingredientibus illius sepulchri ambitum, domum occurrisse tradit, columnis circumfultam quatuor ad quodlibet latus positis. Vetustum Parisiense Beraldi sic habet : *Ægyptius* (*quod miror equidem*) *in introitu lapideis e Paro columnis, reliquæ erant Syenitæ, molibus compositis, quas, &c.* Manuscriptum vero : *introitu lapideis operto columnis: reliquæ semitæ molibus compositis, quas dissolvere ne artifices quidem possint, &c.* Lego : *Ægyptii, quod equidem miror, introitus lapideis opertus columnis, &c.* Vide Strabonem lib. XVII. *Dalec.* *Ægyptius* (*quod miror equidem*) *introitu, &c.*] Lege : *Ægyptius* (*quod miror equidem*) *introitu lapidis e Paro columnis, reliquo Syenitæ molibus compositus, quas dissolvere ne secula quidem possint, adjuvantibus Heracleopolitis, qui id opus invisum mire infestavere.* Is. Vossius in Melam, p. 56.

Sedecim nominibus] Vigintiseptem Strabo : duodecim, Herodotus ; et in iis ædificia 3500. *Dalec.*

Incluserit pyramides complures] Ad angulum finitur labyrinthus. Herodotus scribit pyramidem fuisse quadraginta passuum. Idem Strabo ; sed ejus quadratæ quodlibet latus quatuor jugerum fuisse pari altitudine, et in ea sepultum Imandem. Alias pyramides præter eam illi scriptores non recitant. *Idem.*

Quadragenarum ulnarum senos radice muros obtinentes] Scribe, *quadragenarum ulnarum senas radicum oras obtinentes*, ex eodem apographo. *Pintian.*

Pteron appellat] Πτέρα, inquit Strabo, ἰσοϋψῆ τῷ ναῷ τείχη δύο, κατ' ἀρχὰς μὲν ἀφεστῶτα ἀπ' ἀλλήλων μικρὸν πλέον ἢ τὸ πλάτος ἐστὶ τῆς κρηπῖδος τοῦ νεῶ· ἔπειτ' εἰς τὸ πρόσθεν προϊόντι, κατεπινευούσας γραμμὰς μέχρι πηχῶν πεντήκοντα ἢ ἑξήκοντα, κ. τ. λ. *Alæ, muri duo sunt, templo pares altitudine, prima et infima parte paulo plus distantes ab invicem quam lata sit crepido templi: deinde curvatis lineis procedentes ac prominentes ad quinquaginta usque vel sexaginta cubitos, &c.* Dalec.

CAP. XIV. *De pensili horto et oppido, et templo Dianæ Ephesiæ.*

Ut externorum regum vanitas quoque ab Italis superaretur] Voss. *quoque Italis superetur.* Forte : *ut externorum regum vanitas quoque Italis spectaretur.* Gronov.

Ex quo pendeant excepta catenis] Voss. *et apta.* Forte, *ex quo pendent sex apta catenis tintinnabula.* Cicero Tuscul. lib. V. 'In hoc medio apparatu fulgentem gladium e lacunari seta equina aptum demitti jussit.' Lucretius lib. IV. 'Brachia tam porro validis ex apta lacertis Esse.' *Idem.*

Cum centum portas] Iliad. I. Οὐδ' ὅσα Θήβας Αἰγυπτίας, ὅθι πλεῖστα δόμοις ἐν κτήματα κεῖται, Αἵ θ' ἑκατόμπυλοί εἰσι, διηκόσιοι δ' ἀν' ἑκάστην Ἀνέρες ἐξοιχνεῦσι σὺν ἵπποισι καὶ ὄχεσφιν. *Dalec.*

Ducentis viginti annis] Quadringentis XVI. 40. De ejus incendio vide Valer. Max. VIII. 15. Strabonem lib. XIV. *Idem.*

Operi præfuit Chersiphron] Prioris templi architectum fuisse Chersiphrona scribit quidem Strabo : ejus autem, quod ab Herostrato incensum, restitutum est, Cheromocraten,

Alexandriæ designandæ ab Alexandro præfectum. Quem hic *Chersiphrona* vocat, Plinius cum Strabone VII. 37. vocavit *Ctesiphontem*. Idem.

Id consecutus est ille peronibus harenæ plenis] Leg. *eronibus*, sive *heronibus*. Erones (quæ vox extat apud Jurisconsult. in Pandectis, Vitruvium lib. V. Donatum in Phormione) texta storeis et tegetibus similia, in quibus pauperes interdum dormiebant, et fruges imponebantur. Sic quoque dicta sunt vasa viminea tegetibus et cophinis similia. Constantinus e Turneb. Adversar. XXIV. 2. *Erones*, φορμοὶ Græcis. *Idem.* *Id consecutus est ille, &c.*] Scribe: *Id consequutus est æronibus arena plenis molli clivo, super capita columnorum exaggerato paulotim exinaniens imos, ut sensim moles in cubili sederet.* Cubile est sedes, cui imponitur moles, et cum qua coagmentatur. Vide Salmas. p. 818. a, b.

Ut sensim totum insideret] Acad. Men. et Gud. *ut sensim motus in colle sederet.* Voss. *ut sensimotus in cole sederet.* Lege, *ut sensim opus in cubili sederet.* Mox enim: 'Etenim ea maxima moles fuit: nec sedit in cubili.' Possis etiam legere, *sensim moles.* Gronov.

Atque ita postero die apporuit pondereque ipso correctus videbatur. Cætera] Hucusque admirabilis ille Plinii Æsculapius liber magno nostro et auctoris damno mutilus. Initium fuerant libri 20. cap. 17. verba ista: *exiguo mox vino collutum. uultum juniorem præstat.* Cæterum ne in his quidem postremis otiosus est, qui habeat: *atque ita poteratut opparuit pondere incorruptus videbotur cetcra.* Voluit nos legere: *atque ita postera luce apparuit, et pondere ipso correctus videbatur. Idem.*

CAP. XV. *De delubro Cyzici, et de lapide fugitivo, et de Echo septies resonante, et de ædificio sine clavo, et mirabilia ædificiorum Romæ.*

Argonautæ] Qui templum Dindymenæ matris in ea civitate ædificarunt. Strabo. *Dalec.*

Juxta portam quæ Thracia vocatur] In scripto codice non *Thracia*, sed *Trachia*, hoc est, aspera, fideliore procul dubio lectione. *Pintian.*

Nomenque huic miraculo Echo est a Græcis dotum] In eod. *numcnque huic miraculo Echo est a Græcis dictum:* forte *dicotum* legendum potius, quam *dictum.* Idem.

In ponte Sublicio] Lapideum fecit eum pontem Lepidus quæstor. Pontis figura cum imposita equestri statua spectatur in aversa parte antiqui denarii, additis inter fornices pontis his literis LEP. *Dalec.*

Basilicam Pauli] In vetusti denarii aversa parte basilica hæc notata est, duplici columnarum ordine infra et supra novem; tecto superposito, ut quidam volunt, imbricatis tegulis, ut alii, marmoreis abacis, in interstitio quod superiores columnas dividit ab inferioribus sculptis clypeis partim rotundis ad formam O, partim ad speciem literæ V impressis, cum his literis: AIMILA. S. C. LEPIDVS. REF. Vide Lucium Faunum II. 14. In medio foro Romano fuit. Plutarchus scribit, novies centena millia nummum in eo ædificio fuisse impensa. *Idem.*

Columnis e Phrygibus mirabilem] Marmoris Sinadici, vel, ut Phryges loquuntur, Docimitis: coloris varietate Alabastritæ similis. Strabo lib. XII. *Idem.*

Cum theatrum ante texerit Romæ Valerius Ostiensis] Acad. et Gud. *Oscensis;* ex Hispania puta. Mem. *Ostensis.* Gronov.

Libonis] Is in fori Romani parte juri dicundo tribunal erexit, quod 'puteal Libonis' vocaverunt. Horatius: 'ante secundam Roscius orabat, sibi adesses ad puteal cras.' Ac rursum: 'forum putealque Libonis, Mandabo siccis.' Tribunal id vicinum fuit arcui Fabiorum et Jani templo. Libo-

nem ædilem aliquando ludos edidisse in foro, locus hic monstrat. Libonis puteal, ad quod jus reddebatur, a mercatoribus fœneratoribusque maxime celebrari et frequentari solitum historiæ tradunt. *Dalec.*

Foro extruendo] De triplici foro judiciario Romæ, vide Alex. ab Alex. II. 2. *Idem.*

Aliquando Tiberis retro infusi recipiunt fluctus] Postremum verbum desideratur in vetusto codice: reliqua sic leguntur, *aliquando Tiberis retro infusus recipitur.* Pintian.

Trahuntur moles internæ tantæ] Legend. *Trahuntur moles internæ tantæ, non succumbentibus cavis operis.* Miratur *cava operis* non succumbere tantis impositis molibus; eoque magis quod rex Tarquinius Priscus 'amplitudinem cavis eam fecisse prodatur, ut vehem fæni large onustam transmitteret.' Vide Reines. Var. Lect. II. 7. pag. 175.

Ut omnium ita defunctorum] Simile quid de Milesiis virginibus narrant Plutarchus περὶ ψυχῆς, et de claris mulieribus, Gellius XV. 10. Apud Servium Cassius Hemina, hoc quoque Tarquinii factum narrat. Vide Scalig. in Festum, voce Carnifex; et Casaubon. ad Sueton. p. 51. *Dalec.*

Lepidi ipsius] Qui primus marmor Numidicum invexit, supra cap. 6. hujus libri. *Idem.*

Quorum agri quoque minorem modum obtinuere quam cellaria istorum] Acad. Mem. et Gud. *quam sellariæ istorum.* Noster, XXXIV. 8. 'Atque ex omnibus, quæ retuli, clarissima quæque jam sunt dicata a Vespasiano principe in templo Pacis aliisque ejus operibus, violentia Neronis in urbem convecta, et in sellariis domus aureæ disposita.' Sic Vossianus: vulgo, 'quæ in urbe jam sunt.' Sed quis non videt, quam illa sint supervacua. *Gronov.*

Fores extra aperirentur] Non introrsum trahendo, sed in viam publicam pellendo. In Græcia id vulgatum fuit: omnes omnium fores sic pandebantur. Vide Muret. Variar. I. 17. *Dalec.*

Tanta privigni potentia] Sylla post uxores Iliam, Æliam, Cœliam sterilitatis caussa repudiatam, quartam duxit Cæciliam, Metelli Pontificis maximi filiam, viduam M. Æmilii Scauri, principis Senatus, a Cimbris occisi, et patris hujus M. Scauri. *Idem.*

Sine probro civis amplissimi] Ob eas M. Brutus Crassum Venerem Palatinam vocavit. *Idem.*

Amphitheatri] Tacitus Annal. XIV. theatrum dicit: 'Quippe,' inquit, 'erant, qui Cn. quoque Pompeium incusatum a senioribus ferrent, quod mansuram theatri sedem posuisset. Nam antea subitariis gradibus, et scena ad tempus structa ludos edi solitos, vel si vetustiora repetantur, stantem populum spectavisse.' Theatrum certe, non amphitheatrum, molem gradibus mansuris perpetuam, Pompeium ædificasse, et exhibendis spectaculis primum dicasse, ac idcirco reprehensum accusatumque fuisse narrant Plutarchus in ejus Vita, Dionys. lib. XXXIX. Marcellinus lib. XVI. Tertullianus de spectaculis; ut hic mendum subesse conjectari liceat. *Guilland.*

Sectrix] De hujus verbi notione in auctione venalibus, vide Rævardum II. 7. *Dalec.*

Amphitheatrum] Amphitheatrum enim e duobus theatris junctis fit, tanquam e duobus hemicyclis absolutus perfectusque circulus, rotunda aut ovata figura. Vide Guilland. c. 12. in Plin. Amphitheatrum sic describit Calphurnius: 'Et geminis medium se molibus alligat ovum.' *Idem.*

Quæ Q. Marcius Rex fecit] Proconsul is bello Mithridatico cum tribus legionibus in Ciliciam et Lycaoniam missus est: bello Catilinario Fesulis pro Republica exercitum co-

ĕgit: Gallos sub Alpibus sitos vicit: coloniam Narbonem Martium deduxit: Sallustius, Dion, Eutropius. Aquam Marciam, de qua hic, adduxit. *Dal.*

Appiæ] Appia ab Appio Claudio Cæco dicta est: quo Censore una cum collega Caio Fabio, a venis ejus aquæ diligenter pervestigandis Venoce dicto, reperta est, et postea Romam perducta, M. Valerio Maximo, P. Decio Coss. quo anno summo magistratu Fabius se abdicavit. Rhod. xxiv. 6. *Idem.*

A nomine suo appellatam] De aqua Marcia Vitruvius viii. 3. De eadem et reliquis hic nominatis Frontinus multa. *Idem.*

Sestertium ter millies] *Sestertia quingenta LV. millia.* Manusc. Summa hæc Budæi calculo efficit decies centena millia, trecenta octoginta quinque millia et quingentos coronatos. *Idem.*

Cap. xvi. *De magnetis generibus, et medicinis.*

Quidam Heracleon] Commodior lectio, *Heraclea;* sic enim Græce appellatur, Ἡρακλεία λιθάς. *Pintian.*

Magnes appellatus] Ededona magum eo primum usum fuisse tradit ex Alberto Marbodæus, ejusque magicas vires et fidem excedentes narrat. *Dalec.*

Namque et passim invenitur] Melior lectio, *jamque et passim invenitur.* Pintian.

Tertium in Echio Bœotiæ] In nostro exemplari non *Echio* legitur, sed *Hyrtio:* legendum forte, *Hyria,* quod est oppidum Bœotiæ Plinio lib. iv. et Stephano. *Idem.*

Nam qui in Macedonia et Magnesia reperiuntur] In eod. *Nam qui in Magnesia Macedonica reperiuntur.* Posset etiam legi eodem sensu: *Nam qui in Macedoniæ Magnesia reperiuntur;* ut paulo ante, *Æthiopicum e Magnesia Macedoniæ.* Idem.

Hæmatites] Capite 20. proxime sequente Sotacus hæmatitis genus unum magnetibus attribuit. *Dalec.*

Non eadem quæ magneti hæmatitæ natura] Alia verborum dispositio in nostro apogr. *non eadem et hæmatitæ natura quæ magneti;* et paulo infra: *magneta alium,* non *magnetem alium.* Pintian.

Mons gignit lapidem theameden] Idem de montibus duobus proditur Indo flumini propinquis ii. 96. *Dalec.*

E Scyro insula integrum fluctuari tradunt] *Syro* in nostro apographo, non *Scyro.* Multum inter utramque insulam interest, ut in ambitu terræ ostensum est: et *fluitare,* non *fluctuari,* legerem; verbum quoque *integrum* supervacaneum est, neque habet illud vetus exemplar. *Pintian.*

Cap. xvii. *De lapidibus qui cito absumunt corpora in se condita, et de his qui diu servant, et de Assio lapide, et medicinis ejus.*

In Asso Troadis, &c.] Scribe, *In Assia Troadis, &c.* Et mox lege: *Mucianus specula quoque et strigiles et calciamenta illata mortuis lapidea fieri auctor est.* Vide Salmas. 1203. b.

Sarcophagus lapis fissili vena scinditur] Aliis pyritis genus chalcanthodis, aliis misyos, aliis pumicis ærosi. *Dal.*

Strigiles] Quibus utuntur in balneis ad fricanda corpora. Eas describit Apuleius Florid. lib. ii. de Hippia loquens. *Idem.*

Chernites] Theoph. περὶ λίθων. *Id.*

Theophrastus auctor est et translucidos lapides in Ægypto inveniri] Paucioribus verbis in scripto codice: *Theophrastus auctor est et translucidi lapidis quem Phio similem ait:* legendum est *Chio,* non *Phio,* ex Theophr. de lapidib. Non latuit hoc etiam Hermolaum. *Pintian.*

Assius] Idem qui paulo antea sarcophagus vocatus est, quamvis alterum ab altero hic Plinius distinguere videatur. *Dalec.*

In vase ex eo cavato inditis] Idem Celsus tradit iv. 24. *Idem.*

Ejusdem lapidis flos appellatur, &c.] Lege, *Ejusdem lapidis flos appellatur, farina ex eo quædam perinde efficax.* Sequentia sic legenda: *prodest et phthisicis, linctus cum melle ulcera ad cicatricem perducit, excrescentia erodit, et ad bestiarum morsus repugnantia curationi suppurata siccat.* Vide Cl. Salmas. pag. 1204. a, b.

CAP. XVIII. *De ebore fossili, et lapidibus osseis, et palmatis, et aliorum generibus.*

Ebur fossile] Ebennm fossilem, qui igne non accenditur, in metallis aluminis ad Hildeseim reperiri tradit Agricola. Hoc Theophrastus libello περὶ τῶν λίθων, quem nos emendavimus. *Dalec.*

Sunt qui et Lunam non tolerent] Alio ordine in archetypo nostro, *Sunt et qui lunam non tolerent.* Considerandum autem an sit verior lectio *limam*, quam *lunam.* Pintian.

CAP. XIX. *De curalio vel pyrite, et medicinis ejus, et ostracite, de amianto lapide et medicinis ejus, et melitite lapide et viribus ejus, de gagate lapide et medicinis ejus, de spongiis, de Phrygio lapide et natura ejus.*

De curalio vel pyrite] *De molariis lapidibus pyritis;* et ab initio capitis sic legas, *Molarium quidam pyriten vocant.* Salmas. p. 90. &c.

Pyrites] Pyriten lapidem vivum Gratius vocat: 'Et vivum lapidem, et circa Melitensia nectunt.' Turn. Advers. VI. 9. *Dalec.*

Et in metallis quæ sunt circa Acarnaniam] *Metalla*, non *metallis*, in scripto codice, nec *Acarnaniam*, sed *Acamanta*, legitur. *Pintian.*

Coquuntur varie] Vide apud Diosc. cocturæ modum latius et clarius expositum. *Dalec.*

Et duritias nimias mollire] In apographo nostro, *et duritias in jus vertere;* scribendum forte, *in pus vertere.* Pintian.

Ostracitæ] Ὀστρίτην vocat Orpheus περὶ λίθων. *Dalec.*

Alumini similis] Putri ligno, Theophr. περὶ λίθων. *Idem.*

Gæoden] Aëtitis genus, quod intra se terram continet, non lapidem. *Idem.*

Melitites lapis succum remittit dulcem, mellitumque tusus. Et ceræ mixtus, &c.] In suppunctione verborum error est: lege, *Melitites lapis succum remittit dulcem melleumque. Tusus et ceræ mixtus, &c.* Pintian.

Gagates] Nicander in Theriacis vocat ἐγγάγγιδα πέτρην· interpres exponit Γαγγίτην, quod magnus et pallescens reperiatur in litore, ad Gangas oppidum Lyciæ, sive Gagas, cujus meminit Stephanus, eamque, dum accensa uritur, ἀποφορὰν καὶ ὀσμὴν ἀσφαλτώδη ἔχειν. Strabo Gangitis lapidis nitorem τὰ ἑρπετὰ φεύγειν tradit. Plinius x. 3. Gagaten etiam aëtiten appellari scribit, nihilque igne deperdere. Vide adnotata in eum locum. Rhodiginus XIII. 20. Vide et apud Orpheum de hoc lapide versus luculentos. *Dalec.*

Aiunt et in Leucola expelli mari] In nostro apogr. *Leucocolla* habetur, non *Leucola.* Quid si legas, etsi duriuscula correctione, *Aiunt et ad Plagiupolin expelli mari?* ex Diosc. lib. v. in mentione ejus lapidis. *Pintian.*

Mirumque accenditur aqua, oleo restinguitur] Notabilis memoriæ error Plinii nostri. Nam quod Nicander in Theriacis, et Dioscorid. lib. v. tribuunt Thracio lapidi, ipse Gagatæ dedit: causa erroris fuit, quæ subinde contingere solet, quod Diosc. de Gagate et Thracio lapide pariter disserit. Notavit hoc etiam ante nos Marcellus Dioscoridis interpres. *Id.*

Sonticum morbum] Epilepticum, ἐλέγχει ἐπιληπτικοὺς, inquit Dioscorid. Sonticum tamen morbum in XII. Tabulis interpretantur eum qui noceat, Turn. Advers. VII. 17. *Dalec.*

Virginitatem suffitus] Virginitatem ideo deprehendit, quod a virgine jejuna potus statim urinam provocat.

Idem narrant et de nostra ambra cinerea odorata. *Idem.*

Hoc dicuntur uti Magi in ea] Lege: *Hoc dicunt uti magi in ea quam vocant causimomantiam.* Ἡ καυσιμομαντεία apud magos est μαντεία τῶν καυσίμων, rerum scil. quæ uri possunt. Salmas. p. 252. b.

Axinomantiam] Ea fit Gagati imposito securi candenti. *Dalec.*

Phrygius lapis] In Cappadocia tamen nascitur, Diosc. *Idem.*

Dulci vino exstinguitur et hoc trinis vicibus] In vetusto codice, *dulci vino extinguitur exterrius vicibus;* forte pro duabus ultimis vocibus, substitui poterit, *et ternis vicibus;* semper enim in exemplari vet. pro hoc nomine *trinus* invenio *ternus.* Pintian.

Tingendis vestibus tantum utilis] Nam detersoria facultate vestium sordibus exemptis, ut commodius et fidelius tincturam bibant, præstat. *Dalec.*

CAP. XX. *De hæmatite, et quinque generibus ejus, et schisto.*

Hæmatites] Theophr. lib. περὶ λίθων hæmatiten dici vult, non quod tritus sanguineum succum reddat, non quod sanguinem sistat, sed quod similis sit αἵματι ξηρῷ πεπηγότι, *arido sanguini et concreto.* Idem.

Adulteratur schisto] Lege, *Adulteratum schisto hæmatiten discernunt venæ rubentes.* Salmas. p. 408. b. paulo post lege, *Proficit oculorum lacunis.* Idem ibid.

Pancresta appellant] *Omnibus ægritudinum generibus utilia,* πρὸς πάντα νοσήματα χρηστὰ, καὶ ὠφέλιμα. *Polychresta* quidam legunt, et aptius, ut arbitror. *Dalec.*

Androdamanta] Ob firmissimam duritiam, qua et alia genera hæmatitarum percellit, et tundit, quasi virilem, aut virorum domitorem. *Idem.*

Quarti generis, &c.] Lege: *quarti generis, &c. coctum vero miltiten,* qui scil. colorem habet rubricæ; *anthraciten* qui carbonum: sic *elatites* qui elates: *phœniceum* et *spadicem* intelligit. ἐλάτη proprie dicitur Græcis integumentum fructus palmarum, quum primum florere incipiunt. *Salmas.* 409. a.

CAP. XXI. *De quatuor generibus aëtitis, et calamo, et Samio, et Arabo, et pumicibus.*

Et calamo] Vet. *et callimo.* Dalec.

Pusillum ac mollem] Reperitur multus prope Viennam in rivulo, qui montem Salomonis præterfluit. *Dalec.*

Huic est in alvo lapis, qui vocatur callimus] Lege: *Huic est in alvo lapis, qui vocatur calainus,* a colore scilicet calaino. *Salmas.* p. 713. b. Præcedentia sic legenda: *Quarti generis Tapiusius appellatur nascens juxta Leucadem, ubi est mons Tapius, qui locatus est dextra navigantibus ad Leucadem.* Salmas. p. 714. b. et 715. b.

Poliendo auro utilis] Inde in veteri inscriptione SAMIARII DORYPHORΩN, qui prætorianorum, et satellitum Imperatoris arma, spicula, ferramenta ad nitorem fricabant et tergebant, gladiorumque præterea et jaculorum aciem et cuspidem exasperabant. Turneb. XXI. 27. *Dalec.*

Vertigines sedat] Adjuvat sensuum instrumenta, Diosc. *Idem.*

Arabus lapis ebori similis] Scribo *Arabicus,* non *Arabus,* ex Diosc. lib. V. sic cap. priore, 'Tertium genus Arabici facit,' &c. *Pintian.*

Erosa saxa] Pumex, cavum et latebrosum saxum, pendens, antrosum, non tantum rari, laxi, et levissimi lapides. Propertius III. 3. 'Pendebantque cavis tympana pumicibus.' Virgil. Æneid. XII. 'Inclusas ut cum latebroso in pumice pastor Vestigavit apes, fumoque implevit amaro.' Turneb. XVI. 33. *Dalec.*

In usu corporum lævigandorum fœminis] Quæ fœminæ pumicibus, atque etiam psilothro, et volsellis pilos detrahebant, et castigabant, *strictivellæ* sunt olim dictæ: ut *incoctæ,* quæ nimio calamistrorum usu pellem adu-

runt. Sic et homines effœminati ac molles, qui eo artificio vibrant et crispant capillos, Straboni lib. XIV. καπυρισταί. Tertullian. de Pallio 'ustriculi.' *Scalig.*

Laudatissimi sunt in Melo, Scyro, Æoliis insulis] Scribo: *laudatissimi sunt in Melo, in Syro, et Æoliis insulis*, ex scripto codice; nam, ut ante admonui nec semel, magnum discrimen est inter Scyrum et Syrum insulas. *Pintian.*

Aridique] Plautus in Aulul. 'Pumex non æque est aridus, atque hic est senex.' *Dalec.*

Theophrastus auctor est potores] Apud Theophr. Hist. IX. 18. Eudemus Chius post septimam veratri potionem vomitum cohibuit, primum sumpto pumice acri aceto consperso, deinde eodem pumice mero diluto et macerato. *Idem.*

CAP. XXII. *De lapidibus mortariorum medicinalium, et mollibus lapidibus, et speculari lapide; et silicibus et phengite, et cotibus, et reliquis ad structuram lapidibus, igni et tempestatibus resistentibus.*

Tempestatibus] Ms. *tempestati.* Id.

Auctoribus curæ fuere, &c.] Lege: *Auctoribus curæ fuere lapides quoque mortariorum medicinalium tantum, et ad pigmenta pertinentium.* Hic mortaria ad pigmenta pertinentia sunt ζωγράφων θυΐαι. At sequens ætas passim *pigmenta* pro herbis ac speciebus quibuscunque medicinalibus usurpavit. Vide Salmas. pag. 1051. b. 1052. a.

Lapides mortariorum] Thyitas, Hermolao. Hippocrates thyite ad terendum utitur velut cote. *Dalec.*

Ephesiumque lapidem in iis prætulere cæteris] Lege: *Etesiumque lapidem in his prætulere cæteris, mox et Thebaicum.* Salmas. 1103. b.

Ex chalazio chrysiten] Libro sequenti chalazias gemma grandinem imitatur. *Dalec.*

Pavonacea] Docti complures legendum putant *pavita*, aut *pavimenta*, id est, pavimenti modo facta et constructa. Ego *pavonacea* interpretor, picturatis lapidum impositorum quadris ad instar pennarum pavonis fulgentia, et splendentia, ut hodie fit in principum ædibus, tegulis magna colorum varietate nitentibus et conspicuis. *Idem.*

Quorum tamen appareat natura similis eis, qui in Hispania, &c.] Dele duas dictiones *eis qui*, et scribe cum majore litera, ut sit initium sequentis coli: *Puteis Hispania effoditur*, ex antiquo exemplari. *Pintian.*

Absolutus segmenti modo] A saxo terraque divisus, et tanquam resectus. *Dalec.*

Sejam appellant] Seja fortassis ea est, quam D. Augustinus ex Varrone segetibus ait fuisse præpositam, quamdiu sub terra essent. Sejæ quoque Deæ a serendo, Segestæ a segetibus, mentio fit supra XVIII. 2. Fit et VIII. 48. mentio Fortunæ a Servio dicatæ. *Idem.*

Quare etiam foribus apertis, &c.] Legend. *Quare etiam foribus opertis interdiu claritas ibi diurna erat, alio quam specularium modo, tanquam inclusa luce non transmissa.* Tota domus e marmore illo phengite structa erat: clausis foribus et fenestris, nihilominus diurna claritate illustrabatur, tanquam inclusa, non transmissa luce, alio quam specularium modo, qui lucem transmittunt, non includunt, et transmissa luce domum illuminant. *Salmas.* pag. 259. 260. b. vide Sueton. in Domit. c. 14.

Haud alio quam specularium modo] Dele negationem *haud*, ex antiquo codice: rectissime, ut declarant verba statim sequentia. *Pintian.*

Ex aqua Arsinoëticæ] *Exinoëticæ*, non *Arsinoëticæ*, in nostro apographo: censeant docti. *Idem.*

Remedium] De quo non constat an sit duraturus, et offensiones externas toleraturus. *Dalec.* *Remedium*

in lapide dubio est] Legendum, non *dubio*, sed *humido*, seu *udo*. Pintian.

Isodomon] Vitruvius II. 8. *Dalec.*

Medios parietes farcire fractis cæmentis. Dictyotheton vocant reticulatam structuram, quam frequentissime Romæ struunt rimis opportunam] Noster codex non *dictyotheton* habet, sed *diomechon*, ut legendum credam, *diamicton*, hoc est, per medium mixtum: scribo igitur aliter et diversa suppunctione, ex eodem, sic: *Medios parietes farcire fractis cæmentis, diamicton vocant. Reticulata, quam frequentissime Romæ struunt, rimis opportuna est.* Pintian.

CAP. XXIII. *De cisternis et calce, et harenæ generibus, et mistura calcis et harenæ, et vitiis structuræ, et tectoriis, et columnis.*

Calcem e vario lapide Cato Censorius improbat] Vitruvius II. 5. Omittit Plinius talem calcem confectam e testis buccinarum, et aliorum id genus piscium, memoratam a Dioscor. *Dalec.*

Ex albo melior, quam ex duro, et structuræ utilior] Scribe cum minore, *ex albo melior*, et adjunge præcedentibus; deinde cum majore, ut sit initium alterius cæsi, *Quæ ex duro structuræ utilior*, ex vetusto codice. *Pintian.*

Cui quarta pars calcis addi debet] De maceratione calcis ad albarium opus Vitruvius II. 7. de arena II. 4. et Palladius I. 10. *Dalec.*

Ab Apennino ad Padum non invenitur fossitia] In scripto exemplari, non legitur *Padum*, sed *earum*; scribendum puto, *Ab Apennino ad urbem non invenitur, &c.* nam sequitur statim: 'Ruinarum urbis ea maxima causa est,' &c. *Pintian.*

Quod furto calcis sine ferrumine suo cæmenta componuntur] In eodem *fulto*, non *furto*: recte: nostrates architecti *lectum* vocant. *Idem.*

Marmorato] Marmoratum fit e marmore trito et calce viva. *Dalec.*

Quatuor] Vitruvius IV. 1. 2. 3. Tria tantum genera is recenset: Ionicam, Corinthiam, Doricam. *Idem.*

CAP. XXIV. *De medicinis calcis, et maltha, et gypso.*

Maltha] *Maltha*, vetus dictio, mollem significat. Lucilius Sat. XXVIII. 'Insanum vocant, quem fœminam et maltham dici volunt.' Bitumen 'maltham nativam' vocari, vide supra II. 104. *Idem.*

Cognata calci res gypsum est] De hoc locutionis genere Juret. ad Symmach. III. 31. *Idem.*

Tymphaicum est] A Tymphæis Ætolibus, quibus vicini Perrhæbi sunt, IV. 2. quam a Tymphæis Macedonibus. *Idem.*

Non dissimilis alabastritæ] Talis in Sequanis ad oppidum Pollinium in pago S. Lothini reperitur, et ab incolis alabastrum vocatur. Hæc ex Theophr. περὶ λίθων. *Idem.*

Usus gypsi in albariis] Veteres etiam gypso arma dealbasse cum noctu vellent hostes aggredi ut suos ab adversariis dignoscerent, monstrant Herodotus in Urania, et Pausanias initio lib. X. Usos quoque ad claudenda vini dolia, operculaque continenda, monstrat hic locus Arbitri in Satyra: 'Statim,' inquit, 'allatæ sunt amphoræ vitreæ diligenter gypsatæ, quarum in cervicibus pittacia erant affixa cum hoc titulo: Falernum Opimianum annorum centum.' Cicero vero Medeam Enni manibus gypsatissimis quare dicat, vide Victorium XXX. 13. Politianum Miscell. cap. 27. Muretum Variar. VIII. 17. *Idem.*

Coronis gratissimus] Coronis admisceri prohibet Vitruvius VII. 3. *Idem.*

CAP. XXV. *De pavimentis et quando primum Romæ, ac subdialibus pavimentis, et Græcanicis, et quando primum cameræ.*

Subdialia Græci invenere] Hanc totam rationem vide prolixe et diligenter explicatam a Vitruvio VII. 1.

et Palladio I. 9. *Idem.*

Domos contegentes] In Græciæ calidiore tractu domos quidem tectis non operiunt, sed ædificiorum summa parte reclusas et detectas ambulationes relinquunt auræ captandæ gratia, quæ vaporosum cœlum refrigeret, et præcipue fervidis æstatis noctibus. *Idem.*

Ruderi novo] Rudus novum fit e lapide tum primum contuso, aut testis, addita una parte calcis ad duas: redivivum, seu renovatum e veteri, fit ex pavimentis, aut ædificiis dirutis, adjectis duabus partibus calcis ad quinque. *Idem.*

Nucleo crasso] Corio, crusta, tectorio. 'Nucleus' medium pavimenti corium, media crusta. Itali 'animam' vocant. Is Vitruvio fit ex testæ tribus partibus et una calcis. *Idem.*

Quernisque axibus contabulare] Quernos asseres Vitruvius improbat, quoniam humorem ubi perceperunt, torquent se et in pavimento faciunt rimas: ex esculo vero præfert. Idem Palladius I. 9. *Idem.*

Quo minor vis calcis perveniat] Ne calx, quæ contignationis et coassationis materiam contactu vitiare potest, in profundum subeat. *Idem.*

Spicata testacea] Spicata pavimenta fiunt e laterculis coctilibus junctis, et in latus proclinatis ad spicæ formam. Vide Philandrum in Vitruvium. *Idem.*

Lithostrota] Opus amusseatum, sive museacum, sive musivum, ut apud Spartianum in Pescennio. Inde artifices musivarii Theodosio et Valentiniano lib. X. Codicis. Artis ejus industriam Nilus lib. IV. Epigrammaton hoc versu monstrat: πῶς ἐκ λίθου ἄλλοθεν ἄλλης Συμφερτὸς γενόμην ἐξαπίνης σάτυρος. *Idem.*

CAP. XXVI. *De origine vitri, et ratione faciendi, et de Obsidiano vitro, et generibus multiformibus vitri.*

Ex ea creditur nasci Belus] Supra v. 19. Vide prolixam hujus rei narrationem apud Rhod. ex Josepho XXII. 5. *Idem.*

Sed cærimoniis sacer, limosus, vado profundus, &c.] Lege: *Sed cærimoniis sacer, limosus, vado profundus, non nisi repulsus mari harenas fatetur: fluctibus enim volutatæ nitescunt detectis sordibus. Tunc et marino credunt adstringi meatu, non prius utiles. Quingentorum est passuum non amplius litoris spatium, idque tamen multa per sæcula gignendo fuit vitro.* Salmas. pag. 619. a.

Levibus] Lege *Lenibus.* Græci ἄκαπνα vocant, Homerus κάγκανα, quæ δριμύτητα καπνοῦ non habent. Lenibus τὰ δριμέα contraria sunt. Apud Catonem, 'lenibus lignis facito calescat:' apud Varronem I. 63. amurca decoquitur in ahenis, lenibus lignis. *Dalec.*

Ut flexibile esset] Rhodig. XX. 30. narrat, cum supplex quidam coram Tiberio de industria poculum vitreum allisum, ἄθραυστον, id est, *illæsum* et infractum, ostendisset, jussu ejus fuisse interfectum. Pet. Crinit. de Hon. Disp. Jan. Dus. super Arbitrum III. 9. *Idem.*

Pterotos] Quasi pinnatos et alatos, duabus ansis appositis. Quidam legunt *apyrotos*, et ita dici putant vasa frigidaria. *Idem.*

In genere vitri et Obsidiana numerantur, ad similitudinem lapidis, quem in Æthiopia invenit Obsidius, nigerrimi coloris, aliquando et translucidi, crassiore visu] Obsidiana illa quæ Plinius memorat, factitia erant, ad similitudinem lapidis Obsidiani, et in genere vitri reponebantur. Fiebat et Obsidianum rubens ad escaria vasa: idem Plinius: 'Fit et tinctura ex genere Obsidiani, ad escaria vasa totum rubens vitrum atque non translucens, hæmaticum appellatum, fit et album et murrinum.' Ita legendus ille locus, vulgo corruptissimus. At verus Obsidianus ab Obsidio nomen nugatur. Græci ὀψιανὸν vocant, nun-

quam ὀψιδιανόν. Scribitur apud eundem: 'multi ex eo gemmas faciunt:' heic 'gemmæ' sunt lapides annulorum, et sic proprie, quicquid lapidum ad ornatum indueretur. *Salmas.* pag. 91.

Obsidius] Vide in Diction. Constant. ὀψιανὸς λίθος. *Dalec.*

Est autem caloris impatiens, ni præcedat frigidus] Lege: *Est autem caloris impatiens, ni præcedat frigidus liquor, cum addita aqua vitrea pila sole adverso in tantum excandescit, ut vestes exurat.* Salm.

Vitreæ pilæ Sole adverso] Crystallino præcipue. Inde reperta speculorum urentium materia. *Dalec.*

Cap. xxvii. *Ignium miracula, et medicinæ, et prodigia.*

M. Varro auctor est] Duo postrema verba delenda, ex scripto codice; sequitur enim illico verbum 'inquit.' *Pintian.*

Lixivus potus medetur] Lixivum cinerem (Græcis κονίαν στακτὴν) Plautus simpliciter cinerem vocat in Milite. 'Lixa,' aqua: inde elixare, aqua coquere. 'Lixæ,' qui officium sustinent aquæ vehendæ militibus. 'Lix,' cinis, vel humor cineri mixtus, hodie lixivium. Nonius. Quidam legunt, *Inde enim cinis luxatis potus medetur, &c.* cinerem hic lixivium exponentes. Vide Diction. Constant. in voce κονία. Dioscorid. de lixivio idipsum prodidit his verbis: ποτίζεται πρὸς πτώματα, ῥήγματα, θλάσματα, cap. de Fico. *Dalec.*

Ut licet videre gladiatores cum deluserint] In eodem, *cum deluserunt:* scribendum forte, *cum deluxarunt;* ut dici solet 'fregit crus,' pro 'fractum est ei crus;' et præcedit statim ante, 'luxatis potus medetur.' *Pintian.* *Ut licet videre gladiatores, &c.*] Præludunt gladiatores in arena, cum ante veram pugnam clypeos et parmas in altum mittunt, quas venuste excipiant, hastasque rudes, et gladios jactant, quod 'ventilare' dicitur: eludunt vero, sive deludunt, cum illo exercitationis genere ludere desierint. Sic Aquilius littus definiit, qua fluctus eluderet, id est, ludere cessaret. Lips. Saturn. ii. 19.

LIBER XXXVII.

Prooem.

Promethei vinculorum interpretatione fatali] Prometheum Caucasi rupibus Jupiter alligaverat, quod per ludibrium sibi ossa pingui tecta in convivio apposuisset: quod ignem cœlestem esset furatus: quod de stupro Minervam solicitasset. Eum tamen post solvit, quod Thetidis amore captus, ab eo fatorum præscio cognovisset, nasciturum ex Thetide filium patre majorem fore: et memor eorum quæ adversus patrem gesserat, metueret ne par redderetur: sed ea lege, ut suarum pœnarum monumentum annulum ferreum, et coronam textam colligatis floribus gestaret. Rhodiginus vi. 19. *Dalec.*

Cap. i. *De gemma Polycratis tyranni, et Pyrrhi regis, et qui sculptores optimi, et nobilitates artificum, et quis primus dactyliothecam Romæ habuit.*

Et qui sculptores] Vet. *et qui scalptores.* Idem.

Polycrati Samio] Vide supra xxxi. 1. Valer. Max. lib. vi. cap. ult. Tali historia, vel potius fabula, apud Pausaniam lib. i. Theseus gemmam cæ-

latam, quam Minos ira percitus in mare projecerat, demersus retulit. *Idem.*

Fortunæ insidiantis manu reddidit] Diximus supra ex Strabonis, opinor, lib. XIV. a Persarum satrapa dolo captum, et suspendio necatum. *Id.*

Præterquam Ismeniam] Val. Max. III. 2. Liv. Decad. V. lib. VIII. Flor. II. 17. Auctor de Vir. Illustr. c. 58. *Jac. Cellar.*

Amymone] Una ex Danai quinquaginta filiabus, quæ a Neptuno compressa Nauplium peperit. *Dalec.*

Sylla Dictator traditione Jugurthæ] In antiqui denarii adversa parte impressum est caput Torquati cujusdam cum his literis, FAUSTUS: in aversa parte signatus Sylla in solio sedens, adstante Boccho in genua procumbente, et velut herbam porrigente, Jugurthaque manibus in tergum revinctis, humi abjecto, elato crure dextro. Ursinus 75. Vide Valer. VIII. 15. Plutarchum in Sylla. *Idem.*

Sphinge signavit] Pompeius ensifero leone. Alex. ab Alex. II. 19. *Idem.*

Mœcenatis rana] Seneca in Epist. CXV. de Mœcenate: 'Nam etiam cum absentis Cæsaris partibus fungeretur, signum a discincto petebatur.' *Idem.*

CAP. II. *De gemmis translatis in triumpho Pompeii, et natura crystalli, et medicinis, et luxuria circa ea, et quando primum inventa murrhina, et luxuria circa ea, et natura murrhinorum, et quæ mentiti sunt auctores de succino.*

Reipublicæ datum mille talentum, legatis et quæstoribus, qui oras maris defendissent, H.S. bina millia, commilitibus singulis quinquaginta] Corrupte. *Commiles* Latinum esse vocabulum, non constat. Legendum: *Reipublicæ et quæstoribus, qui oras maris defendissent, datum mille talentum, militibus singulis sena millia sestertiorum.* Sic plane Mss. et membranaceus Bibliothecæ Academicæ: sic complures a Budæo inspecti, qui Plutarcho et Appiano adhibitis rescribit: *Præfectis et quæstoribus, qui oras maris defendissent, datum mille talentum, militibus singulis sena millia sestertium, comitibus quinquagena.* Lib. III. de asse. *Gronov.*

Pocula] Quibus in itinere, profectionibus et expeditionibus cum Roma discessisset, utebatur. *Dalec.*

Hortis exposita] 'Flagitantibusque cunctis cœlestem vocem, respondit quidem in hortis se copiam volentibus facturum.' Sueton. in Nerone cap. 21. et 22. *Idem.*

Dum Pompeiano præludit] Scil. theatro; ut intelligamus theatrum hoc transtiberinum Pompeiani fuisse præludium; nam Nero priusquam probe perfricuisset frontem minoribus se ostentavit theatris, postremo in Pompeii theatro in conspectu totius populi Rom. ineptire non erubuit. *Gelen.*

Gelu vehementiore concreto] Fallitur Plinius. Crystallus fit e lapidescente perspicuo succo, quem sub terris, aut inter gelidas rupium venas frigiditas vehemens glaciat et durat. Vide Agricolam fossil. lib. VI. Diodorus crystallum scribit ex aqua pura concrescere, sed vi caloris divini. Rhod. I. 10. De crystallo vide Orpheum et Theophr. περὶ λίθων. *Dalec.*

Indicæ nulla præfertur] Garcias ab Horto I. 47. nullam per universam Indiam crystallum reperiri scribit. *Idem.*

Cornelius Bocchus et in Lusitania] Legend. *Cornelius Bocchus et in Lusitania nasci perquam mirandi ponderis in Lunensibus jugis, &c.* Lunæ promontorium in Lusitania: *depressos puteos ad libramentum aquæ;* ad librandam aquam depressos intellige: legi etiam posset, *Anensibus jugis*; ut de jugis intelligat, unde Ana fluvius oritur. *Salmas.* p. 407. b.

Ad libramentum] Quantum effodere aquæ permittunt, non scaturientes. Eodem loquendi genere usus est et cap. 9. sequente. *Dalec.*

Cœlesti humore parvaque nive id fieri necesse est] Legend. *Cœlesti humore, parvaque nive id fieri necesse est: ideo caloris impatiens, non nisi frigido potui dicatur.* Salmas.

Magnitudo amplissima adhuc visa nobis erat, quam in Capitolio Livia Augusta dedicaverat, librarum circiter quinquaginta] An *librarum CL.?* legitur etiam in Plin. exemplaribus: *quam Divus Augustus dicaverat.* Idem.

Idem Xenocrates auctor est] Lege: *Idem Xenocrates auctor est vas amphorale visum: et aliqui ex India crystalli sextariorum quatuor*, id est, vas crystalli ex India. *Idem,* 203. a.

Infestantur plurimis vitiis, scabro, ferrugine, &c.] Leg. *Infestantur plurimis vitiis, scabro, ferrumine, maculosa nube, occulta aliqua vomica, prœduro fragilique centro, item sale appellato.* In ferro τὸ κέντρον agnovere Græci, partem ejus durissimam. *Idem*, p. 1074. b.

Nec spumei coloris lympidœ, &c.] Leg. *Nec spumœ colore, sed limpidœ aquœ.* Idem.

Lacrymis electrum omnibus annis] Inde 'lacrymosum' Virgilio in Ceiri: 'Non me delitiis commovit regia dives Coralio fragili ac electro lacrymoso.' Orpheus quoque in Argonauticis αἴγειρον πολύκλαυστον, populum lacrymosam vocat, quod succinum, populi esse lacrymam arbitraretur. *Dalec.*

Juxta E. amnem] Vid. Herod. lib. III. *Jac. Cellar.*

Elector] Ἠλέκτωρ, quod nos ἀλέκτρους faciat, a somno lectoque excitet. Iliad. Z. Τεύχεσι παμφαίνων, ὥστ' ἠλέκτωρ, ἐβεβήκει. *Dalec.*

Euripides] Petrus Victorius XXV. 4. Apollonii versus et Euripidis ex Hippolyto coronato recitat. *Idem.*

Lyncurion] Josephus lib. V. ἀλώσεως λιγύριον vocat. Vide Brod. III. 10. Theoph. de lapidibus. *Idem.*

Guttonibus] Legendum *Guttis.* Guttones IV. 14. in Vindilis sunt, id est, Suevorum et Bavarorum agro. Gutti vero Ptolemæo lib. II. Gothi vocantur. Guttos alii Prussiæ Samlandiam esse putant, æstuariumque Mentonomon, Curiense litus, quod Germanis appellatur **den Curischem Strand.** Eo namque fluctibus Oceani magna succini copia ejicitur, sicut et ad Dantiscum Prussiæ. *Idem.*

Vere] Veris temperie IV. 13. quamvis illic quidam legant *veris tempore.* Idem.

Æstibus] *Æstatibus* non prorsus absque ratione legitur. Compertum enim est in Arvernis bitumen e fonte suo non nisi æstate scaturire. *Idem.*

Aphytacoras] Eas esse quidam putant, quæ caphuram fundunt, voce ad caphuram multum accedente. *Idem.*

Thieum] *Thyeum*, sacrificiis aptum; vel *theieon*, sulphuri simile; vel *theion*, divinum. *Idem.*

CAP. III. *De ortu et medicinis et generibus et luxuria succinorum, et lyncurio, et medicinœ.*

Certum est gigni in insulis Septentrionalis Oceani] Sic leg. *Certum est gigni in insulis Septent. Oceani et a Germanis appellari glœsum: itaque et a nostris* (i. e. a milite Romano) *unam insularum ob id appellatam Glœsariam, Germanico Cœsare ibi res gerente, Austraviam a barbaris dictam.* Salmas.

Appellari glessum] Forte, quod transluceat, et niteat ut vitrum, *Glass* a Germanis appellatum. *Dalec.*

Nascitur autem defluente, &c.] Legend. *Nascitur autem defluens e medulla in pinei generis arboribus, ut gummi in cerasis ac prunis, &c.* Salmas. 234. *Nascitur autem defluente, &c.*] In regione, quæ succinum mittit, resiniferæ nullæ sunt arbores. At in Septentrionalium litorum tractu bi-

tuminis certe genus flavum est, ut nigrum apud nos in Arvernis, ejusque naphtha flava, qualem e Saxonibus afferunt, et petroleum vocant, ut apud nos atra. Cum ergo fonte suo scaturit bitumen id, molle adhuc et liquidum obvia quæque amplectitur, retinet, includit. Fluctu vero lambente in altum provolutum, maris vertigine ac salsugine, temporisque diuturnitate durescit, ut apud nos pissasphaltum, et jam tum succinum est, sicque concretum in litora ejus scaturigini opposita adversis ventis ejicitur. Gagatis, qui proculdubio bitumen est in visceribus terræ multis seculis excoctum, glebam habui, erutam prope Narbonem in ejus lapidis fodinis, dimidia ex parte nigram, altera flavam, succini modo: quod argumento certissimo est, succinum eo modo gigni quo diximus. Globulos quoque e succino duodecim haud ita pridem in fossilium thesauro meo servavi, singulos culicem ostendentes, vel formicam intus sepultam. *Dalec.*

Erumpit humoris abundantia, &c.] Lege: *Erupti humoris abundantia densatur frigore vel tepore, aut mari cum intumescens æstus rapuit ex insulis: certe in littora expellitur ita volubile, ut pendere videatur, atque non sidere in vado.* Vide Salmas. Plin. Exerc. p. 234.

Quod accensum tedæ modo] Inde fortassis Germani Brusten vocant, quod accensum et nidorosum significat. *Dalec.*

Affertur a Germ. &c.] Sic leg. in Ms. *Affirmatur a Germanis ideo maxime appetitam provinciam, et inde advectum primum ad eos, quos Græci Henetos vocant. Famam rei fecere proximæ Pannoniæ, &c.* In veteribus vero: *Affertur a Germanis in Pannoniam, mox per provinciam, &c.* ut in vulgatis: quæ si vera est ac integra lectio, Istriam et Venetos Romanam provinciam intelligit; nam Pannonia tum sui juris fuit. *Affertur a Germanis, &c.*] Sic corrige: *Affertur a Germanis in Pannoniam, ideo maxime appetitam provinciam, et inde ad Venetos primum, quos Græci Henetos vocabant: hi rei famam fecere proximi Pannoniæ, id accipientes circa mare Adriaticum.* Ideo maxime appetitam illam provinciam scribit, luxuriam suorum temporum denotans. Propter succinum appetebatur, quod ex Germania illo primum invehuntur. *Salmas.*

Pado vero annexæ fabulæ videtur causa] Sic corrige: *Pado vero adnexa fabula evidente causa, hodieque Transpadanarum agrestibus, monilium vice succinum gestantibus maxime decoris gratia sed et medicinæ.* Et sequentia contaminata, sic lege: *vario genere aquarum juxta iis infestante guttura, ac vicinis Carnis.* Dicit Transpadanis fœminis æque guttura infestari, ac vicinis Carnis, propterea succinum eas gestare. Carni vicini Transpadanis in Adriatici maris sinu intimo. *Idem.*

Ut retia arcendis feris podium, &c.] Lege, *succino nodarentur,* arma omnia gladiatoria, et vasa e ludo composita erant succino. Retia porro quæ podium protegebant, succino erant nodata, i. e. nodos habebant e succino, vel loco nodorum succinum: 'nodosa retia' Tibullo. Retibus totum Amphitheatri podium prætendebatur ad arcendas feras. *Idem,* p. 235. b.

Podium protegentia] In theatro Menianum, locum ad spectandum idoneum, cujus pars magis provecta *pulpitum* dicitur. 'Nero,' inquit Suetonius, 'perraro ludis præsidere, cæterum accubans primum parvis foraminibus, deinde toto podio adaperto spectare consueverat.' *Dalec.*

Libitina] Apparatus funebris, pheretra, sandapilæ, et, ut inquit Martialis, orcinianæ spondæ. Pugnaturis gladiatoribus in arenam Libitinæ instrumenta ferebantur, ut sandapi-

læ, et lecti, sive thori, ut mortui protinus efferrentur. Portam vero qua evehebantur in amphitheatro Libitinensem ideo vocabant. Quintilianus: 'Sonabant ferali clangore tubæ, illatisque Libitinæ thoris ducebatur funus ante mortem.' Lips. Saturn. II. 22.

Maximum pondus is glebæ] Hector Boëtius tradit apud Schetlandiæ Buthquaniam electri massam equo majorem appulisse, qua rustici et parochi sacerdotes, ignari quidnam esset, thuris loco utebantur. *Dalec.*

Nasci et in India certum est] Fortassis Indiæ Tartaria Septentrionali. *Idem.*

Cæterum attritu digitorum] Lege: *Ceterum attritu digitorum accepta vi caloris attrahunt in se paleas ac folia arida, et quæ levia sunt; ac ut magnes lapis, ferri ramenta quoque. Succina oleo addito flagrant dilucidius diutiusque, quam lini medulla.* Salmas. p. 89.

Ramenta quoque ejus in oleo, &c.] Lege, *Ramenta quoque ejus in oleo addita flagrant dilucidius diutiusque quam pini medulla.* Idem.

Adamantis generibus] Vide Garciam ab Horto Rerum Indicarum I. 47. *Dalec.*

CAP. IV. *De adamantis generibus et medicinis, et margaritis.*

Diu non nisi regibus et iis admodum paucis cognitus] Lege: *Diu non nisi Regibus, et iis admodum paucis cognitus; ita appellatus, auri modo in metallis repertus, perquam raro comes auro, sed nec nisi in auro nasci videtur.* Verum adamantem et hoc nomine maxime dignum eum habitum vult Plin. qui in auro nasceretur. Vel legendum, *perquam puro comes auro.* Salmas. p. 1073. b.

Inter delubrum Mercurii atque Insulam Meroën] Fabulosum id. *Dalec.*

Indici, non in auro nascentis] In Indiæ provincia Bisnager, duabus vel tribus cautibus; in Decan duabus; una ad fretum Taniam reperiri, scribit Garcias. *Idem.*

Similis est huic quidem Arabicus, &c.] Lege: *Similis huic Arabicus, minor tantum, similiter nascens, ceteris pallidior ut argentum. At in auro nonnisi excellentissimo natales. Incudibus is deprehenditur ita respuens ictus, ut ferrum utrimque dissultet, incudesque etiam ipsæ dissiliunt. Quippe duritiu ejus inenarrabilis est.* Vide Salmas. 1075. a. 1076. b. 1094. b.

Ita respuentes ictum] Fabulosum id esse tradit Garcias; nam et in scobem malleolo redigi, et facillime confringi atterique in mortario pistillo ferreo. *Dalec.*

Unum ex iis vocant cenchron] Lege: *Unum ex iis vocant centron, quod est milii magnitudine.* Græci κέντρον vocant in omni materie nodosam duritiem, quæ ictus respuit, ac ferro findi frangique negat. Vide Plin. XVI. 39. 'Publicum omnium vitium vocant spiras, ubi convolvere se venæ atque nodi. Inveniuntur in quibusdam, sicut in marmore centra, id est, duritia clavo similis, inimica serris.' Atqui in gemmis ea centra reperiuntur. Plin. de Sapphyris Medicis: 'Præterea inutiles scalpturæ intervenientibus crystallinis centris.' Ergo illa centra in gemmis ferro scalpi negant et scalpturæ resistunt. Vide Salmas. p. 1074. b.

Hircino rumpitur sanguine] Garcias ab Horto expertum se id scribit, sed vana spe. *Dalec.*

Adamas dissidet cum magnete lapide in tantum] Fabulosum id quoque idem non semel expertus tradit. *Idem.* Leg. *Adamas dissidet cum lapide magnete, in tantum, ut juxta positus ferrum non patiatur ei trahi*, i. e. ab eo trahi. *ferrum magneti trahitur*, id est, a magnete. Quod sequitur sic lege, *aut si admotus magnes id prehenderit*, hoc est, ferrum prehenderit atque ad se rapuerit. Vide Salmas. 1104. a.

Et ob id quidam eum unachiten vocavere] Lege, *Et ob id quidam eum A-*

nanciten vocavere, hoc est, ἀναγκίτην. Vide Salmas. 1085. a. et Reines. Variar. Lect. II. 7. p. 175. &c. *Et ob id quidam eum, &c.*] Anachyten, quod animi mœrorem effundat: ἀνάχυσις, *mollities, lascivia.* In manuscr. legitur, *eunacitem; fortassis* εὐνακοίτην, quod cubituris metu depulso, mœroreque levato, somnum conciliet, recreata tranquillataque mente. Alii quod τὰ ἄχη, id est, τὰς λύπας παύει, *quod animi ægritudines et anxietates sedat et discutit.* Dalec.

Smaragdis] Athenæus lib. III. μάραγδον absque sigma pronunciandum putat, ἀπὸ τοῦ μαρμαίρειν, id est, *quod splendeat et fulgeat.* Idem.

CAP. V. *De smaragdi generibus, et gemmis viridibus et translucidis.*

Smaragdos vero tanto libentius] Leg. *Smaragdos vero tanto libentius, quoniam nihil omnino viridis comparatu, &c.* Salmas. 195. b.

Præterea longinquo amplificantur visu, inficientes, &c.] Amplificari visu longinquo scribit, quia aërem sibi vicinum inficientes, quæ proxima sunt, imo etiam longinqua, videnda tradant oculis viridi colore infecta. Et paulo post lego, *quod etiam in aquis nos juvat*, in aquis hoc etiam juvare ait et delectare, si vitrea perspicuitate visum ad imum usque fundum admittant. Et paulo post lege: *Proximam laudem habent sicut et sedem, Bactriani: in commissuris saxorum colligere eos dicuntur Etesiis flantibus: tunc enim tellure aperta nitent, &c.* Et paulo post: *Tertium locum Ægyptii habent, qui eruuntur circa Copton incolis, ex cautibus*, i. e. qui eruuntur ex cautibus ab incolis circa Copton. *Salmas.*

Nobilissimi Scythici] Garcias ab Horto locum ejus natalem vix cognosci tradit, nullis fragmentis remanentibus, quoniam ea propter raritatem mercatores auferant. Verum alia et certa hæc ratio est, quod smaragdi in Scythis, Bactris, Ægypto, regionibus procul dissitis ab India, in qua Garcias degebat, reperiantur. *Dalec.*

Quos in commissuris saxorum] Nihil de hac re Theophrastus. Et probabile si arena commota inveniantur, in sabulo magis nasci: nisi forte putemus, alio tempore nitorem illorum obscurari arenarum appulsu, Etesiis vero flantibus discuti sabulum illud ac disjici, ideoque tum fulgere. Theophrasti verba sunt hæc, περὶ λίθων· Οἷς δὲ εἰς τὰ λιθόκολλα χρῶνται ἐκ τῆς Βακτριανῆς εἰσὶ πρὸς τῇ ἐρήμῳ. Συλλέγουσι δ' αὐτοὺς ὑπὸ Ἐτησίας ἱππεῖς ἐξιόντες· τότε γὰρ ἐμφανεῖς γίνονται κινουμένης τῆς ἄμμου διὰ τὸ μέγεθος τῶν πνευμάτων. Εἰσὶ δὲ μικροὶ καὶ οὐ μεγάλοι. *Carbunculi ex Bactriana, quibus utuntur ad gemmata monilia, in desertis nascuntur. Colligunt eos flantibus Etesiis equites illo egressi; tum enim auræ vehementia commotis arenis apparent. Sunt autem parvi ac non magni.* Idem.

Dosque eorum est nec in colore liquido, &c.] Legend. *Dosque eorum est in colore liquido, nec diluto, verum ex humido pingui, quaque perspicitur, imitante translucidum maris.* Ita liquidos vult esse illos smaragdos, uti diluti non sint, sed ex liquido et humido pingues. *Salmas.* p. 567. b.

Thoricos] Populus ex Acamantide tribu. *Dalec.*

Mons juxta Carchedonem] Insulam fuisse Theophrastus auctor est; et fortassis in insula mons ille fuit. *Id.*

Cholon] Χωλὸν vocant, quasi *claudum*, et aliis gratia, nobilitate, auctoritate inferiorem. Lego *chloëron*, vel *chloron*, id est, e pallido virescentem. Jaspidis viridis genus esse putant. *Idem.*

Complures vero e proximis Laconicos in Taygeto] Lege, *Complures vero e proximo Laconicos in Taygeto monte, &c.* Complures vero e proximo erui, ut Laconicos in Taygeto monte et alios in Sicilia: e proximo, ἐκ τῶν γειτόνων· nulli enim smaragdi magis e

proximo eruebantur. *Salmas.* 195. b.

Theophrastus tradit in Ægyptiorum] Libro περὶ λίθων, unde Plinius hæc omnia mutuatus est. Garcias auctor est, apud Indos e frustis lagenarum vitrearum, ac jaspide viridi, confici smaragdos eximii coloris, et insignis magnitudinis. *Dalec.*

Apion cognominatus Plistonices] Apion ille est, quem 'mundi cymbalum' Tiberius vocavit præfatione hujus operis, dictus πλειστονίκης, ab ingenio contentioso, vel πλειστονίκους, quod in historico certamine multas palmas adeptus fuisset. Aulo Gellio 'Polyhistor' nominatur. *Scalig.*

Eandem multis naturam] Vide Garciam ab Horto Rerum Indicarum I. 47. *Dalec.*

Sexangula figura] Ob eam caussam inæquales vocat Juvenalis Sat. v. 'ipse capaces Heliadum crustas, et inæquales beryllos.' *Idem.*

Probatissimi sunt ex iis] Aquas marinas gemmarii vocant. *Idem.*

Et alios convenit non oportere, &c.] Lege: *Aliis convenit non oportere perforari, quorum sit absoluta bonitas, umbones tantum ex auro comprehendentibus.* Indi, inquit Plin. beryllorum longitudine summopere delectantur. *Aliis conveuit*, id est, inter alios homines convenit, non oportere eos perforari, quorum sit perfecta bonitas. Vide Salmas. p. 1107. b.

Ideo cylindros ex iis facere malunt, &c.] Quia commendatur in his lapidibus longitudo, eo cylindros ex his facere malunt, quam gemmas. Cylindri sunt lapides longiores ac rotundi manufacti. *Salmas.* p. 1107. b. 1108. a. *Ideo cylindros ex iis facere malunt*] Eo pertinet versus Juvenalis: 'Tu nube, atque tace, donant arcana cylindros.' *Dalec.*

Aut omnino castigata causa perspicuitatis ad crassitudinem] Leg. *Aut omnino castigata, causa perspicuitatis, crassitudine.* Hic tradit quosdam existimare angulosos statim nasci, nec opus esse artificio, ut sexangula facie atterantur: eosdem perforatos gratiores fieri, exempta candoris medulla. *Salmas.* 1109.

Indi et alias quidem gemmas crystallo] Lege, *Indi et alias quidem gemmas crystallum tingendo adulterare repererunt.* Idem, pag. 1092. b.

CAP. VI. *De opali generibus, et vitiis et experimentis, et variis gemmis.*

Plurimum ab iis differunt opali, smaragdis tantum cedentes] Scribe, *Plurimum ab iis differunt opali, smaragdis tamen cedentes.* In veteri codice Regiæ Bibliothecæ non comparent hæc verba, *Minimum iidemque.* Dicit opalos multum præferri beryllis, cedere tamen smaragdis, quibus tertia auctoritas post adamantas et margaritas. Quæ sequuntur sic lege: *atque in pretiosissimarum gemmarum gloria, compositi maxime inenarrabilem difficultatem dederunt: est enim in his carbunculi tenuior ignis, &c.* Dicit opalos in gloria esse pretiosissimarum gemmarum et compositos maxime inenarrabilem difficultatem dedisse. *Idem*, pag. 566. a.

Compositores gemmarum] Qui de gemmis libros composuerunt. Opalum mirifice laudavit suis versibus Orpheus, qui 'opallium' vocat. *Dalec.*

Quem Catullus poëta] Versus Catulli sunt Iambici Trimetri: 'Quid est, Catulle, quod moraris emori? Sella in curuli struma Nonius sedet.' Boëthius 'strumam' vitium esse vult, ac per translationem probrum et dedecus intelligit. Ejus verba sunt: 'Unde Catullus, licet in curuli sedentem, Nonium tamen strumam appellat.' Turn. Adversar. XXI. 1. *Idem.*

Cum etiam feræ abrosas] De fibro id supra scripsit VIII. 30. *Idem.*

Summa coloris ex ære et purpura constat] Legend. *Summa coloris ex aëre et purpura constat. Aërinum colorem* intelligit, Græcis τὸ ἀερίζον χρῶμα· at hic non usitatum aërinum colorem

in pæderote commendat, sed suo quodam modo viridem magis quam cæruleum. Vide Salmas. p. 567. a.

Sardonyches olim, ut ex nomine, &c.] Sardonychis nomen compositum ex *Sarda*, quæ Græcis Σάρδιον, et ὄνυξ, quæ *unguem* significat et gemmam unguis colore. Ergo Sardonyx ita olim intelligebatur, velut unguis carnibus impositus esset. Vide Salmas. pag. 558. a. Sequentia sic lege: *Radice nigra aut cæruleum imitante: et ungue numum incretum candido pingui, nec sine quadam spe purpuræ in minium transeunte.* Dicit Arabicas sardonychas nullum habere sardæ vestigium, ut Indicas, sed aliis coloribus intelligi. *Idem ibid.*

Creditum enim candido pingui] Leg. *Incretum candido pingui, &c.* Vide Salmas. 564. b.

Maris crustis rubentior] Leg. *crustis tostis rubentior*; nam locustarum crustæ non rubent, nisi torreantur. *Dalec.*

Exponenda est et onychis ipsius natura, propter nominis societatem: hoc in gemmam transilit ex lapide Carmaniæ] Hodie docti prope omnes onychem gemmam cum onyche marmore confundunt. Ubicunque 'onyx' pro unguentario vase ponitur, non de gemma accipi debet, sed de lapide vel marmore. *Salmas.* pag. 558. a, b.

Zenothemis Indicam onychem plures habere var. &c.] Leg. *Zenothemis Indicam onychem plures habere varietates, igneam, nigram, corneam cingentibus candidis venis oculi modo intuentis, quarundam et albis venis*; vel potius lege, *cingentibus candidis zonis oculi modo, intervenientibus quarundam et albis venis:* quæ vera est lectio. Idem ante dixit, *candore in sarda hoc est velut carnibus ungue hominis imposito*, talesque Indicas sardonychas vulgo existimatas. Et videtur sentire *sardonychen* dictam quasi *sarconychem.* quod in ea velut unguis carnibus impositus esset; cum ex Sarda et onyche gemma compositum sit istud nomen. *Salmas.* p. 563. a, b.

Sed eam a cæteris distare, &c.] Leg. *Sed cum ceteris distare, quod Indica igniculos habeat albis cingentibus zonis singulis pluribusve, aliter quam in sardonyche Indica, illic enim momentum esse, hic circulum, &c.* Salmas. p. 562. a, b.

CAP. VII. *De generibus carbunculorum, et vitiis et experimentis, et gemmis ardentibus.*

Principatum habent carbunculi] Leg. *Principatum habent carbunculi, a similitudine ignium vocati, cum ipsi non sentiant ignes, ob id a quibusdam pyropi appellati.* Non dicit apyrotos vocatos quod ignes non sentiant, sed pyropos ab ignium similitudine: carbunculi, inquit, a similitudine ignium vocati, cum tamen ignes non sentiant: *ob id*, id est, ob eam ignium similitudinem *pyropi* a quibusdam vocati, id est, πυρωποί. *Salmas.* pag. 277. b.

A similitudine ignium appellati] Nam πυρωποὺς Græci vocant. *Dalec.*

Carchedonios] Theophrastus περὶ λίθων afferri præstantissimos a Carthagine et Massylia tradit. *Idem.*

Propter opulentiam] Propter divitias mercatorum ejus civitatis, qui ex Garamantibus, Æthiopiæque et Persiæ populis advehebant. *Idem.*

Alabandis] Id carbunculi genus nostri adhuc gemmarii vocant nunc *Alabandines*, nunc *Almandines.* Idem.

Pinnato fulgore radiantes] Lego *innato*; nam gemmæ fere sordido luto obvolutæ, aut scabro corio vestitæ reperiuntur, quod mola deteri oportet et auferri priusquam radient. *Id.*

Satyrus Indicos non esse claros dicit] Legend. *Satyrus Indicos non esse claros dicit, sed plerumque sordidos, ac semper fulgoris horridi: Æthiopicos pingues, lucemque non emittentes, aut fundentes, sed convoluto igne flagrantes.* Præcedentia etiam sic legenda: *proximos illis quos vocant autitas innato fulgore*

radiantes. nihil verius. αὐτίτης οἶνος, qui per se fluit; αὐτίτης ἄνθραξ, qui innato fulgore radiat, non arcessito, quique ex se lucem emittit. Præcessit enim: 'Præterea in omni genere masculi appellantur acrius, ac fœminæ languidius refulgentes: in masculis quoque observant liquidioris alios flammæ, nigrioris alios, et quosdam ex alio lucidos, ac magis,' &c. *Ex alio lucent,* qui non innato fulgore radiant, sed in sole positi magis flagrant. *Salmas.* pag. 380. a.

Stellas intus ardere] Velut scintillantium fulgentiumque stellarum projectos radios. *Dalec.*

Item Corinthios ex pallidiore candidos] Legend. *Item Corinthios, sed pallidiores et candidiores.* Et sic sequentia emenda: *Bocchus in Olisiponensi erui scripsit.* Et post etiam legend. *hoc idem et Carchedonia facere dicitur:* et subintelligitur 'gemma,' ut separetur a Carchedonio carbunculo: carbunculi enim Carchedonii apud Garamantes secundum Plinium. *Carchedoniam* eum scripsisse, non *Carchedonium,* vel ex eo liquet quod sequitur: 'Archelaus circa Thebas nasci tradidit fragiles, venosas,' quod ad Carchedonias refertur: et paulo post: 'potoria vasa et ex hac et ex,' &c. *ex hac,* scil. Carchedonia. *Salmas.* ibid. et 381. a.

Et Olyssipone scripsit magno labore] Legend. *Et in Olisippone erui scripsit magno labore ob argillam soli adusti solibus.* Difficulter erui carbunculos in Lusitano littore dicit, ob solum argillaceum solibus adustum. *Salmas.* pag. 277. b.

Ob argillam] Qua obvolutæ hæ gemmæ vix inveniuntur, ac deteguntur. *Dalec.*

Cote deprehenduntur] Mola e cote facta, ad quam gemmæ poliuntur. *Id.*

Fossilis] Fortassis quem nasci ad Binas scribit Theophrastus de lapidib. Anthracitin hanc hæmatitis genus facit Agricola. *Idem.*

Tunc nascebantur] Theophrastus prodidit περὶ λίθων, hocque genus ligno putri simile aspectu, oleo perfusum accendi, et cum extinctum fuerit tale videri quale antea fuerat. *Idem.*

Quod jactatæ in ignem] Idem de Thracio lapide recitat Dioscorides, quem nostrum carbonem fossilem esse, pro indubitato habetur. *Idem.*

Commendatio summa, quod velut in translucido stellantes, &c.] Legend. *Summa ejus commendatio, quod velut in translucido ignis intus celantesque se transfulgent aureæ guttæ, semper in corpore nunquam in cute.* Hinc summopere commendari ait, quod aureæ guttæ quas intus habet, velut in tralucido, et sese celantes transfulgeant. *Salm.* pag. 133. a.

Et hic mares austeritas distinguit] Legend. *Et hic mares austeritas distinguit, siquidem vigor apposita tingens indicat: quidam etiam, &c.* Et cap. 5. ejusdem libri: 'Nullis major austeritas, nec minus vitii.' Et paulo post: 'Ergo Cyprii varie glauci: magis ac minus in eodem smaragdo aliis partibus tenorem illum Scythicæ austeritatis non semper custodiunt.' πικρὸν Græci vocant quod *austerum* in coloribus Latini. Vide Salmas. in Tertullian. de Pallio, pag. 183.

Ex eodem genere ardentium lychnites appellata] Lege: *Ex eodem genere ardentium Lychnis, appellata a lucernarum accensu, tum præcipuæ gratiæ.* Tum præcipuæ gratiæ esse dicit hanc gemmam cum lucernæ accensæ sunt, quia vigor ejus et ardor excitatur accensarum lucernarum flagrantia. Seq. sic leg. *Et inter has invenio differentiam, una purpura radiat, altera cocco. A sole excalefacta, aut digitorum attritu paleas et chartarum fila ad se rapit.* Vide Salmas. p. 1104. a, b.

Ionis appellata] Quoniam violæ colorem præ se fert, et repræsentat: durum loquendi genus: ἴον κατ' ἐξο-

χῆν nigram violam Græci vocant. *Dalec.*

Paleas et chartarum] De Chalcedonio id Albertus, Isidorus, Bartholomæus Anglicus, Pandectarius. *Idem.*

Hærens in saxi corde] Lege: *Hærens in saxo, cordis modo: hoc metallum apud Persas defecisse traditur,* i. e. hoc genus marmoris vel saxi, intra quod inveniebantur Sardæ gemmæ. *Salmas.* p. 340. b.

In India trium generum] Lege: *In India trium generum: rubrum et quod disemum vocant a magnitudine:* δίσημον, quod ea magnitudine erat, ut duæ σφραγῖδες ex eo fieri possent. *Idem,* p. 183. a.

Apud Menandrum] Athenæus lib. III. ex Menandri comœdia, cujus est titulus πέδιον, hunc versum citat: Μαράγδων εἶναι ταῦτ' ἔδει καὶ σάρδια. *Dalec.*

CAP. VIII. *De generibus topazii, et callaide, et de gemmis viridibus non translucentibus.*

Topazio] Topazum vocat Orpheus περὶ λίθων, scriptis de eo multis et venustis carminibus. *Idem.*

Chrysopteron similem chrysoprasio] Topazii Sibenburgensis meminit, cujus pallor ad auri colorem vergit. *Idem.*

Cæteræ Naxiis cotibus poliuntur] Non a Naxo, una a Cycladibus, sed ab alia Cretensi Stephanus, Ναξία λίθος, ἡ Κρητικὴ ἀκόνη. Cretensis cotis mentio fit etiam decimo octavo volumine in ratione pratorum. *Gelen.*

Callais] Callais, *la Turquoise.* Tota Persia eam plurimam nasci tradit Garcias ab Horto, Peruzaaque Arabibus vocari. *Dalec.*

Nascitur post aversa Indiæ apud incolas Caucasi] Legend. *Nascitur post aversa Indiæ apud incolas Caucasi montis Phycaros apud Sacas et Daas amplitudine conspicua.* Vide Salmas. 795. b.

Chrysoprasius] Gemmariis, *Eau marine, Aigue marine.* Chrysoprason a Chrysoprasio distinguunt Albertus, Isidorus, Pandectarius: quod et adnotatum est in vocabulo Chrysolampis. *Dalec.*

Glaucoque pingui] *Glaucam pinguemque* in nonnullis veteribus legitur: in aliis, *glacieique pinguis.* Fortassis id genus, quod esse pituitæ simile Dioscorides scribit. *Idem.*

Amisos Indicæ similem mittit] Est autem Amisos Ponti urbs, sicut Chalcidon Bithyniæ. *Gelen.*

Nomina ex argumento dedere] Τῆς πορφυριζούσης, ῥοδιζούσης, σμαραγδιζούσης. *Dalec.*

Aut myxis] Leg. *aut pituitæ,* τῇ μύξῃ. Plinius ambigua voce τῆς μύξης hallucinatus est. *Idem.*

Quamobrem præstantiores funda clauduntur] Lege: *Quamobrem præstantiores funda clauduntur patentes, nec præterquam margines auro amplectente:* est quod hoc loco dixit de chrysolithis, *funda includuntur perspicuæ;* vel, ut in aliis legitur: *funda clauduntur, sed patentes.* Salmas. p. 407. b. 408. a.

CAP. IX. *De juspidum generibus.*

Jasponix] Jasponix, quæ altera parte jaspidem repræsentat, altera onychen. *Dalec.*

Reddetur et per se cyanos] Lege: *Reddetur et per se cyanos accommodata gratia e paulo ante nominato colore cæruleo.* Paulo post lege: *adulteratur maxime tinctura, idque in gloria. Regi Ægypti adscribitur, qui primus tinxit. Idque esse in gloria,* i. e. in æstimatione et fama, cum cæteræ factitiæ et adulteræ gemmæ viles habeantur. *Salmas.* 201. b.

Adulteratur maxime] Theophrastus de lapid. non tingi solum in Ægypto memorat, sed σκευαστὸν καὶ τεχνικὸν εἶναι, *factitium et arte fictum.* Dalec.

Tinctura] Ut ex fœminis mares fiant. Mares enim valde nigri, fœminæ candidæ. Agricola de fossilibus lib. VI. *Idem.*

Tinxit] Theophr. Ἐποίησε χυτὸν, μιμησάμενος τὸν αὐτοφυῆ, *fusilem fecit ad imitationem nativi.* Idem.

Inest ei aliquando et aureus pulvis] Lege: *Inest et aliquando ei aureus pulvis, non qualis in sapphirinis. in sapphiris enim aurum punctis collucet. Cæruleæ sapphirorum, cum purpura optimæ apud Medos, nusquam tamen pellucidæ.*

Sapphirus enim] Locus hic sumptus est ex Theophrasti περὶ λίθων, sed depravatissima scriptura. Verba illius sunt: ἐξ ὧν καὶ τὰ σφραγίδια γλύφουσι, αἱ μὲν τῇ ὄψει μόνον [ἡδεῖαι] ἴον σάρδιον καὶ ἴασπις, καὶ ἡ σάπφειρος, αὐτὴ δ' ἐστὶ ὥσπερ χρυσόπαστος. Legendum vero: σάπφειρος καὶ κύανος· αὐτὴ δὲ, κ. τ. λ. Satis mirari non possum, Plinium, tantum virum et in perscrutandis rerum naturis curiosum ac diligentem, hic errasse tam pueriliter, cum de sapphiro ea scribit, nimirum quod non pellucet, et aureis punctis conspergitur, quæ prorsus de cyano gemma, colore cœruleo simili audienda sunt. *Dalec.*

Aureis punctis collucet] Remigius Belleau poëta Gallus lepidissimis versibus pretiosissimum et rarissimum sapphirum a se visum describit, nubecula e rubro purpurascente, subcœruleo colore in infima gemmæ parte conspicua, simili sulphuris glauco nitori: dum accenditur, granis aureis, exiguis, intus scintillantibus, et flavo fulgore splendentibus. Aureis autem vel guttis, vel lineis distinctas, notatas, variatas, conspersas gemmas in hoc Plinii velut indice reperio. 1. Sandastrum, fulgentem aureis guttis. 2. Cyanon. 3. Sapphiron. 4. Coralloachaten. 5. Acopida. 6. Chelonitida. 7. Hormesion, radiantem auro. 8. Leucopetalon, aureis lineis candore distincto. 9. Lysimachum, Rhodio marmori similem aureis venis picturatum. 10. Leucochryson. 11. Ponticam primam, stellatam aureis guttis. 12. Ponticam secundam, lineis aureis virgatam. *Idem.*

Cum purpura] Garcias ab Horto, qui de rebus Indicis scripsit, tradit in eadem fodina reperiri nonnunquam sapphirum mixtum cum carbunculo (rubino), eumque vocari ab incolis sapphirorubinum (sapphiranthraca): Gemmarii nostri vocant, *Sapphir rouge*. Idem.

Hunc colorem Indi sacon vocant] Legend. *Hunc colorem Indi Sacon vocant, talemque gemmam Sacondion dilutiorem, eadem et Sapenos vocatur, eadem et Pharanitis in ora contermina gentis Arabiæ. Pharanitis* ἀπὸ τῶν Φαρανιτῶν, *ab urbe Pharan*, inter Ægyptum et Arabiam sita. *Salmas.* p. 566. a.

Pæderotas] Quod a pueris amentur, vel quod qui gestant pueris amabiles sunt: anterotas quod mutuum amorem concilient. *Dalec.*

Quod maxime videtur decere] Leg. *Quod maxime videtur decere et species et colos: eas gemmas Magorum vanitas resistere ebrietati promittit.* Salmas. p. 565. b.

Inde appellatas] Alia paulo ante nominis interpretatio reddita, quod ad vini colorem accedentes, eo prorsus inebriatæ, atque temulentæ non sint, sed leviter tantum degustarint. *Dalec.*

Præferuntur iis Indicæ, et si variæ non sint] Lege, *Præferuntur iis Indicæ, et si variæ non sint, Tibaranæ.* Populi ad Pontum *Tibarani*, vel *Tibareni:* hæ sunt quas 'Ponticas' paulo post vocat. *Salmas.* p. 408. a.

Cæteris subjicitur orichalcum] Leg. *Cæteris subjicitur aurichalcum, quondam etiam et per se gemmarum in usu. Appellantur aliqui et chryselectri.* Dicit optimas Chrysolitos includi pala perspicuas, hoc est, patentes; cæteris aurichalcum subjici, folii scilicet ut vulgo vocamus vicem. *Idem*, pag. 407. b.

Bocchus auctor est, et in Hispania repertas] Legend. *Bocchus auctor est, et in Hispania repertas, quo in loco crystallum dicit ad libramentum aquæ puteis depressis erutam, Chrysolithon XII. pondo a se visam.* Idem, ibid.

Vitreæ vero] Fortassis ὑαλοειδεῖ

Theophr. de lapidibus. *Dalec.*

In eodem genere sunt melychrysi] Leg. *In eodem genere sunt melichrysi, qui veluti per aurum sincero melle translucent: has India fert, quamquam in duritia fragiles: in eadem et Xanthi, plebeia ibi gemma.* Salmas. pag. 408. a.

Candidarum dux est pæderos, &c.] Loquitur hic de opalo, quem pæderota plerique vocabant, non de illo privato genere. Sequentia sic legenda: *quamquam quæri possit, in quo colore numerari debeat.* Et paulo post lege: *adeo ut decoris prærogativa vocabulo facta sit.* Sequitur de altero pæderote, qui sui generis est, et ab opalo diversi: quæ sic legenda: *Est et suum genus spectatione tanta dignum.* Præter opalum, quem *pæderota* multi cognominant, est et suum genus, hujus nominis spectatione et merito dignum: *spectatio*, ἀξίωσις, δοκίμασις. Sequentia sic lege: *coëunt in uno translucida crystallus, viridis suo modo aër simulque purpura.* Idem, pag. 556. b.

Toties jactati] Nam et opalum cap. 6. hujus libri, et hoc ipso paulo ante, amethystum pæderota vocari scribit. *Dalec.*

Coëunt in translucidam crystallum viridis suo modo aër] Legend. *Coëunt in uno translucida crystallus, et viridis suo modo aër, simulque purpura, et quidam vini et croci nitor, semper extremus in visu, sed purpura coronatus, et his pariter omnibus radiat.* Vide Salmas. pag. 567. a. Statim subsequitur, quod ita legi debet: *Nec gemmarum ulla est liquidior, captis jucunda suavitate oculis.* Liquidæ gemmæ oculis maximæ gratæ. Et quæ liquidæ dicantur, vide Salmas. pag. 567. b.

Similiter candida est, quæ vocatur astrios] Lege: *Similiter candida est quæ vocatur astrion, crystallo propinqua, in India nascens, &c.* Dicta ἄστριον quasi parvum ἄστρον, vel parvus ἀστήρ. *Salmas.*

Celebrant et astroiten, mirasque laudes] Legend. *Celebrant et astrioten: mirasque laudes ejus a magicis artibus Zoroastren cecinisse, qui circa eas diligentes sunt produnt. Astolon* (an Astrulon?) *Sudines dicit oculis piscium similem esse, et radiare candido in Sole.* Utrum a forma oculis piscium similem esse dicit, an a candore? Hoc potius. Vide Salmas. p. 759. a.

Et astroiten] Astroites Cardano gemma minime perspicua, cinerea, stellatis maculis distincta, quæ in aceto aut vino sponte movetur, animalium incessu progrediens nunc antrorsum, nunc retrorsum, nunc in latus. *Dalec.*

CAP. X. *De quibusdam gemmis per alphabeti ordinem.*

Achates in magna fuit auctoritate] Legend. *Achates in magna fuit auct. &c. excedens amplitudine, varietatibus numerosa, multa et cognomina ejus: vocatur enim iaspachates, cerachates, sardachates.* Salmas. p. 130. b. *Achates in magna, &c.*] De achate multa Orpheus περὶ λίθων, laudes ejus quater repetens, quasi gemmæ maximæ dignitatis. Gemmarum variarum naturam prodiderunt Orpheus, Theoph. Solinus, Avicennas, Albertus, Vincentius, Bartholom. Anglicus, Marbodæus, Isidorus, Galenus. *Dalec.*

Dendrachates, velut arbuscula insignis] Legend. *Dendrachates, velut arbuscula insignis: Stactachates cum uritur, myrrham redolens.* Stactachates sic dictus, quod stactæ odorem, id est, myrrhæ haberet ustus. *Salmas.* p. 133. b. *Dendrachates*] Nemorosæ, silvosæ. Camillus Pisaurensis achaten se testatur vidisse, in cujus planitie septem arbores delineatæ conspiciebantur. *Dalec.*

Sunt qui maxime probent vitream perspicuitatem in his] Legend. *Sunt qui maxime probent vitream perspicuitatem. Reperiuntur et hæ in Thracia.* Salmas. p. 134.

Alabastrites] Apollonius apud Galenum κατὰ τόπους lib. v. alabastri-

tem ustum cum sale et pumice tostis, valde probat ad dentes denigratos. *Dalec.*

Candore interstincto variis coloribus] *Interstincto*, id est, *distincto*, διαστίκτῳ, de alabastrite. *Gelen.*

Alectorias vocant in ventriculis] *Alectoria* quum dicitur, subintelligitur 'gemma:' quum *Alectorius*, 'lapis.' *Salmas.*

Invictum fuisse videri volunt] Vicit eum Tritormas bubulcus. Rhod. *Dal.*

Androdamas argenti nitorem habet] Vim et duritiem adamantis habere androdamantem innuit. *Salmas.* pag. 564. b.

Antipathes] Ctesias apud Stobæum: Ὄρος ἐστὶ τῆς Μυσίας Τεύθρας καλούμενον, γεννᾶται δ' ἐν αὐτῷ λίθος ἀντιπαθὴς προσονομαζόμενος, ὃς κάλλιστα ποιεῖ πρὸς ἀλφοὺς καὶ λέπρας δι' οἴνου τριβόμενος, καὶ τοῖς πάσχουσιν ἐπιτιθέμενος. *Dalec.*

Arabica ebori simillima est] Marmoris genus. Hanc ab Orpheo περὶ λίθων *Barbarum lapidem* vocari putant. *Dalec.* *Arabica ebori, &c.*] Idem Plin. inter lapides eum alibi recenset XXXVI. 21. 'Arabicus lapis, ebori similis,' &c. nec dicendum diversos esse lapides *Arabicum* et *Arabicam;* nam *Arabica* scil. gemma, et *Arabicus*, lapis scil. Salmas. p. 565. a.

Aromatites] Succini species. *Dalec.*

Asbestos] In optimo libro *Aspictos* scribitur. *Salmas.* pag. 140. *Asbestos*] Quod de hoc vulgo creditum est in filamenta diductum, linteamina olim subministrasse asservandis cadaverum exustorum cineribus et reliquiis: id inquam falsum, ait Casaub. ad Sueton. p. 185. *Dalec.*

Aphrodisiace] Achatis species. *Idem.*

Ægyptillam] Onychis genus. *Idem.*

Baptes] Succinum anchusa tinctum. *Idem.*

Nucis juglandis magnitudine] Tecolithi species. *Idem.*

Bostrychiten vocat] Amianti genus. *Idem.*

Bucardia] Callaidis, sive Turcicæ genus, quale ego vidi. *Idem.*

Bolæ] Βῶλοι, vulgo *crapaudines.* Idem.

Capnites] Marmoris genus, Arabicus lapis, chrysolithus fumida. *Idem.*

Corsicæ lapis est] Bituminis aut succini species. *Idem.*

Cepites] A cepa, vel ab horto dicta, achatis genus. *Idem.*

Cinædiæ inveniuntur] De iis vide XXIX. 6. *Idem.*

Circos] Tecolithi genus. Turneb. Advers. XXVIII. 36. legit *Circos spiris*, id est, circulis. *Idem.*

Corsoites] Amianti species: κόρσαι, *maxillæ, tempora, barba;* inde κορσεὺς, *tonsor*, κορσετήριον, *tonstrina.* Rhodig. IV. 2. *Idem.*

Cissites] Cyssites, ἀπὸ τοῦ κύειν, *a conceptu*, quasi gravida: quanquam et κισσᾶν Græci etiam κύειν dixerunt. Turn. ibid. *Idem.*

Chalcophonos nigra est] Vide Solinum cap. 50. Chalcophoni prope Anicium Vellauniorum plurimæ sunt ubivis in structuris murorum, et parietibus temere congestis, nigræ, leves, fistulosæ, tophaceæ, cum ferro percutiuntur tinnientes. Parietes delubri Divæ Virginis alternis ordinibus hujus lapidis et candidi illic extructi sunt. *Idem.*

Choaspites] Chrysoberilli genus. *Idem.*

Chrysolampis in Æthiopia nascitur] Legend. *Chrysolampis in Æthiopia nascitur, pallida die et in nocte ignea.* Salmas. 407. a. *Chrysolampis in Æthiopia*] Chrysolithi genus. *Chrysopasion* vocant Isidorus et Marbodæus: *Chrysopagion* Albertus: *Chrysopsin* quidam. Alius est Chrysopasus descriptus supra c. 8. *Dalec.*

Chrysophis] Hyacinthi species. *Idem.*

Cepionides] Ab horto sic vocatæ. *Idem.*

Daphniam Zoroastres] Præter gemmas, quarum nomen incipit a litera

C, memoratas Plinio, Orpheus περὶ λίθων, Coryphoden recenset, et Chabazium. Coryphoden alii esse volunt sex lateribus angulosum, cujus meminit auctor capite altero hujus libri; alii vero Indicum adamantem, lateribus sexangulum, descriptum capite quarto hujusdem libri; alii beryllum, e quo cylindros Indi faciunt, supra cap. 5. ultimo proximo. De Chabazio nondum liquet. *Idem.*

Dionysias nigra, &c. ex aqua trita saporem vini facit] Nota hæc locutio Latine scientibus, *lapidem ex aqua terere,* nihil aliud est, quam in aqua terere, vel cum aqua. Vide Salmas. p. 718. a, b.

Draconites sive dracontia] Philostratus scribit in India dracones esse, alios palustres, tardos, pigros, sine cristis; alios montanos, grandiores, acriores, cristatos. In horum capite reperiri gemmam specie aspectuque floridam, et jucundam, potentia mirabilem, quod testatur Gigis annulus. Rhodigin. VI. 11. *Dalec. Draconites, &c.*] In vetusto codice legitur, *dracontis:* legendum *dracontitis,* ἡ δρακοντῖτις, et *dracontia,* ἡ δρακόντειος, subandiendum 'gemma.' *Salmas.* p. 387. b.

Eupetalos] Opali genus, vel nostri Heliotropii. *Dalec.*

Eureos] *Epicoros.* Vet. quidam, *Epichorios:* aliis, *Epichoros:* aliis, *Epichloros.* In dictione ἐπίκορος, ut et in νεώκορος, latet significatio religionis, ornamenti, custodiæ. Turn. XXVIII. 36. *Idem.*

Galactites ex vivo colore lactis est] Lege, *Galactites e Nilo colore lactis est.* Salmas. p. 137. Sequitur: *eandem dicunt leucam et leucogæam et leucographidem et smetidem vel smetridem.* Salmas. ibid.

In educatione nutricibus lactis] Apud Orpheum poëmate de lapidibus, Galactitis hoc nomine magna commendatio est. *Dalec.*

Adimere dicunt] Legit *adimere* Marbodæus, quod ex hoc versu manifestum est: 'Sed turbat mentes, et clausus in ore liquescit.' Quanquam in vulgatis exemplaribus legatur: 'Sed turbat mentem, si clausus ore liquescat.' *Dalec.*

Hæc quoque gemma concipere dicitur] Geodis genus. Fortassis nostrum Bezoar. *Idem.*

Glossopetra linguæ similis humanæ in terra non nascitur] Legend. *Glossopetra linguæ similis humanæ, non in terra nasci dicitur, sed deficiente Luna cælo decidere, memoriæque esse necessariam.* Vide Salmas.

Gorgonia nihil aliud est, &c. emollit maria] Scripti omnes leg. *emollit marina:* corrige ergo, *nominis causa quod in duritiem lapidis mutatur e molli marina.* Gorgonia, inquit, ideo sic vocatur, quod e molli marina, dura fit et lapidea extra mare posita. *Salmas.* 90.

Fulminibus et typhoni] De corallo hoc ex Metrodoro scribit Marbodæus. *Dalec.*

Fulgorem Solis accedentem percussu] Lege, *Fulgorem Solis accendit sanguineo repercussu.* Salmas. 347. a.

Hexecontalithos in parva, &c.] Quod multicolores in ea gemmæ deprehenderentur, *hexecontalithos* dicta est. *Idem,* p. 411.

Hieracites, alternat tota] Legend. *Hieracitis, alternata milvinis nigrisque velut plumis:* quæ alternatim milvinis veluti plumis ac nigris distincta est. *Idem.*

Hyæniæ ex oculis hyænæ] Leg. *Hyæniæ ex oculis hyænæ, et ob id invasæ inveniri dicuntur.* Idem, p. 337. a.

Zachalias Babylonius in his libris] Legend. *Zachalias Babylonius, &c. humana gemmis attribuens facta, hanc non contentus, &c.* legend. *hanc;* de hæmatite enim sola loquitur, quam medicina oculorum et jecoris decoravit: nec hic contentus quasi et gemmæ humanis factis censeantur, et idem præstare possint quod homines, hanc

eandem et in judiciis multum posse, et petituros aliquid a rege commendare. *Salmas.* 408. a.

Humana gemmis attribuit fata: has non contentus] Salmasius ad Solinum p. 408. legi præcipit: *humana gemmis attribuens facta; hanc non contentus oculorum et jecinorum medicina decorasse, a rege etiam aliquid petituris dedit, et litibus judiciisque interposuit.* Quasi, inquit, et gemmæ humanis factis censeantur, et idem possint præstare quod homines; hanc eandem in judiciis multum posse, et petituros aliquid a rege commendare tradidit. Neque sane aliter tres, qui mihi sub manu; et non hic modo, sed etiam statim *in prœliis etiam ex ea ungi salutare pronuntiant.* Quod ipsum jam editum in margine, ut et illa, quæ præfert Salmasius. Et cætera facile admiserim; at ubi quæritur, utrum *fata* sit probandum an *facta*, non tam promiscuis membranis, quam rationi et materiæ dicto audiens fuerim; nihil enim frequentius inventu, quam hæc duo vocabula miscuisse librarios, et in utro conquiescerent, incertos certasse. Ergo quum præsens argumentum considero nihil mihi cum *factis* istis: *fata* autem scripsisse Plinium pro explorato habeo; sunt enim nonnunquam *fata* casus et eventus fortuiti, qui vel ex sententia vel secus hominibus contingunt, ex quibus fortunati aut infelices vulgo judicantur. Notare multa est ejusdem vanitatis magorum apud nostrum. Sic XXI. 7. 'Vestibus interponi eam gratissimum, sicut et polion herbam inclitam Musæi et Hesiodi laudibus, ad omnia utilem prædicantium, superque cætera ad famam etiam ac dignitates.' Eodem lib. cap. 11. 'Cauliculum quoque (habet heliochrysos) gracilem, sed durum: hoc coronare se magi, si et unguenta sumantur ex auro, quod apyron vocant, ad gratiam quoque vitæ gloriamque pertinere arbitrantur.' Rursus eodem libro cap. 21. de helenio: 'Putant usu ejus quandam gratiam iis (mulieribus) veneremque conciliari.' Chiflet. et Voss. 'quandam ita gratiam.' Lege, 'quandam vitæ gratiam.' XXIV. 17. 'Eandem protomediam, qua primatum apud reges obtineant.' XXVIII. 8. 'Super omnia est, quod extremam fistulam intestini contra ducum ac potestatum iniquitatem commonstrant et ad successus petitionum judiciorumque ac litium eventus.' XXIX. 4. 'Tribuunt ei (basilisci sanguini) et successus petitionum a potestatibus.' Mox: 'Primum spondylum (draconis) aditus potestatum mulcere. Dentes ejus illigatos pellibus caprearum cervinis nervis mites præstare dominos potestatesque exorabiles.' Hoccine tu dices, herbis, gemmis, partibus corporis animalium *attribui humana facta?* Non ego profecto, sed *fata*: id est, ut per eas gemmas, herbas, &c. votorum compotes fiant; ut quorum alioqui ambigua lance pendet spes et fortuna, iis per ista momentum accedat ad bonos eventus eorum, quæ moliuntur, atque ad fruendum optatis. Sic Lucan. lib. II. 'Ille fuit Mario vitæ modus, omnia passo, Quæ pejor fortuna potest, atque omnibus uso, Quæ melior, mensoque hominis quid fata paterent.' Sic enim omnino legendum e Mss. cum Cl. Grotio; non *homini* et *pararent*. *Fata hominis* sunt fata humana. Experto, ait, quæ in utramque partem homini extrema possunt accidere, quantum distarent; transgresso ab imis ad summa, et sic gnaro, et quasi pedibus permenso, qui gradus essent ex abjectissima humilitate et maximis ærumnis ad editissimum fastigium gloriæ et affluentiæ. Idem lib. IV. 'Hactenus armorum discrimina: cætera bello Fata dedit variis incertus motibus aër.' Sic Florus dixit judices 'fata fortunasque principum habere in manu,' II. 17. Sic Latinus Pacatus, 'nullam majorem esse Prin-

cipum felicitatem, quam fecisse felicem, et intercessisse inopiæ, et vicisse fortunam, et dedisse homini novum fatum.' Nec dissimulandum fuit τὸ *ex ea ungi;* nam xxxvi. 20. hujus generis androdamantem 'reddere,' ait, 'succum sanguineum, et esse ad jecinoris vitia præcipui remedii.' Vide reliqua. *Gronov.*

Leucochrysos] Nomen indicat crystallum candidam, aureis vel guttis, vel lineis distingui, vel variari. *Dalec.*

Morion Indica] Fortassis Morochrus, quem et Galaxian et Leucographida vocari Diosc. scribit, mollis, liquescens, dealbandis vestibus utilis, in Ægypto nascens. *Idem.*

Myrrhites myrrhæ colorem habet] Legend. *Myrrhites myrrhæ colorem habet, facie minima gemma: odorem attrita, etiam nardi.* Vide Salmas. p. 707. a.

Nebrites] Vide num ea sit, quam νευρίτην Orpheus vocat. Gagatromeum ex Alberto Marbodæus vocat, Gagatronica Pandectarius. *Dalec.*

Orca barbari nominis] In his, quæ ab N incipiunt, Neuriten Plinius non recenset, memoratam ab Orpheo περὶ λίθων, sicut nec in iis quæ a P, τὴν πετράκην, ab eodem Orpheo celebratam; et in iis quæ ab O, Omphacem, cujus meminit Theophr. περὶ λίθων, nisi Botrytes, ab auctore descripta. *Idem.*

Orites] Albertus tria describit genera, primum rotundum ac nigrum; secundum viride, alba macula notatum; tertium colore ferri, asperum altera parte, altera planum, prodigiososque tribuit effectus. *Idem.*

Ostraciti ostrea nomen] Nam ὄστρακον, ostreorum testam dixerunt. *Idem.*

Chrysiten] Ab auri colore igneo et flammeo. *Idem.*

Pæantides, quas quidam gemonidas vocant] Lege, *Pæonides quas quidam encymonidas vocant, &c.* Salmas. p. 157. a.

Specie aquæ glaciatæ] *Aquam glaciatam* intelligo, non externam gemmæ speciem, sed fœtum qui intus alvo continetur. *Dalec.*

Sagdam Chaldæi] De Sagda vide non inelegantes Marbodæi versus, Solinum c. 50. Albertum, et Vincentium. *Idem.*

Ligno similem] Suum anthraciten Theophr. περὶ λίθων cum ligno putri comparat. *Idem.*

Selenites] Σεληνίτην dictum vult Dioscorid. non quod imaginem Lunæ contineat, sed quod adlucente Luna, ἐν τῇ τῆς σελήνης παραυγάζει, media nocte ac intempesta reperitur. *Idem.*

Synodontites] Tales sunt qui et in coracinorum et in umbrarum piscium capitibus reperiuntur, quos ad regium morbum, colicos ac nephriticos dolores prodesse vulgus credit. *Idem.*

Stipulæ internodio similis] Dentalem vocant pharmacopolæ. *Idem.*

Tecolithos oleæ nucleo similis videtur] Lege: *Tecolithos oleæ nucleus videtur, neque est ei gemmæ honos; sed ungentium calculos frangit pellitque.* Vide Salmas. p. 712. a, b.

Veneris crines, nigerrimi nitoris] Lege: *Veneris crinis, nigerrimi nitoris continet in se speciem rufi crinis.* Salmas.

CAP. XI. *De gemmis, quæ a membris hominum cognominantur, et quæ ab animalibus, et de iis, quæ a cæteris rebus.*

Hominum] Ms. *hominis.* Dalec.

Adadunephros] *Adu nephros, a renibus. Deus hic colitur a Syris: iidem Theudactylum digitum Dei vocant.* Ex manuscr. et vetust. quorundam sententia locus hic sic restituendus. Vetust. habet: *Adu nephros: ejusdem Theudactylus hic et a Syris colitur.* At manuscr. *Adu nepros, ejusdem oculus, digitum Dei, et hic a Syris colitur.* Ego vero lego: *Adad nephros, hic Ægyptiis colitur. Ejusdem Theudactylus.* Adad Assyriis summus Deus.

Nomen id unum significat: Solem esse Macrobius interpretatur. Huic Adargatin subjiciunt, id est, Tellurem. Vide Gyraldum. *Adadunethos ejusdem oculus nominatur*] Fuit autem Adadus unus e priscis illis Syrorum regibus, cujus sacra Hebræorum historia meminit. Hunc Syri ob merita consecratum in cælitum numerum retulerunt, divinisque honoribus ceu peculiare suæ gentis numen, usque ad Plinii tempora colere perseverarunt. *Gelen.* Legend. *Adadu nephros, ejusdem oculus et digitus Dei: et hic colitur a Syris.* Salmas. 350. b.

Triophthalmos] Marbodæus in suo poëmate ophthalmium nominare videtur. *Dalec.*

Echites] Ophites Dioscorid. *Idem.*

Scorpites] Scorpion vocat Orpheus περὶ λίθων. *Idem.*

Item alia suillo: et a gruis] Hyophthalmos. *Idem.*

Collo geranites] Leg. *colore.* Sic legendum esse verba sequentia ostendunt. In accipitris enim colore Hieraticis similitudinem intelligimus, ut antea dixit, non in collo. *Idem.*

Narcissites] Ἀφεγγέα ναρκισσίτην dixit Dionysius de situ orbis. *Idem.*

Chalazias grandinum] Leg. *Chalaziæ figuram grandinum, &c.* et mox, *etiam igni addito:* recte; id est, Chalaziæ in ignem addito. Vide Salmas. p. 718. a.

In Phlegontide intus ardere] Lege, *In Phlogitide intus, &c.* ἡ φλογῖτις gemma. Et ante pro *Astrapiæ*, leg. *Astrapææ.* Vide Salmas. p. 770. a.

Enhydros] In viridi coloris solo lineis subtilibus capillos imitatur. Ridicule et inepte coactor Dictionarii Roberti Stephani explicat, 'in virentis ætatis homine capillos renasci facit.' *Dalec.*

Polytrix in viridi capillatur] Pantherus, ex Marbodæo in suo poëmate. *Idem.*

Pardalios] Enhydron dici vult Albertus, et ejus auctoritate nimium fisus Marbodæus, quod aqua stillet ex eo perpetuo. *Idem.*

Polia] L. *Polia can. quand. inducit sardio, eandem rariorem nigro, sparto polios.* Polia gemma est, quæ radicem vel fundum habet colore sardii vel sardæ gemmæ, id est, rubrum, cui inducta est canities quædam: unde et *polia* dicta; nam πολιὰ est *canities.* Et quid σπαρτοπόλιος, vide Salmas. p. 766. b.

Nec gemite] Turn. emendat *gamite*, vel *gamitide*, quod Constantinus non probat; esset enim ratio nominis ἀπὸ τοῦ γάμου, *a nuptiis*, ducta, quod auctor negat. *Dalec.*

Ananchitide] Ananchitis Turnebo ἀπὸ τῆς ἀνάγκης, id est, *a necessitate*, dicitur: ut *synochitis*, *a continendo.* Dalec. *Ananchitide in hydromantia, &c.*] Puto verius scribi *Anagogitide.* Ἀναγωγῖτις, ἀπὸ τοῦ ἀνάγειν, *ab evocandis*, Deorum manium imaginibus; ut συνοχῖτις, *a retinendis*, quæ evocatæ sunt. Legend. etiam, *in Necromantia*, pro *hydromantia.* Vide Salmas. p. 1091. b.

Cap. xii. *De gemmis nascentibus et factitiis, et figuris gemmarum.*

Gemmæ nascuntur et repente novæ] Lege: *Gemmæ nascuntur et repente novæ, ac sine nominibus, ut ecce Lampsaci unam invenio in metallis aurariis repertam.* Salmas. 1108. b.

Cochlides] Cochlidibus dissimiles non sunt conchides, Megaris ubivis in lapicidinis obvii, aliis molliores, insignite candidi, conchulis marinis pleni, auctore Pausania lib. i. Cochlides in lapicidinis Lugduno propinquis frequenter inveniuntur compressæ cochleæ similes, multis spiris flexuosæ, saxo inclusæ, amplæ, ponderosæ, visenda et admiranda in iis formandis naturæ solertia. In iisdem lapicidinis ad pagum Divi Cyriaci et Romani conchides reperiuntur, quales Pausanias describit. Alexander Neapolitanus Genial. Dierum v. 9. scribit in montibus Calabris pro-

cul a mari versicoloris se marmoris frustum vidisse, in quo multiplices conchæ congestæ et concretæ coaluerant, osseæ potius quam lapideæ, etiam cum marmor dissecaretur, intus delitescentes. Cochlidis id genus est. *Dalec.*

Postea clypeidos et rotunda] Turneb. emendat *Epipedos*. Constantinus vero legit κυκλώπιος. Vide Adversar. I. 21. Lego, *clypei modo rotunda*. Alii *Clypeoides*. Dalec. *Postea cycleides, &c.*] Legend. *Postea cycleides et rotunda.* Vide Salmas. p. 706. b.

Ex veris gemmis in alterius] Ut electrum in amethystum, crystallum in smaragdum. *Dalec.*

Aliunde minio sumptis omnibus] Sic fiunt hodie perdicophthalmi, et ælurophthalmi, passim venales in tabernis gemmariorum. *Idem.*

CAP. XIII. *De ratione probandarum gemmarum.*

Obsidianæ fragmenta veras gemmas non scarificant] Legend. *Obsidianæ, fragmenta veras gemmas non scarifant, facticiæ scarifationes candicantium fugiunt.* Vide Salmas. 1101. b.

Montium articulis ferorum] In veteribus legitur *montium obstaculis;* quæ ab externarum scilicet gentium injuria mœnium vice Italiam defendunt. Id nimirum est quod scribit XII. 1. Gallias inexsuperabili munimento Alpium coërceri, ne Italiæ se superfundant. Vide XXXVI. 1. *Dal.* *Montium articulis*] Dicit Salmasius ad Solinum, nosse se montium pedes, suras et scapulas, articulos vero se non nosse; itaque legendum esse, *montium obstaculis.* Verum fallitur. *Articuli montium* sunt nexus et juncturæ quibus sibi invicem adhærent. Vide Isaac. Vossium in Melam, pag. 161.

Fruges, vinum, olea, vellera, &c. ne equos quidem in trigariis] Trigarium locus est in quo equi exercentur. Glossæ: *trigarium*, τόπος ὅπου ἵπποι γυμνάζονται. Vulgo 'mancipium' vocamus. Et paulo ante dixit, *montium articulis;* sed quid *articuli montium* faciunt ad laudem Italiæ? In Codd. antiquis legitur, *montium obstaculis:* recte: *obstacula* ibi sunt munimenta et propugnacula. *Salmas.* pag. 55.

FINIS NOTARUM VARIORUM.

NOTITIA LITERARIA

DE

C. PLINIO SECUNDO.

EX JO. ALB. FABRICII BIBLIOTHECA LATINA,
A JO. AUG. ERNESTI AUCTIUS EDITA, TOM. II. CAP. 13.

Plinii Ætas.

C. Plinius Secundus, Veronensis an Novocomensis fuerit, a multis disputatum est, initio facto per Joannem Presbyterum, Ecclesiæ Veronensis Mansionarium, qui eum Veronensem fecit: quos longa serie enumerat Rezzonicus V. Ill. Disquis. Plinianar. lib. i. ipse pro Novocomo, recte, ut nobis videtur, decernit. Natus sub Tiberio, A. C. 23. ut eidem videtur: nam nec in hoc consentiunt: sub Claudio stipendia fecit in Germania, sub Nerone et Vespasiano varia munera publica administravit, procurator primum in Hispania, deinde Præfectus Classis Misenensis. Nec minus omnibus liberalibus disciplinis insigniter excultus, Epicureus, dogmate, non moribus, diligentia incredibili et eruditione admiranda, post elaborata plurima immortalitate dignissima volumina, cum Miseni agens ad Vesuvium[1] montem, fumum et ignes evomere incipientem, cognoscendæ rei cupiditate propius accessisset, ex fumo nubis e monte ortæ, spiritu obstructo, clausoque stomacho, obiit sub Tito Imp. anno ætatis sexto et quinquagesimo a. d. viii. Kal. Sept. Vitam et res Plinii post Plinium Juniorem plures scripsere.

[1] Vide Plin. Junioris Epist. vi. 16. et 20. ad Tacitum, et auctorem vitæ, necnon Baptistam Fulgosum memorabilium viii. 7. p. 605. Similiter de Francisco Nigro, Platiensi Siculo, Medico ac Philosopho traditur, hunc a. 1537. dum nimis curiose Ætnæ incendia speculatur, uno ex ingentibus lapidibus, quos montis vorago in cœlum emittebat, ad caput ejus delapso, misere peremtum. Antonius Mongitor Biblioth. Siculæ T. i. p. 231.

Omnes vicit longe et obruit nuper Vir Ill. Ant. Josephus Comes a Turre Rezzonici, in opere eruditissimo Disquisitionum Plinianarum, i. e. de Utriusque Plinii patria, rebus gestis, scriptis, codicibus, editionibus, atque interpretibus, cujus T. I. Parmæ a. 1763. T. II. 1767. in f. prodiit, promisso etiam T. III. quem cupide expectamus. Utramque Plinii Jun. epistolam de eo constituit et illustrat T. I. p. 110. sqq.

Historiæ Naturalis Libri.

Ex scriptis Plinii solum ad nos pervenit opus, quod Plinius Jun. l. c. 'Historias naturæ' vocat, ipse auctor 'Historiam naturalem,' in præfatione: male libri quidam editi et scr. 'Historiam mundi' (Ill. Rezzonicus T. I. p. 194.) item 'Historiam mundi naturalem;' opus, ut recte ait idem Plinius Junior, 'diffusum, eruditum, nec minus varium, quam ipsa natura.' Constat libris XXXVII. eoque ex voluminibus ultra bis mille scriptorum Græcorum Latinorumque universam naturæ varietatem complecti conatus est. Series operis et rerum explicatarum hæc est: Post præfationem, cujus locum tenet Liber primus ad T. Vespasianum fil. Imp. Libro II. agit de Universo, cœlo et terra, unde eum librum Melanchthon et alii separatim edidere, ut lectionibus scholasticis inserviret: inde de terra proprie et Geographicis rebus L. III. IV. V. VI. Hinc ad incolas terræ venit, et primum Libro VII. de homine et rebus humanis copiose eleganterque disserit: qui liber in primis dignus est lectu: tum de ceteris animalibus eorumque variis generibus, ut de terrestribus, id est, quæ in terra incedunt. L. VIII. de aquatilibus, L. IX. de volatilibus, L. X. de insectis—XI. Ab XII. libro incipit exponere quæ terra eduntur, arbores, plantas, gramina, segetes, rem rusticam omnem, et cetera, eorumque usus in vita humana per artes ab hominibus inventas. Ad extremum in ipsam terram descendit L. XXXI. agitque de metallis, initio ab auro facto, eorumque varietate, usibus, &c. ceterisque rebus, quæ e terra eruuntur; et desinit tandem L. ultimo XXXVII. in artibus pulchris, quibus materia subministratur e terræ visceribus, ut statuaria, pictura, similibusque. Librum primum, suppositum Plinio, et ab interpolatoribus attextum contendit, bene meritus alioqui de Plinio Joannes Harduinus Chronolog. V. T. p. 152. quem late refellit Ill. Rezzonicus, sed ut tamen de Indice auctorum concedat ac defendat p. 200. Plinius ipse testatur opus

hoc exegisse se A. U. C. 830. Tito Vespasiano sextum consule, a. 230. post captam Carthaginem, et Corinthum, obitumque Catonis, a. 90. post obitum Virgilii: de quo v. plura apud Rezzonicum T. I. p. 172. sqq. Cum vero plurima e Græcis petierit scriptoribus, in illorum sensu assequendo non semper feliciter versatus videtur viris doctis. 'Neque vero novum est,' inquit Josephus Scaliger sive Yvo Villiomarus in locos controversos Titii pag. 14. 'Plinium in reddendo Aristotele aut Theophrasto offendere, cum sexcentis locis hoc commiserit. Quod utique non Plinii inscitiæ attribuendum, sed eorum negligentiæ, qui excerpta ex auctoribus mala fide descripta ad eum deferebant, ut in ordinem ab eo digererentur. Ita enim opus suum eruditissimum magna ex parte composuit vir ille nunquam satis laudatus. Quare errores in Plinio notamus, qui non sunt Plinii, sed amanuensium.' Innumera ejusmodi observata Salmasio ad Solin. cujus Salmasii videndum etiam judicium de Plinio homonymis hyles Iatricæ præmissum; ut omittam Budæi, Allatii, et aliorum, loca adducta a Crenio in limine partis VII. animadvers. quibus illum Naturæ, ut vocabat Lansius, Orat. pro Gallia pag. 126. Protonotarium hallucinatum annotarunt. Addam hæc Vignolii Marvillii personati scriptoris T. II. Misc. p. 42. *L'Histoire naturelle de Pline est un édifice d'une parfaitement belle structure, mais dont les dedans ne sont pas toujours assez bien meublés pour de si beaux dehors. Le dessein en est magnifique, les préfaces qui en font les entrées sont très-justes, la Morale qui en est le solide, est admirable, et il y a des ornemens qu'on ne sauroit payer. Telle est la description du Rossignol dans son dixième livre. C'est dommage que ce grand homme se soit trop appuyé sur des Ecrivains peu surs, et que ne choisissant pas assez ses lectures, il n'ait pas été luimême toujours fidèle à traduire les témoignages qu'il en a tirés.* Profecit etiam e Latinis, tum iis qui adhuc extant, ut rei rusticæ scriptoribus, in quibus interdum iniquiorem esse Columellæ notavit Gesnerus ad Colum. II. 9. 8. V. 6. 20.—Epitomen operis confecit sæc. XII. extremo Robertus Girkeladiensis, quam Adrian. Relandus commemorat in Palæstina p. 439. Ejus exemplum fuit nuper in Bibliotheca Uffenbachiana. Aliam esse Oxonii in Bibl. Balliolensi, cujus auctor fuerit Rainoldus quidam, tradit Vossius de Hist. Latinis: sed in Catalogis Mss. Angliæ nulla est ejus mentio.—Excerpta autem e Plinio et Solino in membranis scripta, sub

nomine Diguillii Grammatici, vidisse se testatur Salmasius ad Solin.

Absolvit Plinius opus suum paulo ante obitum, circa annum U. C. 830. ut non uno innuit loco: et quintum Consulatum Titi memorat lib. II. cap. 25. quem ille gessit anno U. C. 828. C. 76. Incendium Vesuvii, quod speculatus Plinius occubuit, describitur a Dione libro LXVI. p. 755. seq. ad A. U. C. 831. Titi primum. Plinius in præf. 'Viginti millia rerum dignarum cura, quoniam, ut ait Domitius Piso, 'Thesauros oportet esse non libros,' ex lectione voluminum circiter duum millium, quorum pauca admodum studiosi attingunt propter secretum materiæ, exquisitis auctoribus D.[1] includimus triginta sex voluminibus, adjectis rebus plurimis, quas aut ignoraverant priores, aut postea invenerat vita.' Volumen secundum citat Plinius VI. 29. septimum XXXIII. 3. Nonnunquam etiam libri non numerum, sed argumentum, ut IX. 35. 'ut diximus in circuitu Mundi,' respiciens ad volumen secundum et seq. Et XXXIII. 1. 'sicut dicemus in gemmarum volumine:' respicit enim ad librum XXXVII.

Præter naturalium, quam titulo ipso promittit atque ubertim pandit, rerum notitiam, discordiam concordiamque, usus et effectus: præter historiam inventorum humani ingenii, laboris luxusque, et variarum artium, passim gravissimas aspergit sententias, et judicium de vanitate rerum humanarum, mortaliumque stultitia, speciatim de perditis Romanorum per opes moribus, nec minus de mira sapientia ac provida arte, fidemque omnem superante vi naturæ, per quam Numen intelligi voluit. Itaque licet Epicuri immersus erroribus, tamen ab Atheismi ἐγκλήματι absolvitur, judice Ulrico Zwinglio lib. de Providentia T. I. Opp. 356. A Georgio Agricola præfat. ad libros X. de natura fossilium arguitur, 'quod interdum haud observarit, a diversis scriptoribus unam rem duobus vel pluribus vocabulis appellari, interdum contra res duas vel plures uno vocabulo.' Talium hallucinationum plenum esse ait Salmasius pag. 258. qui passim etiam illas notavit exercitationibus in Solinum: vide pag. 298. 302. 303. Josephus Scaliger in Scaligerianis primis pag. 85. 'Accuratus Plinii lector deprehendet, ipsum Plinium omnia, quæ ex variis auctoribus excerpebat, ordine literarum sive alphabetico in sua digessisse adversaria, neglecto ordine naturali, qui potior erat.' Confer et

[1] Ita legendum, non *C.*

Reinesium III. 5. Var. Lect. Alia in diligentissimo illo viro notata vide, si placet, in Dan. Guil. Molleri diss. de Plinio Secundo pag. 20. seq. Non in omnibus obstringere se fidem suam, potiusque ad auctores relegare plus simplici vice præ se fert Lib. VII. cap. 1. 'qui dubiis,' inquit, 'reddentur omnibus, modo ne sit fastidio Græcos sequi, tanto majore eorum diligentia vel cura majore.' Adde VIII. 22. 'Sint ista, ut rerum Naturæ libuit,' inquit II. 52. 'aliis certa, aliis dubia, aliis damnanda : nos cetera, quæ sunt in his memorabilia, non omittemus :' et II. 98. 'ut nihil, quod equidem noverim, prætereeam.' Hinc æquius de Plinio nostro judicat Jo. Raius Epistola ad Jo. Listerum,[1] ne alios jam memorem, quorum testimonia congessit Jac. Pontanus lib. V. φιλοκαλίας c. 1. pag. 142. et lib. VI. c. 10. p. 195. Sane reprehendi non raro Plinium immerito, ac præter rem mendacii argui, ubi quæ tradit verissima esse comperiuntur, pulchre notatum est a Casparo a Reyes, qui erudite illustrat locum lib. VIII. c. 50. 'atque etiam morbus est aliquis per sapientiam mori.' Sed de reprehensoribus et cavillatoribus Plinii videndus Ill. Rezzonicus T. I. Lib. VII. qui de iis copiose ibi dixit et accurate.

Scripta deperdita.

Deperdita Plinii scripta hæc enumerantur a Plinio Juniore Ep. III. 5. De Jaculatione Equestri liber unus : de Vita (L.) Pomponii Secundi libri II. Bellorum Germaniæ libri XX. Studiosus libri III. Voll. VI. Dubii Sermonis L. VIII. Historiarum XXXVII. a fine Aufidii Bassi. Electorum CLX. non in libris scriptis numerandi. Fuere enim tantum Loci excerpti e scriptis lectis ad usus varios vel cogitandi vel scribendi. De his omnibus diligenter scripsit sæpe laudatus Rezzonicus T. I. l. V. Ipse Plinius, auctor, hos libros interdum tangit, ut H. N. VIII. 42. librum 'de jaculatione equestri,' XVI. 4. 'de Vita Pomponii'[2] in Præfat. libros 'dubii sermonis :' item ibidem 'libros Historiarum,' et II. 53. 83. Alios præter hos alii, ut 'de bellis Germanicis' Tacit. Ann. I. 68. Symmach. IV. 18. Libros 'dubii sermonis,' Grammatici, Diomedes, Charisius, et alii.

[1] Bibl. Angloise Tom. IV. p. 10.

[2] Pomponius hic Veronensis an Novocomensis fuerit, pariter, ut de Plinio ipso, disputatur. Novocomensem fuisse defendit idem Comes Rezzonicus Tom. I. p. 150.

Scripta varia ad Plinium pertinentia.

Exempla Operis hujus scripta adhuc extant permulta; quorum magnum numerum diligenter enarrat et recenset Ill. Rezzonicus Comes T. II. p. 218. Pleraque sunt recentioris ætatis, et circa tempora restitutarum literarum, quædam etiam sæc. XV. scripta. Nam propter copiam doctrinæ celebratam multi cupiebant exemplum libri habere, unde et post tam frequentes editiones factæ. Inprimis antiqua et clara sunt exempla: Ricardianum Florentiæ, quod nono saltem sæculo scriptum putatur; Toletanum, quo Pintianus et Schottus usi sunt; et Escorialense, e sæculo eodem nono, nondum collatum cum edd. Parisiense, tempore Caroli Calvi scriptum, et pauca alia. Exemplar Gottorpiense quoque celebratum est a nonnullis: idque conferri cum edito exemplo optat Ill. Rezzonicus. Sed de usu Codd. ad constituendum textum Plinii post recensitas editiones aliquid monebimus. Valde inter se variare scriptos libros, omninoque valde vitiosos esse, non est mirum, in tanta magnitudine operis, et multitudine rerum vulgo non notarum, cum etiam in iis libris, quorum populare argumentum est, tanta vitiorum copia irrepserit. Nec illa vitiositas est nova. Nam Symmachus jam de eo malo questus est, Epist. I. 24. Similia alii tradunt. Guibertus ait, Robertum quendam, Abbatem Montis S. Mich. incidisse in exemplum Plinianæ hist. valde vitiosum; id eum correxisse feliciter. Qualem illam hominis, illo tempore, correctionem fuisse putemus? Apud Decembrium autem Polit. Liter. p. 44. Lonellus ait, se multa Plinii exempla e remotis etiam nationibus conquisivisse, ut adjutoribus Guarino et Victorino correctissimum haberet. Et omnino, non modo ante, sed et post inventam typographiam in editis exemplis, ut Stephanus ait, in Epist. de typogr. sua, p. 42. Plinium conjecturis omnium tanquam scopum misere expositum fuisse.

Versiones.

Versiones Plinianæ Historiæ extant pluribus linguis. Prima est sine dubio Italica Christoph. Landini,[1] primum edita, quod qui-

[1] De hac versione intelligendum, quod dicit Sabellicus, de linguæ Latinæ restauratione p. 334. med. 'Landinum, Plinium et Livium, duo linguæ Latinæ lumina, non sine piaculi suspicione omnibus vulgasse.' Nam idem et Livium Italicum fecit.

dem certo constet, Venet. 1476. f. per Jensonum; sæpe illa repetita. Si verum est, quod traditum reperi a nonnullis, e libro scripto factam esse hanc versionem, usus etiam criticos habet. Sed tum jam edita exempla plura extabant: potuit tamen, ubi hærebat, libros scriptos consulere; quod an et quomodo factum sit, judicabunt ii, qui cum editis contulerint accurate. In editione repetita nona Venet. 1484. correctorem habuit Jo. a Francesio, in decima ibid. 1543. 4. Ant. Brucciolum: qui deinde a se versum Italice Plinium edidit Venet. 1548. 4. Novam post dedit Ludov. Dominicus Venet. 1561. 8. etiam additis notulis; quæ illas obscuravit, etsi Brucciolum fere sequitur sensu, et verbis elegantior est, ut judicat illustris Rezzonicus.

Gallica versio totius operis Pliniani extat, facta ab Antonio Pineto (du Pinet), cujus prima certa editio est Lugd. a. 1566. apud Claud. Sennetonum; (nam altera 1562. incerta est;) sæpe repetita in Gallia et extra Galliam.—Novam versionem moliri cœpere viri quidam docti medio hoc sæculo nostro, sed res exitum non habuit. Nuper autem nova versio lucem vidit cum textu Latino, ita facto, ut nihil in eo poneretur, quod non in aliquo libro scripto extaret; quod est ad commendationem operis apud vulgus speciosum: versioni subjectæ sunt notæ, ad res maxime explicandas et illustrandas pertinentes; (quanquam et grammaticæ et criticæ insunt;) in quibus utique multa vulgaria etiam verbosius, quam necesse erat, traduntur. In eo opere plures laborarunt; unus scripsit præsertim versionem, ut una orationis forma operi redderetur; quæ est, quoad nobis judicare licet, elegans. Prodiit 1771-1782. Paris. 4. XII. tom. Opus debetur maxime Cl. Poinsinet de Sivri.—De Durandi versionibus particularum Plinianarum infra dicetur.

Hispanica versio una modo typis vulgata est, Hieronymo Gornesio ab Huerta auctore; (nam Francisci Hernandi versio librorum 26. scripta tantum extat;) ejusque pars prima Libros XI. complexa primum prodiit Mantuæ Carpet. a. 1624. altera 1629. f.

Anglice versus est Plinii textus a Philemone Batavo, qui in Anglia medicinam fecit, editusque Lond. 1634.—Belgice Arnhemii primum a. 1619. 4. deinde Amstelod. a. 1664. 8. sub titulo: Plinius van Menschen, Vogeln, onde Vischen.—Germanice versus olim ex parte est, a L. I. usque ad L. V. Argentor. 1509. fol. et a L. VII. usque ad XI. per notum illum Henricum Eppendor-

pium; quæ versio prodiit Argentorati 1543. Sed alia versio facta est postea per Joannem Heydenum, quæ primum prodiit Francof. 1565. fol. deinde 1571. 1584. et 1600. repetita. Res non est tanti. Nam nemo eam hodie legere curet, nec adeo multum de ea sperare licet. Nuper autem Rostochii Vol. I. 1764. Vol. II. 1765. 4. prodiit novi exempli versio Germanica, cujus auctor fuit Jo. Dan. Denso Pomeranus: qui post diuturnum rerum naturalium studium, et cognito ingenio Pliniano, non male adeoque præparatus ad hunc laborem accessit; non modo sensus Plinianos bene exprimere conatus est, sed et rebus nondum nomen Germanicum habentibus, nomina apta imponere: quæ res ei sæpe non male cessit. Ceterum aliud volumen promisit, in quo et emendaretur textus Plinianus et historia naturalis ad nostra usque tempora continuaretur, h. e. nova post Plinium in quoque genere inventa traderentur. In quo virum doctum non solita nostræ ætati festinatione uti, res ipsa docet, cum nonus ab illius promissi tempore annus labatur, necdum illud volumen prodierit. Novæ versionis auctor nuper extitit Cl. Grosse, cujus duo priora volumina prodierunt Francof. 8.

Arabica versio, auctore Honiam, fil. Isaaci, memoratur in Herbeloti Bibliotheca Oriental. p. 199. et in Act. Erud. 1720. p. 415.

Interpretes Partium quarundam.

Juvat etiam per saturam paucis referre, qui partes quasdam Pliniani operis illustrarunt. M. Antonius Sabellicus Centuriis duabus annotationum, varia Plinii loca illustravit, quæ recusæ sunt Venet. 1508. et extant in T. I. Facis Gruter. De his sæpe ille in Epp. Rob. de Valle Rothomagensis dedit Explanationes difficilium Plinii locorum a. 1500. 4. (exigui momenti, judice Harduino.) Nic. Leonicenus de Plinii, et aliorum Medicorum erroribus; cujus liber primum prodiit a. 1491. Additus est liber de herbis, fruticibus, animalibus, metallis, serpentibus, &c. in editione Basil. 1529. 4. in quo refellit, quem vocat Patronum Plinii (s. Sabellici) i. e. Collinutium. Ejusdem Leoniceni de falsa quarundam herbarum inscriptione in Plinio, Argent. 1536. Huic rescripsit Pandulph. Collinutius in defensione adversus Leonicenum Pliniomastigem: v. et Epist. Totti et Menochii p. 211. seqq.

adde ill. Rezzonici Plin. L. VII. p. 217. ubi p. 219. etiam Verderius refellitur.

In Plinii Præfationem commentarius Marini Becichemi Scodrensis prodiit Paris. 1519. Corn. Vitellii Epist. ad Parthenium Benacensem, qua eandem præfationem illustrat, Perotti Cornucopiæ subjungitur, in quo sæpe Plinius explicatur: Philippi Melanchthonis paraphrasis prodiit cum Orationibus duabus Demosthenis in Aristogitonem Latine versis Hagenoæ 1527. 8. Video etiam laudari Antonium Fabrum[1] in Plinii præfationem Rom. 1510. 4. Leodegarii a Quercu commentarius prodiit primum Paris. 1556. 4. apud Vascosan. tum Heidelb. 1600. 8. In illam præterea scripsere Martinus de Figueredo, Olyssipone 1529. f. Adrianus Turnebus, (in libros Nat. Hist. præfatio ex emendatione Adr. Turnebi cum ejusdem notis. Paris. ap. Vascosanum, 4.) qui notas suas Guil. Pellicerio,[2] Montispessuli Episcopo, debere se fatetur, et quas Harduinus sibi haud visas memorat: L. Antonius Flaminius, atque Antonius Ferrariensis.

In Librum I. et II. Francisci de Villabolos extat glossa naturalis, Compluti 1524. fol. In Librum II. Georgius Valla, Venet. 1502. 4. Jacobus Zieglerus, de quo v. Schelhornii Amœn. Hist. Tom. II. p. 265. Collinutius et Vadianus, Basil. 1531. 4. Jacobus Milichius, Prof. Mathem. Vitemb. Hagenoæ 1534. 4. Halæ Suevorum 1538. 4. Francof. 1543. 1553. 1563. 4. Paris. 1563. 4. Lips. 1573. 4. Is vero res ipsas potius tractat, quam auctoris sensum investigat; tum se adjutum profitetur Ziegleri commentariis in eundem librum, neque tamen totum subtiliter conscriptis. Rudolph. Goclenius, Marpurg. 1612. 12. Gelenius emendatus Paris. 1543.

In Librum VII. Guglingerus, Cracov. 1526. 4. In locum Plinii VII. 50. ubi mortis per sapientiam[3] mentio, scripsere Alciatus II. 60. parerg. Mercurial. VI. 20. Var. lect. Bisciola XVII. 12. hor. subseciv. Cerda ad Georg. Virgilii IV. 260. Edvardus Fer-

[1] Vide Catalogum Bibliothecæ Seilerianæ pag. 124.

[2] Hujus Pellicerii notis in Plinium Mss. usum se fuisse Harduinus testatur. Similiter ineditæ alicubi delitescunt in Plinium notæ Antonii Nebrissensis, Joannis Andreæ Stranæi, Petri Ciacconii, Christophori Longolii, et fortasse Franc. Calvi. Vide animadversiones philologicas Thomæ Crenii T. VII. p. 12. et 207. seq. D. de Aylva (forte de Sylva, inquit Harduinus) Medici Frisii commentarios in Plin. laudat Muntingius.

[3] Verba Plinii sunt, 'Atque etiam morbus est aliquis per sapientiam mori.'

nandez, Joanues de Luna Vega, Franciscus Ximeuez Guillen, et Jo. Pineda, Beverovicius Quæst. Epistol. pag. 23. 27. 66. 69. 78. et Wedelius Centur. I. diss. Medico-Philolog. x. 10.

In Librum IX. Francisci Massarii Veueti castigationes et aduotationes Basil. 1537. 4. cum præfat. B. Rhenani, Paris. 1542. In Libri XXX. cap. 1. et 2. commentarius argutissimi scriptoris, i. e. Jo. Trithemii, complectens Magiæ naturalis rationem, prodiit Herbipoli 1548. 4. quo difficultates Plinianæ, præsertim de Magia, explicantur et tolluntur. Nic. Maroneæ Commentarius iu Plinium et Dioscoridem de amomo editus est Basil. 1608. 4. Melch. Guillandini in aliquot capita Plinii lib. XIII. (de papyro) Venet. 1572. 4. Lausannæ 1576. 4. coutra quem Josephus Scaliger in scriptis postumis scripsit Paris. 1610. 4. Plinius de Piscibus, cum scholiis Jo. Cæsarii prodiit Venet. 1518. 4. Argentorat. 1534. 4. Christiani Gabrielis Fischeri, Regiomontani, nota ad Plinii IX. 33. (num. 52. Harduin.) de Concharum differentiis, in Actis Eruditor. a. 1733. p. 487. Autonii Vallisnerii dialogos inter Pliuium et Malpighium legas iu Museo Minervæ Venetæ (Galleria di Minerva) Tom. I. pag. 297. et Tom. III. pag. 297. 353. quibus ingeniose refellitur geueratio, quam ex putredine sine semine fieri multi sibi persuaserant. Vide et Diarium Venetum, Giornale de' letterati d'Italia, Tom. XIII. pag. 180.

De duabus partibus Pliniani operis etiam bene meruit David Durandus, Sacerdos Londiueusis et Societatis eruditæ Lond. Sodalis; primum de L. XXXV. ad calcem libri, *Histoire de la peinture ancienne*, qui prodiit Lond. 1725. f. cum figg. deinde de L. XXXIII. de auro et argento ad calcem libri, *Histoire naturelle de l'or et l'argent*. Lond. 1729. f. Primum utrumque librum fecit Francicum, textum Latinum libri utriusque ex Mss. Voss. et ed. pr. 1469. emendare subiude tentavit, suasque notas addidit, ad L. XXXIII. etiam Gronovianas, ut et aliorum, ut Pintiani, correctiones et notas, et Harduiui. Inprimis digna est, quæ legatur, præfatio ad Historiam Picturæ, ad notitiam scilicet edd. quarundam veterum. Ceterum in notis ipsius exempla Latinitatis non bene intellectæ plura reperimus. Etiam præfatiouem Plinii ab eo editam et ex iisdem libris correctam Lond. 1728. 8. reperimus: ipsi non vidimus.

Post hunc nuper plura loca Pliniani operis e libris scriptis editisque feliciter correxit et explicavit illustravitque Ill. Rezzoni-

cus in præclaro Disquisitionum Plinianarum opere, ut T. I. p. 242. seq. Librum primum ad Vespasianum. T. II. c. 9. p. 3. Libri II. et ceterorum omnium particulas plures, hoc nomine præclare de Plinio meritus, etiam exemplo illius operis diligenter tractandi proposito, quod imitentur, qui Plinii novam et perfectam editionem curare instituant.

Neque ex hoc numero excludemus Jo. Matth. Gesnerum, qui Chrestomathiam Plinianam cum notis edidit Jenæ a. 1723. 8. repetitam et emendatam Lips. et Zellæ a. 1753. in quo libro est ad Plinium et intelligendum egregia præparatio, et ad totum lectione cognoscendum invitatio. Et venit ei aliquando, Gœttingæ cum esset, in mentem, totum opus edere, cum ei etiam Codex oblatus fuisset ab aliquo in vicinia Gœttingensi (Eyringii Biographia Gesneri T. III. p. 352.) et copia esset exempli Pliniani operis a Petr. Francio cum Cod. scr. collati; haberetque collegas rerum naturalium et medicarum peritissimos, quos in locis ad Physicorum et Medicorum disciplinam pertinentibus in consilium vocare posset, melius deinde eas dicturus, quam ipsi possent. Sed id institutum exitum non habuit.

Finem vix reperiremus, si omnes memorare vellemus, qui per varias occasiones Plinio profuere. Sed principes sunt Budæus, Jul. Cæsar Scaliger, Salmasius in Polyhistore, et notis ad Hist. Aug. scriptores, in quibus et locum de papyro ita explicavit, ut nihil, quod melius dici posset, reliquerit.—Nec prætermittendus Scheuchzerus, cujus Dialogus inter Plinium et Salmasium in Clerici Bibl. Sel. T. XVII. p. 192. et in ejus Hist. Nat. Helvet. plura sunt, quæ ad Plinium pertinent, ut P. VI. pag. 130. 159. de androdamante ad XXXVII. 10. Et ejus libri multa vel explicantur vel illustrantur ab iis, qui de gemmis scripsere: multa in Commentariis Acad. Paris. literarum bonarum, Partibus quidem recentioribus, etiam ad artes pertinentia, etsi non raro infeliciter, propter Latinitatem non satis intellectam, inprimis ab Com. Caylus, aut vitiosam scripturam.

Fuerunt etiam, qui in Plinio laborarunt edendo, sed absolvere destinata non potuere. De miro studio Christophori Longolii Mechlinensis, qui A. C. 1522. natus, Patavii obiit, cum vix annos 34. vixisset, quos labores susceperit, quæ itinera et pericula obierit, ut Plinianam Historiam digne illustrare posset, vide quæso Melchioris Adami vitas Philosophorum in Longolio. Idem Ada-

mus narrat, Longolium pæne puerum plura in Plinio emendasse et notasse, quæ ipso inscio et invito in Gallia fuerint edita. Memorat etiam Orationem, de laudibus C. Plinii, ac commentaria in XI. Plinii libros. Et Gesnero Longolii Commentaria in Plinium celebrantur, quem Pictavii publice cum summa omnium admiratione docte et eleganter fuerit interpretatus. Tamen Longolium et Steph. Aquæum, qui Paris. 1530. f. edidit Comm. in Plin. minorum gentium interpretes vocari video ab Andr. Schotto, qui in Epistola ad Ortelium, Melæ subjecta, ‘ Pintiani,’ inquit, ‘ in Plinium utinam te hortante Plantinus noster, typographus omnium quot sunt, erunt, maxime industrius, in vulgus edat cum Jac. Susii et Brugensium notis: esset cur Reipublicæ literariæ, patriæ, et Plinio ipsi jam pæne in integrum restituto gratularemur. Nos Toletanum Codicem Ms. quo usus est Pintianus, inspeximus, non pauca relicta collegimus, Solinum quoque et Capellam cum Mss. compositos recensuimus: sed maturescere sinam.’ Ex eodem Schotto præterea discimus, quod Plinium illustravit etiam sæculi sui alter Varro, Petrus Ciacconius Toletanus, cujus vigilias Plinianas adhuc, inquit, nobis hæredes invident et thesauro incumbendo premunt. Petri Pierii Smensæ, Schotani, notas et emendationes in Historiam Naturalem Plinii memorat Suffridus Petri de scriptoribus Frisiæ decad. XVI. 2. nunquam editas, ut existimo, quemadmodum et Roberti Constantini Antonius Teissierius in elogiis Thuaneis Gallice versis illustratisque Tom. IV. pag. 508. Dan. Guil. Mollerus in diss. circulari de Plinio Secundo, Altdorf. 1688. 4. notat Nicolaum Rigaltium quoque et Octavium Ferrarium Plinii Historiæ Naturali recensendæ animum applicuisse, licet consilia eorum mors prævertit. Ipse Ferrarius pag. 309. Epist. ‘ De Plinio vix ulla spes superest, cum immensum pelagus et summa dies inflans vela colligere et retro cursum vertere impellat. Itaque labor omnis non sine fructu per tot annos magno scriptori impensus frustra susceptus fuerit. Sic Dii voluere.’ Eodem loco testatur, se veterem editionem Venetam contulisse cum manu exarato Codice, qui Pici Mirandulani fuerit. Notas Ferrarii non ultra librum duodecimum processisse a. 1675. testatus est Christophorus Arnoldus. Vide Burchard. Gotthelf Struv. T. I. fascic. 7. actor. literariorum ex Mss. eruditorum p. 78.

RECENSUS EDITIONUM

C. PLINII SECUNDI,

EMENDATIOR ET AUCTIOR FABRICIANO,

IN QUINQUE ÆTATES DIGESTUS.

[EX ED. BIPONT. 1783-1784.]

ÆTAS I. NATALIS.
1469—1496.

Inter cujus cimelia post editionem principem præstat Parmensis I. emendata a Phil. Beroaldo. Sectiones in Plinianum textum induxit Romana II.

— (Quæ ferebatur princeps Veronensis, 1468. fol. eam extare uspiam, dubitarunt multi: nunc quidem, commentitiam esse, planum factum est ab ill. Rezzonico T. II. Disq. Plin. p. 277.)

1469 Editio princeps, Veneta fol. per Joannem Spirensem Germanum, charta nitida et marginibus amplioribus: quam pluribus describit Sallengrius in Commentariis suis literariis (Mém. de littérature) T. I. sed ut externis tantum immoretur, ad usum criticum nihil dicat, de illius temporis more. Ejus exemplum est in Bibliotheca Senatus Lips. Ad calcem leguntur hi versus:

Quem modo tam rarum cupiens vix lector haberet,
  Quique etiam fractus pæne legendus eram,
Restituit Venetis me nuper Spira Joannes,
  Exscripsitque libros ære notante meos.
Fessa manus quondam, moneo, calamusque quiescat;
  Namque labor studio cessit et ingenio.

Ad eandem editionem respiciunt versus, qui leguntur in antiqua editione librorum Augustini de civitate Dei Venet. 1470. fol. per Joannem et Vindelinum de Spira, fratres:

Qui docuit Venetos exscribi posse Joannes
Mense fere trino centena volumina Plinî,
Et totidem magnos Ciceronis Spira libellos,
Cœperat Aureli, subita sed morte peremtus.
Non potuit cœptum Venetis finire volumen.
Vindelinus adest ejusdem frater, et arte
Non minor, Adriaca qui commemorabitur urbe.

In hujus ed. exemplis Græca vel omissa vel Latine expressa sunt. Vitiose expressa multa: sed tamen, ut ill. Rezzonicus, post Durandum, (v. præf. Hist. Pictoriæ artis,) usu reperit, multa meliora sunt, quam in aliis editionibus: unde ad textum Plinii constituendum necessaria est. Harduinus quidem non modo usus ea non est, sed eam etiam ignoravit. Ad L. XXXIII. et XXXV. emendandum usus est Durandus. Mature negligi cœpit, quod secutæ eam editiones pulchriores erant.

1470 Romana I. — naturalis historia. Ad calcem legitur: 'Sub Romano Pont. Max. Paul. II. Veneto, impress. Romæ in domo Petri et Francisci de Maximis juxta campum Floræ, præsidentibus magistris Conrado Sweynheim et Arnoldo Pannarz. Anno Dominici natalis, 1470.' fol. cum Epistola Jo. Andreæ, Aleriensis Episcopi, ad Paullum II. Hæc editio, manu passim notata, fuit in Bibl. Marquardi Gudii, et inde pervenit in Bibl. Vinariensem. Hanc editionem non probatam fuisse Perotto, patet ex Epist. ad Fr. Guarnerium, subjecta Cornu copiæ, p. 1033. edit. Aldinæ: sed eam defendit Cornelius Vitellius in Epistola ad Parthenium illi subjecta, ibidem pag. 1049. et Perottum male accepisse quædam præfationis Plinianæ loca, docet.

1472 Veneta II. (Harduino I.) historiæ natur. libri XXXVII. cum Andr. Aleriensis ep. ad Paullum Secundum Venetum. Venetiis, per Nic. Jenson Gallicum, fol. (nam ed. Jensonii a. 1470. ficta est.) Hujus editionis exempla plura notata reperimus, ut olim in Thuana, Lugduni in Bibliotheca publica, et Londini in Bibl. Richardi Mead.[1] Hæc editio specie perpulchra est, etiam caret

[1] Maittarius testatur Annal. Typ. T. I. p. 34. eam se vidisse cum initialium literarum illuminationibus, singulorum librorum argumentum exhibentibus. Initio libri primi describitur Plinius sedens et scribens: II. informis Mundi globosi figura: III. IV. V. VI. diversæ Tabulæ Geographicæ: VII. tres Sceleti: VIII. duo Elephantes turrigeri: IX. X. varia piscium et avium genera: XI. Bombycum variæ ab ovo usque metamorphoses: XII. Numina ruralia: XIII. Hortulanus arbusculas transmovens: XIV. Homo ebrius in vinea: XV. Puer

mendis edit. Rom. sed subinde interpolata est spuriis laciniis, sive codicis scripti, sive correctoris culpa.

1473 Romana II. repet. Rom. 1470. fol. sed et minus elegantibus literis, et vitiosior, et vero etiam pluribus locis a quodam Brotheo, qui ei editioni præfuit, depravata, quem hoc nomine acriter perstringit Dom. Calderinus in recriminatione taxationis Plinianæ ad calcem Comment. in Juvenalem. Ibidem in Defensione adv. Brotheum accusat Perottum, quod Plinium 275. locis corruperit: quod in qua editione factum sit, ignorare se dicit auctor Literaturæ Brixiensis P. I. pag. 160. Ea autem accusatio est communis Perotto et Brotheo, de quo idem dicit. Nempe Perottus codicem, ex quo novam editionem Brotheus duxit, tot locis correxerat; ut clare dicit: 'in ducentis et septuaginta quinque locis Plinianum codicem, quem Brotheus inprimi jussit, depravasse, fateatur necesse est.' Omissa est etiam Epistola Jo. Andr. Aleriensis ad Paullum II. cum Epistolis Plinii Junioris de avunculo suo, et in fine alii versiculi. Denique in hac editione textus Plinii sectus est in partes minores cum titulis, eorumque numeris, uti et operi præfixi sunt: quæ res etsi usibus nonnullis aptiorem textum facit, tamen non probatur ill. Rezzonico. Sed id institutum secuti sunt postea omnes.

1476 Veneta III. per Nic. Jenson. f. quæ repetitio videtur ed. 1472. cf. Car. Benj. Lengnichii notit. librorum rariorum. Gedan. et Lips. 1776. Tom. II. p. 60.

— Parmensis I. fol. Ducta est e Jensoniana, sed tamen in locis nonnullis emendata a Phil. Beroaldo, cujus epistola subjecta est in fine, quæ loca et annotavit ill. Rezzonicus Comes. Usum quidem se dicit et Mss. Pliniani Operis, et testimoniis veterum, Pliniique ipsius: quarundam emendationum ipse rationem reddi-

humi cum pomis ludens: XVI. Venator sylva cervum persequens: XVII. Arbores in seminario dispositæ: XVIII. Agricolæ duo arantes: XIX. multæ sationum species: XX. Puer melones legens, et mulier corbem gestans: XXI. Rusticus corollas nectens: XXII. Tinctor vestium: XXIII. Vindemiator in vinea: XXIV. Quidam Arborum radicibus assidens: XXV. Quidam herbas legens: XXVI. Chirurgi duo, alter infirmi caput curans, alter vero incidens: XXVII. Pantheræ duæ, altera aconito gustato expirans: XXVIII. Medicus cum libro, prope ægrum in lecto decumbentem: XXIX. Æsculapius sub serpentis figura: XXX. Magus in magicarum figurarum circulo legens, et Dæmon desuper advolans: XXXI. Urinatores: XXXII. Navis: XXXIII. Puer sufflans ignem sub fornace fusoria: XXXIV. Pictor pingens in tabella: XXXV. Metallorum fossor: XXXVI. Duo lapidicidæ: XXXVII. Gemmarius inter varia gemmarum diversicolorum genera. Tales figuræ et in exemplo ed. Parmens. tertiæ repertæ, quas enarrat ill. Rezzonic. p. 298.

dit. Hac editione usus est Pintianus, eaque intelligenda, cum Parmensem librum commemorat.

Filiæ Parmensis I. sunt sequentes:

1479 Tarvisina, fol. quæ Parmensem I. repetiit, etiam Beroaldinas notulas: accessit egregia Hieronymi Bononii (Bologni) Apol. pro Plinio (ad Jo. Bombenum) adversus eos, qui tum Plinii libros in contemtum adducere tentarunt, additis versiculis his:

Quid juvat innumeris onerari scrinia libris?
Solus pro cunctis Plinius esse potest.

1480 Parmensis II. typis Andr. Portiliæ, fol. quæ nihil differt a I. nisi quod mendæ quædam typographicæ sublatæ sunt a Portilia typographo, et Beroaldi nomen in fine et epistola omissa, relictis tamen correctionibus: fortasse ut imperitis novum videretur, quod erat dudum vulgatum.

1481 Parmensis III. fol. typis Andr. Portiliæ. Secundæ similis.

— Veneta IV. fol. apud Thomam de Blavis: quam e posterioribus Parmensibus ductam subjectæ Beroaldi correctiones sine nomine et epistola ejus docent.

1483 Veneta V. quam Harduinus alteram putavit. Venetiis impress. opera et impensis Jo. (Rainaldi) de Novimago Alamani, anno nativitatis domini 1483. d. VI. mensis Junii, fol. Ex iisdem cum illa 1481. exemplaribus ducta est. In fine sunt quædam non contemnendæ correctiones. Ceterum hæc editio mendis scatet.

1486 Veneta VI. fol.

1487 Veneta VII. Plinii Secundi Naturalis historiæ libri XXXVII. Venetiis impress. per magistrum Marinum Saracenum anno MCCCCLXXXVII. die XIV. mensis Maii regnante illustrissimo principe Augustino Barbarico. Fol. Literæ initiales coloratæ. In fine habet correctiones.

1496 Brixiensis I. fol. typis Angeli et Jac. Britannicorum.

ÆTAS II. BARBARA.
1496—1535.

Novum Plinii exemplum, idque castigationibus Hermolai Barbari primis an. 1492. et alteris an. 1493. editis emendatum introduxit Veneta an. 1496. Adjunxere se illi Guil. Pellicerius et Jo. Bapt. Palmarius. Præ ceteris dein profuit Plinio Alex. Benedictus; et

huic successere Jo. Cæsarius, Des. Erasmus, Angelus, et qui nulli doctrina inferior, modeste verum nomen illo 'Bellocirii' texit, Petrus Danesius.

1492 et 1493 Castigationes Plinianæ Hermolai Barbari, Romæ, fol. Atque hæ sunt primæ Hermolai, qui Plinianum opus tum e libris scriptis, tum maxime ex ingenio, i. e. ex doctrina et scientia rerum, e scriptoribus Græc. et Lat. comparata, castigare instituit.

1493 Ejusd. Castigationes Plinianæ secundæ: it. emendatio in Pomponium Melam: it. Obscuræ voces in cod. Pliniano cum expositionibus. Romæ, typ. Eucharii, fol.

De castigationibus Herm. Barb. accuratissime omnium, quos nos quidem sciamus, egit Apostolus Zenus in Diss. Vossianis P. II. p. 371. Reprehensus est a pluribus, ut Rhenano, in præf. ad Massurium in L. IX. Plinii, quod libros scriptos non satis diligenter inspexerit; quod non negamus: at ille in præfatione ad Alexandrum ipse dicit, se maxime e scriptoribus veteribus Græcis et Latinis correxisse; et videtur codices veteres et bonos nancisci non potuisse. Hæ castigationes aliquoties repetitæ sunt Mediolani, Basileæ, &c.

1496 Veneta fol. cum castigatt. Herm. Barbari per Barthol. de Zanis.

1497 Veneta, apud Bernardum Benalium, ex correctione Hermolai Barbari, fol.

1498 Veneta fol. ap. Bernard. Benalium. Rep. ed. prioris.

— Veneta fol. cum præfat. Palmarii. Ut ex præfat. patet, basin fecit Venetam II. i. e. Jensoni, exemplo Hermolai, correctam ad rationes Hermolai, sed maxime ad Mstum librum Barberinianum, in margine etiam additis annotatiunculis ad lectiones pertinentibus. Sed ea editio proprie est repetitio Venetæ anno 1472.

— Brixiensis II. fol. e castigationibus Hermolai Barbari, cum notulis quibusdam marginalibus manu Guil. Pellicerii Episc. Monspeliensis passim exaratis, in decem fere priores libros. Hæc editio in calce a. 1496. exhibet: in quo vitium sit necesse est, quia Benalianæ vestigiis incedit: videturque ille annus temere ex ed. prima ductus esse; nisi in tota re fraus est, ut videtur.

1499 Naturæ historiarum libri XXXVII. e castigationibus Hermolai Barbari, quam emendatissimi editi. In calce: Impressi Venetiis per Jo. Alvisium de Varisio Mediolanensem, 1499. d. 18. Maii. Fol. Hanc edit. curavit Jo. Bapt. Palmarius, Harduino non inspectam.

1507 Venet. f. C. Plinii Secundi Veronensis historiæ naturalis libri XXXVII. ab Alexandro Benedicto physico emendatiores redditi. Impress. per Joaunem Rubeum et Bernardinum fratresque Vercellenses ab incarnatione anno Domini 1507. die XVI. Januarii. Ed. rarissima. Multa ille sine dubio bene emendavit, usus etiam antiquissimo, ut ait, codice. In margine sunt lectiones dubiæ, ad calcem etiam aliæ. Primus paginas numeris notavit, indicem rerum addidit. Accessere et Hermolai Barbari castigationes; etsi eas ill. Rezzonicus non memorat.

1510 per Alex. Benedictum, Veron. 2 voll. 8. nescio an diversa a sequente:

— ab Alex. Benedicto emendatiores redditi, 2 voll. 8. sine loci et typographi nomine. Rep. ed. 1507. De hac editione dubitatio esse potest de loco et typographo. Ill. Rezzonicus Venetiis attribuit, de typographo hæret. Vix dubitamus, quin sit e Juntina officina: adeo forma literarum cum Juntinis consentit. Et Juntæ similiter in aliis libris fecerunt, in quibus tantum repeterent aliarum officinarum exempla, ut in Catullo, Tibullo, Propertio. Est tamen et Lugdunensibus exemplis simile, ut Livio Becharii, &c.

1511 C. Plinii Secundi nat. historia cum quibusdam Hermolai Barbari, Viri undecumque periti, lecturarum annotationibus, &c. quæ omnia emunctis a Nic. de Pratis characteribus Francisci Regnault ac Jo. Frellon impendio, in Lutetiæ Parrhisiorum Academia feliciter impressa, anno a nostræ salutis redemtione MDXI. fol.

1513 Paris. fol.

— Venet. cum Alex. Benedicti emendd. Venetiis, per Melchiorem Sessam, cum figuris. Ed. nitida et rara.

1514 Paris. ap. Nic. de Pratis, per Franc. Regnault. fol.

1515 Aldina. Hist. natur. Venet. partes tres. 8.

1516 C. Plinii Secundi hist. nat. libri XXXVII. olim ab Alex. Benedicto castigati, nunc autem ex collatione multorum exemplarium diligentius recogniti. Venetiis, a Phil. Pincio Mantuano impressum anno Domini MCCCCCXVI. die ultimo Decembris, Leonardo Lauredano Venetiarum felicissimo Duce regnante. Fol. Quod editor collationes aliorum exemplorum jactat in titulo, id inane est, sed illis temporibus valde usitatum.

1518 Fol. Hagenoæ, ex Herm. Barbari emendatione et Joannis Baptistæ Palmarii, (est igitur repetitio Venetæ 1498. et hanc habet,

qui illam habet,) cum Indice ampliss. Joannis Camertis, qui prodierat separatim Viennæ Pannoniæ 1514. 4. et deinde pluribus Plinii editionibus est adjunctus.

1519 Venet. fol.

1524 Paris. fol. Cum hujus et editionum 1511. 1513. 1514. tituli sint iidem, eas recensionem Hermolai secutas esse patet omnes. Nic. Beroaldi et Guil. Budæi operam, in Plinio emendando præstitam, laudat Erasmus XXVIII. 14. Epist. Eam credebat Fabricius in editionibus hujus scriptoris Parisiensibus a. 1514. fol. et 1516. fol. 1524. fol. apud Vidoveum, cum et Cæsarii operam in eo genere laudet. Sed in præf. Plinii Paris. 1526. diserte Beroaldo correctio edd. Paris. tribuitur. De Budæo quod dicit, ad librum de Asse pertinet: ex eoque sunt notulæ Budæi, quarum in quibusdam edd. fit in titulo mentio.

— Colon. 8. per Joannem Cæsarium.

— Colon. fol. (editio haud paulo melior altera Germanica 1518.) per Joannem Cæsarium, qui 4000. mendarum sustulisse se dicit, non inventa demum et correcta, cum editionem curaret, sed antea deprehensa et sublata in prælectionibus, quas in Plinii libros Coloniæ habuisset: inter quas scilicet facillime a curiosis interpretibus et deprehenduntur, et vero etiam sæpe corriguntur, vitiosæ lectiones. Ceterum in isto numero vitiorum etiam typographica intelligit. Ejusdem Cæsarii scholia in Plinium et Oppianum de piscibus prodiere Argent. 1534. 4.

1525 Basil. fol. apud Jo. Frobenium, ab Erasmo curata, haud paulo pulchrior Hagenoënsi et Coloniensi. Ejus basis est Coloniensis, sed pluribus locis, præsertim ex antiquiori codice scripto, etsi valde vitioso, correcta: cujus correctionis aliquot egregia exempla in præfatione ad Episcopum Olomucensem commemorantur. (Extitit in Bibl. Ernestii. Quinque libros priores cum cod. Ms. contulit Henr. Snakenburch.)

— Veneta cum castigatt. Hermolai Barbari, fol.

1526 Paris. fol. Habuit auctorem quendam Angelum, qui ei præfatus est, et cum dicat, se Hermolaum maxime sequi, nempe ut superiores editores Parisienses, tum se ait usum duobus Codicibus scriptis e Bibliotheca S. Victoris, similes scilicet illi Erasmiano, de quo ante diximus. Subjectum indicem copiosum Petrus quidam Gratianopolitanus pro suo venditat, et in eo se jactat, cum prope totus sit Camertis. In præfatione salsum est, quod

dicit: 'Utinam Academia Parisiensis tot haberet eruditos, quot habet jam chalcographos.' Nec minus mirabile, quod Hermolaum Barbarum dicere solitum tradit: 'Qui Plinium non legit, est indoctus: qui lectum contemnit, indoctior: indoctissimus, cui non sapit.' Habet ea editio varias lectiones in margine.

1530 Basil. fol. per Beatum Rhenanum. Ducta est hæc editio, ut ceteræ Basileenses, ex illa Erasmi a. 1525.

1532 Paris. f. curante Petr. Bellocirio, editio longe pulcherrima. Ejus brevem, at elegantissimam præfationem, bene fecit, cum totam Disquisitionibus suis Plinianis inseruit Ill. Rezzonicus: ex qua intelligitur, post Barbari, cui plurimum tribuit, Budæi aliorumque operam bonam, multa eum reliqua putasse, quæ corrigenda viderentur, ipsumque multa correxisse, quæ illos fugerant; quod vir ille modestus magna cum asseveratione confirmat: in quo se, ait, duobus adjutum pervetustis libris scriptis, per quos effecerit, ut hæc sua editio omnium correctissima esset. Itaque operæ pretium fuerit, hanc editionem ab eo, qui novam editionem curare velit, diligenter excuti; quam admodum raram esse, indicio est hoc, quod qui de editionibus Plinii dixere, eam fere ignoravere, Ill. Rezzonicus autem duo modo exempla ejus in Hispania reperit; in Italia nullum. Ceterum ille Bellocirius est Danesius, cujus editionem quidam, sed tantum nomine tenus, commemorarunt; Ill. Rezzonicus commentitiam putabat: quippe et præfatio illa inter Danesii opuscula edita est: adde Colomesii Miscell. Hist. p. 826.

1534 Herm. Barbari in C. Plinii Sec. H. N. castigationes, Basil.

1535 Venet. 4 voll. 8vo. ed. Andr. Asulano, sub Aldi insigni. Præfatus est Andr. Rabirius Brixianus: sed is nihil dicit, nisi hanc editionem esse sua opinione omnium castigatissimam; quæ est vana jactatio non habentis quo commendet opus: videturque id pertinere tantum ad diligentiam typographicam.

ÆTAS III. GELENIANA.

1535—1543—1582.

Antesignanum habet Sigism. Gelenium, qui edito jam an. 1535. castigationum volumine, quamvis nimiæ a quibusdam arguatur licentiæ, Harduino tamen judice, vetustorum auctoritati codicum ac

fidei tantum tribuit, quantum detrahere iisdem visus est Hermolaus Barbarus. Sane ex quo Gelenius ipsum Plinii textum a conjecturis Hermolai ad codices sæpius probe revocatum, edidit, eo pro exemplo usi sunt plerique omnes. Gelenii exemplum secutus est Beat. Rhenanus, et Ferd. Pintianus. Textum post Gelenium curarunt Andr. Morguæsius, P. Manutius, cet.

1535 Basil. fol. per Beatum Rhenanum. Aldina usus est. Sed et Sigism. Gelenii castigatt. accessere.

1536 Venet. ap. Ald. 4 voll. 8. cum duplici indice. Repet. ed. 1535.

— Beati Rhenani castigg. in aliquot Plinii Nat. Hist. libros (præfat. et libros XIV. priores) separatim prodiere. Basil. fol. Adde his Epistolam ejus ad Bilebaldum Pirckheimerum de locis Plinianis, subjectam libris Rerum German.

1538 Venet. 3 voll. 8. repet. ed. 1535.

1539 Basil. fol. c. castigg. Sigism. Gelenii et Beati Rhenani. Aldino exemplo usus est.

1540 Venet. 2 voll. 8. rep. ed. 1535. Sed hæc editio cum tribus superioribus 1535. 1536. 1538. videtur eadem esse. Si toties repetita est, certe sine accessione novi boni repetita est: nam eandem omnes habent præfationem. Sed videtur tantum titulus et anni nota, tum in titulo, tum in clausula, mutata esse, ut in aliis, ad alliciendos emtores: unde raro licet reperire exemplum, in quo idem sit annus in omnibus partibus.

1543 Basil. per Sigism. Gelenium.

. . . Paris. apud Audœnum, sine loco et anno.

— Paris. fol. apud Reynault.

— Paris. fol. apud Barthelinum et Rolandum.

1545 Basil. fol. accurante Frobenio; e Geleniana ducta.

1548 Lugd. ap. Beringos fratres, fol. e Basil. Gelenii ducta, cujus et notæ additæ sunt: in margine quibusdam lectionibus aliis notatis.

— Frellonianam reperit Rezzonicus; sed parum certa fide. Frellonius cum Beringis exempla partitus videtur.

1549 Basil. Frobeniana, c. præfatt. Erasmi et Gelenii, cujus et notæ subjunguntur, fol. Cf. Crenii animadv. philol. et crit. P. VII. p. 7.

1554 cum annotationibus Sigism. Gelenii. Basil. fol.

1559 Naturalis historiæ libri triginta septem. A Paullo Manu-

tio multis in locis emendati. Castigationes Sigismundi Gelenii. Index plenissimus. Venet. ap. P. Manutium, fol. Sed est mera repetitio Lugd. 1548.

1560 et 1561 Lugd. 12. ex castigatione Andr. Morguæsii, apud hæredes Jac. Juntæ, (i. e. Phil. Tingum, qui in Morguæsii præfatione diserte commemoratur,) unde Juntina editio a nonnullis male appellatur. In varr. lectt. quibus margines referti sunt, sæpe vet. cod. notatur, et in præf. dicit editor, se vetustissima exemplaria, etiam scripta, contulisse; sed nullum nominatim, ut ex aliorum edd. excerptis ductæ videantur.

1561 Lugd. fol. apud Anton. Vincentium, cum præfat. Jo. Nic. Victorii.

— Lugd. opera Juntarum, 16.

1563 Lugd. fol. apud Frellonium vel Vincentium. Erant enim socii librarii Frellonius et Vincentius; videnturque exempla inter se partiti esse, et sub suo quisque nomine sua vendidisse. In textu nil mutatum: in marginibus sunt notulæ, fere e Pintiani castigationibus; in fine notæ Gelenii.

1565 Colon. 8.

1571 Venet. fol. apud Hieron. Scotum, qui textum ex Aldinis archetypis pristino nitori restitutum in titulo dicit: sed Paulli Manutii textum exprimit.

1582 Genev. e Geleniana ducta.

— Francofurti fol. ad Basileenses facta, cum annott. Sig. Gelenii, et figg.

— Lugd. Bat. fol. apud Petrum Sanctandreanum. In qua editione est quidem multum boni, et haud paulo plus quam in superioribus: sed longe plus promissum ab initio, quam præstitum est: nec per omne opus par diligentia adhibita est, ut bene demonstrat Ill. Rezzonicus. Harduino dicitur Leydensis prima.

ÆTAS IV. DALECAMPIANA.
1587—1669.

Cujus princeps habetur Jac. Dalecampius: quamvis emendationes suas ipse a textu modeste coërcuerit, præivit tamen ceteris, Jo. de Laet, qui etiam Salmasii Plinianis Exercitt. usus emendatissimum dedit textum et Leydensi III. quæ ab adjectis J. Frid. Gronovii notis vulgo dicitur Gronoviana.

1587 Lugd. fol. per Jacobum Dalecampium, Medicum, bene sane de Plinio meritum, etsi non plane satisfecit doctioribus. Nam et ex codd. nondum collatis, præsertim ex cod. antiquissimo, qui Chiffletii, alioque, qui Cujacii fuit, excerpta dedit, et ad intelligendum egregie profuit.

1593 Genev. 8. apud Jac. Stœrium, e Geleniana et Dalecampiana ducta.

— Lugd. Bat. fol. apud Hieron. Commelinum, illi a. 1582. fere similis. Eodem anno ap. eundem recusæ Beati Rhenani castigatt. Fol.

1597 Lugd. fol.

1599 Francof. fol. rep. ed. 1582. sed Dalecampianis notis etiam usus est editor. Accessere et notæ Anonymi, forte Jani Gruteri.

1601 Genev. 8. apud Jac. Stœrium. rep. ed. 1593.

1606 Lugd. fol. rep. ed. 1587.

1608 Francof. 8. rep. ed. 1599. accessere quædam notæ a Pintiano sumtæ.

— Francof. 8. apud Claud. Marnium et hæredes Jo. Aubrii. rep. ed. Dalecamp. 1587.

1613 M. Guilandini comm. in Plinii de papyro capita III. ex rec. H. Salmuth. Ambergæ. 8.

1615 Genev. fol. sumt. J. Crispini.

1616 Genev. fol. ap. Stœrium.

1629 Cl. Salmasii Exercitt. Plinianæ in Solinum, Paris. ap. Drouart, fol. 2 voll. (repetita Ultrajecti 1687. fol.) quibus multum tribuit Jo. de Laet in Elzeviriana editione. Harduinus, quamvis in iis multa erudite dicta concedat, ita tamen derogat, ut pleraque a Plinio illustrando aliena, et quicquid boni ac probabilis ad Plinium attinet, id fere totum esse ex alienis hortis surreptum dicat.

1631 Historiæ naturalis libri XXXVII. Opus omni quidem commendatione majus, sed nullis ad hunc diem editionibus .... satis unquam emaculatum fuerit. Nunc denuo quanta præstari potuit cura et diligentia, tam ex vetustissimorum et aliorum hactenus excusorum, quam plurium etiam manuscriptorum codicum attentissima collatione; idque post ultimam defuncti doctissimi D. Jacobi Dalecampii manum, ita feliciter repurgatum; Variis quoque Sigism. Gelenii, Fredenandi Pintiani, et aliorum lectionibus ornatum; ut nihil posthac huic operi desiderari posse

videatur. Accessere itidem indices. Genevæ, sumt. J. Crispini, fol.

1635 Lugd. Bat. 3 voll. 12. ex off. Elzeviriana per Jo. de Laet, ceteris (1582. et 1593.) longe melior. Est enim emendatissima, et habet in vol. ult. varias lectiones bene lectas, et notas virorum doctissimorum, prima multas Salmasianas e Polyhistore non diu ante edito, cui plurimum se, ait editor, tribuere.

1669 Naturalis historiæ Tomus I—III. Cum commentariis et adnotationibus Hermolai Barbari, Pintiani, Rhenani, Gelenii, Dalecampii, Scaligeri, Salmasii, Is. Vossii, et variorum. Accedunt præterea variæ lectiones ex Mss. compluribus ad oram paginarum accurate indicatæ. Item Jo. Frid. Gronovii notarum liber singularis. Lugd. Bat. Roterd. ap. Hackios, 8. Hanc præstantem editionem Jo. Fr. Gronovio tribuere solent, quod notis ejus maxime nobilitata est, quæ in hac editione accessere, inde a L. XX. usque ad fin. egregiæ illæ, sed ut appareat, non hoc egisse tum virum doctissimum, ut textum accurate excuteret, et interpretem, qui proprie dicitur, egisse, sed quæ ipse antea in margine exempli sui habuisset notata, ea condonasse librariis tum, cum jam ad librum vigesimum venissent.

ÆTAS V. HARDUINIANA.

1685—1783.

Per quam unus regnat Jo. Harduinus, de quo vide ad edit. II.

1685 Harduini I. Paris. 5 voll. 4. quæ dein repetita est, tum plenior, tum splendidior prodiit.

1723 Harduini II. Historiæ naturalis libri XXXVII. quos interpretatione et notis illustravit Joannes Harduinus. Jussu regis Christianissimi Ludovici magni, in usum serenissimi Delphini. Editio altera emendatior et auctior. Tom. I—III. Parisiis, typ. Ant. Urb. Coustelier, fol. Apparet in magna illa multitudine editionum et virorum doctorum, qui earum curam suscepissent, nullam tamen factam ad id usque tempus fuisse, quæ critico erudito satis et severo satisfaceret. Talis editionis consilium cepisse videtur Jo. Harduinus, cum editionem Plinii in usum Delphini pararet. Ad textum constituendum quindecim codd. scr. lectionibus usus est, sed in his tantum octo ab ipso collatorum: ceterorum

lectiones jam ante ab aliis excerptæ extabant. Forma operis est ea, quæ in illo genere in Usum D. instituta erat. Notæ sub textu pertinent ad intelligenda verba et res: criticæ ad calcem libri cujusque sunt rejectæ. Boni utique multum inest, inprimis per comparationem Plinii cum locis scriptorum, e quibus profecit atque hausit sua, nummos multos ad illustrandum allatos, ceterum plagii jure reus[1] factus ab aliis. Notandæ etiam in ejus textu lectiones vitiosæ, per errores operarum in editionibus vulgaribus ortæ, quæ facile ex edd. paulo vetustioribus corrigi poterant, sed ab illo relictæ: quod tamen cum aliis similibus peccatis excusabit operis magnitudo et laboris. Multa loca etiam male correxit, et in nummis interpretandis valde deliravit. In fine, præter indicem emendationum, tres alii accessere, Geographicus, Personarum, Verborum denique et Sententiarum. Ceterum ad editionem hanc velut Appendix referri potest ejus opus 'de nummis antiquis Urbium et Populorum,' ad cujus calcem illustratur ex instituto locus Plinii insignis de re monetaria, qui occurrit lib. XXXIII. cap. 3. sect. 13. Hanc editionem omnium præstantissimam et nos accurate exprimere studuimus.

1723. Chrestomathia Pliniana J. Matth. Gesneri exhibet loca selecta hist. nat. Jenæ, 8.

[1] Nescio, unde acceperit B. G. Struvius, qui Gabrieli Cassartio, S. J. deberi magnam partem operæ in Plinium impensæ contendit introductione in notitiam rei literariæ c. v. § 8. p. 109. 'Editiones scriptorum classicorum, quæ in usum Delphini factæ, satis sunt splendidæ.' (illas impensis plus quam 200,000 librarum constare notat Huetius de rebus ad se pertinentibus pag. 290.) 'De hisce tamen dicendum, quod editores splendorem potius addiderint quam notas. Has enim plerasque Germani scriptores sibi vindicabunt, vel Belgæ, si Harduini Plinium excipias, qui tamen majoris adhuc plagii accusandus, cum pleraque ex Cossartii Msto, cui per plures annos insudaverat, desumserit.' Jo. Georg. Grævius Epistola ad Jo. Clericum data 13. Mai. 1687. 'Male sane, apud Gallos quoque, audit Harduinus, cum quod aliorum compilet scrinia, tum quod liberius invehatur et petulantius exagitet viros doctissimos, ubi quid deprehendit in illorum scriptis, in quo cespitarunt, ut est ingenii humani imbecillitas; prætereat vero silentio illorum præclara in rem literariam merita et observationes, quas sibi vindicat; non pudenter, Hercule, si verum fateri volumus. Vossium sane indignari quoque accepimus, quod Harduinus sibi tribuerit elegantissimam et certissimam emendationem, quæ legitur in notis ad Melam p. 280. cum omnibus illorum scriptorum locis, quibus eam firmat, excepto solius Charisii. Fr. Gronovii emendationes laudat quidem in procœmio, sed in annotationibus suo illas asserit ingenio et solertiæ, raro Gronovii mentionem facit, nisi ubi ab illo dissentit. Non possum igitur improbare (quamvis amicitia et commercium literarum mihi intercedat cum Harduino, et inficiari non possim, multa egregia illum, per se quoque, cum in Plinio, tum in Geographicis ex numismatibus illustratis observasse, Plinioque illius primas deberi, non solum inter scriptores, in usum Delphini editos, sed inter editiones omnes Plinii) famam Salmasii aliorumque doctorum hominum a te vindicari,' &c.

1741 Paris. (Basil.) fol. rep. ed. Paris. 1723. sed minus pulchre et valde vitiose.

1760 Hist. nat. Paris. ap. Brocas et Barbou.

1766 Berolini Tomi v. 8. textus Plinii ad usus studiosorum sine notis ex ed. Harduini cum Indd. similibus Harduinianis editus est; sed in quibus non nuda nomina sunt, sed etiam explicationes ad intelligendum: curante J. P. Millero: unde in iis esse ait Chrestomathiam quandam Plinianam.

1769 Paris. ap. Jo. Barbou. 12.

1771 Hist. natur. de Pline traduite avec le texte Latin, des notes et observations sur les connoissances des anciens comparés avec les decouvertes des Modernes, auct. Poinsinet de Sivry. A Paris 1771—1782. Tom. I—XII. 4.

1776 Selecta capita quædam ex C. Plinii Sec. hist. nat. ad usum scholarum edidit Jac. Aikin. Londini. 8.

1778 C. Plinius Sec. de Aquatilibus c. commentt. Laur. Theod. Gronovii. Lugd. Bat. 8.

— Cum interpretatione et notis integris Jo. Harduini, itemque cum commentariis et annotationibus Hermolai Barbari, Pintiani, Rhenani, Gelenii, Dalechampii, Scaligeri, Salmasii, Is. Vossii, J. F. Gronovii, et variorum, vol. I. Recensuit varietatemque lectionis adjecit Jo. Georg. Frid. Franzius. Lips. imp. Guil. Gottlob Sommeri, 8. Vol. II. prodiit eodem anno, et III. a. 1779. Hæc tria volumina compleetuntur IX. priores libros. Ceterum, quamvis hæc editio opportuna sit ob curas doetissimorum virorum in ipsam congestas, dolendum est quod textus parum curate exscriptus sit. Desiderant etiam alii majorem diligentiam in varietate lectionis, unde orta sit, significanda; sed nemo ad criticum usum non adire malit editionem Hackianam et Harduini alteram. Neque satis convenire videtur futura hujus editionis moles, eaque sæpe præter quod opus erat auctior, rationibus plerumque angustioribus eorum qui hasce literas amant.

Admirabuntur, credo, lectores, hanc tantam multitudinem editionum, præsertim quæ sæculi quintidecimi fine et sæculo sequente facta sit, quanta profecto in nullo alio scriptore vetere extat, cum præsertim opus sit tantæ molis, cum postea, recentioribus temporibus, tam paucæ institutæ sint. Sed causa illius multitudinis fuit hæc, quod tum nemo pro docto haberetur, qui Plinii hoc opus

non legisset, quod Hermolai Barbari dictum fuisse Angelus in præfat. ed. Paris. 1526. tradit, et in quibusdam locis, ut Brixiæ, hoc proprie mandatum illis temporibus erat alicui, ut publice Plinii libros interpretaretur. Quod recentioribus temporibus secus fuit, et cum maxime est, ut propemodum omnes magnitudine operis a legendo deterreantur, monstroque simile putent, si quem audiunt totum hoc opus perlegisse, aut legere velle.

Ex hac recensione editionum facile lector attentus intelliget, quæ editiones, quæve exempla usum criticum habeant, item per quos textus Pliniani operis ad hanc præsentem formam, quoad recta est, (nam sine vitiis pluribus adhuc nulla est,) pervenerit. Recensiones igitur justæ, post primas illas Venetas editiones, sunt Hermolai, Benedicti, Cæsarii, P. Danesii, Rhenani, Harduini. His addi possunt, in quibus constat, unum et alterum librum scriptum usurpatum esse, ut Erasmicam, et alias quasdam. Item et illud clarum est, nondum habere nos exemplum, quod plane criticæ artis perfectionem attingat: estque omnino difficile aliquid perfecti præstare in tanto tamque variæ doctrinæ opere, quod etiam ab auctoris ingenio proprias difficultates habeat. Interea legamus ea, quæ habemus, et inde discere, quæ possumus, curemus. In primis multis sæpe obfuit et codd. scriptorum et edd. parum diligens usus.

EDITIONES Naturalis Historiæ Plinianæ tam totius operis, quam singularum partium, quæ a Bipontinis prætermissæ sunt.

Editio 4to. Veneta, 1491. Sub finem, correctiones præcedentem, hic colophon legitur: 'Caii Plinii Naturalis Historiæ Liber trigesimus septimus et ultimus finit: Venet. Impressus opera et impensis Thomæ de Blauis de Alexandria, anno Nativitatis Domini MCCCCLXXXXI. die tertio mensis Novembris, regnante Augustino Barbudico,

Inclito Venetorum Principe.' Hæc rara editio videnda est in Bibliotheca pretiosa Librorum ad Naturalem Historiam spectantium, quos vir cl. Josephus Banks, eques auratus, magnis sumtibus collegerat.

Plinii Historia de Landino, 1501. Fol. Præfigitur Procemio al Serenissimo Ferdinando, Re di Napoli; et fini hæc subjunguntur: 'Finisse il Libro chiamato Plinio vulgare, impresso in Venesia per Ubertino da Vercelli nel l'anno d'ella Nativita del Nostro Signore Jesu Christo MCCCCCI. die XXI. di Octobre.' Ibid.

Plinii Nat. Hist. adjectis variis Antonii Sabellici, Raph. Volterrensis, Beroaldi, et aliorum Annotationibus. Fol. Paris. 1516.

Hist. Nat. Libri XXXVII. cum Mss. Notis uberrimis Cl. Pithœi. Basil. 1530. In Biblioth. Bodl.

Historiæ Naturalis liber secundus. Continet Hermolai Barbari Castigationes. 8vo. Paris. 1536.

Italica Versio, per Ludov. Dominicum, cujus prima Editio, 1561. notata est a Bipontinis, prodiit iterum a. 1562. 1580. et 1613.

Totius operis Pliniani Gallica Versio, cujus prima Editio facta est ab Antonio Pineto, 1566. sæpe repetita est, et præcipue, in duobus tomis, Fol. Lugd. 1584.

Traduction de los Libros de Caio Plinio Segundo de la Historia de los Animales, con Anotationes curiosas. En Madrid. En la Oficina de Luis Sanchez, 1599. in 4to. Hæc versio complectitur Libros septimum et octavum.

Anglicæ Versionis per Philemon Holland prima editio erat a. 1601.

Libro nono di Caio Plinio Segundo de la Historia Natural de los pescados de mar, de lagos, estangues, y rios, &c. En Madrid, 1603. 4to.

Versio Belg. Arn. 1610. et Belgica Hoorn. 4to. et 8vo. Amst. 1657. et 1662.

Plinii Hist. &c. cum Annotationibus Rhenani, &c. Col. Allobr. 1615.

Plinii Nat. Hist. Ad Titum Imperatorem Præfatio

recensuit, et Notis illustravit, ex Mss. et Veteri Editione, David Durandus. Lond. 8vo. 1728. et repetita est.

Traduction de 34-36 Livres de Pline, 1773. 2 vol. 8vo. Hæc versio facta est ab Etienne Falconet, et recusa est in Operibus ejus Diversis, &c. Vol. 3. et 5. Lausannæ, 1781.

Plinii Nat. Hist. Liber nonus. Tractat de Aquatilium natura, et sequitur recensiones Laur. Theod. Gronovii. Lugd. Bat. 1788.

Brotierii Editio, sex Tom. 12mo. Paris. apud Barbou. 1779. Eruditus Brotierius, qui tam magna in editione Taciti peregit, in hac etiam Plinii valde laboravit. Auxilio Codicum, quamplurimas correctiones adjecit, quas non adhibuerant Editores, qui præcesserant; simulque notis doctis eam instruxit. Magni pretii habetur hæc editio Broteriana.

In multis Editionibus Latinorum Classicorum bene meritas laudes reportaverunt nostri Bipontini. At in hac Editione Pliniana, præter alias, ut in confesso est, fortunati fuere. Notitia Literaria, pars illa præcipue, quæ antiquas Editiones describit, si non in omnibus numeris absoluta, multiplex tamen est et varia. Novum insuper Indicem Rerum et Verborum secum trahit. Bipont. 8vo. 1783-4. 6 vol.

Histoire Naturelle des Animaux par Pline; traduite nouvellement avec le texte en regard par P. C. B. Gueroult. Par. 1802. 8vo. 3 vol. Hæc versio Librum VII-XI. continet, cum paucis fragmentis Libri XXXII. continentis Historiam Animalium; atque annotationibus illustratur. Ea vero, quæ Naturalem Historiam vellent illustrare, doctis viris, qui rebus naturalibus versati sunt, non magni æstimantur.

Morceaux Extraits de l'Histoire Nat. de Pline, par P. C. B. Gueroult. 2 tom. 8vo. 1809.

His adjici possint quædam ex Naturali Historia Plinii in Usum Juventutis excerpta; qualia sunt, Præclaræ quædam Sententiæ ex Caii Plinii Secundi Libris, compendio selectæ. Col. 8vo. 1566.

De Rerum Inventoribus. 12mo. 1604.—Cum multis aliis.

Scripta quæ tractant de rebus ad Naturalem Historiam Plinii spectantibus, inter multa alia numerentur, quæ sequuntur:

Nicolai Leoniceni de Plinii et aliorum in Medicina Erroribus. Ferrariæ, 1492. 4to. de quo Panzer. Art. Typograph. tom. I. p. 401.

De Beroaldi Castigationibus Plinianis, earumque Editionibus, consulendus est Mazzuchelli Scrittori d'Italia vol. II. Pars prima p. 260. sq. ubi Hermolaus Barbarus 5000 Errores in Plinio correxisse dicitur, ut notat Harlesius.

Lettre d'un Professeur de l'Université de Paris à Monsieur * * * * * sur le Pline du P. Hardouin. Paris. 1725. et 1727. 12mo. Professor prædictus est Mons. Crevier, Editor Livii, et Auctor Histoire de l'Université de Paris.

Examen dedit tam Versionis Plinianæ supra notatæ per Etienne Falconet quam judicii ejus de Plinio, clarus ille Pictor et Philosophus Hispanicus (ut dictus est) Mengs, Amst. 1772. Huic Responsionem obtulit Falconet: postea, Ipsam Versionem Falconetti, Examen, et Responsionem recudit Falconettus in suis Ouvres Diverses concernant les Arts. Nouvelle Edition. Paris. 1787. tom. I-III.

Johan. Matth. Gesnerus in Disquisitione de Nomenclatura Latina ad Linguas hodiernas accommodanda: cui adjici possint eorum scripta qui lucem Plinio attulerunt, disputando potius de singulis locis, quam vera et ampla oratione narrando, de quibus consulatur Christophori Saxii Onomasticon, P. I. p. 267.

His subjiciantur sequentia: Pliniana Defensio Pandolphi Colinæi adversus Nicolai Leoniceni accusationem. Sine anni nota.

Beati Rhenani Selestadiensis Rerum Germanicarum Libri tres. Est in calce Epistolæ ad D. Philip. Puchamerum, &c. Basil. Fol. 1531.—Fredenandi Pintiani Observationes in omnes Plinii Libros. Heidelb. Fol. 1593.

Opus illud admirandum, cui titulus est, Historia Critica Philosophiæ, per Brucker, doctum Germanum; vel ejusdem

elegans Compendium, et Anglice versum, per Gulielmum Enfield, LL.D. vol. I. His addas, præter quæ nostri Bipontini protulerunt in Notitia sua Literaria, quod Vossius dedit, de Hist. Lat. l. I. c. 29. de Philosophis c. 12. et quod Fabricius Biblioth. Lat. Tom. I. et II.; et plura hujusmodi quæ colligenda sunt ex Christophori Saxii Onomastico, p. 265. 269. et ex Theophili Christophori Harlesii Supplementis ad Brevior. Notit. Lit. Romanæ, p. 27-30. et ex iis quæ nuperrime J. W. Moss, in Manuali Classicæ Bibliographiæ, collegit.

RECENSUS CODICUM MSS.

C. PLINII SECUNDI,

QUI IN BIBLIOTHECIS BRITANNICIS ASSERVANTUR.

In Museo Britan. Inter Codices Harl. N. 2676. Caii Plinii Secundi Naturalis Hist. Libri XXXVII. Cod. Membran. Elegantissimus, pulchre scriptus, et egregie illuminatus. Fol. Formæ majoris. Proœmii fini subjunguntur hæc: 'Tabula anteposita hic merito pro Libro primo esset ponenda.' Sæc. XV.

N. 2677. Hic codex est etiam miræ molis, pulchre scriptus et illuminatus.

N. 3475. Caii Plinii Hist. Nat. Epitoma, a Platina concinnata. Præfiguntur Tabula eorum, quæ continet Codex, et Platinæ Epistola ad Maffeum: forma 4to. Chartac. Sæc. XV.

Inter Ayscoughi Codd. Mss. indescriptos N. 2557. Excerpta Plinii Nat. Hist. lib. X. cap. 29. de Philomela.

Codices Oxonienses. Canonici Lat. N. 295. Membran. Cod. eleganter scriptus et illuminatus cum Annotationibus marginalibus. Fol. majoris formæ, et magnificus. Sub finem leguntur hæc: 'Caii Plinii Secundi Naturalis Historiæ Libri tricesimi septimi et ultimi finis per Hieronymum Baliocum Novarcensem finiti Die Veneris undecimo mensis Junii anni millesimi quadringentesimi septuagesimi noni, sub invictissimis Principibus Bona et Joann. Galeana Maria Spertia, Ducibus Mediolani.'

Inter Kenelmi Digbæi et Ashmol. Codices sunt quatuor,

qui continent pauca quædam ex Plinio, sed nihil magni momenti.

Biblioth. Coll. Baliol. continet codicem Plinii Naturalis Historiæ, una cum Libro de Viris illustribus, Plinio secundo a quibusdam ascripto, ab aliis Cornelio Nepoti, ab aliis vero Aurelio Victori. Catal. Angl. et Hiberniæ, in loco.

Codices Cantabrigienses. Biblioth. Publica: Plinii Naturalis Hist. 454. 1. de Viris Illustribus, 454. 2. Cod. Membran. Dyeri Priv. Cant. vol. II. p. 627.

Biblioth. Coll. Bene't continet Codicem Membran. in fol. diversis manibus, et diversis sæculis exaratum; præcipue vero sæc. XII. et XIII. Inter multa pretiosa continet quædam ex Plinio et aliis de Geographia. Nasmyth in Catal. Codicum S. Bene't. Codex 66. 2.

